TERTIVS TOMVS

COMMENTARIORVM IN CONSTITVTIONES, SEV ORDINATIONES REGIAS,

Complectens triginta tractatus deſcriptos in ſequenti pagina, qui abſoluunt reliqua, quæ duobus aliis præcedentibus Tomis prætermiſſa fuerant,

Et omnia ferè quæ ſtudioſus Praxeos ex omnibus conſtitutionibus deſiderare poſsit:

AVTHORE

DOMINO PETRO REBVFFO DE MONTEPESSVLANO, Iurium Doctore ac Comite.

LVGDVNI,

APVD GVLIEL. ROVILLIVM.

M. D. LXXX.

Cum priuilegio Cæſ. Maieſtatis, & Chriſtianiſſ. Galliarum Regis.

NAPOLI

ORDO TRACTATVVM ET TITVLOrum,qui in hoc tertio continentur Tomo.

Tractatus de conſuetudine,vſu,& ſtylo.	pagina 633.
De citationibus.	659.
Ut laici non conueniantur coram iudicibus eccleſiaſticis.	682.
De contumacia,& defectu.	685.
De domicilij electione.	707.
De recuſationibus.	715.
De adiunctionibus.	727.
De excuſationibus ſeu exonijs.	730.
De arbitris.	740.
De materijs poſſeſſorijs.	757.
De cauſis beneficiorum poſſeſſorijs.	793.
De ſequeſtris.	809.
De dilationibus.	818.
De reſponſionibus per credit,vel non.	833.
De inquiſitoribus ſeu commiſſarijs.	838.
De teſtibus.	853.
De reprobationibus teſtium.	858.
De partium productionibus.	863.
De publicatione atteſtationum.	866.
De inuentarijs.	868.
De ſententijs.	871.
De expenſis,damnis,& intereſſe.	877.
De fructibus,& ipſorum reſtitutionibus.	892.
De appellationibus.	898.
De appellationibus tanquam ab abuſu.	935.
De anticipationibus.	938.
De præſentationibus.	939.
De literis ad renunciandum prouocationi.	941.
De ſalarijs taxatis pro viſitatione proceſſus.	944.
De areſtis,& opponentibus contra eā.	947.

AD LEC

AD LECTOREM.

POLLICITI ſumus, beneuole lector, hanc omnem noſtram Commentationem in has conſtitutiones Regias tribus nos abſoluturos tomis: quorum cùm duo iam ad manus tuas peruenerint, hunc tertium nunc offero. Verùm quia ſuſpicabar non defuturos, quibus vel noſtra hæc opera parum probetur, vel damnetur induſtria: omnem huius laboris noſtri rationem vt exponerem, in hunc poſtremum librum reieci: id autem anteà nolui, tum quòd explicandæ rei locus non ſatis accommodatus videbatur, tum quòd inſtitutum noſtrum, niſi tribus his ipſis libris propoſitis, & velut ob oculos verſantibus, arbitrabar non poſſe planè intelligi. At nunc cùm inſtituta abſoluerimus, iure licebit & per ocium extra palæſtram velut apalæſtros quoſdam motus edere, & non ſolùm de his noſtris Commentarijs quædam liberius dicere, ſed etiam de toto corpore harum conſtitutionum Gallicarum, quæ anteà neglectæ, nunc verò paulò accuratius tractari videntur. Cùm itaq; aliquando altius animo repeterem hanc noſtram totam iuriſprudentiam, viſa eſt mihi non immeritò à noſtris in duas diſtributa eſſe partes, nempe Practicen & Theòricen, tametſi eam apud veteres ita diſtinctam non comperio, ſed eam totam Practicen potius dictam: quinetiam Philoſophi ipſi, & maximè Ariſtoteles eam in ea parte animi collocat, quæ πρακτικὴ dicitur, non autem θεωρικὴ. Sed in hac re & antiquorum & noſtrorum ratio probari poteſt: nam priſcis illis temporibus, cùm populus vel moribus ſuis viueret, vel regeretur his legibus, quæ in eo ſcripto, quod ei expoſitum erat vt obſeruaret, continebatur, non poterat tum illa iuris vis, & prudentia, legúmq; metus, & religio, niſi tota in actione hominum vſuq; verſari, aliudq; dici, quàm Practrice. Sed cùm tanta nata eſſet multitudo legum, vt non poſſent leges ipſæ non ſua magnitudine laborare, continereque genus aliquod vel ambigui, vel contrarij, adiunctáque eſſet interpretatio, vſus, exercitatióque fori, neceſſe fuit ius ipſum ita conflatum ex varijs, & propè infinitis rebus (quæ ortum diuerſis temporibus habuerunt) immenſum vaſtumq; fieri, adeò vt Iuris libris ediſcendis, euoluendis, verſándiſque (vt Iuſtinianus teſtatur) tota penè ætas hominum non ſufficeret, nec poſſet qui iuri operam dabat, ſimul & fori occupationes ſequi: tum cœperunt duo hominum genera naſci, diſtinctique eſſe Ureſconſulti ab oratoribus, & forenſibus hominibus, vt interdum patronus cauſarum Ureconſultum non agnoſceret. Nam & Sulpitius orator egregius obiurgatus fertur à Quinto Mutio, quòd ſæpius de iure reſpondentem eum Seruius non intellexiſſet, atque ita cœpit iuriſprudentia in Theoricen & Practicen diſtingui. Quæ ratio vſque ad hæc tempora perdurat: vt ſit illa Theorice, quæ Iureconſultorum interpretumque libris continetur, Practice verò, quàm ſolum forum agnoſcit, & admittit. Quo factum eſt, vt permulta ab illis, qui Theoricam ſolam amplecteban-

tur intra priuatos parietes excogitata, & in Gymnaſijs velut vmbratili pugna diſputata aſpernentur forenſes homines, tanquam ad vſum hominum, parum pertinentia: pleraque non admittunt Regionum mores, temporum varietas, & natura hominum, quibus, vt inquit ille, alia oriuntur ſydera. Quàmplurima rurſus hi, apud quos legis ferendę poteſtas eſt, in ſuam rem omnia trahentes diruunt, ędificant, mutant quadrata rotundis. Denique ius, vt Traſimachus apud Platonem, id eſſe definiunt, quod potentiori videatur vtile, ita pręter illud vetus Romanum ius Digeſtorum, Pandectarum, & Codicis, aliud ſubortum eſt apud quemque ferè populum, quod qui ignorat, imperitus omnino iuris apud ſuos habetur. Et pręcipuè in hac noſtra Gallia, in qua conſtitutionibus Regijs, vſúque forenſi in quam plurimis à veteri illo iure diſceſſum eſt, quo iure quod conſtitutionibus conſtat, cùm viderem forum omnino regi, dubitationéſque permultas, & controuerſias ex eis quotidie naſci, neminem autem eſſe qui interpretationem illis addidiſſet, rem gratam me facturum noſtris hominibus putaui, ſi quammaximè poſſem, hac in re iuuarem. Cùm autem id inſtituiſſem, & viderem paſsim nullo rerum ordine congeſtas conſtitutiones, non prius inſtitutum me aſſequi poſſe exiſtimaui, quàm ſi ſuis titulis ſingula conſtitutionum capita collocarem. Itaque ordinem legum Romanarum ſequutus, omnes quotquot extarent, & in manus meas peruenerunt compòſui in vnum Codicem, imitatus hac in re Tribonianum, & Theophilum, alióſq; à Iuſtiniano adhibitos viros ad ius Romanum concinnandum. Sed non perinde fæliciter mihi, atque illis contigit: nam illis non defuit laboris merces, honorariúmque: nos verò ſine hermæo fuimus, & labor ipſe pręmium fuit, ſtudioſorúmque vtilitas, ac gratia ſi qua ſit. Illis poteſtas fuit, quę videbantur detruncandi, & abrogandi, mihi non alia quàm capitis, & articuli conſtitutionis ſedem commutandi, vt ad ſuum titulum ſingula conferrem. Illis viris togatis diſertiſsimis, & pręſtantiſsimis mutuum conſilium, mutuáque opera non defuit: ego ſolus mihimetipſi & conſultor, & author fui: illis leuior labor, quia plures, mihi grauior, quia ſolus. vtcunque ſit, Pandectas & Digeſta conſtitutionum Regiarum Gallicarũ confecimus. Et eò gratus eſt mihi ſine alio emolumento labor, quòd pleriſque eum probari intelligam, tametſi initio non eo animo conſtitutiones ipſas ita congeſſeram, vt ſolas quis haberet, ſed vt cum commentarijs noſtris haberet: nam vt commodius ſubijcerem, ipſas in ordinem titulorum digeſſeram, probatę tamen ſunt ſine Commentarijs. Quę res effecit, vt non ſubiunxerim interpretationem ſingulis earũ capitibus, vt Accurſius legibus Romanis, vt & initio decreueram; ſed ſeparatum ſolum earum contextum excudendum dederim, vt liberum ſit cuique & ſolum contextum habere, & ſolos commentarios noſtros, vel vtraque ſimul. Singulas autem conſtitutiones interpretari ſuperuacaneum mihi viſum eſt, tum quod permultę ad vſum forenſem parum pertinent, tum quòd nonnullę per ſe ſatis dilucidę & perſpicuę ſunt, vt interpretatione non egeant, quales ſunt de quibuſdam vectigalibus, indictionibus, ſuperindictionibus, de generibus monetarum, de re nummaria, & de militaribus viris. De iure autem fiſci & Regio, quod Regalia vulgò dicitur, ſunt qui iuſta volumina ediderunt, vt mihi iam in ea re elaborare non ſit neceſſe: ſi quid autem videbitur prętermiſſum, quod attigiſſe neceſſe eſſe quis exiſtimet, poterit is ipſe, ſi vtilitas publica eum ducat in ea re, ſua opera & interpretatione iuuare ſtudioſos.

Nos

Nos arbitramur nil prætermiſiſſe, quod præcipuum vſum exercitationémque fori habeat, ſed omnem commentationem noſtram in tres partes ſeu tomos, vt commodiſsime potuimus, diuiſimus. Nam omnia quæ ad rationem litis perſequendæ pertinerent, quæq; ſolent incidere attigimus, de ſententijs, appellationibus, executionibúſque earum tractauimus: nec omiſimus quædam, quæ extra iudicia verſantur, quæ vſitatiora nobis viſa ſunt, vt quæ ad donationes, mercatores, artifices, hoſpites, immunitatémque Eccleſiarum pertinent. Quibus omnibus exiſtimamus nos abſoluiſſe quæ Praxeos, rerúmque forenſium ſtudioſus in Gallia potiſsimùm deſiderare poſsit. Cæterum iſta omnia ſic accepta ab omnibus velim, vt exiſtiment à nobis edita eſſe viæ præmonſtrandæ cauſſa primarijs rerum forenſium viris, cohortandiq; eos, vt noſtro exemplò quæ ex vſu quotidiano haberent, literis mandata pariter conferrent in commune: ita enim alijs proderunt, & ſimul ſe vixiſſe ſuis monumentis teſtabuntur. Et ſanè ſi quis ſcribat quæ in foro ſæpe vſu venire vidit, non ocioſa ſcribet, ſed quotidiana. Quod ſi magna librorum ſit harum rerum copia & multitudo, non ingrata tamen erit, vel inutilis, ſed optatiſsima: non erunt enim iſta efficta, vt illa in ſcholis, ſed vſu venientia. Quis enim dixerit hiſtoriarum, vel rerum geſtarum ocioſa monumenta, quæ propemodùm infinita iam extant? ſeligit enim quiſque quæ vult, vt rerum fiat peritior. Sic poſteri iudices, qui ante ſe iudicata legent ex facti ſpecie, & ſi non illa velut præiudicium velint ſequi, aliqua tamen ex parte facti, reique iuuabuntur in dirimenda ſimili controuerſia, æſtimabuntque ex animi ſententia quid & cui credant, aut quid minus probent, rerum denique non diſputationum ocioſarum breui tempore fient peritiores. Adhæc cùm permulti ius in artẽ ſe reducturos polliciti ſint, cùm tot ante ſeculis hoc promiſſum ſit, & non præſtitum, nec hoc quidem ſeculo (quo vigere & florere ingenia dicuntur) aliquẽ præſtitiſſe videamus: quid agas aliud, quàm quo poſsis iuuenibus proſis? & cùm illa arte iuris, quæ nulla adhuc eſt, non poſsint fieri iuriſprudentiores, vſu, conſuetudinéque fori, factorúmque varietate, & experientia fiant. Sitque vel Iureconſultus, vel iudex, quem tempora ferunt. Quæ ratio animum meum induxit ad iſta noſtra qualiacunq; & quantulacunque, quæ partim in foro, partim vſu rerum didicimus, ſcriptis mandanda: ſimúlq; vt non ſolùm hortaremur, ſed etiam rogaremus ſemel atq; iterum omnes, qui in foro conſenuerunt, ne ſua meliorà ſi quæ habeant adnotata denegent Iuris ſtudioſis. Fiet vt dum illa ars iuris, quà iuris periti arte fiant, expectatur, ab his, qui ſeſe eam tradituros iampridem iactitant, hæc intereà iuuenes habeant, quibus poſsint hanc breuiſsimo tempore diſcere, quæ qui ea ſcripſerunt quàm longiſsimo vſu perceperunt. Intereà & eruditos, & tyrones rogo atque obſecro, vt hanc noſtram operam quæ nobis ſolùm fuit labor, nullo alio emolumento captato boni conſulant. Rei enim dignitas, & ſtudioſorum ſemper optata vtilitas ad id me magis perduxit, quàm illa commoda, quæ pleroſque, dum ea non conſequuntur, ab huiuſmodi labore reuocant.   Vale.

AD D. PETRVM REBVFFVM IVRIVM COMITEM PERCELEBREM CAROLVS DE MONCEAV I. D.

Scitis freta ſuis confuſis Gallia manſit
Per varios iuris præcipitata locos.
Gallica iura ſilent per opaca devia ſilua,
Curaſti donec iungere Cæſareis.
Pontificiſque pijs moderaſti iuris habenis,
Gallia quo tutum luſtret vtrumque polum.
Lilia trina feret miro candore librorum
Facta trias, comptè Gallica iura docens.
Terno complexus numero ſic cuncta reſoluis,
Vt non conuentis amplius indigeant.
Hi ſunt tres Decij patriam qui iure tuentur,
Et dant exacti munia conſilij.
Sunt alij libri, qui térque quatérque beatum
Clamant, atque tuum nomen ad aſtra ferunt.
Vnde tibi Marius ſeptenos cedit honores,
Haud penſare valens ſedulitatis opus.
At triplices ducant tibi ſtamina longa ſorores,
Vt ſemper liceat te meliore frui.

Proſopopœia huius libri tertij ad lectorem.

Si quis fortè putet miſerum, fatíque ſiniſtri,
Quondam præclaros tot ſubijſſe viros.
Queis mea cum plauſu ſummo præſcripta vouebam,
Magnatéſque putet noſtra decere magis.
Nunc tibi lectori malim ſubmittere faſces,
Nec meus aut quærat vindicis auctor opem.
Auctori videat quantum ſint omnia tuta,
Quam laudem totus deferat orbis ei.
Munere parta Deûm ſit ei ſapientia qualis,
Tutorem fugiet quærere, vel dominum.
Huius enim ſolo præclarus nomine, tutum
Me ſcio præconem, Mercuriúmque ſuum.
Muſarúmque chorus mihi tot præconia fundit,
Vt non ſufficiant vnius ora viri.
Quapropter varijs & acutis lætor ocellis,
Qui me peruolitent, atque probare ſciant.
Vnde ferant melius purgata volumina fructum,
Zoilus atque ſuam comprimat inuidiam.
Vnius alteriúſve magis non poſtulo ſenſum,
Indicióve trium non ego ſtare velim.
Sed nec multorum qui prima fronte libellos
Damnant, nec viſos in mare proijciunt.
At iuſtum cenſorem quem res poſtulat opto,
Qui non à recto tramite flectat iter.

Eiuſdem libri tertij proſopopœia alludens ad Ternarium.

Trinum me librum peperit Tritonia virgo,
Terna docens triplici commoda ferre libro.
Ter Trinia ambroſiam iuſsit florere tritelem,
Quo maneas fructus graminis vberior,
Tertia fert ætas noſtrorum ſumma malorum,
Vt redeant pulſis aurea ſecla malis.
Vt properent videas nos tot conferre labores,
Deſeſſos omnes tótque ſubire mala.
Sic clarere diem cernas poſt fulmina tetra,
Sicque ſuas conſtat rebus ineſſe vices.

TRACT

TRACTATVS

DE CONSVETVDINE, VSV, ET STYLO IN IVDICIIS VALDE FREQVENS ET VTILIS.

RVBRICA,

Des couſtumes, ſtils, & vſages.

PRAEFATIO.

1 IN LEGE duodecim tabularum (dicebatur) *Ritus familiæ patrieq́ ſeruanto.* Et ſic præcipiebatur conſuetudinem ſeruari. Et alibi Cicero de legibus ait, ex patriis ritibus colunto optima. Vnde cùm conſuetudo vim habeat legis, imò vincat legem.l.de quibus. cum ll.ſeq.ff.de legib.quia antiquior fuit lege, vt inferius dicetur. {& Iuriſcon. in l.ſi ſine.§.Lucius.ff.de admi.tutor.ſic ait,hunc morem & conſuetudinem ſemper obſeruatam ſequutus.} Ob id imprimis tractabimus de conſuetudine. Verùm quia multi interpretes in conſuetudines Franciæ diuerſas multa conſcripſerunt, ideo ego breui ea præcipuè, quę ab ipſis omiſſa ſunt, & quotidiana hic inſerere nitar. Inuocato prius diuino numine,ſine quo nihil fieri poteſt, vt in procemio inſti. ha-

Conſuetudines ſeruandas lex duodecim tabularū ſtatuit.

2 betur. † Et quia in omni ferè materia triplex poteſt emergere quæſtio,de iure(videlicet) voluntatis,ſolennitatis, & perſonæ.teſte Bald.in l.bonorum.col.2.C.de bonorum poſſ.ſecund.tabu. Ideo in his conſtitutionibus frequentius de his videbimus. Verùm vt propius ad hanc materiam accedamus.Primum omnium à definitione incipiemus:quærendo quid ſit conſuetudo:Secundò quotuplex:Tertiò ponam differentias inter conſuetudinem & præſcriptionem : Quartò neceſſaria ad conſuetudinem : Quintò an conſuetudo tollat legem : Sextò quam vim habeat conſuetudo,quibus diſcuſsis ad text. harum conſtitutionum Regiarum veniemus, ibidem ſimul de vſu & ſtylo multa & præclara tractaturi.

Triplex in omni materia quæſtio emergere poteſt.

3 Primum aggrediens dico. † Conſuetudo eſt ius quoddam moribus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur,cùm deficit lex.c.conſuetudo.1.diſt.gloſ.in cap.cæterum. de teſtib. cogend.quam proſequitur definitionem Bartol.in l.de quibus.ff.de legib.Panor. & alij in rub. de conſuetud.Ioan.Fab.& Ange.in §.ex non ſcripto. de iure natur.in inſti. Ego aliter non diſcutio, cùm definitio in tex.decreti ſcripta ſit,& cùm ea multi quoque pertranſeant, quamuis bene multi eam reprobent,& nouiſsimè Roch.Curt. in tract. de conſuetud.q.1.videre ſi poſsit definiri, quòd conſuetudo eſt vſus longo tempore obſeruatus. probatur in dict.l.de quibus.& §.ſed ea , ibidem: Sufficiat nunc verbum hoc conſuetudo, intelligere , reliqua inferius dicentur ad hanc rem pertinentia,& vtilitati forenſi magis arridentia.

Quid ſit cōſuetudo.

4 Secundò duplex eſt conſuetudo, vt iuris tradunt interpretes, vna facti obſeruantia, vt in auibus conſuetudo volandi , & reuolandi.§.pauonum.de rerum diuiſ.in inſt.& conſuetudo patrisfamilias tam in loquendo.l.ſi ſeruus plurium.§.fin.ff.de lega.1. quàm in vtendo. l.2.in fi.ff.de optione lega.& de alimen. & ciba.leg.l.alimenta.l.vel vniuerſorum. de pignor.actio. & ego dicerem tunc accipi pro vſu.vt in l.naturalem.§.pauonum. ff. de acquirend. rerum domi. Altera eſt cónſuetudo , quæ ex vſu longæuo inducta eſt , & vocatur ius non ſcriptum. §. ex non ſcripto. de iure natur. & hoc modo ius eſt.cap.conſuetudo.1.diſtin.docet Old..conſilio 254. quia tota.col.1.& conſilio 172.quia omnes.col.2.ibidem.

Quotuplex ſit conſuetudo.

5 † Et ſic capitur hîc pro illo iure conſuetudinario,quod exordium habuit ex quo homines conuenientes in vnum cœperunt ſimul habitare : quod ab eo tempore factum eſſe creditur , ex quo Cain ciuitatem ædificaſſe legitur. Ius verò conſtitutionis à Moſe incœpit. Et ſic conſuetudo antiquiorem ortum habuit.cap.fin. §. ius verò.6.diſtinct. Tamen melius eſt initium conſtitutionis, quàm conſuetudinis,licet prius fuerit conſuetudo,quàm lex Regia.

Quo tempore cœpit cōſuetudo & lex.

6 † Ob id lex Regia conſuetudinis eſt filia & alumna,& non eſt mirum, quia conſuetudo iuriſditionem dare poteſt,& merum ac mixtum imperium.l.viros.C.de diuer.offic.lib.12. text. in cap.

Lex regia eſt filia conſuetudinis.

cùm contingat.in ſi.de foro compet. vt inferius dicam.q.6. Et hoc eſt vtile ad conſuetudines huius patriæ,in qua maximè vigent,& ſunt à Rege confirmatæ.

Conſuetudines à rege approbatæ, Regis dicũtur conſtitutiones.

7 † Et ſic hodie leges Regiæ conſuetudinariæ poſt confirmationem vocari poterunt, licet antea ſimpliciter conſuetudines,quia omnia noſtra facimus,quibus auctoritatem impartimur.l.prima §. omnia. C. de veteri iur.enuclean. cap. ſi apoſtolicæ.de præbend. in 6. Et quamuis ita ſcriptæ ſint, tamen non deſinunt eſſe conſuetudines, vt in proœ. feudo. Iuris teſtantur interpretes. Et antequam à principe ſint approbatæ,priuatæ dici poſſunt conſuetudines, poſtea notoriæ, & ab omnibus tanquam leges obſeruandæ,vt inferius dicetur.vnde Bald.in rub.de conſuet.col.1.ſic ait,conſuetudo habet diuerſas ætates,ſicut omne quod regitur tempore.Nam dum incipit,eſt infans,dum adoleſcit,eſt adoleſcens, & eſt ſui vigoris,quando eſt vir ſoliditate vigoris, ſed conſuetudo fatua nunquam efficitur vigoroſa.Et de multiplici conſuetudine ſcribit Roch. Cur.in tract. de conſuetud.ſuper rub.q.3.

Conſuetudo naturalis vel corruptela quando dicatur.

8 Conſuetudo tamen bona dicitur naturalis, quia prouenit ex inſtinctu rationalis naturæ,quæ ineſt homini tanquam propria paſsio, & perfectio.Bal.in cap.vno.§.primo. in quibus cauſis feudum amit. quæ ſi mala fuerit, vocatur corruptela,quia corrumpit & contaminat vtentes. cap. cùm venerabilis, & cap.fin.de conſuetud.cap.inter.de exceſſ.præla.cap.mala conſuetudo.8. diſt. & Cicer.lib.1.de legib.ait tantam eſſe corruptelam malæ conſuetudinis: vt ab ea tanquam igniculi extinguantur à natura dati:exoriantúrque,& confirmentur vitia contraria.

Bona præſumitur conſuetudo.

9 † Sed conſuetudo in dubio præſumi debet bona & laudabilis, ex quo ciuibus placet, quia quod eis placet generat concordiam, quæ ciuitatibus vtiliſsima eſt: teſte Felin. in c. ſi quando. colum.8.verſic. vbi verò. de reſcript. quia in dubio non debet præſumi irrationabilis, & ſic delictum.l.merito.ff.pro ſoc.quod eſt verum ſi ſit præter ius, ſecus ſi contra ius.Panormitanus & alij in dicto cap.fin.

Rationabilis quomodo noſcatur cõſuetudo.

10 Quomodo cognoſcatur rationabilis, vel econtrario? Reſpon. rationabilis conſuetudo ex ſeq.cognoſcitur. Primò ex perſona eius, qui vult conſuetudinem inducere,vt ſi ſimplex ſacerdos manus impoſitionem, quæ in ſacramento confirmationis ab epiſcopo præſtari ſolet, & alia quæ ad epiſcopum pertinent per conſuetudinem acquirere velit. c. quanto. de conſue. Vel vt ordines conferre poſsit.contra cap.1.& per totum. de tempo.ordin.facit c. ſacratas.23.diſtin.vbi non valet conſuetudo vt moniales tangant vaſa ſacra.

11 Secundò dicitur conſuetudo irrationabilis ex perſona, contra quam inducitur, vt ſi contra Deum inducatur, non valet.c.ſi conſuetudinem.& c.ſeq.8.diſt.Ideo contra ius diuinum conſuetudo non valet.cap.fin.de conſue. & ibi plenè Curt. Item contra honeſtatem, vel bonos mores. regu. non eſt obligatorium. de regul.iur.in 6.Clau.Seycel.in l.iuſtitia. §.1.ff.de iuſt. & iur. & malè adinuenta, malæq; conſuetudines neque ex longo tempore, neque ex longa conſuetudine confirmantur.§.nulli.in authent.vt nulli iudic. collat.9.

12 Tertiò ex re, ſuper qua conſuetudo fundatur, vt ſi quis velit per conſuetudinem acquirere, ne ſit ſubditus Papæ, vel procurationem epiſcopo debitam tollere.cap.cùm non liceat.& cap.accedentes. de præſcrip. cap. cùm inſtantia. & cap. venerabili. de cenſib. vel ſi quis velit acquirere ea, quæ competunt principi in ſignum ſupremæ authoritatis.l. competit. C. de præſcriptio. 30. annorum.

Rationabilis conſuetudo tendit in animæ vtilitatem, vel in bonum.

13 Quartò ex modicitate temporis,quo obtinuit conſuetudo. vt in §.ex non ſcripto.de iur. nat. in inſt. & inferius dicetur per l. de quibus. ff. de legib. Et ſic conſuetudo rationabilis eſt, quando tendit in animæ vtilitatem, vel in bonum publicum, & ſi contra hæc, irrationabilis. Gemi.in cap.1. de conſue.in 6.& aliàs relinquitur arbitrio iudicis. Vlterius quando conſuetudo dicatur rationabilis vel irrationabilis,docet gloſ.& doct.in cap.1.in verbo rationabilia.de conſtit.lib.6. & in cap.cùm Apoſtolus.de cenſib.Barba.in ca.ex parte.2.col.3.de offic.deleg.& Panta.Calde. in repe. l.2.col.69.de reſcind.ven.Sed licet arbitrarium ſit,tamen iudex debet conſiderare in approbando, vel reprobando conſuetudinem tanquam irrationabilem ad ea, quæ ſuperius ſcripſimus, ſi rectè iudicare velit,debet etiam proſpicere,ſi religioni conueniat, ſi diſciplinæ congruat, ſi ſaluti proficiat,& eam tunc audacter poterit approbare.c.conſuetudo.1.diſt.

Differentiæ inter cõſuetudinem & præſcriptionem.

14 Tertiò videamus differentias inter conſuetudinem & præſcriptionem, in quibus non modicus aderit fructus. Prima eſt, quòd in conſuetudine requiritur conſenſus tacitus populi,vel maioris partis.l.de quibus.in fin.ff. de legib. Vnde requiritur in illius probatione,quòd ſciente populo,& non contradicente quis vſus fuerit:vt in l.1.& 2.C.quæ ſit longa conſue.& per doct. in c. fina.de conſuetud.& inferius dicetur in probatione conſuetudinis. Præſcriptio autem conſenſum aduerſarij non requirit,ſed contra ignorantem currit.l. ſicut. in fin. C. de præſcript.30.vel 40.annorum.l.fi.circa fi.de præſcrip.long.tempo. gloſſ. in cap.fin. de conſuetud, Bal.in l.fi.15.oppoſi.nu.36.C.de edict.diui Adria.tollen.niſi ageretur de præſcriptione iurium.l. 2. C. de ſerui. & aqua.c.cùm eccleſia.de cau.poſſeſſ. licet contrarium teneat Ioan. Franciſc.Balb.in tracta.præſcrip.in 1.parte.q.vltima.

Iure gentiũ competentia non præſcribuntur.

15 Secunda eſt, quòd illa, quæ de iuregentium competunt,non præſcribuntur.l.fina.ff. de vſucapionibus

capionibus

capionibus. Ideo non præſcribitur facultati ducendi aquam ex flumine publico nauigabili. Bar.& ali j in l.quominus q.15 ff de fluminib. Sed illa conſuetudine acquiri poſſunt.Io.Fab. Ang. & alij in §.flumina.inſt.de rerum diui. Vnde ſi quis fuerit piſcatus in certa parte fluminis publici: & alios prohibuerit ſciente populo & non contradicente,dicitur eſſe ſibi ius quæſitum ex tacito populi conſenſu:adeò vt ipſe ſolus poſsit deinceps piſcari,& alios prohibere.l.ſi quiſquam. ff. de diuer. & tempo.præſcr.plenè proſequitur Io.Franc.Barb.tres tradens limitationes,in tract.præſcrip. in 4.parte quintæ partis princip.c.6.col.63. cui tamen legi vltimæ dedi nouum intellectum : vt in intellectis meis videre erit.

16 Item in caſu conſuetudinis poterit populus vnius ciuitatis ſe opponere, & proſequi contra illum, qui vult conſuetudinem inducere. l. ſi quiſquam. ff.de diuerſis & tempor. præſcript. quia totius populi intereſt,cùm ius illum tangat, vt in actione populari.l.1.& per totum ff. de populari actione.Diuerſum eſt in præſcriptione: quia is cuius intereſt,proſequi tantùm poterit.l. de vno.ff.de re iudica.

Populus opponere ſe poteſt cõtra inducentem.

17 Tertia differentia eſt,quia vbi lex tollit præſcriptionem,non videtur tollere conſuetudinem, quia conſuetudo facti eſt,& eam conditor legis ignorare videtur.c.1.de conſti.in 6.c.Imperialem. de prohib.feud.aliena.per Fede.vbi conſuetudo poteſt permittere alienationem feudorum, non autem præſcriptio.facit gloſſ.in cap.cùm non deceat.de elect.in 6.& in clemen.dudum. in fin. de ſepultur.

Lex tollens præſcriptionem non tollit conſuetudinem.

18 † Vnde in hoc regno Fráciæ conſuetudo alienandi feuda introducta eſt,vt ea alienẽtur ſicut bona alia patrimonialia:& ſic feuda inſtar patrimoniorum habentur de conſuetudine:quod præſcriptio facere non poſſet,vt ibi,& ſcripſi in arbore feudo.hoc proſequitur Ioan.Raynaud.in comprehenſo.feudali,in §.habito.col 24. de prohibita feud. aliena. per Feder. quem ſequitur Iacobi. in tract.de feud.in verbo, & cum pacto de non alienando.col. 5. quod facit ad articu. 2. de prec. vbi ſcripſi.

Feudorum alienationes ex conſuetudine permittuntur.

19 Quarta in præſcriptione,ius, quod ab vno aufertur, alteri applicatur. Sed ex conſuetudine non aufertur alicui illud,quod applicatum eſt alteri,ſed de nouo inducitur.Bald. in rub.ff. de rerum diui.col.2.verſic.hìc ergo quæritur.num.2.Aret.in §.flumina.in inſt.illo titu.vnde ſi quis prohibuerit longo tempore piſcari in mari,vt Veneti,vel in flumine publico, ius quod ipſi acquiſierunt, non aufertur ab aliquo, licet illis per conſuetudinem acquiſitum fuerit. gloſſ. in l.ſi quiſquam. ff. de diuer. & temporal.præſcrip.facit gloſ.in l. ſanè ſi maris. ff. de iniur. ſed facultas quædam aufertur à ſingulis, vt non poſsint deinceps alij piſcari extra ipſos, qui ius quæſierunt ex conſuetudine.

Præſcriptio aufert: conſuetudo inducit.

20 Quinta quòd præſcriptio tendit ad tollendum quod eſt in eſſe productum, vt pote dominium,vel actionem,pignus,& ſimilia.Conſuetudo verò tendit ad inducendum de nouo.c. contra morem.100. diſtin. vbi per conſuetudinem vtendi pallio extra miſſarium ſolennia, acquiritur ius illud de nouo. & gloſſ. in cap. nullus. 3 in prima quæſtio. prima, dicit, quòd præſcriptio ius auocat creatum, nouum autem non creat: de conſuetudine contra.vt per gloſſ.vltim. & docto. ibi & in capit.ſi diligenti. de præſcrip. Iaſon. poſt alios in l. de quibus. colum.10.numero 44. ff. de legibus.

21 Sexta ex præſcriptione ius priuato quæritur,ſiue ex publico ius illud trahatur, ſiue ex priuato.per conſuetudinem verò non acquiritur ius ſoli priuato,ſed in publico vnicuique, etiam ſi ius trahatur ex priuato.l.venditor.§.ſi conſtat. ff. commun. prædio. vbi poteſt induci conſuetudine, vt poſsit quilibet lapides ex alterius fundo cædere dato precio. Et hoc non ſolùm vni competit, ſed ciuilibet.

Ius priuato ex præſcriptione quæritur, toti verò populo ex conſuetudine.

22 † Item conſuetudo teſtandi coram duobus notariis in hac patria tam vni quàm alteri competit:quia conſuetudo eſt lex non ſcripta,& ſic communis.ca.erit autem lex.quarta diſtinct.gloſſ. in cap.fruſtra. & in cap. quæ contra.octaua diſtin. & in cap.fin.de conſuetud. & conſuetudo comedendi carnes diebus ſabbatinis à feſto natiuitatis domini vſque ad purificationem beatæ Mariæ cuilibet de populo Pariſien.competit, iuxta conſuetudinem inibi introductam. Sed per præſcriptionem priuatus acquirit,per conſuetudinem Reſpublica. Paulus in l. de quibus. ff. de legib. De ripa in conſilio quarto, plura.rubrica. de reſcriptis. columna penultima. poſt Alexand. in diſputatione incipiente, Sigiſmundus.columna 12. verſicu.item confirmatur. Maleret. in tracta.de election.folio 14.columna 3.&.ſequen. Felin.in cap.quæ in eccleſiarum. de conſtitutio. columna 16.& ſequen.Iacobi.in tract.de feud.in verbo & cùm Argentifodius.Gemi. conſilio 123. In nomine.colum.prima.

Conſuetudo teſtandi coram duobus notariis ualet.

23 Et quando acquiritur collegio,cẽſetur priuato acquiri,& dicitur præſcriptio:quia collegium vicem vnius tenet.cap.cùm dilectus.de conſuetud.Nam eſt quoddam corpus fictum,& repræſentatum.l.proponebatur.ff.de iudic.l.mortuo.de fideiuſſ.& Ioan.And.& Panor. in dicto cap. fin. in gloſſ. vlt. quod declarat ibi Curtius quando aliquid acquireretur collegio vt collegio. Secus ſi perſonæ collegij aliquid obſeruarent populo approbante, tunc diceretur conſuetudo. cap. cùm omnes.de conſtitut.vbi collegij erat conſuetudo de recipiendo fructus in abſentia.in verſicul.alia eſt etiam differentia, plus dicens, quòd etiam ex actibus meticuloſis & violentis inducatur conſuetudo:

Collegiũ uicem unius obtinet.

ſuetudo : allegat Bartolum in dicta l. ſecunda, quæſtione 18. numero 24. & ſequen. quæ ſit longa conſuetudo.

Bona fides in conſuetudine non attenditur, in præſcriptione ſic.

24 Septima differentia eſt, in conſuetudine inducenda non requiritur bona fides, imò populus cum mala fide poteſt inducere conſuetudinem, & ſine titulo: & poſtea alij vtentes ea conſuetudine excuſantur, vt in exemplo ſuperius allegato, ſi omnes comedant diebus ſabbatinis carnes Pariſ. à feſto natiuitatis vſque ad purificationem: nam poſt conſuetudinem non debet quis dubitare. cap. illa. 12. diſtinct. vt docet Ange. & alij, quem refert Iaſ. in dicta l. de quibus. col. 11. num. 49. Panor. & alij in cap. 2. de obſerua. ieiunior. Sed præſcriptio cum mala fide induci non poteſt. cap. vigilanti. & cap. fin. de præſcrip. regul. poſſeſſor. de reg. iuris. in 6. Alex. conſi. 6. Viſo themate. col. 1. volum. 1. & in diſputa. incipiente Sigiſmundus. col. 14.

Ex ſententia nulla quandoque inducitur conſuetudo.

25 † Vnde etiam ex ſententia nulla, quæ in populo notitiam deuenit, inducitur conſuetudo: quia ex ea ſatis colligitur tacitus populi conſenſus. Bart. in l. de quibus. in 2. q. principal. num. 18. quem ſequitur Rochus Curtius in dicto cap. fin. col. 69. vnde dicit Bald. in rub. de conſuet. col. 1. quòd conſuetudo eſt præſcriptio cuiuſdam ciuitatis, vel moralis obſeruantiæ, quæ pro lege habetur, ſed mera præſcriptio eſt alieni vel quaſi alieni vſurpatio.

Titulus in cõſuetudine non requiritur in præſcriptione contrà.

26 Octaua in præſcriptione requiritur titulus, & bona fides. capit. ſi diligenti. in fin. de præſcrip. c. 1. eod. tit. in 6. hoc ita iure cautum eſt, quando contra ius d. cap. 1. Diuerſum eſt in conſuetudine, in qua ſola voluntas populi, ſeu conſenſus tacitus ſufficit, cùm ſit quædam lex, nec eſt neceſſaria etiam tituli allegatio. gloſ. in cap. 1. & 3. de conſuetud. in 6. gloſſ. in cap. fin. illo titu. in decretal. & in cap. ſuper. §. præterea. in verbo non extat memoria. de verbo. ſignific. Anchar. in cap. cùm olim. notab. 11. de præſcrip. Panormitanus in dicto cap. fin. de conſuet. Bald. in repet. l. primę. colum. 8. C. de emancip. liber. Alex. d. conſil. 6. col. 2. in 1. vol. & conſil. 124. ſuper primo. colum. 2. volum. 4. & conſil. 16. In cauſa. col. 4. num. 12. vol. 5. Cald. in conſil. vlt. rub. de conſuet. & Io. Franc. Balb. in tract. præſcrip. in 1. parte q. 10.

Aequitas in conſuetudine, in præſcriptione rigor.

27 Nona differentia eſt. Quia præſcriptio eſt rerum, conſuetudo morum. Bald. & Paul. in l. cùm de conſuetudine. ff. de legibus. quam legit cum dicta l. de quibus, quod paſsim non procedit, quia conſuetudo & rerum & morum eſt, vt patet: licet primam ſententiam referat, & ſequatur Ioan. Franciſc. d. quæſtio. 10. & vltima primæ partis, vbi etiam dicit in conſuetudine conſyderari æquitatem, in præſcriptione autem vertitur rigor, & odium, allegat Bald. in dicta l. de quibus. & conſuetudo nemini facit iniuriam, quia eſt lex voluntaria, præſcriptio ſic. gloſſ. in l. nam hoc natura. ff. de condict. indebiti. Barba. in cap. primo, qui feudum dare poſſunt. in addition. ad Bald.

Reſtringenda præſcriptio, conſuetudo verò amplianda.

28 Decima differentia, præſcriptio tanquàm odioſa eſt reſtringenda, nec extenditur etiam ad ſimilia. l. cùm quidam. ff. de liber. & poſthu. cap. odia. de regul. iuris, in 6. Barto. & Iaſ. in l. fi. ff. de eo per quem factum erit. & regula eſt, quantum poſſeſſum, tantum præſcriptum. l. quod meo. in fin. vbi docto. ff. de acquiren. poſſeſſ. l. 1. §. ſi quis hoc interdicto. de itinere actuque priuato. Vbi Barto. & in l. ſi publicanus. in fin. de publica. Panor. & Felin. in cap. auditis. de præſcript. Ioan. Franciſc. in tracta. præſcrip. in 2. parte. col. 4. verſi. facio igitur regulam. Conſuetudo verò, cùm ſit fauorabilis, amplianda eſt: ſaltem amplior interpretatio in ea fieri debet, quàm in præſcriptione: quia illa diſpoſitionem habet vniuerſalem: præſcriptio verò non. cap. cùm olim. de conſuet. Innoc. & Anton. in cap. fin. de offic. archidiac. Cardin. in clem. 1. de ſupplenda negligen. prælat. vnde conſuetudo extenditur ad alias res, & perſonas eiuſdem prouinciæ, cùm vnicuique acquiratur per eam. cap. ſopitæ. & ibi Ancha. notab. 4. de cenſib.

Pariſien. nubens Tholoſe fruitur cõſuetudine Tholoſana.

29 † Vnde ſi Pariſienſis nubat Tholoſæ, vxore præmortua lucrabitur bona vxoris, ac ſi Tholoſæ natus fuiſſet: quia illa conſuetudo extenditur ad illos, qui ibidem nubunt, niſi oneroſa ſit & exorbitans. Paulus in dicta l. de quibus. columna tertia, per l. quòd non ratione. ff. de legibus. Romanus conſilio 516. In caſu. numero quarto. per l. ſi verò. §. de viro. ff. ſoluto matrimonio. De Ripa in cap. cùm eccleſia. numero 125. de cauſa poſſeſſ. dicit extendi ad ſimilia. allegat dictã l. quod non ratione. ff. de legibus. Idem firmat Ioan. Maria vulgò Rimina. in l. moræ. columna 10. verſic. in eadem. ibi, item conſuetudo. ff. de iuriſdict. omnium iudicum. vbi dicit fuiſſe magnam contentionem de conſuetudine, quæ erat Mantuæ in contractibus, an extenderetur ad vltimas voluntates. & Cardinal. in clemen. vna. columna 7. nume. 11. de ſupplen. negligen. prælat. dicit conſuetudinem extendi de loco ad locum, ſed non de iure ad ius. Et Ludo. Roman. conſilio 243. ad prædictorum. Sed regula inferius ſubiicitur, quòd conſuetudo non extenditur: ibi fuſius dicam.

Conſuetudo in incorporalibus, præſcriptio etiã in corporalibus.

30 Vndecima eſt, quia præſcriptio locum habet tam in rebus mobilibus, quàm in immobilibus, corporalibus, quàm in incorporalibus. §. primo. de vſucap. in inſtitut. & per totum capit. auditis. & ſequen. de præſcrip. Conſuetudo verò in incorporalibus, vt in ſeruitutibus, iuriſditionibus, & ſimilibus: vt docet Hoſtien. in ſumma. de conſuetud. §. fina. verſicu. extra ſummam. vbi etiam aliam tradit differentiam: quòd vbi conſuetudo prætenditur, admittitur probatio in contrarium. argumento l. litibus. C. de agricol. & cenſi. libro vndecimo. Sed contra præſcriptionem non admittitur.

31 † Quod

31 † Quod dictum intelligerem verum,niſi conſuetudo iam eſſet inducta, & confirmata:tunc partes non reciperentur ad probandum contrarium,anteà verò ſic,vt dicetur inferius art.2.etiam contra præſcriptionem poſſum probare interruptionem. l. naturaliter. ff. de vſucapionib. & alia quæ dicuntur in l.cùm notiſsimi.C.de præſcriptio.30.annorum.

Quando cõtra conſuetudinẽ probatur.

32 Duodecima differentia eſt, quia conſuetudo eſt ius diſponens, & ex conſenſu totius populi, vel maioris partis vniuerſitatis: præſcriptio verò eſt ius conſtitutum. §. ex non ſcripto. de iure natural.in inſtitu.& in d.l.de quibus. Præſcriptio verò eſt ius diſpoſitum,quo quæruntur iura formalia,directa,& ſimilia ex conſenſu ſingulorum inductum : vt patet in dicta l.de quibus.& in l.alienationis.de verb.ſignific.

Conſuetudo eſt ius diſponens,at præſcriptio ius diſpoſitum.

33 † Et hac ratione conſuetudo præiudicat aliis,quia in ea conſentiunt ſinguli tanquam vniuerſi.d.l.de quibus.Egi.Bellamera.conſil.10.factum eſt tale.col.15. in 4.dubio. Præſcriptio verò inter quoſdam non præiudicat aliis.l.ſi quis emptionis.in prin.C.de præſcrip.30.anno.l. naturaliter. ff. de vſucapio.quia in ea conſentiunt homines tanquam ſinguli, non tanquam vniuerſi. Dinus in regu.iur.quod omnes.de regu.iur.in 6.Bar.in l.2.nu.11.C.quæ ſit longa conſuetud.Sequitur Curtius in tracta.de conſuetud.c.fin.col.68.& ſequent.verſic.alia eſt differentia.

34 Poteſt etiam conſuetudo præſcriptio dici,diuerſo tamen reſpectu:vt c.3. de conſuetud.lib.6. Panor.& alij in d.c.fi.illo titu.

35 Item vidi principem ſæpius releuare contra præſcriptionem,ſed non regulariter contra conſuetudinem,nec debet niſi ex maxima cauſa, & faciendo mentionem illius c.1. de conſuetud. in 6.Nempè Bal.ait in ca. 1. de natura feudi. quòd princeps tenetur conſuetudines obſeruare , & ius conſuetudinarium ligat ipſum.c.1.de prob.Mar.Carrat.in tract.de princip.no.205.Imò conſuetudo quæ diſponit in ipſum principem maior eſt principe.teſte Bal.in ca.1. de ſucceſſ feud. vt refert Iaſ.in conſil.1.in princi.volu.1.quod eſt verum ſi rationem contineat naturalem:vt dicit Bal. in §. ſi.qui feud.dare poſſunt.quia fortius eſt ius naturale,quàm principatus ſecundum eum. Ideo non poterit diueſtire vaſſallum ſine cauſa,vel officialem ſuum officio priuare.

Princeps cõtra præſcriptionem releuat.

36 Quartò quot ſint neceſſaria ad inducendam conſuetudinem videamus?Reſpon.multa, primò quòd motibus vtentium(id eſt) tacito conſenſu ſit introducta , vel maioris partis populi.l.de quibus.cum ll.ſequen.ff.de legib.l.quod maior.ad municip. † Et ſic
37 in inducenda conſuetudine requiritur conſenſus populi , non principis : licet contrarium teneat gloſſ.in c.fruſtra.8.diſt.quæ communiter reprobatur à iurium interpretibus, tam ibidem quàm in c.fi.de conſuetud.vbi Curt. aliquas adducit limitationes , quæ omnes ſolent reprobari , ob id eas non refero.

Neceſſaria ad conſuetudinem.

38 Secundò requiritur quòd vſus ſit continuatus longo tempore,vt decem annorum.§.ex non ſcripto.inſti.de iure natur.Nam ea quæ longa conſuetudine comprobata ſunt , ac per annos plurimos obſeruata,velut tacita ciuium conuentione non minus quàm ea,quæ ſcripta ſunt iura ſeruantur.l.ſed ea.ff.de legib. requiritur etiam quòd non ſit interrupta ante decem annos , aliàs non diceretur conſuetudo , vt ibi dicitur per plurimos annos obſeruata. In rebus autem eccleſiaſticis requiruntur quadraginta anni.c.cùm de beneficio.de præbend.in 6.c.de quarta.de præſcrip. gloſſ. in c.mos eſt 1.diſt Io.Fab.& Ang.in d.§.ex non ſcripto.

Conſuetudo continuata ſit per decẽ annos.

39 † Et quod Iuriſconſult.vocant diuturnam conſuetudinem.l.diuturna.ff.de legib.vel inueteratam.l.de quibus.ibidem,vel longam,in l.1.C.quæ ſit longa conſuetud.profeſſores canonum vocant præſcriptam,quaſi longo tempore inductam,& obſeruatam. Nam ille mos & vſus debet eſſe continuatus tempore requiſito ad præſcriptionem, videlicet per decem annos, & ſic poſtea dicetur conſuetudo, non anteà : vnde ius ciuile & canonicum conueniunt in hoc , quicquid dicant doct.in contrarium in d.c.fi.

Præſcripta conſuetudo quid ſit.

40 Ex quo infertur,quòd conſuetudinis nomine venit conſuetudo præſcripta quaſi lõgo tempore inducta.c. Cumana. de elect. vbi Panor.& alij : quia antequam inducta ſit, non poteſt dici conſuetudo,& ſic in vanum ſuper hoc diſputant doct.vnde dicit Bal.in c.1.de feu. co. quòd conſuetudo antequàm ſit præſcripta id eſt inducta,non dicitur conſuetudo, ſed voluntas inducendi conſuetudinem,quæ antequàm ſit inducta,requirit factum id eſt vſum,& ipſum conſueſcere quę debent eſſe antequàm conſuetudo inducatur , quod conſuetum dici poteſt ex duplici actu.l. vel vniuerſorum.ff.de pignor.actio.c.querelam.de elect.ſed non dicitur conſuetudo, niſi longo tempore inducta ſit.c.cùm eccleſia.de cauſa poſſeſſ. Nam contrahere facti eſt , contractus iuris.l. ex hoc iure.ff.de iuſti.& iur.iuncta l.conſilio.ff.de curat.fur.ſic dicimus in verbo conſueſcere vel conſueuit,& in verb.conſuetudo, quia verbum conſueuit eſt facti, conſuetudo iuris. Et ſic tolluntur obiectiones doctorum,vt inferius abundantius dicetur.

Conſuetudinis nomine quid ueniat.

41 Tertiò frequentia actuum requiritur.l.an in totum.ibi , præſes probatis his , quæ in oppido frequenter in eodem genere controuerſiarum ſeruata ſunt. C. de ædifi.priua. Et aliquando duo actus ſufficiunt,ſi ſint notorij,aliàs ſecus.gloſ.in dicto §.ex non ſcripto. l. penult. ff. de ritu nupt. gloſſ. in cap. mos eſt. 1. diſtinct. Tamen non requiritur quòd ſint iudiciarij : licet gloſ.teneat contrarium in dicto §.ex non ſcripto.& Iaſ.ibi in addit.ad Porcum.Et quot actus ſint ſufficientes ad inducendam conſuetudinem,dicit ſtari arbitrio iudicis.argument.l.1.ff. de iure deliber. vbi di-

Frequentia actuũ in cõſuetudine.

cunt tot

cunt tot requiri actus, ex quibus conſenſus populi tacitus colligatur. Panormit. & alij in dicto capit.fina.

Errore introducta cõſuetudo an valeat.

42 Quartò requiritur, quòd cùm ratione ſit introducta, non per errorem, aliàs eſſet corruptela. c.fi.de conſuetud.l.quòd non ratione introductum eſt primum, deinde conſuetudine obtentum eſt, in aliis ſimilibus non obtinet.ff.de legib.licet quidam legant ſine negatiua, tamen iſta videtur vera lectio, vt ea quæ per errorem introducta ſunt, non extendantur ad ſimilia: quia conſuetudo ſine veritate vetuſtas erroris eſt.c.conſuetudo.8 diſt.

Scripta conſuetudo ſi ſit, an ideo nomen amittat.

43 Quintò quòd ſit ius non ſcriptum, niſi eſſet ſcriptum ad probationem, vt conſuetudines feudorum, quę non propter hoc deſinunt habere nomen conſuetudinis.doct.in procemio feudo. & tantæ auctoritatis hoc ius habetur, & intantum probatum eſt, vt non fuerit neceſſe ſcripto id comprehendere.l.imò.ff.de legib. gloſſ. & docto. in dicta l.de quibus. Ideo apparet quòd conſuetudo eſt partim redacta in ſcriptis, partim moribus tantùm vtentium eſt reſeruata, quæ in ſcriptis redacta eſt, conſtitutio ſiue ius vocatur. quæ verò in ſcriptis redacta non eſt, generali nomine conſuetudo appellatur. ſunt verba text.in cap.conſuetudo.1.diſt.

Rationabilis ſit cõſuetudo.

44 Sextò quòd ſit rationabilis & honeſta.c.fi.de conſuetu.& tunc dicitur rationabilis, quando religioni conuenire, diſciplinæ congruere, & ſaluti proficere videtur.d.c. conſuetudo. 1. diſt. Item nemo conſuetudinem rationi & veritati præponat, quia conſuetudinem ratio & veritas ſemper excludit.cap.veritati.8.diſt. & ideo mala conſuetudo non minus quàm pernicioſa corruptela eſt abiicienda, & vitanda.c.mala. ibidem.& ſufficit quòd ſit rationabilis in quàmplurimis, licet non in ſingulis: quia in legibus & conſuetudinibus inſpicimus genera ſingulorum, non ſingula generum.l.nam ad ca.& l.ex his.ff.de legib.Bal.in rub.de conſuetud.in decretal.col.2.

Ius naturale non tollitur cõſuetudine.

45 Septimò requiritur, quòd non ſit contra ius naturale, aliàs non valeret, cùm ſit immutabile. §.ſed & naturalia.inſtit.de iure natu.quando in ratione naturali eſt fundatum.c.fin.§.his ita.6.diſt. cap.omnis ætas.12.q.1.Bar.in l.1.§ remouet.ff.de poſtu. & ius naturale fundatum in præſumptione naturæ eſt mutabile, vt fera fiat manſueta, ſecus ſi ex neceſsitate naturæ, vt non alere filios. Angel.in dicto §.ſed & naturalia. ac etiam in aliquis caſibus mutatur, vt in libertate, & in ſeruitute, non in totum gloſ.& doct.in c.à nobis.de decim.& d.§.ſed & naturalia. Vnde his verbis dicit tex. in c.quo iure.in fin.8 diſt. dignitate verò ius naturale ſimiliter præualet conſuetudini, & conſtitutioni: quęcunque enim vel moribus recepta ſunt, vel reſcripturis compræhenſa, ſi naturali iuri fuerint aduerſa, vana & irrita habenda ſunt.

Filij ut non alantur à parentibus nõ valet conſuetudo.

46 Vnde non valet conſuetudo, vt filij non alantur à parentibus. Panor.in dicto cap.fina. & ibi Curtius column.55. in 3. concluſio. niſi conſuetudo ex cauſa diſtingueret, aut limitaret, vt poteſi diſponat vt filij ingrati non alantur. text.in l.ſi quis à liberis. §. idem iudex. ff. de liber. agnoſcen. Panormit. & alij in dicto cap.fina. §. cauſas. in authen. vt cùm de appellatio. cognoſc. collatio.8.

Lactare filios ſuos matres ipſæ debent.

47 Nec etiam valeret conſuetudo (quæ Parſiis maximè viget) quòd matres non lactent filios, nec ipſę excuſantur, qnia ex ſola carnis incontinentia videtur inuentam fuiſſe, nempe dum continere nolunt, deſpiciunt lactare quos gignunr, teſte Auguſt.in c.ad eius verò.§.diſtin. niſi mater eſſet illuſtris, quæ eos ſine dedecore alere non poſſet. Bal.& alij in l.alimẽta.C.de nego.geſtis. Sed quod maius decus illuſtri mulieri eſſe poſſet, quàm lactare filium ſuum? ſicut Virgo ſanctiſsima lactauit Ieſum Chriſtum, licet excuſationem prætendere potuiſſet, quòd Virgo eſſet, ſed volenti nihil difficile.

Aucupandi vel piſcandi ius tolli non poteſt.

48 Adhæc non valet conſuetudo, vel prohibitio aucupandi, piſcandi, vel venandi, quia id de iure naturali competit, quòd omnium vna eſt libertas, acquiſitio eorum quæ de cœlo, terra, mariq́ue capiuntur.c.ius naturale.1.diſt.§.ferę.inſtitu.de rerum diui.niſi cùm fraude fieret venatio, quia tunc prohiberi poteſt, vt ſi fiat inſtrumento, vel modo prohibito, ſicut eſt inſtrumentum aucupij, quod vulgò *la tone*, ſiue *la tonelle*: quia omnia illius generis animalia ſic capi poſſent, & poſteà non inuenirentur: vt docet patruus meus Rebuſ.in l.vna.C.de vena.ferar.li.11.§.retia.de pace. ten. & eius violator.Iacobi.in tract. de ſcu. in verbo & cum venationibus, & cum piſcationibus. alia multa ſcribit Curt.in d.c.fi de conſuet.

Ius gentium conſuetudine tolli non poteſt.

49 Item non valet conſuetudo contra ius gentium, quia eſt ratione naturali inductum. §. ius autem gentium.inſtitu.de iure natural.& potentius eſt ius gentium, quàm principatus, teſte Bald. in §.fina.qui ſeudum dare poſſunr.qnod olim erat verum, antequàm tranſlatum eſſet Imperium in principem per legem Regiam.l. 1. ff. de conſtitut. princip. ſed hodie videmus contrarium de facto.Iaſ.in repet.l.quominus.not.3 ff.de fluminib.

Dominio rei ſuæ an quis priuari poſſit ſine cauſa.

50 Et ſic nec valeret conſuetudo, quòd quis priuaretur dominio rei ſuæ ſine cauſa, quod eſt de iure gentium.l.ex hoc iure.ff.de iuſti.& iur.nec etiam reſcriptum principis.glo.in l. quoties. C. de precib.imper.offer.Iaſ.in l.Barbarius.ff.de off.præto.c.quæ in eccleſiarum. de conſtit. niſi pretium eidem pro re ſolueretur, & de conſenſu illius: vt patet de Nabot.3.reg.cap.21.& in l.2. C. qitib. ex cau.ſer.pro præm.lib.accip.& l.venditor.§.ſi conſtat. ff. commu. præd. Ant. de Burgos in rub. de
51 emp.& vend.col.pen. † Item non valet conſuetudo, quòd quis incidat ligua in memoribus alienis,

alienis, ſi non ſufficiant ligna domino. Quia rationi naturali repugnaret, quòd extraneus domino præferretur.d.l.venditor.in fi.ff.commu.prædio.cap.ſuggeſtum.de dec. Panot.in d.c.dilecti.in 1.gloſſ.de arb. Cur.in repe.c.fi. col.57.de conſue. verſi. quarta ſit conclusio. & quia charitas bene ordinata à ſeipſo incipit.l.alius.C.de ſeruit. & aqua.

Incidere ligna in alieno an quis de cõſuetudine poßit.

52 Fallit quando illa conſuetudo concerneret fauorem publicum.l.item ſi verberatum.ff.de rei vend.gloſſ.& doct.in l.fi.C.ſi contra ius, vel vtilit.pub.& in c.quæ in eccleſiarum.de conſti.debet tamen etiam eo caſu tradi rei æſtimatio.d.l.ſerui.C.ex quibus cauſ.ſer. pro præmio libe. d.l. Barbarius.ff.de offic.præto.

53 Vel niſi eſſet modicum præiudicium. vt in l.quoties. C. de preci. Imper. offer. dixi abunde in tract. de literis dilator. Ideo his nunc contentus ero, poſtquàm dixero Floren. in prima parte ſummæ, titul. 16. §.4.de leg. conſue.deſcribere octo requiſita. ſed vel ſub prædictis comprehenduntur, vel non ſunt neceſſaria, ob id ea miſſa facio.

54 His adde quatuor ſecundum Bal.in rub.de conſue. col.2. quæ tantùm dicit poſſe inducere conſuetudinem. Scilicet mores, tempus, ratio, & conſenſus populi. primum patet in §.ex non ſcripto. de iure natu.in inſtitu. Secundum nempe tempus. In l.de quibus.l. diuturna. ff. de legib. Tertium ſcilicet ratio patet in l.quod non ratione.ff.eod. Quartum eſt, conſenſus populi, qui ſicut expreſſus ſe habet in ſtatuto, ita & tacitus in conſuetudine. dict.l.de quibus.ff.de legib.

Quatuor inducunt conſuetudinem.

55 Vltimò non valet lex, ordinatio, ſtatutum, vel conſuetudo contra libertatem eccleſiaſticam.auth.caſſa.C.de ſacroſanct.eccl.cap. nouerint. de ſen.excom. extrauag. vna. in tit. de conſue. in communib. docto. in cap. eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſt. Ideo proteſtatur papa in §. & cùm omnium. de firma. concordat.ſtabil. ſe nolle approbare conſuetudines, vel ſtatuta Galliæ præiudicantia quomodolibet libertati eccleſiaſticæ. Vnde ignoro quo iure laici quidam ſe poſſint tueri contra eccleſiam, & clericos paſsim cognoſcentes. vide Rochum in dict. cap.fin. col. 58. & ſeq.

Conſuetudo contra eccleſiaſticam libertatem non ualet.

56 Sed an conſuetudo laicorum teneat clericos, vel eccleſias. Communis concluſio doct. eſt non ligare per cap. eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſt. Ioan. Fab. in l.ſecunda C.quæ ſit lon. conſue. limitat quando à clericis, & laicis inducta eſſet.& Cur. in d.cap. fin. quæſt. 11. tradit regulam cum decem ampliatio. & 12. limitationibus. Ibi videte. & quæ ſcripſi in proœmio ordi-
57 nationũ,in prima glo.in primo Tomo. † Et an clerici conſuetudinibus laicorum vti poſſint, quòd ſic, obſeruata conſuetudinis forma. per cap. ſi in adiutorium. 10.diſt. cap.dilecti. de foro compe. Baldus in l.omni innouatione. C. de ſacroſanct. eccle. Vnde ſi conſuetudo adſit, quòd duo notarij conficiant teſtamenta, clericus poterit conficere teſtamentum coram duobus notariis, dum tamen ſint duo, & vnus cum duobus teſtibus non ſufficeret, quia forma conſuetudinis non eſſet ſeruata. Iaſ. in dicta l.de quibus.col.2.ff.de legib.

58 Et an conſuetudo liget exteros, quòd non. docet gloſſ.in cap.quæ contra. 8.diſt. l.fin. ff.de iuriſdict. omnium. iudicum cap.fin. de conſti. niſi ille exterus in loco conſuetudinis contraheret, aut aliud ageret, ſeu degeret. cap. illa. 12.diſtinct. Bartolus & alij in dicta l.de quibus. dicas vt per eos, & per Curtium in dicto cap. finali, quæſtione 12. vbi ſeptem modis limitat.

59 Quintò dicendum eſt, an conſuetudo legem tollat? Et ſuper hoc concluſiones faciendæ ſunt ſequentes. Prima eſt, quòd conſuetudo generalis tollit legem generalem præcedentem.l.de quibus.ff.de legibus. & nullum eſt ius merè poſitiuum, quod conſuetudine mutari non poſsit. Baldus in §. præterea.1. col. prima de prohib. feud. aliena. per Feder.vnde cùm hæredes inſtituti ſumus, adita hæreditate, omnia quidem iura in nos tranſeunt, poſſeſsio autem, niſi naturaliter apprehenſa ſit, ad nos non pertinet.l.cùm heredes. ff.de acquiren.poſſeſ.de conſuetudine tamen generali regni Franciæ poſſeſsio bonorum defuncti tranſit in hæredem, etiam non apprehenſa, & teſtator moriendo tranſmittit poſſeſsionem in hæredem,& dicimus, mortuus ſaiſit viuum. Et hæc conſuetudo generalis Regni vbique tollit legem,& idem in aliis generalibus Regni conſuetudinibus, videlicet de retractu, & aliis.

Leges an cõſuetudine tollantur.

60 Nec obeſt l.ſecunda. C.quæ ſit longa conſuetu. dicens, conſuetudinis, vſúſque longæui non vilis auctoritas eſt, verùm non vſqueadeo valitura momento, vt aut rationem vincat, aut legem ſcriptam. gloſſ.& doct. ibi interpretantur vincat pro tollat: quod non approbo.

61 Sed verus (vt arbitror) eſt ſenſus, vt conſuetudo non vincat rationem, id eſt non ſuperet, vel legem, quia non eſt ratione aut lege fortior, ſed inducta habebit legis effectus, & valebit ſicut lex, & omnes tenebit: vt inferius dicam in ſequen. quæſt. Vnde dicit text. in cap. diuturni mores legem imitantur. 12.diſt.

Intellectus ad l.2.quæ ſit longa cõſuetudo. Rationẽ an conſuetudo uincat.

62 Sed quando eſt inducta contra legem, ipſa ſeruatur, & illam legem vincit. Sed dicet quis, quomodo poteſt conſuetudo vincere legem? cùm lex ſit rationabilis.l.cùm ratio.ff.de bonis damnat. & conſuetudo non poteſt eſſe rationabilis contra rationem. Reſpon. multiplex eſt ratio, & pro diuerſitate locorum, & temporum. cap. non oportet.de conſanguinit. Ideo potuit primò eſſe ratio in lege condenda, quæ nunc ceſſat, & fortior eſt contraria. Ratio in conſuetudine, ob

id iſta fortior ratio, quæ conſuetudini inhæret, tollit aliam legem & rationem illi adhærentem.
Ioan. And.& alij in cap.fin.de conſuet.

Et ſic conſuetudo ſpecialis loci tollit legem etiam generalem. ibi, non in alio loco.l.venditor.
§.ſi conſtat.ff.commu. prædio. licet Bart.in dicta l.de quibus.intelligat d.§.ſi conſtat. in.l.ſpecia-
li. Sed idem eſt in generali : quia tantæ auctoritatis eſt conſuetudo , ſicut lex generalis , vel loca
lis, ſeu ſpecialis. Quod intellige quando conſuetudo eſſet rationabilis. Porc. in §. ex non ſcrip-
to.& ibi Iaſ.in addit. ad eum, inſtit. de iure natur. Tamen non tolleret conſuetudo legem diui-
nam.c.conſuetudinem. 11.diſt.gloſ.in c.fruſtra.8. diſt. Bartolus & alij docto. in dicta l.de quibus.

Concilia generalia non tolluntur conſuetudine.

64 † Nec valeret contra concilia generalia,vt pote quòd quis in anno non ſemel confiteretur:
vt in cap.omnis.vbi ſcripſi. de pœni.& remiſſ. vel quando diſponeret contra publicam vtilita-
tem.l.nec damnoſa.C.de precibus Imper. offer. Pyrrhus in regulis temporalis. ff. de regulis iuris.

Conſuetudo tollit conſuetudinem.

65 Conſuetudo etiam generalis de nouo inducta tollit aliam conſuetudinem generalem, nec-
non ſpecialis conſuetudo tollit generalem in illo loco, in quo ſpecialis viget , & ſpecialis ſpecia-
lem. Tamen non debent niſi ex maxima cauſa induci nouæ conſuetudines. Et reprehendun-
tur canonici Pariſien. qui ſine ſui epiſcopi conſenſu nouas inducebant conſuetudines , cùm no-
uitates diſcordiam pariant. cap. cùm conſuetudinis. de conſuetud. quia in rebus nouis conſti-
tuendis euidens eſſe debet vtilitas,vt recedatur ab eo iure , quod diu æquum viſum eſt. l.2. ff.de

Interrumpitur conſuetudo.

66 mand.princip. † Imò per vnicum actum maioris partis populi interrumpitur conſuetudo
nondum completa.per gloſſ.in l.nemo.§.temporalis.ff.de regu.iur. Fel.in c.cùm acceſſiſſent.col.
antepenult de conſtit. Et quando prima conſuetudo interrumpitur , redimus ad ius commune.
gloſſ.in l.cùm de conſuetudine.ff.de legib. Si verò fuerit completa, tunc per vnum actum con-
ſuetudo non tollitur, ſed eo modo quo inducta fuit, & ſic per contrariam conſuetudinem. tex.
in l.fin. C.de ſeruit.& aqua.facit c.1.de reg.iur.Iaſ.& alij in d.l.de quibus.ff.de legib.quod limitat
Cur.in d.c.fin.col.50.& ſeq.ibi vide.

Lex tollit cõſuetudinẽ.

67 Secunda concluſio, quando conſuetudo præcedit legem,tunc lex ſequens tollit conſuetu-
dinem.l.2.§.diuus Adrianus.ff.de ſepulchro viola.ibi, quid tamen ſi lex municipalis permittat in
ciuitate ſepeliri poſt principalia reſcripta, an ob hoc diſceſſum ſit, videamus, quia generalia ſunt
reſcripta,& oportet imperialia ſtatuta ſuam vim obtinere, & in omni loco valere. authen. naui-
gia.C.de furtis.vide quæ ſcripſi in tract.de preçon.art.2.in 2.Tomo.

Mala prouenientia ex legibus vel cõſuetudinibus non ſeruatis.

68 Obſeruatio tamen legum , conſummatio incorruptionis eſt. incorruptio autem facit eſſe
proximum Deo. Verba ſunt Salamo. Sapien.6.c.& dicitur Eſaiæ 24.c. Quia tranſgreſsi ſunt le-
ges, mutauerunt ius, diſsipauerunt fœdus ſempiternum, propter hoc maledictio vorabit terram,
& peccabunt habitatores eius,ideóque inſanient cultores eius , & relinquentur homines pauci.
Vide Barba.in c.cùm conſuetudinis.de conſuetud.Rauen.in rub.de offic.delega.fol. 216. bonum
eſt igitur ſe continere in iure, & non inducere tot conſuetudines , futiléſue leges : vt ſcripſi in
proœm.conſtit.Regiar.in primo Tomo.

Verba debent intelligi ſecundum conſuetudinẽ patriæ. Effectus conſuetudinis.

69 Nota quòd verba contrahentium debent intelligi ſecundùm conſuetudinem patriæ. Bart.
in l.vt iuriſiurandi.§.ſi liberi.col.2.ff.de oper.liberto.Iaſ.conſi.137. in cauſa. col.1. vol.4. & verbis
conſuetudinum & ſtatutorum eſt inhærendum. Iaſ.conſi.147.per decretum. col.1.vol.4.quod ad
multa poteſt adaptari.

70 Sextò quæro , quam vim habeat conſuetudo. Hæc quæſtio eſt vtilis , ob id effectus
principales referam : imprimis omnes debent ſeruare conſuetudines , ſicut le-
ges.l.diuturna conſuetudo pro iure ſeruari ſolet.& l.de quibus. ff. de legib. Magni enim faciunt
prouinciales ſeruari ſibi conſuetudinem. l. obſeruare. ff. de offic. procon. & ſicut præſes tenetur
ſeruare leges, ita & conſuetudines locorum , tam in ciuilibus quàm in criminalibus. per d.l.ob-
ſeruare. Curtius in c.fi.4.not.de conſue. & Bald. conſi. 318. quidam nobilis. in 2. vol. ibi dicens

Iurant iudices cõſuetudines ſeruare.

71 conſuetudini ſicut matri adhibendam reuerentiam. † Vnde iudices in hoc Regno adigun-
tur iuramento ad ſeruandum tam ordinationes , quam locorum conſuetudines , non tenentur
tamen eas ſeruare , niſi rationabiles , & licitæ fuerint.c. dilecti. de maiorita. cap. 1. de iureiuran.
in 6.quod eſt verum antequàm à Rege probatæ ſint , ſed poſt approbationem illas ſequi debent,
& ſecundum eas iudicare , nec diſputare eis licet an ſint licitæ.l.ſi Imperialis.C.de legib.cap.cùm
dilectus. ibi , approbata.de fide inſtru. Parlamenta tamen ſolent etiam poſt approbationem de
illis iudicare , vt ſæpius vidi , & modificare : nec licet partibus aliquid contra conſuetudinem
generalem ponere.

Trãſgreſſor cõſuetudinis punitur.

72 Secundò tranſgreſſor conſuetudinis , ſicut tranſgreſſor legis punitur , & ſicut præuarica-
tores diuinarum legum, ita contemptores eccleſiaſticarum conſuetudinum coercendi ſunt.cap.
in his. 11. diſtin. Baldus in l.prima per illum text. C. quæ ſit lon. conſuet. quod ſemper intellige,
quando ſunt approbatæ & notoriæ. cap. eccleſiaſticarum. 11. diſtin. vt per Fel. & alios in cap.
nam concupiſcentiam. de conſtit.facit l. ſaccularij. §.ſunt quædam. ff.de extraord. crimi. & c.2.
de maiorit.vicem enim legis obtinet conſuetudo.l.fina. C.de teſtamen.

Peccat contrauenies cõſuetudini.

73 Tertiò peccat qui aduerſatur conſuetudini rationabili. argumen.dicto cap. in his. Fely. in
cap.1.col.9. de ſponſa.vnde ſi quis ieiunaret die dominico , eſſet tranſgreſſor conſuetudinis,quæ

pro le

pro lege obſeruanda eſt, & conſuetudo diem domiticum, diem lætitiæ habet,non ieiunij. Archi.
in c.vtinam. 76.diſt.c.ſi quis tanquam.30.diſtinct.
74 Ideo conſuetudo etiam io foro conſcientiæ eſt ſeruanda , niſi tenderet in periculum animatum.c.denique.4.di. quia lex ciuilis eſt pars legis diuinæ : vt dicit Bal.in prælud. feudo. col.3.
allegat no. in c.ſuper ſpecula. ne cler. vel monach. quod nihil facit : & iſta ratio periclitatur,vt
alibi dixi : nec inuenio quòd lex ciuilis ſit pars legis diuinæ, nec econtra , quia ſunt omnino ſe
75 parata : vt docet Floren.in prima parte ſummæ, tub.de lege diuina. & ſeq. † Et ſicut legis
virtus eſt , imperare, vetare , permittere , & punire : ita & conſuetudinis. l. legis virtus. ff.de legi.
imò magnæ auctoritatis hoc ius habetur , quod intantum probatum eſt , vt non fuerit neceſſe
ſcripto id comprehendere.l.imò.ibidem.

Conſuetudo etiam in cõſcientia ſeruanda eſt.

Legis & cõſuetudinis uirtus.

76 Quartò conſuetudo facit inſtrumenеum authenticum, quod aliàs non eſſet, & vt credatur
priuatæ ſcripturæ.c.cùm dilectus. de fide inſtr.Feder.conſi.119.nulli dubium.in fi.& Dec.conſi.6t8.
77 in caſu col.1. † Non poteſt tamen conſuetudo creare tabelliones generales.c.cùm P.tabellio. vbi Inno.de fid.inſtru.refert Bal.in rub.de conſue.nu.13.
78 Quintò poteſt etiam facere vt credatur inſtrumento notarij ſine teſtium inſcriptione. doc.
in d.c.cùm dilectus. Rauen.in c.cùm vigeſimum.de offic. deleg. vbi etiam dicit conſuetudinem
poſſe detrahere fidei inſtrumenti, quod aliàs de iure eſt validum.

Authenticũ facit inſtrumentum cõſuetudo:non tamẽ tabelliones generales.

79 Sextò dat iuriſditionem etiam priuatæ perſonæ.c.cùm contingat. in fi.de ſo.compe.l. 1. C.
de eman.lib.l.viros. C.de diuer.offi.lib.12.& Corſ.in ſing.incipi ſtatutum t6.etiam fœminis.l.cùm
prætor.in verſi.motibus.ff.de iud.c.dilecti.de arb.Roch.Curtius in c.fi.no.4.verſic.octauò infer-
80 tur. de conſue. vbi plenè explicat , & limitat. † Imò quandoque poteſt notarium à pœna
falſi excuſare,vt ſi fortè ſit conſuetudo quòd ootatius ſcribat nomina etiam abſentium, aliàs falſi punitur illos ſcribens.c.quanto.de his quæ fiunt à præla.Bal.in c.1.de feu cognit.refert Iacobi.in
d.l.de quibus.col.penult.& aliàs quendam ex hoc liberaui.

Iuriſditio queritur cõſuetudine etiã mulieri.

A falſo excuſat cõſuetudo.

81 Septimò conſuetudo diſponit etiam circa ea,quæ ſunt principi reſeruata.c.ſuper.§.præterea.
de verbo.ſignifi.Maleret in tracta.de elect.fol.24. Alber.Brun.conſi.23.in mater.feud.Io.Franciſc.
Balb.in tract.præſcrip.in 5.parte principa.q.7.col.17.

Reſeruata principi etiã cõſuetudine diſponũtur.

82 Octauò præbet mandatum agendi. l.nulli.iuncta gl.ff.quod cuiuſque vniuer.nomi.l.pe. de
iure fiſ. libro.10.vnde is poterit agere ſine mandato, cui permittit conſuetudo. Bal.in c.1. num. 5.
qui feu.dare poſſunt.

Mandatum ad agendum præbet cõſuetudo.

83 Nonò facit etiam illegitimum, qui aliàs erat legitimus ad promotionem. cap. cùm olim.de
cler.coniug.& ibi plenè gloſſ.& doct.

Illegitimi conſuetudo legitimum facit.

84 Decimò omiſsio ſolennitatis etiam ex conſuetudine inductæ vitiat actum.Panor.in proœ.
decreta.Grego.ideò non valet inſtrumentum, ſi non interuenerint ſolennitates de conſuetudine
requiſitæ.gloſſ.in auth.vt præpo.nomen Impera.§.ſi qua verò. in verb. auctore. colla. 5. Bald. in
prin.de pace conſtan. Et ootarij debẽt in inſtrumentis clauſulas ſolitas apponere, aliàs non valet
inſtrumentum.gloſſ.in l.generali.C.de tabu.lib.10. Fel.plenè in c.1.3.not.de ſponſal.

Solennitatis ex conſuetudine introductæ omiſſio uitiat actum.

85 Vndecimò vim habet decreti, & tenaciter obſeruata vim iuſtitiæ. tex.iuncta gloſſ. in §.fi.in
auth.de vſur.nautic.colla.9. Bal.in c.1.nu.5.qui feud. dare poſſ.
86 Duodecimò poteſt conſuetudo conferre filiofamil.ius teſtandi.arg.c Raynutius.& ibi doct.
de teſta. Sed non monacho : quia repugnat regulæ. Bald.in auth. ingreſsi.notab.2. C.de ſacroſanct.eccle.

Teſtandi ius præbet cõſuetudo.

87 Decimotertiò etiam poteſt diſponere, quòd iudex ſcribat acta : & in his credatur ei. contra c.quoniam contra.de prob.hoc docet Bart.in l.ſeruus communis.col.2.ff.de ſtipul.ſer.Are. in
c.ex.literis.de proba.per c.cùm dilectus.de fide inſtru.

Iudex acta ex cõſuetudine ſcribere poteſt.

88 Decimoquartò princeps condendo legem, non videtur derogare conſuetudini : quia eſt facti, & in facto conſiſtit,& princeps eam ignorare videtur.c.1.de conſt. in 6. idem dicimus per reſcriptum principis, niſi de conſuetudine fiat mentio. Archi.in c.in his. tt. diſt. Barba.in d.c.cùm
conſuetudinis.dixi in c.2.de præconiis, in 2. Tomo harum conſtit.

Conſuetudini an princeps uideatur derogare per legẽ.

89 Decimoquintò excuſat in foro contentioſo, ſed non à pœna gehennali , & ſic in foro animæ.c.denique.4.diſt.gloſſ.in c.cùm venerabilis. de conſuetud. Panor.in c.vlt.in fi.de conſti.Roma.ſing. 19. an conſuetudo. & Franciſc. Cremen. ſingu. 149. mos puerorum. vbi dicit ſe excuſaſſe puerum,qui intetſecerat alterum puerum, ad lapides de conſuetudine ludentem, quòd vſu
venit Carcaſſonæ, & in Montepeſſulano in feſto Hilariorum,vna pars ciuitatis proiicit mala punica contra alteram. ibi ſi vnus ſine dolo occidatur , oon tenetur occidens lege Cornelia de ſicariis, quæ dolum requirit.l.lege Cornelia.ff.de ſicar.

Conſuetudo non excuſat à pœna gehennali.

Ludus puerilis excuſat homicidiũ.

90 Idem eſt in conſuetudine Auenionen.quæ eſt inter ſe percutientes ludendo in illis diebus
priuilegiatis,vt vulgò dicam *de kareſmeprenant* : quo tempore luxuria & gula oſculatæ ſunt. { Vide ſi rapiſmata dici poſsint, vt in l.fin. C.de emancipa. liber. }
91 Decimoſextò delegandi poteſtatem concedit.l.cùm prætor.§. item ſi hi quibus more conceſſum eſt.ff.de iudic.Barba.in cap. ſanè.colum.2.de foro competen.
92 Decimoſeptimò quamnis electio ad capitulum , confirmatio verò ſpectet ad epiſcopum

Delegandi poteſtas à conſuetudine datur.

Electio & confirmatio regũtur cõſuetudine.

c.cùm eccleſia.de elect.tamen valet conſuetudo in contrarium. gloſſ.in c. 1.60. diſt. c. cùm eccleſia. de elect.

Veſtibus precioſis uti poſſunt clerici.

93 Decimooctauò clerici precioſis veſtibus vti poſſunt ſecundùm regionis & prouinciæ conſuetudinem,vt conforment ſe moribus eorum,inter quos viuunt:& ne vileſcat clericalis dignitas. arg.c. epiſcopi.80.diſt.gloſſ.expreſſa in ſumma 21.q.4.Vide quæ ſcripſi in tracta. de pannis aureis, argen. &c. in 2.Tomo.

Solennitatē libelli remittit conſuetudo.

94 Decimononò, conſuetudo poteſt remittere ſolennitatem offerendi libellum , vel alias ſolennitates ordinis iudiciarij teſteInn. in c.1. de libel. obla. &Bald. in rubr. de conſuetud.col.2: ac Barb. in c. cùm conſuetudinis. col.1. de conſuetud. & iudex poteſt libellum contra conſuetudinem fori conceptum reiicere.gloſ.& doct. in l.de quibus. ff. de legi. & in l.1. de offi. aſſeſſo. vide Bauer.in §.fi.de teſta.in inſt.an conſuetudo poſsit remittere teſtium numerum,quòd ſic probatur in l.fi.C.de teſta.vbi laſ.

Priuilegiū & conſuetudo æquiparantur,ſed non quo ad diſpenſationem.

95 Vigeſimò dat priuilegium, quia priuilegium & conſuetudo æquiparantur.c.quia.64.diſt.& c.conqueſtus.9.q.3.l.litibus. C.de agric. & cenſi.lib.11. Innoc.in c.nouit. col. 2. de iudi. per illum text.non tamen induceit diſpenſationem. Ideo non diſpenſat circa habentes plura beneficia. vt docet Barb.in ele.gratiæ.col.23.verſi.quis autem poſsit diſpenſare? de reſcrip.quia in diſpenſatione requiritur cauſa, & animus.c.per venerabilem. vbi doct.qui filij ſint legit. glo. in c.non eſt. de

96 voto. ſcripſi abundè in praxi beneficiali in reſcripto diſpenſatio. † Imò plus poteſt conſuetudo, quàm principis aut Papæ gratia : vt docet Inn.in c.ad Apoſtolicam. de ſimo. & refert Bal. in c.1.de ſucceſſ. feud.

Declarat & extendit cō ſuetudo.

97 Vigeſimoprimò declarat & extendit factum. l.ſi de interpretatione.cum l.ſeq.ff.de legib.l.licet.C.loca.Bal.in rub.de conſuetu.col.3.

Conſuetudo tollit obligationem ſicut pactum.

98 Vigeſimoſecundò poteſt idem quod pactum, & plus.glo.in rub. C.de decre. decur. lib. 10. Ideo ſicut pactum naturalem tollit obligationem. l.Stichum.§. naturalis.ff. de ſolut. Sic videtur in conſuetudine. Bald.in rub.de conſuet.col.2.vide Bauer.in §.fi.col.7.& ſeq.de teſta.in inſt.poſt Lucam de Penna in l.ius emphyteotici.de fun.patrimo.lib.11.

Citare in alieno etiam territorio quis poteſt.

99 Vigeſimotertiò poteſt quis in alieno citare territorio, ſi hoc habeat conſuetudo. l.3. §. fi.ff. de teſtib.Bal.vbi ſuprà.nu.13. Hippolyt. & alij in l. fina.ff.de iuriſdict.omni iudi.

Sextaria duo ut ſoluantur pro uno an ualeat conſuetudo.

100 Vigeſimoquartò valet conſuetudo, quòd pro vno ſextario frumenti ſoluantur duo Sextaria ordei,vel alterius generis.arg.l.ſi quis ſtipulatus fuerit decem in melle. ff.de ſolutio. Bald. in rubri.de conſue. col.3.quem ſequitur Barba.in d.c.cum conſuetudinis.col.2.ibidem.

Res inter alios acta,alijs prodeſt.

101 Vigeſimoquintò conſuetudo poteſt facere, vt res inter alios acta etiam aliis proſit.contra rub.C.res inter alios acta. Inde poteſt facere , vt emptor etiam extraneus teneatur vendere conſanguineo, vel conſorti. text. in c.conſtitutus. de in integ.reſti.Bal.in dicta rub. C.res inter alios acta. vbi eſt plena additio in meo Cod.

Sētentia nō ualet cōtra conſuetudinem.

102 Vigeſimoſexto ſententia lata contra conſuetudinem non valet, quando conſuetudo eſt notoria. Bal.in l.2.nu.6.C.quando prouo. non eſt neceſſe. Panor.& Feli.in c.1.de re iudi. facit c. primum. de conſti.in 6. Imò iudex facit litem ſuam, ac ſi contra legem iudicaſſet. Bal. in auth. iubemus.in vlti.not.C.de iudi.Curt.in repet.c.fi.notab.4.de conſue.

Cōſuetudine transfertur poſſeſsio abſq; alia apprehenſione.

103 Vigeſimoſeptimò conſuetudo poteſt transferre poſſeſſionem ipſo facto, præſertim interueniente aliquo ſigno extrinſeco,vt inueſtitura etiam tali quali, id eſt impropria.c.ex literis.de conſue. Bal.in rub. illius tit.nu. 14. col. 3. ſicut eſt conſuetudo generalis regni Franciæ, qua cauetur quòd mortuus ſaiſit viuum, id eſt mortuus mittit in poſſeſsionem viuum , adeò quòd mortuo patre, vel fratre, proximior eſt ratione conſuetudinis in poſſeſsione bonorum relictorum à mortuo. de qua cōſue.d. Tiraquel. edidit vnum tractatum,ad quem te reiicio, ibi alia quamampliſſimè ſuper hoc videre poteris , vbi poſt Bald.dicit conſuetudinem habere vim precarij, vt transferat poſſeſsionem ipſo iure.

Conſuetudo dat facultatē utēdi rebus alienis.

104 Vigeſimooctauò poteſt conſuetudo dare facultatem vtendi rebus alienis dato precio , vt accipiendi lapides in fundo alieno.l.venditor.§.ſi conſtat. ff.communia prædio.Bar.in procem.ff. col.3.Feli.in c.quæ in eccleſiarum.de conſti.col.16. Iacobi. in tract.de feud.in verb.& cum argentifodinis.Dec.conſi.520.col.vlti.& Iaſ.conſil.71.volu. 3. ac Alber. Brunus conſi.57.in materia feudo. aliàs ſi remoueret ſine precio diceretur conſuetudo diabolica : vt docet Bal. in l. ſicut. C. de ſeruit. & aqua. Matthæ. Afflict.in deciſ. Neapol.321.in Regia.

105 Vigeſimononò conſuetudo poteſt etiam ſuper matrimonio diſponere.l. exigere. ff.de iudi. c.1. vbi Præpoſit. & Feli.de ſponſa.

Arbitriū iudicis cōſuetudine reſtringitur.

106 Vltimo conſuetudo reſtringit arbitrium iudicis in impoſitione pœnæ. Nam licet pœna ſit in illo caſu arbitraria , tamen iudex non debet excedere pœnam conſuetam. gloſſ. & doc. in cap. inquiſitionis. de accuſ. alioqui ſententia eſſet iniuſta. Panormitanus, & alij in cap. de cauſis. in fin. de offic. deleg. Baldus in cap.primo, columna 2.nume.8.de conſti.& vt breuibus complectar , quod poteſt lex , vel princeps , hoe omne ferè poteſt & conſuetudo. d. l. de quibus. & l. non impoſsibile. ff. de pactis. Guido Papæ in ſingul. decci). à conſuetudine, & ſententia erat Theoſtiſti αυτὰ πέφυκεν ὁ συνήθεια πέρι αγογυιῶσαι, καὶ φύσιν ἐκ παραλλήλου μεταποιῆσαι.

Id eſt

Id eſt, Magna vis conſuetudinis eſt ad amoliendum ſatietatem, & naturam viciſsim immutandum. & ſententia Hypodami Pytagor. ſic habet, Conſuetudines & ſtudia animum formant quaſi cereum fingunt, naturali habitu ob aſsiduam actionem imbutum. Alia igitur hic non proſequar, ad tex. ordina. me recipiens.

Loys 12. des publiees 1499.

Articulus primus.

LOYS par la grace de Dieu Roy de France. Sçauoir faiſons à tous preſents & aduenir, Que nous conſiderans, comme ainſi que iuſtice eſt la premiere & plus digne des vertuz cardinales, auſsi eſt elle la principalle & plus neceſſaire partie de toutes monarchies, Royaumes, & principautez bien conduictes & ordonnees: par laquelle les Roys regnent, & les ſeigneuries s'entretiennent, quand ilz la font bien & deuement rendre & adminiſtrer à leurs ſubiects, ſelon qu'il eſt ordonné de Dieu, & qu'ils y ſont tenuz. Et qu'ainſi ſoit que ce Royaume (par la grace de Dieu) eſt le premier & mieux doué de toutes choſes que nulz aultres: Auſsi a il communément eſté de tous temps mieux regy & gouuerné, que nulle autre monarchie, en iuſtice: laquelle y a eſté iuſtement & eſgallement adminiſtree a tous, ſans acception de perſonne, meſmement entant qu'il a peu toucher les deſirs, vouloirs & affections des Roys noz predeceſſeurs: leſquelz en eux voulant acquiter enuers Dieu & leurs ſubiects, ont faict & eſtably pluſieurs bonnes, ſainctes, iuſtes & treſutiles conſtitutions & ordonnances, pour à l'honneur de Dieu faire rendre et adminiſtrer deue & vraye iuſtice au peuple & ſubiects, qu'il leur a commis. Et outre de ce, pour icelles faire mettre à deue execution, ont ordonné & eſtably en tous les quartiers & prouinces de ce Royaume, grand nombre d'officiers de iuſtice, tant ſouuerains qu'autres: leſquelz ils ont bien grandement ſalariez, ſans y vouloir aucune choſe eſpargner pour le bien de leur peuple: en quoy ils ont bien voulu autant employer & deſpendre, que pluſieurs autres Roys & grads Princes ont de reuenu: dont auec les autres bonnes œuures ilz ont acquis & merité ſur tous les autres Roys et princes le nom de Treſchreſtien. Toutesfoys pource que nous auons eſté aduertis que tant a l'occaſion des guerres & diuiſions, qui ont par cy deuant regné en ce dict Royaume, comme par la faute et negligence de pluſieurs noz officiers, leſquelz ne gardent pas ſi ſoigneuſement, qu'ilz deuroient, icelles ordonnances: ains en contreuenant a leur ſerment & au deuoir de leurs offices font maintesfoys le contraire: Et auſsi pource que ſelon la varieté & changement des temps, pluſieurs choſes pourroient eſtre adiouſtees, ou diminuees auſdictes ordonnances pour le bien de iuſtice & de noſdicts ſubiects. Parquoy nous qui deſirons ſur toutes les choſes mortelles, que de noſtre temps & regne, noſdicts Royaume & ſubiects ſoient bien regiz et gouuernez par bonne & deue iuſtice & police, auõs faict venir & aſſembler en ceſte noſtre ville de Bloys aucuns Prelats, preſidents, & conſeilliers de noz cours de parlements de Paris, de Tholouſe, Bordeaux, & auſsi aucuns de noz Seneſchaux & Bailifz: leſquelz auec noſtre ame & ſeal Chancelier, noſtre ame & feal couſin & conſeiller l'Eueſque d'Alby, aucuns de noz chambellants, & les gents de noſtre grand conſeil, à ce par nous commis & ordonnez, Ont entendu, vaque & beſongne aux choſes deſſuſdictes, en treſgrand ſoing, cure & diligence, par pluſieurs iournees: et ont mis et redigé par eſcrit pluſieurs poincts et articles pour le bien et acceleration de la iuſtice, prouffit et vtilite de noſdicts Royaume et ſubiects, que depuis

nous auonsfaict veoir en noſtre preſence, & de plusieurs Princes & Seigneurs de noſtre ſang, par le conſeil, aduis & deliberation deſquels, & außi noz deſſuſdicts conſeilliers auōs de noſtre pluſample puiſſance & auctorité Royal faict, & autorisé, faiſons et autoriſons par ceſtes à touſiours pour ordonnances fermes et ſtables, leſquelles nous voulons à touſiours inuiolablement et ſans enfraindre eſtre gardées, entretenues et obſeruées de poinct en poinct par noz officiers et ſubiects, ſans aucunement y contreuenir, ſelon leur forme & teneur.

HIC articul. primus parum vtilitatis pragmaticis exhibet, ob id aggrediar ſecundum, & quædam ad huius articuli principium ſcripſi at. 2 trac. vt benefi. ante vacatio. non conced. in prin. in 2. tomo comēta. ea inibi vide ſi non grauetis: & illa hic cenſeantur repetita.

Charles 7. Article 125.

Articulus ſecundus.

Item, et que les parties en Iugement tant en noſtre court de parlement, que par deuant les autres Iuges de noſtre Royaulme, tant noſtres, que autres.

GLOSSA PRIMA.

IDEM ſtatutum inuenio à Carolo quinto Imperatore excellentiſsimo inter ordinationes, quas publicauit Bruxellis anno 1540. die 4. Octobris, quòd omnes conſuetudines in ſcriptum redigi debeant, & concordari, ac demum concludi, & confirmari.

Iudicis nomine qui veniant.

2 Tex. hic, *Iuges* comprehendit etiam iudices ſeculares Baronum, Ducum, & aliorum ſecularium habentium iuriſdictionem ſecularem per hæc verba, *tant noſtres, que autres,* Adeò quòd allegabantur conſuetudines coram Senatu, & coram iudicibus Regiis, & aliis: ſed quia erat difficile eas probare, ideo proceſſus immortales erant, ſicut etiam nunc ſunt in Gallia ex partium malitia, & infinitæ fiebant impenſæ, ob id eas tollere vult, vt patet in ſeq. & facit c. diſpendia. de reſcrip. in ſexto.

Iudex conſuetudinem interpretatur.

Iuris quæſtiones cur ſoluere neſciamus.

3 Aduertendum eſt, quoties de interpretatione legis, vel conſuetudinis eſt dubium, ad bonum virum recurrere debemus, vt docet Bal. conſi. 348. ad euidentiam. col. vlt. in ſecundo vol. per text. in l. ideo. & l. ſeq. ff. de eo quod certo loco. l. ſocietatem. §. fin. ff. pro ſoc. l. ſi libertus. de oper. li-
4 bert. l. nam Imperator. ff. de legib. † & propter peccata noſtra neſcimus iuris dubia diſſoluere, teſte Bald. in c. quia propter. col. 4. de elect. vnde ſi immaculati eſſemus, nedum iuris, ſed & omnium rerum & artium dubia Deus Opt. ſoluere concederet. Nam Chriſtus ſcientia eſt. c. ſi iuxta. 38. diſt. qui ignorat Chriſtum, ignorat & ſcientiam.

5 Item conſuetudo quantum habet de actu, tantum habet de potentia, & non plus, quia eſt præter legem. Bal. in c. 1. in princ. col. 5. qui feud. dare poſſ. Et conſuetudines reſtringuntur per actus, ex quibus inducuntur, ſicut reſtringuntur præſcriptiones, vt terminos non excedant. vtor verbis Bal. in l. fi. col. 4. nu. 10. C. commu. vtriuſque iudic. refert Iaſ. conſi. 185. in iſta col. 3. vol. 2.

Conſuetudo quãdo extẽdatur.

6 Et vbi ſtatutum, conſuetudo, vel ordinatio loquitur, ſeruanda eſt: in re enim dubia melius eſt verbis edicti ſeruire. l. 1. §. ſi is qui nauem. ff. de exercito. actio. Bal. in l. 1. in fi. C. de arbitr. Iaſ. plene conſil. 238. anno ſalutis. col. 1. in 2. volu. & conſi. 57. col. 3. verſi. octauo in tertio volu. Iudex ergo debet iudicare ſecundum ſtatuta deſcripta, vel ſecundum conſuetudines conuentas, & con-
7 firmatas: & ab illis non diſcedere. † Et ſic regula eſt, quòd conſuetudines non ſunt extendendæ niſi ad ſimilia, & quando ſunt fauorabiles, vt ſcripſi ſuperius. q. 3. in 10. differentia.

8 Item in vno ex correlatiuis conſuetudo loquens, habet in alio locum, vt dicit Bal. in authen. hoc locum. in fi. C. ſi ſecundum nupſer. mulier. vbi dicit gloſſ. vxorem vſufructuariam relictam exiſtentibus filiis habere tantùm alimenta. Idem erit marito ſic vſufructuario relicto. Iaſ. in l. fi. C. de indict. viduit. tollen.

9 Idem in parificatis, & æquatis à lege: per text. glo. & ibi Bart. & alios in l. ſi quis ſeruo. C. de furt. iuncta l. non tantum. ff. de ſeruo corrup. c. de multa. de præben. quia tunc conſuetudo non extenditur per hominem, ſed per legem, & talis extenſio dicitur paſsiua: de qua per Bar. & doct. in l. 1. ff. ad legem Falci. in princi.

10 Etiam in acceſſoriis & conſecutiuis ſicut diſpenſatio extenditur. c. quia intantum. de præben. vbi gloſſ. & Felin. in c. poſtulaſti. col. 12. de reſcrip. regul. cùm principalis. ff. de regu. iur.

11 Item conſuetudo vnius ciuitatis vel loci extenditur ad loca ſubiecta illi ciuitati, ſi ille locus non haberet conſuetudinem propriam. l. qui ex vico. ff. ad municip. gloſſ. in l. ex ea. ff. de poſtulan. Bart. in l. 2. quæſt. 36. C. quæ ſit longa conſuet. Iaſ. in l. omnes. col. 9. in 2. lectura. ff. de iuſtitia & iure.

12 Præterea

12 Præterea quando eſt eadem ratio in caſu omiſſo à conſuetudine, tunc ille caſus includitur in ipſa propter eandem rationem.c.1.vbi glo.de tempo.ordinan.in 6.glo.& doct.in authen. quas actiones.C de ſacroſanct.eccle.Alex.conſi.75.videtur.in 5. volu.Iaſ. in l.ſi quis id quod. ff. de iuriſd.om.ind.abundè Curtius in d.c.ſi.de conſuetud.

Propoſent & alleguent pluſieurs vſaiges,ſtyles,& couſtumes, qui ſont diuerſes ſelon la diuerſité des pays de noſtre Royaulme.

GLOSSA II.

1 NOtandum eſt,quòd populus regitur tribus modis.Rege,lege, & conſuetudine:Rege, & tunc talis populus nil poteſt ſtatuere, niſi Regis nutu concedentis.l. 2. ff.de origi. iur.vbi olim manu Regia omnia gubernabantur, ſed poſteà leges promulgatæ fuerunt.Bal.in c.1.in fin.de conſti.l.1.ff.de conſti.princi. *Populus tribus modis regitur.*

2 Secundò lege regitur ſcripta,vel ſtatutis propriis, quæ valent ſi licita & honeſta ſint, non tamen ius ſuperioris tangere poſſunt: & hoc modo regitur lingua Occitana, & Delphinatus, ac Prouincia,necnon Italia.in quibus laborat Bar.in l.omnes populi.ff.de iuſtit.& iure.Alber.& Bal. in tracta.ſtatutor.

3 Tertiò regitur conſuetudine,vt Francia conſuetudinaria,& reſſortus ferè Pariſien. de qua in d.l.de quibus.ff.de legib.tradunt iuris interpretes in tit.de conſue.in decreta. Barba.in c.nemini. num.48.de officio deleg.

4 † Nec tamen conſuetudo maior eſt imperio:vnde Papa poteſt in terris ſuis & temporali ſuę iuriſditioni ſubiectis annullare conſuetudines, & caſſare:cùm ſit maioris authoritatis quàm conſuetudo,& idem in alio principe non recognoſcente aliquem in ſuperiorem.Bal.conſi.430.circa. col.ſi.vol.3.ideo Rex non ab re vult eas approbari à ſeipſo,vel à ſuis curiis ſupremis. *Princeps poteſt abrogare conſuetudines.*

5 Hodie noſtra hæc Gallia regitur partim lege,partim conſuetudine,vel ſtatutis, vnde ceſſantibus conſuetudinibus,vel ſtatutis in Francia ius commune ſeruabitur:& ſic oportet ſcire & ius,& conſuetudines,& ſtatuta patriæ,antequàm plenè quis poſſit conſulere partibus. *Francia regitur & iure,& cõſuetudine, ac ſtatutis.*

Et les leur conuient prouuer.

GLOSSA III.

1 EI qui dicit conſuetudinem talem eſſe,opus eſt,quòd eam probet.l.qui accuſare.C.de eden.l.actor.de proba. Nam conſuetudines antequàm redactæ ſint, & confirmatæ facti ſunt,& in facto conſiſtunt.l.de quibus.ff.de legib.c.1.de cõſtit.in ſexto.Et facta non præſumuntur,niſi probentur.l.in bello.§.factæ.ff.de capti.ideo ſolẽt in ſcripturam redigi,vt ex illa facilior fiat probatio.l.contrahitur.ff.de pigno. *Allegãs conſuetudinem eam probet.*

2 Quomodo probari debeat conſuetudo,& teſtes ſuper ea deponere?glo.in c.ſi.de conſue.dicit conſuetudinem eſſe difficilis probationis.& Panor.in conſi.53. In prædicta cauſa.in ſi.vol.2.dicit difficillimum eſſe probare conſuetudinem.Et multi credunt probare illam,ſed aberrant.Hoſt.& alij in d. c.ſi. de conſue. dicunt eſſe quaſi impoſsibile probare conſuetudinem, quia modò alba, modò nigra:vt ait Lud. Rom.ſin.362.incip. Bar.in l. ſi filius. & Bar.prolixè hoc tractat in d.l. de quibus.ſed vt paucis agam, quia inter pragmaticos agimus, qui breuitatem breuibus exquirunt verbis,ego ſequentes deſcribam caſus. *Probari quomodo debeat conſuetudo.*

3 Primus caſus eſt, conſuetudo in ſcripturam redacta, conuenta, concluſa, & à principe approbata per librum conſuetudinum probatur,ſicut ius ſcriptum.d.l. contrahitur.ff.de pign. ſcilicet per libri & articuli exhibitionem.Bart.& alij in d.l.de quibus.Et hoc quotidie fit: vt in ſimili dicit tex.in l.certi condictio.§.ſi nummos.ff.ſi certum peta.

4 Secundus caſus eſt,ſi iudex inter duos cauſa cognita per ſententiam definitiuam pronunciauerit talem eſſe conſuetudinem,tunc illa ſententia probat conſuetudinem etiam inter omnes. ſecus ſi per interlocutoriam. l,2. & l.3.& ſi.in prin. C. de legi. gloſ. & doct. in l. cùm de conſuetudine.eodem. *Sẽtẽtia an probet conſuetudinem.*

5 Non crederetur tamen atteſtationi iudicis dicentis talem eſſe in tali loco conſuetudinem,tum quia ad ſuum officium non ſpectat atteſtari, ſed iudicare:tum etiam quia vni non creditur.c.cùm à nobis.& ca.licet,de teſti.Sic conſuluit Panor.d.conſi.53.col.2.vol.2. *Atteſtatio iudicis non probat conſuetudinem.*

6 † Si tamen iudex interrogaret pragmaticos in iudicio ſuper hac conſuetudine,& ipſe ſecundum eos proferret talem eſſe conſuetudinem,illa ſcriptura per iudicem facta poſtea probaret.Ita ſolet in Francia fieri. *Modus inquirendi de conſuetudine per iudicem.*

7 Nec refragatur,quòd res inter alios acta,aliis non præiudicat,verum eſt in his, quæ ius reſpiciunt priuatum,vtpote ſi dicatur fundum eſſe,vel domum Titij:ſed hæc ſententia ius reſpicit publicum, ob id omnibus præiudicat,ſicut in popularibus, cum quocunque lata fuerit.l. eum. qui §.in popularibus.ff.de iureiurand.Bald.in rub.C.res inter alios acta.col. ſecunda. Alex.in l. ſæpe. ff.de re iudic *Res inter alios acta an alijs præiudicet.*

Quandò ex unica ſententia inducatur cõſuetudo.

8 Intelligendum eſt per hanc ſententiam probari conſuetudinem iam inductam, ſed non induceretur ex vna ſententia conſuetudo concernens iudicia. glo. in d. l. de quibus. & in §. ex non ſcripto. de iure natu. in inſt. & in rub. C. quæ ſit longa conſue. Ideo ſi quis in contradictorio iudicio obtinuit, non ex hoc probatur conſuetudo. Sed bene cùm iudex pronunciauit talem eſſe conſuetudinem, quod raro fit. Et iſta eſt communis ſententia, teſte Anton. Butr. in dicto capi. fin. de conſuet. ſiue ſit contradictor legitimus, id eſt ſyndicus, ſiue alius priuatus. quamuis Bart. in dicta l. 2. q. 18. teneat contra. videlicet requiri ſyndicum, ſed quo ad hæc quilibet priuatus dicitur legitimus contradictor, opponendo non eſſe iſtam conſuetudinem.

Sẽtẽtiæ duæ probant conſuetudinem.

9 Tertius caſus, per duas ſententias probatur conſuetudo, etiam ſi in illis non dicatur conſuetudinem talem eſſe. glo. in rub. C. quæ ſit longa conſue. & ſic duæ ſententiæ in iudicialibus requiruntur, non in extraiudicialibus. glo. & doct. in §. ex non ſcripto. de iur. nat. Bar. & alij in d. l. de quibus. & l. cùm de conſuetudine. ff. de legib. Vnde ſi producantur duæ ſententiæ intra decem annos latæ, in quibus dimidia pars hæreditatis fuit adiudicata primogenito nobili, vel tertia ignobili, probabitur conſuetudo per l. 1. C. quæ ſit lõga conſuet. l. ao in totum. de ædific. priua. Idem ſi reperiatur in actus ſcriptum, quòd hoc obſeruatum fuit ſine contradictione, & conſlictu. d. l. cùm de conſuetudine. vbi negatiuè legitur, teſte Roch. in d. c. fin. ſed ille tex. non probat, ſed facit l. ſed ea. ibidem.

Multi actus in conſuetudine requiruntur.

10 Item tot requiri dicunt actus in probanda conſuetudine, vt veriſimiliter tranſiuerit in populi notitiam, & tacitum illius conſenſum, & hoc arbitrio iudicis relinquitur, ex pluribus probatis actibus. Panor. & alij in d. c. fi. & iſta eſt communis opinio ſecundum doct. ibidem.

Conſuetudo fori iudicialis quomodo probetur.

11 Quartus caſus eſt, conſuetudo fori iudicialis non redacta in ſcripturam probari poteſt per aduocatos, procuratores, & notarios. De qua iudex etiam ex officio ſe informare poteſt. l. 3. in fi. ff. de teſti. auth. niſi breuiores. C. de ſeot. ex lib. recit. & hoc inferius abunde tractabo ſcribendo de ſtylo.

Extraiudicialis quomodo probent conſuetudinem.

12 Item per acta extraiudicialia, id eſt per inſtrumenta probari conſuetudo poteſt, & tunc tot requiruntur actus, & inſtrumenta, ex quibus veriſimiliter colligatur tacitus populi conſenſus. Vnde conſuetudo inducens, quòd renuntiationes, quæ à mulieribus fiunt, ſine ſubſcriptione teſtium fiant, probatur ex inſpectione inſtrumentorum omniũ, ſuper dictis renuntiationibus factorum, nec alia eget probatione. Panor. in conſil. 73. in quæſtione. in princ. col. 3. cum ſeq. vol. 2. vbi per plura inuentaria dicit non eſſe probatam conſuetudinem conficiendi ſic inuentaria, ideo per octo inſtrumenta producta, in quibus non erat nomen Imperatoris, dicit non fuiſſe probatam conſuetudinem, quod inſtrumenta fieri poſſint ſine nomine Imperatoris: quia illi actus non præſumuntur deueniſſe in notitiam populi.

13 Nam acta extraiudicialia non ita innoteſcunt, ſicut iudicialia. Refert Rochus Curtius in d. c. fin. facit l. omnium C. de teſta. & l. in donationibus. C. de don. & tunc arbitrarium eſt quot actus requirantur pro natura & qualitate negotiorum. Ideò ſi conſenſus populi eliciatur per vnũ actum, iam non eſt opus frequentia, vt ſi quis faciat pontem, & pons legitimo tempore permaneat, & nemo contradicat, per illum vnicum actum inducitur conſuetudo, vt docent iurium interpretes in d. l. de quibus. & tex. in l. ſed ea. ff. de legib. dicit comprobata per plurimos annos veluti tacita ciuium conuentione, & obſeruata.

Summariè quando probanda ſit cõſuetudo.

14 Quintus caſus eſt, conſuetudo quæ reſpicit ordinem iudicij, cùm ſit modici præiudicij ſufficit quod ſummariè probetur, & ſine ſcriptis per procuratores, & curiæ pragmaticos. d. l. 3. in fi. ff. de teſtib. l. 3. § ſciendum. ad exhi. vt etiam inferius dicetur de ſtylo: & ita poteſt intelligi opinio Petri recitata per Bar. in d. l. conſuetudinis. q. 17. C. quæ ſit lõga conſue. vbi dicebat ſemiplene probandam conſuetudinem, quod verum in his caſibus eſſe poteſt, alioqui plenè, vt inferius dicetur, & in his caſibus tanta debet eſſe probatio, vt mouere debeat iudicem ad credendum ſic eſſe, per ea quæ dicit Bat. in l. admonendi. col. 3. ff. de iureiuran.

Teſtes ſuper cõſuetudine tria debent deponere.

15 Sextus caſus eſt, conſuetudo quæ litis deciſionem reſpicit, plenè probanda eſt (vt ſuperius dictum extitit) per librum, inſtrumẽta, vel teſtes. l. iudices. C. de iudi. l. in exercendis. C. de fide inſtr. Teſtes autem iſti, tria maximè debent deponere, vſum populi, frequentiam vſus, & temporis diuturnitatem: per tex. in l ſed ea. ff. de legib. Bar. in l. 2. quæſt. 18. C. quæ ſit long. conſuetu. vbi hanc docet praxim, quam ſequitur Alexand. conſil. 136. In cauſa. col. penul. nume. 16. in 2. vol. & Panor. conſi. 53. In prædicta. vol. 2.

Praxis teſtes interrogandi ſuper cõſuetudine.

16 Vnde ſi velim probare conſuetudinem matrimonij (de qua per gloſ. in l. dos à patre. C. ſolut. matrimo.) quòd per obitum vxoris maritus lucretur dotem, etiam extantibus liberis, iudex teſtes productos interrogabit, an vnquam viderint vti, quòd maritus ſic fuerit lucratus dotem? ſi dicant ita, iudex iterum quæret, quid de hoc vidiſtis? Ipſi dicent, vidimus fuiſſe ſic inter duos tales iudicatum pro marito, præſentibus tot &c. Item inter alios ſic vidimus iudicatum: tot hominibus præſentibus, qui faciunt maiorem partem populi. Et tunc iudex adhuc ſciſcitabitur, quot anni ſunt ab eo tempore? & ipſi dicent, decem anni, & vltra. Itaque vides conſuetudinem probatam. Tamen Bar. in l. Labeo. col. 2 ff. de ſupellect. lega. dicit addendum eſſe hoc fuiſſe obſeruatum à decem annis, & citra, & per id tempus: vt docet Alexand. conſil. 45. viſis, colum. 2. numer. 8. in 2. volumine.

Decennalis conſuetudo

17 Et inducit conſuetudo etiam contra ius ſcriptum ſpacio decem annorum, licet quidam

voluerint

volueriot quadraginta requiri annos,ſed quòd decem ſufficiant extra bona eccleſiaſtica eſt communis doct.ſententia, vt docet Guido Papæ cooſi.164. circa. col.2. & doct.in d. l.de quibus. Si verò teſtes ioterrogati,quot,& quibus præſentibus fuit iudicatum, vel geſtom , dicant ſe neſcire, non probant.l.1.C.quæ ſit long.conſuet.Alex.d.conſil.45.col.penul.vol.2.n on tamen requiritur, quòd dicant tot præſentes fuiſſe,qui facerent maiorem populi partem.vt ibidem ſcribitur:vel dicit Bal.in d.l.de quibus.col.penul.verſic.poſtremò teſtes pro cauſa dicere debent ſe vidiſſe ita obſeruari,& vti in forenſi iudicio,& in tali curia publicè & notoriè lōgo tempore in multis litibus, & cauſis,& in omnibos maximè in quibus interfueruot. Et iſtud in curiis Franciæ eſt vſitatum, vt inferiùs dicetur. Verumtamen quia in hoc ſenatu fuit aliàs ſuper hoc decretum factum , quod obſeruandum eſt,quia ex eo perpulchrè ooſtra hæc materia deciditur,ob id illam ordinationem hic duxi annectandam.

probat etiā contra ius ſcriptum.

18 Inquiretur de conſuetudine io hunc modum. Vocabuntur plures ſapientes carentes ſuſpitione: & ipſis vocatis propooetur eis conſuetudo , & tradetur eis in ſcriptis:& poſteà ipſi iurabuot dicere,& fideliter referre,quod credunt, & videruot vſitatum ſuper dicta conſuetudine:quo iuramento præſtito trahent ſe ad partem,& deliberabunt,& demum referent deliberationem eorum:& diceot inter quos viderint illam conſuetudioem,& in quo caſu, & in quo loco:& ſi fuit iudicatum,& de circunſtantiis,& in communi reddent cauſam dicti ſui, & omnia redigeotur in ſcriptis.Et hæc mitteotur ad curiam clauſa ſub ſigillo inquiſitotum : Ex regiſtris curiæ extractum.Itaque videtis requiſita in conſuetudine probanda in hoc ſenatuſconſulto,& ad inquirendum ſuper ea.

Ordinatio curiæ ad probandam conſuetudinem.

19 Primò quòd vocentur plures ſapientes,noo ſtulti,nec valeret cooſuetudo,quòd tam ſapieotes quàm ſtulti deponerent: vt in c.ad audientiam. vbi etiam plenè doct. de conſuet. ob id cum ſumma deliberatiooe eſt in hoc ſenatuſcooſulto dictum,ſapientes vocabuutur.

Requiſita ad probandam conſuetudinem ex curiæ placito.

20 † Sed qoot teſtes requirantur?l.vbi oumerus.ff.de teſtib.& Hoſtien. in ſumma huius titul. in §. quot & per quos.teſtes duos ſaltem requirere videtur. Tameo ſecundum ſtylum curię Franciæ conſuetudines non redactæ,nec approbatæ ſolent per turbam probari,io qua requiruntur ad minimum decem teſtes.l.prætor.§.turba.ff.vi booor.raptor.Ioan.Fabr.in d.§. ex oon ſcripto.col. 4.& in l.2.verſic.circa quiotum.C.quæ ſit long.conſue.Boer.in §.2.de cooſue.ma.& doct.in conſue.Bitur.quod limitauir in curiis ſpiritualibus,vt ibidem per eum.

Quot teſtes ad probandum conſuetudinem requirantur.

21 Secundò qoòd illi careant ſuſpitione,quia ſuſpecti teſtes repellendi ſuot.l.3.io priocip.& per totum titul.ff.de teſtib.vnde ſi quis haberet ſimilem cauſam,vel habiturus eſſet,repellitur à teſtimooio.c.perſonas.de teſtib.Iacobi.in d.l.de quibus.nu.40.

22 Tertiò teſtibus debeot tradi conſuetudinis articuli,ſuper quibus ſunt examinandi.Nec enim poſſunt depooere, niſi ſciant ſuper quo, & præmeditentur in hoc diuturnum vſum , & veterem obſeruaotiam,ideo dicit tradendam conſuetudinem,ſicut habetur in c.præſeotium,de teſtib.in 6.

Conſuetudinis articuli teſtibus tradendi.

23 † Imò quando pars allegat conſuetudiuem, debet nominare teſtes, per quos inteodit probare cooſuetudinem,videlicet per pragmaticos talis tribunalis Aurelian.vel alterius.

24 Quartò in ſcriptis articulus,ſuper quo teſtes depooere debent,eſt dandus, quò poſsint melius ſuper ea deliberare,& perpendere,quia ea quæ in ſcriptis ſuot,oculis melius proſpici,& præuideri poſſunt,& legi non ſemel tantùm, ſed ſæpius, ideo facilius ſuper ſcripta conſuetudine deponere potetuot.l.1.ff.de his quæ in teſta.delent.

25 Quintò iurare debent teſtes ſe dicturos fideliter, quod credunt , & viderunt vſitatum ſuper dicta conſuetudine. Teſti enim oon iurato noo adhibetur fides.l.Iuriſiurandi.C.de teſtib. Sed in hoc caſu recipitur teſtimooium de credulitate:vt ſcripſi in tract.de reproba.teſtium.

Teſti niſi iurato nō creditur.

26 Sextò docet ordinatio curiæ teſtes ſeparandos eſſe à tumultu auditorij,& inter ipſos deliberandum ſuper dicta conſuetudine:ne poſtea dum interrogabuntur ſint ſibiipſis cootrarij, vel diuerſi,quibus non crederetur,& vnus pro omnibus interrogabitur,& reſpondebit poſt cooclusiooem inter eos factam,vt de electione dicit tex.in c.ſicut.de ele.in 6.Vnde ſi aliqui depoſuerint de conſoetudine frumenti , videlicet noo eſſe vſitatum ſolui niſi octauam partem pro decima frumenti.Alij idem dicont de conſuetudine vini,non probabitur cooſuetudo,quia ſunt ſingulares.l. Iuriſiurandi.C.de teſtib.Bal.& alij in d.l.de quibus.niſi coo cordarent in eodem genere.l.1.C.quæ ſit longa conſuet.quia tūc licet facta eſſent diuerſa,vt in tali facto vidi ſeruari hoc,& in tali facto hoc,tamen probant,quia idem eſt genus, videlicet ſuper frumento. argu.glo. in verb. iudicari. §. cùm verò.c.accuſatus.de hæretic.in 6.Bartol.& alij in d.l.de quibus.Ioan.Fabr. io §. ex noo ſcripto.de iure natural.in inſti.Alexan.conſil.131.num.9.& conſil.172. viſis.colum. vlti.vol.2.Fely. & alij in c.licet ex quadam.de teſtib.

Teſtes interrogati ſeparandi, & unus pro omnibus dicet, & quomodo.

27 Septimò depooent teſtes,& referent hoc vſitatum fuiſſe à decem annis & citra.Bar.in l.Celſus,col.pen.ff.de vſucap.Sed ſi probaretur conſuetudo tanti temporis , cuius memoria non eſt in contrarium, tunc debent depooere quòd ſuis temporibus viderunt ſic obſeruatum , & à ſuis maioribus acceperunt,etiam ſic fuiſſe vſitatum,& ſeruatum, nec vidiſſe , nec aodiuiſſe quemquam, qui aliter viderit obſeruari.Ioan.Fabr.in §.ex non ſcripto.verſi.circa qointam.col.4.de iure oatural.in inſti.facit gl.in c.1.in verb.memoria.de reſcri.in 6.Alexand.conſi.73.viſo.in 6.vol.ſcripſi io tract.de deci.q.13.nu.94:& ſeq.

Depoſitiones ſuper tēpore immemoriali.

28 Octauò interrogantur teſtes,inter quos videriot illam conſuetudinem ſeruari, qui ſi dicaot

Non eſt neceſſe nomi-

ſe neſcire,

nere perſonas inter quas eſt iudicatum nec caſus.

ſe neſcire,uoo valet eorum depoſitio:vt docet Bart.in l.2.C.quæ ſit longa conſue.& habentur ac ſi nullo modo depoſuiſſent,quia noo intelligunt id,ad quod ſunt adhibiti:vt firmat Alex. conſi. 45.col.2.in 2.vol. non requiritur tameo quòd dicti teſtes nominent aliquos, oec in quibus caſibus,ſed ſufficit quòd dicant præſentibus multis ſimpliciter, & in multis caſibus ſic fuiſſe obſeruatum.l.fi.ff.ad l.Iuliam Maieſta.& in l.Labeo.in fi ff.de ſupellect. lega.l.fi.C. de bonor. poſſeſſ. ſecund.tabul.Ioan.Fab.in d.§.ex non ſeripro.col.3.quem ſequitur Guid.Papæ.cooſi.164. pro certo,col.ſecunda.

Teſtibus per eundem ſermonē deponentibus creditur.

29 Nonò deponent teſtes, in quo caſu, & facti ſpecie viderunt obſeruari dictam conſuetudinem,& ſic omnes teſtes deponentes per eundem ſermonem probant,teſte Bal.in d.l.de quibus.& Curter.in d.c.fi.col.107.6.q. in fi. quia talis ſermo eſt ſermo iuris neceſſarius probatiooi conſuetudinis: licet regulariter io aliis teſtes his verbis deponentes ſuſpecti reddantur.l.3.§. Ideoque.ff. de teſtib. & ioi addidi. & bonum eſt quando teſtes ſunt memores illius caſus, vt illum referant, alioqui non aſtringantur caſum in indiuiduo exprimere,ſed ſufficit deponere generaliter in multis caſibus hoc vidiſſe obſeruatum,vt dictum fuit.

De loco teſtes deponere debent.

30 Decimò babetur in curiæ placito,vt teſtes deponant,in quo loco viderunt,quia ſi vellemus probare conſuetudinem Pariſ.eſſe.quòd duo notarij actus & contractus recipere debeāt, & vnus teſtis deponeret ita vidiſſe Mediolani,alter Tboloſæ,iſti non probareot,ideo debent depoocre ſe vidiſſe in illo loco,de quo interrogantur,& in quo eſt quæſtio. Bar.in d.l.Labeo.ff.de ſupellectil. lega.quia reſponſio interrogatiooi conformis eſſe debet.l.ſi defenſor.ff.de interroga.actio.c.cùm Ioannes.de fide inſtru.

Sententia probat conſuetudinem & actus extraiudiciales.

31 Vndecimò interrogantur teſtes,ſi ſuper ea conſuetudine fuerit iudicatum. Nam primùm quidem illud explorandum eſſe arbitror,an etiam contradictorio aliquando iudicio conſuetudo firmata ſit.l.cùm de conſuetudine.ff.de legib.Alex.conſil.73.col.2.vol.6.

Iuramentum deferre aut famam publicam referre non licet in probanda conſuetudine.

32 † Vbi dicit uoo poſſe deferri iuramentum in ſupplementum probationis ad probandum conſuetudioem,nec teſtes probare,ſi dicant quòd publica vox & fama eſt,quòd talis conſuetudo ſeruatur in tali loco,& ita audiuerunt dicere, nec plenè probat illa fama.l.3. §.eius quoque.ff. de teſti.glo.& doct.in l.admooendi.ff.de iureiur.vbi alia dicit quæ videri poſſunt.

33 Poteſt etiam cooſuetudo probari tam per actus iudiciales,quàm extraiudiciales, nec eſt neceſſe probare ad inducendam conſuetudinem,quòd ita fuerit iudicatum.d.l.de quibus.& l.diuturni.ff.de legib.ſic conſuluit Guido Papæ conſi.131.circa proceſſum.q.4.

34 Duodecimò deponent etiam teſtes de circunſtantiis, vt clarior eorum reddatur depoſitio. l.inſtrumenta.C.de probat.vt etiam dicitur in dicto ſenatuſconſulto.

Communis teſtium pro conſuetudine depoſitio.

35 Decimotertiò cauſam in communi reddent dicti eorum, videlicet quòd viderunt ſic vſitatum,& ſeruatum in tali curia,publicè & ootoriè,longo tempore,& io multis litibus, & cauſis, & in omnibus in quibus ioterfuerunt.Et ſic ſolent dicere teſtes pro conſuetudine deponentes.

Grapherius ſingula dicta teſtium deſcribet.

36 Decimoquartò omnia quæ ipſi teſtes dicent, deſcribentur à Grapherio ſeu ſcriba cauſæ, ſicut quando in alia materia deponunt.c.quoniam contra.Vbi Lanfranc.de proba.

37 Decimoquintò commiſſarius,qui audiuit teſtes, mittit has depoſitiones clauſas ad curiam, in qua cauſa ventilatur,& boc ſub ſigillo ſuo,non alterius curiæ. probatur in l.iudices.C. de fide inſtru.cum authen.ibi poſita.

Modus utendi quomodo probetur.

38 Decimoſextò ſi vſus loquendi,faciendi,vel vtendi probandus ſit,requiritur quòd vſus longi temporis probetur,& quòd teſtes dicant à decem annis & citra, & per ipſum tempus communis vſus talis fuit in tali ciuitate.Bar.in l.Labeo.col.2.ff.de ſupellect.lega.plenè Roch.Curtius in c. fi. q.7.de conſue.Alex.conſi.101.nu.17.in 7.vol.Barba.cooſil.72.col.1.in 4.vol.& Bened. in reperi.c. Raynutius.in verb.eidem.nu.24.& ſeq.de teſta.Et boc eſt ootandum,quia ſæpius oportet probare vſum loquendi vel vtendi: & ſenatus ſolet dicere quòd inquiſitio fiet ſuper modo vtendi, & ſic ferè ſemper fieri debet vt ſuperius ſcripſi.

Teſtis an poſſit dicere eſſe conſuetudinem.

39 Vltimò nota quòd non debent teſtes deponere talem eſſe conſuetudinem, ſed de facto, videlicet quòd viderunt tales actus fieri. ex quibus iudex poterit conſuetudinem colligere. Bar. & alij in d.l.de quibus. Alex.in l.ſtipulatio iſta.§.boc quoque.ff.de verb.obli.& d.conſi.45.in 2.vol. niſi teſtis eſſet peritus,quia veriſimile eſt quod tunc iotelligat,quod deponit,per ea quæ oo.doct. in authen.ſi quis in aliquo.C.de edend.

40 Et ſic ceſſat opinio doct.in d.l.de quibus.& Ioan.Fabr.in d.§.ex non ſcripto.Vbi dicunt valere depoſitionem teſtis,dicentis talem eſſe conſuetudinem,licet ratiooem non dicant.Tameo in Francia propter legem regiam,& hoc ſenatuſcōſultum,debet teſtis interrogari de ratione,ſaltem in communi,vt hic dicitur:quam ſi non aſsignet,non valebit eius depoſitio, vt in l.ſolam.C. de teſti.plenè ſcripſi in tract de reproba.& ſalua.teſt.in verb.cauſam.

Facilis modus probandi conſuetudinem.

41 Item cùm per ordinationem regiam pars poſsit facere,vt aduerſa pars interrogetur,vidi ponere, quod tale erat conſuetum fieri, & talis erat conſuetudo, ſi pars credat, noo erit opus aliter probare conſuetudinem:& ſic erit facilis modus probandi conſuetudinem,ſeu releuandi ab onere probandi, vt dicit Curtius in c.fi.de conſue.quæſt.6.& tenebitur interrogatus reſpondere poſitioni conſuetudinis,licet non iuris:vt in l.2.col.vlt.ff.de cooſeſsis.& in l.omnes populi.in fin. ff de iuſti.& iure.Bal.in l.2.§.quod obſeruaui.col.3.quæſtio.5.C. de iuramen. calum.& in l.1.quæ ſit longa.conſue.

Parquet

Parquoy les proces ſont ſouuenteſfoys moult allongez, & les parties conſtituées en grans fraiz & deſpens.

GLOSSA IIII.

HIC duplex cauſa legis condendæ aſsignatur, tum quòd proceſſus prolongantur in probando conſuetudinem, tum etiam quòd partes grauantur laboribus & expenſis. Ob id iſtæ cauſæ ſunt impulſiuæ. Nam in dubio cùm cauſa in lege exprimitur, præſumitur impulſiua. gloſ. in l. 2. in fi. ff. de donatio. licet præfationes oſtendant cauſam finalem, vt in l. fi. ff. de hæredib. inſti. Et ſic ſublata cauſa legis lex ſublata non cenſebitur. per l. 1. §. ſexum. ff. de poſtu. vnde Præpoſitus in c. cum ceſſante. col. 3. de appel. ait, quòd ſi cauſa ſit ſpecialis, & lex generalis, tunc dicetur cauſa impulſiua, vt ſi in choreis noctu ductis occiſus quidam fuerit, & ob id princeps legem facit prohibentem, ne deinceps choreæ noctu ducatur, quia homicidium tale fuit perpetratum, etiam vbi cauſa non eſt neceſſaria, illa dicetur impulſiua. Bald. in l. non omnium. ff. de legib. & in l. generaliter. C. de epiſcop. & cler. alia videri poterunt plenius per doct. explicata in d. c. api. cùm ceſſante. & Iacobi. in l. 1. nota. 1. C. de caduc. tollend. Alibi ſcripſi an præſumenda ſit potius finalis quàm impulſiua cauſa.

Cauſa legis impulſiua quæ dicatur.

Et que ſi les couſtumes, vſaiges & ſtyles des pays de noſtredict Royaulme eſtoient redigees par eſcript, les proces en ſeroient de tant plus briefz, & les parties ſubleuees des deſpens & miſes.

GLOSSA V.

DVO ceſſarent incommoda, ſi conſuetudines eſſent in ſcripturam redactæ, nempe breuiores eſſent proceſſus, & partes leuarentur oneribus & expenſis: certè ſi conſuetudines concluſæ ſunt & conuentæ, ac confirmatæ, atque in ſcripturam redactæ, iam ſunt probatione vallatæ, vt in ſimili de inſtrumento dicit Bal. in l. cum precibus. C. de probatio. Ergo non eſſent amplius probandæ dictæ conſuetudines, in quarum probatione multę ſolent fundi pecuniæ. cum vix probari queant. Ideo hìc dicit iſta ceſſare, non tamen ob id quòd ſcriptæ ſunt amittent nomen conſuetudinis: vt Bal. & alij firmant in proœm. feudor. & vt ſuperius ſcripſi.

Scriptæ conſuetudinis commoda.

Et auſsi les Iuges en iugeront mieux & plus certainement.

GLOSSA VI.

MElius & certius iudices iudicare poſſunt ex conſuetudinibus ſcriptis, & approbatis, quàm ſine illis, tum quòd ſæpius partes contrarias allegant conſuetudines, vt ſequitur, & curare debet iudex, vt certam proferat ſententiam. §. curare. de actio. in inſti. & per totum titul. de ſenten. quæ ſine certa quanti. profer.

Car ſouuenteſfoys aduient que les parties prennent couſtumes contraires en vng meſme pays.

GLOSSA VII.

INterdum partes contrarias adducunt conſuetudines, & tunc iudicandum eſt ſecundum eum, qui melius probabit: & in hoc iudex debet reſpicere qualitatem perſonarum, rationes redditas per teſtes, & alia quæ ſcripſi in tract. de reproba. & ſaluatio. teſtium, in verbo contrarij, & in verb. præferuntur, & quæ etiam abunde ſcripſi in concordat. Franciæ, in tit. de Annatis. Et probari poteſt contra conſuetudinem antequàm ſit concluſa, & conſtituta, ac à principe approbata, poſteà non, vt inferius dicimr, ob id bonnm eſt illam primò concluſam eſſe & approbatam. Sic contra præſcriptionem probari poteſt, niſi in ſing. caſu. l. litibus. C. de agricol. & cenſit. lib. 11.

Iudicandum quomodo ſit, ſi diuerſæ & cōtrariæ allegentur conſuetudines.

Et aucuneſfoys que les couſtumiers les muent, & varient à leur appetit, dont grans dommaiges: & inconueniens aduiennent à noz ſubiectz: nous voulants abbreger les proces, & litiges d'entre noz ſubiectz.

GLOS

GLOSSA VIII.

Princeps ad quæ intẽdere debeat.

BONI principis eſt lites abbreuiare.l properandum.C.de iudi.c.finem.de dolo.de quo ſcripſi plenè in proœm.ordinat.in 1.tomo. & Rex circa quatuor maximè ſtudere debet, vt ſcribit Floren.in 4.parte ſummæ,titul.2.c.6.de prudentia reg. primò vt Deo placeat, ſecundò vt populo pro virili ſatisfaciat. Tertiò reipub.prouidere debet. Quartò leges iuſtas & poſsibiles condere,quæ proſequere vt per eum ibidem.

Et les releuer des miſes & deſpenſes.

GLOSSA IX.

PRinceps partes releuare,diſpendiis litium debet,iuxta c.diſpendia.de reſcrip. in 6.docui in proœm.concordat.& ordina.

Et mettre certaineté es iugements.

GLOSSA X.

EX CERTO facto ius certum oritur,ſi probatio certa fuerit.l.ſi ſeruus.§. in cliuo.ff. ad legem Aquiliam.

Tant que faire ſe pourra, & oſter toutes matieres de variation & contrarieté.

GLOSSA XI.

VAriatio prohibetur,& maximè clericis.cle. vna. de renuncia. & generaliter tollitur facultas variandi, & ſic allegandi varias & contrarias conſuetudines, quoniam concluſæ & conuentæ ſunt, ideo mandat Rex, & præcipit, vt concludantur & conſtituantur.

Ordonnons & decernons,declairons & ſtatuons que les couſtumes,vſaiges.

GLOSSA XII.

Conſuetudo & vſus differunt.

1 QVID ſit cõſuetudo,ſuperius in præfationibus ſcripſi:vſus autem & mores propriè reſpiciunt factum,videlicet vti:quo vſu conſuetudo inducitur,conſuetudo verò ius eſt: Bar.in l.de quibus.ff.de legib.in repet.q.1.Cardinal.in repeti.c.fi.q.6.de conſuet.quandoque vocatur communis vſus.de quo in l.Labeo.ff.de ſupelle.lega.doct.in proœm. ff.noui.& Bal.in l.diuturna.ff.de legib.

2 Et ſic differunt vſus & conſuetudo,vt cauſa & cauſatum, & tanquam materia & ſubiectum, ſecundum doct.per illum tex.in c.cum conſuetudinis,de conſuet.& c.cõſuetudinis.11.diſtin.Corne.conſil.89.viſis actis.col.vlt.in 1.vol.prauum vſum & lex & ratio vincit.cap.1. 11.diſtinct. Vſus & mores ſunt cauſa conſuetudinis,videlicet remota: nam cauſa proxima eſt populi conſenſus, qui colligitur ex vſu & moribus.§.ex non ſcripto.de iure natur.in inſtit.Bart.& alij in d.l.de quibus.abundè ſcripſi de moribus in l.pronunciatum.§.fi.ff.de verbor.ſignific.hic non repetam.

Vſus pro iure ſeruitutis.

3 Notandum tamen eſt, quòd aliquando vſus capitur pro iure, ſeu ſeruitute,vt in toto titul. ff. de vſu & habita.& C.eo.& in inſtit.illo titul.Cepol.in tract.de ſerui.vrban.præd.cap.5.tit.de ſeru. vſus.& de hoc nihil ad nos quo ad hanc materiam.

Vſus pro actu vtendi.

4 Interdum capitur pro actu vtendi,quem Græci χρῆσιν vocant,& Gallicè dicimus,vſaige,inde dicitur vſus cauſa paratum.in l.cùm in teſtamento. ff. de auro & argen.lega.l.in lege cenſoria. ff. de verb.ſigni.in extrauag.Io. 22. vnde dicitur: Deo ſemel dedicatum,non eſt ad humanos vſus transferendum,regul.ſemel.de regu.iur.in 6.c.conqueſtus.de foro competen.c.ratio.de præbend. vide tex.ſing.in l.donationes.§.1.ff. de donatio. vbi donans ad vſum videtur proprietatem relinquere,ſed ego in intellectibus meis nouis,& interpretationibus ad illum tex.cui dedi nouum in-
5 tellectum,contrarium tenui. † Aliis etiam modis accipitur à Theologis,quod deſcribit Floren.in 1.parte ſummæ,tit.4.c.11.& in 3.parte titul.2.c.3.vide etiam quæ ſcripſi in l.qui vti.ff.de verbo.ſignifi.ſed de obſeruatione,& an lex non ſeruata omnes teneat:docui plenè in 1. tomo ordin. in proœm.in glo.5.& quæ leges non ſeruentur in curiis Franciæ ibidem ſcripſi.

Corrũpitur duobus modis conſuetudo.

6 Item inuenimus duobus modis conſuetudinum corruptionem accidere,nam aut per nos,aut per exteros:per nos quidem,vel quia agimus moleſta,vel quoniam ſequimur iucunda. Cæterùm ab externis conſuetudines malæ pullulant, cùm peregrinus populus nobiſcum habitat,mercatoria ſœlicitate affluens,& luxu,aut vrbis vicini voluptarij,& molliculi ſunt:quia morum contagio propinquos afficit, vt patet Geneſ. 6.c. quapropter opus eſt vt legiſlatores & magiſtratus ſedulò animaduertant, num diligenter obſeruentur mores approbati,& æquales in omnibus peragant: hoc ex Hypodami Pythagorei ſententia patet:liberè quod ſentio dicam,quòd hodie quidam exteri bonos mores Gallorum quorundam peruerterunt, & corruperunt, necnon alios deteriores, addiderunt,quod grauiter ferendum eſt & dolendum.

Et ſtyles.

Et ſtyles.

GLOSSA XIII.

1 SVpereſt declarare quid ſit ſtylus, de quo loquimur. Et ad illius elucidationem multa hic ſcribere intendo quotidiana. Primò quot modis ſtylus accipiatur, quid ſit, quomodo introducatur, quid à conſuetudine differat, quam vim ſeu effectũ habeat.

De ſtylo.

2 † Et ad primum veniens, quot modis ſtylus ſumatur? Reſpon. interdum ſtylus, vel ſtylum ſumitur pro columna, vnde epiſtilium eſt capitellũ, quod ſupra columnam locatur.

Quot modis ſumatur ſtylus.

3 Aliquando ſtylus id eſt graphium, vel penna, ſeu pro ſcriptura accipitur, vt teſtatur Lucas de Penna in l.3.col.2. C.de bonis vacant. lib. 10.& Gallice vocamus *la Touche de quoy on eſcript ſur les tablettes*. & Iob, Quis mihi det, vt exarentur in libro ſtylo ferreo. Nonnunquam ſumitur pro

4 conſuetudine ſcribendi vt in c.pen.de confir.vtil.cap.quamuis.de crimine falſi. † Et dicitur, ex ſtylo cognoſcitur author. Bal.in l.comparationes. nu. 18. C. de fide inſtru. { & pro orationis ſtructura. Cicero ait de oratore, Stylus optimus dicendi effector & magiſter. Et de clar. orator. Vnus enim ſonus eſt totius orationis, & idem ſtylus.}

Author ex ſtylo cognoſcitur.

5 Interdum ſumitur pro ſententia.l.ſi quis intra. ibi, ſtylum proſcriptionis incurrerit. vbi gloſſ. ſic exponit, & Bal.C.de bonis damnat.

6 Aliàs etiam dicitur modus dicendi, ſeu orationis ſtructura. Teren.in Proœ. Andriæ, Diſſimili oratione ſunt factæ ac ſtylo. Et dicitur oratio in ſenſu, ſtylus in verbis: oratio ad res, ſtylus ad verba. hæc ibi Donatus.

7 Sumitur interdum pro quacunque diſpoſitione ſcripta. l.1.ibi, nihil enim eſt, quod magis hominibus debeatur, quàm vt ſupremæ voluntatis liber ſit ſtylus, t & icitum, quod iterum non redit, arbitrium C.de ſacroſan.eccleſ. quia moribus olim receptum erat apud veteres, vt ipſi teſtamenta conſcriberent ſtylo, id eſt inſtrumento æneo, quo in albo, id eſt in tabulis ceratis, vt & eſt hodie mos Gallorum ſecundum Alber. ibi. vt notarij lineas faciant, vt rectè ſcribant. Accipitur etiam ſtylus pro communi vſu loquendi, procedendi, & ſcribendi. Bart.in l.de quibus. in repe.col.5.verſi.vltra hoc quæro.ff.de legib.& in l.2.C.quæ ſit longa conſue.& Alb.in rub.ibidem.col.16.Ang.in d.§.ex non ſcripto.col.2.vbi dicit quòd ſtylus non ſolùm concernit ordinem iudiciorum, ſed & extraiudiciorum.

8 Item ſtylus ſumitur pro eo quod eſt vſitatum, & vt ipſe dicit.practicatum in aliqua curia, & diutius ſeruatum. Cy.in l.2.col.4. C.quæ ſit longa conſue. vel dicitur conſuetudo alicuius fori. Georg. Natan.in repeti.cle. ſæpe.§.& quia.col.2.de verb.ſigni.hæc de 1.quæſt.

Stylus pro fori conſuetudine.

9 Secundò quæro, quid ſit ſtylus? Bal.in d. l.1. dicit quòd eſt conſuetudo alicuius fori iudicialis, vel eſt ius non ſcriptum, vſibus introductum, ab vnius iudicis voluntate ſepè ſtylatum, ſecundum Petr. & Cyn.ibidem.& Angel.in dicto §.ex non ſcripto.vel eſt practica curiæ vſu confirmata.Bal.in l.fi C.quæ ſit longa conſuet. Iacobi.in d.l.de quibus. col. 3. vel praxis continuata. Corne. conſi.277.poſt ſupraſcriptum.col.2.vol.3.& ſecundum Bal.in rub. de reſcri. col.3. dicitur

Stylus quid.

10 ſtylus quaſi calamus, quia olim ſtylo ſcribebatur. Bal. in rub. de reſcri col. 3. † Vel ſtylus quaſi ſtans ad ſimilitudinem ſtyli ferrei, qui eſt ſtabilis, quaſi ferreus, hæc ſunt verba Bal.in d.l. de quibus.col.6.verſi.nota tamen.ff.de legib. Barba.in rub.de reſcri.col.12.verſi. quærit etiam Bal. quæ parum arrident, quinimò ex Græco potius petenda fuiſſet huius vocabuli etimologya, cùm στύλος nomen ſit Græcum, columnam ſignificans, cuius columnæ formam gerebat calamus, ſtylus dictus, quo ſcribebant veteres in tabulis cereis: inde contra ineptè ſcribentes & temerarios tritum fuit adagium, meliorem eſſe eam partem ſtyli, quæ deleret, quàm quæ ſcriberet. Vnde etiam euaſit vt hodie apud nos ipſa ſcriptura ſtylus vocetur: ſed quia hæc parui ſunt emolumenti, ob id aliter non diſcutio.

Etymologia huius nominis, ſtylus à Græco petita.

11 Tertiò videndum eſt quando ſtylus introducatur? Reſpon. per decẽ annos in aliqua curia ſecundum Guido. Papę in conſ.119.ex proceſſu.in 4.dubio, in additio. allegat Raymond. de Sabanae in repeti l.more maiorum.ff.de iuriſd.omnium iudic. Sic dicit gloſſ.in conſuetudine in §. ex non ſcripto de iure natural.& ſuperius dictum fuit.

Introducitur ſtylus per decem annos.

12 Quartò quæritur quomodo ſtylus differat à conſuetudine? Bart.quem alij ſequuntur in d. l.de quibus. dicit conſuetudinem reſpicere deciſionem, ſtylum verò ordinem loquendi, procedendi, & ſcribendi. Idem tenet ibi Iacobi. col. 3. licet quandoque pro eodem accipiantur, vt in cap.quàm graui.de crimi.falſi.& ſuperius dixi.

Stylus differt à conſuetudine.

13 Secundò differt: quia conſuetudo introducitur, tacita voluntate plurium & vſu populi vel maioris partis.d.l. de quibus.Stylus verò ex voluntate vnius iudicis.Ange.in d.§.ex non ſcripto. Cardin.in c.fi.q.7.de conſuetu.Chaſſa.io proœm.ad conſuet.Burgun.in prin. col.2. Io. de Anania conſi.93.viſo proceſſu.col.4.verſi.præterea eſt aduertendum.

14 Tertiò conſuetudo eſt generalis populi, ſtylus particularis perſonæ, vel officij. Cy. in l.2. col.4.q.4.C.quæ ſit longa conſuet. doct. in rub.de conſuet.col.2.

15 Quartò conſuetudo contra ius valet.l.de quibus.ff.de legib.l.2.C.quæ ſit longa conſue. Stylus iudicis non, quia tantùm valet ad declarandum mentem iudicis; qui non poteſt contrarius diſponere. vt docent Anto.& Curt.in c.fi.de conſuetu.Alex.conſil.37. viſo themate.col.vlt.in 2. vol.fallit ratione approbationis principis, & bonum eſſet ne curiæ regni vagarentur ſub incerto, vt vnus eſſet tantùm ſtylus in omnibus curiis regni, ſicut eſt in omnibus Franciæ parlamentis iſte ſtylus.

16 Quintò in ſtylo non requiritur curſus temporis,in conſuetudine ſic. Anto.& Curtius in d. c.fi.Areti.conſil.103.in cauſa.in fi.Alex.cõſil.107.pro inueſtigatione.col.pen.nu.21.in 2.vol.quod Intellige quando ſtylus non eſſet contra ius, alioqui requiritur temporis curſus, ſicut in conſuetudine: vt probat gloſſ.in cap.vlt.de conſuet.lib.6. Areti.conſil.11. procedendum. colum. 11. Socy. conſil.260.in cauſa.col.11. verſicu. non obſtat tertio. in ſecundo vol. & Alex. conſil. 36. viſo themate.in fin.vol.2.vel intellige in ſtylo eius, qui habet poteſtatem legis condendæ non requiritur curſus temporis, alioqui ſic.Dec.in rub.de conſue.col.2.

17 Sextò in ſtylo interpretatiuo non requiritur pluralitas actuum, in conſuetudine ſecus. Curtius in rub.de conſuet.q.4.allegat Panor.in cap.in cauſis.vlt.notab.de re indica. cap.fin. 20. diſt. Alexand. conſilio 36. in fin.volumine 2.hactenus de hac quæſtio. Alia tractantur in d.tracta.de conſue.

Effectus ſtyli.

18 Vltimò nunc videamus quam vim habeat ſtylus, ſiue effectum? Reſpon.effectum declarandi, vt ſi ſtylus velit, quòd in cauſa 20.ſolidorum non offeratur libellus: tunc declarabit.authen. niſi breuiores.C.de ſenten.ex libell.recitand.Alber.in rub.C.quæ ſit longa conſuetu.col.16.Alex.
19 d.conſil.36.viſo themate.in fin.in 2.vol. †Et quando ſtylus eſt dubius recipit interpretationem à iure communi, ſicut ſtatutum.vt not.in l.1.in prin. in gloſſ. in verb. nunciationem legitimam.ff.de noui oper.nuncia.l.ſi ſerui.C.de noxal.actio. Guido Papæ conſi.119.ex proceſſu.in 6. dubio. Calder. conſilio 9. quicquid. rubrica de conſtitutionibus. per cap. cùm dilectus. de conſuetud.

Stylus curiæ ſecularis à iure ciuili interpretationẽ recipit: curiæ verò eccleſiaſticæ à iure canonico.

20 Stylus curiæ ſecularis recipit interpretationem primò à iure ciuili: curiæ verò eccleſiaſticæ ſtylus à iure canonico. Panor. in cap. ex literis. col. 2.de conſtit. ſic & reſcriptum, priuilegium, & iuramentum recipiunt interpretationem à iure,teſte Barba.conſil.61.ſcribitur.col.6.in 1. volu. & ſtatutum aut conſuetudo ſeu lex Regia diſponens idem quod lex, debet interpretari ſecundum leges: & eſt ipſa lex ſecundum Cyn.in l. qui ſepulchra.C.de ſepulchro viola. gloſſ. Bart.& Hercula.in l.prima in prin. ff. ad legem Falcid. Iacob.in l.& ſi poſt tres. col.1. ſi quis cautio.& ita atteſtatur Rex, in titul. *des Aydes*. ordi.4. iſte verò ſtylus ab vtroque iure.

21 Secundus effectus eſt, quòd ſtylus habet vim conſuetudinis in illa curia, in qua eſt præſcriptus.Baldus in l.ſiquis intra. C. de bonis damnator. imò ſi ſtylus contradicat conſuetudini, ſtandum erit ſtylo tanquam ſpeciali, quia generi per ſpeciem derogatur per regu. iuris: & hoc firmat Guid. in ſtatu.ſi quis. in verb.per duos. in fin.

Stylus curiæ pro lege cuſtodiẽdus.

22 Tertius, ſtylus curiæ pro lege ſeruandus eſt. l. obſeruandum. ff. de iudic. & l. 3. in fin. de teſtibus. Bartolus in l.iuriſperitos. ff. de excuſ. tutor. Baldus in l. fina. C. quæ ſit longa conſuet. & in l. de quibus.colum. 3.in 2. quæſtione. ff.de legib. l. Labeo. ibi, morem agentium ſequi debemus. ff. de ſtatulibe. Hippol. ſing.118. ſtylus curiæ. Corne. conſilio 277. poſt ſupraſcriptum. colum. 2. in 3. volumine.& iudex maximè debet ſeruare curiæ ſtylum. Bartolus in dicta l. iuriſperitos. Ang. & Iaſ.in l.ſi domus.§.in pecunia. col.prima. ff.de legat. 1. & ſi nolit illum ſeruare, pragmatici illi reſiſtere poſſunt. argumen.l. defenſionis. & l. prohibitum. Cod. de iure fiſci, libro 10. { vel ab eo appellare etiam tanquam ab abuſu, quia ſua iuriſditione abutitur iudex veniens contra ſtylum. }

23 Quartus, ſtylus curiæ facit ius. cap. ex literis. de conſtitut. cap. penul. de confirmat. vtili. cap. quàm graui. de crimine falſi. Cardin. conſilio 30. in hoc dubio. col. 3. numero 24. cap. literas. de iuram. calum. in addit.ad Panor. in Proœmi. decretal. Gregorius in verbo, de ſtylo. Dom. de Petrucia in 2. remed. finien. lit. ſui tracta. de virib. iuramen. Federi. conſil. 251. caſus talis eſt. Iacobus.in fin.

Punitur ſtylũ non ſeruans:

24 Quintus, ita punietur tranſgreſſor conſuetudinis notoriæ, & ſtyli, ſicut legis. Bal. in l. ſi quis non dicam.col.3.nu.3.C.de epiſc. & cler.& ſuperius dixi in effectu conſuetudinis.

Lege deficiente ſtylus ſeruatur.

25 Sextus effectus ſtyli eſt,quòd ſi lex deficeret, ſtylus curiæ ſeruaretur.Iac.de Bello viſu in ſua practi.rub.de fuga reorum. nu.39. fol. 51. Maxime ſi aliquando iudicio contradicto fuerit firmatus.l.cum de conſuetudine. ff.de legib.

Acceptari ſtylus pro parte non poteſt.

26 Septimus iudex vel partes non poſſunt pro parte acceptare ſtylum, & pro parte reſpuere: cum ſtylus ſit indiuiduus, ſicut & conſuetudo.not.Barba.in conſi. 54. illud in medium. col. vlt. in 4.vol. Fallit quando hoc exprimitur à lege.l.vna.in fi. C.de latina liberta.tollend. ſing. ſecundum Barba.in repeti.c.Raynaldus.col.48.& col.157.de teſta.& in rubr.de reſcrip.col.18.

Non ſeruãs ſtylum facit litem ſuam.

27 Octauus, iudex non ſeruans ſtylum ſuæ curiæ facit litem ſuam, ac ſi non ſeruaret conſuetudinem, aut legem.Baldus in §.iudices.col.2.de pace iura. firmand. citat Dec. in cap. inter cæteras. col.vlt. de reſcri.poſt Lanfranc.in repet.l.admonendi.col.1.ff.de iureiur.Calca.conſi.118.

ſanctiſsi

ſanctiſsimus.col.2.ideo poterit per ſuperiorem puniri. { Et in ſyndicatu tenetur, vt vltramonta-
ni dicunt in tract.de ſyndicat. }

28 Nonus effectus ſtyli eſt, quòd clauſulæ ſolitæ apponi de ſtylo habentur pro appoſitis.text.
& ibi Panor.in c.cum M.de conſti.l.quod ſi nolit.§.qui aſsidua.ff.de ædilit.edict.ideo notarius ex
ſeipſo poteſt tales clauſulas apponere, licet partes de his nil dixerint. gloſſ.notab. in l. fundus.§.in
29 commiſſaria.ff.de in diem adiectio.c.quod tranſlationem. de offic.lega. † Facit quod dicit
Bart.in l.ex ea parte.ff.de verb.obliga.vbi debitorem poſſe cogi (inquit) conficere inſtrumentum
creditori ſecundum ſtylum & conſuetudinem patriæ, etiam ſi eſſet conſuetum, vt ſigillum re-
gium apponeretur, vt hìc, vel obligatio ad rigores parui ſigilli Montiſpeſſulani conſcriberetur,
vel conuentionum Nemauſi, vt in patria Montiſpeſſulani. Sequitur Georg. Natan, in cle. ſæpè.
§.& quia.col.3.de verb.ſig.

Clauſulæ ſolitæ apponi habẽtur pro appoſitis.

Debitor cogitur cõficere inſtrumẽtũ creditori ſecundũ ſtylum patriæ.

30 Decimus, ſtylus poteſt allegari etiam in deciſionibus cauſarum. Panor.in c.ex literis. col.2.
in fin.per illum text.de conſti. Curt.conſi.66.ſuper præmiſſa.num.154. Etiam ſi ſit contra ius, &
hoc ſi eſt à principe confirmatus, & eò tendat: alioqui non, vt ſuperius ſcripſi.

Allegari poteſt ſtylus.

31 Vndecimus debet fieri comparatio & inſtrumenti & ſtyli.Bal.in l.vna. in fi. C. de emenda.
Iuſti.Cod.per gloſſ.in c.licet.in verb. ſcripturæ.de crimine falſi.Vnde narrat Plutarch. de Pyrrho
rege Epirotatum, quòd propter.ſtyli inæqualitatem perpendit literarum falſitatem,quas ei tranſ-
mitti curauit Lyſimacus, tanquàm à Ptolemæo rege ſcriptas, non enim erat ſcriptum, vt con-
ſueuerat ſic,pater filio ſalutem,ſed Ptolemæus Rex Pyrrho Regi ſalutem.refert Fely. in c.2.col.6.
verſi.ſtylus.de reſcri.

Comparatio ſtyli fit.

32 Duodecimò literæ obtentæ præter vel contra ſtylum, curiæ præſumuntur ſubreptitiæ, aut
falſæ, & non valent.cap.tua nobis.& ibi Panor.no.t.de offic.vicar.not.in cap.ad noſtram.de con-
firm.vtil.gloſſ.& Philip. Franc.in c.quamuis.in 1.de præb.in 6.Cardin.in cap.quod ſuper. de fide
inſtru.cap.cauſam.in 2.de teſtib.quia non eſt inſpiciendum quod ſcriptum eſt, ſed quod ſcribi &
fieri debuit.l.ſed licet.de offic.præſid.c.cum cauſam.de elect.

Literæ contra ſtylum præſumuntur ſubreptitiæ,aut falſæ.

33 Decimuſtertius effectus, præſumuntur literæ contra ſtylum erroneæ,& eis non eſt creden-
dum.l.fi.& ibi patruus meus & Platea.C.de cano.larg.tit.li.10.& l.fi. de aquæductu lib. 11.Curtius
conſil.66.ſuper præmiſſa nu.151.& conſil. 74. ſuper memorata. col. pe. ideo commiſſarius debet
ſuperſedere.cap.ex parte.de capell.monach.Fely.& alij in cap.2.col.6. verſi. ſtylus. de reſcrip. per
illum text. { Vnde in menſe Auguſto, anno 1311. fuere reprobatæ literæ, in quibus rex vocabat
bannitum dominum,cum rex in ſuis literis nullum ſoleat vocare dominum.vt in lib.viridi con-
tinetur, ſicut nec papa c.ad audientiam de falſis.}

34 Item ſi omittatur ſtylus, literæ redduntur ſuſpectæ.d.c.quàm graui. de crimi.falſi. Panor. in
c.ad hæc.de ſenten.excommunica.Bal. in rub.de reſcri.col.3.& in Prouincial.Cur.Roma. fol.13.
35 † Et hæc præſumptio falſitatis eſt ſufficiens ad condemnandum de falſo.c. porrecta.de con-
firma.vtil.& Fely.in d.c.2.verſi.ſtylus.de reſcrip.& Curtius d.conſi.74.ſuper memorata.col. pe.&
ſeq.per l.iubemus.C.de proba.Alexand.conſil.77.in cauſa accuſationis.col.2.in 1.vol.quod eſt re-
petitum conſil.62.in 3.vol.ſcripſi in tract.de reſcri.in 11.q.in 21.effectu.2.Tomo commẽta.ad con-
36 ſtit. reg. † Fallit tamen quando omitteretur illud, quod tacitè ineſt, c. cum M.de conſtit.
Fely.in c.ad hæc. de ſenten.excommunica.

Præſumptio ad condẽnandum ſufficiens.

37 Secundò fallit quando fieret expreſſa mentio ſtyli, & quòd non obſtante ſtylo,literæ va-
leant, quia tunc literæ valebunt. Archidiaco.in c.ſeruatis.25.quæſt.2.dicens, quòd quando con-
ſtat de voluntate ſuperioris, illa eſt ſeruanda, & exequenda. Sequitur Georg. Natan in repet.cle.
ſæpe.§.& quia.col.2.de verb.ſigni.facit l.1.C.de ſuperindicto lib.10. Quia non eſt ſuæ intentionis
quòd ſtylo derogetur, quando non exprimit, alioqui ſecus. c.ad aures.cap.mandatum.de reſcrip.
38 c.expoſita.de arbitr.c.cum cauſam.& c.fi.de præbend.c.cum in illis. Illo tit. lib. 6. † Vnde
factum tale vidi emergi. Nuncius fuit ab armigeris durante bello ſpoliatus, qui ob id non po-
tuit ferre procuratorium ad eum, qui erat conſtitutus procurator, nec alia inſtrumenta, quare
pars amiſit cauſam: quæ tamen impetrauit literas regias, quibus mandabatur iudici, quòd ſi ei
conſtaret,etiam per ſolam nuncij declarationem de dicta ſpoliatione, & impedimento, eo caſu
non obſtante rigore ſtyli annullaret contumaciam, & alia facta in contrarium, & partes audiret,
& iuſticiam eis adminiſtraret, & hoc bonum & æquum viſum eſt per ea quæ doct.not.in l.2. §.ſi
quis in iudicio.ff.ſi quis cautio.

Stylo an derogetur.

Reſtituitur, qui ob procuratorium ereptum cõdemnatus fuit.

39 Ideo quotidie impetrantur literæ contra ſtylum, qui cùm ſit de iure poſitiuo, tolli poteſt per
principem, & mutari.l.princeps.ff.de legib.c.propoſuit.de conceſſ.præb.vnde in curia parui ſigil-
li interdum impetrantur literæ Regiæ,vt non obſtante rigore ſtyli recipiantur aliæ iuſtæ excep-
tiones, videlicet præſcriptionis, & metus, vel doli. Guido deciſ.292.ſi alicui.

Literæ contra ſtylum impetrãtur.

40 Decimuſquartus,libellum contra ſtylum vel conſuetudinem formatum poteſt iudex ex of-
ficio reijcere, & dentibus lacerare. l.1. & ibi gloſſ.ff. de offi. aſſeſſor. gloſſ. in l.de quibus. in verbo
inueterata.ff.de legib.Fely.& Dec.in d.c.2.verſi.ſtylus. quod bene notent practicantes,& ab ſtylo
41 non deuient. † Et ratio eſt: quia ex officio iudex debet prouidere, ne iudicium redda-
tur eluſorium. cap. cauſam. in 1. & ibi Panormitanus de iudi. ſed vbi ſtylus iudicij non obſer-
uaretur, corrueret iudicium. argumento capituli quàm graui. de crimine falſi. ergo ex officio

Libellũ contra ſtylum conceptũ iudex reiicit.

iudex illum libellum reiiciet. Curtius in c.fin.q.8.de conſ.nec poterit pars ob hoc appellare,quia iudex hoc facit iure permittente.

Citatio cõtra ſtylũ nõ valet: nec eſt contumax nõ comparens.

42 Decimuſquintus, citatio contra ſtylum emanata non valet, nec tenetur citatus comparere. Ang.in l.fi.C.de cano.largi.tit.lib.10.l.fin.& ibi Bal.& Angel.C.de iureiur. Fely. & alij in cap. quoniam.in gloſſ.citationes. de proba.Iaſ.in l.teſtamentum.in fi.C.de teſtam.Curtius conſili. 74. colum.penult. Hippoly.ſingul.118.ſtylus curiæ.& in repetit.l.fi.numer.38.ff.de iuriſdict.omni. iudic.& in l.de vno.nu.217.de re iudica.

43 Decimuſſextus, citatus contra ſtylum curiæ, etiam ſi non comparuerit, non eſt contumax. Angel.in l.fi.C.de cano.largit.tit.lib.10.Dec.refert.in c.quoniam contra.7. col. de proba. & in c. ex parte.col.5.de reſcrip. Hippoly.ſing.118.ſtylus.& in d.l.de vno.nu.217.

Sẽtentia cõtra ſtylum nulla.

44 Decimuſſeptimus effectus. Sententia lata contra ſtylum eſt nulla, ſicut contra legem. Guido Papæ in deciſ.ſuis.quomodo 292. ſi aliqui. vbi dicit potius eſſe ſtandum ſtylo, quam conſuetudini, quando ſibi contradicunt: quia ſe habent tanquam generale & ſpeciale. Et ſpecies derogat generi.c.1.& c.ſciſcitatus.de reſcri.idem docet q.98. ſed an dominus.in fi.& Socy.conſi.39.capio primum.col.5.in 4.vol.

Præſumitur pro ſtylo.

45 Decimuſoctauus præſumendum eſt pro ſtylo tribunalis,in quo adeſt copia prudentum.Panot.in c.ſicut nobis.nota.penul.de ſenten.& re iudica.

46 Decimuſnonus,valet ſtylus curiæ de non vocando præſentem, vel de vocando certo modo.Fely.in c.cùm olim.nu.10.verſic. tertius caſus.de reſcrip.

Citatio quãdo omitti poſſit.

47 Vigeſimus effectus eſt, Citatio requiſita in examinatione teſtium de ſtylo poteſt omitti. Alexan.conſi.65.habita.col.vlti.in 1.lib.Dec.conſil.163.in cauſa matrimoniali.col.6.nu.8.& in alijs caſibus omittitur citatio: quos ſcribit Iaſ. in l.nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. proconſul.& Hippol.in l.de vno. de re iudic. & 115.caſus in quibus non requiritur citatio, congerit Autho.Nicell.in concord.iuris canonic.& ciuilis.52.

Examinatio teſtiũ in criminalibus an poſſit committi.

48 Vigeſimuſprimus, valet ſtylus vt examinatio teſtium in criminalibus alicui committatur. Iacob. de Bello viſu in practi.rub.de fuga reor.nu.41.licet de iure ſecus. authen. apud. C. de fide inſtru.non tamen valet ſtylus, vt pars cauſa cadat, niſi fuerit per principem approbatus, & confirmatus. c.cùm omnes.& ibi doct.de conſti. quia id quod noſtrum eſt, ſine facto noſtro à nobis auelli non poteſt.regu.id quod noſtrum.de regul.iur.ff.

49 Vigeſimuſſecundus. Quòd ſtylus non præſumitur ſeruatus, niſi probetur. Barba. conſi.3. clementiſsimi.& quidem.col.11.in 2.vol.quia eſt facti, & facta non præſumuntur. l.in bello.§. factæ res.ff.de captiuis.l.quæcunque.in fi.ff.de public.in rem actio.dixi in interpre.l.diuus.in 2. no. ff.de ſenatuſconſul.Sillania.

Iudex ex cauſa immutare poteſt ſtylum ſuæ Curiæ. Quare ſunt diuerſæ cõſuetudines.

50 Vigeſimuſtertius, licet ſtylus curiæ ſit volubilis, quia ex mutatione iudicum quandoque mutatur teſte Ioan.And.in c.1.de elect.lib.6.refert Iaſ.in repet.l.1.nu. 53. C. de ſumma trinit. Ta-
51 men iudex non poteſt illum mutare ſine magna cauſa. † Et per hoc dicit Raucn.in c.ſuper ſpecula.de priuileg.tot eſſe conſuetudines diuerſas in quibuſdam locis, quia iudices ibi iuris ignari protulerunt ſententias contra ius: & poſtea ſucceſſores idiotæ ſecuti ſunt dictas ſententias cùm non poſſent diſcernere, an eſſent iure latæ, quare in conſuetudinem venerunt, & ſic inductæ fuerunt conſuetudines, & tot ſtyli contra ius.l.2.§.mirabile.C.de vete. iure enuclean. Sed in patria iuris ſcripti doctiſsimi verebantur a iure diſcedere, ob id nullas conſuetudines iuri contrarias introduxerunt: vt ſcripſi in procem.ordina.in primo tomo commenta.

Iudex de ſtylo quãdo inquirat à pragmaticis.

52 Vigeſimuſquartus, quando dubitatur de ſtylo alicuius curiæ,poteſt iudex ſe informare nemine citato ab antiquis illius curiæ aduocatis, & procuratoribus.Bart.per illum text. in l.3. §.fi. ff.de teſtib.Bald.in l.vna.in fi. C. vt quæ deſunt aduoc. part. iudex ſupple,hoc dicit ſe exercuiſſe Angc.in §.ex non ſcripto.col.2.inſtit.de iure natur.Iacobi.in l.de quibus.col.3.ff.de legib.Chaſſaio conſuet. Burgun. in princ. & ita ſeruat curia laicalis ſecundum Ioan. Fabr.in dicto §. ex non ſcripto. col. 4. Et hoc ſæpius fit in Caſtelleto. quod poteſt fieri quando dubitatur de ſtylo, ſeu
53 conſuetudine curiæ. † Secus ſi allegetur conſuetudo ad litis deciſionem tunc plenè eam probare oportet. Bart. in l.lege Iulia. ff. de teſtib. Curtius refert quæſt. 8. in d.c.fin. Benedict. de Plumb. in l. Labeo. ff. de ſtatulibet. Imò non annullatur proceſſus,licet operarius eccleſiæ (ſiue æditũus quem Gallicè vocamus *Marguilier*) non fecerit fidem de ſua poteſtate,ſi hoc petitum non fuerit,& hoc habebat ſtylus,ſicut communiter in Francia:vt ſcribit Aufrer.in deciſ. Tholoſa. quæſt.115.& Alex.conſi.14.viſo.col.1.in 5.vol.& Dec.conſi.163.in cauſa matrimoniali.col.6.nu.8.

Stylus ordinẽ iudiciariũ reſpiciẽs aut litis deciſionẽ quomodo differat. Stylus contra ius debet plenè probari.

54 Intellige ſi ſtylus ſit ſecundum ius, ſecus ſi contra, quia tunc debet plenè probari.Curtius in repet. d. cap. fin. in 8. quæſt. poſt Dec. in conſil. 402. in cauſa. nume.12.alias limitationes vide per Bartolum & alios in dicta l. de quibus. vbi dicit quòd circa ea quæ reſpiciunt deciſionem litis, non poterit ſic ſe informare partibus abſentibus, & ſequitur Soci. conſil. 36. in cauſa Antonij. col. 3.in quarto volumi. & idem quando eſt maximi præiudicij ſecundum eum. conſil. 39. capio primum. col.5.nume.28. in eodem volumi. Sed nec habet iudex ſe informare quando ſtylus eſt ſcriptus, & in apertum prolatus, & notorius, ac per Regem confirmatus: vt eſt iſte ſtylus curiæ Parlamenti. Sed illum legere, obſeruare, & menti commendare debet.

55 Vigeſi

55 Vigeſimuſquintus effectus, conſuetudo & ſtylus excuſant à crimine falſi. Hoſtien. & Ioan. Andr. in cap. 2. de fide inſtru. Bald. in c. vno. col. 2. de feud. cognit. refert Alex. conſil. 70. viſo proceſſu. col. 2. in primo volumi.

Stylus à crimine falſi excuſat.

56 Poſtremò ſtylus non ligat generaliter, ſed tantùm in curia in qua viget. Bal. in l. certum. col. 4. nu. 11. C. vnde legit. dicens iudicem ſecularem non teneri ſeruare ſtylum curiæ Epiſcopalis, nec contra. Aufrer. idem dicit, quæſt. 115. ſi operarij. & Iacobi. in d. l. de quibus. col. 3. in 2. quæſt. & Nicol. Mil. in verb. ſtylus. & ibi, in addit. Curtius in rub. de conſuet. quæſt. 4.

Stylus in ſua quaque curia ſeruari debet.

57 Imò nec ſtylus curiæ Romanæ imponit neceſſitatem obſeruandi in aliis curiis particularibus, ſecundum Bal. in c. 2. de feriis. quia aliæ curiæ non habent pro iure communi id, quod ſingulariter in Romana obſeruatur curia: vt patet in prooem. regularum Cancella. per Gomeſ. cùm quælibet curia communiter ſuum habeat ſtylum, & licet in verbis quilibet ſtylus ſit diuerſus:

58 In effectu tamen virtute, & ſubſtantia idem ferè ſunt, & iuuenis qui praxim vnius curiæ ſciuerit, parum deficiet in practica alterius, teſte Ioan. epiſco. Vauren. in tracta. de ordin. iudicio. rubri. penulti. { Et quãuis quidam putent hunc ſtilũ eſſe parlamenti Tholoſę, alij Pariſ. tamen eſt generalis ad omnia parlamenta & curias ſupremas Galliarum, ob id volui hunc ſtylum ſic annotare, & iſta hîc tractare, licet in 3. tomo commenta. in conſt. Reg. Gallic. iſta ſcripſerim quæ ibi ad materiæ complementum pertinere videbantur. }

Practicus in una curia non eſt in aliis ignarus.

59 Fallit quando conueniret ſtylo aliarum curiarum, tunc debet ſeruari tanquam ſtylus propriæ curiæ, non tanquam ſtylus alterius curiæ, vt dixi.

60 Secundo fallit, quando eſſet ſtylus principis, qui omnes ligat, ſicut lex. l. leges. C. de legib. Panor. in d. c. ex literis. de conſti. Chaſſa. in princ. conſuetu. Et ſi princeps vellet quòd omnes curiæ Franciæ ſeculares obſeruarent vnum & eũdem ſtylum, bonum eſſet. vt ſuperius dixi. Et iſta nunc de ſtylo ſufficient, proſequar tex.

Stylus principis eſt generaliſſimus.

De tous les pays de noſtre Royaume.

GLOSSA XIIII.

ET ſic vult, quòd ſtylus etiam in patria iuris ſcripti in ſcripturam redigatur, vt memoriæ commẽdari, & quilibet eum ſcire, & eo regi poſſit. l. contrahitur. ff. de pignorib. & vtinam vnus eſſet omnium Franciæ curiarum ſtylus. Nam tot conſuetudines diuerſæ & ſtyli perturbant ingenia hominum.

Soient redigées, & miſes en eſcrit.

GLOSSA XV.

PRimùm ergo ſtatuit, vt in ſcripturam redigantur conſuetudines, & ſtyli, ne memoria illorum pereat. Et vt quilibet ſecundum illos regatur, ac vt curiæ practicantes ab illis non deuient: & vt iudices procedant & iudicent inſequendo illorum verba. † Et ſic ſcriptura fit quandoque propter neceſſitatem probationis eius de quo agitur: quandoque vt ipſa probatio magis habilitetur, vel propter ſubſtantiam eius, quod intenditur, teſte Bal. in authen. ſed nouo iure. col. penul. C. ſi cert. peta. vide l. contrahitur. ff. de pigno. & doct. in l. 1. C. de iure emphyteu.

Styli cur in ſcripturã redigantur.

Accordées par les couſtumiers practiciens.

GLOSSA XVI.

SEcundum eſt, quòd communi concordia, & conſenſu pragmaticorum fieri illa ſcripta debent. Nam ſi vnus dicat talem eſſe conſuetudinem, & alius aliam, non concluderetur, nec conſtituetur conſuetudo: donec dicani ci ſuper hoc conueniant: & quod ab illis concluſum & conſtitutum fuerit, ſcribetur, & ſic ſolet fieri, quod poteſt probari, argu. l. ſi voluntate. C. de reſcinden. venditio.

Et gens de chaſcun pays de noſtre Royaume.

GLOSSA XVII.

TErtium vt practicantes illius patriæ, in qua rediguntur conſuetudines, in hoc conueniant: quia quanto viciniores eſtis, tantò melius ſcire potuiſtis. c. quanto. de præſump. nec valeret conſuetudo Pariſ. quæ concluderetur cum aduocatis Tholoſ. quia illi neſciunt conſuetudinem Pariſ. Ob id ſcribitur hic, quòd in qualibet patria, & cum hominibus patriæ concludetur: quia quælibet patria ſuo ſenſu, & conſuetudinibus abundat. c. cùm venerabilis. de conſuet.

Concludantur cõſuetudines à practicãtibus locorũ in quibus hæ vigent.

Leſquelles couſtumes, vſages, & ſtyles ainſi accordez ſeront mis & eſcripts en liures.

GLOSSA XVIII.

Inquirẽs de cõſuetudini bus nil debet addere.

QVartum, vt conſuetudines ſic coouentæ, ac conſtitutæ, in librum redigantur, qui vocabitur liber conſuetudioum Pariſ. vel Luteciæ, ſeu alterius ciuitatis, vel oppidi. Et ſic commiſſatius miſſus vt inquirat de bis conſuctudinibus, non poteſt alias addere, nec populo præbere, quia ad boc tantùm datus cenſetur, vt populi conſuetudines in ſcriptutam redigat, qui ſi addat ex capite ſuo, tanquàm priuatus cenſetur, nec erit lex, nec conſuetudo. l. 3. ff. de oſſic. præſi. & venire contra mandatum dicitut. cap. cùm dilecta. de reſcrip. l. diligentet. ff. manda.

Leſquelles ſeront apportées par deuers nous pour les faire veoir, & viſiter par les gents de noſtre grand conſeil, ou de noſtre cour de parlement.

GLOSSA XIX.

Approbatio cõſuetudinus quomodo fiat per principem.

QVintum vult quòd poſteà ſic redactæ conſuetudines & deſcriptæ in libro ad principem deferantut, vt eas perſpicere faciat per conſiliarios magni conſilij, ſeu per curiam parlamenti in cuius iuriſdictiooe ea ciuitas eſt, quæ vult conſuctudines apptobari. Et eo fit, vt coosuetudines rationabiles Rex approbet, irrationabiles verò ex libro deleat, per ea quæ doct. docent in c. fi. de conſuet. facit c. nouerint. de ſenten. excom.

Et par nous les decreter & confirmer.

GLOSSA XX.

Conſuetudo cõfirmationem n[on] requirit.

SExtum hìc ſtatuit, quamuis conſuetudo ſit tantæ auctoritatis, vt non requirat coofirmationem ſuperiotis, quia confirmatur legitimo temporis curſu. l. an in totum. C. oe ædific. priuat. Bald. in rubri. de conſuet. col. 2. Barba. in c. cùm conſuetudinis. col. 1. de conſuet. tamen hic vult eas confirmare, & decretum illis impoocre, ne decætero dubitetur de vſu & auctoritate illarum. Et licet princeps videatur confirmare conſuetudines eo ipſo, quòd ſunt tolerabiles. l. tam collatores. C. de re milit. lib. 12. & l. domini prædiorum. de agricol. & cenſit. lib. 12. Guido Papæ in ſing. 802. tamen Rex hìc vult expreſsè eas approbare & confirmare, ne ſuper his dubitetur. tex. in cap. in his. 11. diſt. Feli. in cap. ius generale. 1. diſt. quia plus ſolet timeri quod ſpecialiter, quàm quod generaliter eſt conſtitutum, & confirmatum. cap. quia in cauſis. de procurat. cap. quamquàm. 23. diſt. c. 1. de reſcript.

Et iceulx vſages, couſtumes, & ſtyles ainſi decretez, et confermez ſeront obſeruez, et gardez es pays dont ilz ſeront.

GLOSSA XXI.

Reſcriptum cõtra cõſuetudinẽ non ualet.

ET ſic ſtatuit, quòd poſtquàm hæ conſuctudines fuerint à Rege confirmatæ & conſtitutæ, ſeruentur, ab omnibus. Intellige tamen quòd conſuctudo localis in illo loco ſeruari debet, vbi viget, & non in alio. l. fio. C. de anno. & tribut. lib. 10. gloſſ. in cap. conſuctudo. 1. diſt. & in cap. illud. & cap. illa. 12. diſt. nec valebit reſcriptum contra conſuetudinem ea non expreſſa, nec derogabit conſuetudini, quia eam igoorare videtur reſcribeos. cap. 1. de conſtit. in 6. & ſuperius fuſius ſcripſi.

Et auſsi en noſtre cour de parlement es cauſes & proces d'iceulx pays.

GLOSSA XXII.

ET ſic curia Parlamenti, ad quam appellatur, tenetur etiam iudicare ſecundom conſuetudinem loci primi iudicis, & ſecundum legem primò datam. in auth. vt cùm de appel. cognoſ. in prin. oolla. 8. In aliis cauſis alterius loci oon tenetur iudicare ſecundum cooſuetudi. Pariſ. vt hìc dicitur.

Conſuetudo cuius loci ſit ſpectanda.

Et ſic primogcoitus Barotis, vel nobilis in totum debeat ſuccedere in Vaſcooia, ſi ille oobilis habeat bona etiam in Francia, vbi non eſt talis conſuetudo: tunc omnes filij ſuccedent per viriles in illa patria: nec computabitur ptimogetuto ſua portio, quam in Vaſconia habuit: vt Bal. & alij tradunt in l. 1. C. de ſumma trinit. & Iaco. in l. de quibus. col. penulti. ff. de legib.

Et iugeront les Iuges de noſtre Royaume tant en noſtredicte cour de parlement, que noz baillifz, ſeneſchaulx & aultres iuges ſelon iceulx vſages, ſtyles, & couſtumes es pays dont ilz ſeront.

GLOS

GLOSSA XXII.

1 Vdicabunt ſinguli iudices ſecundum cõſuetudines ſuorum locorum, etiam parlamenta ſecundum conſuetudines vigentes in ſuis iuriſdictionibus: eodem modo etiam iudicabit magnum Conſilium, & alij iudices deputati per Regem ex cauſa euocationis, vel aliàs ſecundum conſuetudines cuiuslibet loci. cap. cum veniſſent. de eo qui mittitur in poſſeſsio. ſcripſi in interpretatio. l. quòd iuſsit. ff. de re iudic. in ſecundo notab. & plenius in tract. de ſupplica. in primo Tomo ordinat.

2 Vnde ſi diuerſæ ſint conſuetudines, in concernentibus ordinem, ſeu proceſſum, illæ ſeruandę ſunt, in quo loco litigatur, & proceditur. cap. quod clericis. vbi gloſſ. & doct. de foro cõpeten. Itidem inſpicienda eſt conſuetudo loci executionis. Bald. in l. r. quæſt. 4. C. ne filius pro patre. quia executio ordinem concernit. Bart. & alij in l. à Diuo Pio. ff. de re iudi. Bal. conſi. 285. caſus ſuper quo. col. 2. in ſecundo volu. *Quæ cõſuetudines attendendæ.*

3 In deciſorijs verò debet iudex ſequi cõſuetudinem litigantium, vel ſtatuta. l. ſi fundus. ff. de euictio. l. exigere. de iudic. Bald. in l. 1. C. quæ ſit lõnga conſue. quod limitat Curt. in tract. de conſue. q. penul.

Sans en faire autre preuue, que ce qu'eſt eſcript audict liure.

GLOSSA XXIII.

1 Otandum eſt, quòd hæ conſuetudines ſic deſcriptæ, approbatæ, & confirmatæ aliquando non aliter emulgantur, id eſt, non ſolent impreſsioni dari: & tunc quicunque allegat conſuetudinem, oportet quòd eam probet: quæ probatio fit hoc modo: eitatur pars ad videndum extrahi talem conſuetudinem ex libro conſuetudinum: & tũc illud tranſcriptum probat: vt doct. tradunt in c. ad audientiam. de præſcript. nec aliter probari potest. *Probari cõſuetudines approbatæ quomodo poßint.*

2 teſt hæc conſuetudo. † Vt pronunciauit Senatus anno 1516. die 20. Iunij poſt prandium pro Magiſtro Vberto *Tybault* Conſiliario contra Magiſtrum Nicolaum *Pucchon* ſecretarium. & idem ſtatuit anno 1518. die 3. Iulij. inter Ioan. & Franciſcum *Pomereaulx*, & do. Frãciſcam *d'eultre L'aneye*. *Areſtum.*

3 Si autem liber conſuetudinum ſit ootorius, vt cooſuetud. Pariſ. & multæ aliæ, tunc non eſt neceſſe eas extrahere, ſed ſufficit eas allegare in rubri. tali. & cap. & tunc quilibet eas videre poterit, & ſolet produci talis liber conſuetudinum. Ita expreſsè deſcribit Benedict. in repet. cap. Raynutius. in verb. & vxorem. num. 40. de teſtam. vide in regu. Cancel. 26. alia quæ ibi tractat gloſſ.

4 † Si verò aliquis neget conſuetudinem generalem, vt mortuus ſaiſit viuum, ſolent aduocati partium requirere, vt aduocati, & procuratores interrogentur de illa conſuetudine, & iudex practicantes interrogat, vel ſolet iudex ad partis alterius petitionem eum, qui negat conſuetudinem generalem interrogare cum iuramento, an ignoret talem eſſe generalem conſuetudinem, qui ſaltem verebitur deierare in conſpectu aliorum, ſi conſcientiæ & famæ prouidere ſuæ cupit, ſi dicat ſe neſcire, poſteà interrogabuntur illius tribunalis dicanici.

Et leſquelles couſtumes, vſaiges, & ſtyles ainſi eſcriptz, conſermez, & accordez comme dict eſt, voulons eſtre gardees & obſeruees.

GLOSSA XXV.

Tatuit, vt conſuetudines ſic conſtitutæ & confirmatæ, ab omnibus cuſtodiantur. Nam leges ab omnibus æqualiter obſeruari debent. l. leges. 1. C. de legib. cap. placuit. 32. diſt. † Intellige à ſubditis. cap. 1. de conſtit. Sed an princeps teneatur ſeruare conſuetudines. Bal. in §. fin. qui feud. dare poſſ. ait conſuetudines ligare principes: quia poteotius eſt ius naturale, quàm principatus. Et in ore principum firmior debet eſſe veritas, quàm priuatorum. refert Iaſ. conſi. 1. col. 1. & ſecunda. in. 1. volumi. & ſuperius dixi in 3. quæſt. ac multa de his ſcripſi quando ligetur conueotionibus princeps. in præfa. ad rub. de colla. in concordan. hic non repetam. *A ſubditis ſeruandæ ſunt conſuetudines.*

En iugement, & dehors.

GLOSSA XXVI.

Vando emerget quæſtio in extraiudicialibus ſeruatur conſuetudo diſponens de extraiudicialibus: ſi diſponat de iudicialibus, in iudicijs ſeruabitur. Et conſuetudo loquẽs de ſucceſsione, etiam in iudicijs ſeruabitur, & ſecũdum eam iudex iudicabit, per iſtum text. copulatiuè loquentem. Et quando conſuetudo loquitur, ſerua conſuetudinem. Bald. in l. 1. in fin. C. de arbitr. vide Iaſo. conſil. 238. anno ſalutis. col. 1. in ſecundo vol. & conſil. 57. col. 3. verſic. Octauo. in 3. volu. Nam conſuetudo tantùm habet de actu, quantum de potẽtia. Bald. in cap. 1. col. 5. qui feud. dare poſſunt. & tantum de effectu, quantum habet de vſu. Et proprios facti & vſus terminos non excedit. Bal. in l. ſi. C. commu. vtriuſque iudi. refert Iaſ. conſil. 185. in iſta. col. 3. volu. 2. ſuprà dixi. *Interpretatio conſuetudinis ad iudicẽ ſpectat.*

Tamen ſi caſus occurrens non reperiatur deciſus à conſuetudine, nec à lege, tunc quod proximum & conſequens eſt conſuetudini attenditur. l. de quibus. & ibi etiam doct. ff. de legib. Sed in *Simile conſuetudinis an attendatur, an legis.*

locis vbi non eſt conſuetudo, lex ſeruatur, qua deficiente, quod legi proximum eſt inſpicitur. doctores.in cap.fin.

Touteſfois n'entendons deroguer au ſtyle de noſtre cour de parlement.

GLOSSA XXVII.

Parlamentorũ unicus eſt ſtylus.

CVM ergo vnus ſit ſtylus omnium curiarum & parlamentorum regni Franciæ, huic non intendit derogare, & vtinam eodem modo vnicus eſſet ſtylus omnium curiarum inferiorum, ſicut eſt ſtylus omnium parlamentorum: ſunt etiam in ſtylo parlamen. multa, quæ hodie non ſeruantur, quia variantibus temporibus neceſſe eſt vt varientur ſtatuta humana.c.non oportet.de conſang. quæ annotauit do.Moline.ibidem.

Et defendons à tous les aduocatz de noſtre Royaume, qu'ilz n'alleguent ne propoſent aultres couſtumes vſaiges, ou ſtyles, que ceux qui ainſi ſeront eſcripts, decretez & accordez comme dict eſt.

GLOSSA XXVIII.

Allegari aliæ conſuetudines nõ poſſunt.

PRimò prohibet aduocatis, ne proponant, vel allegent alias conſuetudines, quàm ſic deſcriptas, vel confirmatas, & poſteà in ſequenti omnibus prohibet. Sed qua pœna venirent puniendi contrarium facientes? videtur quòd pœna falſi.l.penul. ff.ad leg. Cornel.de falſ. Sed contrarium dico. Et videtur quòd pœna ſit arbitraria, poſtquàm non eſt hìc expreſſè ſtatuta.l.1.ff.de effractor.

Et enioignons auſdictz Iuges.

GLOSSA XXIX.

HIC vocat Senatores & conſiliarios iudices ab effectu, quia etiam iudicant. Et iudex eſt nomen generale, quaſi ius dicens.c.forus. de verbo.ſignifi. Et ſic ipſi iudices vocari poſſunt.

Qu'ils corrigent & puniſſent ceux qui feront le contraire, & qu'ils n'aient ne reçoiuent aucunes perſonnes à propoſer n'alleguer le contraire.

GLOSSA VLTIMA.

Rex conſuetudines facere non poteſt, licet eas tollere.

1 NOn auditur allegans aliam conſuetudinem, quàm approbatam. Nam Rex vel Imperator poteſt conſuetudines tollere, ſed non facere. dicit Barba. in addit.ad Bal. in cap.1.qui ſeud.dare poſſ. plus dicens, quòd licet populus Romanus trãſtulerit omne imperium, & iuriſditiouem in principem.l.1.ff.de conſtit.princip. tamen non tranſtulit ius naturale, nec conſuetudines, niſi quoad approbationem, & reprobationem earum.

Salaria conſueta ſi diuerſa ſint, quæ ſoluenda.

2 Poſtremò incidit quæſtio frequens. Rex conceſsit officium Titio ſecundum ſalaria conſueta, varia tamen fuerunt ſalaria, & ſtipendia, quæ attendantur? breui reſpondeo, conſyderanda ſtipendia vltima, per tex.in l.Mela.§. ſed & ſi alimenta, quæ viuus præſtabat, reliquerit: ea demum præſtabuntur, quæ mortis tempore præſtare ſolitus erat. quare ſi fortè variè præſtiterit, eius tamen temporis præſtatio ſpectabitur, quod proximum eius mortis fuit. ff.de alimen.& ciba. lega.& illum tex.ſingul.not.Lanfranc.in l.admonendi.col.1.ff.de iureiuran.hoc docet Bald.in l.qui binos. C.de aduoca. diuer. iudicio. Vnde ſi Rex mandet Admirabilem maris recipiendum ſecundum antiquam conſuetudinem, debet intelligi prout eſt conſuetum in vltimis annis: vt plenè ſcribit Anton.Capit.in deciſ.Neapolit.quæſtio. 163. plus addens, quòd ſi dominus conſtituat procuratorem generalem ad faciendum omnia, quæ dominus ſolitus erat facere, non poterit tamen facere niſi ea, quæ dominus faciebat ordinariè, non extraordinariè. vt conſuluit Alexand.conſil.5.col. 2.num.10.in quinto volumi.quod probat l.vel vniuerſorum. ff.de pignora.actio. vbi addidi alia huic materiæ accommoda.

3 Alia de conſuetudine multa ſcriberem, quæ tamen cùm ſint notoria, & plenè per cõſuetudinarios deſcripta, etiam quia non ſunt quotidiana, vel per ſupradicta intelligi poterunt, ea nunc miſſa facio, de his omnibus quantuliſcunque Deo omnipotenti, & eius ſacræ Virgini gratias agens immenſas. Amen.

TRACTATVS

DE CITATIONIBVS NON MINVS FREQVENS, QVAM VTILIS.

Des adiournemens.

PRAEFATIO.

1 QVAMPLVRIMA ſuper his citationibus addocere poſſem,
Lector beoeuole: ſed cùm Socy. in ſuo tract. de citationibus mul-
ta ſoo more congeſſerit, ea oolo hìc tranſcribere, verùm illa ma-
ximè pertractare, quæ inter pragmaticorum manus verſantur, &
2 præcipuè quæ in curiis Fraociæ agitantur. † Et quia omnium
actionum inſtituendarum principium ab ea parte edicti proficiſ-
citur, qua prætor edicit de in ius vocando, vtique enim impri-
mis aduerſarius io ius vocandus eſt, id eſt, ad eum, qui ius di-
cturus eſt. tex. in §. fi. inſti. de pœna teme. litig. gl. & doct, in rub. ff.
& C. de in ius voc. & proceſſus ſine citatione eſt oullos. l. ea quę.
C. quomodo & quando iud. c. inter. de maio. & c. 1. de cauſ. poſ. Bar. in tract. de cita. Barb. in c. ec-
cleſia. nu. 69. de conſtit. & omnia, quæ fiunt in præiudicium abſentium nō valent ſiue citatiooe.
3 c. omnia. 3. q. 9. Dec. in c. quoniam cootra. col. 10. in gloſ. citatiooes. de proba. † Ideo hìc ante
omnia plures elucidabimus terminos, quos ſermo communis habet præcipuos. Secundò qoid ſit
citatio dicemus. Tertiò quo iure ioueota ſit, & quæ ſit illius vtilitas. Quartò quotuplex ſit. Qoin-
tò, quis citare poſsit. Sextò, quis citari valeat. Septimò, qualiter citatio fiat. Octaoò, quot modis ci-
tatio impugnari poſsit. Nooò, quis ſit citationis effectus. Decimò, & vltimò ordinationes Regias
hanc materiam tangentes ſine explicatione oon omittemus.

Ante omnia quis eſt cuã dus.

Tot'us tractatus ſumma et ordo.

4 Primò igitur notandum eſt, nos habere plures terminos in hac materia, videlicet in ius vocare, edictum, denunciatiooem, conuentiooem, requiſitionem, citatiooem, & adiornamentum: quæ omnia idem largè ſignificant. vt aſſerit Io. Fab. in §. fi. de pœna temere litig. quem ſequitur Chaſſa. io coosue. Burgund. §. 6. rub. *des iuſtices*. Ego tamen inferius dicam diuerſa eſſe, ſingulorum ſignificationes ſubiungendo.

Plures termini citatio nis.

5 Io ius vocare eſt iuris experiundi cauſa vocare, vel ad eum vocare, qui ius dicturus ſit. l. 1. ff. de in ius vocan. & §. fin. & quot modis fieri poſsit dicetur in 4. q. inferius.

In ius voca re quid ſit.

6 Edictum verò dicitur citatio, quia edicebat prætor talem eſſe in ius vocandum. §. fi. ibi, quia prætor edicit. Et hoc vocabatur edictum. l. cùm verò. in fi. ff. de fideicommiſſ. liberta.

Edictũ quid.

7 † Et primum edictum erat decem dierum, quo propoſito ſi pars oon veniebat, noo ducebatur à parte, prout quidam volueruot dicere, quorum opinio eo ſolo coouincitur, quòd ooo fuiſſet opus alia proponere edicta, euios contrarium liquidè conſtat. Nam poſt primum, ſecundum etiam proponebatur edictum, deiodè tertium: quibus propoſitis aliud quoque quod peremptorium vocabatur, hoc inde nomen ſumpſit, quòd perimeret diſceptationem, hoc eſt vltrà noo pateretur aduerſarium tergioerſari. l. ad peremptorium. cum ſeq. ff. de iud. in quo peremptorio iudex comminabatur etiam abſente aduerſa parte ſe cogniturum, & pronunciaturum. l. io peremptorio. ibidem. & l. 1. §. hoc edicto. ff. quæ ſen. ſine appel. reſcio. aliiſque modis ſumitur edictum: vt dixi in titu. de verbo. ſigni. in l. illa verba.

Edicta tria de in ius uocãdo et quartum peremptorium.

8 Eſt & aliud verbum videlicet denunciatio, quo etiam Iuriſcoo. vtuntur, in l. cùm verò. §. fin. ff. de fideicom. libert. ibi: proinde denunciationibus, & edictis, literiſque euocandi ſont. l. 4. §. prætor. ff. de damno infect. ibi, verecundè autem prætorem denunciari iubere, noo extrahi de domo ſua, &c. l. tres deoouciationes. C. quomodo & quando iud. & eſt verbum magis generale, & plus comprehendit quàm in ius vocatio. Nam ſi viator denunciet alicui vt in ius erat: dicitur eum in ius vocare. §. prætor. quòd ſi alia nunciet, non dicitur in ius vocare, ſed denunciare, vt l. 1. §. 1. & §. deounciare. ff. de liber. agnôſcend. vel ſi nunciet ſe bona debitoris cepiſſe, manumque inieciſſe, & demum ea ſe venditurum: vt dico in tracta. de prçcoo. & ſubhaſta. in ſecundo Tomo.

Denũciatio quid.

9 Si verò actus fuerit à iudice in abſeotia partis factus, debet illi abſeoti ouociari. cap. ſi tibi abſenti. de præben. lib. ſexto. Bart. in l. peoul. ff. de iureiutao. ſcripſi in tracta. oominat. quæſtio. 14. ou. 2. & ſequen.

10 Item hæc denunciatio fieri poteſt in extraiudicialibus, tam à parte, quàm ab apparitore. l. ſi fundum. C. de rei vend. & in l. his conſequenter. io prin. ff. fami. erciſc. ac in tit. de oouı oper. nuncia. alia ſcripſi de hoc verbo in l. deteſtatio. ff. de verb. ſigni.

11 Coouentio, ſeu conuenire magis reſpicit partem. Nam ſolet dici, actor cõuenit aduerſarium coram iudice. l. hæres abſeos. in prin. ff. de iudic. l. 2. de iuriſdictiooe omnium iudic. l. voa. C. vbi

Conuentio quid ſit.

conueniatur,qui certo loco dare promiſ. multaque alia ſignificata habet, quæ ſcripſi in l. 3.ff.de verborum ſignificatio.

Requiſitio quid.

12 Requiſitio ſæpius fit à parte coram iudice, vt cùm requirit conductorem migrare finito locationis tempore.l.1.ff.de migrand.vel ſi non ſoluat penſionem.l.æde. C. loc.etiam à parte parti extra iudicium fieri poteſt.l.quidam Hyberus.ff.de ſerui.

13 Interdum iudex requirit alterum iudicem per literas,quæ requiſitoriæ vocantur,vt talem in ius vocet:de quibus ſcripſi in tract.de liter.requiſito.& hæc requiſitio fit à pari,ſi gloſſ.creditur in clem.1.in verb.requiſierint.de hæret.cùm par in parem non habeat imperium.l.4.ff.de arbi. ideo ſolet par parem requirere,non præcipere.

14 Item ab inferiore fieri poteſt.c.vt ſuper.de appel.in ſexto. adhæc requiſitio aliò tendit,quàm citatio,quia requiritur iudex, vt tales citet, vel quid aliud faciat. & in hac requiſitione debet adiungi iudicis præceptum:alioqui non poſſet citari pars ad partis ſolam requiſitionem. Ideo dicit gloſſ.quòd citatio eſt ſententia interlocutoria.in l.cùm clericis.C.de epiſc.& cler.vnde requiſitio ſola non eſt citatio,niſi cùm iudex conceſſerit.

Monitio reſpicit iudices eccleſiaſticos non Regios.

15 Monitio inrerdum fit parti à iudice, vt compareat tali die : illa plus operatur quàm ſimplex citatio,quia habet vim edicti peremptorij.l.2.C.quomodo & quando iudex.glo.in c.conſuluit.de offi.deleg.in verb.terminum.Lanfranc.in repe.c.quoniam contra.in verb.citationes.col.3.de proba.Socy.in regul.352.in tracta.fallen.poteſt etiam fieri in iudicis abſentia,& regulariter fit:vt pars monita quicquam faciat.& eſt hortari,ſeu admonere.c.ignorantia.38.diſtin.vbi monentur ſacerdotes legere ſanctas ſcripturas. Et eo verbo maximè vtuntur iudices eccleſiaſtici : vt monemus ſemel,ſecundò,tertiò canonicè,& peremptoriè, vno edicto pro omnibus, vt reſtituatis.&c. Inde monitoriæ generales,de quibus abunde Probus in cap.vlti.de conſtit.lib.ſexto.in additio. ad Ioan.Monach.

Humilitas maxime viros decet eccleſiaſticos.

16 Et hoc verbum tanquam humilitatis plenum receperunt meritò iudices eccleſiaſtici, quia humiles eſſe debent,& tanquam patres alios monere.Sapien.11.c.hos quidem tanquam pater monens probaſti illos.& Actor.20. Per triennium nocte & die non ceſſaui cum lachrymis, monens vnumquemque veſtrum.Et quia monitio poteſt fieri à pari, etiam ab illis, qui non habent iuriſdictionem.glo.1.in c.cum cauſa.de offi.deleg.diuerſum eſt in citatione,vt inferius dicetur.& hoc verbo monemus ad hunc effectum vix vtuntur Iuriſcon. ſed Imperator ſic, vt in l.cum clericis. C.de epiſco.& cler.& in l.ſi quando.de teſtib.l.2.& l.conſentaneum.C.quomodo & quando iud. l.3.C.qui accuſ.non poſſunt.§.ſi quis verò non implens.in authe.de hæredib.& falcid. colla.1. ius autem Pontificium etiam ſæpiſsimè:vt in c.fi.de cleri.non reſid.c. à crapula. & c.fi. de vita & honeſta.cleric.& illo titu.in ſexto.

Præceptum & monitio in vim ſimplicis citationis reſoluuntur.

17 Sic iudices Regij rarò ſolent vti hoc verbo, monemus, ſed præcipimus : quod verbum eſt magis auſterum dominationē præ ſe ferens,quàm alterum:& præceptum ſine cauſæ cognitione factum alicui reſoluitur in vim ſimplicis citationis, ſi pars ſe opponat.l. 1. C.de execut.rei iudi. ſcripſi abunde in tract.de lite.obligat.artic.6.gloſ.2.idem in monitione docet Areti. in §. curare. de actio.in inſtit.quem refert Petrus Paul.Pariſ.in conſil.113. monitorium.in princip.vol.4.quod eſt verum quando habet clauſulam, niſi cauſam allegare voluerit:ad quam allegandam.&c.

Citare quid.

18 Citare eſt vocare, quo verbo ſæpius vtuntur Rhetores : vt citatur reus, agitur cauſa. Cicero pro Cluentio.& in Verrem citat reum,non reſpondet,citat accuſatorem.& Mart.lib.4.Nec paucos triſti voce citare reos.Sed rarò Iuriſc.pro in ius vocare vtuntur,hoc verbo citare,ſed pro vocare in foro per præconem die ipſa cognitionis,vt vulgò dicitur, *l'appeller à la barre*.allegatur l.& poſt edictum.ff.de iudic.l.penul.de in integ.reſtitu.(l.in teſtimonium.de teſtib. vbi ſic ſcribit Venule.In teſtimonium accuſator citare non debet eum,qui in iudicio publico reus erit,aut qui minor viginti annis erit.)alibi dicam.ſed ſummi pontifices & vulgus pro in ius vocare accipiunt ſæpiſsime:vt patet in c.gratum.& ſequen.& per totum.de offic.delega.& vbique ferè,atque Imperatores in l.ſancimus.C.de iudic.quod verbum etiam ſermo communis vulgi recepit,ideoque quia communius eſt,ob id eò frequentius vtemur in hoc tract.

Adiornamentum per citationem.

19 Adiornamentum verò eſt vocabulum Gallicum,& propriè pro in ius vocatione,& in curia ſeculari vſurpatum,teſte Fabr.in dicto §.fi.de pœna teme.litig.his vocabulis declaratis nunc ſe offert ſecunda quæſtio.

Citationis definitio.

20 Secundò quæro, quid ſit citatio? Reſpon.Iurium interpretes multis modis definiunt, qui tamen mihi in hoc non ſatisfaciunt,ob id ego breui ſic dico. Citatio eſt ad iudicium legitimè facta vocatio.c. præterea. ibi,reo ad iudicium legitimè conuocato.de dilat.

Citatio nulla non dicitur citatio.

21 † Nam ideo ponitur legitimè,quia citatio contra ius, quæ eſt nulla, non meretur dici citatio.l.4.§.condemnatum.cum ſimi.ff.de re iudic.probatur in c.cum ſecundum.ibi, te citato legitimè.de præbend.cap.propoſuiſti.de foro competen.& clementi.vna.§.ſi verò.ibidem.c.ſicut nobis. de ſenten.excommunica.cap.2.de dolo.& per citationem nullam non tenetur quis comparere. l. conſentaneum.vbi Boer.C.quomodo & quando iudex. & intelligo de iudiciaria : nam ſi aliam comprehendere velis,adde vel ad alium actum,& de hoc verbo legitimè. vide gloſſ.in cap. conſanguinei.de re iudic.Areti.in c.cùm veniſſent.col.1.de teſtib.& plenè Hippoly.in conſil.2.nume. 47.cum ſeq.vel ſi velis definias ex Iuriſconſul.in l.1.ff.de in ius vocand.Citatio eſt iuris experiundi cauſa in ius vocatio.

Quo iure citatio inuenta ſit.

22 Tertiò quæro quo iure citatio ſit inuenta? Reſpon. In hac quæſtione variæ reperiuntur hominum voluntates, vt in ſimili dicit text.in l.quia poterat.ff. ad ſenatuſconſultum Trebellianum. quas vt inuicem conciliem, facio conclnſiones ſequentes: quarum

De iure diuino inuēta in ſua origine.

23 † Prima eſt, citario quo ad inuentionem eſt iuris diuini, Deus enim noluit Adam condemnare niſi prius cū vocaſſet, per hæc verba, Adam, Adam vbi es? Geneſ.3.cap.& cap.ſerpens.de pœniten.diſtinctio.1.hanc couclusionem tradit gloſſ.de iure plenior ad hoc in extrauagan. rem non nouam.de dolo.In communibus, quam probat Angel.in §.fina.inſtit. de pœna temer. litigan. & in addirio.ad Bal.in l.1.col.2.C.quomodo & quando iudex. Roma. ſingul.664. tu ſcis quod nedum.& in l.lege Cornelia.col.penul.ff.de Senatuſconſul.Syllani. Panorm.in cap.cùm olim. col. vlti.de re iudica.Feli.in cap.ex parte.in ſecund.col.3.de offic.deleg.Aret.conſil.165.ſicut Ioannes. col.14.verſic.ad rationes.& Socy. conſil. 87.viſis.numero 19.col.9. in tertio volumi. Curtius ſenior conſil.50.numero 413.& ſequen.Neuſa.conſil.12.patres.col.27. verſic.tertia tatio, poſito inter conſilia Albert. Bruni in materia feudali.Iaſ.conſil. 177. graue admodùm.col.4.verſi.item facit.volum.2.

Citatio ſapiēs defenſionem eſt iuris naturalis.

24 Secunda concluſio, citatio quo ad defenſionem eſt iuris naturalis, quia ſit vt is, cuius intereſt, ſe defendat.l.nam ita.ff.de adopti. l. de vno. de re iudica. Et Cicero primo officiorum dicit, Principio generi animantium omni à natura eſt tributum, vt ſe, vitam, corpuſque tueatur, &c. & defenſio eſt de iure naturali, ita & citatio quo ad hoc.clem.paſtoralis.§.cæterùm.de re iudica.l.vt vim.ff.de iuſti.& iure.l.ſcientiam.§.qui cum aliter.ad legem Aquil.

Ad defenſionem requiritur citatio.

25 † Nam defenſio ſine ſcientia eſſe non poteſt vera, vel interpretatiua, quæ inducitur per citationem: nam ſtatim atque inchoatur modus offendendi, id eſt, per quem pars poteſt offendi, datur quoque poſsibilitas defendendi per citationem. Albe.in l.ea quæ.col.penul.C. quomod. & quando iudex.ſequitur Oldrad.conſil.44.quæritur.Et hanc opinionem docet Bart.in extrauag.ad reprimendum. in verb.& figura.gloſſ. in extrauag. rem non nouam. Bald. in l.fina.C.de legib.& l. executorem.C.de execut.rei iudic.Bened.Plumbi.in l.apud.in fin.ff.de manumiſſ.Iaſ.in l.certum. numero 17.C.vnde legitimi.Dec.in capit.dilecti.colum.3.de iudic.Socy.in tractat. de citatio. artic.ſeptimo.verſic.36.procedit.& conſil.13.inſignis doctor.colum.3.in 4.volum.& in l.iuſte. colu. 2.ff.de acquirend.poſſeſſ.Oldrad.conſil.43.intellige de prima citatione, quæ ſit ad defenſionem: ſecus in aliis, quæ iuris ſunt ciuilis, vt ſtatim dicam:& hoc aſſerit Bal.in c.cùm ſit Romana.in fin. de appel.& Dec.in d.c.ex parte.in 2.col.6.verſi.8.fallit.de offi.deleg.

Modi et forma citationum de iure ſunt ciuili.

26 Tertia concluſio.modi & formæ citationum ſunt inducti de iure ciuili, teſte Alberic. in d. l.ea quæ.& Oldrad.conſil 43.quæritur.quia omnis actus fori eſt de iure ciuili.Bald.in conſil. 119. quidam vxoratus.col.2.vol.5.ideo modus multiplicandi citationem eſt iuris ciuilis.l.fin.ff. de feriis.l.ad peremptorium.cum ſeq.ff.de iudic.l.inter accuſatorem.de accuſa.1.conſentaneū.& auth. ſeq.& l.tres denunciationes.C.quomod.& quand.iud.Iacob.de Bello viſu,in repet.§.contrahentes.c.Romana.nu.32.de foro competen.

27 Item citatur quis interdum per nuncium, aliquando per epiſtolam.& hoc eſt à iure ciuili introductum.l.ſed interpellatur.§.1.ff.de arbitr. & interdum in ius vocatur quis ad videndum iurare teſtes.gloſ.& doct.in l.ſi quando.C. de teſtib. & hoc etiam à iure ciuili inſtitutum eſſe reor. vt not.Lanfranc.in repet.c.quoniam.in verb.teſtium depoſitiones.de probatio.

Papa aut princeps an citationē tollere poſsit.

28 Ex quibus infero Papam non poſſe tollere citationem, nec ſine ea poſſe procedere. cap.1. de cauſa poſſeſſ.ibi, nec nos contra inauditam partem aliquid poſſumus definire.Idem in Imperatore, Rege, & alio principe quantumuis ſupremo.clemen. paſtoralis. de re iudica.l.fina.C. de legib. & ibi Bald.Barto.in l.filiusfamil.colum.2.ff.de donano.& in extrauag.ad reprimendum.in verb. ſine figura.quomodo in læſæ maieſta.crimi.proceda.gloſſ.in extrauag.rem non nouam.de dolo. Bald.in l.ne cauſas.& ibi Barba.in additio ad eum.C.de appella.& in l.fina.de fructi.& litium expenſ.l.fina.quib.res iudica.non nocet.l.executorem.de execut.rei iudica.Roma. in l. ſi quis arbitratu.ff.de verborum obligation. Fely.in cap.quæ in eccleſiarum.in 6.limita.numero 66.de conſtitu.Iaſ.in l.certum.colum.penul.& vlt.C.vnde legit.& in l.Gallus.in princ.col.4.in 1.lectur.& §. & quid ſi tantùm.col.vlt.ff.de liber.& poſthum.Zaſius in l.2.§.eodem tempore.in verb.ratum. ff. de origin.iur.Claud.Aquen.in l.vt vim.colum.1.ff.de iuſtit.& iure. Georg. Nathan.in repeti. clemen.ſæpè.§. & quia. colum.23. cum ſequen. de verborum ſignification. Hippoly. in repetit.l. de vnoquoque.amplia.2.ff.de re iudica.& in Specu.principum.rub.37.§.humanum. fol. 170. per Petrum Beluge.

29 Idem firmat Baldus conſilio 58.factum ſuper quo. colum. 2.in 3. volum. & Angelus conſilio 260.punctus eſt per dominum. & conſilio 53.Geminia.conſilio 62.proſequar.colum. 2. Corneus conſilio 18. in hac conſultatione. columna tertia in primo volumine. Ancharanus conſilio.439.ex prædicta.colum.3. in a.quæſtio.Barbatias conſilio 18. clementiſsimi. colum.8. in primo volnm.& conſilio 24.clementiſsimi.colum.penult.in 2.volum. Hieronym.de Tortis conſil. vltimo, colum.12.quod ponitur poſt conſilia Anto.de Butr.& Alexand.conſilio 123.ſcripſit. col. antepenul. in quarto volum.& conſil.11. alias conſului. colum.1. cum ſeq.in 7. volum. Roman. conſil.487.in caſu præſenti.Socy.conſil.27.in præſenti.in 3.vol.& conſil.54.viſa breui. col 2.in 4. volum. Curtius ſenior conſil. 50. memoriæ.numero 417. cum ſequent.Hippolytus conſilio 8.in cauſa.

cauſa.numero 32.ideo allegaui hîc multos,quia dubia eſt iſta ſententia.

Citatio eſt iuris diuini.

30 Ratio eſt,quia citaoo eſt iuris diuini,vt ſuprà dictum extitit,continetque defenſionem, quæ Iuris eſt naturalis : vt ſuprà probatum fuit, & quia inquiſitio veritatis requiritur etiam coram principe, quæ eſt de iuregentium, ad quam peruenitur per citationem partis.l.fina.C.ſi per vim vel alio modo.Ibi, merita cauſarum,& quia Deus citauit Adam:& omnis Chriſti actio eſt oostra inſtructio. & inferior videlicet princeps non poteſt tollere legem ſuperioris Dei.cle.ne Romani. de electio. Sic oon poterit princeps citatiooem tollere, alioqui defenſionem tolleret, quod non poteſt.

Etiã ex plenitudine poteſtatis citatio tolli non poteſt.

31 Primò amplia etiam ex plenitudine poteſtatis,vt tenet Panormit. & Fely. in cap.cùm olim. de re iudica.per d.clemen paſtoralis.& ibi Imo.& Iaſ.io l.Gallus.in 1.lectura,in princip.colum.4. ff.de liber.& poſthu.Albert.Brunus conſil.7.reuerendi patres.colum. 3. in mater.feudal. vbi dicit hanc partem eſſe communiorem,ac magis rationabilem:ne plenitudo poteſtatis ſit cauſa ooo leuis iniquitatis.Areti.conſilio 165.ſicut. Ioan.Curtius Senior conſilio 21.Deus æterne.verſicu.circa ſecundum membrum. & conſil. præcedeo. quia non poteſt tolli rectitudo iuſticiæ naturalis, nec defenſio excluſiua criminis.Hiero.de Tort.in conſilio ſuo poſito in fine conſiliorum Anto. de Buttio colum.12.cum ſeq.& Dec.conſilio 410.in cauſa.colum.4.& ſequen.oec iſta plenitudo poteſtatis ſe extendit ad ea quæ ſunt iuris diuini:vt oota.in d.clemen.ne Romani.de elect.& in l. Barbanus.ff.de offic.prætor. plenè Socy.coosil.266.io cauſa.colum.16.& ſeq.in 2.volum. vbi ſex caſus conſcribit.

Statutũ vel conſuetudo non tollit citationem.

32 Secundò amplia idem in ſtatuto, vt nec poſsit citationem tollere, & ſic nec conſuetudo. Dominic.conſilio 62.proſequar.colum.ſecunda.Socy.conſilio 54.viſa breui.colum.2.in 4. volu. vnde non valeret ſtatutum,aut conſuetudo,quòd quis non citetur : quia tolleretur defenſio, quæ iuris eſt naturalis, vt ſuprà dixi. & ita tenet Albert. Brunus in dicto conſilio ſeptimo. Reuereodi. colum. tertia : & quia eſt de iure diuino, & contra iſtud præceptum negatiuum, quòd non poſsit procedi parte non citata in caſu,quo cauſæ cognitio verti poteſt, Papa, ſeu Imperator, vel Rex oon diſpenſat:quia nunquàm tali præcepto in lege diuina reperitur diſpenſatum.Bart.in extrauag.ad reprimendum.in verb.figura.Roma.in l.lege Cornelia.ff.de ſenatuſconſul.Sylla.Socy. conſil.13.Inſignis Doctor.col.3.in 4.vol.Ancha.conſi.211.de iure communi.col.2.Calder.conſi.8. an ſententia.tub.de re iudica.

Curiæ parlamentorũ citationem nõ tollunt.

33 Tertiò etiam procedit in curiis parlamentorum : vt conſuluit Socyn. conſilio 12.quoniam in præſentiarum.columoa prima.& ſequen.io primo volumine. vbi etiam ampliat, ſiue procedant ad petitionem partis, ſiue ex officio. per ootat.in capit. qualiter.primo. de accuſa. & Deciſsionib. Neapolita. 391. fuit dubitatum. & noo ſolent maximè curiæ ſupremæ ſine citatione procedere.

Supplicatio parti denunciãda.

34 † Imò ſemper ſolent etiam in ſupplicationibus dicere,fiat,& ſignificetur parti:vt vidi obſeruari,& facit pro illa praxi l.item veniunt.§.petitam.ibi,ſenatus ipſi denunciari exigit. ff. de petit. hæredita.

35 Quartò procedit etiam ſi princeps vellet tollere citationem ex certa ſcientia, quia non poteſt.dicto capit.1.de cauſ.poſſeſſ.& docet Socy.conſil.164.viſa bulla.in 2.vol.& d.conſil.12. rationibus prædictis. Ob id nullus debet ſine citatione in præiudicium alterius, in iudiciis quicquam facere.

Caſus in quibus citatio tollitur.

36 Primò fallit in his,quæ iuris ſunt poſitiui,videlicet quo ad modos citandi:poteſt enim Papa facere,ne quis ter citetur,quoniam iſta,cùm ſint iuris poſitiui,& Papa ſit ſupra ius.cap.propoſuit. de coonceſſ.præben.tollere poterit.Sed vt vna tãtùm requiratur,& ſufficiat citatio. Sic & alius princeps non recognoſcens ſuperiorem.l.princeps. ff.de legib.l.digna vox.C.eodem.l.ex imperfecto. de teſtamen.Oldrad.conſi.43.Iacob.de Bello viſu vbi ſuprà, concluſ.3.Panorm.io cap.inter quatuor.notab.2. de maiorita. & obedie. quia princeps poteſt tollere defenſiones à iure poſitiuo iotroductas Bald.in l.1.col.3.ff. ne quis eum qui in ius vocat.eſt vi eximat.Iaſ. & alij io l.3.§.ſi is pro quo.ff.quod quiſque iuris.per l.eas. ff.de capitis deminut. intellige in ciuilibus, ſecus in criminalibus,per dictam clemen.paſtoralis. & ita loquitur Deciſ.Neapol.391.Panorm. & alij in cap.cum inter. de exceptionibus tamen etiam in criminalibus, dum non auferat ſubſtantialia defenſionis, ſed multiplicationem citationum, etiam hoc facere poterit, vt ibidem ſcribitur. Itidem & cauſæ ciuiles, quando eſſent grauis præiudicij,criminalibus æquiparantur.§. item propter litem. inſtitut. de excuſat. tutor.doctor.in l. admoneudi. ff. de iureiurand. ſic conſuluit Socynus conſilio 164. viſa bulla,colum.penult.in 2.vol.

Supremus princeps tollere poteſt citationem in eo quod eſt iuris poſitiui.

37 † Intellige in principe ſupremo, qui habet ſupremam poteſtatem, vt Rex noſter Franciæ, ſecus in inferioribus vt ducibus,vel comitibus,aut Baronibus.& ita conſuluit Iaſ.conſil.177. graue admodùm.volum.2.

Vnionẽ ſine citatione Papa renocare poteſt.

38 Secundò limita in his, In quibus habet princeps plenitudinem poteſtatis, vt Papa in beneficialibus,& feudis,quia in his ex iuſta cauſa poterit etiam ſine partus citatione procedere.cap.ſicut vnire. in fin. de exceſsib. prælator. vbi Papa reuocat vnionem à priore Grandenſi factam ſine aſſenſu epiſcopi, licet forte ſpeciali priuilegio potuiſſet prior factum ſuum defendere, & tamen Papa illum non vocauit.ita Bald.in l.ſecunda.C.quomod.& quando iud.Panorm.& alij in cap.

primo,de

primo,de cauſa poſſeſſio.& proprieta.docto.in cap.io noſtra.de procuratorib. io fin. & ibi gloſ. Felyn.in cap.quæ in eccleſiarum.colum.13 nume.40.de couſtitutionib.& in cap. cùm olim. col. 12.verſicu.ſecundum exemplum. de re iudica.Ioan.de Selua in tractatu de benefic.in prima parte, quæſtio.4 nume.13. Aretin. coosil.clxv.ſicut Ioanoes. colum.13.cum ſequen. verſicu. circa ſecuodum.Socyo.conſi.156.pro fundamento.colum.2.in ſecundo volu. vbi dicit principem ius à ſe conceſſum,& beneficium ſeu priuilegium tollere poſſe,etiam noo citato eo, cui conceſsit. & ibi tradit ſex caſus,& in conſil.120.memini.colum.8.io tertio volumi. quod non eſt ſimpliciter verum, vt alibi dicam.

Princeps ius in ſpe tollere poteſt. Legitimare & feudum auferre quãdo princeps poſsit.

39 Idem in iure quæſito in ſpe, cui etiam princeps derogare poteſt cum plenitudine poteſtatis, & ſine partis citatione, ideo poterit' legitimare in præiudicium venientiom ab inteſtato (ſed nõ ſine animæ ſuæ præiudicio.) l.2.ff.de natal.reſtituen.Barto.& alij in l. Gallus.§.& quid ſi tantùm. de liberis & poſthumis.vode Bald.in l.nam ita diuus.colum.1. de adoptionib. & l.2. quæſtio.18. Cod.de ſeruitu.& aqua. dicit non procedere in comite Palatino.& Felyn.in cap. cùm olim. col. 10.verſic.primum exemplum.nume.16.ac Alexan.conſi.2.in primo volu.Socy.conſil.63.viſis teſtamentis.col.6.in fi.primæ quæſt.verſic.ſed hoc oon obſtante.& conſi.87.viſis iouestitura.col.6.
40 in ſexto dubio.in 3.volu. † Vbi plus dicit,Regem poſſe priuare vaſſallum eo non vocato licet hoc ooo debeat facere. Et vide Franciſqui.conſi.1.colum.8. cum ſequen.in 2.quæſt. Decius conſil.390. quoniam ex facto. in fi. quod non faceret boous princeps tyrannide exutus, & otioquam hoc vidi fieri ſine iuſtitia, qua quidem præclarè fulget ſereniſsimus noſter Rex Franciſcus.

Princeps ſtatuta ſine citatione conditorum tollit.

41 Tertiò fallit, quando princeps vellet tollere ſtatuta facta contra libertatem eccleſiæ, & ea pronunciare eſſe contra ius, & contra libertatem eccleſiæ facta, ac caſſa, & irrita, quæ etiam in abſentia conditorum pronunciare poterit. Archidiaco. in cap quæ Lotharius. 2. quæſtiooe 1. Romanus ſingul.668.ſeculares. Tutius eſt tamen vocare conditores, ſi ſint, vt rationes quibus moti fuerint depromaot: & hoc etiam fieri ſolet.cap.nouerint. de ſententia excom. & conſtitut. Freder.de ſtatutis & conſuetud.contra libert. eccleſ.& in concorda.in tit.de firma, & irreuocab. concord. ſtabilit.

Detinentes res eccleſiæ poſſunt excõmunicari.

42 Quartò limita,quando Papa vellet procedere cootra detioentes notoriè res eccleſiæ,vel caſtra,Ioan.Andr.in cap.cùm olim.de re iudic.Roma.ſingu.664.Tu ſcis.Iaſon in l.1.col.2.ff.de conſtitut.princip. Solet tamen Papa literis admonere tyrannos, & alios detinentes eccleſiæ bona, vt ea reſtituant,& in recuſationem eos excommunicare,& eos ſaltem per edictum citare, extrauag. Ioan.22.infidelis.de furt.in communib.

43 Alios caſus in quibus poteſt procedi ſine citatiooe. tradit Iaſon in l.nec quicquam. §.vbi. ff.de officio proconſulis.Socyn.in tractatu de citatio.articu.7.& vide 60.caſus,per Hippoly.in l. de vnoquoque.ff.de re iudica. ac centum & quindecim ſcribit Anto. Nicellus in concordan,
44 gloſ.iuris Canonici & Ciuilis. nume.53. incipiente, alta materia. † Curiæ tamen Franciæ, vbi partis imminet præiudicium ſine citatione, vel denunciatione procedere non ſolent, etiam fermè in illis caſibus inibi notatis, adeò qoòd ſerè ſemper opus eſt vocatione. & hæc de iſta quæſtiooe.

Curiæ Franciæ ſine citatione non procedunt.

Duplex eſt citatio, realis & verbalis.

45 Quartò quæro, quotuplex ſit citatio, ſeu adiornamentum? Reſpon.duplex, quædam realis à docto.ſic vocata,alia verbalis. Realis eſt, vbi quis reipſa trahitur, & ad iudicium ducitur per manus iniectionem,præhenſionem,& captionem: & hæc fieri ſolet in criminalibus.l.plerique.ff.de in ius vocao.cap.propoſuiſti.& ibi Henric. Boic.de foro compet.cap.ſi iudex laicus.& cap.ſi clericos.de ſent.excom. in 6.Bonifac. in cle.1.col.3.nu,3. de hæretic.Bal.in l.ſenatus.in fi.C.qui accu.noo poſſ.Iaſon in l.2.col.1.ff.de iuriſdict. omn.iud.

Citatio perſonalis in quos decernatur.

46 Solet etiam citari delinquens, vt perſonaliter compareat. cap. 1. de iudic. in ſexto. & hoc regulariter in leuibus criminibus fit, & contra officiales, & alios diuites domicilia habentes,& multa bona, vt patet infrà in rub. *des adiornemens perſonnels.* in 4 parte ordina. reg. vbi abundantius tractabitur.

Citatio legis & hominis differunt.

47 Verbalis verò citatio eſt quæ verbis fit,& eſt duplex, vna iuris, altera hominis. Iuris citatio ſeu legis eſt illa quæ à iure fit, vt intra certum tempus à iure ſtatutum quis compareat, vt in cap.1.& cap.cupientes.de electio.in 6.cap.quamuis.de officio ordi.eodem lib.l.fin. Cod.de dolo. Differt autem a citatione hominis: quia hæc cum comminatione fit,in qua,ſi exprimatur,quòd ſi pars non comparuerit, procedet iudex quantum de iure poterit, oon habet tunc vim peremptoriæ citationis ad hoc ſcilicet, vt non comparente parte poſsit aduerſarius mitti in poſſeſsionem ex primo decreto:ſecus ſi idem iudex comminetur,quòd niſi pars veniat,procedetur ad ſententiam.tex.in cap.cauſam quæ.de reſcrip. Specu. hoc aſſerit in titu.de citatio.§.viſo. verſicu.ſed quæritur. Barto.& alij in l.ſi finita.§. Iulianus.verſic.non autem.ff.de damno infecto. Felynus in cap.ad petitionem.colum.8. verſic. item adde quòd ſi in citatione.nume.20. de accuſatio. & hoc erat tempore Specul.ſed hodie alio iure vtimur. vt inferius dicetur: quia hoc exprimi non ſolet, ſed ſemper dici, procedetur proue iuris,& rationis erit: & ſolet vulgò dici, *que ſera procedé comme appartiendra par raiſon.*

Citatio legis eſt peremptoria nõ hominis.

48 Citatio autem legis cum prima comminatione (de qua in dicto cap. cauſam quæ.) licet lege non apponatur peremptoriè, vel aliud æquipollens, habet tamen vim peremptorij. per

textum in dicto cap.1.de electio.in 6.iuncto cap.1.de appellationib.eodem lib.& vbique Innoc.
& Matheſil.not.8.not. quòd eſt differentia.

In citatione debet fieri de ſententia mentio.

Item differt, quia citatio hominis non valet, nec arctat citatum ad ſententiam definitiuam,
niſi ſpecialiter in citatione de ea fiat mentio.tex.ſingul.in cap.eum qui. de dolo.libro 6. ſecun-
dum Barba.in elemen.vna.col.14.de exceptionib.gloſ.ſingularis in clemen.ſæpè. verſicu. ſenten-
tiam in verbo;ad id.de verbo.ſignificat.& ibi Lanfranc.& alij. Philip.Peruſ. in cap.1 colum.2.de
confeſſ.& cap.cum contumacia.vbi eſt gloſ.de hæretic.libro 6.Barba.in cap.1. col.10. de iudiciis.
Præpoſit.in cap.cum ceſſante.col.9.de appellationib. Iaſon in repetit.l. admonendi. nume.76.ff.
50 de iureiuran.Fely.in cap.ad petitionem.col.7.verſic.ſecundò quærit. de accuſat. † Citatio
verò iuris cùm habeat vim peremptorij cum comminatione, quòd procedetur in cauſa, prout
iuris erit & rationis,ſufficit ad omnia acta,etiam ad definitiuam.cap.veniens. & ibi Anto. de re-
nunciatio.cap.ſæpè.de appel.Ioan.Andr in Nouel.in cap.1.de electio.lib.6. Matth.not.8.

Citationem iuris quis facere poſſit.

51 Et iſtam citationem iuris poteſt facere ille, qui iura & ſtatuta condere poteſt. teſte Socyno
in dicto tractatu de citatio.artic.4.quæſt.3. Quis autem poſſit iura ſtatuere, tradit Hoſtienſis in
ſumma,de conſtitutionib.§.quis poſsit. Bart.& alij in l.omnes populi.ff.de iuſtitia & iure. ſcripſi
in procœmio legum regiar.in primo Tomo.

Multiplex eſt citatio hominis.

52 Citatio hominis eſt,quæ fit ab homine:& iſta eſt etiam quadruplex, quædam anteiudicia-
lis à iuris interpretibus vocatur, quæ fit pro litis ingreſſu.Iudicialis, quæ fit pro litis ad vlteriora
progreſſu.Alia iudicialis,id eſt peremptoria.Alia poſtiudicialis,quæ fit poſt ſententiam in articu-
lis opportunis,& in executione, vt ſcribit Bal.in c.quoniam.col.3.in fin.de probationib.ſed aduer-
tendum eſt,quòd hæc citatio hominis vtcunque vocetur multis ſolet fieri modis, ſiue ante iudi-
cium,ſiue durante iudicio,ſiue eo finito.

Per iudicē poteſt fieri citatio.

53 Primò fit per iudicem voce monentem partem, ſeu citantem,& hæc habet vim peremptorij.
tex.ſingul in l.2.C.quomodo & quando iudex. Corſet. in ſingul.incipien. citatio in 2. & Mar-
thæ.not.131.not.ſingulare. Barba.in cap.ex literis numero 15.colum.5.de reſcript. & in clementi.1.
col 12.de exceptio.Buer.in repetit.l.conſentaneum.fol.14.in expeditio.13.& 4.concluſ.C.quomo-
do & quando iudex. Moder.in cap.1.col.8.de iudic. Iacob.in l. ad peremptorium. colum.1.ff.de
iudiciis. Decius in cap.2.not.3.de teſtib.Iaſon in l.ſi procuratori præſentis.not.1.ff.de verb. oblig.
54 Decius in cap.quoniam abbas.not.1.de officio deleg. † Et fatuus eſt iudex,qui habens par-
tem,vel teſtem in conſpectu ſuo,iubet nuncio, vt illum citet. Bal.& Iacobi.in l.& poſt edictum.
ff.de iudic. & iſta eſt frequens.

Illuſtres & pares Franciæ citantur literis ſcriptis.

55 Hoc tamen perdit officium ſuum in paribus Franciæ,& Illuſtribus, qui debent citari non
ſolo verbo, ſed per literas. tex.ſingul.in l.quoties.in fin.C.de dignita.libro 12. ſecundum Corſet.
in ſingul.incipien.citatio in tert.ſequitur Aufrer. in ſtylo parlamen.rubri.de Adiornamentis pa-
rium Franciæ.in prima parte.Barba.in tractatu de præſtan.Cardina.in prima quæſtio.primæ par-
tis.col.17.nume.65.& in cap.primo.colum.9.nume.23.de probationib.Felyn.in cap.cum quidam.
de iureiuran.Roma.in l.ſi verò.§.de viro.colum.7.ff.ſoluto matrimo.& Boer. vbi ſuprà, folio 11.
56 Purpurat.in l.1.nume.147.ff.de officio ciuit.&c. † Sed hoc fortè poſſet intelligi de prima
citatione. Nam ſi proceſſu inchoato iudex diceret illuſtri, vel pari, vt compareret tali die, pu-
tarem hoc ſufficere. Alioqui ius dicenti non obtemperaretur: cui tamen obtemperari ius præ-
cipit: aliàs punit non obtemperantem. l.vna.ff.ſi quis ius dicenti non obtempera. & ita habetur
in dicto ſtylo Parla. §.fin.
57 Regulariter autem hanc verbalem citationem in præſentem exercere poteſt quilibet iudex
etiam delegatus.gloſ.& docto in l.ſancimus.per illum tex.C.de iudic.Purpurat.in l.2. colum.1.ff.
de iuriſdictio.omnium iudic.etiam pedaneus.Spec.titu.de citatio.§.ſequitur.verſicu. & nota ſe-
cundum Vbertum.
58 Idem in arbitro.l.ſed interpellatur.& ibi not.ff.de arbit.Imo.& alij in clem.1.de iudic.

A iudice cē ſetur facta citatio, quæ ab apparitore fit.

59 . Notandum eſt,quod ſi in alia lege vel ordinatione reperiatur partem à iudice citari,vel mo
neri debere:poterit tamē illa monitio fieri per apparitorem,ſed de iudicis mandato,& cenſebitur
à iudice facta,vt docet gl.in §.illud.in verbo,decreto.de hære.& falci.collat.1. quàm probat Anto.
Butr.in cap.cum cauſam.col.pen.nu.21.de iuram.calum.& ibi Imo.Ange.& alij in auth.hoc am-
plius.Cod.de fideicom.vbi dicit ſe habuiſſe de facto.Hippoly.in repe.l.de vnoquoque.nu.163. &
ſeq.ff.de re iudic.quod facit ad intellectum cap.2.de confeſſ.lib.6. & auth.hoe amplius.vt iuſſus à
iudice reſpondere poſitionibus habeatur pro cōfeſſo:quod etiā procedit,ſi à viatore iudicis man-
dato iubeatur, licet hoc non receperit vſus forēn. hoc etiam in alijs multis caſibus locum habet.

Citatio ex mandato iudicis requirentis.

60 Secundò citatio fit ex iudicis requiſitione, ſeu vt vulgò dicitur ex literis requiſitorijs. c.pa-
ſtoralis.§.1.de offi.deleg ſcripſi in tit.de liter.requiſit.Et hoc poteſt facere iudex requirens, ſiue re-
quiſitus ſit ſubditus,aut ſubalternus iudex:ſiue non,dicendo,citetis talem N. nos offerentes &c.
teſte Specul.in tit.de citatio §.iam de citatione.verſi.ſed pone is cui.& de hac dixi latè in tractatu
de literis requiſitor.in 2.Tomo.

Citatio fit per literas.

61 Tertiò quandoque citatio fit per literas, ſeu epiſtolam, de qua in l.ſed interpellatur. §.ar-
biter adeſſe litigatores, vel per nuncium, vel per epiſtolam iubere poteſt.ff.de arbitr. Iterum ve-
rò.§. euocari. verſicu. proinde denunciationibus, & edictis, literiſque euocandi ſunt. de fidei-
62 com. liberta. † Vbi ponit triplicem citandi modum, videlicet denunciationibus, edictis,
& literis.

& literis. textus in l. conſentaneum. Cod. quomodò & quando iudex. cap. nec epiſcopi. Ibi, admoneantur epiſtolis. Cod. de temporib. ordinan. cap. prudentiam de officio deleg. Barto. in extrauagan. ad reprimendum. in verbo, per literas. quomodo in læſæ maieſta. crimi. proceda. cap. 1. in 4. quæſt. 5. cap. ſi ægrotans 5. quæſt. 3.

Literis quis citare poſsit.

63 Quis poſsit per huiuſmodi literas citare? Reſpond. tam iudex delegatus, quàm ordinarius, pedaneus, etiam iudex vindemiarum Montiſpeſſulani, ac arbiter. cap. paſtoralis. §. 1. de officio delegati. l. 1. ff. de officio aſſeſſoris. l. ſancimus. in fin. Cod. de iudiciis. dicta l. ſed interpellatur. §. 1. Iacobus de Bello viſu in ſua practica in ſecunda parte, rubri. de cauſa criminal. fo. 40. Specula. in titu. de citatio. §. iam de citatione. verſic. 1. tamen de ſubſtantia citationis non requiritur ſcriptura. argu. l. pactum quod bona fide. Cod. de pactis. Socynus docet in dicto ſuo tracta. de citat. arti. 20. quæſt. 14. in fi. niſi in illuſtribus & paribus Franciæ. l. quoties. Cod. de dignit. lib. 12. vt ſuperius ſcripſi, & in quibuſdam aliis à iure exceptis.

Cautela pro eo qui literarum citatoriarum amiſsionem timet.

64 Cautela eſt, quando actor timet ne à nuncio auferantur, aut præripiantur dictæ citationis literæ, (vt quandoque fieri ſolet) citatoriæ, vel frangantur: & idem non poſſet poſteà facere relationem, vt prius faciat in acta citationem redigi, antequàm tradat eam ſeruienti, & ſi poſteà literæ auferantur, non ceſſabit appaſitor à ſua relatione, vt nor. Socy. in dicto tracta. de citatio. artic. 14. quæſt. 6. alioqui non poſſet apparere de citatione, & ſic relatio non valeret ſine citatione, ſed & hæc omnia euitantur per duos, quos ſaltem teſtes adhibemus in huiuſmodi citationibus, vt inferius artic. 1. dicetur.

Citatio per nuncium an fieri poſsit.

65 Quartò fieri poteſt etiam citatio per nuncium priuatum, dando ei ſignum, ſeu ſigillum, vel annulum à iudice, per gloſ. ſingul. in cap. ſignificauit. de appellat. ſecundum Alexand. in additio. ad Barto. in l. ſi quis vxori. §. apud Labeonem. ff. de furtis. Barbat. in cap. coram. col. 3. de officio delega. Hippolytus in l. de vno. numero 198. ff. de re iudic. Ioannes Lupus in repetit. cap. per veſtras. in primo notab. de donationib. inter virum & vxorem. vide Decium in cap. tertio loco. columna 1. de probationib. † quod non ſeruaretur in hoc Regno, cùm habeamus publicos
66 apparitores his rebus præfectos. Ob id iudex non poſſet in præiudicium ipſorum aliis cōmittere, & ſi hoc faceret, non crederetur illis tanquàm minus legitimis, cùm ſint tanquàm priuati, itidem & his legitimis & publicis apparitoribus iuſtam appellandi cauſam iudex præſtaret, etiam tanquàm ab abuſu, quia notoriè iudex abuteretur, cùm ſit illi prohibitum conſtitutione Ludouici xij. rub. *des Seneſchaux article 22.*

Citatio per apparitorē cōmunis eſt.

67 Quintò igitur fit & regulariter citatio per viatorem, ſeu per nuncium publicum, qui ſolo verbo in hoc Regno ſaltem pleriſque in locis citabit intra ciuitatem, & aliquando pro locorum conſuetudine per totam iuriſdictionem illius iudicis, in cuius territorio eſt commiſſus. dicta l. ſed interpellatur. & l. is qui. §. miſſus. ff. vt in poſſeſſ. legato. l. properandum. §. & ſi quidem. Cod. de iudic. l. ſicut. de præſcript. triginta annor.

68 Et iſtam poteſt quilibet iudex per apparitorem, & executorem facere per iura ſupradicta, & hoc aſſerit Iacobus de Bello viſu in ſua practica. rubri. de cauſ. criminal. fo. 40. numero 90. cum ſequen.

Apparitores curiarū ſupremarū citando feriunt.

Nota tamen quòd apparitores Parlamentorum ſolent citandos modicùm virga percutere, dicentes: Rex vos ſalutat, & pro hac citatione facit tex. in l. hac lege. §. 1. ibi, aut plures fortè feriendi ſint. Cod. de proximis ſacror. ſcrinior. libro 12. licet communiter tex. ibi corruptus ſit, vbi eſt ferendi. vt docet Lucas ibi.

Arbiter per nuncium poteſt citare.

69 Etiam arbiter iuris citare poteſt per nuncium. dicta l. ſed interpellatur. §. 1. ff. de arbitr. Barto. in extrauagan. ad reprimendum. in verbo, per nuncium. quomodo in læſæ maieſtatis crimine proceda. l. 2. C. de ſportul.

Per notariū citatio fieri poteſt.

70 Sextò poteſt citatio fieri per notarium, vt dicit Specul. in titu. de citatio. §. ſequitur. in princ. allegat tex. in arg. in cap. 1. ibi, ſed illorum notari. 2. 23. quæſt. 5. quem ſequitur Hippolytus in repet. l. de vnoquoque, nume. 194. ff. de re iudic. Præpoſit. in cap. cùm parati. col. 8. de appel. & ita habetur in ſtylo curiæ primitialis Bitur. eo. tit. articu. 4. Ratio eſt: quia poſtquàm poteſt fieri per nuncium vilem, fortius per notarium, qui eſt publica perſona. l. generali. Cod. de Tabular. libro 10. & iurata. in authen. de Tabel. colla. 4. & pro iſto præſumitur cùm ſit iuratus, & maioris auctoritatis quàm ſeruiens. cap. ad audientiam. de præſcrip. cap. ſancimus. 1. q. 7.

Notarij in cauſis eccleſiaſticis exequuntur.

71 Et idem poterit relationem ſcribere, & eidem creditur. teſte Specul. in dicto §. ſequitur. arg. l. ſi non ſuhff. de adoptionib. ſequitur Socyn. in tractatu de citatio. artic. 8. quæſt. 2. & iſta fit etiam num in cauſis eccleſiaſticis, quia mandatum dirigitur clericis, notariis, & aliis: ob id notarij poſſunt exequi. Sed in curiis ſecularibus literæ executoriæ, citationes, & aliæ diriguntur apparitoribus, & non notariis, ob id notarij exequi illas literas non poſſent, nec aliàs ſine iudicis expreſſo mandato.

Voce præconis citatur quis.

72 Septimò per vocem præconis quandoque fit citatio, quem Gallicè dicunt *Crieur publicque.* l. fin. C. de feriis. Authen. qui ſemel. quomodo & quando iudex.

Præconis officium.

73 Hodie officium illius eſt proclamare Regis placita, leges, edicta, & magiſtratuum præcepta, necnon aliquem abſentem publicè citare, maximè in criminalibus ad tres breues dies, iuxta l. dies feſtos. C. de feriis. l. inter. ff. de public. iudic. de hac vide in tracta. de præco.

Nero ſuperabat voce præconem.

74 Legimus Neronem Imperatorē publicè de præconis peritia certaſſe, & de vocis magnitudine, eóſque ſuperaſſe: vt tradit Sueton. Tranquillus in vita Neronis, & Euſebius addens, quòd ad cōſeruandum vocem ſuam clyſtere, & vomitu ſtomachum ſuum purgabat, ſéque à pomis, & aliis fructibus qui voci nocent, abſtinebat; ſupinúſque plumbi laminam pectori ſuo adiungebat, quia magnopere confert ad vocem conſeruandam, vt auctor eſt Plinius.

Delegatus voce tubæ non citat.

75 Notandum eſt tamen, quòd hæc citatio non poteſt fieri per delegatum inferioris à principe, ſed tantùm per ordinarium. tex. in §. omnem. in authen. de litigioſ. collatio. 8. Bald. & alij in l. 2. Cod. quomodo & quando iudex. & authen. qui ſemel. ibidem. docto. in l. ſancimus. C. de iudiciis. & per hoc fuit annullatus proceſſus cuiuſdam delegati commiſſarij curiæ Seneſchalli Tholoſæ factus, teſte Antonio Tremo. in additio. ad Vbertum de Bonacurſ. rubri. quibus modis citar. verſicu. vel quia ad clamorem. Nam hic non inuenta perſona domi citare poterit, vel requirere ordinarium loci, vt voce præconis citet, vt inferius dicetur, articulo primo, gloſſ. prima.

Citatio per curatũ fieri poterit.

76 Octauò in eccleſia etiam poteſt fieri citatio per curatum, ſeu vicarium. & interdum hæc denunciatio, ſeu monitio fit in publica prædicatione; & hæc ſolet fieri in monitoriis de occultis, & in matrimoniis publicandis, & quibuſdam aliis. per tex. in cle. vna. de foro compet. & cap. cùm inhibitio. de clandeſt. deſpon. Iaco. de Bello viſu, in repetit. cap. 1. §. contrahentes. in verbo, trahere. de foro compet. lib. 6. Socy. in dicto tracta. artic. 17. q. 6. & ſeq.

Citatio per partē quando fieri poſſit.

77 Nonò fit citatio per partem in tribus caſibus, primò ex pacto, vt ſi promiſiſti te repræſentare coram iudice ad meam requiſitionem, requiro te: vt cras te præſentes: illa requiſitio vim citationis habet, & ſufficit coram duobus teſtibus facta, licet non interrumpat præſcriptionem. tex. in l. fin. in princ. & ibi Bart. & alij ff. de eo per quem factum erit. Bal. in l. nam ita Diuus. ff. de adoptionib. & Felyn. in cap. cum cauſa. col. vlti. de officio deleg. ſed non eſt propriè citatio, ſed requiſitio: vt ſuperius ſcripſi.

78 Item poteſt fieri per partem ex commiſſione iudicis, vt docet gloſ. in l. ſi vt proponis. in ij. C. quomodo & quando iudex. ſingul. ſecundum Bal. in Margar. in verbo, citatio. quæſt. 39. quem ſequitur Specul. in titu. de citatio. §. ſequitur. verſicu. quandoque citatio fit per partem. gloſ. Panor. & alij in cap. cùm ſit Romana. in fin. de appellationib. facit l. eum qui. §. ſi epiſtola. ff. de furt. gloſ. & Barto. in l. iuſtè. ff. acquiren. poſſ. Iaſ. in l. iubere cauere. col. 3. de iuriſdictione omnium iudic. & in §. quadrupli. nume. 32. inſtitu. de actionib. Præpoſit. in cap. cùm parati. col. 8. de appellationib. Hippoly. in repetit. l. de vnoquoque. nu. 196. ff. de re iudica. not. in l. miles. §. qui iudicati. illo tit.

Forma aliæ citationis per partem faciendæ.

79 † Et poteſt ſic fieri, dicat iudex, præcipio quòd notifices aduerſario tuo, vt tali die, & hora compareat coram nobis, & tu etiam compareas. vt docet Socy. in tractatu de citatio. articu. 8. quæſtio. 4. Ange. & Iaſon in §. pœnales. & §. quadrupli. inſtit. de actionib. Ioan. Lupus in repet. cap. per veſtras. notab. 1. de donat. inter virum & vxor. Sed in hoc regno non ſolet ſic fieri, nec credetur parti, ſi hoc non probaret literis, vel aliàs legitimè.

Cautela cum apparitor non vult exequi.

80 Prætereà poteſt fieri citatio etiam ſine commiſſione, quando pars non inuenerit nuncium, vel quia citandus eſt potens, & viator non vult eum citare, poſſet in eum caſum pars coram notario, & duobus teſtibus proteſtari contra apparitorem, & poſteà coram illis teſtibus, vel aliis literas citationis parti oſtendere, & requirere vt compareat iuxta iudicis præceptum: & talis citatio valebit. teſte Barto. in extrauagan. ad reprimendum. in verbo, per literas. in ſi. quem ſequitur Alexan. in l. iuſtè. nume. 31. ff. de acquiren. poſſeſ. & Iaſon in l. iubere. col. 3. nume. 7. de iuriſdictione omnium iudic. ac Hippoly. in dicta l. de vno. nume. 196. quia neceſſitas legem non habet. l. 1. ff. de officio conſul. & facit licitum, quod aliàs eſſet illicitum. cap. ſi quis propter neceſſitatem. de furt. Petr. Gerard. ſingu. vlti.

Præhenſio partis à parte fieri non poteſt.

81 Intellige ſuprà adducta in citatione verbali, citationem autem realem, id eſt, præhenſionem non poteſt pars facere, niſi in debitore ſuſpecto de fuga. l. ait prætor. §. ſi debitorem. ff. de his quæ in fraudem credito. gloſ. & ibi Iaſon in §. 1. inſtit. de action. moder. in cap. 1. de iudic. quia non eſt ſingulis concedendum, quod per magiſtratum publicè fieri poſſit, ne occaſio ſit maio-
82 ris tumultus faciendi. l. non eſt ſingulis. ff. de regulis iuris. † Cæterùm vocatio hæc iure Romano veteri ſine vllo apparitore, ac iudicis præcepto fieri ſolebat, vocatúſque ab aduerſario niſi confeſtim iret, & vocantem ſequeretur, inuitus ab eo ducebatur. Et hic quidem mos vſque ad tempora Iuriſcōſultorum (ex quorum monumentis libri Pandectarum confecti ſunt) durauit, donec eum conſtitutione ſua ſuſtulit, & antiquauit Theodor. in l. neminem. Cod. de exhibendis reis. quam ſententiam confirmat per l. 1. & 4. ff. ne quis eum qui in ius vocatus eſt vi eximat. vbi actio aduerſus eos, qui in ius vocatos vi eripiunt, id eſt, è manibus vocantis ſiue ducentis auferunt à prætore, proponitur, probat aliis pluribus, vtpote per Ciceronem, Plinium & Terentium, & per l. qui neque ſequantur vocantem in ius, inuiti non ducantur. ff. de verborum ſignificatio. & l. ſi verò. in fin. qui ſatiſdare cogant. vbi aduerſus eum qui locupletem fideiuſſorem iudicio ſiſtendi cauſa non accepit, iniuriarum actionem eſſe: quia non eſt quælibet iniuria, id eſt non leuis, ſeu non vulgaris duci in ius eum, qui ſatis idoneum fideiuſſorem
83 det. hæc ille. † Ego verò putarem ſeu iure ff. aut Cod. neminem vocandum ſine apparitore, vel alio legitimo modo, vt ſuperius dictum fuit: hoc probat textus in dicta lege

ſed interpellatur. §. arbiter adeſſe litigatores, vel per nuntium, vel per epiſtolam iubere poteſt. ff. de arbitr. facit l. magis puto. §. ne tamen. Ibi, oportebit prætorem curare, vt pecunia accepta creditoribus ſoluatur, & de hoc decernere, daréque viatorem, qui ei renunciet. ff. de reb. eorum. non omittetur tex. in l. is cui. §. miſſus. ibi, aut per viatorem, aut per officialem præfecti. ff. vt in poſſeſ. legat. & text. magis ad rem pertinens, in l. properandum. §. & ſi quidem. C. de iudic. ibi, licentia erit iudici per executores negocij actorem requirere. &c. l. ſicut. ibi ſubſecuta per exe-
84 cutorem conuentio. de præſcrip. 30. anno. † Alioqui nullus id temporis fuiſſet apparitorum, vel executorum vſus: & tamen Liuius, Feneſtella & alij perocelebres hiſtoriographi pro indubitato dicunt Conſules, dictatores, prætores, & alios magiſtratus habuiſſe lictores, & executores, qui illorum iuſſa executioni mandarent: imò manu militari iure etiam veteri executio fiebat. l. qui reſtituere. ff. de rei vendic. l. ſi quis. ibi, exequi oportere decretum ſuum nonnunquàm etiam per manum militarem. ff. ne vis fiat ei, & præfectus vrbis habere debebat diſpoſitos milites ſtationarios ad tuendam popularium quietem, & ad referendum ſibi, quid vbique agatur. &c. l. prima, in fine. ff. de officio præfect. vrb. facit l. 4. de officio præfecti vigil. l. obſeruare. de offic. proconſul.

Apparitorũ ſeu executorum antiquus vſus.

85 Adhæc ſi quis in ius vocatus non ierit, condemnatur ad mulctam. l. 2. ff. ſi quis in ius voca. non ierit. l. ſi quis ex aliena. de iudi. ergo non ducitur à parte, vel, ſi duceretur, non eſſet locus mulctæ.

Contumax mulcta plectitur.

86 Etiam non putarem credendum parti, quæ facilè mentiri poſſet. l. 1. §. cùm quis. ff. de quæſt. & Eccle. cap. 12. habetur. Non credas inimico tuo inæternum, quoniam ſeptem ſunt nequitiæ in corde illius. & Prouerb. cap. 26. poſſet enim parare inimicos ad occidendum partem aduerſam in via, & poſteà ſimulatè venire ad partem: & eam in ius vocare, quare non eſt eidem credendum, vt docet Spec. in tit. de citano. §. ſequitur. ver. quandoque citatio per partem. & Soci. in dicto tract. quæſtione 4. Tutela etiam inimicis non eſt committenda. l. pater. in fi. de teſta. tutel. imò pars non teneretur venire ad illius partis denunciationem, vt aſſerit gloſ. in cap. cùm ſit Romana. in verb. nec ſolent. de appel. quam probat Innocent. in cap. dilecti. de maiorit. & obed. vt refert Panor. in cap. 1. col. 12. nume. 33. de iudic.

Abſurdum reſultans ſi collitigans citaret collitigantem.

87 Nec refragantur in contrarium adducta, primò l. neminem. C. de exhib. reis. quia ante legem illam probaui vſum apparitorum & viatorum habuiſſe locum: & illa lex loquitur in exhibitione, & non in vocatione in ius, inter quæ vocabula eſt lata differentia, vt patet in l. plus eſt: vbi ſcripſi. ff. de verbo. ſignific. & per totum titul. ff. de in ius vocando. & ad exhibendum. & de exhibend. reis: etiam illa lex in criminalibus loquitur, vt pote de exhibitione reorum, tamen etiam in ciuilibus ſine præcepto iudicis non vocabatur quis in ius. l. adoptiuum. ff. de in ius vocando.

Refellitur opinio contraria.

88 Nec me mouet l. ſi verò. §. fi. ff. qui ſatiſd. cog. quia ſi quis offerat fideiuſſorem iudicio ſiſtendi cauſa idoneum, non debet duci inuitus, in quibus videlicet caſibus aliàs inuitus duceretur, vt in criminalibus, & in rub. in ius vocati vt eant, vel ſatis cautum dent. Ideo ibi tex. non dicit quòd à parte pars duceretur. Imò l. qui neque probando potius noſtram opinionem facit contra eum, dum dicit qui neque ſequantur, neque ducantur.

89 Et auctoritates Cicer. & aliorum quæ referuntur ad partem, videlicet in ius vocas, intelliguntur, videlicet per apparitorem, vel aliàs iure, non verò propria auctoritate, quæ eſt in iure maximè reprobata. l. extat. ff. quod metus cauſa. Nempe dum apparitor vocat aliquem in ius, non hoc ſuo nomine facit, ſed partis. cap 1. de iudic. Ideo pars vocaſſe cenſetur, per l. 1. §. videor. ff. de vi & vi arma. Et ſic pars in ius vocat partem per apparitorem, & de iudicis præcepto, prout à iudice decretum erit: & ita mihi viſum eſt.

90 Non negarem tamen olim varia fuiſſe tempora exercendarum actionum Romæ, & varias formulas: vt traditur in l. 2. ff. de origi. iuris, vt tunc fortè duceretur: ſed aucta ciuitate, & poſtquàm Iureconſultorum ingenia florere cœperunt, nuſquam puto id in noſtro iure ciuili receptum: ſed edictis vocabantur in ius rei, qui ſi tribus vocati non veniſſent, & vno peremptorio. l. ad peremptorium. cum leg. ſeq. ff. de iudic. contumaces dicebantur. l. contumacia. ff. de re iudi.

Varia fuere tẽpora exercendarum actionum.

91 † Et intereſt ne ita intelligamus edictum prætoris, de parentibus, & patronis in ius non vocandis, quod ideo propoſitum, quia turpe & indignum à liberis libertiſve duci eas perſonas: quæ ſi ſola edicti ratio eſſet, non inciderent in pœnam, niſi duxiſſent, & venia fuiſſet poſtulanda, non ſolùm quòd vocarentur, ſed vt & ducerentur inuiti: alia ſanè edicti ratio eſt, ſcilicet propter famoſas actiones, quæ perſtringunt pudorem, non quòd ducerentur inuiti. l. ſed ſi. §. prætor ait. ff. de in ius vocando. Et vocabatur quidem inuitus, & adhuc vocatur, non tamen cogitur venire. l. quamuis. ff. eod. hócque probat clariſsimè eod. titu. l. ſed & ſi is, qui domi eſt, interdum vocari in ius poteſt tamen de domo ſua nemo extrahi debet. probat etiam titu. ſi quis in ius vocatus. hæc
92 autẽ quæcunque vocatio fit per apparitores, vt ſuprà dixi. † & tunc ſi quis vocatũ & ductum de manibus rapuiſſet, eripere dicebatur: ſi verò non ductum, ſed venientem impediuiſſet, & detinuiſſet; exemiſſe. Et incidebat in pœnam titu. ne quis eum qui in ius vocat. eſt vi eximat. l. 3. tam etſi verbum eximere, generale nomen ſit, vt in ea lege dicitur. hæc non diſputo amplius, ſed libera cuique relinquo, afferens duntaxat noſtra iudicia, quod liberale eſt, & pium: nec ſcholaſtica, ſed forenſia ſequimur.

Edictũ prætoris de parentibus & patronis in ius non vocandis.

Eripere in ius vocatũ aut eximere, quomodo differãt.

Citatio per edictum.

93 Decimò citatio fit per edictum, id eſt,per affixionem (vt dicunt) in valuis, inſtar edictorum, quæ per prætores in albo ponebantur. l.ſi quis id quod. ff. de iuriſdictione omnium iudicum.& de hac loquitur clemen.1.& ibi docto.de iudic.& Barto.in extrauag.ad reprimendum. in verbo,per edictum. Felyn.in cap.quoniam.§.porrò.nume.14.vt lite non conteſta. Et pro habenda notitia huiuſce citationis, quia ſæpius conſeruatores apoſtolici abutuntur, ideo dicetur quis ita poſsit citare,quis citari,quando, & qualiter, vbi debeant affigi hæc edicta, quanto tempore debeant ſtare affixa,& quis ſit effectus,& breui iſta decidendo.

Quis per affixionem citare poſsit.

94 Primò cum quæritur, quis poſsit citare per edicta? Reſpond. iudex ordinatius, & delegatus à principe, non Pedaneus, vel alius. gloſ.in l.2.Cod. quomodo & quando iudex. Barto. in verbo,per edictum.& in l.ſancimus.Cod.de iudiciis.ſequitur Imo.in dicta clemen.1. colum.2. refert Boerius in repetit.l.conſentaneum.in tertia oppoſit.fol.10. Cod.quomodo & quando iud. & iſtud ſeruatur. teſte patruo meo Rebuffo in l.locorum.C.de omni agro deſer.libro 11. vbi dicit,quòd magni magiſtratus communiter faciunt talem citationem.

Quis per edictum citari poſsit, & quando.

95 Ad ſecundam quæſtionem reſpondeo, quòd omnis poteſt citari per edictum cuiuſcunque ſtatus, conditionisve ſit. dicta clementina 1. & Socynus in tractatu de citationib. articu. 23. quæſt. 3.

96 Tertiò,quando poſsit fieri,& dico quòd in duobus caſibus tantùm, primus eſt, quando citandus impedit, vel procurat per ſe, vel alios quoquomodo, ne citatio poſsit ad eum peruenire.clem.1.de iudic.gloſ.in cap.1.in §.facta.in verbo,vocetur.de electio. in pragma.

97 Secundus, quando domicilia,vel loca, vbi citandi inhabitant,non poſſunt tutè adiri, liberéve.clemen.1.& pauci ſuut qui eam rectè intelligant, teſte Pau. & Iaco.in l. ad peremptorium. col.3.ff.de iudic.vel quando ignoratur,vbi citandus ſit,& nullus in domo illius inhabitat, tunc itidem ex iudicis mandato ſic fieri ſolet.

Qualiter citatio per edictum fiat.

98 Quartò qualiter debeat fieri iſta citatio? Reſpon.iudex primùm debet examinate, an locus ſit citationi faciendæ per edictum,& an inſint qualitates.clemen.1. videlicet an tutè poſsit adiri citandus, vel non.arg.l.de ætate.ff.ad Trebel.Bar.in dicto verbo per edictum.Et in hac examinatione nulla eſt neceſſaria partis citatio.Socin.vbi ſuprà quæſt.5.

99 Hodie verò ex conſuetudine nulla fit huiuſmodi examinatio, ſed nuncij in quibuſdam curiis apoſtolicis paſsim citant per affixionem in valuis, & referunt, locum non fuiſſe tutum: ideo ſe in valuis citaſſe, & ſolet recipi: quia ordinarij habent has citationes exoſas propter partium proteruitatem: ideo ad vitandum ſcandalum & tumultum,ſic ſolitæ ſunt fieri.

Vbi citationes affigi debeant.

100 Quærto demum vbi citationes affigi debeant? Reſpond.olim in albo, hodie verò in valuis eccleſiæ Cathedralis, aut maioris illius ciuitatis, ſeu municipij, aut in valnis ſcholarum, ſi doctor aut ſcholaris citetur, vel in palatio, aut in aliis locis patentibus, vbi veriſimile ſit poſſe peruenire ad notitiam citandi. teſte Barto.in verbo, publicè.in extrauag. ad reprimendum. quomodo in læſæ maieſtatis crimine proceda. & Socin.vbi ſuprà. Scripſi in tracta. nominationum. in 14.quæſtio.

101 Aduertere tamen debent conſeruatores eccleſiaſtici, quòd ad hoc, vt poſsit ſic citatus excommunicari, non ſufficit probare quòd in vicinis partibus citatio facta, ſeu affixa ſit, ſed quòd ad noticiam citati ex illo veriſimiliter potuerit peruenire, & bonum eſſet quòd nuncius hoc in relatione ſua poneret, vt not. in cap. ſi aduerſus. de eo qui mittitur in poſſeſsionem. Aegidius Bellamera in deciſio.188. vt citatus. Verumtamen hoc non eſt ſolitum inquiri, neque conſcribi.

Quãto tempore literæ affixæ ſtare debent.

102 Quanto tempote debeant ſtare affixæ hæ literæ citatoriæ? Bartolus in verbo, publicè. dicit relinqui arbitrio iudicis, & ſufficit quòd probetur publicè fuiſſe affixum edictum in tali loco, nec eſt neceſſe quòd apponatur in relatione, quòd tanto tempote ſteterit. Socinus vbi ſuprà, quæſtione decima. facit textus in l.ſed & ſi pupillus.§. præſcriptum. ff. de inſtitoria actione.

103 Et præſumitur quòd tanto tempore ſteterit affixum, quòd ad notitiam citati peruenerit, nec præſumitur ſublatum: quia remotio eſt delictum. l.ſi quis id quod. ff. de iuriſdictione omnium iudicum. quæ non præſumitur.l.meritò.ff. pro ſocio.l. penult. C.de his qui in teſtam. ſibi adſcribunt.

Remouens citationem punitur.

104 Poſſet tamen citatus probare, quòd ſtatim fuit ablatum, & tunc non valeret citatio,cùm venire non potuerit ad ſuam notitiam, & peccant qui hoc faciunt,quia plus faciunt, quàm Papa, qui non poteſt tollere citationem: & ipſi tollunt, & tenentur ad omnes expenſas, quas ille poſteà excommunicatus faciet, & ſuis expenſis tenentur abſolutionem impartiri.teſte Hippoly. in l.de vnoquoque.nume.55.ff.de re iudica.& in rubri.de fideiuſſoribus quæſtio.58. in fin. vide l. ſed & ſi pupillus. §. proinde.ff.de inſtito.actio.& quando citatio affigitur oſtio,& ſtatim tollitur, non dicitur citatio competenter facta. vt docet Felyn. in cap.ex parte decani.col.4.nu.7. verſic. reuocatio procuratoris. de reſcript.

Effectus citationis.

105 Effectus eſt, vt citatus debeat comparere, alioqui contumax reputabitur. Hippolytus in repetitione l.de vnoquoque. numero 192. ff. de re iudicata. doctores in dicta clementina prima. Felynus in cap. quoniam. §. porrò. vt lite non conteſtata. & inferius dicetur in vltima quæſtio. præfat.

106 Vltimò

106 Vltimò poteſt quis citari per campanam,& hæc citatio fit ad congregandas vniuerſitates, capitula eccleſiarum,aut collegia.c.in cauſis.§.nuncij.& ibi Panor.& alij col.3.de electio.gloſſ. in c.ſi capitulo.de conceſſ.præbend.lib.6.& io l.ſicut.ff. quod cuiuſque vniuerſit. nom. Io. Andr.in c.1.de offic.cuſtod.Bald.in authen.qui ſemel.col.4.num.15.C.quomodo & quando iudex.Iacob. de Bello viſu in repet.§.contrahentes.c.Romana.num.32. de for. compe.lib. 6. in ſtylo curiæ eccleſiaſticæ Bituri.artic.2.& ſeq.rub.de vicarijs,officialib.& cæteris.& Hippo.in l.de vno.nu. 200. ff.de re iudica.

Citatio per campanam.

107 Item vocantur religioſi ad prandium per ſonũ campanę:in quo non deficiunt,necnõ collegiati & Burſarij in ſuis gymnaſijs, ſic vidi fieri dum à primis ferè annis eram collegiatus collegij, *du vergier*, Montiſpeſſulani, quo tempore fui etiam illic per biennium prior, & gradus ſeu ſchalæ ac multa illius cubicula me prioris nomine pecunias miniſtrante fuerint conſtructa,vt ibi notoriè patet.vnde actus qui à capitulis fieri debent,tam electiones quàm alij per campanam notificabuntur,& vocabuntur,ſic tam canonici quàm collegiati.

Vocātur religioſi & burſarij ad prandiū per campanam.

108 † Et qui non comparebit,contumax reputabitur,& impoſterum actus ſine illo factus valebit.cap.cùm in eccleſiis. de præb.in 6.niſi ex conſuetudine ſit ſolitum aliter citari. & cornibus interdum homines vocantur,vt periculo ignis ſubueniant,& ad ipſum extingẽdum.l.1.ff. de offi. præfec.vigi.quod in vicis & pagis quandoque fieri ſolet, vbi deſunt campanę : ſed in ciuitatibus per campanas ad hoc vocari ſolent.

109 Et ſic per prædicta ſatis eſt reſponſum ad quintam quæſtionem , quis poſſit citare , vt videlicet non ſolùm iudex ordinarius , ſed & delegatus , pedaneus,& arbiter in quibuſdam citationibus : vt dictum extitit ſuperius. Nempe cui commiſſa eſt iuriſdictio, omnia cenſentur commiſſa,ſine quibus iuriſdictio explicari non poteſt. l.2.de iuriſdictio.omn.iudic.

Quis citare poſſit.

110 Supereſt nunc reſoluere ſextam quæſtionem principalem,quis poſſit citari? Et paucis reſpon.quòd omnis ille,cuius intereſſe poteſt,debet citari.l.de vnoquoque.de re iudic.l.2.ff. de in ius vocand. vbi prohibentur aliquæ perſonæ in ius vocari, ergo omnes aliæ poſſunt.argu.l. ius ſingulare. ff.de legib.& l.1.ff. ad municip. vide alias perſonas prohibitas in ius vocari per Azo.in ſumma.de ius vocand & Soci.vbi ſuprà artic.5.quæſt. 17. vbi ponit decem & octo perſonas quæ in ius vocari non poſſunt.

Citari quis poſſit.

111 Nam hoc edictum eſt prohibitorium certarum perſonarum,& permiſſorium regulæ , ſicut dicitur de teſtamentis,quis poſſit illa facere.l.ſi quæramus.ff.de teſtamen Hoſtien in ſumma illius titul. idem dicitur de teſtibus,in rubr.ff.de teſtib.& ibi per Azo.in ſumma. & in l.3.illo tit.

Edictum de in ius vocando prohibitorium.

112 Septimò qualiter citatio fiat ? Reſpon. Interdum per iudicem , nuncium , per literas, per notarium,per campanam,per parrem,& alias,vt abundè ſuperius fuit explicatum in quarta quæſtio.

Qualiter fiat citatio.

113 Octauò quot modis impugnari poſſit citatio ? non refero hîc, quia Specul.in titul. de citatio.in §.primo. conſcribit , & Vbert. de Bonacurſo in practica ſua. rubric. quibus modis citatio impunè contemni poſſit:& quamuis in ſtylo parlamen.rubr. de iudi.ordio. 8.dicatur exceptionem citationis inualidæ non recipi in parlamẽto:verum eſſe crederem,ſi pars compareret:vt doct.not.in rub.ff.de in ius vocan.ſed ſi pars non compareat,quæ nec rite erat citata,poteſt impugnari:& vidi ſic impugnantem obtinuiſſe.& ita obſeruatur gloſ.Bal.& alij in authen.ſi ob æs.C.ſi min.ſe ab hæredit.abſti.

Exceptio citationis inualidæ an in parlamento recipiatur.

114 Nona eſt quæſtio, quis ſit effectus citationis?Reſpon. vt citatus compareat, vel comparere debeat per ſe, vel procuratorem legitimum , ad hoc vt poſſit ſe defendere.l. nam ita diuus.ff.de adopt.clem.paſtoralis.de re iudic.dixi latè ſuprà.

Citationis multi effectus.

115 † Et ex quacunque cauſa quis citatur, tenetur comparere.l. ex quacunque. ff. ſi quis in ius voca.non ieri:.& toties tenetur comparere,quoties citatur. Vnde licet ſemel citatus , ſemel comparuerit,ſi iterum citatur,& non comparet,dicitur latitare.no.in l.Fulcinius.§.quod autem.ff.quibus ex cauſis in poſſeſſ.eatur.Bald. in cap. vno. de milite vaſſallo qui contu.eſt. poteſt etiam per vnam comparitionem euadere contumaciam multorum,ſi ad plures actus citatus erat:ſicut non verbo poteſt cum pluribus litem conteſtari.Bar.& Imol.in l.ſi finita.§.Iulia.ff. de damno infecto. Angel.& Imo.in l.duo.ff.de duobus reis.

116 Secundus effectus per citationem lis dicitur pendere.clem.vlti.vt lite penden. dicam ad intellectum illius clemen.multa.in tracta.de effectib.litis conteſta.

Pendet lis per citationem.

117 Tertius eſt,per citationem præuenitur iuriſdictio.l.ſi quis poſteaquàm.ff.de iudi.c. propoſuiſti.de foro competen.gloſſ.in clem.1.de iudi.& qualis citatio requiratur,vide per Socy. in cap. propoſuiſti.& in l.libertus.in 2.ff.de in ius vocando.

Præuentio per citationem fit.

118 Quartus eſt effectus,quòd iuriſdictio per citationem perpetuatur.c.gratum.& cap.relatum. de offi. delega. no. gloſſ. & doct. in d. clemen. prima, de iudic.Bart.& alij in l. & quia. ff. de iuriſ.omn.iudic.

Perpetuatur iuriſdictio per citationem.

119 Quintus,quia citatio eſt iudiciariæ cognitionis principium,ac iudicij fundamentum.§.fin. inſtit.de pœna temere litig.cap. quoniam contra.in verbo citationes. de probat.dixi ſuprà. Ideo omnia quæ fiunt in præiudicium abſentium ſine citatione,ſunt irrita.cap.omnia.3. quæſtio.9. & cap.caueant.ibi.

Fundamentum iudicij citatio.

120 Sextus effectus eſt:nam qui ſcit ſe citatum, præſumitur malicioſè verſari,ſi nõ compareat. cap.ad hæc.in tert.& ibi Bald.de appellatio.& in l.conſentaneum.col.penul.C.quomdo & quando iudex.

Cõtinuatur terminus ad diem ſeq. in citationibus.

121 Septimus,per citationem inducitur contumacia,ſi citatus non compareat.rubri. de dolo & contuma.ſcripſi in tracta.infrà de contumacia & defectu.

122 † De conſuetudine tamen generali Franciæ ſi in termino citationis dies feſtus inciderit, continuatur ad diem ſequentem:& hoc probauit Senatus anno 1525.die penult.Ianuarij.

Areſtum.

123 Octauus,vt reus comparens ſaluis ſuis exceptionibus teneatur ſuſcipere iudicium.cap. primo.de iudic.Et quando habeat ius reuocandi domum,vide in l.2.§.legatis.ff.de iudic.cap.fin.per doct.de foro compe.ſcripſi in tracta.de except.

Reus poteſt cogere actorẽ ad proſequendum.

124 Nonus, quia comparente reo ad ipſius petitionem tenetur actor vſque ad finem iudicium perducere,& in eo perſiſtere.authen.qui ſemel.& ibi dixi.C.quomodo & quando iudex.vbi dedi decem limitationes ad illam authenti.

Dilatione pendente quieſcit officium iudicis.

125 Decimus eſt,citatione etenim & dilatione pendente officium iudicis conquieſcit, vt non poſsit interim procedere.l.ſiue pars.C.de dila.& ſi alterauit actum in qualitate,vel ſubſtantia,non valebit, quia videtur celebratus parte non citata, cùm agatur aliter , quàm fuerit in citatione expreſſum.Barto.in l.aut qui aliter.in princi.ff.quod vi aut clam.Socy.conſil.10.inſignis doctor. in quarto volu.

Citato ius acquiritur.

126 Vndecimus eſt.Nam citato acquiritur ius,vt pendente termino præfixo ad comparendum per ipſum tempus expectari debeat.ca.cùm inter vniuerſas.de electio.Imol.in c. fi.de his quæ fiũt à prælat.in 3.notab.

127 Fallit quando citatus non haberet ius in eo,ad quod eſt citatus, & ſic non erat vocandus, quia illum iudex non tenetur expectare,nec admittere comparentem.Aneba.& alij in d.cap.fina. quod in Francia fortè non procederet,ſi tamen vocatus venerit,intereſſe,& damna,quę paſſus eſt ab eo,ad cuius petitionem eſt vocatus,petere poterit.Imol.in l.liber homo. §. decem. ff. de verb. obliga.& d.cap.fi.de his quæ fiunt à præla.

Citatiõ interrũpit longi temporis præſcriptionem.

128 Duodecimus effectus eſt, citatio præſcriptionem longiſsimi temporis interrumpit. l. cum notiſsimi.in princip.C.de præſcript.triginta vel quadraginta annorum. capit. penultim. decima ſexta quæſtione tertia.Roma.conſi.38. in caſu. ¶ Tamen hodie extat ordinatio Caroli noni regis moderni articulo 15. explicata 1564. qua cautum eſt ſi per citationem conteſtatum ſit , & ſit per triennium ceſſatum à lite proſequenda,lis cenſebitur non conteſtata.

129 Fallit in caſibus traditis per Ioan. Franciſc. Balbum in tracta.de præſcript.in tertia parte 6. partis princip.col.34. cum ſequent. vbi ponit nouem ampliationes, & totidem limitationes,quas non tranſcribo.ibi licet videre.adde Bal.in conſi.299.proponitur.in 2.vol.

130 Intellige quando citatio eſt valida, & legitimè facta,ſecus ſi nulla, vel temeraria, tunc non habet effectum : nam quoties vitioſè cautum eſt,pro non cauto habendum eſt.l.quoties.ff.qui ſatiſdare cogãtur.& condemnatum eum accipere debemus,& citatum,qui ritè citatus eſt.l.4.§.condemnatum. ff. de re iudica. Imò omnia quæ requirunt citationem.vt proceſſus & ſententia ſunt nulla , ſi citatio præcedens ſit inualida.per gloſſ.in l.ſi accuſatoribus.C.de accuſat. quam ſequitur Bald.in Marg.in verb.citatio.& Felyn. in cap.quoniam.col.7.de probatio.Hippolyt.in repetitio. l.de vno.num.50.de re iudic. & in practica criminali.§.quoniam.num.44. ac in rubr. de fideiuſſ. nu.355.& conſi.20.maturè.col.2.atque Albert.Brunus conſi.20.requiſitus.col.1.in materia feudor.

Finis citationis.

131 Habet tamen mirabilem effectum hæc citatio , quia habet vim interpellationis extraiudicialis ad conſtituendum debitorem in mora,ex illa citatione quamuis inualida,teſte Bald.in cap. vno.col.2.de milite vaſſallo,quem ſequitur Iacobi.in l.quod te.col.2.ff.ſi cer.petat. Finis verò citationis eſt, vt cauſa apud iudicem, à quo facta eſt citatio, definiatur.l.vbi.& l.de qua re.ff.de iudic. Conrad. La.in method. iuris. titul. quomodo proced.aduerſum eos , qui in iudicium voca. non veniunt.

132 Alios effectus citationis validæ vide per Specula.in titu.de competen.iudic.additio.§.fin.Et per Socyn.in tracta.de citatio.art.3t.nunc breuiter.vt quæ praxim tangunt perſtringamus,ad tex. iam me confero elucidaturus,vt ſequitur.

Articulus primus.

Loys XII. *Articl.* LVI.

Item prohibons & defendons à tous ſergents.

GLOSSA I.

Apparitoris nomine qui ueniant.

1 HOC nomine,*ſergents*,ſeruientis,comprehenditur omnis apparitor,ſiue ſit apparitor iudicum inferiorum,ſiue ſuperiorum, nõ tamen curiæ ſupremæ nuncij, & apparitores (quos vulgus, *huiſſiers* vocat) comprehenduntur,ſiue magni Concilij,ſeu alterius curiæ ſupremæ:quia diſtincta ſunt nomina, & ſic deciſio. l.ſi idem. C. de Codicil.& quia maioris ſunt auctoritatis, quos illuſtrat curiæ excellentia , ſicut dicitur de naturalibus datis curiæ. §. fin. inſtit.de nupt. nam his etiam ſolis credi ſolet. Apparitores multos tradit Imperator in variis tit.lib.12.C.de apparitor.

Dicet

2 Dicet quis:vbi poſsint hi citare? Reſpon.in illo loco in quo præfecti ſunt, & noo alibi, quia extra territorium impunè ooo paretur ius dicenti, multo mious viatori.l.fin. ff. de iuriſdict.omoium iudic.cap.fi.de conſtit.in ſexto. Ideò apparitor Aurelianen.ibi,quidem citabit,non Lugduni.quia ibi non eſt præfectus.Ita cenſuit Senatus die peoult.Maij 1524.in cauſa Franciſci *de Chaſteaubriant*:nec apparitor curiæ eccleſiaſticæ citabit coram iudice laico, vel è cootrario eadem ratiooe,quia iuriſdictiones ſunt diſtinctæ.c.nouit.de iudi. &, Diuiſum Imperium cum Ioue Cæſar habet:vt Virgil.ait,& cùm contrarium fuiſſet factum,audiui abuſiuè & perperam proceſſum.

Citare non poſſunt viatores extra locũ in quo ſunt præfecti. Arreſtum.

3 Si tamen apparitor ſit talis,qui ſit præfectus in toto regno,vbique poterit exequi:vt ſunt quos vulgò apparitores equites, *ſergents à cheual*, Caſtelleti Pariſien. vocamus, qui ſi abutantur, teſtis eos ſequitur,vt vidimus de quodam, *fief fief,* viatore in hac ciuitate ſuſpenſo.

4 Item apparitores magni Conſilij poterunt vbique conſilij iuſſa exequi, ſed iuſſa inferiorum
magiſtratuum exequi non poſſunt, ſi ad hæc præfecti à conſilio non ſint. Vnde interdum vidi
appellari ab executione facta ab apparitore magni conſilij, eò quòd ſententiam inferioris iudicis
executioni demandarat,nam ſicut iudex extra territorium habetur tanquam priuatus.l.3.ff.de of-
5 fic.præſid.Sic & omnes viatores,vbi præfecti non ſunt: †. Ideo in auditorio in quo præfecti
ſunt,virgam deferre poſſunt regulariter,extra verò non.Imò apparitores generalium iuſtitiæ oon
poſſunt deferre virgam in aula Palatij Pariſieo. & ſi deferant,curiæ apparitores illas frangunt,ſed
in auditorio tantùm generalium ferent: Et ſoli curiæ apparitores intra aulam & extra deferre
poſſunt:quod eſt notandum.

Conſilij magni apparitores. ubi poſſunt exequi.

Virgam deferre qui apparitores poßint, & ubi.

Qu'ils ne facent aucuns adiournements, ou autres exploicts ſans records, & atteſtations de deux teſmoings.

GLOSSA II.

1 STatuit præcipitque apparitoribus, ne quemquam in ius vocent, niſi duos teſtes ha-
beant,qui teſtificari de illo actu poſsint,nam cùm ipſi regulariter viles ſint.l.prohibi-
tum.& l.defenſionis.C.de iure fiſci.lib.10. & falſas relatiooes ſoleot multi facere: vt
doct.not.in c.quoniam contra.de proba.& pro modico vini dolio deierare,teſte Ho
ſtien.in ſua ſumma.rubric.de contumac.§.qualiter. verſic.contra. Ideo duos debent adhibere te-
ſtes. Nam in ore duorum vel trium ſtat omne verbum: vt eſt in Euangel.& io cap. cùm eſſes. &
2 cap.relatum.de teſtament. † Et iſti teſtes non debent eſſe apparitores,quia vnus pro altero
etiam falſum deponere poſſet, quemadmodum vt adagio fertur,muli mutuo ſe ſcabunt: ſed de-
bent eſſe teſtes idonei,non domeſtici citantis,aut aliàs ſuſpecti.l.idonei.cum ſeq.ff.de teſtib.ſuſti-
nentur tamen ipſi apparitores.

Quales teſtes ſint adhibendi in expletis uiatorum.

Apparitor teſtis eſſe non poteſt apparitori.

3 Creditur verò apparitori,etiam ſi non oſtendat literas ſui officij in loco,& iuriſdictione,intra quam eſt apparitor,extrà non. cap.cùm dilecti.de dolo.Bario.in tracta.quomod.in læſæ maieſta. crimi.proceda.in verb.per nuocium.Et eo ipſo quòd quis defert literas iudicis,præſumitur quòd ſit illius nuncius.Innocen.in cap.quoniam contra.de probatio.Peruſ.in cap.cùm parati.col.6.nu. 30.de appella. Idem ſi committatur tali viatori executio cauſæ, tunc etiam ſufficit illas commiſſionis literas oſteodere:vt doct.no.in dict.cap.quonia.aliàs ſine literis commiſsioois illi non creditur regulariter.

Viatori creditur etiam ſi nõ oſtendat literas officij.

Ou vn pour le moins.

GLOSSA III.

AN vni ſoli credatur teſti? Reſpon. regulariter non. In ore enim duotum vel trium ſtat omne verbum.cap.relatum. & cap.cum eſſes.de teſtam. Caſus tamen in quibus vnico creditur teſti.vide in l.Theopompus.ff.de dote præleg.Iaſ.mulros cumulat io l.admonendi.col.71.& ſeq.nu.200.& ſeq.de iureiur.& per iſtum tex.adde alium caſum,quòd etiam ſufficit viatori vnicum habere teſtem:ſed vide artic.ſeq.

An & quãdo unico teſti credatur.

Sur peine d'amende arbitraire es grandes matieres, & autres eſquelles par vn ſeul defaut la partie peut obtenir gain de cauſe.

GLOSSA VLTIMA.

ISta pars text. declaratur per articul.ſequentem, vbi pœnam, ſeu mulctam decem libratum declarat. Et quamuis per iſtum text.apparitor,cum vnico teſte poſſet citare in nõ arduis, & in quibus pars non obtineret ex ſola contumacia victoriam cauſæ, tamen huic derogatum eſt per artic.ſequentem, vt hodie duo teſtes debeant inſcribi,nec vous ſufficiat, vt dicam ibidem.

Françoys

Françoys Artic. IX. des publiees M. D. XXXIX.

Articulus ſecundus.

Que ſuyuant noz anciennes ordonnances tous adiournements ſeront faicts à perſonne, ou à domicile en preſence de records, & de teſmoings, qui ſeront inſcripts au rapport, & exploict de l'huiſsier, ou ſergent ſur peine de dix liures Pariſis d'amende contre ceux qui ſeront trouuez en faute.

GLOSSA I.

A lege Regia, ſtatuto & conſuetudine, forma citationis introduci poteſt?

1 STatuit Rex, quòd omnes citationes fiant ab appatitoribus in perſona, vel in domicilio, & in præſentia teſtium, quos inſcribere in relatione ſeruientes debent ſub pœna decem librarum Pariſien. Nempe quia forma citationis poteſt à ſtatuto, vel ſtylo introduci, multò fortius à lege Regia. gloſſ. & doct. in l. ſi accuſatoribus. C. de accuſat. Alex. in l. inter accuſatorem. ff. de publ. iud. & modus citandi etiam præter ius, teſte Bald. in l. 1. col. 2. verſic. modus. C. quomodo & quando iudex. arg. l. 3. §. fin. ff. de teſtib. idem firmat Bald. in tracta. ſtatuto. in verbo abſens. quæſt. 1. Ideo hoc ſtatuit, vt teſtes interuenire debeāt in citationibus, quamuis hoc à iure ſtatutum non eſſet, ſed in hoc ſeruienti crederetur. c. cùm parati. de appel.

Iuri conformis articulus.

2 In hoc autem articulus iſte eſt iuri ac generali conſuetudini conformis, ſtatuendo vt in facie citetur pars, vel ad domum: multáſque doctorum opiniones confundit, nec eſt amplius lis ſub iudice: vt dicebat gloſ. in l. ex conſenſu. §. 1. ff. de appel. ſed eſt deciſa per iſtum tex. qui probatur in l. 1. §. 1. ff. de liber. agnoſ. & in l. ſcire oportet. §. qui autem. ibi, in facie, vel ad domum. de excuſa. tut. & in l. aut qui aliter. §. & ſi fortè. quòd vi aut clam. l. vt perfectius. §. ſi autem abſuerit. C. de annal. excep. glo. in l. quinquaginta. C. de excuſat. tuto. & in l. prouincialium. de eroga. milit. anno. lib. 12. Bart. & Alex. in l. 4. §. prætor ait. ff. de damno infecto. vbi dicunt iſtam eſſe communem, vt primò quis citetur in facie, ſi reperiatur, alioqui ad domum. idem tradit Barto. in tit. de citatio. quæſt. 2. & Bald. in Marga. in verb. citatio. quæſtio. 7. & in l. ea quæ. col. 2. & l. conſentaneum. vbi etiam Boer. col. 2. verſic. pro reſolutione. C. quomodo & quando iudex. Berber. in viator. iuris, in quarta parte rubr. de iudic. verſic. quæro an valeat citatio. Aufrer. in ſtylo parlamen. rub. de adiornam. §. item ſciendum. Domi. de Rota deciſio. 48. valet citatio. in no. Et Guido Papæ in deciſ. Delphin quæſt. 445. an valeat. Angel. in §. vlti. in fin. de pœna temere litigan. in inſtit. Alex. conſil. 2. conſideratis. col. 3. in 3. vol. Corne. conſi. 245. licet. col. 2. vol. 1. Panor. conſil. 42. in quæſtione. in 2. volum. Roma. conſil. 454. In re præſenti. col. 2. Et quòd ſit generali conſuetudini conformis, meminit Lucas de Penna in dict. l. prouincialium. colum. 1. in fin. de erogat. militar. anno. lib. 12.

3 † Et curia laicalis huius regni indiſtinctè hanc citationem à longo tempore admiſit, vtor verbis Ioan. Fabr. in dict. §. fin. in inſtit. de pœna temere litigan. & Aufrer. in ſtylo parlamen. in prima parte rubr. de appellat. §. & ſupradictæ. Et hodie vbique in Francia ſeruatur hæc citatio per iſtum articulum, qui obligat tam in patria iuris ſcripti, quam conſuetudinaria, imò etiam in Hiſpania, & in Italia ſeruatur, quòd prima citatio in perſonam citandi fieri debeat, ſi inueniatur, alioqui in domo habitationis. & hoc aſſerit Alfonſus de Montaluo in foro regali. libro 2. titul. 3. rubric. *delos emplazamientos.*

Procuratorem citare quando ſufficiat.

4 Quæro, an in perſonam procuratoris fieri poſsit citatio, antequam in domum fiat, quòd videtur per l. meminerint. ibi, conueniendos dominos, aut ſi fortè defuerint, eorum actores, procuratoréſque eſſe quærendos. C. vnde vi. & l. aut qui aliter. §. & ſi fortè. ff. quod vi aut clam. cap. cauſam. de dolo. clem. cauſam. de electio. Reſpon. Si conſtet dominum abſentem reliquiſſe procuratorem ad illam cauſam, vel generaliter conſtitutum, tunc prius citari debet procurator, quàm domi fiat citatio. per text. in dict. l. meminerint. vbi Barto. ſic illum text. intelligit. & in l. cum clericis. C. de epiſc. & cler. Bald. in l. ſolent. ff. de alimen. & cibar. legat. Bal. & Iaſ. in l. eum qui res. C. de procurat. Innoc. Panormit. & alij in cap. dilectus. de procur. Guido Papæ ſingul. 370. Barba. conſil. 18. clementiſsimi. colum. 3. in 1. volum.

5 † Et procuratore nõ reperto fiet citatio in domicilio procuratoris de conſuetudine, licet doct. dicant in domicilio partis in dict. §. prætor ait. Alex. in l. non ſolùm. §. morte. nu. 38. ff. de noui operis nunciat. quod intellige quando procurator nunquam comparuiſſet, tunc in domicilio partis citatio facienda erit: alioqui ſi dominus litis procurator effectus fuiſſet, ipſe & non dominus eſſet citandus, & valeret citatio in domicilio procuratoris facta: vt firmat Barto. & alij in l. furioſo. ff. de re iudic. per text. in l. procuratoribus. C. de procurat. & in l. 1. C. de ſenten. & interlocutorio omnium iudic. Barba. conſil. 18. clementiſsimi. & c. mihi videtur. col. 3. in 1. volum. & ita ſeruatur in curiis Franciæ.

Amici abſentis quando citandi ſint.

6 Item amici interdum ſunt citandi, & hoc quando quis eſt reipub. cauſa abſens. l. hoc autem. ff. quibus ex cauſis in poſſeſ. ea. vel eſt pupillus, & non habet tutorem. l. ergo. ibidem. l. magis puto. §. requirat. de rebus eorum, qui ſub tutel. vel cura ſunt. glo. in dict. cap. cauſam. de dolo. Alber. & alij in l. cùm proponas. C. de bonis auctori. iudic. poſsid. Cyn. in repet. l. 2. quæſt. 9. ff. ſi ex noxal. cauſa agat. ſi verò haberet tutorem, tunc tutor vocabitur, & non amici. dict. l. hoc autem. §. 1. Alex. in l. ſi finita. §. Iulianus. ff. de damno infecto. Panor. conſil. 29. in quæſtione, in fin. volum. 2. & in caſibus tantùm à iure expreſsis fit amicorum conuocatio. dict. §. & ſi fortè. glo. in l. fin. ff. vbi pupil. educa.

debeat.

debeat.& in cap. perlatum.qui filij ſint legiti.Bald.in rubr.C.de ſucceſſ.edicto.Boer.in repeti.d.l. conſentaoeum.fol.20.

7 Notandum tamen eſt,quòd in quibus caſibus vocandi ſunt amici, noo ſunt vocandi ſingulariter,nec in facie,ſed generale edictum fieri debet,quòd ſi quis conſanguineorum & amicorum velit talem defendere,compareat tali die in tali tribunali.argumen.l.ſed & ſi pupillus. §. proſcribere ff.de inſtit.actio.Barto.& alij in dicta l.hæc autem.Bald.in auth.ſed cùm teſtator.col.2.nu.6. C.ad legem Faleid.Alberic.in d.l.ergo. ff. ex quibus cauſis maior. Panor.in cap.cauſam.col.5.de dolo.quod raró ſeruamus in Francia.

Quomodo ſint amici & quò uocandi.

8 Et ſunt eò vocandi vbi res agitur,& non extra prouinciam,aliàs eſſet proceſſus in infinitum. glo.& Barto.in d.l.hoc autem,& ſi non ſiot de iuriſdictione citantis, ad hoc extra territorium citati non poſſunt.l.ſio.ff.de iuriſdictione omnium iudicum.l.magis.§.illud.ff.de rebus eorum.

9 † Sed vt hæc citatio fieri poſſit,tutius eſt,quando non inuenitur citandus facta perquiſitioné in domicilio, oec in Regno, quòd impetrentur literæ Regiæ concedentes,vt voce tubæ citare liceat talem ſic perquiſitum, & iſtæ literæ vocantur literæ auctoriſationis, quibus Rex præſtat auctoritatem citaodi voce tubæ, ſic ſolet exerceri : & fuerunt aliàs tales literæ annullatæ non facta perquiſitione citandi,in Senatu anno 1534.die 2.Iunij.Scripſi in concord.Franciæ in rubr.de conſtit.in glo.edictum.de his literis auctoriſationis.

Literæ auctorizationis.

Areſtum.

10 Interdum etiam hæc poteſtas citandi per præconem, conceditur à iudice , vt ſi appareat citandum apparitores cedere,ac contumeliis afficere ſolitum,dum obeunt munus executionis contra illum.cle.1.de iudic.teſte Roma. conſil.433.quo ad primum. Felyn.in cap.in nomine domini.
11 col.4.num.13.de teſtib. In ciuilibus ſupradicta procedunt,& ſic citatio fiet. † Sed in criminalibus regulariter citatio voce tubæ ad tres breues dies fiet,etiam cootra minorem, ſi non inueniatur:nec tunc citabuntur amici, aut conſanguinei.per l.inter.ff.de public.iudic Bald.in authen. qui ſemel.C.quomodo & quando iud.& ſi inueniatur, citabitur compariturus in perſonam tali die : vel capietur , vt ſcripſi io rub. *des adiournements perſonnels*, ita proſequitur Ioannes Milius in ſua praxi criminis perſequendi abundantius:tu illum ſi oon graueris,videto.

Citatio in criminalibus quomodo fiat.

Tous adiournements ſeront faits à perſonne.

GLOSSA II.

1 QVI totum dicit,nihil excludit.l.à procuratore. C. mandati.l. Iulianus ff. de legat.3. Eſt tamen differentia inter omne & totum.vt in proœmio.ff.patet. & ſcripſi in artic.1. tracta.de lite.obligat.in 1.Tomo.Sed quo ad idioma Gallicum ſolet exponi omnes
2 pro *tous*. † Et ſic procedit hæc citatio,vt in facie,vel ad domum fieri debeat,& coram duobus teſtibus tam in iudicialibus , quàm in extraiudicialibus. per l. in cooccedendo. ff. de aqua pluuia arcen.& l.fin.C.de auctor.præſtao.& in art.ſuprà proximo ſtatuit ne aliquam faciant citationem.Bart io l.ſi quis arbitratu.col.2.& ſeq.ff.de verb.oblig.Fely.& alij in cap.cùm olim.de
3 re iudi. † Vnde ſi donatarius velit inſinuare donationem,debet citare vt hic,videlicet primò in facie,ſecundo ſi oou reperiatur citandus poterit citari in domicilio, teſte Angel.conſil.179.viſis prædictis inſtrumentis.in fi.& Hippoly.in repet.l.de vno.nu.33.cum ſeq.amplia.7. ff. de re iud. dixi an hæc citatio ſit in inſinuatioiubus oeceſſaria,in tracta.de dona.inſinuaud.ſuprà.

Omnis Gallicè quid importet.

Citatio in iudicialibus, & extraiudicialibus, & ab arbitris ſic fieri debet.

Donatarius in inſinuatione quomodo citet.

4 Et ſic debebit citare arbiter.Bart.in l.ſocietatem.§.arbitrorum.ff.pro ſocio.Bal.in c.2.§.ſancimus.col.1.in fi.quo tempore miles iouestitu.petere debeat.Hippoly.ſingu.173 fiunt quotidie.

5 Item procedit tam in cauſa principali , quàm in cauſa appellationis. clem.cauſam.de electio. Socin.io tracta.de citatio.art.7.princip.verſic.t.procedit,ſiue ante litem conteſtatam,ſiue poſt.Iacob.in l.& poſt edictum.num.10.ff.de iudic.Innoc.in cap.conſuluit.in glo.3.in fin.de offic.deleg. Etiam in definitiua hæc citatio fieri ſic poteſt,per clem.2.de re iudic.cap.2.de dolo.lib.6.Iacob.de Bello viſu in practic.rubr.de cauſa crimin.num.102.fol.41.pag.2.& in poſſeſſorio, & in petitorio. Bald.& alij in l.ſi deſerta. C.ſi propter public.penſita.& doct.in l.fin.C.de edicto diui Adrian.tollend.Goido Papæ in ſtatu.ſi quis.in verb.etiam abſque violentia.

In cauſa appellationis quomodo ſit citatio ſacienda in poſſeſſorio & fiat alijs.

6 Etiam ſi ageretur plenario,vel ſummario iudicio, iuxta clem.ſæpe.de verb.ſignific. Bartol.in extrauag.ad reprimendum.in verb. & figura.quomod.in læſæ maieſta.crimi.proceda.& Socin.in l.ſi quis arbitratu.col.1.ff.de verb.obliga.

7 Et ſic etiam debent teſtes citari. cap.2.de teſtib.l.ſi quando. C.illo tit.etiam clerici io caſibus in quibus citari poſſunt à iudice laico,& breui omoes citationes.ibi, *(tous adiournements)* ſic poſſent fieri.vt in text.ſcribitur : vnde ſi impetrem reſciſionis reſcriptum,fortè vt contractus ratione ætatis,vel alia,ſicut ſcripſi in tract. de reſciſ.contract.reſcindatur, poterit ſic fieri,& poſt primum reſcriptum impetratum non poterit pars alium iudicem impetrare , ſed quidem impetratum recuſare poterit,ſi cauſa,vel cauſæ adſint.vt dicam in tract.de recuſa.& ſcripſi ar.7.tract.de reſcrip. ſeu liter.Reg.in ſecundo Tomo.

In plenario & ſummario iudicio & contra teſtes fieri ita citatio debet.

Teſtes citari quomodo debeant.

8 Etiam ſic citandum eum, qui de Officio, aut beneficio litigat, non verò in loco beneficij litigioſi, aut officij. docet Roma.conſil.342. quo ad primum.col.2. Nam cùm nondum ſit pacificus, non tenetur in beneficio litigioſo reſidere,ergo nec debet ibi citari : & nullus fuit declaratus defect

In beneficij domo litigioſi an citatio facta valeat.

defectus in loco beneficij contentioſi:anno 1523.die 9.Februar.cùm ſecus ſit depacifico:quia cùm ibidem debeat reſidere,itidem ibi citari poteſt.cap.ex tuæ.de cleri.non reſid. vide quòd valeat citatio in loco controuerſo facta in caſu ſaiſinę & nouitatis, cēſuit Senatus Pariſ.vt docet Aufrer. in ſtylo Parlamen.areſto 93.Item nota quòd valet.&c.

Areſtum.

Articulus ſecundus.

Ou à domicile.

GLOSSA III.

1 INtellige citandum quem in domicilio, ſi perſona inueniri non poſsit. cap.1. ibi, ſed literis tuis quæſitus nondum potuit inueniri. Qui matrimo.accuſar.poſſ.
2 † Et intellige quòd dictio, *ou*, ſignificat, *aut*, & denotabit ordinem, videlicet quòd primò quis citetur in perſonam, ſi reperiatur, deinde in domicilio, vt declarat Bar.in l.4.§. prætor.ff.de damno infect.per tex.in l.cùm pater.§.penul.ff.de lega.2. Cardin. in clemen.vna.col.j. de foro compet.ſcripſit de hac alternatiua in §.ſtatuimus.2. in verb.aut ſaltē. de colla.in concor.licet alternatiua non ſit regulariter ordinis. gloſſ. & doct. in c.cùm plures. de offi.delega.in 6.& regul.in alternatiuis.de reg.iur.in 6.l. ſi hæredi plures. ff. de condit. inſti. Nam præſumitur quando fit in domicilio citati, quòd veniat ad eius notitiam, quia iſti habitātes præ-
3 ſumuntur ei dediſſe citationis exemplum,& certiorem eum feciſſe. † Et hodie ſufficit,vt apparitor citandum domi perquirat, licet non alibi.vt iſte tex.de aliquo operetur, quamuis de iure maior requiſitio fieri deberet,vt in dicto §.prætor.ſcribunt iuris interpretes.

Citatio facienda in domicilio quomodo intelligatur.

Hodie indiſtinctè citatio in domicilio fiat.

4 Nec audirentur volentes poſteà probare non veniſſe in notitiam illorum,teſte Matth.de Afflictis in conſti.Neapolit.in rub.de liter.citator.col.2.nu.1.Et hoc etiam ſeruatur in Francia, cum ratione ordinationis huius,tum quia infiniti fierent proceſſus,& vt hæc ordinatio de aliquo operetur:quamuis ſecus de iure,teſte Ioā.And.in c.quod ſicut.de electio.Bal.in authen.qui ſemel.C. quomodo & quando iudex.per l.1.ibi in notitiam peruenitur. ff. quæ ſenten. ſine appella. reſcin.
5 † Intellige hîc de domicilio ratione habitationis,non rei,vel originis : quia ſi ibi non habitet,non poterit citari.gloſſ.ſingul in c.ſtatutum.§.cùm verò. in verb. vnam dietam. de reſcrip. in 6.ſecundum Fely.in c.1.col.fi.de ſponſal.& cap.nuper.colum.3.de ſenten.excommuni.ſequuntur docto.in cap.dilectus.2. de reſcript.& Socin.conſil. 79. ſi eſſemus.colum.3. volum. 4.

De quo domicilio intelligatur ordinatio.

6 † Et propriè dicitur quis ſubditus ratione domicilij. gloſſ.ſingu.in clemen. vna. in verb. ſubditos.de foro competen.ſecundum Philippum Peruſ.in c. cùm nullus. col.2. de temporib. ordi-
7 nand.in 6.& Barba. in procem.clemen.§. hæc ſanè.colum. 14. † Et ſic ſufficiet citare maritum in domo, in qua vxor habitat : quia maritus præſumitur habitare cum ſua vxore. cap.1. qui matrimo.accuſ.poſſ.Guid.Papæ in tracta de præſump.quem refert Alciat.in tracta. præſumptio. reg.1.præſump.35 & vxor etiam in domo viri citari debet,quia ibi eſt ſuum domiciliū,non apud canonicos.Bald.in l.ab eo.C.quomo.& quand.iudex. per text. in l. cùm quædam.ff. de iuriſdict.
8 omnium iudic. † Ratio huius text.eſt quare citatio in domicilio fieri debet,non inuenta citandi perſonâ,tum vt illi de domo nuncient citato.Bal.in l.meminerint.C.vnde vi.Fulgoſ.conſi. 76.factum.Et vt facta citatio ad illos quorū intereſt perueniſſe veriſimilius præſumatur, cle.vna. verſic.ſi verò dicti.de foro competen. Archidiac. in c.caueant.3.q.9. ideo conſtitu.Neapolit.caueatur,vt ſeruiens adigat iuramento eos de familia,quòd dictam citationem nuncient domino. Sed in Francia familiares promittere ſolent ſeruienti, quòd domino denunciabunt, non autem iura-
9 re,& apparitor ſolet eis iniungere citando,vt notificent. † Et poſteà in relatione ſcribunt ſe fuiſſe domum Titij,& ibi inueniſſe vxorem,vel ancillam, ſeu famulum talem, & ab eo quæſiſſe, vbi eſſet Titius,qui reſpondit ſe neſcire,ob id(dicit)ego dedi ei quandam papyrum ſic continentem &c.cum expletis,& illorum copiam,& iniunxi ei vt de tali citatione eum citatum certiorem quamprimùm faceret ne contumax fiat : & ſic non valeret citatio ſi fieret in perſona vxoris, vel alterius in itinere inuenti,quia non fit in facie nec domi,vt fieri debet.

Subditus quis dicatur.

Maritus & uxor ubi ſint citandi.

Ratio quare in domicilio citatio fieri poteſt.

Relationis formula.

10 An ſeruiens poſsit domicilium citandi ingredi, & ibidem citare,videtur quòd ſic, per hunc text.ibi, *A domicile*.& per tex.in clemen.cauſam.ibi,in domo.de electio.alioqui non poſſet citare. Reſpon contrarium,quia domus tutiſsimum eſt cuique refugium : & nemo in ciuilibus in domo ſua citari debet.l.plerique.ff.de in ius vocand.& ibi communiter approbant doct. facit quod habetur Deutero.24.cap.Cùm reperes à proximo tuo rem,quam debet tibi,non ingredieris domum eius, vt pignus auferas,ſed ſtabis foris.& Eccleſiaſt.21.c.Stultus à feneſtra reſpicit, vir autem eruditus foris ſtabit.

Apparitor nō debet citandi cauſa domum ingredi.

11 Imò ſeruiens ſi ingrederetur,faceret iniuriam domino domus.l.lex Cornelia.ff. de iniur.glo. in cle.cauſam. de elect.in verb.domo.facit glo.in l.diuus.ff.de ſeruit.ruſtico.prædio.Spec.in tit.de citatio.in §.ſequitur.verſic.ſed an reo.Roma.ſing.611.regula.Io.de Platea in l.quoſdam.C.de Metallar.lib.11.Alex.conſi.25.animaduerſis.col.6.nu.3.in 2.volu.
12 Fallit quando domus eſſet aperta,& nullus prohiberet ſeruientem ingredi.text.in l.ſatis.ibi, ſed ſi aditum ad ſe præſtet.ff.de in ius vocan.& Socy.in d.l.plerique.in 2.notab.
13 Secundò non procedit quando citandi eſſent aliqui vt vniuerſi : vt pote vniuerſitas, capitulum, collegium : tunc apparitor ingredi poteſt, quando erit vniuerſitas congregata, & ſic citare.

Apparitor domum ingrediēs facit iniuriam domino: fallit ut hic.

Barba.

Barba.in dicta clem.cauſam.col.2.de electio.aliàs non poſſet citari vniuerſitas,quæ non ſolet ex-
tra domum congregari.

In officina an quis citari poſsit.

14 Tertiò non poteſt quis citari in officina,ſeu in ſtatione, *à la bouticque*, ſi non ibi inueniatur,
& ſi fieret, non ſufficeret:quia hic loquitur de domicilio.per l.Fulcinius. §.denique. ff. quibus ex
cauſis in poſſeſsionē eatur.l.1.§.1.ff.de liberis agnoſcen.Barto. in dicta l.lex Cornelia. §.ſi tamen.
in fi.Bal.in l.ab eo.Cod.quomodo & quando iudex.Floria.in l.1.§.habitare.ff. de his qui deiecer.
vel effuder.Lanfranc.in repet.c.quoniam contra.in verbo,citationes.quæſt.4.de probat. Aufrer.in
ſtylo parlamen.eo.tit.§.item ſciendum.§.item ſi dominus. & Boer.in repe.l.conſentaneum. fo.22.
Cod.quomodo & quando iud.

15 Nec obeſt l.item apud.§.conuitium. ff.de iniuriis. vbi in ſtatione fit iniuria, ſicut domi. Re-
ſpond.citando in ſtatione non poſſet nuncius fortè tam facilè inuenire citandum, aut ſuam fa-
miliam, quæ referret citationem, ſicut domi : ideo citatio non valebit non inuenta ibi citandi
perſona. Barto. in dicto §. conuitium. Socinus in rubri. de dilationib.articu.17.quæſt.5.verſicu.
16 circa ſeptimam. † Item hic vult fieri in domicilio , ſed domicilium aliud eſt ab officina &
ſtatione per iura ſupradicta,ergo alia erit deciſio.Bart. in l.nec in ea. ff.de adulter.

17 Fallit quando citandus in officina ſeu ſtatione habitaret, vt frequenter fit Pariſ. quia tunc
domicilium eſſet, & in domicilio diceretur facta citatio.l.4.§.prætor.ff.de damno infecto. Barba.
18 in dicta clemen.cauſam.col.45. & Boerius in dicta l.conſentaneum.fo.22. † Et frequentius
hodie inuenietur dominus, & famuli in ſtatione , & officina, quàm domi. Ideo dicerem ibi in
perſona famulorum,vel vxoris,ſeu alterius domeſtici citationem etiam fieri poſſe,maximè ſi do-
mi nullum inuenerit.

Citatio ad domicilium, quomodo fiat.

19 Quæro quomodo ſeruiens citabit, ſi non ingrediatur domum? Reſpon. pulſabit oſtium,&
poſteà ante domum alta voce clamare poteſt, an dominus ſit illic : nam eum vult paucis allo-
20 qui.l.diffamari. Ibi,vocitare.Cod.de ingenuis & manumiſ. † Et ſi dominus reſpiciat per
feneſtram, eum citabit.Cardin.in clem.1.quæſt.2.de iudic.ſi quis dicat eum abeſſe, citabit domi-
num in perſonam illius domeſtici,qui reſpondebit,& ita ſeruatur. Alias ampliationes & limita-
tiones tradunt docto.& maximè Socin.in dicta l.plerique.ibi videre licet.

Conſuetudo ſeruientium Pariſi.

21 Ex conſuetudine tamen Pariſien.apparitores ingrediuntur domos , & cubicula aperta ci-
tandorum , & citant perſonas ſi inueniant : alioqui relinquunt aliquod ſcriptum domeſticis,
quod vulgò copiam expleti vocamus , & ita vidi ſeruari : ſed quando inueniunt oſtium clau-
ſum , non poſſunt per vim in ciuilibus ingredi : vt alibi ſcripſi. & probatur in dicta l. plerique.
cum l.ſeq.ff.de in ius vocando.

Domicilia plura habens, in quo ſit citãdus.

22 Item ſi citandus duas vel plures domos habeat, ſeu domicilia , citari debet vbi degit tem-
pore citationis cum familia. l.4.§.prætor.ibi, ſed domum in qua degit.ff.de damno infecto. l.in
lege cenſoria.de verbo. ſignific. facit l.1.Cod. de officio diuerſo.iudic. & tex.in §. ad hæc ſanci-
mus.in authen.vt ſponſal.largit.ibi in quibus ipſi degunt.collat.8.Spec.in titu.de citatio. §. ſequi-
tur. verſic.quo facto.Barto.in l.1.ff.de liberis agnoſcen. Ange.in §.fin.inſtit.de pœna temerè litig.
Bertach.in tractatu de Epiſcop. lib.1.partis 3.col.3.Petrus de Ferrar. in ſua practica , in forma re-
ſpon.rei.gloſ.1.verſi. ſed pone in caſibus.

Relationū citationum qualis eſſe debeat.

23 Et ſic nota, quòd nuncius debet referre ſe citaſſe in domo propriæ habitationis , in qua de
præſenti degit, nec ſufficeret, ſi diceret ſe citaſſe domi, quia non intelligeretur de qua domo, &
ſic incerta eſſet relatio. argu.l.ſi ita.ff.de auro & argen.lega. & poſſet eſſe citatus,aut citatio facta
vbi non degit,& ſic nec valeret citatio.Bar.in l.quod ſi dubitet.ff.de acquir.hæred. Panor.in cap.
cauſam.col.4.de dolo.Alex.conſi.2.in 3.vol.

24 Nec valeret ſi diceret ſe citaſſe in domo ſolitæ habitationis , quia fortè erat ſolita in hye-
me, ſed non in æſtate, quo tempore citauit, vel fortè tempore citationis ibi non degebat , teſte
Corneo conſi.57.in cauſa col.4.litera H.in 3.volu.& conſi.52.in hac. col.vlti.in 4. volu. vide per
25 Socynum in tractatu de citatio.artic.13. † Iſta tamen hodie non ſolent perquirere iudices.
Sed ſi poſteà pars iterum citata opponeret ſe non citatam in loco,in quo degebat,tunc iudex pri
mam contumaciam ei non imputabit.

Relatio obſcura , an valeat.

26 Etiam eſſet relatio obſcura, ſi ſeruiens referret citaſſe , vt in mandatis continetur , vel vt
ſibi mandatur, & ſic non valeret : vt docet Aegidius de Bella mera deciſio.210.ſi commiſſarius.
& Alexan.in dicta l.4.§.prætor.ff.de damno infecto. & conſi.137. in cauſa: colum.3.in ſecundo
volu.& conſi.2. in 3.volu. contrarium tenet Socynus conſi.56.viſo proceſſu. colum.2.in 4.volu.
27 † Et credo quòd iſta vltima opinio ſeruaretur in practica.per l.ſi ita ſcripſero.ff.de condit
& demonſt.l.ſi prior. & ibi not ſoluto matri. Vide Lanfranc. in repet.cap. quoniam. in verbo,
citationes.in fi.de probat.& debet nuncius exprimere in quo loco inuenit citandum,& quo die,
potuiſſet autem citare illum,&.in loco inhabili,& die.Ideo non valuiſſet citatio,teſte Bal.& Præ-
28 poſito,in cap.cùm parati.col.2.de appel. † Sed hodie inuenta perſona citandi iſta nō curan
tur.ſed pars illa opponere debet,ſi velit . ſi verò non fuerit inuenta perſona,& quis citatus fuerit
domi.& ſeruiens retulerit citaſſe,vt in mandatis continetur,valet de conſuetudine citatio, ſi non
impugnetur à parte allegante ſe non fuiſſe citatam vbi degebat,vel ſi alleget aliã cauſam iuſtam:
vt docto. aſſerere videntur in dicta l.conſentaneum. Cod. quomodo & quando iud. De triplici
domicilio ſcripſi in tracta.de domicil.elect.infrà.

En preſence de records, & de teſmoings qui ſeront inſcripts au rapport & exploict de l'huiſſier ou ſergent, ſur peine de dix liures Pariſis d'amende, contre ceux qui ſeront trouuez en faute.

GLOSSA IIII.

1 ET ſic in citatione debent intereſſe teſtes, qui in nuncij relatione inſcribi debent ſub pœna decem librarum Pariſien. hic comminata, non tamen impoſita, quam tamen iudex imponere vocato & audito apparitore poteſt, vt gloſ. & docto. decidunt in c. vno. de ſagittar. alibi ſcripſi.

Teſtes uocantur records, & quare.

2 Hic autem, *records*, vocat teſtes, eò quòd teſtes debeant recordari illorum, quæ geruntur coram eis: inde eſt quòd in ſponſalibus puellarum ſolent verberari adſiſtentes, vt recordentur, ſicut dicit gloſ. in l. fi. Cod. de emancip. liber. quam probat Boet. in §. 1. de conſuet. matr.

Particula & , pro id eſt.

3 Dictio &, in hoc articulo poſita exponitur pro id eſt: vt alibi in l. 1. ff. de dolo. & in §. ſed iſte. Inſtit. de actionib. & in rub. Cod. de vindict. liber. vbi plurimas gloſ. cumulaui in Cod. meo antiquo. ratio eſt quare teſtes adhibentur, vt falſi materia præcludatur apparitoribus, quæ quidem bene multis eſt peculiaris: & vt calumnia partis volentis inficiari ſe citatam, tollatur. Ad hæc, vt ſi pars auferre literas à viatore vellet, vel eum percutere, præſentia teſtium compeſcatur, & refrenetur, & vt actus facilè probari poſsit.

Relatio nũcij ſine teſtibus, an ualeat.

4 Sed quæro, an valeat relatio nuncij ſine teſtibus? breuiter exiſtimarem valere, quia hic non annullatur: ſed puniri ſeruiens in decem libris Pariſ. debet. docto. in l. non dubium. Cod. de legib. ſed in conſtitut. Neapolit. fo. 180. nume. 4. & Andr. de Iſernia in peregrin. commenta. ibidem. rubri. de literis citator. fol. 54. tenent ibi eſſe de forma, & ſic aliter factum non valere.
5 † Quod verum eſt, ſi à parte impugnetur, & allegetur ſic factum non eſſe, vt in ratione continetur, tunc non credetur illi relationi ob teſtium defectum: alioqui ipſo iure citatio tene-
6 bit in Francia, ſi non fuerit impugnata. † Imò ſi dicatur in præſentia teſtium, vel vicinorum factum eſſe, non ſufficiet per iſtum tex. requirentem teſtes inſcriptos eſſe debere, & ſic nominatos oportet eos eſſe. Et ita cenſuit Senatus anno 1542. die 6. Martij, & ſufficit ſi apparitor ſcribat eos, licet ipſi teſtes non ſe ſubſcribant per iſtum tex. qui non requirit niſi inſcriptionem, non ſubſcriptionem: & dicuntur inſcripti, quando apparitor in relatione dicit citationem factam in præſentia Ioan. & Gaij tali die, &, &c.

Areſtum.

Citatio de iure ſine iudicis mandato non ualet.

7 Et licet de iure non valeat citatio, ſi non appareat de iudicis mandato in actis. docto. per illum tex. in c. quoniam. de probat. gloſ. in l. ſancimus. in fi. Cod. ad Trebel. Panor. & alij in cap. 1. de iudic. Bal. conſi. 63. ſolum. in 5. vol. cum aliis ſimilib.

Apparitor in Francia, quomodo ſine iudicis mandato citare poßit.

8 Imò non valet citatio etiam data commiſsione iudicis, niſi exprimat per quem vult hoc fieri, vt aſſerit Bald. in l. eius qui. in 3. col. verſicu. prætereà. ff. ſi certum peta. & in l. fin. circa medium. Cod. de exhibendis reis. & in cap. cùm venerabilis. col. 2. de dolo. & iſtud dictum eſſe paucis notum, per quod honorem & commodum quis aſſequi poterit, vt aſſerit Hippoly. in ſingul.
9 235. procuratores. † Tamen non ſeruatur in Francia, in qua eo ipſo quòd quis eſt factus apparitor, ſeu ſeruiens, ſtatim ſine alia commiſsione ad ſolam partium requiſitionem citare po-
10 teſt, ſed non præhendere, ſeu perſonam capere, vel arreſtare ſine iudicis mandato. † Et ſic ardua ſine iudicis mandato non facit, leuia ſic: quia in modicis non curatur de iudicis mandato. argumen. l. ſcio. ff. de in integrum reſtitut. niſi in parlamento, ad quod nullus citare poteſt ſine Regis vel curiæ mandato. per §. nullus rubri. de adiornamentis. in ſtylo parlam. Ioan. Fabri
11 in §. quadrupli. col. 1. de actionib. in inſtit. † Etiam in materia ſaiſinæ & nouitatis non poteſt citari quis ſine mandato, vt cenſuit Senatus, prout refert Aufrer. in ſtylo parlamen. areſto 41. item quòd ſeruientes.

Areſtum.

Requiſita in hoc articulo.

12 Et ſic requiruntur hic ſequentia, primò quòd aliquis ſit citandus, quia hic de citatione tractatur, probatur ibi, *Adiournemens.*

13 Secundò quòd illa citatio fiat in facie citandi, vel in eius domicilio. in tex. ibi *à perſonne, ou à domicile:* vt ſuperius dictum fuit.

14 Tertiò quòd fiat in præſentia teſtium, ibi, *en preſence des recordz*, & ſic requiritur, quòd teſtes intelligant, nec ſufficeret ſola illorum præſentia. per l. diem proferre. §. coram. ff. de arbitr. & l. coram. vbi ſcripſi. de verb. ſigni. quia non recordarentur de eo quod neſcirent.

15 Quartò requiritur in hoc tex. quòd duo ſaltem teſtes adſint. Nam vbi numerus teſtium non adiicitur, etiam duo ſufficiunt: quia pluralis locutio duorum numero contenta eſt. l. vbi numerus teſtium ff. de teſtib. & in hoc fortè corrigitur articu. 1. ſuprà eo. vbi vnus ſufficiebat, & ſic non credetur viatori, niſi teſtes inſcripti ſint, vt hic: licet de iure crederetur in his quæ ad ſuum ſpectant officium. tex. in cap. cùm parati. de appel. vbi plenè Panor. & alij.

Referre ſufficit apparitori tales teſtes præſentes fuiſſe abſque alia ſubſcriptione.

16 Quintò requiritur quòd illi teſtes præſentes inſcripti ſint in relatione, & in expletis, ſeu executione apparitoris, ibi, *qui ſeront inſcripts.* Non tamen requiritur ſubſcriptio teſtium: ſed ſufficit viatorem referre citaſſe talem in præſentia Ioan. & Petri &c. Et quando apparitor exemplum citationis & executionis tradit parti, etiam teſtes inſcribere debet & nominare.

17 Vltimò hic, *ſur peine de dix liures*. non eſt pœnæ impoſitio: ſed tantùm comminatio. per
gloſ. in cap. vno. de ſagittar. ob id iudex hanc pœnã imponere non poterit, niſi audito apparitore,
nec iſtam pœnam ſolent iudices in principio declarare, ſed ad leuem mulctam decem ſolidorũ
ſeu aliam condemnare, vt vidi ſeruari.

Cõminatio pœnæ ĩ fligendæ apparitori.

18 Sed à quo poſſunt apparitores condemnari, quando in eorum officiis delinquunt? Re-
ſpond. à iudicibus tantùm Regiis, quibus ſubditi ſunt, vt à iudicibus Bailliuorum, Seneſchallo-
rum, vel gubernatoris Montiſpeſſulani: vt aſſerit Ioannes Fab. in l. fin. Cod. de officio præfecti
vrbis. & Petrus Iacob. in practica ſua, in rubr. de condictio. ex lege. §. quadrupli. vbi dicit iudices
teneri ex delictis ſeruientum, quia tales elegerunt. † Verùm hodie quia Rex eos eligit, iudices
non tenentur, niſi ex diſsimulatione, quia eos non puniunt, ne Clodius fortè accuſet mœchos.

Apparitores à quo puniri poſſint.

19 Poterunt tamen alij iudices etiam non Regij ſiſtere apparitores, & arreſtare donec man-
dati executioniſque teſtationẽ præbuerint, vt docet Imbert. in §. 1. in foren. inſtit. & quandoque
puniuntur ſi in contemptum illius quicquam moliantur. l. vna. ff. ſi quis ius dicen. non obtem.

Areſtari apparitores poſſunt.

Idem articul. x v 1. ibidem.

Que tous adiournemens pour faire & intenter nouueaux proces ſeront libellez ſommairemẽt, & cõtiendront la demande, & moyẽs d'iceluy en brief, pour en venir preſtz à defendre par le defendeur au iour de la premiere aſsignation.

Articulus tertius.

GLOSSA VNA.

1 IVri cõueniens videtur iſte articulus, dicens, qua quiſque actione vult agere, prius
eam edere debet. Nam æquiſsimum videtur eum, qui acturus eſt, edere actio-
nem, vt proinde ſciat reus, vtrum cedere, an contendere vltrà debeat: & ſi conten
dendum putet, veniat inſtructus ad agendum cognita actione, qua conueniatur.
2 in l. 1. ff. de edendo. Et per hanc ordinationem multę confunduntur doct. opiniones. † Nam
hic planè ſtatuitur, quòd in prima citatione libellus actoris debeat inſeri, vt plenè reus inſtrui
poſsit, de quo conuenitur, & alia dilatio deliberatoria poſteà dari non debet: vt hic. & probatur
in cap. præterea. de dilationib. vbi iudex exemplum reſcripti in prima citatione inſerit. & cap.
fin. ibi, vt ad reſponſionem præparati veniant. 5. quæſt. 2. & Cyn. in l. 1. col. 2. Cod. de dilationib.
dicit bonum eſſe ſi cum citatorio ſemper mittatur libellus, & iuridicum eſt, licet non conſuetum
ante iſtam ordinationem: ideo poſtea libello in prima citatione non dato, neceſſe erat dilatio-
nem viginti dierum concedere, vt reus deliberaret. authen. offeratur. Cod. de litis conteſtat. ſed
3 vides hic eſſe ſtatutum, vt libellus ſeu petitio citationi inſeratur, † vt in primo termino reus
reſpondere teneatur. facit tex. in l. iubemus. ibi, querelæ propriæ libellum conſcriptum. Cod. de
defenſo. ciuit. §. ad excludendas. in authen. de litigioſ. collat. 8. Et huius fuit ſententiæ Petrus de
Bella pertica in dicta auth. offeratur. Bar. & alij in l. ſi finita. §. Iulianus. ff. de damno infecto. Nam
per hoc ceſſant dilationes, & ſubterfugia multa, quæ reus quærebat & exercebat: vnde hodie bre-
4 uis quædam ſcriptura dari ſolet apparitori, quam ipſe reo præſtat, quæ ſic habet. † Citetur ta-
lis Ioannes ad talem diem, coram tali iudice, vt veniat ad recognoſcendum ſuum chirographum,
ſeu cedulam, vel viſurus ſe condemnari ad reſtituendum decem aureos, quos mutuo à tali ha-
buit: & ſuper hac ſcriptura, vel alia pro qualitate facti reus deliberat, quid in primo termino re-
ſponſurus ſit, vel ad reſtituendum talem equum, item domum ſi exter, alioqui valorem ipſius. l.
quod indebitum. ff. de condict. indeb. Barto. in l. 1. §. quia autem. ff. quorum legat. & in l. vinum. in
5 fi. ff. ſi certum pet. Pariſ. conſi. 113. monitorium. in 4. vol.) † Et ſi petitio non inſeratur, non erit
nulla citatio, quia hic non annullatur, ſed non tenebitur in primo termino ſe defendere reus,
ſed dilationem ad deliberandum habebit, vt ſequitur articu. proxi. ibi, *pour en venir preſtz à defen
dre par le defendeur au iour de la premiere aſsignation.*

In prima citatione petitio inſeri debet.

Forma citationis libellatæ.

6 Fallit ſecundum quoſdam in cauſis breuibus, in quibus libellus offerri non debet. authen. niſi
breuiores. Cod. de ſenten. quia plus in libellis & ſcripturis expenderetur, quàm res valeret, & non
eſt faciendum id, in quo plus exponitur, quàm res ſit. tex. & ibi Barto. in l. mediterraneæ. Cod. de
anno. libro 10. ſed ego putarem iſtum articulum habere locum etiam in modicis rebus: quia in
hac breui petitionis ſcriptura minimæ fiunt expenſæ: ergo in illo quamuis modico etiam pe-
titio mitti debet, & multò fortius, vt citius hæc cauſa breui expediatur. Et ita ſeruatur, quamuis
nis doct. putent intelligendam illam libelli ſolennitatem. de qua in titu. de libelli oblatio. &
In authen. offeratur. Cod. de litis conteſtatione. eſſe mittendam, de qua non intelligitur hic
textus, ſed tantùm de illa ſummaria petitione, quam ſuperius expreſsi: & hoc vult dicere tex.
Ibi, *ſommairement.*

In cauſis etiam breuibus citatio petitionem debet continere.

7 Secundò non adſtringitur officialis, vel alius iudex eccleſiaſticus, quando citat clericum ad
ſeruandum hanc legem: vt fuit in Senatu pronunciatum anno 1537. die 4. Iunij: quia non li-
gantur eccleſiaſtici iudices his ordinationibus, niſi vt dixi in procemio ſuprà in primo Tomo.
Sed quia iuri conformis eſt conſtitutio, vt ſuperius dixi, & probat Igneus in l. contractus. col.
57. ff. de reg. iuris. & Boerius in repe. l. conſentaneum. Cod. quomodo & quando iud. & doct. in l.
ſi finita. §. Iulianus. ff. de damno infect. Ideo ius ſequi teneretur, tanquàm vtile partibus, & ſic iſta

Iudex eccleſiaſticus petitionem citationis debet inſerere.

Areſtum.

ſeruare debet, per quæ proceſſus breuiores fiunt,ad quod debent ipſi laborare.cap.finem. de dolo.cap.venerabilis. de iudic.

Singulæ citationes nonnulæ & eiuſdem proceſſus,an ſint libellandæ.

8 Tertiò derogatur huic tex.in aliis citationibus vltra primam, quia prima tantùm continere debet dictam petitionem, aliæ verò non: quod probat hic tex.ibi, *pour faire & intenter nouueau proces.* Et Cynus in l.1.Cod.de dilationib. huius videtur ſententiæ,quia poſt primam citationem datur deliberatio, ergo in illis locum non habebit. Tamen iſte tex.procedit in quacunque citatione prima, vt hic dicitur, *tous adiournemens pour faire & intenter nouueaux proces.* quamuis hic tex. non loquatur de aliis,tamen eadem ratione dictante ſic fieri debent, ſi poſsint aliæ citationes,& hoc recepit vſus forenſis:ſolet enim citari pars ad videndum produci teſtes, inſtrumenta, vel alia faciendum.

Requiſita in hoc tex.

9 Et ſic in hoc tex.ſequentia requiruntur: primò quòd intentetur nouus proceſſus. ibi, *intenter nouueau proces.* de hoc verbo intendere dixi in tracta.de except.in q.10.

10 Secundò quòd citatio fiat ad intentandum illum nouum proceſſum, ſecus ergo ſi ad executionem fieret,vel ad alium actum,niſi vt dictum fuit.Et dicitur nouus proceſſus,qui de recenti inchoatur,vt plenè de hoc ſcripſi in l.ſilua.§ noualis.ff. de verb.ſignifi.

11 Tertiò requiritur,quòd illa citatio ſit libellata,id eſt libellus ſeu petitio inſerta ſit in citatione, vt citetur talis ad reſtituendum talem domum ſitam &. &c. quæ petetur ab eo actione rei
12 vendita. Conuenit ordinatio Regia in rub. *que les lais ne ſeront conuenus.* artic.5. † Sed non loquimur hic de illa libelli ſolennitate, de qua docto. in l.1. ff.de edendo. & in cap.1. de libelli oblat. ſed de ſummaria petitione, qua non obſtante fiet in termino alia petitio, & poſtea dabitur libellus, niſi in modicis cauſis, vt vidi in iudicio forenſi ſeruari, & docto. tradunt in dicta authen.offeratur. ſed iſte libellus erit conueniens primæ petitioni, alioqui non teneretur pars reſpondere, vt per doctores in dicta l.1.ff.de edendo. & in l edita. Cod.illo titu.imò haberet dilationem deliberatoriam, ſi primæ petitioni non conueniret libellus in iudicio datus, quia ſuper eo non potuit pars deliberare.

Libellata petitio ſecundum ordinationem, quomodo intelligatur.

Summariè petitio inſeritur libello.

13 Quartò requiritur quòd ſummariè petitio inſeratur, non totus libellus, prout offertur per hoc verbum, *ſommairement.* Sed ſufficit exprimere, vt reus ſciat deliberare quid reſponſurus ſit. l.1.ff.de edendo.

14 Quintò debet continere illa citatio petitionem actoris: ibi, *la demande:* vt citetur talis ad dandum & reſtituendum decem aureos, quos mutuo recepit à tali &.&c.

Cauſa ta debet eſſe petitio in libello.

15 Sextò requiritur non ſolùm petitio, ſed etiam petitionis cauſa. ibi, *& moyens d'iceluy en bref.* Et ſic non ſufficeret dicere, citetur talis ad dandum, & reſtituendum decem aureos: ſed oportet inſerere, quos cauſa mutui debet,vel ex cauſa venditionis frumenti, aut alia.Et ſic cauſa remota in actione perſonali exprimetur in reali cauſa proxima.l.& an eandem.§.fi.ff.de exceptione rei
16 iudic.docto.in §.1.de exceptio.in inſtit. & in l.1.ff.de edendo. † Imò quando iudex eſt in vna ſola cauſa iudex,debet in citatione vel in commiſsione ſua inſerere illam cauſam, propter quam eſt iudex,vt docto.not.in cap.prætereà.de dilationib.Et ſic fuit iudicatum contra Præpoſitum Pariſ. & Scabinos anno 1543. die 8. Aprilis ante Paſcha in Tornella, pro mercatoribus lignorum, qui ab ipſis iuriſdictionem ſolùm ſuper flumine habentibus appellauerant tanquam ab incompetentibus, eò quòd non expreſſerant in illo caſu ſe habere iuriſdictionem, quod eſt notandum.

Qui iudex eſt ſolùm in certa cauſa citans, eam debet exprimere.

Areſtum.

Finis libellatæ citationis eſt,ut paratus veniat reus ad iudicium.

17 Vltimò iſta fiunt vt paratus veniat reus prima die aſsignata ad comparendum, & ſe defendat, nec obtinebit aliam dilationem ad deliberandum, ibi. *pour en venir preſt à defendre par le defendeur au iour de la premiere aſsignation.* & dixi probari in cap.2.& fin. de dilationib. Limitatur in articu.ſeq. vt ſequitur.

Citatio de iure quid continere debeat.

Nota tamen quòd de iure citatio continebat rem,quæ petebatur, cauſam petendi, nomen actoris & rei, & coram quo ſit quæſtio agitanda. Barto.in ſuo tractatu ritus iudicio.verſi.item quòd ſuper quocunque.

Articulus quartus.

Ce qu'il ſera tenu de faire.ſinon que pour grande & euidente cauſe luy fuſt baillé vn delay pour tous,pour venir defendre.

GLOSSA VNICA.

Limitatio præcedentis articuli.

1 ISTE articulus limitationem præcedentis articuli continet. Nempe in articulo præcedenti dictum fuit, reum citatum inſerta petitione teneri ad reſpondendum in prima aſsignatione: fallit,niſi ex magna, & euidenti cauſa danda eſſet dilatio ad defendendum,& tunc vna pro omnibus dari debet.

Dilationem deliberatoriam quādo iudex poſſit concedere.

2 Et ſic requirit hic articu.cauſam, non ſufficit tamen quælibet cauſa, ſed magna & euidens: vnde ſi quis dicat non vidiſſe citationem,quia fuit impeditus ad ludos, non obtinebit dilationē: ſed oportet quòd alleget iuſtam cauſam:imò tex.dicit magnam, *grande.* † Vnde ſi aliquis citatus ad reſtituendum domum,quam detinet iniuſtè, in termino compareat.dicens ſe non potuiſſe videre inſtrumenta,ob cohæredem ſuum abſentē,apud quem erant omnia hæreditatis inſtrumenta, tanquam antiquiorem. iuxta l.procurator.Cod.de edendo.tunc iſta cauſa eſt magna, & euidens ob quam danda ſit ei dilatio.

3 Ideo non relinquitur hîc arbitrio iudicis, vt det dilationem quando ſibi videbitur, & ſine
cauſa,ſed tunc demum quando ex cauſa magna,& euidenti hoc faciendum eſſe videt. Et iſtius
4 cauſæ approbatio arbitrio iudicis relinquitur,arg.l.1.ff. de iure delib. † Et puto hîc dici ma-
gnam & euidentem cauſam,id eſt euidenter & notoriè iuſtam,quia cauſa allegata oportet quòd
notoriè iuſta videatur iudici.nec iſta cauſa aliàs probatur, ſed ſufficit allegatio cauſæ iuſtæ hîc:
alioqui oporteret nouum conſarcire proceſſum ſuper hac cauſa,& quæ dicatur euidens,vide in l.
licet.ff.de lega.1.& quæ ſcripſi in l.natura cauillationis.ff.de verb.ſigni.

Cauſa magna & euidens quæ dicatur.

5 Item vna tantùm dilatio dari debet,non duæ, vt probatur hîc. *vng delay pour tous.* Et ideo ſi
iudex poſt primam dilationem concederet ſine cauſa ſecundam,poſſet actor appellare, quia tan-
tùm vna hîc permittitur dilatio. Ideo pars in hoc grauatur,& ſic iuſta erit appellatio. Alia dicun
6 tur per docto.in cap.1.de libelli oblat.& in cap.2.de dilat. † Et iſtam dilationem iudex lón-
gam vel breuem concedere debet pro qualitate materiæ,perſonarum,& locorum, & arbitrari: vt
per docto.in l.1.& 2.Cod.de dilatio.l.2.ff.de re indic.

Vnica dilatio & quàm prolixa concedi debeat.

Idem artic. XXII. Ibidem.

Que de toutes commiſſions & adiournemens, ſeront tenus les ſergens laiſſer la copie auec l'exploict.

Articulus quintus.

GLOSSA I.

1 EXemplum citationis ſeu copiam dãdam dicit hic tex.qui elicitur ex cap.prætereà. de
dilatio.& reſcripti copiam dãdam.dicit tex.in cap.cùm contingat.de reſcrip. & gloſ.
in c.cauſam.de electio.in verbo,porrecto.ſcripſi in §.teneãtur.in verbo, dare. de col-
lat.in concord.Franciæ. Vt igitur in ſuperioribus articulis dicta fiant, ſtatuuntur hîc
ſequentia, primùm, vt viatores & ſeruientes teneantur dimittere exemplum, ſiue copiam parti,
2 vt partes cauſari poſteà non poſsint, ſe non potuiſſe deliberare, vt declarat hîc text. † Sed
quorum copiam teneatur apparitor dimittere? probatur in cap.cùm perſonæ. ibi de articulis, de
quibus cõtrouerſia fuerit, tranſcriptum tradere teneatur.de priuileg.in 6.& hic tex.dicit, *de toutes
commiſſions & adiournemens.* Si fortè commiſſum ſit negocium tali, vel teſtium examinatio, ſeu
alius articulus cauſæ. Iuxta gloſ.in clemen.1.de officio deleg. & iudex delegatus tranſmittit exem
3 plum reſcripti per cap 2.de dilationib. † Non tenetur tamen oſtendere viator,quòd ſibi com
miſſum ſit onus citandi de conſuetudine, vt ſuperius dixi. De hoc verbo committere, abundè
4 ſcripſi in l.inter ſtuprum.§.1.ff.de verbo.ſignific. † Et an credatur notario, ſeu grapherio ſcri-
benti examinationem teſtium,vel alium cauſæ articulum fuiſſe ſibi commiſſum.ſcribit Bart.in l.
ex ſententia.ff.de teſta.tute.quod ſic.& in deciſ.Neapolit.quæſt.317. dicit eſſe conſuetudinem, vt
credatur.ſequitur Collect.in cap.ſi qui teſtium. col.2.de teſtib. & hoc ſeruatur in Francia, licet
communis ſententia ſit in contrarium,vt conſuluit Alexan.conſi.212.in ſexto vol. & Dec.conſi.
42.in ſecundo dubio. alibi plenius examinabo.

Apparitores exemplum citationis & executionis partibus relinquere tenentur.

Copia quid debeat continere.

Notario ſcribẽti ſibi fuiſſe cõmiſſum negocium an credatur.

5 Debet etiam idem nuncius copiam citationis dare vnà cum executione, quam ipſe fecit,
quam vocat *l'exploict.* Et ſic tenetur exemplum dimittere,& literarum citationis, & executionis
factæ,videlicet quòd in vim talium literarum,talis fuit citatus ad talem diem, coram tali iudice,
6 ad tales effectus &c.præſentibus talibus teſtibus,qui reſpond. &.&c. † Et ſic non arctat hæc
conſtitutio viatorem ad relinquendum commiſsionem aliorum actorum, quia de duobus tan-
tùm loquitur,videlicet de commiſsionibus & citationibus,ergo in aliis non adſtringit. arg.l.cùm
prætor.ff.de iudic.& cap.nonne.de præſump.

7 Sed nunquid hæc ordinatio loquens in ſeruientibus, *ſergens*, procedat etiam in apparitori-
bus aliis, quos vocant, *huiſsiers*, & exiſtimatem etiam in illis procedere:cùm hoc nomen *ſergens*,
ſit generale, & quia eadem ratio habet locum in his,ſicut in aliis apparitoribus: & omnes com-
muniter de iure apparitores vocantur, licet communis vſus differentiam adhibeat, vt ſuperius
dixi: tamen quia eadem eſt ratio in illis,idem quoque ius erit,per cap.de multa. de præben. l.il-
8 lud.ff.ad leg.Aquil. † Et hodie ſeruatur quòd tam ſeruientes,quàm alij executores non ſo-
lùm citationum exemplum,vel commiſsionum præbent,ſed etiam omnium actorum, & execu-
tionum,quas faciunt,& præceptorum in ciuilibus,de quibus vide quod ſequitur.

An ſeruientis nomen extendatur ad eos quos vocamus huiſsiers.

Omniũ executionũ & præceptorũ copia relinquenda.

Aux adiournez, ou à leurs gens & ſeruiteurs.

GLOSSA II.

SEcundò prouidet hîc,cui relinquere debeat apparitor exemplum? Et reſpon.citatis, ſi
illis citatio intimetur,ſi verò aliis,tunc illis copia dabitur, quibus citatio denũciabitur.
Primò vxori,ſi citatus habeat.nam quod vxor ſcit,viro non celabit, vel econtrario.di
cit gl.in l.aut qui aliter.ſed & Seruius.ff.quòd vi aut clam.quam ponderat Bal.in Mar
gar.in verbo,maritus.in 7.q.& Tiraquel.in tractatu de legibus connubialib.in 10.lege,in princ.&.
non inuenta vxore poteſt relinquere familiaribus,& domeſticis,& vni ſufficit,& qui cõtineantur
horum nomine deſcribit gl.in c.in literis.de teſtib.vbi dicit omnes comprehendi ſeruos, & habi-

Exemplum cui relinqui debeat.

tantes cum domino. Et hoc probat etiã tex.hîc,*ou à leurs gens*, nam vulgò famulos,& omnes no
biſcum habitantes vocamus, *noz gens*. De his ſcripſi in tracta.de mercator.artic.1.gl.3.in 2. tomo.

Citatio præſumitur in notitiam citati perueniſſe.

2 Item quando iſtis dimittitur exemplum citationis,& aliorum,quæ ſuperius dixi, citatio præ-
ſumitur perueniſſe in noticiam citati.per gl.in l.ſi legibus.Cod.de epiſc.audien.Bar.in l.ſi tutor.
de excu.tuto.l.ſcire.§.ſufficit.ff.de admin.tut.Alex.in l.inter omnes.§.rectè.ff.de furt.l.de pupillo.
§.nunciationem.de noui oper.nunc.& ſi nullus ex domeſticis inueniatur,audi quid ſtatuitur.

Ou les attacher à la porte de leurs domicilles.

GLOSSA III.

Exemplum ſi dari non poßit, affigendum eſt.

1 IGitur ſi non inueniatur citandus,nec vxor eius,vel aliquis ex illius domeſticis in do-
mo, vel fortè nolunt reſpondere:eo caſu apparitor in præſentia duorum teſtium affi-
get citationis, commiſsionis,& executionis exemplum portæ illius citati clauo,vel ce-
ra,ſeu glutino : & hoc probatur in clemen.1.in fi.de iudic. & ſuperius deſcripſi ſuſius
in præfat.

Affixa copia citationis quanto tẽpore ſtet nõ curatur. Legere debet uiator citationem coram teſtibus.

2 Intellige quòd hîc non ſtatuit quantum temporis remanere debeat affixa citationis copia,
ſed nullus debet illam auferre, niſi vellet illam ad citatum mittere : & ſufficiet quòd conſtet in
relatione affixum fuiſſe citationis exemplum coram duobus teſtibus,quos apparitor in dicta re-
latione inſcribet, licet non fiat mentio de tempore, quo remanſit affixum.doct. in dicta cle.1. de
3 iudic. † Et debet viator publicè legere iſtam citationem coram teſtibus,ſecundum Bar.in ver
bo,publicè.in extrauag.ad reprimendum.qumodo in læſæ maieſta.crimi.proced. alioqui teſtes
quomodo ſcirent quòd citatio fuit affixa? poſſet enim ſeruiens aliam ſcripturã affigere, ideo ma-
ximè illiteratis dicerem eſſe legendam,ſed ſi teſtes eſſent literati, qui ipſi poſſeot cognoſcere, di-
4 uerſum dicit Matth.de Afflictis in conſtit.Neapol.rub.de lit. citat.not.5.nu.10. † Tamen ego
vtrobique dicerem ſaltem apparitorem debere dicere teſtibus,quòd volebat citare talem, & quia
eum nou inuenit,nec aliquem domeſticorũ,ideo affixit iſtas literas oſtio domus citati, quæ ſunt
exempla tam cõmiſsioois citationis,quàm executioois factæ : & teſtes literati debent illas videre,
ſi verum ſit, quod dictum à ſeruiente eſt:alij autem credere ei poſſunt,& literæ quæ affiguntur
debent hebere teſtes inſcriptos,in quorum præſentia factum fuit,vt ſuperius articu 2.ſcripſi, nec-
non ipſius apparitoris ſubſcriptio ineſſe debet.& ita ſeruatur.

Encores qu'ils ne fuſſent point demandees.

GLOSSA IIII.

1 LIcet regulariter iudicium nõ detur,oiſi poſtulatum fuerit.l.4.§. hoc autem iudicium.
ff.de damno infecto,quia in Euangelio dicitur : Petite,& accipietis:nec copia nomi-
nationis dari debet,ſi non petatur:vt ſcripſi in tracta.nominat.quæſt.14.nu.88 ſcripſi
multa in glo.concord.in §.reocantur.in verbo,petierit.Plura cumulat Hippoly.in l.
vnius.§.cogniturũ.ff.de quæſtio.fallit quando contrarium eſſet expreſſum,vt hîc,per tex. in c.per
tuas.Ibi,etiam ſi abſulutionem oon petat.de ſenten.excom.not.doct.in d.§. hoc autem. maximè

Obtuliſſe copiam citationis ſufficit apparitori.

2 de Ripa,poſt Bar.& alios. † Et ſic apparitor ſiue petitione relinquet copiã, quam ſi pars poſt
oblationẽ oolit accipere,non tenetur nuncius poſtquàm ſemel obtulerit,amplius offerre, ſed va-
lebit citatio,ac ſi data fuiſſet copia:quia poſtquàm per ipſum non ſtat, ſibi noo eſt imputandum.
regu.in iure ciuili.ff.de reg.iur.plenè ſcribit Hippoly.in practica ſua,in §.nunc videndum. quãdo
iudex parte non petente procedere debeat.Ibidem.ſed tex.in l.fi.C.de princip. agent.in reb. lib.12.
inquit,Quotieſcunque exemplaria poſtulantur,his quorum intereſt accepto ſolido,quod petitur,
præbere non differant.&c.hic verò ſtatuitur dari ſiue petatur,ſiue non, & hoc ad ſubleuandum
partes ſimplices,vel aliàs,vbi oon inueniuntur ipſæ partes,ſed domeſtici tantùm domi,vt pars ex
hoc exemplo ſibi prouidere poſsit,quia aliquando partes neſcitent petere exemplum ob timorẽ,
vel eſſent ignaræ.ideo hic prouidet,vt exemplum detur,ſiue petatur,ſiue non. Et de hoc cõſtare
debet,vt ſequitur,& etiam quòd oblata fuit copia,ſed pars eam recuſauit.

Et en faire mention par l'exploict.

GLOSSA V.

Quæ ſunt in relatione ſeruientis exprimẽda.

1 APparitor ergo debet facere mentionem in executione & relatione ſua : ſed de quibus?
tex.non plenè elucidat : ideo ego putarem teneri facere mentionem omuium prædi-
ctorum, videlicet quòd citauit talem repertum , cui exemplum tradidi citationis , &
expletorum,id eſt executionis, & ſi illum ooo ioueoerit,dicet domi inueniſſe vxorẽ, à
qua petiit maritum ſuum, quæ dixit eum abeſſe, & poſteà citaſſe in eius perſona data copia præ-
dictorum illi, vel dicet ſe inueoiſſe famulum talem, cui dedit exem plum citationis, commiſ-
2 ſionis, & executionis, qui promiſit ſe certiorem facturum dominũ.† Si verò neminem do-
mi inuenerit, itidem in relatione exprimet,ſe nemiuẽ domi inueoiſſe, ideo affixiſſe ſe valuis ſeu
portæ domus citandi, literarum copiam tam cõmiſsionis citatiuis, quàm relationis, & hoc in
præſentia

præſentia talis,& talis:& ſemper teſtes habere debet,vt art.1. ſuprà dictum fuit,& hoc ſcribit Lan-
3 franc.in repet.c.quoniam in verb.citationes.de proba. † Et debet in relatione nomen & co-
gnomen citati exprimere,vel illum demonſtrare certis & veris demonſtrationibus,vt filium talis
mercatoris.&c.l.1.cum l.ſeq.ff.de lib.& poſth.& tex.in l.ſi in rem.in fi.ff.de rei ven.Si nomen eius
ignorem, demonſtratione eius vtendum erit, veluti qui ex illa hæreditate, vel qui ex illa ancilla
natus eſt.facit l.certum.ff.ſi cert.pet.

4 Sed an credatur iſti nuncio? doct.dicunt illi credendum ratione officij. hoc verum eſt,ſi ad-
hibuerit illos teſtes, quos ex lege debet adhibere.c.cùm dilecti.de dolo.c. cùm parati.de app.Bar.
in extrauagan.ad reprimendum.in verb.per nuncium. quomod.in læſæ maieſt.crimin.proceda.
poterit tamen pars probare contrarium.per no.in c.quoniam contra.de proba.

Seruienti an credatur.

5 Quid ſi pars falſam relationem probauerit,quomodo apparitor punietur? Reſpon.ſi pecunia
corruptus hoc fecerit,lege Cornelia,de fal.l.1.§.ſed & ſi quis ob renunciandum.vbi gloſ. & doct.
ff.de fal.quæ hodie in iudiciis eſt pœna mortis in Francia. in rubric. *des faux tabellions,notaires, &*
6 *teſmoings* inferius. † Si verò non pecunia,ſed quadam incuria, vel ſimplicitate falſum com-
miſerit,ad intereſſe actione in factũ tenebitur,& ad mulctam.per l.qui nomine. ff. de falſis. quam
ſingul.dicit Roma.ſing.315.hodie. & Guido Papæ in ſuis deciſ.quæſt.44.teſtis. in fin. & ſuo offi-
cio priuari debet,teſte Bald.in c.fin.col.1.de dolo.arg.§.fin.in autheo.de armis.colla.6.quando ex
ſimplicitate vulpina (qua vti ſolent) hoc fecit, ſecus ſi ex ſimplicitate columbina, & ſine dolo.
Chaſſa.in conſue.Burg.§.6.in glo. *de leurs rapports.* Sed cuius expenſis vide tex ſeq.

Seruiens quomodo puniatur ex falſa relatione.

Et ce aux deſpens des demandeurs,& pourſuyuants.

GLOSSA VI.

1 COmmiſsionis, citationis,& executionis tenetur viator exemplum citato tradere, ſed
cuius expenſis? hic elucidat expenſis petitoris hoc faciendum eſſe,ſiue plures fuerint
actores,ſiue vnus.per tex.in c.fi.§.offeratur.3.q.3.glo.in cle.cauſam. in verb.porrecto.
de elect.vbi expenſis partis appellantis debet copia dari appellato.idem tenet Panor.
in c.coniugij.de fide inſtru. Aufrer.in deciſ.Tholo.q.91.tex.& doct.in authen.offeratur.C.de li-
2 tis conteſt. † Et ſic tolluntur opiniones contrariæ, quas recitat Panor.& alij in c.1.in fin.de
libel.obla. & in auth offeratur. & per Aufrer.vbi ſupra.etiam iudici,vel alteri ſi copia dari debeat
expenſis proſequentis concedetur. Idem in copia nominationum ſcripſi in §. teneantur. in verb.
3 dare. de colla in concor. † Et iſte text.loquitur in apparitore, qui ſi expenſis rei exemplum
huiuſmodi traderet, excedere facilius poſſet metas rationis in exigendo: vt in alijs facere ſolent,
4 ob id ſtatuit, vt expenſis actoris fiat. † Cùm autem exemplum petit reus ab actore, vel è
5 contrario,aliquorum inſtrumentorum, tunc non procedit iſte tex. † Sed ſufficit parti ſi in-
ſtrumentorum ſcribendorum copiam faciat, & permittat deſcribere, & quòd fiat expenſis reci-
pientis: vt habetur in l.1.ff.de edendo. Et hæc lex in ſuo caſu ſeruabitur,non in alijs. Aufrer.d.q.
91.vbi dicit in aliis ſeruandam conſuetudinem cuiuſque curiæ & loci:alia multa ſcripſi in repeti.
l.diuus.ff.de Senatuſconſ.Syllania.

Expenſis cuius partis copia dari debeat.

Abſurdum reſultãs niſi actoris expenſis daretur copia citationis.

6 Et ſi actor nollet dare copiam, ſeruiens citare non debet, alioqui ipſe apparitor iudicis arbi-
trio puniendus eſſet, quia non facit quod ſibi præcipitur, imò poſſet cogi ad tradendum per iu-
dicem illius territorij,etiam per atteſtationem perſonæ ſuæ,quia ibi dicitur delinquere. per c.fi.de
7 foro compe.not.doct.in l.2.C.de eden. † Vel pars non tenebitur comparere, ſi petierit, &
eidem datum exemplum non fuerit,vt ſuperius dixi. Si tamen comparuerit,opponere non pote-
rit:ſed iudex concedet ei tempus ad deliberandum.iuxta d.authen.offeratur.

Actore recuſante dare copiã,citare non debet apparitor.

8 Si tamen apparitor exemplum non reliquerit,cùm partem coram iudice eccleſiaſtico conue-
niret, non poterit poſteà pars trahere actorem coram laico, ad tradendum dictam copiam, ſed
coram illo iudice,coram quo pars fuit conuenta:vt cenſuit Senatus anno 1543.die 8.Ianuarij con-
tra Ambianen. Bailliuum, qui presbyterum coram ſe proceſſurum,& exemplum traditurum iu-
dicauerat: ideo male iudicatum curia pronunciauit, niſi vt ſuperius dixi,quando iudex eſſet ab-
ſens,vel in alio loco fieret citatio.

Apparitor aſsignãs d[illegible] corã iudice eccleſiaſtico, non trahetur ad laicum, ut det copiam. Areſtum.

Sauf à les recouurer en fin de cauſe.

GLOSSA VLTIMA.

IStas tamen copiarum traditarum expenſas, ſi actor vicerit, recuperare poterit in ta-
xatione expenſarum,per iſtum tex.ibi.Et ſic oportet actorem prius expenſas facere,
& poſteà recuperare:quod prodeſt, alioqui citatio non arctaret citatum: vt dixi.ſed
quod ſoluamus,& poſteà ſummis laboribus atque incertis repetamus,à tali prodeſſe
liberet nos Deus:vt ſcribit gl.in l.ſi ſeruus.§.boue.ff.de condict.furti.& in l.ſi quis cùm totũ.§.pla-
ne.ff.de excep.rei iudi.Ideo multò tutius eſt retētione vti,vt traditur in c.debitores.de iureio.& in
rub.de procu.dicetur in his ordin Reg.vbi quãdo & retẽtio,& ſolutio ſe offerũt,retẽtio vtilior eſt,
ſed hic ex legis Regię pręcepto oportuit alterũ facere:quod bene in fine(ſi actor obtinuerit)vertet.

Actor prius facit expẽſas quas poſtea ſi vicerit recuperat.

Multa alia & prope infinita liberum eſſet hic de citatione congerere:ſed illa tantùm,quæ quo-
tidie in iudiciis verſantur,deſcribere in animo fuit,cùm tanquam ſuperflua pragmatici,quæ non
vſu veniunt reiiciãt,eáque conſpicere recuſent:ideo his contentus,alia nunc miſſa faciam.De his
gratias Deo & virgini Mariæ agens perpetuas,Amen.

VT LAICI NON CONVENIANTVR CORAM IVDICIBVS ECCLESIASTICIS.

Que les laiz ne ſeront conuenus par deuant les iuges d'Egliſe.

FRANCOYS, *article premier, des publiees.* M. D. XXXIX.

C'eſt aſçauoir, que nous auons defendu & defendons à tous noz ſubiects, de faire citer ne conuenir les laiz pardeuant les iuges d'egliſe es actions pures perſonnelles, ſur peine de perdition de cauſe, & d'amende arbitraire.

Idem, article II. *Ibidem.*

ET auons defendu à tous iuges eccleſiaſtiques, de bailler ne deliurer aucunes citations verballement, ou par eſcript, pour faire citer noſdicts ſubiects purs laiz, eſdictes matieres d'actions pures perſonnelles, ſur peine auſſi d'amende arbitraire.

Idem, article III. *Ibidem.*

ET ce par maniere de prouiſion quant à ceux, dont le faict a eſté receu, ſur la poſſeßion d'en congnoiſtre, & iuſques à ce, que par nous autrement en ait eſté ordonné, & ſans en ce comprendre ceux, qui en auroyent obtenu areſt donné auec noſtre procureur general, s'aucuns y ha.

Idem, article. IIII. *Ibidem.*

SANS preiudice toutesfois de la iuriſdiction eccleſiaſtique, es matieres des ſacrements, & autres pures ſpirituelles & eccleſiaſtiques, dont ils pourront congnoiſtre contre leſdits purs laiz ſelon la forme de droict, & auſſi ſans preiudice de la iuriſdiction temporelle & ſeculiere, contre les clercs mariez & non mariez, faiſans & exerçans eſtats, ou negociation. Pour raiſon delquelle ils ſeront tenus, & ont accouſtumé reſpondre en cour ſeculiere, où ils ſeront contraincts de ce faire, tant es matieres ciuiles que criminelles, ainſi qu'ils ont faict par cy deuant.

Loys XII. *article* XLV. *des publiees* M. D. XII.

ITEM, & à ce que les iuriſdictions eccleſiaſtiques, & temporelles ne s'empeſchent, ains s'aident & confortent fraternellement l'vne l'autre, auons enioinct & enioingnons à tous iuges Eccleſiaſtiques de noſtredict Royaume, qu'en toutes citations, qui ſeront d'oreſnauant par eux octroyees en leurs cours, ils expriment les cauſes d'icelles citations, à fin que leſdites gents eccleſiaſtiques contre gents laiz citez, puiſſent eſtre aduertiz ſi la congnoiſſance de ladicte matiere appartient auſdicts iuges eccleſiaſtiques: & pareillement auons interdict & defendu, interdiſons & defendons à tous noz iuges, et autres iuges temporels de noſtredict Royaume, de non decerner, aucunes inhibitions, lettres de recours, clains, et autres ſemblables lettres, ſans premierement auoir veu ladicte citation, & par icelle congneu que la congnoiſſance leur appartienne: eſquelles inhibitions, lettres de recours, & clains ils ſeront au cas deſſuſdict tenuz exprimer les cauſes de leurs inhibitions, telles que ſi prouuees eſtoyent, la congnoiſſance leur en appartiendroit, & non auſdits iuges eccleſiaſtiques: & ſi autremẽt ſont faictes, n'y ſera point obey.

GLOSSA

GLOSSA VNA.

1 CERTVM eſt, quòd duo ſunt genera Chriſtianorum: eſt autem vnum genus, quod manciparum diuino officio, & deditum contemplationi, & orationi, ab omni ſtrepitu temporalium ceſſare conuenit: vt ſunt clerici, & Deo deuoti, videlicet conuerſi. Aliud verò genus eſt Chriſtianorũ, vt ſunt laici, laos enim Græcè eſt populus Latinè: his licet temporalia poſsidere, ſed non niſi ad vſum. c. duo ſunt. 12. quæſt. 1. Et inter iſtos iuriſditiones diſtinctæ ſunt. Amatias autem ſacerdos & Pontifex veſter in his, quæ ad Deum pertinent, præſidebit: porrò Zabadias filius Hiſmael, qui eſt Dux in domo Iuda, ſuper ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent. 2. Paralip. 19. in fi. & plenè doct. per illum tex. in c. nouit. de iudic. & in c. ſi Imperator. 96. diſtin. & Virgil. Diuiſum Imperium cum Ioue Cæſar habet.

Chriſtianorum duo genera.

2 Quamobrem in concilio generali ſic ſtatutum fuit, quòd laicis quamuis religioſis diſponendi de rebus eccleſiæ nulla eſt attributa poteſtas, quos obſequendi manet neceſsitas, non auctoritas imperandi, dolemus in quibuſdam ex illis ſic refrigeſcere charitatem, quòd immunitatem eccleſiaſticæ libertatis, quam nõ tantùm ſancti patres, ſed etiam principes ſeculares priuilegiis multis muniuerunt, non formidant ſuis conſtitutionibus, vel potius deſtitutionibus impugnare, non ſolùm de alienatione feudorum, & vſurpatione iuriſditionum, ſed etiam de mortuariis, necnon & aliis, quæ iuri ſpirituali annexa videntur, illicitè præſumendo: vnde decernimus conſtitutiones non tenere, ſed præſumptores per cenſuram eccleſiaſticam compeſcendos. cap. fin. de reb. eccleſ. non alienand.

Laici ſuper rebus eccleſia ſtatuere nõ poſſunt.

Ideo iurium profeſſores communiter non probant, quòd laici ſtatuant ſuper clericis, vel eccleſiaſticis perſonis, cùm à iure hoc prohibeatur. in c. eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſtitu. & plenè in c. bene quidem. 96. diſtin. & d. c. fin.

3 Imò excommunicantur ciues Piſani, & bonis eccleſiaſticis priuantur, qui ſtatuta in derogationem apoſtolicæ ſedis, & ſubuerſionem eccleſiaſticæ libertatis edere præſumpſerunt: vt ſi quis clericus vel laicus contra quemcunque laicum Piſani diſtrictus ad iudicem eccleſiaſticum literas apoſtolicas impetrauerit, in mille ſolidis condemnetur. cap. grauem. de ſenten. excom.

Excommunicãtur qui literas apoſtolicas impetrare prohibent.

4 Etiã anathemate feriuntur, qui ſeruari faciunt ſtatuta edita, & conſuetudines introductas contra eccleſiæ libertatem, niſi ea de libris (quos capitularia vocat) intra duos menſes poſt publicationem amoueri fecerint, & tam qui ſtatuta fecerint, quàm ſcriptores, poteſtates, conſules, ac illi qui ſecundum ea ſtatuta iudicare, vel in publicam formam ſcribere iudicata præſumpſerint. cap. nouerint. ibidem. Et ſi qui fuerint huius conſtitutionis contemptores, bona eorum impunè ab
5 omnibus occupari poſſe ſtatuit Imperator. in authent. Caſſa. C. de ſacroſanct. eccle. † Vbi dicit Alberic. quòd authen. Caſſa. & d. c. nouerint. eodem die facta fuerunt. hoc ab Honorio 3. illa à Federico ſecũdo in die ſuæ coronationis anno 1220. qui Federicus poſteà fuit à Papa depoſitus, quia contra eccleſiam venerat: vt patet in c. ad apoſtolicæ. de re iudic. lib. 6. Ioan. Bapt. in repeti. l. omnes populi. ff. de iuſti. & iure. & Curt. in repet. c. fi. col. 75. verſi. 5. ſit concluſio. de conſuetu.

Statuta contra libertatẽ eccleſiæ nõ valent.

Federicus à Papa depoſitus.

6 Et is contra libertatem eccleſiæ facit, qui bona eccleſiaſtica ſurripit, vel rapit, c. qui Chriſti & c. nulli liceat. & cap. quicunque. 12. quæſt. 2. & qui bona clericorum occupant. cap. ſimiliter. & cap. quia iuxta. 16. quæſtio. 1. vnde cùm per ſententiam quæratur dominium. l. ex hoc iure. ff. de iuſti. & iure. doct. in l. Iulianus. ff. de condict. indeb. & præſcriptionem. authen. niſi tricennale. C. de bonis mater. glo. in l. 1. ff. de acquir. rerum domi. auth. quas actiones. C. de ſacroſan. eccleſ. Ioan. Franciſc. in tract. de præſcrip. in ſecunda parte princip. quæſt. 2. Si illud acquiſitum tollatur eccleſiæ, vide-
7 tur contra libertatem eccleſiaſticam. Barba. in rub. de rebus eccleſ. non alienand. † Et Lucius Papa ſic ait: Omnes eccleſiæ raptores, atque ſuarum facultatum alienatores, à liminibus eiuſdem matris Eccleſiæ anathematiſamus, Apoſtolica auctoritate pellimus, damnamus, atque ſacrilegos eſſe iudicamus, & non ſolùm eos, ſed omnes conſentientes eis: quia non ſolùm qui faciunt, rei iudicantur, ſed etiam qui facientibus conſentiunt. Par enim pœna & agentes, & conſentientes comprehendit. in cap. omnes. 17. quæſt. 4.

Cõtra libertatẽ eccleſia quando quis facere cẽſeatur.

Raptores facultatum eccleſiæ excõmunicati.

8 Item, qui impediunt iuriſdictionem eccleſiaſticam, ſunt excommunicati. cap. conqueſtus. de foro compet. & cap. quoniam. de immunit. eccleſi. lib. 6. Et multi ſunt magiſtratus excommunicati, qui non ſolùm diminuere, imo ſubtrahere iuriſditionem eccleſiæ moliuntur: ſi Stephano Materet credatur in tract. de electio. fol. 33. verſic. ſed aduerte.

Iuriſditionẽ impedientes eccleſiaſticam.

9 Sed hic Rex ſuam tueri iuriſdictionem vult, vt poteſt. l. vna. ff. ſi quis ius dicen. non obtempera. & non eſt mirum. quia hic ſtatuitur, vt laici non conueniant laicos, vel clerici laicos niſi coram iudice laico: vt etiam eſt ſtatutum ab ipſis Pontificibus ſummis. in cap. ſi clericus laicum. de foro compet. quia actor ſequitur forum rei. cap. cùm ſit generale. de foro competen. l. iuris ordinem. C. illo tit. alioqui perturbarentur iuriſdictiones: quod non debet fieri, ſed mutuò iuuari. c. dilecto. de ſenten. excom. in 6. cap. nouit. de iudic. & art. fi. hic ſtatuitur.

10 Vnde non video hic prohibitum, quòd laicus conueniat clericum in actionibus perſonalibus coram iudice eccleſiaſtico, vt fieri debet. cap. quod clericis. cap. cùm ſit generale. cap. ex tranſmiſſa.

Clerici in perſonali-

bus corã iudice eccleſiaſtico conueniri debent.

miſſa.& cap.ſeq.cap. ſi diligenti. de foro competen. licet pleriquc magiſtratus abutantur, extendentes conſtitutionem hanc præter, & contra Regis mentem,vt videre eſt:vnde non eſt dubium eos incidere in pœnas prædictas,& quoſdam ſcimus depoſitos iuriſdictionẽ eccleſiaſticam peruertere volentes,ſequentes eorum patrem & Magiſtrum, Petrum de Cuneriis,ſed defecerunt ſicut fumus,& aruit cor eorum.Videte multa quæ ſcribit Aufrer.in clemen.1.de officio ordin.& in tract.de poteſta.ſecula.alibi fortè dicam fuſius.

Purus laicus quis dicatur.

11 Explicabo itaque vocabula, ne quis amplius ſuper his conſtitutionibus dubitet. Primò purus laicus dicitur, qui nunquam fuit initiatus ſacris, nec inſignitus charactere clericali. Ideo qui tonſuram primam accepit, licet poſteà duxerit vxorem, tamen non dicetur purus laicus, niſi viduam acceperit,vel aliàs bigamus ſit.c.vno.de Bigam.lib.6.

Puræ perſonales actiones quæ.

12 Item in tex dicitur, *pures perſonnelles*. Meræ ſeu puræ perſonales actiones ſunt,quæ nihil realitatis ſapiunt,in quibus agit quis cum eis,qui obligati ſunt ad faciendum aliquid,vel dandum:& ſemper aduerſus eundem habent locum. l.actionum genera.ff.de actio.& obliga. Et ſic excludit actionem realem, per quam rem noſtram, quæ ab alio poſsidetur petimus, & ſemper aduerſus eum qui rem poſsidet, datur.dict.l.actionum. & §.primo.de actio. in inſtit.ſcripſi in §.12.gloſſ.1. tract.de ſenten.executo.

13 Etiam excluduntur actiones mixtæ : de quibus in §.quædam.de actio.in inſti. vt actio fami. creiſcun.communi diui.& finium regun.

Perſonales in rem ſcriptæ quæ.

14 Perſonales etiam in rem ſcriptæ,per hoc verbum, *Pures perſonnelles*, excluduntur:quia meræ perſonales non ſunt, ſed dicuntur perſonales origine : quia ex contractu vel quaſi naſcuntur, ex maleficio vel quaſi,tamen ſemper comitantur poſſeſſorem rei,& contra eum dantur,ob id in rem ſcriptæ vocantur : vt actio ad exhibendum.l.3.§.eſt autem perſonalis hæc actio. ff. ad exhiben.& ibi pulchra glo.ponens alias Iaſ.& alij in §.omnium.de actio.in inſti.

Puræ ſpirituales materiæ quæ dicantur.

15 Materiæ puræ ſpirituales vocantur ſacramenta.Baptiſmus,Euchariſtia,Confirmatio, & alia: vt Panor & alij docent in c.quanto.de iudi.Archid.in c.quod autem.1.quæſt.1.& cap.piæ mentis. 16.quæſtio.7.

16 Spiritualia etiam dicuntur,quæ vitam concernunt æternam : vt Euchariſtiæ confectio,articuli fidei, baptiſmus, & ſimilia.c.quoniam 10.diſtinct.& ibi Domi.in fin. Et ſpirituales cauſæ dicuntur etiam,vbi de his ſpiritualibus & aliis agitur, vt de electio.c.Maſſana.& cap.ſacroſancta.de electio.de decimis.cap.tua.de decim.ſcripſi in meo tracta.de decim.Idem ſi de vſuris,vel iure patronatus agatur.gloſſ.in ſumma.11.q.1.glo.& docto.in cap.literas.de iuramen.calum. Quæ etiam eccleſiaſticæ dicuntur, quia ad eccleſiam ſpectant, vt Symoniç,hæreſis,& aliæ:de quibus in c.decernimus.de iudi.& c.cùm ſit generale.de foro compe.

Temporalia quæ dicantur.

17 Temporalia ſunt diuitiæ,bona corporalia, fundi, domus, & aliæ res,quæ à Deo dantur hominibus ad tempus:hoc eſt quandiu in hoc ſeculo ſunt.c.ſicut.2.47.diſtinct.Floren.in prima ſuæ ſummæ parte.tit.5.cap.2.§.4.rub.de tribus nouiſsimis.Et ſpiritualia non ſine iſtis corporalibus & temporalibus conſiſtunt.c.ſi quis obiecerit.1.quæſt.3.

Iuriſdictio temporalis quæ ſit.

Temporalia ſi capi debeant quæ capientur.

18 Iuriſdictio temporalis eſt,quæ de his rebus corporalibus competit.vt in cap.ſolitæ.de maio-
19 rit.cap.nouit.de iudic.vbi docto. † Vnde cùm interdum temporalia clerici mandantur capi,non debent capi ſacramenta,id eſt,redditus ex ſacramentis eccleſiaſticis,vel ſpiritualibus prouenientes:ſed illi tãtùm prouentus,qui ex bonis corporalibus,& prophanis:quod eſt vtile in hoc regno,vt cùm interdum alicuius prælati bona temporalia mandantur capi : vt ſcripſi in tracta. de lite.oblig.ar.2.vide pulchrum tex.Gregorij in c.omnes.47.diſt.

Conſuetudo vt laici in clericos habeant iuriſdictionẽ non valet.

20 Alia ad hanc materiam pertinentia, & maximè quòd non valeat conſuetudo, vt laici habeant iuriſditionem in clericos:vide per docto.in cap.eccleſia.de conſtit.& per Panor.& alios in dict.cap.ſolitæ.de maior.Innocen.& iuris interpretes in cap poſtulaſti.de foro compet. Domi.de Rota deciſ.840.vtrum in antiq.& deciſ.2.de conſuet.Aufrer.in deciſ.126.& ſcripſi in tit.vlt. concord.& addidi ad multa ad.dict.c.eccleſia.in decretal.meis antiq.Multa legere poteris apud Ioan. Lupum in tract.de libert.eccleſ.ne plura. Quia infelicitas temporis veritatem odit:& per Guido. Papæ in tracta.quibus caſibus laici ſubditi Imperio domi. Ducis Sabaudiæ poſsint trahi ad iudicem eccleſia. {Tamen Grego.Papa conqueſtus fuit contra regem Carolum V. qui non permittebat etiã in realibus archiepiſcopos & epiſcopos cognoſcere : nam iuriſditionem dicebat illis à Carolo Magno plenam conceſſam, & talem qualem reges habent. & alia multa adducit,vt licet videre in lib.ordina.antiq.fol.63.}

21 Notandum eſt,quòd in curia ordinatum fuit anno 1287.& poſteà per regem approbatum in tit.*des eaux & foreſts*, quòd Duces,Comites,Barones,ac alij temporalem iuriſdictionem habẽtes, non debent conſtituere ſuos præpoſitos clericos, ſed tantùm laicos, nec ſeruientes, vel bailliuos, aut aliud officium dictis clericis tribuere, vt ſi in officio delinquant, ſuperiores illorum poſsint eos punire : & ſi inſtituti fuerint clerici,amoueri debent:quod eſt conſonum iuri:vt cap.2. & cap. ſed nec procuratores.ne cleric.vel monach.vt ibidem patet. Nunc ſuper his calamum continebo: ne plura &c.agens Deo omnipotenti immenſas gratias.Amen.

TRACT

TRACTATVS

DE CONTVMACIA ET DEFECTV, ET DE VTILITATE ILLORVM.

Rubri. De congez, defaulx, & contumaces,

PRAEFATIO.

1 IN HOC tit. tria præcipè tractabimus, primùm quando actor non comparet eo die, quo in ius vocauit reum, ſecundò de contumacia rei, tertiò de vtriuſque contumaciæ vtilitate.

3 Sciendum itaque eſt quòd actor interdum vocat reum coram iudice ad certum diem, quo nec ipſe comparet, nec reus: & eo caſu habetur ac ſi in ius reus vocatus non eſſet: ideo ex integro agendum erit, ſi actor velit actionem inſtaurare, & de nouo erit reus conueniendus. docto. in l.conſentaneum. & authen.qui ſemel C.quomodo & quando iud.

Litigātium vtroque non comparente quid iuris.

Interdum in ius vocatus reus die cognitionis adeſt, & actor abeſt: tunc circūducitur edictum.l.& poſt edictum.§.1.ff. de iudiciis. & ſi reus commeatum petat, ei dabitur abeundi facultas, quam Gallicè dicimus *congé*. Imperator appellat relaxare.l.properandum.§.& ſi quidem.C.de iud.qua voce etiam vtuntur curiæ eccleſiaſticæ, & rei petentes relaxari.

Circunducitur edictum reo comparente, & actore abſente.

4 Aliquando in ius vocatus reus ſui copiam non facit, & tunc contumacis pœnam patitur, & Gallicè vocamus *defanlt*. Cùm reus tempore ſibi præſtituto contemnit ſui copiam facere, & loquitur l.contumacia.ff.de re iudic. Et iura quæ inferius adducentur, & de hac loquemur maximè in hoc titulo.

5 Quandoque actor non paret iudici præcipienti aliquid, vel reus, & tunc dicit eſſe quaſi contumaciam, & non proprie contumaciam Dec.conſi.34.& pro tenui.per l.de ætate.§. qui tacuit.ff. de interrog.actio.qui text.expreſsè contrarium habet, ibi, qui omnino non reſpondit, contumax eſt. Et ſic ſiue quis non compareat, ſine non reſpondeat, vel non pareat iudici, contumax eſt, &
6 pœnam contumacis patietur, ſiue actor ſit, ſiue reus. † Licet vſus forenſis vtatur his tanquam diuerſis vocabulis *defaulx, & congez*, vt primùm obtineat actor contra reum non comparentem, aut non parentem. Secundum obtineat reus actore non comparente, ſcilicet, *congé*. datur enim non comparente actore commeatus ſeu facultas reo abeundi. Et quatuor remedia quę dantur reo comparenti contra actorem contumacem conſcribit Aufrer.in ſtylo parlamen.in titu.de defectu in actione reali.§.item ſi actor.

Contumax eſt generaliter, qui iudici non paret.

Defsult & congé.

6 Verùm vt veniamus ad definitionem rei, de qua agimus, Doct. variè definiunt contumaciam: ego tamen his omnibus prætermiſsis mallem ſequi Iuriſc. hanc belliſsimè definientem in l.contumacia. ff.de re iudic. his verbis contumacia eſt eius, qui tribus edictis propoſitis, vel vno pro tribus, quod vulgò peremptorium appellatur, literis euocatus, præſentiam ſui facere contemnit.

Definitio cōtumaciæ ſecundū iuriſconſultum.

8 Pœnam autem contumacis non patitur quem aduerſa valetudo, vel maioris cauſæ occupatio defendit: nec contumaces videntur, niſi qui cùm obedire deberēt, non obſequuntur, id eſt, qui ad iuriſdictionem eius (cui negant obſequi) pertinent. d. l. contumacia. ſed quandoque vocati eis obtemperare non tenentur.l.vt vim.ff.de iuſti.& iure.

Contumax quando pœnam incurrat.

9 Caſus autem in quibus excuſatur contumax, ſunt ij: primus, valetudo.d.l.contumacia. Secundus tempeſtas, vel vis fluminis.l.2.§.ſi quis in iudicio ff.ſi quis cautio. Tertius abſentia reipublicæ cauſa.l.ſi prætor.§.Paulus.ff.de iudici.& per totum tit.ff.ex qui cau.maior. Quartus vis maior, vt ſi quis à latrunculis detineatur.l.1. & per totum. ff. ne quis eum qui in ius voc. eſt vi eximat.
10 Quintus ſi non interſit aduerſarij reum non veniſſe, vtpote quia dies cognitioni præſtitutus erat feriatus, vel iudex cauſſæ vacare non poterat.l.2.ff.ſi quis in ius voca.non ierit. Sextus eſt, quando quis certus eſt omnino ſe nō eſſe de iuriſdictione iudicis eum vocantis.d.l. contumacia. & l.fi.ff.de iuriſd.omn.iudic. Septimus ſi excuſator ex recepta cauſſa miſſus ſit.l. quæſitum. ff. de re iudic.prout ſcripſi in tract.de excuſa.& exonus. Septimus eſt, quando conuentus, ad maius tribunal vocatus erat.l.contra.ff.de re iudica.

Caſus quibus excuſatur à contumacia.

11 Poſtremus caſus eſt maioris cauſſæ occupatio, qui omnes alios comprehendere videtur.d.l. contumacia. plures explicat cauſſas l.2.ff.de in ius vocand.& ibi doct.

12 Adde quòd contumacia non datur contra procuratorem Regis, quando agitur de patrimonio Regis, quod *demayne*, Gallicè vocatur: quia ipſe patrimonium Regis ſua contumacia dimi-
13 nuere non poteſt.l.1.& 2.ff.de offic.procura.Cæſar. † Et idem dicunt in Saluagardia, & ita fuiſſe in parlamento deciſum contra Comitem de *D.mmartin*: vt docet Ioan. *Boteler*, in ſua ſumma, cod. titu. nec etiam dabitur contra partem, cui erit procurator Regius adiunctus illius ſcilicet beneficio, vt eſt in magno conſuetud.

Procurator Regius non incidit in cōtumaciam.

14 Quæro,

Quotuplex ſit contumacia.

14 Quæro, quotuplex ſit contumacia? Iurium interpretes duplicem eſſe aſſerunt, veram,& fi-
ctam: veram appellant, cùm perſonæ facta erat citatio fictam quæ non ipſi perſonæ, ſed in domi-
cilio conuenti ſeu voce tubæ, vel per affixionem literarum, ſeu alio modo, vt declaraui in tracta.
de citatio.in præfa.

Species contumaciæ plures à doct. aſsignatæ hic uno verbo comprehenſæ.

15 Item noſtri interpretes alias multas & varias ſpecies contumaciæ enumerant, quas omnes
putarem ſub vno comprehendi, ſcilicet in non parendo, nempe ſiue initio cùm quis vocatus eſt,
non venit, ſiue ſe malicioſè occultando, ſeu impediendo ne citatio ad eum perueniat non parere
dicitur.cap.fin.§.porrò.vt lite non conteſt.cle.1. de iudi.Siue ſiquidem venerit, tamen iuſsis iudi-
cis non paret, vt quia diſcedit ſine iudicis venia, ſeu commeatu.cap.1.de iudi.& iſte ſemper dici-
tur verus contumax, teſte Bald.in conſi.338.ad audientiam.in primo volum. niſi receſsiſſet ob iu-
ſtum impedimentum: quia ſicut impedimentum excuſat non venientem, ita & diſcedentem.l.
quæſitum.ff.de re iudi.doct.in d.c.1.

Hora indebita ueniens eſt contumax.

16 Idem ſi comparuerit quidem, ſed hora indebita.l.1.§.quid ergo.ff. quando appellandum ſit.
Bald.in cap.pleruoque.col.2.de reſcrip.niſi doloſè id ageret, vt cùm eſſet in iudicio fingeret ſe va-
letudinarium, quò recedere poſſet, ſicut euaſit Dauid a conſpectu Regis Achis: vt habetur primo.
Reg.cap.21.in fine.

Reſpondere recuſans contumax eſt, & non exhibens nec reſtituens.

17 Item qui omnino non reſpondet, contumax eſt, & reſpondiſſe omnino non videtur, qui
ad interrogatum non reſpondet, quia prætorem contemnere videtur. l. de ætate.§. qui tacuit.&
§.ſeq.ff.de interrog.actio.Et nil intereſt, neget quis, an taceat interrogatus an obſcurè reſpondeat
vt incertum dimittat interrogantem. §. nihil. ibidem. Dolus enim malus non tantùm in eo eſt,
qui fallendi cauſa obſcurè loquitur, ſed etiam qui inſidioſè obſcurè diſsimulat.l.ea quæ.in fin.ff.
de contrah.empt.Bald.conſil.96. decreto.in 1.volum.non paret qui iuſſus inſtrumenta exhibere,
non exhibet.l.creditor.§.iuſſus.ff.de appellat.& per totum titu.ad exhib.ff.& C.& l.in actionibus.
18 ff.de in litem iuran. † Et qui reſtituere iuſſus iudici non paret, contendens non poſſe reſti-
tuere, ſi quidem habeat rem manu militari officio iudicis ab eo poſſeſsio transferatur, & fru-
ctuum duntaxat, omniſque cauſæ nomine condemnatio fit.l. qui reſtituere. ff. de rei vend. non
enim res pluris fit per contumaciam, ſed ex contumacia æſtimabitur vltra eius precium.l.1.ff.de
in litem iurand.

Effectus contumaciæ.

19 Et generaliter quotieſcunque quis quauis in parte litis iudici non parere deprehenditur, con-
tumax dici poteſt. † Effectus autem & pœna eſt, vt iudex interdum ſuppleat: vt ſi pater aucto-
ritatem filio ſuo præſtare recuſet.l.fi.§.neceſsitate.C.de bon.quæ liber.vel maritus vxori.l.bono-
rum.C.qui admit.interdũ mulctat, vt inferius latius dicetur art.fi.infrà eo. vbi alios effectus tradã.

Procuratoris contumacia non nocet domino.

20 Notandum eſt tamen, quòd procuratoris regulariter contumacia in committendo non no-
cet domino, vt cauſam perdere debeat dominus, ſicut nec contumacia tutoris nocet pupillo. l.
21 vna.§.vlt.ff.ſi quis ius dicen.non obtemper. † Sic nec contumacia prælati eccleſiæ. cap.di-
lecto.1. de verb.ſignific.Innoc. & alij in cap.1. vt lite non conteſta.nec contumacia ſyndici nocet
vniuerſitati.Bartol.in l.vlt.in fin.ff.de in integr.reſtit.l.1,C.de iure reipubl.lib.11.docto.in cap.vno.
22 de ſyndic. † Sic nec contumacia ſocij nocebit ſocio. Florian. per illum text.in l.ſi de com-
23 muni.ff.ſi ſeruit.vendic.facit l.2.de ſeruit. † Sic nec contumacia vſufructuarij proprietario.
l.hoc amplius.§.quæſitum.& ſeq.ff.de damno infecto.Alex.in l.eum qui.C.de procurat.Nec prin
cipalis contumacia nocebit fideiuſſori.Iaſ.in l.1.ff.de in litem iurand.Cuma.conſil.32.inculpatus.
quia contumacia eſt delictum.l.contumacia.ff.de re iudic.quod ſuos auctores tenere debet.l.ſan-
cimus.C.de pœnis.Barto.in l.omne delictum.ff. de re mili.& quia facit contra formam mandati,
ideo non valet quod facit.l.diligenter.ff.manda.c.cùm dilecta.de reſcrip.

Contumacia in omittẽdo nocet domino.

24 Verùm contumacia procuratoris conſiſtens in omittendo nocet domino,& vbi ſufficit ficta
contumacia.Bald.in cap.1.col.2.vt lite non conteſtata.quia dominus eſt in culpa, qui talem pro-
curatorem elegit.argu.§.fin.inſti pro ſocio.& cenſetur contumacia domini.l.ſi procuratorem.§.ſi
tutores.ff.manda.l.cum filius.§.in hac.ff.de verb.obligat.vbi dicunt docto. quòd ſi procurator ſe-
mel comparuit, & ſuſcepit cauſam, ſi poſteà deficiat, dicitur procuratoris contumacia,& poterit
ipſe citari.Bar.in l.eum qui.C.de procuratorib.Cepol.cautel.57.iſte artic.

Procurator nocere poteſt domino in his quæ ad ordinem iudiciarum ſpectant.

25 Et ſic in his quæ in iudicio exercentur procuratoris contumacia nocet domino in his, quæ
ad proceſſum & mandatum pertinent.Bart.& alij in d.l.cũ qui.C.de procur.Et ſic nocebit domi-
no maximè quo ad expenſas.l.eum qui.in fin.cum l.ſequen.ff. commoda.l.non cogendum.ff.de
procura.tenebitur tamen in conſcientia procurator eas ſoluere, ſi ſua culpa contingant.Bartol.&
alij in l.vna.§.ſi procurator.ff.ſi quis ius dicen.non obtemperaue.

Procurator colludens cũ aduerſario non nocet.

26 Limitatur quando procurator colluderet cum aduerſario, vel non eſſet ſoluendo.l.t.in fin.
vbi Bart.poſt glo.ff.quando appellan.ſit.glo. in c.biduum. 2.quæſt.6.Alex.conſi.95.viſis.num.5.in
ſecundo volu.Guido Papæ in ſtatu.ſi quis.in verb.appellatione.Socin.conſi.18.proſequendo.col.
9.in primo volum.

Dominus reſtituitur à procuratoris contumacia.

27 Poterit tamen dominus releuari ab iſta procuratoris contumacia, impetrando literas Re-
gias, vt non obſtante procuratoris contumacia iuſtitia miniſtretur. Bald. conſilio 121.proponitur.
vol.1.quod nos in Francia ſeruamus, vide alia quæ traduntur per doct.in d.§.ſi procurator.dicam
fortè in tit.de procura.ſuprà.

FRANCOYS *article 2. des publices 1528.*

Item, & pour obuier à la multiplication des congeZ & defauts, qui s'appellent les lundy & mardy, auons ordonné que chacun Procureur dés le ſabmedy matin dedans vnZe heures, baillera es mains du Greffier des preſentations de ladicte Cour, ou ſon clerc, en vne feuille de papier, toutes les cedules, congeZ & defauts, qu'il voudra eſtre appelleZ, dont les aßignations ſeront eſcheues deux iours deuant, pour en faire vne liace, qu'ils ſigneront. Et ledict iour de releuee, ledict Greffier baillera à ſon clerc icelles feuilles, pour rediger toutes leſdictes cedulles par eſcript, en vng cayer de papier, qui ſera cotté & intitulé du iour & datte, que leſdictes cedulles ſeront preſentees, ſans ce qu'apres on y puiſſe plus aucune choſe adiouſter. Et à ceſte fin ſera ledict regiſtre paraphé dudict Greffier. Lequel regiſtre ſera le lundy enſuiuant communiqué par ledict Greffier, ou ſon clerc, à tous les Procureurs & leurs clercs. Et ſera ledict Greffier pendant que noſtredicte Cour ſera en conſeil, tenu ſoy tenir à la barre, où ſe tiennent les huiſſiers de noſtredicte Cour, & les autres iours en ſondict Greffe. Et ce le matin depuis ſept heures iuſques à vnZe heures: & apres diſner, depuis quatre heures iuſques à ſix heures, affin d'eux pouuoir cotter ſur ledict regiſtre, durant ladicte ſepmaine.

Articulus primus.

GLOSSA VNA.

1 HIC cooditor inſtruit procuratores, quomodo partes vocandæ ſint, & contumaciam obtinere debeant in parlamento: & quia hoc tritum eſt procuratoribus, & declaratū à Senatu: vt patet inferius in ordinat. Curiæ, ideo luci faces noo admouebo.

2 Ex hoc tamen articulo colligere poſſumus, quòd contumacia ipſo iure non datur, nec ex iudicis officio regulariter, niſi pars eam requirat. tex. not. in l. properandum. §. & ſi quidem. ibi, parte fugiente ex vna parte actoris abſentiam incuſante. Cod. de iudic. & illum text. ad hoc not. doct. ibi, & Bal. in Margar. in verbo, contumacia. 12. quæſt. & Bart. in l. ſi finita. §. Iulianus. col. 4. nu. 15. ff. de damno infecto. & in l. arbiter Calendis. de arbitr. & in tracta. ritus iudicio. verſic. item quòd veniente. Boer. in l. conſeotaneum. io ſi. Cod. quomodo & quando iudex. poſt Spec. in 2. parte rub. de comparit. verſi. ſed & ipſe actor.

Peti debet contumacia.

3 Et ſic in quibus caſibus ſola citatio interrumpit præſcriptiooem, noo ſufficit actorem feciſſe citari reum, niſi etiam io termino ſe præſentauerit, & contumaciam accuſauerit. Bald. in l. 1. ff. de in ius vocando. & in l. ſi. circa ſi. in princ. de eo per quem factum erit. l. & poſt edictum. §. primo. ff. de iudiciis.

4 Nec eoam dicetur lis peodere ex ſola citatiooe, quoad hoc. clemen. fin. vt lite penden. Socy. coosi. 41. antequàm. col. 1. & 2. in 2. volu.

5 Amplia iſtam regulam procedere tam in ciuilibus, quàm in criminalibus, & hoc quādo proceditur per accuſationem, requiritur enim quòd accuſator expreſsè cootumaciam accuſet, aliàs reus oon cenſetur contumax: quia in criminalibus proceditur inſtar cauſarum ciuilium. l. abſentem. §. 1. ff. de pœnis. Bar. in l. inter. vlt. col. ff. de pub. iudi. & in extrauag. ad reprimendum. in verbo, neglexerit. quomodo in læſæ maieſta. crimi. proceda. Saly. in l. abſentem. Cod. de accuſa.

Accuſanda eſt contumacia in criminalibus.

6 Ratio eſt, quia pendente citationis dilatiooe ad comparendum poteſt eſſe facta cōcordia, aut ſolutum debitum: & ſic reus noo habebit neceſſe comparere in termino, nam intelligitur à iure ei permiſſum, vt non compareat. tex. & ibi Iaco. in l. neque. §. fin. ff. de in ius vocan. Et poſtquàm
7 partes ſunt concordes, quid ad iudicē. l. 1. §. iode quæritur. ff. de noui oper. nunc. † Ideo in his priuatis non debet iudex ſine petitiooe procedere. l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damno infect. etiam quia actor noo comparens in termino ſuæ citationi renunciare videtur: & illa citatio non proſecuta, non habet ſuum perfectum eſſe: vt docet text. in l. & poſt edictum. §. circunducto. ff. de iudic. Bal. in c. conſuluit. col. 2. de officio deleg. refert Iaſ. in rub. ſi. de in ius vocan.

8 Item actor oon cōparens, oon poteſt reo contumaciam imputare quia cootumacia cum contumacia compenſatur. arg. l. viro. ff. ſolu. matr. Etiam ſi reus non veniſſet die præſtituta, & iudex fuiſſet impeditus. l. 2. ff. ſi quis in ius voc. non ierit. l. arbiter. de arbitr. Inn. in cap. calumniā. de pœn. Anch. conſi. 97. in quæſtione. col. 2. idem. & quando actor cōpareret, & nil peteret, vel etiā ſi alius noo habens mandatū pro eo cōpareret. Bertran. conſi. 267. ſi pactum. in ſi. in 3. vol. ex prima edit.

9 † vbi plus dicit, quòd ſi noudum habuiſſet mandatū, tamen fuiſſet procurator, non potuit efficaciter cōparere, per ea quæ not. Archid. & Ioao. Aod. in c. is cui. de procur. io 6. Bar. in l. ſi pupilli.

Procurator ante receptum mandatum fruſtra comparet.

Requirenda contumacia etiã in parlamentis.

ſ.item ſi procurator.ff.de nego.geſt.tamen in forenſi iudicio datur procuratori dilatio ad oſtendendum mandatum.facit tex.in cle.1.de procur.& Iaſ. conſi.47.vol.1.

10 Secundò amplia tam in curia ſeculari,quàm eccleſiaſtica.cap.1.& ibi doct.de iudic. etiam habet locum in curia Parlamenti per iſtum tex.licet multa habeat priuilegia,quæ docui in procem. concord.in verbo, ſummas.

Contumax eſt qui talis à iure eſt reputatus.

11 Tertiò extende etiam ſi ſtatutum,vel conſuetudo diceret, quòd non cõparentes in termino
præſtituto ſint contumaces,adhuc requiritur quòd contumacia accuſetur,quia ſtatutã recipiunt
interpretationem à iure.l.a.Cod.de noxa.actio. Et ideo ille dicetur contumax, qui à iure talis eſt
reputatus.d.l.contumacia.ff.de re iudic.ſic conſulu**i**t Alex.conſi.110.diſcuſſis.col.2. in 5. vol. facit
l.fi.§.in computatione.& ibi gloſ.Cod.de iure delib.vbi ſi ſtatuto caueatur quòd hæres non poſ-
ſit venire contra factum defuncti,intelligitur,vbi hæres facit inuentarium, & ſic ſecundum ius
commune: ita & in caſu iſto,hoc tenuit Alber in 2.parte ſtatut.quæſt.192.& Barba.in tractatu de
12 præſtan.Cardin.in 2.quæſt.2.partis.col.5.& conſi 61.ſcribitur.col.6.in 1.volu. † Tum primò
ne indebitè damnum patiatur,& ne lucrum indebitum recipiatur. l.adigere.§.quamuis. ff.de iure
patrona.tum etiam in iudiciis,quia iura abſentibus non ſubueniunt:vnde eſt quòd ſententia pro
abſente lata non tenet.l.furioſo.ff.de re iudic.iura enim in iudiciis, ſicut in aliis actibus conſide-
rant intereſſe litigantium.l.ſtipulano iſta.§.alteri.ff.de verb.obligationib. ſed ſi actor non compa
ret, ſua non intereſt reum non comparuiſſe,ideo reus non dicitur contumax.l.a.ff. ſi quis in ius
voca.non ierit.

Contumax pro cõfeſſo nõ habetur parte non requirente, & iudice non pronunciante.

13 Item actor non comparens, & contumaciam non accuſans, videtur iudicis auctoritatem ſpernere, & ſic debet ei denegari audientia.l.ſed & ſi per prætorem.§.ſed & ſi decreto.ff.ex quibus cauſis maio.hoc expreſsè tenet Ancha.conſi.97.in quæſtione.& ſic licet ſtatutum, vel conſuetudo velit contumacem haberi pro confeſſo, tamen oportet quòd actor contumaciam accuſauerit. Moder.in cap.1.de iudic. quia ad hoc requiritur pronunciatio iudicis. Panor. in cap.fi. de iuramen.calum.gloſ.in cap.2.de confeſſ.lib.6.quam pronunciationem non poteſt facere iudex,niſi pars petat. gloſ.in l.ſancimus. Cod.de iudic. cap.fin.de reſcrip.

Cauſæ ſummariæ requirunt contumaciam accuſari.

14 Quarto amplia etiam in caſibus in quibus proceditur ſummariè & de plano. clemen. ſæpè. de verbo.ſignific.Barto.in l.4.§.hoc autem iudicium.ff.de damno infecto.Ancha.conſi.97.col.3. nam in cle.ſæpe.ponũtur priuilegia,& alia quæ debent fieri in cauſis, quæ ſummariè & de plano. tractari debent,ſed non ponitur quòd contumacia in illis caſibus non ſit accuſanda, ergo ſecundum ius commune fiet:vt in ſimili dicitur in §.actionum.inſtit.de actionib.

Iuramentũ non impedit contumaciam accuſari.

15 Quintò procedit etiam ſi iurauero parti refarcire expenſas contumaciæ, Intelligitur quando
actor contumaciam accuſauit:& quando erit contumacia de iure dicta, quia iuramentum ſapit
naturam actus,& contractus ſuper quo interponitur,vt iurans in plus non obligetur, quàm obli-
16 garetur virtute actus. text. ſingul.in l.fin. Cod. de non numerata pecu. † Sed virtute actus
contumaciæ non obligaretur,niſi eſſet accuſata,ergo nec quando iuratum eſſet: præterea actum
nullum iuramentum de iure ciuili non validat.l.non dubium. & ibi Iaſon not. Cod.de legibus.
ſed contumacia eſt nulla non accuſata,ergo etiam cum iuramento:hoc videtur tenere de Petru-
cia in tracta.de virib. iura.in 4. effectu.

Procurator contumaciã requirere poteſt.

17 Sextò procedit iſte tex.ſiue pars requirat,ſiue procurator:nam poteſt quis in ciuilibus comparere per ſe,vel per procuratorem,& ſic contumaciam petere.l.fin.Cod.de procurator.& qui per alium facit,perinde ac ſi ipſe faceret,per regul.qui per alium.de regu.iuris.lib.6. ergo ſufficit ſiue pars contumaciam accuſet, ſiue eius procurator.

Caſus in quibus non eſt contumacia requirenda à iudice.

18 Primò limita non procedere in cauſa electionis, vbi non curatur partis præſentia. cap.cupientes.§.quod ſi per viginti.de electio.in 6.tum quia in ea poteſt, & debet iudex ſupplere etiam de facto,tum quia in ea parte abſente procedi poteſt:vt dicitur ibidem.gl.in cap.cùm nobis olim. de elect. Ancha.conſi.97.col.3 fauore eccleſiæ,vt diu non ſit vacans.cap.quàm ſit.de elect.in 6.

19 Secundò limita quando procederetur per viam inquiſitionis. Innoc.in cap. cùm clamor. de teſtib.Bart.in diſputat.14.incip.iudex maleficiorum: quia nulla eſt ibi pars quæ poſsit petere, niſi fama,& iudex,tamẽ ego dicerem (cùm hodie procurator Regis vel fiſcalis ſuccedat loco partis) quòd ipſe deberet accuſare contumaciam,ſicut pars in ciuilibus.& ita ſeruatur.

In cauſis fiſcalibus cõtumacia an ſit requirenda.

20 Tertiò fallit in cauſis fiſcalibus.Barto.in l.a.§.ſenatus per illum tex.ff.de iure fiſci.& hoc eſt ſpeciale, & ita cenſuit Senatus in fauorem procuratoris Regij adiuncti, vt docet Ioannes Gallus in quæſtione per areſta.quæſt 96. eodem anno. tamen procurator Regius hoc caſu petere ſolet, vt dixi.

21 Alia ſpecialia fiſci,vide in rub.C.de priuil.fiſci.& per Lucam de Parma,in tract.de priui.fiſci.

Contumaciã ſine partis petitione princeps concedere poteſt.

22 Quartò reſtringe in principe,qui etiam ſuper nõ petitis poteſt pronunciare, licet hoc facere non debeat.Anto.Panor.& alij, in cap.ad petitionem. de accuſa. per illum tex.Bal in cap.1.§.1.de noua forma fidelit.Anto. in cap.inter.col.1.de exceſsib.prælat. & cap.veſtra.de cohab. cler. Imo. in cap.ex tenore.in fi.de reſcrip.& cap.cùm omnes.de conſtitut.ideo dicit Ioan.Andr.in cap.cùm inter.de conſuet.quòd cùm aliàs Compoſtelanus conquereretur coram Papa,quòd in ſua ſententia reprobaſſet conſuetudinem allegatam per comitem Britanniæ,quia ſuper ea non fuerat actũ, reſpondit Papa illa eſſe alleganda coram inferioribus, & non coram eo. refert Curt. conſi.66. ſuper.nume. 48.

23 Quinto

23 Quintò limita, etiam ſi tacitè quis eam peteret,fortè reconueniendo, vel aliàs:quia cùm iſte
tex. expreſſam petitionem requirat, non ſufficiet tacita, quia quandocunque lex, vel ſtatutum
requirit aliquam expreſsionem fieri, non ſufficit, vt tacitè fiat. in authen. de hæredit. & falcid.
collat.1.§.ſi verò expreſsim. authen. ſed cùm teſtator. Cod. ad legem Falcidiam. Docto. in l.
cùm quid.ff.ſi certum peta. Et ſic fuerunt prolata multa Areſta, videlicet quòd non tradens pe-
titionem die præſtituta & aſsignata nil amittebat, ſi illa die pars aduerſa non inſtiterat, licet
comparuiſſet, ſed expletum nullum acceperat: ſic fuit dictum pro domioo Philippo Henry
contra Girardum,& pro duce Borbonij contra comitem Marchiæ.Et inter Archiepiſcopum Re-
menſem,& ſcabinos eiuſdem diœceſ.vt citat Ioan.Gallus in quæſt.per arreſta.quæſt.130.areſto 6.
pro domino Philippo.

Expreſſè eſt contumacia accuſanda.
Areſta.

24 Sextò limita etiam ſi eam accuſaret non tamen die termini,& tempore præſtituto, vel die
ab eo dependenti. Ita videtur tex.dicere: quia noo ſufficit actum fieri,niſi fiat tempore debito.§.
teneantur.de collat.ſcripſi io tracta.oominat.quæſt.14.doct.in cap.2.de iudic.

25 Et dicitur dies dependens,quando dies termini erat feriatus:nam ſequenti die debebit vter-
que comparere: vt docet Barto.in l 1.§.nunciatio.ff.de ooui operis ounciat.vel quaodo partes in
die termini prorogarunt ad alium diem,is dicitur dependens.Bart.in tracta.de ritu iudicio. verſi.
incidat. per l.dies feſtos. Cod. de feriis.l.2.de tempo. appel.

Comparere debent partes die ſequenti quando dies cognitionis erat feriata.

26 Notandum eſt,quòd omnes actus iudiciales debent fieri ad partis petitionem & inſtantiam.
gloſ.& ibi Bald.& Ange.in l.ſi curatoris.Cod.de iure deliber.l.1.vt intra certum tempus. Paris de
27 Puteo in tractatu de ſyndica.verſic.negligeotia.fo. 163.in paruo volu. † Et ſic iudex debet
eſſe cautus, vt curet redigi in acta,ad cuius inſtantiam & petitionem actus fuerit geſtus. Decius
in l.2.colum.2.Cod.de edendo.facit l.item ait prætor.§.defendi.ff.ex quibus cauſis maior.& licet
confeſsiones,vel alia acta ſint ad partis inſtantiam facta,poſſunt tamen reuocari.gloſ.in cap.quo-
niam.in verbo, confeſsiones. de probat.

Actus iudiciales ad partis inſtantiã fieri debent.

FRANCOYS *article 4. des publiees 1538.*

*Item, ordonnons que leſdicts congez & defauts ſeront appellez en iuge-
ment en noſtredicte Cour, le lundy enſuyuant apres diſner, depuis trois
heures iuſques à cinq,ou le mercredy, ou lundy enſuyuant,s'il eſtoit feſte.
ou vigille de feſte le lundy. Et ſeront tenus tous Procureurs y adſiſter en
leurs perſonnes,ſur peine d'amende arbitraire.*

Articulus ſecundus.

GLOSSA VNA.

1 HIC ſtatuit,quo die contumaciæ vocari debeant,& qua hora,quo tempore procura-
tores adeſſe: & ex hoc colligere poſſumus, quòd iudex, vel parlamentum non de-
bet coocedere contumaciam,vel defectum,niſi conſtet de die aſsignata, ſcilicet per
relationem nuncij, probatur in l.hæc autem.§.1. ibi, liquere eoim debet prætori. ff.
2 quibus ex cauſis in poſſeſſ.eatur. † Vnde infert Bart.in l.multum.in fin.ff.de conditionib.&
demonſtrat. ſi iudex pronunciauerit contra aliquem tanquam contra contumacem, cùm ipſius
contumacia ooo eſſet iudici nota,proceſſum eſſe nullum,atque contumaciam, alióſque actus ta-
ctos ante relationem nuncij,licet contumax verè eſſet,cùm primò debeat conſtare iudici de con
tumacia: quia illud principale, propter quod proonunciat, & quòd ius ita pronunciandi habeat,
ignorat. l.quæro.ff.de eo qui pro tutore.Barba.conſi.vlti.colum.5.nume.8.in 4.volumi.facit l.fin.
ibi,præſidibus probauerit.ff.de liber.agnoſcen.l.ſi pater.ibi,ſatis erit liquere prætori &c. de fidei-
com.libert.l.generaliter.§.penul.verſic.poſtquàm fuerint ei intimata.Cod.de rebus cred. cap.pru-
dentiam.de offic. deleg.cap.ex parte.de conceſ.præben.cap.fin.ibi,dummodo de præmiſſa fraude
appareat.de renuncia.lib.6.idem voluit Barto.& alij in l.ſi finita.§.Iulianus.col.4.ff.de damno in-
fecto.quem ſequitur Bal.in l.3.vlti.notab.Cod.de procurat. & l.2.de ſportul. & l.penult. §.his de
præſentibus.in fi.de rebus credit.& in Margar.in verbo, cõtumacia.in 12.quæſt.,& in c.quoniam.
col.3.de probar. Hippoly.in l.patre.nu.46.& ſeq.ff.de quæſtionib.

Cõſtare debet de aſſignatione diei.
Proceſſus eſt nullus ſi non conſtet de relatione nuncij.

3 Et iſtud eſt notandum contra actuarios & ſcribas,qui prius ſcribunt contumaciam,& poſteà
nuncij relationem,vt non valeat, quia prius iudici debet conſtare de die aſsignata: ſecundum
Philip.Franc.in cap.cùm parati.col.8.de appellat.& ſic cautela eſt in ſententiis, quæ proferuntur
cootra coorumaces,vt inſeratur in ſententia, viſis citationibus, relationibus, libello. &c. vt oot.
Barto.in l.multum. Barto.& alij in authen.ſi quis in aliquo. Cod. de edendo. quia ſufficit cita-
tionem, relationem, & alia ex actis conſtare, & tunc præſumitur quòd iudex eam viderit. Pa-
normit.in cap.quoniam contra.colum.6. de probationib. & Socynus io l. multum facit. cap.1.
& quod ibi not. docto. de depoſi. quòd clericus noo debet torqueri,oiſi ſit de crimine infama-
tus, & oportet iudici de illa diffamatione conſtare. Barba. conſi.47. ſcribitur. col.16. in primo
vol. vide eundem conſi.56. à Ioue.col.3.in tertio volu.& conſi. vlt.col.9.in 4.vol.quia paria ſunt

Relatio nũcij prius ſcribẽda, quàm cõtumacia.
Clericus ſine diffamatione nõ eſt torquendus.

non eſſe, vel non conſtare. l. duo ſunt. ff. de teſta. tute. & inferius dico.

Citatio non requiritur vbi reus eſt præſens.

4 Primò limita, quando actus fuiſſet geſtus à iudice præſentibus partibus: tunc de citatione aliter non curatur. Bald. in l. prolatam. Cod. de ſent. Fely. in c. quoniam contra. colum. 6. de probationib. Hippolytus in l. patre. nume. 48. ff. de quæſtionib. ratio eſt: quia is actus, qui poteſt fieri parte citata, poterit fieri parte præſente: quia præſentia ſupplet vicem & effectum citationis. authen. ſi omnes. Cod. ſi minor ſe ab hæredit. abſtinue. & ibi Bal. Barto. & alij in rub. de in ius vocando. dixi ſupra in tractatu de citatio.

Periculum in mora ſupplet nuncij relationem non viſam.

5 Secundò limita, niſi periculum fuiſſet in mora. Bald. in l. falſus. colum. 7. verſicu. item dubitatur. Cod. de furtis. vt ſi ſtatutum arctabat iudicem, vel ſtylus ad proferendum ſententiam, & nuncius erat corruptus, & differebat relationem, vt l. 2. Cod. de ſportul. tum ſi iudex credidit citationem eſſe factam, valebit contumacia, & actus factus cõtra partem: & idem ſi aliud erat periculum. facit quod dicit Barto. in l. Seius. ff. ad legem Falcidiam. vbi quando labitur inſtantia, ſeu terminus ad finiendum cauſam, poteſt iudex ex ſuo officio procedere ad ſententiam, non expectata partis requiſitione. facit l. item quæritur. §. exercitum. ff. loca. Hippolytus in l. qui cædem. nume. 4. ff. ad legem Cornel. de ſicar.

Conſuetudo & ſtylus in nuncij relatione viden da ſeruanda.

6 Tertiò limita quando eſſet conſuetudo, vel ſtylus, quòd nuntij relatio incontinenti poſt actum à iudice ſcriberetur. Imo. & alij in cap. cùm parati. de appellationib. per tex. in l. 2. Cod. quemadmodum teſtamen. aperian. l. 3. in fi. ff. de reſtib. vbi in reſpicientibus ordinem procedendi debet ſeruari conſuetudo loci, in quo iudicium agitatur: & quæ incontinenti fiunt, ineſſe videntur. l. lecta. ff. ſi certum peta. Item minimè mutanda ſunt, quæ ſemper certam interpretationem habuerunt. l. minimè. ff. de legib.

Princeps nõ viſa nuncij relatione procedit.

7 Quartò limita in principe procedente contra contumacem. Imo. in cap. ex tenore. de foro competen. Socynus in l. multùm intereſt. in fi. Barba. in addit. ad Bal. in l. falſus. col. 7. iſta tamen limitatio eſſet periculoſa, ſi intelligeretur, quòd princeps procederet parte non citata, quia non poſſet: vt ſuprà, in tractatu de cita. in præfatio. dixi, ſed facta citatione, quamuis ipſi non conſtet de relatione nuncij, ſi procedat, valet de poteſtatis plenitudine, vt ibidem.

Actus voluntariæ iuriſdictionis ſine relatione fieri poſſunt.

8 Quintò fallit in actibus voluntariæ iuriſdictionis: quia magis in illis inſpicitur veritas, quàm probatio, ſecundum Bal. in authen. vt liceat matri & auiæ. in fi. & Cod. quando mulier tut. officio fungi poteſt. Alex. in addit. ad Bart. in l. multum.

Relatio ſufficit quòd conſtet.

9 Sextò reſtringe quando iudici aliquo modo conſtaret ſine relatione citationem eſſe factam, tunc valeret contumacia lata. Paulus & Socynus in l. multùm intereſt. ne malicia nuncij nolentis facere relationem noceat parti. Bald. in l. falſus. Roma. & Alexan. in l. ſed ſi de ſua. ff. de acquiren. hæredit. per cap. venerabilibus. §. ſecus. de ſenten. excommu. in 6. Fely. in cap. eccleſia ſanctæ Mariæ. col. 8. verſicu. decimo ad hanc partem. de conſtitut. & ſic ſiue conſtet relationem
10 eſſe factam, ſiue dubitetur, valebit ſententia ſine contumacia, ſi ex actis conſtet. †Si verò certum eſt, quòd iudex non viderit relationem: quia nulla erat, non valebit proceſſus. & ita intelligantur ſuprà deducta: licet contrarium tenuerit Hippolytus de Marſil. in l. patre. nume. 46. cum ſequen. ff. de quæſtionib. Et in forenſi iudicio non audiui iſta diſputari, dummodo relatio nuncij adfuerit: quia hi dicanici non amant iuris ſine fructu ſubtilitates, ſed planè cum communi ſententia incedunt: ideo valebit ſententia, ſi conſtet de relatione nuncij in proceſſu, licet iudex eam non viderit.

Commeatus reo ſub conditione dari poteſt.

11 Item iudex reo præſenti commeatum dare abſente actore ſub conditione poſſet, ſi dies ſit aſsignata: quia maior eſt contumacia actoris, quàm rei. cap. 1. de dolo & contuma. in ſexto. Doctor. in l. properandum. §. & ſi quidem. Cod. de iudic. & reus fauorabilior eſt, quàm actor. l. Arrianus. ff. de action. & quia non eſt facile interdum reo oſtendere ſe citatum, ſi fortè domeſtici amiſerint duplum ab apparitore illis traditum, & ſic habetur in ſtylo Bitur. artic. 4. eo. tit.

Sententia an ſub conditione ferri poſſit regula cum limit.

12 Hic patet ſecunda regula, quòd reus relaxatur, ſiue illi detur, (vt verbis practicantium vtar,) congedium ſub conditione, ſi ſit dies aſsignata. Ideo quæro, an ſententia ferri poſsit ſub conditione. regula eſt, quòd non valet ſententia lata ſub conditione. l. 1. §. biduum. ff. quando appel. ſit. l.
13 relegati. §. ad tempus. de interdict. & releg. † Quia ſententia debet eſſe certa. §. curare. inſtit. de actionib. & rub. Cod. de ſenten. quæ ſine certa quantita. Sed ſi proferretur ſub conditione, non eſſet certa, cum conditio habeat ſe adeſſe, & non eſſe. l. cùm ad præſens. cum l. ſeq. ff. ſi certum pet. etiam conditione deficiente non eſſet ſententia, & ſic nil prodeſſet proceſſus.

14 Primò fallit in ſententia interlocutoria. gloſ. & Bald. in l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudica. vbi valet iſta interlocutoria, ſi non reperiantur bona mobilia, capiantur immobilia. dixi in interpret. l. quod iuſsit. not. 2. differentia 39. ff. de re iudic.

Non ſoluẽs in termino prorogato, an ſit excõmunicatus.

15 Secundò limita, quando profertur ſub ea conditione, quæ pendet ex his, quæ in iudicio fiunt, ſic, condemno te vel abſoluo, ſi hoc feceris, vel abſoluo te, ſi iuraueris. glo. ſingul. in l. cùm iudex. Cod. de ſenten. facit l. iuſiurandum & ad pecunias. in fi. ff. de iureiur. Decius in c. præterea. in 2. de appel. vbi excommunicatio poteſt ferri ſub conditione, vt ſi non ſatisfeceris intra decem dies, ſis excommunicatus, ſi terminus fuerit per partes prorogatus, & debitor non ſoluat in termino prorogato, non eſt excommunicatus ſecundum docto. ibi, licet multi teneant contra. vide Iaſ. in l. lecta. ff. ſi certum pet.

16 Tertiò

16 Tertiò non procedit in ſententia arbitrorum. Angh. conſi. 208. iudex. col. 4. Alex. & Vincen. in §. in venditione. per tex. in c. quintauallis. de iureiur.

17 Quartò non habet locum ſi feratur ſub conditione intrinſeca, videlicet, ſi probaueris te non debere, abſoluo: & hoc faciunt iudices ignari. l. cum eorum. Cod. de ſenten. & l. cùm iudex. Bar. & alij in l. ait prætor. §. ſi iudex. & §. in venditione. ff. de re iudic. Anto. de Tremol. in addit. ad Vber. in rub. de imped. execut. verſic. ratione conditionis. Iacob. in l. non quemadmodum. ff. de iudic. in hoc regno non probaretur illa ſententia à parlamentis.

Sententia abſoluo ſi probaueris an valeat.

18 An conditiones appoſitæ in matrimoniis vitient matrimonium, vel ſponſalia. vide in cap. 1. & per totum. de condit. appoſit. & per Brunel. in tractatu de ſponſal. in 8. concluſio. fol. 48. & ſeq. & in 33. concluſ.

19 De conditionibus appoſitis in vltimis voluntatibus, & in inſtitutionibus. vide tub. de cõdit. in inſtit. ff. & in legatis. in rub. ff. de condit. & demonſt. & ſic illi duo tituli non ſunt ſuperflui.

20 Notandum eſt, quòd ſi reus dicat, nego animo litem non conteſtandi, niſi ſi & inquantum de iure teneor, poterit iudex pronunciare litem haberi pro conteſtata. Et iſta eſt bona practica ſecundum Ioan. de Graſsis in tracta de ſubſtan. procura. in verbo, litem conteſtandam. in fi. & aliàs vidi contra quendam nolentem reſpondere, niſi ſi inquantum. &c. proferri excommunicationem, ſi & inquantum. &c. & fuit maxima controuerſia, an vtrunque valeret, vel neutrum.

Clauſula ſi & inquantũ effectus.

21 Item in iudiciis ſolet hæc clauſula poni, ſtatim atque quis eſt in iudicium vocatus, & comparet coram iudice, dicit ſe non cõſentire in iudicem, niſi ſi & quatenus eſt competens, quæ operatur, vt non dicatur contumax. Ioan. Andr. in cap. Cumana. col. 2. de electio. Ange. & alij in l. nõ
22 videtur. ff. de iudic. † Et niſi apponeretur hæc clauſula, ſed ſimpliciter diceret, non cõſentio in iudicem, poſſet iudex pronunciare comparentem contumacem. cap. certum. 11. quæſt. 3. cap. 1. de iudic. per tex. in cap. ex parte. in verſi. quia ſtare noluit iuri. de verb. ſign. Iaſ. in l. eleganter. §. ſi quis poſt. ff. de cond. indeb. dicit ſatuum eſſe aduocatum, qui ſic proteſtatur ſimpliciter.

Conſentio in iudicem ſi & quatenus eſt competens.

23 Prætereà ſi iudex dubitat an libellus ſit admittendus, vel alij actus ac ſcripturæ coram eo productæ, debet dicere, admittimus ſi & inquantum debent admitti. & debet exponi ſi de iure, & non de facto. Bal. & alij in l. 1. in fi. C. quomodo & quando iudex. gloſ. ſing. in cap. cum contingat. in verbo, nihilominus. de offic. deleg. Præpoſi. in cap. ſæpe. col. 4. de appel. Alex. in l. iudex. in fi. ff. de re iudic. Roma. conſi. 501. de Ripa. in cap. cum M. nume. 100. de conſtitut. Vital. de Camba. in tractatu Clauſul. fo. 2. & ſeq.

Libellus quomodo admittendus.

24 Et hæc clauſula nil operatur, quando iudex admittit non admittenda. Bar. in l. ſi quando. in fi. princ. ff. de lega. 1. & in l. ambitioſa. col. 7. verſic. quæro, quid ſi in reformatione. ff. de decretis ab ordi. facien. & in l. ille à quo. §. ſi de teſtamento. verſic. quæro quid operetur. ff. ad Trebel.

25 Item ſi quis dubitet inſtrumentum eſſe falſum, & interrogetur an eo velit vti, debet dicere quòd ſic, ſi & inquantum, ſcilicet continet veritatem. Alioqui crimine falſi teneretur. l. penulti. Cod. de probat. Bart. in l. diuus. ff. de falſis. Cyn. in l. ſi falſos. Cod. illo tit. Bald. in l. ſi aduerſarius. de fide inſtrum. Vide latè Fely. in cap. cùm contingat. col. 3. & ſeq. de officio deleg. iudex tamen coget illum ad declarandum præcisè, an eo vti velit.

Clauſula ad vitandam falſi accuſationem.

26 Item ſi iudex dubitat an poſitiones vel articuli admitti debeant, adducere debet hanc clauſulam. Admittimus ſaluo iure impertinentium, & non admittẽdorum: & ſi non debeant admitti, illa admiſsio nil operatur. Bar. in l. ſi duo patroni. §. idem iuris. & ibi Iaſ. & alij ff. de iureiur. Vital. in tract. clauſul. ſaluo iure. & idem quando recipiuntur teſtes, docet Barto. in d. l. ille à quo. §. ſi de teſtamento. ff. ad Trebel. refert Guido Papæ in ſing. 957. clauſula, ſaluo iure.

Saluo iure, quid operetur.

27 Prætereà ſi in libello eſt appoſita hæc clauſula, ſaluo iure ſuperflui, non punietur plus petens. Iaſon in §. ſi quis agens. not. 1. inſtit. de actionib.

Saluo iure ſuperflui effectus.

28 Item poteſt iudex appellationem ab interlocutoria non admittere, niſi ſi & inquantum &c. vt conſuluit Corne. conſi. 80. in deciſiuis. col. 1. vol. 1. & hoc faciunt iudices in patria iuris ſcripti. vide Iaſ. in l. fi. quæſt. 24. & ſeq. C. de iure emphyt. & quæ ibi addidi.

FRANCOYS, *article 4. des publiees 1528.*

Item, & pource qu'eſdicts congez & defauts en pourra auoir, dont les parties ſeront tenues de comparoir en perſonne, ſur peine de banniſſement, ou de porteurs de lettres de remiſſion, ou de pardon, ou autre qualite, dont par les Arreſts donnez par noſtredicte Cour entre les Greffiers des preſentations & criminel, l'expedition & deliurance eſt adiugee par prouiſion au Greffier criminel. Enioignons audict Greffier des preſentations de communiquer ledict regiſtre deſdicts congez & defauts audict greffier criminel, ou à ſes clercs, ou luy deliurer l'extraict deſdicts congez & defauts, pour les groſſoier & deliurer auſdictes parties, ſans ce que ledict Greffier des preſentatiõs en puiſſe expedier aucuns deſdites

Articulus tertius.

qualitez, ſur peine de nullité & d'amende, & du recours à la partie contre ledict Greſſier pour ſes dommages & intereſts: Et à fin qu'il n'y ait faute eſdites qualitez, enioignons auſdicts procureurs d'exprimer au vray par leurs cedulles & defauts, les qualitez, ſelon les exploicts, ſur peine de cent ſolz Pariſis d'amande, qui ſera leuee ſur le procureur, qui aura baillé ladicte cedulle, ſans deport.

GLOSSA VNA.

Vſus procuratorum quamobrem inuentus. Mandatum debet oſtendere procurator. Procuratorium quomodo iudicetur.

1 Otandum eſt, quòd partes de iure poſſunt per ſe comparere, aut per procuratorē: ideo vſus procuratorum inuentus eſt, vt qui ſuis rebus ſupereſſe per ſe nō poſſunt, per procuratorem ſaltem id exequi valeant. l. 1. ff. de procur.
2 Itaque eum per procuratorē pars comparet potest altera pars eum cogere ad exhibendum ſuum procuratoriū, & tradendum illius exemplum. l. licet. Cod. de procur. Et petat reus ſuper eo tempus ad deliberandum: vt docet Specul. tit. de comparit. verſic. cæterùm aduocatus.
3 quo tempore præſtituto pars ſolet illud impugnare, & pars impugnatum defendere. † Et iudex his auditis pronunciat procuratorium legitimum & bonum, vel inualidum, quòd ſi inualidum eſſe iudex protulerit, ſolet dilatio dari illi, qui procuratorium detulerat, vt primo termino afferat aliud idoneum, & inſtructus veniat. Alioqui iudex poteſt procedere tanquàm in contumacem contra illum, qui mittit procuratorem non inſtructum. Bart. in l. prætor. §. defendi. ff. quib. ex cauſis in poſſeſſ. eat. l. 3. §. equidem. quod cuiuſque vniuerſita. nomi. Panor. in c. conſtitutus. de procur. Nam perſona minus legitima pro nulla reputatur. gloſ. in c. ſi duo. de procur. in 6. c. pen. de elect. illo lib. facit l. de creationibus. Cod. de epiſco. audien.

Differentia inter eremodicium & cōmeatum. Quis Grapherius expediat defectus criminum.

4 Ex hoc tex. differentia colligitur inter eremodicia, vt vocat Budæ. *defaux*, & commeatum, id eſt, *congé*, quia primum vt dixi datur contra reum, ſecundum contra actorem deficientem: &
5 aliquando partes tenentur præciſè comparere per ſe, quæ ſi non compareant, † Actuarius criminum debet iſtos defectus expedire: ad eum namque pertinet iſta crimina tractare, ideo debet Grapherius præſentationum illi declarare hos præciſos defectus, nec ipſe debet illos expedire ſub pœna nullitatis: nullæ enim erunt expeditiones, & proceſſus facti coram actuario præſentationum, vel ciuili: & demū is Grapherius mulctabitur, ac pars poterit agere ad expenſas, damna, & intereſſe: ideo procuratores in cedulis debent qualitates exprimere ſub pœna centū ſolidorum Pariſienſ. quæ exigetur à procuratore, qui iſtas qualitates non expreſſerit, vt hic.

Perſonaliter comparere quando quis teneatur.

6. Item ex hoc tex. habemus quando quis perſonaliter cōparere teneatur, primò quando eſt dictum in citatione, vt hic, & quando altera pars tenetur ſic comparere. c. 1. de iudi. in 6.
7 Idem quando quis defert literas gratiæ, & remiſsionis: ipſe enim per ſe eas præſentare tenetur, cuius forma præſentationis ponitur infrà, tit. *des graces, pardons, & remiſsions.* artic. 5. etiam quando materia hanc præciſam præſentiam requirit.

Areſtum. Gratia non interinatur per procuratorem. Cōprobatio gratiæ non lectæ non valet. Gratiæ in honore feſtiuitatis nō dantur pro ſecundo homicidio.

8 Ideo gratia delinquentis abſentis non poteſt comprobari, nec interinari, etiam ſi in literis eſſet conceſſum, quòd per procuratorem interinari poſſet: vt docet Aufrer. dicens Senatum ita cenſuiſſe areſto 222. ſuo ſtylo: & literarum gratiæ niſi fuerint lectæ non valet cōprobatio. Itidem nec poteſt fieri niſi coram magiſtratibus Regiis, vt allego areſta. in tit. *des graces* infrà.
9 Præterea ſi ex conſuetudine vel priuilegio in honorem Sancti, vt in ciuitate Rothomagenſi debeat quis liberari, non poterit liberari is, qui ſæpius delictum perpetrauit, ideo pro ſecundo homicidio hæc gratia non proderit, quia remiſsionem veniæ crimina, niſi ſemel tantùm commiſſa non merentur. l. 3. Cod. de epiſco. audien. huius eſt ſententiæ Barba. in c. teſtimonium. col. 9. verſi. ecce nunc. de teſtib. Et qui parcit malis, probis nocet: vt dicit Volaterranus lib. 9. in princ. & gratiæ quæ iuſtitiam tranſgrediuntur, ne gratiæ quidem dici debere videntur. Ex Sopatri epiſt. vt refert Stobæ. in tit. de magiſtrat. Alia dicentur in tit. *des graces.*

FRANCOYS *article 5. des publiees 1528.*

Articulus quartus.

Item, ordonnons que dez l'endemain apres la huictaine, ledict Greſſier des preſentations deliurera leſdicts congez & defauts, qui n'emportent gaing de cauſe, à qui les demandera. Et quant aux congez ſimples, differera de les deliurer iuſques apres le ſauf, que ſera baillé en ladicte Cour. Et le temps paſſé ſera ledict Greſſier des preſentations tenu deliurer iceux congez & defauts, pour eſtre apres iugez par ladicte Cour en la maniere accouſtumee.

GLOSSA VNA.

Iudex an abſentē expectare poſsit.

1 IC præſtituitur regula, quando actuarius concedere defectum debeat, & eſt facilis: & hic articulus eſt fuſius elucidatus per ordina. Curiæ inferius, vbi videre quilibet poteſt, ne plura.
2 Notandum eſt tamen, quòd iudex poteſt de benignitate abſentem expectare, per

tex.

text. in l. non quicquid.ff.de ind. & l.1.C.quomod.& quando iudex.tex.expreſſus in c. dilecti.ibi, diù vltra terminum duximus,expectandum.de dolo.c.conſuluit.de offi.delegat.

3 Quod eſt verum, niſi ſtylus aut fori conſuetudo prouidiſſet,quòd non comparente reo defectus concederetur, & ad decem abſens teneretur,tunc non poterit iudex illi ſtylo derogare & ius acquiſitum parti auferre in eius præiudicium.gloſ.& doct.in c.ſæpè.de appel. Alex.in l.ſi finita.§. Iulia.col.12.ff.de damno infect.facit l.huiuſmodi.§.Stichum.in fi.de lega.1.cle.paſtoralis.de re iudic.vnde putarem quòd poſt defectus ab his legibus præſtitutos non poſſet iudex expectare contumacem:vt docet Panor.& alij in d.c.ſæpe.de appell.

LOYS XII, *des premieres, artic.* CXXXIII.

Item, nous enioignons à tous noz Baillifs,Seneſchaulx & Iuges, ou leurs Lieutenans, que auant que eux leuer de leurs Sieges, ils facent lire & publier tous les defaux qui par eux ou l'vn d'eux auroyent eſté baillez, cedict iour, & qu'ils facent que les preſents ſoyent rabatus ſans rien payer, en prenant appointement, & procedant à la cauſe, & ce faict noſdicts Iuges, ou leurs lieutenans leués, ne ſeront plus rabatus leſdicts defaulx ſans cauſe legitime, ne ſans en appeller les parties qui les auroyent obtenues & ſans ce que celuy qui aura obtenu ledict deffault puiſſe eſtre mis en default dudict iour.

Articulus quintus.

GLOSSA VNA.

1 STatuitur hîc iudices non debere diſcedere à tribunali, donec omnes defectus legantur, & publicentur, & partes præſentes reſtituantur ſine aliquibus expen..ſed ſi partes ſedente iudice non venerint, non audientur poſteà ſine cauſa,& ſolutis expenſis : vt in l.ſancimus.C.de iudi.& dixi in tract.de expen.inferius.

2 Et ſic ponitur hîc regula iuri,conſuetudinique, & ſtylo Curiarum conformis,videlicet,quòd citatus,qui vocatus non reſpondit,ſed iudice ſedente pro tribunali comparuit,reſtituitur ad procedendum in cauſa:ratio eſt,quia lex præſumit,quòd non dolo nec ſua culpa abfuit,ſed quia parum vocem præconis exaudiuit.l.diuus. ff. de in integr.reſtit.quæ non eſt alibi ſecundum Bal. in Margar.in verbo, citatio.quæſt.50. ibi itaque ſi citatus non reſpondit,& ob hoc more ſolito pronunciatum eſt, confeſtim autem pro tribunali te ſedentem adiit, exiſtimari poteſt non ſua culpa, ſed parum exaudita voce præconis defuiſſe, ideóque reſtitui poteſt:obedientia enim & comparitio reſtituit,quod contumacia abſtulerat.l.vna.in prin.C.de caduc.tollend.facit c.potuit. de locato. vbi emphyteota eccleſiæ non ſoluens canonem intra biennium, poteſt purgare moram celeri ſatisfactione, ſic & veniens iudice ſedente pro tribunali. Idem habetur in l. & ſi poſt tres.ff.ſi quis caut.l.ſi ita quis.§.1.de verb.oblig.latè doct.in l.ſi inſulam.ff.illo tit.

Comparēti, iudice adhuc ſedente pro tribunali non nocet contumacia. Regula cum amplia. & limitatio.

3 Amplia quòd poteſt reſtitui veniens iudice ſedente pro tribunali ad procedendum, tam in curia eccleſiaſtica,quàm ſeculari,quia hoc ex æquitate fit, quæ debet ſeruari,maximè in curia eccleſiaſtica : cùm eccleſia cultrix & auctrix ſit iuſtitiæ, non patietur contra iuſtitiam aliquid fieri in ſe,vel in alterum:priuatus verò ſæpe obuiat iuſtitiæ.c.1.de aliena.feud.gloſſ.& doct.in cap.2.de teſtib.& cap.cùm Bartoldus.de re iudic.

4 Secundò amplia procedere tam in patria iuris ſcripti, quàm conſuetudinaria : cùm tam lex quàm ordinatio Regia vtramque liget, quas ſuprà citaui, per ea quæ no.doct.in l.omnes populi.ff.de iuſti.& iure.

5 Tertiò procedit etiam non refuſis expenſis. Paul.in l.ſancimus.in prin. C. de iudic.dicens il-
lam legem ſic limitari.facit iſte text.ibi,*qu'ils ſoyent rabatus ſans rien payer :* & hoc probat l.diuus.&
6 not.in cap.venerabilibus.§.idem. de ſenten.excommu.lib.6. † Licet Bald.in l.ſancimus. dicat
teneri ad expenſas.in ſtylo Bituricen. ſic diſtiguitur. Aut actor, ſeu eius procurator veniente reo
erat abſens, & tunc teneatur ad expenſas,aut erat præſens,& non teneatur:& ſic intelligatur opi-
7 nio Paul. † Ego verò quantum ad terminos huius text. putarem non eſſe faciendam hanc
diſtinctionem. Nam ſi pars iudice ſedente pro tribunali compareat, reſtitui debet ad procedendum,licet cùm vocaretur,eſſet abſens, & prolatus eſſet à iudice contumax, tamen ſimpliciter hic text. dicens, *ſoyent rabatus,* nou diſtinguit de parte, vel de procuratore præſente, aut abſente, nec ego diſtinguã:vt docet l.de precio.ff.de public.in rem actio.alioqui fieret fraus legi, & huic ordinationi:nam pars aut procurator actoris prolata cõtumacia in reum, ſtatim à iudicio diſcederet: vt expenſas obtinere poſſet, & ſic in ſua poteſtate eſſet auferre iuris beneficium, quod iuri contrarium eſt : nam indultum à iure beneficium nemini eſt auferendum. regul. indultum.de regul. iur.in ſexto. Ideo hic veniens iudice ſedente recipietur, licet altera pars receſſerit,vel eius procurator:nec ſoluet expenſas,ſed tenebitur notificare parti per apparitorem,vt in primo cognitionis die compareat.

Contumax quando ad expenſas nõ teneatur.

8 Quartò extende etiam ſi veniens nullam probauerit cauſam, quia iſta cauſa reſtitutionis eſt eo ipſo,quòd iudice ſeden.venit Albe.in l.diuus.per illum text.Et ita dicit in iudiciis ſeruari,licet

Cauſa in reſtitutione probanda.

aliàs quando quis petit reſtitui debeat probare cauſam. l.1.ff.ex quibus cau. maior. non tamen in hac reſtitutione, cùm æquitas hoc habeat: & præſumitur quòd abſens non audierit vocem præconis,& ſic ſua culpa non abfuit, & per illum text.ſolent iudices antequam cuntumacem proſcrant aliquem, facere eum vocare in prætorij hoſtio alta voce, & poſteà ille apparitor refert ſe talem vocaſſe,& tunc à iudice contumax pronunciatur,& ſic ſolet fieri in parlamentis Franciæ.

9 Quintò amplia etiam ſi iudex receſsiſſet ob naturæ neceſsitatem, & ille abſens interum veniſſet: vt reſtituendus ſit, ſi iudex redierit ſtatim. argumen.l.cùm antiquitas.C.de teſtamen.quia receſsiſſe non videtur, qui ſtatim rediit.l.3.ff.de repud.& l.quicquid.de regul.iur.c.diuortium.de pœniten.diſtin.1.

Iudex tenetur abſentē eo ſedēte uenientem ſine expenſis recipere.

10 Sextò veniens iudice ſeden. debet ex æquitate reſtitui, ſiue iudex velit, ſiue nolit per iſtum tex.ibi, *qu'ils facēt, que les preſents ſoyent rabatus*, hoc præcipit:& quod præcipitur, imperatur,& quod imperatur,neceſſe eſt fieri,& ſi non fiat, pœnam meretur.c.fin.14.quæſt.1.aliàs poterit pars appellare ad ſuperiorem:& eſt iuſta cauſa appellandi, etiam ſi pars vellet aliquas ex hoc conſequi impenſas.doct.in l.diuus.& iudex qui denegauit per ſuperiorem punietur.

Iudex etiam extra tribunal, dum tamē ſit in auditorio, recipit abſentes.

11 Septimò habeat etiam locum ſiue iudex ſedeat pro tribunali, ſiue in auditorio, intra tamen curiam ex humanitate: quia eadem æquitas videtur poſtquàm iudex eſt intra auditorium, iam ceſſat contumacia, ergo & pœna ceſſare debet, l.quod dictum.ff.de pact. Ideo præcipit hic quòd legantur antequam diſcedant iudices de auditoriis cauſarum, licet non ſedeant quandoque pro tribunali,ſed infernè.

Cōſilio cœpto uel ſynodo an ſufficiat intereſſe.

12 Octauò etiam ſi quis ſub pœna debeat intereſſe Curiæ, vel conſilio, ſufficit ad euitandum eam,quòd conſilio cœpto interſit, vt à pœna excuſetur. & ita obtinuiſſe refert Alber. in ſecunda parte ſtatu.quæſt.227.ſed pone:quia quæ incontinenti fiunt,ineſſe videntur.l.lecta.ff.de rebus cre

13 dit.& ſic interdum excuſantur, qui in principio actus non interſunt. † Vnde vicarij & curati eccleſiarum, qui debent intereſſe ſynodo, ſufficit quòd veniant ante finitam ſynodum, vel conſilium,nec diſcedant antequam diſſoluatur.c.ſi quis autem.18.diſt. doct.in cap.1.de iudic. per l.diuus. Idem dicerem in doctoribus, vt intereſſe etiam debeant antequam congregatio vniuerſi-

14 tatis, vel collegij ſeparetur. † Et idem in Conſulibus, Scabinis, & iuratis ciuitatum,debent tamen venire quamprimùm poterunt, nec debent eſſe ſingulares, vt ſe expectare faciant, ſicut quidam vana gloria duci ſolent,vt ad eos ſæpius mittatur,& ij puniendi ſunt.

Limitationes ad regulam.

15 Primò limita,quando veniret iudice non ſedente:ita probatur in hoc text.ibi, *noſdicts iuges, ou leurs lieutenans leuez ne feront plus rabatus*: vt pote ſi iudex iam à iudicio receſsiſſet:nam non dicitur veniſſe,qui hora non debita venit.l.1.§.quid ergo.ff.quando appel.ſit.Bal.in cap. plerunque. col.2.de reſcript.

Iudice diſcedēte ante horam debitā quomodo abſentes reſtituantur.

16 Reſtringe quando iudex ex aliqua cauſa ante horam ſolitam diſceſsiſſet. Bald. in l. ſi cum ipſa.ff.de excuſat.tutor.Alber.in l.liberorum.ff.de his qui not.infam.

17 Oportet tamen, quòd is qui allegat iudicem ante horam diſceſsiſſe, probet. Bartol. in l.ex conſenſu.§.1.ff.de appel.Iac.de Bello viſu.in repet.§.cuntrahentes.c.Romana.nu.42 de foro competen.lib.6.tamen quia pars debet venire iudice ſedente,ob id ſi non venerit, quandocunque iudex receſſerit, non reſtituetur ſine expenſis:& ita ſeruat vſus foren.quia iudex non tenetur expectare partem,ſed è contrario ſic:debet tamen iudex tempore præſtituto & conſueto adeſſe in cauſarum auditorio.

Iudice manēte poſt horam in auditorio, an poſſint citati ueniendo moram purgare.

18 Ideo ſi iudex erat adhuc poſt horam in auditorio, etiam eo caſu ſine expenſis ex æquitate reſtituetur: quia vbi æquitas euidens expoſcit,ſubueniendū eſt.l.diuus.ff.de in integ.reſti.Eadem eſt æquitatis ratio,ergo & iuris deciſio erit.l.illud.ff.ad legem Aquil.Alber.in l.diuus.exponit tex. confeſtim, id eſt, antequam recedat.per l.2.ff.de appel.& iudices debent eſſe ad reſtituendum fa-

19 ciles. † Imò ex ſtylo Pictauien.ſi intra 8.dies venerit reus, purgabit contumaciā:vt habetur in rubri. *de la maniere de proceder, quand l'vne des parties.* art.1.Curia præſidialis Nemauſi, ac Montiſpeſſulani tempore pluuiarum,niuium,peſtis,aut alterius impedimenti conſueuit interdicere ne literæ contumaciales expediantur intra ſex, vel octo dies: quod eſt valde æquum, teſte Berber.in viator.iuris, rubr.de iudic. in quarta parte.verſic.quæro reſpectiuè:& iudices huius patriæ ſolent dicere, *default ſauf huictaine*, vel alio tempore præſtituto per ſtylum.

Præſentationes in parlamētis quomodo fiant.

20 Secundo limita in parlamentis: quia de ſtylo parlamentorum eſt,quòd partes, quæ habent agere in eis ad dies Bailliuarum,ſeu Seneſchalliarum ſuarum ſe præſentent coram Grapherio præſentationum die aſsignata, vel in craſtinum, antequam domini tenentes parlamentum recedant. hoc habetur in ſtylo parlamenti in prima parte rubri.de præſentatio.facien. in parlamen. Sic habetur in ordinatione regia Carol.ſeptimi.artic.37. vbi in parlamentis debet præſentari primo vel ſecundo die ad ſummum.vide in tit. *des preſentations*: & hoc eſt immutatum,vt in ordina.curiæ conſcriptum eſt ibidem.

Citatio nulla an cogat comparere.

21 Tertiò fallit, quando citatio eſſet nulla, tunc debet reſtitui, etiam ſi non venerit iudice ſedente pro tribunali, ſed alio die: quia citatio nulla nil debet operari.argum.l. quoties. ff. qui ſatiſd.cog. & quæ contra ius fiunt, debent vtique pro infectis haberi. regul. quæ contra ius.de regul.lib.6. & in ſtylo vbi ſuprà. §. item quod dixi. Et quod nullum eſt non habet imaginem rei. l.vna. C. de lati.liberta.tollend.nec poteſt aliquid ſuper eo fundari. Baldus conſilio 336. amplius in tertio volum.

22 Quartò reſtringe, quando pars comparuiſſet iudice ſeden. pro tribunali, & nil dixiſſet, vel ſtatim receſsiſſet abſque commeatu iudicis: quia tunc non videtur comparere, qui non ſtetit, & ſic non reſtituetur. l. ſcire. §. ſcire. & ſeq. ff. de excu. tuto. c. 1. de iudi. nec ſufficit comparere, niſi expectauerit quantum debuerit. l. 2. §. fi. ff. quib. ex cau. in poſſ eatur. Spec. in titul. de comparit. verſic. hic quoque. glo. in l. ſi qua. C. de epiſc. & cler. & in l. ſi quis decurio. in prima. de decurio. lib. 10. & l. euectionum. de curſu public. lib. 12. Inno. in c. calumniam. de pœnis. & in ſtylo parlamen. vbi ſuprà. verſic. idem ſi quis.

Veniens ſedente iudice & ſtatim diſcedēs abſq; cōmeatu nō reſtituitur.

23 Quintò limita in canonicis, qui niſi interfuerint matutinis, ante finem Pſalmi Venite, & in aliis horis ante finem primi Pſalmi, vel in miſſa ante vltimum Kyrie eleyſon, tanquam abſentes debent haberi, & nil debent lucrari in illa hora: vt cauetur in Pragma. Sanct. in rub. quo tempore quiſque debet eſſe in choro.

Canonici quādo ad horas uenire teneantur.

24 Sextò fallit in Scholaſticis, qui ſi tardè ad lectionem acceſſerint, & ea nondum finita, non reſtituuntur ad iam dicta: & ideo in principio lectionis debent eſſe, & ante finem non debent diſcedere. tex. not. in arg. in clemen. vna. de celeb. miſſar. & ibi Cardin. & Rauen. ponderant. & quilibet diligens debet eſſe in prin. actus, vt fructum totiùs actus reportet, aliàs tarditas ei nocet, & poteſt ei dici, ſera prece ſubueniri tibi deſideras. l. a. C. de iuris & fact. ignoran.

25 Vltimò, quando pars venit non ſedente iudice ex cauſa reſtitui ſolet, vtpote ſi in itinere captus fuit, & detentus. l. 4. ne quis eum qui in ius voca. eſt vi eximat. ff. vel ſi per inundationem aquarum, vel niuium venire non potuit. l. a. ff. ſi quis cautio.

26 Idem in alio iuſto impedimento. per iſtum. textum, ibi, *ſans cauſe legitime*, de quibus ſcripſi abundè in tracta. de excuſa. ſeu exoniis, inferius.

Detentus in itinere reſtituitur ſi ob id non comparcat.

27 Et tunc dicit iſte tex. iudicem non debere reſtituere ſine vocatione partis, quæ obtinuit contumaciam, ibi, *ſans appeller les parties, qui auroyent obtenu ledict defanlt*: quia dum partis vertitur intereſſe, vocari debet pars, & dum lædi poteſt. l. nam ita diuus. ff. de adopt.

Reſtitutio non fit contra cōtumaciam niſi uocata parte.

28 Etiam addit iſte tex. quòd ſi hæc pars, quæ obtinuit contumaciam, diſcedat, & poſteà abſens veniat, poterit quidem pars, quæ venit iudice ſedente, reſtitui, ſed non poterit obtinere contumaciam contra alteram partem, ibi, *& ſans ce, celuy qui aura obtenu ledict defanlt puiſſe eſtre mis en defanlt dudict iour*: alia in ſeq. dicentur.

FRANCOYS *article* XXI. *des publiees* M. D. XXXIX.

Qu'en vertu de deux defaults, bien & deuëment obtenuz contre le garant, ſera donnee ſentence ou arreſt, apres la verification deuëment faicte par le demandeur en matiere de recours de garantie du contenu en ſa demande.

GLOSSA VNA.

QVamuis olim tres defectus, vel quatuor requirerentur contra actorem laudatum, ſeu garendum, vt in ſtylo parlamen. patet, in titul. de dila. quæ datur pro garendo. §. quiequid. Tamen vnica dilatio pro garando ſummando datur. vt in titul. de dila. art. 2. dictum fuit: nunc verò ſtatuit, quòd ſi actor laudatus, & garandus vocatus ſemel & iterum deficiat, tunc proferetur ſententia contra eum, poſtquam actor probauerit id quod petit, videlicet venditionem à tali garando factam, & alia neceſſaria, de quibus ſcripſi in titul. de dilatio. etiam datur actio re euicta, quamuis venditor non promiſerit defendere, ſeu garentire emptorem, per l. non dubitatur. C. de euictio. alia vide in tit. de euictio.

Pro garādo ſummando unica ſufficit dilatio.

FRANCOYS *article* XXIIII. *des publiees* M. D. XXXIX.

Qu'en toutes matieres ciuiles & criminelles, où l'on auoit accouſtumé vſer de quatre defaulx ſuffira d'y en auoir deux bien & deuement obtenuz par adiournement faict à perſonne, ou à domicile, ſauf que les iuges ex officio en pourront ordonner vn troiſieſme, ſi leſdits adiournements n'ont eſté faicts à perſonne; & ils voyent que la matiere y fuſt diſpoſee.

Articulus ſeptimus.

GLOSSA VNA.

ITem quamuis olim ex ſtylo generali huius patriæ quatuor requirerentur defectus, nempe ſi citatus non comparebat in primo termino, exceptiones amittebat declinatorias, & iterum citabatur viſurus adiudicari vtilitatem primi defectus, & inſerebatur actoris petitio: & ſi iterum citatus non comparebat, amittebat & dilatorias: tertio citabatur viſurus adiudicari commodum, & vtilitatem duorum defectuum contra ipſum obtentorum, vnà cum concluſionibus in primo defectu captis, & aliàs procedi, prout iuris fuerit & rationis, & ſi non comparebat excluſus erat ab omnibus exceptionibus declinatoriis, dilatoriis, & peremptoriis: quia creſcente contumacia, debet creſcere & pœna. l. relegati. in fin. ff. de pœnis. cap.

Olim quatuor defectus, hodie duo ſufficiunt.

nis.cap.quoniam.in fin.vt lite non conteſt.Et adhuc iterum citabatur viſurus adiudicari commodum,& vtilitatem tam dictorum trium defectuum, quàm ſummæ,vel rei principalis petitæ. Et ſi citatus noodum comparebat, debebat adiudicari res petita cum expenſis,affirmando iuramento petitionem ſuam eſſe veram,ſi erat ex facto ſuo:ſi verò de facto alieno dependebat,ſufficiebat iurare ſe credere eam veram. Et huius ſtyli meminit Ioan.Faber in l.1.col.8.& ſeq.C.de ſum.trin.& domi.Boer.in repet.l.conſentaneum.fol.9.cum ſeq.C.quomodo & quando iud.vbi miratur ſtari debere iuramento partis, licet conſuetudo habeat, quòd contumax debeat haberi pro confeſſo, debet tamen de intentione actoris apparere, & ſi non liquet contumacem eſſe debitorem, debet abſolui.text.in l.2.§.quod ſi actor.C.de iureiur.propter calum.dand.& ibi gl.Bar.conſi.100.col.3. Hippol.ſing.72.hodie eſt deciſum.art.9.infrà.

2 Tamen hodie per iſtum tex.duo defectus ſufficiunt,& ſic ſunt per iſtum tex.correctæ omnes aliæ & ordinationes,& ſtyli contrarij,vt patet in hoc text.ibi, *ou lon auoit accouſtumé d'vſer de quatre def..u'x ſuffira en y auoir deux*, dummodo tamen interuenerint requiſita in hoc text.

Vna citatio pro duabus an ſufficiat.

3 Primò, quòd reus fuerit bis citatus ſeparatim, & ſic vna citatio pro omnibus non ſufficeret. per gloſ.ſing.in verb.tertio. in cle.1.de vita & honeſt.cleri.vbi dicit quòd in caſibus in quibus requiruntur duæ,vel tres citationes, vna etiam peremptoria non ſufficit, nec eſt in poteſtate iudicis illas abbreuiare,quando priuilegium amittitur:quam ſing.not.Ludoui. Roma.ſing. 719.atteode, alia addidi ibidem.

4 Secundò, quod iſtæ duæ citationes ritè factæ fuerint, & iure, ac ſecundum ſtylum, alioqui non valerent.c.cauſam.de dolo.quoties vitioſa eſt citatio,pro non facta habenda eſt.l.quoties.ff. qui ſatiſda.cog.l. conſentaneum, ibi impleta iuris ſolennitate.C.quomodo & quando iud.l.4.§. condemnatum.ff.de re iudic.

Cōſecutiuæ debent eſſe citationes.

5 Tertiò requiritur,quòd hæ citationes factæ ſint conſecutiuæ.l.ad peremptorium,ibi mox alterum.ff.de iudi.vnde ſi ſecunda citatio fuerit facta poſt annum à prima, non habebit locum iſte text.quia ordo ſeruandus eſt.l.1.in fi.ff.de vulga.docet Bar.in l.4.§.prętor.ff.de dam.infect.Benedi. in repeti.c.Raynutius.in verb.mortuo.1.nu.160.de teſta.

Citationes de eodem & in eundem eſſe debent vt inducant defectum. Interualla citationum.

6 Quartò, quòd ad idem & contra eundem tendant. vt conſuluit Corne.conſil.52.in hac conſultatione.col.1.in 4.vol.Ideo ſi vna facta ſit contra vnum,altera contra alterum,non habebit locum iſte text.

7 Quintò,quòd illæ citationes debita interualla contineant,iuxta ſtylum & conſuetudines curiarum, coram quibus cauſa tractanda eſt.cap.1.de dilatio.vt pulchrè ſcribit Bened.in repeti.cap. Raynutius.in verbo,mortuo in primo.nu.151.de teſtamen.

8 Et hoc durante illo parlamento, ſed eo finito ſecus:vt docet Maſuer. in ſua practi.in primo tit.verſi.item in parlamento.

Accuſari debet cōtumacia in ſingulis citationibus.

9 Sextò requiritur,quòd in vtraque citatione contumacia fuerit accuſata,alioqui vtroque non comparente circunduceretur edictum.l. & poſt edict.§.1. ff. de iudi. & quòd contumacia accuſari debeat,facit tex.vbi doct.oo.in c.1.de iudi.& ſuperius ſcripſi.ar.1.

Vnus defectus quando ſufficiat.

10 Septimò requiritur, quòd olim quatuor requirerentur defectus in illa cauſa, alioqui vbi
duo tantùm ſufficiebant, nil de illis eſt immutatum, vt in poſſeſſoriis cauſæ nouitatis. vt in con-
11 ſuet Picta.art.334. & in ſtylo Burdeg.artic.1. & 2. eſt declaratum. † Etiam vbi vnus defectus
ſufficiebat, vt in venditione bonorum captorum ex cauſa rei iudicatæ, vel obligatorij inſtrumenti.docto. in l. à diuo Pio. ff. de re iudic. idem ſi exiſtens in carceribus ob debitum, citare faciat partem ad videndum eum elargiri, quæ deficiat, ex hoc ſola contumacia extrahetur à carceribus, ſed expenſas, damna, & intereſſe non obtinebit ante duos defectus, vt hic. & ita ſcribitur in magno conſue.eod.titul.verſic. *ſi vn priſonnier.* & ibi ſcribit ſi quis eſſet citatus ad videndum bona vendi, &(vt dicunt)appreciari ex vna ſola contumacia hoc fiet:vt dixi in tract.de literis obligator.

Tertia citatio quādo à iudice conce di poſſit.

13 Non poterit iudex duobus concurrentibus defectibus tertiam decernere citationem. pri-
mò ſi ambæ citationes non ſunt factæ in perſona rei, quia tunc non videtur eſſe permagnus
14 contemptus, vt in l.vna. ff. ſi quis ius dicen. non obtemper. † Vt ſi vna in facie rei, altera
domi facta fuerit, ex officio etiam iudex tertiam concedere poterit. Si videat materiam eſſe ad hoc diſpoſitam, vt eſt in text. & diſpoſita videtur, ſi iudex dubitet non peruenniſſe ad notitiam citati, vtpote quia ſcit cum cauſa reipub. abeſſe, & quia vna citatio domi facta eſt, altera in facie, & ſic ambæ vt requirit iſte text. citationes non ſunt factæ, in perſona, & relinquitur arbi-
15 trio iudicis,vt in l.1.ff.de iure deliber.an materia ſit diſpoſita vel non. † Nec poterit pars ob
hoc appellare cùm officio iudicis relinquatur, quod eſt latiſſimum.l.1.ff.de iuriſ.omn. iud.& nemini facit iniuriam, ſi ſuo iudex vtatur officio.l.1.§.permittitur.ff.de aqua quotidia.& æſtiua.vbi Bart.per reg.iuris.

Minores his ligantur legibus.

16 Decimò an hic comprehendantur minores dubitari vidi, ſed & comprehendi communiter receptum eſt,quia conſuetudo & ſtylus ligant etiam minores.l.ſi ſine.§.Lucius.ff.de adminiſtrat. tutor.l.minor etiam,de minor.plene Boer.in deciſ.Burdegal.q.63.minor.& Socin.conſi.124.nu.5. in 3.vol.ſed reſtituuntur,quia non dicuntur in vero dolo,ſed præſumpto.Bart. in l.minor etiam. & in l.vbi.ff.de eden.Iaſ.in l.neque.col.vlt.de in ius vocan.

Idem

Idem articul. XXVI.

En toutes actions ciuiles où y aura deux defaulx, ſera par vertu du ſecond le defendeur debouté des defenſes. Articulus octauus.

GLOSSA I.

1 ANte iſtam ordinationẽ talis (vt dixi arti.præceden.) ſeruabatur in Curiis huius Franciæ praxis, vt contumax propter quatuor defectus perderet exceptiones declinatorias, dilatorias, & peremptorias, quas vocat hîc *defenſes*, & hoc erat tam in actionibus perſonalibus, realibus, quàm miſtis, etiam ſi in ſecunda citatione compareret, amittebat declinatorias: quia contumacia facit perdere beneficium. l. de die. §. planè. ff. qui ſatiſdat. cog. & l. ſi finita. §. item videamus. verſic. illud. ff. de damno infect. l. eum qui in poſſeſsionem. de priuileg. credit. Innoc. in c. præterea. in fi. de dilatio. Ioan. Fab. in l. fi. C. de excep. Angel. in l. eum qui. Panor. in c. 1. col. 5. de iudic. & ibi in additio. Maſuer. eod. tit. §. item in petitorio. Imol. in c. ſi duobus. col. 2. de appell. Alex. in l. ſi quis ex alieoa. ff. de iudic. Hippoly. in l. de vno. nu. 220. de re iudica. & l. ſi quis ne. ou. 116. de quæſtio. *Priuilegiũ perdit contumax.*

2 Et hoc introductum erat tam in odium contumaciæ, quàm etiam quòd contumacia facit perdere priuilegium, vt ſcripſi, etiam quia habetur pro confeſſo. l. locorum. C. de omni agro deſerto. lib. 11. cap. fin. de confeſsis in 6. & quia abſentia pro præſentia habetur contra abſentem: nam 3 Dei præſentia repletur. l. properandum. §. & ſi quidem. C. de iudic. † Sed ſi fuiſſet præſens, & tacuiſſet, non potuiſſet eas opponere, poſtquam in principio eas non oppoſuit. l. ita demum. C. de procurat. l. peremptorias. Cod. ſenten. reſcindi non poſſe. Ergo nec etiam poterit illas opponere, quando fuit abſens, ne contumax melioris conditionis reputetur, quàm præſens. contra. §. ſi autem ille. in authen. vt omnes obedien. iudic. prouinc. colla. 5. Peruſi. in c. ſi duobus. nume. 21. de appella. Barba. in clemen. vna col. 4. de excep. *Abſentiam contumacis ſupplet Dei præſentia.*

4 Item quod bene fecit iudex, non debet reuocari. c. audita. de reſtitutione ſpoliatorum. dixi latè in interpretatione. l. quod iuſsit. in ratione dubitandi. & in not. ff. de re iudica. Sed iudex benefecit, quando ad vlteriora proceſsit, vt patet: ergo non debet reuocari, ſed ſi exceptiones admitterentur, reuocaretur quod iudex ritè & benè fecit, igitur hoc non fiet. vt docet Innoc. in c. præterea. in fin. *Non reuocatur quod iudex benefecit.*

5 Amplia etiam ſi aliqui haberent priuilegium vt non poſſent cõueniri in prima inſtantia, niſi in ciuitate, vt habent ciues Montiſpeſſulani, tunc etiam perderent priuilegium declinandi non comparendo, poſtquam expreſſè poſſunt renunciare, ergo & per contumaciam: ſic concluſum eſt per conſilium Neapol. vt patet deciſione 133. fuerunt citati. Alex. in addit. ad Barto. in l. ſi quis ex alieoa. ff. de iudic. *Ciues per cõtumaciam perdunt priuilegiũ fori.*

6 Limita 1. quando exceptio eſſet notoria. gloſſ. ſingul. & ibi Panor. in c. ſuper literis. in verb. niſi forſan. de reſcrip. vbi quando notoriè conſtat citantem non habere iuriſditionem, citatus nõ tenetur comparere, & ſic nec perdit ſuam exceptionem. Sic conſuluit Alexan. conſil. 77. viſis. col. 4. in 3. volu. & hoc intellige quando notorium erat tam partibus, quàm iudici non habere ipſo iure iuriſditionem, ſecus ſi ipſo iure habebat, ſed quæ elidi poterat, vt no. Panor. in c. ſi duobus. de appel. & ibi Fely. & alij, Iacobi. in l. non videtur fruſtrandæ. col. 2. ff. de iudic. {Vnde in hoc Februario menſe, anno 1552. cenſuit Senatus, citatum teneri comparere, & allegare ſuum priuilegium: quia iudex Regius poteſt habere iuriſdictionem ſicut Rex in toto regno: ideo non comparens contemnit, & vocati eſt non contemnere iuriſdictionem. l. ſi quis ex aliena. ff. de iudic. Ideo non poteſt eſſe notorium de defectu iuriſdictionis, niſi quando quis citatur extra regnũ, vt ſcripſi in tit. de cauſis, in Concordat.} *Notoria exceptio non amittitur.*

7 Secundò limita, quando contumax vellet allegare exceptionem incompetentiæ. per glo. ſingula. in clem. vna in fin. de ſequeſtra. poſſeſsio. & fruct. quam ſingularem not. ibi Cardin. & Imol. Bal. in Margar. in verbo, iudex. quæſt. 142. & in verbo .. s. quæſt. 29. ſcripſi in tract. de ſenteot. executor. artic. 3. gloſ. 2.

8 Et nota, quòd nunquam fit prorogatio ipſo iure per contumaciam in iudicem incompetentem. c. 1. & gloſ. de offic. delega. nec talis citatio arctat citatum, diuerſum eſt ſi iudex eſſet competens, ſed remoueri poſſet per exceptionem: quia tunc non excipiendo valet proceſſus. Bal. in l. ſi qui ex conſenſu. col. 3. C. de epiſcopali audien. per glo. in cle. vlti. vt lite pendeo. Deci. in c. ſi duobus. 3. not. de appella. quia ius excipiendi non durat amplius in abſentia, quàm in præſentia. Imol. in l. quidam. ff. de re iudica. Fely. in c. ſi duobus. Iaſ. in l. ita demum. C. de procura. *Prorogatio in iudicẽ nõ fit incompetentem.*

9 Etiam ſi ſemel & iterum fuerit contumax coram incompetente, adhuc poterit exceptiones declinatorias allegare: quia poſtquam non eſt iudex, non poteſt priuare partem exceptionibus, & ſic iudicauit Senatus anno 1533. die 10. Martij, annullando ſententiam conſeruatoris Pictauien. eo quòd quidam non Scholaſticus conuenerat aliquem, qui noluit comparere, & is priuauit eum ſuis exceptionibus, ex quo ipſe appellauit. *Iudex incõpetens non priuat exceptionibus. Areſtum.*

10 Item oportet, quòd ſuper iſtis exceptionibus pronuncietur, vt conſuluit Dec. conſil. 107. in cauſa. col. 1. Et ſolet iudex pronunciare defectus debitè fuiſſe obtentos, & continuatos, & declarare reum eſſe verum contumacem & deficientem, ac omnibus exceptionibus declinatoriis, dilatoriis *Praxis pronunciãdi ſuper exce-*

pſioni bus teō ira contumacem.

toriis & peremptoriis cecidiſſe, & excluſum fuiſſe.&c. hoc expreſsè docet Boet.in deciſ.Burdeg. quæſt.63.minor.in fi.

Contumax impeditus reſtituitur.

11 Tertiò limita,niſi haberet iuſtum impedimentum infirmitatis,aut quædam alia, quæ numeraui in tracta.de excu.infrà, & tunc reſtituetur non obſtante contumacia, & vt vulgò dici ſolet, *les defaulx ſeront rabatus.* Bart.in l.non videtur fruſtrandæ.ff.de iudic.& l.2.verſi.ſed quæro quid ſi proceſſum.Si quis in ius voca.nō ierit.Inno.in c.prætereà.Panot.& Dec.in c.ſi duobus.de appell.

12 Quartò niſi hoc à principe concedatur, vt non obſtante ſtylo poſsit dictas exceptiones opponere,quod poteſt princeps.c.propoſuit.de conceſ.præben.Ideo literæ tunc Regiæ impetrandæ eſſent,vel niſi ipſa pars purgaret contumaciam, ſoluendo expenſas, tunc ad priſtinum ſtatum reduceretur,ne duplici onere grauaretur.vt ſcribitur in c.at ſi clerici.in fin.de iudic.

Citatio nulla nil facit contra contumacem.

13 Quintò,niſi citatio eſſet nulla: quia hæc non arctat citatum ad comparendum,nec ad deliberandum,nec per eam aliquid amittitur.Anto.de Butr.per illum tex.in c.præterea, Roma.conſi. 42.viſis Dec.conſ.360.perſcrutatis.col.1.

Vtilitas defectus intra annum petenda.

14 Sextò fallit, quando actor non accuſaret contumaciam,& defectum in termino præſtituto, vt debet.iuxta l.properandum.§.& ſi quidem.C.de iudi.dixi ſuprà eod.artic.1. hoc expreſsè tenet Boer.in l.conſentaneum.fol.8.Item ex ſtylo Franciæ eſt, vt quis vtilitatem defectus intra annum petat,alioqui lapſo anno non auditur.cap.plerunque. vbi Dec.de reſcrip. habetur in magno conſuetu.eodem tit.lib.3.verſic.nota, *ſi aucun default.*

Amiſſio exceptionū ob contumaciā nō nocet in alia cauſa.

15 Septimò limita quoad tertium, à quo ſi de nouo conueniretur etiam coram illo iudice, & conuentus compareret, non perderet declinatorias propter abſentiam & contumaciam in alia cauſa commiſſam. caſus ſingul.in l.ſi quis libertatem.ff.de petit.hæredit. Corſet. ſingul. incipien. clauſula.in primo: quia res inter alios acta aliis non præiudicat. vt eſt in rubr.C.ſic incipien. alia ſuper hoc vide per Fely. & alios in cap. inter monaſterium.de re iudica.& per Iaſ.& alios in l.ua demum.C.de procurato.

Et par meſme moyen eſt permis au demandeur de verifier la demande, & apres l'enqueſte faicte ſera la partie adiournee pour voir produire lettres & tiltres, & bailler contredicts ſi bon luy ſemble, & prendre appoinctement en droict, ſans ce qu'il ſoit neceſſaire ordonner que le defaillant ſoit adiourné pour bailler ſon ny.

GLOSSA II.

1 Qvamuis olim in tertio defectu, vt dictum fuit, quis amitteret defenſiones, hodie per iſtum text.in ſecundo, & permittetur actori probare, & inſtrumenta,& teſtes producere ad probandum ſibi deberi id quod petit, & poſtquàm actor probauerit, adhuc citabitur reus contumax ad videndum produci inſtrumenta, titulos, & alia cauſæ munimenta, & ad contradicendum dictis inſtrumentis, & documentis per actorem productis: qui ſi compareat, cauſam proſequi debet in eo ſtatu,in quo eam reperit.Alex. in l.ſi perluſorio.§. 1.ff.de appel.Philip.Peruſ.& alij in c.cùm ceſſante.col.11.verſi.ſed & in his,illo tit.

Contumax in uno in aliis eſt citandus.

2 Ex hoc probatur regula,quòd contumax in vno articulo in aliis eſt citandus.glo.not.in cap. vlti.de dolo & contu.lib.6.facit l.aut qui aliter.in prin.& l.fi.§.fi.ff.quod vi aut clam.Spec.in tit.de cita.§.viſo.verſi.item licet.col.3.& ibi in additio.facit c.præterea. de appel.gloſ.& doct.in c.conſuluit.de offic.deleg.Lucas de Penna.in l.omnium.C.de omni agro deſerto.lib.11.Bar.in l.ſtatuliberos.§. Stichus.ff.de ſtatulibe. & in extrauag. ad reprimendum. in verb. ſuper dicto crimine. & in verb.per edictum.circa fin.& in l.conſentaneum.& ibi do.Boer.C.quomodo & quando iud.Bal. in rub.de dolo.col.2.Dec.conſi.233.Alex.conſi.137.in cauſa.col.3.vol.2. Socyn.in tract.de citatio. art.5.q.29.Hippoly. in repeti.l.de vno.nu.224.ff.de re iudica.Nichol.de Milis in verb.citatio.q.70.

3 † Et ſic licet citatus ad videndum iurare teſtes non compareat, tamen debebit citari ad producendum inſtrumenta, & ad publicationem, atque ad alios actus, teſte Luca.in l.ſi apparitor. col.1.C.de cohort.l.libr.12.Innoc.in c.eccleſia veſtra.col.1.de elect.

Contumacia eſt delictum.

4 Ratio eſt: quia cōtumacia proueniens ratione delicti dicitur eſſe delictum.l.omne delictum. & ibi Bar.ff.de re mili.glo.in l.ſi filius qui.& ibi addidi.de interrog.actio.Iaſ.in l.vna.in fi.ff.ſi quis ius dicen.non obtem. Sed in delictis pœna non egreditur terminos delicti.l. reſcriptum. in prin. ff.de his quib.vt indig.l.ſancimus.C.de pœnis.

Abſentia in uno actu,nō præiudicat in aliis.

5 Secunda ratio eſt: quia abſentia in vno actu etiam iudiciali ſibi tantùm in illo actu præiudicat,& non in aliis.gloſſ.not.in clem.ſæpè.in verb.partibus.de verb.ſign.ſequitur Panor.in c.quoniam contra.in fin.de proba.Paul.in l.ſi conuenerit.ff.de iuriſd.om.iudi. Barba.in c.1.col.2. de libelli obla.Fely.in c.cùm dilecta. col.11.de reſcrip.& c.ſi quis contra.col.3.de foro compe.nec maior debet eſſe pœna quàm contumacia.

6 Item tacita renunciatio in vna re, non nocet in alia.Innoc.in c.cùm veniſſent. circa finem.de teſtib.Iaſ.in l.ſi priuſquam.col.9.nu.3.de operis noui nuncia.

7 Item ex diuerſis non infertur.l.Papinianus exuli.ff. de mino.l.fi.de calum.& quia ſeparata nil

commune

commune habent: vt in ſimili dicit tex. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. poſſ. & qui in vno non paruit, hodie parere poteſt. l. 1. §. ſi quis adita. & l. filij. ff. ad Tertul. Et inſtrumentũ falſum in vno, remanet verum in aliis. l. ſi ex falſis. Cod. de tranſact.

8 Amplia etiam procedere in iudicio ſummario. Socy. conſi. 195. circa primum. col. pen. verſic. confirmantur præmiſſa. in 2. vol. quia in his proceditur ſicut in plenariis, niſi in caſibus à iure expreſſis. cle. ſæpè. de verb. ſigni. & ſcripſi in tracta. de ſenten. execut. artic. 9. gloſ. 2.

9 Secundo amplia tam in ciuilibus quàm in criminalibus. Barto. in extrauag. ad reprimẽdum. in verbo, ſuper dicto crimine. & in verbo, per edictum. circa fi. quia in his de maiori agitur periculo, ergo cautius erit agendum. & ſic abſens non damnabitur ſaltem quo ad crimen: licet quo ad intereſſe partis iſte tex. poſſet locum habere. l. abſentem. ff. de pœnis.

10 Tertiò amplia tam in curia ſeculari, quàm eccleſiaſtica, cùm vbique eadem ſit ratio æquitatis, ergo eadem iuris debet eſſe deciſio. l. illud. ff. ad leg. Aquil. Fely. & alij in c. 1. col. 4. de iudic.

11 Quartò amplia, quod contumax in vno capitulo non habetur pro confeſſo in alio. Bald. in l. generaliter. §. 1. Cod. de rebus credi.

Confitens vnum nõ fatetur aliud.

12 Quintò extende tam in contumacia non venientis, quàm in alia. Alber. in l. ſtatuliberos. §. Stichus. ff. de ſtatuliber. Bal. in l. generaliter. §. 1. col. 2.

13 Sextò procedit etiam in ſententia, vt citatus ad proceſſum iterum ſit ad ſententiam citandus. gloſ. ſing. in l. quæſitum. ff. de re iudic. Bal. in Margar. in verbo, citatio. quæſt. 56. citatus. cap. vlti. de dolo & contu. lib. 6. Do. Boer. in l. conſentaneum. to. 14. verſi. octauò opponitur. & ibi in addit. ad eum. Cod. quomodo & quando iudex.

Sententia deſiderat nouam citationem.

14 Septimò amplia etiam ſi citatus comparuiſſet in omnibus actibus, præterquàm in ſententia, vt ſi ſit in ea abſens, adhuc erit citandus. Ancha. in clem. 1. de foro compe. Felyn. in cap. cùm olim. col. 2. de reſtib.

15 Octauò procedit etiam ſi iuriſditio veniret de nouo, vt ſi locumtenens cognoſcit vt iudex Ducis, ſed per reſcriptum ei mandatur, vt cognoſcat tanquàm iudex Regius, debebit de nouo citare partes: quia noua eſt poteſtas, & noua iuriſditio, ac nouus ordo. l. edictum. ff. de iudic. ſic conſuluit Bal. conſi. 4. quidam. in 5. volu.

Noua iuriſditio inducit nouam citationem.

16 Nonò amplia etiam in mulcta. Bart. & alij in l. vna. in prin. ff. ſi quis ius dicenti non obtem. dixi latè in l. aliud eſt mulcta. ff. de verb. ſignifi.

17 Primò limita, quando contumacia reſpiceret totum iudicium. clem. 1. de dolo. Ioan. Andr. in cap. eccleſia veſtra. in 2. col. 4. de elect. Iaſon in l. ſi priuſquàm. col. 9. nu. 31. ff. de noui oper. nunciat. quia hoc caſu in omnibus cenſetur contumax.

Contumacia reſpiciẽs totum iudiciũ.

18 Secundò fallit, quando notorium eſſet defenſionem nullam competere. Panorm. Fely. & alij in cap. cùm olim. col. 5. de re iudic. Hippol. ſing. 20. Boer. in repet. l. conſentaneum. in 4. oppo. in fi. Cod. quomodo & quando iudex. Hippol. plenè in repet. l. de vno. ff. de re iudi. hoc tamen vſu forenſi vix ſeruaretur in Francia.

19 Tertiò limita, quando citatus eſſet ad totam cauſam. Innoc. in c. conſuluit. in fi. de off. deleg. c. auditis. col. 1. de procur. Bal. in Margar. in verbo, citatio. quæſt. 56. Philip. Franc. in c. 1. de elec. lib. 6.

Citatus ad totam cauſam.

20 Bal. conſi. 4. quidam. in 5. vol. Oldr. conſi. 12 q. † Si tamen ſemel cõpareret, expiraret vigor edicti, not. in l. & poſt edictum. §. circunducto. ff. de iudic. Berber. in viator. iuris. in rub. de iudic. in quarta parte. verſi. quæro quid operetur. Soci conſi. 194. circa. col. pen. vol. 2. & poſſet poſteà citari per præconem miſſum per ciuitatem. Philip. in c. 2. de dolo & contum. lib. 6. ſed iſtæ citationes ad totam cauſam rarò fiunt in Francia.

21 Quartò reſtringe, quando prima citatio fit cum comminatione, quòd procedetur ad alios actus non obſtante contumacia. gloſ. in l. ſi apparitor. Cod. de cohortal. lib. 12. Corſet. ſingul. incip. citatio. in 4. Philip. Peruſ. in c. 1. §. 1. de elect. lib. 6. in curiis Franciæ adhuc ſolet fieri citatio ad ſingula capita, vt vidi in multis curiis.

22 Quintò limita, quòd contumacia repellit in vno eodémque negocio, ſecus in alio, & inter alias partes. gl. in l. ſed & ſi §. ſed ſi dum decreto. ff. ex quib. cauſis maio. & Iaſ. in l. ſi priuſquàm.

23 Sextò modera, quando iudex ob contumaciam vellet eum declarare contumacem quod poteſt ſine alia citatione. cap. 1. de iudic. cap. certum. 11. q. 3. cap. querelam. de procur. Enam ſi ille contumax poſſet ſe defendere allegando cauſam probabilem, cur nõn comparuit. Bart. & Alex. in l. ſi finita. §. Iulia. ff. de damno infe. Barba. conſi. 18. clementiſſimi. col. 8. in primo vol. in Francia citatur iterum, vt dixi ſuperius.

Iudex in prima citatione poteſt declarare abſentem contumacem.

24 Septimò reſtringe, quando eſſet citatus ad actum, qui haberet dependentiam, vel connexitatem neceſſariam cum actu, de quo fuit citatus. c. ſi capitulo. §. 1. & ibi doct. de conceſ. præb. lib. 6. Fely. in c. cùm olim. col. 2. de teſtib. Hippol. in rub. ff. de fideiuſſ. quæſt. 25. nu. 192. quia acceſſorium ſequitur naturam ſui principalis. l. cùm principalis. ff. de reg. iur. & reg. acceſſorium. illo tit. lib. 6.

Citatus in uno cõnexorum in alio cenſetur eſſe citatus.

25 Octauò modera, quando citatus aſcenderet equum. & ſtatim poſt citationem iret in partes longinquas, & hoc iudici conſtaret. Bal. in l. 2. in fi. Cod. quomodo & quando iudex. Alex. in d. §. Stichus. in addit. ad Bart. adhuc tamen eſſet citandus: quia fortè poteſt procuratorem reliquiſſe, vel conſanguineo mandatum dediſſe.

26 Nonò non procedit in citatione iuris, pro qua quis tenetur venire inſtructus. cap. 1. & ibi Philip. Peruſ. de electio. lib. 6. quam elucidaui in tracta. de citatio. ſuprà.

Citatio iuris.

Ex prima contumacia non dantur expenſæ.

27 Decimò limita in pœna reſpiciente proceſſum, vel acceſſoria, vt in expenſis, in quibus iudex condemnare poterit ſine noua citatione. Cyn. & alij in l.ſancimus. Cod. de iudic. Bart. & ibi Alex. in addit. ad eum in l.deſertorem. §.ſi ad diem. ff. de re milit. & hoc quando debentur ratione contumaciæ. Inno. in c.calumniam. de pœnis. Felyn. in cap.1.col.4. de iudic. Secus ſi debentur ex eo quòd temere litigauit. cap.1. de reſtit. ſpol. lib.6. Nicol. de Milis. in verbo, citatio. quæſtio.70. in Francia tamen iterum ſolet reus citari, vt ſuperius dixi.

Citatus aſſerens ſe nunquam cõpariturum.

28 Vndecimò, quando citatus ad vnum actum diceret ſe nunquam compariturum coram illo iudice, à quo citatur, vel nunquàm venturum: ſecus ſi ſimpliciter diceret ſe nolle venire: quia licet nunc venire nolit, in alio fortè actu veniet. Gloſ. docto. & alij in dicto cap.2. de dolo. lib 6. Bart. in l.ex conſenſu. §.fin. ff. de appel. gloſ. in clemen. vna. de dolo. & ibi docto. cap. vno. de milite vaſſal. qui contu. eſt. collat. t.

Recedẽs tanquam appellans, non eſt amplius citandus.

29 Duodecimò fallit, quandò quis recedit appellans, tunc dicitur contumax, & videtur proteſtari, quòd decætero non vult ſub eodem iudice litigare. cap. fin. de dolo & contu. lib.6. cle. vna. illo titu. Ideo amplius non eſt vocandus, ſecus in alio contumace. Innoc. pulchrè in cap. ad petitionem. col. t. de accuſat. Oldra. dicto conſi.12. quæſt. in fi. alia vide per Boer. in repet. l. conſcutaneum. Cod. quomodo & quando iudex.

Idem article 27.

Articulus nonus.

Qu'au parauant que donner aucunes ſentences contre les defaillans contumas & non comparans le demandeur ſera tenu faire apparoir du contenu en ſa demande.

GLOSSA VNA.

Actor etiã contra contumacem debet ſuam petitionẽ verã probare. Areſtum.

1 ANtequam ſententia definitiua proferri poſſit contra abſentem, petitor probare debebit contenta in petitione vera eſſe, aliàs non obtinebit: ſed contumacia rei punietur. l. properandum. §.& ſi quidem. Cod. de iudic. conſtare debet, liqueréque prætori debuũ eſſe. tex. in l. hæc autem. §.1. ff. quib. ex cau. in poſſeſ. eat & reprobatus fuit contrarius Caſtel-
2 leti ſtylus in iuridicis conuentibus Molinis habitis anno 1540. die 17. Septemb. † Et cùm olim iuramento partis ſtaretur, dabatur materia peierandi: ideo per iſtum tex. hoc probare oportet: hodie etiam pars tenetur petitionem ſuam iuramento firmare, veram eſſe, ſi ex ſuo pendeat facto, ſecus ſi ex alieno: quia tunc ſufficit iurare ſe credere eam eſſe verã: ſcilicet ratione ignorantiæ, quæ hic legitimè ſolet interuenire. l. qui in alterius. ff. de regu. iuris. & inferius dicetur, & probatur etiam in l.2. §. quòd ſi actor. & ſeq. Cod. de iureiuran. propter calum. dando. & ita docet Maſuer. in ſua practica. tit. de contumacia. verſic. item ſi ad diem. Iaco. Rebuff. per illum tex. in cap. ſi apparitor. Cod. de cohortal. lib.12.

Qualiter procedatur contra abſentem.

3 Notandæ ſunt inſuper quædam concluſiones, qualiter procedatur de iure contra abſentem in cauſis ciuilibus: quarum prima eſt, quando aliquis non poteſt reperiri: nec eius procurator, vtpote quia iuſta de cauſa eſt abſens, videlicet ſtudiorum, vel alia. de quibus in l.fi. ff. de in integr. reſtit. practica iuris eſt, vt iudex committat ſeruienti, quòd perquirat dictum abſentem. & ſi non poſſit inueniri, detur curator bonis abſentis ad requiſitionem creditoris, & poſteà ille curator poterit conueniri & condemnari, & executio fiet in bonis abſentis. l. ab hoſtibus. §.1. ff. ex quibus cauſis maio. l. ignorare. vbi Bart. & Pau. Cod. de reſtit. mili. & in rub. ff. de curat. bon. dando. & adhuc ſeruari poteſt in Francia.

Primũ decretũ quando decernebatur & ſecundum.

4 Secunda concluſio eſt, quando aduerſarius fuit citatus, & ante litem conteſtatam eſt contumax, tunc contra eum procedetur ad miſsionẽ ex primo & ſecundo decreto. iuxta c.fi. §. in aliis. vt lite non conteſt. gloſ. in c.conſultationibus. & ibi doct. de offi. deleg. l. ſi finita. §. Iulia. ff. de dam. infecto. Sed ex iure harum ordinationum procedetur vt hic.

Latitans habetur pro citato.

5 Tertia concluſio, quando aduerſarius non eſt abſens, ſed occultat ſe, & latitat, ne citatio ad eum perueniat, tunc habetur pro citato, quãtum ad miſsionem in poſſeſsionem. l. Fulcinius. §.1. ff. quib. ex cauſis in poſſ. eat. Dec. in c.conſultationibus. in hoc caſu debet fieri citatio domi: vt dixi ſuprà in artic.1. de cita. & tertia ex officio iudicis decernetur citatio: vt dictũ fuit artic. ſuprà proxi.

Actore abſente reus duplici modo poteſt procedere.

6 Quarta cõcluſio, licet de iure Codicis abſente actore poſt litem conteſtatã reus deberet abſolui ab obſeruatione iudicij. l. properandũ. §.& ſi quidem. C. de iud. iure tamẽ nouiſsimo poterit reus procedere abſente actore, & iuſtificare ſuas exceptiones, & abſoluetur nõ ſolùm ab obſeruatione iudicij, ſed & definitiuè procedetur. auth. qui ſemel. C. quomo. & quan. iud. quę praxis in curiis Frãciæ ſeruatur, quãdo reus vult probare, alioqui abſoluetur ab obſeruatione iudicij, & inſtantiæ. Et reus nõ tenetur per iſtũ tex. probare ſuas defenſiones abſente actore: quia hic tex. de actore loquitur, & non de reo: ideo in eo locũ non habet. per l. cùm prætor. ff. de iudi. ſed abſente actore reus etiã ſi nihil probauerit abſoluetur ab inſtãtia. per l. qui accuſare. C. de eden. l. circa. ff. de prob.

Actor abſente reo etiã debet probare.

7 Ibi in tex. *le demandeur ſera tenu faire apparoir du cõtenu en ſa demande.* Colligitur quòd iudex nõ debet cõdẽnare contumacẽ ad id quod actor petit, niſi actor hoc probauerit: liquere enim prętori debet antequã condemnet. l. hoc autẽ. §.1. ff. ex quib. cau. ma. Alioqui in poteſtate actoris eſſet

extorquere

extorquere ſummã non debitã ab abſente, ideo iura his maliciis obuiãt. l. in fundo. ff. de rei vend.

6 Facit quod conſuluit Barba. conſi. 44. ſcribitur. col. 5. & ſeq. in primo vol. nume. 9. quòd ſi iuriſditio competebat vicario ratione impedimenti exiſtentis in ſuo collega, ſi non appareat de impedimento illius collegæ, non poterit vicarius cognoſcere. cap. ſciſcitatus. de reſcript. & oportet quòd probetur illa qualitas, & pronnncietur ſuper ea. teſte Inno. in c. Romana. §. contrahentes. de foro compe. in 6.

Collega ut poſsit ſine collega procedere, tenatur probare impeditum eſſe collegã.

9 Etiam conſuluit Ange. Florentiæ, quòd ſi poteſtas debeat exequi ſententias latas in cauſa mercaturæ, prius tamen debet ſibi conſtare eſſe latas in illa cauſa mercaturæ. cap. 1. de foro compet. in 6. vt refert & ſequitur idem Barba. conſi. 56. à Ioue. col. 3. in 3. volu. pro hoc facit tex. in §. planè. de teſta. milit. in inſtit. quòd valet militis teſtamentum coram duobus teſtibus, oportet tamen conſtare quòd à milite factum ſit.

Probatũ debet eſſe priuilegiũ antequàm ui illius exequatur ſentẽtia.

10 Prætereà clericus poteſt torqueri ſi infamis ſit, vel diffamatus de crimine. cap. 1. de depoſi. Oportet tamen quòd prius conſtet de infamia, ſeu diffamatione: vt conſuluit Barba. conſi. 47. ſcribitur. col. 16. in primo volu. & docto. in dicto cap. 1. de depoſi. ſic & hìc conſtare debet debitũ eſſe actori, antequàm reus abſens condemnetur, quod eſt vtile.

Infamiã in clerico probatam eſſe oportet, ut torqueri poſsit.

FRANCOYS *article 28. des publiees 1539.*

Que les vrays contumàx ne ſeront receus comme appellants: ainçois quand par la deduction de leurs cauſes d'appel, & defences au contraire, il appert que par vraye deſobeyſſance & contemnement de iuſtice, ils n'ayent voulu comparoir, ſeront declarez non receuables, comme appellants, & ordonné que la ſentence, dont a eſté appellé, ſortira ſon plein & entier effect, & executee, nonobſtants oppoſitions ou appellations quelsconques.

GLOSSA VNA.

1 Statuitur in hoc tex. quòd condemnatus per contumaciam veram non appellat: & hic articulus eſt iuri conformis. cap. fi. §. ſunt etiam quorum. 2. q. 6. & l. ex conſenſu. in fi. ff. de appel. gloſ. & docto. in cle. vna. de dolo. vnde ſi Titius citatus & inuentus non comparuerit, & ego oſtenderim me mutuaſſe ei decem aureos, & citatus bis, & vt leges Regiæ diſponunt, non venerit, ſi demum à iudice condemnatus fuerit, appellare nõ poterit. l. 1. Cod. quorum appel. non reci. l. properandum. §. cùm autem. de iudic.

Verus contumax non appellat.

2 Et ſic ex hoc tex. ſequentia requirũtur, primò quod iſte ſit citatus, & in ius vocatus, alioqui non poſſet dici contumax, idem tamen dicerem, ſi iuſſus fuerit verbo à iudice venire, & non ve-
3 nerit. per l. 2. Cod. quomodo & quando iudex. vbi addidi, & in tracta. de citat. ſuprà. † Secus ſi iuſſus exhibere, per contumaciam non exhibuerit, is enim appellat, vt in l. creditor. §. 1. ff. de appel. ſuper cuius intellectu aliquando cogitaui diuerſitatis rationem, ſed inuenio contumacem in non veniendo non rectè prouocare: quia in eius poteſtate fuit ante diem præſtitutum pro tribunali reſpondentem, aut defenſum, edicti denunciationem rumpere. l. ex conſenſu. §. fi. ff. de appel. ſed iuſſus exhibere fortè non poteſt exhibere, quod iuſſus eſt: & tamen iudex non iure condemnauit eundem, ideo appellare poterit: vt plenius dico in intellectu nouo ad illam legem.

Requiſita in tex. notem.

Intellectus ad l. creditor. in fi. de appel. ff.

4 Secundò requiritur quòd is citatus fuerit in ſua perſona apprehenſus: alioqui ſi citatus domi in perſona domeſticorum eſſet, diceretur fictus contumax. gloſ. in cle. vna. de dolo. cap. venerabilibus. §. porrò. de ſenten. excom. in 6. & is appellare poſſet. l. ad peremptorium. in fi. ff. de iudic. l. ab eo. Cod. quomodo & quando iudex.

5 Tertiò requiritur, quòd vocatus & inuentus non comparuerit, alioqui ſi iudice ſedente pro tribunali compareret, non noceret ei contumacia. l. pen. ff. de in integ. reſtit. & ſuperius ſcripſi artic. 5. docet & Socynus in tractatu fallent. regu. 73. contumax verus.

6 Etiam ſi dum citaretur dixiſſet ſe non venturum: quia is manifeſtus dicitur contumax. dicto cap. venerabilibus. §. porrò. & ſeq. de ſenten. excom. in 6: & quamuis aliqui velint dicere verũ contumacem & manifeſtum eundem eſſe, ego tamen exiſtimarem eſſe differentiam: ſcilicet manifeſtum eum dici, qui apprehenſus dixit ſe non venturum. vt in dicto §. porrò. & in §. ſecus. ſic dicitur fur manifeſtus, qui deprehenditur in furto, vel cum re furtiua antequàm ad locum quò deſtinauerit perferre, peruenerit. l. 3. cum l. ſeq. ff. de furt. ſic cùm dixit ſe non venturum, manifeſtè apparet eum contumacem: quia loquela ſua manifeſtum eum facit.

Manifeſtus contumax quis.

7 Verum cum exiſtimarem cõtumacem: cuius perſonam apparitor apprehendit, & illi citationes intimauit, & ex cõtemptu, & inobedientia vocatus non venit, nec vlla præpeditus cauſa, quia tunc verus debet dici contumax: vt dixi in l. natura. & in l. verum. ff. de verb. ſigni. quia verè citatum & apprehenſum eum apparet.

Contumax verus quis.

8 Fictum autem eum exiſtimant, quem citationes non apprehenderũt, ſed in domicilio citatus eſt, & eo dicitur fictus ad differentiam veri, & quia ius fingit citationem ad ſuam perueniſſe noticiam per domeſticos, & eum per contemptum non veniſſe, quod verè non apparet. doct. in l. conſentaneum. cum authen. ibi poſita. Cod. quomodo & quando iudex.

Fictus contumax quis.

9 Vnde ad hoc vt verus dicatur contumax non requiritur,quòd dicat ſe non venturum, ſicut in manifeſto, ſed oportet, quòd ipſe apprehenſus fuerit, & noluerit venire per hunc text.ibi, *qui par vraye deſobeiſſance & contemnement de iuſtice,ils n'ayent voulu comparoir:* non requirit iſte tex. quòd dixerit ſe non venturum.

Vera inobedientia & contemptus quando dicatur.

10 Quartò requirit iſte tex. quòd non comparuerit ex vera inobedientia & contemptu, vera inobedientia præſumitur eo, quòd apprehenſus non venit.l.vna.ff.ſi quis ius dicenti non obtem. & l.ſi quis ex aliena. de iudic.

11 Etiam eo ipſo quòd vocatus & apprehenſus non venit,dicitur verus inobediens,& contemnere iudicem.l.litigatores. in prin.ff. de arbitr.

Apparens contumacia quando dicatur.

12 Quintò etiam hic tex.requirit,quòd hæc inobedientia appareat & contemptus,ibi, *il appert:* quia de his quæ non ſunt, & non apparent,idem eſt iudicium.l.dum ſunt.ff.de teſtam.tute. Apparere dicitur eo ipſo,quòd is apprehenſus non venit,nec aliter docendum eſt per partem,quę præſumptionem habet pro ſe,& contumax contra ſe,ideo ipſi onus incumbit probationis. Barto. & alij in l.admonendi.ff.de iureiur. l.ei qui.ff.de probat.

13 Sextò requirit iſte tex.quòd hic in ius vocatus noluerit venire,ibi,*qu'ils n'ayent voulu cõparoir.* Ergo ſi probet per valetudinem aduerſam,vel quòd in via fuerit detentus, vt habetur in cap. venerabilibus.§.idem eſt. de ſenten. excommu. in 6. tunc appellare poſſet, vt hic à contrario, & ſcripſi in tractatu de appellationib.artic.7.gloſ.2.tria igitur iſte tex. not. primò, inobedientiam, ſecundò contemptum,tertiò nolle comparere.

14 Et ſic non ſunt paria hic nolle, & non poſſe, ſicut in materia ſubſtitutionum.in l.cùm proponas.Cod.de hæredib.inſtit. Bart.& alij in l.1 ff.de vulgar.

Verus contumax non poteſt ſe opponere nec reſtituitur.

15 Septimò ſicut hic verus contumax non auditur appellans, ita non auditur opponens, quia in hoc regno Franciæ de conſuetudine & lege regni non auditur condemnatus, niſi per appellationem,& hic prohibetur appellatio,ergo & præcedens,ſcilicet oppoſitio.l.ad legatum.ff. de procuratorib ſcripſi in tractatu de literis obligat.artic.1.in primo tomo. niſi per literas concedatur, aut purgata fuerit contumacia.

Reſtitutionem petere an poſſit contumax.

16 Octauò hic verus contumax non poteſt petere reſtitutionem in integrum.per tex. ſumendo à contrario in l.Diuus.ff.de in integ reſtit.alioqui non puniretur contumacia, imò commodo ei eſſet,& hoc ſentire videtur Inno.in c.cùm olim.col.2.in verbo,citatus.de dolo.& Bal.in Margar. in verbo,contumacia.q.28. niſi fuerit minor.l.minor etiam.ff.de minor.in Francia aliquando per literas Regias hæc reſtitutio conceditur.

Supplicare an poſſit verus contumax.

17 Nonò ſupplicare etiam prohibetur.gloſ.& doct.in l.fi.Cod.vt lite penden. Imo.in l.ex conſenſu.§.fi.ff.de appel.refert Carolus Ruinus.conſi.157.de tribus.col.penul.in 5.vol. ſcripſi abundè
18 in tractatu de ſupplica.in 1.tomo. † Erat tamen ius Regi,vt ſi ab Ephoris vocatus, primæ & alteri iuſsioni non pareret,contumacia fraudi non eſſet. Tertiæ niſi paruiſſet imperio, cogi poterat,teſte Alex.in libro Genial.6.cap.24.intelligenda ſunt prædicta,quòd verus cõtumax non poteſt ſupplicare proponendo erratum eſſe à Senatu, qui eum condemnauit: quia oportet errorẽ interueniſſe,vt dixi in dicto tracta ſed ſupplicationem Regi vel cancellariæ porrigere poterit: vt ſtatim dixi,& in tracta.de ſupplicationib.in primo tomo.

FRANCOYS *article 29. des publiees 1539.*

Articulus vndecimus.

Et s'il y auoit quelque doubte ſur la contumace, & que l'appellant allegaſt aucunes defences peremptoires,dont il ſeiſt promptement apparoir,à tout le moins ſommairement, luy ſera donné vn ſeul delay, pour informer pleinement de ſeſdictes defenſes,tant par lettres que par teſmoings:& ſa partie au contraire,à ſes deſpens: pour le tout rapporté,leur eſtre faict droict ſur la cauſe d'appel,ſans autre delay,ne forcluſion.

GLOSSA VNA.

Requiſita in tex.

1 EX hoc articulo notanda ſunt ſequentia,primò requiritur quòd dubium ſit ſuper contumacia,quia fortè contumax dicit ſe non à viatore apprehenſum,vel à latrunculis captum in itinere, dum comparere cupiebat cap. venerabilibus.§.porrò.de ſentẽ.excom. in 6.& ſic dubitatur an cõtumacia vera ſit,vel procuratorem miſſum à latronibus interfectum.l.cum à matribus.Cod.qui petant tuto.& dubium etiam dicitur per partis negationẽ. l.fin.Cod quibus ad liber.procla.non licet. niſi quòd negatur notorium eſſe. gloſ.in l.poſt rem. ff.de tranſactionib.

2 Secundò requirit hic tex.quod appellans alleget ſe habere peremptorias exceptiones, videlicet quæ ſemper locum habent,nec euitari poſſunt.l.3.ff.de excep.§.appellantur. illo tit.in inſtit. de illis ſcripſi abundè in arbor.excep & plenius in tracta. de except.

3 Et ſic non haberet locum,ſi diceret ſe habere exceptiones dilatorias, quas amiſit ratione contumaciæ,vt ſuperius dixi,& ſic eas non recuperabit ratione dubij:nam quod extinctum eſt, non poteſt reſtitui.l.qui res.§.aream. ff.de ſolutionib.

4 Tertiò

4 Tertiò vult hic tex. quòd ſtatim fiat probatio illatum defenſionum, id eſt, die præſtituta ad appellandum: nam ſi fuerim in ius vocatus, vt recognoſcerem cedulam, die præſtituto non adfui, cedula fuit habita pro recognita, & ego condemnatus ad ſummam in illa contentam, appello, dubitatur de contumacia, ſi illo appellationis diſcutiendæ die allegem acceptilationem, & ſaltem ſummariè probem, non repellar à proſecutione appellationis, ſed dabitur mihi dilatio ad probandum dictam acceptilationem, quæ patit exceptionem peremptoriam. per §. item per acceptilationem. quibus modis tolli. oblig. in inſtit. vide gloſ. de his defenſionibus. in cap. 1. de litis conteſta. in 6. dixi in tractatu meo exceptio.

Defenſionũ probatio ſtatim fieri debet.

5 Quartò poteſt appellatus expenſis appellantis contumacis probare contra illam ſolutionem allegatam, vel aliud adducere remedium, quod ſibi competere dicit per iſtum tex. & hoc eſt introductum in odium contumacis, vt damno expenſarum coerceatur. l. ſancimus. Cod. de iudic.

Appellatus expenſis contumacis probare poteſt.

6 Quintò probatione hinc inde facta, cauſa appellationis decidetur, in qua ſi iuſtè ſe appellaſſe oſtenderit, obtinebit: alioqui ſuccumbet. l. hi qui. Cod. de appel.

7 Vltimò non requiritur aliqua excluſio ad iudicandum proceſſum, ibi, *ſans autre delay, ne forclusion*, hoc tamen non ſeruatur in Parlamento, in quo vix ſine excluſione proceditur, & iudicantur proceſſus.

FRANCOYS *article 25. des publiees 1539.*

Qu'es matieres criminelles par vertu du premier defaut donné, ſur adiournement perſonnel, ſera decernee prinſe de corps: & s'il y a deux defauts, ſera dit qu'à faute de pouuoir apprehender le defaillant, il ſera adiourné à trois briefs iours, auec annotation & ſaiſie de ſes biens iuſques à ce qu'il ait obey.

Articulus duodecimus.

GLOSSA I.

1 HIC articulus cõueniret etiam inferius materiæ criminali, ſed quia loquitur de contumacia, etiam hic bellè conuenit, ſicut videmus ſæpius leges repetitas in duobus titulis, quia ambobus cõueniunt: vt l. ſi quis in conſcribendo Cod. de epiſc. & cler. cui titulo conuenit: quia ibi agitur de clerico, an poſsit fori priuilegio renunciare: etiam eſt eadem l. ſi quis in conſcribendo. Cod. de pact. videlicet an valeat pactum, vt quis fori priuilegio renunciet: item duæ eædem leges habentur. in l. mulieres. Cod. de incolis. lib. 10. & l. mulieres. de dignit. lib. 12. quas etiam ambobus titulis cernes conuenire, ſi eas conſpicias.

Leges repetitæ pro materiis in diuerſis titulis.

2 Aduertendum eſt quòd rumore perlato ad iudicem, quòd crimen ſit commiſſum, ipſe de eo inquirere debet. cap. qualiter. de accuſ. & inquiſitio poſteà facta oſtenditur procuratori Regis, qui ſi videat teſtes deponere aliquem Titium hoc commiſiſſe crimen, aut quòd eſt perſona fugæ ſuſpecta, tunc procurator requirit, quòd is capiatur, & prehendatur vbicunque inuentus fuerit, & ſic ſolet iudex decernere, itaque informationes debent præcedere præhenſionem, ſiue quam dicunt capturam. l. nullus. vbi Salyc. Cod. de exhiben. reis. Purpura. in l. magiſtratibus. col. 2 nume. 11. ff. de iuriſdictione omnium iudic. ſcripſi regulam cum limitat. in interpre. l. diuus. ff. de ſenatuſconſulto Syllan.

Praxis ſuper criminibus.

3 Si verò talis ſit hîc, de quo quæritur, quòd in eo nulla ſit veriſimilis fugæ ſuſpitio, vt quia diues eſt, vel habet in Regno optimum officium, ſeu beneficium, tunc procurator requirit, quòd citetur in perſonam compariturus, & iudex hoc decernit. Sed ſi is præſto adeſſe iuſſus, & citatus perſonaliter non compareat, tunc iudex decernit eum apprehendendum & capiendum vbicũque inuenietur, extra tamen loca ſacra, vt hîc dicitur: & iſta eſt communis Regni curiarum praxis, quæ fundatur in l. iniuriarum actio. §. ſi quis. quòd decreto prætoris non obtemperauerit, ductus ſit. ff. de iniuriis.

Citatio perſonalis quãdo decernatur.

4 Si autem non inueniatur, vt capi poſsit, iterum domi citabitur: qui ſi adhuc non compareat, decernetur eum citandum ad tres breues dies, (vt dicunt) quod fundatur in l. inter. ff. de publi. iudic. & ſcribitur in titu. *des proces criminels* inferius. & hoc docet plenè Ioan. Milius in ſua praxi criminali.

Citatio ad tres breues dies.

Auec annotation & ſaiſie de ſes biens, iuſques à ce qu'il y ait obey.

GLOSSA II.

1 SI citatus ad tres breues dies non compareat, annotari illius bona & ſaiſiri debent, donec obedierit iudicis præcepto, id eſt, donec perſonaliter comparuerit.

2 Annotatio eſt bonorum rei abſentis conſcriptio, & conſignatio, vnde cùm hic reus eſt contumax, iudex cum ſuo Actuario ſeu Grapherio accedet ad domum accuſati, & inquiret de bonis illius, & omnia conſcribi curabit per actuariũ. iuxta l. ſi quis intra. Cod. de bonis damnat. docet Specu. in tit. de accuſa. §. fi. verſi. vt autem. & verſic. ſed qualiter.

Annotatio quid ſit, & quare fiat.

3 Quamuis de iure bona alicuius non ſint capienda pendente proceſſu, ſed poſſunt reſiſtere omnes, quorum intereſt. l. prohibitum. & l. defenſionis. Cod. de iure fiſci. lib. 10. neque enim inau-

Pendente proceſſu annotantur bona & deſcribuntur.

dita cauſa quemquam damnari æquitatis ratio patitur.l.1. ff.de requir.reis. tamen bona accuſati contumacis annotati ac deſcribi iure poſſunt,vt hîc.& docet Rebuffus in dicta l.defenſionis.per l.1.& fi.ff.de requir.reis.& Iaco.de Bello viſu in ſua praxi.tit. de fuga reor. nu.33.

Annotatio propter quid fiat.

4 Ideo fit iſta annotatio,vt annotandus ſui copiam faciat.l.1.ff.de requi.reis.quam ſi præſtiterit, bona,ſe purgando intra annum recuperare poterit.l.fi.ff.illo tit.& ne vlla fraus in bonis illis interim fieri poſsit,ſiue bona confiſcari debeant,ſiue abſenti reſtitui.d.l.defenſionis. & l. prohibitum. & Spec.in dicto tit.de accuſat.§.fin.verſi.fit autem annotatio : ideo hnius annotationis reus eſt certiorandus,ſi inueniatur.Bart.& alij in dicta l.1.

Recuperat reus contumax quandocũque rediens, ſua bona ſaiſita.

5 Hodie in hoc regno Franciæ bona rei contumacis annotantur,& deſcribuntur, ſaiſiuntur, & traduntur commiſſariis gubernanda,& regenda , & quandocunque venerit reus , poteſt ſolutis expenſis contumacialibus,bona (ſi ſe purgauerit) recuperare,vt abundantius dicam cùm operę-
6 precium fuerit in 4. parte inferius in materia criminali, † quamuis de iure ſi citatus ſecundum iuris ordinem annotationem patiebatur,poſt annum non audiebatur ſuper bonis. l.1. & 2. Cod.de requir.reis.& dicta l.fi.ſed ſuper crimine ſemper.dicta l.2. Cod.de requir.reis. ſi verò annotatio non erat facta ſecundum iuris formã, id eſt omiſſa citatione, tunc audiebatur reus etiam poſt annum ſuper bonis, vt docet Iacob.de Bello viſu in ſua praxi tit.de fuga reorum. nume.12. & ſeq. hactenus de iſta annotatione.

FRANCOYS, *article 121. des publiees 1528.*

Articulus decimuſtertius.

Que les conſeilliers de noz Cours ſouueraines ne donneront point de defauts à la barre,ny ailleurs,ſinon aux Procureurs des parties , & non aux clercs , ne ſoliciteurs.

GLOSSA VNA.

Cõtumacia à quo petenda.

1 ISTE articulus tollit fraudes,quæ olim fiebant : nam conueniebant quandoque procuratores de controuerſia inter ipſos decidenda, vt fieri eſt ſolitum , & interim clerici ſeu famuli illorum,ſeu partium ſollicitatores,petebant contumaciam contra partem,ob id ſtatuit hic,ne conſiliarij contumaciam concedant contra abſentem , ſi non fuerit petita à parte,vel eius procuratore,vt tradunt docto.in cap.1.de iudic.& ſic vides contumaciam à parte,vel à ſuo procuratore peti debere.l.conſentaneum.Cod.quomodo & quando iudex.l. ad peremptorium. ff.de iudic.

Magiſtratus non inquirens de delicto an puniatur.

2 Vnde ſi magiſtratus non inquiſierit de delicto, quia non fuerit requiſitus , non debet puniri ſi non erat notorinm.l.1.§.magiſtratibus.ff.de magiſtratib.conue.vbi Bald.dicit eſſe tex. ad excuſationem iudicum,etiam ſi primus iudex teneretur,tamen non tenebitur iudex appellationis, vel parlamentum,quod de appellatione cognoſcit,vt alibi ſcripſi: & per hoc excuſaui quendam prę-ſide n Curiæ ſupremæ, negligentia notatum.

Excludi pars debet, alioqui actus etiam poſt tempus facere poterit.

3 Item notandum eſt,quod iudex interloqui debet, & pronunciare , alioqui vix pars excluditur,vnde iudex debet lapſo termino pronunciare illum cõtumacem,& amplius non eſſe audiendum,alioqui poterit probare,vel facere,lapſu termini non obſtante, vt Ange. & Imo. dicunt in l. quandiu.2.ff.de acquir.hæred.& Ange.in §.idem iuris.col.penul.& §.appellantur.col.2.de except. in inſtit.vbi dicit, procuratores & aduocatos debere eſſe cautos , vt in termino accuſent contumaciam,& procurent,vt iudex pronunciet abſentem contumacem,& amplius ſuper illo audiendum non eſſe.hoc etiam docet Cæpol.cautel.166.vt quis poſt. ſequitur Hippoly.conſi.129. ſuper criminibus.nu.30.& ſeq.Iaco.in l.deſtitiſſe.in fi.ff.de iudi.& abundè Georg. Natan.in repet. clem. ſæpè.§.& quia.in gl.non obſtante.col.12.de verb.ſign.& hoc in curiis Franciæ ſeruari ſolet.

Pœnæ contra contumaces.

4 Effectus ſeu pœnæ contra contumaces hæ ſunt. Prima in criminalibus hæc eſt , vt ſi iuſſus præſto adeſſe,& vt dicitur,perſonaliter comparere, ſi inquam contumax ſit, capietur.l.1.§. adminiſtrationem.Cod.vt omnes iudic.tam ciui.quàm milit.& ibi not.& ſuperius ſcripſi artic. proxi. in ciuilibus verò ad mulctam,ſi non venerit ſolet condemnari , vel prodi : vt dixi ſuprà articu.7. & dicetur in materia criminali.

Clericus à laicis iudicibus an exilio dari poſsit.

5 Secundò contumax exilio dari,& vt vulgò dici ſolet,banniri.authen. item quæcunque communitas.Cod.de epiſco.& cler.& in cap.nullus.vbi gloſ.& docto.de præſumpt.Barto. in l.abſentem.ff.de pœnis.Berber.in viator.iuris tit.de iudi. in 4.parte.verſi.quæro igitur de practica. & Benedict.in repet.cap.Raynutius.in verbo,mortuo.in 1.nu.149.cum ſeq.de teſtam.clericus tamen à ſeculari non ſolet banniri.cap.2.de cler.excom.mi.ſed laici ſolent ei interdicere regno , vel ſuo territorio.ita pronunciauit Dom. Præſes à ſancto Andræa,contra clericum qui falſum in nominationibus commiſerat , anno Domini 1540. in vigilia Aſſumptionis beatæ Mariæ,ſed plenius alibi dicam.

Arreſtum.

6 Tertiò fit bonorum annotatio contra contumacem. l.1. & vlti.ff. de requir. reis. & ſuperius dictum fuit artic.12.

Contumax poteſt modicè caſtigari.

7 Quartò contumax poteſt modicè caſtigari : vt docet Floria. in l.ſi is cum quo. col.1.ff.communi diuid.per l.magiſtratibus.ff.de iuriſdi.omnium iudi.quæ tamen nil,vel parum ad hoc facit, nec ſeruatur hæc pœna in curiis Franciæ.

8 Quintò

8 Quintò prouidetur contra contumacẽ per perſonæ areſtationem.l.2.C.de exactor. tributor. lib.10. quæ licet in debitore publico loquatur, habet tamen etiam locum quoad hoc in priuato contumace,vt aſſerit idem Floria.in d.l.ſi is eum quo.

Areſtatio perſonæ ob contumaciã.

9 Sextò per pignorum captionem prouidetur: vt in dict.§.ſi verò reus. in inſti.de ſatiſd.tutor. facit l.cum eo.ff.ad l.Iuliam pecula.

Pignorũ captio in contumacem.

10 Septimò contumax priuatur officio,& beneficio.§.ſi clericus.& §.ſeq.de pace tenend.& eius viola.vbi doct.

Priuatur officio & beneficio contumax.

11 Octauò fit ſequeſtratio ob contumaciam.l.ſi fideiuſſor.§.fin.& ibi latè Iaſ. ff. qui ſatiſda. cogant.l.Imperatores.§.fin.de appel.ſcripſi.in tract.de ſequeſtris infrà.

12 Nonò iudex ob contumaciam, alienationem rei interdicere poteſt. l. proſpexit. ff. qui & à quib.l. de pollicitationibus. ff. de pollicita.Iorda.Bricius in repet. §. contrahentes.in vl.oppoſ.de foro competen.lib.6.Ludouic.Roma.conſi.241.& Alex.conſi.103.viſis.nu.6.in 2.vol.Iaſ.in §.1.nu. 80.de actio.in inſti.& in d.l.ſi fideiuſſor.§.fi.

Alienatio ob cõtumaciam prohibetur.

13 Decimò poteſt prouideri contra contumacem,ne ei ſoluatur.l.ſi.ff.de requi.reis,cui aliàs ſolui potuiſſet,etiam criminis poſtulato reo.l.reo.ff.de ſolutio. Iacob. de Bello viſu in repet. §. contrahentes.nu.124.cum ſeq.de foro compet.lib.6.

Solui nõ poteſt contumaci.

14 Vndecimò poteſt contumax ad mulctam ſiue emendam condemnari.l.vna. ff.ſi quis ius dicen non obtempera.l.1.& per totum.C.de modo mulcta. dixi in l.aliud eſt mulcta.§.ſi.ff.de verb. ſigni.& ſi poſt condemnationem contumax impetret literas,vt contumacia annulletur,literæ tamen non comprobabuntur quo ad conductorem mulctarum: ſed eidem mulcta dabitur:vt cenſuit Senatus anno 1536.die 6.Martij pro conductore mulctæ loci *de Pontoyſe.*

Mulctatur contumax.

15 Duodecimò contumax perdit actionem.l.2.§.quod ſi actor.C. de iureiuran. propter calum. dand.quod eſt verum ſi iudex hoc proferat,alioqui non ipſo iure.

Perdit actionem.

16 Decimotertiò contumaci denegatur audientia. l. ſed & ſi per prætorem. §.ſed & ſi dum decreto.ff.ex quib. cauſ.maior.Ludouic.Roman. in repet.l.ſi verò.§.de viro.colum.44.fallen.46. ff. ſolut.matrim.

Denegatur audiẽtia cõtumaci.

17 Decimoquartò poteſt deſtrui domus contumacis.l.ſi is cum quo. & ibi Alber.Bal.& Floria. ff.communi diuid.Bar.in l.Atheius.§.vlt.de aqua pluuia arcend.Alber.in l.quid ergo.§.pœna grauior.in fi.de his qui not.infami.§.conuenticulas.de pace iuramen.firmand.Bald.in l.& ſi ſeuerior. in fi.C.ex quib.cauſ.infam.irroga.cap.felicis.de pœnis in 6.Ioan.Andr.in addit.ad Spec.in rub.de iureiur.& in rub.de pœnis.

Contumacis domus deſtrui an poſſit.

18 Hodie non habet locum,quia domus non peccauit:ideo non debet deſtrui.§. oportet.In authen.de manda prin.colla.3.& ne vrbs deformetur ruinis.l.cætera.ff.de lega. 1. niſi ſpeciali ſtatuto, aut conſuetudine eſſet permiſſum.Floria.in d.l.ſi is cum quo, vel propter hæreſim, læſam maieſtatem,aut propter rebellionem,ob quam etiam ciuitas ſubiicitur aratro,vt Carthago. dicit glo.in l.ſi vſusfructus ciuitati.ff.quib.mod.vſusfruct.amitta. & illas tunc non licet reædificare ſine prin-

Domus quãdo poſſit euerti ob crimen.

19 cipis indulgentia.Bened.in c.Raynutius.in verb.domum.num.25.de teſta. † Domus tamen clericorum non debent deſtrui, etiam ex mandato principis ſtatuentis domos delinquentium deſtruendas,vt firmat Bene.vbi ſuprà dicens ita Philippum Franciæ Regem conſtituiſſe.

Domus clericorum nõ eſt deſtruẽda.

20 Decimoquintò poteſt iudex prouidere contra contumacem, ne de domo ſua egrediatur.l. ſi.ff.de interd.& releg.not.in §.ſi iudex.de pace tenend.& eius violat.Iaco.de Bello viſu.in repet.§. contrahentes.nu.125.cum ſeq.de foro compet.lib.6.vbi ponit alia remedia contra contumaces.

Prohibetur cõtumax domo egredi.

21 Decimoſextò contumax excommunicatur.c.1.de ſentent.excom.in 6.gl.in cap.querelam.de procur.& in c.de illicita.24.q.3.Bal.& Iaſ.in l.3.not.5.C.de procurat.

Excõmunicatur cõtumax.

22 Decimoſeptimò res à contumace manu militari aufertur.l.qui reſtituere. ff. de rei vendi. ac iuramentum in litem præſtatur comparenti contra contumacem: vt ibi patet. & l.in actionibus. ff.de in litem iurand.

Res à contumace aufertur.

23 Decimooctauò aliqnando permittitur depredatio contra reum contumacem.c.vno.in fi.de milite vaſſalo qni contumax eſt,in vſib.feudor.

Deprædatio contra contumacem an concedatur.

24 Decimononò perdit priuilegium fori,ſi non alleget illud.l. ſi quis ex aliena. ff. de iudic. vbi Alex.in additio.ad Bar.poſt Inno.in c.prætereà.de dilatio. & ſuperius ſatis ſupérque dictum fuit.

Priuilegium fori contumax perdit.

25 Vigeſimò contumax non appellat,ſaltem verus,vt dictum fuit ſuperius.art.10.

Contumax nõ appellat.

26 Vigeſimoprimò indicitur contumaci iuramentum purgationis.l.præſenti. §. ſicubi.C.de his qui ad eccleſ.confug.ibi vide.

Purgatio indicitur contumaci.

27 Vigeſimoſecundò arctatur ad cautionem.l.in omnibus.ff.de iudic.l.is cui:vt in poſſeſ.legat. l properandum.§.& ſi quidem.C.de iudi.

28 Vigeſimotertiò illi interdicitur foro.l.moris.§.& nonnunquam.ff de pœnis.

Interdicei foro cõtumaci.

29 Vigeſimoquartò contumax amittit exceptiones declinatorias,dilatorias,& peremptorias:vt fuit dictum ſuperius,art.8.

30 Vigeſimoquintò iudex mittit in poſſeſsionem bonorum contumacis ex primo decreto, & ſecundo.c.qnoniam.vt lite non conteſta.l.ſi finita.§.ſi plures.& ſeq.ff.de damno infect.vbi abundè iurium interpretes.& interdum transfertur poſſeſsio ab eo in comparentem.l.ſi.ff.de rei vendi. Fely.in c.cæterum.col.pen.de iud.Iaſ.in §.omnium.de actio.in inſti.& hoc procedit quando reus conuenitur actione reali, ſed in actione perſonali actor mittetur in poſſeſsionem bonorum con-

Miſsio fit in poſſeſsionem bonorũ contumacis.

tumacis pro modo debiti in libello declarati. authen.& qui iurat.C.de bonis auctor.iudi.poſsid. & d c.quoniam.

Fructus perdit contumax.

31 Vigeſimoſextò ob nimiam contumaciam poteſt iudex ſtatuere,vt miſſus in poſſeſsionem lucretur fructus,vt tædio affectus contumax citius reſpondeat.l.fulcinius.§.fin.ff. quibus ex cauſ.in poſſeſ.eatur.Panor.in cap.fi.§.in aliis.col.a. vt lite non conteſta. & ita nonnunquam diſceditur à regulis iuris. Barba.in c.olim.de reſcrip.vbi Dec. & probatur.in l.conſentaneum.cum authen.ibi.poſita.C.quomod.& quand.iudex.Hippoly.in l.de vno.nu.220.cum ſeq.ff.de re iudica.

Pro cōfeſſo reputatur contumax.

32 Vigeſimoſeptimò ſæpius habetur pro confeſſo.l.de ætate.§.qui tacuit.ff. de interrogat.actio. c.fin.de confeſ.in 6.(tex.egregius non citatus per doct.in l.locorum. ibi,propria confiteantur abſentia.C.de omni agro deſer.lib.11.)

Præſtituitur cōtumaci tempus ad cōditionem implendam.

33 Vigeſimooctauò præſtituitur contumaci certum tempus ad conditionem implendam. l. ſi quis inſtituatur.§.item ſi conditioni.ff. de hæredib:inſti.& ibi.gl.ſingu.quam not.Alex.conſil.46. in cauſa.in 7.vol.

34 Vigeſimonono etiam aſsignatur contumaci tēpus ad accuſationem,& actionem proſequendam.l.præſes.C.de appell.ſecundum vnum intellectum.& l.diffamari.C.de ingenu.& manumiſ.

35 Trigeſimò etiam ad optionem.l.mancipiorum.ff.de optio. lega.facit c.fi.de conſuetud.in 6. & c.ſi tibi.de præb.eod.lib.item ad aditionem.l.ſi ſeruus.ff.de bonis auctorit.iudi.poſsid.

36 Trigeſimoprimò in expenſis punitur contumax.l.ſancimus.C. de iud.etiam ſi non eſſet iudex competens is,coram quo eſt conuentus.cle.1.de reſcri.

Expēſas nō recuperat contumax.

37 Trigeſimoſecundò ſi idem contumax poſteà vincat in principali, non recuperabit dictas expenſas ratione contumaciæ ſolutas.Bar.in l.ſi pignore.ff.de pignora.actio.per l.damni.3.§.cùm parietem.in fin ff.de damno infecto:quia damnum quod quis ſua culpa ſentit,ſibi debet,non aliis imputare.reg.damnum.de reg.iur.in 6.Bal.in l.non ignorat.quæſt.pen.C.de fructib.& lit. expenſ. Salyce.& alij in l.properandum.§.ſinautem alterutra.C.de iudic.

Bannitus an occidi poſsit contumax.

38 Trigeſimotertiò contumacia eſt delictum , ideo bannitus propter contumaciam ſuper maleficio commiſſam poteſt occidi,ſicut ſi verè damnatus eſſet:vt docet Bar.in l.omne delictum. ff. de re militari.ſequitur Ange.in tract.de malefic.in gl.qui iudex videns.verſi.quæro,an contumacia quod non ſeruatur in Francia.

Brachiū ſeculare contra cōtumacem imploratur.

39 Trigeſimoquartò imploratur brachium ſeculare contra contumacem l.ſi quis in hoc genus. C.de Epiſcop.& cleric.c.dilecto.de ſenten.excommunica.in 6.etiam ſi ſit iudex delegatus,cui non ſit data expreſſa poteſtas inuocandi:quia hoc à iure habet.c.cùm non ab homine.de iudi.Federic. conſi.163. ſuper inuocatione.

40 Intellige tamen quòd tunc poterit requirere brachium ſeculare , quando iudex inuocans non habet vltra quid faciat, aliàs non.d.c.cùm non ab homine.c.a.ibi,ſi neceſſe fuerit.de maled. Ordrad.conſil.89.Epiſcopus.& Archidiac.in c.adminiſtratore.23.q.5.glo.ſing. ſecund. Lanfranc. ibi in clem.diſpendioſam.in verb.actori.de iudi.

Contumax nō remittitur ſatiſdationis gratia.

41 Trigeſimoquintò qui non poteſt ſatiſdare de iudicio ſiſti in loco in quo petitur , poteſt remitti ad alium locum,in quo cautionem præſtare poterit,niſi fuiſſet contumax,quia tunc ſua culpa hoc perdit.l.de die.§.planè. & §.fi.ff.qui ſatiſd. cog.

Suffragio priuatur contumax.

42 Trigeſimoſextò poteſt quis ob contumaciam priuari ſuffragio in electionibus , vel ſuſpendi.Bald.in l.vna.col.vlti.verſic.12. & vlt.C. quando non peten.partes. per cap ex literis.de conſti. vbi plenè doct.

Contumax amittit rem ſuam ſi non ſatiſfecerit.

43 Trigeſimoſeptimò quando alter ſocius rei communis refecit rem communem , & alius ſocius eſt contumax ad reſtituendum dimidiam partem expenſarum : poſt quattuor menſes ſocius ille reficiens efficitur dominus partis ſocij.l.ſi vt proponis.C.de ædific. priuat.l. ſi fratres, §. idem reſpon.ff.pro ſocio.not.Bened.in d.c.Raynutius.in verbo,domum.nu.19.cum ſeq.de teſta.Cepol. in tract.de ſeruit.vrban.prædior.c.40.col.9.rubri.de pariete ſeu muro.& rub.de refectio.c.59.col. 3.& cautel.85.& Franciſ.Cremen.ſingu.97.decidit Petrus de Vbald. in tract.de duob.fratrib. in 6. parte.quæſtio.4. Boer.in conſil.2. poſt conſuetudinem Bituricen & Sanſon in conſue.Turonen. rub.1.ar.4.& Chaſſa.in conſuetudi.Burgund.in rub. *des foreſts*.§.20.Iaſ.in l.quominus.17.quæſtio. ff.de fluminib.

44 Intellige etiam ſi domus fuerit diuiſa de nouo,quæ requirat parietem de nouo conſtrui : vt concludit Lucas de Penna in l.a col.a.C.de meta.& Epid.lib.12.quòd non ſeruatur in Francia,ſi hoc iudex non declarauerit.

Acta non ſunt edenda contumaci.

45 Trigeſimooctauò,acta facta contra contumacem non ſunt poſteà ei edenda,nec copia danda:nec ſunt communia niſi refuſis expenſis.Franciſ.in c.1.in glo.abſentia.de elect.lib.6.not. doct. in l.1.§.edenda.ff.de edendo.intellige niſi contumaciam purgauerit.

46 Trigeſimanona pœna contumacis eſt, vt altera pars poſsit probare expenſis contumacis,vt habetur art.11.ſuprà eo.

Contumax malam cenſetur fouere cauſam.

47 Quadrageſimo contumax non præſumitur iuſtam fouere cauſam, ſed opus eſt quòd probet,alioqui non fugeret.l. properandum. §. & ſi quidem. & l.ſancimus.ibi , mala conſcientia. vbi Bal.C.de iudic.& in l.nam ita diuus.ff.de adop.Alex.in l.Papinia.§.meminiſſe.ff.de inoffi teſta.& videtur de ſua cauſa diffidere ſimulatque non comparet.gloſ.in c.honoratus.73.diſt.l.ea quidem. C.de accuſa.Panor.in c.1.col.3.de iudic.Hippol.in repet.l.de vno.nu.228.ff.de re iudica.

48 Quad

48 Quadrageſimoprimò dicitur eſſe in dolo.l. non poteſt dolo.ff de regul.iur l.ex conſenſu.in fi.ff de appel.Bart.in l.minor etiam.de minor.& fraus & malicia io eo præſumitur, teſte Socyn.in tract.de dila.art.31.in ſ.effectu.in fin.per d.l.ſancimus.nec bona fide videtur litigare. Bald. in l.ingenuum ff.de ſtatu homi.

Dolus & fraus in cõtumace præſumitur.

49 Quadrageſimoſecundò contumacia ſemper interpretari debet in id, quod eſt contumaci deterius, & obedienti vtilius.Bar.in l.quamdiu.2.col.t.ff.de acqui.hære.per l.de ætate.ſ.qui tacuit. ff.de interrog actio. Vnde ſi contumax refuſis expenſis audiatur,id quod antea erat ſtatutum,valebit, etiam ſine alia declaratione: vt cenſuit Senatus anno 1537. in menſe Februario, quo menſe curia per formam legis hoc decreuit,niſi illa acta annullentur à curia.

Cõtra contumacẽ interpretatur cõtumacia.

50 Vltimò quando actus non poteſt fieri ſine conmmacis præſentia, fiet ille actus,& valebit ac ſi contumax præſens eſſet,nec tunc punietur in expenſis.Bald.& Socyn.in l.vna.io fi.ff.ſi quis ius dicen. non obtempera. Panor.& alij in c.audiris.de procurator. qoia non intereſt aduerſarij illum comparere, ideo non videtur quo ad expenſas contumax, ſed iuri ſuo quo ad illum actum ſufficit, quòd cenſeatur renunciare.arg.l.pen. C.de pact.cap.ſi diligeoti.de ſoro compe.Domi.in c.1. in fi.de elect.in 6.

Actus quando ſine abſentis præſentia fieri poßit.

51 Ideo citatus ad videndum iurare teſtes, ſi non veniat, teſtes recipientur ad iuramentum.l.ſi quando.C.de teſti.dixi inferius art.13.tract.de ioquiſiror. Et citatus ad videndũ taxare expenſas,ſi non compareat, taxabuntur eo abſente.l.ſancimus. C.de iudic. quia eius abſennia Dei præſentia replebitur. l.properandum.ſ.1. C. de iudic. quem Deum altiſsimum vti velit in omnibus actibus meis autorem & adiutorem adeſſe rogo. Amen.

Citato ad videndũ iurare teſtes non comparẽte, teſtes recipientur.

TRACTATVS

DE DOMICILII ELECTIONE, ET A QVIBVS, QVANDO, ET VBI ELIGI DEBEAT.

D'election de domicille.

PRAEFATIO.

1 IVDICIORVM materiam abſque domicilij electione oullam fere tractari videmus, ob id frequentiſsimam eſſe qoiſque pragmaticus planè nouit,& quia in ea dubitationes quotidianę oriri ſolcot,ideo has, quas frequentius in curiis agitari vidi, hîc congerere ac decidere
2 pro viribus conabor, vt omnibus materia iſta nonſsima fiat. † Et imprimis dicam quotuplex ſit domicilium.Secundò quot modis quæratur.Tertiò quis effectus ſequatur ex hoc domicilio. Quartò quot modis amittatur. Quiotò an quis de iure teneatur ad domicilium eligendum,& qua ratiooe. Sextò quis teneatur eligere domicilium.Septimò quaodo quis illud domicilium eligere teneatur. Octauò vbi quis domicilium eligere debeat. Nonò in quibus cauſis eligendum ſit domicilium. Decimò quæ ſit pœna non eligentis domicilium.Vndecimò an quis plura poſsit eligere domicilia. Duodecimò & poſtremò an electione facta variare poſsit,quibus diſcuſsis in domicilio noſtro pacificè degemus.

Totius tractatus diuiſio.

3 Primò igitur quotuplex ſit domicilium videamus,& triplex eſſe dico:videlicet naturale,acci-
4 dentale, & commune. vt ſcribunt doct. in rub. de foro compereo. † Naturale inquam domicilium eſt locus propriæ origiois, vel paternæ l.1.& l.aſſumptio.ſ.filius.ff.ad municipal. & dicitur naturale,quia ex natura venit. Nempe eo quòd quis naſcitur in aliquo loco, ibi oaturale domicilium habere dicitur.gloſ.in c.cùm nullus.de temporib.ordi.lib.6.& in c.accedens.2. vt lite non conteſta.l.penult.ff.de ſenator. & in multis aliis locis quos de induſtria omitto,ne coogeries allegationum volumen augeat ſine effectu.

Quotuplex ſit domicilium

Naturale domiciliũ.

5 Poteſt etiã quis ex propria,aut paterna origine dici municeps, & ciuis, & habere domicilium. d.l.1.ff.ad municipal.vnde iocolam cum eſſe iureconſultus ait,qui in aliquam regionem domicilium ſuum contulit, quem Græci πάροικον appellant.l. pupillus.ſ.incola.ff.de verb.ſignific.& incolas domicilium facit, ciues quidem origo, allectio, vel adoptio.l.ciues. C.de incol.lib.10.quis ſit municeps docet Iuriſconſ. in l.1.ff.ad municipal. & in l. municipes. de verborum ſignific. vbi abundè ſcripſi.

Incola,ciuis & municeps qui ſint.

6 Domicilium accidentale eſt locus quem quis ſibi habitandi gratia conſtituit, vt ibi perpetuò habitet.d.l.aſſumptio.in prin.iuncto ſ.iuriſprudentibus.ad munic.ff. vel vbi quis ſedes & tabulas habet, ſuáſque ſedes conſtituit.l.in lege.ff.de verb.ſigni.vbi fuſius ſcripſi.& in eodem loco ſingulos habere domicilium oon ambigitur, vbi quis larem rerúmque ac ſortunarum ſuarum ſummam conſtituit,vode rurſus oon ſit diſceſſurus,ſi nihil auocet: vt diuus Adria. ſuo edicto maniſeſtiſsimè declarauit.in d.l.ciues.C.de incol.lib.10.

Accidentale domicilium.

Cōmunis patria Roma & Pariſ.

7 Commune eſt,quod patria communis nobis parit,vt Roma eſt communis patria,& ſic commune domicilium.l.Roma.ff.ad muni. Idem in curia Imperatoris & Regis Franciæ dicit Socyn. in cap.fi.de foro compe.hoc tamen parum conuenire videtur:quia domicilium non dicitur quis habere in curia : quia ſicut rota voluitur,ita & curia principum:ideo dicerem ibi domicilium accidentale dari non poſſe, ſed ciuitatem Pariſ.eſſe commune domicilium aſſerit Ioan. Gallus in

Curia principum ſicut axis voluitur.

8 quæſtio.per areſta.q.145.incipiente per areſtum. † Hodie hoc domicilium commune parum emolumenti affert.ideo quod Iaſ.in l.qui Romæ.col.4.ff.de verb.oblig.dicit hodie Romam non eſſe commune domicilium, vnde de delicto commiſſo alibi, non poteſt cognoſci Romæ, nec Pariſ.ſed ſolent remitti delinquentes ad locum domicilij, vt vidi ſæpius in iudicio fieri. Et ideo hoc commune domicilium parum tractabitur hîc. Etiam Iuriſc.his terminis naturale accidentale,& commune,non vtuntur : ſed ſunt vocabula à iuris interpretibus confictа, quibus praxis vititur,& ego cum practicis ago.

Quot modis domicilium quæratur.

9 Secundò quot modis domicilium quæratur? Reſpon. multis,lege prius quæritur domicilium,ſi lex ſtatuat domicilium.vt Bal.ſcribit in l.priuilegio.C.de incol.lib.10.& ſtatutum confert domicilium.l.fi.C.de vend.rer.ciui.lib.11.l.3.§.planè.ff.quod vi aut clam.vt ſi ſtatuat poſt annum habitantem eſſe incolam & gaudere priuilegiis ciuium,vt Pariſ Bald.in l.1.C.de municipib.& origi.libr.10. vbi dicit ſtatutum non poſſe facere, vt ad filios tranſeat domicilium. Item per priuilegium principis poteſt quis ſequi domicilium matris, licet regulariter ſit contra.l.1.ff.ad municip. Etiam per conſuetudinem quæ differt à ſtatuto tanquam expreſſum & tacitum.l.de quibus.ff.de legib.

Relegatus habet locum relegationis pro domicilio.

10 Item quæritur domicilium per relegationem, relegatus enim in illo loco,in quem relegatus eſt,interim neceſſarium habet ibidem domicilium.l.filij.§.relegatus.ff.ad municipal. & ibi Barto. dicit facere pro confinatis vt ſuis verbis vtar,vbi ſortiuntur domicilium.l.2.§.fin.ff.ad municipal. quod facit pro condemnatis ad curandum portum Maſsiliæ, vt ibi domicilium id temporis quo degunt videantur habere.

Prælatus & monachus ubi habeant domicilium.

11 Præterea conſtituitur domicilium per prælaturæ adeptionem, nempe ibi domicilium quis habet,vbi prælatus eſt.Bar.in l.1.ff.ad munic.Ideo effectus Epiſcopus,vel abbas in aliquo loco,ibi ſortitur domicilium.Innoc.in c.ex ore.de priuileg. Io.And.in c.ſtatutum.§.cùm verò. de reſcript. lib.6.Barto.in d.l.1.& in l.ciues.C.de incol.lib.10.Panor.& alij in c.poſtulaſti.de foro compe. licet quidam prælati cum ſuis potius habitent ganeis, quàm in prælaturis, & lepra Naaman adhæret illis,& ſuis ſimilibus in æternum.

12 Item ſortietur domicilium monachus illius ciuitatis, in qua effectus eſt monachus, quandiu erit in illo loco monachus.Nam ſi alio transferatur,ibi habebit domicilium.Barto.in d.l.1.doct.in cap.fin.de paroch. Felyn.in cap.dilectus.col.4.in 8.conclu.de reſcrip. Idem etiam dicens in prælatis regularibus hodie mala pars monachorum, non dicam bona,pars apoſtatat : niſi pro maiori intelligam.

Conſiliarius ibi habet domicilium, ubi habet dignitatem.

13 Et per adeptionem dignitatis aut officij domicilium conſtituitur.Bar.in d.l.1.& doct.in c.fin. de foro compe.Bar.& patruus meus Rebuſ.in d.l.ciues.C.de incol.lib.10.l. municeps.ff.ad municip. Ideo Tholoſanus factus Senator Pariſ.dicitur ibi domicilium habere. Senatores tamen licet in vrbe domicilium habere dicantur, nihilominus & ibi vnde oriundi ſunt habere domicilium intelliguntur : quia dignitas domicilij adiectionem potius dediſſe, quã permutaſſe intelligitur.l.penul.ff.de Senator.

Beneficiarius locum beneficij habet pro ſuo domicilio.

14 Idem ſi quis adipiſcatur beneficium requirens reſidentiam in vno loco,ibi domicilium conſtituere cenſetur.cap.cùm nullus.de tempo.ordi.in 6.c.ex ore.de priuile.l. Senatores.ff. de Senato. Felyn.in c.dilectus.in 2.col.2.de reſcrip. Sed cùm omne beneficium aſsiduitatem requirat perſonarum.cap.præterea.de præbend. & cap. ad hæc.ibidem. an habeat locum in alio beneficio ſimplici.Ibi deciditur nõ habere ex cõſuetudine generali eccleſiæ. vt dixi in praxi benefi.in reſcripto de non reſidendo.

Domicilium doctor habet in vniuerſitate in qua profitetur.

15 Item per lecturam. Nam doctor ibi cenſetur habere domicilium,vbi eſt conductus & habet ſtipendia,& vbi iura profitetur, ſiue ſit doctor Regens ordinarius,aut non.

16 Ideo Do.Alciat. & ego dum Biturigibus eſſemus conducti, & ibi iura profiteremur, habebamus ibi domicilium id temporis.vt docet Bartol.in l.municeps.ff.ad municipal.Socyn.in dicto c.fin.de foro compe.& Felyn.in rubri.de Magiſtris.col.vlt.etiam habui domicilium Caturci, dum ibi doctor eram regens, iura profitens & ciuilia & canonica,ſic & hîc Pariſ.vbi longo tempore profeſſus ſum,(& idem in ciuitate Tholoſana & Pictauien.dum ibi profitebar.)

Domicilium per nuptias quæritur.

17 Inſuper acquiritur domicilium in loco, in quo aliquis nupſit, ſi vir illò ſe cõferat habitandi gratia : & mulier ibi domicilium habet, vbi vir habitat.l.penul.ff.de iuriſ.omn.iud.l.ab ea.col. 4.C.quomodo & quando iud.vbi Bald. ſcribit.l.fi.§.item reſcripſerunt.ff.ad munici. Præterea adoptiuus filius domicilium habet in loco, in quo pater adoptans, donec emancipatus fuerit.l.ordinem.in fi.& l.ſeq.ff.ad municip. Iaco. Rebuſ.in d.l.ciues.in gl.magna.lib.11.C.& Socy.in cap.fi.de foro compe.in tertio membro.

Trãslatione fortunarum ſuarum mutatur domicilium.

18 Item maioris partis fortunarum ſuarum tranſlatione acquiri domicilium non ignoramus. per dict.l.ciues.& l.ſed & ſi ſuſceperit.§.1.& ſeq.ff.de iudi.& l.2.C.vbi ſenat.vel clariſſ.gloſ.tamen in dict.c.dilectus.de reſcrip. dicit duo requiri,videlicet, quòd quis poſsideat ibi maiorem partem

fortunatum

fortunarum ſuarum,& quòd aſsiduè in illo loco conuerſetur.quod probat Felyn.ibidem.

19 Vltimò acquiritur domicilium per electionem, quando quis eligit illud, vt hic,de quo ioſe-
rius dicetur abuodantius.Et de hoc poteſt dici.hîc habitabo,quoniam elegi eam. Tamen hic noo
ſolet eligi,niſi litis perſequendæ gratia,vt dicetur inferius.

Electione quæritur domicilium.

20 Tertiò quis effectus reſultet, & quæ vtilitas coguoſcendi domicilium? reſpon.multi. Primus effectus eſt reſpectu poteſtatis cõueniendi:quia in loco domicilij poteſt quis
apud magiſtratu illius loci conueniri.c.delicti. & c.poſtulaſti. de ſoro compe.l. hæres abſeus. §.
proinde.ff.de iudic.l.iocola.in prima ad municip.vide l.pupillus.§.incola.ff.de verbo.ſign.& quæ
ibi ſcripſi. Et hoc habet locum ſiue loquamur de domicilio naturali,ſiue accidentali, de quibus
ſuprà dixi,& de vtroque loquitur d.l.iocola.

Domicilij effectus & utilitates.

21 Secundus effectus eſt.Nam poterit iudex omoimodam iuriſditionem exercere in habentem
domicilium, ſiue de delictis alibi commiſsis, ſiue de contractibus.c.poſtulaſti.& ibi doct.de foro
compet.c cùm contingat.illo tit.clem.2.de re iud. Nam iſtud forum domicilij eſt generale,& or-
dioarium ad omnia quæcuuque alibi contracta, geſta, & perpetrata.teſte Calde.in c.1.de rapto.&
Socy.in d.c.fin.de foro.compe.col.12.& principali quæſt.aſsignat rationem, quippe ſi non poſſet
conueniri in loco domicilij,forum domicilij eſſet ſuperfluum,quod oon eſt dicendum.Nam po-
teſt conueniri quis vbi deliquit,& contraxit, etiam extra domicilium. c.1.de priuileg.in 6.d.l.hæ-
22 res abſens. † Ideo fuit condemnatus Ieroſolymitanus quidam appellans tanquam ab ab-
uſu ad Senatum de Epiſcopo Lingonen. volente cognoſcere contra eum ratione delicti com-
miſsi in eodem Epiſcopatu Lingonen.circa ſacramentum Euchariſtiæ,& fuit permiſſum Epiſco-
po & Officiali eius vt cognoſceret cootra eum,licet eſſet exemptus,quod eſt notandum.

Areſtum. Epiſcopus contra exẽptũ cognoſcit.

23 Tertia vtilitas eſt reſpectu citationis, vt hic, quia in loco domicilij quo ad omoes effectus
poterit citari,licet ſit abſens,videlicet quo ad miſsionem in poſſeſsionem,vel quo ad condemna-
tionem,ſi ſtatus cauſæ patiatur:quia vbicuoque ſit remanet ſubiectus iudici domicilij:ideo citatio
decernitur in proprio territorio iudicis, licet executio quandoque fiat extra territorium. Alex. &
alij in l.fio.ff.de iuriſdi.omn.iudic. Oldra.conſil.88.Socin.conſil.167. non inutilis.vol.2.colum.6.
in 3.quæſt.Bald.in l.ab eo.col.vlti.C.quomodo & quando iudex.& conſi.126.citatio.in 4.vol.

Citatio in loco domicilij fieri debet.

24 Quarta vtilitas ſeu effectus eſt, reſpectu præueotionis, quia iudex domicilij poteſt præue-
nire alios iudices,qui poſſent cognoſcere de illa cauſa,vel ratione contractus,delicti,vel originis.
c.propoſuiſti.de foro compe.l.ſi quis poſteà.ff.de iudi.c.cùm plures.de offic.deleg.lib.6. Et ſubdi-
tus non poterit in præiudicium iuriſdictionis iudicis prçuenientis,aut partis mutare domicilium.
d.c.propoſuiſti.vbi not.doct.& Aufrer.in deciſ.ſuis.q.163.item eadem die.

Iudex domicilij habet præuentionem.

25 Quinta vtilitas,reſpectu ſententiæ ferendæ: quia ſicut poterat citari talis N.ſiue ſit præſens,
ſiue abſens,vt ſuprà dictum extitit. Ita io caſibus in quibus poteſt præueniri contra eum, licet ab-
ſentem ad ſententiam definitiuam, poteſt etiam hoc caſu condemnari, & contra eum ſententia
26 ferri,ſi ſtatus,vel qualitas cauſæ hoc patiatur. † Si verò qualitas cauſæ non patiatur,vt con-
tra abſentem perueniatur ad ſententiam, tunc procedetur contra talem abſentem ad miſsiooem
in poſſeſsionẽ ex primo & ſecundo decreto in cauſis ciuilibus.vt oot.in l.ſi finita.§.ſi plures.ff.de
dam.infect.cap.quoniam.vt lite non conteſt. & alia remedia contra contumacem exerceri pote-
ruut,de quibus per glo.in l.3.§.tutores ff.de ſuſpect.tutor.l.ſi quis inter.§.ſi de excuſ.tuto.glo.in c.
2.de confeſſ.lib.6.Bald.in l.conſentaneum. C. quomodo & quando iud.ſcripſi io tract.de contu-
macia & defectu ſuprà.

Sententia à iudice domicilij ferri poteſt.

27 In criminalibus grauioribus in quibus venit imponenda pœna ſupra relegatiooem, poterit
procedi ad annotationem bonorum, & ſi noo compareat intra annum,quo booa ſuot deſcripta,
publicantur omnia booa.l.1.& 2.C.de requir.reis.Bart.in l.abſentem.ff.de pœois. Cano.in c.veri-
tatis.de dolo.vel ſecundunm praxim regni Franciæ poterit in loco domicilij citari ad tres breues
dies.iuxta l.inter ff.de publ iud.vide quæ ſcripſi ſuprà ar.12.glo.2.tra.de cootuma.

Annotatio bonorum in criminalibus.

28 Sexta vtilitas eſt reſpectu munerum, munera eoim quis ſubire tenetur & hooores in loco
domicilij.vt patet in l.1.& per totum ff.de mune.& hono.& in rubri.C.de munerib.& io quo lo-
co muoera.lib.10.& vide Alber.in rub.de muoe.& Petrum Antibolum in tract.de muner. Socy.
29 coofil.129.in 1.volum. † Et an filius ſequatur domicilium patris accideotale aut originale
quo ad onera ſubeunda,vide vnam diſtinctionem per Bald.in conſi.415.quia quæritur. in 5.volu.
non tameo poterit in hoc domicilio electo munera ſubire, ſed intelligitur de domicilio habita-
30 tionis. † Etiam alij quidam effectus iotelliguntur de hoc domicilio, nam electum prodeſt
in illa lite,in qua electum eſt,& in ea cauſa non in alia: nam ſeparatorũ ſeparata eſt ratio.l.ſi.ff.de
calum.Et ſi vna res delegatur,non extenditur ad aliam.l.2.ff.de iudi.c.1.& 9.de offi.deleg.

Munera in domicilio quis ſubire debet.

31 Septima vtilitas: quia in domicilio poteſt quis ordines ſumere, & ab Epiſcopo domicilij
etiam ſine aliis literis dimiſſoriis: quia is etiam eſt verus Epiſcopus.c.cùm nullus. de tempo.ord.
in 6.vt dixi in tracta.noini.quæſtione 14.num. 42.alias vtilitates ſcripſi io l.pupillus.§.incola.ff.de
verbo.ſignific.

Ordines cõferũtur habita ratione domicilij.

32 Quomodo accipiatur domicilium? Reſpon.pro domicilio habitationis, non rei, vel origi-
nis prout dicit glo.in dubio debere domicilium intelligi in c.ſtatutum.§ cum verò.in verb.vnam
dietam de reſcrip.lib.6.ſingu.ſecundum Felyn. in c.1.col.fin. de ſponſal.ſequuntur doct.in cap.ſi.
de foro compe.Alex.in l.penult.ff.de iuriſd. omn.iud.& in l.aſſumptio.§.filius.ff.ad muni.Panor.
& Fely.

Domiciliũ in ordinatione quomodo accipiatur.

& Fely.in c.dilectus.in 2.de reſcrip.& idem Panor.in c.ex parte.de foro compe.Socyn.in conſil.
79.ſi eſſemus.in 4.vol.col.3.Sed hîc intelligimus de domicilio electo ratione litis perſequendæ.

Subditus ratione domicilij.

33 Item dicitur quis propriè ſubditus ratione domicilij.gloſſ.ſingu.in clem. vna in verb. ſubditos.de foro compe.ſecundum Cardin.& Imol.ibi.& Philip.Franc.in cap.eùm oullus.colum.2.de
tempo.ordin.lib.6.Batba.in proœ.clem.§.hæc ſanè.col.14.Panor.in c.propoſuiſti.de foro compet.
& ibi addidi.

Amittitur domicilium pluribus modis.

34 Quartò quæro quot modis domicilium amittatur?Reſp.primò ſi quis de propiis laribus
expellatur cum ſua familia.l.cùm quis.ff.de dolo.facit l.item quæritur.§.exercitu.
ff.loca.l.ſi de eo.§.1.de acqui.poſſeſ.
35 Secundò, iure, vt ſi deportetur, vel relegetur vltra decem annos aut perpetuò.l.amiſſione.§.
qui deficiunt.ff.de capit.diminut.vel ſi deſtruatur bello ciuitas,aut alia ex cauſa.vt ibi.
36 Tertiò conſenſu,vt quando quis dimiſſis propriis laribus nouos conſtituit.l. domicilium.ff.
ad municipal.l.2.C.vbi ſenator.& hoc intellige quando quis recedit cum familia & rebus. Barto.
in l.aſſumptio.ff.ad municipal.& in dicta l.domicilium.& Bald.in rub.C. ſi à non compet. iudice
37 iudic.fuer.Cuma.conſil.146. in fine. † Et quis poteſt transferre domicilium pro libito.l.libertus.§.1.ff.ad municipal. Bart.in l.idem Vlpia.§.ſunt & alij.ff.de excuſa.tuto.in ſecunda lectura.

Frequẽs domiciliorum mutatio arguit inconſtantiam.

38 Barto.& Alex.in d.l.aſſumptio.in prin.Corne.conſi.8.viſis literis.in tertia parte. † Si tamen
quis ſit frequens in domiciliis ſine cauſa mutandis, inconſtans & leuis præſumitur.gloſſ.in cap.
quæ dignior.24.q.1.

An quis domicilũ eligere teneatur.

39 Quinta quæſtio eſt an quis teneatur ad eligendum domicilium de quo loquimur?
Reſpon.hîc ſtatuitur quòd ſic.vide text.ſequentẽ,& lege quid dicat.

Articulus vnicus.

FRANCOYS *article* XXIII. *des publiees* M. D. XXXIX.

Nous ordonnons, que tous les playdans, & litigans ſeront tenus au iour de la premiere comparition en perſonne, ou par procureur ſuffiſamment fondé, declairer, ou eſlire leur domicile, au lieu ou les proces ſeront pendans, autrement & à faute de ce auoir deuëment faict, ne ſeront receuables, & ſeront deboutez de leurs demandes, & defenſes, ou oppoſitions reſpectiuement.

GLOSSA VNA.

De iure, domicilium eligi debet.

1 HAEC eſt optima ordinatio iuri conformis, & generaliter per iudices ſeruari debet,
tam in patria iuris ſcripti, quàm conſuetudinaria, quæ elicitur ex l.nihil.& l. domicilium.& l.non vnque.ff.ad municipal.& c.fin.de paroch.& hanc practicam, vt certus
habitatione teneatur eligere domicilium,valde commendat Bart.in extrauag. ad reprimendum in verb. per edictum. circa finem. quomod.in læſæ maieſta. crimi. proceda. & ante
eum docuerat Spec.in tit.de reſcript.præſenta.§.ratione autem cauſæ. verſi. quid ſi non diſcerna-
2 tur.& Hoſtien.in ſumma.de foro compet.§.quibus ex cauſis. † Vbi vagabundum debere eli-

Vagabũdus domicilium eligere cogitur.

gere domicilium inquit, intellige vt hîc, videlicet vt eligat domicilium, in quo poſteà citabitur.
hoc etiam approbat Socy.in tract.de citatio.art.17.in fi.& art.25.quæſt.3 & hoc ſuadet æquitas, &
fauor diminuendarum litium.teſte Boer.in repeo. l.conſentaneum. folio 16.in prima quæſtio. C.

Rationes domicilij eligendi.

3 quomodo & quando iudex. † Et huius ſententiæ multiplex eſt ratio. Prima vt expenſæ vitentur, & litis anfractus, ac labores parcium minuantur.c. finem.de dolo & contumac. vbi Imol.
notat per illum tex. iura tendere ad lites abbreuiandas, ne partes laboribus & expenſis grauẽtur.
4 Secunda vt lis celeri Marte percurrat.c.diſpendia. de reſcrip. in 6. & in l. quidam æſtimaue-
5 runt.ff.ſi cert.peta.l.properandum.C.de iud. † Tertia ratio eſt difficultatis:quia difficile eſſet
in quolibet actu citare quendam ciuem noſtrum,hîc Pariſ.litigantem:cùm de facili non poſſint
citationes de longinquo geminari.cap.fin.8. quæſt.5.c.certum.11.quæſt.3. & propter multam locorum diſtantiam non poteſt ſine magnis laboribus & expenſis ſæpius ad abſentem haberi recurſus. c. cum ex literis. in fi.de in integrum reſtitu.
6 Quarta ratio eſt,vt abſentis incommoda vitentur.argu.l.ſi longius.ff.de iudi.& ſic æquitas &
fauor minuendarũ litiũ ſunt proxima cauſa huius ordinationis.Boer.in repet.d. l.conſentaneum.
fol.16.in 1.q.C.quomodo & quãdo iudex.& ſic cùm hic articulus ſit & iuri & æquitati cõueniens,
erit ampliandus tanquàm fauorabilis.l.cùm quidam.ff.de libe.& poſth.regu.odia de reg.iur.in 6.

Sexta quæſtio quis teneatur domicilium eligere.

7 Sextò quis teneatur ad eligendum domicilium? hic articulus in principio reſpondet, quòd
omnis litigans tenebitur. Et qui totum dicit,nihil excludit.l.Iulianus.ff.de leg. 3. ibi,
tous playdans & litigans ſeront tenus.&c. Litigans autem à litibus dicitur.Litis nomen tam ad actionem perſonalem,quàm realem refertur.l.litis.ff.de verb.ſig.vbi ſcripſi abundè:quare hîc non repetam.Ideo quicunque litigat,tenetur domicilium eligere, ſiue ſit actor,ſiue reus: vt inferius ſcripſi.
Et vide quæ ſcripſi de iſto verbo *tous*,& omnis,in art.1.tract.de lite.oblig.glo.1. etiam quis eligere
domicilium tenetur ſiue habeat domum in loco,in quo litigat,ſiue non: vt ſequitur. Sed eſt differentia in aliquo vt dicetur, { ſiue ſit vir, ſiue mulier, totus enim & totam comprehendit.l.1.vbi
ſcripſi.ff.de verb.ſign.}

8 Septimò

8 Septimò quæro quando iſta domicilij electio fieri debeat? Reſpoodet iſte tex. *Au ieur de*
la premiere comparition: & ſic ante litem conteſtatam, quod eſt iotelligendum,
etiam ſi citatus actor, vel reus habeat babitationem in loco in quo cauſa agitatur, etiam ſi do-
9 mum conductam, vel aliam habitationem duntaxat precario datam. † Sed eſt differentia:
quia is qui iam domicilium habet, non tenetur aliud eligere, quàm ſuum, ſed eliget ſuum, vel
declarabit hoc velle ſibi eſſe domicilium, & is qui oullum habet, eliget vnum in illo loco, in quo
litigat, nec poſſet cogi habens ad aliud eligendum, ſed ad declarandum, quod domicilium ſibi
10 velit. ibi, *declairer où eslire*. alioqui appellare poſſet. vt docto. not. io c. ſi. de dila. † Si autem ha-
beret quis hortum cum vna parua domo, in qua noo habitaret, nec in ciuitate, ibi tamen poſſet
ſuum eligere domicilium, quamuis domus propriè non dicatur. vt in l. Senatus. §. Marcellus. ff. de
leg. primo. ſing. ſecundum Romanum ſingu. 330. hodie. & Iaſ. in l. cætera. illo titu. oec domi-
cilium quis habere dicitur ibi, vbi talem domum habet. vt io prædictis iuribus patet.

Quãdo domicilij electio fieri debeat.

11 Poſſet tamen iudex cogere habentem qualemcunque domum, vt declaret, an velit illam ſibi
eſſe domicilium, & hoc tenetur pars dicere. vt in text. ibi, *declairer, ou eslire*. Eligere ſpectat ad
non habentem, *declairer* ad habentem. vel ſi pars plures habeat domos, declarare debet in qua
domicilium velit eligere, vt poſteà omnes citationes ibi fiant, & imputet ſibi is, qui eligit, vel
deſertam, vel minus vtilem, in qua oon habitat: quia nihilominus omnia poſtea ibi intimata
valebunt, licet non peruenerint ad ooticiam partis, poſtquàm ipſe elegit, ſibi imputet.

Habens domum an eam ſibi uelit eſſe domiciliũ declarare cogitur.

12 Quæro quid ſi quis noo elegerit in prima comparitione & ſic in primo termino, oec qui-
dem ante litem conteſtatam an poſteà eligere poterit? Reſpon. ſic, & cogitur pars eligere, oec li-
tis cooteſtatione tollitur hæc domicilij electio, quia cùm ſemper grauetur pars, mittens nun-
cium ad citandum partem aduerſam in longinquis partibus degentem, ſemper boc remedio vti
poterit vſque ad concluſionem in cauſa, inſtar illius, qui continuò grauatur. nam poterit appel-
lare etiam poſt decem dies. tex. & ibi eum oot. doct. in cap. ex parte. in primo de appel. Bal. io l. 2.
quæſt. 2. C. de epiſc. audien. Iaſ. in l. ita demum. col. 2. nu. 5. C. de procurat. & ita ſeruatur in iudi-
ciis. nec obſtat iſte tex. dicens in prima comparitione: quia hoc eſt verum, ſi tuoc petatur, ſed
ſi tunc non petatur, ſemper poteſt peti: vt dixi.

Domicilij electio peti poteſt in quacunque parte litis.

13 Nec refragatur quòd iſte tex. videatur præbere formam, etiam quia annullat actum io con-
trarium. Reſpon. hìc non dari aliquam formam, nec annullatur actus, ſi bene cooſpiciatur
text. Sed vult quẽlibet litigantem teneri eligere domicilium, boc intelligitur ſi petatur. l. vniuer-
ſa. C. de precibus impera. offeren. l. 4. §. hoc autem. ff. de damno infecto. hoc ſtatutum eſt in
fauorem partium, ergo illi fauori partes renunciare poterunt, non petendo. l. penul. C. de pact.
Et ſi pars petat, & aduerſarius nolit domicilium eligere, uoo debet recipi petitio illius recuſan-
tis, nec defenſio, aut oppoſitio: non quòd anoullentur in contrarium facta. Et ideo non eſt
dubium per prædicta, quòd proceſſus valebit in contrarium non opponente parte. vt plenè pro-
14 baui in §. ſi quis verò. de colla. in concord. † Et eſt longa differentia inter libellum ob-
ſcurum, incertum, & huoc caſum: quia ſeotentia ferri poteſt, licet quis non elegerit domici-
lium, ſed ſuper libello incerto non, ideo partes huic non renunciant. Et quia hoc eſt notum
doctis pragmaticis, ob id pluribus non inſiſtam, & hoc etiam ſeruat communis vſus curiarum.
ideo minimè mutanda ſunt, quæ ſemper certam interpretatiooem habuerunt. l. minimè. ff. de
legibus.

Eligere domiciliũ quis tenetur, ſi pars petat.

15 Ad hæc quamnis pars ab initio conſtituerit procuratorem: tamen adhuc eligere domi-
cilium teoebitur. Nam licet procurator habeat domicilium, tamen citatiooes quandoque
etiam poſt conſtitutionem procuratoris ſunt faciendæ in perſonam domini, vt in iuramen-
to de calumnia, per verbum credit vel non credit, & ad reſpondendum libello, & articulis, &
in aliis caſibus multis, in quibus oporteret facere citationes in perſonam domini longè diſtantis:
& rationes ſuprapoſitæ haberent locum, quatenus videlicet ſumptus iugiuerent. Ideo dicerem
adhuc debere eligere. item quia hic tex. loquitur in termino communi, *plaidans & litigans*. ergo
quilibet, & ſolent exteri eligere domicilium in domo procuratoris.

Procuratoris conſtitutio nõ tollit domicilij electionem.

16 Prætereà diuerſitas oeminum inducit vniuerſitatem rerum. l. ſi idem codicilli. C. de codi-
cil. Chaſſa. in conſue. Burg. in rubr. *des iuſtices*. in gloſſ. prima. §. 6. numero 102. & quia ſunt di-
uerſa oomina inter procuratorem & domicilium, ob id qui elegit procuratorem habentem do-
micilium, vel aduocatum, poterit & debebit adhuc parte petente eligere ſibi domicilium: ſed
poterit tuoc eligere domicilium, in quo degit procurator, vel aduocatus, cùm ad hoc non ſit
prohibitus, vt inferius dicetur.

Procuratoris domiciliũ eligi poteſt à parte.

17 Item tex. dicit *tous plaidans & litigans ſeront tenus au iour de la premiere comparition en perſonne*
en par procureur ſuffiſamment fondé declairer ou eslire leur domicile. Ecce ſiue conſtituerit procura-
18 torem tenetur eligere domicilium, ſiue non conſtituerit, quia hic nihil excipit. † Verum
eſt tamen quòd poterit procurator eligere domicilium pro parte, quando ſufficiens habet ad
hoc mandatum: & in hoc fortè ſufficeret generale mandatum ad proſequendum cauſam, &
omnia faciendum, quæ pars facere poſſet, ſi præſens eſſet, nec inuenio ſpeciale mandatum re-
quiri. vt deſcripſi in §. ſi. rub. de elect. deroga. & hic tex. dicit *ſuffiſamment fondé*, tamen hoc ſolet in

Generale procuratorium an ſufficiat ad domicilij electionem.

procuratorio exprimi hodie,vt vidi,& eſt tutius.

Electio domicilij in quacunque inſtantia fieri debet.

19 Inſuper domicilium eligere tenetur pars tam in prima inſtantia, quàm in ſecunda, cùm ea-
dem ſit ratio in vtraque, ergo & eadem iuris deciſio.l.illud.ff.ad legem Aquil.& quia ſupradictæ
rationes in eis habent locum, & hic articulus non diſtinguit. nec ego.l.de precio.ff.de public. in
20 rem actio. † Et ſi ſemel elegerit coram præpoſito, & appelletur ad Bailliuum,vel ad alium
iudicem, poterit iudex appellationis citare in domicilio electo in prima inſtantia, tum quia ea-
dem ratio, quæ mouit primum iudicem, mouit & ſecundum.arg c.ſuper literis.in fin.de reſcrip.
21 tum quia eſt eadem cauſa. † Ad hæc etiam quia aduocatus datus in vna cauſa tenetur illam
proſequi etiam in cauſa appellationis, quando in eadem ciuitate tractatur. l. inuitus. & l.ita de-

Auocatus in una a curia an patrocinari poßit in alus.

22 mum.C.de procur.gloſſ.in l.vna.C.de ſuffrag. quod vix mihi perſuadeo. † Nam aduoca-
tus in vna curia, non erit in alia aduocatus: niſi eſſet in parlamento, tunc in omnibus aliis curiis
intra reſſortum illum poterit patrocinari, & in magno quoque conſilio. Et hoc propter curiæ
ſupremæ excellentiam.Cuius curiæ ſupremæ alia priuilegia ſcripſi in proœ. concordat. in verbo
23 ſummas. † Tamen quòd electio facta in prima inſtantia proſit in ſecunda, eſt declaratum
in ſtylo Borbonij.eo.tit.arti.vlt.facit l.qui habet.§.fi.cum l ſeq.ff de tutel.& quod no.Bald.in l.fi.§.
neceſsitate.col.penul.C.de bonis quæ libe.vbi conſenſus præſtitus filio in poteſtate in cauſa prin-
cipali,'cenſetur præſtitus & in cauſa appellationis, ideo nouus conſenſus non requiritur ſecun-
dum eum.

24 Item ſatiſdatio de iudicio ſiſti præſtita in prima inſtantia,durat in cauſa appellationis.Iaco.
in l.Iulia.col.vlt.ff.qui ſatiſ.cogan.vide gl.in pragma.in §.& ne ſub vmbra.de cau.in verb. eadem.
Et cauſa commiſſa alicui, vt ſummarie procedat, in hac procedi ſummariè tam in prima in-
ſtantia quàm in ſecunda debebit. teſte Caſſador. in deciſ. 8.fuit etiam in rubri. de reſcript.

In cauſa appellationis quis domicilium eligit.

25 Limitarem quando is qui elegit in prima inſtantia, vellet eligere de nouo domicilium in
cauſa appellationis, vt poſsit: quia licitum eſt illi facere, quod ſibi prodeſt, & nemini nocet.l.
fluminum.§.fina.cum l.ſeq.ff.de dam.infec. Item quia per appellationem extinguitur pronuncia-
tum, & reponitur in eo ſtatu,vt poſsit appellans omnia facere, quæ poterat in cauſa principali.
l.t.in fi ff.ad Turpil.Bart.& Iaſ.in d.l.ita demum.ſed in prima inſtantia poterat eligere. Igitur & in
ſecunda poterit.

26 Etiam facit cap.3.de iura.calum.lib.6.& l.cùm apud.ff.iudic.ſolui.Dy.conſi.25.quæſtio talis.
& renunciatio productionis teſtium in prima inſtantia facta non porrigitur ad inſtantiam appel-
lationis.gloſſ Panor & Imol.in cap.cùm veniſſent.in gloſſ.vlt.de teſtib. vide Fely. & alios in cap.
fraternitatis.primo notab.ibidem.& gloſ.in verb.& perſonam.in authen. de his. qui ingrediuntur
ad appel.colla.5.in prin.

Eligens in una inſtantia, in alia eligere cogitur.

27 Secundò limitarem, quando elegiſſet domicilium pro iſta inſtantia tantùm: & in electio-
ne dixiſſet, eligo in hac inſtantia tantùm: tunc iudex appellationis deberet eum cogere ad eli-
gendum in cauſa appellationis. Quia quando procurator conſtitutus eſt in prima inſtantia tan-
tùm, non poteſt proſequi cauſam appellationis, licet poſsit appellare.l.inuitus.C. de procu.cap.
non iuſtè.illo tit.de procu.in decre. hoc tenet expreſsè Iacobi.in l.ita demum.col.pen.C. de pro-
28 cur. † Bonum ergo eſſet, quòd pars videret primam electionem domicilij, ſit ne genera-
lis,quandiu hæc cauſa in ciuitate agitabitur:& tūc nullam aliā electionem quæret:ſi verò non vi-
derit, cautela eſt, quod iudex appellationis ante initium cauſæ interroget partes, quod domici-
lium eligere velint, & an illud idem velint habere in ſecunda inſtantia, & ſi reſpondeāt quòd ſic,
29 non erit dubium. † Atque ſi velint eligere aliud, valebit etiam electio ſecunda. Si tamen
iudex appellationis hæc omiſerit, & in domicilio in prima inſtantia electo citationes & expleta
fecerit, valebunt,vt ſuprà dixi, ſi partes nihil petierint.

Electio domicilij in una iuriſditione an porrigatur ad aliam.

30 Tertiò limitarem, quando duæ iuriſditiones ſunt in ciuitate diuerſorum dominorum, &
pars elegit domicilium in illa iuriſditione, in qua cauſa tractabatur: quia alibi non poſſet: tunc
ſi cauſa conuolaret ad alium iudicem diuerſæ iuriſditionis, prima electio non proderit, ſed de-
31 bet hic iudex compellere ad eligendum de nouo, & in ſua iuriſditione. † Imò procurator
qui litem eſt conteſtatus in prima inſtantia, non poteſt ſubſtituere procuratorem in cauſa appel-
lationis, ratione illius conteſtationis: quia tantùm eſt dominus illius inſtantiæ effectus. l. ſi pro-
32 curator. ff.de doli excep. Sic concludit Guido Papæ ſing. 610. an procurator. † Et actus à
partibus facti in prima inſtantia non extenduntur ad cauſam appellationis: ſicut eſt renunciare
teſtibus, & ſimilibus. c.cùm veniſſent. & c. fraternitatis.de teſtib.Imol. in c.cùm dilectus. in fi.de
fide inſtru.& proteſtatio opponendi contra perſonas teſtium facta in prima inſtantia,non exten-
ditur ad cauſam appellationis, teſte Areti. in c.ex parte A.col.6.num.19.de teſtib. Alex.conſi. 96.
viſo.vol.2.

Electio domicilij corā iudice ſeculari nō prodeſt corā eccleſiaſtico. Areſta.

33 Electio etiam facta coram iudice ſeculari,non cenſetur facta coram iudice eccleſiaſtico:quia
alius eſt iudex, & iudicium diuerſum. Ita fuit iudicatum in hoc Senatu anno 1515. die 23. Iulij. &
expleta facta in cauſa appellationis annullata fuerunt. Imò anno 1533. die 2.Maij fuit dictum ele-
ctionem domicilij in principali cauſa factam, non extendi ad cauſam appellationis, ideo
de nouo facienda erit. Intelligendo tamen, vt ſuperius dixi, quòd partes tenentur declarare
in cauſa

in cauſa appellatioois, an primum habere velnt domicilium, vel oouum eligere, & ad hoc
poſſunr meritò inſtare partes.
34 **Octauò** vbi quis domicilium eligere teneatur? Reſpon.text. in l.nihil eſt impedimēto,quominus quis vbi velit domicilium habeat.ff.ad municipal.poſteà ſubiicit
text.quòd ci interdictum ooa ſit. Igitur ooo poterit eligere domicilium inhoneſtum, videlicet
lupanar. arg.l.ſi cùm dies.§.ſi arbiter.ff.de arbit.tum quia hooeſtatis ratio ooo patitur. l. 2. C. oe
fiſcus rem quam vend.euincat.lib.10.tum quia illud poſſumus, quòd honeſtè, & cum honore
poſſumus.l.filius.ff.de coodit. inſti. Ange.in tract.de maleſi.in gloſ.& dictus Titius.facit l.hæ demum.ff.de oper.liberto.

Domicilium ubi debeat eligi.

35 Idem ceoſeo, ſi vellet eligere domicilium prohibitum à iure ingredi, vt monaſterium mo-
nialium, quod ingredi ius prohibet.cap.monaſteria.de vita & honeſt.cler.& hoc probatur per d.
l.nihil.ibi, quod ei interdictum non ſit, ſed monaſterium fœminarum eſt interdictum viris: er-
go vir oon poterit eligere, vt ibidem citetur, niſi fuerit mulier, quæ ibi degit, & cui non eſt in-
terdictum, vel oiſi in circuitu monaſterij eſſet voa domus pro viris, vt communiter eſſe ſolet, ex-
36 tra tameo locum monialium. † Item debet eligere ſecundũ hanc ordioationem, vbi proceſ-
ſus pendet: vt eſt text.ibi: *au lieu où les proces ſeront pendans*, illa dicto *au*, pro in, iuncta ablatiuo
ſignificat intra, niſi reſultet cootrarietas.l.1.ff.de flumi.& in l.Gallus.§.ille caſus.de liber.& poſthu.
37 † Et ſic ooo vult comprehendere eos, qui iam pendeot, ſed futuros tantùm, ſicut cooſti-
tutio ad futura tantùm extenditur.c.fi.de cooſti.vnde qui litigat Pariſ.noo poteſt eligere domici-
lium Aureliæ, quia vbi litigat eligere tenetur, per verbum, *où* quod hic ſignificat vbi.

Monaſterium monialium aut alium locum prohibitum pro domicilio quis eligere non poteſt,

38 Quid ſi velit eligere domicilium extra ciuitatem, in qua litigat, an poſsit? videtur quòd
non, vt in tex.patet ibi, *au lieu, où les proces ſeront pendans*. Cootrarium crederem, quando vel-
let eligere io ſuburbiis: quia appellatiooe ciuitatis & ſuburbia cootioentur.l.2.ff.de verb.ſign.vbi
abundè ſcripſi.Fely.in c.Rodulphus.de reſcri. Illa enim quæ proxima ſunt, ineſſe videntur.l.lecta.
ff.ſi cer.pet.facit gloſſ.not.in §.in eccleſiis.in tit.de colla.in pragma.ſanc.in verb.exiſtuot.ſcripſi in
tract.nomina. quæſt.16. ergo poterit eligere vbicunque litigat, & in omnibus locis noo prohi-
bitis à iure. oempe quod noo prohibetur, permitti cenſetur. cap. nam concupiſcentiam. de
cooſtit.

Extra ciuitatē an quis domicilium eligere poſſit.

39 **Nonò** in quibus cauſis eligendum ſit domicilium? Reſpon.in omnibus cauſis tam plenariis quàm ſummariis: & tam in ciuilibus, quàm criminalibus, vt io ſtylo
Picta.rub. *des conteſtations: où le procureur du Roy eſt partie*. arti.12. & tex.in l.nihil.ff.ad muoicip. Et
hic articulus geoeraliter loquitur, ergo generaliter debet intelligi.l.1. §. & generaliter. ff. de lega.
præſtan. imò ſuadet hic tex.dum dicit *au iour de la premierè comparition en perſonne*. &c. Ecce ergo
quod coroparens perſonaliter, vt ſolet fieri in criminalibus. cap.veoiens.de accu. tenetur domi-
40 cilium eligere. † Quod eſt verum, quando non cuſtodiretur in carceribus, quia tunc fruſtra
eligeret domicilium, cùm domicilium ibi habeat neceſſarium, vbi in carceribus cuſtoditur. Et
deriſorium eſſet petere à captiuo, vt eligeret domicilium: quia aliud eligeret, quàm carceres, ſi
ei eſſet liberum. Verùm quia cauſa pendente poteſt aliquo caſu euadere, ideo ooo erit abſurdum,
vt eligat domicilium vbi degit, quòd ſi fugerit in vim illius domicilij electi poterit iudex ad
vlteriora procedere, & ibi citari, vel voce tubæ. Sed ooo ſolet hæc domicilij electio peti à de-
tento in carceribus.

In quibus cauſis domicilium eligi debeat.

Incarceratus non eligit domicilium.

41 Amplia in omni eo procedere, qui conuenitur in loco, in quo nihil habet, nec in illo reſ-
ſortu ſeu iuriſdictiooe iudicis coram quo agit, vel conuenitur: vt teneatur eligere domicilium.
vt hic dicitur, *tous playdans*. Sic firmat Panor.in c.fi.col.4.de dilat.vbi dicit procedere in quibus
procedit citatio generalis ad totam cauſam. Ang.& Iaſ.in l.qui ante kalendas.in fin.ff.de verb.obl.
Boër. vbi ſuprà in d.l.conſentaneum: etiam ſuperius dixi in habente bona & domicilium, quòd
tenetur declarare locum, quem pro ſuo domicilio velit habere, & iſte text.procedit etiam in acto-
re per iſtum tex.ibi, *de leurs demandes*.

Nulla habēs bona eligit domicilium.

42 Secundò etiam hæc practica poteſt ſeruari in curia Eccleſiaſtica, ſicut in curia ſeculari.Pa-
nor.& alij,in d.c.fi.cùm rationes ſupradictæ procedant tam in curia eccleſiaſtica, quàm ſeculari,
ergo in vtroque foro procedet:& ita videtur tenere Socy.in tract.de citatio.arti.20.q.16. verſi cir-
ca ſecundam quæſtionem, non vt curia eccleſiaſtica aſtringatur ratione huius ordinatioois, ſed
in vim iuris ſuprà adducti.

Domicilium etiam in curia eccleſiaſtica eſt eligendum.

43 Tertiò amplia etiam in iudice delegato, qui non habet certum locum. Nam bona practi-
ca eſt, vt io principio cauſæ aſſumat & eligat ſibi certum locum ad cognoſcendum de cauſa, &
poſteà omnes citationes cenſentur factæ ad illum locum, nec poſteà erit in citatiooibus neceſſe
exprimere locum, alioqui contra. teſte Bar. per illum tex. in l.ſi vt proponis. 2. C. quomodo &
quando iud.Lapus allega.48.in fi.l.ſi locus.ff.de iudi.l.pen.ff.de iuſti.& iure.Bal.in l.vt perfectius.
C.de aooal.excep.dixi ſuprà.

Iudex delegatus eliget certũ ſibi locum ad cognoſcendũ.

44 Quartò amplia, ſi ſit diues litigans, vel pauper: quia iſte text. generaliter loquitur, nec ra-
tionem potius habet vnius, quàm alterius.& iſta docent iurium interpretes in d.c.fi.de dila.etiam
ſi habeat habitationem in illius iuriſditiooe iudicis, ſub quo conuenitur, & de hoc videtur text.in
l.ſciendum.§.1.ff.qui ſatiſd.cogan.& ibi Iaſ.vt etiam ſuperius dixi.

Declināt iu dicē domiciliū eligit.

45 Quintò etiam habet locum in eo, qui declinat iudicium: quia verba ordinationis iſtum comprehendunt, videlicet *plaidans*. Nam excommuni vſu, ſimulatque quis eſt citatus, dicitur *plaidant*, qui communis vſus attendi debet.l.Labeo.ff.de ſupel.leg.Fely.in proœ.decret.& idem in verbo, litigans, ponderantur etiam in hoc articulo verba, *au iour de la premiere comparition*, quando quis declinat iudicem primò comparet: ergo in illo die primæ comparitionis debet eligere domicilium, probat etiam verbum *oppoſitions*, quia dum declinat iudicem, opponit, ſcilicet contra ipſum iudicem, ergo ab illa oppoſitione vult hic text.quòd priuetur, niſi eligat domicilium. Etiam quia rationes vel ſaltem aliquæ habent locum in hoc caſu. Et quia hoc eſt fauorabile, & parum præiudicij parti ioſertur ex hac electione domicilij, ideo tenetur etiam declinans iudicium eligere domicilium: quod eſt notandum. Et hoc fuit in magno Regis conſilio deciſum, quando in prima comparitione non decideretur ille articulus, ſed longum habere poſſet tractum, alioqui contra, & ita intelligi debet: vt alibi ſcripſi.

Quā pœnā ſubeat nolēs domicilium eligere.

46 Decimo quam pœnam patiatur nolens domicilium eligere? Reſpon. de iure iudex poterit eum citare ad totam cauſam, & ei iotimare: vt in omnibus actibus interſit.vt docet Bar.in extrauag.ad reprimendum. in verb.per edictum.Alex.& Iaſ.in d.l.qui ante Calendas.ff.de verb.obl.Alex.io l.ſtatuliberos. §.Stichus.ff.de ſtatulib. Socy. pleoè in tract. de cita.in artic.20.in 16.q.& Boer.in repe.l.conſentaneum.in 1.q.C. quomodo & quando iud. Alioquin ſi ad totam cauſam citaretur, poſſet appellare. Imo.& alij in c.conſuluit.de offic.deleg.Domi.& reliqui.in c.fi.de ele. lib.6.quia ex tanta generalitate citationis, videlicet vt interſit ſingulis diebus, & horis, videtur grauari, ergo appellare poterit Socy.vbi ſuprà.tract.de cita.arti.20.

Non auditur quis antequā eligat domicilium.

47 Secundò poterit iudex nolentem domicilium eligere compellere per denegationem audientiæ, & alijs remedijs iuris, quibus ſibi iuſtum videbitur, vt dicitur in ſimili in l.fi.§. neceſſitate.C.de bonis quæ liber.vel etiam iudex eliget, aut conſtituet ei domicilium, in quo omnes fient citationes.facit tex.in l.3.§.ſed & ſi proponas.ff.de iure dot.c.nullus.de iure patronat.Io.Lup.
48 in repe.c.per veſtras.§. 22. fol.13. col.3. & ſeq. de dona.inter vir.& vor. † Sed ad vitandas omnes ambiguitates, hic ſtatuitur quod actor ſi domicilium eligere recuſet, debet repelli à ſua petitiooe, reus à ſua defenſione, vel oppoſitione: ibi, *ne ſeront recepuables, & ſeront deboutez de leurs demandes, defenſes, ou oppoſitions reſpectiuement*. & iſti ſententiæ adhærendum eſt, propter hāc
49 legem: & repelluntur ac excluduntur à iudice. † Nam quando verba ad iudicem referuntur, oritur officium iudicis.gloſ.in l.ſi ſoror.C.de coll.& ideo ſi iudex non repellat, non repelluntur ipſo iure.c.cum ſecuodum.de hæret.in 6.

Officium iudicis quādo oritur.

Plura domicilia an poſſint eligi.

50 Vndecimò quæro, an plura domicilia pars eligere poſſit? Reſpon. non, ne ſub incerto vagetur: incertum enim eſſet in quo domicilio citationes, & deouociationes fieri deberent, quæ incertitudo parit obſcuritatem.l.ita fidei.ff.de iure fiſci.& hic tex.in ſingulari loquitur: ibi, *eſlire leur domicile*. Item lites ex litibus oriri poſſent, nam qui plura haberet domicilia, diceret ſe noo citatum in loco, in quo degebat, & ſic magna eſſet confuſio, quam prætor tollere vult in l.4.§.ait prætor.ff.de re iudi.imò qui haberet plura domicilia, teneretur declarare vnum, in quo vellet citari, & alios actus iudiciales ſibi ſignificari: vt hìc dicit tex. & ſuperius expreſſum ſulius fuit.

Variatio domicilij an permittatur.

51 Duodecimò quæſitum eſt, an electione facta variare quis poſſit, & ſi ſemel vnum elegerit domicilium pars an poſſit aliud eligere? Breui reſpon. quòd non. per text.in l.ſerui electione legata ſemel optare poſſumus.ff.de lega. 1.ratio eſt, vbicunque à lege, ſtatuto, vel conſuetudine alicui defertur electio, ſi ſemel elegerit, electio non poteſt iterum fieri:l.ſi mihi & tibi, in princ.ff.de lega.1.l.eum qui certarum.§.1.ff.de verb.obli.c.2.de reſcri.nam eligendo videtur quaſi contraxiſſe cum parte, quia in iudiciis quaſi contrahitur.l. 3.§. idem ſcribit.ff.de pecul.ergo ſine cooſeoſu illius non poteſt reſilire.arg.l.1.& 2.C.quand.liceat ab emp.diſced.& l.ſicut.ff.de actio.& oblig.

Ex iuſta cauſa mutatur domicilium.

52 Fallit ſi ex cauſa, puta peſtis, aut alia iuſta cauſa non audet accedere ad ſuum domicilium electum, poterit aliud intra dictam ciuitatem eligere, aut alibi, ſi extra ciuitatem redderetur ius. Et iſtud eſt priuilegium peſtis, quod adde ad illa quæ poſuit de Ripa.in ſuo tract. de peſte, in
53 2.parte. † Debet tamen pars cum iudicis authoritate ſecundum eligere domicilium, ſupplicando illi, & narrando cauſam, vt liceat alterum domicilium, videlicet tale ſibi eligere. & iudex hoc decerner, ſtatuens parti electum domicilium ounciandum: & iſta praxis eſt tutior.

54 † Etiam debebit pars iterum eligere, ſi cauſam cootingat habere cum alio, licet ſemel elegerit cum primo.quia res inter alios acta non prodeſt alijs: vt io rub.C.res inter alios acta, ſcribit Imber.in inſti. Foren. pag. 94. poſſet tamen in ſecunda cauſa eligere illud primum domicilium iam electum, quia nihil eſt impedimento quominus eligat. &c.

Notabilia ex hoc tex. ordinationis Regiæ.

55 Nota ex iſto tex.ordinationis ſequentia. Primò quòd omnis litigans tenetur eligere domicilium: vt in priocipio tex.probatur, ſiue actor ſit, ſiue reus: cùm litigatoris appellatione vterque veniat.c.quoniam.de proba.ergo requiritur litem eſſe intentatam, nam extra iudicium non fit iſta domicilij electio, per hoc verbum litigans.

56 Secundò quòd in prima comparinone, & ſic in primo termino ibi, *au iour de la premiere comparition*: tamen ſi in primo termino non elegerit, poteſt pars petere vt domicilium eligatur

vſque

vſque ad ſententiam excluſiuè:vt ſuprà dixi,ſed hic vult, quòd in prima comparitione peti poſſit, & ſi ſapiat aduerſarius, hoc petere debet in principio.

57 Tertiò requiritur citatio antequam teneatur pars domicilium eligere,qnia ſine citatione regulariter quis non comparet:alioqui fruſtra inuenta eſſet citatio.l.conſentaneum. & l.tres denunciationes. Cod.quomodo & quando iudex.l.ad peremptorium.ff.de iudic. ſi tamen vtraque pars inueniretur in iudicio,cùm præſens non debeat citari .Bartol. in rubri. ff. & Cod. de in ius voc. & ſubiret iudicium,tunc etiam abſque alia citatione compelleretur ad domicilij electionē : quia prima illa diceretur comparitio. arg.l.2.C. quomodo & quando iud.

Citatio præcedit domicilij electionem.

58 Quartò ſiue pars per ſe compareat,ſiue per procuratorē ibi, *en perſonne ou par procureur*. Requiritur ergo quòd pars compareat, alioqui altera peteret defectum contra non comparentem. per totum tit.de dolo & contu.vel circumduceretur edictum , ſi neutra pars compareret.l. & poſt edictum.§.circumducto.ff.de iudic.& ſic requiritur, quòd vtraque pars compareat per prædicta, vel per ſe, vel per procuratorem.

59 Quintò requiritur,quòd procurator,vel qui petit electionem domicilij , & qui elegit domicilium, habeat mandatum ſufficiens , quod declaraui ſuperius , & probatur in tex. ibi , *ſuffiſamment fondé.*

Mandatum requiritur ſufficiēs ad domicilij electionem.

60 Sextò tenetur quis eligere domicilium in loco , in quo proceſſus pendet , ibi, *au lieu où les proces ſeront pendans*, ergo illi qui in bailliuia,vel ſeneſchalia morantur,extra tamen ciuitatem, tenentur eligere domicilium in ciuitate, vt hic articu.aliquid iuri communi addat : & ſi domiciliū habeat, oportet quòd declaret ſuum domicilium vt hic dicitur, & ſuperius fuſius ſcripſi.

Eligitur domicilium in loco proceſſus.

61 Septimò quòd pars aduerſa petat , aliàs non tenetur : ibi, *à faute de ce auoir deuement faict*. Ergo debitè fieri debet petitio. & quòd interpellatio requiratur,probat l.vniuerſa. vbi Iaſon Cod. de precib.Imperat.offeren.vt ſcripſi ſuperius.

Interpellatio requiritur in domicilij electione.

62 Vltimò requiritur,quòd pendente proceſſu petatur electio domicilij.Nam ſi finito proceſſu peteretur , non fieret domicilij electio. probat iſte text. ibi, *au lieu où les proces ſeront pendans.*

63 † Quid nomine proceſſus veniat,abundè ſcripſi in tractatu nominatio.quæſt.vlt. & non petit quis poſt ſentētiam,quòd ſi faceret repelleretur per hunc tex.ibi, *ſeront deboutez de leurs demandes*. Intelligas tamen niſi in executione eſſet proceſſus,vbi requiritur cauſæ cognitio : quia tunc etiam teneretur quo ad eam eligere domicilium. Interdum enim executio eſt difficilior, quàm proceſſus principalis,& venenum iacet in cauda: vt dicit Ioan.Fab.in rub.de publ.iudic. in inſtit. Multa alia,quæ fortè longius rem ipſam reſpicerent,adducerē,ſed his ſi lubet,prouide lector contentus eris:de his Deo opt.max.& ſacræ Virgini gratias agens perpetuas finem facio. Amen.

Quando ſit eligendum domicilium.

TRACTATVS

DE RECVSATIONIBVS.

Des Recuſations.

PRAEFATIO.

1 QVAMVIS qui iudicem aliquem adit,vt ab eo ius ſibi reddi poſtulet,imprimis ipſum ſibi cōciliare ſalutando debeat.l.fi.C.de offi.diuerſ. iudic.& aliis modis,quos docet Spec.in tit.de aduocat.§. hic dicēdum. quod etiam fieri poterit,ſi eius laudes ad noſtræ cauſæ vtilitatem coniunxerimus:allegantes pro honeſtis dignitatem illis ſuam,pro humilibus iuſticiam,pro miſerabilibus miſericordiam.

Iudicis beneuolentia primum captāda.

2 † Tamen ſi conciliari non valeat iudex,ſed ad recuſationē te venire cogit cauſa,cauſam autem qua id fieri poſsit diligenter ſcrutare,tecúmque tacitus cōſidera,ſi eam probare poſsis,& ſi probata ad recuſationē ſufficiat, ad quam facie deflectere non debemus.ſi Specu.credatur in tit.de recuſ.§.qualiter.ne fortè victus poſteà magis acerbum iudicem habeas.arg.l.fi.§.ſin verò quidam. Cod.de teſta.manumiſ.Nam præſtat non ſuggillare iudicem eum recuſando, & ſic iniuria afficere.l.litigatores.ff.de arbitr.quàm poſteà coram offenſo iudice contendere. Bal.in c.ſuper.de offic.deleg. quia periculoſum eſt coram iudice ſuſpecto litigare.cap.cùm inter.de exceptio.

Ex cauſa recuſatur iudex.

3 Quamobrem præſari ad intellectum huius materiæ licebit. Primò quid ſit recuſatio. Secundò quo iure introducta. Tertiò an poſsit per principem tolli,& recuſatione remota cauſa delegari. Quartò quando recuſatio proponenda ſit.& artic. 1.decidetur. Quintò an recuſatione propoſita iudex poſsit de principali cauſa cognoſcere , & ſi cognoſcat , an ſit nullus proceſſus : quod in artic.6.tractabitur : & an ipſe iudex recuſatus poſsit de cauſis recuſationis cognoſcere : dicetur artic.5. Septimò quibus ex cauſis recuſari poſsit iudex.artic.8. & 9.& aliæ quæſtiones vſu venientes interſerentur, & breui explicabitur hæc materia , ac Regiæ conſtitutiones huic rei conuenientes Deo opt.max. authore.

Summa & ordo huius tractatus.

4 Ad primum recuſatio eſt iuriſditionis vel audientiæ cauſa ſuſpitionis propoſita declinatio, ſic definit Specul.in tit.de recuſat.§.1.in 1.parte.ſequuntur doct.

Definitio recuſationis.

in l.apertiſsimi.C.de iudic.ego dicerem recuſationẽ quantum ad hanc attinet materiã, eſſe iudicis ratione odij,amicitiæ alteriúſue iuſtæ cauſæ reiectionem, quæ definitio ſatis elucidabitur inferius.

Quo iure in ducta recuſatio.

5 Secundò quæritur quo iure introducta ſit recuſatio? Et reſpond. Panor.& communiter, doct.in cap.cùm inter.de excep.de iure naturali inuentam.per c.quod ſuſpecti. in fi.ibi etiam quodammodo naturale eſt.3.q.5.& c. ſecũdò requiris.in fi.de appel.& quia continet defenſionem, quæ eſt de iure naturali.cle.paſtoralis.de re iudi.ne videlicet innocens condemnetur per ſuſpectum iudicem, & opprimatur.

6 Ego dicerem recuſationem iure ciuili eſſe introductam, quadam ratione naturali dictante: vt in d.c.ſecundò requiris.in fi.ibi. ipſa namque ratio dictat, quia ſuſpecti & inimici iudices eſſe non debent.d.cap.quod ſuſpecti.ibi.nam quodammodo naturale eſt ſuſpectorum iudicium inſidias declinare, & inimicorum iudicium velle refugere, & ſic non dicit eſſe naturale, ſed quo

Legitima quo iure ſit introducta.

7 dammodo naturale. † Sic dicitur de legitima : vt ſit introducta de iure ciuili ratione naturali dictante.§.primum itaque ibi ſecundũ naturam ipſis debeatur. In authen.de hæred.& Falcid.

8 colla.1. † Ita tamen quarta pars, quæ eiſdem liberis debetur ex legibus,nullo modo minuatur.C.de ſecund.nupt.l.penul.C.de legit.hæred.vbi dicit hæreditatem legitimo iure deferri.hoc probat Dyn. in c.indultum.de regul.iuris lib.6.Vincen.Hercul.in l.quòd de bonis.§.fin.ff.ad legẽ Falcid.& in diſput.1.incip.Petitimus.in 2.quæſt.verſic.circa ſecundam quæſtio.& docto.in regul. iura ſanguinis.ff.de regul. iuris. Panor.conſi.63.ſtante quadam.col. 2. vol.1.& Alexan. conſil.75. viſis.col.3.vol.2.& Rota in deciſ.18.fuit dubitatum. in no. & ibi in addit. pluribus iſta probaui in tractat. meo de decim.quæſt.1.

Suſpecto iudici an poſſit cauſa cõmitti.

9 Tertiæ quæſtionis deciſio infertur ex præmiſsis, videlicet quòd Papa & princeps non poſſunt committere cauſam iudici ſuſpecto remota recuſatione.per gloſſ.ſing.in c. ad hæc.de reſcrip.quam ſingul.dicit gloſſ.in regul.Cancella.40.& Barba.in tract.de præſtan.cardinal.in 4.quæſt.2.partis. col.2.contrarium tamen tenent gloſ.& doct. in d.l. apertiſsimi,& in cap. poſtremo. & c.cum ſpeciali.de appel. & iſta eſt communis : vt dicunt Panor. Dec. & alij.in cap. cùm inter. de exceptio. & Dec.conſil.175.in cauſa.col.2.quia is poterit appellare,ſi condemnetur ab illo iudice ſuſpecto, & ſic non eſt ei ſublata defenſio.l.vnz.in fi.ff.apud eum,à quo appellatur.

Commiſsio cauſæ recuſatione remota intelligitur de friuola.

10 † Imò ſi princeps expreſsè committat cauſam recuſatione remota, intelligitur de recuſatione friuola. arg.c.ex parte.in 2.de offic.deleg.& adhuc ex iuſta cauſa iudex recuſabitur, quia lites ſine ſuſpitione procedere Imperator iubet.in d.l.apertiſsimi. Et ideo illæ literæ ſunt contra principis voluntatem prima facie, & ſic ob importunitatem præſumuntur emanatæ.l.1.C.de petit.bo-

Caſus tres quibus princeps cõmittit ſemota recuſatione.

11 no.ſubla.lib.10. Sauxon in ordin. Turo. † Super hoc facerem caſus ſequentes. primus eſt, quòd in criminalibus non poteſt princeps committere cauſam recuſatione remota, quia ex hoc tolleretur defenſio, quæ de iure naturali eſt. cle.paſtoralis.de re iudi. & Cicero in primo officio. Primo generi animantium omni à natura tributum eſt, vt ſe, vitam, corpúſque tueatur : caueat quæ nocitura ſunt : ideo ſolet ipſe dicere delatis, aut accuſatis, ſi ſciant aliquam recuſationem contra talem, & talem iudices, & an ipſi velint eos in iudices habere, & tunc hi accuſati ſciſcitabuntur ab illis, qui cognoſcunt iudices,an ſint iuſti, & poſteà acceptabuntur vel recuſabuntur.

Appellationis remediũ non impedit recuſationẽ.

12 Ita vidi fieri, & docet Bald.in l.3.ff.quod quiſque iuris : & hoc eſt tutius. † Nec refragatur quòd condemnatus poſsit appellare, quia fac eſſe, tamen quià iudex ſuſpectos, & falſos audire poſſet teſtes, & ſic falſum facere proceſſum. Ob id licet appellatio permittatur, non ob hoc reparari poterit falſum in proceſſu commiſſum : ideo non debet princeps ſuſpecto iudici cauſam criminis committere, aliàs tolleret defenſionem, & abſoluendus multoties condemnaretur cap. cùm inter.de exceptio. & melius eſt occurrere in tempore, quàm poſt cauſam vulneratam remedium quærere l. vlt. quib.cauſis in integr. reſti. & l.vnica. quan. lic.vnicuique ſine iud. ſe vind.

Suſpectus iudex quãdo dari poſſit in ciuilibus.

13 Secundus caſus in ciuilibus poterit iudex ſuſpectus ex certa ſcientia, & plenitudine poteſta-
14 tis committi.Et iſta eſt communis cõcluſio:vt Dec.probat in c.cùm inter.de except. † Quod dicerem verum eſſe,quando alium haberet coniudicem, vel adiunctum, quia is poterit falſum impedire,alioqui princeps non eſſet rationabilis,ſi alio cõmitteret modo:vt probatur in authen.ſi verò.C.de iudic.ideo ſi ſolus datus fuerit, non poterit iudicare ſine adiuncto : & ſeruari debebit tunc iuris ciuilis diſpoſitio, alioqui paria eſſent rem auferre ſine cauſa, & committere ſuſpecto. ſed primùm non poteſt princeps facere ſine Tyrannide.l quoties. vbi gloſ. & doct.C. de precib. Imper.offer. ſic nec ſecũdum poterit vni ſoli committendo. [Vnde legi in lib. viridi, Petrum de Capis Cancellarium Franciæ,& Theſaurarium Lauduni,dum in Curia Regis,& Rege præſente, cauſa tractaretur inter eccleſiam Laudunen. & ciuitatem,iuſſum à Rege vt ſiſteret dũ cauſa eccleſiæ tractabatur, nec recuſandus erat Cancellarius, cum ſit perſona publica ratione ſigilli Regis, ideo non plus fauebit eccleſiæ,quàm ciuitati,nec contrà, anno 1308. die Lunæ ante Aſcenſionem.]

15 Tertius caſus vbicunque cauſa committitur iudici ſuſpecto etiam ex certa ſciẽtia,quod non ſolet fieri,is poterit recuſari,niſi expreſsè hoc prohibeatur.c.cũ inter.vbi doct.de excep.quia princeps videtur ei committere,vt de iure,arg.l.ſi duo.ff.de acqui.hæred.Barba.in c.Raynaldus.col.4.
16 de teſtam.Iaſ.conſi 84.vol.1.doct.in d.l.apertiſsimi. † Licet quidam diſtinguant inter ſuſpectum ex inimicitiis, & ex aliis cauſis : quod non admitterem, quia ſuſpitio ex amore ita arctat, ſicut ex odio.c.quatuor modis.11.q.3.

17 Quartus caſus eſt, quòd non poteſt princeps in ciuilibus vel criminalibus recuſationem & appellationem ſimul tollere, quia deterius duplex funiculus tollitur, quàm vnus. cap. 1. de treuga. potentiora enim ſunt duo iura, quàm vnum. l. cohæredi. §. qui diſcretas. ff. de vulgari. l. re coniunctis. & ibi Iaſ. vlt. not. ff. de legat. 3. tum quòd non poſsit (vt dictum fuit,) adimere defenſionem, tum nec rem alicuius auferre: quod faceret, ſi ſic reſcriberet, vel quando negotium committeret ſupremæ Curiæ, vel aliis iudicibus, vt iudicarent, (ſicut dicitur) *en dernier reſſort*, tanquam vltimi iudices, quia tunc vtrunque adimeretur, quod eſſet iniquum. clemen. paſtoralis. de re iudica. & per ſupradicta, & per hos caſus conciliantur contrariæ, & variæ doct. ſententiæ. Laus Deo.

Recuſatio an reſcripto tolli poſsit cum appellatione.

CHARLES VIII. *artic.* LXIIII.

Item & pource que l'on a trouué que les parties ont baillé pluſieurs recuſations malicieuſement au deshonneur des Preſidens & Conſeilliers de noſtre dicte cour.

Articulus primus.

GLOSSA I.

1 EX malicia non debent iudices recuſari, ſed ex cauſa & quidem iuſta, alioqui recuſantes puniuntur, vt dicetur inferius art. 9. & ſeq. † Et ideo dicit, *les parties*, quia iudex non poteſt recuſari niſi à parte, & nõ à procuratore, niſi ſuper hoc ſpeciale habeat mandatum. l. non ſolùm. §. fi. ff. de procur. & Bar. in l. ſi procurator. ff. de condict. indeb. quia famæ cauſa eſt. d. §. fi. & iudici per recuſationem videtur inferri iniuria. l. litigatores. ff. de arbitr. & ad hoc non videtur procurator conſtitutus. † Et ita cenſuit ſenatus anno 1534. die penult. Iulij. etiam quia recuſans incidit in pœnam: vt patet inferius art. 9. ob id procurator non poteſt facere, vt dominus incidat in pœnam, ſi ad hoc ſpecialiter non ſit conſtitutus. d. l. ſi procurator. l. ſi pater. quæ in fraud. credit. Et caſus requirentes ſpeciale mandatum docui in §. fi. in gloſ. pen. de elect. derog. in concord.

Iudex non debet malicioſe recuſari.
Iudex ab ipſa parte recuſari poteſt non à procuratore.
Areſtum.

3 (margin numeral beside "bitr. & ad hoc")

4 Si tamen procurator generalis allegauerit dominum abſentem, & hanc recuſationem ab ipſo propoſitam approbaturum, & petat dilationem ad obtinendum ſpeciale mandatum, interim iudex recuſatus in cauſa procedere non debet: alioqui perperam factum iudicauit ſenatus Pariſ. anno 1543. die 4. Decembris.

Abſentis nomine procurator recuſat.
Areſtum.

Statuons & ordonnons que pour quelque recuſation que ſoit baillee contre noſdicts Preſidens & Conſeillers, ils ne s'abſtiennent d'eſtre au iugement des proces, ſinon que la recuſation ſoit baillee par auant, que le proces ſoit mis ſus, & qu'elle ſoit trouuee bonne & raiſonnable par noſtre dicte cour.

GLOSSA II.

1 HIC deciditur quarta quæſtio, videlicet quando recuſatio opponi debeat, & fac caſus ſeq. Primus eſt, quòd ſi recuſatio contra iudicem de cauſa cognoſcere volentem proponatur, ante litem conteſtatam opponi debet. c. quòd ſuſpecti. §. & re vera. 3. q. 5. l. apertiſsimi. Ibi antequam lis inchoetur. C. de iudic. cap. paſtoralis. vbi glo. & doct. de exceptio. tum quod exceptio dilatoria ante litem conteſtatam opponenda ſit. l. ita demum. C. de procurat. c. inter monaſterium. vbi gloſ. & doct. de re iudic. tum quòd non opponendo videtur in iudicem conſentire, ideo poſteà eum reiicere non poterit. d. l. apertiſsimi. vbi Iaſ. in 2. not. C. de iudic. Iacob. in l. ſed & ſi ſuſceperit. ff. illo tit. Barto. in l. quidam. ff. de re iudica. Lanfranc. in repeti. c. quoniam. in verbo recuſationes. col. 2. de proba.

Quando ſit opponenda recuſatio.

2 Secundus caſus, quando recuſationis cauſa de nouo venit ad cognitionem partis, poteſt opponi vſque ad cauſæ concluſionem. cap. inſinuante. de offic. deleg. docto. in dict. cap. paſtoralis. de exceptio.

3 Tertius caſus eſt, ſi adhibeantur iudices ad iudicandum, vel conſulendum ſuper re iudicanda, tunc recuſatio offerri poteſt antequam proceſſus fuerit inceptus iudicari, vel referri, & ſic antequam eos videatur approbare. d. l. ſed & ſi ſuſceperit. in princ. Bar. in d. l. quidã. col. 2. de re iudic.

Noua ex cauſa recuſatio ſit vſque ad concluſionem in cauſa.

A laquelle nous enioignons qu'elle ne remette point la deciſion de ladicte recuſation à la conſcience de celuy qui eſt recuſé.

GLOSSA III.

1 HIC text. prohibet ne conſcientiæ recuſati relinquatur recuſationis cauſa, & hoc duplici ratione. Prima eſt, quia hic cauſam habens affectatam deierare poſſet, & conſcientiam ſuam damnare: ideo hoc non eſt permittendum. arg. l. quæ ſub conditione. ff. de condit. inſtitu.

Arbitrio recuſati non relinquitur cauſa recuſationis.

2 Secunda quia multi iudices, dum non auderent iudicare contra Coneſtabilem, aut alium ma-

gnum dominum, procurarent vt recuſarentur, & dicere poſſent cauſam recuſationis veram eſſe:
3 & ſic via aperiretur periuriis, contra l.2. in fin. C. de indict. viduit. tollend. † Etiam quia cauſa
ſuſpitionis eſt alleganda & probanda. cap. ſuſpitionis. de offic. deleg. cap. 2. de appel. in 6. Ideo non
4 relinquenda conſcientiæ recuſati. † Nec etiam ſufficeret, ſi pars iuraret habere ſe iudicem
ſuſpectum, vt ibi. quamuis in notoriis & modicis dicant doct. ſufficere. per glo. in dicta l. apertiſsi-
5 mi. vbi Iaſ. & alij. C. de iudic. tamen regulariter requiritur cauſæ probatio. † Interrogari ta-
men conſiliarius recuſatus poteſt de veritate recuſationis. gloſſ. in cap. 1. in verb. ſiue confeſsi. de
excep. Peruſ in cap. cùm ſpeciali. in fin. de appellatio. niſi recuſaretur ob crimen, quia tunc nemo
tenetur prodere ſeipſum. Panor. & alij in d.c.1. & hoc ſeruari in parlamento vidit Aufrer. vt in di-
cto tract. de recuſ. in fine aſſerit. & ego ipſe multoties.

Alleganda & probanda eſt cauſa recuſationis.

Interrogari poteſt cōſiliarius recuſatus de veritate recuſationis.

Et auſſi s'elle trouue que ladicte recuſation ſoit iniurieuſe en chargeant l'honneur dudict recuſé, qu'elle puniſſe celuy qui l'aura baillee.

GLOSSA IIII.

Iniurioſam opponens recuſationem, punitur.

PRimo iubet puniri eum, qui iniurioſam recuſationem opponit contra præſidem, vel conſiliarium. Sed quâ pœna hic puniatur? reſpon. arbitraria pro qualitate perſonæ, tam iniuriam paſſæ, quàm inferentis. argu. l.1. ff. de effractor. & iniuria dicitur atrox ratione perſonæ ſcilicet præſidis, & conſiliarij. §. atrox. de iniur. in inſt. ob id grauius eſt punienda, niſi illam cauſam probauerit, vt ſequitur.

Si elle n'eſtoit (comme dict eſt) trouuee bonne & raiſonnable verifiee.

GLOSSA V.

Requiſita ad recuſationē.

1 TExt. hic ſequentia requirit. Primò quòd cauſa recuſationis ſit bona, & rationabilis:
nam ſi vellem recuſare iudicem eo quòd parti aduerſæ dedit eleemoynam, cauſa non
eſt bona, nec rationabilis, ob id reiicienda: vnde dicit hic tex. *ſi elle n'eſtoit trouuee bone.*
2 Secundò requiritur quòd hæc cauſa ſit oppoſita, nam hæc recuſatio non iudicatur, niſi oppoſita fuerit. l. apertiſsimi. C. de iudi. l. 4. §. hoc autem. ff. de damno infec.
3 Tertio quòd propoſita fuerit tempore debito: vt ſuperius dixi in gloſſ. ij. alioqui dici poteſt
ſera prece ſuboeniri tibi deſideras. l. 2. C. de iuris, & facti ignor.
4 Quartò quòd illa cauſa probata ſit, quia non ſufficit dicere, & opponere, niſi probetur. l. qui
ſe dicit. ff. de iudi. & tex. ibi, *verifiee.*
5 Quintò quòd approbata ſit à curia, ibi, *& qu'elle ſoit trouuee bonne & raiſonnable par noſtredicte Cour.* alia per te elicias.

Et n'entendons pas que ſi apres que ledict proces ſera mis ſus, aucunes cauſes de recuſations ſont venues à ſa congnoiſſance, qu'ils ne les puiſſent propoſer en affermant par ſermēt ladicte cauſe eſtre de nouuel venue à ſadicte cōgnoiſſance.

GLOSSA VI.

Noua ex cauſa admittitur quis ad recuſandum etiam extra tēpus præſtitutū.

Iuramento partis ſtatur.

1 EX hoc tex. habemus, quòd conſiliarius recuſari non poteſt, poſtquàm proceſſus eſt
inchoatus iudicari, niſi cauſa de nouo ad noticiam peruenerit. per cap. inſinuante. de
offic. delega idem in alio iudice dicendum eſt per d.c. inſinuante.
2 Dicet quis, quomodo hoc ſciri poterit? Reſpon. ſtandum eſſe iuramento partis per
cap. paſtoralis. de exceptio. & ita ſcribitur in hoc text. ibi, *en affermant par ferment.* Et hoc caſu recuſari poterit etiam ſi inchoatus fuerit proceſſus, dum tamen ipſe recuſandus non dixerit ſententiam ſuam: vt doct. dicunt in d.c. inſinuante. & d.c. paſtoralis.
3 Idem dicendum eſt, ſi de nouo cauſa recuſationis ſuperuenerit, vt ſi tempore, quo proceſſus
decidebatur, conſiliarius duxit in vxorem conſanguineam partis, etiam recuſari tunc poterit ex
illa noua cauſa. per d. cap. inſinuante. de offic. deleg. nam quæ de nouo emergunt, nouo indigent
auxilio. l. de ætate. §. ex cauſa. ff. de interrogat. actio. de Rota dec. 320. in not. & Hippol. in l.1. §. ſi
quis vltro. nu. 18. cum ſeq. ff. de quæſt. alia videri poterunt in d.c. paſtoralis. & c. inſinuante.

LOYS XII. *article* XXXVII. *des publiees* M. CCCCXCIX.

Articulus ſecundus.

Item que noſdicts preſidens conſeilliers Baillifs Seneſchaux & autres noz Iuges, ou leurs lieutenans ne pourront eſtre ne adſiſter au iugement du proces d'vn prelat, ou collateur, ou d'aucun ſeigneur, duquel leurs enfans, freres, ou couſins germains directement, ou indirectement, obtiendront doreſnauant aucun benefice ou office formé & intitulé quand les parties les recuſeront.

GLOSSA I.

1 IVSTE ſtatuit hic Rex, vt præſides, conſiliarij, vel alij magiſtratus nnn iudicent, néve eorum locum tenentes in cauſa collatoris, à quo ipſi habent beneficium, vel officium propter affectiouem, quam habere poſſunt in eos, ratinne obligationis antidoralis. per l. ex hoc iure. ff. de iuſtic. & iure. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. de petit. hæredit. humanum eſt enim, vt quis exhibeat ei reuerentiam, à qun percepit beneficium. cap. illud. vbi glnſſ. 8. q. 2. humani autem moris eſt illum vereri, cuius iudicin & voluntate nunc erigitur, nunc deprimitur. c. viſis. 16. q. 2.

Iudices non iudicent in cauſa prælati, à quo beneficiū receperint.

2 Idem ſi contulerit filiis conſiliarij, vel fratribus, aut conſobrinis germanis, vt dicit iſte tex. facit l. iſti quidem. ff. quod metus cauſ. ſecus ſi erant ſecundarij cnnſnbrini. §. quarto gradu. de grad. affinit. in inſtit. cùm hic tex. tantùm exprimat iſtns, non extenditur ad alios: vt etiam dixi in tract. de ceſſ. & tranſpnr. in 2. tomn. quia in illis non eſt tanta affectin ſicut in enumeratis in tex.

3 Iſte tex dicit, *obtiendront*, ergo non ſufficeret ſi ordinarius collàtor eis contulerit beneficium, quod poſteà ab eis euictum eſt, quia tunc nnn obtinent, & obtinere intelligitur cum effectu, ſicut habere. l. nomen. §. fin. ff. de verbo. ſignific. l. 1. quòd quiſque. & ceſſat ratio huius tex. vt ſcripſi iu §. volumus. de colla. in concorda.

4 Etiam intellige iſtum text. licet conſiliarius nō habeat nunc beneficium, quod vere obtinuit, ſed illud permutauit, vel in faunrem alicuius reſignauit, quia tunc cœpiſſe intelligitur, qui alij acquiſiuit. l. cœpiſſe. ff. de verb. ſignifi. vt affectio cadere poſſit. & recuſari.

Reſignato etiam beneficio nō ceſſat cauſa recuſandi.

5 Intellige tamen, ſi ex vnluntate, ſecus ſi ex neceſſitate contulerit. vt pote ſi epiſcopus contulit conſiliario per viam mandati, nnminatinnum, vel indulti: quia hæc cnllatin neceſſaria non obligat accipientem, ſicut voluntaria. l. 1. ff. de fundn dntali, quia nemo in neceſſitatibus liberalis exiſtit. l. rem legatam. ff. de adimend. lega. Iaſ. in l. fin. §. ſed quia. col. 2. in 1. limita communia de legat. C. ideo tunc nnn habebit locum iſte tex. ſic fuit iudicatum anno 1543. die 27. Auguſti.

Beneficium ex neceſſitate collatū non inducit cauſam recuſandi iudicis.

6 Item ſi perpetuò & in titulum collatum eſſet, procedit hîc text. ſecus ſi ad ſex menſes, vt per cnmmendam. iuxta c. nemn. de electio. in 6. & hîc tex. ibi, *intitulé*, Beneficia enim perpetua eſſe debent. cap. præcepta. 55. diſtinct.

Areſtum.

7 Idem in nfficiis, ſicut in beneficiis: dicit hic text. ibi, *ou office*. Ergo ſi admirabilis vel comes ſtabilis petierit pro aliquo officium conſiliarij à Rege, non poterit d. conſiliarius adſiſtere in cau-
8 ſis illius nec iudicare, ſicut nec in cauſis collatoris, † ſiue directè obtinuerit ab eo officium, vtpote quia ipſe dedit, cùm dependeret à Ducatu ſun, quem poſſidebat, ſiue indirectè nbtiuuerit: quia à Rege petiit eius nnmine quidam illuſtris nobilis, & obtinuit: vel Harpyia quædam rapax petiit ab epiſcopn beneficium, quod epiſcopus ſua cauſa iudici aut eius filio contulit, recuſatus eſt in nmnibus cauſis illius, cùm ab ipſo obtinnerit directè. {Et ita iudicauit ſacrū magnum conſilium Regis hoc anno 1552. in menſe Ianuarin contra conſiliatins electns à domina du Valentinnis: quia eadem eſt ratio in hoc caſu, nam indirectè obtinet à domino, cuius patrocinio & cauſa habuit nfficium, & iſte tex. dicit directè vel indirecte obtinuerit. quod probat c. illud. 8. q. 1.}

Officium ſicut beneficium collatū conſiliario inducit cauſam recuſandi eundem.

9 Sed iſta procedunt ſi pars recuſet eos, aliàs ipſi non debent abſtinere. Ideo ſi fortè pars confidit de prnbitate, & ſanctitate conſiliarij, vel iudicis, ob id nollet eum recuſare, tunc iudicare poterit. Nam quid ad Regem, ſi partes ſint concordes, & eum nnn recuſent? l. 1. §. inde. ff. de noui. oper. nunciat.

Abſtinere non debet iudex, niſi recuſatus fuerit.

IDEM *article* XXXVIII. *Ibidem.*

Item que les requeſtes de recuſation, qui ſeront baillees à noſdictes cours de parlement, ſeront couchees dedans l'inuentaire de la partie baillant ladicte requeſte, pour preallablement y faire droict.

Articulus tertius.

GLOSSA VNA.

1 SI pars ſupplicationem dederit recuſatoriam alicuius præſidis, vel conſiliarij, debet in inuentario dantis cnnſcribi, vt ante omnia ius fiat ſuper illa recuſatione, ſicut ante omnia recuſationis exceptio opponi debet. l. apertiſsime. C. de iud. & ſuperius ſcripſi artic. 1. alioqui ſi in inuentarin non conſcriberetur, omitti poſſet, vel in finem cauſæ differri, & poſt concluſum & iudicatum recuſationem proponi, & ſic duplex labor in expediendn proceſſnm adeſſet, & fruſtra data eſſet recuſatio, vnde hic iuſte ſtatutum fuit, quod notes.

Recuſatio eſt præiudicialis ad totum negotium.

IDEM *article* XL. *des publiees* M. D. XII.

Item pour obuier à la grand multiplication des lettres, qui ſouuent s'impetrent en noz Chancelleries, pour les ſuſpitions & recuſations des Iuges de noſtre Royaume auons ordonné, & ordonnons, qu'apres les premieres lettres baillees, pour attribuer la congnoiſſance d'aucune matiere à aucuns Iuges, les parties ne

Articulus quartus.

pourront

pourront de nous obtenir autres lettres pour oſter la congnoiſſance de ladicte matiere audict Iuge: Ains ſe pourueerront par declinatoire, recuſation, appel, ou autre voye ordinaire, ainſi qu'ils verront eſtre à faire par raiſon.

GLOSSA VNA.

Literæ iuriſditionis attributiuæ non niſi ſemel impetrentur.

1 HIC ſtatuitur, quòd non valeant ſecundæ literæ, vt cauſa committatur alteri iudici,
quàm primò, cui per primas literas fuerat commiſſa cauſa, quia olim infinitæ literæ
ſuper hoc concedebantur, & cauſa in longos differebatur annos, & ſumptibus & ex-
penſis partes conſumebantur contra.c.diſpendia.de reſcrip. in 6.vnde hæc noua pro-
2 ceſsit conſtitutio, † quamuis de iure canonico contrariæ & diuerſæ ſuper his poſsint im-
petrari literæ.cap.paſtoralis.& c.cùm contingat. de reſcrip.ſed hæc iuſtior eſt conſtitutio : nam ſi
aduerſarius impetrauit iudices, aut ſunt ſuſpecti, & recuſari poſſunt:ſin minus, non grauatur pars,
ſi hi cognoſcant de cauſa. Ideo ſi impetrem contrarias literas ſuper his, infiniti orirentur proceſ-
ſus, & finis litibus imponi non poſſet:vt docet cap.finem litibus imponendum. de dolo. Alioqui
lites eſſent immortales ex hac reſcriptorum multiplicatione:ob id iuſtum eſt, vt ſecundæ non im
3 petrentur literæ attributiuæ iuriſditionis poſt primas, † ſed per recuſationem, exceptionem
declinatoriam, appellationem, aut aliàs via ordinaria ſibi prouideat pars. Nam vbi competit re-
medium ordinarium, non debet quæri extraordinarium.l.in cauſæ.ff.de minor. & fruſtra impe-
tratur, quod iure communi conceditur.l. vna. C.de theſaur.lib.10.& per hoc breuiabuntur lites,
& minuentur litis ſumptus, & expenſæ. Et quod decem annis vix conſequi pars poſſet, nunc bre-
uiter obtinere poterit per iſtam conſtitutionem.
4 Vnde fuit in ſenatu dictum, quòd literæ ſimplices à cancellaria emanatæ attribuentes iuriſ-
ditionem alicui, etiam de conſenſu partium non valerent reclamante procuratore Regio, anno
1540.die 14.Ianuarij. *Areſtum.*

FRANCOYS *article* X. *des publiees* M. D. XXXIX.

Articulus quintus.

Quand les recuſations propoſees, ou baillees par eſcript ſeront friuoles, & non receuables, le iuge recuſé les pourra telles declairer, & ordonner que non obſtant icelles il paſſera outre ſelon la forme de droict.

GLOSSA VNA.

Cognitio recuſationis an & quando ſpectet ad recuſatũ.

1 SEXTA ſoluitur hic quæſtio, videlicet quòd de iure iudex recuſatus poteſt de re-
cuſationis cauſis cognoſcere, & an ſua ſit iuriſdictio.per l.2.ff.ſi quis in ius vocat. non
2 erit.& l.ſi quis ex aliena.de iudic. † niſi recuſatio propoſita ſuggillaret, & notaret iu-
dicem : vt ſi diceretur furioſus, infamis, aut homicidium commiſiſſe, tunc eligentur
arbitri, qui de his cognoſcent.per c.ſuſpitionis.de offic.deleg.c.legitima.de appel.Barto.& alij in l.
quidam.col.2.ff.de re iudi.Areti.conſi.107.claríſsime col.4.in 3.q. & ſeq.

Friuolæ cauſæ recuſandi non impediunt iudicem.

3 Hodie per hunc articulum ita demum, ſi appareat luculenter ex ipſa propoſitione cauſatum
eas eſſe friuolas, iudex in quem opponuntur eas friuolas declarare poterit, & non eſſe recipien-
das, vt hic.vide regulam cum 14.limitat.per Felyn.in c.ſuper literis de reſcript.Iacob.& alios in l.ſi
quis ex aliena.de iudic.Atque Corſet.in ſing.incip.iuriſditio.1.

Recuſationis aliquot requiſita.

4 Sed ſequentia in hoc tex.requiruntur.Primùm oportet, quòd iſtæ recuſationis cauſæ fuerint
à parte oppoſitæ.ibi, *propoſees*; quia iudex eas non ſupplebit, ſi pars non opponat.l.vna.C.vt quæ
deſunt aduoca.
5 Secundò quòd fuerint datæ & oblatæ, ibi, *baillees*. & quamuis in text.ſit alternatiua(*ou*)tamen
accipitur hic pro coniuncta.per l.ſæpe.ff.de verbo.ſignific. nec ſufficeret opponere verbo, niſi of-
ferantur.& in ſcriptis, vt ſequitur.

Ex ſcripto dari recuſatio debet nõ ſola uoce.

6 Tertiò requiritur, quòd in ſcriptis, ibi, *par eſcript*, ne ſi voce tantùm daret, poſſet poſteà pars
negare tradidiſſe, & dixiſſe, quòd oppoſuerat. Ideo recuſatio in ſcriptis opponi etiã de iure debet.
text.in l.apertiſsimi.ibi libello ſuſpitionis ei porrecto. C.de iudic.& l.ſi.ibidem.Lanfran.in c.quo-
niam.in verbo recuſationes.col.2.de proba.& iſta eſt communis ſententia hic approbata.

Friuola manifeſtè recuſatio quæ.

7 Quartò requiritur, quòd illæ cauſæ ſint, & appareant friuolæ ex ipſa inſpectione, vt ſi pars
dicat iudicem eſſe partem partis aduerſæ, & notoriè patet contrarium, vel ſi diceret eum non re-
gnicolam, vel non eſſe doctorem, iſtæ cauſæ ex ipſa inſpectione apparent friuolæ:ideo ipſe iudex
recuſatus eas tales declarare poterit, vt hic.

Apparentis recuſationis nõ eſt iudex recuſatus, ſed locũ tenens.

8 Sed ſi legitimæ appareant prima facie, vt.ſi dicat pars iudicem ſuper hac quæſtione pro parte
conſuluiſſe, vel eſſe partis conſanguineum, vel ſe iactaſſe, quòd partem condemnaret quocunque
modo; tunc iudex recuſatus ceſſat; & locum tenens, vel is, qui loco iudicis pro tribunali ſedet,
etiam ſi fuerit antiquior aduocatus, dabit vnam dilationem parti ad probandum illas cauſas ſu-
ſpicionis.vt art.8.infrà docet tex.ne cauſa prolongetur.c.ſuſpitionis.de offic.delega.

Tẽpus cer-

9 Item ſi hic opponens non probauerit intra terminum datum ab illo particulari locũ tenente,

is pote

is poterit repellere opponentem à cauſis recuſationis propoſitis ob probationis defectum, ſicut iudex maior:& ab eo tempore iudex primus ſua iuriſditiooe vtetur.cap.poſtremò.in fi.de appell. niſi appellatum fuerit.vt ſequitur.

tum præſtitutur allegantı recuſationem.

10 Sed iſte text.nil dicit,ſi probatæ fuerint cauſæ recuſationis, ideo ego dicerem, quòd à coo-
trario locum tenens particularis, vel præfectus in locum iudicis poterit eas legitimas, & bonas declarare, & quòd iudex ab illa abſtinebit cauſa. vt probat d.c.poſtremò. Et tunc iſte locum tenens ſpecialis cognoſcet de cauſa principali,niſi appellatum fuerit.

Locũ tenens particularis cognoſcit de cauſa recuſationis primi iudicis.

11 Quæro an ſufficiat tacita pronunciaoo, ſcilicet procedeodo ad vlteriora. Fely.col.20.nu.34.
in cap.ſuper literis.de reſcri.dicit quòd licet aliàs tacita pronunciaoo ſufficiat,ad reücieodum exceptiones impedientes proceſſum.cap.ex parte.2.de appell.Bartol.in l.à procedente.C. de dilatio. gloſſ.in verb.reprobaſſe.io cap. ſuborta.de re iudica. Tamen in iſto caſu requiritur expreſſa pronunciatio.gl.in verb.proceſſus.in fi.cap.diſpeodia.de reſcrip.in 6.& in cap.2. ibidem. cap. Rodul-
12 phus.in fin.illo tit. † Nam quando iudex caret fuoditus iuriſdioone, per proceſſum ad vlteriora non videtur acquirere iuriſditionem, licet exceptionem repellere videatur.glo.in clemen. fin.de appellatio.Dioerſum eſt quando ſe pronunciauit competentem:quia eo caſu quamuis careret iuriſditione,valebit proceſſus,ſi pars non appellauerit.teſte Innoc.in cap.prætereà.de appell. quem ſequitur & refert Fely.io dicto cap.ſuper literis. Et ſic eſt de ſtylo curiarum regni Franciæ, vt iudex expreſsè debeat regulariter ptoouociare,alioqui non valebit iudicium.vide tamen Bart. & alios in dicta l.à procedente.

Sentẽtia recuſationis quando requiratur tacita vel expreſſa.

Stylus Franciæ.

Idem article XI.

Et s'il en y a appel, ſera non obſtant iceluy poſſé outre, non pas par le iuge recuſé, mais par iceluy, qui a accouſtumé tenir le ſiege en ſon abſence, ſoit lieutenant particulier, ou le plus ancien aduocat: tellement que pour la propoſition de ladicte recuſation, & appellation ſur ce interiectee la pourſuitte, & procedure ne ſoyent aucunement retardees,ou delayees.

Articulus ſextus.

GLOSSA VNA.

1 ISTE tex. remouet dubitationem, & quintam quæſtionem propoſitam, videlicet, an poſt recuſationem propoſitam iudex poſsit ſuper principali cognoſcere, & ſi cognouerit, an proceſſus ſit oullus, quam docto.in diuerſum trahunt. Tamen Bart. iudicem non poſſe cognoſcere poſt recuſaoonẽ firmat,& ſi cognouerit, proceſſum eſſe oullum aſſerit.per tex.in l.vna.C.ſi quacunque præditus poreſta. & cap.iudex.de offi.delega. in 6.cap.legioma.de appell.illo lib.Bart.io l.quia poterat.ad Trebel.quia recuſatus omni iuriſdi-
2 tione priuatus cenſetur. per dictam l. vnam. † Ideo quicquid poſteà facit, cenſetur facere tanquam priuatus, non habens iuriſditionem: ergo noo valebit. vt Ioan.Andr.& alij doceot in dicto cap.iudex.Salyc.& Iacob.in l.apertiſsimi. C. de iudiciis. Paul.in l. qui iuriſditioni.ff. de iuriſdict.omnium iudic.& Barba.io cap.cæterùm.col.6.oum.25.de reſcript.& in tracta. de pręſtant.
3 Cardinal.in 3.quæſt.ſecundæ partis. † Et ſicut appellatione pendente oil eſt innouandum,vt paret in tit.nil noua.penden.appell.& cap.non ſolùm. de appell.in ſexto.Sic in recuſatione ſcribit Panot.& alij in cap.cùm ſpeciali.de appell.Et Alex.coоſil.89.diligenter vol.1.& con.183.viſo.col. 2.vol.2.ac Dec.conſi.175.in cauſa.col.1.

An pendente recuſatione poſsit ſuper principali procedi.

4 Ex quio patet,quòd proceſſus erit nullus, niſi pars recuſans citata à iudice voluntariè compareat,non proteſtãs de cauſis recuſationis,& nil de eis dicens, ſed ſponte coram iudice procedens, tunc videtur renunciare cauſis recuſatiooıs propoſitis, ac ſi expreſsè renunciaret.cap.ex parte M. & cap.cùm ſpeciali.de appell.Barto.in dicta l.à procedente.C.de dilatio.glo.in cap.non ſolùm.de appel.in ſexto.Alex.conſil.183.viſo proceſſu.col.2.vol.2.& cooſi.12.videretur.vol.6.facit l.noo diſtinguemus.§.cùm quidam.ff.de arbitr.

Comparens voluntariè, cauſis recuſationis tacitè videtur renunciare.

5 Et ſic apparet,quod iudex recuſatus nòn poterit hodie de cauſis recuſationis cognoſcere,oiſi
6 vt ſuperius dixi.art.5.nec eligendi ſunt arbitri, vt de iure. † Sed in hoc regno poſt recuſaoonem locum tenens huius iudicis, vel alius, qui loco illius ius reddere ſolet, aut aduocatus antiquior, iſtorum vnus ordine ſeruato poterit cognoſcere de his recuſationis cauſis, quod eſt bene notandum. Nam quandoque ante electionem arbitrorum, & antequam recuſationis proceſſus
7 deciſus eſſet,pars trahebat ad decem annos cauſam,vel ad aliud tempus. † Hodie cauſa principalis tam citò ferè decidi poteſt, ſicut recuſationis, & eſt iuſta & ſancta hæc conſtitutio, quicquid in contrarium iactetur. Nam ſi iudex recuſatus nihil dicat de cauſis recuſaoonis, iudex ſecundarius dilationem parti præfiget,vt patet art.2.intra quam dilationem ſi pars oon probauerit, iudex reiiciet partem à cauſis recuſationis:& poſtcà primus iudex cognoſcet.

Arbitri iuris hodie nõ eligũtur ſcilicet ad vitãdam prolixitatẽ cauſe.

8 Videndum eſt, an iudex recuſatus poſsit eſſe præſens, quando alter cognoſcit de cauſis recuſationis, quod videtur: quia ſua intereſſe cenſetur. Cootrarium tamen putarem: quia poſſet timorem partibus,& iudici ſeu aduocato cognoſcenti incutere:ideo abeſſe debet.Et iſtius ſententiæ eſt

Iudex recuſatus an valeat præſens eſſe,cũ alter

de cauſis recuſationis cognoſcit.

tiæ eſt Cardin. Alex. in cap. cum ſpeciali. col. 12. de appel. refert & ſequitur Butrig. in cap. nouit. de iudic. & cap. dilectn. de ſenten. excom. lib. 6. Anton. Capit. in deciſio. Neapolitan. quæſt. 138. nu. 5. & iſta ſeruant iudices Franciæ, etiam præſides: vt ſtatim diſcedant ſi recuſati ſint, & de recuſatinnis cauſis agatur, eo abſente.

Aduocati regij an abſente iudice præferantur ad reddendũ ius. Areſtum.

9 Sed vidi dubitari, an aduocati Regij debeant ius dicere abſente indice, quod videbatur. nam omnibus aduocatis etiam antiquioribus præferri debent, quia à principe ſunt approbati ratione officij. per l. 2. & l. reſtituendæ. in fi. C. de aduoca. diuerſo. iudic. Contrarium tamen cenſuit Senatus Pariſien. anno 1540. die 20. Aprilis: quia aduncatus Regius eſt ſatis impeditus circa fiſci cauſas, ideo non debet priuatas quærere facit l. ſancimus. 1. C. de aduo. diuer. iudi.

Antiquior aduocatus quo ordine ſubeat munus iudicandi. Areſtum.

10 Imò plus fuit ab eodem Senatu decretum, quòd iſte aduneatus antiquinr iudex factus huius conſtitutionis auctnritate. poterit cauſas ſummarias expedire abſente iudice in illis caſibus, in quibus mota eſt periculum allatura. de quo in l. pupillo. §. ſi quis riuos. ff. de noui oper. nunciatin. vt ſunt materiæ alimentorum, & prouiſinnales, de quibus ſcripſi in tracta. de prouiſ. & quæ ferias 11 non timent. vt in l. 1. & ſeq. ff. de fer. † Et ſi intra tres dies iudex abſens non venerit, poterit is aduocatus paruos expedire proceſſus, & ſi intra octo dies neuter iudex aderit, pnterit is antiquior aduncatus indifferenter omnes proceſſus decidere, & iudicare, ſicut alius iudex potuiſſet, & valebunt geſta ab ipſo. l. Barbarius. vbi docto. ff. de offic. prætor. & ſic iudicauit idem Senatus.

Abeſſe index quando cenſeatur.

12 Et abeſſe cenſetur iudex, etiam ſi mortuus fuerit. l. mulieris. in fin. ff. de verb. ſignific. & cap. ſi delegatus. de offic. delega. lib. 6. vel ſi ſit valetudine aduerſa detentus, vt non poſſit ius reddere, & ſufficit quòd abſit ab auditnrio, nec tenetur aduocatus antiquinr mittere ad ipſum, ſed ſedere pro tribunali debebit: quia abeſſe cenſetur, qui ab auditnrio abeſt. l. abſentem. vbi ſcripſi ff. de verbo. ſignific. {Et ſicut dies interpellat pro homine, ita & hora. l. magnam. C. de contrah. ſtipul.}

Idem article XII.

Articulus ſeptimus.

Et s'il a eſté ſur ce friuolement appellé, & la partie vueille acquieſcer, ſi c'eſt hors iugement, ſera condamné en quarante liures Pariſis d'amende, moytié à nous & moytié à la partie. Et la moytié plus, ſi c'eſt en iugement, & s'il plaide & ſuccumbe, en l'amende ordinaire, qui ne pourra eſtre moderee, & en la moytié d'icelle, enuers la partie.

GLOSSA VNA.

Emẽda friuole appellantium, & hæ variè ſecundũ pertinaciã appellantis.

1 HIC mulctam ſtatuit diuerſam in appellantes à declaratione recuſatinnis friuolæ facta per iudicem. Et primò ſi hic appellans velit acquieſcere, & ſuæ renunciare appellationi extra iudicium: tunc ad quadraginta condemnabitur libras Pariſ. quarum dimidia Regi applicabitur, & dimidia parti. vt in text. exprimitur, ſi autem in iudicin acquieſcere velit, ad ſexaginta libras Pariſ. condemnabitur, fiſco & parti applicandas.

2 Si verò appellans proſequatur appellationem in iudicio, & fuerit dictum perperam appellatum condemnabitur ad mulctam ſexaginta librarum, quæ nnn poterit hoc caſu minui.

3 † Licet ego ex cauſa interdum viderim diminutam à curia. Et quòd hoc pnſſit facere curia ſuprema nnn dubitant doctn. in l. & ſi ſeuerior. C. ex quibus cauſis infam. irrog. ſcripſi in l. aliud eſt fraus. §. 1. ff. de verb. ſigni. ſecus in alia inferiore.

Mulcta hæc grauior infligitur ratione appellationis interiectæ ad Senatum.

4 Intellige iſtam mulctam habere locum, quando appellatin emiſſa eſſet ad Senatum, ſecus ſi 5 ad iudices inferinres vt ſequitur. † Vnde videtur hic melioris conditionis fieri litigantem, quàm non litigantem: nam acquieſcens extra iudicium ad quadraginta libras condemnatur, ſi in iudicin ad ſexaginta libras, ſi autem litiget, & ſuccumbat non condemnatur niſi ad illas ſexaginta libras. Reſpon. Is qui acquieſcit extra iudicium ad quadraginta libras tantùm condemnatur, partiendas ex æquo inter fiſcum & partem: ſi verò acquieſcat in iudicio, ad medium plus, vt dicit text. & ſic ad ſexaginta libras. ſi verò litiget, & ſuccumbat, ad ſexaginta libras erga fiſcum condemnabitur, & ad mediam ſummam vltra, id eſt ad triginta libras quo ad partem, quæ ſumma computata aſcendit ad nonaginta libras: & ſic non eſt litigans melioris conditinnis, etiam quia ad hanc emendam, & ad expenſas tenetur, quamuis text. iſta nnn dicat, tamen de iure victus victori in expenſis eſt condemnandus. l. properandum. §. ſin autem alterutra. C. de iudic. vide quæ ſuper hoc ſcripſi in l. ſi debitori. ff. de iudic. cui legi dedi nouum intellectum apud Tholoſates eam interpretando, vt in meis nouis interpretatinnibus apparet.

Idem article XIII.

Articulus octauus.

Et ſi leſdictes cauſes de recuſation ſont trouuees legitimes, ſera baillé vn ſeul delay pour les prouuer & verifier, non pas par le iuge recuſé, mais par celuy qui doit tenir le ſiege en ſon lieu, comme dict eſt, lequel à faute de ladicte verification au dedans dudict delay: & apres iceluy eſcheu, & paſſé, & ſans autre declaration ne forcluſion deboutera le propoſant deſdictes cauſes de recuſation.

GLOS

GLOSSA VNA.

SVperius articul.11. expedita fuit materia huius articuli, ſupereſt vt nouo & ſeq. artic. addamus quædam vtilia.

Notandum quòd interdum iudex non recuſatus poterit ſuper vno articulo recuſari, & ſuper aliis iudicabit: ideo cenſuit Senatus Pariſien. Bailliuum Ambianen. recuſandum quo ad confectionem atteſtationum, eò quòd prætenderet ſimile commodum, ſcilicet exemptionis, voluit tamen quòd poſt confectionem atteſtationis factam ab alio, ipſe iudicaret. anno 1529. die vigeſima Iulij. Si tamen hæc recuſatio fiat ſimpliciter non allegata cauſa non valet, & ſi iudex declaret talem recuſationem inualidam, & pars appellet, non poterit is iudex recuſatus atteſtationes conficere, attentando poſt appellationem vt iudicauit Senatus anno 1533. die 5. Martij.

Recuſatio fit interdum ratione unius articuli. Areſtum. Recuſatio ſine cauſa nõ valet. Areſtum.

Idem article XIIII.

Et lequel propoſant ſera pour chaſcun faict de recuſation calumnieuſement propoſé, en noz cours ſouueraines condamné en vingt liures Pariſis d'amende, moytié enuers nous, & moytié enuers la partie, & de dix liures auſsi par moytié, comme deſſus, en noz iuſtices inferieures.

Articulus nonus.

GLOSSA VNA.

1 IN hoc articulo dicitur, quòd per calumniam proponens recuſationem pro quolibet facto & capite recuſationis condemnabitur in curiis ſupremis ad viginti libras Pariſien. partim Regi, partim aduerſæ parti applicandas, in curiis verò inferioribus condemnabitur ad decem libras, ſic vt ſuperius diuidendas.

Mulcta in curiis inferioribus recuſantis per calumniam.

2 Hic tolluutur infinitæ doctorum dubitationes. Prima an parti ſufficiat probare cauſas ſuſpi-
tionis per iuramentum, & de iure ciuili dicebant quidam ſufficere. per gloſſ. in l. apertiſsimi. C.
de iudiciis. licet de iure canonico probandæ eſſent coram arbitris, & coram iudice recuſato pro-
3 ponendæ. cap. ſecundò requiris. in fin. de appellationib. † Sed hic tolluutur iſtæ dubitatio-
nes, nempe in iſto text. recuſatio opponitur iudici, & non eliguntur arbitri. Sed alius iudex in lo-
cum iudicis recuſati ſuffectus vel antiquior aduocatus cognoſcit de his cauſis, an ſint legitimæ,
vel non. dum tamen iudex in initio eas friuolas non protulerit.

Suſpitionis cauſæ ad recuſandum iudicem quomodo probari debeant.

4 Secundò cauſæ recuſationis debent probari verè non per iuramentum, etiam ſi ageretur de
iudicis, & partis ignominia, vt ſi dicatur iudicem conſuetudinem habere cum vxore alterius
partis, quamuis contrarium teneat Cardin. Alex. in cap. ſecundò requiris. poſt Panor. de appel.
niſi contra ſcribam, notarium, ac commiſſarium: quia non agitur de magno præiudicio, ideo
tunc iuramentum ſufficiet. ita conſuluit Alex. conſi. 104. circa col. 2. in 5. vol.

Probari veræ debẽt cauſæ recuſationis non per iuramentũ.

5 Tertiò debent probari hæ cauſæ coram iſto ſecundario iudice, non autem coram primo. vt
ſuperius fuit dictum articu. 6.

Corã non recuſato iudice probãdæ recuſationis.

6 Quartò, quòd hic ſecundus iudex de cauſa principali cognoſcet, & de cauſis recuſationum,
ſunt cauſæ. Primò de cauſis recuſationum, & ſi declaratæ inſufficientes, vel legitimæ fuerint,
& pars appellet, tunc iudex particularis, vel antiquior aduocatus de principali cognoſcet, ne
principalis cauſa protelletur. §. fin. de except. in inſtit. & ſuperius ſcripſi. articu. 6.

7 Quintò requiritur, quòd opponens calumnioſè oppoſuerit, ibi, *calumnieuſement*. Et dicitur
calumnioſè proponere, ſi non probauerit. per gloſſ. & ibi docto. in l. Athletas. §. calumniator. ff. de
his qui notan. infa. & in cap. fin. de calumn. vbi Ioan. de Ana. & Felyn. dicunt eſſe communẽ opi-
nionem, quam tamen limitant in multis caſibus, quos ibi videre quilibet poterit.

Calumnioſè opponere quãdo recuſatio dicatur.

8 Quæro, quæ dicantur cauſæ friuolæ? Reſpon. leues & inanes. Archid. in cap. cum appellatio-
nibus. de appel. in 6. & quæ ſunt vanæ & futiles. cap. veniens. de accuſat. ſcripſi in rub. de friuol. ap-
9 pel. in concord. vel quæ à iure improbatæ ſunt. † Sed videndum eſt quot ſint cauſæ à iure
approbatæ? Reſpon. tres maximè, quæ ſere alias continent. Prima, cauſa odij: Secunda, amoris:
Tertia, indifferens: & quia his tribus modis peruertitur iudicium. cap. quatuor. 1. quæſt. 3. Ideo his
tribus modis eſt prouidendum, per recuſationem: & quia dicitur Eccleſiaſtici. 6. cap. ab inimicis
tuis ſeparare. & Deuteron. 32. inimici noſtri ſunt iudices.

Friuolæ cauſæ recuſationis quæ dicantur. Tres cauſæ recuſationis.

10 Primò recuſatur iudex, ſi inimicus ſit alterius partis. l. ſi pariter. ff. de liber. cauſa. cap. quòd
ſuſpecti, & inimici iudices eſſe non debeant. 3. quæſt. 5. & ibi dicitur quid gratius, & amabilius
dare quis inimico poteſt, quàm ſi ei ad impetendum commiſerit, quem lædere fortè voluerit.
11 † Quomodocunque prouenerit inimicitia, etiam ſi culpa illius, qui iudicem recuſat. teſte
Archid. in cap. ſtatutum. col. 7. de reſcript. in 6. in verſi. non audens. arg. l. nec non morem. in fi. ff. quod
12 metus cauſa. † Secus ſi dolo partis proueniret inimicitia. l. prima. §. cùm quis. ff. de quæſt.
vbi Hippoly. gloſſ. in c. vt debitus. de appella. & in l. Athletas. in verb. facta. de excuſa. tuto.
13 Ego tamen dicerem adhuc iudicem ſecundarium debere cognoſcere, ſed partem punien-
dam, vt qui dolo iudicem inimicum ſibi fecit. per textum, in articulo 6. ſuprà, vbi generaliter
vult, vt in locum recuſati cognoſcat locumtenens particularis, vel antiquior aduocatus.

Inimicus iudex etiam ſi dolo partis, tamen recuſatur.

PP

14 † Sed dicet quis, ergo in poteſtate partis erit priuare primum iudicem cognitione cauſæ faciendo illi iniuriam: fac eſſe, tamen hæc pars grauiter erit punienda, & ad mulctam, & damna, & expenſas iudicis quem læſit.

Exprimēda eſt ſpecialis cauſa odij.

15 Et ſic ſemper cauſa ſpecialis odij, & inimicitiæ eſt exprimenda, nec ſufficeret generalis expreſsio. teſte Ioan. Andr. in cap. legitima. de appel. in ſexto. quem ſequitur Bertach. in tracta. de epiſcopo. in quarta parte quartæ partis. quæſt. 11.

Capitalis inimicitia non requiritur ad recuſandum.

16 Recuſatur autem iudex, etiam ſi non eſſet inimicus capitalis. gloſſ. in cap. ſecundo. de procur. in ſexto. & ibi Domi. & Spec. in tit. de iudice deleg. §. ſupereſt. verſic. item ſi inimicus. Bal in l. vna. C. ſi quacunque prædit. poteſta. hoc tamen in praxi exprimi ſolet, quòd eſt inimicus capitalis.

Inimici mei conſanguineus aut alius recuſatur.

17 Idem ſi iudex eſſet inimici mei conſanguineus, vel commenſalis, aut ſubditus. cap. accedens. 2. vt lite non conteſta. cap. cùm oporteat. de accuſat. Angel. in §. præterea. a. col. 8. de excep. in
18 inſtit. † Etiam ſi eſſet inimicus vtriuſque partis, adhuc reus conuentus poterit eum recuſare: quia actor volens coram illo litigare, fortè eum reconciliauit, & ſic remanet tantùm ini-
19 micus rei. teſte Ioan. Andr. in additio. ad Specu in tit. de iudic. delega. §. ſupereſt. verſic. † Itē ſi eſt canonicus, quamuis inimicus etiam reconciliatus poſsit adhuc recuſari. cap. 2. in 3. quæſt. 5. vt aſſerit Roma. ſingul. 315. & Innoc. in cap. per tuas. primo de Simo. quia amico reconciliato non fidas in æternum, à quo nos liberet Deus, etiam ſi fingeret ſe amicum, vt cauti quidam faciunt curiales, qui quantò magis fingere ſciunt, tantò minus eſt illis confidendum, & quicquid dicant, *non te fidar, & non ſeras gabbato.* multos enim nocendi modos in corde habent.

Conuerſans cum inimicis recuſatur.

20 Idem dicendum eſſet, ſi iudex crebrò cum inimicis conuerſaretur ludendo, bibendo, & cum illis pernoctando. teſte Spec. in tit. de iudic. delegat. §. 1. verſic. item ſi comes. per tex. in cap. accuſatoribus. ibi, vel qui cum inimicis morantur. 3. quæſt. 5. & cap. repellantur. & cap. cùm oporteat. de accuſa. Præpoſ. in cap. poſtremo. de appellatio. ſed iſta cauſa difficile in praxi obtineri poteſt.

Cōfœderatū cum inimico recuſare poſſum.

21 Vel ſi eſſet confœderatus cum inimico, etiam recuſabitur. per gloſſ. in l. liberi. C. de inoffic. teſta. quia diffidato principe & eius confœderati cenſentur diffidati. vtor verbis Bal. in l. 2. col. 12. C. de ſerui. & aqua. & Angel in l. quæ religioſis. ff. de rei vendic.

Lis habita cum iudice legitima eſt cauſa recuſationis vel ſimilis cauſa.

22 Idem ſi litem mecum haberet pro alia re. cap. cùm ſuper. vbi gloſſ. & doct. de offic. deleg. c. 1. vbi doct. de iudic. Barba. conſil. 80. col. 7. in 1. vol. Etiam ſi lis eſſet finita, & ipſe eſſet victus, adhuc cenſetur durare odium, & aduerſarius dicitur. in l. cùm poſteà aduerſarius matris tuæ victus. C. de pact. Bal. in l. in ipſius. C. fami. erciſ. de Ripa plenè in d. c. 1. de iudi. hactenus de odio, vel ſi ſimilem cauſam haberet. c. cauſam. de iudi. ſic iudicauit Senatus anno 1512. die 3. Auguſti.

Areſtum. Amicitia eſt cauſa recuſationis.

23 Secundò iudex recuſabitur ratione amicitiæ, quæ interdum prouenit ratione ſanguinis, vt ſi iudex conſanguineus actoris ſit. cap. poſtremo. de appel. l. qui iuriſditioni. ff. de iuriſdict. omnium iudic. vel ex magna animorum coniunctione, vt ſi quis ſit iunctus alteri magna non leui amicitia. l. late. §. amicos. ff. de verb. ſignifi. vbi ſcripſi. & c. ad hæc. de reſcrip. & cap. cum R. de offic. deleg.
24 not. in l. exigēdi. C. de procur. & ad quid proſit amicitia. ſcripſi in ſchola. priuil. 104. † Quia propinquitatis & familiaritatis affectio veritatem impedire ſolet: amor carnalis, timor, atque auaritia, plerunque ſenſus hebetant humanos, & peruertunt opiniones cap. accuſatores. 3. quæſt. 5. Et præſumendum eſt, quòd ad conſanguineum ſuum iudex, & amicum declinabit. cap. cùm nemo carnem ſuam habere odio dicatur. cap. non exiſtimemus. 13. quæſt. 2. facit cap. ſciant. de electio. in ſexto nota. in l. 2. §. prætor. ff. qui ſatiſda. cogantur. Henric. Boic. in cap graue. de præbend.

25 † Niſi eſſet conſanguineus vtriuſque partis, & in pari gradu: quia tunc par eſſet affectionis cauſa, quæ tolleret ſuſpitionem. Ludo. Roma. in l. non ſolùm. §. de viro. col. 16. fallen. 18. ff. ſoluto matri. Idem in affinitate dicunt, vt eius prætextu poſsit etiam iudex recuſari. gloſſ. & docto. in d. c. poſtremo. de appel. c. accedens. primò vt lite non conteſta. c. abſens. 2. in 3. quæſt. 9. c. 2. de procur. in ſexto. (quia par affectionis cauſa inter conſanguineos & affines videtur.)

Cōſiliarij ne comedāt cū litigātibus.

26 Idem ſi actor ſit ſocius, vel comenſalis iudicis. dict. cap. cum R. de officio deleg. doct. in dicto
27 cap. poſtremo. Oldra. conſi. 301. † Ideo eſt prohibitum in ordinat. Reg. rub. *de la cour de parlement.* artic. 17. ne præſides vel conſiliarij comedant cum his, qui litigant in parlamento, etiam ſi in illa claſſe ſeu camera proceſſus non tractetur: quia ibi generaliter prohibet illa conſtitutio, eo quòd maior familiaritas acquiritur in cibo ſumendo, quàm in colloquio. gloſ. 1. in cap. omnes. 28. quæſtione prima.

Famulatus eſt cauſa recuſationis.

28 Vel ſi famulus ſit illius iudicis. cap. inſinuante. de offic. deleg vel multùm familiaris. l. fin. C. de iudic. Angel. in §. præterea. verſi. viſo. de reſcripto. col. 7. de excep. per gloſſ. in ſumma. 3. quæſt. 5. c. fin. de verb. ſignifi. in ſexto. aut canonicus in eadem eccleſia. d. cap. cum R. quia eſt quoddam ius fraternitatis. arg. l. verum. ff. pro ſocio. Ioan. Andr. d. c. cum R.

Compaternitas reddit ſuſpectum iudicem.

29 Idem dicunt docto. in compatre vt recuſari poſsit. dict. cap. poſtremò. Aeneas de Falco. in c. cauſam. de iudic. Sed hodie non recuſaretur ob hoc, ſi aliud non accedat, videlicet magna familiaritas, aut quid aliud. vt docet Aufrer. in tracta. de recuſat. in verſic. 34. dicens ſic fuiſſe per Senatum declaratum.

Vicarius in cauſa ſui epiſcopi recuſatur.

30 Vicarius etiam in cauſa ſui epiſcopi recuſatur, & officialis. Panor. & Imol. in dicto cap. inſinuante. & docto. in dicto cap. poſtremo. Imò quando epiſcopus eſt ſuſpectus, eius officialis vel

vicarius

vicatius poterit recuſari: quia eſt vnum conſiſtorium, & epiſcopus poſſet illi præcipere. cap. 2. de conſuetud. in ſexto. Philip. Francus in cap. dilectus. col 10. de appel. & in cap. poſtremo. col. 7. in 12. cauſa ibidem. & Capit. in deciſ. Neapolita. quæſt. 137. in 2. quæſtio. licet contrarium videatur tenere Iaſ. in dicta l. apertiſsimi. col. 3. C. de iudic. quem vide, & Codecham. in capitulo primo col. 42. de iudic.

31 Item ſi fuerit aduocatus in illa cauſa, recuſari poteſt, ratione affectionis quam in illa cauſa habere poteſt. gloſſ. & doct. in cap. cauſam quæ. de offic. deleg. cap. ſtatutum. 2. quæſt. 6. cap. fin. de confeſſ. in 6. l. prætor. ff. de iuriſdict. omni iudic. idem ſi fuerit procurator. d. cap. fin. de confeſſ. in ſexto. gloſſ. & docto. in dicto cap. inſinuante, vel ſi cauſam habeat ſimilem. cap. cauſam. 2. de iudic. de Ripa in cap. 1. nume. 15. de iudic.

Aduocatus ne ſit iudex in eadē cauſa.

32 Idem ſi iudicauit vno modo in vna cauſa, & poſteà eadem cauſa intenditur coram eo, tunc quia non eſt verſimile quòd aliud iudicaret, recuſari poterit. Capit. in deciſio. Neapolita. quæſt. 246. & quæſt. ſequen hoc non vidi ſeruari, niſi in modum euocationis. per l. non diſtinguemus. §. cùm quidam. ff. de arbit. vt ſcripſi in tracta. de euocatio. in conſti. Reg. in primo Tomo.

Iudicata cauſa ab uno iudice ne ab eodē iterum iudicetur.

33 Vel qui conſuluit recuſatur, ne in illa cauſa iudicet. Ioan. And. in c. ſi contra vnum. de offic. deleg in 6. Bal. in c. de cauſis. col. 2. illo tit. Panor. in c. cauſam. 2. in fi. de iudic.

Conſultus in certa cauſa ne in eadē ſit iudex.

34 Item recuſari poteſt iudex, ſi actor & idem iudex iſtius iudicis habebat cauſam coram ſe: quia poſſet eſſe contractus facio vt facias. l. naturalis. ff. de præſcript. verb. & hi reciproci iudices ſunt valde ſuſpecti. teſte Specul. in tit. de iudic. delega. §. intereſt. verſic. item ſi vnus. doct. in c. ſi de offic. delega. in ſexto.

Iudex in cauſa iudicis eſt ſuſpectus.

35 Item iudex recuſatur in cauſa ſuæ amaſiæ, quia amaſius pro amaſia omne fas, atque nefas committeret. l. ſecunda. §. initium. ff. de origin. iuris. vbi Bald. dicit quòd amor mulierum peruertit
36 omnem ſenſum amantium. † Ideo interdum vidi recuſari quendam iuuenem iudicem luxurioſum in cauſa pulcherrimæ mulieris, facilè cadentis, quia à iuuene cupido credatur reddita virgo: dicit gloſſ. in l. ſi verò non remunerandi. §. ſi adoleſcens. ff. manda. gloſ. in cap. ſi quis acceperit. 33. quæſtione prima. Ideo putarem iſtos iudices coëuntes cum mulieribus habentibus proceſſum coram eis, tanquàm raptores puniendos: quia vi rapiunt: nam mulieres non conſentirent, ſi putarent amittere cauſam, & ſic coguntur eis conſentire. Ergo eſt vis, & ſic eſt raptor per l. vnam. C. de rapto. virgi. & ſic deberent puniri.

Iudex in cauſa ſuæ amaſiæ.

Iudices quādo ut raptores mulierum puniātur.

37 Item is iudex recuſari poteſt, qui parti minatus fuerat: & in quem fuerat Saluagardia conceſſa. vt cenſuit Senatus Parilien. anno 1540. die 4. Decembris.

Minatus parti iudex recuſatur.

38 Tertiò iudex recuſatur ex cauſa indifferenti, vt dicunt iuris interpretes, non odij vel amoris, ſed ex alia quacunque cauſa indifferenter, ſi iuſta ſit. vt pote ſi commodum ex illa cauſa iudex perciperet, vel percipere poſſet. gloſſ. & Bart. in l. de iure. ff. ad municip. Sed ibi eſt amor & affectio. idem habetur in l. ſi quis ex aliena. de iudic. vbi Alex. in addit. ad Bart. & Bal. in l. 2. ff. ſi quis in ius vocat. non ierit. Barba. conſi. 2. col. 3. in 1. vol.

Indifferētes cauſæ quibus iudex recuſari poteſt.

39 Idem ſi iudex ſit illiteratus, & vt dicunt, groſſus ac ingenij hebes, tunc in puncto ſubtili recuſari poſſet. ſecundum Bal. in l. fin quæſt. 16. C. de hæredib. inſtit. & Iacob. in l. apertiſsimi. C. de
40 iudic. Bertachi. in tracta. de epiſcop. libro 4. part. 4. verſicu. cauſæ autem ſuſpitionum. † Sed hoc non ſeruamus: Nam poſtquàm magiſtratus à Rege eſt approbatus, non poſſet ob hoc recuſari. l. penul. C. de crimi. ſacrileg. alioqui multi iudices, & magiſtratus recuſari poſſent: quia non intelligunt iuris terminos.

Illiteratus iudex recuſatur in puncto iuris.

41 Si cauſa tangat iudicem, vt pote quia ipſe de euictione tenetur, recuſari in illa cauſa poterit, vt docet Spec. in tit. de iudic. deleg. §. intereſt. verſi. Item ſi cauſa aliquo modo. c. biduum. §. palam 2. quæſt. 6. l. 1. §. propriam. ff. quando appel. ſit.

Cauſa tāgēs cōmodū iudicis parit ſuſpitionē.

42 Item ſi opponatur defectus iuriſditionis, vel incapacitas, vt pote quia iudex eſt laicus, & agitur de re ſpirituali, de qua non poteſt cognoſcere. cap. tuam. de ordinatio. cogniti. cap. ſi iudex laicus. de ſentent. excom. in ſexto.

Incapax iudex recuſatur.

43 Idem dicunt docto. vt iudex valde ſeuerus recuſari poſsit, etiam ſi ſint conſiliarij curiarum ſupremarum. Bald. in l. 2. per illum text. ff. de his qui ſunt ſui vel alieni iur. Iaſ. in dicta l. apertiſsimi. col. 2. & ſunt quidam iudices iudicantes ita auſterè homines, ſicut pecora, non conſyderantes, quòd melius eſt reprehendi de miſericordia, quàm de ſeueritate. c. alligant. 26. quæſt. 7.

Seuerus nimium iudex recuſatur.

44 Notandum eſt præterea, quòd quibus ex cauſis recuſari teſtes poſſunt, ex eiſdem & iudices. vt aſſerit Iaſ. in d. l. apertiſsimi. col. 2. C. de iudic. Et facilius repellitur iudex, quàm teſtis: quia plures inueniuntur qui iudicare poſsint, quàm teſtificari. gl. in c. cùm R. canonicus. & c. inſinuante. de offic. deleg. gloſſ. in cap. accuſatores. 3. quæſt. 5. cap. accedens. primo. vt lite non conteſta.

Iudex facilius recuſatur quàm teſtis.

45 Itidem poterit iudex recuſari in caſibus à iure expreſsis, & in caſibus ſimilibus, vel maioribus. §. porrò quæ fuit prima cauſa benefi. amittend. Dec. in cap. cum ſpeciali. col. 2. de appel. & iſtæ cauſæ à iure expreſsè relinquuntur arbitrio iudicis. de his per Aufrer. in tracta. de recuſa. verſicu. 93.

46 Si tamen quis recuſaret omnes doctores, & aduocatos, ſeu pragmaticos curiæ, præſumitur in fraudem facere, ne iudicetur: & repellenda eſt talis ſtolida recuſatio. Bal. in l. hoc modo. per
47 illum tex. ff. de condit. & demonſt. docto. in cap. 1. de iudic. † niſi quis ex iuſta recuſaret cauſa: vt ſi ageretur contra ciuitatem, vel epiſcopum, aut capitulum. vt dicit Alber. in ſecunda

Generalis recuſatio totius Curiæ non recipitur.

parte ſtatutorũ. quæſt. 101.an autem quis probat.c.ſtatutum.§.cùm verò.de reſcrip.in 6.Anto.Capit.quæſt.138.in deciſ. Neapolit.alibi dicam.

Executor nõ poteſt recuſari.

48 Nec poterit recuſari merus executor,videlicet apparitor diabolicus ad exequendum datus. cap.nouit.de appel.ſecus in mixto.gloſ.ibi.& docto.

Quæ perſonæ recuſari poßint.

49 Notarius tamen, ſeu Grapherius, conſultor, teſtium examinator, adiunctus eius, & acceſſor recuſati poterunt, per tex.in dicto cap.ſtatutum.§.aſſeſſorem.de reſcrip. in ſexto.gloſſ.in §.& quòd ſæpè.in auth.de triente & ſemiſſe.collat.3.Bald.in dicta l.apertiſsimi.& in l.nullum.de teſtib. & ſi poſt recuſationem proceſſerint, non valebit, quod poſteà geſtum erit. vt conſuluit Alex. conſi.104.circa col.2. in 5.vol. Alia de recuſatione vide maximè per Aufrer. in dicto ſuo tracta. de recuſat.& per doct.ſuperius allegatos: vt tantùm quotidiana, & quæ in curiis verſantur attingamus, & anno 1525.die 27.Februarij dum do.de medula, ſenator curiæ recuſaret ſcribam ſupplicationum, fuit in eius in locum ſuffectus clericus alterius ſcribæ.

Areſtum.

Idem article XV.

Articulus decimus.

Et voulons en outre, que nonobſtant ladicte recuſation & delay baillé, pour la verifier, ſoit paßé outre au principal, par deuant le iuge non recuſé, qui aura baillé ledict delay, & qui ha accouſtumé tenir ledict ſiege au lieu dudict recusé.

ISTE articulus cum ſua materia ſuperius maximè artic. 6.fuit expeditus, ob id ad ſequentem pertranſeo.

Idem article CXIII.

Articulus vndecimus & vltimus.

Que noz conſeilliers executeurs des arreſts de noz cours ſouueraines, ne pourront eſtre recuſez ſur les lieux, ains nonobſtants les recuſations qu'on pourroit propoſer contre eux, paſſeront outre iuſques à la perfection deſdictes executions: mais bien pourront noſdictz conſeilliers eſtre recuſez au parauant leur partement, ſe bon ſemble aux parties, & il y ait matiere de ce faire.

GLOSSA VNA.

Conſiliarij commiſſarij ſunt recuſandi antequã proficiſcantur ad commiſsionem.

1 OLim multæ inueniebantur partes, quæ nullam recuſationis cauſam proponebant, quando ſciebant conſiliarios velle executionem areſti & iudicati facere, ſed expectabant donec eſſent in loco executionis, & tunc opponebantur recuſationis cauſæ, vnde executiones areſtutum prolongabantur,& interdum irritæ fiebant,& cùm multi iam facti eſſent ſumptus, illudebantur conſiliarij executores, & areſta erant illuſoria,contra l.ſi prætor.ff.de iudic. vt pars ſæpius hos irrideret Conſiliarios, qui cauſam ſic infectam relinquerant, & iactabant ſe id facturos,ideo ſtatuit hîc, vt recuſentur conſiliarij antequàm egrediantur loco, id eſt à curia Parlamenti. † Nam ſi poſteà pars velit eum recuſare, non recipietur:
2 quia videtur conſenſiſſe pars, poſtquàm eum non recuſauit ab initio: nam ei tunc liberum erat, poſteà non, ſicut nec poſt litem conteſtatam, vt ſuperius dixi articul.1. per text.in l. apertiſsimi. C.de iudic.vbi antequàm inchoetur negocium,quis debet recuſari: ſed inchoatum eſt negocium eo ipſo quòd conſiliarius iuit ad locum executionis, ob id non poterit recuſari. Et iuſta eſt declaratio huius tex.

Tẽpus recuſationis expirat ut primum arripuit iter cõmiſſarius.

3 Imò etiam ſi in itinere eum vellet recuſare non reciperetur per hunc text. à contrario, ibi, *au parauant leur partement*. Ergo, *apres le partement*, non: qui enim permittit vnum, alterum negat,
4 vel è contrario.l.cùm prætor.ff.de iudic.alioqui ſic quotidie illuderetur conſiliariis. † Nec ſolet dari executor in curiis ſupremis clam, vnde pars poteſt ſciſcitari apud Grapherium & cognoſcet: & tunc dum conſiliarius parat ſarcinulas, poterit illum recuſare, ſi iuſtam habeat cauſam, aliàs melius faciet ſi ſe ſumptibus inanibus non vexet. vt dixit l. 1. ff.de inofficio. teſtamen. his demum finem imponam,Deo opt.Maximo gratias agens immenſas.

TRACTATVS

DE ADIVNCTIONIBVS, SEV SVBSCRIPTIONIBVS, ET QVANDO FIERI DEBEANT:

vtilis & quotidianus.

Des adionctions.

CHARLES VIII. *artic. 17.*

Item & à fin que les proces ne ſoyent delaiſſez, ne les parties trauaillées au moyen de l'adionction de noſtre procureur, nous enioignons à noſdictz aduocatz & procureurs qu'ilz ne facent aucune adionction que premierement la matiere ne ſoit deliberee entre eux, et qu'ilz ne congnoiſſent que nous auons droict & intereſt en ladicte matiere.

Articulus primus.

GLOSSA PRIMA.

1 IDEM ſcribitur in ſcylo parlamenti Lugdunj impreſſo, in rub.
de offic. aduoca. & procura. Regio. articul. vlti. in hæc verba,
prætereà ne medio adiunctionis procuratores noſtri lites diffe-
rant, & partes indebitè vexentur: præfatis aduocatis, & procu-
ratoribus noſtris iniungimus, vt nullam faciant adiunctionem,
niſi (materia prius inter eos deliberata) cognoſcant in ea nos
habere ius, & intereſſe. Super quo honorem, & conſcientiam
eorum oneramus, hactenus ibi quamuis ſtyli Pariſ. impreſsi hoc
non habeant: multæque ordinationes notabiles in illis omiſſæ
ſunt: vt quilibet intueri poteſt: ob id nullus mirari debet, ſi in
ſuo ſtylo hæc interdum non inueniat: quia Pariſ. multa omiſe-
runt valde neceſſaria, & alia quæ neceſſaria non erant addiderunt, quud ſciri poteſt ex ambo-
2 rum collatione. † Et idem habetur in ſtylo Picta. & Bituricen. quibus conuenit text. in l.
3. C. de aduoca. fiſci. ſic dicens fiſci aduocatus pœnas metuens caueat, ne fiſcalia commoda occul-
tet, néue vllo negocio exiſtente fiſci nomine priuatis audeat calumnias commouere. Vnde pro-
hibetur hîc, ne cognitores Regij ſubſcriptionem aliquam poſtulent, néue adiunctionem faciant,
3 niſi prius inter eos deliberata fuerit, & ius Regium, vel intereſſe Regis ineſſe videant. † Ra-
tio eſt, quia per iſtas adiunctiones procuratoris Regij proceſſus prolongantur, & interdum
omittuntur, partes fatigantur laboribus & expenſis, forum quandoque etiam mutatur: vnde
ob hoc prohibetur hîc, ſicut in ſimili Papa in cap. diſpendia. de reſcrip. in 6. nam delicta quæ
fiunt ab iſtis tendunt in principis ignominiam, ſi mala committant: cùm ipſi alios corrigere de-
beant. Ideo ſtatuitur in l. vniuerſi. C. vbi cauſ. fiſcal. quòd ſi aduocati, vel fiſci procurator iniuriis
& deprædationibus quemquam vexent, viui ſunt comburendi: & hoc dicit Bal. in Marga. in verb.
damnatus. in 1. q. Multa de his procuratoribus ſcripſi in tit. de elect. deroga. in concorda. Franciæ.
4 Item cùm procurator Regius eſt coniunctus parti in aliqua cauſa, illa non perit, vel inſtan-
tia triennio. per l. properandum. C de iudic. & ita iudicauit ſenatus anno 1513. die verò 28. Nouem-
bris. habétque alia priuilegia. ob id partes petebant iſtam adiunctionem dicti Regij procurato-
ris: ſed hic prohibetur, niſi fuerit deliberata, & ius vel intereſſe Regium adſit.
5 Notandum eſt, quòd antequàm procurator Regius poſsit ſubſcribere cauſæ, & ſe adiunge-
re: ſequentia requiruntur. Primò (vt dixi) quòd illa adiunctio ſit trutinata, & deliberata inter
6 procuratorem, & aduocatos Regios, † nec ſufficeret deliberatum eſſe inter duos aduoca-
tos: vel inter vnum aduocatum & procuratorem, vbi ſunt duo. Nec debet procurator fiſci cau-
ſam agere ſine aduocato: alioqui nihil actum cenſetur. per l. ſi fiſcus. ff. de iure fiſci. l. fin. C. de
aduoca fiſci.
7 Secundò requiritur, quòd iſta adiunctio ſit concluſa inter eos, videlicet quòd fiet hæc ad-
iunctio: vnde ſi procurator dicat non eſſe faciendam adiunctionem, aduocatus non poterit
poſteà ſubſcribere & adiungere, vel contra, vt hic: & d. l. fin. C. de aduoca. fiſci. l. 2. §. diuus. ff. de iu-
8 re fiſci. † Vnde fuit annullata appellatio procuratoris Regij Ambianen. qui appellauerat à
ſententia iudicis Ambianen. eo quòd reus à carcere liberatus fuiſſet cum conſenſu aduocati Re-
gij Ambianen. ſine procuratoris conſenſu. Sed fuit præceptum factum procuratori, vt conclude-
ret ad conſiliũ aduocatorum Regiorum, qui ad hoc dati cenſentur, vt conſulant procuratori, quid
agendum ſit, & ſi eorum conſilium reſpueretur, res fiſci malè haberent, & in irritũ cedere poſſent.
9 Tertiò quòd ipſi cognoſcant ex deliberatione ius Regium ineſſe in illa cauſa, vel quòd Re-
gis intereſt: nam quilibet priuatus poteſt ius ſuum proſequi. §. 1. de actio. in inſti. & ſe poteſt ad-

Lex Regia in ſtylo poſita de adiunctionibus aduocato. Regiorum.

Rationes adiunctionis prohibitæ aduocatis Regiis.

Inſtantia quando nõ pereat triẽnio.

Areſtum.

Requiſita antequam adiunctio procuratoris Regij fiat.

Adiunctio deliberata & concluſa eſſe debet.

Areſtum.

iungere,quando ſua intereſt. c.veniens.2.vbi doct.de teſtib.Multò magis poterit procurator fiſci

10 Quartò quòd illa cauſa ſit à priuatis incœpta, alioqui ipſi poſſent eam principaliter mouere & non eſſet adiunctioni locus, ſed eſſet fiſci cauſa, vt in hoc tex.apparet.

Regis intereſſe requiritur in adiunctione.

11 Quintò requiritur, quòd Rex ius habeat proſequendi, vel intereſſe, ibi, *droict & intereſt*. Et quamuis text.vtatur copulatiua, tamen poteſt exponi pro disiunctiua, ſicut ſæpius in iure.l.ſæpè.vbi dixi.ff.de verbo. ſign.vel princeps nunquàm ius habet, niſi ſua etiam interſit, vnde licet fiſcus non habeat ius in re, ſed ſua interſit etiam in minimo, poteſt procurator Regius ſe adiungere,ne ius Regium pereat.

Mandatum iudicis vel informatio precedere debet adiunctionem.

12 Sextò quod à iudice, coram quo lis pendet, expreſſum habeat mandatum, aut ſuper hoc legitimam habeat informationem, vel agatur de Regis patrimonio, quod domaynium vocamus. Ita ſtatuitur in ſtylo parlamenti rub.de offic.aduoca.& procurator.Regio.ordinat. 4.incip. præterea ſtatuimus.

Iuret procurator Regius ad faciendã adiunctionem ſe deliberaſſe.

13 Septimò ſecundum quoſdam requiritur, quòd procurator dum vult ſe ſubſcribere cauſæ, & adiungere, iuret ſe deliberaſſe hanc adiunctionem, & concluſum fuiſſe ipſum debere adiungi: quia informatus fuit de iure Regio. hodie tamen non iurant in curiis ſupremis, ſaltem non vidi. Sed informatus de iure Regio eſſe poteſt per teſtes, vel inſtrumenta, cum parem habeant vim l. in exercendis.C.de fide inſtru.nec certum debet ſe dicere, vbi non eſt, nec è contrario.cap. cùm contingat. de reſcrip.

Adiũctio in eo ſtatu fieri debet in quo cauſa inuenitur.

Areſtum.

14 Addendum eſt, quòd quando pars vult adiungi proceſſui, debet admitti in eo ſtatu,in quo
inuenit cauſam: ideo ſi principalis erat excluſus ab exceptionibus dilatoriis, & is qui petit ad-
iungi erit excluſus.per l.principaliter.vbi Io.Fabr.C.de liber.cauſ.facit cap.vbi periculum. §.ſanè.
15 verſi.ſi verò.de elect.in 6.niſi ex gratia aliud concedatur, refuſis tamen expenſis. † Sic fuit
dictum pro aliquo, qui noluit iungi proceſſui, & dum pars nihil probauerat intra dilationem,
fuit ei adiuncto ex gratia data altera à ſenatu dilatio.anno 1543.die 26.Aprilis.

¶ Octauò curia ſuprema non debet alicui adiungi, ſed iuſticiam adminiſtrare, & ius ſingulis reddere, & ita cenſuit Curia Pariſ. requiſita per tres ſtatus Regni anno 1412. die 17.februarij.

Vltimò procurator alicuius do.non debet adiungi in cauſa, niſi pars citata ſit ad petitionem procuratoris do. & ſit audita. Ita inueni in libro in quo cauſa fuerat litigata anno 1381.die 19.Iunij ſuper eo, de quo dubitabatur, an reformatores poſsint ab alio duce,vel do.dari quàm à rege, & ibi dicitur contra ducem Burgundiæ non poſſe. ꝭ

Dont nous chargeons leur honneur & conſciences.

GLOSSA II.

1 PApa ſic ſæpius ſolet dicere, conſcientias eorum, vel veſtram oneramus. cle.1. de iure patronat.& notandum eſt, quod quando actus relinquitur conſcientiæ alicuius, vt hic, non poteſt appellare pars. per gloſſ.valde ſingu.in c.ſtatutum. §. aſſeſſorem. de reſcri.in 6.quam not. Alex. & Iaſ. in l.de pupillo.§.qui opus.ff.de noui ope. nunciat. alia addidi ad §.aſſeſſorem.

Conſcientiæ alicuius ſi fuerit relictum,ab eo nõ appellatur.

2 Vnde cùm conſcientiæ alicuius relinquitur, ſolus Deus eſt cognitor, ideo pars non appellabit. Sed requiritur quòd is iuret ſuam conſcientiam hoc dictare.gloſſ. & doct. in d.§. aſſeſſorem. facit l.hac edictali.§.his illud.C.de ſecund.nup. & quamuis hodie non ſoleant iurare procuratores, tamen ſi partes peterent, hoc eis ſeruari poſſet.

Supplicationis uia,non appellationis quando emendatur ſententia.

3 Si tamen appellatum eſſet, ſuperior emendaret, ſi quid malè factum eſſet, per viam ſupplicationis, non appellationis vt gloſ.docet in cle.1.in verb. oneramus. de iure patro. Ang. & Iaſ.in §. ſed iſte.de actio. in inſtit. ergo ab hac adiunctione deliberata appellari non poterit, poſtquàm ita viſum fuerit aduocatis & procuratoribus Regiis.

LOYS XII. *article 4.ſur les priuileges des eſcholiers.*

Articulus ſecundus.

Item pource qu'au moyen des adionctions que font les eſcholiers,nonobſtant qu'ilz n'ayent intereſt raiſonnable en la cauſe,en laquelle ils ſe veulent adioindre, les parties ſont moleſtees, & trauaillées: nous voulons & ordonnons en outre, que aucun eſcholier ne ſoit receu à ſoy adioindre en aucune cauſe: ſinon que ce ſoit pour intereſt, par luy pretendu, que ſoit iuſte, & raiſonnable, & dont il face promptement apparoir au iuge ordinaire: par lequel nous voulons qu'il ſoit receu. Et où il n'en pourroit promptement faire apparoir au Iuge, mais ſeulement par la diſcuſſion du proces, & partant conduiroit ledict proces comme adioinct: & en la ſin d'icelluy eſtoit trouué ledict intereſt eſtre moins que iuſte, & raiſonnable, en ce cas nous voulons ledict eſcholier eſtre condẽné enuers la partie en tous les dõmaiges,et intereſtZ: et enuers nous en grande amende extraordinaire, ſelon que le cas le requerra.

GLOSSA VNA.

1 PRohibet hic ſcholaſticis ne ſe proceſſui adiungant, niſi iuſtè eorum interſit, de quo incontinenti oſtendant, quod ſi oſtendere non poſsint, & ſic proceſſum proſequantur vſque ad finem : & appareat eos non iuſtè proſequutos, tunc iudex condemnabit eos ad expenſas, damna, & intereſſe partis, ac in mulcta extraordinaria.

Requiſita antequam ſcholaſticus poſsit adiũgi cauſæ.

2 Nota requiſita antequã ſcholaſticus ſe ſubſcribere cauſæ, vel adiungere poſsit. Primò requiritur quòd cauſa ſit inchoata, ibi, *en aucune cauſe.* nam ante inceptam cauſam, non poteſt adiungi ei cauſæ quæ non eſt.arg.l.decem.ff.de verb.obli.& cauſa ſecundum quoſdam dicitur poſt litem conteſtatam.l.cauſas.C.de tranſact.ſcripſi in l.reſtituere.1.ff.de verb.ſignifi.

Scholaſticus ſe adiungẽs probare debet ſua intereſſe.

3 Secundò quòd ipſe ſua intereſſe prætendat, ibi, *pour intereſt par luy pretendu:* alioqui ſine iure & intereſſe non audiretur, etiam appellans.l.1.ff.de appel.recipiend.

4 Tertiò quòd id quod intereſt ſit iuſtum & rationabile, ibi, *iuſte & raiſonnable*, iuſtum enim debet eſſe deſyderium.l.iuſtum C de edend.vnde ſi dicat ſe velle adiungi, quia ipſe eſt conciuis, vel amicus:& aliquando poterit illam rem acquirere, hoc non eſt iuſtum ac rationabile:ideo iudex illum repellere debet.

5 Quartò quòd ſtatim ipſe ſua intereſſe probet, non enim ſufficit dicere, niſi probetur.l.1.iuncta glo.ff.ſi quadrup.pauper.feciſſ.dicat.& ſtatim id eſt in ipſo die, quo allegat, ſolet tamen in ſoreuſi iudicio dari vnica dilatio ad probandum ſua intereſſe, quod etiam ſummariè probatur, & qui ſua intereſſe dicit, propriam cauſam defendit.l.2.in fi.ff.quando appel.ſit.

6 Quintò quòd probet iudici ordinario, coram quo vult adiungi. ibi, *& dont il face promptement appareir au iuge ordinaire.* facit l.procurator, ibi, apud alium iudicem probandum.C.de eden.

Iudex recipere debet adiunctionem.

7 Sextò requiritur, quòd iudex recipiat eum, vt ſe adiungat, & ita pronunciet, & permittat ei adiunctionem in illa cauſa, ibi, *nous voulons qu'il ſoit receu, &c.* A qua receptione poteſt pars appellare, ſi videat ſcholaſticum nullum habere intereſſe:quia hic non relinquit conſcientiæ iudicis, ſicut art.præcedens, ſed facilè appellare non debet, cùm ex modico intereſſe poſsit hanc adiunctionem fieri.

Intereſſe nõ probato condẽnatur ob adiunctionẽ ſcholaſticus ad expenſas, &c.

8 Septimò ſi non poſsit ſcholaſticus incontinenti ſua intereſſe probare : ſed dicat ex proceſſu apparere poſſe : ſi in fine proceſſus appareat eum non habuiſſe ius, vel intereſſe : tunc ad omnia damna & intereſſe partis condemnari debet. Et hic damnorum appellatione etiam veniunt expenſæ : vt plenè ſcripſi in interpreta.l.vnicę.in proœ. C.de ſenten.quæ pro eo quod intereſt profer.Etiam hic tex.vult vt ſcholaſticus ad emendam extraordinariam condemnetur, id eſt ad arbitrium iudicis ordinarij, coram quo cauſa agitatur:hæc eſt ſummaria elucidatio ad iſtum tex.

Expẽſæ debentur pro virili.

9 Et ſic patet iudicem debere recipere in dubio ſcholaſticum, vt ſe adiungat, etiam ſi non ſtatim probet ſua intereſſe. Nam poſteà in fine luet pœnas : & quoad expenſas, damna, & intereſſe,
10 & quoad mulctam. Quæ tamen non ſolet imponi, ſed alia ſic. † Menti tamen reponendum eſt, quòd ſi duo ſcholaſtici etiam pro inæqualibus partibus proceſſum proſequantur, vel alij : & ſimpliciter condemnentur ad expenſas, tenetur quilibet eorum pro media parte, & ſic pro virili. per textum in l.ſi qui ſeparatim.§.quotiens.ff.de appellationi. quia quaſi contrahere videntur litigando.l.3.§.idem ſcribit.ff.de pecul.l.ſi mandato Titij.§. Paulus.ff.manda.Bar.per illum text.in l. 1. C. ſi plures vna ſenten. ideo iudex debet hoc exprimere in ſententia, quando aliter vult condemnare, tamen iudex incontinenti debet decidere, & non ad ius & conſilium remittere:vt ſtatuit
11 ſenatus anno 1523.die 3.Auguſti, de quo in ſtylo parla. areſto 411. † Notandum eſt quòd adiuncti officium finitur cum principali.l.1.vbi Bald. C.quando tutor, vel curator eſſe deſinat. Item qui vult adiungi in interdicto vti poſsidenis ſuper aliquo beneficio litigioſo, debet adiungi intra annum:& poſteà non recipitur, quia interdicta ſunt annalia.l.1.ff.de interdict. & quia non habet maius priuilegium, quàm pars principalis, ſed in petitorio intra triennium petere poteſt.cap.ſi hi qui.vt lite penden.in 6.

Areſtum. Adiũctio in poſſeſſorio intra annũ fieri debet.

12 Item adiunctus non poteſt ex capite ſuo proponere nec allegare facta, & ſi alleget.recipi non debent communiter:vt vidi ſeruari in curiis.

Teſtes ſine adiuncto audiri non debent. Areſtum.

13 Nec omittendum eſt alio modo dici adiunctum prout Budæ.vocat in foren.adiunctum, adſcriptum, ſeu allectum qui variis ex cauſis dari ſolet. Primò interdum datur alicui præpoſito ad inquirendum ſubinquiſitor, ſeu adiunctus, & tunc principalis non debet audire teſtes ſine adiuncto. Alioqui annullatæ olim fuerunt atteſtationes à ſenatu, in contrarium factæ. Et ſtatutum fuit vt examinatores adiunctum reciperent, anno 1487.die 2.Ianuarij, vt eſt in lib.cõſilij.

Adiunctus an poſsit ut ſuſpectus recuſari. Areſtum.

14 Item ſi ad audiendum teſtes cooptetur hic ſubſcriptor, ſeu adiunctus tunc neutri partium ſuſpectus eſſe debet, alioqui recuſari poterit, ſicut iudex.cap. cùm inter.de exceptio. Et iurare debet hic adiunctus, vt fuit dictum. Et ob id quòd non iurauerat, fuerunt reiectæ atteſtationes. anno 1534. die 4.Martij : vt ſcripſi in tract.nominatio.quæſt.11.per text.in l.hac edictali.§.his illud. C.de ſecund.nup.

Adiunctus de conſenſu partiũ dandus eſt.

15 Idem ſi accipiatur adiunctus ad executionem ſententiæ, vel aliis modis, pragmaticis notis, etiam non debet ſuſpectus dari, ſed cum partium conſenſu. Et non debet dari iudicis, ſeu inquiſitoris conſanguineus, ne eum iudice colludere poſsit : ſed aliàs idoneus eſt conſtituendus.arg.c. quoniam contra de probatio.

16 Præterea ſi iudex ali debeat: vt in c.ſtatutum.§.inſuper. de reſcri.in 6.ita & hic adiunctus,& ſalarium eidem dari debet pro qualitate perſonæ, & conſuetudine curiarum & quantitate cauſæ. l.2.ff.de re iud.

17 Alius itidem de iure datur adiunctus,quando ordinarius iudex recuſatur.l.apertiſsimi.cum authen.ibi ſeq.C.de iudi.quod tamen non procedit in curiis ſecularibus Franciæ: vt pleuè ſcripſi in tract. de recuſationib.& quamuis iudex delegatus recuſari poſsit, & non detur adiunctus, tamen de iure canonico ſecus c.cum ſpeciali.de appel. Quod dicit Romæ ſeruari Staphil. in tract. de liter.iuſtitiæ. verſic.dantur literæ. fol.176.& ſequent. Alia de adiunctis hic non adiungam, ſed orabo Deum vt ſuæ ſocietati me adiungere dignetur.Amen.

TRACTATVS

DE EXCVSATIONIBVS SIVE EXONIIS IN IVDICIIS FREQVENS.

HANC materiam in curiis frequentem eſſe, vtilémque, & non iuſtè,& ſecundum curiarum Franciæ vſum tractatam conſpiciens, breui & ad congruam iudiciorum praxim redigere curaui,vt omnibus notior fiat,& exordiis aliis prætermiſsis ad rem ipſam venio.

Exoine unde diducitur.

1 Imprimis *exoine* vocabulum,eſt gallicum,à Græcis,vt Budæ. ait, diductum, nempe à Græco verbo ἐξόμνυμαι diducitur, quòd eiuro magiſtratum,hoc eſt repudio,& excuſo quippiam, ne magiſtratum gerere cogar.& ἐξόμνυμαι τὴν πρεσβείαν. hoc eſt eiuro legationem, & iureiurando affirmo obire me legationem non poſſe. Inde ἐξομνύσθαι ἕτερον eſt iureiurando eum excuſare, qui iudicio non adeſt,aut euocatus præſto non eſt, & ſic lingua vernaeula *exoine* à Græcis mutuata eſt.

2 † Exoniare enim appellant iureiurando excuſare eius abſentiæ cauſam, qui vadimonio obſtrictus eſt, inde ἐξόμνυσθαι,& exoniatos vulgus appellat vulnere,aut mutilatione cauſatios, id eſt qui ob vulneris, vel mutilationis cauſam detrectare iure militiam poſſunt,teſte Budæo in com-
3 mentariis linguæ Græcæ.fol.9. & ſeq. † Et cauſarium nuncium,qui ad excuſationem mittitur.teſte Budæo in forenſibus.verùm quia multi ſe excuſant,ne in iudiciis compareant,cum præſentes comparere teneantur:ideo de his excuſationibus & exoniis dicendum eſt,quę fiunt ab eo, qui ob crimen præſentialiter,& non per procuratorem comparere debebat.

Nuncius cauſarius ad excuſationem miſſus.

Excuſatur morbo impeditus.

4 Hoc enim iuri æquitatique conforme eſt,videlicet vt citatus non valens ratione infirmitatis, aut alterius impedimenti comparere mittat cauſarium nuncium, quem exoniatorem practici dicunt, qui certiorem iudicem faciat de prædicto impedimento, vt morbus diem differat.l. quæſitum.ff.de re iudic.cap.ſi ægrotans.5.q.3.& c.placuit. ſecundo. in 18. diſt. c. querelam. de procurat. ſic Euangelio Lucæ 14.multi ſe excuſauerunt vocati ad cœnam magnam.

Excuſatio quid.

5 Quia de excuſatione loquimur, excuſatio eſt alicuius iuſtæ cauſæ allegatio, ob quam impeditus vocatus à ſuperiore venire non tenetur.glo.in rub.C.de excuſat.muner.lib.10.& l.1.ibidem.

Qualis debeat eſſe iſte excuſator.

6 Ingrediendo materiam, quæro imprimis qualis debeat eſſe excuſator? Reſpon.text. in ſtylo Bituricen.rub. *des excuſations: & exonies.* ſtatuens diſcretum eſſe debere,ibi, *perſonne de diſcretion.* Hi autem diſcreti intelliguntur,qui qualitates rerum,& monumen-
7 ta diſcernunt.text.in cap ſi qui teſtium.de teſtib. † Et ſic patet, quòd indiſcretæ perſonæ ad hanc exoniam non recipiuntur.de quibus in c.paſtoralis.de iudic.videlicet ſtultus,fatuus,amens, infans,mutus,ſurdus,& id genus hominis,quia non ſunt diſcreti,nec rerum qualitates diſcernere poſſunt.l.operis.cum l.ſeq.ff.de noui oper.nunciat.Iaſ.in l.de pupillo.§.nunciationem. col.penul. ibidem.& in cap.omnis vtriuſque ſexus.vbi ſcripſi.de pœnit.& remiſſ.tamen aliæ perſonæ de iure inhabiles diſcretæ,tamē admittuntur,vt mulier,infamis,excommunicatus, minor,dum tamen ad annos diſcretionis peruenerint.Bar. in l.penul.§.ad crimen.col.5.ff.de public.iudic.l. ſeruum.§.
8 publicæ.ff.de procur.quia iſta eſt allegatio meri facti, quæ poteſt fieri per quemlibet. † Nec obſtat l.quos prohibet.ff.de poſtul. vbi infamis regulariter à iudicio prohibetur etiam parte conſentiente, ſed hoc non procedit, quando allegaret cauſam meri facti neceſſariam pro abſente,teſte Socyn.in cap.veniens.col.37.de accuſat.in 2. quæſt. at in praxi non admitteretur infans excuſans aliquem ad cauſas abſentiæ allegandas,de quibus hîc loquimur,ſed infamis,& aliæ diſcretæ ſic,licet de iure inhabiles ſint ad alia,nec ſolet inquiri de conditione iſtorum excuſatorum, cùm communiter viles mitti ſoleant,qui facilè iurant,& facilius fortè peierant,quod eorum conſcientiis relinquo. (Nam procuratores eos inſtruere ſolent quod dicant.)

Excuſator quid ſit.

9 Secundò quæro,quid eſt excuſator? Reſpon.eſt is,qui venit ad proponendum cauſas abſentiæ alicuius, qui non poterat vel ratione ſui, vel cauſæ, ſeu ignorantiæ, procuratorem conſtituere. per cap. cum dilecti. de dolo.& cap. veniens.de accuſat.in dicto cap.ſi ægrotans.5.quæſt.3.Spec.in titul.de excuſa. in prima parte.vel eſt, qui ſine mandato ad dicendum

excuſationes

excuſatiooes ſeu cauſas abſentiæ,non cauſas cauſæ mittitur.cap.bonæ memoriæ. §. nos igitur.de elect. Specul.io tit. de his qui alieno no.in iudicio interuen.verſic.excuſator, vel qui ad excuſandum aliquem mittitur.l.ſeruum.§.publicè. ff. de procur. nos autem eos excuſatores recipimus in criminalibus,quaodo venire per ſe non poſſunt infirmi.

10 Tertiò quæro,quod ſit eius officium?Reſpon.allegare partis vocatæ ægritudinem,vel aliam iuſtam cauſam,& illam iuſtificare raooibus probabilibus. Innoc. in cap.veniens.de accuſat.Bal. in Margar.in verb.officium.quæſt.31.Barto.in dict.§.ad crimeo. & Spec.in dict.tit. de excuſat. vnde ſolet is excuſator dicere io curia talem io ius vocatum valetudine aduerſa detentum, qui ſioe periculo ſuæ perſonæ comparere non poſſet, nec ad iudicium venire, pedes nec eques, & ſic nollo modo.

Officiũ excuſatoris.

11 Quartò quæro,an is teneatur ſatiſdare de rato?glo.in l.io eum.ff.de regu.iur.§.nemo.ooo teneri affirmat, quam probat Barto.in d.l.pen.§.ad crimen.ff.de publi.iudic. quia cùm in eum non poſsit fieri executio,fruſtra quæritur de ſatiſdatiooe.l.liberto.§.fi.ff.de neg.geſt.Bald.in Margar.in verb.cautio.q.6.Iaſ.& alij in l.filiusfa.in prin.ff. qui ſatiſda.cog.debet tameo promittere de repræſentando citatum in termino à iudice præſtituto.glo.& ibi Alex.& Socy.in rub.ff.io ius vocat.vt eant.nec repræſentare hodie rerum promittit: nec de rato ſatiſdat. in curiis Franciæ, ſed tantùm excuſat ægrum.

Satiſdare de rato an excuſator teneatur.

12 Quintò quæro an teoeatur iurare de malicia, vel de calumnia. Ioan.Andr.io addit.ad Spec. in tit.de iura.calum.in §.ſequitur. verſic. quid. de quæſtionibus eum teneri affirmat, quem ſequitur Socyo.in cap.1.col.fi.& cap.2.col.6.io 20.exten.de iura.calum.nec obſtat authen. hodie.C.de iureiur.propter calum.dando.vbi dicit iuramentum ooo præſtari, ſæpius intelligitur quando ſemel iuratum eſt generaliter de calumnia, ſed quando ſpecialiter eſt iuratum, & ſuper vno articulo,non prohibet quin poſsit iurare generaliter. Hodie iurat dicere veritatem ſuper quibus impedimentis interrogabitur,& noo de calumnia,nec de malicia vt vidi in curiis ſeruari.

Iurare de calumnia an exoniator debeat.

13 Sextò an poſsit pluries excuſare,videtur quòd actus de primo intelligatur.l.boues.§.hoc ſermone.ff.de verbo.ſigni.contrarium communiter tenetur: nam ſi durauerit infirmitas in ſecuoda citatione, adhuc excuſare ſic poterit, & finita prima dilatione, quia iura. dict.l.2.& l.quæſitum. loquuntur geoeraliter, & cùm eadem cauſa duret,ideo excuſari debet, de ſtylo tamen Bituriceo. niſi ſemel reiicitur. & io ciuilibus ſi fuerit pars pluries exoniata iudex poteſt ſtatuere, quod procuratorem in prima comparitione mittet,aliàs contumax reputabitur:vt dicit glo.in l.1.§.ſi is qui. ff.ſi quis cautio.Bartol.in l.1.ff.de diuerſ.& temporal.præſcrip. & Maſuerius in dicta rub. de contumac.no.14.vnde inferius dico vltra ſemel ooo recipiendam excuſatiouem.

Pluries excuſare an ſit liberum.

14 Septimò quæro, an excuſator miſſus poſsit ægri priuilegium allegare,ſiue exceptiooem aduerſus iudicem,aut cõtra partem opponere,Reſpon.non:quia iſta mandatum requirunt. Henric. Boic.in d.c.veniens.& infra dicam in 10 q.

Excuſator non allegat priuilegiũ nec cauſam.

15 Octauò quæro, ſi iudex nolit admittere excuſaooem propoſitam, oec cauſas allegatas, an poſsit excuſator appellare?Reſpon.poſſe.Bald.in Marga.in verb.officium,vel proceſſus poſteà factus erit nullus.not.in cap.ex parte.de appell.Socyo. in dict.cap.veoieos.col. 37.verſic.& aduerte. ſi tamen oon appellauerit,non puoietur.in dict.l.liberto.§.fin.ff.de nego.geſt.quia oon cogitur,vt ibi:hodie cauſas taotùm ſacti allegat,nec aliud facit,nec appellat de ſtylo curiarum Franciæ.

Appellare an excuſator poſsit.

16 Nonò quæro,quis poſsit mittere excuſatorem, ſiue exoniatorem? Reſpoo. Reus,non actor: alioqui ſi actor mittat, poterit reus ab obſeruatione iudicij abſolui cum expen. cùm actor procuratorem teneatur mittere.gl.in verb.poteſtatem.& ibi.Bar.in l.1.ff.de diuerſ. & tempor. præſcri. Cy.in l.1.C.de reſti.mili.Maſuer.in rub.de contuma.§.item contra eum. vbi dicit nuper fuiſſe declaratum,tamen in ſtylo Bituriceo.admittitur tam actor quàm reus, vt patet in text. ſtyli Biturigum ibi,*ſoit demandeur ou defendeur*:quia in iudiciis debet eſſe æqualitas.reg. in iudiciis. de regul. iur.lib.6.quod in curia ſuprema Pariſ.ooo vidi ſeruari in actore,ſed in reo tantùm.

Quis excuſatorẽ mittere poſsit.

17 Idem dico in electo ooo comparente, intra menſem ad peteodum confirmationem, vt ſaltem excuſatorem mittere debeat, ſeu procuratorem.c.cupiẽtes.§.quòd ſi per viginti.de elect.lib.6.

18 Idem io criminalibus, vt debeat mitti excuſator ad allegandum cauſas innocentiæ, teſte Barto.in extrauag ad reprimendum.in verb.neglexerit.quomodo io læſç maieſta.crimi.proceda. & Alex.coo.41.viſo proceſſu.in 6.vol.quod reprobat praxis Franciæ,quamuis de hoc multa ſcribat Anto.de Canar.in tract.de excuſato.per totum,poſt Spec.eo.tit.ſed curiæ Fraociæ admittunt excuſatorem in crimioalibus,quando per ſe debet quis comparere, & nõ per procuratorem:tunc ſi citatus ille morbo ſontico detineatur, poterit excuſatorem mittere ad eum excuſandum, noo autem reciperetur,ſi cauſas innoceotiæ allegaret,& ita ſeruant etiam ſupremæ curiæ Franciæ.

Praxis Frãciæ mittẽdi excuſatorẽ & ſuper quibus.

19 Idem in curato ſeu vicario habente curam aoimarum, vt ſi ſit impeditus ire ad ſynodum, teneatur mittere excuſatorem,vel literas.c.placuit.18.diſt. Henric. Boteus in tract.de ſynodo epiſcopi.in 2.parte.ou.69.& ſeq.

Curatus impediens ad ſynodum ire ſe excuſat.

20 Item in cauſa appellationis in ſtylo parlameoti io rub.de cootumacia.§.ſi verò pars io 1.parte,videlicet:vt appellatus,ſi non compareat,excuſatorem mittere debeat,vt ibidem ſcribitur,quod eſt intelligendum quando per ſe comparere teneretur, vt in criminibus, alioqui contra:vt inferius dicetur.

idem in appellato.

21 Decimò quæro, quis ſit effectus excuſationis? Reſpoo.vt ſi iudex procedat contra abſeotem

Excuſationis effectus.

ſic ex

ſic excuſatum,& ferat ſententiam,erit ipſo iure nulla.dict.l. quæſitum. & ibi gl.& Bar.intelligunt quando iudex ſcit impedimentum,vt poſt excuſationem : alioqui non eſſet nulla, ſed impeditus ſi excuſatorem non miſerit petere reſtitutionem in integrum per literas Regias, probato impedimento poterit.glo.& doct.in dict.c. querelam.de procu.& in l.2.§.ſi quis.ff.ſi quis cautio.l.non videtur latitare.ff.de iudi.{Et Petr. Pariſi.conſil.102.quod ſententia.in 4.vol.}

22 Quia poſt excuſationem lata eſt contra abſentem non contumacem ſententia, & ſic nulla. l.ea quæ.C.quomodo, & quando iudex.& l.penul.Iaſ.in addit. ad Portum.In §.item propter. de excuſatio.tuto.in inſtit. & Iacobi.in rubr.ff in ius voca.vt eant. Anto.in additio.ad Vbert.de Bonacurſo.in rub.quibus modis citatio.circa finem.in verb.valetudine.& iſta eſt communis opinio ſecundum eos. & nota perpetuò quòd iſta excuſatio debet fieri iudici, vt iudici : & non valeret ſi fieret ei tanquam priuato, vt puta in domo, vbi non reddit ius,vel in eccleſia, ſecundum Bald.& Iacobi.in d.§.ſi quis in iudicio.ideo in Francia fieri ſolet iudici pro tribunali ſedenti.

Excuſatio vbi fieri debeat.

23 Adde etiam quòd ſi tales excuſatores inciderent in latrones, & caperentur vel interficerentur,excuſarentur mittentes.text.ſolennis in l.cum à matribus.C. qui petant tuto.Archi.Alexan.& alij in c.epiſcopus.in 1.18.diſt.& illum tex.dicit ſing.Bal.in Marga.in verbo,citatio.in 46.q.ad hoc quòd citatus ſub pœna, ſi miſit procuratorem, qui in itinere interfectus, non incidit in pœnam, quod eſt valdè notandum.facit c.venerabilibus.§.porrò de ſenten.excom. in 6.

Si excuſator in latrones incidat, & nõ poſsit excuſare, quid iuris.

In Francia nullo comparente datur defectus,& iterum in ius vocatur hîc contumax ad videndum adiudicari defectus vtilitatem,qui ſi compareat,& iſta probet, inducetur primum edictum, & vti vulgo dicitur,*ſera rabatu le defaut*, ad hoc vt ad nullas expenſas primæ contumaciæ teneatur,ad quas,ſi non probet ſupradicta,condemnabitur,vt ſcripſi in tract.de contumac. & defectu. & hoc in ciuilibus, diuerſum eſt in criminalibus, nempe ſi perſonaliter compariturus neminem mittat,dicetur eum capiendum,& in carceres coniiciendum, ſed aduerſa eum valitudo excuſabit.

24 Vndecimò quæro, an requiratur procuratorium ad excuſandum ? Reſpon.in ſtylo parla.in rub.de contumacia.in 2.parte.verſic.item circa hunc,dicitur excuſatorem non admittendum,niſi procuratorium deferat,in quo habeat poteſtatem excuſandi,ſiue exoniandi : ſequitur Spec.in tit. de excuſato.in 1.parte.per gl.in c.cupientes.§.quòd ſi per viginti.de elect.lib. 6. in verb.propoſita, dicens debere habere mandatum. & ibi Archi.tenet debere eſſe procuratorem.tex.in d.c.bonæ.in 1.de electio.ac c.ex parte.de priuileg.

Excuſator an procuratoriũ habere debeat.

Tamen ſufficit apud Bituriges, quòd ſit miſſus ſpecialiter ad excuſandum, etiam ſine procuratorio, & iſta eſt communis opinio ſecundum Socyn. in d.c. veniens.col. 37. patet in tex.ſtyli Biturigum ibi, *enuoyé excuſeur pour l'excuſer.* cùm ibi non requirat procuratorium, nec ego requiram.& gloſ.in d.verbo.propoſita, dicit ſufficere,ſi gerens negotium excuſet etiam ſine mandato, vbi etiam ſcribit Ioannes Monachus,quòd ſi amicus velit cauere amicum ratum habiturum, excuſatio admitti ex æquitate debet.glo.tamen in c.bonæ memoriæ.in 1.de electio.dicit quòd nuncius deſignatus ad allegandum cauſas infirmitatis, vel abſentiæ, debet eſſe literatoriæ deſtinatus. per text.in cap prudentiam.in primo reſpon. de offic.deleg.& illa glo.in hoc ſeruatur, quòd exoniator debet eſſe expreſsè, etiam ſine literis ad hoc miſſus, & ſe ad hoc miſſum allegare debet, alioqui non auditur.vt in conſuetudin.mag.patet.eod.titul.in fi.lib.3. & ſine mandato poteſt allegare cauſas abſentię facti,ſecus ſi iuris.Imol.in d.§.ad crimen.Bal.in l.reos.col.pen.verſic.vlterius quæro.C.de accuſat.vide eum in cap.1.col.2.de milite vaſſal. qui contumax eſt. in feudis. & tam facile eſſet alicui mittere procuratorem ad cauſam,quàm conſtituere nuncium excuſatorem per literas,ob id in praxi ſeruatur:vt ſine literis & mandato in ſcriptis facto excuſator mitti ſoleat, & recipi : quia fortè is valetudine detentus demens factus eſt:ob id vxor vel amici iſtum excuſatorem mittent.

25 Duodecimò quæro,quid ſi iudex non vult illi excuſatori credere? Reſpon. excuſator debet offerre ſe probaturum cauſam ſeu cauſas per eum allegatam vel allegatas, & ſi iudex nollet admittere,non valebit poſteà proceſſus,quia habetur pro certificato.l.ait prætor.§. ſi quis particeps. ff.quæ in fraud.credito. probato poſteà impedimento vincet pars in cauſa nullitatis : igitur iudex debet excuſatori dare terminum, vt doceat de ſuo impedimento.l.inter accuſatorem.& l.penult. §.ad crimen.ff.de public.iudic.& excuſator debet proponere, ſi non credatur ei, quòd veniat is, qui non credit, & expenſis ſuis:ſcilicet non credentis,excuſator ducet eum ad locum infirmi,vbi inueniet vera eſſe, & iſta dicat eſſe ſibi commiſſa per infirmum vel illum qui eum miſit, vt in ſumma rural.eo.tit.ſic deſcribitur.& ſi non obtulerit ſe probaturum,valebit ſententia. per l.liberto.§.fi.ff.de neg.geſt.vbi appellari poterit,ergo ſententia valet.

Iudex ſi nolit credere excuſatori quid agendum.

Conſultius tamen eſt, quòd iudex pronunciet abſentem contumacem, niſi cauſa abſentiæ ab excuſatore probetur,& dicunt pragmatici dari defectum,vel congedium *ſauf ſon exonie*, arg.l.qui vias.ibi ſub exceptione.ff.de damno infect.& in ſtylo Picta.rubr. *des conteſtations où le procureur du Roy eſt partie.* Bart.in extrauag ad reprimendum.in verb.neglexit. & in dicta l.quæſitum. Panor.& alij.in cap. querelam.de procurato Maſuer.in ſua practi.rubr.de contumacia.§.item contra eum.

26 Decimotertiò quæro, quomodo probabit excuſator illum fuiſſe infirmum.Primùm poteſt probare per medicos deponentes excuſatum fuiſſe tali febri ephemera,& tali die correptum,quibus in hoc creditur. l. ſemel.C. de re milita. lib. 12. licet plerique parabolani conſcientiæ obliti,

Infirmitas quomodo probetur.

multa

multa ſoleant iudicibus mendacia, fauorem clientum potius, quàm aoimas reſpicientes, eouneiare, ſuis verbis magis quàm factis eos valetudinarios reddentes : ideo Neapoli io magna curia vicariæ ſeruatur, quòd debet præſentati inſtrumentum publicum cootinens, quòd talis eſt in tali loco æger, & in illo inſtrumento debet inſeri medici depoſitio, cõtineos quòd talis æger noo poteſt in iudicium propter ſuam infirmitatem proficiſcei. ſed io Fraocia datur defectus ſalua exooia, & datur dilatio parti aduerſę volenti probare illum ſanum, & vtraque pars probabit inteotiooem ſuam, ſi velit, & poſſit: poſſet etiam probari iofirmitas per aſpectum corporis, quia facies eſt extenuata, quaſi homiois ab infirmitate ſurgeotis. argu. l. minor. 25. annis adito. ff. de minorib. poterit etiam per familiares probari, qui aſtiterunt morbo. l. conſenſu. C. de repud. & l. de ſubmerſis. C. de naufrag. & ibi Barto. lib. 11. vel aliis indiciis & probationibus, ac etiam per iuramentum iofirmi, ſe-
27 cundum Bart. in d. l. quæſitum. & Imol. ibi. † Et iudicatum per areſtum fuit, quòd ſufficiebant quatuor teſtes ad exoniam probandam, quamuis ſeptem requirerentur olim, & iurameotum partis affirmantis in bailliuatu Rhemenſi, ſed hoc fuit reprobatum, vt Ioan. Gallus ſcribit in quęſtione. per areſta. quæſt. 145. per areſtum fuit in antiq. ſtylo, quia in oouis omnia fuerunt immutata: ideo in illis alia allegatione opus eſt.

Praxis Franciæ.

Areſtum. Quod ſufficiant quatuor teſtes ad exoniam probandam.

28 Si tamen pars aduerſa vellet probare cootrarium, videlicet illum ſanum fuiſſe, hoc probare poterit, ne quis per falſos teſtes obtineat. cap. præſentium. de teſtib. & quia probare volentibus mos gerendus eſt. l. circa. ff. de probatio. & in ſtylo parla. rubric. de cootumac. §. & boaum eſt. Maſuer. vbi ſuprà. Et ſi probatum fuerit eum eſſe ſanum, poterit iudex reuocare dilatiooem expectatoriam iam conceſſam. vt not. in l. ſiue pars. C. de dilatio. & in Fraocia ſolet iudex dicere, vt is excuſatus prebendatur, ſeu capiatur vbicunque repertus fuerit, extra tamen loca ſacra. vt dixi art. penult. de contuma.

29 Nota quòd triplex eſt excuſatio. vt per Bald. in cap. bonæ. 1. col. vlti. de electio. vna quæ incidit inuito, vt febris ſubitanea. d. l. quæſitum. & tempeſtas maris. l. Cæſar. ff. de public. & præceptum Regis, vel maioris. cap. cùm parati. de appellatio. quædam eſt excuſatio quæ ex natura cauſæ accidit, propter quam quis noo tenetur iudicio ſiſti. vt in l. vir boous. ff. iudica. ſol. idem ſi propter ferias. l. 2. in fi. ff. ſi quis in ius voc. noo ierit.

Triplex eſt excuſatio.

Tertiò dum quis ratiooe priuilegij excuſatur, ſi tale eſt cui renuociare noo poteſt vt clericus, vt in c. ſi diligenti. de foro compe.

30 Et ſic pooitur hic vnum infirmitatis priuilegium, vt videlicet detentus valetudinine aduerſa excuſetur à comparendo. facit text. in l. ſi quis inſtituatur hæres. in fi. ibi, vel ægritudine, vel valetudioe ita impediretur, vt in ius produci ooo poſſint. ff. de hæredib. inſtit. intellige quando eſſet talis morbus, qui cuique rei agendæ impedimento eſſet, ſecus ſi eſſet leuis febricula, vel vetus quartaoa. d. l. quæſitum.

Infirmitas excuſat à comparendo ſua & ſuorum.

31 Quod debet intelligi noo ſolùm de infirmitate ſua, ſed etiam ſuorum. allegatur gloſſ. in cap. omnis. 23. diſt. & Boer. io §. 18. de iuriſdict. omnium iudi. in conſuetu. Biturigum. & Sanxoo. art. 15. in ordina. Turo. Iaſ. & alij in l. 2. §. ſi quis. ff. ſi quis cautio. & in l. 1. col. penul. de offic. eius. & in l. 1. col. 2. in ius voca. vt cant. & in l. de pupillo. §. ſi quis ipſi prætori. quæſt. 9. de oou. oper. nunciatio. ego verò allego text. in l. interdum. §. 1. ff. de iudic. ibi, humanum eſt propter fortuitos caſus dilationes accipi, veluti quòd pater litigator filium, vel filiam, vel vxor virum, vel quòd filij pareotes
32 amiſerunt. † Et ſui dicuntur vſque ad quartum gradum. teſte Bald. in l. petiooem. C. de aduoca. diuerſo. iudicio. & Barba. cooſil. 28. clementiſſimum. col. 3. in ſecundo vol. Pantal. Caldet. in reper. l. 2. col. 77. ff. de reſcindeo. veodit. alia dixi io l. morbus. ff. de verb. ſign. hodie vix excuſaretur, etiam ob duram valetudinem patris, vel matris, vel vxoris, ſeu alterius eorum obitum.

Sui qui dicuntur.

Noo ſolùm impedimentum morbi, ſed etiam quodlibet aliud excuſat. vt dicit Bartol. io l. 2. ff. de in ius vocan. Paul. in dicta l. quæſitum. & Bart. in l. 2. §. fin. ff. de iniuſto. & in l. penu. C. quomodo & quando iudex. Mathe. in deciſio. 29. quidã. quod in Francia vix recipitur, niſi in infirmitate.

33 Adoertendum eſt, quòd multiplex eſt impedimeotum, primum valetudo aduerſa, de qua proximè dictum extitit.

Multiplex eſt impedimentum.

34 Secundum ſi deteotus ſit in carcere. Barto. & alij vbi ſuprà. Alex. in d. l. quæſitum. & d. l. 2. §. fi. ff. de iniuſto. vbi quaodo ille, qui eſt in carceribus, citatur, noo valet citatio, nec proceſſus, ſi iudex citans hoc ſciuerit, alioqui eſſet oeceſſaria reſtitutio. ſecundum Bart. & alios io d. l. 2. de in ius vocan. & quando poſſit is qui eſt in carceribus ibi recommendari. Barto. in d. l. 2. & de iniuſto. Ange. in tracta. de malefic. io glo. fama. doct. in l. fin. vbi ſcripſi. ff. quod metus cauſa. Aret. conſi. 132. cooſultiſſime. idem cauetur in cooſuetud. Norma. c. 48. *d'excuſation par priſon*, & tunc debent ſecundo iudici deferri literæ primi iudicis, atteſtantis talem in ſuis detentum carceribus.

Carceris detentio excuſat & quando quis recommendari poſſit.

35 Tertium impedimentum eſt, quando locus ooo erat tutus propter inimicos, nemo enim ſe ſuis expooere ioimicis debet. c. accedens. in ſecundo. vt lite ooo cooteſta. ſed eo caſu excuſator mandatum habere debet, & iudex debet ei offerre ſaluum coodunctum, & tunc oon excuſabitur, quo minus compareat. vt docent Imol. & Ana. in dict. c. veniens. & Mathe. de Afflict. in conſtit. Neapol. lib. 1. rub. de liter. cita. ou. 24.

Excuſatio loci non tuti & peſtis.

36 Quartum impedimentum eſt peſtis, quo tempore ooo tenetur comparere aliquis. c. ad ſupplicationem. de renunciatio. c. ex parte primo, de appell. etiam ſi in inſtrumẽto eſſet cautum, quod

Peſtis excuſat.

poſſet

poſſet vbique conueoiri,quia non intelligitur de loco non tuto. Aoto.io cap.1.de iudic.Alex.in l. cùm res.in prin.ff.de lega.1.quia ſalutis & dignitatis prius ratio habenda eſt. l. ſed ſciendum.ff. ad Trebel. Quod intellige verum,quando ius non redderetur io illo loco. Alex.in dicta l. ſed ſcieodum.& l.de ætate.ibidem latè d.de Ripa.in tracta: de peſte.in tertia parte.glo.in verb.peſtis.rubr. de autho.general.conſi.in ptag.& tunc non eſt mittendus excuſator.

Bellũ excuſat citatum.

37 Quintum propter bellum gloſſ.in verb guerram.in d.tit.de authorit. ſacro. conſil. in prag. docto.in l.ex hoc iure.ff.de iuſti.& iure.Bald pleoè io conſi. 45. lata fuit. in tertio vol. & tunc ubi pars de literis ſtatus antequàm diſcedat, prouidere debet in cauſis motis, & moueodis, alioqui excuſator oon reeiperetur,vt ſcripſi.in tracta.de liter.ſtatus.in ſecundo Tomo.commeota.in has conſti.reg.

Vocatus ad maius tribunal à minore excuſatur.

38 Sextum ſi ad maius tribunal ſit vocatus.l.contra.§.primo.ff.de re iudica.quia cùm ad maiorem iudicem debeat accedere, ceſſabit iudieium minoris, etiam ſi lis inchoata fuerit, ſed hoc eſt intelligendum, quando vtrobique citatus perſonaliter fuiſſet: diuerſum eſt ſi ad vnum potuiſſet mittere procuratorem. vt per Bart.Alex.& alios,io dicta l.quæſitum.Socy.in tracta. de citatio. art.31.in 5.effectu.& Hippolyt.in l.de vno.nu.118. ff. de re iudic.ſic ſeruatur in ducatu Normaniæ, vt licet videre in conſue.Normaniæ.c.46.rub. *d'excuſation par iuſtice*.

Mors parẽtũ excuſat.

39 Septimum impedimentum eſt mors patris,aut filiorum, vel vxoris cootingens illo die, quo comparere tenebatur, ſecus ſi famuli.l.2. & ibi gloſſ.fin.ff. de in ius vocan.melior text. in l.interdum.§.1.de iudic.vbi Iacobi.& ſic non poteſt citari, vt tempore fuoeris veniat, ſed vt finito funere ſie, ita declarat ibi Bar.quem alij ſequuntur. facit auth.ſed nec ante oouem dies. C.de ſepulch. violat.niſi famulus peſte oecubuiſſet: quia cùm dominus præſumatur infectus, oon debet eſſe cum aliis, inſtar excommunicati.cap.exceptionem.de excep. & quia oportet fugere, ideo poteſt excuſari, vt hîc: quod in ciuilibus non reciperetur, cùm poſsit procuratorem mittere, iudex tamen ex æquitate ſolet contumaciam contra illum coocedere, ſalua tamen dilatione decem vel quindecim dierum, intra quam poterit pars comparere, vel procuratorem mittere.

Vxorẽ ducens à cõparendo excuſatur.

40 Octauum ſi in illum diem ducat vxorem, vt habetur Lucæ 14.cap.vbi nullam petit excuſationem ad cęnam magnam vocatus, qui ducebat vxorem. Archidiac.in cap. diſplicet. per illum text.in fi.23.quæſt.4.tex.in d.l.2.ff.de in ius vocan.Socy.in tracta.de citatio.art.5.quæſt. 17. & qui citaretur dum comitatus vadit ad eccleſiam nubeodi cauſa, vel quando comitatur funus, actiooe iniuriarum experiri poſſet contra eum, qui diem ei dixit.docto.in dicta l.2.& l.plerique.de in ius vocan.oportet autem quòd is, qui ſeruitutem duram ſubit, die ſaltem nuptiarum lætetur. tamen vix reciperetur hîc excuſator in criminalibus.

Mulier tempore partus excuſetur.

41 Nonum ſi mulier puerum illo die pariat, vel parere velit, ipſa excuſatur. docto.in dicta l. 2.vel ſi dum eſt citata ſit grauida multorum menſium & dierum. Bald.in l.Imperator. in ſecundo.ff.de ſtat.homi.gloſſ.in §.fiat igitur inuentarium, in auth.de hæredib.& falcid. colla. 1.l.2.§.ſi non propter.ff.ſi quis cautio.Guido Papæ in deciſiu.Delphinal.quæſt.256.mulier.vnde mulier ſic condemnata,& excuſata, impetrauit literas ciuiles cootra areſtum,quæ fuerunt comprobatæ anno 1513.die decimaſecunda Decembris.

Areſtum.

42 Fallit ſi eſſet mulier ruſtica, & valens, ita vt eo tempore portet onera, ac ſi non eſſet grauida,& tunc ad iudicium ire poſſet, & noo excuſaretur, niſi ſit valdè partui proxima. teſte Fulgoſi: & Iaſ.in d.l 2.quem citat Ioan.Sanxon.in Turon.ordina.art.15.l.prægnantis.vbi doct.ff.de pœn.

Abſens cauſa reip.quãdo excuſetur.

43 Decimum ſi abſens cauſa reipublic.ſit,tunc excuſari poterit.tex.in l.1.ff.de diuerſ.& tempor. præſcriptio. ibi, proinde ſiue apud hoſtes ſit, ſiue reipublicæ cauſa abſit, ſiue in vinculis ſit,aut ſi tempeſtate in aliquo loco, vel in regione detineatur, vt neque experiri, neque mandare poſsit, in ea cauſa eſt,vt experiundi poteſtatem non habeat,nec poterit procedi contra iſtum abſentem vſque ad reditum eius vt Mathe.aſſerit in conſtitut.Neapolit.lib.2.rubr.de bannitis.nu.22.

Literæ ſtatus impetrantur à milite.

In Francia tamen impetrare abſens, vel eius conſanguineus literas ſtatus poteſt, vt cauſa differatur vſque ad aduentum ſuum.vt in rubr.de literis ſtatus ſcripſi,& procurator cauſæ hodie hoc ſolet facere.

Nobilis excuſatur ſi veſtimenta nõ habeat.

44 Vndecimum ſi nobilis propter paupertatem venire non potuit, quia non erant eidem veſtimenta,& oudus ſine dedecore apparere non poterat.c.ſi qui teſtium.de teſtib.gloſſ.in §.fiat igitur inuentarium.in autheo. de hæredib.& falcid. colla.1.in verb. oeceſsitas.l. in eadem.ff.ex quib. cauſis maio. & tunc ad ipſos debet mitti iuramentum, ſicut ad egregias perſonas. Roma. ſingul. 170. Item quæro dicens ſe habuiſſe de facto Romæ.vnde glo.in l.inuiti.io prima.ff.de teſtib. glo. in ele.cupientes.§.cæterùm.io verbo alia iuſta.de electio.lib.6.quo ad crimeo nil prodeſſet, ſed in ciuilibus prodeſſe poſſet.

Vis fluminis & inũdatio aquarum iuſtum eſt impedimentũ.

45 Duodecimum impedimentum eſt ob inundationem aquarum,ſiue ob vim fluminis.l. 2.ff. ſi quis caut.vim fluminis intelligere debemus, & ſi magnitudo eius impedimento ſit, ſiue pons ſolutus ſit, vel nauigium non ſtetit.ſic declarat Iuriſconſul. in dicta l.2. §. vim fluminis. hoc intelligi debet, ſi per alium locum etiam loogiorem tranſire ooo poterat, alioqui contra, vt ibi ſcribitur.

Impedimentum niuium excuſat.

46 Decimumtertium ob niues. Alber.in dicta l.2.§.ſi qois io iudicio.& ibi not.per l.ſcire oportet.§.ſufficit.ff.de excuſat.tuto.& ita habetur in magno conſuetudina.rub. *des exoines*. libro tertio.

& io ſumma

& in ſumma rural.fol.7.vbi numerantur aliqua impedimenta & Boër. in §.18.de iuriſdict. omni. iudic.Calder.conſil.5.an ſi quis.rub. de dilatio. & Vbert.de Bonacurſo. in practi.ſua,rub. quibus modis cita. circa finem, & idem habetur in conſuetud. Norman. rub. *d'excuſation par noiſ.* cap. 47.fol.54.& his caſibus non nititur excuſator, quia ſi excuſator ire ad ius poſſit, ergo & pars citata ire debebat.

47 Decimumquartum ſi ob tempeſtatem venire non potuit.d.l.2.§. ſi quis.& §. ſequen. declarant docto.ſiue ſit maritima, ſiue terreſtris, dummodo ſit impedimento itineri, vel nauigationi.

Tēpeſtas excuſat & quid probādum ſit.

48 † Nō tamen ſufficeret quòd probaretur tempeſtatem fuiſſe in mari, vel vim fluminis, niſi probetur, quòd de domo ſua receſſerit. Bar.in d.l.2.§.quod diximus. per text. in l.qui cōmeatus. ff.de re mili.& iſta eſt cōmunis ſententia ſecundum Iaſ.in d.§.quod diximus, ſed contrarium tenent Fulgo.& Paul.ibi, & Lucas de Penna.in l.fin. C.de cōmeatu.col.2.lib.12. quia fruſtra fit id, quod non releuat, l.hæc ſtipulatio.§.diuus.ff.vt lega.no.caueat.l.non cogendum.§.Sabinus.ff. de procurat.ars & natura nil faciunt fruſtra. l.qui bis.idem.ff.de verbo. oblig.§. minorem. inſtitu. de adoptio.

Conciliātur opiniones cōtrariæ,in domo egreſſum oportet.

Ego tantos patres diſcordes ſic conciliarem, vt videlicet opinio Bart.procedat, quòd oportet domum egredi, quando illa tempeſtas vel inundatio venit, poſteaquàm debuiſſet citatus à ſua domo eſſe egreſſus, aliàs ſecus, vt ſi Bituricen. fuit citatus Pariſis ad decimam diem, hic non egreſſus fuit domum ſuam per ſeptem dies, poſteà venit tempeſtas,dico quòd poſtquàm ſe arctauit, eidem non ſuccurritur, quia tardius à loco profectus eſt: ſecus ſi citatus ſit ciuis Iſſoulduni coram iudice Bituricen. & tempeſtas ſiue vis fluminis accidit poſt citationem, non tenetur egredi domo ſua, quia nil eidem prodeſſet,& ita probat text.in dicta l.qui cōmeatus,ibi, dum tamen non tardius à loco ſe profectum probet, quàm vt occurrere poſſit, certe ſuperfluum eſſet,ſi dum ſum domi, & vno die poſſum ad locum iudicij accedere, item ad flumen,poſtquàm conſtat me tranſire non poſſe, & idem eſſet ſi longo tempore duraſſet tempeſtas.

Et intellige vt dixi, quòd oportet eſſe profectum à domo non tardius, vt ſi Lemonicen. qui ad Pariſ.habet duodecim dies pro itinere, non proficiſcitur expectans vim fluminis, quæ accidit, ſed non niſi in fine termini, tunc non ſuccurritur, quia poſtquàm non probat ſe profectum, præſumetur,quòd non veniſſet, etiam ſi tempeſtas ceſſaſſet. Aufre.quæſt.302.item quid ſi aliquis: probat text.in l.ſi cui.§.fin. ibi, continuare iter non potuit.ff.ex quibus cauſis maio. Iaco. in l. in exceptionibus.§.vlti.de probatio.ex æquitate vidi partem excuſari, quamuis non probaſſet, quòd domo egreſſa erat, ſed quòd fuit fluminis vis,& aquarum profluuies,prout hoc anno 1547.propter quam pars pontis ſancti Michaelis in ciuitate Pariſ.corruit.

49 Fallit quando impedimentum eſſet procuratum & affectatum, quia non prodeſſet, ſed iſtud affectatum eſſe non poteſt, quia Dei fato venit. gloſſ.in clemen.a.§.illis.& ibi Cardi.de pœnis.& dicta l.2.§.fin.& Iaſ.in l.ſi verò.in prin.ff.qui ſatiſda.cogan.Fely.in cap.fi.de teſtib.

Iuſta impedimēta an ſint arbitrio iudicis relinquenda.

50 Alia impedimenta an ſint iuſta, arbitrio iudicis ſunt relinquenda, cùm numerari non poſſint.gloſſ.in cap.ſi quis iuſto.de elect.lib.6.facit l.1.ff.de iure deliberand. & hæc in ciuilibus intelligas paucis exceptis.alia quæ excuſant licet videre per Calder.conſil.5. an ſi quis.rub. de dilatio. & per Brixien.in verb.excuſatio. & quæ ſcripſi in §.1.in gloſſ.impedimento.de colla. in concord. tex.in l.fi. C.de proxi.ſacro.ſcrin.lib.12.

Impeditus cōparere an proteſtari teneatur.

51 Pro complemento huius materiæ quæro, an impeditus comparere propter impedimentum aliquod ex ſupra numeratis, vel aliud iuſtum teneatur proteſtari, quòd compareret, niſi eſſet impeditus, ſuper hoc ſunt duæ opiniones, vna quòd teneatur proteſtari per cap.fin.de appel. & l.fi. C.de his qui per metum iudi.non appell.text.in l.2.ff.de nautic. fœnor. & l. mulier. de lege commiſ.cap.cupientes.& ibi gloſſ.in verb. propoſita. §. quòd ſi per viginti. de elect.lib. 6. quam tenet Bart.in l.de pupillo.§.ſi quis ipſi.ff. de noui operis nunciat. Anto. in cap. cùm non liceat. de præſcrip.& Alex.conſil.19. viſo proceſſu. in 1.vol & conſil. 151. viſo themate. col.penult. in 2. vol. & conſi.164. viſo proceſſu.col.2. in eo.vol.Fely.in c.ex tranſmiſſa.col.2.de præſcrip. & in cap. venerabilis.col.3.de iudic.vbi dicit neceſſariam eſſe proteſtationem, niſi in tribus caſibus,quos ibi licet videre, & idem habetur in rubr. de pacific. poſſeſſoribus. in Concordatis. & ibi ſcripſi in meo tractatu.

52 Secunda eſt opinio, quòd non ſit neceſſe proteſtari, & ſecundum iſtam eſt facienda regula, quòd impeditus comparere aliquo impedimento obſtante non tenetur proteſtari.text.in l.2.§. quod diximus.ff.ſi quis caut.vbi tex.non requirit proteſtationem, ſed tantùm impedimentum, & alibi Bart.in l.2.§.dies.ff.quando appell.ſit.dicit eſſe de conſilio quòd impeditus proteſtetur.idem tenet Baldus in addit.ad Spec.in titulo de appel.verſicu. non fallunt. Areti.conſil. 163. verum eſt. col.3.

Vtile tamen eſt, quòd fiat proteſtatio.teſte Inno.& Panormi.in cap.ex tranſmiſſa.de præſcriptio. & Iaſ.in l. properandum. §. ſinautem alterutra. C. de iudic. ſi tamen aliter poſſet de animo conſtare, non eſt neceſſaria. Claud. Aquen.in dicto §.ſi quis ipſi prætori.& quia praxis Franciæ hanc non requirit proteſtationem.

53 Amplia etiā ſi fuerit impeditus facto aduerſarij.l.quibus diebus.in prin.ff.de cōdit.& demōſt.

l.1.§.ſi reus.de eo per quem factum erit,ſed contrarium docet Peruſ.in dicto c. fi. & communiter docto.ibi tenent hoc caſu proteſtationem neceſſariam.

54 Secundò amplia etiam ſi ſit impeditus facto iudicis.l.arbiter ſi calendis.ff.de arbitr.Areti. d. conſi.162.licet contrarium teneat Cardi.Alex.& Imol.in d.cap.fi.de appell.quia vbique eſt eadem ratio, dummodo probetur impedimentum extra proteſtationem,quid opus erit proteſtari,& hoc ſeruat praxis Franciæ non requirens in hoc proteſtationem.

55 Tertiò amplia etiam ſi impedimentum prouenerit caſu fortuito, tunc non requiritur proteſtatio.l.2.ff.ſi quis caut.l.qui commeatus.de re milit.

56 Quartò etiam ſi impedimentum procedat ex perſona impediti, id eſt illius qui debet actum facere.d.l.quæſitum.& l.1.ex quib.cau.maio. Imò etiam ſi quis tractet de ſe exonerando, ſufficit quocunque modo appareat de impedimento, dum tamen conſtet,quòd feciſſet, quod debebat, niſi fuiſſet impeditus.Alexan.& Aquen.in d.§.ſi quis ipſi.in 12.quæſt.Bart.ff.de noui oper.nuncia. l.de pupillo.

Proteſtari quando quis teneatur.

57 Primò fallit quando lex requireret proteſtationem fieri ad declarandum voluntatem, tunc eſſet neceſſaria proteſtatio.d.l fin.& cap.fi.de appell. vt appareat ſtetiſſe per iudicem, & non per partem, vt dicit ibidem Dec. & habetur in rub. de pacifi. poſſeſſ. vbi dixi abundè in tracta. meo. num.310. & ſeq. vel quando impeditus vult facere actum coram aliis perſonis, & in alio loco, quàm coram illis, coram quibus tenebatur, tunc eſt neceſſe proteſtari.d.c.fi.& cap.paſtoralis. de offic.ordin.l.fi.C.de vſur.pupil.l.ſi reus paratus.ff. de procur. de Ripa. In tracta. de peſte,in tertia parte.quæſt.6.fol.47. & ſeq. Ratio eſt, quia cùm ille actus poſsit fieri pro libito voluntatis, & ex neceſsitate, & ex diuerſis cauſis, & ad diuerſos fines: ideo requiritur proteſtatio animi declaratoria,vt ſciatur,quo animo fiat,& ad quem effectum,vt in dicta l. fin.& l.at ſi quis. §.plerique. ff. de relig.

58 Secundò limita, quando ex facto ſuo quis vel et non ſolùm à mora excuſari, ſed etiam ius nouum acquirere in præiudicium aduerſarij, vel aduerſarium in mora conſtituere,tunc requiretur proteſtatio.d.l.ſi reus paratus. & l.Labeo.ff.de nautic.fœnor. Areti.dicto conſil.162.Aliam limitationem tradit Cardi.conſil.128.in quæſtione.& aliàs Fely. in c.ex tranſmiſſa. col. 4. de præſcript.& Henric.Boteus in tracta.de ſynodo epiſcopi.in ſecunda parte.

59 Bonum eſt & tutius, vt voluntas declaretur, quòd quis proteſtetur. & ita conſulo ante factum. vt tenet Chaſſa.in conſuetu.Burgun.rub. *des droicts*. §.20.gloſſ. *ou qu'elle ayt empeſchement*, ſed hic ſufficit mittere excuſatorem, licet aliàs non proteſtetur.

Exoniator tantùm in Frãcia in criminalibus excuſat.

60 Hodie iſta exonia ſeu excuſatio tantùm in Francia recipitur in criminalibus, quando reus debet perſonaliter comparere, & ſic vidi in forenſi iudicio ſeruari, in ciuilibus verò procuratorem quis mittere debet, alioqui contumax reputatur, tamen ſi aliquo iuſto impedimento obſtrictus fuerit, pœnam contumacis non patietur.per l.contumacia.§.pœnam. ff. de re iudi.vbi ſic dicitur, pœnam contumacis non patitur, quem aduerſa valetudo, vel maioris cauſæ occupatio defendit.& ſic eo poſteà comparente vulgò dicimus, *luy ſera rabatu le defaute*: & ob impedimentum euitabit impenſas contumaciæ & duos caſus, quibus etiam in ciuilibus habet locum exonium.no.gloſſ.in c.2.de procura.quando maritus eſt extra patriam, vxor illum excuſare de ſtylo ſolet.

Impedimẽtũ quomodò probetur.

61 Inſuper quæro quomodo probetur impedimentum? Reſpon.euidentiſsimis probationibus.l. vlti.§.illud. C.de tempo.appel.quæ eſt ſing.ſecundum Roma. ſing. 208. tu ſcis. & ſic per teſtes. gloſſ.in c.cupientes.§.quòd ſi per viginti.in verb.plenam fidem.de elect.lib.6.

Iuramento quãdo probetur impedimentum.

62 Fallit quando impedimentum eſſet tale, quod non poſsit facilè per teſtes probari, tunc probabitur per iuramentum, & hoc iudicis arbitrio relinquitur.per l.theſaurus.ff.ad exhib. l.fi. C.de fide inſtru.quia ex neceſsitate multa permittuntur, quæ aliàs non permitterentur. l.1. ff. de offic. conſul.Peruſ.in c.ex ratione.col.3. de appel. & maximè ſi ſit honeſtus vir is, qui impedimentum allegat.Guido Papæ in ſuis deciſio.quæſt.64.ſi altera pars.& quæſt.205.in cauſa appellationis.Iaſ. & alij. in l.2.§.quod diximus.ff.ſi quis cautio. & Henric.Boteus in d.tracta.de ſynodo epiſcopi.in ſecunda parte.

63 Reſtringe quando ſemel fuiſſet periurus.c.paruuli.22.quæſt.vlti.quia ſemel periurus facit,vt amplius ei non credatur.Salyc.poſt Bal.in l.contra.C.de non num.pec.Nam ſemel malus ſemper præſumitur in eodem genere mali.reg.ſemel.de reg.iur.lib.6.

64 Secundò reſtringe,quando ageretur de graui præiudicio. Alex. & Iaſ.in d.§.quod diximus.

65 Tertiò reſtringe vltra ſemel.l.fi.ff.de bon.autho.iud.poſſ. & alia vide per Iaſ.& alios in d.l.2. §.quod diximus.& per Chaſſa.in d.§.20.in gloſſ. *ou qu'elle ayt empeſchement*. in conſue.Burg.& in additio.ad Vbertum.in rub.quib.mod.cita.contemni poſsit.in verb.impeditus.

66 Quartò intellige, quòd ille qui debet iurare, non debet iuramentum ſubire antequàm ſibi deferatur, alioqui nil eidem proderit.l.3.ff.de iureiuran. hoc expreſsè tradit Iacobi. in l. in exceptionibus.§.vlti.in fi.ff.de proba.allegat Bar.conſi.72.ex facto.

Allegare nõ ſufficit impedimentum.

67 Notandum eſt tamen, quòd non ſufficit allegare impedimentum, niſi probetur, quòd fuit cauſa immediata, quare non venit probando diligentiam adhibitam, vnde ſi canonicus probet infirmitatem, non ſufficit, vt habeat diſtributiones quotidianas,niſi appareat, quòd infirmitas fuit cauſa cur non interfuit diuinis, probando quòd ſanus conſueuerat intereſſe. Fely.

in cap.

in c.ex tranſmiſſa.col.1.Iaco.in dicta l.in exceptionibus.§.ſi.ff.de proba.Iaſ.in l.properandū.§.ſin-autem vtraque. col. 1.& ſeq.C.de iudic.ſcripſi gloſſ.impedimento.§.2.de colla.in concord.in actu forenſi ſeruatur,quòd ſufficit probare impedimentum,& allegare quod fuit cauſa cur citatus non comparuit, vel aliud non fecit, ſed hoc probare non tenetur.

68 . Quæro an citatus impedimento detentus teneatur mittere procuratorem? Iſta quæſtio eſt difficilis, & valde intricata, ſecundum Socy.in tracta.de citatio.artic.5.quæſt.28. Ego arbitror regulam eſſe figendam, vt impeditus procuratorem mittere teneatur. per cap. querelam. ibi cùm non poſſit quis cogi, niſi velit in grauioribus cauſis procuratorem conſtituere, ſumendo arg.à contrario.de procurat.& ibi docto.gloſſ.in cap.cùm dilecti.de dolo.gloſſ.in c.ſi ægrotans.5.quæſt. 3.probatur in l.1.§.vſus.ff.de procur.vbi dicitur, vſus autem procuratoris perquàm neceſſarius eſt, vt qui rebus ſuis ipſi ſupereſſe vel nolunt, vel non poſſunt, ſaltem per alios poſſint, vel agere, vel conueniri.l.2.ff.ſi quis in ius vocat.non ierit. Ratio eſt, quia iniquum eſſet vt propter abſentiam, vel impedimentum vnius, ius periret alterius. l.ſed & ſi reſtituatur.§. ſed ſi dies. ff. de iudiciis.nempe vnus, non poteſt alterius etiam ſocij conditionem deteriorem facere.l.2.ff.de ſeruitu.

Impeditus an procuratorem mittere tenetur.

69 Amplia ſiue citaretur vt compareret per ſe, vel per procuratorem, quia vbi vna pas alternatiuè impleri non poteſt, altera, ſi poteſt, debet impleri.l.ſi in emptione.§.pen.ff.de contrah. empt. ſiue ſimpliciter, quia etiam hoc in caſu videtur citari, vt compareat per ſe, vel procuratorem.l. 1.§.vſus.ff.de procur.l.fin.C.illo tit.vbi Iaſ.& Iacobi.

70 Amplia etiam ſi eſſet impeditus priuilegio perpetuo, vt perſonæ illuſtres, & aliæ deſcriptæ in l.penul.C.de procura.& l.2.ff.de in ius vocand.& ibi Bart.& alij.

71 Tertiò amplia tam in actore quàm in reo.cap.intelleximus, de iudiciis. & cap. cùm inter.de except.& ibi uot.facit text.in dicta l.1.§. vſus.ibi,agere vel conuenire, cum limitationibus tamen, infrà tradendis.

Etiam priuilegiatus procuratorē deſtinare debet.

72 Quartò amplia etiam ſi voluntario impedimento, vt ſi mercator in mercatura detentus eſſet.arg.cap.inter quatuor.& cap.fin.de maioritat.& obed. Imol.in dicto cap.querelam.l.1. ff.eum qui appella.in prouincia.defendi.

73 Quintò extende etiam ſi impedimentum eſſet neceſſarium tantùm. vt pote quia eſt relegatus ab hac ciuitate ſua culpa, tenebitur etiam mittere procuratorem.l.Papinianus exuli. ff.de minor.l.ſed & ſi per prætorem.§.1.ex quibus cauſis maior.facit c.primum.qui matri.accuſa. poſſunt. cap perlatum.qui filij ſint legit.gloſſ.in l. Celſus.§.fin.ff.ad municipales.etiam ſi breue eſſet impedimentum, quia ſua culpa non debet eſſe cuipiam emolumento. cap. ex tenore. de reſcri. Alex. conſi.72.viſis.col.2.in 2.vol.

Relegatus tenetur mittere procuratorem.

74 Sextò etiam procedit quoad impediendum & interrumpendum præſcriptionem.l. 1. ff. de diuerſ.& temporal.præſcriptio.& ibi Bar.

75 Item quoad impediendam miſsionem in poſſeſsionem debet procurator mitti, ne pars mittatur in poſſeſsionem.l.ignorare. C.de in integr.reſtit.mili. Innoc.& Boic.in d.cap. querelam. l.eandem.ff.de legatio.quid in extraiudicialibus.vide per gloſſ.& docto.in cap.vno.quo tempore miles inueſtituram petere debeat.

76 Primò limita, quando quis eſſet citatus perſonaliter comparicturus in criminalibus, vel in aliis caſibus permiſsis, cùm non poſsit propter impedimentum comparere, non tenebitur procuratorem conſtituere,ſed tunc exoniatorem mittere poterit vt diximus ſuperius. gloſſ. in c.fin. de maio.& obedien.quia in criminalibus fruſtra procurator interueniret. l.penul. §.ad crimen. ff.de public.iudic.Angel.in l.ſi quis inſtituatur.ff.de hæredibus inſtit.& ibi Imol.per dictam l.2.§.ſi quis in iudicio. & ita fuit iudicatum Bononiæ per do. Gaſparem Portuen. epiſcopum ſedis apoſtolicæ legatum.de conſil.doctor.prout referunt Archidia.& docto.in cap.ſi ægrotans.5.quæſt.3.

Procurator non ſufficit in criminalibus, ſed exoniatore opus eſt.

77 Secundò perdit officium regula, quando in illo loco non poſſet inuenire procuratorem idoneum.l.idémque.& ibi Bart.ff.pro ſocio.vel quando non inueniret, qui vellet onus acceptare, cùm nemo ad id compellatur.§.mandatum.in primo.& §.fin.inſtit.manda. cle.1. de procur. vnde non videtur imputandum impedito, non valenti reperire, cùm nemo ad impoſsibile obligetur.l. impoſsibilium.ff.de reg.iur. Tamen in diuite & potente non eſt præſumendum, quòd non inue-
78 niant procuratorem. Hoſtien.in cap. cùm dilecti. de dolo. † Niſi cauſa agitaretur contra tyrannum,tunc non eſt,qui audeat ei dicere, domine cur ita facis? in hoc verò tam illuſtri regno, ſi pauper litiget contra Regem, datur eidem procurator, & aduocatus expenſis Regis, vt veritas cauſæ ſeruetur.teſte Iacobi.in l.vix certis.ff.de iudi.& Boër.in addit.ad §.24.de conſuetu.feudo.& cenſua.in lib.conſuet.Bitur.ego tamen hoc non vidi ſ. ruari.

Nō inueniēs procuratorē excuſatur.

79 Tertiò fallit, quando cauſa eſſet ardua.gloſſ.in d.c.querelam.& d.cap.ſi ægrotans.& vtrobique per docto.nempe ardua alteri quis non debet committere,ſed cum conſilio ea tractare debet. cle.ne Romani.& ibi Barb.de elect.& conſi.1.col.11.in 1.vol.Fel.in cap.edoceri.col.3. de reſcrip.

80 Et dicitur cauſa ardua, quando quæritur de ſtatu perſonæ,vel de ſtatu libertatis, vel ſubiectionis,vel de aliis magnis rebus arbitrio iudicis.Bald.in dicto c.edoceri.col.2.de reſcrip.& cap.ex ratione.col.2.de appel.vbi dicit etiam cauſam famoſam dici arduam. & Archid. in dicto cap. ſi ægrotans.& Imol.in d.l.quæſitum.per l.infamia.C.de decurio.libro 10.& cap.ex merito.6.quæſt.1. { Petr.Pariſ.conſil.102.quod ſententia.col.2.vol.4. }

In arduis quis procuratorem nō mittit, & quę dicatur ardua cauſa.

81 Idem ſi cauſa ſit omniū bonorum,vel maioris partis.c.1.de reſti.ſpoliat.lib.6.l. propter litem.

ff.de execu.tuto.& §.item propter.inſti.illo titu.

82 Idem ſi cauſa ſit ſuper matrimonio.cap.1.de conſang.& affin.cap.fi.de procur. lib. 6. quia ibi agitur de perpetua hominis ſeruitute.l.2.ff.de libero ho.exibend.

83 Idem ſi cauſa ſit crimioalis, per quam ſolus etiam fuſtium ictus, vel infamia veniret infligenda.l.in ſeruorum.ff.de pœnis.

84 Vel dicitur ardua, quando eſt magni ponderis, vel eſt intricata & difficilis. gloſſ.in d.cap.ſi ægrotans. & aliàs dicitur ardua arbitrio iudicis.Inno.Ioan.And.& alij in d.c.querelam. facit gloſ. in cap ſedes.de reſcrip.

85 Idem ſi ſit cauſa beneficialis.gloſſ.in d.c.qoerelam.c.quàm ſit.de elec.in 6.ſi de maximo ageretur beoeficio, ſecus ſi de paruo.

86 Idem ſi agatur de remotione prælati.c.quanto.in 2.de accuſa.

87 Et quando periculum animæ vertitur, illa eſt valde ardua. cap.præcipimus.12.quæſt.1.doct. in d.cap.ſi egrotans.cùm anima nobis ſit plus, quàm ſtatus corporis, & quàm corpus.l.ſancimus. in prima.C.de ſacroſanct.eccle.cap. Matthæus.de ſymo.

Limitatio præcedētiū.

88 Reſtringe de iure canonico fauore dirimendarum litium, vt etiam in cauſis arduis quis teneatur mittere procuratorem.arg.c.fi.de dolo.c. cùm olim.de teſtib. Socy.in d.tracta. de citatio. artic.5.quæſt.28.hoc tamen non eſt perpetuum,& alios iotellectus habet ille tex.prout. Fely. ſcribit in cap.accedens.in 2.nu.8.vt lite non conteſt. Nos tamen in Francia diſpoſitionem iuris canonici ſeruamus.

89 Secundò reſtringe.quando cauſa deſideraret celeritatem, vt in cauſa electionis.in c.cupientes.§.quòd ſi per viginti.verſicu. inſuper.de elect.lib.6.vbi gloſſ.in verb. procuratorem. hoc dicit ſpeciale, vt in arduis mittatur procurator, ne eccleſia diu vacet paſtore, & lupus rapax interim gregem dominicum inuadat.cap.ne pro defectu.de electio.

Citatus ut corā Papa uel curiis ſupremis compareat procuratorem mittit.

90 Tertiò quando quis eſſet citatus coram Papa, vel principe, nam eo caſu etiam in cauſa ardua procuratorem tenetur mittere.d.cap.cùm dilecti.ſecundum voum intellectu.io.de dolo.& Iaſ. d.§.quod diximus. in fi.niſi impedimeotum eſſet tam circa principalem, quàm circa procuratorem.arg.c.bonæ.in primo.de elect. doct in d. c. ſi ægrotans. col. 2.l.in eadem.ff.ex quibus cauſis maio.& ita ſeruant curiæ ſupremæ, & ferè aliæ regni Franciæ.

91 Quartò limitatur, quaodo neceſſitas eſſet euitabilis, tunc abſens procuratorem mittere tenetur.Bal.in c.2.col.1.de teſtib.poſt Inno.& alios, ſecus ſi ineuitabilis,vt ibidem ſcribitur.

Cœpta cauſa etiā in arduis mittitur procurator.

92 Quintò, quando cauſa eſſet cœpta, & poſteà impedimentum ſuperuenit, tunc etiam in arduis teoebitur procuratorem mittere. text.in l.pennulti. §.1.ff.de legatio. Iacobi. & alij in d.l.2.§.ſi quis in iudicio.quod eſt verum ad iudicij præparatoria, non ad ſententiam, & alia deciſoria.per gloſſ.ſingul.in l.ſi quis inſtituatur hæres.in fi.ff.de hæredib.inſtituen.ſecundum Bal.in margari.in verb.abſens quarto. Alex.& Iaſ.in l.2 §.ſi quis in iudicio.ff.ſi quis cautio. & Barba. in additio. ad Bald.in cap.voo.col.2.de milite vaſſal. qui contumax eſt in feud.ſed in Francia, ſine literis ſtatus vix excuſaretur quis, vt dixi ſuperius in eo tracta.

Impedimentum longum uel breue.

93 Quartò iotellige,quando impedimentum breui tempore eſſet duraturum, tunc poterit excuſari.l.penul.§.1.ff.de vacatiooe mune.l.ſi longius. & l.pars.de iudic.Bal.in l.ab eo.col.2. C.quomodò & quando iudex. † Et quaodo dicatur impedimeotum longum,vel breui tempore duraturum, relioquitur arbitrio iudicis.arg.l.1.ff.de iure delib.Iaco.in d.§.ſi quis in iudicio. Et quando impedimentum eſſet dubium, debet iudicari loogum.arg.l.ſufficit ff.de condi.indeb.Imol. in d.l. quæſitum.de re iudi.

94 Idem ſi priuilegium eſſet temporale, & modico tempore duraturum, l.2.ff.de in ius vocan. Qui ſi tenereotur mittere procuratorem, nullum eſſet priuilegium, ſecundum Iaſ.in d.§.ſi quis.l. 2.ſi quis cautio.

95 Sed quaodo dilatio eſſet periculum allatura, tunc impeditus tenetur procuratorem mittere. arg.l.2.ff.de fer.Spec.in tit.de procur.§.2.in fi.Iacobi.io dicto §.ſi quis.

96 Quintò modera quando locus non eſſet tutus principali,nec procuratori. cap. ex parte. de app.cap.accedens.vt lite noo cooteſt.& vtrobiqoe ootatur.

Iuſtum ſeu probabile impedimentum.

97 Sextò quando impedimentum eſſet iuſtum & probabile, vt infirmitas,& eſſet breui tempore duraturum, tunc ſufficit excuſatorem mittere,vt hic.& idem quando eſſet abſens cauſa reipublicæ.l.contra pupillum.ff.de re iudi.Bald.conſi.149.ſtatuto. in quinto vol. & per hæc eſt illa admodum difficilis quæſtio melius quàm alibi tradita. Laus Deo Opt.Max. eiúſque matri, ac omnibus cœlicolis.

Tamen in Fraocia ex vſu curiarum & ſtylo vix excuſatur quiſquam in ciuilibus, qui non mittit procuratorem: ideo oon reciperetur excuſator in curiis Franciæ in prædictis, quæ practica probatur in c.bonæ.de electio.niſi vt ſuperius dixi.

Excuſator quæ facere teneatur.

98 Notaodum quòd tria facit excuſator, ſiue exoniator, primùm quòd iurat eum, qui ipſum miſit, infirmum eſſe, vel alio detentum impedimento. probatur in text.ſtyli Bituricen.ibi, *afferme par ferment.* & hoc paſsim ſeruari in omoibus curiis ſolet.

99 Secundo requiritur in practica, quòd dicat ſe expreſsè ad hoc miſſum, vt videlicet excuſet dictum infirmum,qui eum miſit. Maſuer. 10 rub. de contu. verſi. Item contra eum, alioqui contumacia & defectus concedetur ſimpliciter contra non comparentem, & dicunt practici,

que l'exoine,

que l'exoine, que n'eſt vallablement rapportée, ne doibt eſtre receuë, & ſic defectus ſimplex dabitur, ſi verò ſit *vallablement rapportée & receuë, ſera donné defaut, ou congé ſauf l'exoine.*

100 Tertiò dicet nuncius hic cauſarius, quòd is excuſatus dedit ei negocium excuſandi ipſum vt in ſumma rural. hoc titu. fo. 8. ſcribitur. Alioqui iudex non admittit excuſatorem, niſi ad hoc dicat ſe expreſsè deſtinatum, ita in practica ſeruatur, & ideo interrogari exoniator ſolet, quis eum miſit, quod eſt verum, quando quis excuſat hunc impeditum: diuerſum eſt, quando citatur maritus abſens, tunc vxor eius poterit eum excuſare, & obtinebit dilationem ad reddendum eum certum, non ſolùm vnam, ſed etiam quatuor dilationes, quæ ſolent quatuordecim dierum dari, & vulgò vocamus, *par quatre quatorzaines*, vt hoc, ſecundum ſtylum aliquarum curiarum qui tamen paſsim ſeruatur.

101 Quartò requiritur ſecundum practicam parlamenti, quòd literatoriæ excuſetur. d. cap. ſi ægrotans, & ſic deferat literas curati, aut vicarij, ſeu medici atteſtantis infirmitatem, vel melius quod iudex illius loci atteſtetur ad relationem medicorum, aut aliorum teſtium, & ita excuſare ſolet, ſi ſit incarceratus tunc excuſator deſert literas illius magiſtratus, qui eum tenet ob delictum perpetratum, & narrat cauſam detentionis, & alia impedimenta probantur literis magiſtratus illius loci ad teſtium depoſitionem, ſed excuſator in criminalibus literas non ſolet deferre, ſed verbo tantum excuſat, & ita in curiis Franciæ exercetur, bonum eſſet tamen vt literas medici deferret. *Literatoria excuſatio requiritur.*

102 Quintò licèt ex hac practica non detur niſi vna dilatio, ita in tex. ſtyli Biturigum. ibi, *pour vne foys ſeullement*, tamen in aliquibus locis dantur tres dilationes, & quarta ex abundanti, vt dicitur in praxi, in magno conſuetudina. eo. tit. lib. 3. fol. 104. ſuperius dixi in excuſatione abſentis iuſta cauſa.

103 Sextò ſi actor miſerit exoniatorem ſeu excuſatorem, debet poſt octo dies quàm reconualuerit citare reum ad purgandum contumaciam, & defectum contra eum datum, & dicunt practici *pour voir purger ſon exonie & voir mettre anneant le defaut*, reus verò non tenetur citare actorem ad purgandum exoniam, ſed quando actor eum vocabit, ipſe dictam contumaciam purgabit, & oſtendet veram eſſe exoniam, & excuſationem. *Purganda qualiter ſit contumacia ab excuſato reconualeſcente.*

104 Septimò, ſi non potuerit mittere excuſatorem propter peſtem, niues, aquarum inundationem, aut aliud impedimentum dabitur defectus contra non comparentem, attamen ſi iterum citetur ad expenſarum illius defectus taxationem, poterit ſe excuſare, hoc probando impedimentum. vt in d. ſumma per Ioan. *Botellier.* eo. tit. fol. 8.

105 Vltimò eſſet hic tractanda materia excuſatoris cauſa innocentiæ, vt de eo qui mittitur, vt excuſet citatum perſonaliter, vt veniat ad defendendum ſe ſuper homicidio perpetrato. & Bar. in l. abſentem. ff. de pœnis tractat & Socy. in cap. veniens. de accuſa. verùm quia hæc materia non exercetur in Francia, in forenſi iudicio, ſed contra abſentem procedi ad tres breues dies ſolet, ideo hanc materiam nunc omittam, etiam quia Anto. de Canar. edidit ſuper hoc tractatum de excuſatore, ibi quilibet abundantius videre poterit, finem faciens, poſtquàm Deo opt. max. & virgini Mariæ gratias immenſas egero in perpetuum. Amen.

TRACTATVS

DE ARBITRIS ET ARBITRATORIBVS, ET QVOMODO ILLORVM SENTENTIAE REformari debeant.

Des arbitres & arbitrateurs.

LOYS XII. *article 34. des publiées 1512.*

Articulus primus.

Item que toutes parties qui compromettront en arbitres, arbitrateurs, ou amiables compoſiteurs, & chacun d'eux auec adiection des peines, apres que la ſentence ſera donnee par leſdits arbitres, arbitrateurs, ou amiables compoſiteurs, la partie pretendant eſtre greuee, pourra recourir, ou appeller au iuge ordinaire. Et ſi pour le iuge ordinaire la ſentence deſdits arbitres, arbitrateurs, ou amiables compoſiteurs eſt confirmee, en ce cas ne ſera receuë la partie appeller de ladicte ſentence : ſinon en payant preallablement la peine appoſee en l'arbitrage.

GLOSSA PRIMA.

Sūma iſtius tractatus.

1 ISTE tex. elucidat vnum valde per Iurium interpretes controuerſum, videlicet certum eſt quòd à ſententia arbitri arbitratoris poteſt quis recurrere ad arbitrium boni viri, id eſt ad iudicem. l. ſi ſocietatem. §. arbitrorum. ff. pro ſocio. Sed an interim exigi pœna poſsit, hîc dicit non exigendam, antequàm iudex arbitri ſententiam confirmauerit: ſed pars à confirmationis ſententia appellans non audietur, niſi prius pœnam in compromiſſo appoſitam ſoluat, & demum poterit proſequi appellationem, in qua ſi fuerit dictum malè iudicatum, pœna recuperabitur. Ita ſtatuit hîc conditor. Et fuſius hæc materia inferius tractabitur, iſta eſt huius articuli ſententia ſummaria.

Cōpromittere nō omnes poſſunt.

2 Item licet iſte tex. generaliter loquatur (*que toutes parties*) tamen intelligitur de habilibus compromittentibus. per l. 1. C. de ſacroſanct. eccleſ. ideo ſi furioſus compromiſerit, non ſtabit illi compromiſſo, nec ab eo exigetur pœna. idem ſi infans, pupillus, aut demens, quia compromiſſum non valet: ergo nec pœnæ adiectio. l. diem. §. coram, & l. ſi pupillus, ff. de arbitr. ſequitur Alexand. conſil. vlti. in 6. vol. & ſic generalitas reſtringitur ad habiles. d. l. 1. vbi notaui. & docet Euerard. in locis legal. fol. 7. & ſeq. ac ſcripſi in gloſſ. 1. articul. 1. tracta. de liter. obligat. ſuprà in 1. Tomo harum conſtitu. quia ſi non valeat principale nec acceſſorium. l. cum principalis. ff. de reg. iur.

Que compromettront.

GLOSSA II.

Cōpromittere quid.

1 COmpromittere eſt ſimul promittere, quando inter partes eſt de aliqua re controuerſia, ipſæ eligunt quendam, qui eorum decidat negocium. Et ſimul promittunt ſtare illius ſententiæ ſub pœna decem aureorum, vel ſine pœna, tunc illæ partes dicuntur compromittere, id eſt ſimul promittere, quòd ſtabunt arbitrio illius. l. diem proferre. §. ſtari. & §. fin. ff. de recep. arbitr.

Arbitrium.

2 † Inde hic arbitrium vocatur compromiſſum. d. l. ſi ſocietatem. §. arbitriorum. ff. pro ſocio. Et compromiſſum eſt illa ſimultanea partium de ſtando arbitrio promiſsio.

Cōpromittere qui poſſint, & in quos.

3 Quærendum eſt, qui poſsint compromittere, & generalis regula eſt, quòd quilibet, qui à iure non prohibetur. Quia edictum de arbitris eſt prohibitorium certarum perſonarum, & permiſſorium regulæ. per l. ſi pupillus. iuncta l. non diſtinguemus §. ſi ſeruus. ff. de arbitr. & ſicut iudicium regitur, ita compromiſſum. l. 1. ff. de arbitr. & in iudiciis perſonæ quædam excipiuntur. l. cùm prætor. ff. de iudic. ſic & in arbitris. vt docet Azo in ſumma de arbitr. & Hoſt. & probat hic text. *toutes parties*. Ergo quælibet pars, ſiue actor ſit, ſiue reus, compromittere poteſt, exceptis quibuſdam: vt ſcripſi in gloſſ. proxima ſuprà.

Eligi arbitri qui poſsint.

4 Iuxta quod dubitatur etiam, qui poſsint arbitri eligi? Reſpon. regulariter omnes, ſiue ſint magiſtratus, ſiue non: patresfami. vel filiifamil. l. 4. cum l. ſeq. ff. de arbitr. tamen ſunt quidam excepti. † Alij ratione ſuæ perſonæ prohibētur, vt ſeruus, excōmunicatus, ac minor, furioſus, fœmina, & alij id genus l. pædius. §. 1. iuncta gl. & l. ſed & ſi in ſeruum. §. 1. & l. ſi pupillus. l. cū lege. ac l. vlti.

ac l. vlt. ff. eod. & propter inimicitias excuſatur arbiter, ſi ſuperuenerint poſt compromiſſum. l.
6 non diſtinguemus.§.cùm quidam. ff. eod. † Ratione etiam rei prohibetur compromiſſum:
vt in criminalibus quoad vindictam publicam, & pœnam fiſco debitam, quam partes non poſ-
ſunt remittere.gloſ.in l.2.ff.de ſenatuſcon.Sillan.vbi abundè ſcripſi. Bart. in l.1.§.vſque adeò.ff.de
iniur.ſi agatur ciuiliter,compromitti poteſt,vbi & tranſigi.l.quid ergo.§.ex compromiſſo.ff.de his
qui notan.infam.l.non diſtinguemus.§.Iulianus. ff. de arbitr.l.tranſigere.C.de tranſactio.doct.in
cap.quintauallis.de iureiur.vel ſi de re ſua ſit compromiſſum in dominum.§.Iulianus.& l.penul.
ibidem.Alias perſonas prohibitas ſcribit Hoſt.in ſumma huius tit.& Vbert.de Bonacurſo in pra-
ctica ſua.rub.de impedi.quæ impediunt compromiſſum.& plures alias ſcribit Anto. Blanchus in
tracta.de compromiſ.lib.2.q.2.

7 Item licet non valeat compromiſſum in duos,vt ſi diſſenſerint eligere tertium poſsint,nam in *Cõpromiſſum in duos, ut ſi diſſentiant, tertiũ eligant.*
aſſumendo poſſunt diſſentire.l.item ſi vnus. §. ſi duos.ff.de arbit.tamen hodie ſolent cogi per iu-
dicem vt certum eligant.de quo in §.fi.ibidem.& hoc ſeruatur.{Et ſi nolint,iudex partes coget vt
eligant,tunc ipſe iudex vnum eligere poterit.}
8 Item poſtquam factum eſt compromiſſum,& acceptatum, non licet adire iudicem.l. ſed & ſi *Poſt cõpromiſſum non licet uni parti adire iudicem.*
in ſeruum.in fin.cum l.ſeq.& l.ſi quis rem.ff.de arbitr.& Bald.conſil.342.fuit factum.in 3.vol.Ta-
men ſi pendente compromiſſo quis adiuerit epiſcopum,& petierit inſtrumentum iuratum ſerua-
ri, & promiſſa ſolui, non incidit in pœnam, nec eo ſoluitur compromiſſum: vt conſuluit Bald.
9 conſil.461: inter Ioannem.col.2. in 1.volum. † Ego putarem ſolui compromiſſum, quia ſi
epiſcopus ſuper illo protulerit, iam eſt de eo deciſum, & non licet alij quàm compromiſſario de-
cidere de cauſa compromiſſa:alioqui fruſtra iudicaret poſteà arbiter.Et ſi partes adeunt arbitros,
10 impeditur proceſſus iudicis. † Oportet tamen quòd probetur arbitrium per literas: alioqui *Probatur literis compromiſſum.*
iudex ſemper procedere poterit:vt docet Maſuer.in eod.tit.in princip.

En arbitres, arbitrateurs ou amiables compoſiteurs.

GLOSSA III.

1 ARbiter interdum aſſumitur pro iudice ordinario,vel delegato.l.quiſquis. C.de poſtu- *Arbiter quis.*
lando.l.arbitro. cum l.ſeq. ff.qui ſatiſdare cogan. & quandoque pro eo, qui de iure
eligitur, dum iudex recuſatur ex cauſa ſuſpitionis.l.apertiſsimi.C. de iudi. cap. ſuſpi-
tionis. de officio delegati.cap. eum ſpeciali.de appel. cap.legitima.illo titulo in 6.& il-
lum vocant doct.iuris arbitrum.
2 Interdum accipitur pro eo,qui eligitur à partibus ex compromiſſo conuentionali.Et ita acci- *Arbitrator quis.*
pitur hic.& in l.3.§.1. & toto tit.ff.de arbitr.quamuis eum iuris interpretes nominẽt arbitratorem.
de quo in §.arbitriorum.abundè ſcripſi & in l.illa verba arbitratu.de verb.ſignific.glo.in l.penult.
3 ff.eod. † Et differre arbitrum ab arbitratore doct.dicunt,quia arbiter eſt ille, qui de iure iudi- *Differentia inter arbitrum & arbitratorem.*
care habet & ſecundum iudiciorum ordinem procedere.l.1.ff.de arbitr.Arbitrator autem eſt qui à
partibus electus procedit,& pronunciat & de iure,& de facto:nec habet neceſſe iuris ordinem ſer-
uare,hoc tamen magis ex opinionibus doct.fundatur, quàm bonis iuribus,vt ſtatim dicetur. Vel
alij dicunt arbitrum,qui de quæſtione vel lite cognoſcit, arbitratorem autem ſuper contractu, &
re non litigioſa,& recipitur vt pacificet. Et ideo vocatur amicabilis compoſitor.Spec.in tit.de ar-
bitro,& arbitratore.§.1.verſic.eſt etiam differentia. Bar.in §.arbitriorum.& Ioan.Baptiſta.in tract.
de arbitr.lib.1.cap.2.& 3.Oldendorp. in Lexico iuris in verb. arbitri. ſic ait: Arbitri nomen com-
mentatores ineptiſsimè tractant, rem prorſus reipublicæ ſalubertimam non attingunt:& cùm in
iure horum arbitrorum mentionem factam non legerit Coraſ.non modò vocabulum ipſum,ſed
& totam hanc arbitratorum declarationem commenticiam putat. in lib. 4. Miſcella. cap. 18. di-
cam in l.illa.
4 Ego interim ſuper hoc diuiſionem Iuriſconſul. ſequar.in §.arbitriorum.vbi ſic ſcribitur: Ar- *Arbitriorũ duo ſunt genera.*
bitriorum duo ſunt genera, vnum eiuſmodi, vt ſiue æquum ſit, ſiue iniquum parere debeamus,
quod obſeruatur, cùm ex compromiſſo ad arbitrum itum eſt. Alterum eiuſmodi,vt ad boni viri
arbitratum redigi debeat: & ſi nominatim perſona ſit comprehenſa, cuius arbitratu fiat: veluti
cum lege locationis comprehenſum eſt,vt opus arbitrio locatoris fiat.
5 Vnde ſequendo Iuriſcon. Quando cum adiunctione pœnæ fuerat in aliquem compromiſ- *Pœna adiecta in cõpromiſſo, non recurrebatur ad arbitrium boni uiri.*
ſum, ſtandum erat ſententiæ illius arbitri: nec recurrebatur ad arbitrium boni viri, propter pœ-
nam.dicit text. in l.diem.§.ſtari autem debet ſententiæ arbitri, quam de re dixerit, ſiue æqua, ſiue
iniqua ſit, & ſibi imputet, qui compromiſit.ff.de arbitr.idem probat.§.abitriorum. quamuis con-
trariam ſententiam firmauerint doct. in l.qui Romæ.in fin.ff.de verb.obliga. & Lucas in l.nemo
iudex.C.de decurio.lib.10.quam reprehendit Alciat.lib.paradoxor.1.cap.18.
6 Sed quando dicebatur vt opus fieret arbitrio talis,vel legatum daretur, aut aliud quid fieret
eius arbitratu,tunc ſi ille fortè nolebat arbitrari,vel non poterat, vel iniquè arbitrabatur, certè iu-
ra voluerunt, vt ad boni viri arbitratum recurratur. §.arbitriorum. cum l.ſeq.& l.1. de lega.1.l.in
perſonam.§.generaliter.de reg.iur.l.in emenuis.C.de contrah.empt.
7 Hodie verò praxis ſtatuit per hunc tex. & ſeruat,quòd ſemper recurratur ad arbitrium boni *Recurritur*

hodie paſſim ad arbitrium boni viri.

viri, vbicunque arbiter iniquè arbitratus eſt. Et hoc ſiue cum adiectione pœnæ erat electus, vt
hic, ſiue non, & ſic non fit hodie differentia in hoc regno, in quo paſsim recurritur ad arbitrium
boni viri, quomodocunque arbiter iniquè arbitratus fuerit, & ſiue arbiter, ſiue arbitrator, ſiue ami-
8 cabilis compoſitor, & quocunque nomine vocitatus fuerit. † Et per hoc ceſſabunt differen-
tiæ in hoc Regno inter arbitros & arbitratores. In quibus Angel. & cæteri doct. ſua torquent ca-
pita. in §. omnium. de actio. in inſti. & Ioan. Blaſ. in ſuo tracta. de arbitr. vbi centum differentias
congerit, quæ ferè hodie apud nos ſuperuacaneæ ſunt per hunc tex. ibi, *arbitres, arbitrateurs, ou amia-
bles compoſiteurs*. Ideo hic loquar de iſtis arbitris omnes comprehendendo, ſicut Iuriſconſ. ſolent.

Et chaſcun d'eulx.

GLOSSA IIII.

1 VLT dicere text. quòd ſi partes compromittant ſimul in arbitros, arbitratores, &
amicabiles compoſitores, ſiue in ſingulos, id eſt, in arbitros tantùm, vel in arbitratores
tantùm, ſiue ſint amicabiles compoſitores, quod huius tex. deciſio locum ſemper ha-
bebit. Vide glo. in cap. vt circa. in verb. omnia & ſingula. de elect. in 6. & ſic exprimun-
tur omnia hæc nomina in text. vt tollat difficultates ſuper illis à iuris interpretibus ſcriptas. vide
tex. in l. non diſtinguemus. §. cùm in plures. ff. de arbit. vbi ſi in plures ſit compromiſſum, ſine hac
clauſula, & cuilibet inſolidum, omnes debent iudicare: ſi verò data fuerit poteſtas, vt vnus poſsit,
ſeu quilibet, tunc vnius ſententia valebit. c. 2. de arbit. in 6.

Auec adiection des peines.

GLOSSA V.

Arbitri quãdo ſint cogẽdi ſententiã proferre. Arbiter cũ adiectione pœnæ, & ſine comprehẽditur hac conſtitutione.

1 POENAM hic nos accipere oportet, non ſolùm ſi pœna nummaria promiſſa ſit, ſed
etiam ſi vtrinque alia res vice pœnæ, ſi quis arbitri ſententiæ non ſteterit. l. litigatores.
§. quod ait. ff. de arbit. ſiue adiecta ſit pœna compromiſſo, ſiue ſententię, ſiue certa pœ-
na promiſſa ſit, ſiue incerta, vt quanti ea res erit. l. diem proferre. in fi. cum l. ſeq. ff. eod.
2 Ex hoc tex. ergo videtur hanc deciſionem non habere locum in arbitris electis ſine adiectio-
ne pœnæ, nam ſi nulla pœna ſit adiecta, non tenetur quis ſtare ſententiæ illorum. l. diem profer-
re. §. ſtari. ſumendo argumentum à contrario. ff. de arbi. ideo de nouo agendum erit, ac ſi nihil di-
3 ctum fuiſſet, nec iſti quidem arbitri cogi poſſunt arbitrium proferre. l. 3. ff. eod. † Tamen vt
inferius dicam, hodie actio & exceptio ex arbitrio illorum oritur, ob id praxis habet, vt ad arbi-
trium boni viri recurratur vtrobique, licet iſte text. tantùm loquatur de arbitrio cum adiectione
pœnæ. & intelligitur quantum ad pœnæ exactionem.
4 Igitur de pœna dubitatur, an poſsit exigi ab eo, qui non vult ſtare ſententiæ pendente recur-
ſu ad arbitrium boni viri, ob id ſtatuit pœnam non exigendam, niſi iudex arbitri ſententiam com
probauerit, & ſolùm poteſt ad pœnam agi, ſi arbitrio non pareatur: ſed pars non tenetur ſtare
contractui, ſoluendo pœnam, niſi fuerit dictum, rato manente pacto. l. qui fidem ff. de tranſactio.

Appellatio durante cõpromiſſo nõ iudicatur deſerta. Nõ eo ſoluitur compromiſſum quòd arbitri nolint cognoſcere. Arbitri cogi poſſunt arbitrium proferre. Areſtum.

5 † Et durante compromiſſo, non efficitur deſerta appellatio, etiam ſi non ſit releuata intra tres
menſes. cle. quamdiu. vbi doct. de appel. & authen. ſi tamen. C. de tempor appel.
6 Item non eſt ſolutum cum adiectione pœnæ compromiſſum, ſi arbitri declarent, ſe nolle co-
gnoſcere, vt altera pars poſsit ſtatim adire iudicem, & proſequi iudicium prius inchoatum, vel
appellationis deſertionem, ſed debet pars petere, vt arbitri à iudice ordinario cogantur arbitrium
proferre. per l. 3. ff. de recep. arbit. & poterunt cogi ſi illud acceptauerint, acceptare tamen eſt eis li-
berum. l. 3. §. j. ff. eod. ſicut dicitur, de procuratore. in clem. 1. de procurat. Bal. in l. fi. col. 5. C. de con-
7 trahen. empt. † Etiam hodie acceptus ſine adiectione pœnæ, ſtipulatione tamen interpoſita
à partibus, quòd eius arbitrio parebunt, cogi poterit, nec tunc eius arbitrium erit eluſorium, nec
ſuperuacuum, quia & actio & exceptio ex eo oritur l. cum anteà. in fin. C. eod. Petr. Iacob. in pra-
ctic. ſua rubri. de recurſu ad arbitrium boni viri. §. item prædictus arbitrator.
8 Vnde pars quæ citauerat partem ad deſertionem appellationis coram ſenatu, fuit reiecta, &
ad expenſas condemnata, licet probaſſet arbitros declaraſſe nolle de cauſa cognoſcere, ſed fuit
dictum eos cogendos. per d. l. tertiam. & præceptum factum illis, vt intra certum tempus cogno-
ſcerent: alioqui fauore vnius partis hoc declarare arbitri poſſent, & variare eis non licet poſt com
promiſsi acceptationem, & quod approbauerunt reprobare non poſſunt. l. Pompon. ff. de negoc.
geſt. l. in arenam. C. de inoffic. teſta. in Senatu anno 1534. die 26. Ianuarij, decretum ita fuit.

Praxis quãdo arbiter eſt in mora.

9 Notandum eſt, quòd quando arbitri, vel alter ipſorum eſt in mora, tunc pars diligens acce-
pto compromiſſo ſupplicat Seneſchallo, vel Bailliuo, quòd fiat præceptum eis, vt procedant vltra
ad compromiſſum: alioqui citabuntur arbitri, & pars recuſans arbitrium viſuri, & audituri arbi-
trium, & compromiſſum annullari: & partes procedent coram Seneſchallo in ſtatu in quo erat
cauſa die iſtius præcepti facti: vt docet Maſuer. in eod. tit. §. item ſi arbitri.

Cõpromiſſum an tẽporis diuturnitate poſſit tolli.

10 Ergo ſoluitur compromiſſum, ſi arbiter intra annum non protulerit ſuũ arbitrium. teſte Bar.
in l. ſi quis arbitratu. ff. de verb. oblig. ſed poſſet etiam poſteà cogi, vt aſſerunt iuris interpretes, quia
tempus non eſt modus finiendi compromiſſum, niſi à partibus dictum fuerit, & tũc durat donec
arbitrium

arbitrium fuerit latum. Secus in vltima voluntate: vt loquitur Barto. Bald. in l. fin. col. 3. C. de contrahen. empt. & conſil. 485. præſuppoſita per text. in clem. quamdiu. de appel. & conſil. 488. punctus quæſtionis in 5. vol. & iſta eſt communis opinio quam probat Ioan. Franciſ. Balb. in tracta. præſcrip. in 4. parte quartæ partis. q. 34. & Vital. in tract. clauſula. verſi. quanto autem tempore duret poteſtas arbitrandi.

11 Sed videndum eſt, an veniens contra arbitrium, quod eſt nullum, incidat in pœnam. docet Alexan. conſil. 32. oportunè. in 2. vol. & conſil. 98. viſo & oportunè. in 6. vol. vbi concludit pœnam deberi, quia pœna fuit facto adiecta: videlicet promiſerunt partes non venire contra arbitrium prolatum ab arbitris, vt ſi altera pars de facto contra veniat, in pœnam incidat. nam venire contra eſt facti, ideo etiam in ſeruum cadit. glo. in l. cum proponas. C. de hæredib. inſtit. l. ſed & ſi quis. in fi. ff. ſi quis cautio. & quia pœna ex arbitrio etiam nullo exigi poteſt, niſi declaretur nullum eſſe arbitrium. cap. cùm ſecundum leges. de hæretic. in 6. itaque habebit locum quod hîc dicitur, vt poſsit peti reductio ad arbitrium boni viri, & in reductione allegabitur nullitas, & grauamen.

Veniẽs contra arbitriũ quod eſt nullũ an in pœnã incidat.

12 Item dubitant doct. an poſsit quis petere, vt ſententia arbitrorum reducatur ad arbitrium boni viri, ſi partes iurauerint non venire contra? Et reſpon. quidam non poſſe, ſi iurauerint non petere, etiam reductionem, quia iuramentum quod poteſt ſeruari ſine detrimento ſalutis æternę ſeruandum eſt. cap. ſi verò. de iureiuran. Hoſti. & alij in cap. quintauallis. ibidem. Sic firmat Calder. in conſil. 1. de arbi. & conſi. penult. de iureiur. Ferra. cautel. 8. tu ſcis. & ita fuit iudicatum Gratianopoli: vt docet Guido Papæ in ſuis Deciſ. quæſtio. 519. licèt renunciatum. & Decius in capit. ad hæc. de appella.

Arbitrium iuratum an nihilominus poſsit reduci ad boni viri arbitriũ.

13 Ego verò teneo in hoc Regno Franciæ non obſtante iuramento petendam reductionem, quia iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis. cap. & ſi Chriſtus. de iureiur. & debet intelligi ſi æquè arbitratus fuerit. cap. quintauallis. de iureiurand. ideo hoc caſu debet impetrari diſpenſatio iuramenti, & poſteà nihil obſtabit: vt conſuluit Ioan. Ana. conſil. 16. viſo puncto. in fin. Maſuer. in eod. tit. §. item ſignanter.

14 Ideo ſtatuit Imperator, ne arbitri ſub iuramento accipiantur. in authen. de iudicib. in §. quia verò multæ. collat. 6. authen. decernimus. C. eodem, ne periurium poſteà partes incurrant.

Ne arbitri ſub iuramento accipiantur.

15 † Et quidam ſuper hoc impetrant literas Regias, vt hoc permittatur, & poſteà iuramenti im-
petrant diſpenſationem quod probatur in cap 2. de arbit. & Socyn. hoc docet conſil 121. in cauſa.
col. 5. nu. 5. in 3. vol. vbi dicit ſuper hoc eſſe conſtitutionem legati concedentis reductionem, non
16 obſtante iuramento. Imò conſuluit Panor. conſi. 77. in quæſt. in 5 dubio. vol. 2. † Quod ſi ſit
enormis læſio, non requiritur diſpenſatio. per c. veniens. & c. quintauallis. de iureiur. nos tamen indiſtinctè ſolemus in Francia impetrare illam, aliàs iudex non audit partes.

17 Itaque nulla renunciatio reperitur, quæ impediat reductionem, ſubſecuta enormi læſione, teſte Bal. in l. cùm anteà. col. 3. de arbitr. C. & iſtam communem eſſe opinionem & obſeruantiam dicit Dec. conſil. 11. & pro tenui. col. 4 nu. 6. vbi alios plures citat. & conſil. 39. iuridicam. in fin. & conſi. 60. viſo themate. col. 3. & plenè Vital. de Camba. in tracta. clauſul. in clauſula. an reductioni ad arbitrium boni viri poſsit renunciari. Alios caſus non enumerabo, in quibus non licet petere reductionem ſecundum doct. cùm ferè ſemper apud nos petere liceat, ſaltem vi huius ordinationis, & vt aliquid vltra ius operetur, quando hoc Princeps concedit.

Nulla renũciatio impedit reductionem ad arbitrium boni viri.

18 Dubitaret quis, an iſta pœna debeatur? cùm in c. fraternitas. 12. quæſtio. 2. dicatur pœnas non exigendas, ſaltem in conſcientia. Reſpond. quædam eſt pœna canonica, vel legalis, & hæc licitè exigi poteſt. cap. dilecti. de arbit. l. ſi qua pœna. ff. de verbo. ſignifi. & per totum titul. ff. & C. de pœnis. & cap. ſtatuimus. 16. quæſt. vltim. cap. quiſquis. & ſeq. ibidem. alioqui poſſet quis impunè delinquere, ſi non timeret pœnam legis.

Pœna quando etiam in foro poli poſsit exigi. Pœnarũ variæ ſpecies.

19 Alia eſt conſuetudinaria, quę ex conſuetudine debetur, vel ſtatuto, ſeu ab ordinatione, & illa etiam licitè petitur. cap. dilectus. de offic. ordinar. vbi docto. & Hoſtien. in cap. dilecti. col. penult. de arbitr.

20 Quædam eſt arbitraria, quæ ad iudicis arbitrium imponitur, quæ mulcta vocatur. in l. aliud eſt pœna. & l. ſi qua mulcta. ff de verb. ſignific. ſeu emenda. in cap. dilecto. de ſenten. excom. in 6. & hæc etiam debetur, alioqui iudici partes non parerent, licet ius illis obedire præcipiat. l. vna. ff. ſi quis ius dicen. non obtemperauer. cap. Iulianus. cum multis aliis. 11. q. 3. & hanc docto. vocant in-
21 dicialem, quia in iudicio imponitur. † Aliquando ratione contumaciæ, vt per totum tit. de
dolo & contuma. & in c. de cauſis. de offic. deleg. æquum eſt enim, vt quilibet pœnam ſuæ contumaciæ luat. l. locum. §. condemnatio. ff. de tabul. exhibend. l. 1. §. ſi cum duobus. de colla. bonor.

22 Conuentionalis alia vocatur, quę ex partium conuentione debetur, & vocatur intereſſe conuentum, & iſta etiam debetur, niſi in caſibus, quos præſcripſi in interpreta. l. vnicæ. C. de ſenten. quæ pro eo quod intereſt profer. c. peruenit. & c. conſtitutus. de fideiuſſor.

23 Etiam pœna in compromiſſo adiecta debetur in foro conſcientiæ. cap. dilecti. de arbitr. quia loco contumaciæ, & non parentis præcepto arbitri punitur, quæ ſemper exigi poteſt. Alex. conſil. 31. oportunè. col. 1. & 2. in 2. vol. ratio eſt, vt contumacia non ſeruantis compromiſſum puniatur, & vt ſatisfiat de laboribus & expenſis. Licet Roma. in rub. de arbitr. dicat de iure canonico peti non poſſe, cùm eatenus petatur, quatenus interſit, quod videtis non eſſe verum.

Apres

Apres que la ſentence ſera donnee par leſdicts arbitres, arbitrateurs, ou amiables compoſiteurs.

GLOSSA VI.

Requiſita in materia arbitrorum.

1 ET ſic ex hoc text.ſequentia requiruntur in hac materia. primò quòd partes compromittant in arbitros,ibi, *que compromettront.*

2 Secundò quòd illi arbitri ſint electi cum adiectione pœnæ,vt prædixi.ibi, *auec adiection de peine*,& hoc quantum ad pœnæ exactionem,ſecus quoad recurſum boni viri, per §.arbitriorum. Et idem ſi cum iuramento de ſtando ſententiæ illorum recepti ſint,vel per ſtipulationem vt dictum fuit ſuperius.

3 Tertiò quòd ſententia arbitri prolata ſit, vt hîc patet. *Apres que la ſentence ſera donnee.* Nam ſi arbiter differret,non haberet locum iſte text.vel ſi nollet iudicare, erit tamen cogendus.l.3. & ſeq. ff.de arbit.vt ſuperius ſcripſi.in gloſſ proxima, non tamen acceptare cogitur. Ideo partes interim ad iudicem ire poſſunt , antequam arbiter acceptauerit compromiſſum.vt concludit Bald.conſi. 461.inter Ioannem.col.2.in 1.vol.

4 Quartò requiritur,quòd pars prætendat ſe grauatam ex illius ſententia arbitri,alioqui ſi vtraque pars pareret ſententiæ,non haberet locum iſte text.quia ſi partes ſunt concordes, quid ad iudicem?l.1.§.inde.ff.de noui oper.nuncia.

Ab arbitro quomodo appellatur ad ordinarium. Areſtum. Conſenſu vtriuſq; partis diſſoluitur compromiſſum.

5 Quintò quòd pars recurrat per appellationem ad iudicem , ibi , *appeller au iuge ordinare.* Sed pendente compromiſſo altera pars non poſſet ad iudicem accedere,quia non eſt grauata:niſi pœnam ſolueret,in quam ex hoc incidiſſe cenſetur.l.ſed ſi in ſeruum.§.fi.cum l.ſeq.ff.de arbitr. & l.ſi
6 quis rem. ibidem.ſic iudicauit ſenatus anno 1534. die 1. Decembris. † Sed ſi vtraque pars declaret nolle ſtare compromiſſo, tunc ſoluitur compromiſſum voluntate compromittentium.per l.non diſtinguemus. §. compromiſſo. ff. de arbir. quia omnis res per eaſdem cauſas ſoluitur , per quas conficitur.cap.1.de regulis iuris.ſic conſuluit Ludoui.Roma.conſi.338.in caſu.& aliis modis ſoluitur compromiſſum,quos ſcribit Spec.in titul.de arbitro.& arbitra.§.finitur.& tunc partes ad pœnam non tenentur.

7 Sextò requiritur,quòd grauata pars ad iudicem ordinarium recurrat.Et ſic non ad alium.ibi, *au iuge ordinaire*, vbi fuſius demonſtrabitur,quis ille ſit:in glo.& quamuis de iure recurſus recipiatur per viam querelæ, etiam hîc dum dicit *recourir , ou appeller.* Tamen hodie per nouam ordinationem hic recurſus non fit ſine appellatione:ideo opus eſt ad iudicem ordinarium appellare.

A ſententia arbitri confirmata non appellatur niſi ſoluta pœna.

8 Septimò ſi iudex ordinarius ſententiam arbitri approbauerit,appellatio partis poſteà uon recipietur,niſi prius ſoluta fuerit mulcta in compromiſſo appoſita,quia præſumitur pro ſententia.l. Herennius.§. Gaia.ff.de euictio.c.in præſentia.de renuncia. ſed ſi iudex arbitrium improbauerit, & perperam latum pronunciauerit, pignora & omnia occaſione compromiſsi accepta reſtituenda ſunt:& hoc pronunciare iudex debet,ſi pars petierit.per tex.in c.expoſita.de arbit.

Mulcta ſoluta proſequi licet appellationẽ etiã uſque ad ſupremæ curiæ areſtũ. Soluta pœna quid iuris ſi iterum cõtraueniat ſententiæ.

9 Octauò poſt ſolutionem mulctæ non prohibetur pars proſequi appellationem emiſſam , ſuper qua ſi malè iudicatum poſteà pronuciatum fuerit,mulcta ſoluta exigi poterit tanquam indebita,quia vltima ſententia annullauit aliam.l.1.in fi.ff.ad Turpilia.& inferius dicetur.

10 Quid ſi pars ſemel ſoluit pœnam, an ſi iterum contraueniat ſententiæ arbitri , iterum illam ſoluere teneatur? Reſpon. non, ſi non fuerit appoſita clauſula , quòd toties committatur pœna, quoties contrauentum erit.l.ſi duo.in fin.ff.eod.doct. in l. qui fidem. ff.de tranſactio. ſed in praxi Franciæ etiam cum illa clauſula vix exigeretur pœna bis , quia ratione huius conſtitutionis non debetur pœna & res, ſed ſi quis non ſeruet arbitrium ad p ı nam, niſi illud fuerit à iudice confirmatum,non tenetur.Et ſic contraueniendo pars in pœnam non incidit,quod eſt notandum.

La partie pretendant eſtre greuee.

GLOSSA VII.

1 ET ſic quælibet pars prætendens ſe grauatam poterit recurrere ad arbitrium boni viri, ſiue actor ſit, ſiue reus, & vterque.§.arbitriorum.gloſ.& doct.in c.à iudicibus.2.q.6.an verò in magno debeat eſſe grauata, inferius dicetur in gloſſ.ſeq.nam omnis oppreſſus liberè poteſt appellare. cap. omnis. 2. quæſt. 6. & cauſa vitiata remedio appellationis ſubleuanda eſt.cap.1.2.q.6.

Arbitri perperam iudicantes quomodo puniãtur.

2 Quæro quomodo puniri iſti arbitri poſsint,ſi perperam arbitrati fuerint?Reſpond.faciunt litem ſuam.l.penult.C.de pact.& inſtitu.de obliga. ex quaſi delict.in princi.probat Angel.in §.omnium.col.2.de actio.in inſti.& Iaſ.in l.arbitro. col.2.ff. qui ſatiſdar. cogant. & in l.in actionibus. col.8.de in litem iurand.

3 Et ideo poſſent puniri per iudicem ordinarium, ad quem cauſæ cognitio ſpectat, ſi dolo, vel fraude iudicauerint,vel concuſsionem commiſerint, inſtar magiſtratus Regij, qui aliter damnari non ſolent:vt ſcripſi in præfa,ad conſtit.Regi. & hoc fieri poterit proſequẽte procuratore Regio.

Arbitri an poßint exigere ſalariũ.

4 Hi arbitri vel arbitratores an ſalarium(ſi rectè iudicauerint)petere poſſunt. & tex.in l.multis. vbi Bartol.& alij.C.de principib.agen. in reb.lib.12.decidit poſſe, quem not.Rauen.in Alphab.in verb.

verb arbiter. & Floria. in l. ſed & loci. §. 1. ff fini. regundor. non poterunt tamen ipſi ſibi ipſis taxate, ſi non fuerit à partibus data poteſtas, ſed poterunt coram iudice ordinario petere, vt ipſis taxetur. arg. l. 1. §. in honorariis. ff. de var. & extraord. cognit. Otho tamen, qui poſteà imperauit, à duobus de finibus arbiter electus, agrum emit, de quo orta erat controuerſia, & alteri contendentium dono dedit, atque ita inter ipſos litem ſuſtulit: vt refert Bapriſta Fulgoſ. in lib. de dictis factiſque memorab. in lib. 8. tit. de inſignib. priuat. iud. quod alienum eſt à ſalarij perceptione.

5 Item quamuis docto. dicant excommunicatum non poſſe petere reductionem ad arbitrium boni viri, quia in hoc eſt tanquam actor, qui repelli debet agendo: vt cap. intelleximus. de iudi. Panor. & Felyn. in cap. ſignificauerunt. de excep. Alex. in l. de pupillo. in fin. col. 4. ff. de noui oper.
6 nuncia. † In praxi tamen eum non vidi repelli in curia ſeculari, ſed de conſuetudine recipitur. teſte Maſuer. in §. fi. eod. per ea, quæ Ioannes Fabr. dicit in §. fi. de curator. in inſtitu. licet malè fiat, quia excommunicatus ab omnibus actibus iudicialibus repelli debet. cap. cùm inter. de except. & cap. intelleximus. de iudic. pœnas illorum congeſſi in rub. de excommu. non vitand. in concord. Franciæ.

Excõmunicatus an poſſit petere reductionẽ ad arbitriũ boni viri.

7 Si verò altera pars putans ſe non grauatam non appellet, poterit tamen iudex totum arbitrium infirmare, vel confirmare, licet vna pars non petierit. text. not. in l. ampliorem. in princip. C. de appel. vbi Bald. facit l. fin. C. de contrahend. empt. & l. fin. C. quando prouocar. non eſt neceſſe. Sic expreſſè conſuluit Alex. conſil. 79. proſpectis. in 2. vol. & conſil. 183. in cauſa. columna ſecund. in ſexto vol.

8 Quærò ſi vna pars ſe grauatam affirmet, & petat arbitrium reſcindi, ſi confirmatum fuerit, certum eſt illam partem ad pœnam teneri. Quid ſi vtraque pars appellet, & pronũcietur æquum arbitrium, ac confirmetur: an vtraque pars ſoluet pœnam? quod magis puto, poſtquàm vtraque reſiſtit: & quod in vna perſona dicitur, maximè in correlatiuis, & in duabus locum habebit. l. ſingularia. in fin ff. ſi certum petatur.

9 Sed cui applicetur illa pœna? Reſpon. illa dimidia quæ fiſco applicatur, illi dabitur ab vtroque pro virili. l. ſi duo. ff. ſi quis cautio. & l. ſi ſeruus. vbi notatur ibidem. Illa verò pœnæ pars, quæ parti ſuccumbenti debebatur, non ſoluetur à partibus, poſtquàm neutra pars acquieuit arbitrio, ſed culpa vnius cum culpa alterius compenſabitur. l. ſi duo. ff. de dolo.

Vtraq; parte appellãte ab arbitrio, quod poſteà fuit cõfirmatũ quomodo pœna exigenda.

Cui pœna ſit applicanda.

Pourra recourir.

GLOSSA VIII.

1 ET ſic per iſtum text. datur parti grauatæ facultas recurrendi ad iudicis ordinarij arbitrium, etiam ſi conuentum fuerit inter partes, quòd à ſententia arbitri appellare non liceat, vel recurrere ad boni viri arbitrium, tum quia hìc datur facultas, & nemo poteſt facere, quin leges in ſua diſpoſitione locum habeant. l. nemo. ff. de legat. 1. tum quia dolus futurus non remittitur. Sed tunc in hac patria opus eſſet literas Regias impetrare, quibus id permitteretur, non obſtante hac clauſula, quòd appellare non liceret, nec ad boni viri arbitrium recurrere. Et an poſſit pars renunciare quòd non fiat recurſus, fuſius dicetur inferius ſtatim.

Cõpromiſſo ita cõcepto ne liceat partibus appellare quid iuris.

2 Sed non dicit iſte tex. intra quod tempus debeat hic recurſus haberi, quidam dicebant intra decem dies, ſicut in appellatione. Cùm recurſus ſit quædam ſpecies appellationis. l. non diſtinguemus. §. cùm quidam. ff. de arbitr. Specul. in tit. de arbit. §. ſequitur. verſic. ſed infra quod tempus. facit l. cùm antea. §. ſin autem poſt ſententiam. C. de arbit. Archid. in cap. à iudicibus. 2. q. 6.

3 Alij verò (vt Barto.) requirunt ſuper hoc principis deciſionem, tamen poſteà firmat intra annum debere agere, aliàs videtur approbare ſententiam arbitri. per l. qui ſe grauatos. C. de cenſib. lib. 11. & ſi quis non ſit conqueſtus intra annum, poterit tamen poſteà intra tantum tempus agere, quanto tempore durat actio, vel exceptio. Bar. in d. §. arbitriorum.

Recurſus ad arbitriũ boni viri intra quod tempus debet haberi.

4 Vel ſi proponatur officium iudicis principaliter ad reſcindendum ſententiam, tunc intra quadriennium debebit agere, intra quod reſtitutio petitur. l. in honorariis. in verſic. ſed eum reſciſſa. ff. de actio. & oblig. iuncta l. fi. C. de temporib. in integ. reſtit. petend. plenè Vital. in tract. clauſul. rub. intra quantum tempus petatur recurſus ad arbitrium boni viri.

5 Alij vſque ad triginta annos, quia venit officio iudicis, cui non præſcribitur ante. per glo. in l. ſicut. C. de præſcri. 30. vel 40. annor. & hoc docet Angel. ibi. & in l. 2. C. de arbitr. Bar. in §. arbitriorum. Bald. in l. fi. col. 6. nu. 16. C. de contrah. empt. iſta eſt communis opinio ſecundum Alex. conſi. 95. viſis proceſſibus. colum. vltim. in 2. vol. & conſil. 183. in cauſa. col. 2. in 6. vol. Dec. conſil. 39. iuridicam. col. vlti. Socyn. conſi. 220. viſis. col. 3. in 2. vol. & conſi. 104. viſis. in 4. volum. colum. 3. refert & ſequitur Ioan. Franciſc. Balb. in tracta. præſcript. in 4. parte 4. partis. quæſt. 33. col. 67. Et ſic fuit iudicatum Neapoli, vt refert Matthæus de Afflictis, quæſtione 132. fuit dubitatum. in Deciſionibus Neapolitanis.

6 Hoc tamen in Regno Franciæ, cùm reductio detur per viam appellationis, & appellatio intra decem dies à die ſcientiæ computandos emitti debeat. cap. concertationi. de appella. in 6. videtur ſic itidem hìc poſſe fieri. Tamen per ordinationem editam ſuper reſciſione contractuum, quis recipitur intra decem annos ad reſciſſionem cuiuſlibet actus dolo, vel fraude initi, poſteà

Praxis Frãciæ de reductione ad arbitriũ, intra quod tẽpus fieri debeat.

non.

non. Et ſic intra decem annos auditur iſte appellans, ſi dicat à tempore ſcientiæ illico ſe appellare. Et ita ſeruat praxis, quicquid in contrarium concludatur, niſi homologatum fuerit arbitrium.

7 Itaque ſi pars non approbauerit arbitrium, poterit has literas Regias impetrare intra decem annos, vt liceat appellare ab illo iniquo arbitrio, prolato per dolum aut ſordes, vel intra dictos decem dies poterit literas appellationis impetrare à iudice ordinario, ad quem habetur recurſus.

Ignorantia partis abſentis præſumitur donec inthimata ſi erit ei ſententia.

8 Et poteſt pars condemnata prætendere ignorantiam ſenteotiæ arbitralis, donec altera pars eidem ſententiam nunciauerit, maximè ſi erat abſens, quia ignorantia præſumitur, per reg. iur. ignorantia in 6.& l.verius.ff.de probat.

9 Nec refragatur l.qui ſe grauatos.C.de cenſib.lib.11.quia loquitur in peræquatore grauante,& ſic non debet extendi ad alium caſum.

An poßit renunciari reductioni ad arbitriũ boni viri.

10 Etiam dubitat Bar.an renunciari poſsit reductioni ad arbitrium boni viri? Reſpondent quidam, aut dolo arbiter pronunciauit, & tunc noo valet renunciatio: quia dolo futuro renunciari
non poteſt, nec dolus remitti.l.ſi vnus.§.illud.ff.de pactis. Si ſine dolo renunciet, valet, niſi arbiter
11 grauet in magna quantitate. † Et dicitur magna quantitas, ſi excedat dimidiam iuſti precij,
l.2.C.de reſcind.vendi.Corne.conſil.9.præmittendum.col.3. in 1.vol. Alij ſextam partem dicunt magnam quantitatem, vt doct.referunt in cap.quintauallis.de iureiur.

Quantitas magna quæ dicatur.

An poßit agi cõtra arbitrũ malè arbitrantẽ.

12 Ego arbitror poſſe peti hanc reductionem ſiue dolus probetur ſiue noo, quia in §.arbitriorum. nil de dolo dicitur, & dolus oſtenditur re ipſa.l.ſi quis cùm aliter.ff.de verborum obligatio. ideo noo eſt in hoc vera deciſio docto. ſaltem in curiis Franciæ reiicitur, & quamuis ipſi concludant, quòd ſi in reductione arguatur dolus arbitri, neceſſe eſſe, vt prius agatur de dolo cootra arbitrum, antequam reſcindatur ſenteotia in fauorem partis lata. Alexand.Iaſ.& Curtius, in l. ſi ex falſis in princip. C. de tranſactio. per text. in l. fin. in princip. C. eod. & in l.fin.in prin. ff. de eo per quem factum erit: vbi dicunt eſſe nouam deciſionem in practica, & vere noua eſt, & non ſeruata. nam ſi ſeruaretur, multiplicarentur proceſſus, & in infinitum protenderentur, ac circuitus quæreretur, qui omnino iuribus interdicitur. Ideóque tutius eſt petere reduci ad boni viri arbitrium, vt & à iure, & per hanc conſtitutionem permittitur, non autem conuenire arbitrum, vt doct. aſſerunt.

Renunciari an poßit reductioni ad arbitriũ boni viri.

13 Et ſic in hoc tres ſunt quæſtiones. prima, an poſsit renunciari reductioni ad arbitrium boni viri, & conclusum eſt non poſſe, quia grauatus intra decem annos audiatur, ſaltem impetrando literas Regias, & cùm allegatur dolus arbitri; etiam ſi cùm iuramento fuerit renunciatum,
14 vt decidunt Domi. de Rota deciſ. 211. in antiq. † Quia iſta clauſula de ſtando ordinationi arbitrorum intelligitur, ſi æquè fuerint arbitrati.l.ſi libertus. ff.de oper.liber.cap. veniens. & c. quintauallis.de iureiurand. Guid.Papæ in deciſ.Delphi.quæſtio.519.licet reounciatum. Et ita iudicatum fuit Tholoſæ, vt refert Aufrer.in deciſ. Tholoſa.quæſt.267. Item an iurans, quia dolus remitti, non poteſt, vt dixi, alioqui daretur arbitro occaſio delinquendi. contra l.coouenire.ff. de
15 pact. dotal. † Et ſic non valent quatuor cautelæ poſitæ per Cæpolam cautel. 197. difficile eſt, quia illis non obſtantibus reductio ad arbitrium boni viri petitur, ſaltem impetrando literas Regias, quibus id cooceditur, quamuis contrarium decidat Ioan. Ana.conſi.50.in quæſt.

Cautelæ Cæpol. reyciũtur.

16 Secunda quæſtio eſt an prius agendum ſit contra arbitrum, quàm petatur reductio, & dico prius reductionem petendam, & ita vidi ſemper peti in iudiciis. vt ſtatim dixi.

Quæ deceptio requiratur in arbitrio ut ab eo poßit appellari.

17 Tertia quæſtio vſque ad quam quantitatem requiratur deceptio, aliqui vltra dimidiam per l.2.C.de reſcind. vendit. quam ſententiam probat Dec.conſi.60.viſo themate.colum.vltim.poſt Bartol.in §.arbitriorum. vbi dicit requiri læſiooem, in ſexta parte. Ego autem dico hoc arbitrarium, & ſic relinqui arbitrio iudicis, vel principis concedentis literas, vt quis poſsit audiri poſt
18 arbitrium pro qualitate perſonarum, & quantitate rei. † Et poſtquam iſtæ literæ ſunt conceſſæ parti, non ex hoc impugnantur, quòd non ſit læſus in maxima quantitate, quia ſufficit principis conceſsio. Etiam ſi partes dixerint in compromiſſo, quòd poſsit lædere in parua quantitate, ſiue in magna: quæ tunc dicatur magna quantitas, docet Bal.conſi.181.in 3.vol.tamen adhuc recurſus non obſtante aliqua renunciatione peti poteſt in hoc regno, & quibuſcunque clauſulis
19 vſæ partes fuerint. † Etiam ſi iuratum ſit non petere reductionem, quia ſemper intelligitur ſuperioris authoritas in diſpenſando excepta.c.venientes, de iureiur. Et tunc habita diſpenſatione iuramenti literæ impetrantur à principe, qui concedit vt peti, non obſtante temporis lapſu, poſsit reductio, dummodo intra decem annos, ſi dolus allegetur, impetrentur, & hæ literæ directæ iudici poſteà comprobantur.

20 Et ſic cùm iſte text. permittat recurrere ad arbitrium boni viri, non debet quis pœnam ſoluere antequam iudicatum ſit per iſtum bonum virum, & arbitrium per illum fuerit confirmatum. Licet quidam dicerent pœnam deberi ſtatim etiam poſt reſcriptum impetratum. per l.ſi quis maior.C.de tranſactio. quæ loquitur in tranſactione iurata, non in iſto caſu.

Acta coram arbitro an ſint ſcribenda.

21 Item per hoc dicit Socyo. in tracta. fallen. regul. 5. quòd acta coram arbitro ſunt ſcribenda, alioqui non valet, quod agitur. per l.cùm anteà.in verb. ſi quidem ſubſcripſerunt.C.de arbitr. & docto.in cap. quoniam contra, de probatio. Nam iudex ad quem recurritur, quomodo poſſet iudicare?

iudicare? an perperam, vel bene factum ſit ab arbitro, quia poſſet arbiter referre aliud, quàm
quod in ſententia protulit. ob id ſcribi debent acta coram eo, quia arbitria redacta ſunt inſtar
21 iudiciorum.l.1.ff.de arbi. † Niſi in duobus caſibus per Socy.ſcriptis, videlicet quando data
eſſet per partes poteſtas procedendi ſine ſcriptis. Iaſ.plenè conſil.12.allegata.vol.1.putarem tamen
etiam hoc caſu arbitrum teneri redigere in ſcripturam, ſi altera pars hoc requirat.per ea quæ not.
Bartol.& alij,in authen.offeratur.C.de litis conteſtat. in cauſis etiam modicis non requiritur ſcri-
ptura.auth.niſi breuiores.C.de ſenten. Et arbitratores etiam non teneri ſcripturas facere, ſed ex-
traiudicialiter ſe informare poſſunt.docet Innocen.in dict.cap.quintauallis.& Bart.in dicto §.ar-
23 bitriorum. vt refert Panor. conſi.64 viſis. col. ij. in primo vol. † Tutius tamen & melius,
quòd vterque ſcribat, vt in reductione tandem, de iuſticia,vel iniquitate apparere poſsit.Saltem
ſententia arbitri ſcripta eſſe debet.

24 Et iſta acta facta coram arbitro probabunt coram iudicibus.per l.cùm anteà. in fine. C. de
arbitr.ſi ritè confecta ſint.Nam quoties vitioſè cautum eſt,pro noo cauto habēdum eſt.l.quoties.
ff. qui ſatiſdare cogan. Petr.Iacobi. in ſua practic.rub. de recurſu ad arbitrium boni viri.§.item ſi
coram.limita vt per Felyn.& alios in cap.præſentata de teſtib.Socy.in tracta.regul.8.

Acta coram arbitro probant corā iudicibus.

25 Prætereà torquentur docto.quo iure ſententia arbitratoris reducatur ad arbitrium boni vi-
ri.& Bart.in §.arbitriorum nume. 17. diſtinguit ſic, videlicet in contractibus ſtricti iuris per offi-
cium iudicis. per l. ſi libertus. ff.de oper. libert. In contractibus autem bonæ fidei datur actio ex
eo contractu, in quo eſt grauatus,per l. vnde ſi Neruæ. & per illam actionem petet ad arbitrium
26 boni viri reduci. † Sed ſi non oriebatur actio, tunc officium iudicis impetrabit, vt abun-
dè ſcribit etiam Vital.de Camba.in tracta.clauſul. in rub. quo iure petatur reductio ad arbitrium
boni viri.

Quo remedio ſentētia arbitratoris reducatur.

27 Nos verò vt prædixi, in hoc regno per appellationem tantùm recurrimus ad iudicem or-
dinarium, vt hîc patet,& ſic ceſſant iſtæ difficultates: quod eſt vtile vt dicit gloſſ.in cap.per tuas.
de ſenten. excom. vt appelletur etiam à ſententia nulla, quia ſi nullitas allegata non ſit euidens,
non impedit executionem, tamen appellatio ſic.per rub.ff.nil noui appellatio.pendent.docto.in l.
4.§.condemnatum.ff.de re iudica.Cæpol.cautel.197.licet ſoleat.vide gloſſ.& doctores in l.prima.
C. quando prouocar. non eſt neceſſe. ſcripſi in tracta. de ſenten.executor. artic. 7. gloſſ. decima
in fin.

28 Item apud Rotam fuit dubitatum,an in cauſa reductionis ad arbitrium boni viri ſit lis con-
teſtanda, quia per officium iudicis imploratur, & tenent quòd non abſente aduerſario, ſed eo
præſente.ſic in deciſ.9.ſi petatur.io no.& Vital.in tracta.clauſul.fol.244.& ſeq.

29 In Francia tamen hæc dubitatio non ſit, quia per appellationem recurſus fit, & omnia quæ
in cauſa appellationis requiruntur, & in hoc recurſu ſeruari ſolent. vnde dicit text. in l. non di-
ſtinguemus.§.illud.ff.de arbitr.compromiſſum æquiparauimus ordinariæ actioni.

Reductio ad arbitriū boni viri an requirat litis conteſtationem.

30 Vltimò audiui dubitari,an pendente reductione iudex poſsit condemnare partes ad ſeruan-
dum ſententiam arbitri? quod noo videtur,vt docet Bald.io l.fin.col.vj.in ro.quæſtio.C.de con-
trahen.empt. quia hæc arbitri ſententia non plus operatur,quàm ſenteotia iudicis.l.ait prætor. ff.
de re iudica. Et ſicut appellatio ſuſpendit iudicatum. cap. veniens.de iureiurao. Ita hic recurſus,
qui vim appellationis habet.§.cùm qoidam.l.oon diſtinguemus.ff. eodem. Panor.in cap. quinta-
uallis.col.19.nu.41.verſic.ſed hîc annecto dubium.de iureiurand.indiſtinctè tenet pendente redu-
ctione ad arbitrium boni viri, executionem ſeotentiæ arbitri ſuſpendendam, quia hæc reductio
vim habet ſuſpenſiuam, ſicut appellatio, vt docto.ſcribunt in rub. de appel.in decretal.

Pēdente reductione an poſsint partes condēnari ad obſeruantiam arbitri.

31 In contrarium videtur, nempe in hoc regno iudex, ſi agatur de reſcindendo contractu pro-
nunciat reſciſsione pendente contractum ſeruandum, vt dixi in tracta.da reſciſ. contract.in 2.to-
mo cōmeota. ad has conſtitu.reg.quia poſtquàm apparet inſtrumentum arbitri non raſum, nec
cancellatum, nec aliter vitiatum, approbari debet.l. fin. C. de edict. diui Adriani tollen. Et hoc
maximè quandò proceſſus ſuper recurſu breui finiri non poſſet, & quia nihil perit parti, cùm ip-
ſa recipiat cautionem. vt plenè docui io tracta.de ſeoten.prouiſio.& quia præſumitur pro ſenten-
tia arbitri.teſte Socy.in conſi.69.viſo.quarto vol. Sed iſte caſus ab ordinatione omiſſus eſt, ideo
relinqui debet iuris diſpoſitioni, quæ dat executionem arbitrio.d. l.ait prætor. cùm tranſactionis
inſtar ſit.text.iuncta gloſſ.in §.2.in autheo.vt differen.iudices.colla.9.& hoc tenuit Cardin.in cap.
32 expoſita.eod. † Itaque conciliando opiniones, crederem, quòd ſi actum fuerit de alimen-
tis, coram arbitris, vel de alia materia prouiſionali, quòd tunc iudex poterit fortè per prouiſio-
nem condemnare ad ſoluendum illud, quod eſt in ſententia arbitri expreſſum. Si verò ſit alia
materia non prouiſionalis non poterit: & ita intelligitur contraria opinio. facit quod not. Petr.
Iacob.in ſua practi.rub.de recurſ.de arbi.boni viri.col.penul.

33 Poſtremò videndum eſt, an valeat tranſactio pendente hac reductione ad arbitrium boni
viri, & valere oon dubitauit Bald.per illum text.in l.fina.ff. famil. erciſcun. facit text.in l.non di-
ſtinguemus.§.1.eo.Dec.conſil.11.& pro tenui.col.5.nu.7. Et poſtquàm partes erunt in concordia,
iudex non pronunciabit ſententiam ſuam, nec tenebuntur partes ad pœnam, quia ſolutum eſt
compromiſſum, cùm vltima derogent prioribus.l.pacta.C.de pact.

Tranſactio pendēte reductione facta an valeat.

RR

Ou appeller.

GLOSSA NONA.

A ſententia arbitri quãdo liceat appellare.

1 DOct. valde ſuper hoc dubitant, videlicet an liceat à ſententia arbitrorum appellare, & eo quòd caſus non diſtinguunt, multa iactant incerta, & à veritate procul aliena. Vnde ego ſic puto caſus ſeparandos. Primus à ſententia arbitri cum adiectione pœnæ aſſumpti non licet de iure appellare. l. 1. C. de arbit. quia metu pœnæ ſtandum eſt illius ſententiæ, & imputet ſibi, qui in eum compromiſit. l. diem proferre. §. ſtari. ff. de arbit. gloſſ. in §. 1. in verb. iudice. §. ſtatuit. in titu. de cau. in pragma. quod limitat Socy. 14. modis in tracta. fallen. regu. 17.

Appellatur à quocunque arbitro.

2 Tamen in hoc regno appellatur à quocunque arbitro, & tam in patria iuris ſcripti, quàm conſuetudinaria, per iſtum text. generaliter loquentem quod probatur in cap. à iudicibus. in fi. 2. quæſt. 6. licet gloſſ. ibi contra teneat. vnde Imperator ait noſtros autem iudices omnibus modis ſuſcipere appellationes ſancimus, & nulli licentiam eſſe penitus hoc repellere. §. noſtros. in auth. de iudicib. colla. 6.

Etiã nõ adiecta pœna, oritur actio & exceptio ex arbitrio.

3 Secundus caſus, quòd etiam à ſententia arbitri aſſumpti ſine pœna licet appellare, quia hodie oritur actio & exceptio ex ea. l. cum antea. C. de arbit. iſta eſt ſententia Barto. in l. nemo poteſt. col. 3. nume. 13. & ſeq. ff. de leg 1. quam ſequitur Paulus in l. arbitro. ff. qui ſatiſd. cogan. Et licet contra iſtos teneant communiter doct. tamen hæc opinio ſeruatur in forenſi iudicio, per iſtum text. qui licet loquatur in arbitro cum adiectione pœnæ, idem tamen erit in alio. facit l. ex conſenſu. ff. de appella. & iſte text. fundatur ex regula æquitatis, quæ probatur à iure canonico, videlicet, ſi graueris appella. Nam omnis oppreſſus appellare poteſt. cap. ad Romanam. c. ideo. §. cùm ergo. 2. quæſt. 6. Alex. & alij in l. nemo poteſt. & idem Alex. conſi. 254. abundè. col. 4. in fi. vol. 6.

An & quãdo à ſentẽtia iudicis cõfirmantis arbitri ſententiã appellari poßit.

4 Tertius caſus erit, an à ſententia iudicis confirmantis arbitri ſententiam, vel infirmantis, appellari poſsit? Bart. in l. 1. in fi. ff. de lega. 2. dicit non poſſe appellari: nam vbicunque iudex aliquid vt bonus vir arbitratur, nunquàm ab eo appellatur. Allegat Innoc. in cap. præſenti. de reſcript. Sed non eſt aliqua decretalis ſic incipiens: hoc tamen docet Inno. in cap. fin. circa finem. de feriis. Et hanc opinionem ſequitur Ioan. And. in addit. ad Spec. in tit. de appel. §. in quibus. col. 4. & in additione incip. de hoc plenè ſcripſi. Tum quia à ſententia arbitri non appellatur, vt dixi: ergo nec à ſententia iudicis confirmantis illam ſententiam, vel infirmantis, illa enim ſententia ſubrogata eſt in locum ſententiæ arbitri. Guido Papæ ſingu. 482. penè recurritur. Panormi. conſi. 2. dum eſſet. & conſil. 38. caſus in effectu. in primo vol. Cardin. conſil. 139. factum tale. & conſil. ſeq. Alioqui ſi appellari poſſet ab iſta reductionis ſententia, ſuperuacanea eſſet hæc ſententia, & nil nobis ſeruiret, vt dicit Salyc. in §. arbitrorum. & l. in maioribus. C. de appel. ac Vital. Camba. vbi ſuprà. §. poſtremò videndum eſt, & quia reductio non petitur niſi ſemel.

5 Contrariũ docet Bald. in l. vna. col. 3. C. ne liceat tertiò prouocar. & in §. fin. quo tempore miles. Nam in dubio iudex videtur iudicare vt bonus vir, quia ſic vocatur à iure, licet interdum non ſit. l. continuus. §. cùm ita. ff. de verbo obliga. l. vir bonus. iudica. ſolui. & ſi nunquàm appellari poſſet à iudice, & certum eſt, quòd etiam in arbitrariis appellatur. l. ſi qua pœna. ff. de verbo. ſignifica. Alioqui daretur cauſa malè iudicandi ſub ſpecie boni viri. l. 1. ff. de app. Bald. in l. 1. C. de aſſert. tollen. Alex. in dicta l. 1. ff. de leg. 2. & quia tanquam iudex iudicat, ideo licet ab eo appellare.

6 Alia eſt opinio, quòd ſi iudex grauat in modico, non poterit ab eius ſententia appellari, ſecus ſi in magno. Bal. in l. vna. col. 2. in ſecunda oppoſi. C. de his quæ pœnæ nomi. Nicol. de Mil. in verb arbitrator. Ioan. de Ana. conſi. 51. in cauſa. & doct. in c. quintauallis. de iureiuran.

7 Ratio eſt, quia natura cauſæ vertentis coram arbitro eſt, vt in modico lædere poſsit, & in magno pro bono pacis. c. niſi eſſent. de præbend. Sic & natura cauſæ recurſus eſſe debet, cùm ſimilis ſit per omnia appellationi. l. 1. in fin. C. an per alium cauſæ appella. Et iſta eſt veritas vt teſtatur Ludo. Roma. conſi. 261. ſuper eo. vbi Bart. ſententiam improbat, illique reſpondet.

Praxis quo modo recipiatur appellatio à ſententia arbitri confirmata.

8 Vltima opinio vera & approbata in hoc regno eſt, quòd ſi ſententia arbitri ſit à iudice confirmata, poteſt quidem pars appellare ab illius ſententia iudicis: ſed non recipietur illius appellatio, donec ſoluerit mulctam appoſitam in compromiſſo, tum quia pro ſententia præſumitur. c. in præſentia. de renuncia. l. Herennius. §. Gaia. ff. de euictio. tum ne pars ex malicia proſequatur, & interim conſumat bona, vt non poſsit poſteà mulctam ſoluere, & ad hoc videtur inclinare Dyn. in conſil. 19. Ptolomæus. facit text. in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de verb. oblig. & c. ab arbitris. de offic. delega. in 6. Alioqui daretur iudici, ſi ab eo non appellaretur, materia delinquendi, etiam quia appellatio non eſt denegata hoc caſu, ergo conceſſa. l. præcipimus. C. de appel.

9 Vnde conſuluit Barba. conſil. 18. clementiſsimom. col. 1. in quarto vol. quòd pendente reductione ad arbitrium boni viri non impeditur executio ſtatuto dictante, vides tamen impediri donec confirmata ſit arbitri ſententia à iudice ordinario, quia tunc ſunt duo vincula, quæ ſunt vno fortiora. capite primo de treuga. videlicet iudicis & arbitri ſententia. Hæc quoque deciſio

10 huius

10 huius text.cui ſtandum eſt. † Et iſta ſententia intelligi debet vt liceat condemnato appel-
lare, ſiue ſit grauatus in magna quantitate, ſiue in parua, per hunc text. permittentem omnibus
poſſe recurrere ad iudicem, ſi grauati ſint, ergo quocunque modo, ſint grauati ſiue in paruo, ſi-
ne in magno: nam appellatio etiam de iure recipitur licet in modico quis grauatus ſit.l.& in ma-
11 ioribus.C.de appella.cap.de appellationibus.illo tit.in decretal. † Tamen iudex ſuper hoc
debet arbitrari, ne tam delicatè quis de ſententia arbitri conqueratur, vt ius ei dici non debeat,
arg.l.continuus.§.cùm ita.ff.de verb. oblig. Ergo in arbitrio iudicis cognoſcentis de ſententia, re-
ſidet, an pars ex illo conqueri debeat.argu.gloſſ.in auth.præthereà. C.vnde vir & vxor. Et ſic non
recipitur appellatio à ſententia iudicis confirmantis arbitrium, donec fuerit ſoluta mulcta, ſiue
pœna adiecta in compromiſſo.

Appellatio etiam de modico recipitur.

12 Sed vtrum requiratur cautio? Reſpon. non à fiſco, cùm ſemper ſoluendo ſit.l.2.ff.de fundo
dotal. Sed pars cauere tenetur de reſtituenda pœna, ſi poſteà per ſuperiorem hoc pronunciatum
fuerit. ita ſcripſi in tracta.de ſenten.executor.artic.15.per illum tex.

Cautio eius cui ſoluitur, pœna quando exigatur.

13 Limita iſtum tex.quando homologatum eſſet arbitrium à partibus, tunc non debet recipi ap-
pellatio.per l.cùm anteà.C.de arbitri.Præpoſit.in rub.de appel.col.19.& Fortu.in tracta.de vltimo
fine.nu.110.quamuis Bart.in l.nemo.ff.de lega.1.dicat partem homologare poſſe ſententiam arbi-
tri, & intelligi debet tanquam ſic latam, & non tanquam bene latam, & ſic poterit etiam poſt
homologationem appellare, hoc tamen non eſt verum: vt de Ripa & alij cenſent in l.nemo.nec
auditur quis in hoc regno poſt homologationem expreſſam, niſi impetratis literis à principe, qui
hoc indulgeret, & tunc eſſet licitum ſi fortè dolo inductus fuerit ad homologandum.

Homologato à partibus arbitrio non recipitur appellatio.

14 Sed an poſſit conſtitui procurator ad homologandum arbitrium, antequam ſit prolatum,
quod non poſſit, patet, per gloſſ.in d.l.cùm anteà. quia ſicut ipſa pars non poteſt illud approba-
re, antequam ſit latum, & futurus dolus non poteſt remitti l.ſi vnus.§.illud.ff.de pact. Ita nec ap-
probatio procuratoris præiudicabit domino, quando eſſet læſio.l. creditor. §. Lucius.ff. manda.
Bal.in l.fin.col.penul.quæſt.12.C.de contrahen.emp.Salì.in §.arbitriorum.ff.pro ſocio.faciunt quæ
15 abundè ſcripſi in tract.nominat.q.14.nu.112. † Iſta autem ratificatio facta ante ſententiam
vel iuramentum, intelligitur ſi iuſtè arbitrium latum ſit.l.fin.C.de non numer. pecu.l.ſi libertus.
ff.de oper.liber.Bart.in §.arbitriorum.col.11.nu.30. & ſequen. Bart. Alex. & Vincen. in l.quod de
bonis.§.1.ff.ad leg.falcid.Soc.conſi.85.viſo compromiſſo.col.2.vol.1.

Procurator an poſſit cõſtitui ad homologandũ arbitrium nondũ latũ.

16 Item ſi vnus conſortum prætendat ſe læſum, & appellet, pœna ab aliis non exigetur ante
confirmationem, ſicut de appellatione dicitur, vt vnius appellatio alteri proſit.l.1.& per totũ.C.ſi
vnus ex plurib.appel.l.ſi ſeparatim.ff.de appella.

17 Et ſic per recurſum vel appellationem non debetur pœna, ante iudicis confirmationem,
quia intelligitur ſi arbiter iuſtè arbitratus fuerit.l.ſi libertus.Bart.in l.quidã cùm filium. ff.de verb.
oblig. quamuis Dynus in conſil.19.Ptolomæus.teneat pœnam debitam poſt petitionem, & litis
conteſtationem deberi.doct.in l.qui Romæ.§.duo fratres.ff.de verb.obliga.

Conſortum uno ſolum appellante non exigitur pœna ab alus ante cõfirmationẽ.

18 Quæro quid poſſit pars allegare contra iſtud arbitrium? Reſpon.dicere eſſe latum per ſor-
des, vel gratiam, ſi ita ſit.l.3.C.eod.vbi Imperator ſic ait: Arbitrorum ex compromiſſo ſententiæ
non obtemperans, ſi ſordes, vel euidens gratia eorum, qui arbitrati ſunt, intereeſſit, exceptione
19 doli mali vti poteris.& l.3.§.1.ff.eo. † Item quòd ſententia fuerit venalis.l.ita demum.ff.eo.
ſicut de iudice dicitur.in l.venales.C.quando prouoca.non eſt neceſſe. & authen.nouo iure.C.de
20 pœna iudi. qui malè iudic. † Idem ſi ſententia fuerit contra leges lata.l.3.ff.eo.ſicut ſenten
tia iudicis contra leges lata non valet.c.1.de re iudic.l.1.ff.quæ ſenten.ſine appel.reſc.Panor.conſi.
21 64.viſis.col.1.in 1.volumi. † Item ſi arbiter ambarum partium, vel vnius tantùm factus ini-
micus ſententiam protulit poſt recuſationem.l.non diſtinguemus. §. cùm quidam. ff.codem. ibi
inimicus manifeſtè apparuiſſet, teſtationibus etiam conuentus, ne ſententiam diceret.

Obiectiones quæ poſſunt fieri cõtra arbitrium.

22 Idem putarem, ſi poſt iudicis inhibitionem arbitrium latum ſit. Nam poſt iudicis, vel ſu-
perioris inhibitionem attentata ſunt nulla.cap.non ſolùm.de appel. in 6.c.ex parte.de arbitr.

23 Allegari etiam contra arbitros poteſt, quod iudicauerint inter alias perſonas, vel de rebus
non comprehenſis in compromiſſo, quia poteſtas à compromiſſo pendet.l.non diſtinguemus.§.
de officio.ff.codem. & quicquid proferunt extra comprehenſum eſt nullum. l. ſi cùm dies.§. ple-
num.ff.eo. Bald.in l.cùm anteà.C.eo.ſic conſuluit Soc.conſi 121.in cauſa.in 2. quæſt. num.3. & 5.
in 3.vol.inferius plenius dicam, vel ſi non honeſtum iuſſerit, vel poſt diem compromiſſi arbitrium
protulerit.§.compromiſſo.ibidem.

Arbitrium non ſuper alio præferendũ quàm de quo fuerit compromiſſum.

24 Item opponi poteſt, ſi quis corruperit arbitrum, vel pecunia, vel ambitione, vel aduoca-
rum aduerſæ partis, vel aliquem ex his, quibus cauſam ſuam commiſerat, vel ſi aduerſarium cal-
lidè circunuenit, vel alio quocunque modo, ſi in hac lite, doloſè verſatus ſit.text.in l.ita demum.
ff.eo.& ſic dolus ſemper allegari poterit, teſte Alex.conſi.139.viſo puncto.in 7. vol. & nulla po-
teſt eſſe renunciatio, nec cautela, per quam tolli reuiſio poſſit ſuper dolo vel enormi læſione.
Bald.in l. cùm anteà.C.eod.refert Iaſ.conſi. 135.ſuper articulo. in princ. in 4.vol. niſi vt ſuperius
25 dixi, ex lege Regia. † Aliis etiam modis opponi poteſt contra arbitrum, quos conſcribit
nepos de Monte Albano.in rub.contra arbitros, & contra cõpromiſſum & Spec.eo.tit.§.excipitur.
de Bonacurſo in rub.de impedimen.quæ impediunt compromiſſum.ac Dec.conſi.39. iuridicam.

Corruptus arbiter reijcitur.

col.1.& Vital.in tracta.clauſula.in clauſul.de reductio.ad arbitrium boni viri.verſic.ſequitur videre contra arbitros.

Appellans ab arbitrio quādo incidat in pœnam.

26 Et ideo ſi aliquis appellauit, & poſtea illam non proſequatur cauſam, ſi tamen intra tres menſes releuauerit, non poterit ab eo exigi pœna ante ſententiam confirmationis expreſſam, vel taciam: ideo altera pars debet cauſam proſequi cum procuratore Regio, cui media pars pœnæ applicari ſolet.

Appellare licet etiam ab arbitratore.

27 Et ſic patet hîc, quòd licet fuerit compromiſſum, etiam in arbitratorem, poteſt quis appellare, & ſoluendo pœnam, à ſententia arbitratoris reſilire licet, & proſequi appellationem, vt dicit gloſſ.in clemen.quamdiu.vbi doct.de appella.quamuis Bart.& doct.in l.qui fidem.ff.de tranſactio. dicant non licere venire contra arbitrium prolatum ab arbitratore, quia habet vim tranſactionis, in qua non habet locum pœnitentia.l.qui fidem. Baldus in l.eos.§. apoſtolos.in fin.C.de appella.
28 † Sed hîc per iſtum tex.licet appellare ab arbitrio, etiam non ſoluta pœna: quia non eſt
vera tranſactio: à qua non liceret diſcedere, per l.ſi quis.C.de tranſact.ſed in arbitrio diuerſum eſt,
29 vt hîc. † Et ſic habetis quòd à ſententia arbitri licet appellare per iſtum tex. quicquid di-
30 cant doct. † Secundò quòd à ſententia iudicis, qui confirmauit ſententiam arbitri non licet appellare niſi pœna ſoluta.
31 Tertiò quòd facta ſolutione pœnæ licet appellare, & proſequi appellationem.
32 Quartò, quòd licet pœna ſoluenda ſit, tamen res principalis non datur ante ſententiam ſuperioris illius, qui ſententiam arbitri confirmauit: & iſta ſunt notanda ſuper quibus hactenus valdè laborarunt iuris interpretes.

Au iuge ordinaire.

GLOSSA X.

Ad quem iudicem recurratur à ſententia arbitrorum.

1 AD quem appelletur à ſententia arbitrorum? Reſpon.de iure Bart.in l.2.C.vbi & apud quem cognit.in integr.reſtitu. dicit appellandum ad ſuperiorem eius, qui iudicauit, quia de ſententia conqueritur.probat l.1.& vlt.ibidem. Bald.Ang & Saly. ibi ſequitur & Panor.in cap.quintauallis.nume.39.de iureiur.facit cap. anteriorum.2. q. 6. & cap. Romana.§.debet.de appella.in ſexto. Et ſic conſuluit Roma.conſil.265.in caſu, & Matth.Afflict. in deciſ. Neapolit.quæſt.51.item fuit dubitatum.

Querelenda in compromiſſo quis iudex ſit adeundus.

2 Quod non obſeruatur, ſi adeatur iudex per viam querelæ, quia tunc iudex ipſarum partium tantùm adiri debet.cap.venerabilibus.§.1.de ſenten.excom.lib.6.Philip.Franc.in rub.de appel.col. 8. Sed in arbitratore iudex rei eſt adeundus, quia videor de contractu conqueri.Bart. & alij. in §. arbitriorum.Feder.conſi.285. Petrus. & Anto.Blanch.quæſt.10.in fi.tracta.de compromiſsis.

Ordinarius iudex eſt adeundus ad reducendum arbitrium.

3 Quæro ad quem iudicem, ſi duo fuerint, quidam dicunt ad iudicem appellationum: cùm reductio ſit quædam ſpecies appellationis.l.non diſtinguemus.§.cùm quidam.ff.eod. Alij dicunt adeundum iudicem principalem.& plura ſcribit Camba.in ſuo tracta. clauſul. in clauſula. de reductione.§.videamus quis eſt iudex. At videtis hîc iudicem ordinarium, & non iudicem appellationis adeundum eſſe.

Ab arbitris an liceat immediatè appellare ad curiam ſupremam. Areſtum.

4 Nec quidem licet appellanti Curiam parlamenti pro bono viro eligere, & ad eam appellare, niſi partes, aut ipſarum altera de iure ſuo debeat inibi litigare ex priuilegio, vt pares Curiæ. Et ſi pars ad eam appellauerit, remittetur ad iudicem ordinarium cum expenſis vt Aufrer.his verbis ſcribit in ſtylo parlamen.rub. *des appellations.* ordi.7. Niſi in curia proceſſus fuiſſet introductus, tunc curia cognoſcit, vt fuit pronunciatum in ea anno 1520.die 18. Decembris.& hoc prætextu ordinationis antiquæ allegatæ tunc per aduocatum Regium do.Liſetum.

Ordinarius iudex quis dicatur.

5 Quis dicatur iudex ordinarius? Reſpon. Qui iure ſuo, vel principis beneficio iuriſditionem vniuerſaliter exercere poteſt.l.more maiorum. cum l.ſeq.ff.de iuriſdict.omn.iudic.Spec.in tit. de offic.ordinat.§.1.& dicit text.in cap.à iudicibus.2.quæſt.6. quòd ordinarij ſunt, qui ab apoſtolico, vt eccleſiaſtici, vel ab Imperatore, vt pote ſeculares, legitimam poteſtam accipiunt. Et ſic appellatur per iſtum textum, ad iudicem partium competentem, non ad iudicem arbitratoris.

Reſpectu partium & non arbitrorum in hac materia iudicatur quis ordinarius.

6 Sed an intelligatur hîc iudex ordinarius ratione rei ſitæ vel domicilij? Reſpon. ille propriè dicitur iudex ordinarius alicuius, in cuius territorio, vel diœceſi pars habet domicilium, & ſic is regulariter erit iudex, qui in cauſa fuiſſet iudex ſine compromiſſo.c.fi.de foro compe. Spec. in titu. de competen.iudic.addit.in §.ſequitur. Ideo ordinarius hîc dicetur is, in cuius iuriſditione partes compromittentes reſidebant, & domicilium habebant, licet arbitri non eſſent illi ſubditi, vel is iudex, qui de ea re cognouit, ſeu verius cognoſcere incepit.Imber.in inſtit.foren.lib.1.§.nec
7 verò.fol.197. † Sed ſi partes eſſent diuerſæ iuriſditionis, & domicilij, vt ſi Aurelianen.compromiſerit hic Pariſ.& læſus fuit, vult appellare ab illa ſententia, appellabit ad iudicem Pariſ.qui dicitur ordinarius partium, tam ratione domicilij vnius, quàm contractus, id eſt, compromiſsi facti, licet de iure ad iudicem rei.l.cùm anteà.C.de arbitr.& cap.ſtatutum.§.1.& 2.de reſcript.in 6. Barto.in §.arbitriorum.col.6.nume.19.

8 Sed an reductio poſsit fieri ad illos, qui iudicarunt? Iaſ.in conſi.135.in 4.vol.tenet poſſe fieri.per c.accepta.de appel.& per gloſſ.vlti. in l.filius. ff. de inoffic. teſtamen. & idem firmat Cæpol. cautel.257.quarta cautela.

9 Tamen

9 Tamen in hoc regno hoc locum non habet, per iſtum text.ſtatuentem, vt ad iudicem ordinarium recurratur, & appelletur, niſi is fuiſſet arbitrator, & tanquàm talis proceſſiſſet, quod poteſt de iure canonico.c.ex parte.eod. Panor. in cap.cum tempore.ibidem. Secus de iure ciuili ne fiat iniuria iuriſditioni ordinariæ.gloſſ.& docto.in l. 1.ff.dè iudic.per l.ſed & ſi in ſeruũ.§.1.ff.eod. & ius canonicum ſeruatur in hoc regno.

Ad iudicem ordinarium [illegible] recurritur, [illegible] ipſe [illegible] arbitrator.

10 Vnde ſi in arbitrio quis formam compromiſſi ſeruauit, iniquè tamen arbitratus eſt, non poteſt aliam proferre ſententiam, quia eſt ſuo functus officio.l.dicere.in fin.ff.de arbitr.ſicut iudex. l.iudex.ff.de re iudic.diuerſum eſt ſi formam compromiſſi non ſeruauerit. per l.quid tamen.ff.de arbitr.gloſſ.& Bart.in §.arbitriorum.hoc procedit in arbitris. Sed vtroque caſu putarem in cauſa reductionis cum iudicem, qui arbitrium protulit, non eſſe adeundum, quia ſuſpectus videtur.

An arbiter ſecundã proferre ſententiam poſſit.

11 † Tamen recurſus habebitur ad eandem curiam ordinariam, ſed is pronunciabit ſuper reductione, qui non fuit arbiter, & qui loco iudicis ordinarij pro tribunali ſedere ſolet, & iudicare, vt locumtenens, vel commiſſus, ſeu aduocatus, antiquior de quo ſcripſi in tracta.de recuſa.artic. ſexto.

Iudice ordinario recuſato, quis eius loco iudicet.

12 Quid ſi clericus dicat ſe læſum ex huiuſmodi arbitrio? Reſpon. Ad officialem Epiſcopi recurſum habebit, qui eſt iudex clerici, ergo inter laicos iudex ſecularis illorum proprius eſt adeundus: inter clericos Epiſcopus, ſeu officialis. cap. ordinarij. de offic. ordin. in 6. cap. à iudicibus. 2.quæſt.6.Fely.in cap.poſt ceſſionem.col.1.de proba.vide tamen Panor.in tertio nota.in c.cùm ſit
13 generale.de foro compet. † Sed ſi clericus & laicus velint petere reductionem ad arbitrium boni viri, debent eam petere coram ſuperiore arbitratoris.ita Aufrer.in tract.de poteſta.eccle. ſuper laicos.verſic.18.

Inter clericos compromittentes recurritur ad Epiſcopum de iure ſed aliter in Francia ſeruatur.

14 In Francia tamen aditur etiam à clericis, de conſuetudine, iudex ordinarius Regius ſecularis, ſiue appelletur ab arbitro, ſiue ab arbitratore. niſi cauſa fuiſſet eccleſiaſtica. vt docet Aufrer.per c.expoſita.& c.peruenit de arbit.Aufer.in tracta.regul.2.in 17.fallen.

15 Et is qui dicit ſententiam arbitri iniquam, habet hoc probare, tum quòd præſumatur etiam pro arbitri ſententia, cap.niſi eſſent.de præbend.Specul.in tit.de arbitr.§.ſequitur.verſic.item quid ſi compromiſſum. Panor.conſil.64.viſis.col.2.in 1.vol.Alex.conſil. 43. quia ſubtiliter. col. 2.in 6. vol.tum etiam quia dicenti & allegãti incumbit onus probandi.l.ei qui.& l.quoties.§. qui dolo.
16 ff.de probat. † Et hoc quatenus fecerint ſecundum formam compromiſſi. ſi verò aſſeratur arbitros exceſſiſſe compromiſſum, tunc non præſumetur pro illorum ſententia, vt docet Alciat. in tracta.præſumpt.in regul.3. in 12.præſumptione.allegat Alex.conſi.22.col.2.in 2.vol.tamen qui dixerit eos exceſſiſſe, oportet quòd probet per regulam prædictam.

Dicenti ſententiã arbitri iniquam incũbit onus hoc probandi.

17 Et iniquitatem habet probare ex antiquis actis, non verò probationes omnino nouas inducere.teſte Bart.in §.arbitriorum.probat Vital. de Camba.in tracta.clauſul.rub. qualiter iuſtificetur, vel impugnetur arbitrium. Si tamen arguatur dolus, vel iniquitas arbitri, tunc etiam nouæ poſſunt ſuper hoc recipi probationes. per doct in c.quintauallis. de iureiuran.

Ex quibus actis iniquitas arbitrij arguatur.

18 An arbitrium præſumatur rite latum, docet Albert. Brunus in tract.de forma, & ſolennita. actus.rub.de proba.& præſumpt.ferme. verſic.in laudo verò: vbi dicit præſumendum pro arbitramento: & quòd onus probandi incumbat impugnanti.idem docent Panor. & alij.in dicto c. quintauallis.de iureiur.per c.niſi.de præbend.Fely.& alii in c.quoniam.de. proba.vbi limitant. & Panor.conſil.64.viſis.col.2.in 1.vol.Dec.conſil.375.iuridicam.col.1.& Iaſ.conſi.12. allegata. col.4. in 1.vol.nume.6.

Et ſi par le iuge ordinaire la ſentence deſdictz arbitres, arbitrateurs, ou amiables compoſiteurs eſt confirmée.

GLOSSA XI.

1 EX hoc text.patet, partes non recipi ad appellationem, poſtquàm arbitrorum ſententia eſt confirmata, niſi prius ſoluerint pœnam in compromiſſo adiectam. Sed iſte tex. loquitur in plurali numero, *Arbitres*, quando ſunt plures arbitri: quid ſi vnus dixerit ſententiam, quæ fuerit confirmata à iudice ordinario, an habeat locum iſte textus? Quòd nõ videtur, quia hic tex.loquitur in pluribus, & integrum eſt iudicium, quod plurimorum
2 ſententiis confirmatur.cap.prudentiam.in prin.de offic. delega † In contrariam tamen ſententiam inclinarem: quia quando lex loquitur in plurali, etiam habet locum in vno, ſi eadem ſit ratio in illo, ſicut in pluribus. per tex.in l.3.§. negocia, vnum vel plura. ff. de negoc. geſt. Sic quando lex vſa eſt ſingulari numero, tamen ad plures etiam refertur.§.ſi plures.de legit.agnator. ſucceſſ.in inſtit. & l.ſingularia.in fin.ſi certum petatur.l.1.§.item hoc edictum.ff. quod falſo tutor. author.geſtum erit.

Licet hec ordinatio loquatur in plurali, tamẽ extenditur etiã ad ſingulare.

3 Nec refragatur, quòd attendatur iudicium plurimorum, verum eſt in alia materia: ſed hîc reſpicitur ſententia iudicis confirmantis ſententiam arbitri, vel arbitrorum, ideo non attenditur ſimpliciter arbitrorum ſententia, ſed & iudicis ordinarij confirmatio: & quia hîc dicit in principio, *en chaſcun d'eux*. id eſt à ſingulis illorum, vt dixi ibi, per l.non diſtinguemus.§. cùm in plures.ff.de arbi.& in c.2.illo tit.in 6.vbi maioris partis ſententia obtinet.

Etiā iudex ordinarius nō Regius potest arbitriū confirmare.

4 Item ſi ſententia eſſet coofirmata à iudice delegato, vel à iudice chartulario, tunc non haberet locum iſte text. loquens in iudice ordinario, & ſic de ſeculari, quia alteri ſuum non concedit officium. non loquitur tamen iſte tex. de iudice Regio, ideo iudex ordinarius alicuius domini poſſet confirmare, & haberet locum iſte text. dummodo eſſet ordinarius in illo loco, quia conueniunt verba, & ſic diſpoſitio l. 4. §. toties. ff. de damno infecto.

Iuſtè uel iniuſtè fuerit confirmata ſentētia pœna ſoluitur.

5 Nec expectatur an iuſtè confirmata ſit, an ininſtè, quia ſemper pœna ſoluetur, donec per ſuperiorem iudicem dictum cootrarium fuerit. per text. io l. qui Romæ. §. fi. vbi Bar. col. 1. & 2. ff. de verb. oblig facit l. de pupillo. §. meminiſſe. ff. de noui oper. nuncia.

6 Intellige etiam ſi ſeotentia non valeat, quia inſpicitur ſactum, id eſt, contrauentio, vt ſuperius dictum fuit, niſi notoriè appareret ex ipſa ſententia: vt potè quia iudicatum erat, de quo non erat compromiſſum, vel cootra formam, vt ſuperius docui. facit cap. examinata. de confirma. vtili. Et tunc erit etiam neceſſe appellare, & interim ſoluitur pœna, maximè quando iſta nullitas longam requireret indaginem. Fely. in capit. cùm dilecta. col. 12. nume. 8. verſiculo, amplia octauo. de reſcript. per l. ille à quo. §. ſi de teſtamento. ff. ad Trebel. & præſumitur arbitrium valere. l. Herennius. §. Gaia. ff. de euictio. Vode regulariter pars tenebitur poſt confirmationem ſententiæ arbitri ſoluere pœnam: alioqui non audietur appellatiooem emittens. per iſtum tex.

Confirmare uel infirmare debet iudex, nō autem remittere ad arbitrium.

7 Ad hæc iudex debet confirmare ſeoteotiam arbitri, vel infirmare ibi, *eſt confirmée.* nam confirmari debet ad hoc, vt pœna exigatur, ſi verò fuerit infirmata, nulla pœna debetur. Et ſic iudex oon debet iterum ad arbitrium remittere, imò ſi iterum remitteret, cenſeretur iuſticiam negligere, & iuſticiam noo facere. per textum. in l. non diſtinguemus. §. quæſitum. ff. de arbitr. quia ad iudicem ſpectat confirmare, vel infirmare ſententiam. l. eos. C. de appel. & imponere finem controuerſiæ. l. quidam. ff. ſi certum petatur. ſic conſuluit Ludouic. Roma. conſil. 338. in caſu. in primo dubio.

Iuſta ignorātia excuſat à pœna compromiſſi.

8 Aduertendum tamen eſt, quòd ſi pars babeat iuſtam appellandi cauſam, vel recurrendi ad arbitriom boni viri, licet non obtineat in cauſa principali, tamen excuſabitur à pœna compromiſſi propter probabilem ignorantiam, vt ſi petebat tanquam ſucceſſor Titij centum, quæ tamen erant ſoluta, & is compromiſit, & ſub pœna quinquaginta aureorum promiſit ſtare arbitrio, ſi demum appellauerit, certè debet releuari à pœna per iudicem, qui ſententiam arbitri confirmat. Bal. Paul. & Iacob. in l. tres fratres. in fi. ff. de pact. Alex. & alij io §. duo fratres. & conſil. 32. oportunè. col. vlti. in 2. vol. Nam qui in alterius locum ſuccedunt, iuſtam habere cauſam ignorantiæ dicuntur. l. qui in alterius. ff. de regu. iur.

Caſus in quibus nō committitur pœna in cōpromiſſo adiecta.

9 Item ſi fuerit confirmata ex nouiter productis, non debebitur mulcta, vt fuit litigatum in parlamento anoo 1538. die 11. Martij, & ad coofilium remiſſum: vide Felyn. in cap. cùm Ioannes. nume. 22. de fide inſtrumento. col. 6.

10 Itidem oon debetur pœna, ſi arbitrium fuerit pro parte confirmatum, & pro parte infirmatum, quia tunc iuſtè quis poſtulauit reduci, poſtquàm erat in aliquo grauatus. Et ſic iuſtum videtur petiiſſe: vnde non incidit in pœnam. teſte Bald. in l. eos. §. cautione. col. 2. C. de appel. verſic. quid ſi hoc faceret iudex. & §. inter pares. col. penul. de lege Corradi. verſic. ſed quid ſi arbitrator. ſequitur Boër. in quæſt. 284. nu. 22. io deciſ. Burdeg. facit c. Rayoutius. de teſta.

11 Puto tamen exigeodam pœnam, ſiue fuerit confirmata ſententia arbitri, eo quòd pars eam non probauit iniquam, ooo expreſſa aliqua cauſa, vel expreſſa, licet Bart. & doct. videantur notare differentiam in l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudic. & in l. Iulia. de condict. indeb. & ſic videtur conſuluiſſe Alex. cooſi. 66. viſis dubitationibus. col. 2. in 5. vol. quia hic text. coofirmationem tantùm requirit, non verò confirmationis cauſam. per not. in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de verborum oblig.

En ce cas ne ſera receue la partie appeller de la dicte ſentence.

GLOSSA XII.

Infirmata arbitri ſententia pœna nō ſoluitur.

1 ET ſic in iſto caſu non recipitur appellans, videlicet quando ſententia arbitri eſt à iudice ordinario confirmata, dooec fuerit ſoluta pœna. Quid ergo ſi fuerit infirmata, tunc quia præſumendum eſt pro iudicis ſentētia. c. in præſentia. de renuncia. oon tenebitur pars, quæ ab arbitris erat condemnata, ſoluere pœoam, ſed ab iſta ſententia infirmationis poterit pars proſequens, vt arbitrium ſeruetur, appellare: & ſi à ſuperiore confirmata fuerit arbitri ſententia, pœna debebitur. per iſtum text. dicentem, *s'il eſt confirmée*, ſi ſit confir-
2 mata. † Ergo à quocunque iudice ordinario competente fuerit confirmata, vel à proximo, vel ab alio mediato, non audietur appellans, niſi ſoluta pœna. cùm iſte text. non diſtingat à mediato, vel immediato, ergo nec nos. l. de precio. ff. de public.

3 Et nota quòd hoc caſu quando eſt confirmata ſenteotia recuſatur, nec admittitur appellatio, ergo alio caſu ſecus. l. fin. ibi, imo hoc caſu, quòd iuſſu actio noo competit. ff. quod iuſſu. vnde ſi ſubſtitutio fiat in hoc caſu, oon comprebeodit alium. l. commodiſsimè. ff. de libe. & poſth. l. iam hoc iure. ff. de vulga. vide multa quæ ſcripſi de iſto pronomine, boc, in l. 1. ff. de verb. ſignifica. vbi phraſes innumeras conſcripſi.

Item

4 Item quamuis iſte text. dicat non recipi partem ad appellandum, idem tamen erit ſi per viam
nullitatis, vel querelæ vellet agere: nam regulariter in Francia non recipimus aliquem, etiam à ſen
tentia nulla, niſi per appellationem: vt eſt ordinatio Regia, quam ſuperius ſcripſi. {Vide etiam art.
4. tit. de ſenten.}

In Francia nullus recipitur per viã nullitatis aut querelæ niſi appellet.

5 Item per iſtum text. non anoullatur appellatio emiſſa à iudice confirmante ſententiam arbi-
tri, ſed non recipietur appellatio ab eius ſuperiore, donec ſoluta fuerit pœna. Vnde poterit qui-
dem pars condemnata ab arbitro appellare à ſententia huius iudicis, qui ſententiam confirmauit,
6 & releuare ſuam appellationem coram ſuperiore. † Sed poſteà volens eam proſequi, oppo-
nente parte non recipietur: ergo ſi pars nihil opponeret, cùm in fauorem ipſius ſit introductum,
poſſet renunciare. l. penult. C. de pact. cap. ſi diligenti. de foro compet. & bonum eſt quòd ſi pars
ſentiat ſe grauatam à ſententia iudicis confirmantis, quòd appellet: alioqui ſi expectaret decem
dies, excluderetur, per authen. hodie. C. de appel. vt dicetur inferius tracta. de appell. & ſuperius
ſcripſimus.

Confirmata arbitri ſententia & ſoluta pœna licet uſque ad areſtũ proſequi appellationem.

Non niſi opponẽte parte exigitur pœna.

7 Vnde anno 1543. die 9. Iulij fuit annullatum tam arbitriũ, quàm ſententia Bailliui Carnoten.
confirmatoria ſententiæ arbitralis, eo quòd cùm fuiſſet in quinque compromiſſum, & dictum
quòd tres poſſent decidere, tamen duo receperant teſtes: & ideo non valebat, quia contra poteſta-
tem datam. nam quemadmodum deciſio proceſſus non poterat fieri niſi à tribus. l. ſi in tres. ff. de
recept. arbitr. ita tres requirebantur ad inſtructionem proceſſus, niſi aliud dictum fuerit. cap. pru-
dentiam. de offic. deleg. Alex. conſil. 124. in cauſa. in 2. vol. cùm ſit præparatoria ſententiæ, & deci-
ſionis cauſæ, par iudicium eſſe debet, teſte Deci. in rubr. extra de iudic. moder. in rubr. C. de eden:
quod eſt ſignandum, quia ſæpius cauſa committitur tribus, vel duobus, ſi vnus ſolus inſtruat pro-
8 ceſſum, non valebit. † Ideo cùm cauſa quibuſdam committitur debet clauſula inſeri, vt
vnus, vel duo inſtruere, & proceſſum facere, ac inquirere poſsint, alioqui non valebit quod
actum erit ab vno.

Areſtum.

Quot requirũtur ad deciſionẽ cauſæ, tot ad ipſam inſtructionem requiruntur.

Clauſula utilis cũ cauſa delegatur pluribus.

9 Quæro hìc prohibetur appellatio. An minor poſsit reſtitui? quod videtur, quia ſi minor ſit
læſus per compromiſſum, vel aliàs reſtitutionem petere poterit. l. ſi minor 25. annis filiofa. in fine.
ff. de minor. Socyn. conſil. 299. capio. in fin. volum. Contrarium eſt verum, quia vbi competit re-
medium ordinarium, videlicet appellatio, non datur extraordinarium, videlicet reſtitutio. l. in
10 cauſæ. ff. de minor. † Sed minor hìc poterit appellare ſoluendo pœnam, & illam repetere
poſteà, ſi iudex ſuperior hoc decreuerit: ideo non reſtituetur ex hoc, ſed ſi per arbitrium ob omiſ-
ſam fortè allegationem, vel appellationem læſus fuerit, reſtitui poterit: vt doct. ſcribunt. in l. 1. C. ſi
aduerſ. tranſactio.

An minor ex compromiſſo deceptus poſsit reſtitui.

Sinon en payant prealablement la peine appoſee en l'arbitrage.

GLOSSA XIII.

1 DEBET igitur pars, quæ recurſum habuit ad iudicem ordinarium, ſi ipſe confirma-
uerit ſententiam arbitri pœnam in compromiſſo appoſitam ſoluere, ibi, *en payant*, &
poſteà appellationem ſuam proſequi poterit niſi confirmata fuerit arbitri ſententia à
ſuprema curia, vel ab illo iudice, à quo appellatio non ſolet recipi. l. 1. ff. à quib. appell.
2 non licet. † Vnde anno 1522. in menſe Februario die Iouis, Senatus cenſuit Ioãnem de Ple-
nos appellantem à Bailliuo Carnoten. qui arbitrorum ſententiam confirmauerat, non audien-
dum, antequàm conſignaſſet ſummam mille librarum in cõpromiſſo appoſitam, quo facto partes
concludent in proceſſu in ſcriptis, & audientur, vt prædixi. nam hoc gerundium, *en payant*, expo-
nitur, id eſt, ſi ſoluerit. per tex. iuncta glo. in l. ſi tu ex parte. ibi, adeundo, id eſt ſi adieris. ff. de acqui.
hæredita. ſcripſi in tracta. de ſenten. prouiſional. artic. 2. probat etiam hoc verbum, *prealablement*, id
eſt, primitus ſoluat, quàm recipiatur ad appellationem.

Nõ auditur appellans à ſentẽtia arbitri cõfirmata niſi ſoluta pœna. Areſtum.

3 Item totam intellige pœnam, adeò quòd non audiretur pars etiam ſi vnus obolus deeſſet. arg.
l. ſi eo tempore. C. de diſtract. pignor. quia indefinita æquipollet vniuerſali. l. ſi pluribus. ff. de leg.
2. cap. vt circa. de electio. in ſexto. ſiue ſit appoſita in vtilitatem fiſci ſiue partis, ſiue ad vtriuſque
vtilitatem, cùm hìc text. ſimpliciter loquatur de pœna appoſita in arbitrio, vt ſoluatur per ea quæ
ſuperius ſcripſi.

Integrè pœna ſolui debet ut nec deſit obolus.

4 Non audiretur tamen pars, ſi cautionem offerret pro pœna ſoluenda, quia hìc loquitur, *en
payant*. Et vbi opus eſt ſoluere, non ſufficit cautionem, nec quidem pignora, vel fideiuſſores trade-
re, ne obligationes ex obligationibus fiant. l. 4. §. ait prætor. ff. de re iudica. Alioqui iſte tex. hoc di-
xiſſet, vt in ſimili dicit tex. in c. ad audientiam. de decim.

Cautio nec quidẽ pignora recipiuntur pro pœna.

5 Intellige tamen, quòd ſi arbitri condemnarunt ad quinquaginta, iudex ad quem appellatum
fuit, ad centum: ſi pars ſoluat quinquaginta ab arbitro dicta, non tenetur ad pœnam, quia pars
non tenetur ad pœnam, niſi pro eo quod arbitri iudicarunt, non pro eo quod iudex, quia ad hoc
non ſe aſtrinxerunt. facit l. cùm apud. iudica. ſol. Bart. expreſſe in l. mulcta. ff. de condit. & demon-
ſtra. glo. & Bal. in l. vnde ſi Neruæ. pro ſocio.

Pars nõ tenetur ad pœnam niſi pro eo quod arbitri iudicarunt.

6 Ex hoc infert Barto. quòd ſi arbitrio executoris quid fieri debeat ſub certa pœna, ſi executor
nolit arbitrari, ob id deuenitur ad epiſcopum, qui exequatur. per c. nos quidem. de teſta. l. nulli.
C. de epiſcop. & cleri. tamen non incidit in pœnam qui non paret epiſcopo. in l. mulcta. quia non

receditur à perſona in vltimis voluntatibus arbitrante. Ideo recuſans ſoluere id, quod dicit epi-
ſcopus,non incidit in pœnam,ſed ad hoc cogi poterit,quod pronunciauit epiſcopus.

Pendẽte appellatione pœna quidem exigitur,ſed ceſſat principale.

7 Inſuper hæc pœna exigetur per hanc ordinationem, ſed quoad rem principalem non fiet
executio durante appellatione,cum nihil ſit nouandum ea pendente.rub.niſi noui,nec exequi de-
bent ſententiæ pendente appellatione.c.venientes.de iureiur.& quia hic text.de pœna tantum di-
cit,ergo de principali negat.arg.l.cùm prætor.ff.de iudic. c. nonne.de præſump. ita docet Panor.
in cap.quintauallis.col.19.verſic.ſed hic annecto dubium.num.41.de iureiur.Cuma.conſi.7.viſis.
& ita ſeruatur in praxi,& de ſtylo curiarum teſte Boer.in deciſ.Burdegal.quæſt.284.ſed maius eſt

Quãdo per modũ prouiſionis procedatur in cõpromiſſo.

8 dubium.col.penult. † Ideo non debet ſecundum cum iudex pronunciare per modum pro-
uiſionis rem principalem ſoluendam,vel garniendam,niſi in duobus caſibus.Primus eſt quando
arbitrium & ſententia fuiſſet homologata.l.ne in arbitris.§. ſi quis autem.C.de arbitr. vel ſi ſit iu-
ramentum in compromiſſo interpoſitum,de ſeruando omnia,quæ dicentur ab arbitro.per §.quia
9 verò multæ. in authen.vt omnes obedien. iudic. prouinciæ. colla. 6. † Ego adderem alium
caſum, quando in compromiſſo eſſet dictum non petendam reductionem, niſi facta executione
ſententiæ arbitralis,& quando materia ipſa eſſet prouiſionalis, vtpote alimentorum,vt plenè ſcri-
pſi in tract.de ſenten.prouiſio.in 1.tomo.& ſuperius.

Cui pœna debeat applicari.

10 Sed cui debet ſolui hæc pœna? text.nihil dicit,ideo concludendum eſt,quod ſi per partes in
compromiſſo dictum fuit parti ſoluendam, tunc non eſt dubium quòd illi ſoluetur,de quo con-
uentum fuit:quia pactum, & conuentio eſt ſeruanda.l.iuriſgentium.§.prætor ait.ff.de pact.l.1.§.ſi
conueniat. ff.depoſi.ſi verò nihil fuerit dictum inter partes, puto deberi ſecundum conſuetudi-
nem patriæ.l.de quibus.ff.de legib.

11 Si non appareat de conſuetudine , tunc applicabitur parti approbanti ſententiam arbitri per
l.arbiter intra.ff.de arbitr.& Bar.in tract.ſuo de arbitr.col.4.verſic.ſed quid ſi arbiter. & illum tex.
dicit ſingularem. Bald.in marga. in verb. pœna.q.23. quòd pœna conuentionalis non poteſt ap-
poni à partibus fiſco applicanda,niſi perſona publica ſtipuletur pro eo.

Fiſco per priuatos nõ acquiratur.

12 Imò non valeret ſententia arbitri quoad fiſcum , declarantis ſtandum eſſe ſuæ ſententiæ ſub
pœna centum aureorum partim fiſco, partim parti applicandorum,vt conſuluit Anchar.conſi.1.
quia per priuatos non poteſt acquiri fiſco, cùm per liberam perſonam alteri non acquiratur.l. ſti-
pulatio iſta.§.alteri.ff.de verb.oblig.l.1.C.quòd cum eod.Alber.in l.1.ff.de iure fiſci.& in l. non ex
13 omnibus.ff.de arbitr.vbi etiam Bald. & ſic tenet Boer.in q. 284.in fin. † Sed contrarium eſt
verum per l.1.ibi,vel pœnam fiſco ex contractu priuato deberi.ff.de iure fiſci.quia pœna eſt indi-
uidua , & debetur tam fiſco quàm parti : & hic dicit pœnam,& ſic totam , vnde ex conſuetudine
14 ſolet dimidia pars applicari parti,& dimidia fiſco,niſi aliud dictum fuerit. † Et quando ali-
quid fiſco acquiritur,procurator Regis proſequitur.Nec vidi aliquam ordinationem dicto noſtro
aduerſantem,licet Boer.alleget, ſed non inueni. & iſta ordinatio hoc non dicit, ſed dicit pœnam
ſoluendam, non dicit vel parti, vel fiſco, ſed ſimpliciter,& non eſt veriſimile quòd fiſcus ſua iura
neglexiſſet. Et licet priuatus acquirere non poſſit priuato , quia non ſua intereſt , tamen fiſco ſic;
quia ſua ſemper intereſt, vt fiſcus ſit diues, & ſoluendo,vt poſteà nihil ab eo vel parum exigat, vt
not.in l.1.C.de indictio.lib.10.

Sauf toutesfois à icelle peine recouurer,s'il eſt dict en fin de cauſe.

GLOSSA XIIII.

Solutum ex cauſa rei iudicatæ quando poßit repeti.

1 REgulariter vix ſolet repeti, quod ſolutum ex cauſa rei iudicatæ fuit.l.1.C.de condict.
indeb. tunc enim propter authoritatem rei iudicatæ repetitio quidem ceſſat. l. ſi fide-
iuſſor.§.in omnibus.ff.manda. Tamen ſi ſoluatur ex cauſa ſententiæ,quæ eſt ſuſpenſa
appellatione,& diſponente lege,vel ſtatuto,tunc quia non fit voluntariè,repeti poteſt:
vt hic.Et maximè quando lex ſtatuit,vt repetatur ſicut hic, & ſic limitatur d.l.1.
2 Idem dixi in omnibus ſententiis executoriis poſt appellationem in tract.de literis oblig.art.5.
glo.9. in primo tomo:quia dum in ſententia vltima fuit annullatum arbitrium,ſolutio pœnæ re-
dit ad non cauſam,ob id non debetur amplius · ideò repeti poteſt.gloſſ.& doct.in l.Iulianus.ff.de
condict.indebi.ſic conſuluit Bal.conſi.92.quædam ſententia.in fi.vol.1.
3 Vnde ſi hic ſoluat ſimpliciter hanc mulctam , ſiue cum proteſtatione de repetendo , ſemper
eam repetere poterit mediante hac lege,quæ illi præbet aſſenſum.ibi,*ſauf toutesfois à icelle peine re-
couurer, s'il eſt dict en fin de cauſe.*

Arbiter non iudicat de pœna in cõpromiſſo ad ſecta nec de rebus niſi expreßis.

4 Notandum eſt,quòd arbiter non poteſt cognoſcere de his,quæ non ſunt in compromiſſo ex-
preſſa.per tex.in l.non diſtinguemus.§. de officio.& l.ſi cùm dies.§.plenum.ff.de arbitr.facit l.ſi de
certa. C. de tranſact.ideo ſi arbiter pœnam peti ſtatuerit, non valebit quo ad hoc arbitrium,quia
5 non de pœna compromiſſum eſt.l.quid tamen.in fin.ff.de arbitr.Angel.conſil.vltim. † Vnde
arbiter vel arbitrator in quem factum eſt ſuper vna re compromiſſum,non poteſt facere & diſpo-
nere,quòd totus fundus controuerſus remaneat penes Titium.Et ipſe det domum,vel aliam rem
Caio,quia ſuper domo nõ fuit factum compromiſſum.Bar. & Iaſ.in l.cum Aquiliana.ff.de tranſ-
actio.niſi fuerit ei data à partibus poteſtas, vt conſuluit Bald.conſi.509.arbiter.in fin. in 5.volum.

Ludouic.

Ludouic Roman.conſil.403.pro deciſ. Alexand.conſi.124.in cauſa & lite.in 2.vol.Socyn. conſil. 199.capio.col.1.in 2.vol.& plenius conſil.104.viſis.in 4.vol. vbi dicit arbitratorem non poſſe cognoſcere de re,de qua non erat lis inter partes.per l.1.ff.de tranſact.& c.dilecti.de arbit.& cap.conſtitutus.de religioſ.domib.Iaſon conſil.168.in cauſa.colum.9.in 4.volum. plenè Barba.conſil. 30. illud in 4.volum.

6 Imò arbitratoris vel arbitri ſententia non poteſt homologari ſuper eo, de quo non fuit factum compromiſſum,vt docet Bal.in tit.de pace conſtantiæ.in verb.ſentētiæ.prout refert Bolog. conſi.6.reuerendiſsimus.colum.1.niſi vt valeat tanquàm pactum,vt docet gloſſ.in l.2.C.commu. vtriuſque iudi.ſic conſuluit Panor.conſi.62.in controuerſia.col.1.in 2.vol.

Non homologatur arbitriū ultra contenta in cōpromiſſo.

7 Limita in connexis, & ideo poteſt arbiter iudicare de fructibus, & expenſis, & dare dilationem ad ſoluendum,licet nihil dictum fuerit in compromiſſo.glo.ſingular.in d.§.de officio.ſecundum Angel.in §.omnium.col.2.de actio.in inſti.Bal.in l.1.col.2.C.ſi à non competēt.iudic.iudicafuer.facit clemen. diſpendioſam.de iudic.& cap.conſtitutus.de religioſ. domib.Iaſ.in dicta l.cum Aquilianæ.col.2.glo.in cap.cùm dilectus.de arbitr.

Arbiter iudicat de connexis.

8 Idem ſuper coherentibus. cap.conſtitutus.de religioſ.domib.Alexan.in l.fin. C.de tranſactio. Iacob.in dict.l.Aquiliana.cum ſeq.quia connexorum idem eſt iudicium.cap.tranſlato.vbi amplè doct.de conſtit.

9 Secundò pro æqualitate rei poteſt cogere vnam partem dare aliquid alteri, vt vna res alteri ſit æqualis, quod probat Ludouic.Roman.conſil.55.ſi volumus.per text.in l.ſi ita legatum.1.ff.de condi.& demon.facit cap.ad quæſtiones.de rerum permuta.

10 Tertiò poteſt condemnare ad pecuniam vnam partem pro æſtimatione,& alteri adiudicare rem,quia licet non poſsit vnam rem de qua eſt compromiſſum adiudicare vni,& alteram de qua non eſt dictum condemnare, vt alteri detur, tamen in pecunia, & in æſtimatione ſecus,quia omnes res pecunia æſtimantur. l.1.ff.de contrahen. empt.l.ſi ita fideiuſſorem.ff. de fideiuſſor. Iaſ.in l. Aquiliana.col.vlt.& Iacob.poſt eum hoc firmat,quia pecunia in rei locum ſuccedit.allegat Spec. in titul.de arbitr.in §.excipitur.verſic.ſed pone.Bald.in l.2.§.ſed & ſi quis.col 3. C.communia de lega.ſic conſuluit.Alex.conſi.79.eleganter.in 5.vol.& Socyn.conſi.104 viſis.col.2.in 4.vol.

Arbitrio poteſt uni res adiudicari & alteri æſtimatio.

11 Quartò ſi compromiſſum fuerit ſuper certa re,& partes litigauerint ſuper alia, ſuper illa poterit arbiter pronunciare, quia de conſenſu partium videtur prorogatum compromiſſum. per l. diem proferre.ff.de arbitr. & cap.per tuas.illo tit Alex. expreſsè in conſil.84.ſuper conſultatione.
12 vol.5.Dec.in cap.prudentiam.col.6.nu.13. de offic.delega. † Imò ſi procurator exceſsit fines mandati parte præſente & tacēte,videtur prorogatum mandatum.Boer.in deciſ. Burdegal.quæſt. 283. de prorogatione.vbi dicit compromiſſum, & tacitè & expreſsè prorogari poſſe: plus dicens, quòd ſententia arbitri, ſi appareat eam eſſe latam præſentibus partibus & non contradicentibus, valebit:quia partes de nouo videntur compromittere.Angel.in l.ſciendum.ff.de verbo.obligat.& cenſetur cum eiſdem qualitatibus prorogatum, & cum eadem mulcta. Alex.Iaſ.& alij per illum text.in l.lecta.vbi addidi.ff.ſi certum peta.Boer.plenè.quæſt.284.in deciſ.Burdegal.incipiente,ſed maius dubium.

Prorogatū compromiſſum de conſenſu partium.

13 Quintò limita pro bono pacis, tunc poterit arbiter etiam de re non commiſſa cognoſcere. per Soc.conſi.104.col.2.in 4.vol.& Barba,cōſi.3.illud. in 3.vol.Cor.in ſing.inci.arbiter.& in tract. de poteſt. reg. quæſt.40. in priuileg.pacis: aliàs regulariter arbiter non poteſt cognoſcere niſi de his,quæ ſunt ei commiſſa in compromiſſo.nam ex eo poteſtatem capit.

14 Sextò & vltimò poteſt facere ea, quæ commodè veniunt ad compromiſſum,& ſine quibus non poſſet arbitrium explicari.per l.2.ff.de iuriſd.omni.iudi.glo.in d.§.de officio.vt diem ſolutioni ſtatuere,locum,& tempus ad cognoſcendum.

15 Quæro quanto tempore duret arbitrium?Reſpon.ſi tempus ſit appoſitum tanto tempore durabit, quanto eſt inter partes conuentum. Nam contractus à conuentione partium legem acci-
16 piunt.l.1.§.ſi conueniat.ff depoſiti.l.contractus.de regul.iuris. † Si verò nullum tempus fuerit appoſitum, & conferatur ſubſtantiale contractus arbitrium in vnum ex contrahentibus, tunc intra ſexaginta dies debet arbitrari,alioqui poſteà non recipietur,vt ſi diſplicuerit res vendita,eam mihi reddas, debet eam pars intra ſexaginta dies reddere.l.quòd ſi nolit.§.ſi quid ita. ff.de ædilit. edicto.Roma.ſingul.705.vendo tibi.& ſingu.769.emo. Iaſ.in l.ſi quis arbitratu.col.12.ff. de verb. oblig.& in l.non erit.§.ſi neque.de iureiur.

Quanto tēpore duret arbitrium.

17 Si verò arbitrium conferatur in tertium perpetuò durabit, poſtquam tempus non eſt adiectum.Alexan.Iaſ.& alij,in l.ſi quis arbitratu.& eſt communis concluſio:vt teſtatur Ioan. Franciſ. Balb.in tracta.de præſcript. in 4. parte 4.partis q.34.col.67. ideo tunc erit arbiter, qui ſuſcepit arbitrium cogendus.

18 Item intra quantum tempus poſsit cogi arbiter ad ſuum arbitrium proferendum. gloſſ.pulchra,& doct.decidunt in l.item ſi vnus.§.1.ff.de arbitr.vbi plenè videbis. Vnde verius eſt,quòd iudex præfigat terminum arbitris,intra quem habeant cauſam expedire ſub comminatione, quod poſt tempus ipſe de cauſa cognoſcet,vt docet Boer.in deciſ. Burdegal. quæſt.283. de prorogatione.num.9.& ita ſeruatur.

Infra quod tēpus poſſit cogi arbiter ſuū arbitriū proferre.

19 Sed mortuo vno ex colligitantibus non poterunt cogi arbitri, quia ſolutum eſt compromiſſum.l.diem.§.1.ff.de arbir.Bald.in c.quoniam.col.1.& c.ſuſpitionis.col.2.de offic.deleg.

Mortuo uno colligātiū ſoluitur cōpromiſſum.

20 Item

20 Item non poſſunt cogi arbitri niſi prius acceptauerint compromiſſum.neminem enim prætor cogit arbitrium recipere, quoniam hæc res libera & abſoluta eſt, & extra iuriſditionis neceſſitatem poſita. Attamen vbi ſemel quis in ſe receperit, cogi poterit.l.3.§.1. ff.de arbit. Bald. in l.ſi cùm dies.ibidem,vt fuit dictum.

Tẽpus quando incipiat arbitris currere.

21 Et tempus incipit ipſis arbitris currere,ſtatim atque factum fuit eis præſentibus,& acceptantibus.Bal.in l.ſi cùm dies.vbi Albert. & Petrus Iacob.in ſua practic.in forma libelli quo agitur ad pœnam ex compromiſſo.Ange.conſi.404.hic ſolùm.& Socyo.conſi.87.penſatis.col.1.vol.4.

Effectus cõpromiſsi multiplex.

22 Vltimò quæro,quis ſit effectus compromiſsi? Reſpon.vt eo pendente ſuſpendatur iuriſditio iudicis ordinarij,& cognitio: & quamdiu durat compromiſſum iudex non poſsit cognoſcere, ſi à parte opponatur.c.le.quamdiu.de appel.authen.ſi tamen.C.de tempo.appel.Bald.in l.1.C.ſi quacunque prædit.poteſta.Paul.in l.pecuniam.in fi.ff.ſi cert.pet.Iaſ.conſi.12.allegat.col.2. vol.1.imò ſi altera pars adierit iudicem eo pendente,incidit in pœnam.per l.ſi quis rem.ff.eo.

23 Secundus effectus eſt,quòd ſicut trãſactio dicitur exceptio litis finitæ,& impedit proceſſum, & litis ingreſſum ſuper his, quæ tranſactione deciſa ſunt.l.eleganter.§.ſi quis poſt.vbi Bart.& alij. ff.de condict.indeb.idem eſt in arbitrio.teſte Ancha.in c.1.de litis conteſta.in 6.refert Iaſ.in conſi. 12.ibidem.in 1.vol.

Cõpromiſſo pendẽ cauſa principalis ſuſpenditur, ſed etiã cauſa appellationis.

24 Tertius effectus quòd non ſolum cauſa principalis incepta, ſed etiam cauſa appellationis ſuſpenditur,donec fuerit pronunciatum, vel ſolutum arbitrium.authen.ſi tamen.C.de tempo.appella.& clem.quamdiu.& quamuis illa iura loquantur in cauſa appellationis, eadem tamen ratio eſt in cauſa principali: vt dicit Bald. in l.non dubium.C. de legib.& ob frequentiam fuit expreſſum,& ſic non obeſt.glo.in clemen.1.de reſcrip.authen.Caſſa.C.de ſacroſanct.eccleſ.ſcripſi plenè in tract.nominat.q.5.

25 Tertius effectus eſt quòd per arbitrium finitur lis, ſaltem ſi fuerit homologatum. text. in authen.ne in arbitris.C.eod.

Tẽpus compromiſsi nõ computatur ad perimendam inſtantiam.

26 Quartus quòd tempus compromiſsi non computatur in termino cauſæ finiendæ, vel releuandi appellationem, vel audiendi teſtes, ſeu producendi.clemen.quamdiu.quia non debet quis lædi ex curſu temporis, qui negligens non fuit d.authen. ſi tamen.& vbi non eſt negligentia, ibi non cadit præſcriptio.c.quia diuerſitatem.de conceſſ.præbend.glo.2.ibidem.Barba.in c.de cauſis. col.11.de offic.deleg.Rota deciſ.360. fuit dubitatum.in no. Philip.Franc. in c.ex ratione.colum.6. verſi.6.de appella.

27 Quamuis dicant docto. inſtantiam cauſæ principalis,vltra triennium prorogari non poſſe: per l.properandum, C. de iudic. & iura loquuntur de cauſa appellationis, in qua rata manet ſententia poſt lapſum inſtantiæ.c.cùm ſit Romana.de appel.clem.ſi appellationem.illo tit. & non de cauſa principali,quæ non prorogatur.Ludo.Roma.in l.2.ff.de re iudica.

28 Ego putarem etiam in cauſa principali iuriſditionem iudicis ſuſpendi ad aliquod tempus: & triennium propterea non prorogatur,nec tempus compromiſsi detrahitur de tempore triennij. Sed de conſenſu partium poterit ſuſpendi iuriſditio ad certum tempus, & differri,dummodo intra triennium cauſa decidatur.Et ſic poſſunt conciliari ambæ opiniones.

Hodie verò in Francia,cùm non ſeruetur illa l.properandum. vt ſcripſi in procem. ordinario. in primo Tomo. commentar.in has conſtit.regias.tempus compromiſsi detrahetur tam in cauſa appellationis,quàm in cauſa principali.

Cõpromiſſo quomodo actiones perpetuantur.

Quintus effectus eſt,quòd ex compromiſſo, & litis conteſtatione facta actiones perpetuantur, & præſcriptio interrumpitur.l.cùm anteà.§.fin.C.de arbit.Panor.& Fely. in cap.illud.de præſcrip. Ioan.Franciſc.in tract.de præſcrip.in 6.parte vlt.partis.2.col.verſic.quæro igitur.

Acta coram arbitro,probant corã iudice.

31 Sextus quòd acta facta coram arbitro,probant coram iudice.c.cauſam. & cap.præſentata.de teſtib.l.pen.in fi.C.de arbitr.Socyo.in tracta.fallent.regul.2.

Morte unius arbitri finitur cõpromiſſum.

32 Septimus & vltimus quòd per mortem vnius arbitri finitur compromiſſum, nec tranſit ad hæredes compromittentis. cap.fin.de arbitr. Alios effectus poteritis ex ſuperioribus colligere: de quibus omnibus Deo gratias agemus perpetuas. Amen.

TRACT.

TRACTATVS

DE MATERIIS POSSESSORIIS QVOTIDIANVS ET IN IVDICIIS FRANCIAE MAXIME frequens.

Des matieres poſſeſſoires.

PRAEFATIO.

1 HAEC poſſeſsionis materia à Iureconſultis frequentiſsima dicitur, in l.Fulcinius.§.2.ff.quib.ex cauſ.in poſſeſſ.eat. & diffusè per eos & iurium interpretes tractata. veruntamen multa à docto.fuerunt ob praxis & diuerſitatem, & ignorantiam tradita, quæ forenſis vſus non recipit: necnon plura praxis introducta vocabula bonæ illi antiquitati penitus incognita, quæ non mediocrem inter nos pariunt difficultatem. Ob id mei officij eſſe putaui breuiter ea deſcribere, & enodare praxim cum theorica coniungendo, inutilia & vana relinquendo, & quæ ad oſtentationem tantùm proſunt. Vnde lector beneuole, non miraberis ſi multa hac in materia ſubtilia ſcholaſtici diſceptationibus agitanda prætermittam.

2 Primò præfari nobis licebit poſſeſsionem eſſe vſum rei à proprietate ſeparatum.l.quæſtio.ff.de verb.ſignifi vbi Aleiat.dicit eſſe definitionem poſſeſsionis, ego quoque meam opinionem ibidem interpoſui. Quamobrem ne toties repetita nauſeam prouocem, deſinam amplius vos in hac definitione detinere, maximè cùm Corraſ.& Fernand.docto. Tholoſa. egregij in interpreta.ad §.nil commune.l.naturaliter.ff.de acquir.poſ.multa ſuper his ſcripſerint.

Poſſeßio quid ſit.

3 Verùm vlterius progrediendo ſciendum eſt duplicem eſſe poſſeſsionem, naturalem & ciuilem.hoc tradit expreſsè text.in l.3.in fi.ibi, ciuiliter & naturaliter incumbit poſſeſsioni.ff.ad exhiben.l.2.§.1.pro hærede.ibi, vt poſſeſsio non ſolùm ciuilis, ſed etiam naturalis intelligatur.l.& habet.§.placet. de precar. ibi, quia poſsidebat corpore penes dominum, quia non deceſsit animo à poſſeſsione.l.3.de acqui.poſſ.l.1.§.deiicitur.de vi & vi arma.& alibi ſæpius. (l.videamus.§.ſi poſſeſsionem naturalem reuocem.ff.de vſuris.)

Duplex eſt poſſeßio.

4 Naturalis ſeu corporalis poſſeſsio eſt quæ per corporis actum acquiritur, vtpote ſi quis acquirere velit poſſeſsionem, requiritur vt aliquam fundi partem introeat, non vt omnes fundi glebas circumambulet.l.3.ff.de acquir.poſſeſ. & oportet animo acquirendi poſſeſsionem id agi, quia poſſeſsio per ſe corpore, nec per ſe animo acquiri non poteſt, ſed corpus & animus requiruntur, ibidem.& quemadmodum nulla poſſeſsio ſcilicet naturalis acquiri niſi animo & corpore poteſt, ita nulla amittitur, niſi cùm vtrunque à contrario defuit.l.quemadmodum.ff.de acq.poſſ.

Naturalis poſſeßio quid.

5 Ciuilis poſſeſsio eſt, quæ à lege ciuili inducta eſt in animo & voluntate conſiſtens, tam in acquirendo vt dixi, quàm in retinendo; quia mercator ad nundinas proficiſcens & quiuis alius retinet animo poſſeſsionem bonorum ſuorum, quæcunque domi relinquit, licet quis eo abſente
6 illa occupet bona. l. clàm poſsidere.§. qui ad nundinas. ff.de acquir. poſſeſ. † Vnde etiam ſi exercitu veniente migrauit aliquis eo animo, vt non amitteret poſſeſsionem, eam non amittit.l. item quæritur.§.exercitu.ff.locati.& d.l.quemadmodum.

Ciuilis poſſeßio quid.

7 Proinde pulchrè dicit Bal.in c.cæterum. col.4.de iudi. me habere poſſeſsionem equi naturalem, ſi ſuper eo ſedeo, vel in conſpectu habeo, ſed ſi nõ eſt in conſpectu meo, tamen quia figura & ſpecies eius mente concepta eſt, & ſi non ſit equus præſens, illius poſſeſsionem habeo ciuilem, ſcilicet per ſenſum interiorem voluntatis retentam.

Ciuilẽ poſſeßionẽ, quo modo comitetur naturalis.

8 Sed nec minus naturalem videor habere, ſi eum in ſtabulo habeam, & domi, vel aliàs in mea poteſtate, vt eo pro arbitrio poſsim vti veluti in ſupellectili licet intueri, nam licet dominus non omnem habeat præ oculis domi exiſtens, nihilominus tamen integram eius poſſeſsionem retinet.

9 Verùm pro reſolutione dicerem, quòd rerum à nobis dimiſſarum vtraque poſſeſsio retinetur, donec alius illas res occupauerit, per quarũ occupationem occupans naturalem ſeu corporalem acquirit, nos verò ciuilem retinemus, ita concilianda ſunt iura, & intelligenda, vt docet Iaſ. in l.1. in princip.num.45. cum ſeq.ff.de acquir. poſſeſ. videtis itaque differentiam inter naturalem poſſeſsionem & ciuilem.

Naturalis nõ perditur niſi re ab alio occupata.

10 Item addendum eſt, quòd naturalis poſſeſsio parit remedia poſſeſſoria acquirendæ, retinendæ, vel recuperandæ poſſeſsionis.in §.1.de interdict.in inſti.de quibus inferius dicetur.

Interdictaria producuntur à naturali poſſeßione.

11 Ciuilis verò producit effectus ciuiles, videlicet vſucapionem, & præſcriptionem Dinus in regul.ſine poſſeſsione, de regul.iur.in 6.Alexand.& Iaſ.in l.1.& 3.ff.de acquir.poſſeſ.quia ſimilis ſimilem generat.l.quòd ſi nolit.§.qui mancipia.ff.de ædil. edicto. quod eſt verum, ſi coniuncta ſit

Effectus ciuilis poſſeßionis.

naturali,

naturali, nam ſola ciuilis non parit præſcriptionem, vel vſucapionem.doct. in l.ſine poſſeſsione.

Qualis poſſeſsio requiratur in præſcriptione.

12 ff. de vſucapio. † Nempe ſi in inchoanda præſcriptione vtraque poſſeſsio requiratur, in
complenda ſola ciuilis ſufficiet,ſi alius illam rem non detineat.l.1.§.per ſeruum.ff.de acquir.poſſ.
glo.& doct.in regul.ſine poſſeſsione.de reg.iur.in 6.

Fructus lucratur à ciuili poſſeſſore.

13 Secundò parit effectum lucrandi fructus.§.ſi quis à non domino.de rerum diuiſ.in inſti.l.cer
tum.C.de rei vendic.Guido Papæ in deciſ.Delphi.q.356.quos & quot effectus.

Naturalis poſſeſsio ſola nõ interrũpit præſcriptionẽ.

14 Tertiò ſi amittatur naturalis ſola non interrumpitur præſcriptio,ſecus in ciuili.l. ſi id quod.
in fi.ff.de acquir.poſſ.doct.in c.illud.de præſcri.Dyn.& alij in d.reg ſine poſſeſsione.in 6.

Ciuilis poſſeſſor an ui poßit fundũ ſuũ ingredi.

15 Quartò qui habet ciuilem poteſt ingredi rem ſic poſſeſſam etiam per violentiam, ſi eam per
alium repererit occupatam. l. clàm poſsidere.§.qui ad nundinas.ff.de acquir.poſſeſ.Barto.in l.
creditores.col.8.C.de pignor.quod non ſeruamus in Regno, quia authoritate iudicis hoc fiet,ne
ſit occaſio maioris tumultus.l.non eſt ſingulis.ff.de regu.iur.

Clandeſtina poſſeſsio excuſatur à ciuili.

16 Quintò per ciuilem excuſatur quis à vitio, etiam ſi clàm apprehenderit poſſeſsionem, &
ignorante domino.Bar.in d.l.creditores.col.6.nu.20.per l.cùm creditor.ff.de furtis.

Ciuilis ſoli poſſeſsio quomodo transferat dominium.

17 Sextò ciuilis poſſeſsio,quæ fit per conſtitutionem precarij, vel per retentionem vſusfructus
transfert dominium,ſi cõſtituens erat dominus,& poſsidebat.l.quòd meo.ff.de acqui. poſſ.l.quiſ-
quis.C.de donatio.Guido Papæ in d.deciſ.356.quos & quot.& deciſ.512.Titius.

Ciuilis impedit miſsionẽ in poſſeſsionem.

18 Septimò ciuilis poſſeſsio impedit miſsionem in poſſeſsionem ex beneficio diui Adriani, vt
docet Bartol.& alij, in l.fin.C.de edict,diui Adria.tollen. Guido Papæ in ſtatuto ſi quis. in verb.
poſſeſsio.in 7.effectu.

Ciuili poſſeſſori competit interdictũ unde ui.

19 Octauò poſsidenti etiam ciuiliter datur interdictum vnde vi, vel remedium c.reintegranda.
l.1.§.deiicitur.ff.de vi & vi arma.Guido Papæ in dicta q.356.

Vtraq; poſſeſsio requiritur inchoãda præſcriptione.

20 Ex hoc infertur ad praxim, quòd licet rem per alium poſſeſſam incipiam animo poſsidere,
non tamen eam præſcribam, quia præſcriptio ſine poſſeſsione naturali & ciuili non inchoatur.
glo.in l.ſine poſſeſsione.ff.de vſucap.gloſ.in l.1.C.de ſeruis fugit. Dyn. in reg.ſine poſſeſsione. de
regu.iur.in 6.ob id in acquirenda poſſeſsione corpus & animus interuenire debent.l.3.& l.quem-
admodum.ff.de acq poſ.

Præſcriptio cõtra ciuilẽ poſſeſsionem an currat.

21 Vnde vidi opponi contra illum, qui poſſederat domum per viginti annos inter abſentes,
quod non præſcripſerat, eo quòd abſens retinuerat poſſeſsionem animo, & quamdiu retinetur,
non currit præſcriptio.l.ſi de eo.§.1.ff.de acq.poſ.glo.magna.in fin.in l.1.C. de ſeruis fugit. & in l.
malè agitur.de præſcri.30.vel 40.annor.Bar.in l.Celſus.col.4.ff.de vſucap.Alexan.conſil.201.viſo
themate.col.2.in 6.vol.Iaſ.in l.1.col.11.nu.45.ff.de acq.poſſ.quia vtraque poſſeſsio non eſt in præ-
22 ſcribente, quod requiritur.vt d.l.3. & l.quemadmodum.ff.eo. † Et præſumitur animus per
decem annos durare.l.peregrè.ff.de acqui.poſ. vel ſaltem tanto tempore,quanto iudici videbitur.
glo.no.in l.furtum.in fin.ff.de vſucap.quam probat Ioan.Faber.in l.licet.C.de acquir.poſſeſ.
23 † Et quia ea quæ in animo & voluntate conſiſtunt probantur iuramento. cap. vt circa.in fin.
de elect.in 6.§.ſed iſte.in glo.de actio.in inſtit.& ideo iſtud poſſet eſſe vtile ad opponendum con-
tra præſcriptionem.

Aquiratur quibus modis poſſeſsio.

24 Iam verò ſe offert locus hic tractare quomodo poſſeſsio acquiratur, quia agi ſuper ea non
poteſt,niſi ſciamus an ſit acquiſita,quod vt breuiter edoceamus,breuis hæc ſit diſtinctio:Aut lo-
quitur in corporalibus,aut in incorporalibus.
25 In primo dupliciter nobis acquiritur,aut per nos,aut per alios.l.1.ff.de acqui. poſſeſ.

Quinque requiſita ſeu modi acquirendi poſſeſsionem mobilium ſeu immobilium.

26 Primum acquiritur per nos duobus modis, aut per actus naturales,aut ciuiles & fictos. Per
actus naturales acquiritur nobis poſſeſsio quinque requiſitis.
27 Primò in rebus mobilibus manualis apprehenſio requiritur, in immobilibus verò ingreſ-
ſus,vel ſeſsio, ſeu alius actus poſſeſsioni conueniens.l.naturalem.§.1.ibi, quam ſi eam ceperimus.
ff.de acqui.rerum domi.l.1.§.ſi iuſſerim.ibi,neceſſe eſt apprehendere poſſeſsionem.de acquir.poſſ.
28 §.illud. de rerum diuiſ. in inſtit. Paul. & alij in d.l.1.col.2. † Vel requiritur quòd iudex ſeu
apparitor partem in poſſeſsionem miſerit.l.ſi ex ſtipulatione.& l.iuſtè.ff.de acquir.poſſ.Bal.conſi.
267.in cauſa in 3.vol.

Familiaritatis iure capta poſſeſsio nil prodeſt.

29 Secundò requiritur,quòd animo quærendi poſſeſsionem apprehendatur, non verò iure fa-
miliaritatis. l.qui iure, & l.generaliter ff.de acquir. poſſeſſ.Vnde ſi filius longo tempore receperit
fructus in ſundo patris,vel matris,non ob id dicitur acquiſiſſe poſſeſsionem:quia iure amicitiæ &
familiaritatis recipit,non ſuo iure.doct.in d.l.qui iure.& declarat.Socy.conſi.131 in præſenti.col.2.
vol.1.dicit tunc iure familiaritatis fieri,quãdo is nullũ ius poſsidendi habet, ſed ratio cõſanguini-
tatis aut amicitię hoc ſuaſit, & inferius dicetur in acquiſitione quaſi poſſeſsionis in incorporalib.

Animus cũ apprehẽſione poſſeſsionis requiritur.

30 Tertiò animus & intentio poſsidendi cum apprehenſione requiritur.l.3.in prin.& l.quemad-
modum.ff.de acq.poſ.voluntas enim & propoſitum diſtingunt maleficia.l.verum.ff.de re furt.ve-
rùm ſi non habeam voluntatem acquirendi,non acquiro,quia inuito non confertur beneficium,
31 nec acquiritur.l.inuito.ff.de regu.iur. † Ideo furioſus,dormiens,ebrius,& id genus homines
quia animum poſsidendi non habent,non acquirunt poſſeſsionem.l. 1.§.1.ff.de acquirend. poſſeſ.
32 † Minores tamen ſenſu capaces eam acquirunt, & ſine tutoribus ſuper his agere poſſunt.
doctores in l.momentaneę.C.qui legitimam perſonam.etiam poſſeſsio acquiritur contra iſtos,&
contra priuilegiatos & non priuilegiatos.

33 Cautela ergo eſt, vt quando quis dicit ſe poſſeſſorem, vt in eum opponatur, quòd non habuit animum acquirendi, fortè quia precario intrauit poſſeſsionem, vel iure amicitiæ, vel familiaritatis vt vel clàm.l.1.in fi ff.vti poſside.

Ad rep.l. o dum poſſeſſorem.

34 Quartò requiritur ſcientia, vt non ſit error in corpore rei cuius poſſeſsionem volo acquirere, vnde ſi patti poſſeſsionem acquirere volebam, & ingredior fundum, fundi poſſeſsionem non acquiro.l.ſi me in vacuam.ff.de acqui.poſ.quia error impedit conſenſum.l.ſi per errorem.ff.de iu-
35 riſdict. omni. iudi. † Sed error in nomine, vel qualitate poſſeſsionis non nocet.l. ſi quis in fundi vocabulo.ff.de leg.2.

Error i pedit poſſeſsionem.

36 Quintò requiritur rei certitudo, & loci.l.3.§.incertam.de acquir.poſſeſ.nam qui ignorat, nec tradere poteſt, nec alter accipere id, quod incertum eſt.l.locus.§.1.ibidem.l. ſi fur. in fin.de vſuca.
37 † Vnde ſi quis vendat decem arpenta terræ illius vineæ, qua in parte emptor eliget,& conſtituat ſe nomine emptoris poſsidere, non transfertur poſſeſsio ratione incertitudinis, cùm non dixerit ſpecificè, an ex parte orientis, vel occidentis.Bart.& alij in d.§.incertam. Dec.conſil.226. magiſter.col.2.ſequitur Hipol. ſing.496.conſtitutio.Iaſ.& recentior. alia docent in d.§.incertam. Et ſic per hos & alios actus naturales acquiritur poſſeſsio.

Certitudo rei requiritur in poſſeſſione.

38 Secundò acquiritur poſſeſsio per actus ciuiles & fictos, tamen poſſeſsio per hos actus fictos quæſita, eſt vera.l.& certè.§.1. ibi propriè precario habere dicor.ff.de precar. c. contingit. ibi verus conſtituatur anno elapſo poſſeſſor.de dolo.l.quarundam.& l.quod meo.ff.de acquir.poſſ.ibi reſpectu poſſeſsionis Iuriſconſul.vtitur verbis veritatem denotantibus & proprietatem, ſed reſpectu traditionis & acquiſitionis ponuntur verba improprietatem denotantia. Bar. & alij in l.ab emptione.in fin.de pact.& l.ſi quis pro emptore.de vſucapio.doct.in l.ſingularia. col. penul. ff.ſi cert.peta.& Barba.conſi.8.ſapienter.col.15.in 1.vol.licet diſtinguat in c.2. col.7. de conſuet. Ratio eſt,quia tantùm debet operari fictio in caſu ficto, ſicut veritas in caſu vero. l.ſi filiusfamilias.ff.ſi cert.peta.c.cùm dilectus.& c. ad audientiam.de cler.non reſid. Guid.Papæ in deci.Delphi.quæſt. 112.in dicta curia.& Dec.conſil.302.& pro tenui. Sed actus verus & naturalis inducit veram poſſeſsionem, ſic & actus fictus.

Vera dicitur poſſeſsio etiã ea quæ eſt per actus fictos & ciuiles.

39 Vtilitas eſt, quia ficta poſſeſsio non parit effectum recuperandæ poſſeſsionis:vera autem ſic. l.1.C.quor.bono.Bal.in authen.defuncto.q.3.C.ad Tertul.Alex.& Iaſ.in l.ſi ſoror.C.de iure.delib.
40 & iſtam communem dicit Alex.in l in ſuis.col.4.ff.de libe.& poſth. † Quamuis contrarium teneat Soc.in l.rem quæ nobis.in 5.q.ff.de acquir.poſſ.Bal.& alij.in rub.de cauſ.poſſ.& Dec.conſi. 84.excellentiſsimi, & hæc opinio ſeruatur in hoc Franciæ Regno in 2.capite poſſeſſorij.teſte Do.
41 de Petrucia in tracta.de virib.iuram.in 1.effectu. † Ego tamen vidi ſeruari in curiis Franciæ, vt per actus ciuiles acquiratur poſſeſsio,quæ tanquam vera tuetur, & poſſeſſorio agitur.

Effectus fictæ & veræ poſſeſsionis quãtum differant.

42 Altera vtilitas eſt,quia ficta poſſeſsio non prodeſt ad inchoandum præſcriptionem,vera ſic. gloſ.ſing. in regul.ſine poſſeſsione.in fi.de regul.iur.in 6.quam not.Roma.ſing.440.lex quamuis. & Fel.in c.illud.col.vlt.de præſcrip.hæc igitur proderit.

43 Videamus ergo ciuiles actus per quos poſſeſsio acquiratur. Primò acquiritur poſſeſsio per aſpectum, ſiue per rei præſentiam, vnde ſi iuſſerim venditori, vt procuratori meo rem traderet, cùm ea res in præſentia ſit,videri mihi traditam Iuriſconſul.ait in l.1.§.ſi iuſſerim.ff.de acqui.poſſ. & l.quod meo. §. ſi venditorem. & gloſ. in l.3.ibidem ponit alios multos modos. ordinem illius gloſ.ſequar.

Aſpectu rei poſſeſsio acquiritur.

44 Notandum eſt, quòd antequàm per viſum acquiratur poſſeſsio, ſequentia requiruntur. Primò quòd res videatur.d.§.ſi iuſſerim.& §. ſi venditorem ibi demonſtret.& Matthæi 4.cap.ibi, oſtendit ei omnia regna mundi, & in deciſ.Rotæ.153.nota pone in antiq.

Requiſita ut per viſũ acquiratur poſſeſsio.

45 Præterea quòd tradens vel transferens poſsideat.l.3.§.Neratius.ff.de acqui.poſſ.gloſ. in verb. tacta.in cle.1.de hær.quia ſicut is qui verè non poſsidet, non poteſt in alium transferre. l. quod meo.ff.de acquiren.poſſ.ita & qui nec fictè quidem poſsidet,non poteſt alium poſſeſſorem facere, ne plus fictio proſit, quàm veritas, vt dicunt doct.in l.ſi is qui.ff.de vſucapionib.

46 Item quòd poteſtatem tradendi poſſeſsionem habeat. Roma.conſi. 482.in caſu.col.1.quod verum intelligerem, quando deficeret poteſtas naturalis, vt in pupillo, furioſo, & demente, vel
47 in eo qui mitteret in poſſeſsionem beneficij ſine collatione, † Secus ſi tradens de facto,aut ex accidenti non haberet poteſtatem tradendi, fortè per bellum,aut ob peſtem non audet accedere ad locum beneficij, vel alium, tunc ab excelſa turri videndo beneficium,aut alium locum poterit illius loci poſſeſsionem apprehendere.Ita dicit Albetic.ſe conſuluiſſe amico ſuo in d.§.ſi iuſſerim. per illum tex.ibi ex mea turri demonſtret.facit l.naturalem.ff.de acqui.rer.domi. cap. contingit.de dolo.de Rota deciſ.8.an inductus.de reſtitut.ſpoliat. De Ripa in tracta. de peſte. 19.ſpeciali.peſtis in contractibus.

Poteſtas tradendi poſſeſsionẽ quomodo intelligatur.

Beneficij poſſeſsio quomodo apprehendatur in grauẽte bello aut peſte.

48 Tamen nuncius non poteſt aliquem verbo mittere in poſſeſsionem rei, etiam ſi ſit in conſpectu,niſi interueniente aliqua apprehenſione.l.non eſt mirum.in fin.ff.de pign.act. teſte Spec. in
49 tit.de primo & ſecundo decreto.§.iam nunc.in prin.per l.3 ff.eod. † Ideo debet partẽ ponere intra fundum, vel domum, aut vectem oſtij tradere, ſeu rei alterius poſſeſsionem, niſi quando poſſeſsio eſſet vacua, & iuſtum eſſet impedimentum. per l.ſi finita.§.Iulia. ff. de damno infecto.l. quamuis. cum gloſſ.de bonis author.iud.poſſ. Bal. in l.ob maritorum.col.2.C.ne vxor pro mari.

Apparitor quomodo in poſſeſsionẽ mittere debeat.

Feli.in c.cum aliquibus.col.2.de re iu lica. Et Carol.Ruinus conſil.50.ſuper eo.in 4.vol.

Miſſio poſſeſſionis an cēſeatur ex verbo tradidit, in inſtrumentis apponi ſolito.

50 Vnde illa verba poſita in inſtrumentis venditionis, & aliis, vendidit, vel donauit fundum, & tradidit, non probant veram traditionem, ſi res non erat in præſentia.vt docet Alex. conſi.10.
viſo proceſſu.col.2.in 4.vol.& conſi.97.viſo proceſſu.col.1.vol.7.per l.prædia.ff de acquir.poſſeſ.
51 † Id tamen operatur, vt emptor, ſua authoritate poſſeſſionem ingredi poſsit.Bar in l. 2. in fine. C.de acqui.poſſeſſ. Idem probat Per.Ferrar.in ſua practica. in forma poſitio.actor.in verbo, item quòd præſcriptus.vbi dicit bonum eſſe ſi notarius atteſtetur in conſpectu domus, vel fundi inſtrumentum fuiſſe factum,& venditionē ipſam,& tunc probabitur poſſeſsionem traditā fuiſſe.

Animus tradentis rē inſpicitur.

52 Adhæc requiritur animus tradentis.d.l.3.§. Neratius.ff.de acquir.poſſeſ.gloſ.in verb.primi.d.
l.1.ideo vendens rem oportet quòd declaret ſe velle tradere rem in ſuo conſpectu ſitam,vt docet Alex.& alij in d.§.ſi iuſſerim.& Aret.in d.l.quod meo. §.ſi venditorem.ac Paul. in l.quarundam.
53 illo titu. † Ideo non habet locum in rebus vacantibus, quia animus tradentis deficit. doct.
54 in §.vlt.de rerum diui.in inſtit. † Etiam ex voluntate iudicis, tutoris, curatoris, procuratoris & ſimilium non transfertur poſſeſsio per aſpectum; quia ſcilicet non interuenit voluntas veri poſſeſſoris,& domini.Bar.& alij in dicta l.1.in princ.in 4.quæſt.princ.de acquir.poſſeſſ.

Cuſtodis appoſitio trāſfert poſſeſſionem.

55 Secundò acquiritur poſſeſsio per cuſtodis appoſitionem, eo enim quod vendis mihi rem, etiam ſi non præſentem, & ego huic rei adhibeam cuſtodes, ſtatim acquiro poſſeſsionem, etiam ſine voluntate cuſtodum, quia videtur mihi res tradita.l.quarundam.vbi Alex.& alij.ff.de acqui.
poſſ.Aret.& alij in d.l.34.in princ.& facit §.Nerua.& l.rem quæ nobis.ibidem.Soc.cōſi. 55.viſo in
56 ſtrumento.in 4.vol.Caro.Ruinus.conſi.173.viſo proceſſu.col.4.num. 9.in 4.vol. † Licet alias in poſſeſsione quæ acquiritur per ſeruum, aut per procuratorem, requiratur animus ſerui aut procuratoris.l.1.§.hæc quæ de ſeruis.& §. per procuratorem. & ibi doct. abundè. ff. de acquir. poſſeſſ.

Clauiū traditione acquiritur poſſeſsio.

Inuētor clauis primus.

57 Tertiò acquiritur poſſeſsio per traditionem clauium.l.clauibus.ff.de contrahen.emp. gloſſ.
58 in verbo,fuodi.in rub.de conſuetu.feudi.Boer.in tract.de cuſtod.clauium.fol.11. † Et Theodor. Samius fuit primus inuentor clauis,vt videre licet apud Polydor.Vergil.de inuentio.rerum.
59 † Ratio eſt, quia claues pars rei dicuntur.l.fundi.in princ.ff.de actio.emp. & qui partis poſſeſsionem apprehendit, acquiſiuiſſe totius rei poſſeſsionem videtur.l.3.in princ.ff. de acquir. poſſeſ.Nam & qui aurem alicuius tetigit (inquit Trebatius) totum eum videri tetigiſſe.l.vulgaris.de furti.vide tamen gloſ.& doct.in d.l.3.in princ.quando per apprehenſionem vnius rei acquiratur alterius rei poſſeſsio.

Intellectus ad l. Clauibus.

60 Etiam ſi claues traditæ ſint extra rei præſentiam, vt docet Alex.& Vincen.in dicta l 3.§.Neratius.& Vincen.d.l.1.q.4. num. 93.& in d. §.ſi iuſſerim. col. 2. Nam præſentia rei eſſet ſufficiens ad acquirendum poſſeſsionem ſine clauium traditione, vt ſuperius dictum fuit: igitur clauium traditio debet operari de aliquo.l.ſi quando.de lega 1.facit cap.ex literis.de conſuetud.
61 Nec obeſt.d.l.clauibus.ibi,apud horrea traditæ ſunt,quia narrat facti contingentiam,non negans idem eſſe etiam ſi non contingat partes in rem præſentem venire: quia eadem eſt ratio,quá-
62 uis gloſ. contrarium teneat ibidem.& Imo.in c.2.de conſuetud. † Sed dicerem quod traditio apud horrea ſtatim transfert poſſeſsionem, etiam ſi is cui traditio clauium eſt facta non ape-
63 riat horreum. † Si verò traditio ſit facta extra præſentiam rei, tunc non acquiritur poſſeſſio, niſi is cui claues hæ ſunt traditæ, aperuerit horrea, & viderit merces intra horrea poſitas.hoc probat text.ſic dicens, Clauibus traditis ita mercium in horreis conditarum poſſeſsio tradita videtur, ſi claues apud horrea traditæ ſunt, quo facto confeſtim emptor dominium & poſſeſsionem adipiſcitur, & ſi non aperuerit horrea, hoc etiam probat verbum confeſtim. Nam ſtatim cenſetur tradita poſſeſsio per traditionem clauium apud horrea. Sed quando extra horrea, ita demum ſi horrea aperuerit, & in eis viderit res ſibi venditas,quæ ſub clauibus continebantur.

Clauiū traditio domus poſſeſsionē transfert nō mercium.

64 Item aduertendum eſt, quòd ſi vendam domum, & tradam claues illius etiam extra domus præſentiam, videor tradere domus poſſeſsionem.per cap ex literis.de conſuetud. quia partem rei
65 tradendo,totam rem tradere videor.vt ſuperius ſcripſi per l.3.ff.de acquir.poſſ. † Sed quando vendo merces in horreo incluſas,ita demum transfertur poſſeſsio,ſi apud horrea traditæ ſunt,
66 licet tunc non aperuerit. † Diuerſum eſt ſi traditæ ſint extra præſentiam horrei,quia niſi is qui recepit claues aperuerit horrea,non acquirit mercium poſſeſsionem. Nam claues non dicuntur partes mercium, ſicut domus.l.fundi.ff.de act.empti.ob id non cenſetur tradita poſſeſsio mercium, licet aliter in ipſa domo vendita, quod eſt notandum ad intellectum illius legis,quia doct. non ſic diſtinguunt.

Clauiū traditionē præcedat titulus habilis.

67 Quod eſt verum, ſi traditio clauium facta eſſet ex cauſa venditionis, vel alterius tituli habilis ad transferendum dominium: alioqui cauſa cuſtodiæ facta magis cenſetur.per text. & Bar.in l.cùm pater.§.pater pluribus.ff.de legat.2.Bar.in l.1.§.nec caſtrenſe.col.pe.ff.de collat.bono.Anch. in cle.1.§.porrò.de hæret.tex.& ibi Porc.in §.item ſi quis.de rerum diui. in inſtit. Dec. conſi. 96.in cauſa.col.2.

Claues tradens niſi poſſideat non transfert poſſeſsionē.

68 Et quando is qui tradidit claues,poſsidebat, ſecus ſi alius: quia tunc quod non habet, non transfert,cùm etiam non poſsint duo inſolidum poſsidere.l.ſi vt certo.§.ſi duobus.ff.cōmoda.nec aufertur poſſeſsio à tertio poſsidente eo non audito. cap. licet epiſcopus. de præben. in 6. Socin. conſi.131.in præſenti.col.34.verſic.nec me mouet. in primo vol. & Oldr. conſi.209.in cauſa. & de

Ripa.in

Ripa.in d.tract.de peſte.verſi.ſecundo caſu. fol.35.vt ſuperius in alio caſu ſcripſi.
69 Inſuper ſi tradantur claues eccleſiæ, tradita cenſetur quaſi poſſeſsio iurium illius, incorpo-
ralium, tamen ſi tradantur claues domus ruſticæ beneficij, tunc acquiritur quidem quaſi poſſeſ-
ſio adminiſtrationis temporalium rerum, & non ſpritualium, niſi de conſuetudine talis actus
eſſet deſtinatus in ſignum totius poſſeſsionis, vt domus presbyteralis.teſte Anto.Butr.in c.fin.col.
70 20.de cauſa poſſeſſ.vt refert Nico.milis.in verb.poſſeſsio. quæſt. 34. † Declarationes & li-
mitationes ad illam l.clauibus.ſcribit Ang.in §.ſed iſte.in fin.de act.in inſti.& Ioan.Franc.Balb.in
repetit.l.Celſus.col.21.& 25.ff.de vſucap.ibi alia videre liberum erit. { Et in praxi benefic. in titul.
de miſsione in poſſeſsio.}

Claues eccleſiæ uel domus beneficij quid operentur.

71 Quartò acquiritur poſſeſsio per conſtitutum: nam ſi vendas mihi rem, & conſtituas te il-
lam meo poſsidere nomine, in me poſſeſsio eo ipſo transfertur, quia deſinis habere animum am-
plius poſsidendi tuo nomine. Conſequens eſt, vt deſinas poſsidere, & mihi acquiras.l.quod meo.
ff.de acquir.poſſeſſ.gloſ.in l.ab emptione de pact.& in §.interdum.de rerum diuiſio.in inſtit. Di-
nus conſi.47.viſa.& conſi.49.thema. col.2.Iaſ.conſi.6.col.8.verſi.t.propter conſtitutum. in 3.vol.
& conſi.111.in quarto vol.quod in multis caſibus limitarem, niſi Do. Tiraquel. multa ſuper hoc
72 tradidiſſet in ſuo tract.de iure conſti.ad eum te nunc reiicio. † Verùm non acquiritur poſ-
ſeſsio per conſtitutum, quando is eſſet incapax, vt ſi clericus conſtituat ſe poſsidere beneficium
nomine laici, vt docet Anto.in cap.fin. de cau.poſſeſ.& refert do. Nic. Mil. in verb. poſſeſsio. ſeu
quaſi.§.40.facit c.cauſam.de præſcrip.Carol.Rui.conſi.172.non eſt dubium.col.3.nu.14.in primo
73 vol. † Et quando conſtituens non poſſediſſet tempore conſtituti, quia tunc non potuit
transferre poſſeſsionem, quam non habebat.l.traditio.ff.de acquir.poſſeſ.Carol.Ruin. conſi.46.
viſ .col.2.nu.3.in quarto vol.& conſil.54.viſo.col.1.ibidem. vide differentiam & nouam declara-
tionem quam aſsignaui in iſta precarij conſtitutione. in tract.de dona. inſinuand. artic.2. gloſ.3.
in 2.tomo commenta.ad conſi.reg.

Conſtituto quæritur poſſeßio.

Incapax nõ acquirit poſſeßionẽ per cõſtitutum.

74 Quintò acquiritur poſſeſsio per traditionem inſtrumentorum, nam ſi inſtrumentum ven-
ditionis domus meæ tibi donem, & tradam, poſſeſsionem etiam domus tradere videor.text.in l.
1.C.de donatio.quem tex.dicit ſing.Bal.in margar.in verb.inſtrumentum. gloſ.in l.3. ff.de acquir.
poſſ.& in c.2.de conſuetud.recti feudi.Bald.in cap.1.quid ſit inueſtit. Porc. in §.interdum. de re-
75 rum diuiſio.in inſtit.quia videtur eſſe rei pars.l.fundi.ff.de act.in.empt. † & acquiſita partis
poſſeſsio in tota re acquiſita videtur.d.l.3.in princip.Iaſ.conſi.111.magnificus col.1. in quarto vol.
Maſuer.in eod.tit.de poſſeſ.§.item per traditionem.num 36.

Inſtrumenti traditio trãſfert poſſeßionem.

76 Item ſi quis donet vel vendat inſtrumentum debiti, ipſum debitum donare, vel vendere vi-
detur, ne actus ſit inutilis.l.ſeruum filij.§.cum qui chirographum.de legat.3.& qui pignori inſtru-
mentum tradit, ipſam rem in inſtrumento contentam in pignus conceſsiſſe videtur. l. cùm con-
77 ſtet.C.quæ res pigno.oblig poſſ.l.creditricem.de remiſſ.pig. † & creditor dans inſtrumen-
tum crediti debitorem ipſum liberare videtur.l. Labeo. ff.de pact. gloſ.in l.1.in fin.de reb. eorum.
Soc.in tract.fallen.reg.183.inſtrumentum.

Inſtrumentũ donans uidetur in eo cõtentum donare.

78 Requiruntur tamen ſequentia, primò quòd vendens inſtrumentum receperit precium, vel
fuerit habita fides de precio.iuxta §.venditæ.de rerum diui.in inſtit. quia non debet plus operari
fictio, quàm veritas.Bal.in rub.C.de contrahen.empt.q.16.
79 Item quòd inſtrumentum fuerit traditum.d.l.1.ibi traditis.non ſufficeret ergo, ſi quis dona-
ret inſtrumentum emptionis, & non traderet, ſed conſtitueret ſe nomine donatarij inſtrumen-
tum emptionis poſsidere. Nam ibi eſſent duæ fictiones, quæ de iure regulariter non concurrunt.
l.1.C.de dotis promiſſ.l.ſingularia.ff.ſi cer.pet.vbi doct.

Requiſita in inſtrumẽtorũ traditione ut trãſferatur poſſeßio.

80 Adhæc quòd is qui tradit inſtrumentum poſsideat rem in inſtrumento contentam. gloſ.in
d.l.1.quia poſſeſsionem, quam non haberet, non poſſet transferre, ergo nec fictè. per l.traditio.ff.
de acquir.rer.domi.l.2.vbi Ang.C.de acqui.poſſ.Alex.conſi.11.viſo proceſſu.in 4.vol.
81 Præterea requiritur, quòd tradat inſtrumentum ipſius rei, in quo continetur ius vendentem
habere, ſecus ſi tradatur inſtrumentum contractus, vt vendo domum, & trado inſtrumentum
82 donationis illius domus factæ quondam patri meo, ius tunc & poſſeſsionem trado. † Secus
ſi dem rem, duntaxat tradendo tibi inſtrumentum continens me donaſſe, tunc authoritatem ap-
prehẽdendi poſſeſsionem transfero: videtur.l.ſi.ex ſtipulatione.ff.de acquir.poſſ.Saly.in d.l.t.per il-
lum tex.facit l.Titius. ff.de actio.emp.l.prædia.ff.de acqui. poſſeſ. Petrus de Bella pertica. quæſt.
138.de donatio.

Inſtrumẽtũ quale eſſe debeat ad trãſferẽdã poſſeßionem.

83 Inſuper requiritur, quòd illa inſtrumenta contineant res corporales, & iura illarum: diuer-
ſum eſt, ſi continerent nomina debitorum, quia tunc actionum non cenſeretur facta eſſe tradi-
tio, nec poſſeſsio debiti. Imol.per illum text. in l.vlt ff.de donat. ſequitur Vincen.Hercula.in d.l.
3.in princ.col.7.num.18.ff.de acquir.poſſeſ.quamuis Alex. ibidem teneat contra, idem hoc caſu
84 requireretur ceſsio domini. † Vnde ſi quis deferat inſtrumentum caſtri empti à Titio, quo
velit cogere cenſuales ad recognoſcendum, dixi non teneri, niſi oſtendat ceſsionem factam per
dominum, vt plenè probaui alibi. hanc tamen ceſsionem in Francia non vidi requiri.

Incorporaliũ poſſeßio nõ transfertur per inſtrumẽtum.

85 Etiam requiritur ſecundum quoſdam, quòd ſit res mobilis, vel ſe mouens. d.l.1.C. de dona.
ibi mãcipiorum.Vincen.in d.l.3.quia cum rei mobilis ſit vilis & abiecta poſſeſsio.l.ſi rem.ff.de ac-
86 quir. poſſ. non extenditur ad poſſeſsionem rei immobilis. † Sed contrarium dicerem eſſe

Mobiliũ & immobiliũ poſſeßio per inſtrumentũ transfertur.

verius,quia eadem eſt ratio in traditione inſtrumenti rei mobilis, quæ & immobilis, ergo eadem
erit iuris deciſio.l.illud.ff.ad legem Aquil.& ille tex.loquens in maneipiis narrat factum Lucij,de
quo in ſupraſcriptione,ideo non videtur ſe reſtringere ad illud factum tantùm,quia natura legum
eſt vt ſint generales.l.leges vt generales.C.de legib.

Inſtrumentum quando probet traditionem poſſeſſionis.

87 Tamen inſtrumentum non probat traditionem poſſeſsionis, etiam ſi dicatur in eo, Dedit
& tradidit, niſi res eſſet in conſpectu, quamuis inſtrumenti traditio ſit.l.prædia.ff.de acqui. poſſ.
Alex.conſi.10.viſo.in 4.vol.& conſi.97.col.1.in 7.vol.alia poſſunt videri in d.l.3.per doct.
88 Item requirunt quidam, quòd res in inſtrumento contenta ſit in præſentia.arg. l. clauibus.
ff.de contrah.emp.& ſuperius ſcripſi.gloſ.& Bald.in d.l.1.& And.de Iſernia. in c.1.quid ſit inueſti.

Præſentia rei contentæ in inſtrumẽto an deſyderetur.

89 † Sed contrarium putarem verum,quia aliàs ſuperuacua eſſet inſtrumenti traditio, quia ſi-
ne inſtrumenti traditione, ſi res eſſet in præſentia, acquireretur poſſeſsio, ergo nil operaretur in-
ſtrumenti traditio, & huius eſt ſententiæ Alex. & alij in dicta l.3. & Soci.t. conſi. 55.viſo inſtru-
mento.col.1.in 4.vol.

Inciſio inſtrumenti quid operetur.

90 Adde quòd ſicut per traditionem inſtrumenti videtur tranſlata poſſeſsio, ita per inciſio-
nem illius inſtrumenti factã de voluntate donantis videtur rurſus poſſeſsio tranſlata in primum
dantem.gloſ ſingu.in l.ab emptione.ff.de pact.quam ibi ſequitur Bart.& alij.& Ro. ſing.334. per
traditionem.Bal.in prælud.feud.col.8.& c.1.col 2.quid ſit inueſtitura.vide iurium interpretes in d.
l.3.& in c.2.de conſuetud.recti feu.

Retentio vſus fructus transfert poſſeſsionẽ.

91 Sextò acquiritur poſſeſsio per retentionem vſusfructus. Nam ſi donem Titio domum re-
tento mihi vſufructu, Titium poſſeſſorem facio. l.quiſquis. C.de dona. facit l.ſi quis argentum.
92 §.ſed ſi quidem. ibidem.gloſ.in d.c.2.de conſue.& in c.1.de conſue.recti feudi. † Nam qui
vult eſſe tantùm vſufructuarius, neceſſe eſt in conſequens vt proprietatem à ſe abiicere velit, &
nomine proprietarij poſsidere ex mandato tacitè à lege conceſſo. l. 1.§.fin. cum l.ſeq. ff.vſufruct.
quemadmo cauea.Alex.& Iaſ.in l.1.in fin.de noui oper.nunc.Alex.in l.naturaliter.in princ.de ac-
qui. poſſeſſ.& conſi.197.viſo proceſſu.col.2.vol.2.Din. conſi.49.thema. col.2.Cor.conſil. 113. cir-
ca primum.col.1.vol.1.

Retẽtio proprietatis nõ trãsfert poſſeſsionem.

93 Quod eſt verum, quando ille qui retinuit ſibi vſumfructum poſsidebat, alioqui non,vt do-
cet Lanfran.in repet.c.quoniam.in verb.teſtium depoſitiones.col.34.de prob.& Chaſſan. in con-
94 ſuet.Burgun.in rub. *des fieſz*.§.8.gloſ.reale. Boer.in §.1.rub.de dona.in conſuet. Bitur. † vbi
dicit non procedere econtrario, ſi quis retineret ſibi proprietatem, quod non videtur tranſlata
poſſeſsio vſusfructus, quia proprietas eſt dignior, nec conuenit, quod vſufructui ſeruiat. Sed
95 contra ſic. Bal.in d.l.quiſquis. doct.in d.l. 3. † Si tamen quis retineat ſibi ius emphyteoſis
in aliqua re, videtur transferre directum dominium, & poſſeſsionem. vt docent Arc. Alex in d.l.
96 3.& Iaſ.in l.traditionibus.C.de pact. † Et ſi contractus ſit inutilis,non transfertur poſſeſsio,
quia ſi principale non valet, nec acceſſorium.l.cùm principalis.ff.de reg.iur. Caro.Rui.conſi. 69.
diligenti.num.15.in 3.vol. Allegat Bal.in l.ex teſtamento. C.de fideicom. & in c. 2. de feudo dato
in vicem legis commiſſo.

Locatione transfertur poſſeſsio.

97 Septimò acquiritur poſſeſsio per locationem,ſi dem tibi domum,& eam loces mihi, trans-
fertur poſſeſsio in te locatorem.per l.quædam mulier.ff.de rei vendicatio.l. qui bona.in princ. &
l.quamuis.§.1. & ibi docto.ff.de acquir.poſſeſ.l.in rebus.& l.certè.in fi.& l.fi.de precario.
98 Ratio eſt, quia conductor non poteſt ſuo nomine poſsidere, nec poteſt rem ſuam condu-
cere.l.non ſolùm.in fin.ff.de vſucap.l.ſuæ rei.& l.ſi in emptione.§.rei ſuæ.ff.de contrah.emp.ergo
videtur transferre poſſeſsionem in locatorem, quia tacitè videtur ſe conſtituere nomine illius
poſsidere, ab eo conducendo, quod perfamiliare eſt vſurariis. Ang. in l. quòd meo. ff. de acqui.
99 poſ.facit l.ſi quis conductionis.C.loca. † Quod eſt verum,ſi locator ſciat,alioqui in igno-
rantem non transfertur poſſeſsio, quia non habet animum poſsidendi. gloſ.& doct. in d. l.quæ-
dam.& Soci.conſi. 91.Caſus ſuper quo.col.5.in 3.vol.

Locatio nõ probat poſſeſsionem in præiudiciũ tertij.

100 Tamen per locationem non probatur poſſeſsio in præiudicium tertij, ſed aduerſus con-
ductorem tantùm.d.l.quamuis.§.1.ff.de acquir.poſſ.niſi locator mercedem ſeu penſionem rece-
piſſet, quia tunc non eſt veriſimile, quòd recepiſſet penſionem, ſi alius fuiſſet dominus. Ideo
oportet quòd ille tertius hoc probet.Bart.& alij in d.l.quamuis.& ſic conſuluit Soc.conſi.106. li-
101 benti animo. col. 1.in 3. vol.dicens eſſe communem, & in practica ſeruari. † Et quod in
corporalibus dicitur, idem in incorporalibus, cùm ſit eadem ratio. Firmat de Ripa in lib. 2. reſ-
pon.de reſcript.c.7.duo tantum.in 5.dubio.num.8.allegat text. in l. procuratoris. ff. de procur. &
Aret.conſi.30.viſo.in col.penul.idem docet Carolus Ruinus conſil.46. viſa facti ſerie.nu.13.in 4.
vol.ac conſi.161.præmittendum.col.4.nu.10.in 1.vol.& cõſi.47.in cauſa.col.1.in 4.vol.vide conſi.
118.ibidem.

Cõmodatarius, depoſitarius, & conductor ementes rem apud eos exiſtentem. Ignorantia vendẽtis impedit poſſeſsionem transferri.

102 Octauò acquiritur poſſeſsio, etiam ſine traditione, ſi commodatarius, depoſitarius, con-
ductor,aut ſimilis rem emat,aut alio titulo habili acquirat.§.interdũ.de rerum diui.in inſti.l.quæ-
dam.ff.de rei vend.l.certi condictio.§.fi.vbi Bar.& alij.ſi certum pet.l.qua ratione. §. interdum. de
acquir.rerum domi l.qui ſaxum.de donat.gloſſ. & doct. in l. traditionibus. C. de pact. niſi is cui
fuit vendita,non adimpleuerit contractum ex parte ſua.arg.l.Iulianus.§.offerri. ff. de act. emp. §.
venditæ.inſtit.de rerum diuiſ.gloſ.in d.§.interdum.
103 Idẽ ſi dominus ignoraret eum cui vendit, detentorem,nec tunc quidẽ transfertur poſſeſsio.
gloſ.ſing.

gloſſ.ſing.in l.quædam mulier. ff.de rei ven.l.2.vbi gloſſ de acquir.poſſeſſ. Iaſ. in d.§. fi.ſi certum
peta.Bal.in l.ſuper longi.col.pen.C.de præſcrip.longi tempo.facit l. non ſtatim. ff. de pecul.
104 Item reſtringi debet, quando cauſam à non domino habuerit, vt pote ſi emerit à non do-
mino.l.fi.C.de acqui.poſſeſſ.Bal.in l.alienum C.de fur.Are.in l.traditionibus.col.1.C.de pact.quia
non poteſt quis plus iuris transferre,quàm habeat.l.traditio.ff.de acquir.rerum domi.

Poſſeſſio à non domino ut à non tradita nil operatur.

105 Nonò acquiritur poſſeſsio in contractu ſocietatis ex ſolo titulo gloſſ. in l.1. & 3. ff. pro
ſocio.& ibi Bart.& alij.in l.1.in verb.vniuerſæ. pro dote.Bald.in l.qui tibi.de hæred.vend.Alex.in
l.3.in princ.de acquir.poſſeſſ.Dec.& alij in l.ſi ſocius.ff.ſi certum peta. quia licet ſpecialiter tradi-
106 tio non fiat, tamen tacitè cenſetur interuenire.l.2.ff.pro ſoc. † Quod eſt verum in corpo-
ralibus, ſecus in incorporalibus,quæ ſine ceſsione non transferuntur.tex.in l.ea verò.& ibi Alber.
ff.pro ſoc.ne duæ fictiones ad vnum & idem concurrant.contra l.1.C.de dotis promiſsio. & Bart.
in l.ſi is qui pro emptore.ff.de vſucap,in Francia idem vt circuitus vitetur.

Societate acquiritur poſſeſſio.
Incorporalium poſſeſſio nõ ſine ceſſione transfertur.

107 Decimò ſi quis petat ſe in poſſeſsionem rei mitti, & aduerſarius præſens dicit ſe nolle de-
fendere, tunc ſtatim poſſeſsio transfertur.Bart.per illum text.in l.non ſolùm.2.ff.de noxa.Alex.in
l.ſi finita.§.Iulia.ff.de damno infecto.Fel.in c.cæterùm.col.penul.de iud.Iaſ.in §.omnium nu. 90.
cũ ſeq. de act.in inſtit. Tamen in praxi iudex ſuper hoc ſolet pronunciare,per l.fin.ff.de rei vend.

Defendere recuſans poſſeſsionẽ eam perdit.

108 Vndecimò ſubrogatus à Romano pontifice in ius & poſſeſsionem alterius, ſine noua ap-
prehenſione efficitur poſſeſſor.de Rota deciſi.64.Subrogatus in nouis. Fely.in rub.de reſcrip.col.
tertia,verſic.& ideo.gloſſ.in regu.Cancel.27.Floria.in l. ſeruitutes magna col. tertia ff.de ſeruitu.

Subrogatus à Papa acquirit poſſeſſionem.

109 In regno tamen Franciæ ſolet ſubrogatus nouam accipere poſſeſsionem,quando non erat
anteà poſſeſſor.vt ſcripſi in §. declarantes. de manda. apoſto. in concorda. alioqui non audiretur
ſuper poſſeſſorio, quia poſſeſsio non apprehenſa non ſolet in alium transferri.l.cùm hæredes. ff.
110 de acquir.poſſeſ. † Niſi ille in cuius locum ſubrogatus eſt,eſſet poſſeſſor.& in inſtantia cum
alio, tunc poſſeſsio ſui authoris proderit ſubrogato, dummodo eam apprehendat, ſi ipſe ſubro-
gatus anteà non erat poſſeſſor. { Vide quæ dixi in praxi benefi.in 2.parte titul.de ſubrog. }

Subrogatus nouam accipit poſſeſſionem.

111 Duodecimò quando aduerſarius impedit,ne quis poſſeſsionem apprehendat,in odium eius
lex fingit apprehenſam, & facit prohibitum poſſeſſorem. l.cùm vnus.in fin. cum l. ſeq. ff.de bon.
autho.iudi.poſſ.cap.contingit.de dolo.vbi docto.ſic conſuluit Carolus Ruinus conſi. 161.præmit-
tendum.col.3.nume.16.in primo vol.Nam regula iuris eſt,quod per me non ſtat,mihi non eſt im-
112 putandum.l.in iure ciuili.ff.de reg.iuris. † Sicut lex facit eum liberum, cui dominus liber-
tatem debitam iniuſtè denegauit.l.cùm verò.§.apparet.& l.ſi quis rogatus. ff. de fideicom. libert.l.
cùm inter.C.eod.l.cùm Sillanianum.C.de his quib.vt indign.l.fin.ad Orficia. & l.fin. C.de liber.
cauſa.docto.in §.1.de ingen.in inſti.& Iaſ.in l.naturalis.ff.de præſcript.verb.quod verum arbitra-
rer,cùm authoritate iudicis miſſus impediretur,loquitur ille titulus.

Impeditus apprehẽdere poſſeſsionẽ eã tamẽ acquirit.

113 Decimotertiò ſi quis adoptauerit, vel arrogauerit aliquem, aut ſi quis ingreſſus fuerit reli-
gionem, ſe & ſua dedicat Deo.in auth.ingreſsi.C.de ſacroſanct.eccle. Et tam adoptans quàm ec-
cleſia acquirunt poſſeſsionem bonorum illius.l.ſi adoptauero.& ibi Bart.ff.de precar.& in l.cùm
hæredes.in fin.de acquir.poſſeſ.authen.ſi qua mulier. C.de ſacroſanct.eccle. gloſ. in c.ſi qua mu-
lier.19.q.2. Innoc.in cap.in præſentia.de probation.imò etiam eccleſia ſine aliqua apprehenſione.
114 per tex.in l.fi.C.de ſacroſanct.eccle. † Licet in hoc regno non fiat hæc tacita bonorum de
dicatio,vt ſcripſi in procemio ordina.Regiar.in primo tomo.

Ingreſſu religionis vel adoptione an acquiratur poſſeſſio.

115 Decimoquartò ſi rei affigam ſigillum, aut aliquod inſigne, aut notam, vnde ſi porcos ven-
didero tibi, & eis tu ſignum imponas, tunc ſine alia apprehenſione eſt tibi acquiſita poſſeſsio:
quia eos ſignando, apprehendiſſe eorum poſſeſsionem videris. tex.ſingu.in l.quòd ſi neque.in fi.
ff.de pericu.& commo.rei vend.ſecundum Roma.ſingu.281.& conſi.482.ſuper præmiſſo. Bald.in
rub.C.de pericu.& commod.rei vend.col.1.Barb.in c.tertio loco.col.3.de proba. & Iaſ. in l. tradi-
116 tionibus. col.2.C.de pact.Soc.conſi.55.viſo inſtrumento.col.1.in 4.vol. † Quod non pro-
cedit in vino.l.1.§.ſi dolium.ff.de pericu. & commod. rei vend. quia magis ne ſubmitteretur, ſi-
gnari ſolet, quàm vt traditum videatur.vt ibidem ſcribit tex.

Signo quæritur poſſeſſio.
Signato uino nõ tamẽ trãſfertur poſſeſſio.

117 Decimoquintò per inueſtitutam factam annulo, calamo, vel pileo transfertur poſſeſsio.
gloſ.in c.2.de conſuetud. Quod eſt verum,quando fit per traditionem rei continentis ius cohæ-
rens illi rei, quæ conceditur,vt per traditionem inſtrumenti continentis ius.l.1.C.de donat.vt ſu-
perius ſcripſi,vel quando in præſentia rei fieret.c.1.quid ſit inueſtitu.Innoc.in cap.in literis.de re-
ſtit.ſpol.Bal.in rub.C.de contrah.emp.quæſt.17. Et quando fieret inueſtitura per eum, qui habet
118 rei poſſeſsionem. † Secus ſi per nuncium, ne plures fictiones interueniant. Panor.& alij in
c.2.de conſuetu.& quando eſſet conſuetudo.d.c.2.alioqui per inueſtituram non transfertur poſ-
ſeſsio,ſed datur poteſtas apprehendendi poſſeſsionem propria authoritate. Panor.in dicto c. au-
thoritate.col.vlt.de iuſti.doct.in l.ſi ex ſtipulatione.ff. de acquir.poſſeſ. Vincen. & alij abundè in
dicta l.3.ff.eod.

Inueſtitura quomodo poſſeſſio acquiratur.

119 Decimoſextò in beneficiis,ſi quis acceperit poſſeſsionem in eccleſia, vel in domo, in qua
degere ſolitus eſt curatus, tunc acquiritur poſſeſsio omnium rerum beneficij, etiam ſine alia ap-
prehenſione.teſte Innoc.in cap.in literis.de reſtit.ſpol.docto.in l.3.per illum tex.& l.cùm hæredes.
ff.de acquir.poſſeſſ.de Rota deciſio.4 in no.& deci.8.de reſtitu.ſpoliatorum.Floria.in l.ſeruitutes.
in magna. columna tertia. ff.de ſeruitutib. quid in hæreditate & aliis rebus, vide per doctores

Beneficij poſſeſsio quomodo apprehendatur.

in l.3.ff.de acquirend.poſſeſſ.
120 Imò per tactum oſtij eccleſiæ beneficij, vel alterius rei affixæ portæ, ſi non poſsit ingredi
tangat annulum portæ eccleſiæ, & ita acquiretur poſſeſsio, vt docent do. de Rota. deci. 153. no.
pone quòd aliquis in antiquis & deci.8.de reſt.ſpol. vide quæ dixi ſuperius in 3. modo acquiren-
di.& abundantius in praxi benefic.in titul. de miſsio. in poſſeſſ.

Laicus non poteſt inducere in poſſeſſionē beneficij.

121 Quod eſt verum, quando traditus eſt annulus portæ beneficialis per illum, qui poteſtatem
habebat mittendi in poſſeſsionē, alioqui contra teſte Roma.conſi.482.in caſu:col.1. Vnde qui ſic
adeptus eſt poſſeſsionem poteſt agere poſſeſſorio, vt latè concludit Guido Papæ conſi. 71. pro
diuiſione.col.4.verſi.quintò præſuppono. Ideo vidi aliquem à poſſeſsione repulſum, qui miſſus

Praxis hodierna adipiſcendi poſſeſſionem beneficij.

122 fuerat in poſſeſsionem per apparitorem Regium, non habentem ad hoc poteſtatem. † Et
ſolent hodie in Francia prouiſi per presbyterum coram notario & teſtibus adipiſci poſſeſsionem
per traditionem miſſalis, vel libri eccleſiæ, & oſculum altaris, & pulſum campanæ, & alia ſimi-
lia faciendo, & hæc procedunt, ſi poſsint ingredi eccleſiam: ſin minus per peſſuli tactum, vel
oſtij, vt dixi ſuprà.

Præſumitur poſſeſsio ex titulo.

123 Inſuper notandum eſt, quòd ſi quis reperiatur in poſſeſsione, & ignoretur ex qua cauſa
poſsideat, cenſetur poſsidere ex contractu præcedente, ideo probando contractum & ſuam poſ-
ſeſsionem, cenſetur illam ex tali titulo habuiſſe.gloſſ.eſt ſingularis in l.quædam.gloſſ.vlt. ff.de rei
vendic.quam extollit Lanfranc.in repe.c.quoniam.in verb.teſtium.col.34. de prob. & Corſet. in
ſingul.incip.poſſeſsio.& Iaſ.in l.certi condictio.§.fin.col.2.ff.ſi certum peta.
124 Et ſic acquiritur his caſibus poſſeſsio, ſine apprehenſione, aliàs regulariter ſine apprehen-
ſione non acquiritur poſſeſsio.l.3.ff.de acqui.poſ. & hoc eſt vtile, quia quis his caſibus in hoc re-
gno poteſt ſe dicere ſaiſitum & poſſeſſorem, vt videtur dicere Maſuer. in tit.de poſſeſſo. §. item
cùm quis dat. Et hæc de poſſeſsione rerum corporalium dicta ſint.

Incorporalium poſſeſsio quomodo acquiratur.

125 Nunc videamus quomodo acquiratur poſſeſsio in incorporalibus, quæ propriè non poſsi-
dentur, ſed quaſi.l.ſeruus.§.incorporales.ff. de acquir.rerum domi.& text.in l. ait prætor. §.1. ibi.
Item ei qui per captiuitatem fundi poſſeſsionem, vel vſusfructus quaſi poſſeſsionem amiſit. ex
quib.cau.maio.& inſtit.de reb.corpora.& incorpo. & eadem ferme eſt vtilitas in quaſi poſſeſsio-
ne, quæ in poſſeſsione.

Requiſita tria ad acquirendam poſſeſsionem in corporalium.

126 Itaque tria neceſſaria ſunt ad acquirendum poſſeſsionem in his incorporalibus. Primò re-
quiritur ſcientia & patientia domini illius rei, cuius poſſeſsionem iuris acquirere volo, vel ſcien-
tia illius exigitur, qui poſſet expreſsè ſeruitutem conſtituere.l.pen.ff.de ſerui.l.3.§.dare.de vſufru.
127 l.1.in fi.de ſeruit.ruſtic.prædio.l.2.C.de ſeruit.& aqua. † Vbi Barto.inſtruit pragmaticos, vt
articulum faciant, de ſcientia & patientia, quæ probentur. Sequitur Panor.conſi.18.in cauſa.col.
penul 2.vol.& conſi.23.ibidem. Caro.Ruinus conſi. 163.Ieſu Chriſti.col.2.in 5.vol.
128 Et ſi ſint plures domini, requiritur ſcientia omnium, & patientia.teſte Flor. per illum tex.
in l.ſi communem.ff.quemadmo.ſerui.amit.& ignorantia vnius prodeſt omnibus æquè poſsiden-
tibus, niſi iura ſint diuerſa, & ſeparata.Flor.in l.per fundum.ff.de ſerui.ruſti.præd.

Scientia domini an præſumatur.

129 An præſumatur domini ſcientia? Reſpon.arbitrabitur bonus iudex ex actuum multiplica-
tione, & qualitate ipſorum, & ex aliis circunſtantiis, teſte Inn.in c.bonæ.2. col.1.de poſtu. præ-
lato.& Panor.in cap.cum eccleſia.de cauſa poſſeſſ.col.4. Nicho.de milis,in verb.poſſeſsio.§.57.&
in deciſ. Neapo.quæſt 67.ſuper cauſa.
130 Et in præſcriptione vectigalis, cuius ſcientia requiritur, ſcribit Bartol. & Ludouic. Roman.
in l.ſi publicanus.in fin.ff.de publica.& doct.in c.ſuper.§.fin.de verb.ſignific.& Panor.in conſi.18.
ac Caro.Ruinus cōſi.173.viſo proceſſu.col.4.nu.9.in 4.vol.& Iaſ.conſi.81.videretur.col.2.in 3.vol.
131 Et in præſcribendo mero imperio, vel mixto, cuius ſcientia & patientia interuenire debeat,
docet Iaſ.& alij.in l.imperium.col.9.nu.21 ff.de iuriſd.omnium iud.
132 Et an vſufructuarij vel domini, vide Nichol.de milis,in verbo,poſſeſsio.§.61.& ſeq.

Per præſentationem ignorante patrono factam non acquiritur quaſi poſſeſsio.

133 Ex quo infertur, quòd ſi fiat præſentatio ignorante vero patrono non acquiritur quaſi poſ-
ſeſsio præſentandi, vt conſuluit Calder.conſi.vlt.ſub.de cau.poſſeſſ.doct.in c.conſultationibus.de
iure.patrona.
134 Secundò quòd ſi Abbas, vel alius conferat beneficia, ad collationem epiſcopi, vel alterius
ſpectantia eo ignorante, & inſcio, non acquirit quaſi poſſeſsionem conferendi, vt docet Innoc.in
c.2.col.3.de in integ.reſtit. vt plenius dicam in praxi benefic.
135 Tertiò ſi quis vtatur ſeruitute eundi, vel alia, per fundum meum me abſente & ignorante
non acquirit quaſi poſſeſsionem ſeruitutis.l.2.C.de ſerui.& aqua.& idem in aliis dicas.
136 Ratio eſt, quia in his incorporalibus patientia pro traditione habetur, cùm alioqui res non
poſsit tradi.l.penul.ff.de ſerui.l.datio.§.ſi iter.de act.emp.Bar.& alij in l.ſeruitutes. de ſerui. & in l.
2.C.illo titu.
137 Et patientia non poteſt eſſe ſine ſcientia, vt patet, ergo vtrunque interuenire neceſſe eſt, vt
docet Alex.in diſputatione incipiente, Sigiſmundus.in 2.dubio. col.32. doctores in §. æquè. de
actio.in inſtit.

Scientia & patientia cuius requiratur.

138 Et ſic ſcientia & patientia poſſeſſoris rei non ſufficeret, ſed requiritur patientia domini.glo.
& Pau.in l.1.C.de ſerui.& aqua.Soci.conſil. 187.in controuerſia.col.8.in 2.vol.
139 Nec ſufficeret ſcientia & patientia conductoris.l.quamuis.§.ſi conductor. ff.de acqui. poſſ.

Ioan.Franc.

Ioan.Franc.in tract præſcrip.in 2.parte 4.partis.q.1.col.12.in addi. Carol.Ruinus conſil.163.col.2. nu.7.in 5.vol. Sed requiritur ſcientia & patientia eius, qui poſſet conſtituere ſeruitutem, vel illud ius,de quo quæritur,vt ibi.

140 Limita quando aduerſarius non poſſideret rem, ſed poſſeſsio eſſet vacans, teſte Inno.in c. bonæ.2.col.1.de poſtu.prælа.Flor.& Pau.in l.ſeruitutes. In magna.col.6.& 10. ff. de ſeruitu. & l.ſi communem.quemadmo.ſeruitu.amittan, quia nullum videtur fieri præiudicium, cùm ipſe non poſsideat.& ſic non requiritur ſcientia,nec patientia alicuius iſto caſu.

Scientia & patientia in quibus caſibus non requiratur.

141 Quod intellige verum in iuribus priuatorum,ſed in iuribus eccleſiarum requiritur ſcientia cuſtodis, vel ſuperioris ad quem ſpectat conceſsio iuris, teſte Ioan.Franciſc.in tracta.præſcrip.in 2.parte 4.partis.q.1.col.12.in additio.

142 Secundò non procedit in iuribus.quæ ſola non vtentis negligentia præſcribuntur,vt ius libertatis,quod fauorabile eſt.l.ſi partem.§.ſi per fundum.ff.quemadmo.ſerui.amit. vbi ius ſeruitutis amittitur per non vſum longi temporis abſque ſcientia & patientia. gl.in l.ſi ſic.ibidem. Ioan. Franc.in 3.parte 4.partis.q.4.col.26.& col.14.

143 Tertiò reſtringe in ſeruitutibus habentibus cauſam diſcontinuam , in quibus quantum ad
interdictum de itinere actúque priuato non requiritur ſcientia,ſed ſufficit ſolus vſus.Bar.in l.1.§.
144 hoc interdicto.col.3.ff.de itinere actúque priuato. † Tamen quoad præſcriptionem ſeruitutis requireretur ſcientia,ſecundum eundem Bar.in d.l.2.C.de ſerui.& aqua.Anto. Butr.in c.peruenit.col.6.de cenſib.

145 Quintò non habet locum,quando poſsidens habuiſſet titulum,tunc non requiritur alia patientia: nam ex illo titulo traditio cenſetur facta.l.ſi ego. ibi per traditionem conſtituentis. ff. de publicia.& l 3.§.dare.de vſufruct.Cæpo.in tract.de ſerui.vrba.prædio.c.20. verſicul.ſecundò fallit. Paul.in l.ſeruitutes.in magna.ff.de ſeruitut.

146 Etiam ſi haberet titulum à tertio domino, quod ſufficit. per l.ſi ego.§.1.ff.de public.in rem actio.Alber.in l.2.facit text.in l.vlt.in ſi.ibi,vt bono initio.C.de præſcr.long.tempo.Iaſ.in l.naturaliter.in prin.col.ſi.de acquir.poſſeſ.

147 Sextò fallit , quando quis poſſediſſet longiſsimo tempore 30. vel 40.annorum , quantum enim operatur titulus,vt poſsim præſcribere aduerſario ignorante,tantum operatur longiſsimum tempus,quando titulus non interuenit.teſte Paul.in l.2.C. de ſeruit.& aqua. Cæpol. refert in d.c. 20. in 4.parte.requiſito 4.

148 Quod intelligerem verum , quando ageretur de tanto tempore, cuius initij memoria non eſt in contrarium.per l.3.§.ductus aquæ.ff.de aqua quotid. Alioqui contrà,teſte Alex.conſi.6.viſo. col.2.vol.1.Felin.in cap.de quarta.col.penult.de præſcript.Iaſ.io l.imperium.col.9. & ſeq.num.12. ff.de iuriſd.omnium iud.in illis iuribus in quibus hoc tempus neceſſarium eſt, alioquin ſufficeret longiſsimum tempus vt ibidem.

149 Septimò vitiabitur regula,quando dominus non haberet poteſtatem tradendi, vtpote,quia eſt pupillus,vel furioſus,tunc ipſorum ſcientia non habetur pro traditione, nec plus poteſt fictio operari,quàm veritas,l.qui ad certum.ff.loc.Floria.in l.ſeruitutes.col.11.ff.de ſeruit.

150 Octauò limita vt docet Io.Franc.in tract.de præſcri.in 2.parte quartæ partis.q.1.

151 Secundò ad quærendam poſſeſsionem rerum incorporalium requiritur exercitium, ſeu factum.l.ſi partem.§.1.ff.quemadmo.ſeruit.amit l.arboribus.§.de illo.de vſufruct.

152 Nam ſicut in corporalibus non acquiritur poſſeſsio ſine apprehenſione.l.3.ff.de acquir.poſ. Ita nec in incorporalibus ſine vſu & exercitio , quod loco apprehenſionis habetur. not. in c. cùm eccleſia.de cauſa poſſeſ.

Exercitium in acquirenda ſeruitute incorporalium requiritur.

153 Ideo ſi velim probare me eſſe in poſſeſsione accipiendi ligna ex nemoribus regiis , oportet quod probem me aliàs accepiſſe,alioqui poſſeſsio non probatur.

154 Ex quo infertur, quòd ſi Rex concedat alicui merum Imperium & mixtum cum iuriſditione in aliquo caſtro, non acquiretur quaſi poſſeſsio illius iuriſditionis, niſi ille iuriſditionis aliquos actus exercuerit: vt docet Innoc.in cap.olim tertio.de reſtit.ſpolia.& doct.in l.Imperium.ff. de iuriſd.omn.iudic.Bald.in tracta.de pace conſtan.in verb. amplius conſueuerunt,facit l.vna eſt via.ff.de ſerui.ruſti.prædio.

Iuriſditio cōceſſa requirit aliquod exercitium.

155 Secundò ſi quis concedat mihi ſeruitutem eundi per ſuum fundum , non acquiram illius ſeruitutis quaſi poſſeſsionem,ſi nunquam iuerim,& idem in ſimilibus not.doct.in l.ſi partem. §.1. quemadmo.ſeruit.amittant.& l.1.§.1.ff.de itinere actúque priuat. Imò amittetur ſeruitus impoſita ſicut priuilegium de faciendo,ſi nihil factum fuerit.l.1.ff.de nundinis.

156 Limitatur quando quis haberet titulum , quia tunc vnum exercendo actum & in vna ſpecie, acquirit quaſi poſſeſsionem alterius ſpeciei, in qua nullum actum exercuit.cap.cum in tua.de
decim.Innoc.in cap.dilectus.de capel.monach.Bartol. & Iaſ.in l.3.in princ.col.penul. & ſeq.ff. de
acquir.poſſeſ.& Bar.in l.1.§.ſi quis.1.in fin.de itinere actúque priuato.Alber.Brunus in conſil.93.in
cauſa.col.3.in mater.feudal.facit tex.in l.ſi ſtillicidium.§.fin.ff.quemadmo.ſerui.amittant. Iaſ.in l.
157 imperium.col.10.verſic.3. circa prædicta.ff.de iuriſdict. omni.iud. † Vnde ſi dom. ſuſpenderit vnum latronem, acquiret poſſeſsionem ad comburendum hæreticos,& ad aliam iuriſditionis ſpeciem ſecundum eos.

158 Itē reſtringe in iuribus incorporalibus, in quibus nil fit aut immittitur in rem alterius,tunc

Cōtradictio,

quando ſufficiat.

in iſtis ſufficit cootradictio ſine alio exercitio, vt ad acquirendum quaſi poſſeſsionem altius non tollendi.ſufficit quòd dixerim vicino,ne altius tollat, & illi prohibuerim, & illi prohibitioni acquieuerit.gloſſ.in l qui luminibus.ff.de ſeruit.vrbano.prædior.l.1.C.de ſeruit.& aqua. Bart. in l.ſicuti.§.ſed ſi quætatur.ff.ſi ſeruit.vendic.

159 Et ſic audiui pronunciari contra aliquem,qui longo tẽpore non ſoluerat vectigal,& quando ab eo fuit petitũ,impetrauit manutenentiæ literas,dicẽs ſe eſſe io quaſi poſſeſsione nõ ſoluẽdi.

160 † Sed hoc noo eſt verum,quia ante contradictionem noo acquiritur illa quaſi poſſeſsio,& ipſe nunquam cootradixerat,vt fatebatur:ergo non debebat manuteneri,vt inferius dicetur.

Iure ſuo in corporalibus vtẽdum eſt.

161 Tertiò requiritur,quòd exercens actum intendat vti Iure ſuo per l.fi.ff. quemadmod. ſerui. amit.Innoc.in c.bonæ.2.de poſtul.prælat.l.1.§.Ariſto.ff.de aqua quotid. & æſtiua.ibi, qui ſe putat ſuo iure vti,noo eum,qui ſcit nullum ius ſe habere.

162 Vnde qui tranſiuit per fundum alterius,putans ibi eſſe viam publicam,non acquirit ius itineris,nec quaſi poſſeſsiooem illius.l.fin.vbi doct & Feli.In cap.de quarta.col.14.de præſcr.verſic.

163 Limita etiam. † Sed malæ fidei poſſeſſor ius itineris retinet.l.licet.ff.quemad.ſeruit. amitt. quia facilius conſeruatur, quàm acquiratur quaſi poſſeſsio, vt in l. patre. probatur. ff. de his qui ſunt ſui vel alie.iuris.

164 Ratio eſt, quia ſicut in corporalibus requirimr animus & corpus, vt ſuperius dixi, ita & in incorporalibus requiritur animus poſsidendi,qui dicitur quando ſuo iure quis actum facit.

Iure facultatis & amicitiæ nõ acquiritur poſſeſsio.

165 Et per hoc infertur, quòd per actus, qui fiunt iure facultatis,vel amicitiæ,nunquam acquiritur quaſi poſſeſsio iurium incorporalium.l.fluminum.§.Item videamus. & l. Proculus.ff.de dãno infecto.l.1.§. denique.& l.ſi in meo fundo. de aqua pluuia arcenda. l. viam.ff.de via publica.l. qui iure.& l generaliter.de acqui.poſ.

166 Et ſic perperam videntur hactenus ſenſiſſe docto. dicentes debere interuenire animum acquirendi , quia loquuntur contra illa iura , quòd quis debet vti iure ſuo in quibus non dicitur, quòd quis debeat acquirere iure ſuo , nec animum acquirendi habere , ſed ſuo iure facere.

167 † Ideo debemus intelligere iure ſuo facere, quando facit eo animo vt poſsideat.l.qui iure.ff. de acquir.poſſ.& ſic ſua poteſtate, authoritate, & facultate, vt teſtatur Budæ. in l.vſufructuarius. ff.de vſufructu.

168 Etiam dicimus iure ſuo, id eſt ac ſi ſpectaret ad eum,qui vtitur,& ſic iure ſuo tanquam habens ius hoc faciendi phraſes huius verbi,ſuo iure,meo iure,& tuo iure,ſcripſi.in l.verbis legis. ff. de verb.ſignific.

Quomodo cognoſcatur quòd actus fiat ſuo iure.

169 Quomodo noſcatur quòd actus fiat iure ſuo ? Reſpoo. ſuper hoc faciendi ſuot tres caſus. primus eſt,per actus,qui fiunt ex gratia, vel familiaritate nunquam acquiritur quaſi poſſeſsio incorporalium,nec dicetur quis iure ſuo facere,quia non eo animo ingreſſus eſt , vt poſsideat.l.qui iure.ff.de acqui.poſ.c.bonæ.2.de poſtula.prælat.

Caponũ ſoluẽs per longo tempore non aſtringitur ad cõtinuandum.

170 Ex hoc infertur,quòd ſi ruſticus dederit aduocato,vel alteri vnum par capoonm per triginta annos,& poſteà ceſſauerit,cogi non poteſt.quia amicitiæ cauſa hoc cenſetur feciſſe.gloſſ.vlt.in l.ſolent.ff.de offic.proconſul.Bar.in l.cùm de in rem verſo.col.pen.ff.de vſuris.Roma.in l.auus.ff. de pact.Butr.& Panor.io c.peruenit.de cenſib.& Fely.in cap. de quarta.de præſcri.

171 Intellige vt per Alex.conſil.124.ſuper 1.io 4.volu.& Soci.conſil.131.in præſenti.col.1.vol.1.

Primogeniti iura non acquiruntur fratribus.

172 Secundò infertur, qoòd ſi mortuo nobili caſtrum pertineat de conſuetudine ad primogenitum,qui in eo habitauit cum ſuis fratribus per triginta annos,& hi ſimul ponebãt officiales,& iuriſditionem exercebant,ſi poſteà fiat diuiſio , non poterunt fratres dicere ſe acquiſiuiſſe ſuper his poſſeſsiooem , vel aliquod ius , quia frater primogenitus hoc paſſus fuit cauſa fraternitatis & commuoionis,& ita dicit ſe conſuluiſſe Pau.in l.qui iure.ff.de acqui.poſ.quem ſequitur Maſuer. in rub.de poſſeſſo.§.item ſoror.

173 Tertiò ſi frater maior natu,vel ſocius adminiſtrauerit res communes longo tempore , non acquirit quaſi poſſeſsionem, quia iure familiaritatis & amicitiæ feciſſe cenſetur. Bart. & alij in l. qui iure.Albert.Brunus in conſil.93.in cauſa.col.2.in mater.feudo.

Amicus hoſpitatus cum amico longo tempore nõ acquirit poſſeſsionem.

174 Quartò infertur , quòd ſi amicus fuerit in domo alterius amici hoſpitatus per 30. aut 40. annos,nõ videtur acquiſita quaſi poſſeſsio hoſpitato, quia hoc non fecit iure ſuo, ſed iure cuiuſdam amicitiæ & familiaritatis,& ſic animus deeſt vtendi,& acquirendi.l.& habet.§.hoſpites.ff.de precar. l.ſi molieri.quibus modis vſufruct.amitta.Io.Fabr.in §.æquè.col. 7. inſtit.de actio.Floria. in l ſeruitutes.in magna.col.7.ff.de ſeruitu.Ioan.Maria.in l.ſi certis annis.in fin. C.de pact. Card. conſi.38.dominus Comes.Ancha.conſi.157.ſummæ prudentiæ.in fi.

175 Quintò ſi quis ſolitus ſit ire ad vineas alterius cauſa comedendi racemos , non acquiritur quaſi poſſeſsio, quia iure familiaritatis fit, vt ſunt ſoliti clerici ſancti Mauricij Viennæ ire die ſancti Symphoriani,vt teſtatur Guido Papæ in ſtatuto ſi quis per literas. in verb.vel quaſi poſſeſsione.in fi.vbi limitat,quando longiſsimo tempore,niſi appareret de proteſtatione,vt ibi.ſed ego puto etiam quòd longiſsimo tempore vix ius acquiritur.

Curatus feſto die parochiæ nõ tenetur nobiles vel alios hoſpitio recipere.

176 Sextò ſi nobilis fuerit tractari ſolitus die feſto in domo presbyterali curati per 40. annos, ſi poſteà alius curatus nolit illum recipere,non poterit cogi:nam hoc fuit ratione amicitiæ & familiaritatis vt vidi , nec iſte nobilis poterit remedium poſſeſſorium adducere contra curatum. Carol.Ruinus conſi.5.viſo proceſſu.col.6.nu.13.in 4.vol.

177 Secun

177 Secundus caſus eſt,per actus,qui iure facultatis fiunt, oulla acquiritur quaſi poſſeſsio.l.flu-
minum.§.fi.& l.proculus.ff.de damno infecto.Iaſ.in l.quominus.col.5.in 1.q.Bar.ff.de fluminib.

Actus iure facultatiuō prebēt poſſeſsionem.

178 Ex quo infertur, quòd ſi quidam acceſſerint ad coquendum panem ad furnum alicuius,
etiam per centum annos,non per hoc eſt acquiſita quaſi poſſeſsio illi, vt cogere eos poſsit ad co-
quendum in ſuo furno,nec ad prohibēdum alium facere furnum,vt docet Petr. Iacob.in ſua pra-
ctica tit.libellus ſuper furno.col.3.& ſeq.Io.Fab.& alij io §.æquè.col.6.inſti.de actio.Panor.in c.ex
parte.col.2.de conceſſ.præbend. & io c.ſuam.de Symo. Cæpol.in tracta.de ſeruit.vrban.præd.c.5.
179 rubr.de furno.Guido Papæ in deciſ.Delphi.q.298.vtrum. † Vbi dicit quemlibet poſſe fur
num facere in ſua domo, quamuis Bart.ibidem alium habeat,niſi ipſe priuilegium haberet,& ſe-
quitur Iaſ.conſi.161.in cauſa.in 2.vol.idem dicens io toreulari.

Coquere panem in ſuo furno nobilis cogere non poteſt alium.

180 Secundò ſi quis iuerit ad molendinum alterius per longiſsimum etiam tempus,tamen non poterit cogi ad molendū in prædicto molendino,quin poſsit ad aliud accedere,nec per hoc tempus quo acceſsit acquiſita eſt quaſi poſſeſsio.teſte Bal.in l.1.col.2.C.de ſeruit.& aqua.& cōſi.410. quæritur.in 5.vol.Panor.in c.quòd tranſlationem. col.2.de offi.lega.& in c.abbate ſancti.de verb. ſignific.Iacob.à Sancto Georg.in tract.feud.in verb.& eum molendinis.col.3.

De molendino.

181 Tertiò quamuis ab vno lanione & macellario quis longiſsimo tempore carnes emerit,non tamen poteſt cogi ab illo emere,quin ab alio poſsit,nec quæſitum eſt aliquod ius illi cogendi huiuſmodi emptorem.c.ſignificaote.de appella.& ibi docto.

De macellario.

182 Quartò Religioſis non eſt acquiſita quaſi poſſeſsio ex eo, quòd ſoliti ſunt recipere eleemoſynas per centum annos ab aliquibus,& docet Bal.conſi.277.in quadam.in 2.parte.

De religioſis ſolitis eleemoſynam accipere.

183 Quiotò non eſt quaſi poſſeſsio acquiſita vicinis alicuius putei ad hauriendum aquam,licet longiſsimo tempore hoc eis permiſerit dominus putei,quia hoc iure facultatis factum extitit. de Ripa in c.cum eccleſia.col.11.de cauſ.poſ.vbi idem etiam dicit in Tabernario.

Ex uſu hauriendi aquā ex puteo,an acquiratur poſſeſsio.

184 Sextò ounquam acquiritur quaſi poſſeſsio in his, niſi à die prohibitionis, vnde ſi populus
de Balhanicis non exercuerit veoationem, aut piſcationem lōgiſsimo tempore,tamen Baro non
poterit eum prohibere venari, piſcariue, cùm ſit de iure gentium, niſi aliquoties volentes venari
185 prohibuerit,& ipſi acquieuerint dictę prohibitioni: † ideo dixi quòd ſi in die feſto ſancti Iu-
liani fiat prohibitio ſolita,ne venentur,& ipſi ſe opponant,non acquiritur quaſi poſſeſsio Baroni.
probat text.in l.iniuriarum.in fin.cum l.ſeq.ff.de iniur & Dec.conſi.197.in cauſa.col.1.& Iacob.in
tract.de feud.in verbo, & cum venationibus.col.2.& in verb.& cum piſcationibus. in fi. quia na-
tura iſtorum actuum conſiſtit io actu prohibitiuo Bal.in l.1.C.de ſeruit. & aqua facit gloſ.in l.qui
luminibus.ff.de ſerui.vrbano.prædior.Albert.Brunus conſil.35. in cauſa.col.2.ac cooſi.99.in cau-
ſa.in materia feuda.

Venādi poſſeſsio an prohiberi poſsit cum piſcatione.

186 Niſi ille, qui facit actum , declarauerit ſe illum facere iure ſuo , tunc per vnum actum acquiretur quaſi poſſeſsio. Alex.conſi.vlt.conſideratis.in fi.vol.2.Dec.conſi.215.io cauſa.col.pen.

187 Idem ſi quis haberet priuilegium hoc facieodi, conſuluit Iaſ. conſil.161. in cauſa.col.3.in 1. vol.dicam in tit.*des ch:ſſ s*,in ordina reg.

188 Tertius caſus per vnicum actum,qui nō ſolet fieri,niſi à poſſeſſoribus eius iuris, acquiritur quaſi poſſeſsio , quia ſuo iure tunc cenſetur is facere, vt præſentare ad eccleſiam vacantem, vel conferre,hoc non ſolet fieri,niſi quis ius habeat.c.conſultationibus. de iure patro.c.cum eccleſia. de cauſa poſſeſſ.Bal.cōſi.32.quidam oobilis.in fi.in 1.vol.Feder.conſi.234.ſuper.1.Panor.conſi. 54. caſus contingentia.in 1.vol.Rom conſi.311.in caſu. in fi.Barb.cooſi.68.illud.in 3.vol.Socyn.conſi. 258.in cauſa vicariæ.col.1.cum ſeq.in 2.vol.Dec.conſi.126.in cauſa.& conſi.ſeq.ac conſi.134. viſo puncto.Rochus de Curte in tracta.de iure patro.in verbo , competens.q.15. & ſeq.Io.de Selua.in tract.de benefic.in 2.parte,q.7.

Poſſeſsio per unum actum quando acquiratur.

189 Idem ſi ſemel interfuerit electioni epiſcopi,per hoc enim acquiritur quaſi poſſeſsio eligendi.c.querelam. de elect.c.cum eccleſia.de cauſa poſſeſſ.c.dilecto.de præbend.doct.io cap.booæ.2. poſtula.prælat.

190 Quod eſt verum,quando is,cui collatum eſt beoeficium,vel præſentatus gauiſus eſt eo beneficio illo iure,& ſic habuit effectum.docto.in cap.cùm de beneficio. de præbend in 6.& in cap. dilecto.Bart.in l.1.§.hoc interdicto.ff.de itinere actúque priua l.1.§.quæſitum.de aqua quotidia.& æſtiua.docto.in c.cùm olim.de cauſa poſſeſſ.Barba.conſil.68.illud.in fi.vol.3. alioqui nil proderit illa collatio vel præſeotatio quæ non habuit effectum:vt dicam io praxi benefic.

Collatio uel præſentatio ſine effectu nil prodeſt.

191 Et per immiſsionem voius tigni in parietem tuum acquiritur quaſi poſſeſsio ſeruitutis tigni,quia non ſolet fieri oiſi ab habentibus ius.l.ſicuti.§.ſed ſi quæratur.ff.ſi ſeruit.vendic.

192 Niſi ille actus fieret ex gratia & permiſsione, vt pulchrè tradit Barb.conſil.68. illud in medium.col.vlt.in 3.vol.

193 Quartus caſus quando actus poteſt fieri,tam per modum facultatis,amicitię,quàm iure ſuo, tunc plures actus requiruntur,qui facultatis vel amicitię excludant præſumptionem.§.ſi verò.ibi, bis vel ter.quid ſit inueſtitu.l 1.§.hoc interdicto.vbi Barto.ff.de itine.l.vt primum.de ſeruit.vt pote ite per fundum vicini poteſt fieri per viam facultatis , ſi via publica ſit deſtructa. l.ſi locus. §. 1. ff. quemadmo.ſeruit.amit.aliquando iure ſuo, vt quando ſeruitus eſt impoſita.l.1.ff.de ſeruit.ruſtic. præd.Floria.in l.ſi ſic.quemadmo.ſeruit.amit.

Actus qui in re facultatis & iure ſuo fieri poſſunt.

194 Et bouus iudex conſiderare hoc habet,habita frequeotia actuum, qualitate, & coniecturis:

vt docet

vt docet Ioan.Fabr.in §.æquè.col.7.Panor.in c.cum eccleſia.col.4.de cauſa poſſeſ.& proprie.

Poſſeßio in uno non acquiritur in alio.

195 Intellige quod in quibus caſibus ex vnico actu quæritur quaſi poſſeſsio, non cenſetur tamen acquiſita quoad alios actus diuerſæ ſpeciei, vnde acquiſito iure præſentandi non cenſetur acquiſitus actus eligendi, vel alius, cùm iſta ſint diuerſa.c.cùm in illis.§.cùm autem. de præben.in 6.quia tantum præſcriptum, quantum poſſeſſum,& non vltra.Bart.in l.cùm de in rem verſo.col. vlt.ff.de vſur.cap.ſi.de offic.Arch.c.cùm in tua.& ibi Panor.in 2.notab.de deci.& in c.dilectus.de capel.monach.

196 Si tamen nullus poſsideret, ex vnico actu acquiritur quaſi poſſeſsio in aliis actibus etiam diuerſis.c.t. ſecundum vnum intellectum. de relig. domib. Flor.in l.ſeruitutes.magna.col.6.ff.de ſeruit.Roch.Curtius,in tract.iuris patronatus.in verbo,competens.q.15.

De iuriſditione acquirẽda in alia ſpecie, quàm uſus fuerit.

197 Secundò limitetis,quando exerceus actũ haberet titulũ,vtpote ſi à Rege fuerit caſtrum donatũ cum mero, miſto imperio,& iuriſditione, ſi exercuit iuriſditionẽ in vno actu,acquirit quaſi poſſeſsionem in aliis,etiam in quibus nullum habuit exercitium.l.arboribus.§.de illo.vbi Bart.ff. de vſufruct.Soc.conſil.158.abundè.col.penul.in 2.vol.& conſi.187.col.6.ibidem Purpurat.in l.imperium.nu.48.verſic.ſecundò limitetis.ff.de iuriſd.omn.indic.& ſuperius ſcripſi.

198 Tertiò ad alias perſonas etiam extendetur hæc conceſsio,vnde ſi Rex conceſſerit nobili,vt vectigal exigere poſsit à tranſeuntibus, ſi quiſquam de nouo veniat & tranſeat, ab eo vectigal exigi poterit.Bald.in l.ſi quis diuturno.ff.ſi ſeruit.vendic.Cuma.conſi.158.viſis.in fin.& Dec. con-
199 ſilio.215.in cauſa.col.33.Iaſ.in l.3.§.fin.de acq.poſſ. † Vide quinque declarationes per Fely. in c.auditis.col.6.de præſcrip.

Poſſeßio quomodo nobis quæratur per alios.

200 Poſtremò videndum eſt, quomodo nobis quæratur poſſeſsio per alios, & in hoc faciendi ſunt duo caſus. Primus, aut quæritur per illos qui non ſunt in poteſtate, aut per illos, qui in noſtra poteſtate ſunt.

Procurator domino poſſeßionẽ acquirit.

201 Primò caſu per liberam perſonam acquiritur nobis poſſeſsio,ſi ipſa mandatum acquirendi habeat, & noſtro acquirat nomine, vt procurator.l.1.§.per procuratorem.ff.de acquir.poſſeſ.l. quod meo.ibidem Barto.in l.1.§.nunciatio.col.2.cum ſeq.ff.de noui oper.nunc.l. qui mihi donatum.col.vlt.de donat.

202 Si autem mandatum non habeat acquirendi, vt negotiorum geſtor,notarius, nuncius, & alij:tamen mihi acquirere poſſeſsionem poſſunt,ſi illam nomine meo apprehendant,& ego poſtea ratum habeam.l.communis ſeruus.§.1.ff.de acquir. poſſeſ.l.ſi procurator.1.ff. de acquir. rerum domi.l.ſolutum.§.per liberam.de pignor.actio.Fulgoſ.conſi.232.in propoſita.col.1.

203 Vnde ſi nuncius acquiſierit poſſeſsionem nomine Titij,& non appareat de ratificatione illius,hæredes eo mortuo non erunt poſſeſſores,quod eſt notandum, vt conſuluit Dec.conſil.226. magiſter Ioannes. col.2. & Bolog.conſil.39. idcirco.col.2.& ſeq. vide Guido.Papæ limitantem in conſil.13.in cauſa domini.& Bald.conſi.238.licet ſint diuerſæ.in 5.vol.doct.in l.1.C.per quas perſo.

204 Requiritur etiam quòd apprehenſa fuerit,& quæſita poſſeſ.in nomine meo, aliàs non poſſum habere ratum,quod nomine meo non eſt geſtum.regul. ratum.de regul.iur.in 6.l.ſi pupilli.§. ſed ſi ego.ff.de negot.geſt.gloſ. in c.mulieres.de ſenten.excom.Iaſ.in l.prætor.§.hoc interdictum. ff.de noui.oper.nunciat.

205 Et ſic oportet vel probare mandatum,vel quod nomine meo acquiſierit,& quod ego poſtea approbauerim,& ratam illam habuerim acquiſitionem per gloſ.in l.1.§.ſed & ſi.vbi gl.ff.de vi & vi arma.doct.in dict.l.communis ſeruus.in fin.de acquir.poſſeſſ.

Ceßio procuratoris nõ requiritur hodie.

206 Item requiritur ceſsio procuratoris.l.poſſeſsio.§.fin.ff.de acquir.poſſeſ.Iaſ limitat in l. nam & poſtea. in §.iuſiurandum.ff.de iureiur. hodie in hoc regno non curamus de huiuſmodi ceſsione,ſed ſine illa ſolemus agere in forenſi iudicio poſt procuratoris acquiſitionem.

Filiusf. & ſeruus patri & domino poſſeßionẽ acquirunt.

207 Secundus caſus eſt in poſſeſsione quærenda per illos,qui ſunt in poteſtate noſtra,& in hoc dicendum eſt,quòd per ſeruum monachũ,vel filiumſamilias,acquiritur domino Abbati, aut patri ex cauſa peculiari etiam ignorantibus,quod prodeſt ad vſucapionẽ.l.1.§.item acquirimus.cũ §.
208 ſeq.& l.quicquid.& l.peregre.§.quæſitum.ff. de acquir.poſſeſ. † quia voluntate noſtra intelliguntur poſsidere,cum eis peculium habere permiſerimus.§.item acquirimus.cap.bonæ.& ibi Dec.de appellat.Ioan.Crotus in repetit.l.ſi is qui pro emptore.col.22 de vſucap.ff.

209 Si tamen habuerint animum acquirendi poſſeſsionem patri, vel alteri, alioqui non.l.prima.§.hæc quæ de ſeruis.& ibi plenè Alex.& alij.

210 Idem ſi ipſe pater vel alius habuerit animum acquirendi per filium,vel alium, alioqui non quæretur.l.quemadmodum.ff.de acquir.poſſeſſ.& §.hæc quæ de ſeruis.

Iniuſtè acquiri non debet.

211 Quod intelligendum eſt ſi iuſtè filius,vel ſeruus acquirat.per l.quod ſeruus.ff.de acquirend. poſſeſ.l. Pomponius.in fin.ibidem, quia iniquiſsimum eſt patrem vel dominum ex iniuſta cauſa locupletari.l.3.§.ex furtiua.ff. de pecul.quia illud generale mandatum,quo tacitè à iure habet acquirendi ex re peculiari, non extenditur ad illicita.l.ſi procurator.ff. de condict. indebi.l.ſi pater. quæ in fraud.credit.Iaſ.in l.videamus.2.notab.ff.de iureiuran.

212 Item præter etiam rem peculiarem per filium & alios ſubiectos acquirimus poſſeſsionem etiam ignorantes.l.ſi ſeruus.ff.de precar.& l.1.§.hæc quæ de ſeruis.

213 Quod eſt verum,ſi nomine noſtro acquirant, & ex iuſta cauſa, ſed hoc caſu ſola poſſeſsio nobis acquiritur,non vſucapio,ni ſciuerimus,& voluerimus præſcribere,ſed ex re peculiari etiam

nobis

nobis ignorantibus acquiritur vſucapio.glo.in l.1.C.de acquir.poſſeſ.& hæc poſſeſsio plurimùm
habet iuris:vt ſcribit glo.in c.cùm noſtris.de conceſ præb.
214 Omnis autem poſſeſſoria materia ad tria interdicta redigitur,videlicet ad interdictum adi-
piſcendæ poſſeſsionis, retinendæ,& recuperandæ;vt in §.ſequens.de interdict.in inſtit.
215 Interdictum adipiſcendæ poſſeſsionis datur ad acquirendum poſſeſsionem de nouo, quam
216 aliquis antea non habuerat. §. adipiſcendæ. de interdict.in inſtit. † Et quamuis poſſeſsio
poſsit acquiri per interdicta , acquiritur tamen etiam per legem ciuilem , & ſic per edictum diui
Adriani,& alias pleraſque leges.

Tria ſunt poſſeſſoria interdicta.

217 Vnde in patria iuris ſcripti ſi hæres inſtitutus velit acquirere poſſeſsionem hæreditatis,aget
remedio l.fin.C.de edicto diui Adria.tollen.vbi inſtitutus in teſtamento non raſo,nec cancellato
218 debet mitti in poſſeſsionem bonorum, quorum eſt hæres. † Idem in interdicto quorũ bo-
norum,& legatorũ.l.1.ff. quorũ bono.& legat.declarat.Panor.in c.paſtoralis.nu.12.& ſeq.de cauſ.
poſſ.quamuis de conſuetudine generali regni Franciæ mortuus ſaiſiat viuum,& ſic hæres eam ac-
quirit conſuetudinario iure,& poteſt agere interdicto vti poſsidetis:vt inferius dicetur art.9.

Praxis l. fi. C. de edicto diui Adria. tollend.

219 Etiam hæc acquiſitio poſſeſsionis, & interdictum acquirendæ locum habent in beneficiis,
220 teſte Ioan.Fabr.in §.ſequens.de interdict.in inſtit.& Panor.in d.c.paſtoralis.nu.14. † Nam
quamuis poſſeſsio verbalis fuerit per archidiaconum data,inducẽdo in poſſeſsionem inſtitutum:
iuxta c.ad hæc de offic.archid. vel per alium : vt in c.authoritate.de inſti.tamen oportet corpora-
lem & naturalem cum effectu habere, in quibus opus erit interdicto adipiſcendæ, ſicut dicitur de
ſaiſito,qui poteſt agere remedio.l.fin.C.de edict.diui Adria.tollen.Pan.& Alex.in l.ſi ſorori.C.de
iure delib.& ſuus petit fideicom.cõfirmari immiſtionẽ.l.apud Iulianũ.§.idẽ Iulianus.ff.ad Trebel.
221 Ergo acquiritur poſſeſsio tam per interdicta, quàm per leges ciuiles, vt ſi quis rem vacan-
tem apprehendat.§.feræ,& §.nullius.de rer.diuiſ.in inſtit. & §. hoc amplius. ibidem l.1.ff.pro dere-
lict.l.qui agros.C.de omni agro deſert.l.fin.ff.de rei vendic. Et retinetur quoque per leges : vt per
nunciationem noui operis. l. de pupillo. §.meminiſſe.& in l.prætor.ff. de noui oper nunciat. di-
cam inferius artic.2.

Poſſeſsio per leges ciuiles ac prætorias acquiritur.

222 Necnon recuperatur poſſeſsio tam per leges, quàm per interdicta. per l.indebiti.§. ſed ſi
nummi.ff.de rei vendic.l.extat.ff.quòd met.cauſ.l.ſi me.de rebus credit.l.1.§.ſi vir.de acqui.poſſeſ.
223 l.& ideo.in fin. de condict. furt.l.1.cum l.ſeq.de tritica.cum aliis multis. † Et licet doct.iſta
confundant,putantes per interdicta ſolùm poſſeſsionem adipiſci, retineri,vel recuperari, præceſ-
ſerunt , tamen remedia ciuilia ad hæc tendentia ſecundum varia tempora, quæ diuerſum agendi
224 modum,& tempus præſtituerunt:vt dicam in gloſſ.2.artic.2.infrà cod. his nunc contentus
ero,alia ſuo loco reſeruans.

CHARLES VII. *article* LXX. *des premieres.*

Articulus primus.

Item, & pource que pluſieurs grands fraudes & abuz ſe commettent de iour en iour es cauſes de complainctes en matiere de ſaiſine & de nouuelleté, & que ſouuentesfois les complaignants apres qu'ils ont faict executer leurs complainctes & ſequeſtrer la choſe contentieuſe, ils obtiennent de nous lettres de reliefuement, par ce qu'ils n'ont prinſe leur complaincte dedans l'an & le iour du trouble, qu'ils pretendent pourſuyuir & conduire leur complaincte, comme s'ils euſſent faict executer leur dicte complaincte, dedans l'an & le iour dudict trouble: Nous, pour obuier auſdits abus, auons ordonné & ordonnons qu'incontinent que tel reliefuement ſera preſenté au iuge (ſoit en noſtre cour de parlement,ou pardeuant quelconque autre iuge de noſtre Royaume) que le iuge remette l'oppoſition en l'eſtat qu'elle eſtoit parauãt la ſequeſtration et l'en laiſſe iouir iuſques a ce que es parties ouyes autrement en ſoit ordonné par recreance ou diffinitiue. Et en outre que ſi le iuge trouue que par fraude ou dol icelle cõplaincte ait eſté executee,ou le reliefuement impetré, qu'il puniſſe le delinquãt, ainſi qu'il verra eſtre à faire par raiſon.

Vide Guido Papæ in ſuis deciſ.q.557.& Ioan.Gallum in q.per arreſta q.47.& 56.& 61.& 75.&
107.& 114.& 116.& 129.& 180.& 183.

GLOSSA I.

1 Sciendum eſt hic tractari de interdicto retinendæ poſſeſsionis,quod eſt in hoc regno
frequentiſsimum , quia nullus vult dicere ſe poſſeſsione priuatum, ideo omnes pra-
ctici Franciæ ſolent in hoc interdicto concludere teſte Ioan. Fabr.in §.retinendæ. de
interdict.in inſtit. & quia multæ fraudes in his in dies committuntur , ideo introdu-
ctus eſt hic text.ad eas compeſcendas.

Vſus interdicti uti poſſidetis quàm frequens in regno Franciæ.

2 Retinendæ

2 Retinendæ igitur poſſeſsionis gratia comparata ſunt interdicta, per quæ eam poſſeſsionem,
quam iam habemus, retinere volumus, quale eſt vti poſsideris, & vtrum vi vt Iul.Pau.ait lib.rece-
pta.ſenten.quinto tit.de interdictis.quamuis vtrobi in ff.vocetur.

Vti poßideatis interdictum cur ſic appelletur.

3 Quòd interdictum vti poſsidetis retinendæ quia frequens, ob id plena manu proſequendum
duxi. Et iuriſconſul.vocant illud vti poſsideris interdictum, eo quòd prætor in albo ſolebat affi-
gere vti poſsideris,ita poſsideatis.l.1.ff.eod.& ſic denominationem ſumpſit à primis edicti verbis,
ſicut alia ferè interdicta,vt docet Alciat.in lib.2.pareg.primo,cap.vlt.
4 Pragmatici Franciæ vocant caſum,vel cauſam nouitatis,ſiue ſaiſinę & nouitatis,vt eſt in ſty-
lo parlamen.rub.de cauſa nouita.in prima parte, Gallicè vocamus *complainte en matiere ou en cas
de ſaiſine & nouuelleté*, vt hîc.

Complainte en cas de ſaiſine, unde dicatur.

5 *Complainte*, ideo dicimus,quia conqueritur is,qui in poſſeſsione turbatur,de turbante,& ob id
querelam proponit, quæ dicitur *complainte*, & ſic non datur ex officio iudicis, niſi poſtulatum
fuerit à parte.l.4.§.hoc autem iudicium. ff. de damno infect. vt docet Ioan.de Kalaguerio. in in-
terpreta.legis Regiæ de nouis diſſaiſinis in ſtylo Parlamen.antiq.Lugduni impreſſo.

Nouitatis remediũ datur cuicũq; poſſeſſori.

6 *En cas de ſaiſine*, eo dicimus, quia ſaiſito & in poſſeſsione exiſtenti datur hoc remedium,non
verò ſpoliato.l.1.& 3.ff.vti poſside.Et cuicunque poſſeſſori competit,ſiue ſuperficiario,vel vſufru-
ctuario, ſiue iuſta ſit poſſeſsio, ſiue iniuſta, verùm ſuperior erit,qui iuſtam cauſam habebit.l.1.&
3.§.cæterùm.& l.fi.ff.vti poſsidet.

Nouitatis cauſa unde dicatur, & quis eius ſit inuentor.

7 *Nouuelleté* ob id etiam dicitur, quia pro noua turbatione poſſeſsionis datur, & non poſt an-
num.l.1.§.1.ff.vti poſsidet. vnde poſſeſsio noua intra annum dicitur:vt abundè ſcripſi in l.ſilua.§.
8 noualis.ff.de verb.ſign.& habetur in ſtylo parlamen,§.1.eod.titu. † Alicubi legi Simonem de
Buci inueniſſe hanc nouitatis materiam,vt nunc in iudiciis exercetur:vt dixi art.9.gl.1.de ſenten.
execut. ſuprà in primo tomo.{Et dicit Iuriſcon. in l.vti frui.§.1.ff.ſi vſusfru.peta.iure æquo poſſeſ-
ſores potiores eſſe, licet ius nullum habeant, quia hoc ipſo quòd poſſeſſor eſt, plus iuris habet,
quàm ipſe qui non poſsidet.l.2.vti poſside.}

Caſus nouitatis & de nouis diſſaiſinis quæ duo interdicta comprehendant.

9 Et ſuper hoc interdicto, & recuperandæ fuerunt editæ duæ leges Regiæ,quæ ſucceſſerunt in
locum horum interdictorum. Et vocabantur leges ſuper caſu nouitatis, & de nouis diſſaiſinis,
atque condictione ex illis legibus olim agebatur, vt docet Io.Berber.in viator.iuris in practica le-
gum Regiarum, & Aufrer.in ſtylo parlamen.in rub.de cauſa nouit.& de modo procedendi ſuper
nouis diſſaiſinis,vbi Ioan. Kalaguerio addit ſcholia quædam, quæ omiſſa ſunt in ſtylis impreſsis
Pariſiis,licet ea habeam in impreſsis Lugduni. De remedio reintegrandæ poſſeſsionis, ſcripſi in
tract.de ſenten.executor.art.5.

Capita duo poſſeſſorij.

10 Item notandum, quòd hæc poſſeſſorij retinendæ cognitio duo habet capita primum, & ſe-
cundum. In primo traditur cuſtodia rei contencioſæ, quæ ſi decernatur à iudice alteri partium,
recredentia vocatur, ſi verò non parti, ſed cuidam tertio,tunc dicitur ſequeſtatio.l.ſequeſter.ff.de
verb.ſign.& vtroque caſu ſub manu Regia res poſsideri intelligit,& authoritate prætoris. De hac
manu Regia vide tex.in l.2.ff.de orig.iur.ſcripſi in §.1.de nominatio.Regia.in concorda.& in §.1.
11 de ſenten.executor. † Et cautus quis eſſe debet, ne initio hæc duo omittat, ſcilicet ſequeſtra-
tionem & recredentiam ſimul petere, quia ſi omiſerit initio petere ſequeſtrationem, non poterit
eam poſt litem conteſtatam requirere, vt habetur in ſtylo parlamen.tit. de cauſa nouita.§.item ſi
iuxta caſum.& inferius dicam.

Sequeſtratio ante litẽ conteſtatam petenda eſt.

12 Secundum caput eſt, in quo recipiuntur teſtes ab vtraque parte ſuper poſſeſsione, & inſtru-
menta producuntur. Et iudex his viſis manutenet in poſſeſſorio vnam partem, & remouet ma-
num Regiam, ac omne aliud impedimentum, & iſtud plenum conſtituit poſſeſſorem.

Manutentẽtia quomodo & quando intentetur.

13 † Cui ſecundo capiti pulchrè conuenit interdictum vti poſsideris,ita poſsideatis. Cuius edicti
verba nil aliud ſonant, quàm quod iudex profert in ſententia huius pleni poſſeſſorij. Cùm dicit,
nous maintenons & gardons.&c.en poſſeßion & ſaiſine.&c. Et initio omnia hæc duo capita ſolent ſi-
14 mul his verbis requiri: † *Tel demande eſtre maintenu & gardé en poſſeßion & ſaiſine de la choſe,
dont eſt queſtion,& aultres poſſeßions pertinentes,& en cas de delay la recreance luy ſoit adiugée,pour iouyr
de la choſe contentieuſe,pendãt le proces, par maniere de prouiſion,comme ayãt le plus cler & euident droict,
& que ce pendent pour la conſeruation du droict des parties,& obuier,* quòd ad arma non proſiliant,*que
la complainte ſera prealablement fournie, & la choſe contencieuſe ſequeſtrée, & regie ſous la main du Roy,
commiſſaires mis bons & ſoluables,qui en ſachent rendre bon compte & reliqua, quand, & à qui il appar-
tiendra, & que chaſcune deſdictes parties ſoit contrainte à reſtablir ce, qu'il aura prins, & leué de la choſe
contencieuſe,es mains des commiſſaires qui ſeront commis.&c.*

Libellus in poſſeſſorio retinendæ.

Cõcluſiones obſeruandæ in interdicto retinendæ.

15 Ex hoc patet ſequentia in libello debere impetrantem petere, vt iudex ſuper his ſuam in-
terponat ſententiam. Primò quòd pars à turbatione deſiſtat, & in futurum non turbet, & ad in-
tereſſe turbationis illatæ condemnetur.Bar.in l.1.§.interdictum.ff.vti poſsidet.
16 Secundò quòd ſatiſdet de obſeruando præmiſſa.l.1.in fin. C.vti poſsideris. Sed hæc ſatiſda-
tio non ſolet in hoc Regno præſtari,ſed ſolet dici in libello,quòd pars aduerſa indebitè turbat,&
de nouo: alioqui non tenebitur aduerſarius reſpondere, imò commeatum petere poterit,& manus
Regia auferetur, & ipſe reus ſaiſitus remanebit, eo quòd impetrans non exprimendo prædictam
formam caſus nouitatis non ſeruauit.

Satiſdationẽ in poſſeſſorio non exigit uſus hodiernus.

17 Tertiò ſolet peti, quòd impedimentum vel impedimenta auferantur.no.Inno. in c.bonæ.de appellat.

18 Quartò quòd pars reſtabiliat ea, quæ accepit ab anno citra, vt inferius dicetur.

19 Quintò ſolet addi libello, quòd aduerſarius condemnetur ad reſtituendum ablata,& damna, intereſſe, ac expenſas.hæc praxis traditur in l.pe.ff.de aqua quotidia.& æſtiua. Bart.in d.l.1.§. interdictum.vti poſsidet.Ioan.Ferra.in practic.ſua.in forma libell.pro poſſeſ.turbat.in verb.ad ceſſandum.& anno 1514.die 27.Nouembris.ſic fuit in parlamen.iudicatum.

Areſtum.

20 Et ſic tres ſunt clauſulæ in literis nouitatis circa caſum oppoſitionis. Prima, quòd res ponetur ad manum Regiam.Secundò quòd impedimenta remouebuntur. Tertiò quòd,recepta à partibus reſtituentur, & reſtabilientur, his verbis. *Et en cas d'oppoſition la choſe contencieuſe miſe en la main du Roy, comme ſouueraine, la nouuelleté, troubles & empeſchemens oſtez, & reſtabliſſement fait de ce que prins, & leué aura eſté.*

Clauſulæ tres in literis nouitatis.

21 Item nemo regulariter cogitur oſtendere titulum ſuæ poſſeſsionis.l.cogi. C.de peti. hæredi. niſi diceret ſe ſaiſitum aliquo iure, quod non poteſt in perſonam ſuam cadere, vt in iure exigendi vectigal.c.ſuper his.de verb.ſign.l.eũ qui. l.ſeq.vbi dixi illo tit.ff. & tunc antequàm pars aduerſa reſpondeat, titulum ſeu priuilegium oſtendere tenetur : vt fuit iudicatum pro Cancellario de Rochefort, contra maiorem & iuratos ſancti Quintini, vt eſt in ſtylo Parlamen.

Poſſeſſor quãdo cogatur oſtendere titulum ſuæ poſſeſſionis.

Areſtum.

22 Præthereà poſſeſsio non acquiritur in feudis ſine domini inueſtitura.gloſſ. & Panor. in c.authoritate.de iuſti.doct.in c.cæterùm.de iudi.

Feudi poſſeſſionẽ acquiritur ſine inueſtitura.

23 Et impoſitio manus Regiæ fit ſtatim poſt literarum manutenentiæ impetrationem, à qua manus Regiæ impoſitione non appellatur : vt docet Ioan.Gallus in q.per Areſta.q.28.item nota. eo quòd non aufert poſſeſsionem ab eo, qui eam habet, ſed præcipuè ad ius vniCuique conſeruandum eſt introducta.Boer.in §.4.de iuriſd.omni.iudic.in conſuetud. Biturig.poſt Henri.Boic.

24 in cap.examinata.de iud. † Aliquando hæc Regia manus non apponitur niſi verbo tenus, vt in Baptiſmo, in ſepulturis, in miſsis, ſi fortè quis ſibi afferat horum poſſeſsionem, vel quaſi, & tantum valebit in huiuſmodi incorporalibus verbalis manus Regiæ impoſitio, quantum realis in corporalibus.

Manus Regia quando imponatur & ab ea nõ appellatur.

Manus Regia interdũ verbaliter ſolum apponitur.

25 Vltimò tenendum eſt, quòd ſi inter duos dominos de mero agatur imperio, ſeu de alta iuriſditione, recredentia neutri adiudicabitur, ſed iudex ponet ab initio commiſſarium, qui gubernabit pro iure maioris imperij, vt dicunt, *par main ſouueraine.*

Recredentia quando non detur.

Dedans l'an & iour du trouble.

GLOSSA II.

1 ET ſic agere quis debet intra annum & diem turbationis, quia interdicta ſunt annalia 2 l.1.in fi.ff.de interdict.vt dico artic.ſeq.

Intentandũ eſt poſſeſſorium intra annum.

Videndum eſt nunc (cùm quotidie de turbatione in forenſi iudicio contendatur) quis dicatur alium turbare? ad hoc vt poſsit experiri interdicto vti poſsidetis. Reſpon. turbare dicitur is, qui inquietat, impedit, ne re mea liberè vtar. l. vim facit.ff. de vi & vi arma.

Turbare alium quando quis dicatur.

3 † Quod contingit fieri multis modis. Primò quando aduerſarius negat me poſsidere rem controuerſam, dicendo ſe verum eſſe & ſolum poſſeſſorem.l.1.§.ſed ſi inter.ff.vti poſsidet.ibi, alteruter ſe magis poſsidere affirmat.gloſſ.vlt.in l.extat.quòd metus cauſa. Bart.in l.ſi prius.in §.oppoſit.ff.de noui oper.nunciat.Matthæ.de Afflictis in deciſ.Neapolit.394.eccleſia.in 2.dubio. & ita iudicatum fuiſſe per ſententiam Regiam aſſerit, quia per negationem res efficitur dubia,l.fi. C. quib.ad liberta proclam.non licet. & turbare eſt metaphoricè dictum quaſi obſcurum facere, an agens poſsideat, ſic ait Alex.conſi.54.viſo proceſſu.in fin.vol.5.gloſſ.in l.extat.ff.quòd metus cau-

4 ſa. Bald. in diſputa.incipien.accuſatus de vi. turbatiua.col. 9. verſic. in contrarium. † Facit quod ſcribit Spec.in tit.de loca.§.nunc aliqua.verſic.65.vbi etiam Bald. verſic. ſi emphiteota. vbi dicunt quòd ſi emphiteota negat domino poſſeſsionem, dicitur interuertere illam, & tanquàm re malè vtens debet expelli.probat Boer.in §.13.in fin.de conſuetud.feudi in conſuet.Bituri.& Corneus conſil.113.circa.col.prima,vol.2.

5 Quod eſt verum, quando quis negaret aduerſarium poſsidere, & ſe ſolum poſsidere affirmaret, ſecus ſi ſimpliciter negaret illum poſsidere, quia tunc non daretur interdictum.gloſſ.in l.1.§. huius. in verb.affirmat.ff.vti poſsid. vt aſſerit Innoc. in cap. 2.col. 2.in fin. & ſeq. de in integrum reſtit.Bald.in l.ordinarij.col.5.verſic.deinde quæro ego ago.nume.12.C.de rei vendic.& l.non abs re.col.2.vnde vi.d.deciſ.Neapol.394.eccleſia.Alex.conſi.52.viſo teſtamento.col.2. in 2. vol. Soci. conſi.59.viſis actis.col.vlt.in 4.vol.etiam ſi bona fide quis negaret.Fely.in c.licet.12. no.de proba. per c.cùm ad ſedem.de reſtit.ſpoliator.

6 Et hoc ſi ageretur ciuiliter, ſecus ſi criminaliter, quia tunc ſola non ſufficit negatio, etiam ſi aſſereret ſe poſsidere. Cuma.& alij in l.ſi prius.col.3.nu.9.de noui ope.nunc. & ita conſuluit collegium Florenti.teſte Bertach.in verb.turbare.

7 Secundò turbare dicitur colonus dominum, quando alteri tradit fructus, vel penſionem, vel quando alteri promittit tradere contra domini voluntatem per l.quamuis.§.1.ff. de acquir. poſſeſ. Bald.eſt huius ſententiæ in l.cùm nemo.col.2.C.eodem & Fely.in dicto capitulo licet.nota.12.de

Colonus quãdo dicatur turbare dominum.

proba. dicens idem quando non vult reſtituere domino poſſeſsionem.

Recipiẽs fructum rei meæ turbare me dicitur.

8 Tertio recipiens fructus rei meæ, etiam per vim me abſente dicitur me turbare, & non ſpo-
liare vt aſſerit. Bald. in l. poſt ſententiam. col. vlti. C. de ſenten. & interlocu. omnium iudic. & Alex.
in l. Colonus. ff. de vi & vi arma. Guido Papæ conſil. 62. pro deciſione. ac Feli. in d. cap. licet.
9 Quartò auferendo aliquid de re mea turbare me dicitur. l. ſi duo. §. item videmus. ſi actor. ff.
vti poſsidet. Innoc. in cap. licet. col. 3.

Aſſerens ſe habere ſeruitutem in re mea.

10 Quintò aſſerens ſe habere ius vel ſeruitutem in re mea, quia res non eſt mihi libera. l. 1. §. hoc
interdictum. vbi Bar. & l. ſi duo. §. ſi vicinus. ff. vti poſside. l. ſicuti. §. Ariſto. vbi gloſ. ſi ſerui. vendice-
tur. hoc expreſsè docet Bar. in l. Mæuius, §. fundo. in fi. ff. de lega. 2.

Impediens me uti ſeruitute uel re mea.

11 Sextò impediens me vti ſeruitute fundi, turbare me dicitur, in l. ſicuti. §. Ariſto. ff. ſi ſerui. ven-
12 di. Bar. in d. l. 1. §. hoc interdictum. 2. & gloſſ. in l. vna. C. vti poſsidet. † Quod eſt verum, quan-
do ſeruitus habebat cauſam continuam, alioqui contra. Bart. & alij. ibi, & quando dicatur habere
cauſam perpetuam, docet gloſſ. & Bar. in l. ſeruitutes. in magna. ff. de ſerui.

Impediens arare & colere fundum turbat.

13 Septimo impediendo arare, vel colere fundum, vel fructus percipere. l. vim facit. §. 1. ff. de vi
& vi arma. l. ſi duo. §. item videamus. in fin. vti poſside. gloſſ. in l. vna. C. eod. Bald. conſi. 446. ſcien-
dum. col. 1. in tertio vol.

Inhibitio turbare an cenſeatur.

14 Octauò ſi quis prohibeat me re mea vti. d. l. ſi duo. vbi gloſſ. & l. ſicuti. §. Ariſto. vbi gloſſ. &
Flo. & Bart. in d. l. 1. §. hoc interdictum. 2. & ſic quando alicui inhibetur per literas, ne vtatur ſua
15 poſſeſsione, illa dicitur turbata poſſeſsio, teſte Innoc. in c. licet. col. 3. de proba. † Vel ſi quis

Ponens ſepẽ turbat quam frangere licet.

ponat ſepem, aut murum, aut foſſam faciat, vt non poſsim tranſire per fundum, in quo iter ha-
beo. Guid. Papæ in ſtatuto. ſi quis per literas, in verbo vel quaſi. verſi. vlterius etiam quæro, & tunc
licitum eſt frangere ſepem, & foſſam replere, ad tuendum quaſi poſſeſsionem. Innoc. & alij in c.
1. de immuni. eccle. l. ſi alius. §. belliſsimè. & l. fi. §. ſi ad ianuam. ff. quod vi aut clam. Bart. in l. 1. §. in-
16 terdictum. col. 2. vti poſſ. † Etiam iniuriarum agi poſſet, ſi animo iniuriandi vti re mea quis
me prohibeat. l. iniuriarum. §. ſi quis me prohibeat. ff. de iniur.

Intrans poſſeſsionem rei meæ me inuito, turbare dicitur.

17 Nonò ſi intra poſſeſsionem rei meæ tanquam in rem ſuam, vel me inuito. l. diuus. ff. de ſerui.
ruſtic. præd. teſte Bart. conſi. 112. quidam accuſatus. & Bald. conſi. 456. in 3. vol. Corne. conſi. 94. viſo
18 proceſſu. col. 3. in 3. vol. † Etiam ſi dominus eſſet extra rem illam. l. 1. cum gloſſ. & ibi Bald.
C. vbi de poſſeſſ. agitur. Alexand. in l. ſi de fundo. ff. de vi & vi arma. facit l. ſi ſeruus. C. quod cum
eodem.
19 Maximè ſi poſt prohibitionem domini quis ingrediatur, nam tunc iniuriarum tenetur. l. in-
20 iuriarum. in fi. ff. de iniur. gloſſ. in l. diuus. ff. de ſeruit. ruſtic. præd. † Niſi ingrediens poſſeſ-
ſionem proteſtaretur ſe non ingredi poſſeſsionem animo occupandi eam de nouo, ſed animo
ſuam continuandi poſſeſsionem. Floria. in l. quicquid. ff. commu. prædio, & hoc proteſtari eſt vtile.

Vendens rẽ meã turbat.

21 Decimò vendendo rem meam, & alteri tradendo quis me turbare dicitur. gloſſ. 2. & Bart. in
d. l. ſi duo. gloſſ. pen. in l. malè agitur. C. de præſcrip. 30. annor.

Prohibens ædificare turbat.

22 Vndecimò ſi quis prohibeat me in meo ædificare, turbat me. dicta l. ſi duo. §. hoc interdi-
ctum. ff. vti poſsid.

Laborans in meo uel incidẽs arbores turbare dicitur.

23 Duodecimò qui laborat aut ferit in meo fundo me ibidem exiſtente. l. vim facit. ff. de vi & vi
arm. gloſſ. in §. quorum. in gloſſ. vlti. de interd. in inſt. Bart. conſi. 112. Alex. conſi. 133. viſo. num. 7. in
1. vol.
24 Decimotertiò incidendo arbores, vel colonum meo laborantem nomine impediendo, aut
penſionem ſoluere inhibendo. l. nam & ſi ramos. ff. quod vi aut clam.
25 Idem ſi ſoluatur ſcienter alij quàm domino. Bal. in l. cùm nemo. C. de acquir. poſſeſſ.

Præſentãdo in beneficio fit turbatio.

26 Decimoquartò qui eligit aut præſentat, ſeu inſtituit alium me in poſſeſsione præexiſtente,
vt docet Innoc. in c. audita. col. 1. de reſti. ſpol. idem ſi noluit recipere inſtitutum ab alio. Innoc. in
27 c. cùm eccleſia vulterana. de electio. † Nos tamen non ſolemus agere contra præſentan-
tem, eligentem, vel conferentem, aut inſtituentem. Sed contra inſtitutum, & pronifum ab alio.

Prohibẽs cẽſum mihi ſolui, turbat me.

28 Decimoquintò in incorporalibus, quando quis prohibet, mihi cenſum ſolui, aut vectigalia,
pẽſionẽ, aut redditus, vel ſi procurauit quòd muliones ſoluere volẽtes vectigal aliò trãſeant, vel ipſi
volunt hæc iura percipere. docto. in c. querelam. de elect. & Guido Papæ in ſtatuto ſi quis per lite-
ras. in verb. quaſi. verſi. qualiter fiat turbatio. poſt Io. Fab. in §. retinendæ. de interd. in inſtit. Guido
Papæ in ſtatuto ſi quis. in verb. vel quaſi. verſi. qualiter fiat turbatio. & Maſuet. eod. tit. §. item ſi do-
minus. nume. 66. [Et quando quis liberè non poteſt vti ſua iuriſditione dicitur turbari, vt conſu-
luit Francíſq. Curtius conſil. 2. circa præmiſſa. col. 1.]

Opponendo fit turbatio.

29 Decimoſextò ſe opponendo pars dicitur me turbare. Ioan. Fab. in l. vna. col. 3. verſi. ſed quæ-
ritur. C. vti poſsid. & Aufrer. in ſtylo parlamen. in 1. parte tit. de cauſa nouita. §. item vbi commiſſa-
rius. Maſuer. in rub. de poſſeſſ. §. item & prædictum: quia mihi dicitur contrarius, & contra me
ponere, ſeu contraria ponere, ideo me turbare dicitur. [quamuis Aleiat. dicat factum requiri, quia
dicitur in interdicto, vim fieri veto in lib. 3. Pareg. c. 21. ſed conſeſſoria verbis datur, quia ex verbis
ſolis ipſis inquietari dubium non eſt ſecundum eum.]

Inducẽs operarios in rẽ meã turbat.

30 Decimoſeptimò turbare etiam quis dicitur, inducendo agricolas in poſſeſsionem rei meæ
tanquam ſuæ. Alex. in add. ad Bar. in l. in rem. §. tignum. ff. de rei vend. vbi gloſſ. not. dicit fabros in
re aliena laborantes excuſari ante denunciationẽ. probat Doc. in l. velle non creditur. ff. de reg. iur.

31 Decimooctauò qui me ignorante, & abſente ſciens ingreditur meæ rei poſſeſsionem, turba-
re me dicitur, quia in mea ciuili poſſeſsione, quam animo retineo me impedit. l. clam poſsidere.
§. qui ad nundinas. ff. de acquiren. poſſeſ.

Ingrediens poſſeſsionē me abſente turbat.

32 Decimonò ſi quibuſdam ſpecialiter data ſit facultas vendendi vinum, carnes, coquendi
panem, vel quid aliud agendi, ab eo intelligas qui poteſtatem habeat hæc cõcedendi, ſi demum
alius in præiudicium conceſſorum, aut vendat, aut quid aliud agat, dicitur hos ciuitatis commu-
nes opifices turbare. doct. in c. ſignificante. de app. de Ripa. in c. cùm eccleſia. col. 11. de cau. poſſeſſ.

Vſurpans alienũ officium dicitur turbare.

33 Vigeſimò ſi quis deleat arma, vel inſignia alterius, dicitur illius turbare poſſeſsionem, teſte
34 Fel. in cap. tertio loco. col. 1. de proba. † Et ſubditi delentes arma ſui domini tanquam re-
belles ſunt puniendi. Domi. in cap. quæcunque. 30. diſt. quia ſic dominum videntur velle ſua pri-
uare ditione, quam in eos habet. Præpoſi. ibi, niſi dominus eſſet proditor. l. eorum. ff. de pœ. Ro.
35 ſin. 666. an arma. † Et clerici qui fundatoris arma delent, puniendi ſunt arbitrio iudicis. l.
quæ libertatem. vbi Bar. ff. de oper. pub. Et is qui inſignia in eccleſia ponit per gloriam, meritum
perdit, ſecus ſi vt incitet alios. Domi. in c. duæ ſunt. 45. diſt. per gloſ. ibi. { Et in dubio, non cenſe-
tur facere per gloriam. arg. l. merito. ff. pro ſocio. }

Delẽs arma alicuius an turbet.

36 Vigeſimoprimò turbatio fieri dicitur per quamcunque moleſtiam, & impedimentum. §. re-
tinendæ. inſt. de interd. Bar. d. conſi. 112. Petr. de Ferrar. in ſua pract. in forma libelli pro turbata poſ-
ſeſ. in verb. ac præſentialiter turbat, necnon & generaliter per quemcunque actum, quo quis non
ſinit liberè & quietè noſtras res poſsidere. l. vim facit. ff. de vi & vi arma. & l. vim. quod vi aut clam.
Guido Papæ conſi. 62. pro deciſione. in 1. dubio. & contradictio iudicialis ſufficit ad inducendam
turbationem. Alex. conſi. 88. quoniam. col. pe. num. 19. in 5. vol.

Moleſtia quæcunque inducit turbationem.

37 Vltimò reſiſtendo quis dicitur me turbare. teſte Bal. in l. 1. in princ. per illum tex. C. de teſtib.
Alex. in additio. ad Bart. in l. amplius. in verb. quæſtionem. ff. rem ratam habe. { Et turbare ſtatum
ciuitatis dicitur confundere, obſeruare, implicare, vel inquietare, vt docet Bal. in l. 1. §. huius ſtu-
dij. col. 2. ff. de iuſtic. & iure. }

Reſiſtendo turbamur.

38 Alij plures ſunt modi turbationis, quæ vix comprehendi poſſunt, quia plura ſunt negocia
quàm vocabula. l. ſi quis in fundi. ff. de leg. 1. Bart. conſi. 112. quidam accuſatus. col. 1. dicens, quòd
turbatio eſt quædam ſpecies delicti, includit enim in ſe moleſtiam & impedimentum in re. §. reti-
nendæ. de interd. in inſtit. facit l. ſeruus. 1. ff. de act.

39 Item tenetur quis exprimere modum & qualitatem turbationis, niſi ex actis appareret, vt
pote quia pars oppoſuit, vel negauit actorem poſsidere. Bar. in l. 1. §. interdictum. circa fi. ff. vti poſ-
ſi. Bal. in c. licet. col. 2. de proba. Alex. in l. colonus. ff. de vi & vi arma. Bolog. in addi. ad Ioan. Ana.
40 conſi. 48. circa. & Fel. in d. c. licet. 12. no. † Et duo ſubſtantialia probari debent, videlicet ex
parte agentis poſſeſsio, ex parte verò conuenti turbatio, ſeu inquietatio. teſte Bal. in d. diſputa. ac-
cuſatus. col. 9. verſic. in vti poſsideris.

Modus & qualitas turbationis exprimenda.

41 Tamen ille non dicitur turbare, qui non habet intentionem turbandi, ſed per errorem hoc
facit, vt no. in l. ſi duo. in princi. ff. vti poſſ. Bald. conſi. 463. ſtatuto. col. 2. in 3. vol. & in quæſt. inci-
pien. accuſatus. col. 11. verſic. ſecundo quæro. vbi dicit, quòd ſi quis putat ſe poſsidere, & turbat
42 alium, qui ſimiliter arbitratur ſe poſsidere, neuter illorum delinquit. † Quia ante declara-
tionem iudicialem nemo tenetur ius ſuum indiſcuſſum relinquere. l. illud. ff. de pet. hæred. vnde
nec ipſe prætor debet prohibere poſſeſſoribus, ne ad poſſeſsionem accedant. allegat §. ſuper hoc.
in auth. vt nul. iud. colla. 9. ſed eſt in §. ſeq. incip. & hoc peruenit. & Inno. in c. in præſentia. de prob.
Pe. de Ferrar. in forma libelli pro turba poſſeſſ. in verb. animo, & intentione, & ſic ſufficit erroris
43 in iudicio facta declaratio, † Niſi eſſent vicini, qui ea quæ ſunt vicinorum ſcire præſu-
muntur. c. quoſdam. de præſump. l. 1. §. 1. ff. de flumi. l. ſi ita. de funde inſtr. Bald. conſil. 144. præſup-
poſito. col. 2. in 1. vol.

Animus in turbando requiritur.

Iudex non debet prohibere poſſeſſoribus non uti ſua poſſeſsione.

44 Nota quòd temerarius turbator tenetur actione iniuriarum, & criminaliter accuſari poteſt.
l. ſeruus. 1. ff. de act. & oblig ſecundum Bal. in c. licet. col. 2. de proba. qui allegat gloſ. ſing. in l. vlt. ff.
de priuatis delict. quæ parum probat, ſed eſt gloſ. expreſſa. in l. ſi duo. in gloſ. 1. ff. vti poſsid. idem
45 Bald. conſil. 493. quoniam data. in ſecundo vol. † Quod eſt verum, poſtquam iudex impo-
ſuit ſilentium perpetuum turbanti, ſecus quandiu contendunt & dicunt ambo ſe eſſe poſſeſſores,
46 vt docet Bald. d. quæſt. accuſatus. col. 10. † Sed in hoc Franciæ regno neutiquam vidi cri-
minaliter accuſari ex ſola turbatione, nec agi iniuriarum eo ſolo nomine, verùm ad expenſas,
damna, & intereſſe condemnari ſolent, vt interius dicetur artic. 11. officium tamen iudicis poteſt
47 implorari teſte Capit. in deciſio. Neapol. q. 96. † Et ſi turbando vim inferret publicam, poſ-
ſet criminaliter puniri, vt per totum titu. ff. ad leg. Iuliam. de vi public. nec poterit iudex imponere
perpetuum ſilentium turbanti, niſi hoc fuerit petitum, teſte Iacob. in l. ſolemus. col. 1. ff. de iudic.
Nec in forenſi iudicio ſolet peti in hoc regno Franciæ.

Turbās quomodo puniatur.

Criminalis accuſatio nõ intentatur ex ſola turbatione.

FRANCOYS, *article LXI. des publiées 1539.*

Qu'il ne ſera receu aucune complaincte apres l'an, tant en matieres prophanes, que beneficiales, ſinon qu'il apparuſt eſdictes matieres beneficiales, le defendeur n'auoit tiltre apparent pour iuſtifier ſa poſſeſsion.

Articulus ſecundus.

GLOSSA PRIMA.

Nouitas nõ intentatur poſt annum.

1 REgula ergo eſt, quòd non recipitur quis in materia oouitatis, & interdicti vti poſsidetis poſt annum, nec regulariter in aliis interdictis. l. 1.in fin. ff.de interdi. & l. 1.vti poſsidetis, quia prætoris officium, qui iſta introduxit, erat annale.§.eas. de perpet. & tempor.act. vt apparet per Feneſtellam in tract. de magiſtra. Roman. per Liuium &
2 alios hiſtoriographos. † Imò curia Franciæ tuetur poſſeſſorem, etiam ſi de proprietate ad aduerſarium ſpectante appareret, vt aſſerit Guido Papæ deciſio.552.in materia. Licet ſecus de iure in cap ad decimas.de reſt.ſpol.lib.6.c.cùm eccleſia.de cau. poſſeſ.

Noua turbatio nouũ inducit remedium.

3 Poteſt tamen quis perpetuò agere oe turbetur, quia turbatio ſemper inſtat, licet intereſſe turbationis præteritæ noo poſsit peti, oiſi ab anno.Bart.in l.1.in fi princ. ff.vti poſside. quemadmodum etiam ratione nouæ turbationis poteſt ſemper agi, quoties videlicet quis turbatur, oon habendo rationem ad primam turbationem.doct.in d.l.1.

Vnde vi & uti poßidentis intra annum intentantur.

4 Siue ſit interdictum vti poſsidetis, ſiue vnde vi,& ſic ſiue in caſu nouitatis, ſiue in diſſaiſiua, vel reintegranda poſt annum agi non poteſt per iſtum tex. ibi *ne ſera receue aucune complaincte*, quia verbum querela *complainte*, vtrunque comprehendit,vt ſcripſi ſuperius artic.1. *& aucune*, aliqua etiam comprehendit omnem,vt ſcripſi in l.1.ff.de verbo.ſign.per gl.in cle.vna,de foro compe.

Rei perſecutio etiam extra annum intentatur.

5 Poterit etiam agere poſt annum ad rei perſecutionem.l.3.§.fin.ff.de tab.exhib. & l.1.in princ. de vi & vi arm.interdicta enim quæ rei continent perſecutionem,vel ex maleficio dãtur,perpetuo
6 competunt.d.l.1.& l.in honorariis.ff.de act. & obl. † Tamen in his caſibus raro agimus in terdictis,ſed actionibus rei proſecutoriis,vel imploramus officium iudicis.

Reſtitutio in nouitate nõ conceditur.

7 Adhæc poſt annum oon poteſt quis in integrum reſtitui, niſi egerit intra annum, quia ius eſt acquiſitum alteri, vt ſcripſi in §.declarantes.tit.de mand.apoſto.in concorda.& quia hic prohibet recipi, etiam ex partis conſenſu hoc ooo fier: quia hìc negat omoino *ne ſera recen.* facit gloſ. in cap.1.de reg.iur.in 6.veruntamen ſi partes eſſent concordes, nullus contradiceret, cùm hoc ad partium vtilitatem ſit introductum, per conſequens illi poſſunt renunciare.tex.in cap.ſi diligenti.de foro compet.

Annus quo modo cõputetur.

Et hic annus computatur à die adeptæ poſſeſsioois ab aduerſario, quia ante ooo dicitur fatigari nec turbari per ſolam impetrationem beneficij, & literarum, niſi executio interuenerit.arg. cle.1.de reſcrip.ſcripſi in verb.duobus. §.1.de mand.apoſto.in concord.& fortè ſua collatione noo iuuabitur pars nec turbabit poſſeſſorem, { ſi non adipiſcatur poſſeſsiooem, & exequatur ſuam prouiſionem.}

Tant en matieres prophanes que beneficiales.

GLOSSA II.

Saiſina rei prophanæ differt a re eccleſiaſtica.

1 ET ſic æquiparat hìc materias beoeficiales prophanis, vt in hotum vtriſlibet teneatur
2 quis agere in caſu nouitatis intra aooum, † Sed ad ſimplicem ſaiſinam poteſt agi in prophanis vſque ad decennium,in beoeficiis verò vſque ad triennium.per tit.de pacifi.
3 poſſeſſ. † Sed res controuerſa non ponetur ad manum Regis, nec ſequeſtrabitur. nec locus erit recredentiæ,ſed plenum tantum poſſeſſorium diſcutietur:nec ad intereſſe pars condemnatur, ſed ad expenſas ſolùm,vt dicunt pragmatici, & inferius dicetur.

Turbatæ poſſeßionis quatuor remedia.

4 Notandum eſt, quòd is qui turbatur in poſſeſsione, quadruplici ſolet vti remedio hodie in praxi, licet de iure congeſſerint alibi triginta remedia poſſeſſoria retineodæ, ſed quibus præter-
5 miſsis ea duntaxat quatuor referam, quæ inter noſtræ ætatis pragmaticos verſantur. † Primum eſt per ſimplicem citationem remedium, vt pote ſi quis turbetur, conueniet turbantem coram iudice ordinario ſiue literatum impetratione per apparitorem.& hoc dicunt *par ſimple adiournement*, & concludet in materia turbatæ poſſeſsionis, & vt deſiſtat, & coodemnetur ad expenſas, & hoc modò poteſt agi etiam poſt annum, vt inferius dicetur.

Libellus in ſimplici ſaiſina.

6 Secundum remedium eſt per ſimplicem ſaiſinam, & tunc impetrantur literæ Regiæ, quibus impetrans narrat factum, & concludit, vt ſequitur his verbis, *Diſant que depuis vingt ans en ça, & de toute ancienneté tel auoit accouſtumé apparceuoir telle rente iuſques puis deux ans en ça, que leſdictz telz auroyent refuſé, comme encores ſont, payer ladicte rente audict demandeur, pourquoy a requis & requiert à l'encontre dudict defendeur eſtre maintenu & gardé en poſſeßion & ſaiſine, qu'il eſtoit au temps de la poſſeßion dudict payement de ladicte rente, & conclud tout pertinemment en matiere de ſimple ſaiſine. Et neantmoins ledict defendeur eſtre condemné à payer, & continuer ledict droict auſdictz quatre termes, auecques deux années d'arreraiges eſcheus au iour ſainct Remy dernier paßé, auecques deſpans &c.*

7 Tertium eſt caſus nouitatis & ſaiſinæ, in qua concluditur,vt dixi ſuprà artic.1.gloſ.1.

Differentia inter tria remedia poſſeſſoria.

8 Quo loco notandæ ſunt differeotiæ & vtilitates inter caſum nouitatis, & ſimplicis ſaiſinæ,& quando agitur per ſimplicem citatiooem. Nam quando agitur vti poſsidetis ſine caſu nouitatis debet intra annum agi. *deſpuys an & iour en ça.* computandum à die turbatioois, vt ſuperius ſcrip-
9 ſi gloſ.proxima. † Sed in ſimplici ſaiſina, & citatione agitur etiam poſt annum, vſque ad decem annos, vt ſuperius ſcripſi. Verùm poſt decem annos pars deſinit habere animum poſsi-
10 dendi, ergo poſteà agi non poteſt. l.peregrè.ff. de acquirenda poſſeſ. † Videtúrque diuerſitatis hæc eſſe ratio, quòd ſaiſina ſimplex a lege ſit inducta.dicta l.clam.§.fi. & l.peregrè.ff.de acquiren.

acquiren. poſſeſsione. Sed interdictum à prætore inuentum eſt, vt per totum titu. ff. de interdict.
11 † Et durat triginta annis, ſicut regulariter alia remedia à lege introducta. inſti. de perpe. &
tempo. actio. ſed non poteſt in poſſeſsione, eo quòd animus in ea magis exteriori actu poſsiden-
di deprehenditur adeſſe, vel non, quàm in dominio, quod etiam quia magni eſt emolumenti, ideo
multò tenacius ipſa poſſeſsione nobis inhærere voluerunt, cùm ſcilicet poſſeſsio parui admodum
ſit præiudicij, nimirum ſi non vltra decennium protendatur. l. momentaneæ. C. Qui legi. perſo.
habeant ſtand. in iud.

Simplex ſaſina cur non protēdatur ad 30. annos.

12 Secunda eſt differentia: quia in caſu nouitatis victus condemnatur ad expenſas, damna, &
intereſſe, vt habetur artic. 11. infrà eo. vbi hoc expreſsè ſtatuitur, in ſimplici verò ſaiſina & citatio-
ne ad expenſas tantùm inſequendo. l. properandum. §. ſi autem alterutra. C. de iudic.

In ſimplici ſaiſina ad expēſas tātū ſit cōdemnatio ſecus in nouitate.

13 Tertia eſt quòd ſi turbatus ſimplici agat ſaiſina, vel citatione res non ponitur ad manum
Regiam, nec ſequeſtrabitur. cle. vna. de ſeque. poſſ. & fruct. in caſu verò nouitatis ſic, vt patet hic, &
in ſtylo parlam. eod. tit. de cau. nouita. & ſuperius dixi.

Manus Regia nō apponitur in ſimplici ſaiſina.

14 Quarta, ea quæ fiunt poſt manum Regiam appoſitam reuocantur tanquam attentata, & in-
15 nouata, & attentans punitur, ſicut in cauſa appellationis. c. non ſolùm. de app. in 6. † Quod
non procedit in ſimplici ſaiſina, & citatione, ſed is qui reperietur in poſſeſsione, remanebit vſ-
que ad finem cauſæ.

Attentata in re ſaiſita quomodo reuocanda.

16 Quinta ſi per citationem, vel ſaiſinam poſſeſsio fuerit introducta, aduerſarius habebit di-
lationem ad deliberandum, vt dicunt practici *delay d'aduis*, ac dilationem demonſtrationis fa-
17 ciendæ gratia, & vt dicunt, de bene. † Sed in cauſa nouitatis non, quia ſolet hic caſus no-
uitatis exequi in loco contentioſo. Ergo non eſt opus alia demonſtratione, quia res eſt ſatis oſtē-
ſa. l. 1. in fi. ff. de dote præleg. ſi tamen non fuerit mandata executioni, & (vt vocant pragmatici)
ramenée à effect, poteſt pars eorum dilationem petere.

Deliberādi non datur dilatio in nouitate.

18 Sexta differentia eſt, quòd in ſimplici ſaiſina dilatio ad laudandum authorem ſuum habe-
tur, prout dictum fuit infra de dila. arti. 2. Sed in caſu nouitatis iſta dilatio non ſolet dari, vt ibi.

Dilatio authoris laudādi in ſimplici ſaiſina.

19 Septima qui ſuccumbit in caſu nouitatis, non eſt excluſus à ſimplici ſaiſina, ob id eam in-
tendere poterit. Nam qui non eſt poſſeſſor annalis, non ſequitur quin ſit intra decem annos, ideo
nec exceptio rei iudicatæ oberit. l. cùm quæritur. cum l. ſeq. ff. de excep. rei iudic. ſecus econuerſo,
quia eſſet bis de poſſeſsione quærere, teſte Maſuer. eodem tit. §. item aliquis. num. 53.

Succūbens in uno remedio poſſeſſorio an excludatur ab alio.

20 Octaua in caſu nouitatis pars poteſt requirere, vt teſtes valetudinarij, & ſenes audiantur ad
perpetuam rei memoriā per c. ſi. vt lit. non conteſta. Secus quando proceditur per ſimplicem cita-
tionem, vel ſaiſinam, quia tunc lite non conteſtata non debent audiri teſtes, ſicut nec in alia ma-
teria, quia poterit lis conteſtari, & poſtea teſtes audiri, vt in tit. vt lite non conteſta.

Teſtes ad futurā rei memoriā quando poſſint examinari.

21 Nona, caſus nouitatis non intentatur niſi in curia Seneſchalli, Bailliui, vel Præpoſiti, & in-
ter iſtos eſt præuentionis ius, vt patet in titul. *des Seneſchaux* ordina. 27. artic. 19. ſecus in ſimplici
ſaiſina, & quando per citationem agitur, quo caſu coram iudicibus quoque aliis ordinariis agi
poterit, etiam non Regiis, vt eſt in magno ſtylo cancellar.

Iudices nouitatis.

22 Decima, reſtituere pars ſeu reſtabilire in caſu nouitatis tenebitur res quas recepit, tam actor
quàm reus. At in ſimplici ſaiſina non, ſed is qui recepit, vſque ad finem cauſæ percipiet, quia
nil innouabitur lite penden. vt per totum titu. vt lite penden.

Reſtituere quādo in poſſeſſorio quis teneatur.

23 Vnde ſi impetrans literas in caſu nouitatis eas perperam exequatur, pars aduerſa non debet
ſe opponere, alioqui teneretur accepta reſtituere, ſed debet poſteà citare impetrantem ſuper tur-
bata poſſeſsione, & tunc non reſtituet accepta, quod eſt vtile, & hoc habetur in magno con-
ſuetudinario.

Opponere quando quis nō debeat.

24 Vltima differentia, quòd in ſimplici ſaiſina ſufficit ciuiliter poſsidere, in caſu verò nouitatis
& ſaiſinæ & naturaliter & ciuiliter regulariter poſsidere oportet. Vnde ſi me abſente quis ingre-
diatur poſſeſsionem rei meæ, & eam poſsideat per annum, poſteà ſi me reuerſum recipere in poſ-
ſeſsione recuſet, de iure is abſens ratione ciuilis poſſeſsionis in ſimplici ſaiſina obtinebit, ſed in
caſu nouitatis is, qui per annum & diem pacifice de facto poſſedit, teſte Ioan Fab. in §. quod au-
tem. de vſucap. in inſtit. Et ita ſeruant Curiæ Franciæ, vt docet Guido Papæ in deci. Delphi.
quæſt. 552. & ſic conciliantur opiniones diuerſæ inter docto. emiſſæ. in d. l. clam poſsidere. §. fin. ff.
25 de acquir. poſſeſ. & l. naturaliter, §. 1 ibidem. † Imò Curiæ Franciæ tuentur poſſeſſores, etiam
ſi alterius proprietatem eſſe conſtet: licet ſecus de iure. c. cum eccleſia. de cauſ poſſ. c. ad decimas.
de reſtitut. ſpoliatorum. in 6. donec petitorio actum fuerit. l. ordinarij. C. de rei vendic.

Ciuilis poſſeſsio prodeſt ad ſimplicem ſaiſinam intētandam.

Poſſeſsio quantum ualet etiā contra dominū.

26 Non omittendum hoc ſingulare in hac materia, quòd ſaiſina non admittitur contra Regis
ſupremum imperium, & vt dicunt, ſuperioritatem. no. in c. ſuper his. de verb. ſigni.

Saiſina non admittitur contra Regem.

27 Vnde non recipitur altus iuſticiarius dicens ſe eſſe in poſſeſsione cognoſcendi contra reos
læſæ maieſtatis, & falſæ monetæ, qui caſus & ſimiles ad Regem tantùm ſpectant in hoc regno, &
eorum cognitio vt vidi ſemper obſeruari, & ſic eſt in regiſtris Curiæ ſtatutum.
28 Adhæc eſt regula in regno trita, quòd Rex nuſquam litigat diſſaiſitus.
29 Quartò conſeruatur iuſta poſſeſsio per ſaluagardiam, quæ à Rege impetrari ſolet his ferè
verbis, *Henry à noz iuſticiers &c. A la ſupplication de tel affermāt ſe doubter de plusieurs perſonnes ſes hayneurs & maluueillans pour certaines & vrayes ſemblables præſumptions, & coniectures, nous vous mandons*

Saluagardia tuetur poſſeſſorem iuſtum.

que le dict ſuliant auec ſa famille, droictz, choſes, poſſeſsions, & biens quelconques vous prenez & mettez en & ſoubs noſtre protection, & ſauuegarde eſpecial, à la conſeruation de ſon droict tant ſeulement, & le maintenez & gardez en toutes ſes iuſtes poſſeſsions, droictz, vſaiges, franchiſes, liber'és, & ſaiſines, eſquelles vous le trouuerez eſtre, & ſes predeceſſeurs auoir eſté paiſiblement & d'ancienneté &c.

Saluagardia & nouitas, quomodo differant. Areſtum.

30 Primò hæ literæ diriguntur magiſtratibus, non verò apparitoribus, quia cauſæ cognitionem requirunt, aliàs abuteretur ſeruiens iſtas literas exequens, & in poſſeſsionem mittens impetrantem de facto, vt cenſuit Senatus anno 1517. die 2. Martij, & fuit condemnatus viator ad expenſas, damna & intereſſe, qui aliquem poſſeſsione priuauerat, ſed literæ in caſu nouitatis apparitoribus dirigi ſolent. de hoc plenè ſcripſi in tract. de reſcrip. 8. quæſtio.

Nouitatis literæ ob ſolas minas nõ impetrãde.

31 Adhæc literæ in caſu nouitatis noo ſolent concedi, ſi minæ vel verba interceſſerint, nec pro futuris, oiſi de facto quis alium turbet, ſecus in literis ſaluagardiæ. l. non quemadmodum. ff. de iudic.

Caſus nouitatis in loco contentioſo exequẽdus.

32 Præterea caſus ſaiſinæ & nouitatis in loco contentioſo exequi ſolet, literæ verò ſaloagardiæ vt plurimum io loco iudicij. not. in l. denunciamus. C. de his qui ad eccle. confug.

33 Item opponens ſe literis in caſu nouitatis admittitur, ſed in literis saluagardiæ vix, quia iſtæ gratiam principis continent, & indultum à principe beneficium non eſt alicui auferendum, nec opponendum, vel calumniandum. regu. iuris indulctum. { Et ſi opponat, dicetur ei dies coram iudice, qui de cauſa cognoſcit, & quibus literæ diriguntur. }

Saluagardia etiã poſt 20. annos.

34 Inſuper hæ literæ conceduntur etiam ſi quis turbetur poſt decem, vel viginti annos, vt eſt in literis, ibi, *vous le maintenez es iuſtes poſſeſsions eſquelles vous le trouuerez eſtre, & ſes predeceſſeurs auoir*
35 *eſté paiſiblement, & d'ancienneté &c.* † Literæ verò nouitatis intra annum, ſaiſinæ intra decem, hæ verò quandocunque quis turbari timet, & moleſtari, & ſic poteſt ſuſtineri concluſio, quod poſſeſſorio retinendæ poteſt poſt decem annos agi per hanc ſaluagardiam non per interdictum.

Socius in ſocium quomodo remediis poſſeſſoriis vtatur.

36 Præterea ſocius etiam communis fundi poteſt ratione hoius ſaluagardiæ petere ſe manuteneri, & inhibere ſocio, ue ipſum impediat, non tamen poterit ſocio prohibere vſum fundi, cùm ſit dominus communis, & non eſt in eo dare partem. Bar. in l. in prouinciali. §. 1. ff. de noui oper. nunc. Maſuer. eod. titu. §. item ſocius.

Colonus, inquilinus & ſimiles iuuãtur remediis poſſeſſoriis.

37 Item detinens, vt colonus partiarius, & conductor etiam ad modicum tempus, ac inquilinus ad conſeruationem eorum detentionis poſſunt vi huius ſaluagardiæ inhibere illi, à quo turbari timent, ne eos impediat, & ſi non deſtiterit, vel impedimentum amouerit, petent illud auferri per viam citationis, vt aſſerit Maſuer. eod. tit. §. item pro ſola. nume. 43. quod itidem eis permitteretur per caſum nouitatis. per l. tertiam. ff. vti poſside.

Interdicta ad cõſeruandũ ius, non ad de nouo cõcedendũ.

38 Quemadmodum etiam in pleriſque aliis conuenit ſaluagardia cum aliis remediis poſſeſſoriis, vt ſicut generaliter interdictum retinendæ tuetur poſſeſſorem, ita hæc ſaluagardia nil noui iuris tribuit, ſed ius legitimum conſeruat, ideo in his literis dicitur, *le maintenez & gardez en toutes ſes iuſtes poſſeſsions*, & ſic in iſtis poſſeſsionibus debet manuteneri. l. ſi ſeruus. C. quod cum eo.
39 docto. in l. fin. C. de edicto diui Adria. tolleo. † Iuſta autem poſſeſsio dicitur legitima, oon vitioſa videlicet non vi, clam, vel precario habita. l. 1. in fin. cum l. ſeq. ff. vti poſ. declaraui in l. iuſta interpretatione. ff. de verborum ſignifi. & in vim harum literarum ſubditi alibi quàm coram ſuis iudicibus conueniendi non ſunt, vt iudicauit Senatus anno 1518. die 3. Maij. do. Charmolue & Montolon aduocatis poſtulantibus, cum à meridie cauſæ tractarentur.

Iuſta poſſeſſio quæ. Areſtum.

40 Item exprimitur ad conſeruationem ſui iuris tantùm, ooo ergo vult ius nouum illi dare: nam multa conſeruantur, quæ fieri prohibentur. l. patre. ff. de his qui ſunt ſui vel alieni iuris. & Bal. in §. fin. de prohib feudi alie. per Lothar. dicit eſſe interdictum cõſeruandæ poſſeſsionis, quod non eſt verum, ſed hoc eſt remedium conſeruandæ poſſeſsionis, quod differt ab ioterdicto, de quo in l. 1. C. de ſucceſſ. edict. de Ripa in fi. præfa. de cau. poſſeſſ. vide aliud remedium de pacific. poſſe. tract. ſeq. artic. ſexto.

Sinon qu'il apparuſt eſdictes matieres beneficiales le defendeur n'auoir tiltre apparent pour iuſtifier ſa poſſeſsion.

GLOSSA TERTIA.

Annalia ſunt interdicta, regulariter. fallit ut hic.

1 EX hoc patet, regulam generalem (quod poſt annum quis non recipiatur ad inteotandum remedium nouitatis) habere locum indiſtincte tam in prophanis, quàm ec-
2 cleſiaſticis. † Verùm quoad beneficiales conditor addit exceptionem, ſcilicet quòd etiam poſt annum liceat præfatam nouitatem intentare, cùm notorium eſt
3 reum oullum habere titulum apparentem ad iuſtificandum ſuam poſſeſsiooem, † quòd ea ratione potius introduxit in beneficialibus, quàm in prophanis, quia ſcilicet in his poſteà in petitorio coram iudice laico tractando, cuncta moderantur.

Nouitas in beneficiis cur ultra annum protendatur.

4 Sed in materia beneficiali iudices tantùm eccleſiaſtici de petitorio io hoc regno cognoſcunt, ideo voluit hic tex. ſpecialiter poſſeſſorium extendere, vt iudices laici etiam de poſſeſſorio beneficiorum (cuius ſolius ſunt ipſi vt dicunt, capaces) poſsint quoque poſt annum cognoſcere, ſi defenſor non habeat apparentem titulum ad iuſtificandum ſuam poſſeſsionem.

3 Et ſic

5 Et ſic apparet non poſſe impetrari literas in caſu ſaiſinæ, & nouitatis contra annalem poſſeſ-
ſorem,ſi(vt dixi)habet apparentem titulum. Apparentem dico verum titulum,vel coloratum,ſeu
prima facie validum & hoc caſu coloratus ſufficit, ſicut poſt triennium, vt in decreto de pacific.
poſſeſſor.patet in l.fin.C.de edicto diui Adriani tollendo. Declaraui in tractatu de pacific.poſſeſ.
quis titulus dicatur coloratus.

Coloratus ſeu apparēs titulus quis dicatur.

6 Et apparere debet iuſtus iudici de poſſeſſorio cognoſcenti, per iſtum text.ibi, *ſinon qu'il appa-
ruſt*. Et quòd iudex laicus poſt annum in poſſeſſorio audire poſsit conquerentem in materia be-
neficiali patet, quia etiam ſententia ſuper re ſpirituali in petitorio non tranſit in rem iudicatam,
ſicut in matrimonio.c.lator.& ibi Fel.col.6.in 10.declara.de re iud.gloſ. & doct.in c.1.de conceſſ.
præb.multò fortiùs ante ſententiam audiri pars poterit vt hic. Et in dubio iudex debet in bis po-
tius audire,quàm reiicere,ne vitioſus ingreſſus ſuſtineatur. c.vno.vbi not.de eo qui mit.in poſſeſ.
lib.6.boc ſequitur Domi.conſi.137.ſuper iſto.col.penult. Et non vidi communiter iudices reiice-
re iſtos conquerentes,niſi magnus adſit fauor pro poſſeſſore.

Iuſtus titulus iudici debet apparere.

7 Et ſi iudici vitioſus titulus defenſoris videatur, audiet partes, & manutenebit meliorem ha-
bentem titulum.cap.ex inſinuatione.vbi etiam doct.de procurat.

Iudicis arbitrium in diiudicādis titulis quoad poſſeſſoriū.

8 Si verò videat titulum poſſeſſoris prima facie validum,& iuſtum, titulum verò conquerentis
inualidum, reiiciet conquerentem, condemnando illum ad expenſas, & repellet eum ab effectu
9 impetrationis literarum. † Quid ſi iſte reiectus videat ſe bono iure tutum in petitorio? age-
re poterit coram iudicibus eccleſiaſticis, vt in cap.1.& per totum.de cau.poſſ. vide quæ dico art.1.
infrà titu.proximo.

10 Et ſic requiritur quòd is qui impetrat literas manutenentiæ in caſu nouitatis,poſsideat.l.1.§.
interdictum autem poſſeſſorem prædij tuetur.ff.vti poſſ.§.retinendæ.de interd.in inſt.Guido Papę
in deci.Delphi.q.552.in materia,vbi dicit ſufficere ſiue verè poſsideat, ſiue ex interpretatione iu-
11 ris,vel conſuetudinis, vt mortuus ſaiſit viuum. † Adeo quòd hæredes in boc regno Franciæ
ſine apprehenſione hæreditatis ſunt poſſeſſores vi conſuetudinis.contra l.cùm hæredes.ff.de acq.
poſſeſ.vt inferius dicetur art.9.

Querela nouitatis requirit nos fuiſſe poſſeſſores.

12 Sufficit etiam quòd poſsideat ſiue ciuiliter,ſiue naturaliter tantum.Bart.in d.l.1.in princ.& §.
interdictum.vbi dicit ſtatutum loquens de poſſeſsione turbatiua intelligi de ciuili.Alex.conſi.80.
examinato.col.penul.vol.2.allegat.Bal.in l.1.C.communia de vſucap.facit l.clam poſsidere.§.qui
13 ad nundinas.ff.de acquir.poſſeſ. † quod eſt verum in ſaiſina ſimplici,ſecus in caſu nouitatis.
vt docet Maſuer.in eod.tit.§.item pro ſola.allegat.Bart.in l.cotem.§.qui maximos.ff. de publican.
dixi ſupra in glo.2.vide alia requiſita in hoc interdicto infra art.8.

Querela nouitatis quam poſſeſſionem requirat.

14 Quomodo probari poteſt hæc poſſeſsio? Reſpon.ſi quis probet ſe poſſediſſe ante litem con-
teſtatam, & ante turbationem illatam per aliquod tempus, & ſe adhuc poſsidere, etiam ſi alleget
tantum nunc poſsidere,ſufficit,quia præſumitur continuata poſſeſsio, cùm in ſolo animo conſi-
ſtere poſsit.gloſſ.& doct.in l.ſiue poſsidetis.C. de proba.Cyn.& alij in l.non ignorabit.ad exhib.
Petrus Ferratien. in ſua practica.in forma lib. pro turba poſſeſſ.in verſic. hodie. Ioan.de Amicis.
15 conſil.64.pro parte Antonelli. † Et in interdicto vti poſsidetis requiritur quòd actor probet
ſe habuiſſe poſſeſsionem rei contentioſæ per vltimas annatas, vt practici dicunt, vel vltimos ex-
plectus,& poſſunt dici vltimæ,tres proximè elapſæ.vt docet Maſuer. in ſua praxi in titulo de poſ-
ſeſſorio.in principio.

Probanda quomodo ſit poſſeßio.

16 Et in probanda continua poſſeſsione ſufficit probare duo extrema habilia, principium & fi-
nem,& tunc medium præſumetur.glo.in cap.volumus.16.quæſt.4.& in cap.accedens.de conuer.
coniug.quam probat Matheſilla.ſingula.117.not.mirabilem.& Corſet.in ſingul.incipiente poſſeſ-
ſionis.& Felin.in cap.inter. col.3.de fide inſtrum.Ioan. Franc. Balb.in repe.l. Celſus.colum.43.&
17 ſequen.ff.de vſucapionib. † Et aliis modis poſſeſsio probatur,vt per Alexand. conſil.118 in
cauſa.col.penul.in 2.vol.& conſil. 200. viſo.ibidem.Barba. conſil.24.clementiſsimum.volum.4.
Dec.conſilio 56.in cauſa.& conſil.ſequent.Carolus Ruinus.conſil.68.in cauſa.vol.2.& 44.in iu-
dicio.volum.4.

Extrema duo poſſeſſionis quomodo probanda.

18 Intellige probandum eſſe nos fuiſſe poſſeſſores, & in poſſeſsione tempore litis conteſtatæ,
quando alius probaret ſe medio tempore poſſediſſe, alioqui ſufficiet probare nos poſſediſſe tem-
pore turbationis, quia præſumitur poſſeſsio continuata. Aret.in d.§.retinendæ col.3.& Matth.de
19 Afflictis.q.394.eccleſia.in deciſ.Neapo. poſt Bald.in d.l.non ignorabit. † Et in ſpoliatione
quomodo probari poſſeſsio debeat, ſcribit Guid. Papæ in ſtatuto ſi quis.in verb.probata poſſeſ-
ſione.ſcripſi in tit.de amatis in concorda.

Poſſediſſe tēpore litis cōteſtatæ quādo probandum.

20 Cauere tamen debet impetrans caſum nouitatis,ne dicat ſe ſpoliatum,quia eſſet ſibi contra-
rius,& ideo reiiciendus.l.1.C.de fur.Si tamen pars in libello exprimeret aliqua verba ad turbatio-
nem,& alia ad ſpoliationem pertinentia,tunc concluſio libelli eſſet inſpicienda, vt ſi ad manu te-
nendum ſe in poſſeſsione concluderet,iudex hoc ſecundum probata proſequatur, & decidat.l.fi.
C.qui ad lib.perue. non poſſ. Guid. Papæ expreſsè in ſtatuto ſi quis. in verb. vel quaſi. verſicul.
quæro ſpoliatus.

Spoliatio an poßit allegari in cauſa nouitatis.

21 Item à tempore nouitatis impetratę quis ceſſare debet ab ædificando,& alio opere faciendo,
alioqui condemnabitur ad demoliendum. cap. ſignificantibus.& ſeq.de noui oper.nunc.ita iudi-
cauit ſenatus pro Ioã.Fredel tutore contra do. Gabrielem de la Chaſtu.nec debet alicui permitti

Nouitatę impetrata ceſſandum ab opere.

à iudice, etiam cautione data de demoliendo, nec quidem in vim literarum Regiarum, quibus
Areſtum. fuit priuatus do. Gabriel. anno 1514. die 27. Nouembris. quia melius eſt in tempore occurrere,
Prouiſio duplex in caſu nouitatis.
22 quàm poſt exitum vindicare.l.1.C.quando liceat vnicuiq; ſine iudice ſe vindicare. † Et quia
in hoc interdicto non dantur niſi duæ prouiſiones.Prima eſt furnimenti.Secunda recredentiæ. &
32 poſteà fertur ſententia ſuper pleno poſſeſſorio,vt inferius dicam. † Tamen ſi dubitetur quan
tum quiſque frumenti receperit, poterit pendente proceſſu iudex condemnare partem ad decla-
randum cum iuramento, vt iudicauit ſenatus pro epiſcopo Catalanen.contra habitatores dictæ
ciuitatis anno 1528.die 13.Decembris.

Areſtum. Recredẽtia ſola quando dicitur.
24 Audiui à quibuſdam dicanicis in poſſeſſoriis negatiuis non dari niſi recredentiam, vt ſi
quis dicat ſe eſſe in poſſeſsione,quòd talis non capiat fructus ex tali horto ſine licentia ſua. Et in
poſſeſsione ne talis ingrediatur talem fundum ſine facultate & conceſsione, & in aliis negatiuis
vide alias limitationes in §.declarantes.in verb.ſucceſſores.de mand.apoſto.in concord.

IDEM *article* LXIII. *Ibidem.*

Articulus tertius.

Et ſeront toutes inſtances poſſeſſoires de complaincte ou reintegrande vuidees ſommairement,les preuues faictes tant par lettres que par teſmoings dedans vn ſeul delay arbitre au iour de la conteſtation, & ſans plus y retourner par reliefuement de noz Chancelleries ny autrement.

GLOSSA I.

Summariè decidi debẽt cauſæ poſſeſſoriæ.
1 PRIMO ſtatuitur hîc, vt inſtantia poſſeſſoria,ſiue in cauſa nouitatis, ſiue in materia
reintegrandæ poſſeſsionis ſummariè expediatur, & hoc eſt iuri conueniens. vt l.ordi-
narij vbi docto.de rei vendicar.l.momentaneæ.ibi,mox.& l.meminerint.ibi, illico.C.
vnde vi.l.vna.ſi à momenta. poſſeſ.fuerit appella.Bartol.in extrauagan. ad reprimen-
dum.in verb.ſummariè.Bald.in l.incerti.C.de interd.Alexand.conſil.66.viſis.col.1.in 5.volum.
2 † Et ſummariè dicitur breuiter,prout declarat clem.ſæpè.de verb.ſignific.& Bar.in dicto verb.
ſummariè.ſcripſi viginti effectus in tractatu de ſenten.executor.art.9.gl.ſecunda,in primo tomo-
commenta.ad has conſtit.reg.

Dilatio unica in poſſeſſorio.
3 Secundò quòd probationes fieri debent intra vnam dilationem, quæ eſt arbitraria pro con-
ſuetudine & ſtylo curiarum, à qua,ſi fuerit nimis arcta, appellari poterit.cap.præterea. de dilatio.
vnde allegatur gl.ſingularis in l.1.in verb.petiturus.C.quorum bono.dicens poſſeſſoria eſſe ſum-
4 maria quoad actorem, tamen plena probatio per eum fieri debet, † ſecus in reo, quod de-
clarat Lanfranc. in repetitione clementinę ſæpe. columna ſecunda. de verborum ſignificatio. &
5 Alexand.conſilio 139.circa primum. columna vltima.in 6.volumine. † In curiis tamen Fran-
ciæ ſeruatur æqualitas in actore & reo prout fieri debet.per regu. in iudiciis.de regul.iur.in 6.ma-
ximè in probationibus. Bart.in l.de die.in princip.ff.qui ſatiſda.cogan.Barba.conſil.25.clementiſ-
ſimum.col.2.in 4.vol.

Probatur poſſeſsio per teſtes & inſtrumenta.
6 Tertiò probationes in materia poſſeſſoria poſſunt fieri tam per teſtes,quàm per inſtrumenta,
vt hîc. *tant par lettres que par teſmoings.* in exercendis enim litibus eandem vim obtinet fides in-
ſtrumentorum,quàm depoſitiones teſtium.l.in exercendis.C.de fide inſtrumen. Soc.in conſil.59.
viſis actis.in 4.vol.

Recredentia non patitur atteſtationes.
7 Quod eſt verum in pleno poſſeſſorio, ſed in recredentia non recipitur probatio per teſtes,
ſed tantùm per literas,vt plenè ſcripſi in §.1.de ſenten.execu.in ordina.reg.

Dilatio ſecũda ad probãdum in poſſeſſorio non datur.
8 Quartò etiam per literas à cancellariis impetratas non poterit ſecunda concedi dilatio, ſed à
magna cancellaria reciperetur,quia Rex non facilè poteſt per ſuam conſtitutionem ligari.l.digna
vox.C.de legi.
9 Quintò iudex debet arbitrari dilationem,& eam concedere à conteſtatione litis, id eſt ſimul
facta conteſtatione,ibi, *arbitre au iour de la conteſtation.*

Conteſtatio an fiat in poſſeſſorio.
10 Item ibi *par conteſtation.* patet quòd in cauſa poſſeſſoria fit conteſtatio, quod probatur in §.
quorum.in fin. inſt. de interd.cap.2.vt lite non conteſt.& in l.tigni.§.ſi quis. cum ſeq.ff.ad exhib.
glo.& Bart.in d.l.vna.C.ſi de momen.poſſ.Bald.in l.1.C.ſi per vim.in d.l.incerti.q.13.glo.& doct.
in c.conſultationibus.de offic.deleg.Alex.conſi.2.in 3.vol.col.3.& Rom.conſi.220.circa primum.
colum.1.Aufrer.quæſt.226.& l.properandum.in prin.ibi ſuper poſſeſsione.iuncto verb.poſt litem
conteſtatam. C.de iudic.& ita communiter tenetur teſte Salic. in dicta l.vna.ſi per vim. Et ita in
curiis Franciæ ſeruatur, etiam in interdicto recuperandæ poſſeſsionis quamuis Ioan. Andræ. &

Conteſtatio in poſſeſſorio.
11 alij multi contrarium teneant in dict. c. conſultationibus. † Et puto in his conteſtationem
fieri,quando contrariæ allegantur poſſeſsiones,& vnus negat alterum poſsidere.

CHARLES VII. *article* LXXI. *des premieres.*

Item, ordonnons que ſi les complainctes contiennent reliefuement, que les executeurs d'icelles ne procedent à la ſequeſtration realle des choſes contentieuſes, ains facent les adiournemens par deuant les iuges, auſquels la congnoiſſance en appartient ou eſt commiſe, leſquels parties ouyes appointeront ſur le tout ainſi qu'il appartiendra par raiſon. Articulus quartus.

GLOSSA VNA.

1 SVperius dictum fuit artic.1. quòd poſtquam res erat ſequeſtrata, vna pars, quia non propoſuerat interdictum intra annum impetrabat literas a Rege, & releuabatur vt vt non obſtante lapſu anni procederetur; nunc vero ſtatuit, quod ſi literæ querimoniæ contineant releuamentum, quòd apparitor ſeu executor il arum non procedat ad ſequeſtrationem cauſa non cognita, ſed remittat cauſam per citationem ad iudicem, ad quem cauſæ cognitio ſpectat, qui partibus auditis ſuper omnibus decidet. *Declaratio ſuperioris primi articuli.*

2 Ratio huius text. eſt, vt nihil ſine cauſæ cognitione fiat, & in hoc corrigitur hic articulus, quia hodie apparitor non poteſt rem ſequeſtrare, & ſi fiat non valet, quia ſine cauſæ cognitione non fit ſequeſtratio, vt iudicauit Senatus hoc anno 1551. & in tractatu, de ſequeſtratio. abundantius ſcribam inferius. *Sequeſtratio non fit ab apparitoribus.*

3 Item notandum eſt, quòd querela nouitatis non impetratur ſuper officiis dominorum, ab eo qui eſt deſtitutus, quia dominus hoc iure ſuo facere potuit, cùm hæc officia quaſi precario poſſi-
4 deantur, & ideo ſunt ad nutum reuocabilia. † Sed in caſibus ſequentibus pars deſtituta poterit implurare iudicis officium contra illam deſtitutionem: vt cenſuit Senatus anno 1513. die 13. Iulij. *Areſtum.* *Querela nouitatis non habet locum in officijs dominorū, niſi in 4. caſibus.*

5 Primus igitur caſus eſt, ſi fauore matrimonij datum fuerit officium, quia ſic eluſum redderetur matrimonium, quod eſſe non poteſt: nam iſte qui duxit ea lege vxorem, onera matrimonij ſuſtinere non valeret, quæ quidem ſunt magna, & grauia. l. pro oneribus. C. de iur. dot. quæ pleroſque inducunt coniugatos ad multa contra conſcientiam perpetranda.

6 Secundò quando remunerationis gratia, & ſic cenſuit Senatus anno 1513. die 12. Iulij, quia hoc genus habet compenſationis, non donationis. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ff. de petitio. hæredit. facit l. ſi pater. in fin. ff. de donationib. *Areſtum.* *Caſus quibus officiales domini intentat nouitatem.*

7 Tertiò quando emit officium, tunc quoque non poterit deſtitui, per tex. in cap. vno. de natu. feud. Bald. in l. qui ſe patris. col. 8. C. vnde liber. ne. videlicet quis ex aliena iactura locupletetur. l. nam hoc natura. ff. de condict. indeb. & recipiendo ex eo pecunias videtur dominus cum eo contrahere, ne eum officialem deſtituat vendendo ei vſum officij. per Bened. in c. Raynutius. in verb. duas. nu. 36. cum ſeq. de teſta. *Officium in remunerationem conceſſum non reuocatur.*

8 Quartò cùm hac lege datum eſſet, vt quandiu viueret hic officiarius, reuocare eum non liceret, tunc conuentio ſeruanda eſt. l. iuriſgentium. §. prætor ait. ff. de pact. contractus enim ex conuentione partium legem accipiunt. l. 1. §. ſi conuenerit. ff. depo. l. contractus. de regu. iuris. *Areſtum.* *Officiū emptum à domino cenſetur. irreuocabile.*

9 Officiales verò Regij perpetui ſunt, nec ſine cauſa deſtitui debent, etiam ſi ad beneplacitum Regis conſtituti ſint, quod durat vſque ad mortem. c. ſi gratioſe. de reſcript. in 6. Bald. in l. iuriſpe-
10 ritos. ff. de excuſ. tuto. † Nam poſtquam eos creauit, ordinarij ſunt, & iure proprio iuriſdictionem habent. l. 1. ff. de offic. eius. & id quod noſtrum eſt, ſine facto noſtro à nobis auferri non poteſt, per regu. iuris. & maximè quia dominium & magiſtratus æquiparantur. l. qui furere. ff. de ſtatu hom. & ſicut princeps dominium rei non poteſt auferre ſine cauſa. gl. in l. 2. C. de precib. imper. offer. doct. in l. ex hoc iure. ff. de iuſtit. & iur. c. quæ in eccleſiarum. de conſtitu. facit quod Gagui. refert Reges Franciæ ita contraxiſſe cum ſuis ſubditis, quibus contractibus Reges ligantur. cap. 1.
11 de probationib. ſcripſi in præfat. ad tit. de collatio. † Ideóque ſicut princeps rem & vineam alterius auferens peccaret: vt de vinea Naboth ſcribitur, ita & qui officiales ſine cauſa priuaret. nimirum igitur ſi deſtituti poſſint vti iuris remedijs atque poſſeſſoriis: vt alibi plena manu ſcripſi. *Officiales Regij ſunt perpetui.*

IDEM *article* LXXIII. *ibidem.*

Item, ordonnons qu'en cauſes de complaintes en matiere de ſaiſine & nouuelleté, en cauſes d'applegemens, & contr'applegemens, nul ne ſoit receu à plaider par retenue, mais plaideront les parties à vne fois, & à toutes fins. Articulus quintus.

GLOSSA I.

1 VT breui decidantur cauſę reſtringit veterum aduocatorum prolixitatem per hæc verba conſtitutionis, ibi, *nul ne ſoit receu à plaider par retenue, &c.* quæ non ad iudicem, ſed ad partem referuntur, quippe aduocati non ſine magnis partium impenſis, & cauſæ retardatione longa ambage verborū, & prolixa oratione cauſas protrahebant, retinendo *Aduocatorū prolixitas reſtringenda.*

ſemper

ſemper ſibi aliquid ad dicendum : hanc igitur aduocatorum proteruitatem ad magnum partium
commodum, & totius reipublicæ tranquillitatem moderatur, vt impoſterum quicquid, quod ad
cauſæ ſuæ vtilitatem pertinere videant, id quodcunque ſit vna oratione perſtringere, & qua pote-
runt breuitate ſingula comprehendere curent: vt dicit tex. ibi, *à vne fois, & à toutes fins*, quibus pul-
chrè conſonant ea quæ not. per doct. in l. & an eandem. §. actiones. ff. de except. rei iudic.

Oppoſitiones in nouitate vt litiſpendent. &c.

2 Sed quæro quid poſsit opponi contra iſtum impetrantem literas in caſu nouitatis ? Reſpon.
cùm dies dicitur opponenti ad allegandum ſuæ oppoſitionis cauſas, eo die poteſt opponens al-
legare litiſpendentiam (ſi ſit) vel præuentionem in poſſeſſorio alibi factam inter eaſdem par-
tes, & de eadem re, & ſic excluditur nouus impetrans. l. cùm quæritur. ff. de except. rei iudic. &
cle. vlti. vt lite penden.
3 Vel ſi ſit aliquis priuilegiarius, cauſam petet remitti ad conſiliarios ſupplicationum, vel ad
alium iudicem ſuum, videlicet ad conſeruatorem priuilegiorum. cap. Romana. §. contrahentes. de

Oppoſitio generalis prævalet ſpeciali.

4 foro competen. † Quod eſt verum, ſi dum primo ſe oppoſuerit non allegauerit aliquam op-
poſitionis cauſam, vel dixerit ſe, *à toutes fins s'oppoſer* : nam ſi opponendo vnicam cauſam allega-
uerit, aliàs non poterit adducere, nec exceptiones dilatorias, nec peremptorias, quia expreſſum fa-
cit ceſſare tacitum. l. cùm ex filio. ff. de vulgari.

Saiſina poteſt acquiri etiam poſt areſtum.

5 Necnon poteſt opponens afferre aliàs fuiſſe iudicatum ſuper hac poſſeſsione, & exceptio rei
iudicatæ nunc competit. c. vno. de lit. conteſta. in 6. & dict. l. cùm quæritur. cum l. ſeq. de exceptio.
6 rei iudica. † Tamen pars aduerſa poterit dicere ſe poſſediſſe per annum & vltra à tempore
areſti. Et ſic ſaiſina acquiri poteſt etiam poſt areſtum quamobrem nec poſt annum erit exequen-
dum, antequam partes opponentes audiantur.

Oppoſitio iuſta operatur expenſarũ adiudicationem.

7 His itaque caſibus & aliis quibus oppoſitio iuſta reperitur, annullatur ſecunda executio, &
condemnatur impetrans in expenſis, teſte Berber. in viator. iuris. in practic. leg. regiar.

Baptizat opponẽs contrarias poſſeßiones.

8 Profert etiam opponens & baptizat (vt dicanicorum verbis vtar) contrarias poſſeſsiones, vi-
delicet quòd ipſe eſt qui poſsidet, non impetrans : vel ſi aduerſarius poſsideat, quod vi, clam, vel
precario poſsidet. l. t. ff. vti poſsid. & hoc poſtea licebit iuſtificare : vt docet Ioan. de Kalaguer. in
tit. de mod. proceden. ſuper nouis diſſaiſ. in ſtylo parlamen.

Rex nõ acquirit poſſeſſionem iure maioris imperij poſsidendo.

9 Item adducere poteſt, quòd poſt annum & diem fuit turbatus, vt ſuperius titulo proximo di-
10 ctum fuit, vel quòd aduerſarius ab anno non poſſedit. dict. l. t. vti poſsidetis. † Nec ad rem
pertinet huc deducere ſaiſinam illam, quam paſsim exercet Rex pro iure ſui imperij, & vt dicunt
par main ſouueraine, quia hæc retentio ad ſolam conſeruationem iuris partium tendit, non ad ac-
11 quiſitionem poſſeſsionis : † ideo nec Rex acquirit ſibi poſſeſsionem, etiam ſi per decem an-
nos poſſederit iure maioris imperij.

Manus Regia ſaiſit res cõtrouerſas inter pares Franciæ.

12 Item quando eſt controuerſia inter pares Franciæ, tunc res controuerſa remanebit in manu
ſuperioris, & (vt dicitur) *en la main du ſouuerain i. du Roy*, & demum cauſa finita totum reſtituetur
victori. In magno conſuetud. quem vocant *l'inſtruction de practique* ſcribitur.

Nouitas inter Regẽ & ſubditum.

13 Quemadmodum etiam ſi ſit controuerſia in caſu nouitatis inter ſubditum & Regem, res
controuerſa ponetur in manu Regia tanquam ſuprema, & gallicè dicitur, *en la main du Roy comme
ſouueraine*, & eo caſu eligetur vnus bonus paterfamilias, gallicè vocant *preud'homme*, qui rem
14 controuerſam reget nomine vtriuſque, & † ſic plus conceditur in Regem, quàm in priua-
tum dominum : quam in eum non habet locum querela nouitatis, verùm hic intentari poteſt à
ſubdito contra Regem.

Subditus an poßit in dominum literas nouitatis obtinere.

15 Item opponi poteſt, quòd impetrans eſt ſubditus illius, contra quem impetrauit literas noui-
tatis, ſubditum appello ratione iuriſdictionis altæ & infimæ, qui de conſuetudine non recipitur
in caſu nouitatis contra dominum ſuum, & gallicè dicitur, *entre ſeigneur & ſubiect n'a point de
nouuelleté* in ſtilo parlamen. in rubr. de cauſa nouit. §. item ſi ſubiectus. Maſuer. in ſua praxi. eod.
titu. §. item ille qui.

Confeſſoria & negatoria inter dominum & ſubditum.

16 Sed habet quidem locum actio confeſſoria & negatoria vtilis, vel officium iudicis, vel alia
remedia. de quibus Bart. in l. 1. §. huius autem. ff. vti poſsidetis. Panor. & alij in cap. conquerente de
reſtitut. ſpoliat.

Nouitas inter dominum & ſubditũ ratione tertij.

17 Niſi eſſet nouitas inter dominum, ſubditum, & alium ſimul, tunc ratione tertij conſiſteret.
argu. l. ſi communem. ff. quemadmo. ſeruit. amit. ſic cenſuit Senatus Pariſ. vt refert Ioan. Gallus in
q. per areſta. q. 184. Item 14. die & q. 26. anno quo ſuprà. Maſuer. in §. item ſi dominus iuſtitiarius.

Areſtum.

18 titul. de poſſeſſ. † Et in cùria ſuprema ex cauſa audiretur ſubditus etiam contra dominum:
vt eſt in magno conſuetud.

Regius tantũ iudex de poſſeſſorio cognoſcit.

19 Opponitur etiam, quòd is qui cognoſcit, non eſt iudex competens, vt quia non Regius, et-
enim alij iudices non cognoſcunt de poſſeſſoriis, ſecundum conſuetud. regni. Ioan. Sanxon in or-
dina. Turo. art. 22. ſuperius dixi.

Reſtabilimẽtũ fieri debet vt quis recipiatur ad oppoſitionem.

20 Ad hæc antequam iudex competens recipiat partis oppoſitionem, reus tenetur reſtituere
ſublata cum effectu, ſeu fictè, vt dicunt figuraliter, ſuper quo primitus eſt attendenda literarum
querimoniæ forma, & ſequenda, per l. diligenter. ff. manda. c. cum dilecta. de reſcript. in quibus in-
telligas quòd opponens ſemper debet ſe dicere ſaiſitum, alioqui nõ eſſet contradictor legitimus.

Procurato-

21 Præterea ad allegandum iſtam oppoſitionem, non recipitur procurator generalis, niſi ſpe-
cialiter

cialiter ſit conſtitutus ad comparendum coram commiſſario:vt teſtatur Ioan. Gallus fuiſſe deci-
ſum in hoc ſenatu.in quæſt.per areſta.quæſt.160.plenè ſcripſi io concorda.in glo.penult.de elect.
22 deroga. † Sed coram commiſſario exequente caſum nouitatis admittitur ad ſe opponen-
dum pro illo, qui eſt citatus quilibet de familia, etiam ſine procuratorio.l.1. in fin. C. ſi per vim.
Maſuer. eod. titul. §. item coram commiſſario. vbi etiam dicit pro non citato non recipiendum
quenquam ſine procuratorio,quia ibi oulla neceſsitas imminet.

...rium generale nō ſufficit ad opſitionem. Areſtum.

23 Inſuper reus ſe opponere debet, nec admitteretur idem ipſe ad impetrandum in actorem
alias querimoniæ literas,nam querimonia contra querimoniam oon recipitur,vt cenſuit Senatus
24 Pariſ.prout refert Ioan.Gallus in quæſtio.per areſta.quæſtio.114. † Imò ſi oppooens primo
cognitionis die oō petierit manum Regiam adponi, pars ſeu impetrans ſemper poſsidebit, & vte-
25 tur re peodente proceſſu,vt ſeruant curiæ Franciæ. † Tamen ratione alterius impedimenti
is contra quem defectus fuerit conceſſus in caſu nouitatis, poterit de oouo conqueri : vt cenſuit
Senatus ſecundum Aufret.in tractatu areſto.decimooctauo.Item quod deficiens.

Querimonia contra querimoniā non habet locum. Areſtum. Manus Regiæ inquiſitio quando petenda.

26 Item opponi poteſt, quòd ſuper bonis mobilibus oon datur hoc interdictum, ſed pro rebus
ſoli.l.1.§.1.ff.vti poſsidet. niſi illæ res mobiles ad oos perueniſſent ex ſucceſsione alicuius,etiam ſi
hæc poſſeſsio tota noo niſi mobilibus conſtaret, tunc quoque fuit approbata querela nooitatis à
Senatu anno 1522.& die 23.Iulij,contra hæredes cuiuſdam Matiſconen.pro quadam vidua dona-
27 trice omnium bonorum. † Et idem quando actione vniuerſali,vel generali deberētur,ideo
auditus fuit conquérens in caſu nouitatis pro conqueſtibus mobilibus ſibi donatis anno 1541.vel
quando accederent res mobiles, & cohærerent immobili, vt ſi quis ſe diceret eſſe in poſſeſsione
domus, vnà cum mobilibus in ea exiſtentibus, vel in poſſeſsione fundi cum fructibus ei cohæ-
rentibus,aut collectis.l.ſi aliena.ff.de vſucap.l.1.§.vtique.& §.ſeq. de vi & vi arma. Maſuer.eod.tit.
28 de poſſeſſ.§.item caſus nouitatis. † Necnon per interdictum vtrobi,quod *aduen* gallicè dici-
tur:vt docet Imber.in inſtit.Foren.lib.1.§.deinceps.

Areſtum. Querimonia nouitatis ſuper rebus mobilibus quando detur. Areſtum. Donatarius pro mobilibus intentat nouitatem.

29 Item licebit parti ſe oppooere pro quota aliqua parte rei ſaiſitæ, & tunc cogetur declarare
quam partem velit cootrouertere,vt demum iudex manuteneat impetrantem quoad alias partes.
30 l.qui ſeruum.§.qui in iure.ff.de interrog.action.Maſuer.eod.§.item & quia.nu.22. † Tamen
ioterim ſaiſiri poteſt ea tota res,& ad maoum Regiam poni,etiam ſi litigetur tantum ſuper dimi-
dia parte hæreditatis, vel tertia, ſed partibus auditis decernet iudex, quod impetrans leuabit fru-
ctus ex parte rei non controuerſæ.

Opponitur ne dum de tota re ſaiſita, ſed & pro parte illius.

31 Item ſi priuatus cœperit animal dans damnum intra mei dominij territorium, caſum noui-
tatis intentare potero,quia me turbat in mea iuſtitia:vt in mag.conſued.habetur.

Dominus intētans nouitatē pro ſua iuriſdictione.

Cauſes d'applegemens & contr'applegemens.

GLOSSA II.

1 IN patria conſuetudinaria vtuntur his vocabulis *applegemens & contr'applegemens*,
quæ vt intelligantur ab his, qui ſunt in patria iuris ſcripti, declarare oon verebor.
2 Et tribus modis dicitur *applegement*. Primò interdictum qoorum bonorum. † Se-
3 cundò interdictum vnde vi. † Tertiò modo dicitur oblatio illa cautiooes à ſubdi-
to præſtari ſolita domino,qui aliquam eius rem ſaſiuit,vel ſaiſire fecit, & petit ſubditus vt manus
4 iniecta in rem tollatur, offerens defendere contra dominum. † Fit etiam hæc oblatio coram
apparitore,vel iudice,quam ſi recuſet admittere iudex,aut non concedat maous leuationem,tunc
vel appellat ſubditus,vel tuetur ſuum ius coram iudice, & hoc applegemētum dicitur *applegement
de refus de pleige*, lis ſuper hac re mota,cauſa applegementi nuncupatur,& propriè hic modus di-
citur, *applegement à pleige*, gallico vocabulo pro cautiooe vel ſatiſdatiooe.

Applegemēt quot modis dicatur, & unde.

5 *Contr'applegement* tot modis dicitur,oam eſt idem quod defenſio contra applegemeota illa, *&
contra'appleger* nil aliud eſt quàm defendere contra applegementum, itaque in his cauſis vt in cau-
ſa nouitatis oe quid retineatur litigando,ſed omnia ſemel in iudicium deducantur, ſtatuitur hic

Contra applegement quid ſit.

IDEM *article* VII. *touchant le ſtyle.*

Item à certaines ordonnances faiſans mention qu'on ne reçoyue aucuns en fourniſſement à part, adiouſtons & ordonnons peine d'amende arbitraire contre les infracteurs d'icelles ſelon l'exigence du cas.

Articulus textus.

GLOSSA VNA.

1 QVIA interdum leges ooo planè ſeruantur, niſi adiiciatur pœna, ideo hîc adiungit
pœnam arbitrariam iudicis arbitrio imponendam, oe verò ideo voluntariam omni-
no intelligas, id eſt pro iudicis voluntate infligendam, ſed pro arbitrio ratione meriti
vel culpæ : ideo dicit text. *ſelon l'exigence du cas*, ſicut canones menſuram temporis in
agenda pœnitentia pro vnoquoque crimioe oon præfiguot, videlicet, vt de ſingulis dicant qua-
liter

Pœna arbitraria quomodo intelligatur.

liter vnumquodque peccatum emendandum ſit, ſed magis in arbitrio ſacerdotis intelligentis relinquendum ſtatuunt.cap.menſuram.de pœnit.diſt.1.cap.Deus.de pœnit.& remiſsio.itaque reſpiciendum eſt iudicanti, ne quid aut durius, aut remiſsius conſtituatur, quàm cauſa depoſcit, nec enim aut ſeueritatis aut clementiæ gloria affectanda eſt, ſed perpenſo iudicio, prout quæque res expoſtulat ſtatuendum eſt: planè in leuioribus cauſis promptiores ad indulgentiam iudices eſſe debent, in grauioribus pœnis ſeueritatem legum cum aliquo benignitatis temperamento ſubſequi.Marcel.in l.reſpiciendum.in princ.ff.de pœn.

IDEM *article* LXXIIII. *des premieres.*

Articulus ſeptimus.

Item, & pource qu'en telles matieres de ſaiſines & de nouuelleté, qui ſont matieres poſſeſſoires, puis aucun temps ença l'on ha procedé, comme l'on feroit es matieres petitoires, & que telles matieres poſſeſſoires, & de nouuelles deſſaiſines, doyuent eſtre traictees & decidees le plus brief & peremptoirement que faire ſe peut: Car apres les parties (ſe bon leur ſemble) peuuent proceder ſur le petitoire, & que par les fuittes & delais, que les parties prennent en telles matieres, & la longueur des plaidoyeries les procez ſont comme immortels: & les heritages ſequeſtrez ſouuentesfois en tournent en ruine & deſolation, dont en aduient ſouuentesfois grand dommage à nous & à la choſe publique de noſtre Royaume, & à tous noz ſubiects. Et auſſi puis aucun temps ença l'on a prins vne forme eſdictes matieres de nouuelles deſſaiſines, que l'on ordonne examen de teſmoings eſtre fait ſur la recreance. (Combien que les parties en telles matieres ſe puiſſent expedier par tiltres) dont les proces ſont moult retardez, & les parties grandement endommagees: Nous voulants pourueoir auſdits inconuenients, auons ordonné & decerné, ordonnons & decernons que doreſnauant en toutes telles matieres poſſeſſoires de nouuelles deſſaiſines, tant complainctes qu'applegements, affin que les choſes ſequeſtrees ne viennent en ruine & deſolation (comme elles ont faict au temps paſſé) que la recreance ou iouiſſance des choſes contentieuſes ſera adiugee par les lettres & tiltres des parties, ſans les mettre ſur ce en aucune preuue, ſinon que ce ſoit cauſe, où il n'ait nulles lettres ne tiltres, & que ſans preuue de teſmoings ne puiſſe eſtre expediee en recreance.

GLOSSA I.

Recredẽtia ſit ex literis & titulis.

1 HIC articulus prætermiſsis eius præfationibus ſtatuit recredentiam literis & titulis adiudicandam parti ſine alia probatione, niſi talis eſſet cauſa in qua nullæ eſſent literæ vel tituli, & quando recredentia iudicati non poſsit ſine probatione teſtium: de hac materia multa ſcripſi in §.1.de ſenten.exec.quæ hîc non repetam, vbi etiam mala quæ ex ſequeſtratione proueniunt refero.

Poſſeſſoriũ quid.

2 Sed quia hic text. facit mentionem de poſſeſſorio & petitorio, ideo videndum eſt quid dicatur poſſeſſorium. Reſpon. quando agitur de poſſeſsione alicuius rei, & materia poſſeſſoria cum cauſa vertitur ſuper poſſeſsione.glo.& doct.in l.fi.C.qui legit.perſo. ſtandi. Panor.& alij rubr.de cau.poſſ.ſic & iſtæ ordinationes tractant hanc materiam poſſeſſoriam.

Petitorium quid ſit.

3 Petitorium vero dicitur, cùm de dominio agitur, & proprietate ſeu iure rei, vel eius reſtitutione, teſte Specul.in tit.de petitorio.§.1.doct.in l.naturaliter.§. nihil commune.de acquir. poſſeſſ. & probatur in l.is qui deſtinauit.ff.de rei vendicatio. Carol.Ruyn.conſil.164.quamuis ex his.col. 3.nu.7.in 5.vol.plenè.Fernan.vir egregius & doctor Tholoſa.in interpretat.§.nil commune. in 2. præfa.ff.de acquir.poſſeſſ.

4 Vnde Lanfr. in repet.cle.vnicę. col.1. de cauſa poſſeſſ. ait aduocatum in hoc cautum eſſe debere: nam ſi quæſtio ſit de poſſeſsione, vt ſi quis dicat ſe poſsidere, & petat manuteneri, tunc dignoſcet eſſe poſſeſſorium, ſi verò dicat ſe dominum, & talem declarari, tunc petitorium eſſe.

Cõcluſio libelli inſpicitur ad diſcernendum poſſeſſoriũ à petitorio.

5 Et ad hoc diſcernendum concluſio libelli non narratio debet inſpici, ſicut concluſio contractus.l.ſi voluntate.C.de reſcinden.vendi. Bartol.in l.Aurelius.§. Sticho.ff. de liber. legat. & in l.ſi oleum.in fi.cum l.ſeq.de dolo.Bald.in rubr.C.ſi cert.peta.Alex.conſi.121.viſo proceſſu.col 2. & 4. in primo vol.& conſi.117.viſo.in 2.vol.Iaſ.in §.omnium.col.16.de actionib.in inſti.& in l.ſi prius. nu.33.ff.de noui operis nunciat.

6 Rationes

6 Rationes iſtæ ſunt etiam aſsignatæ in c.1. & c.8.& aliis in locis tracta. de ſenten. execut. & in tracta.de cauſ. poſſeſſor.benefi.vbi reliqua de hac tractabuntur materia inferius.

7 Quo loco non erit alienum ſubnectere aliquot differentias inter materiam poſſeſſoriam & petitoriam: nam poſſeſſoria ſummariè, petitoria plenariè tractari debet, vt ſuperius diximus artic.3.

Differentia inter poſſeſſorium & petitorium.

8 Secunda ſequeſtratio fit ſuper poſſeſſorio, ne partes ad arma veniant.l.æquiſsimum.ff.de vſufruct.& res ponitur ad manum Regiam in hoc regno, vt dictum fuit, ſed in petitorio ſequeſtratio regulariter eſt prohibita.l.vna.C.de prohibi.ſequeſt.ſcripſi in tract.de ſequeſtr.infrà.

Sequeſtratio an habeat locum in petitorio.

9 Tertia differentia eſt, quia licet petitorium fuerit prius intentatum, tamen ſuſpendetur, ſi pars vellit agere poſſeſſorio, non econuerſo.c.paſtoralis.de cauſa poſſeſ.

Poſſeſſorium facit ceſſare petitorium.

10 Quarta quando poſſeſſorium & petitorium ſimul deducuntur in iudicium, prius iudicandum eſt ſuper poſſeſſorio, quàm petitorio.c.2. & c.cùm dilectus. & c.cum eccleſia. de cauſa poſſeſ. hodie verò prohibetur vtrunque ſimul cumulari, vt dicetur infrà. ſallit in vtrobi pro rebus mobilibus, in quibus vtrunque ſimul intentantur, nec conſtitutio Regia in hoc habet locum.

Cumulatio petitorij & poſſeſſorij an fiat.

11 Quinta ſuper poſſeſſorio poteſt procedi etiam tempore feriato: vt dicunt quidam, & referunt Do.de Rota. deciſio.140.tempore feriatum.in notab. maxime in poſſeſſorio.reintegrandæ.
Guido Papæ in ſtatut.ſi quis.in verb.clandeſtine.verſi.quæro, an reintegratio. quod eſt verum in.
12 feriis introductis ad ſolam hominum vtilitatem. † Secus in feriis ad Dei gloriam, vel Sanctorum introductis.Bart.in extrauagan.ad reprimẽdum.in verbo,ſummariè.col.2.conſuluit Paul.
conſi.401.viſo proceſſu.col. 2.in primo vol.

Feriato die an procedatur in poſſeſſorio.

13 Sexta adultus ſine curatore, & filiusfamilias abſque patris conſenſu poſſunt intentare poſſeſſorium, diuerſum eſt in petitorio.l.fin.§.neceſsitate.C.de bonis quæ liber.l.fi.C.qui legit. perſon. l.vna.ſi per vim.

Filiusfamil. etiã ſine patris cõſenſu intẽtã poſſeſſorium.

14 Septima differentia, in poſſeſſorio non admittuntur exceptiones requirentes altiorem indaginem.l.3.§.ibidem.ff.ad exhib.Bart.& alij in l.fin.C.qui legitimas perſonas ſtandi.& in l.momen-
15 taneæ.vnde vi.Sanſon in conſuetud. Turonen. artic. 26. rubr. *des retraictz.* † Et dicuntur
altiorem habere indaginem, quando non poſſunt diſcuti nec examinari intra illud tempus, quo
principale. Bart.in extrauag.ad reprimendum. in verbo, ſummariè. Angel.in §.æquè.col.9.in fin.
& ſeq.de except.in inſtit.Alex.in l.ille à quo.§.ſi de teſtamento.ff. ad Trebel. vel committitur iudicis arbitrio.Et iſta eſt communis reſte Socin.conſi.59.capio primum.col.2.in 3.vol.

Exceptiones quæ ſunt admittendæ in poſſeſſorio.

16 Nos ſeruamus vt in recredentia quidem non recipiautur hæ exceptiones, ſed in pleno poſſeſſorio cauſarum beneficialium ſic, quia de petitorio hi iudices Regij non cognoſcunt.

17 Octaua in poſſeſſorio quis agit etiam ſine mandato nomine alieno.l.vna. C.ſi per vim. diuerſum eſt in petitorio.l.1.C.de procur.l. nemo alieno.ff. de regu.iur. hoc etiam non vidi ſeruari in poſſeſſorio, vt quis recipiatur in Franciæ curiis ſine mandato, quinimo in vtroque mandatum exigimus.

Mãdato carens tamen etiã pro alio agit poſſeſſorio.

18 Nona de iure ciuili à ſententia lata ſuper poſſeſſorio non appellatur. l.vna.C.ſi de momen. poſſeſ.gloſ.& doct. in cap.1.de cauſa poſſeſ.ſecus eſt in petitorio, per totum tit. ff.& C.de appel.
19 † Hodie in forenſi iudicio ſeruatur,vt appellari etiam à recredentia poſsit,nihilominus ſen-
tentia mandabitur executioni non obſtante appellatione,& ſine illius præiudicio: vt Bart.in dict.
l.vna.docet, quæ opinio eſt hodie per ordinationem Regiam approbata: vt eſt in artic. 5. tit.de
ſenten.execut.vbi ſcripſi in primo tomo. commenta.in has conſti.

Appellatio à ſentẽtia ſuper poſſeſſorio non admittitur.

20 Decima differentia, quòd ſententia ſuper poſſeſſorio profertur ſuper ipſa poſſeſsione,in petitorio pronunciatur ſuper dominio,vel iure rei. Bart.in l.1.col.2.C.quorum bono.Bal.in l.penul. col.2.ſi à non compet.iudic.

21 Vndecima in poſſeſſorio non eſt locus reconuentioni, ſecus in petitorio. Spec. in tit. de reconuent.§.2.verſic.ſed quid ſi agebam.per l.fin.C.qui legiti.perſon.Ioannes Andr.& alij in c.cùm dilectus.de cauſa poſſeſ.

Reconuẽtio non habet locũ in poſſeſſorio.

22 Duodecima cauſa poſſeſſoria non eſt ſpiritualis, etiam ſi ſit ſuper beneficio, vel re ſpirituali, teſte Bal.in cap.vno.apud quem vel quos.& in l.penul.col.penul.ſi à non competen.iudic. Nicol.Milius.in verbo, ſpiritualis cauſa: quia non continet medulam veritatis. Panor.& alij in cap. literas. de iuramento calum. Guido Papæ in ſtatut.ſi quis.in verbo,clandeſtine.verſicu.ſed iuxta materiam alibi de hoc ſcripſi.

Poſſeſſoriũ etiam ſuper beneficio nõ eſt ſpirituale.

23 Decimatertia differentia eſt, quòd iudices Regij licet laici cognoſcunt in hoc regno de poſſeſſoriis beneficiorum, & omnium rerum ſpiritualium, & iurium. Guido Papæ hoc docet q.1.in
deciſ.Delphin.& q.85.& q.552. & conſi.68.& 149. Aufre. quæſt. 470.& in repet. cle. 1.col. 77. de
offic.ordina. Maſuet.in rubr.de iudic.§.item ad iudicem. Benedict in repetitio.cap. Raynutius.in
24 verbo, & vxorem. nume. 369. de teſtam. & hodie hoc eſt notorium in hoc regno. † Ta-
men nunquàm cognouerunt, nec cognoſcunt de petitorio, quod eſt ſpirituale, & ad ſpirituales
pertinet.docto.in c.2.de iudic.& in cap.1.& 2.de cauſa poſſeſ.& propriet.

Laici cognoſcũt de poſſeſſorio beneficiorum.

25 Decimaquarta, ſi cauſa ciuilis & criminalis ſimul concurrant, cauſa ciuilis poſſeſſoria diſcuti prius debet, quàm altera.l.1.ſecundum vnum intellectum.C.de appel. Bald.in addit.ad Spec. in tit.de appel.verſic.ego ago.& in diſput.incip.accuſatus.

Ciuili poſſeſſoriũ prius criminali diſcutiendũ.

Semiplena probatio in poſſeſſoriis.

26 Decimaquinta differentia eſt, quia cauſa poſſeſſoria eſt leuis præiudicij: ideóque ſemiplenæ ſufficiunt probationes, ſecus in petitorio, teſte Bart. in l.1.col.2.C.quorum bono.& in l.2.vbi in rem actio exerceri debeat. Matheſilla. not. 2.nota quòd in iudiciis docto. in cap.cùm cauſam. col.2.de probat. & in conſi. 56.in cauſa. col. 1. vſus tamen foren. requirit in vtroque probationes ſufficientes.

Teſtiū recognit.ōnō expectatur in poſſeſſorio.

27. Decimaſexta, in cauſa poſſeſſoria ſcripturæ ante recognitionem teſtium fidem faciunt.text. in l.fi.& ibi Bal.in §.oppo.C.de edi.diui Adria.tollen.licet ſecus in petitorio. auth. ſed nouo iure. vbi duct.C.ſi cert.pet.l.comparationes.C.de fide inſtru.plenè ſcripſi in tract.de chirograph.recognit.in 1.tomo.

Inte dicta pro mobilibus rarò tantum ntur.

28 Decimaſeptima, remedia poſſeſſoria pro re mobili rarò dantur, ſaltem de conſuetudine ſi- nc immobilibus, vt ſuperius dictum fuit artic.5.ſed petitorium ſic.l.1.§.illud.ff. de vi & vi arma.l.1. §.penult.vti poſſide. quia vilis & abiecta eſt mobilium poſſeſſio. gloſſ.in l.rem quæ nobis. ff. de acquiren.poſſeſſ.

Regula, dolo facis, non habet locum in poſſeſſorio.

29 Decimaoctaua, regula dolo facis petendo, quod ſtatim reſtituturus es, non habet locum in poſſeſſorio, ſaltem recuperandæ.l.dolo.ff.de doli except.& l.dolo.de regul.iuris.ſecus in petitorio, gloſſ.in l.1.C.quorum legato.& regul.dolo.de regul.iuris.& in l.1.§.qui vi.vbi Bart.de vi & vi arma.Philip.Franc.in c.ſi beneficia.de præben.in 6.Angel.in §.1.col. 22. de excep.in inſtit. Vincen. in l.ſi ſocer.§.fi.ff.ſolu.matr.

Annus ſunt poſſeſſoria, & quid in petitoriis.

30 Decimanona differentia, quòd poſſeſſoria remedia regulariter poſt annum non dantur.l.1. in fin.ff.de interdict.l.1.vbi Bart.vti poſſid.& ſuperius dixi artic.1.& Guido Papæ in ſtatuto ſi quis. in dicto verbo, clandeſtine.verſic.ſed quid de ſtatuto.ac in deciſio. Delphina.quæſt.552.in materia poſſeſſoria.ſed petitoria vſque ad triginta annos plerunque extenduntur.l.omnes.C.de præſcriptione 30.vel 40.annorum.

Infamiā non irrogat ſententia poſſeſſorij.

31 Vigeſima differentia, quòd ſententia ſuper poſſeſſorio lata non infamat.l.neque.ff.de vi & vi arma.gloſ.in l.in interdictis.ff. de interdict.& in l.ceſſat.de actio. & oblig. ſecus ſuper petitorio infamante.l.1.& per totum.ff.& C.de his qui notan.infa.

Maritus in poſſeſſorio uxoris agit etiam ſine illius mandato.

32 Vltima de conſuetudine in hac patria maritus in perſonalibus & poſſeſſoriis competentibus vxori agit ſine vxore, quod probatur in l.maritus. C. de procurat. ſecus in petitoriis & realibus, quia tunc maritus cum vxore agit, & conuenitur.l.doce ancillam.C.de rei vendic.& Ioan.Fabr.in §.fuerat.col.1.de actionib.in inſtit.& in l.1. C. de bonis mater. Boer.in §. 4. de conſuetudine iuris ſtatus perſon.

Actiones poſſeſſoriæ an ſint reales, an verò perſonales.

34 Actiones poſſeſſorias voco competentes pro poſſeſsione, quamuis Chaſſa. in conſuetud. Burgund.in rub. *des droictz*. §.5.dicat accipi pro actionibus realibus, quæ dicuntur vendicationes, quod non eſt verum, nec inuenitur in iure, quòd actio poſſeſſoria dicatur realis. nam ſi eſſet in rem, aduerſarium poſſeſſorem fateretur, quare de poſſeſsione non ageretur. l.is qui deſtinauit.ff. de rei vēdic.§.omnium.de actionib.in inſti.vnde potius hoc caſu dicerem eſſe petitorium, & quia hoc tam facile eſt, vt non egeat probatione, ob id miſſum facio. Alias multas proferrem differentias, ſed aliæ omnes, ſaltem quæ obſeruantur, ſub iſtis comprehenduntur.

CHARLES VII. *artic. LXIII. ibidem.*

Articulus octauus.

Item, ordonnons qu'en cauſes de complainte en matiere de ſaiſine & de nouuellete dont les exploictz contiendront le cas, & auſsi en matiere d'appel, les parties des ce que la iournée de l'adiournement ſera eſcheue, & apres la preſentation faicte ſoyent preſtz de plaider les cauſes ſans demander delay en la matiere, car en icelles matieres les parties doibuent eſtre inſtructes de leurs faictz.

GLOSSA VNA.

Dilatio non datur in poſſeſſorio.

1 STatuit, quo celerius cauſæ poſſeſſoriæ nouitatis decidantur, vt partes dicto die præſtò adſint, & in termino, ne dilationem petant, quia de propriis factis inſtructæ debent eſſe.

Requiſita in interdicto uti poſſidetis.

2 Quo loco non erit alienum inſerere requiſita in interdicto vti poſsidetis, quibus præhabitis iudiciorum hanc aleam ſubire non tantopere pertimeſcamus. Primùm igitur requiritur eum poſsidere, qui hoc experitur interdicto. §.retinendæ. de interdict.in inſtit. vide quæ dixi ſuperius artic.2.

Immobilia an tantùm accōmodentur in interdictū uti poſſidetis.

3 Secundò quòd rem ſoli & immobilem poſsideat.l.1.§.hoc interdictum.ff.vti poſsi. ibi de ſoli poſſeſſore ſcriptum eſt, datur etiam pro quaſi poſſeſsione iurium.c.licet.de prob.ſiue illa iura ad-
4 hæreant rei mobili, ſiue non. † Curia enim Franciæ pro quocunque iure ſaiſinam ſeu caſum nouitatis recipit, & quaſi omnes cauſæ ſunt de talibus: vt docet Guid. Papæ deciſ Delph.q. 552.in materia, quamuis olim inter doct.controuerſum ſit.in l.ſi certis annis.C.de pact.& in cap. querelam.de elect.Guid.Papæ in ſtatu.ſi quis.in verb.vel quaſi.Io.Fabr. & alij in §.æquè.de act.in inſti. & hoc ſeruatur in Francia.

5 Tertio

5 Tertiò quòd res ſit talis, in quam poſſeſsio cadat, vel quaſi.d.l.1.§. hoc interdictum. in omnibus etiam poſſeſsionibus, quæ ſunt ſoli ſioe dubio locum habebit, dummodo poſsideri poſsint, vt quia res ſacræ poſsideri non poſſunt.l.qui vniuerſas.§.1.ff.de acqui.poſſ. vode oon poſſet laicus petere ſe maouteneri in poſſeſsione percipieodi decimas, vel alia ſpiritualia cùm ad ea ſit incapax. c.cauſam.de præſcrip.c decernimus.de iudic.

6 Quartò quòd turbetur, & inquietetur.dict.l.1.§.huius autem. & §.illud.& l.vim facit.quod vi aut clam.& l.vna.C.ſi per vim vel alio modo.

7 Quintò quòd ille qui turbatur non poſsideat vi, clam, vel precariò, alioqui noo poteſt hoc iuuari interdicto.dict.l.1.in fi.ille tamen qui allegat poſſeſſorem eſſe violentum, vel clandeſtinom hoc debet probare, non poſſeſſor, vt docet Bart.in l.2.in fin. ff. de itinere actúque priuat. refert Guido Papæ in ſtatu. ſi quis.in verb.vel quaſi.verſi.ſed an hoc caſu.

Qualis poſſeſsio requiratur in nouitate.

8 Sextò quòd poſsideat tempore litis conteſtatæ.§.ſed hodie.de interd.io inſtit.gloſſ. in l.extat. ff.quod metus cauſa Bart.in l.1.in fin.ff.vti poſsideris.& in l.vna.C.eod.Rofred.in 2. parte libelli. 9 rubr de interdict.vti poſsideris. † Quod debet intelligi quando alius probaret ſe medio tempore poſſediſſe, alioqui ſufficit probare poſſediſſe tempore turbationis, & per hoc præſumetur etiam tempore litis conteſtatæ poſſediſſe, teſte Areti.in dicto §.retinendæ.& Matth.de Afflict.in deciſio.Neapolit. 394.eccleſia. Alexan.coosil.88.quooiam.col.2.in 5.vol.Barb.conſi.25.clementiſ- 10 ſimum.col.1.vol.4.Soci.conſil.59.viſis actis.col.2.vol.4. † Ratio eſt, nam cùm agamus de poſſeſsione præſumenda, præſens poſſeſsio eſt potior præterita, quia de præſenti poſſeſsione conſtat per veritatem, de alia non: vt not.docto.in l.fina.C.de edicto diui Adria.tolleo. Bald. cooſi. 36.factum ſic ſe habet.in fi.vol.1.& ſuperius ad alium effectum ſcripſi.

Quòd poſſeſſionis tēpus probādū eſt impetranti literas nouitatis.

11 Septimò quòd ab anno citra poſsideat.l.1.io fin.ff.de interdict. ideo in literis ſaiſinæ dici ſolet, *depuis an & iour en ça*, alioqui ad ſaiſinam ſimplicem recurrendum eſſet.de qua ſuperius ſcripſi artic.2.

Anno proximo poſſediſſe requiritur in interdicto uti poſſidetis.

CHARLES VIII. artic. XXXII.

Item, ordonnons qu'aux cauſes de complainctes en matiere de ſaiſine & de nouuelleté, dont les exploicts contiendront le cas, & auſsi en matiere d'appel, les parties de ce que la iournée de l'adiournement ſera eſcheuë, & apres la preſentation faicte ſoyent preſtes de plaider les cauſes ſans demander delay en la matiere: car en icelles matieres les parties doibuent eſtre inſtruictes de leurs faicts.

Articulus nonus.

GLOSSA VNA.

1 HIc repetitur, quod fuit ſtatutum & dictum artic. præced. veruntamen qoia hîc de ſaiſina ſeu poſſeſsione loquimor, ne quod ad vſum forenſem pertiuet, intactum relinquam, operæpretium eſſe putaui in medium proferre, quæ ſiot hæ perſonæ, quæ io hoc regno Franciæ ſine apprehenſione vera poſſeſsionis ſunt per conſuetudinem 2 ſaiſitæ & poſſeſſores. † Cum hoc maximè contra ius eſſe videatur, quo paſsim traditur poſſeſsionem non acquiri oiſi ſit apprehenſa.l denique.ff.ex quibus cau. maio.l. commiſſa. de publ. 3 gloſſ.in l.fi.C.de ſac.ſan.eccl.c.2.de conſue.vbi iurium interpretes. † Nec quidem princeps vendendo transfert poſſeſsiooem, nec domioium ſine traditiooe. Bal. & And in c. 2. de no.forma fidel col.pe.niſi. princeps gratiam impertiatur alicui, & tunc quidem etiam ſolùm transfert dominium, non autem poſſeſsionem.cap.ſi tibi abſenti.de præbeo.in 6.nam quælibet gratia priocipis dicitur eſſe priuilegiata. Ioan.And.in c.olim.de verbo.ſignifi.Iaſ.refert conſil. 148 viſo proceſſu.col.2 oum.4.in 4.vol.

Saiſina ſine apprehēſione eſt contra ius ſcriptum.

Princeps nō trāſfert poſſeſsionē con trahendo.

4 Primum igitur ſcieodum eſt, quòd ſaiſire duo ſignificat. Primò manum iniicere, qoaſi rem manu capere ſeu occupare.text.in c.pe.§.nos igitur.de immu.eccle.in 6.declarat belliſsimè do. Tiraquel.in tract. *le mort ſaiſiſt le vif.* in prio.& actiuè ſignificat.

Saiſire duo ſignificat.

5 Secundò ſaiſire eſt aliquem poſſeſſorem facere, ſeu transferre poſſeſsionem, vnde conſuetudo illa vulgata mortuus ſaiſit viuū, ideſt, poſſeſſorem facit, & ſaiſina ferè dicitur poſſeſsio, & caſus 6 ſaiſinæ & nouitatis vocatur interdictum vti poſsideos. vt ſuperius ſcripſi & paſsiuè. † Hæc igitur eſt cooſuetudo generalis in toto regno Franciæ, quòd mortuus ſaiſit viuum, id eſt poſſeſſio defuncti quaſi coniunctim deſcendit in hęredes. iuriſconſul. in l.cùm miles.ff.ex qui.cau.maio. { & cootinuatur in hæredes tam ex teſtamento quàm ab inteſtato.§.diutina.de vſucap.in inſtit.& confeſtim poſt mortem tranſit.l.liberto.in fin.ff.de annuis legat.} adeo vt mortuus aperiat oculos viuentis.vt docet Bal.in l.fi.C.commu.de manu.qui moriens facit poſſeſſorem viuentem ſimulatque moritur, & illa poſſeſsionis contiouatio dicitur ſaiſina, & facit poſſeſſorem verum, licet fictus ſit actus, vt ſuperius dixi in præfat.tit.huius: alioqui caſum oouitatis intentare non poſſet hîc poſſeſſor conſuetudinarius.

Saiſire paſsiuè ſeu trāslatiuè.

Mortuus ſaiſit uiuum.

7 Sed quamobrem inuenta ſit hæc conſuetudo? Reſpon. vtilitatis publicæ gratia, vt finis litibus breui imponatur.l.properandum.C.de iudi.cap finem.de dol. Etenim vtile eſt tam diuitibus, quàm pauperibus, vt breui lites decidantur, vt hodie decem dierum interſtitio intantum partes

Ratio cōſuetudinis quod mortuus ſaiſiat uiuum.

progrediantur. quantum olim via ordinaria vix decem aunis conſequebantur, vt docet Berber.
In viator.iuris.in pract.legum Regiar.in princ. Attamen ſatis longa eſt via hodie, ſed non ſicut
8 in petitorio. † Inuenta quoque eſt, ad vitandum tot circuitus adiſpiſcendæ poſſeſsionis, &
vt hæres vel alius, cui bona delata ſunt, quàm cito fruatur illis bonis, & iudices per poſſeſsio-
nem has cauſas eleriter percurrere poſsint, & quaſi breui manu poſſeſsio perueniat ad heredes.

Mortuus ſaiſit viuum & contra ius ciuile, ſed ſecundù ius canonicum.

9 Et quamuis hæc conſuetudo ſit contra ius, quia in acquirenda poſſeſsione requiritur appre-
henſio, vt ſuperius dictum fuit.l.3.cum multis aliis.ff.de acquir.poſſ.& hæres non habet poſſeſsio-
nem rerum hæreditariarum regulariter, licet dominium habeat.l.cùm hæredes.ff.de acquir. poſſ.
10 † Tamen iſtam conſuetudinem approbat ius canonicum.in cap.2.de conſue.nec eam im-
probat omnino ius ciuile in quibuſdam caſibus l.raptores.C.de epiſc.& cle.quamobrem iſta con
ſuetudo ex cauſis grauiſsimis inducta nequaquam eſt odioſa, vel reſtringenda: imò tanquam
11 perutilis amplianda, † Nec ſolent iudices in hoc regno agentem poſſeſſorio ratione hære-
ditatis ſibi delatæ excludere, quicquid dicant doct.ſuper hoc.

Conſanguineus proximus eſt ſaiſitus.

12 His igitur præmiſsis videamus iam qui dicantur ſaiſiti, ſeu poſſeſſores continui ſine appre-
henſione per noſtram conſuetudinem. Et primum de proximo conſanguineo, quòd ſit ſaiſitus &
poſſeſſor bonorum paternorum, vel ſui alterius conſanguinei nemo dubitat, ob id non plura de
eo diſſeram. citabo tantùm Io.Fab.in §.ſumma.de interd.in inſt.pleraſque ſuper hoc allegat con-
ſuetudines Do. Tiraquel.in ſuo tractat.c. *le mort ſaiſiſt le vif.*

Saiſina extenditur etiam ad quecunque occupata per tertium.

13 Etiam ſi alius occupauerit poſſeſsionem poſt mortem teſtatoris, nam teſtator moriendo mi-
ſit eum in poſſeſsionem, quæ ſine facto ſuo ab eo non poteſt auferri.l.id quod noſtrum.ff.de reg.
iur.hoc docet Bald.in rub.de cau.poſſ.col.3.& Alex.conſi.82.perſpectis.col.2.nu.5.in 2. volumine
14 † Secus ſi teſtator tempore mortis non habuiſſet poſſeſsionem, quia tunc quam non habet,
in alium tranſmittere non poteſt.Cun.& Iaſ.in l.Pomponius.ff.de acquir.poſſ. Sed quamcunque
habet, proculdubio transfert: alioqui conſuetudo eſſet eluſoria, vt dicit Iaſ.conſil. 85.quando. in
fi.in 3.vol.& ſic fuiſſe iudicatum Mediolani refert idem Iaſ. conſi. 146. præſuppoſito. col. 1.in 4.
vol.& Bened.in cap.Raynutius.in verb.mortuo.2.num. 72.& 77. de teſta. & Chaſſa. in conſuet.
Burgund. in tit. *des ſucceßions.* §.2. gloſſ.1.Bello.lib.4.ſupputa.c.15. Et ita vtimur in noſtra Gallia,
teſte Tiraquel.in 3. decla.5.partis, vt hæres poſſeſſorio agat contra eum, qui occupauit.

Saiſina ſine aliquo actu poſſeſſorio.

15 Etiam abſque aliqua immixtione, vel alio actu poſſeſſorio, alioqui ſi requireretur apprehen-
ſio ad acquirendum poſſeſsionem, nil prodeſſet hæredi conſuetudinaria hæc ſaiſina, cùm de
iure ſatis continuatum ſit dominium in ſuos.l.in ſuis.ff.de lib.& poſth.& conſuetudo eſſet eluſo-
ria contra l.ſi prætor.ff.de iud.quicquid dicat Bello.in d.lib.4.ſuppu.cap.15. quia hoc conſuetudo
noſtra non requirit, nec ego &c.

Inſtitutus hæres eſt ſaiſitus.

16 Secundò hæres inſtitutus etiam cenſetur ſaiſitus vi præfatæ conſuetudinis, mortuus ſaiſit il-
lum viuum, cui detulit vniuerſam hæreditatem, aut quotam illius partem, & conſuetudo mit-
tit eum in poſſeſsionem. Chaſſa.in conſue.Burgun.in tit. *des ſucceßions.* §. 4. Bened.in verb. mor-
tuo.2 numer.78.& 83.de teſtament.quia venit ex voluntate declarata ab ipſo teſtatore, ſicut exe-
cutor teſtamenti, de quo infra dicam. { Vnde in quibuſdam regionibus dicitur defunctos hære-
dare viuos, ideſt, in poſſeſsionem mittere, vt docet Iacobus Curtius in lib.coniectura.1.c.6. & c.
ſeq.vbi dicit, hæredem eum quo lis mouetur, non poſſe hoc agere interdicto: quia conſtare de-
bet eſſe prius hæredem.§.planè.de teſta.milit. Sed nos alio iure vtimur: quia verum hæredem lex
poſſeſſorem facit: ob id ſi alius eum turbet, agere poterit interdicto vti poſsidetis, ſicut alius tur-
bans.in l.1.& per totum.ff.vti poſsid.vbi non requiritur quòd appareat aliquem eſſe poſſeſſorem,
ſed dicere ſe talem eſſe, & iuſta poſſeſsio, vel iniuſta, quoad hoc, non quæritur.l.2. & ſeq.ibi-
dem. & hoc interdictum proponitur, vt iudex videat quæ poſſeſsio vincat: & tunc ſi videat hære-
dem ſe dicentem non eſſe verum hæredem, & ſic non potuiſſe habere iuſtam poſſeſsionem: ideo
aduerſarium iuſtum poſſeſſorem eum titulo manutenebit. }

Extranei filius in regno decedentis eſt ſaiſitus.

17 Amplia procedere etiam in filio extranei in regno decedentis, vt ſi filius talis in regno à mu-
liere regnicola duxerit originem, is de iure ſuccedit ſuis parentibus, etiam ſine literis naturalita-
tis, vt abundè in tract.de literis natural.in 2.tomo conſtit.Regiar.ſcripſi, adducendo areſta: is ergo
erit etiam ſaiſitus.

Adoptiuus filius eſt ſaiſitus.

18 Imò etiam adoptiuus hæres inſtitutus à ſuo patre adoptante erit ſaiſitus per hanc conſuetu-
dinem generaliter loquentem, quia verè hæres eſt, ſi ſit inſtitutus, vt no. in l.ſi arrogator. ff. de
adop.& huius ſententiæ eſt do.Tiraquel.in 13.decla.2.partis.facit l.quidam.ff.de verb. oblig. nam
poſtquam extraneus eſt ſaiſitus, vt dicetur, ſic & hic adoptiuus.

Ligitimatus filius inſtitutus eſt ſaiſitus. Areſtum.

19 Idem iuris eſt in eo filio, qui tantum eſt legitimatus, quia hîc nihil à naturalibus & legitimis
differt.§.& quoniam.& §.ſit igitur licentia.in authen.quib.mod.natura.effici.legi.colla.6.& ita iu-
dicauit ſenatus Pariſi. vt docet Ioan. Gallus. in quæſtione per areſta. quæſt. 142.domi. Carolus
D'eſpaigne.

Emâcipatus filius eſt ſaiſitus.

20 Item etiam ſi eſſet filius emancipatus, & ſic bonorum poſſeſſor eſt etiam ſaiſitus, quia in ef-
fectu hæres eſt.l.1.ff.de bo.poſſ.l.in conditionibus.§.ſi patrem.de cond.& demonſt.§.quos.titu. de
21 bono.poſſ.in inſt. † Hæreditatis enim nomine venit bonorum poſſeſsio.l. hæreditatis. vbi
ſcripſi.

ſcripſi.ff.de verb.ſignifi.l.1.& l.qui patris.C.vnde lib.quia illa ſolennitas antiqua in honorum poſſeſsionibus eſt hodie correcta.l.fi.C.qui admitti. & differentia inter ſuos & emancipatos eſt ſublata.§.nullam.in auth.de hæred.ab inteſta.venien.coll.9. ¶ Tamen hæc conſuetudo non habet locum in baſtardis, qui non reciperentur allegantes ſe ſaiſitos, nec etiam exteri & albini, vt ſtatuit Carol.ſextus Rex Franciæ, anno 1386.die 5.Septembris, vt patet lib.antiq.ordinat.folio 117.

22 Etiam hæredis hæredes ſaiſiti erunt.cum Io.Fab.dicat hæredem ſaiſitum in §. ſumma. & in §.retinendæ.de interd.in inſtit.ergo & iſte, quia hæredis nomine omnes veniunt.l. hæredis. & l. ſciendum.ff.de verb.ſignifi.& conſuetudo generalis eſt.& ita tenuit Chaſſan.conſi.67. nobilis.col.

23 verſi.quintum & vltimum dubium.poſt Spec.in tit.de teſta.§.ſequitur. verſi. ſed pone.& Ioan. Fab.& Alb.in l.fin.C.de edicto diui Adria.tollen.Bal.conſi.186.quia.col.2.vol.1.vt refert do.Tiraquel.in 2.parte declara.5.licet teneat contra, eo quòd duæ concurrerent fictiones,videlicet, vt ficte transiret poſſeſsio in alium, & ficte eadem poſſeſsio tranſmitteretur, † Sed non video quòd ſit duplex fictio ac, fateatur eſſe plures, veruntamen poſſent concurrere, cum ex diuerſis proueniunt, & ad diuerſa tendant.l.ſingularia.ff.ſi cer.peta.Bart.in l.ſi is qui.ff.de vſucapin.& conſuetudo dicit mortuum ſaiſire viuum: ergo primò mortuus ſaiſiuit,& fecit poſſeſſorem primum hæredem, & hic primus hæres moriendo fecit poſſeſſorem ſecundum hæredem, & ſic hæredem hæredis, & ita dicitur in ſubſtituto inferius qui dicitur ſecundus hæres.

Hæredis hæres eſt ſaiſitus.

24 Etiam ſaiſitus eſt hæres.ſiue ex aſſe, ſiue in quota.l.ex facto.2.ff.de hæred.inſtit.quia eodem priuilegio & fauore vtitur vterque.l.fi.C.de edict.di.Adria.tol.gloſſ.& doct.in l.quoties.C.fami. erciſcun.Chaſſa.dicto conſi.62.ex verbis.col.penul.

Hæres ex quota parte eſt ſaiſitus.

25 Vnde filius inſtitutus in ſua legitima erit ſaiſitus, quia hæres veriſsimus eſt in illa.l.1.§.illud. ff.quo.leg.Guido Papæ.quæſt.458.in diſpoſitione.Bened.in verb. in eodem teſtamento. t. nume. 26o.de teſta.

Filius eſt ſaiſitus in ſua legitima.

26 Idem in hæredibus ſuccedentibus ex conſuetudine in mobilibus: vel in immobilibus, vt vtrique ſaiſiti ſuit in illis bonis, in quibus de conſuetudine ſuccedunt, quia non video rationem differentiæ inter iſtos, quia vtrique ſunt hæredes, ergo & ſaiſiti, nimirum ſi poſſeſſorium quotidie proſequantur, vt paſsim in curiis vidi ſeruari.

Mobilii ſeu immobilium hæres eſt ſaiſitus.

27 Etiam ſi ſub beneficio inuentarij veniant, cùm ſint hæredes, & conſuetudo transferat poſſeſsionem in viuentem, & hic velit eſſe hæres, tamen ſub beneficio.l.fi.C.de iur. delib.Et inducta ad vnum effectum non operabuntur contrarium.l.legata.ff.de leg.1. Et ſi hic hæres ſit ad perſoluendum debita hæreditaria. d. l. fi. ergo vi conſuetudinis oportuit eum eſſe ſaiſitum, quomodo enim poſſet ſoluere, ſi non eſſet poſſeſſor, nec bona teneret nec poſsideret?

Hæres ſub beneficio inuentarij eſt ſaiſitus.

28 Parentes quoque dicerem ſaiſitos de bonis filiorum, quia non minus piè debetur hæreditas filiorum parentibus, quàm parentum filiis.l. nam & ſi.ff. de inoff. teſtamen. vt tunc itidem filius moriens mittat in poſſeſsionem parentem ſuperſtitem,ſcilicet ex generali conſuetudine mortuus ſaiſit viuum,cùm generaliter loquatur conſuetudo.

Parẽtes ſunt ſaiſiti in bonis filiorũ.

29 Idem iuris in hærede rogato reſtituere hæreditatem Titio poſt pubertatem, vel aliud certum tempus, quia interim hæres eſt, & ſic poſſeſſorio agere poterit, poſtquam nomen habet,

30 ergo & effectum.l.à nullo.C.de ſeruis. † Nec obſtat quòd de perpetuo debeat intelligi.l.1.ff. ſi ager.l.1.§.hoc interdictum.de fonte, vt ſcripſi in tract.de pacifi.poſſeſſo.in 6.limita. & hoc aſſerit do.Tiraquel.in 3.declara.2.partis. Nam cùm noſtra conſuetudo non loquatur de perpetuo,ſeu temporaneo, nec ego addam, ſed dicerem à moribundo ſaiſiri viuum, à primo primum,& à ſecundo ſecundum, prout ſtatim dicam.

Rogatus reſtituere hæreditatẽ eſt ſaiſitus.

31 Subſtitutus etiam ſaiſitus erit, quia eſt inſtitutus.l.1.ff. de vulgarib. & quemadmodum quilibet moriens ſaiſit inſtitutum moriendo, ita quoque inſtitutus ſaiſiet ſuum ſubſtitutum moriendo, nec erunt duo ſaiſiti, vt quidam putant: inſtitutus enim quandiu viuet,erit ſaiſitus, & ſubſtitutus poſt mortem inſtituti, vt moriens inſtitutus mittat eum in poſſeſsionem, & aperiat oculos

32 eius ad videndum ſe poſſeſſorem. † Et ita iudicauit Senatus Tholoſanus, vt refert Chaſſan.conſi.62.ex verbis. col. pen. quia eſt in locum inſtituti ſubrogatus: ideo eius naturam ſequi debet.l.ſi eum.§.qui iniuriarum.ff.ſi quis cau.

Subſtitutus hæres eſt ſaiſitus.

Areſtum.

33 Idem iudicatum fuit in fideicommiſſario Tholoſæ,vt refert Bened.in rep.cap.Raynutius.in verb.mortuo.2.nu.74.de teſta { ſic & in hoc ſenatu pro do.de la Vallette.fideicõmiſ. anno 1548. die 4.Auguſt.} nam ex benignitate canonica transferuntur actiones in eum ſine reſtitutione.Bal. in c.in præſentia.de proba.nec eſt diſputandum an ſit hæres vel non, quia conſuetudo loquitur indefinitè, quòd moriens transfert poſſeſsionem in viuentem, eodem puta momento quo de iure transfertur illud dominium, vt ſtatim & abſque alio circuitu poſſeſſorio liceat experiri.

Fideicõmiſſarius eſt ſaiſitus.

34 † Et vt ſummatim dicam, remedia poſſeſſoria intentantur ſtatim in hoc regno, ac ſi ipſo iure aditæ eſſent hæreditates, aut reſtitutæ, vt docet Berber.in viator.iuris in 4. parte. in practica legum Regiar.in princi. Nam cùm conſuetudo noſtra loquatur indiſtinctè, & indeterminatè, quòd mortuus ſaiſiat viuum, ergo etiam generaliter intelligenda eſt, ſiue ſit hæres, ſiue fideicommiſſarius, maxime quo vitetur circuitus, & vt lites breui præſtringantur, quicquid dicat Boer. in

35 deci.Burdegal.q 156.an fideicommiſſarij. † His tamen caſibus in quibus fideicommiſſarius ius non haberet, nequaquam eſſet ſaiſitus, vt ſi ante tempus agere vellet, vel aliàs iniuſtè, & ſic

Saiſina tantum operatur ſicut aditio hæreditatis.

alia opinio fortè intelligi poſſet.

Executores teſtamentorum ſunt ſaiſiti mobilium.
Areſtum.

36 Imò etiam executores teſtamentorũ ſunt ſaiſiti de bonis mobilibus teſtatoris,& hæc ſaiſina fit
per traditionem teſtamenti, quod illis teſtatores ſolent tradere,alioqui voluntatem teſtatoris exe-
cutioni mandare non poſſent, niſi eſſent ſaiſiti. { non tamen poſſunt conqueri de bonis mobili-
bus defuncti nec agere interdicto vt poſsidetis.vt cẽſuit Senatus anno 1374.die 1.Septembris,vt in
lib.conſil.continetur,quia hæc interdicta regulariter ſuper mobilibus non dãtur,vt in inſtit.de in-
37 terdict.parer,& l.1.illo titul.ff.} † Sed in bonis immobilibus hæredes,& non executores ſunt
ſaiſiti, vt ſtatuit Senatus anno 1374.die 1.Septembris.ſiue ſint executores ad pias cauſas,ſiue non.
Intellige tamen vſque ad concurrentiam relictorum , vt docet dom.Tiraquel.in 6.parte. in vlt.
declar.tamen ſi hæres offerat pecuniam pro ſoluendis debitis liquidis , & de reliquis cautionem
executori,debẽt bona ei tradi,vt cenſuit Senatus anno 1498.die 27.Octobris pro Marquet filio.

Areſtum.
Fiſcus eſt ſaiſitus.

38 Nec non fiſcus, qui ſuccedit deficientibus conſanguineis, & teſtamento,erit ſaiſitus, vt do-
cet Maſuer.in tit.de ſucceſſ.§.item ſi nulli.nu 21.per l.ſi vacantia.C.de bonis vacan.lib.10.

Hæres vaſalli vel emphyteotæ eſt ſaiſitus.
Saiſina eſt rerum corporaliũ & incorporalium.

39 Imò etiam in bonis emphyteoticis , & in feudis hæres tam ex teſtamento , quàm ab inteſta-
40 to, & tam in corporalibus † quàm in incorporalibus , in hoc regno ſe ſaiſitum dicit , vt
docet Bened.in repe.cap.Raynutius.in verb.mortuo.2.nu.71. cum ſeq. de teſta. & in verb.& vxo-
rem.num.180.quia hæc bona locum patrimonialium in hoc regno habentur.Io. Fab. in authen.
ingreſsi. in fin.C.de ſac.ſanct.eccle.& in §.1.de rerum diui.in inſti.ſcripſi.in arbor.feudor.

Minor ac furioſus dicũtur ſaiſiti.

41 Et ſiue prædicti ſint maiores,ſiue minores,furioſi, vel ſapientes,quia præfata conſuetudo ge-
neraliter loquitur,& nemini præiudicium faciens vtiliſque ipſis ac omnibus, nimirum ſi eos com-
prehendat : nam ſicut prætor eos omnes neceſſarios efficiebat, ita conſuetudo poſſeſſores , & hoc
tenendum & obſeruandum eſt,ne ab antiqua practica recedamus vt cenſet domi. Tiraquel.in 16.
declarat.2.partis.& in 7.declaratione 3.partis.

Epiſcoporũ hæredes ſaiſiti.

42 Idem dicendum in his, qui ſunt hæredes epiſcoporum, vel aliorum clericorum, aut qui ab
inteſtato eis ſuccedunt ex lege, vel conſuetudine.c.cum in officiis.de teſtamen.c. præſenti. de of-
fic.ordin.in 6.Boer.in §.6.de teſtamen.

Indiſtincte quilibet hæres eſt ſaiſitus.

43 Et ne diutius immorer, quilibet hæres tam proximus , quàm extraneus eſt ſaiſitus,cùm con-
ſuetudo in his nullam conſtituat differentiam, ſed ſimpliciter loquatur de mortuo , vt ſaiſiat vi-
uum,& ideo vxor quæ ſuccedit viro ſine liberis & conſanguineis decedenti.l.1. cum auth.præter-
44 ea. C. vnde vir & vxor. † Aut collegium , ſeu monaſterium , vel hoſpitale , & quælibet
vniuerſitas, quibus delata ſit hæreditas , poſſunt inquam hi omnes agere poſſeſſorio ratione hu-
ius generalis conſuetudinis. Iſtius ſententiæ eſt do. Tiraquel.in 2.parte , declara. 14. ſicut in fiſco
45 dixi ſupra. † Nec ſubtilitates iuris in hoc ſunt ſeruandæ, quia nil eſt magis æquitati con-
ſentaneum , quàm hoc remedium poſſeſſorium, quod nullum grauat , vtrique verò parti quam-
pulcbrè conſulit, ad expenſas & varios litium anfractus vitandos : ideo cenſuit Senatus hæredem
eius in cuius fauorem ſucceſsio fuit renunciata ſayſitum anno 1517.die 17.Nouembris, pro An-
thonia du Boys contra Catherinam quæ renunciauerat.

Areſtum.

Inſtitutus licet extraneus eſt ſaiſitus.

46 Vnde licet conſuetudo localis diſponat mortuum ſaiſire proximum,ex illa humanitatis ra-
tione extenderem , vt nedum proximus ſaiſitus habeatur , ſed etiam iuuante conſuetudine gene-
rali & communi obſeruatione teſtamentarius hæres,quamuis extraneus ſaiſitus intelligatur,ex ea
ſcilicet parte in qua poſſet per conſuetudinem inſtitui.

Mortuus ſaiſit viuum le plus prochain *cur addatur* le plus prochain.

47 Nec alia ratione putarem conſuetudines quaſdam locales generali id addiſſe , nempe *le
plus prochain*, proximum , quàm eo quòd rarò fierent teſtamenta in hac patria conſuetudinaria:
48 † Sed non quòd ex eo derogatum ſit generali conſuetudini quoad hanc partem , pro qua
teſtari poſſunt,quicquid dicat do. Tiraquel.& alij ſuper hoc. Nam ita vidi obſeruari tam in patria
iuris ſcripti quam conſuetudinaria:cùm videlicet in vtroquo par ſit ratio,idem vtilitáſque publi-
ca & priuata.

49 In ſumma dicendum eſt, quòd hæc conſuetudo ſaiſit,id eſt poſſeſſorem facit viuum,ſi mor-
tuus habebat ſcilicet dominium, vel ius in hæreditate & poſſeſsionem,quia nemo poteſt in alium
plus iuris transferre quam ipſe habeat.per reg.iuris.& in l.traditio.ff.de acqui.rer.do.

Hæres vſufructuarij nõ eſt ſaiſitus.

50 Quapropter non ſaiſit hæredem vſufructuarij , quia vſusfructus morte finitur.§. finitur. de
vſufructu.in inſti. {Nec in hæredem vaſſali continuatur poſſeſsio, antequam domino fidelitatem
præſtiterit,vt in tit.de no.forma fidelitat.conſtat.& hoc contra do.ſed contra alios turbantes poſ-
ſet ſe iuuare poſſeſsione & ſaiſina, quia pro patrimonialibus feuda in hoc regno ex conſuetudine
habentur,vt in arbor.feudor. ſcripſi. }

51 Nec hæredem eius, qui precario habet, quia etiam morte precarium finitur.l.cum precario.
ff.de precar.

Hæres nõ eſt ſaiſitus in re commodata.
Mortuus nõ poſſeſſor nõ ſaiſit ſuũ hæredem.

52 Nec commodatarij aut depoſitarij hæredem ſaiſit,quoad rem depoſitam,quia nil iuris in ea
re habuerũt.l.bona fides.ff.depo.idem in colono & inquilino dicemus.l. ſi.ff. de vi & vi arma.
53 Nec mortuus non poſſeſſor, facit poſſeſſorem viuentem, nemo enim dat , quod non habet.
l.ſi vniuerſæ.vbi etiam Bar.C.de leg.Bened.in dicto verb.mortuo.nu.72. & 77.de teſta. & Boer.
deciſ.172.dominus.nu.14.

Saiſitus hæres an coga

54 Hic tamen per conſuetudinem ſaiſitus, ſi alter non ſe immiſceret hæreditati,non eſt cogen-
dus ſoluere creditoribus,ſi declaret ſe nolle eſſe hæredem,quia de iure etiam ſi ſint ſui & neceſſarij

hæredes,

hæredes,tamen habent priuilegium abſtinendi à prætore.l.neceſſariis.ff.de acq.hęred.§.ſui.& ſeq. de hær.quali.in inſti.l.1. C. ſi minor ſe ab hær.abſt.quia conſuetudo non facit eum ſaiſitum, niſi velit.dict.l.neceſſariis.l.2.ff.de lege commiſſor. idque non niſi in merum fauorem hæredum eſt, quare non debet in eorum damnum retorqueri. per l. quod fauore. C. de legib. vnde hæres non tenetur legatariis reſpondere, nec ſatisfacere donec verè & realiter ſaiſitus fuerit, & bona habuerit,vt cēſuit Senatus anno 1507.die 9.Aprilis,ante paſcha pro Michaele Couerio & Petro Robin.

tur ſoluere creditoribus.

Areſtum.

LOYS XII. *article* LXXXVI. *des premieres.*

Item, quand aucune complainčte ſera fournie, ſoit en matiere beneficiale, eccleſiaſtique ou prophane, noz iuges (ſoyent preſidents, conſeilliers ou autres noz officiers, qui auront cogneu de la matiere) leurs enfans & parens ne pourront eſtre commis au regime & gouuernement de la choſe contentieuſe: mais ſeront tenuz de commettre autres gens notables, non ſuſpects ne fauorables à l'vne n'à l'autre des parties, à moindre frais que faire ſe pourra: ſur peine de ſuſpenſion de leur office, & autre peine arbitraire.

Articulus decimus.

GLOSSA VNA.

1 PRIMO hîc ſtatuitur,vt iudices Regij etiam præſides parlamentorum & conſiliarij non committant rem contentioſam ſequeſtrationis cauſa filiis, vel parentibus ſuis. filios hîc accipimus ex communi vſu omnes deſcendentes, vt in l.iuſta. & l. libero-
2 rum.vbi ſcripſi.ff.de verb.ſignifi. † Parens verò generaliter accipitur hîc pro quibuſ-
3 cunque conſanguineis ex communi etiam vſu loquendi, vt ſcripſi in d.l.liberorum. † adeò quod iſte tex.excludit omnes conſanguineos iudicum tam aſcendentes, quàm deſcendentes etiam affines,eo quòd in affinibus quoque rationes huius tex.locum habent vt ſtatim dicetur.

Iudex non debet ſequeſtrare rem apud conſanguineos.

4 Ratio eſt, quia hi iudicum conſanguinei non poſſunt facilè cogi à partibus ad reddendam rationem, quia iudices ſemper eis fauerent, & ſic fructus rei ſequeſtratæ vſurparent, vel etiam iudices conniuendo cauſam protrahere poſſent,vt longo tempore iſti conſanguinei reciperent fru-
5 ctus. † Et ſic materia delinquendi ab ipſo iure tantopere reprobata daretur, & poſſent etiam iudices iſtis immenſum poſtea ſalarium taxare. Nimirum ſi prohibeatur hîc ne conſanguinei iudicis recipiant bona ſequeſtrata, & niſi eſſet hæc prohibitio, vix partes auderent obſiſtere iudici, vel non ſine magno cauſæ periculo iudicem in ſe prouocarent: aut ad vindictam, aut ad iram commouerent. poſſet etiam iudex per manus iſtorum conſanguineorum bona ſequeſtrata recipere,ideo ſtatuitur hîc.

Conſanguinei iudicis cur prohibeātur dari commiſſarij.

6 Et cùm hîc text.dicat *ne pourront*, tollit etiam facultatem & potentiam partibus, adeo quòd iudex hoc facere non poterit,etiam ſi partium conſenſus accederet.regu. in 6.c.1.de cauſa poſſeſ. Bartol.in l.vlt.col.2.ff.de fer.& ſi fiat,irritum erit,& hîc iudices ſuſpendi ab officio vult,& mulcta
7 arbitraria puniri. † Itidem conſanguinei puniri debebunt,quia contra legem hoc prohibentem fecerunt. l. non dubium. C. de legi. nam ſi conſanguineus negocium recuſaſſet, iudex hoc non feciſſet,& veriſimile eſt,quòd inſtigantibus ſuis conſanguineis iudex iſtos commiſerit,& eis inuitis iudex non demandaſſet.arg.c.conſtitutis.de teſti.

Iudex nō poteſt committere ſuis cōſanguineis etiā de partiū cōſenſu.

Pœna iudicis & cōmiſſariorum ab eo male datorum.

8 Secundò ſtatuit alios extra iudicum conſanguineos, notabiles committendos eſſe, id eſt non viles, probos, & facultatibus idoneos, qui reddere poſſint rationem & reliqua de his, quæ recipient.ſcripſi in tract.de ſent.execu.art.16.glo.14.

Quales debeant eſſe commiſſarij.

9 Tertiò iudex bona ſequeſtrata debet committere aliquibus non ſuſpectis partibus, fortè vel ratione inimicitiæ, aut amoris, aut etiam ſi eſſet dilapidator, aut pauper, qui poſtea fructus conſumptos non poſſet reddere.l.ſi cùm dotem.§.ſin autem.ff.ſolut.matrim.l.Imperator. ad Trebel.
10 † Item non debet committere eos qui difficilis ſint conuentionis, vt nobiles,diuites,aduocatos maximè, vel procuratores.l.fideiuſſor. vbi etiam Bart.ff.qui ſatiſd.cog.quia hi omnia mala nouerunt.l.ab Anaſtaſio vbi glo.C.mandati.

Suſpectis nō debet cōcedi res ſequeſtrata.

11 Quartò quòd non committat huic, qui ſit alteri parti fauorabilis, alioqui poſſet alteri litigantium permittere frui lite pendente, quod eſt prohibitum, ideo dicit text. *non fauorables à l'vne n'à l'autre des parties*. & ſic nec conſanguineis vnius partis debet iudex hæc bona committere, quia prohibetur ne ſuſpectis committatur. ibi, non *ſuſpects*. de conſenſu tamen partium putarem iudicem hoc facere poſſe.

Fauorabilis nō debet eſſe cōmiſſarius alteri partium.

12 Quintò quòd iſti cuſtodes ſeu commiſſarij committantur quàm minoribus ſumptibus fieri poſſit,per hæc verba *à mondre frais que faire ſe pourra.*

Sumptus fugiendus.

13 Sextò adiicit pœnam ſuſpenſionis,& pœnam arbitrariam ſaltem comminatur iudicibus contrarium facientibus,alia ſuper hac materia tractabuntur in tract.de ſequeſtra.ne plura.

Pœna ſuſpēſionis in iudices.

VV 4

CHARLES VIII. *article* XLIX.

Articulus vndecimus & duodecimus.

Item, & pource que ſouuentesfois lon prend complainčte en matiere de nouuelleté ſans grand apparence, & à cauſe de ce meuuent pluſieurs & diuers proces, dont noz ſubiečts ſont fort trauaillez: Nous auons ordonné & ordonnons que pour reprimer ceſte voye, l'on condamne la partie qui ſuccumbera és deſpens, dommages & intereſts, & en amende arbitraire enuers nous.

LOYS XII. *article* L. *des publiees* M. D. XII.

Item, combien que par autres ordonnances faičtes par noz predeceſſeurs, ait eſté ordonné que ceux qui ſuccumberont en matiere de nouuelleté ſeront condamnez es dommages & intereſts: neantmoins pour obuier à la diuerſité des opinions, qui de iour en iour en interuiennent: Nous auons ordonné, & ordonnons, que la partie qui ſuccumbera en matiere de nouuelleté, ſoit condamnee es deſpens, dommages & intereſts. Et outre ceux qui ſans grand apparence auront prins complainčte, ſeront condamnez en amende arbitraire enuers nous.

GLOSSA VNA.

Succumbens in nouitate condẽnatur ad expenſas &c.
Et ad mulctam.

1 DVO hîc deciduntur caſus, primus quòd quicunque ſuccumbit in cauſa nouitatis
debet in expenſis, damnis & intereſſe condemnari, & hoc in 1. art.
2 Secundus caſus eſt, quòd is qui ſine euidenti cauſa, vt hîc ſcribitur *ſans apparence*,
impetrauerit caſum nouitatis, vltra expenſas, damna, & intereſſe cõdemnabitur etiam
ad mulctam arbitrariam Regi applicandam, quia temere & doloſè litigauit. l. eum quem temerè.
ff. de iudic. Et ſic cùm hi duo articuli ad idem tendant eos coniungere curaui.

In recredentia non ſit expenſarum condẽnatio.

3 Et iſta procedere intelligas in ſententia pleni poſſeſſorij, in recredentia verò, quia adhuc plenè
non apparet de bono iure partium, non ſolent iudices Franciæ condemnare partes, nec quidem
ad expenſas, ſed reſeruant ad plenum poſſeſſorium, in quo ſolet fieri hæc condemnatio.

Apparentia quæ dicatur ſufficiẽs ad mulctandũ.

4 An verò ſit magna apparentia, vt ita dicam: iudicum arbitrio relinquitur, qui de his cauſis co-
gnoſcunt, ſi enim videant impetrantem nil omnino probaſſe, tunc ad mulctam etiam condem-
nabunt vltra expenſas, damna & intereſſe, quia eſt temerarius litigator. l. cum quem temere. ff. de
iud. & per totum tit. de pœna temere litig. in inſtit. l. 1. §. calumniatoribus. ff. ad Turpil.

Plenum poſſeſſoriũ ſine expenſis.

5 Tamen curia ſuprema interdum ſi bonam fidem videat litigantium, & iuſtam cauſam, adiu-
dicabit plenum poſſeſſorium vni ſine expenſis, intereſſe, & mulcta, vt vidi fieri inter duos Theo-
logos de præbenda Theologali contendentes. Nam curia vni adiudicauit plenum poſſeſſorium,
6 & ſine expenſis, damnis, & intereſſe. † Iudices tamen inferiores hoc vix poſſent, quia non
poſſunt tranſgredi has ordinationes, nec leges, vt ſcripſi in præfa. ad has ordin. in primo tomo.

Expẽſæ petitorij & poſſeſſorij concurrentes.

7 Item aduertendum eſt, quòd licet ad expenſas debeat condemnari quis in poſſeſſorio, tamen
ſi is qui obtinuit in poſſeſſorio, ſuccumbat poſtea in petitorio, non debet in expenſis condemna-
8 ri. cap. cùm dilectus. vbi Panor. de cauſa poſſeſſ. † Quod eſt verum, quando poſſeſſorium &
petitoriũ vno iudicio & ſententia deciderentur, vt in c. cum eccleſia. de cauſa poſſeſſ. alioqui con-
tra ſi ſeparatim, vt in hoc regno. arg. l. vtiq;. ff. de rei vend. ſic ſentit Alex. cõſi. 76. in cauſa. in 2. vol.
& conſi. 45. viſa facti. in 3. vol. & conſi. 13. viſa. in 5. vol. Soc. conſi. 98. iuſtiſsimè. col. 1. in 4. vol. quia
victus victori debet in expenſis condemnari. l. properandum. §. ſinautem alterutra. C. de iudic.

Falſum producẽs inſtrumentũ etiã ſi deſiſtat ab eo condemnatur ad expenſas.
Areſtum.

9 Item ſolet condemnari ad expenſas, damna, & intereſſe is qui produxit inſtrumentum, quod
allegatur falſum, & ipſe poſtea deſiſtit ab illo inſtrumento, declarans illo nolle ſe iuuari. ita fuit
iudicatum pro domino *Montemaire*, contra Bonauenturam de Prouille, anno 1514. die 18. Maij.
Alioqui ſi perſiſteret, quaſi falſarius eſſet puniendus. l. penul. C. de probationib.
10 Et quæ differentia ſit inter expenſas, damna, & intereſſe, ſcripſi in interpretatio. l. vnic. in præ-
fatio. C. de ſenten. quæ pro eo quod intereſt profer.

Miſſum in poſſeſsionẽ quomodo tueatur iudex.
Quæ ſint partes commiſſarij.

11 Poſtremò non eſt prætereundum, quòd miſſus in poſſeſsionem ex primo capite recredentiæ,
vel ſecundo, videlicet ex pleno poſſeſſorio, ſi poſtea turbetur, iudex eum tueri debet in ſua poſſeſ-
12 ſione, vt eſt in tit. ff. ne vis fiat ei, qui in poſſeſ. miſſus eſt. † Nec ad commiſſarium id pertinet.
ſecundum Maſuer. in ſua praxi in tit. de poſſeſſor. §. item iudex. nu. 21. allegat glo. in c. ex parte. in
glo. pen. de teſtib. quia commiſſarius ſuo functus eſt officio per miſsionem in poſſeſsionem, ergo
non poteſt poteſtatem iam finitam iterum reaſſumere, ſicut dixi de executore beneficij, cuius po-
teſtas expirat facta collatione in Francia, in forma literarum execut. in concord.

{Item notandum eſt quòd quando iudex cõdemnat ad expenſas, damna & intereſſe, debet addere prouenientia ratione turbationis, & vt Gallicè dicunt, *procedans à cauſe du trouble*. hoc cenſuit Senatus anno 1537. die 1. Februa.}

Item, & quant aux arreſts ou ſtatuts de querelles en autres matieres que beneficiales, auons ordonné & ordonnons que les Seneſchaux & Baillifs, qui ont accouſtumé de les bailler ne les commettront plus qu'à noz iuges ordinaires des lieux, où ſeront aßiſes les choſes cõtentieuſes, ou à quelcun des aduocats des Seneſchaulcees, & Bailliages, qui ſoyent graduez & experimentez, & ordinairement practicans eſdites cours: leſquels ſe tranſporteront ſur les lieux, & ouyront les parties ſur le premier chef, ainſi qu'il eſt de couſtume: & ſi le commiſſaire eſtoit recuſé, prendra vn adioinct, ſelon l'ordonnance faicte ſur ladicte reformation de la iuſtice de noſtre pays de Languedoc, & leſdictes parties ouyes, ſi ledict commiſſaire non recuſé, ou s'il eſt recuſé, ſi luy & ſondict adioinct reſſaiſiſſent l'vne deſdictes parties, le reſſaiſiſſement tiendra, & ſortira ſon effect, & ſera executé nonobſtants quelsconques appellations, & ſans preiudice d'icelles, & inhibitions faictes, ſans ouyr partie: en baillant toutesfois caution par celuy qui ſera reſſaiſi, de rendre & reſtituer la choſe contentieuſe, enſemble les fruicts qu'il en aura perceuz, s'il eſtoit dict que faire ſe deuſt.

Idem, article LIII.

Item, apres la ſommaire appriſe faicte, ſi leſdictes parties ou l'vne d'icelles, requeroit que la matiere fuſt remiſe & rapportee au ſiege dudict Seneſchal, ou Baillif, dont ſera emané ledict arreſt, ou ſtatut de querelle, pour eſtre determinee, ou que leſdits commiſſaires ne ſe peuſſent accorder ſur ledict reſſaiſiſſement, iceux commiſſaires ſeront tenuz faire ledict renuoy par deuant iceux Seneſchal ou Baillif, à ſon ſiege principal: auquel cas & auſſi ſi iceux commiſſaires de leur propre mouuement, auoyent fait ledict renuoy, & que par iceux Seneſchal ou Baillif l'vne des parties fuſt reſſaiſie, ledict reſſaiſiſſement tiendra & ſortira ſon plein & entier effect: nonobſtants oppoſitions ou appellations quelsconques, & ſans preiudice d'icelles, inhibitions faictes, ou à faire, parties non ouyes, en baillant caution, comme deſſus. Articulus decimuſtertius.

GLOSSA VNA.

1 HIC articulus cum ſequenti loquitur de ſpoliationis materia, quam vocamus diſſaiſinam, id eſt ſpoliationem. verùm quia in patria Occitana erat quoddã areſtum quod vocabatur de nouis diſſaiſinis, quod valde frequentabatur in beneficiis, ſed fuit in eis *Querela de nouis diſſaiſinis.*
2 ſublatum, vt patet in tit. ſeq. art. 13. & remanet tantum in rebus prophanis, vt hîc. † Sed in hac patria vtuntur condictione ex cap. reintegranda. tertia quæſtio. 1. de qua dixi in articu. 5. de ſentent. executor. in primo tomo commenta. in has conſtit. Et quidam ſtolidi pragmatici partibus conſulunt, vt hoc interdicto vnde vi, ſeu querela de nouis diſſaiſinis agatur, eo quòd eſt re- *Conditio ex c. reintegrãde.*
3 medium fauorabile. † Tamen cautus aduocatus debet ſemper ſi poſsit concludere in turbatione, vt docet Ioan. Fabr. in §. retinendæ. de interdict. in inſti. quo reddamus partem aduerſam petentem, & ſic vt probare teneatur: atqui text. in l. fin. C. de rei vendi. ait, non curari de iure poſſeſſoris, ſi petitor nõ probet, & ſemper reus abſoluitur non probante actore. l. qui accuſare. C. de edend. *Adigendus eſt aduerſarius ad petendum.*
4 Et primò vult, quòd Seneſchalli ſeu Balliui qui huiuſmodi literas ſuper ſpoliatione concedere ſolebant, & regulariter omnes, vt ſcribitur in tit. de modo procedendi ſuper nouis diſſaiſinis in ſtylo parla. Et has paſsim quibuſcunque Aduocatis dirigebant pro libito impetrantis, qui eas exequerentur: vult inquam hic text. vt amplius non committant niſi iudicibus ordinariis loci, in quo res ſitæ ſunt, vel aduocatis tribunalis præſidialis experientibus & doctis. *Spoliationis cauſa quibus ſit committenda.*
5 Sed literæ in cauſa nouitatis à Rege ſeu eius cancellaria concedi ſolent: vt in tit. de cau. noui. *Literæ nouitatis à Rege tantum conceduntur.*
6 §. 1. & §. item in cauſa. in eodem ſtylo. † Veruntamen Seneſchallus Nemauſen. & Caturſen. ex quodam priuilegio etiam has concedere ſolent nouitatis literas.
7 Notandum eſt tamen, quòd impetrans has literas, vel alias debet eas præſentare iudici, cui diriguntur, ſicut mandatum. cap. cam te. de reſcrip. cap. ſi capitulo. de conceſſ. præben. in 6. & debet *Literæ Regiæ cui ſint*

curare

præſentãda & quomodo.

8 cntate vt deſcribantur & regiſtrentur.arg.c.cùm ex eo.de pœni.& remiſſ. † Nam ſi poſtea eri-
pereatur ab appatitore, regiſtrum Curiæ faceret fidem, & ex regiſtro poſſent iterum haberi. hoc
docet Guido Papæ in ſtatuto ſi quis.in verb.per literas.verſi.quæro obtinui.

Vnus tãtum decernatur cõmiſſarius.

9 Secundò hæ literæ dirigi debent ordinariis iudicibus locorum,in quibus res ſitæ ſunt,vel ad-
uocato illius Seneſchalliæ,ſeu Bailliuiæ,ergo plures non debent dari,ſed vnus tantùm,quia in ſin
gulari loquitur,non in plurali.l.1.ff.de teſti.reg.pluralis.de reg.iur.in 6.

Qualis debeat eſſe adnocatus cui cauſa committitur.

10 Tertiò declarat cuius qualitatis debeat eſſe iſte aduocatus,certè eſſe debet illius curiæ, in qua
cauſa agitatur: ergo alterius Seneſchalliæ aduocato committi non poſſet,quia dicens de vno,de
alio negat.l.cùm prætor.ff.de iud.c.nonne.de præſumpt.

Cõmiſſarius debet eſſe graduatus & expertus.

11 Debet etiam gradu eſſe inſignitus, vt doctor, licentiatus,ſeu baccalaureus,& in electione iu-
dicis eſt aſſumere etiam baccalaureum, cum hic non prohibeatur, nec ſufficit gradus ſine expe-
rientia, vt hic, experimentes,ſcientia enim & experientia coniunctim in aduocato deſyderantur.

Aduocati antiqui an iunioribus ſint meliores.

12 §.quorum.in proœ.inſti.l.nemini.C.de aduo.diuer.iud. † Et licet aduocati antiqui ſint quan
doque minoris ſcientiæ quàm iuniores, ex longa tamen practica ſunt vtiliores, vt docet Alb.in l.
prouidendum. in princip. C. de poſtu. vbi etiam dicit medicum nouum eſſe peſtem in patria:
13 † Ideóque ſolent Scoti,iuuenes medicos in Angliam mittere,vt ibi ſe exerceant in grauem ini-
micorum perniciem.

Aduocati poſtulantes actu ſeligẽdi in cõmiſſionibus. Areſtum.

14 Requirit etiam iſte text.vt aſſumatur is aduocatus, qui actu exerceat aduocationis officium,
ibi, *ordinairement practicans*,non honorarius tantùm.nam primo loco habentur qui in actu poſiti
15 ſunt.l.2.C.vt dign.ordo ſerue.lib.12.nimirum is præfertur,qui actu talis eſt. † Vnde hoc an-
no 1551.menſe Iulio decidit Senatus contra do. *L'archier* conſiliarium in curia generalium,qui fue
rat antea receptus in curia illa per tres vel quatuor annos, tamen non exercuerat officium, ſed
pater eius, vt ab eo die quo officium exercuit, locus ei daretur, nec præeſſet aliis receptis etiam
poſt ſuam receptionem verbalẽ,eo quòd ipſi prius exercuerant,& ſic receptus ſuperuiuentis loco,
non præcedet,alios poſtea receptos,ſi ipſe non exerceat,ſed eius pater,vel alius. vide text.in l.1.&
2.ff.de albo ſcrib.

Commiſſarij probi nõ ſuſpecti.

16 Additur in ord.linguæ Occitanæ artic.18.quòd hi commiſsi debent eſſe probi & non ſuſpe-
cti. Alia abundè exprimit hic text.quæ non video ſeruari in curiis Franciæ. Nam hoc iudicibus
tantùm committi ſolet:ideo ea miſſa facio.

Sententia quomodo ſit rẽda in poſſeſſorio.

17 Poſtremò ſupereſt in hac materia videre, quomodo ſit in hoc interdicto ferenda ſententia?
Reſpon.iuxta conceptionem libelli.l.vt fundus.ff.commu.diuid.c.licet Hely,de ſimo.

Iudex manutenet poſſeſſorẽ & manum leuat.

18 Primò debet manutenere poſſeſſorem in ſua poſſeſsione,item expleta amouere ad illius poſ-
ſeſſoris vtilitatem, & iſtæ concluſiones in libello ſunt requirendæ, & ſic in ſententia exprimen-
dæ,teſte Maſuer.in tit de poſſeſſo.§.item ille.nu.33.

Actore ſuccumbente in poſſeſſorio quid reo acquiratur.

19 Si verò neutrum inueniat poſſeſſorem, debet dicere impetrantem malè eſſe conqueſtum, &
quòd opponens iuſtè ſe oppoſuit,& expleta ad eius vtilitatem debent amoueri,quia impetrans ha-
betur loco actoris.l.in tribus.cum l.ſeq.ff.de iud. & actore non probante reus abſoluitur.l. qui ac-
20 cuſare.C.de eden. † Sed non debet tunc manutenere opponentem, qui non poſsidet.per c.
cum eccleſia.de cauſ poſſeſ.ſed expleta & impedimentum leuando tacitè manutenet.
21 Item in expenſis condemnari debet is,qui ſuccumbit.per l.properandum.§. ſinautem alteru-
tra.C.de iu.Bat.in l.ſi duo.§.1.ff.vti poſſ.ſuperius dictum fuit art.11.

Manutenentia quoad certos articulos.

22 Adhæc ſi plures ſint articuli,quorum aliqui probari,iudex in his probatis tantùm debet ma
nutenere impetrantem,vel illum qui probauit,in aliis abſoluere.arg.l.quidam.ff.ſi certum peta.

Proprietas reſeruanda in poſſeſſorio.

23 Præterea in ſententia debet iudex reſeruare ius proprietatis partibus, niſi in beneficialibus,
quia hoc eis eſt prohibitum.art.9.infrà tit.ſeq.

An appelletur à poſſeſſorio.

24 Et quamuis in iure controuerſum ſit,an à ſententia ſuper poſſeſſorio lata poſsit appellari,&
25 communiter concluditur non poſſe.per l.vnam.C.ſi à moment.poſſ.fue.app. † Ego tamen
dico recipiendam eſſe appellationem in Francia, ſed ſi quis appellet à ſententia primi capitis vi-
delicet recredentiæ, non obſtante appellatione ſententia mandabitur executioni, verùm pars ap-
pellans poſtea appellationem proſequi poterit,vt abundè ſcripſi in tract.de ſenten.exec.art.5.gloſ.
3.& ſuperius.

Appellatio à ſententia pleni poſſeſſorij.

26 Sed ſi quis appellet à ſententia pleni poſſeſſorij, poterit appellans proſequi appellationem
ſicut in aliis cauſis, quicquid dicat Petr.Iaco.in ſua practic.tit.de act.in factum ex interd.vti poſ-
ſidetis.& ſcripſi art.9.tit.de ſenten.execu.Alia ſupplebo in tit.ſequen.de his(vt ſoleo) gratias Deo
agens. Amen.

TRACT.

TRACTATVS

DE CAVSIS BENEFICIORVM POSSESSORIIS.

Des cauſes poſſeſſoires beneficiales.

PRAEFATIO.

1 SCIENDVM eſt, quòd ſicut interdictum vti poſsidetis directum datur pro rebus ſoli,& alia poſſeſſoria multa.l.1.ff.vti poſſ.ita & pro rebus incorporalibus, & pro illa quaſi poſſeſsione,quæ in his eſt tuenda, vtile datur.l.penul.ff.de ſeruit.l.ſicuti.§. Ariſto. in fin.ſi ſeruit.vend.l.fi. vti poſside.l.3.§.vnde vi.de vi & vi arma.§.1. de interdict in inſtit. Petr. Iacob. in pract.in tit.de interdict.vti.i vti poſsidetis pro ſerui.vbi vocat interdicta vtilia,quia directa inuenta ſunt pro rebus corporalibus.gl.in l.ſi quis in tantam.C.vnde vi.Bar.in l.3.§.vnde vi.Alex.in l.naturaliter. ff.de acquir.poſſ.Guido papæ in ſtatuto ſi quis per literas.in verbo, vel quaſi.in prin.Bald.conſil.425.vilis actis.colum.1.in 3.volum.Panor. & alij in cap. cum eccleſia.de cauſ.poſſeſſ.

Vtile interdictum uti poſsidetis, pro incorporalibus, directum pro rebus ſoli datur.

2 Et ſic quando ceſſas ſoluere per annum decimas vel cenſum, habebit locum iudicium poſſeſſorium, teſte Ioan. Fabr.in §.retinendæ. col.5. & ſeq.inſtit.de interdict. Aufrer.q.59.in deciſio. Tholoſa.Decius conſil.136.quicquid Legiſtæ dicant in contrarium, hoc ſeruatur in Francia, teſte Petr.Iacob.in ſua pract.rub.de interdict.vtili vti poſsid.Et Chaſſane.in conſuetud.Burgund.in rubr. *des cenſes*.§.2.

Vti poſsidetis pro decimis uel alio iure eccleſiæ datur.

3 Ratio eſt quia præſtatio annua habet vim & naturam rei immobilis & inter immobilia computatur.tex in auth.de non alienan.aut permutan.rebus eccl.§.1.colla.2. ibi aut mancipia ruſtica, aut ciuiles annonas, nam & hæc inter immobilia ſunt numeranda.colla.2.clem.exiui.§.cumque annui reditus.de verb.ſignific.glo.in verb.annonas.l.iubemus.2.C.de ſacroſan.eccl.

Annua præſtatio eſt inter immobilia.

4 Item iſta incorporalia præſcribi poſſunt.c.1.de præſcri. in 6. c. de quarta. illo titu. l.ſeruitutes magna.ff.de ſeruit.ergo poſſunt poſsideri,vel quaſi, cùm ſine poſſeſsione præſcriptio non procedat.c.cauſam de præſcrip.l.ſine poſſeſsione.de vſucap.ff.& de regul.iuris.in 6.& ſic poſtquam hęc
5 poſsidentur,interdicta locum habebunt. † Aliqua tamen ſuper his requiſita ſcribit Petr.Iac, in ſua praxi in titu.ſuper penſione aliqua ſeu reditu.libellus,& Alex.conſi.94.repetitus.col.1.in 7, volu.& Barba conſi.8.ſapienter.in 2.volu.col.3.

Incorporalia poſsidentur & præſcribuntur.

6 Ex quo infertur,quòd ſi quis turbetur in quaſi poſſeſsione eligendi, poteſt interdicto vti poſsidetis vti, & caſum nouitatis intentare in hoc regno.c. querelam. de electionib. vel ſi ſpolietur agere poterit vt reſtituatur.c.cum eccleſia.de cauſa poſſ.Nichol.Milius.in verbo, poſſeſſorio §.11.

Nouitas pro poſſeſsione eligendi.

7 Idem ſi quis turbetur in quaſi poſſeſsione præſentandi.c.cõſultationibus.de iure patro Barb. plenè conſi.68.illud in medium.in 3.vol.Dec.conſi.124.& ſeq.& conſi.129.& pro.tenui Io. Gallus in quæſt 163.curia.

Turbatus in præſentãdo agit.

8 Poteſt etiam agi ſi quis turbetur in perceptione decimarum,c.ad decimas.de reſti.ſpol.ſcripſi in meo tract.de deci.quæſt.10.

Turbatus in decimis.

9 In iure paſcendi ſi ciues turbentur,agere hac nouitatis cauſa poſſunt.l.1.in fi.ff.de ſerui ruſtic, præd.l.qui ſeruandarum.in fin.de præſcr.verb.Cæpol.in tracta.ſeruit. titu. de ſerui. iuris paſcend Guid.Papæ in deciſio.Delphi.q.573.ſupra.& Chaſſa.in conſuetud.Burgund.in rubr. *des foreſtz*.§. 3.& ſequen.

Ciues turbati in iure paſcenas agere poſſunt.

10 Etiam fuit admiſſus quidam Carmelita ad proponendum ſaiſinam in parlamento in ſimplici querela ratione lecturæ ſeu doctoratus in Theologia,quæ res eſt ſpiritualis,& quidam alius ad proponẽdum ſaiſinam ratione fructuum ſui beneficij in eccleſia ſancti Quintini *en Beauuoys*,teſte Ioan.Gallo in quæſt.per areſta.q.163.fuit aliàs.

Simplex ſaiſina ratione lecturæ in Theologia cõpetit.

11 Tamen quia res incorporalis non poteſt verè poni in manu Regia, ideo verbo & intellectu ponetur,& tantum proderit,ac ſi verè poſita eſſet, ad hoc vt partes contrarium facientes teneantur:vt eſt in mag.conſuetud.rubr.*des cas de nouuelleté*.verſic.*item main miſe*.

Manus Regia in incorporalibus quomodo ponatur.

12 Nota perpetuo quod nunquàm acquiritur quaſi poſſeſsio iuris improbi vt concubinatus,vel adulterij,ſeu alterius iuris dãnati,vt docet Anto.Butr.in c.fi.col. de cauſa poſſeſſ.refert Nico. Milius.in verbo,poſſeſsio.q.70.quantuncunque tempus ſit : nam diuturnitas temporis in his auget peccatum.c.vlti.de conſtitu.c.cùm haberet.de eo qui duxit in matri.quam poll.per adul.

Contra iura nec eſt poſſeſsio nec præſcriptio.

13 Item electus ante confirmationem non adminiſtrat,ſic nec poteſt cauſam nouitatis intentare, & ſe poſſeſſorem dicere:quia antea non poteſt poſsidere iure.c.auaritiæ.de electio. in 6, Sic pronunciauit Senatus anno 1517.die vltimo Iunij,& idem anno 1521.die 18.Aprilis poſt Paſcha, contra Annam *de Gannay* abbatiſſam *de Beaulieu*.pro Maria de *Broc* coelecta.

Areſta.

CHAR

ÇHARLES VII. *article* LXXV. *des premieres.*

Articulus primus.

Item & pource qu'es procez & matieres des benefices les droicts des parties apparent & doibuent apparoir par leurs lettres & tiltres : Nous voulons qu'iceux procez ſoient expediez, decidez & determinez le plus brief & ſommairement que faire ſe pourra par les lettres & tiltres des parties, & par vn ſeul appoinctement ſur la determination dudict poſſeſſoire, ſi faire ſe peult. Et ſi par lettres, & tiltres le tout dudict poſſeſſoire ne ſe pouoit promptement adiuger, que la recreance ſoit adiugée par les lettres & tiltres : & le ſurplus dudict poſſeſſoire ſoit le plus briefuement & diligemment expedié, que faire ſe pourra.

GLOSSA VNA.

Ex titulis iuſtificari poſſeſſio debet.

1 EX hoc text.colligitur,quòd cauſa beneficialis poſſeſſoria ex titulis iuſtificari, & pro-
bari debet.gloſſ.in clem.vna.in fi.de cau.poſſeſ. & ſic requiritur, quòd poſſeſſor ha-
beat titulum,ex quo poſſit ſuam iuſtificare poſſeſſionem, id eſt,iuſtam facere & red-
dere,alioqui non poterit ſe iuuare poſſeſſione & præſcriptione annali,ibi,*pour iuſtifier
ſa poſſeſſion.*

In omni poſſeſſorio titulus eſt neceſſarius.

Reſtitutio per viam attentatorum fit.

2 Quod procedit tam in poſſeſſorio retinendæ, quàm reſtituendæ:nam ſpoliatus petens bene-
ficij reſtitutionem, oportet quòd iuſtificet poſſeſſionem ex titulo, alioqui denegatur ei reſtitutio.
3 gloſſ.ſingul.in ele.vna.in glo.vlti.de cau. poſſ. niſi lite pendente eſſet ſpoliatus. † Quia tunc
per viam attentatorum reſtitueretur,etiam non oſtenſo titulo : vt docent domi. de Rot. deciſ. 14.
fuit dubitatum in nouis.& ita cenſuit Senatus Tholoſ.vt refert Aufrer.in deciſ.Tholoſ.q.15.Caſ-
ſado.in deci.3.de reſtit. ſpol. poſt Oldr.conſi.1,{& Pariſ.conſil.12.in iſto.in 4.vol.}

Areſtum.

Coloratus ſaltem titulus requiritur in poſſeſſione.

4 Et oportet ſaltem exhibere & producere titulũ coloratum:vt docet de Rota deciſ.257.ſi quis
dicat.in no. & ſufficit ad colorandum poſſeſſionem probare eam habitam fuiſſe authoritate ſu-
perioris,licet collatio fortè fuerit vitioſa.de Rot.deciſio.393.ſi A.conferatur.in not.& Philip.Frãc.
in c.fi.col.2.de reſtit.ſpol.in 6.facit c.cum noſtris.de conceſſio.præben. & gloſſ.in §. ordinarij. in
5 verbo,inquirant.in titu.de pacific.poſſeſſ.in pragma. † Plus dicens, quòd ex quo non appa-
rèt authoritas ſuperioris,eſt euidenter iniuſtus poſſeſſor, cui non competit poſſeſſorium. de Rot.

Poſſeſſio tribus modis iuſtificatur.

6 deci.14.fuit dubitatum.in no. † Tribus modis ſcripſi iuſtificari poſſeſſionem.in titu. de an-
natis.in 7.regula.in concord.vbi videre potes.

Poſſeſſio ex inualido titulo.

7 Vnde non eſt inconueniens etiam in beneficialibus allegare poſſeſſionem habitam iuſtam,ex
titulo non valido.l.1.§.ſi vir.ff.de acquir.poſſeſſ.vbi iuſta eſt poſſeſſio,quamuis ex titulo inualido.
8 Quod prodeſt, nam ſi quis acceperit poſſeſſionem ex titulo ſolum colorato, & proſecutus
fuerit proceſſum intra annum,ſi demum poſt annum habeat verum titulum,non eſt neceſſe no-
uam adipiſci poſſeſſionem,nec poterit tempore excludi,eo quòd non acceperit poſſeſſionem in-
tra annum computandum ex vero titulo:vt dixi abundè in concorda.in §. declarantes. in verbo,
ſucceſſores.poſt Ancha.in regul.1.de reg.iur.in 6.

Signaturam quandiu in ſuel producere.

9 Item ſi quis produxerit ſignaturam intra dilationem,& poſt dilationem bullam, valebit pro-
ductio,teſte Bal.in c.1.de fide inſtru.Hippo.ſingu.113.dictum teſtis.
10 Nos tamen ſolemus petere nouam dilationem, ad producendum bullam:allegantes diſtan-
tiam locorum,& facile ſolet obtineri, quam bullam poterit aduerſarius contradicere, etiam ſi ad

Dilatio ad bullam producendam, & ad eam de falſo arguendam.

11 finem recredentiæ tantum produceretur. † Necnon falſi arguere,ſi promptas afferat proba-
tiones,vt ſi in literis appareant raſuræ,aut alia ratione impugnari poſſint,pro quibus vna dabitur
dilatio ad verificandum,& poſtea adiudicabitur recredentia habenti meliorem,& apparentiorem
titulum,per l.fi.C.de edict.diui Adria.toll.Maſuer.eo.tit.§.item ſi altera.

Summariè deciditur poſſeſſoriũ.

12 Secundò ſummariè decidi debent proceſſus poſſeſſorij ſuper materia beneficiali.clemen.di-
ſpendioſam.vbi gloſ.& doct.de iudi.& dixi ſuprà proximo titu.artic.3.
13 Tertiò vna ſolùm dilatio datur ad producendum titulos, vt dictum fuit etiam ſuprà titu.
proxi.& in tit.de dilat.infrà.

Sequeſtratio rei contentioſæ.

14 Quartò ad petitionem partium fiet ſequeſtratio rei contentioſæ, ſeu beneficij, ne partes ad
arma ruant.l.æquiſſimũ.ff. de vſufruct. & vt ſententia promptã & paratam habeat executionem.
arg.l.poſt rem iudicatam.ff.de re iudic.Maſuer.in ſua praxi tit.de poſſe.§.itẽ in omni poſſeſſorio.

Recredẽtia & ſtatus quomodo differant.

15 Quintò ſi necdum plenum poſſit decidi poſſeſſorium,quia à partibus facta allegantur, quæ
probatione indigent,interim iudices recredentiam alteri debent adiudicare, de qua plenè ſcripſi
titu.de ſenten.execu.artic.1.& hæc ſententia momentaneæ poſſeſſionis vocatur recredentia.
16 † Niſi ſit lata ſuper beneficiis iure regali collatis,quia tunc vocatur ſtatus, & idem ſi ſuper
officiis Regiis ſententia proferatur in curia parlamenti, vt docet Aufre.in deciſ.parlamen.q.59.&
ita ſeruatur.
17 Sextò poſtea partibus incumbit facta contraria allegata probare:nam qui dicit probare de-
bet.l.ei qui.ff.de proba.

18 Septimo

18 Septimò ſi is cui adiudicata eſt recredentia in pleno ſuccumbat poſſeſſorio, omnes fructus perceptos reſtituere tenebitur, ſicut is qui ex primo decreto miſſus eſt in poſſeſsionem. l.ſi quis emptionis.§.ſed &ſi.C.de præſcrip.30.anno.cap.fin.§.prætere a.de offic.ordin.gloſſ.in verbo poſſidebunt.§.item quod ad dictas.de colla.in pragma.ob id tenetur præſtare cautionem,de qua plene ſcripſi in tract.de ſen.execu.§.1.

Recredētiarius ſuccumbēs in pleno poſſeſſorio reſtituit fructus.

CHARLES VII. *article* VII.

Item qu'en matiere beneficiale en cas de nouuelleté lon vuide la recreance par les tiltres, & qu'on y procede par briefz delaiz, & ſommairement & de plein, & qu'on ne ioigne aucun examen à futur en matiere de recreance.

Articulus ſecundus.

GLOSSA VNA.

Item decidi debet recredentiæ ſententia per titulos, & non debet iungi examen ad perpetuam rei memoriam,ſed debet ad plenum reiici poſſeſſorium.

2 Et ſicut teſtes non recipiuntur in recredentia, quæ ex ſolis titulis iudicatur: vt proximè dictũ fuit, ſic nec teſtificata & atteſtationes factæ ad perpetuam rei memoriam, vt hic dicit text. nam eo prorogabantur proceſſus, & indirectè iudicabatur recredentia ex teſtibus, non ex titulis, ob id ſtatuit non eſſe recipiendas atteſtationes etiam factas ad perpetuam rei memoriam.de quibus in l.in lege Aquilia ſi deletum.ff.ad leg. Aquil.& c.fi.vt lit.non conteſt.

Atteſtationes in recredentia nõ recipiũtur nec quidẽ ad futurũ examẽ iam factæ.

3 Item ad hoc vt teſtes ad perpetuam rei memoriam recipiantur, requiritur cauſa rationibilis, videlicet quòd illi teſtes ſint abſfuturi, vel morituri de proximo, vt pote ſenes, aut valetudinarij.d.c.fi.vt lit.non conteſt.& ne probatio deficiat poſſum teſtibus interim probare, qui teſtes poſſunt non eſſe eo tempore quo conditio extiterit vel probatio fieri debebit. l.in lege Aquilia.ff.ad leg. Aquil.

Requiſita ut teſtes recipiantur ad perpetuam rei memoriam.

4 Secundò requiritur quòd pars contra quam producuntur citetur ſi citari poſsit.c fi.& articuli ei oſtendi ſuper quibus debent examinari dicti teſtes,ſi pars hoc petat: vt cenſuit Senatus.

5 Tertiò ſi pars non fuerit citata quòd conueniatur intra annum, ex quo conueniri poterit,vel ſaltem renunciatio receptionis teſtium illi fiat.ver.ſed ſi actor.in §.fin.& gloſſ.in c.ſignificauit.de teſti.l. 3.§.duæ cauſæ.ff.de Carb.edict.ſi fortè pars non timuerit aduerſarij potentiam.arg.cap.ſtatutum.§.1 de reſcri.in 6.Aufre.deciſ.475.nec ſufficit citatio domi facta ſecuta contumacia: vt docet Maſuer.in §.1.de teſtib.in ſua practica.vide Soci.in tract.de citatio.artic.20.q.22.

Citãda pars & quãdo in examine ad futurum.

6 Sed priuſquam examinentur dicti teſtes ad futuram rei memoriam, iudex debet interloqui eos eſſe tales, videlicet ſenes aut valetudinarios vel aliam cauſam adeſſe.teſte Guid.Papæ in conſi.231.abſolui,per gloſ.magnam in fi.in d.l.in lege Aquilia.

7 Quartò iſti teſtes ita examinati non debent iterum examinari, licet ſuperſtites ſint poſt litis conteſtationem: vt iudicauit curia parla.Pariſ.ſicut refert Aufre.areſto 20.item quod in quadam. licet Maſuer.in § 2.de teſtib. dicat iterum examinandos ſuperſtites ſi pars non conſentiat, quòd prima examinatio proſit. hoc ex cauſa fieri poterit ſi iudici viſum fuerit.

Teſtes non iterũ examinantur in futuro examine.

Areſtum.

8 Quintò iſtud examen debet fieri à iudice competente, & ordinarius ad hoc dicitur competens & delegatus ab eo.c.cum P.tabellio.& c.ſi inſtrumenta.de fide inſtru. ſic conſuluit do.Gem. conſi.4.in cauſa.col.1.& ita iudicauit Senatus pro D.Ioanna Paterie.cõtra D.Io. *Godin* in magno conſilio præfectum anno 1519.die 15.Iulij:vt eſt in areſtis Aufrer.in ſtilo parla.406.& hoc ſi fiat à iudice lite iam cœpta: ſecus ſi autoritate literarum Regiarum ad id impetratarũ, nam is ad quem diriguntur literæ, poterit quæ vt plurimum ad iudices ordinarios Regios dirigi ſolent, & antequam lis intentata ſit, fieri poteſt per literas Regias potiſsimum.

Iudex cõpetẽs examinis ad futurum quis.

Areſtum.

9 Sextò in ciuilibus iſtud examen ſolet fieri, non in criminalibus. d.c.fin.ibi, cùm ciuiliter eſt agendum.vnde anno 1519.die 12.Decembris fuit dictum,bene appellatum & malè iudicatum per locumtenentem ciuilem Pariſ. qui admiſerat magiſtrum Petrum Creſpin ad faciendum examen de futuro, quamuis ageretur de crimine falſi, & antequam interrogatus fuiſſet reus,hoc pro magiſtro Matthæo le Turc præpoſito Pontiſhare.

Criminalia non patiuntur examen ad futurum.

Areſtum.

10 Septimò poterit pars petere, vt facta ſuper quibus teſtes examinari debẽt, affirmentur vt fieri ſolet, quòd ſi non fuerit ab initio petitum, in quacunque parte litis peti poterit: vt cenſuit Senatus anno 1543. die vlt.Iunij.

Affirmanda ſunt facta examinis futuri.

FRANCOYS, *article* XLVI. *des publiées* M. D. XXXIX.

Qu'es matieres poſſeſſoires beneficiales, lon communiquera les tiltres dés le cõmencement de la cauſe: pour quoy faire le iuge baillera vn ſeul delay competant, tel qu'il verra eſtre à faire,ſelõ la diſtãce des lieux: et par faulte d'exhiber,ſe fera

Articulus tertius.

adiudication de recreance ou maintenue ſur les tiltres & capaciteZ de celuy qui aura fourny, qui ſera executée, non obſtant l'appel, quand elle ſera donnee par noZ iuges reſſortiſſants ſans moyen en noſdictes cours ſouueraines.

GLOSSA VNA.

Litis initiũ quãdo dicatur.

1 STatuit quòd in principio cauſæ exhibeatur titulus ab vtraque parte, ſed quando dicatur cauſæ initium reſpond. aliquando citatio dicitur initium. l. hac lege. C. de proxi. ſacr. ſcrin. & gloſſ. in cle. 1. de iudic.

2 Interdum litis conteſtatio. §. ſi vero apud. in authen. de litig. colla. 8. not. doct. in l. 1. C. de iudic. initium exponit Iuriſconſ. in l. quamuis. 1. ff. de furt. faciendi furti tempus etiam accipitur initium poſt citationem, & antequam iudex perueniat ad alios actus cauſæ. arg. l. continuus. ff. de verbo. obliga.

3 Et principum exponit gloſ. poſt litem conteſtatam in l. pe. §. omne igitur. C. de reb. credit.

4 Hic autem accipitur initium pro illa dilatione, intra quam hoc fieri debet, nempe poſtquam in primo citationis termino partes compatent, iudex concedit eis dilationem ad communicandum ſuos titulos, & hoc dicitur in hoc tex.

5 Secundò ad hoc datur vnica dilatio. ibi, *baillera vn ſeul delay*, ergo duas dilationes concedere non poterit, cum hic prohibeatur: alioqui dilationes ſunt arbitrariæ. l. 1. C. de dila. dicam in tit. de dila. inferius. & ſi excluſus propter lapſum dilationis quis ſit, ſolent impetrari ab eo literæ Regis: vt infra dicam.

Cõpetẽs iudex quis dicatur.

6 Tertiò requiritur, quòd iudex competentem dilationem concedat, ibi *competant.* Et competens dicitur pro diſtantia locorum. ibi, *ſelon la diſtance des lieux*. facit tex. in cap. cum ſit Romana. de app. ibi ſecundum locorum diſtantiam, & perſonarum, & negotij qualitatem. Et ſi nimis arcta concedatur, appellari poterit, c. 1. de dilat.

Recredẽtia ex apparẽtioribus adiudicatur.

7 Quartò ſi vna pars non exhibuerit titulos, aut titulum, alteri exhibenti adiudicabitur recredentia ſuper his titulis, quia tunc apparentiorem cenſetur habere titulum, cum altera nullum producat ſicut minus ſolutum intelligitur, etiam ſi nihil eſſet ſolutum. l. minus. ff. de verb. ſign. ſic minus apparens vbi eſt nullus.

8 Et ſic in recredentia iudices, duo maximè debent videre titulos partium, & earum capacitatem. c. ordinarij. §. in conferendis. de offic. ordi. §. inquirant. de pacific. poſſeſ. in pragma. dixi in tit. de pacific poſſeſ. & adiudicare recredentiam debent habenti apparentiorem titulum, ſi capax & idoneus ſit, alioqui non, per c. grauem. de præb.

Recredẽtia eſt executoria.

10 Quintò illa recredentia mandabitur executioni non obſtantibus appellationibus & oppoſitionibus, quando erit prolata à iudicibus Regiis, à quibus immediatè ad parlamentum appellatur. de quo ſcripſi in tract. de ſent. execu. artic. 1. ex quo alia ſupplere poteris, & iſte articulus ibidem repetitus eſt. artic. 4. vbi alia ſcripſi.

Idem artic. XLVII. ibidem.

Articulus quartus.

Et apres que les parties auront conteſté & eſté appoinctées en droict, leur ſera baillee vn ſeul brief delay pour eſcrire & produire, qui ne pourra eſtre proroge, pour quelque cauſe que ce ſoit.

GLOSSA PRIMA.

Vnica dilatio ad ſcribẽdum & producendum.

1 HIc ſtatuitur vnam dilationem dandam ad ſcribendum, quæ partes ſcribere voluerint, & ad producendum, ſcribere partes ſuper hoc rationes poſſunt ad mouendum iudicem, & iura quibus moueri poterit, & ad impugnandum titulum, vel titulos partis aduerſæ, & ad excuſandum & ſaluandum ſua iura, & prohibetur ne ſecunda detur dilatio, vel ne prorogetur ex aliqua cauſa. facit text. in l. 1. in fin. C. de dila. ibi non facilè amplius quam ſemel, nec vlla trahendi arte ſciant eſſe tribuendam.

Prorogatur dilatio ex æquitate. Facilius eſt prorogare datã dilatione quàm nouã concedere.

2 Item licet hic text. dicat non poſſe prorogari ex aliqua cauſa, hoc eſt valde rigoroſum, ideo non ſeruatum: nam ſi iuſta ſubſit cauſa, prætor ſubuenit. l. 1. ff. ex quib. cau. maio. ſic & noſtri iudices Galliæ.

3 Sed an poſsit dari ſecunda dilatio, quod non videtur, imò nec dilationis dabitur prorogatio, cum text. exprimat & prorogationem quæ facilius poteſt fieri, quàm noua conceſsio. c. cum olim abbas. de offi. dele. Ergo & nouam conceſsionem prohibuiſſe videtur. argu. auth. multomagis. C. de ſacroſanct. eccl. Saltem renouare & prorogare æquiparantur. l. 4. ff. de damn. infect. & hoc prohibet iſte tex. dicens *vn ſeul brief delay*.

Prorogatio dilationis quando cõcedatur.

4 Et hæc prorogatio non debet fieri niſi cauſa cognita. l. fi. ff. de fer. & ſi fiat, vel ſecunda detur dilatio, erit ipſo iure nulla, per l. fin. vbi text. aufert potentiam, & ſic conſuluit Bart. conſi. 97. in quæſtione prædicta, vbi etiam dicit non vitiari dilationem, ſi dicat iudex conceſsimus pro prima, ſi poſteà aliam non præſtet. Alex. conſi. 101. viſis omnibus. col. 2. in 5. vol.

Nõ niſi parte petẽte fit prorogatio.

5 Item parte non petente non poteſt prorogari, vel dari noua dilatio, & ſi ex officio data ſit, non

fit, non valebit. l.1.C.de dila.& c.fi.3.q.3.Bal.in l.fi.ff.de ſer.ſic conſuluit Socin.conſi. 47. in præſenti.col.3.nu.3.in 4.vol.

6 Nec valeret prorogatio parte abſente facta, & ea non citata, ſecundum Soc.vbi ſuprà: tum quia requiritur vt dixi cauſæ cognitio.l.2.ff.de re iudi.ergo & citatio.l.in cauſæ.§.cauſa cognita. ff.de min.Lud. Rom.conſil.226.vltra.& doct.in l.4.§.ſi quis condemnatus.ff.de re iud. poſt Luca. de Penna.in l.apud eum.q.4.C.de omni agro deſer.lib.12.& iſta opin.de ſtylo curiæ approbatur, quæ non conſueuit dare dilationem, vel prorogare eam ſine partis vocatione, teſte Boe. in deciſ. Burdeg.q.294.plerunque.ſi contrarium fiat appellatione ſubueniendum erit.c.1.de dila.gloſſ.in §. quem terminum.in verbo,prorogetur.de auth.ſacr. concil.in pragma.Fel.in c.quod ad conſultationem.col.6.de re iud.Alex.in l.in pecuniariis.ff.de fer.

Prorogatio abſente parte facta non valet.

7 Curia tamen parlamenti ex cauſa poterit prorogare, vel nouam concedere dilationem. vt docet Boer.in deciſ.Burdeg.q.294.plerunque.& hoc facere ſolent cauſa dictante.

Parlamentū nouam dilationē concedit.

8 Et prorogatio debet fieri pendente dilatione, alioqui non valet.l.ſed ſi manente. ff.de precar. vt plenè ſcripſi in tit. de prorog. dila. ad recipiendum & publicandum concordata in concord: Franciæ.

Prorogatio non fit niſi pēdente dilatione.

FRANCOYS *article* XLVIII. *ibidem.*

Et auront communication de leurs productions dedans trois iours: & de huictaine en huictaine apres, pourront bailler contredicts & ſaluations, autrement n'y ſeront plus receus: ainçoys ſera le proces iugé en l'eſtat, ſans autre forcluſion ne ſignification de requeſte, & ſans eſperance d'autre delay par lettres de reliefuement, ny autrement.

Articulus quintus.

GLOSSA VNA.

1 Hic ſtatuitur dilatio ad oſtendendum, & communicandum ea, quæ producta fuerunt partibus, quæ tamen dilatio non exactè ſeruatur, & quia de hac dicetur in titu.de dila. non vlterius proſequar.

2 Item in eo quod ſtatuitur quòd non detur dilatio, etiam per literas releuamenti, eſt nimis rigoroſum, ideo non ſeruandum, quia æquitas rigori præferri debet.l.placuit.ff.de iudi. & vidi in parlamentis dari etiam ſine literis Regiis, & literas à cancellariis concedi ex cauſa.

Literis releuamēti dilatio conceditur.

CHARLES VII. *artic.* LXXVI.

Item, & pource que pluſieurs eſdictes matieres beneficiales s'efforcent chaſcun iour, ſoubz couleur & moyen de noſtre pragmatique ſanction, obtenir pluſieurs mandements & impetrations, dont s'enſuyuent grands inuolutions de proces, & grand multitude de cauſes en noſtre cour de parlement & autres noz cours: Nous voulants pouruecoir à l'indemnité de noz ſubiects, & à la dicte multitude de cauſes, & reprimer en ceſte partie tous inconuenients & abuz voulons & ordonnons qu'es impetrations qui ſeront doreſnauant baillees en noz chancelleries: ou es commiſsions qui ſeront requiſes par deuant noz ſenechaulx & baillifz, les impetrants & requerants ſoyent tenuz declairer certainement les qualitez des benefices & cauſes, & les moyens eſquelz & par leſquelz ilz pretendent noſtredicte pragmatique ſanction eſtre enfraincte, & que les mandements ou commiſsions ne ſoyent octroyées, ſinon que la matiere, ſelon les choſes données à entendre, touche noſtredicte pragmatique ſanction. Et voulons & ordonnons que ſelon la grandeur des matieres & les difficultez, qui vrayſemblablement peuuent cheoir en icelles, elles ſoient commiſes en icelle noſtredicte cour, au regard des grāds benefices, difficultez & matieres. Et pardeuant noz ſeneſchaux & baillifz, quant aux autres, en leurs ſieges principaux: & eſquelz aura affluence de notable conſeil. Et en oultre ordonnons que les executions de noz mandements ou commiſsions de noz iuges en ceſte matiere, ſoient faictes en toute honeſteté et moderation et deue information precedente faicte par noz iuges: ſinon que la matiere requiſt grand celerité pour doubte d'abſence ou fuytte de perſonnes, tranſport de

Articulus textus.

tiltres ou publication ſcandaleuſe, au preiudice de noſtredicte pragmatique ſanction. Eſquelz cas les informations & exploicts pourront eſtre faictz par noz ſergens : leſquelz tantoſt & ſans delay ſeront tenuz icelles informations bailler ou enuoyer par deuers noſtredicte cour ou noz iuges, pour en eſtre promptement decide & determiné en puniſſant treſeſtroictement les impetrants, ſi par faulz donne à entendre ou autrement, vexation eſt donnée aux parties ſans cauſe, & les ſergents ſi dol ou fraude ou autre faulte eſt trouuée en leurs informations & exploicts. Et voulons le principal deſdictes matieres eſtre ſommairement & brief determiné en iugeant & decidant ſur la tranſgreßion ou infraction de noſtredicte pragmatique ſanction, & puniſſant les tranſgreſſeurs. Et s'il appert par la diſcution du proces la matiere ne toucher noſtre pragmatique (ſuppoſé qu'en icelles cheent autres difficultez) nous voulons les parties eſtre miſes hors de proces, & remiſes pour proceder ou il appartiendra : & les impetrans eſtre punız & condamnez es intereſts des parties & amende, ſelon l'exigence des cas & qualitez des perſonnes : pourueu qu'il n'y ait matiere de regale ou autre, dont la cognoiſſance appartienne ſeulement a nous & a noſtre dicte cour.

GLOSSA PRIMA.

Impetrans cōtra pragmaticam uel concordata quid agere debeat.

1 HIc articulus, quia loquitur de pragmatica, quæ eſt abrogata, videretur etiam abrogatus, verùm quia concordatum ſubrogatum eſt in locum pragmaticæ, ob id iſta quæ hîc dicuntur, habent etiam hodie locum in ipſo concordato : vt ſcripſi in concord. in tit. de pacific. poſſeſſ.

2 Primò iſte text. dicit multos proceſſus generati in curia, & inuolutiones proceſſuum fieri ob tot & tantas literarum impetrationes contra pragmaticam, ob id ſtatuit, quòd ſi quis impetret literas, in quibus narret partem aduerſam feciſſe contra pragmaticam, vel concordata ſuper beneficio, debet exprimere qualitatem beneficij : probatur in cap. ad aures. de reſcrip. ſcripſi in forma manda. in verbo, pro expreſsis. in concorda.

3 Item qualitatem cauſæ, & modos per quos in pragmaticam aduerſarium quid egiſſe putat. arg. c. vt circa. de elect. in 6.

4 Et quod aliàs non dentur iſtæ commiſsiones, niſi narrata tangant pragmaticam aut concordatum.

Cauſæ magne dirigū tur parlamentis.

5 Præterea eo qualitates beneficiorum exprimi vult, vt in magnis beneficiis literæ dirigantur parlamentis, vbi tractari debent.

6 Quæ dicantur magna beneficia? Reſpond. arbitrio curiæ relinquitur ſicut arbitrio iudicis. c. ſtatutum. §. inſuper. de reſcrip. in 6. gloſſ. in auth. præterea. C. vnde vir & vxor.

Cauſæ beneficiales ubi ſunt tractāde.

7 Si verò beneficia non fuerint magna, literæ poſſunt & debent dirigi Seneſchallis, & bailliuis, vt tractentur in tribunali principali, & vbi erit affluentia conſilij : vnde dicit tex. in cap. ſtatutum. in princ. quòd cauſæ iſtæ beneficiales debent tractari in locis inſignibus, & vbi eſt peritorum co-
8 pia. Bal. in c. nonnulli. col. vlti. de reſcrip. & Floria. in l. penul. ff. de iuris & facti ignor. † Igitur iſta duo copulatiuè requiruntur, ſcilicet quòd ſit locus inſignis, ſeu ſedes principalis, & ibi ſit copia peritorum, nec alterum ſufficeret : vt docet Angel. conſil. 61. quæritur. col. 1. & docto. in c.
9 ſtatutum. Et ideo Rex. Franciſc. in tit. *des baillifz* ordi. 27. artic. 13. his verbis ſtatuit : † *Et à ce que les benefices ne demeurent longuement litigieux, pour les maux, ruynes, & incommoditez, qu'en prouiennent : ordonnons que noz dictz baillifz, Seneſchaux, & aultres noz iuges reſſortiſſans en nous dictes cours ſans moyen en ayent la cognoiſſance totale en premiere inſtance, & non les dictz preuoſtz.*

Literæ de pacificis poſſeſſoribus quando ſint impetrāde.

10 Alia eſt impetratio literarum, quas vocant de pacificis poſſeſſoribus, illas impetrare debet (ſi ſapit) is, qui turbatur in poſſeſsione, vel iure beneficij poſt triennium : quia in regula cancel. & in decreto de paci. poſſ. in concor. habetur, quòd pacificus beneficij poſſeſſor poſt triennium non debet moleſtari, nec in petitorio, nec in poſſeſſorio : vnde ſi conueniatur quis ſuper iure beneficij, fortè ſi quis dicat ſe de illo beneficio prouiſum, tunc contra eum triennalis poſſeſſor has impetrabit literas directas illi iudici, coram quo eſt conuentus.

Requiſita in literis de pacificis poſſeſſoribus.

11 Nota tamen requiſita, primò oportet, quòd is, qui vult has literas impetrare, habeat titulum verum, vel coloratum, ita habetur in dicta regu. & in decreto, quod probari videtur in l. Sulpitius. ff. de donat. inter vir. & vxor. ibi, ſi color, vel titulus, vt ſic dixerim, donationis, ergo hic poſſeſſor requiſitus ſuum debet exhibere titulum, ſuper quo fundantur literæ, etiam ſi moleſtans ſuum non exhibuerit, vt ſcripſi in tit. de pacifi. poſſeſſo. in concorda. allegans ibidem areſtum.

12 Secundò

12 Secundò requiritur, quòd pacificè poſſederit, & ſine lite, ita eſt in tex.regul.cancel.vnde ſi moleſter ab eo, eum quo litigaui per triennium, non poſſum hàs literas impetrare contra illum: ſi verò litem inierim cum Titio, & cum Gaio non, ſi ipſe poſt triennium me moleſtet, poſſum his iuuari literis, quia pacificè poſſedi quoad eum: vt plenè ſcripſi in tract. de pacifi. poſſeſ.in 3.limita.nu.164.& ſeq.

Pacifica poſſeſſio requiritur in trienali poſſeſſore.

13 Tertiò quòd non ſit violentus huiuſmodi impetrans, vel aliàs inhabilis, triginta perſonas inhabiles conſcripſi.in tract.de pacific.poſſeſ.in 4.limit.quas hîc non repetam.

Occupãs vi nõ poſſidet.

14 Quartò requiritur, quòd poſſederit prælaturam, aut beneficium eccleſiaſticum, ſecus ergo ſi officium prophanum, vel temporale, vt in 11.amplia.dixi in tract.de pacific. poſſeſ.numero 69. cum ſeq.

Triennalis poſſeſſio in beneficiis nõ prophanis iuuat.

15 In officiis verò Regiis poſſeſſor poſt quinquennium non debet moleſtari per ordi. Regiam, quæ eſt in nouis.in tit. *Que les officiers Royaux apres cinq ans ne ſeront moleſtez en leurs eſtatz.* Idem anno 1544.die penulti. Octbr. fuit dictum pro Iacobo Muſſard, notario Chaſtelleti, qui poſſederat officium notariatus per quinquennium contra petrum Maheul.

Quinquẽnalis poſſeſſio in officiis Regiis prodeſt.

Areſtum.

16 Quintò requiritur triennalis poſſeſsio completa & continua, non interpolata. cle. vna. de ſequeſt.poſſ.& fruct.& ſolet dici in his literis, ibi, *auroit iouy dudict benefice paiſiblement par trois ans continuelz & conſecutifz.* facit c.cùm de beneficio.de præb.in 6.

Continua debet eſſe poſſeſſio triennalis.

17 Sextò quòd per tres vltimos annos: vt patet in dictis literis ibi, *& meſmes par les trois dernieres années, &c.* quia vltima poſſeſsio attenditur: vt ſcripſi ſuprà, & in dicto tracta. de pacific. poſſeſſor.in 5.limitat.num.266. cum ſeq.

Triennalis poſſeſſor ex ultimis annis diiudicatur.

18 Septimò iudex comprobando has literas ſolet dicere, *auons interiné & interinons les lettres &c. & en icelles interinant auons faict & faiſons inhibitions & defances à tel N. ſur peine &c. appliquer au Roy noſtre ſire qu'il n'ayt à troubler, ne empeſcher, ne tenir en proces ledict impetrant pour raiſon dudict*
19 *benefice en petitoire ou poſſeſſoire &c.* † Ex his videtis quomodo per has literas Regias de pacificis poſſeſſoribus conſeruatur & retinetur eidem poſſeſsio, qui pacificè poſſedit per triennium completum. Alia abundantius tractaui in tract.de pacifi.poſſ. in concord.ibi cuilibet liberum eſt videre, ne ſit hîc neceſſarium repetere.

Comprobatio literarũ de pacificis poſſeſſoribus.

Et en outre &c.

GLOSSA II.

1 ITem vult vt iudices cum honeſtate & moderamine ad literarum procedant executionem, videlicet vt prius inquirant de infractione pragmaticæ allegata, & non aliàs, niſi materia celeritatem requireret, vt pote quia pars vult fugere & ſe abſentare.

Moderamen adhibẽdum in cõprobãdis literis Regiis.

2 Vel de titulorum furtiua ſublatione agatur, quos pars vult aliò deferre.arg.l.ſi quis ex argentariis.§.fi.cum l.ſeq.ff.de eden.

Acceleratio proceſſus ex multis cauſis.

3 Aut ſi agatur de publicatione ſcandaloſa pragma. Sanctionis per ea quæ ſcribit Fely. in c.nihil prodeſt.de præſcript.

4 In quibus ſupradictis caſibus informationes fieri poterunt breui per apparitorem, qui eas tenebitur ſtatim ad curiam deferre, ſi eius authoritate, vel ad alium quencunque iudicem, cuius ſcilicet decreto factæ ſunt. autho.Cap.q.13.& q.55.in ſuis deciſ.

Informationes breues per apparitorem fieri poſſunt.

5 Item dicit iudices debere punire impetrantes, ſi falſo allegauerint aliquem commiſiſſe contra pragmat.ſi non ſit verum, idem ſi contra concordata.

6 Et ſeruientes etiam puniendos decernit, ſi dolo aut fraude informationes confecerint, vel aliam culpam, vel mendam in informationibus fecerint, hi enim omnia temerare conſueuerunt: l.defenſionis.in fi.C.de iure fiſci.libr.10.

Seruientes puniendi.

7 Et demum vult, quòd ſi non appareat de tranſgreſsione, quòd puniat partem impetrantem ad intereſſe partis, & ad mulctam, pro qualitate cauſæ & facti & perſonarum.l.eum quem temere.C.de iudic.

Impetrans iniuſtè mulctatur.

8 Item licet aliæ fuerint dubitationes, tamen curia debet eas remittere ad ſuos iudices, ſi non agatur de infractione pragma. vel concordatorum, quia tunc appellatur tanquam ab abuſu ad parlamenta, quæ ſunt protectores concordatorum, vt patet in tit.de pœna teme.venientium contra concordata.

In quibus parlamẽtum remittit ad ordinarium.

9 Vel niſi agatur de iure regaliorum, quòd ius tantum à curia ſuprema Pariſ. diſcutitur in magna claſſe & deciditur, vt ſæpius vidi ſeruari, etiam ſi de patrimonio principis agatur ad cameram domaynii cognitio ſpectat: vt patet in tit.ſuprà *de la chambre du domaine du Roy.*

Ius regaliorum in curia Par. tractatur.

CHARLES VIII. *artic.* LXIX.

Item des matieres beneficiales & eccleſiaſtiques qu'on introduict en noſtre dicte cour par appellations extraordinaires & autres voyes obliques, que noſtre dicte cour promptement ſommairement & de plein les vuide, & auſſi autres inci-

Articulus ſeptimus.

dents, par le moyen deſquelz telles matieres s'introduiſent en icelle cour: & renuoyent le principal de la matiere en cour d'egliſe, où de ſa nature elle doibt eſtre traictée: En gardant toutesfois noz droicts, & des iuges ſeculiers de noſtre Royaume touchant les poſſeſſoires.

GLOSSA I.

Appellationes extraordinariæ breuiter ſunt decidendæ à parlamẽtis.

PRæcipit vt cauſæ beneficiales introductæ per appellationes extraordinarias, vel alias per obliquas vias, promptè, ſummariè & de plano à parlamentis expediantur & incidentia, & poſteà parlamentum remmittat cauſam ad curiam eccleſiaſticam, vbi ex natura ſua tractari debet, & quòd cauſæ eccleſiaſticæ coram iudicibus eccleſiaſticis tractari debeant, eſt tex. in c. decernimus. & c. fin. de iud. clemen. diſpendioſam. illo titulo. cum aliis multis ſimilibus.

En gardant toutesfoys nos droictz & des iuges ſeculiers de noſtre Royaume touchant les poſſeſſoires.

GLOSSA II.

Regij iudices an cognoſcant de poſſeſſorio beneficiorũ. Conſuetudo cognoſcẽdi de poſſeſſorio beneficij apud iudices Regios. In prophan. idem eſt iudex poſſeſſorij & petitorij. Areſtum. In beneficialibus ſecus.

1 DIcunt enim iudices ſeculares Regij, ſe poſſe cognoſcere ſuper poſſeſſoriis beneficiorum, & iurium ſpiritualium per priuilegium Martini Papæ deſcriptum à Guido. Papæ deciſio. 1. per quod nullum ius Regi concedi videtur, ſed habitum conſeruatur.
2 † Inualuit tamen in hoc regno, vſus & conſuetudo, vt docet Aufrer. in tract. de poteſt. ſecu. ſuper eccle. in 2. regu. limita. 24. quamuis de iure, epiſcopi & eorum officiales de ipſo poſſeſſorio cognoſcere valeant, per tex. iuncta gloſſ. in verb. obtinuerat. c. inter. de fide inſtru. cap. fin. de iud. vbi doct.
3 Et ſic iudex qui cognouit de poſſeſſorio regulariter debet cognoſcere de petitorio rei prophanæ. cap. 1. & 2. de cauſa poſſeſ. & ita iudicauit Senatus pro iudice Montisferrandi, qui iudicauerat ſuper poſſeſſorio, licet res & partes alibi iacerent. videlicet à *Luſſon*: ideo ille iudex debebat cognoſcere, & pars ob hoc appellauit à locumtenente Montisferrandi, qui pronunciauerat ſe cogniturum de petitorio, & curia bene iudicatum pronunciauit, eo quòd de poſſeſſorio prius
4 cognouiſſet anno 1526. die 7. Martij. † Secus in materia beneficiali, in qua iudex laicus cognoſcit de poſſeſſorio, & eccleſiaſticus de petitorio, quia laicus non eſt capax petitorij. cap. cauſam. vbi doct. de præſcript. c. cauſam. 2. qui filij ſint leg. abundè ſcripſi in c. 1. de cauſa poſſeſ.

FRANCOYS, *article LVII. des publiées 1539.*

Articulus octauus & nonus.

Et pource qu'il s'eſt aucunesfoys trouué par cy deuant es matieres poſſeſſoires beneficiales, ſi grande ambiguité ou obſcurité ſur les droicts et titres des parties, qu'il n'y auoit lieu de faire aucune adiudication de maintenue à l'vne ou à l'autre des parties, au moyen dequoy eſtoit ordonné que les benefices demoureroyent ſequeſtrez, ſans y donner autre iugement abſolutoire, ou condemnatoire ſur l'inſtance poſſeſſoire, & les parties renuoyées ſur le petitoire par deuant le iuge eccleſiaſtique.

Idem article LVIII.

Nous auons ordonné & ordonnons, que doreſnauant, quand telz cas ſe preſenteront, ſoit donné iugement abſolutoire au profit du defendeur & poſſeſſeur, contre lequel ha eſté intentée ladicte inſtance poſſeſſoire, & le demandeur & autres parties deboutées de leurs demandes & oppoſitions reſpectiuement faites, requeſtes & concluſions ſur ce prinſes, ſans vſer de renuoy par deuant le iuge d'egliſe ſur le petitoire: ſur lequel ſi pouruoyeront les parties, ſi bon leur ſemble, & ainſi qu'ilz verront eſtre à faire, & ſans les y aſtraindre par ledict renuoy.

GLOSSA VNA.

Sequeſtrum uſque ad petitorium cõtingebat prorogari.

1 REfert quòd olim iudices propter difficultates inuentas in materia beneficiali, & ſuper titulis partium pronunciabant beneficia remanſura ſub ſequeſtro, & cauſam remittebant ad iudices eccleſiaſticos, vnde hoc erat valde pernicioſum; nam longa vacatio ipſa erat valde eccleſiis damnoſa. cap. quam ſit. de elect. in 6. ideo in artic. ſeq. hoc corrigit.

2 Sed de iure interim committi adminiſtratio idoneæ perſonæ poſſet.c.cum dilecta.de reſcr & vbi epiſcopus nõ poteſt conferre, vt pote quia deuolutum eſt ius ad ſuperiorem, tunc poterit deputare adminiſtratorem idoneum, donec à Papa fuerit prouiſum, teſte Panor.in cap. cum nobis olim.per illum tex.in vlt.not.de elect.& arg.c.regenda.10.q.1.

Quando cõmẽdetur beneficium.

3 Et is adminiſtrator non iuuabitur decreto de pacificis poſſeſſo. quia non habet titulum perpetuum,& tenebitur prouidere nominatis,vt ſcripſi in tract,nomina.q.8.nu.30.

Adminiſtrator beneficij non gaudet decreto de pacificis poſſeſſoribus.

4 Quomodo iudex debeat iudicare,quando iura partium ſunt obſcura.glo.& doct.in l.Neſennius.ff.de neg.geſt.dicunt rem diuidendam,& iudicium ruſticorum ſequendum. vide tamẽ quomodo hoc fieri poſſit.per Barb.in proœ.cle.§.hæc ſanè.col:29.Bauer.in §.fi.col.1.de vulg. & Dec. in c.1.vlt.no.de proba.& conſi.445.in caſu.col.1.& abundè per Boer.in deci.Burdegal.q.42.alia in fi.& q.239.& in prædicta.

In dubiis quid agendũ iudici.

5 Ex hoc tex.colligitur regula quòd actore non probante reus abſolui debet.l. qui accuſare. C. de eden.c.vno.vt eccleſ.benefi.c.fi.de iureiur.c.inter.in fi.de fid.inſtru.l.negantes.de act.& obliga. §.ſacramentum.de couſue.recti feudi.§.retinendæ.inſti.de interd.

Actore non probãte reus abſoluitur etiam in beneficijs.

6 Quę regula procedit etiam in beneficiis.c.olim.de reſcrip.vbi doct:c.ex literis.vbi Fel.de proba.de Rota deci.120.actor.de Ripa in lib.2.reſpon.de reſcript.Reſpon.25.in hoc iudicio Roman,
7 conſil.347.quoad articulum. † Etiam ſi vterque eſſet actor & reus tunc etiam poſſeſſor venit abſoluendus,vt hìc docet Innoc.& Panor.in c.cùm contingat.de offi.delega.quorum ſententia ſeruatur hic.

8 Et in expenſis condemnabitur actor,quia malè fecit turbando reum,ſi de iure ſuo docere nõ poterat,ita ſtatuitur hìc,quamuis contrarium teneat Rota in deci.15. ſi in cauſa.in no. Primæ tamen opinioni videtur adhærere idem de Rota deciſ. 261. licet actor in nouis, tum quia victus victori in expenſis eſt condemnandus.l.properandum.§.ſinautem alterutra.C.de iud. tum etiam quia impetrans non probauit quod obiecit, ob id eſt condemnandus, quia temere litigaſſe videtur.l.eum quem.ff.de iudi.& in §. 1. & per totum. de pœna teme. litigan. & hoc eſt clarum in hoc regno per iſtum text.

Turbans in expenſis cõdemnatur.

9 Imò etiam ſi conſtaret reum & poſſeſſorem nullum ius habere,quia de iure rei non curamus. l.fi.C.de rei vend.glo.& ibi Philip. Peru. in c. vno. de eo qui mittitur in poſſ.lib.6.de Rota deci. 76.nota quòd vbi in antiq. vbi dicunt hoc procedere ſi reus haberet ſaltem poſſeſsionem colora-
10 tam. † Secus ſi omnino vitioſam,vt per vim,clam,vel precario.l.1.& l.ſi duo.ff.vti poſſid.

Actore non probante reus etiam nil iuris habens abſoluitur.

11 Et procedit tam in petitorio,vt c. olim.de reſcrip. & c. vno. vt eccleſi. benefi. quàm etiam in poſſeſſorio,vt illi adiudicari poſſeſsio debeat,qui poſſidet,vt hìc.

12 Sed cùm vterque poſſideat in interdicto vti poſſideris.l.1.ff.vti poſſ. c. licet. de probat. quomodo procedetur? Reſpon.ille dicetur poſſeſſor,qui conuenitur,& actor qui ad iudicium prouocauit.l.in tribus.ff.de iudi.& ſic conuentus abſoluetur.

Reus in interdicto uti poßidetis dicitur is qui conuenitur.

13 Etiam ſtante probationum æqualitate haberet locum iſte tex. vt poſſeſſor & reus ſit abſoluendus. per tex. in c.ex literis.de probat.c.inter.in fi.de fi.inſtr.vbi doct.quia promptiora ſunt iura ad abſoluendum,quàm ad condemnandum.l.Arrianus.ff.de act.& regu.iuris. Hipo.in l. vnius.§.
14 in ea cauſa.ff.de quęſtio. † Imò etiam ſi probationes actoris in modico excederent,adhuc reus eſſet abſoluendus,teſte Panor.in c.3.de prob.& doct.conſi.564.in cauſa.colum.1.Matheſilla. not.17.nota quòd quandocunque.

Vterque actor & reus quãdo ſit abſoluendus.

15 Sit tamen pars aduerſa probauerit iſtum poſſeſſorem incapacem, tunc ne vitioſus ad beneficia detur ingreſſus.c.vno.de eo qui mitt.in poſſ.in 6. ſequeſtrabitur beneficiũ,& partibus ad contraria facta probandum dilatio dabitur,vt fuit in Senatu concluſum anno 1548.relatore domi. *de la Roſerie*,die 2.Maij.

Areſtum.

16 Et iſta ſententia abſolutoria erit definitiua ſuper poſſeſſorio, adeò quòd actor non poterit amplius agere poſſeſſorio,ſed petitorio,& repelletur exceptione rei iudicatæ,ſi agere vellet poſſeſſorio,& hoc tenet glo.& ibi Bal.col.4.in authen.qui ſemel.C.quomod.& quando iudex. Feli.declarat in c.aduerſatio.col.4.de excep.& Hipol.Marſil.ſin.169.nota eſt regula.

Actore non probãte reus eſt abſoluendus definitiuè.

17 Et tunc dicitur definitiua,quando datæ ſunt dilationes agenti ad probandum, vel terminus ad agendum præfixus, alioqui fertur ſententia abſolutoria ab obſeruatione iudicij, quæ propriè non eſt definitiua,vt docent Are.& Alex.in l.qui accuſare.& Fel.in c.eccleſia.de conſtit.doct.in l. properandum.§.1.C.de iudic.

Sentẽtia abſolutoria ab obſeruatione iudicij.

18 Intellige quòd pro petente hęc abſolutoria ferri debet,quia in omni actu iudiciali,iudex procedit,ſi pars petat.l.4.§.hoc autem.ff.de damno infect.l.ad peremptorium. vbi Bar, & Iacob.ff.de iud.gloſſ.in l.ſancimus.in verb. per contumaciam.C. ad Treb.& hoc ſolent partes in libello petere,& ſi non appareret de petitione, an valeret ſententia, decidit Bar.in l. vna.C. vt quæ deſunt aduo.& ibi Alex.& Fel.in c.pen.de iud.

19 Etiam ſi reus aſſumpſiſſet in ſe onus probandi fertur ſententia pro reo.per glo.in l.circa.ff.de proba. & releuandi actorem ab onere probationis: nam hoc caſu etiam abſoluendus eſt reus, quia in beneficiis debet probatio tituli fieri ab eo qui vult obtinere, c. in literis.de reſti. ſpol. vbi Panormit.glo.vlti.in clemen.vna.de cau.poſſ.quicquid dixerint Bal, & alij in l. qui accuſare. C. de edendo.

Reus ſumẽs onus probãdi abſoluitur etiam ſi nõ probauerit.

20 Si tamen iudex actore non probante poſſeſsionem rei adiudicaret actori,valeret ſententia,

& opus eſſet appellatione.per l.argentarius.§.cùm autem.ff.de eden.Fel.in c.eccleſia.col. 9. verſ.6. limita.de conſtit.

21 Hæc regula procedit etiam in cauſa appellationis, in qua ſi itidem actor nil probauerit, reus abſoluetur, vt docent do.de Rota in deci.206.licet actum,in not.

22 Vide limitationes huius regulæ per Specu.in titu.de proba.§.probare.verſicul.nunc ad propoſitum.& docto.in l.qui accuſare.ac Hippol. in l.de minore.§.primo.ff.de quæſtionib. & in lege vnius in ea cauſa.ibidem.

Laicus decidens poſſeſſorium beneficij non remittat pro petitorio ad eccleſiaſticos.

23 Prohibet etiam hîc ne partes remittantur ad iudices eccleſiaſticos, quia partes poterunt ad petitorium accedere,ſi bonum eis videatur,& ideo non ſunt ad hoc aſtringendæ,quia ſi videant, quòd non iudicaret aliter iudex eccleſiaſticus,quàm iudicauit ſecularis,tunc non ibunt ad eccleſiaſticum, alioqui malè facerent, ſed ſi videant in petitorio multa eſſe deducenda, quæ in poſſeſſorio non aduxerunt, tum finito poſſeſſorio de iure permittitur intendere petitorium coram eccleſiaſtico.cap.fin.de iud.& cap.ſignificauerunt. de teſtib. Anto. in cap.paſtoralis.col.7.de cauſa poſſeſsionis.

Abſolutus in poſſeſſorio beneficij an poßit iura beneficij exigere.

24 Quæro ſi iſte qui obtinuit abſolutionem,petat iura beneficij,an teneatur oſtendere titulum? Reſpon. quando is qui agit habet poſſeſsionem recentem, debet probare titulum: intereſt enim eorum,contra quos agit,vt ſoluendo liberentur.de Rota deci.4.poſſeſſor.in not. allegant Innoce. in cap.quia in cunctis.in gloſſ.videlicet plures de conceſſ.præb.in 6.quia iuſtam ignorantiam habet pars, an talis ſit, ideo talem ſe probare debet.l. non ignorat.C. qui accu. non poſſ. & ex tali recenti poſſeſsione non præſumitur bona fides,nec iuſtus titulus.not.Innocen. in cap.2.de in inte-

Sententia in poſſeſſorio vim tituli habet.

25 grum reſti.ſecus ſi longo tempore poſſederit,per l.cogi.C.de petitio. hæredi. † Sed cùm in ſententia dicatur *auons maintenu & gardé, maintenons & gardons en la poſſeßion du benefice* &c. ſententia ei erit pro titulo ad perſecutionem iurium beneficij, nec poterit ei obijci res inter alios acta &c. quia non agitur de titulo & poſſeſsione beneficij contra detinentes aliqua iura beneficij, vt puta decimas,ſed de iuribus & dependentibus, & ſi eſſet ſimplex adminiſtrator,poſſet iura nomine eccleſiæ perſequi,etiam nullum habens titulum,ſicut in petitione hæreditatis.l.vlt.C.de pet. hæred.quanto magis cùm ſententiam habet,quæ pro veritate,& vero titulo,habetur.regu.res iu-

In petitorio non.

26 dicata.de regul.iur.l.ingenuum. de ſtatu homi. † In petitorio autem non ſufficeret oſtendere ſententiam pro ſe latam,ſed in poſſeſſorio ſecus ad colorandum titulum, quia non eſt veriſimile,quòd palatium pro aliquo iudicaſſet,niſi de iure ſuo docuiſſet, vt ſcribit Fely. in cap. cùm venerabilis.col.10.nume. 29. de excep.& Hippo. in tract.de probat.in probatio. ſententiæ.verſic, modo tranſeo ad aliam ſpeciem.

Titulus beneficij quando ſit exhibendus.

27 Secundò requiritur ad hoc vt edere titulum quis debeat, quod patiatur controuerſiam in beneficio,ſecus ſi poſsideat.Domi.in ca.1.col. 4.de conceſſ.præb.in 6.& Anto.Capit.in deci.Nea-

28 po.q.6. † Vbi dicit longum tempus eſſe decem annorum, putarem ego ſufficere ſe poſſediſſe per tres annos,quia tunc iuuatur decreto de pacific.poſſeſſo.vt patet in illo titul.in concord. & in tract.meo.de pacifi.poſſeſſo.

Sententiam pro titulo allegare ſufficit.

29 Idem ſi probaret ſe obtinuiſſe ſententiam recredentiæ,vel pleni poſſeſſorij.Nam illam oſtendendo, non tenetur probare alium titulum proſequendo iura beneficij; quia non eſt veriſimile quòd iudex adiudicaſſet poſſeſſorium contra iura,cùm iuſtificari ex titulo debeat poſſeſsio.gl. in clem.vna.de cauſa poſſeſſ.& ſuperius ſcripſi.& Fel.in dicto cap.cùm venerabilis.doct. in ca. vno. de eo qui mit.in poſſ.in 6.

FRANCOYS *article* LIX. *des publiees* M. D. XXXIX.

Articulus decimus.

Nous defendons à tous noz iuges de faire deux inſtances ſeparées ſur la recreance & maintenue des matieres poſſeſſoires, ains voulons eſtre conduictes par vn ſeul proces & moyen, comme il eſt contenu es anciennes ordonnances de noz predeceſſeurs ſur ce faictes.

GLOSSA VNA.

Recredẽtia & plenum poſſeſſoriũ vno iudicio ſunt terminanda.

1 VULT vt iudices in vna inſtantia & vno proceſſu decidant recredentiam,& plenum poſſeſſorium. Duos faciebant olim quidam iudices proceſſus, & duas inſtantias: & prolata ſententia recredentiæ,de nouo inchoabãt proceſſum ſuper pleno poſſeſſorio, quod prohibetur hîc,vt breuior ſit proceſſus,& finis litibus imponatur.l.finem.de do-

2 lo.& ne lites ſint immortales.l.properandum.C. de iud. † Hîc tamen non vult prohibere, quin ſeparatim proferatur recredentia,& quin appelletur à recredentiæ ſentẽtia,ſed ſi appellatum fuerit,iudex appellationis,quamuis ſit alterius inſtantiæ.l.per hanc.C.de tempor.app. poterit decidere vel recredentiam,vel etiam plenum poſſeſſorium ſi hoc poſsit fieri ſine atteſtationibus.

3 † Et iſte §.habet locum quando poteſt ipſe proceſſus decidi,vt pote quia non allegãtur facta probanda teſtibus, alioqui ſeparatim decidetur recredentia à ſententia pleni poſſeſſorij.

4 † Et non dicit iſte text. quòd proferatur vna ſententia tantùm ſuper pleno poſſeſſorio, ſed quod

quod ſimul deducantur,& ſi poſſeſſorium plenum decidi poſsit ſine teſtibus,decidatur,ſi minus, quòd ſequeſtratio & ſententia recredentiæ proferantur.

5 Verbum hoc manutenere,præſupponit poſſeſsionem, ideo quando petitur quis manuteneri, agitur de poſſeſsione retinenda,& ſic in cauſa nonitatis,& vti poſsidetis, teſte Barb.conſil.51. ſcripſit.col.20.vol.1.per tex.in clem.vna.§.porrò.ibi honorem & ſtatum manuteneret.de iureiur.Bal. in l.licet.C.loca.col.2.q.4.

Manutenere præſupponit poſſeſsionē.

6 Quod videtur verum præſupponere poſſeſsionem ex parte petentis ſe manuteneri , ſed non ex parte aduerſa,ſed tantum turbationem.Bald.conſi.110.ponderatis.in 3.vol.nam interdictum vti poſsidetis datur etiam contra non poſsidentem,dummodò turbet.l.1. §. reſtituendæ . vbi Bar. & Bal.ff.vti poſsid.

7 Et quando quis promiſit rem in eodem ſtatu manutenere,ad quid teneatur, plenè tradit Bal. conſi.145.caſus talis.in 3.volu.& conſi.110. vbi dicit manutenere qui promiſit , tenetur in eodem ſtatu rem tenere.

Promittens rem manutenere in eodē ſtatu ad quid teneatur.

8 Quamuis Budæ.in Foren.videatur quam nos dicimus *maintenue* iuſtam poſſeſsionem vocare,tamen non video qua authoritate motus.nec enim iurecon.ſic accepiſſe video.in l.2.ff.vti poſ. nec alibi.ideo non moleſtum ſit,ſi nos iuxta terminum gallicum manutentionem vocemus,ſicut manumiſsionem , quandoquidem his terminis vti cogit me Dicanicorum frequentiſsimus vſus.

Iuſta poſſeſſio an manutentio dicatur contra Budæ.

9 † Et latinè manutenere tueri dicitur.l.1.§.1.ff.ne vis fiat ei qui in poſſ.miſſ. fruſtra enim (inquit iurecon.) prætor in poſſeſsionem mitteret, niſi miſſos tueretur, & prohibentes in poſſeſsionem coerceret , & tueri.gal. *garder & maintenir* propriè dicitur. vnde ſolent hæc verba duo con-
10 iungi *garder & maintenir* in ſententia. † In interdicto retinendæ,non requitur an iuſta vel iniuſta poſſeſsio ſit, nec quicquam intereſt,cùm plus iuris habeat is qui poſsidet , eo quòd poſsidet,quàm qui non poſsidet.hæc iureconſ.in l iuſta. ff.vti poſsidet.quare *maintenue* non poteſt dici iuſta poſſeſsio , cùm iudex etiam non iuſtè poſsidentem tueatur. dicam plenius in l.iuſta interpretatione.ff.de verb.ſign.

FRANCOYS *article* 64. *des publiees* M. D. XXXIX.

Si pendāt vn proces en matiere beneficiale l'vn des litigāts reſigne ſon droict, il ſera tenu faire comparoir en cauſe celuy,auquel il aura reſigné,autrement ſera procedé à l'encontre du reſignant,tout ainſi que s'il n'auoit reſigné,& le iugemēt qui ſera donné à lencontre de luy,ſera executoire contre les reſignataires.

Articulus vndecimus.

GLOSSA VNA.

1 DE iure ſententia lata in interdicto vti poſsidetis contra defunctum,non mādatur executioni contra hæredem illius,qui non poſsidet vi,clam,vel precario:quia iuſtè poteſt hæres poſsidere,& ſuo nomine tantum tenetur.l.de eo.§.hæres. ff. ad exhibend. Innocen.in cap.abbate.colum.2. de verbor. ſigni. Nec poſſeſsio defuncti in hæredem continuatur.l.cùm hæredes.ff.de acquirenda poſſeſſ. Bald. expreſsè. in l.de eo. §. hæres. ſic iudicatum fuit in magna camera Neapol.vt refert Matth.de Afflict.in deciſio.Neapol.quæſt.145.lata fuit.Panormi.Felyn.& Pau.Pariſ.in c.veniens.in fin.de præſcriptio.

Sentētia poſſeſſorij lata in defunctū non eſt executoria contra illius hæredem.

2 Tamen per ſententiam latam contra Titium compeſcetur hæres eius turbans victorem , ſaltem per actionem iudicati,teſte Ioan.Fab.in §.retinendæ.colum.13.verſicu.ſed an hęredi.de inter-
3 dict.in inſtit. † Quia omnia interdicta ſunt in rem ſcripta.l.prima.§.penultimo.ff.de interdi. ſequitur Capit.in deciſio.Neapoli.quæſt.1.facit l.ſi duo.in principio.ff.vti poſsid. Sic ſententia lata contra reſignantem non exequetur contra reſignatarium,quia res inter alios acta aliis non pręiudicat,vt in rub.C.illo titu.patet & in l.1.ibidem.

4 Sed hìc ſtatuitur,vt ſententia exequatur etiam contra reſignatarium, tum propter ipſius reſignantis factum ,& forte malam fidem,& fraudis vitandæ cauſa,quia paria ſunt poſsidere,vel dolo deſinere poſsidere.regu.dolo.de reg.iu.ff.& l.ſi quod dolo.& l.ſinautem.§.1.de rei vendi. reg. pro poſſeſſore.de reg.iu.in 6.

Sententia poſſeſſorij eſt executoria cōtra reſignatariū.

5 † Tamen ſententia , poſt triginta annos non poteſt executioni mandari , quia illi præſcriptum eſt. l.ſi.C.de præſcriptio.triginta annor.Bald. in l.creditor.C.de pactis. & ita fuit iudicatum in magna curia. & Neapoli, vt patet in deciſio. 245. magnifici. in fin.& deciſio.346.ſunt anni.

6 Item qui alienat iudicij mutandi cauſa,tenetur ad intereſſe & damna ex hoc prouenientia.l.1. 3.& per totum de aliena.indic.mutan.ff.& præſumitur dolo facere quando rem alienauit pendente iudicio,& poſſeſsionem tranſtulit.cap.primo.de alienat.iudic. vbi Panor.& alij. ſic & hic reſignans,ob id exequi ſententiam poterit etiam contra reſignatarium,qui forte eſt fraudis conſcius. argu.l.ex facto.ff.de negotiis geſtis.

Alienās cauſa mutandi iudicij tenetur ad id quod intereſt , & ad damna.

7 Et ſicut morte mandatis finitur mandatum. lege à procuratore. C. mandati. ita per reſignationem , cùm iſta à iure æquiparentur.cap.ſi propter.de reſcript.in ſexto.elementina ne Romani. de electionibus & quia amplius iſte procurator non poteſt proſequi nomine reſignantis , cùm nullum ius habeat, nomine reſignatarij, quia non eſt ab eo conſtitutus,& ſic deficit mandatum,

Mandatum expirat per reſignationem.

vnde

vnde non valent de iure geſta cum illo procuratore. cap. in noſtra. de procuratoribus, ſic firmat Philip.Probus in cap fin.uum 32.cum ſeq.de renunciat.

Sẽtentia cõtra reſignãtem ualet.

8 † Sed hic confirmatur ſententia lata cum reſignante, ac ſi lata eſſet cum reſignatario, nec poterit opponi contra procuratorem, quod non erat procurator, quia approbando reſignationem,& omnia ſequentia approbare videtur. per tex.in l.ad rem. & l. ad legatum. ff. de procurat.

9 Ex hoc text.ſequentia colligi poſſunt,primo requiritur quòd aliquis reſignauerit.ibi *reſigné*.

Pendẽte proceſſu reſignans declarare debet cui reſignauerit. Areſtum.

10 Secundò quòd reſignauerit pendente proceſſu, alioqui ſi ante proceſſum reſignauerit, non habet locum iſta ordinatio,ſed ſufficit reſignanti conuento declarare eum cui reſignauit.text. hic *pendant vn proces*, & ibi litigans.Et ita iudicauit Senatus anno 1545. 15. Ianuarij poſt prandium:& in magna camera fuit annullata ſententia conſiliariorum ſupplicationum poſtulante do.Roberto aduocato: nam per litis conteſtationem dicitur quaſi quidam contractus inter actorem & reum.l.3.§.idem ſcribit.ff.de pecul.vnde qui deſiit poſſidere poſt litem conteſtatam,adhuc remanet obligatus,vt reſpondere teneatur,ac ſi poſſideret.l.ſin autem.§.1. ff. de rei vend. ſed ante litem conteſtatam,non.

Reſignatarius poſt recredentiã ad quas expenſas teneatur.

11 Notandum eſt,quando reſignatio facta eſt poſt recredentiam quòd tenetur reſignatarius ad omnes expẽſas etiam factas ante reſignationem,nec ſubrogabitur niſi omnes ſoluat expenſas, ſecus ſi ante recredentiam fuerit reſignatum, quia tunc ſolùm ad expenſas ſui temporis tenetur & quas ipſe fecit, & hoc probatur. quia in mala fide videtur eſſe recipiendo beneficium oneratum, ſuper quo videt ſententiam.ideo tenetur, ſecus ſi non eſt lata ſententia, quia res tranſit cum ſuo onere,l.alienatio.ff.de contrahen.empt.

12 Ita iudicauit Senatus anno 1540.die 13.Aprilis. in magna camera poſtulantibus *Corlieu & du Boys*. & idem iudicauit anno 1542. die 11. Maij, inter magiſtros Egidium Durand, & Petrum Combaut.

13 Tertiò quòd reſignauerit ius in beneficio prætenſum,alioqui ſi liti ceſſerit,non procedit hic tex.ibi *reſigné ſon droict*,probatur per docto.in l.poſtquam liti.C.de pact.

Reſignanti quid agendũ ut liberetur ab expenſis litis.

14 Quartò hic reſignans tenetur facere comparere illum,cui beneficium reſignauit,ibi,*il ſera tenu faire comparoir*,ſed quomodo,cùm nullus ad factum teneatur,ſed ſuccedit obligatio ad intereſſe.l.ſi quis ab alio.in fi.ff.de re iudi.Reſpon. iſte reſignans declarabit in iudicio ſe renunciaſſe, & petet vt citetur reſignatarius,& vt ſuſcipiat cauſam,& iudex illi reſignanti concedet,vt citetur, & iſte procurabit,& poſtea cum reſignatarius petet ſubrogari in locum reſignantis,tunc liberatus erit reſignans ab expenſis in poſterum faciendis.

Recredẽtia ex cõtumacia.

15 Sed ſi reſignatarius nolit comparere, iterum citabitur,& demum ex contumacia adiudicabitur recredentia parti aduerſæ reſignantis.

16 Poterit tamen hic reſignatarius comparere etiam per procuratorem, cum hic non adſtringãtur,vt perſonaliter compareat,& de iure quilibet poteſt comparere per ſe, vel procuratorem.l. fin. C.de procur.vbi Iaſ.multas limitationes ſcribit.tex.& glo.in c.2.de procu.

Contra reſignantẽ proceditur quouſq; declaret ſuũ reſignatorem. Sententia cõtra reſignãtem eſt executoria contra reſignatarium.

17 Si verò reſignans nil dicat de ſua reſignatione,duo hic ſtatuuntur. Primò quòd procedi poteſt contra reſignantem,ac ſi non reſignaſſet,& ſic tenebitur ad omnes.expen.damna & intereſſe, ratione fraudis,& quia dolo deſiit poſſidere,vt ſuperius dixi.

18 Secundò quòd ſententia lata contra reſignantem,erit executoria contra reſignatarium, tum ne ſententia ſit eluſoria.l.ſi prætor.ff.de iudic.tum cauſa fraudis vitandæ,& quia ſubrogatus eſt in locum reſignantis,ideo naturam eius ſapere debet.l.ſi cum.§.qui iniuriarum.ff.ſi quis cau.

¶Intellige,ſiue ſit reſignatarius cauſa permutationis, ſiue ſimplex, quia iſte text. ſimpliciter loquitur & indefinitè,quæ æquipollet vniuerſali.c.vt circa.de elect.lib.6.l.ſi pluribus.ff.de legat.2.Et quia is debebat inquirere de lite hac antequã contraheret.l.qui cum alio.ff.de reg.iur. quod ſi nõ fecerit,eidem eſt imputandũ,& beneficiũ debet tranſire cum ſuo onere.l.alienatio. ff. de contrah. empt.ſiue ignoret litem,ſiue ſciat:quia poterit agere contra reſignantem,ſi illum deceperit,ſiue ſit minor,ſiue maior,mulier, vel vir:quia lex eſt generalis contra omnes edita.l.leges.C.de legibus.

Limitatur non procedere, quando reſignans colluderet cum aduerſario, & illi conſentiret beneficium reſignatum adiudicari:hoc enim reſignatario nocere non poterit:quia beneficium iam reſignatario collatum non poteſt auferri ſine facto ſuo,per regulam iuris,quod noſtrum. Ideo reſignatarius in executione ſententiæ opponere poſſet colluſionem,vt in c.1.& per totum.de colluſio.detegen. vel poſſet appellare ab illa ſententia, ne dolus reſignantis eidem noceat. Etiam dicerem ſententiam latam pro reſignante prodeſſe reſignatario, quia ſecundum naturam eſt eum ſequi commoda,quem ſequuntur incommoda.l.ſecundum naturã.ff.de reg.iur.& qui ſentit onus, debet ſentire & cõmodum.de reg.iuris in ſexto.& quando acta nocent alicui,etiã eidẽ proderunt. l.ſæpe.ff.de re iudic.doct.in l.ſed & ſi poſſeſſori.in fi.de iureiur.doctor.in c.cauſam quę.de teſtib.

Sentẽtia cõdemnatoria in malè impetrantem.

19 Item in ſententia debet iudex dicere, ſi videat impetrantem malè impetraſſe caſum nouitatis,vel non bene probaſſe poſſeſſionem,quod impetrans malè & perperam conqueſtus eſt, & opponens,iuſtè ſe oppoſuit,& expleta debent amoueri,quę amouemus ad rei opponẽtis vtilitatem, condemnantes impetrantem ad expenſas,damna,& intereſſe,teſte Maſuer.in tit.de poſſeſſ.§.item illi qui.Dixi in §.fi.ſupra tit.proximo.

Adeptione ſecundi bene

20 Et ſicut per adeptionem ſecundi beneficij vacat primum.c.de multa.de præben Io.And.in c. in noſtra.de reſcr.quia tacitè renunciatur primo capiendo ſecundum.c.gratia.de reſcr.in 6, clem.

gratiæ

gratiæ. illo tit.ita & fortius renunciatur liti & cauſæ ſuper primo motæ, etiam ſi pars proteſtare-
tur quòd non intendit renunciare.Innoc.& Ant.in c.in noſtra.vt refert Nico.Milius in verbo re-
nunciare non intelligitur.alia dicam in praxi beneficiali in reſignationis reſcripto.vide etiam quę
ſcripſi in §.declarantes.in verb.ſucceſſores.de mand.apoſto.

Beneficij renunciatur liti ſuper altero.

FRANCOYS *article* XLIX.

Apres poſſeſſoire intenté en matiere beneficiale, ne ſe pourra faire pourſuite par deuant le iuge d'Egliſe ſur le petitoire, iuſques à ce que le poſſeſſoire ait eſté entierement vuidé par iugement de pleine maintenue, & que les parties y ayent ſatisfaict & fourny, tant pour le principal, que pour les fruicts, dommages & intereſts.

Articulus duodecimus.

GLOSSA VNA.

1 ISTA ordinatio deprompta eſt ex quodam areſto prolato anno 1512.die 2. Augu-
ſti contra Dauid de Bonſsigne pro Dionyſio Iobert requirente in cauſa beneficiali
ſanctæ Radegundis Pictauien.

Areſtum.

2 Itaque prohibet ne pars proſequatur petitorium coram iudice eccleſiaſtico, niſi
integrè poſſeſſorium fuerit deciſum à iudice ſeculari,etiam quoad plenum poſſeſſorium. Iſta de-
ciſio probatur in l.ordinarij. C. de rei vend.& in l.incerti. de interd. vbi prius intentari poteſt &
decidi poſſeſſorium,& poſtea petitorium,& ſi antequam lis ſit finita ſuper poſſeſſorio, intentetur
petitorium,peruerſio ordinis vnius cauſæ ad aliam vitiat proceſſum, ſi exceptio opponatur.cap.
cùm dilectus.de ord.cogni.l.ſi mancipium.§.1.ff.de euict. glo. in l.2. C.commu. diui.Lanfran. in
cle.vna.de cau.poſſeſſ.verſic. nunc iuxta præmiſſam materiam. Et in hoc tex. requiritur quòd ſit
deciſum integre plenum poſſeſſorium.ibi *entierement*.integrum dicitur quod eſt ſine diminutione.
l.ſilua.§.integra.ff.de verb.ſignifi.vbi plenè ſcripſi.

Poſſeſſoriũ oportet omnino deciſum eſſe ante petitorium.

3 Et ſic poſt recredentiæ ſententiam non poſſet altera pars conuolare ad petitorium per hunc
tex.ibi,*entierement*,imò ſi appellatum ſit à pleno poſſeſſorio,vel à recredentia,opus eſt quòd cauſa
appellationis etiam finita ſit.de Rota deci.131. intentato.in no. {Vnde dicit pulchrè Bal. in c.con-
querente.colum.1.de reſti.ſpolia.quem refert Iaſ.conſi.162.ſtatutum.col.2.in 4.vol.quòd ſpoliatus
debet ante omnia in integrum reſtitui, vſque ad vltimum quadrantem, tam poſſeſsionis, quàm
fructuum,& ſi vnus nummus deficeret, non tenetur ſpoliatus in aliis reſpondere. ſic nec iſte qui
habuit ſententiam poſſeſſorij.}

Appellatio in poſſeſſorio impedit petitorium.

4 Et requiritur quòd partes ſatisfecerint.ibi, *ſatisfaict.* l.ſatisfactionis.ff.de verb.ſignific.vbi dixi
abundè,& hoc verbum ſatisfactionis latius patet, quàm ſolutionis.l.4.§ ait prætor.ff. de re iud.&
hic dicit *ſatisfaict quant au principal.* quia ſi percipiebas fructus talis beneficij, cuius poſſeſsio fuit
mihi adiudicata non debet audiri, niſi poſſeſsionem vacuam reliqueris, & quòd poſsim fructus
percipere ſine onere.

Petitorium non intentãdũ niſi poſſeſſorio ſatisfactũ ſit.

5 Vnde ſi pars ceſſerit bonis,quia fructus quos percepit ex beneficio non valebat reſtituere, pu-
tarem illam recipiendam in petitorio,quia auctoritate iuris ſatisfecit,nam ceſsio vim habet ſatiſ-
factionis. vt in c.Odoardus.de ſolu.& §.fi.de actio. inſt.& ſic fuiſſe iudicatum mihi relatum fuit.
Alioqui is qui nil haberet,non poſſet ſuum perſequi beneficium.vide quæ ſcripſi in tract. de ſent.
6 exec.artic.8.gloſ.5. in fi. † Et tunc putarem partem teneri cautionem præſtare iuratoriam de
reddendo fructus,per ea quæ ſcripſi in art.1.de ſen.execu.in glo.*caution*.

Ceſsio vim habet vim ſatisfactionis.

7 Tertiò quòd pars etiam quæ vult proſequi petitorium quoad principale ſatisfecerit, videli-
8 cet quòd ſi habebat poſſeſsionem beneficij,quòd eam dimiſerit aduerſario, † ſicut non po-
teſt obtineri clamor ſecundus, quod gallicè practici vocant *exposer la clameur ſeconde*, niſi primus
integre ſit executus,& primo ſatisfactum fuerit.vt in art.1.tit. *des lettres de clameurs.* Sic nec petito-
rium intentari,niſi poſſeſſorium plene deciſum fuerit,& executio perfecta fuerit.

Petitorium requirit omnino ſatiſfactum fuiſſe poſſeſſorio.

9 Quartò quod fructus parti reſtituerit,iuxta cõdemnationem, poteſt tamen eſſe poſſeſſorium
ſine petitorio. per l.2.in fin.ff.ſi ſer.vend.& ibi Paul.& in l.1.communia præd. & hoc eſt ſæpius in
regno,& poſſunt partes renunciare poſſeſſorio,& intentare petitorium.cap.paſtoralis.vbi doct.de
10 cau.poſ. † Sed poſtquam eſt intentatum poſſeſſorium, non poſſunt partes remeare ad petito-
rium non deciſo poſſeſſorio, tum quia intereſt iudicum ſecularium,& populi, vt aliquis poſſi-
deat interim. Etiam quia hic tex.dicit. *ne ſe pourra faire pourſuite*, & ſic tollit partibus etiam pote-
ſtatem.glo.in reg.1.de reg iur.in 6.

Petitorium an poſsit eſſe ſine poſſeſſorio & econtra.

11 Quintò quod damna & intereſſe ſoluerit,nil dicit text.de expenſis,ſed tamen etiam expenſas
tenetur ſoluere antequam recipiatur coram iudice eccleſiaſtico, vt cenſuit Senatus Pariſ. anno
1543.die 22.Nouembris in magna camera contra iudicem eccleſiaſticum,qui contrarium iudica-
uerat,& fuit dictum abuſiuè & perperam ab eo iudicatum.

Expẽſæ &c. poſſeſſorij perſoluendæ ſunt ut veniamus ad petitorium. Areſtum.

12 Tamen ſi damna non fuerint liquida, pars tenetur de damnis non liquidis cautionem præ-
ſtare,antequam procedatur ſuper petitorio etiam in cauſa prophana.per text.in l.ſtatuliber ratio-
nem.ff.de ſtatulib.ſic iudicauit Senatus anno 1544.die 13.Maij.

Cautio dãni non liquidi. Areſtum.

13 Vltimò

Expenſis etiam nõ ſolutis poteſt cõdemnatus ſe defendere.

13 Vltimò poterit pars quæ ſuccubuit ſe defendere etiam ante ſolutionem expenſarum: quia iſte tex. loquitur *de pourſuyuir.* vnde ſi tres erant partes in poſſeſſorio, & vna obtinuit, poſtea altera ex victis citet tam victorem, quàm victum coram iudice appellationis, poterit victus appellationem proſequi antequam ſoluat, quia ipſa pars non perſequitur ſed altera, & ipſa pars dicitur reus, & neceſſe habet ſubire iudicium. l. inter ſtipulantem. §. ſi Stichum. ff. de verb. oblig. niſi pars eſſet fraudis conſcia. arg. l. ex facto. ff. de neg. geſt. vel niſi fuerit fraus huic ordinationi. l. fraus. ff. de legi. alia multa ſcripta inuenies in art. 6. tit. de ſenten. execut. vbi iſte art. eſt repetitus.

LOYS XII. *article* L I. *des publiees* M. D. XII.

Articulus decimus tertius.

Item, pource que pendant les proces poſſeſſoires, qu'on appelle en noſtredict pays de Languedoc, & reſſort dudict Tholoſe, arreſts ſtatus de querelles, les parties contendantes ont fait & font chacun iour pluſieurs forces, violences & excez, meſmement pour prendre & perceuoir les fruicts des choſes contentieuſes, ſoyent benefices ou autres: au moyen de quoy a en noſtredicte cour infinis procez en matiere d'excez: Nous pour euiter les ports d'armes, voyes de fait, forces, violences & autres excez deſſuſdicts, auons ordonné & ordonnons que deſormais leſdicts arreſts, ou ſtatuts de querelles n'auront plus de lieu en matiere beneficiale: ains ſi aucun pretendoit droict en vn benefice de quelque qualité qu'il ſoit, & qu'il die eſtre troublé en la poſſeſſion d'iceluy, il pourra prendre (ſi bon luy ſemble) vne complainte en cas de ſaiſine & de nouuelleté, & la faire ramener à execution.

GLOSSA VNA.

Statutũ querelæ ſublatum.

1 HIC ſtatuitur ne in iuriſditione ſeu reſſortu parlamẽti Tholoſani in beneficiis partes vtantur ſtatuto querelæ: ſed impetrabant partes literas directas iudici, aduocato, vel alij cuidam dicanico & practico illius curiæ, qui adibat locum controuerſum, & ibi audiebat partes ſuper poſſeſſione etiam contraria, & verbo mittebant partes in poſſeſſionem, & demum cauſam remittebant ad auditorium, vbi plenius cognoſcebatur, vt eſt in ordinatio. linguæ Occita. plenius ſcriptum, & in ſtylo parlamenti impreſſo Lugduni titul. de modo
2 procedendi ſuper nouis diſſaiſinis, ſed hodie hæc tolluntur hîc. † Et qui turbatur in poſſeſſione beneficij caſum nouitatis intentare poteſt, qui caſus in auditorio cauſarum deciditur, & non in loco controuerſo, & quia prætextu illius ſtatuti partes multa vi, & nefariè per portum armorum perpetrabant, non immerito illud ſuſtulit.

Armorum vſus priuilegiatus.

3 Portum armorum crimen noſtri dicunt priuilegiatum, eo quòd iudices Regij tantum de illo cognoſcunt: nam vſus armorum inſcio principe eſt interdictus. rubr. vt vſus armo. inſcio principe, &c. lib. 11. C. vnde qui arma portat videtur offendere principem. Ideo illius judices intercipiunt cognitionem etiam contra clericos, vt teſtatur Aufrer. in tract. ſuo. de poteſta. ſecul. ſuper eccle. & Bernard. Lauret. ante eum in tract. Caſus in quibus, &c. alibi fortè annotabo: nempe Curia Pariſ. anno 1350. in menſe Aprilis conceſsit aliquibus facultatem arma portandi ad tuitionem, præcipiens ne quem inuaderent.

FRANCOYS *article* L X. *des publiees* M. D. XXXIX.

Articulus decimus quartus.

Nous defendons à tous noz ſubiects pretendans droict & titre es benefices eccleſiaſtiques de noſtre Royaume, de commettre aucune force ne violence publique eſdits benefices, & choſes qui en dependent: & auons des à preſent, comme pour lors, declairé & declairons ceux qui cõmettront leſdictes forces & violences publiques, priuez du droict poſſeſſoire, qu'ils pourroyent pretendre eſdits benefices.

GLOSSA VNA.

Vis publica in beneficijs prohibetur. De vi publica & priuata in beneficijs cognoſcit magnum conſilium.

1 PRohibet ne vlla vis publica inferatur in beneficiis, neque in dependentibus ab ipſis, & pœnam imponit quæ erat omiſſa in art. præceden. Nam violentia eſt legibus inimica. c. Chriſtianis. 11. q. 1.
2 Vim publicam vocat hîc cum armis. l. 1. & per totum. ff. ad leg Iuliam. de vi publ. vim priuatam, ſine armis, vt ad leg. Iuliam de vi priua. vnde ſtatutum fuit à Rege Franciſco, quòd de his violentiis ſuper beneficiis commiſsis magnum conſilium cognoſceret, vt infra de euocan. art. 4. quod tamen edictum fuit reuocatum, art. ſeq. ibidem ſcripſi.

3 Secundò

3 Secundò declarat eos, qui vim publicam & ſic armatam commiſerint priuatos omni iure poſſeſſorio, quia non ſpectat ad laicum priuare beneficio, ideo dicit iure poſſeſſorio, nam qui non poteſt dare, nec auferre, & qui non poteſt condemnare, nec abſoluere. l. 3. ff. de re iudicat. & ſicut committentes vim in rebus prophanis re priuantur, vel tantundem præſtant. l. ſi quis in tantam. & per totum. C. vnde vi. ſic & in beneficiis ille qui vim committit publicam priuatur iure poſſeſſorio, adeo quòd adiudicabitur recredentia & plenum poſſeſſorium alteri parti, & tunc opus erit petitorio agere coram iudice eccleſiaſtico.

Vim inferẽtes in beneficiis priuantur iure poſſeſſorio.

4 Quæro ſi iudex ſuper petitorio videat iſtum, qui vim commiſit habere bonum ius in beneficio, nonne poterit ei adiudicare beneficium? videtur poſſe, quia violentus non priuatur hic niſi poſſeſſorio: contrarium crederem, quia de iure violentus re priuatur, in qua vim commiſit. l. ſi quis in tantam. & in beneficiis priuatur etiam iure: in c. eum qui. de præben. in 6. & ſic iſte nec petitorio nec poſſeſſorio poterit agere. { Imò cùm Canonici S. Frontonis guardiam Regis violando, Petrum Barchen. ſeu ſuum vicarium ſpoliaſſent beneficio, fuere condemnati ad mille libras, & ad eccleſiam & fructus reſtituendos à tempore ſpoliationis, anno 1311. die Lunæ poſt feſtum Magdalenæ, in lib. conſil. }

Violento bonum ius habenti, an poſſit adiudicari beneficium.

5 Item licet princeps non poſsit tollere ius dominij, etiam in prophanis. l. quoties. C. de precib. impera. offer. l. fi. ſi contra ius. tamen poteſt ius poſſeſsionis tollere, & facere vt tractetur de petitorio omiſſo poſſeſſorio, vt docet Alex. conſi. 54. viſo. col. 1. in 5. vol. & Panor. in cap. in literis. col. 8. de reſtit. ſpol. refert Anto. Capit. in deciſio. Neapoli. quæſt. 69. num. 13.

6 Item probibetur vis fieri non ſolùm in beneficiis, ſed etiam in dependentibus ab ipſo bene-
7 ficio. † Dependere à beneficio cenſentur, decimæ domus beneficij & fructus beneficij: vnde ſi ſuper his vis inferatur, etiam iure poſſeſſorij priuatus eſt violentus, vt hic: quia eadem deciſio habet locum in dependentibus, quæ in re principali. cle. fi. de iudic. & idem in acceſſoriis ſtatuitur ius, quod in principali. l. cùm principalis. ff. de reg. iur. reg. acceſſorium. de reg. iur. in 6. idem in connexis. dicunt docto. in c. tranſlato. de conſt. facit l. qui tutor. ff. de admi. tut. l. apud Iulianum. §. antiſtia. ad Trebel. Bart. in l. eum. de neg. geſt. & in l. ſolent. de ali. & cib. leg. cap. cum ſingula. de præb. Hipp. ſing. 251. connexorum. Boer. in conſi. poſito poſt conſue. Bitur. vide tamen doct. in c. eum qui. de præb. in 6. { Non tamen haberet locum iſte tex. in eo qui poſsideret beneficium, & vim committeret in decimis, vt priuatus eſſet, nam iſte tex. loquitur de his, qui non poſsident, vt patet in fi. ibi, *du droict poſſeſſoire, qu'ilz pourroyent pretendre eſdictz benefices*: & hoc fuit ſtatutum, ne quis ſe intrudat in beneficiis & per vim adipiſcatur. cap. primo, de eo qui mittitur in poſſe. lib. 6. ſed eo caſu ageretur ordine Iuris ſeruato, nec priuaretur quis beneficio adepto, ſicut adipiſcendo. clem. gratiæ. vbi doct. de reſcrip. l. patre furioſo. ff. de his qui ſunt ſui vel alie. iuris. ſcripſi in praxi benefic. in 3. parte. }

Violentia prohibetur in beneficiis eorum dependentibus.

LOYS XII. *article* LXXXV. *des publiées* 1499.

Item, & à ce que noſdicts baillifz, ſeneſchaux & autres noz iuges reſſortiſſants ſans moyen en nous cours, puiſſent plus ſeurement proceder au iugement deſdictes recreances, auons enioinct et enioignons à noſdicts iuges qu'ilz appellent auec eux, ſix ou quatre (pour le moins) des conſeilliers ou practiciens de leurs ſieges & auditoire, non ſuſpects ne fauorables à l'vne n'à l'autre deſdictes parties: leſquelz ſeront tenuz auec noſtredict iuge, de ſigner la ſentence ou dictum d'icelle.

Articulus vltimus.

GLOSSA VNA.

1 Hic articulus à me fuit elucidatus in tract. de ſent. execu. ob id illuc bone lector te remitto, veruntamen proſequendo ſemper noſtram materiam videamus hic quomodo poſſeſsio amittatur, & ſuperius artic. pen. diximus amitti per vim publicam illatam, quod procedit in immobilibus.

Quibus modis poſſeſſio amittatur.

2 Secundò hic poſſeſsio rerum mobilium amittitur ſimulatque res in cuſtodia noſtra eſſe deſinit. l. 3. §. nerua. ff. de acqui. poſſ. quia rei mobilis vilis & abiecta eſt poſſeſsio. l. ſi rem mobilem. illo tit.

Mobilium poſſeſſio quãdo amittatur.

3 Tertiò in poſſeſsione rerum immobilium amittenda requiritur corpus & animus, ſicut in acquirenda. l. 3. §. in amittenda. & l. quemadmodum. ff. de acquir. poſſ. quia ea quæ conſtruendo requiruntur, & in deſtruendo. auth. econtra. C. de repu. nam omnis res per quaſcunque cauſas naſcitur, per eas & diſſoluitur. c. 1. de reg. iur.

Immobiliũ poſſeſsio quomodo amittatur.

4 Et ſic furioſus poſſeſsionem non amittit, quia animo caret: vt ibi, & l. ſi is qui animo. ibidem.

Furioſus nõ amittit poſſeſsionem.

5 Vnde ſi me abſente rem, quam per me poſsideo quis ingrediatur animo acquirendi poſſeſsionem, eam acquirit naturalem, & ego illam naturalem amitto. l. clam poſsidere. §. qui ad nundinas. ff. de acqui. poſſ. vide Car. Ruin. conſi. 58. ſuper eo. col. 2. in 3. vol. & conſil. 28. ibidem & conſi. 38. ibidem.

Naturalis poſſeſsio quomodo amittatur.

Ciuilis animo perditur.

6 Ciuilis verò poſſeſsio animo perditur, quando animum amplius poſsidendi habere deſino.l. quemadmodum.& l.ſi quis vi.§.1.ff.de acquir.poſſ.

7 Vel quando quis me expellit de re, quam poſsideo, & ego amitto animum poſsidendi dict. l.ſi quis vi.

8 Aut ſi aduerſarius prohibuerit dum ego volebam accedere ad fundum. l. ſi id quod. §.vlt.ff. de acquir.poſſeſſ.

9 Idem ſi timore perterritus dominus non auſus eſt præ timore ad rem ſuam accedere: quia videbat eam occupatam: & timuit repulſam pati. text.& ibi gloſſ.in l.3. §.ſi quis nunciet.ff.de acquir.poſſ. & agebatur de poſſeſsione ipſa. † Secus ſi propter inimicitias perſonales aliquis poſſeſsionem occupaſſet. gloſſ.in l.licet. C.de acquir.poſſ. Iaſ.conſi 91.viſis.in 3.vol.col.penul.

10

Rei decē annis relicta poſſeſsio amittitur.

11 Item ſi per decem annos relinquam rei meæ poſſeſsionem, eam amitto, quia præſumitur animum amplius non durare, & ſic ciuilis perditur.l. peregre.& l.ſi is qui. vbi gloſſ. ff.de acquir. poſſ.& l.furtum.§.fundi, de vſuca.& §.quod autem.in inſti.illo tit.l.1.C.de ſer.fug. & l.licet.C.eo. & iſta eſt communis opinio.teſte Alex.conſi. 94. viſis.col. 3.in 5.vol. & ſic poſtea non poteſt agi etiam ſimplici ſaiſina: vt ſcripſi in tit.proxi.ſuperius.

Forma rei mutata perditur poſſeſſio.

12 Ad hæc perditur poſſeſsio, ſi rei forma fuerit in aliam mutata, vt veſtimentum ex lana factum.l.qui vniuerſas.§.1.ff.de acquir.poſſeſſ. & ibi traduntur alij modi amittendi poſſeſsionem in text.

Colono moriēte vel dolo relinquente poſſeſsionē an eā amittam.

13 Interdum poſsideo per alium, vt per colonum, & ſeruum, aut filium, & tunc illi moriantur, aut vnus, amitto poſſeſsionem, vel ſi fuerit effectus furioſus, aut aliàs ſine fraude ceciderit à poſſeſsione, & alius eam apprehenderit.l.ſi id.§.1.& l.ſi de eo.ff.de acquir. poſſ. Bal.in c.licet cauſam. col. 8.de prob.

14 Si verò colonus meus per fraudem & malitiam poſſeſsionem alteri tradat, patiendo eum poſsidere, ego amitto poſſeſsionem naturalem.l.ſi.vbi gloſſ.C.de acquir.poſſeſ. Crotus in repe.l. ſi is qui pro emptore.col.65.cum ſeq.ff.de vſucap.in verſ.ſecundus caſus.

15 Idem ſi ex deſidia & negligentia ipſe perdat poſſeſsionem, tunc etiam eam amitto. l.ſi colonus.vbi gloſſ.& doct.& l.peregre.ff.de acqui.poſſ.

Cōdictio ex l.ſi.C.de acqui.poſſ.ad quid detur.

16 Et in his caſibus poterit agi condict.ex l.ſi.C.de acqui.poſſ.ad recuperandam illam poſſeſsionem, ne malignitas coloni, vel deſidia domino præiudicet quoad effectum, qui ſtatim recuperabit, quod amiſit.l.3.§.in amittenda.ff.de acqui.poſſ.vbi Vinc.Hercul.iſtam dicit eſſe communem.

Amitto vtrāque poſſeſsionē deiecto eo qui meo nomine poſsidebat.

17 Item perdo naturalem & ciuilem, quando is qui meo poſsidet nomine fuit deiectus. l.peregrè.§.quibus.& l.ſi quis vi,ff.de acqui.poſſ.

18 Ad hæc amitto poſſeſsionem, quando is qui meo nomine poſsidet, inficiatur ſe meo poſsidere nomine, ſed ſuo, tunc interuertit poſſeſsionem, & ego vtramque amitto, quam ipſe ſibi acquirit.l.3.§.ſi rem.& l.ſi quis rem.ff.de acqui.poſſ.l.non abs re.C.vnde vi.

19 Et tunc datur nobis remedium reſtitutorium. l. ſi quis conductionis. C. loca. & l. cùm fundum.ac l.colonus.ff.de vi & vi arma.

Iuriū quaſi poſſeſsio quomodo amittatur.

20 Poſtremò ſi exiſtens in poſſeſsione iuris non agit, cum primùm ſcit illud ius occupatum contra turbantem, ſolo animo videtur poſſeſsionem amittere, & poſteà non habebit interdictum vti poſsidetis, niſi ex iuſta cauſa omiſiſſet, vt pote valetudine detentus, aut alia iuſta cauſa.Inno.in c.2.in 1.gloſſ.de reſti.in inte. Flor.in l.loci corpus.§.ſciendum.ff.ſi ſerui.vendi.alios modos conſcribit Hoſt.in ſumma de cau.poſſeſſ.§. fin.ibi videri poteſt:& per Pet.Iaco.in ſua praxi tit.de poſſ.

Finem faciens, & Deo de his gratias ago perpetuas.

Amen.

TRAC

TRACTATVS

DE SEQVESTRIS SEV COMMISSARIIS REI CAPTAE ET SAISITAE DEputatis.

Des ſequeſtres & commiſſaires à la choſe ſaiſie deputez.

FRANCOYS, *article* LXXXII. *des publiées* M. D. XXXIX.

Articulus primus.

Que tous ſequeſtres, commiſſaires, & depoſitaires de iuſtice, commis au gouuernement d'aucunes terres, & heritages, ſeront tenus les bailler à ferme par authorité de iuſtice parties appellees, au plus offrant, & dernier encheriſſeur, qui ſera tenu de porter les deniers de la ferme iuſques en la maiſon des commiſſaires, & d'entretenir les choſſes en l'eſtat qu'elles leur ſeront baillees, ſans y commettre aucune fraude, ny maluerſation, ſur peine d'amande à la diſcretion de iuſtice.

GLOSSA PRIMA.

Cõmiſſariorum variæ ſpecies.

1 QVOS Iuriſconſulti ſequeſtros, ſeu curatores bonis datos vocant in l. ſequeſter. ff de verbor. ſignific. vbi ſcripſi, & in titu. ff. de cura. bon. dand. nos vulgò dicere ſolemus commiſſarios, qui in multiplici ſunt differentia. quidam ſunt auditores ſeu commiſſarij in limine, ſeu in veſtibulo, quos gallicè, *commiſſaires a la barre* vocamus, qui partes audiunt in parlamento, cùm opus eſt, & quando illis eſt datum negotium, quos Budæ. vocat diſceptatores, ſed rectius fortè vocarentur auditores diſceptatorum, ſeu litigatorum auditores, ſicut auditores in Rota.

Diſceptatores.

2 Alij conſtituuntur pignorum captorum curatores, & commiſſarij, vt hìc qui rem captam authoritate iudicis cuſtodiunt, & regunt. de quibus in cle. vna. de ſequeſt. poſſ. & fruct. & inferius abundè tractabo.

Curatores pignorum.

3 Alij ad inquirendum ſuper aliquo crimine deſignantur, & hos vocant quæſitores, vel quando ad audiendum teſtes ſunt præfecti, vocantur inquiſitores. de quibus in rub. *des commiſſaires pour faire enqueſte.* inferius ſcribam. in tit. de inquiſito.

Quæſitores.

4 Alij ad iudicandum, & hos vocat Budæ. recuperatores, & alijs multis modis gallicè vocantur. Sed Budæ. vocat commiſſarium, curiæ legatum, diſceptatorem, ſeu recuperatorem, nos contenti noſtris legalibus vocabulis & praxis erimus.

Recuperatores.

5 Hi omnes fere nomine ſequeſtri comprehenduntur, ſed declarationis gratia plura conſcripta ſunt vocabula. Sequeſter enim dicitur apud quem plures eandem rem, de qua controuerſia eſt, depoſuerunt. l. ſequeſter. ff. de verbo. ſignifi. & hi vocantur etiam depoſitarij iuſtitiæ, apud quos authoritate iudicis & curiæ, res deponitur. de quo ſcripſi in tract. de liter. oblig. artic. 5. & in tracta. de ſenteu executo. artic. 1. & artic. 8. in ordina. Reg. in primo tomo.

Sequeſter quis dicatur.

6 Notandum eſt, quòd triplex eſt ſequeſtratio, voluntaria, neceſſaria, & miſta. voluntaria eſt, quæ fit ex conuentione & voluntate partium. de qua in l. intereſſe puto. ff. de acquir. poſſ. & iſta ſemper eſt permiſſa. l. 1. ff. depo. l. ſi ſoluturus. de ſolu. quia ſi partes ſunt concordes, quid ad iudicem? l. 1. §. inde. ff. de noui oper. nunc.

Sequeſtratio triplex.

7 Neceſſaria eſt, quæ præcepto iudicis, vel magiſtratus, & interdum ex officio iudicis fit, vt ſi ipſe videat aliquos ad rixam paratos, tunc poteſt ex officio eos compeſcere, & rem ſequeſtrare. l. æquiſſimum. ff. de vſufr. & eo dicitur neceſſaria, quia partes habent neceſſe eam ſubire, poſtquam iudex eam eſſe faciendam decreuerit, vel ordinatio Regia, de qua infrà dicam: vt eſt in hoc regno Franciæ regulariter ratione legis Regiæ.

Rixæ fugiẽdæ gratia fit ſequeſtratio à iudice.

8 Secundò fit ex officio iudicis deſeruiente ſequeſtrationi, vt pote, ſi curatus nolit ſeruire beneficio, vel negligat, poteſt iudex tunc ſequeſtrare fructus non obſtante appellatione. cap. peruenit. 2. de appel.

Curato nolẽte ſeruire beneficio ſequeſtrantur fructus.

9 Tertiò huiuſmodi ſequeſtratio nonnunquam fit ad petitionem ſequeſtri, quando vult dimittere officium, & rem ſequeſtratam, & quando hoc fiat, docet l. ei apud. §. fi. ff. depoſi. ſcripſi abundè in tracta. de ſent. execu. artic. 1. in primo tomo commenta. ad conſti. reg.

10 Quartò ad petitionem partis fit, ſi iuſta ſubſit cauſa. l. vna. C. de ſequeſt. pecu. Curt. in tract. de ſequeſtr. q. 1 in fin. & an ſequeſtrum in manu tertij confitentis ſe debitorem valeat, quòd non, probat multis rationibus. Bald. in conſi. 195. punctus talis eſt. in 1. vol.

Pars petit ſequeſtratiõe rei fieri.

Differentiæ inter ſequeſtrum & depoſitarium.

11 Tamen ſequeſter, à depoſitario ſimplici differt, ideo pragmatici addiderunt depoſitarium
iuſtitiæ, qui idem eſt cum ſequeſtro: nam ſequeſtrum fit, quando eſt controuerſia.d.l.ſequeſter.
gloſſ.& doct.in cap.examinata.de iudi. vnde ſequeſtrum factum non auditis partibus annullauit
12 Senatus anno 1510.die 6. Februarij contra Seneſchallum Picta.pro Ioanna de la Ghaſsine. †

Areſtum.

{ Etiam hoc anno 1551.prohibuit idem ſenatus ſecretariis & aliis ne literas ſubſcriberent concedentue, per quas apparitoribus mandaretur vt ſequeſtrationem facerent,cum in hac cauſæ cognitio verſetur. } Sed depoſitum poteſt fieri ſine aliqua lite & controuerſia. Cardin. in dict. cle. vna q.15.eo.tit.per tex.in l.ſi quis nec cauſam.ff.ſi cert.peta.

Sequeſter poſsidet & non depoſitarius.

13 Secundò quia ſequeſter poſsidet,depoſitarius non.l.licet.ff.depoſ.
14 Tertiò ſequeſtratio à pluribus fit.l.proprie.ff. depoſiti. & l.ſequeſter, depoſitum verò ab vno
etiam fieri poteſt. vt firmat Curt.in eo.tract.quæſt.5.quòd dicunt verum docto.in ſequeſtratione
15 voluntaria, ſecus in neceſſaria. Panor.& alij in d.c.examinata.de iudic. † Sed dicite quòd
ab vno, & pluribus depoſitum fieri poteſt.l.licet.l.1.§.quòd ſi rem.& §.ſi duo.ff depo. ſequeſtratio
verò non niſi à pluribus.l.licet.ff.depo. & inſolidum videtur vnuſquiſque depoſuiſſe, quod aliter
eſt,cùm communem rem plures deponunt, vt ibi.& d.l.ſequeſter.
16 Quartò ſequeſtratio ſine partium conſenſu fieri poteſt ſola iudicis authoritate: vt ſuperius
ſcripſi. & d.l.licet.ſecus eſt in depoſito: vt l.1 ff.depoſ.

Mandatū iudicis requiritur ad recuperandam rem ſequeſtratam.

17 Quintò depoſitum reddi debet ad ſolam partis deponentis petitionem l.1.& per totum.ff.depo.ſequeſtrum non ſine iudicis mandato, quia nil tam naturale eſt,quàm vnumquodque diſſolui eo genere, quo colligatum eſt.l.nil tam naturale.ff.de reg.iur. & Bald. in l.fi.C. de bon.auth. iudi.poſſ.firmat ſequeſtrum ad ſolius iudicis mandatum ſine partium conſenſu rem reddere non teneri, quam ſententiam ſequitur Curt.q.vlt.

Salarium recipit ſequeſter non depoſitarius.

18 Sextò ſequeſter ſalarium recipere poteſt, vt inferius dicetur artic.3.depoſitarius non: vt in l. ſi quis nec cauſam.ff.ſi cert.pet.ſcribunt iurium interpretes. Alias differentias ex inferius ſcriptis hic deſcribere liberum eſt,aliáſque inuenire, ſed nunc iſtis contentus ero.

Neceſſaria ſequeſtratio non priuat quem ſua poſſeſsione.

19 Sequeſtratio neceſſaria ex legis vel iudicis neceſsitate non priuat quem ſua poſſeſsione, quod ſecus eſt in voluntaria. Bart.& doc.in l.intereſſe puto.ff.de acqui.poſſ.plenè Alex.conſi.94. viſis & ſæpius.in 5.vol.& ideo Henric. Boic.in cap. examinata. de iudi.dicit, quòd manus Regia appoſita rei contentioſæ non priuat quem ſua poſſeſsione.ſequitur Ioan.de Selua.in tract. de benefic.in 2.parte.quæſt.9.& hoc firmum eſt in forenſi iudicio, & inter pragmaticos: quia id quod noſtrum eſt ſine facto noſtro à nobis auferri non poteſt.l.id quod.ff.de reg.iur. { Et quia manus regia fieri ſolet ad commodum partium, & ſic in eorum detrimentum non debet tendere.l.quod fauore.ff.de legib.}

Miſta ſequeſtratio quid.

20 Et alia eſt ſequeſtratio miſta appellata, quæ authoritate legis & iudicis fit, de voluntate tamen partium, vt in hoc regno communiter fieri ſolet.

Sequeſtrum decerni quādo debeat.

21 Sed hæc quando fieri debeat? Reſpondeo, iudex non debet ad ſequeſtrationem alicuius rei vel iuris, ſeu ad appoſitionem manus curiæ procedere, niſi ſequentia interueniant.Primò oportet, quòd conſtet ſaltem ſummariè de iure illius, qui ſequeſtrum petit.l.cùm proponas.C.de bo. auth.iudi.poſsid.l.ſi is à quo.ff.vt in poſſ. lega. Nam ſi is, qui petit ſequeſtrum, nil iuris habeat, ſequeſtrum non fiet, & ſic ante productionem titulorum in materia beneficiali non fit.debet tamen peti ante lite conteſtatam:alioqui petens poſtea non audietur: vt docet Maſuer.tit.de poſſ.§. item per ſtylum parlamenti.num.58.

Ante litem cōteſtatā fit ſequeſtratio.

Vocande ſunt partes ad decernendum ſequeſtrum.

22 Secundò pars debet vocari, quia ſua intereſt, & omnis cuius intereſt,eſt vocandus.l.de vno. ff.de re iudic.aliter ſequeſtratio nullius erit momenti.docto.in l.vna. Et fuit prounciatum in Senatu anno 1510.die 6.Februarij, ne res inauditis partibus ſequeſtraretur.

Areſtum.

23 Tertiò requiritur, quòd ex parte vnius ſuſpitio appareat, teſte Guid. Papæ in deciſio. Delphina.quæſt.261.iudex non debet. Sed in hoc regno appareat ſuſpitio vel non, authoritate legis Regiæ fiet,& hoc decernet iudex.

Suſpitio partis inducit ſequeſtrum.

24 Quartò quòd hoc decernatur à iudice, vnde ſequeſtratio facta inter duos non cenſetur quoad alios facta, ideo fuit executio apparitoris annullata,in qua ſequeſtrum fecerat inter omnes licet tantum ſequeſtratio eſſet inter duas partes facta anno 1518.die vlt.Mart. ſuper eleemoſynaria de mare.

Areſtum.

Commis au gouuernement d'aucunes terres, & heritages.

GLOSSA II.

Cōmiſſarius quis dicatur.

1 EX hoc tex.patet hos commiſſarios dici, quibus eſt data adminiſtratio rei, & eius regimen pendente lite, & ſic proprie ſequeſter dicitur, vt ſuperius ſcripſi.

Commiſſarij quando dentur.

2 Et vidi dubitari quando iſti commiſſarij dantur? Reſpon. per ordinationem tunc deſignantur, quando res eſt capta iudicis authoritate, quia ſcilicet illa res interim negligeretur. ob id iſte tanquam curator illis bonis datur, & ſequeſter, ac vt pars tædio affecta ſoluat, vel proſequatur, ac ſtare iudicio cogatur.c.4.de dolo.ſicut olim dicebatur de iudicis decreto. in l.ſi finita.§.Iulianus.ff.de damn.infect.

3 Dc iuro

3 De iure tamen facienda eſt regula, quòd regulariter ſequeſtratio prohibita eſt.l.vna.cum rub. *Prohibita*
C.de prohi.ſequeſt pecu. Ratio eſt, quia pendente lite quis non eſt ſua priuandus poſſeſsione.c. *regulariter*
1.vt lit.pend c.1.de ſequeſt.poſſ.oportet enim debitorem primò conuinci, & ſic deinde ad ſolu- *ſequeſtra-*
tionem pulſari.l.vna. C.de ſequeſtr. pec. Boer. in q. 172. Domi. Vita. in deciſio.Burd. & quia ſe- *tio.*
queſtratio eſt ſimilis executioni, quæ non fit ex abrupto.l.1.C.de exec.rei iudi.Bald.in cap 1.col.3.
de ſequeſtr.poſſ.& fruct.vbi octo aſsignat rationes, quæ in idem ferè reincidunt.& quamuis rub.
C.de proh.ſequeſt.pec.loquatur in pecunia, tamen pecuniæ appellatione rem ſignificari Procu-
lus ait.l.pecuniæ.ff.de verb.ſigni.vbi abundè ſcripſi.

4 Primò fallit, quando eſſet ſtatutum, ordinatio, vel conſuetudo in contrarium, vt in hoc re- *Litigioſa*
gno, in quo ſtatim atque litigatur ſuper aliquo beneficio interdicto retinendæ, tunc ſequeſtratur *rei ſeque-*
beneficium ne partes veniant ad arma.iuxta l.æquiſsimum.ff.de vſufruct. *ſtrum fit.*

5 Quod tunc intelligas procedere, niſi altera partium poſſediſſet per annum integrum pacificè,
vt tunc quidem non ſequeſtretur, ſed ſuper pleno poſſeſſorio procedatur, vt paſsim videmus ſer- *Annalis pa-*
uari, quia tunc demum quando incertum eſt, quis poſsideat in interdicto vti poſsidetis, res ſe- *cifica poſſeſ-*
queſtratur. Bald.in cap.1.col.2.de ſequeſt.poſſ.per c.quia res. 11. quæſt. 1.qui conſulit poſſeſſori vt *ſio excludit*
proteſtetur ius ſuum ſaluum fore, tam in poſſeſsione, quàm in proprietate, per l.interdum. ff.de *ſequeſtrum.*
acqu.poſſ.dixi ſuprà in tract.de excuſa.ſeu exon.in fi.quando facienda ſit proteſtatio.

6 Secũdò fallit ex cauſa, vt pote ſi dubitetur de dilapidatione fructuũ lite pendente fiet ſequeſtra- *Sequeſtra-*
tio, quando reus non erat ſoluendo.l. Imperatores.in fi.ff.de app.Aufre.in deciſ.Tholoſ.q.477.& *tione bona*
Panor.in c.2.& fi.de ſequeſt.poſſ.& fruct.vbi dicit, quòd quando æquitas, vel cauſa debet mouere *dilapidũtur.*
iudicem ad ſequeſtrandum, poteſt fieri ſequeſtratio, & ſic iſta limitatio poteſt extendi ad alios
caſus, & alios omnes comprehendit, eos ergo enumerare ſuperfluum eſſet.quamuis gloſſ.& doct.
7 in l.vna.C.de proh.ſequeſt. pec. † Et ibi Cur.in 2.not.ſcribunt 8.limit.& doct.in c.2. & an-
tea Huſt.in ſumma.de ſequeſ.§.& an ſit licita.quindecim caſus conſcripſerunt. Facit quod ſcribit
8 Alex.conſi.163.circa.in 6.vol. † Et in quibus caſibus ſequeſtratio concedi poteſt, in illis die
feriata fieri poterit, etiam in honorem Dei, ſi periculum ſit in mora, teſte Bald.in l.vna.& Iaſ.in l.
ſi fideiuſſor.§.fin. ff.qui ſatiſ. cog. quod intelligerem verum in ſequeſtratione rei mobilis, quam
vocant areſtationem, ſecus in re immobili, quæ non fit niſi die quo litigatur, & ſolet ſententia
ſequeſtrationis in iudicio proferri, alioqui non ſuſtineretur in Francia.

9 In caſibus verò quibus prohibita eſt ſequeſtratio, poterit tamen pars petere rerum & fru- *Deſcriptio*
ctuum deſcriptionem fieri, ad hoc vt quantitas fructuum, & rerum facilius probari poſsit. Bart. *rerũ fit ceſ-*
per illum text.in l.1 §.fi.ff.de vent.in poſſ.mit.& in d.l.vna.Bald.in cap. 1.de prohi.ſequeſt.poſſ. & *ſante ſeque-*
fruct.& in l.ſi fideiuſſor.§.fi.ff.qui ſatiſ.cog.vbi Alex.& Iaſ.Cur.in quæſt.1.tract. numero 15.& ſeq. *ſtro.*
10 vbi limitat, videte ibidem. † Et ideo inquit Iuriſconſultus, quod ſi fructus agri pendente ap-
pellatione depopulentur ab aduerſario, æquum ſibi videri fructus apud ſequeſtrum deponi. l.
Imperatores.in fi.ff.de appel. imò vidi iſtam deſcriptionem permitti, antequam ſequeſtratio fieret
ſuper vno beneficio.

11 Item iſtum curatorem bonis datum non tenetur dominus recipere in inueſtituram: vt cen- *Areſtum.*
ſuit Senatus anno 1544.die 1.Decembris.

12 Poterit etiam hic commiſſarius dari ſeu ſequeſter, tam inter duos, qui iure regaliorum pro-
ſequuntur beneficium, quàm ſi alio iure: vt iudicauit Senatus anno 1540. die 14. Febiuar. inter *Areſtum.*
Gaſtin Oliuier, & Iuannem Machereau, quia inter illos non eſt diuerſa ratio.& quia ordinatio
eſt lex generalis quæ omnes comprehendit.l.leges.C.de legib.

13 Notandum eſt, quòd poſtquàm iudex decreuerit ſequeſtrationem faciendam, illa ſenten- *Sententia ſe-*
tia non obſtante appellatione, executioni mandabitur, per l.Imperatores. in fin. ff. de appellat. *queſtri exe-*
Baldus & Roma. in l.ſi fideiuſſor.§. fin.ff.qui ſatiſda. cogan. quia præſumitur fuiſſe appellatum *cutoria eſt.*
cauſa executionis impediendæ, & differendæ.l. ſatis apertè.1. C.de falſ. Panormitanus in cap. 2.
14 de ſequeſtr. poſſeſſ. & fruct. & hoc iure vtimur in Francia. † Et debet proferri præce-
dente ſummaria cognitione. §. ſi verò etiam.in authen.de exhib.reis.collatione 5.Baldus in l.ſi
oleum. in princ.ff. de dol. Math.de Afflict. deciſione Neapol. 98.pulchrum vt ſuperius dictum
15 fuit in prima gloſſ. † Et ſi forma in ſequeſtratione non fuerit ſeruata, tunc erit ſubue-
niendum per appellationem: vt docet Luc. in l. penultima.§. ſuper his. Cod.de erog. mili.anno.
libro 12.

16 Sed in hoc regno Franciæ ex quo ſequeſtratio fit vigore ordinationis Regiæ, ab ea appel- *Appellatur*
lari non poteſt in illis caſibus in quibus fieri debet, ſi ſeruata forma fuerit, quia à lege vel ordi- *in ſequeſtro*
natione non appellatur.l.ſi qua mulcta.ff.de verb.ſigni.& ſi appelletur nihilominus executio fiet *ob nõ ſerua-*
non obſtante aliqua appellatione, & ſine eius præiudicio: vt ſcripſi in tract. de ſent. exc. artic. *tam formam*
17 primo. † Veruntamen vidi appellari, & appellationem admitti, quando commiſſarius *in eo.*
erat datus ſeu ſequeſter beneficio, & Archidiaconus prætendebat per deportum (quem vocant)
18 poſſe recipere fructus beneficij primi anni vacationis. † Vel poterit etiam Archidiaco- *Deportus*
nus habens illum deportum ſe opponere dationi illius ſequeſtri, & melius faciet, alioqui ſi præci- *gratia appel*
peret illis cõmiſſariis ſub pœna excommunicationis, vt eum non impedirent, abuti iudicauit Se- *latio à ſe-*
queſtro.

Areſtum.

natus anno 1534. die 11. Febrưa. videte Ruzeum in tract Regal. priuil. 54. & ſeq.

Inuitus quis an cogatur acceptare ſequeſtrum.

19 Dubium verò frequenter contingit, an inuitus ſequeſter teneatur acceptare ſequeſtrum, & rem gubernandam ſuſcipere? Reſp. non, per l. fi. §. ſin autem. vbi Auge. C. de bon. auth. iud. poſſ. c. examinata. de iud. quia non eſt officium authoritate publicum. gloſſ. & ibi Iaſ. in l. fideiuſſor. §. fio. ff. qui ſatiſ. cog. ſed eſt officium voluntarium, non neceſſarium. Bart. in l. litibus. in fin. C. de agri. & 20 cenſi. lib. 11. & ſuperius dixi per iſtum tex. † Hodie multi inueniuntur ſequeſtri & receptores ſemper ad recipiendum anhelantes, ſed in ratiooum redditione ſemper litigantes, & pauci hodie recuſant hoc munus propter lucrum tacitum, quod ſperant, quod Itali vocant, *la Roba*, dicentes, *Chi non roba, n'a roba.*

Voluntarius ſequeſter à principio poſtea fit neceſſarius. Sequeſter nõ exoneratur niſi vocatis opponentibus. Areſtum.

21 Nota tameo, quòd poſtquàm ſequeſter voluntarius hoc ſuſcepit onus, non poteſt ſine iuſtiſsima cauſa relinquere rem ſequeſtratam, ſed authoritate iudicis partibus vocatis hoc facere debet, cum earum intereſſe poſsit. l. ei apud quem. §. fi. ff. depo. Bal. in rub. C. depo. in fi. qnod tunc 22 poterit quando damnum pateretur. l. fi. §. ſin autem. C. de bon. auth. iudi. poſsi. † Vnde quando licitatur res immobilis Titij, & plures ſe opponunt, ſi hæc ſequeſtratio de iudicis mandato conceſſa fuerit alicui commiſſario ſeu ſequeſtro, ſi Titius conueniat cum principali parte, adhuc oon poterit præcipere commiſſario, vt rem ſequeſtratam reddat, niſi omnes opponentes conſentiant, & iudex permittat propter intereſſe opponentium. Et hoc fuit pronuociatum in hoc Senatu anno 1542. die 18. Aprilis poſt Paſcha, nempe quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari per regulam iuris.

Sequeſter quomodo ſit cõueniẽdus. Depoſitarius iuſtitiæ cogitur ſub pœna carceris.

23 Item poſtquam voluntariè rem ſequeſter recipit, ex quaſi cootractu obligatur, vnde teoetur actione præſcriptis verbis. l. ſi oleum, in prin. ff. de dolo, & ibi Bart. niſi expreſsè ſe obligauerit, vt 24 ſolet in Francia, tunc actione ex ſtipulatu teoetur. † Et hodie in regno Franciæ ratione obligationis, ſi ooo reddat ratiooem, & reliqua reſtituat, in carcerem conijcietur, quia depoſitarius iuſtitiæ dicitur, à quo manu militari res auferri poteſt. l. qui reſtituere. ff. de rei vend. & Senatus aliàs annullauit executionem, quæ facta erat recipiendo cautiooes horum ſequeſtrorum ſine ſubmiſsionibus, & his obligationibus, quæ io Francia fieri ſolent, & in carceres conijcietur die feriata etiam in honorem Dei, teſte Bald. in c. 1. col. 2. de ſequeſt. poſſ. imò ſi vineas incultas reliquerit, ſeu fundos, aut olıueta ad intereſſe & damna eo nomine coodemnatur: vt vidi ſæpius in curiis Franciæ iudicari.

Seront tenus les bailler à ferme par authorité de iuſtice, parties appellées.

GLOSSA TERTIA.

Officium ſequeſtri. Locari debet res ſequeſtrata, & cuius authoritate.

1 NOtandum ex hoc text. quòd ſequeſter tenetur rem apud ſe depoſitam locare requiſitis ſeq. Primò requiritur quòd ſit ſequeſter rerum immobilium, ibi, *terres ou heritages.*

2 Secuodò quòd hanc locatiooem faciat authoritate iudicis, cuius iudicio rem habet, ergo noo ſufficeret ſi authoritate præpoſiti datus eſſet commiſſarius, vt locaret authoritate Seneſchalli, aut alius quamuis ſuperioris iudicis, & ſi res ſequeſtrata ſit tempore peritura, poterit iudex ſtatuere vt res vendatur partibus auditis & vocatis, ſed ſequeſter hoc ſolus facere non poſſet, quamuis periculum ad eum ſpectet. Maſuer. docet in tit. de poſſ. §. item ſi res, num. 55. dicens idem in creditore inchoata executione, per l. prætor ait. §. ait prætor. ff. de bonis auth. iudi. poſſ & l. ſi magiſtratus. ff. de priuileg. credi.

Locatio rei ſequeſtratæ fiat partibus auditis.

3 Tertiò requiritur locationem fieri partibus auditis, aut vocatis, poſſunt enim lædi in locatione fructuum huius rei, ob id vocandæ ſunt. per l. de vnoquoque. ff. de re iud. Nam poſſet commiſſarius gratiam precij facere in locatione minus fortè locando, quod non faciet partibus præſeotibus ſaltem ità facile.

Au plus offrant & dernier encheriſſeur.

GLOSSA IIII.

Offerenti plus locari debent res ſequeſtratæ. Commiſſarij ipſi plus offerẽtes locare poſſunt rem ſibi ſequeſtratam. Saiſita res non poteſt

1 QVartò declarat hic tex. cui debeot locari iſtæ poſſeſsiones datæ ſequeſtris? Reſpondet, plus offerenti, & licitanti, nec in hoc debet facere gratiam precij ſequeſter, aliàs de ſuo reddere tenetur.

2 Et hi commiſſarij, ſi plus offerant, rem conducere poteruot, tum quòd ooo prohibeatur hîc: ergo concedi videtur. l. cum prætor. ff. de iudi. & ipſe locare aliis poteſt. cap. 2. de ſequeſtra. ſed ideo hîc ſtatuitur, oe ipſi maiorem fortè mercedem habere velint, & vt liquidum ſit, quid poſsit ex illa re haberi.

3 Limitatur io parte, vel in prætendente ius in re ſaiſita & capta, vt licet plus offerat, tamen eidem non debet locari res ſequeſtrata, alioqui nunquam partes poſſeſsionem relinquerent, ſed

plus offerrent,& lites protelarent,nec poſſent ſequeſtri vti re ſequeſtrata,nec vnquã partes agnoſcerent bonam fidem. † Ideo cenſuit etiam Senatus viduam non recipiendam ad locationem bonorum mariti,cuius bona capta erant,& ipſa ius aliquod prætendebat anno 1537. die 29. Nouembris contra viduam Antonij de Marbli pro magiſtro Io.Briſſonet, & inter do.Gabrielem Dalegre,& Comitiſſam de Irigni, die 7. Septembr.1528.ac nouiſsimè inter viduam Ioan.Pradal, & Stephanum Pradal.8.Februarij anno 1543.

4

cõduci ab ipſamet parte.

Areſtum.

Areſtum.

Qui ſera tenu de porter les deniers de la ferme iuſques en la maiſon des commiſſaires.

GLOSSA V.

1 PRouider hic quid iſtarum rerum conductores facere debeant, quòd ſcilicet pecuniam ex locatione debitam deferre ad commiſſarios teneantur, & hoc eſt introductum ne commiſſarij pro quærenda pecunia deſiderent aliquod habere ſalarium. vide in l.item illa.ff.de conſti.pec.vbi Bart.& doct.

Cõductores deferre debent mercedem ipſis cõmiſſarijs.

2 Et ſi commiſſarius conduxerit, ipſe fructus recipiet,& vendet,ac precium cuſtodiet. l.litibus. ver. iterum per officium iudicis fructus vendantur, & precia eorum ſecundum dictum modum deponantur. C.de agri.& cenſi.lib.10.& l.is cui.§. qui legatorum.ff.vt in poſ. leg. Nam poſtquam commiſſarius in locatione certum pretium promiſit,ad illud tenetur,& non ad aliud.

Cõmiſſarius cõductor ſeruat mercedẽ locationis.

Et d'entretenir les choſes en l'eſtat qu'elles leur ſeront baillees.

GLOSSA VI.

ITem vult, vt iſtæ locationes fiant ea lege, vt conductores in eo ſtatu rem ſeruent, in quo eſt,& hoc eſt introductum:quia multi commiſſarij pro reparationibus multa calculabant non vera,ideo ad illud euitandum conductores, ad reparationes neceſſarias tenentur, & melius eſt modicum habere pretium vltra has reparationes & impenſas neceſſarias,quàm omnia conſumere,& hoc eſt iuris.nam ſicut vſufructuarius rem ſaluam reddere debet.§.1.de vſufru.in inſti.ſic & fructuum conductor, & iurare tenebitur ſe hoc facturum,antequam rei adminiſtratio detur.l.vlt.in fi.C.de bon.auth.iud poſsid.facit l.ſi magiſtratus.ff.de priui. cre. ſed in Francia non iurat, ſed ad hoc ſe obligat coram iudice, & hæc conductio in pecunia fieri debet, non in vino, frumento,ſeu alia ſpecie : vt cenſuit Senatus in magna claſſe ſeu camera anno 1533.die 18.poſt prandium.

Cõductores in ſuo ſtatu ſeruent rem ſequeſtratã.

Conductor an iuret de ſeruando rẽ in ſuo ſtatu.

Cõductio in pecunia fieri debet.

Areſtum.

Sans y commettre aucune fraude ne maluerſation, ſur peine d'amende à la diſcretion de iuſtice.

GLOSSA VII.

SI enim fraudem in his locationibus commiſſarij commiſerint, puta gratiam precij faciendo, denuo res licitabitur, per l.in venditione.§.ſi quis fructus. ff. de bon. auth.iud. poſsid.& ipſi actione doli tenebuntur.l.3.§.ſi executor.ff.de nego. geſt.ac mulcta arbitraria pro delicti & doli qualitate,& quantitate punientur:vt hic.

Licitatio noua fit cum dolus primũ interuenit.

Solent aliis multis modis commiſſarij fraudes committere, quibus iudex coram quo agitur, obuiare debet,& commiſſarios punire.l.in fundo.ff.de rei vendic.

IDEM *article* LXXXIII.

Que leſdits ſequeſtres & commiſſaires ſeront tenus le iour dudict bail à ferme, faire arreſter par iuſtice la miſe & deſpance qui aura eſté faicte pour le bail d'icelle ferme,en la preſence des parties,ou elles deuëment appellees.

Articulus ſecundus.

GLOSSA VNA.

1 OPrimum remedium,vt fraudem committere non poſsint commiſſarij : nam ſolebant olim commiſſarij ſcribere ſe multa impendiſſe in his locationibus, & ad vocandum partes,& ad iudicem,& alia,& poſtea partes non recordabantur,& neceſſe erat his ſequeſtris credere,ob id ſtatuitur hic,vt iſtę impenſæ diſpungantur poſt locationem factam,& concludantur inter partes,& iudex illas impenſas approbet,poſtea in computatione nulla difficultas erit.facit l.magis.§.item prætor.ff.de rebus eorum.

Impenſæ ſequeſtrationis quomodo ſint computandæ.

2 Et ideo vult quòd eo ipſo die quo *le bail à ferme,* id eſt locatio fit licitatori, ne ſcilicet temporis diuturnitas inducat obliuionem,aut fallat memoriam,quæ labilis eſt l.peregre.ff.de acquirend. poſſeſsio.quòd inquam eodem die ſcribantur impenſæ factæ ad licitationem faciendam, & locationem rei captæ & ſaiſitæ : & aliæ omnes impenſæ, & concludantur à partibus, & approbentur

Areſtũ quãdo res ſequeſtrata reparatione indiget.

vt poſtea in computatione nulla poſsit eſſe controuerſia inter commiſſarium & partem, quæ obtinebit:& eſt optima prouiſio. Si tamen parlamentum videat eccleſiam indigere reparatione, adiudicauit dimidiam fructuum partem pro reparationibus, vt docet Aufre. in areſto 225.item in eodem.

IDEM *article* LXXXIIII.

Articulus tertius.

Et ne pourront ſur les deniers de la ferme faire autres frais & miſes, ſinon qu'il leur fuſt ordonné par iuſtice parties appellees, & partant rendront les deniers de la ferme, ſans aucune deduction.

GLOSSA I.

Impendi nihil debet à commiſſario niſi cũ iudicis decreto & partibus uocatis.

1 ETIAM alio prouidetur remedio contra commiſſarios, ne pecuoias quas recipiunt deglutiant, quod olim facere ſolebant: nempe pro eorum arbitrio, hi curatores impenſas faciebant, vt vix aliquid ab eis extorqueri poſſet, ob id ſtatuitur, quòd nil impendere poſsint ſine iudicis authoritate & decreto.

2 Secundò quòd partibus vocatis hoc decernatur, quia iudex, ſi non vocarentur partes, poſſet cum commiſſariis colludere in præiudicium illarum, & quia de illarum præiudicio agitur, ob id vocari debent, per l.nam ita.ff.de adopt.

Deductionẽ fit impenſæ factæ in ſequeſtro ſine decreto iudicis.

3 Tertiò quòd ſi aliqua impendant ſine iudicis decreto, quòd illa non poſsint deducere, nec computare, per text.in l.ait prætor.in fin.ibi, neque enim ſine permiſſu eius debet dimioutio fieri. ff. de iure deliberan.& in l.litibus.C.de agrico.& cenſi.lib.11.licet contrarium videretur de eo qui miſſus eſt in poſſeſsionem ex primo decreto, per l.prætor.§. quod ait. ff. de bonis author. iudic. poſsid.Roman.declarat ſingul.408.tu habes.

4 Tameo Salyce. in l. vna. dicit ſequeſtrum conducere poſſe vnam domum neceſſariam pro cuſtodiendis fructibus. l.is cui.§.qui legatorum. ff. vt in poſſ. lega. & poſtea in ratione reddenda

5 poteſt deducere penſionem illius domus conductæ, quia in damoo eſſe non debet. † Sed quia hîc conductor recipit rem captam promiſſo aliquo precio, ideo ipſe debet omnes expenſas facere,& precium liquidum promiſſum reddere:vt dictum eſt ſuperius artic.proxi.

Fors de ce qu'ils auront ainſi frayé comme deſſus, & de leurs ſalaires raiſonnables, apres ce qu'ils auront ainſi taxé par iuſtice.

GLOSSA II.

Deductis quorũ impenſarum permittatur in ſequeſtro.

1 DVOS hîc excipit caſus, in quibus ſequeſter poteſt, quod impendit deducere,& computare. Primò illos ſumptus & impenſas quas iudicis authoritate & decreto fecit.

2 Secundò ſuum ſalarium rationabile, poſt tamen iudicis taxationem deducere poteſt, & ſic à iudice taxari ei debet ſingulis annis.arg.l.vnicæ. C.de præben.ſal.lib.10.& l.mulier.ff.de capt.& hoc fit ne patiatur damnum.l.fi.C.de bon.author.iudic.poſſ. Alioqui nullus vellet rem recipere, & operam gratis accommodare:vnde conſuloit Barb.conſi.71.illud.in 4.vol. pro nobili viro Thoma, eum à Rege Franciæ ſalarium cooſequi debere, eo quòd ciuitas Aſtenſis apud eum fuiſſet ſequeſtrata.

Cõmiſſarius unicus dandus in ſequeſtro nõ plures.

3 Vode infertur, quòd vbi ſequeſtrum fieri poteſt, vnus ſequeſter ſeu commiſſarius ſufficit. cle. vna.eod.tit.ibi, apud aliquam perſonam idoneam, tum ne duplex ſalarium illis detur, tum etiam quia res melius per vnum, quàm per plures, communius regitur. Nam vt trito fertur adagio, Segnius expediunt commiſſa negotia plures.glo.in l.3.ff.de adminiſt.tuto.§.1. de ſatiſd.tuto.in inſtit. Et hoc tenet Ioan.And.in addi.ad Spec.in rubr.de ſequeſtr. dicens iudicem ex cauſa poſſe ſubrogare alterum in locum demortui, vel negligentis, ſeu dilapidantis. Idem Cardin. in cle.1.q.24.de

Cõſenſu partium plures poſſunt eſſe commiſſarij. Areſtum.

4 ſequeſt. † De conſeoſu tamen partium vidi etiam duos eligi, quod fieri poteſt. arg.l.1.ff.de

5 iure delib. † Sed quia in voa cauſa tres fuerant dati, reprobauit Senatus anno 1533. die 12. Maij. Nam plures eligi eſt valde damnoſum partibus, niſi bona eſſent in diuerſis locis,& prouinciis, tunc in qualibet prouincia conſtitui vous ſequeſter poterit. arg.l. ex facto. in magna. ff. de hæred.inſtit. & tres tantùm legati in vna legatione conſtitui debent.l. ſciendum.in fin.ff. de legat. vnde placuit Senatui vt vnus vel duo ad ſummum conſtituerentur in quolibet loco, in quo boa ſita eſſeot anno 1524.die 20.Martij poſtulantibus aduocatis Du four & Morlon.

Areſtum.

IDEM *article* CV. *ibidem.*

Articulus quartus.

Et quant aux ſequeſtres ordonnez par iuſtice.

GLOS

GLOSSA I.

1 ET ſic duplex eſt ſequeſter,quidam voluntarius,qui ex voluntate & coouentione partium datus eſt.de quo io l.intereſſe puto.ff.de acquiren. poſſeſ.& l.ſequeſter. de verb. ſignific.neceſſarius, qui ex legis vel iudicis decreto datur,vt hic, & l.æquiſsimum.ff.de vſufruct. & ſuperius in princip.dixi de ſequeſtratiooe alia,quæ miſta eſt, ſic ſequeſter dici poteſt.

Cõm ſſariorũ duæ ſpecies.

Seront tenues les parties dedans trois iours apres la ſentence conuenir les commiſſaires.

GLOSSA II.

1 EX hoc text.notanda ſunt ſequentia requiſita in hoc articulo. Primò quòd ſententia lata ſit,ibi, *la ſentence.*
2 Secuodò quòd partes poſt ſenteotiam cooueoiaot de ſequeſtris,ergo vtraq; pars.
3 Tertiò quòd infra tres dies, ibi , *dedans trois iours.* & ooo computatur dies ſenteotiæ,ibi, *apres la ſentence.*
4 Quartò quòd in voum commiſſarium & ſequeſtrum conueniant , & in eo conſentiant, ibi, *conuenir de commiſſaires.*
5 Quintò poſt tres dies tenentur partes dimittere rem ſequeſtratam ſub pœoa amiſsioois illius rei,vt ſequitur.

Ordo in ſequeſtro obſeruandus.

Et apres leſdicts trois iours paſſez,ſoit qu'ils en ayent conuenu,on non,ſeront tenus les poſſeſſeurs ou detenteurs des choſes contentieuſes laiſſer la detention ou occupation des choſes ſequeſtrees ſur peine de perdition de cauſe.

GLOSSA III.

1 ITem hic ſtatuit,quòd ſiue partes coooenerint intra tres dies de ſequeſtro,ſiue non, tamen tenebuntur poſſeſſores rerum , relinquere ſequeſtris poſſeſsiooem vacuam ſub pœoa amiſsionis cauſæ.clemen.vna.de ſequeſt.poſſeſſ.& fruct.

Poſſeſſores tenetur relinquere ſequeſtris,poſſeſsionem vacuam.

2 Sed oon dicit,quid fiet,ao dabitur ſequeſter? Reſpon. quòd à iudice tuoc eligetur elapſo termino.l.in venditiooe.§.fi.ff.de bonis author.iudic.poſsid. Et ſi ante dederit iudex,quàm partes conueniant perperam datum declarauit curia ſuprema anno 1531.die 23.Aprilis.

Iudex dat ſequeſtrũ ſi partes non conſentiant.

3 Item quòd poſſeſſor teneatur poſſeſsionem vacuam iſti ſequeſtro relioquere.probatur in clementina vna.verſicu.& nihilominus.vbi dicit partem recuſantem ius amittere, & cootrahere excommunicationem,ipſo tamen iure non amittet cauſam,niſi iudex per ſententiam hoc declaret, quod non poteſt facere iudex laicus , in beneficialibus, quia ooo poteſt priuare beneficio is , qui
4 noo poteſt dare. l.3.ff. de re iudic. † Et ſic iudex laicus poterit tantum poſſeſſorio clericum priuare,noo verò iure quod habet io beneficio.Ideo petitorio poſtea experiri poterit,io quo videbitur,an illo caſu debeat etiam amittere ius, vt in ſequeſtratione, & tunc adiudicabitur etiam petitorium poſſeſſori,alioqui ſi caſus ille, in quo fuit priuatus poſſeſſorio, non mereatur priuari petitorio,is ſuccumbet in petitorio,qui obtinuit in poſſeſſorio.per c.cum eccleſia.de cauſa poſſeſſ.

Areſtum.

Vacua poſſeſsio tradẽda eſt ſequeſtro ſub pœna amiſsionis cauſe.

Laicus priuat quando poſſeſſorio beneficij, petitorio an priuari debeat.

5 Eſt tamen differentia,quia ſi ſequeſter ſoluendo non ſit,ſi de partium voluotate receptus fuerit,non tenetur iudex,ſed partibus imputandum eſt, qui talem elegerunt, ſicut de ſocio dicit text. in §.fin.inſtit.de ſocieta.ſecus ſi ex iudicis ſolius authoritate electus fuerit,quia tuoc in ſubſidium iudex(cautionibus prius excuſsis)teoetur : ſicut de eo qui dat tutorem pupillo.l.1.ff.de magiſtra.
6 conueoien.§.peo.de ſatiſdat.tut.in ioſtit. † Vel ſi ad vnius tantum partis inſtaotiam,oon ſoluendo datus fuerit , de dolo illa pars tenebitur io ſubſidium, id eſt ſi ſequeſter vel eius fideiuſſor ſoluendo noo fuerit.l.ſi oleum.ff.de dolo. Et an certificatores teneaotur,qui deponuor & aſſerunt
7 fideiuſſores idoneos,ſcripſi abundè in tracta.de ſeoten.execut.art.1.in gloſſ.*cautiou.* † Et an ſi aliquis lite peodente diſsipet fructus,res poſsit ſequeſtrari,decidit Aufrer.deciſio. Tholoſa.q.477. noo poſſe ſi pars illa ſoluendo ſit,alioqui contra.c.ſi. de ſequeſt.poſſeſſ.

Iudex antetenetur de ſequeſtro, qui non eſt ſoluendo.

Idem , article CVI. *Ibidem.*

Et pour le reſtabliſſement des fruicts ſera tenu le condemné raporter par ſerment la quantité de ce qu'il aura prins deſdicts fruicts, & ſelon ledict rapport en faire reſtabliſſement promptement ſur peine ſemblable de perdition de cauſe.

Articulus quintus.

GLOS

GLOSSA I.

Reſtitutio omnium eſt facienda in ſequeſtrum.

1 QVando iudex ſequeſtrationem faciendam præcipit, ſtatuere ſolet,vt quilibet reſtituat
ea,quæ percepit ante ſequeſtrum,vt cuſtodiantur vincenti,& is qui eſt condemnatus
ad reſtituendum,& reſtabiliendum , tenetur iurare qoid, & quantùm receperit, & ſe-
cundum hoc iuramentum tenebitur reſtituere , & ſtatim ſub pœua amiſsionis cauſæ
hoc facere tenetur.
2 Et ſic primò requiritur in hoc text.condemnatio iudicis,*à reſtablir*,& ad deponendum ea quæ
pars receperit.

Dato ſequeſtro poſſeſſor iurare debet & reſtabilire.

3 Secuudò quòd is iuret ſe tot fructus recepiſſe , videlicet viginti ſextaria frumenti , ideo para-
4 tum ſe dicat ea reſtabilire & deponere in manibus ſequeſtri. † Nam vbicuoque lex vel ordi-
natio dicit,vt ſtetur dicto damnum paſsi,vel alterius,intelligitur cum iuramento.arg.l.hac edictali.
§.his illud.C.de ſecun.nupt.Ange.in reper.l.ſi vacantia.C.de bonis vacan.lib.10.refert Soc.in c.fi.
§.quod ſi ſuper.col.3.verſ.ſecũda dubitatio, vt lite non cõteſta.vt ſi ſtetur dicto officialis dicentis
ſe inueniſſe ludentes,vel damnum dantes, intelligitur ſi iurauerit,teſte Alexã.io l.qui bona.§.qui
damni. ff.de damno infect.& ita voluit iſte text. quòd pars iuraret , quos fructus recepiſſet.

Iuramento infamis non eſt ſtandum.

5 † Vnde inferunt doct.quòd ſi perſona ſit iofamis,non debet ſtari iuramento illius.Alexan.in l.
qui bona.§.qui damni.col.2. & Iaſ.io l.ſi quando.C.vnde vi.ſed hic putarem quẽlibet iurare poſ-
ſe,vt hic text.permittit,ſed ei ooo creditur,vt in §.ſeq.vbi permittitur parti probare contrarium.

Poſſeſſor in ſequeſtro debet omnia reſtituere.

6 Tertiò requiritur, quòd ea quæ recepit reſtituat, & ea quæ dicit ſe recepiſſe deponat apud ſe-
queſtrum.ibi,*en faire reſtabliſſement*.&c.
7 Quartò,quòd hoc ſtatim faciat,ibi,*promptement*,hoc eſt arbitrio iudicis relinquendum vt do-
cui art.2.tract.de præcoo.

Amittit cauſam qui non reſtituit ſequeſtro.

8 Quintò comminatur pœnam amiſsionis cauſæ , hoc tamen ooo fit ipſo iure , ſed ſi iudici vi-
ſum fuerit poſt plura præcepta,vt vſus forenſis habet.

IDEM article CVII. Ibidem.

Articulus ſextus.

Et ſera neantmoins permis à la partie qui aura obtenu ledict ſequeſtre, informer de la quantité,& valeur deſdictz fruictz, outre ledict rapport par ſerment, & le condamner au contraire , au peril toutesfoys de l'amande ordinaire enuers nous,& autant enuers la partie contre celuy qui ſuccumbera.

GLOSSA VNA.

Probatio obtinentis in ſequeſtro cõtra iuramentum poſſeſſoris.

1 SVperius in articu.proximo voluit condemnatum ad deponendum ea bona,quę ante
ſequeſtrum receperat,poſſe iurare quæ bona habuerat, & ea reſtituere, ſeu deponere
apud ſequeſtrũ, ſed hic deciditur quod ſi plures receperit fructus, quàm iurauerit re-
cepiſſe , an pars poſsit probare alios multos fuiſſe perceptos,quos ipſe non eſt profeſ-
2 ſus,& iſte tex.permittit parti,quæ obtinuit probare poſſe , & alteri parti contrarium. † Sed
quando hoc poſsit probari. Reſpon.text. quando pars obtinuerit , & ſic poſtquam altera pars per
ſententiam ſuccubuerit,per quam adiudicati ſunt parti fructus.Nam tunc ſua intereſt agere,cum
fructus ſint ei adiudicati,antea verò non,quia fortè ſuccumbet. Ideo iſte tex.dicit , *que aura obtenu ledit ſequeſtre*.& ſi pars ſtatim poſſet probare, impediretur proceſſus principalis , & poſtea forte in
recredentia ſuccumberet.Ideo tutius eſt quòd pars obtineat,& poſtea poterit probare, vt hic licet
3 iſte tex.dicat,quòd ſequeſtrum obtinuerit. † Et ſic tollit hic articulus dubium de l. noo erit.

Probatio cõtra iuramẽtum quando poſsit fieri.

§.dato iureiurando non aliud quæritur,an iuratum ſit. ff. de iureiuran. per quem videbatur oon
poſſe probari contra iuramentum partis.Reſpoo. quaudo iuramentum delatum eſt à parte parti,
nil aliud quæritur,ratione cooſenſus partis deferentis,ſed in iuramento à lege delato,vel ab ordi-
natione,vt hic,ſeu à ſtatuto,poteſt probari contrarium, licet conſuetudo vel ordinatio iuramen-
tum deferat.Bal.in l.1.C.de rebus creditis.Alexan.in l.qui bona.§. qui damni.ff. de damno infect.
4 refert.Iaſ.in §.dato.& hic articu.permittit vt pars poſsit probare contra aſſertionem. † Nam

Iuramẽtum unius nõ eſt integra probatio.

iuramentum vnius noo eſt integra probatio.l.iuriſiurandi.C.de teſtib.cap.licet vniuerſis.illo titu-
lo.Ideo integra probatio ex aduerſo recipi debet , & præualere probationi minus integræ. arg.l.
admonendi.ff.de iureiur.& cap.fin.illo tit. vnde ſi in aliqua diſpoſitiooe defertur iuramẽtum ali-
cui,illi iuramento oon ſtatur, ſi probetur contrarium.text. in c. propoſuiſti. de proba. vbi Panor.
poſt glo.in 1.not.

Iudex niſi petẽte parte nõ admittit probationẽ cõtra iuramentum.

5 Et ſic per iſtum text.patet iudicem non poſſe recipere probationem contra partem ex officio
oon petente altera parte,vt hic, *permis à la partie*,quicquid dicant docto.in l.ſi quando.C.vnde vi.
& in §.damni.Iooc.& Io.And.io c.quia propter.§.illud.de elect.

Valor fructuum quomodo probetur.

6 Item ſuperius in articu.proximo non dicitur,quòd pars iuret ſuper valore fructuum,ideo po-
terit pars probare,quòd ſextarium valuit tali anno decem libris,& modius vini ſex.& idem in va-
7 lore aliorum fructuum,ſed quantitas tantùm fructuum fuit aſſerta,quam accepit. † Et pro-
babitur per librum,in quo ſingulis diebus mercatus conſcribi ſolet rerum valor,vt habetur in tit.
des fruicts,in conſti.reg.vbi alia de his dicentur,interim de his finem faciam.
Sed videndum eſſet,qui poſsint dari ſequeſtri ſeu commiſſarij vide ordinat.ſequentem.

Item quand aucune complaincte ſera fournie ſoit en matiere beneficiale, eccleſiaſtique, ou prophane, noz iuges ſoyent preſidens, conſeilliers, ou autres noz officiers, qui auront cogneu de la matiere, leurs enfans & parens ne pourront eſtre commis au regime & gouuernement de la choſe contentieuſe, mais ſeront tenus de commettre autres gens notables non ſuſpectz ne fauorables à l'vne ne à l'autre des parties à moindre frais que faire ſe pourra ſur peine de ſuſpenſion de leur office, & autre peine arbitraire. Articulus ſeptimus.

GLOSSA VNA.

1 NVNC videndum eſt, ſequeſtri coram quo iudice rationem, & reliqua reddere teneãtur? Reſpon. ſequeſter de mandato illius iudicis, ex cuius ſententia fuit electus, rẽ reſti-
2 tuere tenetur. l. fi. §. pen. C. de bonis authorita. iudic. poſsidend. † Etiam ſi ſit clericus: & poteſt cogi per illum iudicẽ ſecularẽ, cuius ſententia fuit ſequeſtrum factũ, & quia tunc non proceditur contra iſtum clericum per modum iudicij, ſed executiuè in conſequentiam officij ſuſcepti, teſte Bald. in l. acceptam, colu. 1. C. de vſur. Bald. & Iaſ. in l. ſi fideiuſſor. §. fin. ff. qui
3 ſatiſd. cogan. † Et ſi eius mandato reſtituat, ſtatim eſt liberatus. l. fin. Quod eſt verum, ſi hoc parte præſente, vel citata factum fuerit. Bald. in l. fin. C. de bonis autho. iudic. poſsidend. Curtius in tracta. de ſequeſtra. quæſt. vlt. refert. Imò etiam dicit Aufrer. in tract. de poteſta. ſecul. ſuper eccleſiaſt. perſo. regul. 2. fallen. 14 quòd clerici deputati à iudice ſeculari ſequeſtri poſſunt ab eodem iudice compelli ad reddendum rationes, & reliqua, quia non debent acceptare officium ſæculare, ſi nolunt ſæcularibus ſubeſſe, c. 2. ne cleric. vel monach. ſecul. negoc. ſe immiſceant. rationem tamẽ reddent coram iudice proximo illius loci, vbi recepit fructus, vt cenſuit ſenatus anno 1521. die 10. Decembris pro Aymato appellante contra Robertum appellatum.

Mãdato cuius iudicis ſequeſter reſtituat fructus.

Præſẽte parte vtraque ſequeſter ſoluens liberatur.

Areſtum.

4 Et finito ſequeſtro non debet, nec poteſt ſequeſter compelli ad reddendum omnes fructus, quos recepit, ſed imprimis debet citari ad reddendam rationem, qua reddita, præcipietur ei, vt reliqua reddat, aliàs ſi ante rationem redditam eidem præciperetur, vt omnes fructus redderet, gra-
5 uaretur: quia ab executione non eſt incipiendum. l. 1. C. de execu. rei iudica. † Et quia expenſas poteſt deducere vt ſupradictum eſt, per clementinam vnam. ibi, ſuperesse contigerit. Et ita fuit in hoc ſenatu iudicatum anno 1541. die vlt. Februar. in magna camera. & de rationibus ſcripſi in l. boues. §. 1. ff. de verbo. ſignifi. itidem alia plura de hac materia docui & in tractatu de ſententi. executo.

Rationes prius reddẽde à ſequeſtro antequã ſiat præceptum reſtituendi.

Areſtum.

6 Demum quando officium ſequeſtri finiatur? Reſpon. quando datus eſt pendente lite, ea finita, expirat quoque eius officium, quia ceſſante cauſa ceſſat effectus. c. cum ceſſante. de appel.

Finiatur quando ſequeſtri officium.

7 Item ſatiſdatio facit ſequeſtrum ceſſare. glo. in l. ſi fideiuſſor. §. fi. ff. qui ſatiſd. cogan. l. fin. C. de ord. cognit. Limitatur in caſibus deſcriptis per Curt. in tracta. de ſequeſtr. quæſt. 14. vbi etiam tradit alios caſus, in quibus releuetur ſequeſtrum, & quæ ſatiſdatio requiratur. & Bart. in l. litibus. &
8 Cortius quæſt. 19. Barba. conſi. 11. illud. colu. 10. in 2. volu. dicit, † quòd ſatiſdatio duo continere debet, videlicet quòd fructus nõ conſumet. l. diuus. ff. de petit. hæred. & quòd illos fructus ad iudicis mandatum reſtituet. arg. l. ſi oleum. ff. de dolo. Bald. in c. olim. nu. 4. de reſcrip.

Satiſdatio facit ceſſare ſequeſtrum.

Satiſdatio duo continere debet.

9 In regno Franciæ cum ordinationis authoritate ſequeſtratio fieri debeat, etiam ſi pars offerat ſatiſdationem, non ceſſabit ſequeſtrum, etiam altera parte inuita in rebus immobilibus. in mobilibus verò cautione data ſolet res adiudicari domino. Et ita vidi ſeruari in forenſi iudicio, & dixi plene in tractatu de literis obligatoriis. articulo 6. glo. 3.

Satiſdatio in Francia non impedit ſequeſtrũ fieri.

10 Poſtremò ſequeſter in prima cauſa datus, durabit etiam pendente appellatione. per textum in l. litibus. C. de agrico. & cenſi. lib. 11. & l. ſi fideiuſſor. §. fin. ibi, vel lis finem accipiat. ff. qui ſatiſda. cogan. & clem. vna. ſequitur Curt. in tracta. de ſequeſtrat. quæſtione 18. Addẽdum eſt tamen, quòd ſi officium clauſtrale ſequeſtretur, tunc ſequeſter quo ad ſpiritualia debet deputari religioſus, quo ad temporalia alius. ſi verò prioratus clauſtralis non ſit diuiſus à menſa, ſed eſt communis, eo caſu religioſi illius monaſterij dabuntur ſequeſtri, qui poſtea reddent rationem vincenti: vt cenſuit Senatus pro prioratu de Longpont anno 1534. die 29. Ianuarij.

Pendente lite etiam in cauſa appellationis durat primus ſequeſter.

Religioſi an poſſint eſſe ſequeſtri.

Areſtum.

11 Alias multas poſſem hic congerere quæſtiones, ſed tam ratione prolixitatis vitandæ, quàm etiam quia eas tantum deligo & ſcribo quæ in foro quotidie verſantur, ideo alias nunc miſſas faciens, gratias de his ſummo Deo Ieſu Chriſto ago, qui in trinitate perfecta viuit & regnat per ſecula. Amen.

TRAC

DE DILATIONIBVS VTILIS ET QVOTIDIANVS.

Des delaiz.

Dilatio quid.

1 VT à definitione incipiam,mihi videtur dilationem ſic deſcribi poſſe : Dilatio eſt quædam temporis ad aliquid agendum aſsignatio, ſeu prorogatio:quamuis Cy.aliter definiat.in l.1.C. eo.& Bal.in c. quoniam contra.col.6.num.45.de proba.ſic dicens:Dilatio eſt termini aſsignatio ,ne præcipiti via quis teneatur ſe defendere, quibus definitionibus vel potius deſcriptionibus omiſsis,quia parum in praxi curantur,ad alia pertranſco.

Quotuplex ſit dilatio.

2 Dilationum multæ ſunt ſpecies,vt docet Hoſti.in ſumma de dila.& aliquando multas alias congeſsi,quas parum etiam ad ſeriem huiùs negocij pertinere video:ideo conſultò eas miſſas facio,proſequar tantùm dilationes in tex.conſcriptas:igitur ad textum pergo.

CHARLES VII. *artic.* XLI. *des premieres.*

Articulus primus.

Item, que nulle cauſe ne prendra delay contre quelconque perſonne, que ce ſoit, qu'elle ne ſoit deliurée ſelon l'ordre des preſentations, ſinon pour cauſe d'abſence,pour cauſe de la choſe publique,ou autre grande vrgente & neceſſaire cauſe. Et enioignons aux aduocas & procureurs, que contre ceſte preſente noſtre ordonnance ne facent requeſte.

GLOSSA VNA.

1 STATVTVM eſt in titu.de præſenta.quòd omnis appellans tenetur ſe præſentare
in parlamento,alioqui contumax reputabitur.arti.1.de præſen.quòd limitat Aufrer.in
2 nultis caſibus in tit.de præſen.§.1. † Et debet illa præſentatio eſſe ſpecialis & expreſſa

Præſentatio debet eſſe ſpecialis.

contra ſingulos,contra quos cauſam agit,alioqui illa generalitas præſento me in omnibus cauſis parit obſcuritatem,& non valebit.l.ita fidei.ff de iure fiſci.& præſentatio facta contra vnum non prodeſt contra alium,quia res inter alios acta,aliis non prodeſt,nec præiudicat,vt declarat titulus,res inter alios acta.

Decidantur cauſæ ſecundū ordinem præſentationum.

3 Vnde hìc ſtatuitur, quòd omnes cauſæ decidãtur ſecundum præſentationis ordinem,nec dilatio in contrarium dari debet. nam qui prior eſt tempore,potior eſt iure.per regul.iuris,& prius ſua cauſa terminari debet.c.vt debitus.de appel.

Dilatio cauſa abſentiæ datur.

4 Limitatur ratione abſentiæ cauſa reipub. tunc dilatio dabitur, illæſum enim ius per id tempus,quo quis reipublicæ operam dabat, vel aduerſo caſu laborabat,manere debet,necnon & ad-
5 uerſus eos ſuccurritur,ne vel obſit, vel proſit, quod euenit.l.1.ff.ex quib.cau. maio. † Abeſſe reipu.cauſa intelligitur & is,qui ab vrbe profectus eſt,licet nondum prouinciam exceſſerit, ſed & is qui exceſsit, donec in vrbem reuertatur.l. abeſſe. ibidem. Reipublicæ cauſa abeſſe eos ſolos in-

Reipub. cauſa quis abeſſe intelligatur.

6 telligimus,qui non ſui commodi cauſa,ſed coacti abſunt.l.reipublicæ.ibidem. † Tamen non verè dicitur reipublicæ cauſa abeſſe ille, qui ſui priuati negocij cauſa in legatione eſt.l. non verè. ibidem.nec qui dolo malo abeſt.l.item hi.ibidem.vel qui data opera. ibidem in l.ſequen.

Dilatio ex vrgente cauſa.

7 Secundo limitatur ex cauſa vrgente & neceſſaria,vt ſi ſit in vinculis, vel ſi à militibus,& apparitoribus obſeruatur, vel in hoſtium poteſtate ſit,tunc quoque dilatio concedi poterit,vt non ex ordine cauſa decidatur.l.ſuccurritur.cum l.ſeq.& l.item ei.ff. ex qui.cau.maio.

Magna cauſa abſentiæ quæ dicatur.

8 Idem ex alia magna cauſa,magnam cauſam hìc voco, iuſtam,vt iuriſcõ.in l.1.in fi.ff.ex quib.
9 cau.maio.vt pote ſi metu abfuiſſet.l.2.in fi.ibidem. † Et metus cauſa abeſſe videtur,qui iuſto timore mortis,vel cruciatus corporis contertitus abeſt,& hoc ex affectu eius intelligitur, ſed non ſufficit,quolibet terrore adductum timuiſſe,ſed huius rei diſquiſitio iudicis eſt.l.metus. ibidem.

Probabilis cauſa abſentiæ quæ ſit.

10 Idem ſi quis ex cauſa probabili abfuerit,puta ſtudiorum cauſa fortè procuratore ſuo defuncto.l.necnon.ff.ex quib.cau.maio.

11 Vltimò prohibet iſte text.aduocatis & procuratoribus, ne ſupplicationes porrigant contra hanc ordinationem,quia iuſta petenda ſunt.l.2. ff.de his qui ſunt alie. iur.alioqui contrarium petenti poſſet dici,valde ſtulta eſt petitio tua.l.Domitius.ff.de teſta.

Probibitio facta aduocatis extenditur ad litigantes.

12 Sed hìc non prohibet partibus, ergo partes hoc poſtulare poterunt.Reſpon.prohibendo aduocatis,& procuratoribus,qui nomine partium petunt,videtur per conſequens prohibuiſſe quoque partibus.l.ad legatum.& l.ad rem.ff.de procura.ſed iſtis ſpecialiter prohibet, quia iſti cauſam agunt,& proſequuntur, vnde cùm iſti ſoleant huiuſmodi ſupplicationes concipere, & præſenta-

re,hoc

re, hoc illis prohibet, non tamen excludens partes. & per iſta habebitur materia præſentationis expedita.additis his que Aufrer.tractat in titu.de præſen.faciend.in parlamen.in ſtylo & quæ inferius dicam eod.tit.

CHARLES VII. *article* XLI. *des premieres.*

Item, & que durant les guerres & diuiſions de noſtre Royaume, les parties ont demandé pluſieurs delaiz de garant de veuë, ou de ſommation de garant, ou autres ſommations & diſoient qu'au dedans des dalaiz, qui leur auoient eſté baillez, ilz n'auoient peu faire leſdites ſommations ou veuë, ainſi qu'auoit eſté appoincté par noſtredite cour: parquoy les procez ont eſté moult allongez & differez: Nous voulans abbreuier les litiges & procez d'entre noz ſubiects, conſiderans que par la grace de noſtre ſeigneur nous auons expellez & deboutez noz ennemys de noſtre Royaume, & que l'on peut aller par noſtredit Royaume ſeurement, auons ordonné & ordonnons que doreſnauant en noſtre cour de parlement ne ſera donnee qu'vne dilation pour garant, pour veuë ou pour ſommation de garant, & que temps & eſpace ſera baillée ſuffiſante aux parties pour faire adiourner leurs garans, ou faire leſdictes ſommations ou veuë: durant lequel temps la partie, à qui ſera donnee ladicte dilation, ſera tenue faire les adiournemens & exploits en tel cas appartenans: autrement elle en ſera deſcheuë de tous poincts s'il n'y ha grand & vrgent empeſchement, ou cauſe qui doyue mouuoir noſtredicte cour à donner vn autre delay. Articulus ſecundus.

GLOSSA PRIMA.

1 ISte articulus tractat de duabus dilationibus, videlicet de dilatione, quæ euictionis gratia conceditur, quam noſtri *garand* vocant.altera eſt dilatio quæ demonſtrationis cauſa datur, quam dicanici *veuë* nominant, vt in his non detur præterquam vna dilatio, niſi ex cauſa, vt etiam ſcribitur in ſtylo parlamen.tit.de defectu ſuper actione reali.§.item ſi poſt ventam & in tit.de dila.quæ datur pro garando. & Maſuer.in tit.de dilatio. §.item & pro garando. *Garandi & veuë vnica dilatio datur.*

2 Sciendum eſt, quòd ſi aliquis poſsideat rem, alieno nomine, ſi ab eo petatur, poteſt nominare eum à quo rem habuit, & ei litem denunciare, quod laudare authorem vocant, & iuriſconſ. & Imperatores.in l.tenetur.§.ſi tibi iter.ff.de euict.& in l.authore laudato. C. de euictio. & in l.2. *Laudare authorẽ quid ſit.*
3 de in litem dando.tutor. † Laudare autem priſca lingua eſt nominare, & nominatim vocare in iudicium defendendi cauſa.l. Herennius. ff.de euictio. quod nos ſummare dicimus. Budæ. ibi, is itaque qui conuenitur, vt defendat mihi rem, quam præſtitit, & cuius euictionem timeo, vocatur author laudatus.in l.2.C.vbi in rem actio.exercer.debeat. & l.authore laudato.

4 Vulgo tamen hic author laudatus vocatur *garand.* nam defendere dicitur garentire. text. & ibi doct.in c.vnio.§.1.de lege Corradi.Alb.in rub.C.de euict.& *Garand* deducunt quidam à verbo Hebraico Garah, quod eſt miſcere litem, quòd is qui conuenitur vult miſcere litem cum ſuo authore: nos verò dicimus eſſe gallicum vocabulum. *Etymologia huius nominis gall. garand.*

5 Aduertendum eſt, quòd praxis habet nominationem, & ſummationem, nominationem vocat *garand* ſimpliciter, ſeu *garand formel,* ſummatio eſt denunciatio, de qua in l.1.C.vbi rem act.& inferius dicam differentias. *Nominatio & ſũmatio quid.*

6 Et eſt inuenta hæc denominatio ſeu denunciatio de iure in fauorem tam nominantis, quàm nominati. primò in fauorem nominantis, qui fortè non vult litibus inuolui, nec habet inſtrumenta, per quæ rem controuerſam defendere poſsit, niſi nominatus defendat, nec re euicta poſſet poſtea agere.l.emptor fundi.C.de euict.Bald.in l.2.C.vbi in rem actio. *Nominatio ad quid eſt inuenta.*

7 Nominati etiam eſt fauor, quia de re ſua agitur, ideo facultas defenſionis rei ſuæ dari ei debet.l.defenſionis facultas.C.de iure fiſ.lib.10.l.1.§.ſi quis eo.ne vis fiat ei.

8 Sed quis poſsit nominare & nominari videamus, & reſpon. ille debet laudare ſeu nominare alium, qui alieno poſsidet nomine, vnde colonus commodatarius, & depoſitarius poſſunt hanc nominationem facere, quia ſibi non poſsident.c.fin.§.in aliis vt lit.non conteſt.l. non ſolùm.in fi. ff.de vſucap.l.rei commodatæ.ff.commodati.l.1.depoſi. *Nominare quis poſſit & nominari.*

9 Idem in aliis, qui alieno poſsident nomine, & nullum ius habent in re, quæ petitur. Nam ſi quis conueniatur ſuper iure, quod habet, non poteſt alium nominare.gloſſ.in d.c.fi.quia ipſe poſſet pro ſuo iure agere, ſic & defendere ſe tenetur.

10 Quod eſt verum, ſi actio intentata reſpiceret illud ius, vnde emphyteota, vaſallus, ſuperficiarius, feudatarius, fructuarius, maritus & ſimiles non poſſunt dominũ nominare, ſi conuenian- *Quãdo laudetur authores.*
11 tur ratione iuris ad eos pertinentis: † Secus ſi conuenirentur ratione iuris ad eos non perti-

nentis.gloſſ.& doct.in l.2.C.vbi in rem.& in l.locum.§.4.vbi gloſſ.ff.de tab.exhi.

Procurator nominat ſuũ dominum.

12 Procuratot ergo datus ad negocia poteſt nominare dominum ſuum, quia alieno nomine
poſsidet, & poteſt interrogari an eius dominus poſsideat.l.non ſolùm.de procur.cap.dilectus.de
procur.

13 Etiam procurator ad lites poteſt dominum nominare, ſi ipſe non ſit inſtitutus, vt dominus
eum inſtruat.arg.l.ſed & hæ.§.pe.ff.de procu.Hoſt.in c.fi.vt lite conteſta.

Procurator an poßit nominare aliũ tertiũ quàm dominum.

14 Tamen procuratot conſtitutus non poteſt nominare ſine ſpeciali mandato alium tertium,
quàm conſtituentem, quia per talem actum videtur transferri dominium innominatum.arg.no.
in l.1.ff.pro derelict.ſaltem poſſeſsio poſſet in alium transferri.per l.fi.ff.de rei vend.& ſicut ad re-
nunciandum exceptioni peremptoriæ requiritur ſpeciale mandatum.Bart.in l.fi. in princ.ff. quæ
in fraud.cred.Alex.in l.pactum curatoris.C.de pact.quia videtur quãdam inducere donationem.
l.ſi quis delegauerit.ff.de noua.quæ à procuratore fieri non poteſt.c.fin.de offi.vica. in 6. & huius
eſt ſententiæ.Soc.in c.fi.§.fi.arti.2.vt lit.non conteſt.

Procurator an poßit ſuſcipere garãdiam.

15 Idem dicemus in procuratore qui ſuſcipere defenſionem non poteſt, ſeu vt dicam Garan-
diam, niſi ſpeciatim ad hoc fuerit conſtuutus. Ita habetur in ſtylo parla. tit.de dila. quæ dantur
pro Garendo.§.item ſi garendus.

Clauſula procuratorij ſuæ garãdiæ. Areſtum.

16 Ideo neceſſe eſt apponere hanc clauſulam in procuratoris conſtitutione, *donnant & ottroyãt
audit procureur plein & ſpecial pouuoir, & authorité de faire aduen ou deſaduen ſur garantie.* Aliàs manda-
tum non teneret, vt ordinauit curia anno 1323.vt eſt in ſtylo. Item ſi garendus, & ſic iudicauit
Senatus vt in ſtylo areſto 52.

Nominatio in iudicio quomodo ſit facienda.

17 Addendum eſt quòd hæc nominatio in iudicio fieri debet à conuento, vt in l.2. C. vbi in
rem act.ſed laudans teſtari debet, quòd ſi laudatus nollet defenſionem ſumere, quòd ipſe pro-
ponere intendit ſuas defenſiones, & rationes, ius ſuum deducere, alioqui non reciperetur ſine
proteſtatione.

Nominatio in quibus rebus poßit fieri.

18 Sed in quibus rebus hæc nominatio ſeu laudatio facienda ſit? Reſpon. tam in rebus immo-
bilibus, quàm mobilibus.tex.iuncta gloſſ.in §.fi.c.vlt.vt lite non conteſt.& in l. 2.l. qui concubi-
nam. §.ſi hæres. ff.de leg. 3.quia rationes prædictæ habent locum tam in mobilibus quàm in im-
19 mobilibus, ne abſenti fiat præiudicium, & quamuis.l.2. loquatur de immobilibus, † Non
negat tamen quin in mobilibus ex paritate rationis locum habeat.auth.qua in prouincia. C.vbi
de cri.agi.oporteat.

Nominatio in iuribus. Laudare authorẽ in poſſeſſoriis an liceat. Areſtum.

20 Etiam habet locum hæc nominatio in iuribus poſſeſsis alieno nomine, quia hæc iura in-
corporalia pro immobilibus habentur. l.ſi aliena.§.1.ff.de vſucap.Bar.in l.2.

21 In poſſeſſoriis verò non habere locum laudationem dicit gloſſ.in l.datio. §.1.ff.de act. emp.
in verb.continetur.Bart.& alij.in l.venditores.ff.de verb.oblig.Fel.in cap.edoceri.col.3.de reſcrip.

22 Sic cenſuit Senatus anno 1534.die 13.Iulij in magna claſſe me præſente. † Sed licet non ha-
beat locum nominatio, ſummatio tamen locum habebit, niſi promiſſa eſſet ratione poſſeſsionis,
vt docet Cæpol.cautel. 96.tria faciunt, & hoc intelligitur quando res eſt euicta, ſed quando res
petitur etiam quoad poſſeſsionem, dominus debet poſſeſſorem defendere, & liti aſsiſtere, & ex-
penſas dare.l.empti.& l.ſi controuerſia.vbi Bal.C.eod.

In actione mixta quomodo laudemus authorem. Concluſio cõtra authorem.

23 Idem in actione mixta conuentus dòminum nominare poterit, ex eo quòd naturam actio-
nis realis habet, & eadem videtur ratio, per l.etiam.§.ſi quis abſentis.ff. de pe.hær. Peru.in c.diſ-
24 pendia.col.2.de reſcrip.in 6. † Et ſolet ſic concludi contra authorem laudatum, *& garand
formel, pour à ce que le garand garantiſſe la choſe pour raiſon de laquelle, il eſt pourſuyui par le demandeur,
& faire ceſſer ladite pourſuyte, & à faute de ce faire, condemné es deſpens dommaiges & intereſtz, que ledit
demandeur en matiere de garand & defendeur au principal a ſouffert & ſouſtenu, ſouffrira & ſouſtiendra
par faute de ladite garantie &c.*

Nominatio non habet locum in perſonalibus.

25 In actionibus autem perſonalibus non habet locum nominatio, quia actio perſonalis afficit
perſonam conuentam, & non rem, & ſemper aduerſus eundem locum habet.l.actionum gene-
ra.§.1.ff.de act.& obli.per l.2.quæ vult hoc in reali procedere, & ſic non in perſonali.

26 Quod eſt verum in nominatione quoad effectum declinandi iudicij, ſecus quoad effectum,
vt poſsit de ſuis iuribus informari.Bart. in l.2. per tex. in authen.qua in prouincia. C. vbi de cri.
agi opor.

Sũmatio garandi locum habet in perſonalibus & quomodo fiat. Concluſio in ſummatione.

27 Ideo in his perſonalibus dicimus ſummationem habere locum, non autem garandum, quæ
ſummatio poteſt fieri in quacunque parte litis, vnde ſi plures ſint inſolidum obligati, & vnus eo-
rum conueniatur inſolidum, poteſt requirere alios correos debendi, vt dicunt, *ſommer la pourſuyte
28 contre luy faite pour le deſdommager, pour leurs pars & portions.* † Et ſic ſolet concludere, *Que
l'apellé en ſommation face ceſſer la pourſuyte, que faict le demandeur principal, ou que ledict ſommé enſeigne,
& baille defenſes peremptoires, auec tiltre prouué, & argent pour ſe defendre, autrement à faute de ce faire,
29 proteſte de recouurer ſur ledict ſommé tous les deſpens, dommaiges & intereſts.* † Et ſi requiſitus
dederit nominanti defenſiones, ſi poſteà ſit opus eas probare, adhuc debet requiri hic author, vt
eas probationes ſubminiſtret, alioqui non agetur de euictione, ſi reus præfatis non petitis ſuc-
cumbat.

In delictis nõ eſt laudãdus author.

30 Item in delictis non poteſt quis ſuum authorem vocare, nec excuſatur quis laudando &
nominando authorem. l. non ideo minus. C. de accu. l.ſi quis ab alio. §. item ſi filiusfamilias.

ff.de

ff.de calumnia.& in ſtylo parlamenti, titulo de dilatio. quæ datur prn garando.§. item in deliĉtis.

31 † Niſi hoc fecerit iuſtiiam exercendo, tunc enim (dum non aliàs doloſè fuerit verſatus) excuſatur quis mandatn domini per regulam iuris, quod quis mandaio, & hnc ſi dnminus aprnbet illud factum.l.ſeruo.§.cùm prætor.ff.ad Treb.§.ſed hoc.in d.ſtylo facit.l.ad ea.ff.de reg.iur. Bart.& alij in l.nnn ſolùm.§.ſi mandato.ff.de iniur.

32 Præterea ſi fiſcus promiſerit duplum, ſi res fuerit euicta, non tenetur niſi ad ſimplum & rei æſtimatinnem .per tex.in l.ſi procurainr.ff.de iu.fiſ.Bal.in l.1.C.de hær.vel act.vend.refert Matthe. de Afflict.in tracta.de iure Protomiſ.no.9.in fin.§.niſi quis.

Filius promittens duplum ſi rem euinci contigerit quomodo teneatur.

33 Idem in aliis ſeruamus de conſuetudine regni, niſi dolus interuenerit, vel calumnia, quia aliàs non ſolent iudices enndemnare authores, niſi ad litis æſtimatinnem, & non ad duplum,ſed ad damna & intereſſe in reſciſsinne contractus fundata ſuper dolo, non datur nouatio nec garandum: quia dnlus eſt perſonalis,vt cenſuit Senatus anno 1535.die Martis poſt Quaſi modò.

Areſtum.

34 Item beneficiatus non agit euictn ſibi beneficin contra collatorem, teſte Innn.in c. quia diuerſitatem.de conceſſ.præb.col.2.inſtar donatoris.l.Ariſto. ff.de dona. l.ad res donatas.ff. de ædiedict.niſi quando teneretur eidem conferre, vt in vim mandati apoſtolici, & nominatinnum.per tex.in c.inter.de præb.ſcripſi in tracta.nominatio.quæſt.19.verſic.2.

Euictio non habet locum in beneficiis.

Veuë.

GLOSSA II.

1 CErtum eſt, quòd actor petens rem, debet eam deſignare & oſtendere.l.ſi in rem. ff.de rei ven.l.ſi irruptinne.§.1.finium regund.c.2.de lib. obla. vt reus poſsit deliberare, an velit cedere, vel cnntendere.l.1.ff. de edendo.& vt iudex ſententiam proferat certam. §.curare.de actionib.in inſtitut.

Petens rem eã debet determinare.

2 Primò itaque in libello duo ſaltem fines rei petitæ deſignari debent.l. fnrma.ff.de cenſi. Et ſi non ſufficiant, debet res ipſa ad oculum demonſtrari, & ad digitum, vt dicit Spec. in tit. de actn. §.1.verſic.item petenti.& Iaco.in l.non poteſt videri.ff.de iudi.per l.ſi rem.ff. de rei vendi. vnde iudex vocato reo debet in rem præſentem venire, & oſtenſinnem facere, quòd ſi denegetur, appellari poteſt.c.ſignificantibus.de app.Bart.& alij in l.1.col. 2.ff.de eden. & vulgo dicitur debere fieri *de bout en bout, de long en long à l'œil, & au doigt, & lon doibt monſtrer les quatre bournes, & les quatre quignes de chaſcune part.* l.de pupillo.§.1.ff.de noui oper.nunc.

Petita res quomodo ſit deſignanda.

3 Et hæc oſtenſio peti poteſt tam in reali, quàm in poſſeſſoria, ſiue ſit res mnbilis, tunc ad iudicium deferri debet, & exhiberi, vt per totum titu. ad exhib. imò ſi aliquis fuerit deprædatus iuxta villam, & neſciat latronum nnmina,poteſt petere vt omnes de villa engantur ſeipſos exhibere coram iudice, vt latrones cognoſcantur, & ita adigentur omnes petente Regio pteneurato-
4 re. Alber.in l.cùm ſi exhibuiſſent.ff.de pub. † Et ſic ſeruatur inter armigeros, quando delictum aliqund perpetraſſe dicuntur.

Oſtenſio rei in quibus fieri debeat.

5 Si ſit res immobilis, ad eam itur, & illius oſtenſio fit c 2.de libel.nbla.quod Budæ. in annot. in Pandect.dixit in rem præſentem venire, eſt, vt vulgo dicunt ventam facere, ſed poteſt quis in rem præſentem venire, & tamen nnn fiet ei rei demnnſtratin,ideo opus eſt in rem præſentem venire demonſtrationémque facere:vt docet tex.in l.de pupillo.§.qui nunciat.ff. de nnui oper.nunc. ſcripſi in l.verbum facere.ff.de verb.ſigni.

In rem præſentem uenire pro uẽtã facere nõ bene conuenit cõtra Bud.

6 Idem ſi quis petat ius ſeruitutis itineris, vel aliud, debet enim oſtendi qua in parte, cùm in multis partibus fundi iter fieri poſsit.l. ſi cui.ff.de ſeruit.

Oſtenſio in ſeruitutibus.

7 Vnde ſi quis petat alicuius rei redditus, tenetur oſtenſionem rei facere, ſuper qua eos petat, niſi petat cenſum ſuper bonis rei conuenti, tunc nulla fiet demonſtratin, quia reus ſatis eſt certus de ſuis bonis, & eum qui certus eſt, amplius certiorare non oportet,per regul. iuris.Bened.in interpre.c.Raynutius.in verb.& vxorem.num.312.de teſta.

Redditũ uel cenſum petẽs an rẽ demõſtrare cogatur.

8 Limitatur in actione vniuerſali, vt ſi petatur hæreditas eum pertinentiis, tunc non eſt neceſſe ſingulas res deſignare, ſed ſufficit nſtendere locum inſignem & principalem hæreditatis. l.4. & l.ſi quo tempore.ff.de pet.hæred.quia in ſententia non ſolum venient ea,quæ poſsidebantur,tempore litis conteſtatæ, ſed etiam ea, quæ poſteà vſque ad ſententiam, per d.l.4. ideo in executione fiet illarum rerum declaratio.c.2.de libel.obla. Aufre.eo.tit.in ſtylo.§.fallit.dicit ita à Senatu iudicatum.

Hæreditatẽ petẽs nõ adigitur ad particularẽ rei demõſtrationem.

9 Idem ſi ageretur actione in factum ex re iudicata, tunc nnn peteretur oſtenſio, quia veriſimile eſt, quòd ſatis fuit demonſtrata antequam fuerit ſuper ea iudicatum, & certa lata eſt ſententia: vt per totum tit. C.de ſent.quæ ſine cer.quanti.§.curare.de actio.in inſti.

10 Item ſi quis petat rem ſatis ſuis limitatam finibus, & declaratam, tunc alia non fiet oſtenſio, quia rei demouſtratæ fruſtra adiicitur demonſtratio.l.1.in fin.ff.de dot.præleg.Bar.in l.demonſtratio.q.7.ff.de cond.& demon. Alex.conſi.38.in 5.vol.c.tua.de cohab. cler. Soc. conſi. 89.in cauſa. col.r.in r.vol.& conſi.2.in 4.vol.

Rei per ſe determinatæ non ſit oſtenſio.

11 Et ſemel tantùm peti poteſt, niſi falſò eſſet facta, vt pote de alia re, tunc enim quod vitioſè cautum eſt, prn non cautn habendum eſt.l.quoties.ff.qui ſatiſd.cog. & ſic alia fieri poſſet.Bart.in l.demonſtratio.ff.de condi.& demon.

Demonſtratio rei tantũ ſemel ſit.

Finibus mutatis ſe:ũ:ſ cõced tur demonſtratio.

12 Quod noo procedit ſi facto rei ſint mutati confines, quia tunc poſſum compellere eum, vt illos manifeſter. Cyn. iu l. cogi. C. de peti. hæred. refert Fely. io c. 2. num. 9. de libel. obla.

Domus quomodo fiat demonſtratio.

13 Item quando fit demonſtratio domus, fieri debet de finibus extra domum noo intra, quia ſic contingetet paupertatem detegi, quod durum eſt. l. 2. C. quando & quib. quarta pars debe. lib.
14 to ita io ſtylo Picta. artic. 5. tit. *de faire monſtres.* † In aliquibus tameo locis ſeruatur cootrarium, vt ingreſſus ad domum fiat, & oſtendatur pars, & inferior, & ſuperior, ſed æquior eſt prima ſententia.

15 Item ſi petatur dimidia pars hæreditatis, debet de tota (vt ſuperius dictum fuit) oſtenſio fieri, quia media pro indiuiſo videri non poſſet: vt docet Maſuer. in tit. de dila. §. item qui agit. per l. Meuius. §. duobus. ff. de lega. 2. Bar. io l. fin. vti poſsid. verſic. aduerte. ideo de re principali demonſtratio fiet.

Directum dominus demõſtrat.

16 Item ſi domini directi petant bona emphyteoticaria, vt quia io commiſſum ceciderunt, debent illa bona declarare, & illorum oſtenſionem facere: vt doceot Bal. & Præpo. in c. ſignificantibus. col. 2. de app.

Emphyteota interrogatur.

17 Poteritetiam emphyteota interrogari, an illa bona ſint emphyteotica, & cogi poterit reſpondere, teſte Spec. in tit. de loca §. oune aliqua. verſic. 60. & ſi oeget ſe emphyteotam, domino iocumbit onus probandi ſecundum Bal. in c. ſignificantibus.

Demonſtratio nõ dum per cõfines, ſed & per qualitates rei fit.

18 Addeodum eſt, quòd demonſtratio per qualitatem magis valet, quàm per confines, & ſi ſit errot in finibus, ſufficiat veritas qualitatis, vnde ſi legetur prædium, oliuetum, in tali loco exiſtens iuxta tales vicinos, ſi ibidem non ſit, ſed in alio loco, certè debebitur: vt docet Angel. in l. ſi quis in fundi. ff. de lega. 1. Alex. conſi. 8. videtur. col. 1. in 4. vol. Aret. in l. certum. ſi cer. peta. ff.

Loci declaratio in delictis an fiat.

19 Sed an ratione delicti oſtenſio fieri debeat, quidam dicunt faciendam, ſi dicatur delictum commiſſum in templo, vel aliàs in loco, ratione cuius delictum reputatur atrox, vt in palatio: vt in §. atrox. de iniur. in inſti. ideo de illo loco cooſtare debet, & an hoc poſsit ibidem fieri. Bart. in l. 1. §. cùm vrbem. verſi. ſed quid ſi dubitatur. ff. de offi. præfect. vrb. l. non videtur. de iudic. ſed non ſolet oſtenſio loci fieri, ſaltem eam non vidi fieri, ſed ſufficit quòd allegetur locus, & probetur in tali loco commiſſum delictum. Bart. in l. libellorum. ff. de accu. & in caſibus in quibus ooo fit hæc oſteoſio, fiet tamen declaratio in loco huius demonſtrationis, & eſt tanti momenti quoad effectum, & vocaot pragmatici *declaration en lieu de veuë.*

Garẽdus petit rei oſtẽſionem.

20 Ad hæc nominatus & Garendus antequam ſuſcipiat cauſæ defenſionem, poteſt oſtenſionem rei petere, quæ non poteſt ei denegari, qua facta poſsit vel recuſare cauſæ patrocinium, aut ſuſcipere, alioqui ſi ſemel ſuſceperit non poteſt poſtea oſtenſionem petere, quia certus eſſe de illa re videtur, etiam declinatoriæ ante litem conteſtatam ſunt opponendæ. l. ita demum. C de procur. Ideo etiam hæc tanquam declinatoria debet peti ante conteſtatiooem: vt proounciauit Senatus inter D. Ludouicum Dhatlay, dom de Sayſi. & dom. Fran. Dallegre comitem de Ioigni anno 1515. die 9. Auguſ. niſi fortè vno contextu peteret demonſtrationem, & nominatet authorem, tunc peruerſio ordinis non vitiabit tex. vbi doct. io c. cauſam. de reſcrip.

Areſtum.

Oſtenſio rei quomodo fieri debeat.

21 Quomodo hæc oſtenſio fieri debeat? Reſp. Primò pars eam petit, vt dicit Io. And. io add. ad Spec. in tit. de acto. §. 1. ver. item petenti fundum. vbi dicit ita Tholoſæ ſeruari & Cadurci, & iudex audit partes an hoc fieri debeat.

Decretũ iudicis ad oſtẽdendũ rem.

22 Secundò iudex audita vtraque parte decernet hanc oſtenſionem faciendam, vel ſi res ſatis ſit demonſtrata, nou faciendam. l. ſi irruptione. in fin. ff. finium regun.

23 Tertiò dicet iudex per ſe vel alium facieodam: vt per Imber. in inſtit. foren. in lib. 1. §. atque reus.

24 Quartò ſi dicat per alium faciendam, ipſe debet de partium conſenſu committere alicui non ſuſpecto. doct. in l. apertiſsimi. C. de iudi.

Apparitori proximo cõmittẽda demonſtratio.

25 Quintò debet committere apparitori, vel alteri in loco vbi oſtenſio fieri debet degenti, vt expenſæ vitentur inſtar auditionis teſtium. l. iudices. & auth. apod. C. de fide inſtru.

Dies & hora rei oſtẽdendæ præfigũtur.

Iudicis ſententia ſuper demonſtratione faciẽda.

Locus notus partibus eſt aſsignãdus.

Actor vtĕ demõſtrat etiã reo abſente.

26 Sextò debet iudex partibus diem dicere, quo die quáue hora, & loco comparebunt ad illam demooſtrationem faciendam, & coram quo, vt in ſtylo Caſtelleti patet rubr. *des matieres de nouuelleté*, ideo ſolet iudex ſic dicere, *que ladicte veuë ſe fera à la diligence d'iceluy demandeur à tel iour, par le premier ſergent de tel lieu, ſur ce requis, auquel nous mandons & commettons ce faire, & pour y proceder comparoiſtront les parties le dict iour & heure de huict attendant neuf de matin deuant la porte de t lle egliſe parrochiale, pour de là eux tranſporter ſur le dict heritage ou maiſon, afin de faire ladicte veuë ou*
27 *intimation &c.* † Ideo ſtatuitur alius locus notior, vt ibi compareant partes, quia poſtquam oſtenſio fieri debet de loco litigioſo, ergo non eſt notus, ob id alius aſsignatur, & certus locus, in
28 quo partes compareant. † Et cum partes ibi fuerint, requiret actor hanc volens facere demonſtrationem apparitorem, & alteram partem, ſi velint ire ad alium locum, quod ipſe coodncet eos, & oculis rem controuerſam ſubiiciet, ſed ſi altera pars ſit abſens, petet contumaciam, & in eius contumacia demonſtratiooem fieri, quod eidem coocedetur ab apparitore.

29 Septimò ſi reus noo veoiat, fiet eo abſeote oſtenſio, & valebit ac ſi præſens fuiſſet. argu. l. properandum. §. & ſi quidem. C. de iud. & ſi vtraque pars abfuerit circunducetur edictum. l. &

post edi

poſt edictum.§.1.ff.de iudic.nec fit reo non comparenti præiudicium : vt ſtatuit Senatus, referente Aufre.areſto 122.item nota quòd non tradens.

30 Septimò quòd iudex huoc commiſſarium adigat iuramento, ſeu deferri faciat, quòd officium ſuum iùre & legitimè perficiet.l.3.C.finium reg.l.hac edictali.§.his illud.de ſecun.nup. Flo. in l.ſi irrupoone.ff.finium regund.quod hodie ooo vidi ſeruari.

Cõmiſſarius iurat.

31 Octauò commiſſarius in rem præſentem veniet, vt tandem ipſam oculis ſubiiciat.l.ſi irruptiooe.niſi res eſſet inundata aqua, vel niuibus cooperta, tunc protogabitur ad alium diem, per ea quæ not.doct.in l.2.ff.ſi quis cau.& ita habebit in conſuet.Norma.tit.47.

Cõmiſſarius in re demõſtrãda duos adhibeat teſtes.

32 Nonò requiritur, quòd hic commiſſatius coram duobus teſtibus omnia faciat, aliàs ipſi ſoli non crederetur.l vbi numerus.ff.de teſti.& quatuor confines ſi poſsit conſcribat, & in qua iuriſdictione, vel ex qua dependet, & in qua parochia.

33 Decimò ſi velit picturam fieri de finibus, debet ducere pictorem, & aſſumere illum de partium conſenſu, qui omnes fundi limites, vias, & biuias depinget, & alia oeceſſaria ad rei demonſtrationem.

Demonſtratio rei depicta ut fiat.

34 Vndecimò quòd facta oſtenſio defetatur ad iudicem qui commiſit, vnde dicere ſolet, *pour laquelle, ou ce qui en aura eſté faict rapporter, aſsignons iour au dictes parties à trois ſemaines &c.*

35 Duodecimò hæc omnia expenſis actoris eam petentis fieri ſolent, quas prærogare actor debet tam pro commiſſatio, teſtibus, quàm aliis, parti autem non tenetur ad expenſa .c.ſtatutum. §.inſuper.de reſcrip.in 6.vidi tameo ioterdum hoc communibus partium impenſis fieri.

Actoris expenſis res demonſtratur.

36 Vltimò in cooſue. Normaniæ habetur, quòd demonſtratio multiplex eſt. Primò *veuë de fied, veuë d'homme enlangueur, veuë de meſſaict, veue d'homme occis, & veuë de femme deſpucellée.* Iſta habentur io tit. *des veues.* tit.66.partis 2.& pro hoc vide per Ioan. And. in declar.arbo.conſan. in prin.& per doct.in c.propoſuiſti. de proba.

Multiplex demonſtratio.

FRANCOYS, *article* XVIII. *des publiées* M. D. XXXIX.

Et defendons tous autres delaiz accouſtumez d'eſtre prins au parauant la conteſtation, ſoit d'aduis, abſence, attente de conſeil ou autres: fors ſeulement le delay d'amener garant, ſi la matiere y eſt diſposée: auquel cas y aura vn ſeul delay, pour amener ledict garant qui ſera adiourné à ceſte fin, par adiournement libellé comme deſſus.

Articulus tertius.

GLOSSA VNA.

1 ALiæ dilationes quæ ante litem conteſtatam petebantur & concedebantur, hîc tolluntur, ſed tantùm datur vna dilatio ad nominandum ſuum authorem vt breuius lites expediantur.

Dilationes antiquæ abrogatæ.

2 Et ſic patet, quaodo hæc nomioatio fieri debeat, ſcilicet antequam conuentus reſpondeat, & ſic ante litem conteſtatam, per c.fi.§.in aliis.ibi, debet ſtatim in iudicio dominum nominare, vt lite non conteſtata.& l.2.vbi in rem actio.alioqui ſi liti ſe obtulerit, condemnabitur. l.qui ſe liti.ff.de petit. hæred.l.is qui ſe obtulit.de rei vendi.Spec.in tit.de primo decreto.§. reſtat. verſi.debet autem ſtatim.

Nominatio debet peti ante litẽ cõteſtatam.

3 Quia iſta eſt quædam exceptio dilatoria, quæ ante litem conteſtatam opponeoda eſt.l.ita demum.C.de procur.c.cùm inter.de re iudica.c.exceptionem.de except.

4 Limita niſi nominans eſſet perſona priuilegiata, vt minor, fiſcus, & alij.l.in minorum.C.in quib.cau.in integr.reſt.non eſt neceſſ.

Nominatio etiã poſt litem cõteſtatam peti poteſt.

5 Item non procedit, ſi vellet eum nomioare, vt aſsiſteret, & ad effectum vt defenſionibus nominati poſſet oominans vti, & tunc nominans noo exonerat ſe lite, cùm per conteſtationem ſit obligatus ex quaſi contractu.l.3.§.idem ſcribit.ff.de pecu.

6 Et ſic in hoc differunt nominatio, & ſummatio, & id quod nos dicimus *garand formel, & ſommation de garand.*

Garand formel & ſummatiõ de garãd quomodo differãt.

7 Nam in nominatione, quando nominatus ſuſcipit cauſam, nominans oon tenetur amplius proſequi proceſſum, quod ſecus eſt in ſummatione.l.1.& 2.C.vbi in rem act.Bart.in l.1.§.ſi tabulæ.ff.de tab.exh.Maſuer.in tit.de dila.§.item garaodus.in fin.poteſt tamen ſi velit nominans aſsiſtere cauſæ vſque ad finem, ne nominatus colludat.l.empti.C.de euictio.

8 Secundo in nominatione datur dilatio ad ducendum nominatum, & interim nil debet fieri, ſed in ſummatione noo datur dilatio, ſed iudex ſolet aſsignare diem certum parti requirenti ſummationem ad procedendum in cauſa, quo die poterit pars ſi bonum ei videatur, ſummare illos vel illum quos videt eſſe requirendos, ita ſolent ſeruare curiæ huius Regni.

Dilatio non datur ad ſũmationem.

9 Tertiò nominatio ante litem conteſtatam peti debet.c.fi. & ſuperius dictum fuit, ſummatio verò in quacunque parte litis fieri poteſt, vt dictum fuit ſupra.

Sũmatio in quacunque parte litis fit.

10 Quartò in realibus locum habet nominatio, in perſonalibus ſummatio: vt ſuperius dictũ fuit.

11 Quintò in nominatione non recipitur nominatus ad ſuſcipiendum cauſam, niſi eligat domi-

Domicilij

electio in nominatione fit.

cilium, vt ſuperius ſcripſi in tracta.de domici.elect.& niſi promiſerit de ſtando iuri, vt eſt in ſtylo Bitur. artic.pe. co.rit.in ſummatione diuerſum eſt,quia hic nõ ſuſcipit cauſam exonerato primo, ideo tenetur iſta facere, aliæ plurimæ ſunt differentiæ, quas pragmaticus quiſque dignoſcit, ideo eas nunc miſſas facio.

Nominatio quomodo fit facienda.

12 Ex hoc text.patet, quomodo facienda ſit nominatio, nam conuentus antequam reſpondeat, dicet ſe poſsidere nomine alieno, videlicet habuiſſe à tali,quem ſumit in authorem & protectorem.vnde dabit iudex ei vnam dilationẽ ad citãdum illũ ſpeciatim. d.l.2.videlicet vt nominatus veniat ad ſuſcipiendum defenſionem pro tali, qui eum nominauit, ad cuius petitionem citabitur,dato termino pro diſtantia loci, in quo nominatus degit.cap.cum ſit Romana. de app. & credetur iſti conuento, qui ſe nomine alieno poſsidere allegat, vt docet Alber. per illum text. in l.2.alioqui conuictus de poſſeſſore fieret petitor.l.fin.ff.de rei vendic.

Punitur mẽtiens ſe potẽtioris nomine dicendo poßidere.

13 Imò docet Bart.in l.cùm miles.ff.de alien.iudic.quòd ſi conuentus per mendacium aſſerat ſe nomine potentioris poſsidere, amittit non ſolùm poſſeſsionem, ſed & proprietatem. Baldus in l.1.C. de his qui poten.nom.dixi in tract.de ceſsio.actio.in 4.tomo legum Regia.

Idem artic. XIX. ibidem.

Articulus quartus.

Et ſi ledict garand compare, & veut prendre la garentie, il ſera tenu de ce faire au iour de la premiere aſsignation & conteſter: ſinon qu'il voulſiſt amener autre garant, pourquoy luy ſeroit pourueu d'vn autre ſeul delay, & de commiſſion libellee, comme deſſus.

GLOSSA VNA.

Nominatus debet in primo termino defendere.

1 IN hoc text.habetur, quando nominatus patrocinium & defenſionem ſuſcipere teneatur, & reſpon.in primo termino, ſeu aſsignatione, & conteſtari litem tenebitur, poſtquàm ad hoc fuit citatus potuit deliberare.auth.offeratur.C.de lit.conteſti dixi ſupra in tract.de citat.

Author authorẽ ducendo nouã habet dilationem.

2 Limitatur quando author rurſus alium authorem ducere vellet, nam is citatus ad patrocinium cauſæ ſumendum dicit ſe habuiſſe rem à tali,illum poterit conuenire ad ſumendum defenſionem pro eo, & alteram habebit dilationem, vt hic.gloſſ.in l.ſi pro re.in fi.ff.eo.in verbo,agere. Maſuer.tit.de dila.verſi.item & pro garando.

Laudato authori quid agendum.

3 Quæro quid debeat laudatus author facere, cum ad hoc citatus fuerit? Reſpon.debet ire ad defendendum eum,cui rem dedit, vel mittere procuratorem inſtructum.text.in §.in aliis.cap.fi.vt
4 lit.non conteſt. † & cùm citatur poterit dicere: *Ie me garderay de meſprendre*, teſte Maſuer.in tit.de dilat.§.item in actione reali.vbi plus dicit nominatum teneri præcisè patrocinium ſuſcipere,quando eſt expreſsè obligatus in inſtrumento, alioqui contra.vt no.in l.venditores.ff.de verb, obli.& in l.1.C.de actio.emp.

Concluſio libelli pro eui ctione.

5 Sed ſi nominatus nolit ſuſcipere cauſam,ſolet nominans petere & concludere ſic: *Ie demande que ledict tel ſommé à garand, qu'il ſoit condamné luy bailler moyens & defences, fournir d'argent, des teſmoings & tiltres pour les prouuer ſi meſtier eſt,le tout à ſes perilz. ſinon le deſdommager de la pourſuyte que faict contre luy la principale partie, l'acquiter des deſpans, eſquelz enuers luy il pourra ſuccumber, & auſſi qu'il ſoit tenu des deſpans que ledict requerant fera en defendant ledict principal, & en demandant à l'encontre d'iceluy pourſuyuy à garand, dommaiges & intereſtz*, iſta debent peti, & hoc ſcribi debet.

Nominatus exonerat nominantem.

6 Quòd ſi nominatus ſuſceperit cauſam, nominans dimittendus eſt, nec tenetur amplius iudicium ratione huius cauſæ ſubire, nec proſequi cauſam.l.neque.§.1. ff.de in ius voc. Spec.in tit. de primo decre.§.reſtat.ver.ſed nunquid nominans.not.doct.in c.veniens. de teſti.& in c.cum ſuper.de re iud.

Nominatus an poßit declinare forum. Areſtum.

7 Nec poterit nominatus declinare forum ratione ſui priuilegij,ſed tenebitur ſe defendere vbi cauſa cœpta erat.text.in l.venditor. ff.de iudic. & ita ſæpius fuit iudicatum in hoc ſenatu, & maximè anno 1547.die prima Februarij relatore do. Beloto egregio curiæ Pariſ.conſiliario.

Fiſcus ſuſcipiens garendum non poteſt declinare forum.

8 Etiam ſi fuerit clericus, quia conditio actoris deterior fieri non debet ex perſona huius defenſoris: vt docet Io.Fab.in §.fi.de ſatiſ.dicens quicquid ſit de iure hoc obſeruari. idem tenet Aufre.in deci.Thol.q.360.& Benedict.in repe.cap.Raynunus.in verb.& vxorem.num.412.de teſta.& iſta opin. eſt conſuetudine approbata, vt docet Soci.conſil.91.caſus.in 3.vol.col.penul.

9 Idem in fiſco eſſe debet, cum non debeat eſſe in hoc magis priuilegiatus, quàm clericus, quamuis multa pro eo poſſunt allegari.text.in l.2.C.ſi aduer.fiſc.& in l.cum eorum.C.de ſen.& l. ſi minori.de iur.fiſc.lib.10.& in l.vna.in verſic.apud ſuum iudicem.C.de vend. rerum fiſc.ibidem abundè ſuper hoc ſcribit Anth. Capit.in deciſ.Neapo.197.nec debet fiſcus in hoc priuilegium ſibi vſurpare, cum videat alios priuilegiarios ſuis priuilegiis in hoc cedere.

Recuſans ſumere cauſam tenetur coram iudice conuento litigare.

10 Imò etiam ſi conuentus recuſaret ſumere cauſam,adhuc tenetur coram iudice primo cauſas dicere, ob quas recuſat: vt cenſuit Sena.anno 1543.die 7.Aug.

11 Tene

11 Tenebitur tamen extraneus ſumens cauſam coram hoc iudice eligere domicilium, de quo dixi ſuperius in tracta.de domi. elect.poſt Ioan.Fab.in §. fin. de ſatiſdat. in inſtit. verſicul. quid ſi alienigena.

12 Item is cui eſt commiſſa cauſa contra Titium, ſi Titius laudet Semproninm, poterit is iudex delegatus etiam contra Sempronium in reſcripto delegationis non nominatum cognoſcere, quia venit in conſequens primæ litis, & eſt de illius annexis, & in connexis idem eſt iudicium.c. tranſlato.de conſtit.Pau.& alij docent in l.venditor.Barba.in c.P.& G.de offic.deleg.licet Panor. ibi dubitauerit. Sed huic primæ ſententiæ adhæret Matth.Affli.in deciſ. Neap.q.226.quidam nobilis.vide tex.in l.minor.ff.de euict.

Delegatus iudex cognoſcit etiam in laudatũ authorem.

13 Poterit tamen iſte nominatus recuſare iudicem, ſi ſuſpectum eum ex iuſta cauſa ſentiat, nam tertius pro ſuo intereſſe recuſare iudicem poſſet, ergo & iſte. vt not.in c.cum ſuper.de offic.deleg. ſed cauſa tractabitur in illo tribunali, vbi fuit cœpta, ſed coram alio iudice: vt ſcribo in tracta.de recu.ſupra.

Recuſatio iudicis à nominato fieri poteſt.

14 Sed ſi poſsidens alieno nomine conuentus, omittat nominare authorem ſuum? Reſpon.illi non præiudicabitur, nec quoad poſſeſsionem, nec proprietatem: l.fi.C.ſi per vim.Sed iſte conuentus tenebitur ad id quod intereſt, & ad expenſas, quia ſe obtulit cauſæ.l.is qui ſe obtulit.ff. de rei vend.Soc.in cap.fin.in vlt.art.vbi dicit ante executionem non nocere domino, ſecus poſt rationem negligentiæ, ſi eam tamen ſciebat vt in l.penult. ff. de re iudic. & cap.fin.de empt.ibi, vide fuſius, ne plura.

Omittẽs authorẽ nominare an præiudicet habenti ius.

Idem article XX.

Que les ſentences & jugemens donnez contre les garants, ſeront executoires contre les garantiz, tout ainſi que contre les condamnez, ſauf des deſpens, dommages & intereſts, dont la liquidation & execution ſe fera contre le garant ſeulement.

Articulus quintus.

GLOSSA VNA.

1 HIC declaratur, quid ſi nominatus nolit venire, tunc iudex proferet ſententiam contra nominantem, & illa ſententia mandabitur executioni contra nominatum, niſi quoad expenſas & intereſſe, quorum executio fiet in nominantem. ita cautum erat in ſtylo Pict.tit.*de demander & auoir garand.*art.2.

Nominatus recuſans venire punitur.

2 De iure ſi author citatus non compareat, debet tribus edictis citari.l.2. C. vbi in rem.Panor. in c.fin.Sed Card.dicit tempus dilationum eſſe arbitrarium, quo præfixo ſi non compareat, iudex ſummatim adhibita cauſæ cognitione mittet actorem in poſſeſsionem.doct.ibi.

3 In Francia verò ſi in primo termino author non compareat, iterum vocabitur, qui ſi non veniat, procedetur contra nominantem ad ſententiam definitiuam, per iſtum tex. quæ erit executoria contra nominantem, adeo quòd ſi ſententia lata fuerit contra emptorem, per quam res fuit adiudicata actori, poterit hæc ſententia executioni mandari contra venditorem, ſi poſsideret, ac ſi contra eundem lata fuiſſet, niſi quoad expenſas, & intereſſe allega. text. in l.ſi procuratorem.§.ſi ignorantes.ff.mandati.hoc nominatim docet Iac.in l.venditor.col.2.ff.de iud.

Sẽtentia cõtra nominatum lata an ſit executoria contra alterum.

4 Sed hoc videtur iniquum, vt hic emptor ad expenſas teneatur, & ad intereſſe, cum non ſit in culpa, ſed venditor, qui illi vendidit rem alienam? Reſpon. poſtquam is emptor defendit contra dominum, debet in expenſis condemnari, tum quia temere in hoc litigauit, & victus actor in expenſis condemnari debet. l. properandum. §. ſin autem alterutra. C. de iud.& actiones dicuntur perſonales, quæ contra perſonam dantur, ſed poſtea iſte emptor qui ſoluit huiuſmodi expenſas à ſuo authore repetet, per ea quæ ſuperius probauimus art.4.

Emptor etiã laudans venditorem, eſt nihilominus condẽnetur.

5 Nunc videndum eſt, coram quo poterit iſte victus agere ad illas expenſas, & intereſſe? Reſp. æquum erit per eundem prætorem euictionem reſtitui.l.minor.ff.de euict.Nam cum de hac cauſa inſtructus ſit, facilius de ea iudicabit.cap.1.de cauſ.poſſ.quippe de qua re cognouit iudex, de ea pronunciare tenetur.l.de qua re.ff.de iud.& ne cauſæ continentia diuidatur.l.nulli.C.de iudi.

Laudatus author coram quo iudice conueniatur ad reſtituẽdum expenſas.

6 In hoc regno tamen agere tenetur coram iudice rei venditoris nominati, ſi ipſe remitti petat, cum iuriſditiones ſint patrimoniales: vt ſcripſi in titul.de cauſ.in concord. & hoc etiam firmat Imber.lib.1.inſti.foren.§.imprimis. & opinio contraria vt primus iudex qui de re cognouit poſsit cognoſcere, intelligitur, ſi partes non reclament, alioquin non, quod eſt notandum.

Iuriſditiones ſunt patrimoniales.

7 Effectus ergo nominationis eſt, vt nominatus & author laudatus ſumere cauſam debeat pro ea parte, quæ dicit rem controuerſam ab ipſo profectam eſſe, & in totum ſi totam rem ad ſe ſpectare aſſerat.l.2.

Effectus nominationis.

8 Item quòd nominans abſoluatur ab obſeruatione iudicij, & amplius non teneatur cauſam hanc proſequi, quod eſt verum in nominatione, ſecus in ſummatione vt ipſe conuentus inſtruat, & muniat defenſionibus ſuis nominantem, tunc in qualibet parte hoc fieri poterit, nec liberabitur nominans.auth.qua in prouincia.C.vbi de crimi.agi opor.

Nominatus quomodo tueri debeat nominantem.

Litis conteſtatio ex nominatione. Nominatione perpetuantur actiones.

9 Item hæc nominatio quandam inducit litis conteſtationem, & ſic interrumpit præſcriptionem.glo.vlt.& doct.in l.2.

10 Et actiones temporales perpetuantur per hanc quaſi litis conteſtationem, ſicut per veram litis conteſtationem.l.fi.C.de præſcri.30.vel 40.ann.gloſ.in d.l.2. ne melioris ſit conditionis contumax,quàm comparens.Bal.& Paul.in l.2.quicquid Ant.& alij in c.fi.dicant.

11 Imò poterit ex hac quaſi lit.conte.iudex peruenire ad ſententiam definitiuam & condemnare reum.per auth.qua in prouincia.quicquid ſeribat Soc.& alij in c.fi.

Mendacium punitur.

12 Quòd ſi nominans dolo aſſeruit ſe alieno nomine poſsidere, & conuincatur, perdit poſſeſſionem.l.fin. ff.de rei ven. & quandoque proprietatem. ſed in Francia condemnatur ad expenſas & mulctam.

Variatio conceditur nominanti.

13 Poterit tamen variare, dicendo ſe nomine ſuo ſcilicet nominantis poſsidere, ſi nominatus nolit ſumere cauſam, veruntamen condẽnabitur ad omnes expenſas cauſa nominationis factas. l.ſancimus.C.de iudi.facit l.electio.§.ſi is.ff.de noxal.& l.de ætate.§.fi.cum l.ſeq.de interrog.actio. Imo.& alij in d.c.fin.

14 Vltimò quia ſententia lata contra nominantem exequi poterit contra nominatum, vt ſuperius dixi.hoc docet Ioan.Fabr.in §.fi.de ſatiſda.in inſti.

Requiſita ut liceat agere de euictione.

15 Antequam tamen re euicta poſsit agi de euictione, ſequentia requiruntur. Primò quòd quæſtio ſuper re mota ſit,& coram iudice.l.emptor.& l.ſi controuerſia, C. de euict.imò oportet quòd res ſit euicta per ſententiam.l.qui rem. C. eod.c.fi.de empt. nec venditor adſumptus litis tenetur ante ſententiam,quia nondum eſt certum debitum iri.Bal.in l.cum teſtamento. vbi gl.C.de teſta.manumiſſ.per l.peritor.ff.de liber.lega.

Denunciandum eſt authori.

16 Secundò quòd authori vel hæredi ſit denunciatum. l. emptor. & l. ſi cùm quæſtio. C. eo.& qualis debeat eſſe hæc denunciatio?tradunt doct.in l.non ſolum.§.morte.ff.de noui oper.nunc.& Alex.conſi.33.viſo themate.vol.2.& conſi.138.viſo puncto.in 7.vol.

Præſcriptio pro euictione ſufficit.

17 Tertiò requiritur, quòd emptor non præſcripſerit,alioqui non aget de euictione, quia præſcriptione tueri ſe poterat.l.qui alienam.ff.eo.& l.ſi obligatam.C.eo.

Contumax non agit de euictione.

18 Quartò quòd pronunciatum ſit contra emptorem præſentem,aliàs propter ſuam abſentiam amiſiſſe videtur magis,quàm propter malam cauſam.tex.iuncta glo.in l.emptor.& l.ſi ideo.ff.eo. Idem ſi malum aut ignarum habuerit aduocatum.gl.in l.quòd ſi nolit.§.qui mancipia.ff.de ædil. edict.Barb.& de Burgos in c.fi.de empt.

Emptor quomodo ſua culpa ius euictionis amittit.

19 Quintò quòd emptor ſua culpa non amiſerit cauſam, alioqui non ſuccurritur ei.l. ſi rem.1. §.ſi duplæ.& l.Herennius.§.vlt.ff.eo.& l.exceptione.ff.de fideiuſ.

20 Vnde ſi emptor in inſtrumento faciat conſcribere rem eſſe ſibi datam in ſolutum,vel cauſa permutationis, vt ius & neceſsitatem retractus euitaret,non aget re euicta,ſed perdet precium retractare per proximiorem,ſi fraudis particeps extitit.l.ſi controuerſia.ff.eo.culpa tamen non præſumitur.l.emptione.C.plus valere quod agitur. Matth. de Afflict. in tract. de iure proto.in §. niſi. in 7.nota.

21 Sextò requiritur rem eſſe euictam per ſententiam iudicis, non arbitri. l. ſi dictum. §. 1. ff. de euict.quia nulla neceſsitate cogente hoc fecit.

Euictio non præſtatur niſi iure euicta ſit res.

22 Septimò quòd res illa ſit euicta non per iniuriam iudicis, ſed iure, quia iniuria quæ emptori fit,authorem non contingit.l.emptor.C eo.l.ſi per imprudentiam.ff.eo.Rofre.in tract.libel.rub.de actio.ex ſtipul.quæ interponi.pro vitio.in 4.parte.

Euictionis duo fundamenta.

23 Octauò actio de euictione habet duo fundamenta, ſcilicet pactum & naturam contractus. Bal.in l.fin.C.de aſſer.tol.& quando euinco rem ex facto tuo, vel authoris tui,non teneor tibi de euictione.l.fundum.ff.de euictio.Iaſ.in l.qui Romæ.§.fi.nu.35.ff.de verb.oblig.

24 Etiam regula eſt, quòd non poteſt agi de euictione, niſi fuerit denunciatum authori.l.emptor.C.de euict.

Singulis authoribus facienda eſt denunciatio.

25 Et non ſolum vni,ſed omnibus ſi plures ſint.tex.not.in l.ſi rem.2.§.1.ff.eo.Fel.in c.cum contingat. de reſcr. ac Aufre.in ſtylo parla.rubr. de dil.quæ datur pro garando.§.item ſi garens.

26 † Idem in pluribus hæredibus.l.in executione.§.inſolidum.ff.de verbo.obligat.nec ſufficeret quemlibet pro portione ſua offerre defenſionem parti, niſi ſimul omnes defenſionis onus ſuſciperent,aliàs vno non defendente omnes tenerentur.l.cùm ex cauſa.ff.de verb.oblig.de Burgos in c.fi.de empt.& vendi.

Scienti etiã venditori denunciandũ.

27 Etiam venditori ſcienti eſt facienda denunciatio. gl.in l.emptor.C.eod. de Ripa.in cap.cum M.nu.166.de conſti.poſt Bald.conſil.93.in 1.vol.Aufre.in deci.407.quia non ſolum denunciatur, vt venditor litem motam ſciat,ſed vt aſsiſtat & defendat.l.ſi parentes,& l.empti.C.eod.Bar.& Iac. in l.venditor.ff.de iud.

Laudare licet etiam in cauſa appellationis authorem.

28 Sed fideiuſſori facta non ſufficeret.l.authore.C.eo.

29 Tamen hæc denunciatio fieri poterit etiam in cauſa appellationis, dummodo ius authoris deterius factum non fuerit.l.ſi rem.1.§.fi.vbi glo.ff.eo. Io.Fab.in l.emptor. Bart.in l.qui concubinam.§.hæres.ff.de legat.3.Maſuer.in rub.de emp.verſ.item ad hoc vt emptor.

Soluti cauſa recipiẽs authorem nominat.

30 Item ille qui recipit in ſolutum, ſic poteſt nominare eum à quo habuit. text. ſingul. in l. libera. C. de ſentent.& interloc. vbi Alexand.in addict.ad Bartol.quia huiuſmodi contractus vi-

ccm

cem obtinet venditionis.l.ſi prædium.C.eodem.

31 Hæc denunciatio authori ipſi fieri debet, noo procuratori. l. item veniunt. §. petitam. ff. de petit.hæredit.

Procuratori denũciare non ſufficit.

32 Etiam ſi eſſet procurator generalis, vt eſt in areſto 52. in ſtylo. Parlamen.quod eſt verum,ſi author eſſet præſens, alioqui contra.glo.in l.ſi dictum.io verb procuratori.ff.eo.gl.in c.fi.de emp. l.1.§.mulier.ff.de ven.inſpi.

Areſtum.

33 Et in hac denunciatione oportet oſtendere libellum,& illius exemplum dimittere,& citatiois:vt docent Bar.& alij in l.non ſolum.§.morte.ff.de noui ope.nun. licet ibi Iaſ dicat non ſeruari,de conſuetudine,tamen in hoc regno ſeruatur:vt in art.3.diſponitur,ſupra videlicet,quod citatio libellata ſit,vt etiam ſcripſi in tract.de cita.art.2.

Libelli exẽplum tradendum eſt authori laudato.

34 Limitatur in eccleſia, & minore, qoi re ipſa ſuos conſtituunt debitores in mora.l.in minorum.C.io quib.cau.in inte.reſti.non eſt neceſſ.Bald.in l.1.col.2.de pericu.& commo.rei vend.& in fiſco.idem dicit Alex.in l.quod te.ff.ſi cert.peta.

Eccleſia an tenetur denunciare.

35 Secundò non procedit, denunciationem videlicet, requiri, ſi venditor iurauerit emptorem defendere.c. breui.de iureiu. vbi Io.Aod.& Alex.io l.2.§.fi.col.pen.ff.ſolu.matr. Cotta.io 2.parte memora.in verb.emptor.

36 Hæc tamen limitatio in praxi noo recipitur, quia oportet quòd emptor declaret venditori litem, & an velit eum defendere, alioqui inuito defenſio dari non debet.l.inuito.ff.de reg.iur.antequam ergo venditor requiratur, non tenetur:vt firmat Ioan.Lopus in repe.c per veſtras.in fi.de dona.inter vir.& vxo.& Gomeſ.in §.item ſi quis poſtulante.ou.10.de act.in inſt.

Denunciare tenetur etiã priuilegiatus.

37 Tertiò quando conſtaret authorem nullum ius habere, vel habuiſſe in re vendita,quia tunc fruſtra fieret ei denunciatio. Alex.in l.oon ſolum.§.morte.Prępo.in c.ſolicitudinem. col. 41. cum ſeq.de app.licet glo.in l.emptorem.ff.de act.emp.teneat contra,quæ in praxi ſeruaretur, cum ferè ſemper denunciare ſoleamus ſaltem ad repetendum intereſſe,& expenſas ab eo, qui rem alienam vendidit.

Etiã authori notoriè nullũ ius habenti eſt denunciãdum.

38 Quartò quando emptor & venditor eodem iudicio conuenti eſſent pro illa re, tunc non fit alia denunciatio.glo.in l.ſi dictum.in verbo,poſsit.ff.eo.quia ſatis denunciatum eſt poſtquam ad hoc eſt citatus.

Quando nõ requiratur denũciatio.

39 Quintò quando per pactum denunciatio remiſſa eſt.l.Herennius.ff.eo. vnde ſolent quidam in inſtrumentis venditionum ſcribere, quòd venditor de euictione teneatur, etiam oon facta de-

40 nunciatione.Ang.in l.emptor.C.eo.& Iac.in l.venditor.ff.de iud. † Adhuc tamen ex æquitate deouociandum eſt.vide Fel.in c.cum contingat.col.5.in 6.concl.de reſcri.alioqui ſi veoditor haberet inſtrumentum,quòd ſi productum fuiſſet,emptor non amiſiſſet cauſam,in culpa eſt emptor non obſtante pacto: ideo ſolet interrogari venditor, an aliam habeat defenſionem,quam ſi habeat audiri debet.doct.d.c.fi.de emp.

Denũciatio ex æquitate.

41 Sextò quando venditor eſſet in dolo occultando inſtrumenta,quæ ſciebat liti motæ inſeruire.l.ſeruus.§.1.ff.de act.emp.l.Iulianus.§.idem Iulia.illo tit.

42 Septimò cedenti non fit denunciatio.Dec.conſil.102.præſtantiſsime. Præpoſi.in cap. ſolicitudinem.circa fi.de appel.

Cedenti nõ fit denũciatio.

43 Octauò quando venditor ſe occultaret,vt denunciatio ad eum non perueniret. l. ſi dictum. §.ſimili.& l.ſi ideo.§.præſenti.ff.eo.glo.in cap.fin.de emp.Bald.in l.eum ſucceſſores.& l.ſi permu-

44 tationis.C.eod. † vbi Bal.dicit tutius eſſe,vt ſi abſens ſit venditor,citeotur amici,vel per edictum continens denunciatiouem, & vt liti aſsiſtat, & eam inſtruat, vt defendat.ar.l.hæc autem.§. non defendi.ff.ex qui.cau.in poſ.eat.l.ſi eo tempore.C.de reb.pig.

Latitante uẽditore cui denunciandum.

45 Nonò quando emptor vellet probare euincentem dominum, & eum agnouiſſe bonam fidem ſine denunciatione,tunc aget.l.ſi rem.1.in prin.ff.eo.Cuma. Alexan.& Iaſ.in l.ſi domus.§.de euictione.ff.de lega.1.Imo.in c.fi.de emptio.

Denunciatio quando non fiat.

46 Idem dicunt quando veoditor nullam iuſtam allegat defenſionem poſt ſententiam,quòd ſi ei denunciatum eſſet antea,aliam ooo allegaſſet,tunc emptor etiam ſine denunciatione aget,teſte Præpoſ.in cap.ſolicitudinem.col.41.de app.expenſas tamen litis non ſoluet,cuius culpa non ſunt factæ,ſed emptor qui ſic temerè litem eſt proſecutus.

47 Decimo non eſt opus denunciatione in illis caſibus, in quibus mora ſine interpellatiooe conſtituitur:vt not.doct.in l.quòd te.ff.ſi cer.pet.

48 Maximè procedit hoc quando interpellatus venditor dixit nolle emptorem defendere ſuper lite mota, tunc alia interpellatione non eſt opus,ſic nec alia citatione, quando citatus dixit ſe non venturum.c.cum qui de dolo.lib.6.gl.in c.ad hæc.in tit.hic finitur lex.

Interpellatus uenditor recuſans defendere emptorem non alia eget denunciatione.

49 Vndecimò in quibus caſibus venditor non tenetur de euictione, tenetur tamen litem iuribus ſuis & inſtrumentis munire, tueri,& inſtruere.l.inſtrumenta.C.de fideicom.Bald.in marga.in verbo,euictio.in t.q.

50 Duodecimò ſi venditor paciſcatur ſe nolle teneri de euictione, tenebitur tamen re euicta ad precij reſtitutionem, ſed non ad id quod intereſt.l.emptorem.§.fin.cum l.ſeq.ff.de actio.emp. Iaſ.in l.ſtipulatio iſta.in princ.colu.4.ff.de verb.oblig. Albert.Brunus in conſi. 96.in cauſa.in materia feudo.

Euicta re quando tenetur uenditor ad precium tantũ.

51 Limita quando exprimeretur perſona.l.qui libertatis. ff.cod.Angel. Clauaſ.in ſua ſumma.in verbo,euictio.§.22.

Inſtrumenta tradita ne quis de euictione teneatur.

52 Idem ſi traderentur inſtrumenta cum proteſtatione, quòd aliàs non vult teneri niſi de ſuo facto.Soc.in tract.fallen.regu.437.

53 Idem quando certa cauſa expreſſa fuerit,vt uolo teneri ex cauſa petitionis hæreditatis,vel ſi fuerit factum pactum,quo prædixit ſe nolle teneri etiam ad precium.l.qui libertatis. Bald.in dict. l.1.C.de pericu.& commo. & in l.non dubitatur. C. eodem.§.rurſus.quib.mod.feud.amit.Aufrer. quæſtio.360.

Mutua traditio ſub pacto ne inuicem præſtetur euictio.

54 Etiam quando eſt mutua vel reciproca traditio, & inuicem conuentum, ne de euictione teneantur, tunc etiam non tenebuntur ad precij reſtitutionem.glo.ſing.in l.ſi familiæ. in glo.magna.C.famil.ercif.ſecundum Iaſ.in conſilio 212. præſens. colum.5.verſicul. item qui conuenit. in ſecundo volum.

Euictio imminēs an differat precij ſolutionem.

55 Vltimò quando in limine contractus imminet euictio,emptor pretium totum, vel reliquum ſoluere non tenetur.l.ſi poſt perfectam.C.eo.Alex.conſi.65.in 5.vol.& Soc.conſil.208.in fi.vol.2. & deciſ.Neapo.271.per Matth.de Afflict.

Areſtum.

56 In Francia tamen emptor cogitur pecuniam tradere venditori cautione data non ſolùm dè precio, ſed etiam eius quod intererit.l. ſi habitationum. §. fin.ff.de peric.& commo.rei veud. ne detur materia calumniandi emptori,& ita iudicauit Senatus anno 1543.die 20.Nouembris: vnde iudices Franciæ per modum prouiſionis ſolent condemnare emptorem ad ſoluendum pretium cautione data: vt prædixi.

CHARLES VII. *artic.* XXVIII. *touchant le ſtyle.*

Articulus ſextus.

Item, ordonnons que quand aucun appoinctement ſera donné, doreſnauant par noſtre dicte cour, qui contiendra temps & delay de faire aucune choſe, les parties ſeront tenues d'y fournir dedans ledict temps, ſoyent demandeurs ou defendeurs, ſans attendre, n'auoir eſperance, que ledict delay leur ſoit autresfois reiteré ou prolongé, ſinon que par deliberation de noſtredicte cour, ſoit veu eſtre expedient & neceſſaire, que ledict delay ſoit ainſi reiteré.

GLOSSA VNA.

Dilatio ne prorogetur, aut reiteretur.

Factum poſt dilationem non valet.

1 MONET partes vt intra dilationem faciant ea, quæ agere debent, quia poſt dilationem non recipientur, nec prolongabitur dilatio, nec noua dabitur, tamen de iure quando probatio fieret incontinenti poſt terminum valeret, vt Bald. & Iaſ.aſſerunt in l.fin.ff.de fer.per §.tutor.de autho.tuto.in inſti.& glo. in l.Pomponius. §. ratihabitionis.ff.de procur.Iaſ.in l.edita.col.6.C.de eden.
2 † Quod non ſeruaretur in Francia, etiam ſi ius partis non eſſet factum deterius, nec factum poſt dilationem, niſi ſit prorogata, aut innouata, recipitur in curiis, licet Bart.& Iaſ.in l.fin.coutra teneant. Capit.in deciſi. Neapol.q.83. & q.90. vide plenè Fel.in cap.licet.in glo.1.de probat. vbi ponit regulam cum limitatio. quod valeat probatio; etiam quòd non valeat alteram, quod eſt confuſum affirmatiuam & negatiuam regulam figere; ideo negatiuam regulam amplectere.

CHARLES VII. *article* XXV.

Articulus ſeptimus.

Item, ordonnons qu'apres les delaiz ordinaires eſcheuz de bailler les cauſes d'appel, que le procureur fourniſſe à l'appoinctement de la cour: autrement s'il veut auoir autre delay qu'il le prenne au greffe auec le procureur de la partie. Et s'il attend qu'il ſoit appellé en pleine cour, le procureur ſoit condamné en l'amende en ſon propre & priué nom, laquelle ſoit leuë ſans deport.

GLOSSA VNA.

Dilationes ordinariæ ab ipſis actuarijs cōceduntur.

1 NE tanta curia occupetur dilationibus dandis, præcipit vt ab actuario recipiantur, & ſolent ſuper hoc procuratores partium conuenire, & placita inter ſe componere.
2 † Et procedit hic articulus in ordinariis dilationibus, quæ ſine cauſæ cognitione dantur, ſecus in aliis, vt inferius dicetur, per ea quæ docet Bar.& alij, in l.fi.ff.de feriis.

CHARLES VIII. *article* XXXI.

Articulus octauus.

Item, ordonnons qu'aucun delay & compulſoire ne ſoit baillé par noſtredicte cour, outre les delaiz ordinaires pour produire, ſinon que ledict delay & compulſoire euſt eſté demandé en iugement en plaidant la cauſe.

GLOS

GLOSSA VNA.

PROHIBET dari dilationem, vltra dilationem ordinariam ad producendum, niſi illa dilatio petatur in iudicio, & vocat hic ordinariam deſignatam ex ſtylo & vſu curiarum, probatur in l.final.ff.de feriis. & quia materia dilationum eſt amputanda.l.2.C. de tempor.appellationum.

Ne dilatio concedatur vltra ordinariam.

LOYS XII. *article* XIX. *des publiees* M. D. XII.

Item, pource que par l'ordonnance faicte ſur la reformation de la iuſtice de noſtre pays de Languedoc, eſt dict que les appellants ont trois delaiz, pour apporter les proces du iuge à quo: & le quart delay, de grace: pour leſquels delaiz, l'abbreuiation des cauſes & du droict des parties eſt grandement empeſchee: & auoit le temps paſſé l'appellant huict ou dix mois, auant qu'il fiſt apporter ledict proces, qui eſtoit groſſoyé, comme dict eſt: qui ne ſe fera doreſnauant: & par tant ne faudra tant de temps à les recouurer: Nous ordonnons qu'en noſtre dicte cour de Tholoſe & reſſort d'icelle, leſdicts appellans n'auront plus que deux delaiz, pour apporter leſdits proces par eſcrit, & s'ils ne les apportent au ſecond delay, congé ſera contre eux donné: ſauf ſi dedans le temps arbitré par noz cours, ils apportent iceux procez, le congé ſera deliuré ſans plus appeller.

Articulus nonus.

GLOSSA VNA.

DVAS dilationes ad portandum proceſſum, vt lites breuientur præſcribit in reſſortu Tholoſano, alioqui non portans excluditur, licet olim quatuor darentur dilationes, ſicut ad probandum. cap. vltra. de teſtib. & ſic per iſtum textum patet quòd appellans proceſſum portare tenetur ad iudicem, ad quem appellauit, quia actor eſt, & probare ac oſtendere ſe grauatum, ſi velit vt prima ſententia reformetur.l.1.ff.de appel.niſi appellatus anticipauerit: nam tunc vidi anticipantem portare proceſſum, vt breuius cauſa terminetur.

Dilationes ad portandũ proceſſum non niſi duæ.

LOYS XII. *article* XXVI. *des publiees* M. D. XII.

Item, & quand les parties eſtoyent appoinctees en enqueſtes, par faict contraire ou autrement le temps paſſé, on leur bailloit pluſieurs delaiz et renouuellemens de commiſſions, ſans aucune cauſe, ne ſans auoir faict diligence durant les delaiz, qui leur auoyent eſté baillez, nous enioignons à noſtredicte cour, que doreſnauant elle ne baille qu'vn delay à rapporter l'enqueſte, qui ſera commun auſdictes parties: ſi non qu'elles euſſent faict diligence dedans ledict delay, ou qu'il y euſt cauſe pour laquelle on deuſt renouueller la commiſſion, ſurquoy nous chargeõs les hõneur et conſcience des preſidents & conſeilliers de noſtredicte cour.

Articulus decimus

GLOSSA VNA.

1 VNicam dilationem ad conficiendum atteſtationes, & ad probandum dari ſtatuit, quæ dilatio eſt peremptoria, vt ſequitur in art.ſequen.

Atteſtationum vnica dilatio.

2 Notandum eſt tamen quòd pendente dilatione officium iudicis conquieſcit, donec petiti temporis defluxerint curricula.l.ſiue pars.C.de dilatio.vnde pendente dilatione nil poterit iudex contra partem agere. cap.2. & cap.præterea. de dilatio.& ſententia lata dilatione pendente eſt nulla.Iaſ.conſi.44.ex ſola.col.2.vol.3.& executioni mandari non poteſt.Bal. conſi.434.videtur.in 2.vol.

Pendẽte dilatione nil eſt innouandum.

3 Hæc regula non procedit, quando aliquid ſuperueniret de nouo, cui eſſet dilatione pendente prouidendum, vtpote quia debitor conuentus vult pendente dilatione omnia ſua bona diſtrahe-
4 re, non habens immobilia, tunc iudex hoc prohibere poterit, † vel ſi prouiſio requiratur, quia mora eſt periculum allatura, vel agitur de re breui peritura, tunc iudex non obſtante dilatione prouidebit.l.fin ff.de app.recip.l.de pupillo.§.ſi quis riuos.ff.de noui oper.nunc. Soci. abundè in tracta.ſallen.regul.93.dilatione.

Pendente dilatione quãdoque prouidet iudex.

5 Secundò niſi iudex vellet procedere ad penitus diuerſa, vt ſi dilatio data ſit ad examinandum teſtes, poterunt interim partes inſtrumenta producere, quia hoc non præiudicat examinationi teſtium.lege generaliter.§.his de præſentibus.verſi.nullo tamen.C.de rebus cred.

Inſtrumenta producũtur pendente dilatione teſtium.

6 Tertiò etiam ſi dilatione pendente alter litigantium aliquid attentauerit in præiudicium litis, vel alterutrius partis, poterit iudex attentata reuocare nõ obſtante dilatione, vt docet Lapus alleg. 82. in cauſa.col.penul.ſicut attentata pendente appellatione.cap.non ſolùm.de appella.in 6.

Cõtra attentatẽ pẽdente dilatione prouidetur.

7 Quartò

Cõſenſu partiũ procedi-tur etiã pendente dilatione.

7 Quartò de conſenſu partium iudex pendente quoque dilatione procedere poteſt ſecundum glo. & doct. in c. ſignificante. de app. Bal. in l. cùm antea. col. 4. C. de arbitris. (quia hoc eſt introductum in fauorem partium, qui renunciari poterunt. l. pen. C. de pact.)

Iudex ignorãs dilationem datam procedit.

8 Quintò cùm iudex ignoraret dilationem datam fortè à ſuo locumtenẽte, vt ſcribit Socinus, in dicto tractatu fallent. regul. 93 dilatione, ſicut dicitur in iudice, qui poteſt innouare pendente appellatione quam ignorat cap. ſi duo. de appel. & ele. 1. eod. tit.

Inutilis dilatio aut nulla nõ impedit proceſſum.

9 Sexto quando præcedens dilatio eſſet inutilis. l. cùm pater. §. curatoris. ff. de legatis 2. quia nil operatur id cuius nullus eſt fructus. l. continuus. §. cùm ita. in fi. ff. de verb. oblig. Roma. in l. quandiu. ſecundo. ff. de acquir. hæredit. col. 1. 10 † Vel nulla; vt quia data fuerat ſine cauſæ cognitione. l. 1. C. de dilat. docto. in dicto cap. ſignificante, vbi doct. tradunt alias limitationes, & quãdo duæ poſsint dari dilationes, vide multa quæ ſcripſi in tracta. de appel. art. 16.

FRANCOYS *article* XXXII. *des publiees* M. D. XXXIX.

Articulus vndecimus.

Que tous delaiz de prouuer & informer, ſeront peremptoires pour tous, ainſi qu'ils ſeront arbitrez par les iuges, tant de noz cours ſouueraines qu'autres, ſelon la qualité des matieres, & diſtance des lieux, lors que les parties ſeront appointees à informer.

GLOSSA VNA.

Dilatio data ad probandum intelligitur perẽptoria.

1 ISTE articulus eſt iuri conueniens, quòd omnis dilatio ad probandum, ſiue à ſenatu præſtituta fuerit, ſiue ab aliis iudicibus cenſetur peremptoria, etiam ſi non dicatur l. fin. ff. de feriis. vbi Iacob. primo notab. & Iaſ. col. 2. & l. 1. vbi Bartol. C. de dilat. & Bartol. in l. mancipiorum. ff. de optio. lega. & in l. ceſſante. C. quomodo & quando iudex gloſſ. & docto. in cap. 2. eod. Felin. in cap. licet. colum. 1. de proba. Capit. quæſtio. 81. in deciſ. 2 Neapol. † Siue ſit aſsignata parti præſenti, ſiue abſenti. Bald. in authen. iubemus. colum. 1. C. de iudic.

3 Etiam ſi dilatio data ſit pro prima, adhuc dicetur peremptoria, teſte Bartol. conſil. 97. in quæſtione. & Iacob. in dicta l. fi. no. 2. licet nulla alia fiat mentio de peremptoria. Bal. in practic. ſua. titu. de cita. quæſt 16. al. negat Spec. in tit. de dilatio. §. 1. verſic. & nota. & Bald. q. 18. ibidem in dicta pract. (Idem tamen Bal per illum tex. in l. 2. C. de tempo. appel. in 2. not. ſic ſcribit, quòd omnis terminus ſtatutus à iure eſt fatalis, & ſi lex non prouidet, niſi de vno termino, eſt præciſe peremptorius, ſi autem prouidet de pluribus ſucceſsiuè, tunc licet omnis dilatio videatur peremptoria, tamen purgari poteſt mora vſque ad vltimum finem.)

Terminus datus ad excipiendum cẽſetur peremptorius.

4 Ad excipiendum data dilatio etiam peremptoriæ vim obtinebit. glo. no. in clem. vna. in verb. peremptorio. de excep. Bald. in l. conſentaneum. col. 3. C. quomodo & quando iudex. l. Titia. ff. de accuſa. Ange. & Iacob. in l. fi. & in dubio terminus datus per iudicẽ cenſetur peremptorius per illam gloſ. quam no. ſingu. præpoſi. in c. cùm ceſſante. col. 10. de appella. & eam probat Panor. & alij in c. 1. de dila. & in c. paſtoralis. de exceptionib. vnde poſtea factum non valebit, vt ſequitur. (Et ſic non eſt neceſſe dicere peremptoriè, nam prima dilatio perimit omne ius probandi, cùm amplius alia dari non poſsit. l. oratione. ibi, amplius quàm ſemel. ff. de feriis. & l. 1. C. de dila. vbi Bartol. Iaſ. hanc regulam ampliat & limitat in d. l. fin. vbi videre quiſque poterit.)

FRANCOYS *article* XXXIII. *des publiees* M. D. XXXIX.

Articulus duodecimus.

Et n'y aura qu'vn ſeul delay pour informer, ainſi moderé & arbitré, comme dict eſt, fors que ſi dedans ledict delay il eſtoit trouué, que les parties euſſent faict leur deuoir & diligence, & n'euſſent eſté en contumace & negligence; on leur pourra encores donner & moderer autre delay pour tous, faiſant preallablement apparoir, à tout le moins ſommairement & en premiere apparence, de leurſdictes diligences, & purgeants leurſdictes contumaces & negligences.

GLOSSA VNA.

Dilatio à iudice quanta dari debeat ad probandum.

1 VNA ergo tantùm dilatio dari debet ad probãdum vt hic, (& extrahitur à l. oratione. ff. de fer. vbi ſic ſtatuit Vlpian. oratione quidem diui Marci amplius quàm ſemel non eſſe dandam inſtrumentorum dilationem comprehenſum eſt. & Paul.) iuriſconſ. in l. fin. ff. de feriis. in pecuniariis cauſis omnibus dilatio ſingulis cauſis plus ſemel tribui 2 non poteſt, † in capitalibus autem reo tres dilationes, accuſatori duæ dari poſſunt, ſed vtrunque cauſa cognita, & ſic iſte text. eſt in hoc illi conueniens.

3 Secundò iſta dilatio à iudice concedi debet, ibi, *par les iuges.* facit l.1.C.de dilat.non tenebi-
tur tamen reus antea iurare,ſicut olim antequam haberet quartam.cap.vltra.de teſtib.quia hîc non
habetur mentio illius iuramenti, nec iſta ſecunda ſuccedit in locum quartæ quoad hoc.
4 Tertiò hæc dilatio longa vel breuis eſſe debet pro locorum diſtantia, ibi, *& diſtance des lieux.*
& probatur in cap.cùm ſit Romana.de appella.& pro quantitate cauſæ.l. 2.ff. de re iudic. ibi, *ſelon
la qualité des matieres.*

5 Quartò quòd ſi pars in prima dilatione non fuerit negligens, dabitur ei à iudice ſecunda di- *Diligentia*
latio, vt pote ſi probet quòd teſtes fuerint citati, & fuerint contumaces, vt ſcribit Anto. Capit. *probāda ad*
in deciſio. Neapo.q.90.in cauſa.& ideo dicit l.fi.cauſa cognita. Panor. conſil.64.caſus. in 2.vol. *obtinendam*
Bald conſil.434.ſuper eo.in 4.vol. *nouam dila*
6 Quintò requiritur quòd pars ſaltem ſummariè probet ſe adhibuiſſe diligentiam de proban- *tionem.*
do, & non ſtetiſſe per eam, & tunc ſicut de iure communi, cauſa cognita ſecunda concedetur di-
latio.l.fin.ff.de feriis.& ita tenetur, vt dicit Boer.in deci. Burdega. quæſt. 294. plerunque. probari
poteſt iſta diligentia ex proceſſu, quia omnes teſtes citare fecit, & audire vno excepto, qui fortè
7 valetudine affectus fuit, vel citati comparere noluerunt. † Vel hac dilatione pendente fuit
factum compromiſſum, quo pendente non currit tempus. elemen. quandiu. de appella. & auth.
ſi tamen.C.de tempo. appella. aut aliud fuit impedimentum, tamen apparet partem feciſſe dili-
8 gentiam in ſua prima dilatione. † Et vix reciperetur ſolum partis iuramentum ſine proba-
tione alicuius diligentiæ,de qua loquitur hic tex.quam oportet probare,quę tamen non probatur
ſolo iuramento.Bar.conſ.97.in quæſtione. { Bal.conſil. 33.ſtatuto.col.2.in 5. vol. & Alex.conſil. *Summaria*
101.viſis omnibus.vol.5.Summaria probatio dicitur hic, per quam iudicantis religio ad præſum- *probatio &*
ptionem adducitur, plena autem quando iudex plenè de veritate inſtruitur, vt docet Bald.in l.iu- *plena quæ*
dices.in princip.C.de iudic.Bart.in l.admonendi.col.3.ff de iureiur.} *dicatur.*
9 Sextò quòd hæc dilatio ſecunda detur parte aduerſa præſente, vel eius procuratore, alioqui *Abſente col*
ſic prorogatam dilationem abſente parte, vel ſecundam datam perperam iudicauit Senatus in *litigāte ma-*
10 conuentibus iuridicis apud Molinos habitis anno 1540.die 7.Septembris. † Quia hæc pro- *lè datur dila*
rogatio,vel noua conceſſio non debet fieri ſine cognitione, & ſic non poteſt fieri ſine partis vo- *latio.*
catione,& aliter conceſſa vel prorogata nullius eſt momenti, & proceſſus inde ſecutus per tex.in *Areſtum.*
l.fi.C.de feriis. vbi. Bart.& Iaſ.hoc firmant col. 2. vt docet Socin.conſi.99.in 3.vol. & conſil. 47.
nu.12.& ſeq.in 4.vol.Roma.conſi.226.vltra prædicta.plura pro hoc adducit Boer.deciſio.Burde-
ga. q.294.plerunque.vbi dicit ſolere prorogari de ſtylo ad octo dies,ſed hoc eſt arbitrarium pro
locorū diſtantia & quantitate cauſæ.l.2.ff. de re iudic. { Et ſi teſtes fuerint impediti in prima dila-
tione,poterit dari hoc probato ſecunda.dilatio.vt docet Bal.conſi.374.quæritur in 5.vol.}
11 Septimò quando datur actori dilatio ad probandum, debet quoque dari reo ad defenden- *Cōmunis eſ-*
dum, alioqui malè iudicatum pronunciauit Senatus per Bailliuum Ambian.pro domi.de Croy, *ſe debet dila*
anno 1519.die 20.Decembris. Nam dilatio etiam vni data cenſetur communis. l. petendæ. C. de *tio.*
tempor.in integ reſti.peten. *Areſtum.*
12 Octauò ſi teſtes iurauerint intra dilationem, poſſunt examinari etiam finita dilatione, quia *Teſtes iura*
non videtur aliquid de nouo fieri,ſed quod inceptum eſt perfici.arg.l.ſed ſi manente.ff.de precar. *ti audiuntur*
Bal. in l.ſiquando. C.de teſtib.de Rota deci.345.no.quòd vbi.& 587.vtrum in antiq.& ſic non eſt *etiam vltra*
neceſſe nouam ad hoc petere dilationem. ſed depoſitio facta valebit, teſte Boer. deciſione 294. *dilationem.*
13 † Et curia ſi ſuperſit teſtis vnus vel duo aut tres ad examinandum, ſolet atteſtationes reci-
pere, ſaluis reiectionibus intra certum tempus dandis, parti petenti nihilominus reſeruando, vt
intra illud tempus poſsit examinari facere teſtes reſtantes, vt docet Boer.q.294. in ſuis deci. De-
cem limitationes congerit Iaſ.in l.fi.ff.de fer.

FRANCOYS, *article* XXXIIII. *des publiees* M. D. XXXIX.

Apres lequel ſecond delay paßé, ne ſera permis aux parties de faire aucunes Articulus
preuues par enqueſte ne teſmoings, & ne leur en pourra eſtre baillé, ne donné decimus
delay, pour quelque cauſe n'occaſion que ce ſoit, par reliefuement, ny autre- tertius.
ment.

GLOSSA VNA.

1 POſt ſecundam dilationem non poteſt aliqua probatio fieri, etiam ſi à cancellaria im- *Probatio*
petretur. & do.de Baſauges quæ literas impetrauerat à Cancellaria, vt ſibi tertia dila- *poſt ſecūdā*
tio concederetur ad probandum fuit condemnata ad emendam centum librarum, & *dilationē nō*
à Senatu fuit eidem data dilatio vnius menſis anno 1526.die 29.Aprilis. *admittitur.*
2 Imò ſi conceſſa fuerit dilatio,omnia quæ vi illius fient erunt nulla.vt no.Iaſ.in l.fi.col.3.verſi. *Areſtum.*
amplius.ff.de feriis.& Anto.Capit.in deciſi.Neapo.q.81.& ſeq.
3 Etiam ſi quis atteſtationes caſu amiſiſſet, non habebit aliam dilationem ad iterum proban- *Atteſtatio-*
dum, ne lites ex litibus oriantur, teſte Inno.in c.prudentiam.col.5.verſi.probauerit.de offic.deleg. *nibus amiſ-*
vbi dicit arbitrio iudicis relinquendum. *ſis quid agē*
dum.

4 Hoc tamen caſu putarem impetratis literis Regiis aliam dilationem concedendam ad iterum probandum.per l.ſi quis ex argentariis.§.ſi.cum l.ſeq.ff.de eden.Alex.conſi.58.in 1.vol.

Dilatio non prorogatur inuito colliſigante.

5 Nec poſſet prorogari hæc ſecunda dilatio inuita altera parte, ſine cauſa cui iam quæſitum eſt ius, teſte Bald.in l.1.in fi.C.quomodo & quando iudex. Ludo. Roma.conſi.226.vltra. col.1. aliàs fieret fraus legi, & lites non breuiarentur contra rationem huius tex.quamuis gloſſ.& doct.contrarium teneant in d.l.ſi.ff.de ſer.ſed ibi non eſt tanta prohibitio, ſicut hîc, nec iſtæ rationes procedunt omnes ibidem. ¶ Praxis tamen ſeruat vt iudex proroget, auditis partibus, ſi videat aliquam cauſam adeſſe.

FRANCOYS, *article* XXXV. *des publiées* M. D. XXXIX.

Articulus vltimus.

Et defendons à tous gardes des ſeaux de nos chancelleries, d'en bailler aucunes lettres, & à tous nos iuges, tant de nos cours ſouueraines qu'autres, de n'y auoir aucun regard, ains les impetrants eſtre promptement deboutez & condamnez en l'amende ordinaire, telle que du fol appel, enuers nous, & en la moytié moins enuers la partie.

GLOSSA VNA.

Cancellaria prohibetur dare tertiã dilationem

1 PRohibet cuilibet cancellariæ Franciæ ne literas concedant ad obtinendum tertiam dilationem ad probandum, quamuis olim etiam quarta dari ſoleret.l.vltra tertiam. de teſtib.& hoc vt lites breuientur,& celeri marte decidantur. l. properandum.C. de iud.c.finem,de dolo.

Conceſſæ dilationes pro non datis habeantur.

2 Sed ſi conceſſæ fuerint, vult vt iudices etiam ſupremi nullam harum literarum rationem habeant, nec vllam eis fidem adhibeant, ſed eas reiciant, & condemnent impetrantem tam temerarium ad mulctam ſexaginta librarum, quæ infligi ſolet temere appellantibus, & ad triginta libras erga partem. † 3 Quod eſt verum, quando illæ literæ ſunt directæ ſenatui, ſecus ſi aliis iudicibus: nam tunc non erit tam acerba mulcta, ſed erit arbitraria.

Senatus ex cauſa dat tertiam dilationem ad probandum.

4 Et quamuis hîc paulo actius procedat tex.& inhibeat, ego tamen vidi ex cauſa & gratia dilationem tertiam indultam à Senatu ſine literis Regiis anno 1543.die 21. Ianuarij. Sed hoc prohibet ad deterrendum,ne ſit frequens hæc literarum impetratio.

Areſt m. Cancellaria magna indul. p. dilationem.

5 Etiam hæc literarum impetratio in magna Cancellaria valeret, quia licet prohibeatur aliis Cancellariis, non tamen ligat ſe Rex quin poſſit concedere. Et quod à magna cancellaria procedit, hoc à Rege immediatè procedere dicitur, ideo valeret ſi in literis diceretur, non obſtante hoc articulo.l.fin.C.ſi contra ius.

Inſtrumenta produci poſſunt uſque ad concluſionẽ in cauſa.

6 Item quia hic tex.loquitur tantùm in dilatione ad probandum per teſtes, ergo non habet locum in probatione per inſtrumenta facienda, quam vſque ad concluſionem in cauſa facere pars poterit, dum ex hoc ius aduerſarij non fiat deterius, per tex.in c.cùm dilectus.de fid.inſtru.gloſſ. in clemen.ſæpe.in verb.non obſtante.de verb.ſignifi.Feli.plene in cap.licet.col.9. de proba.

Dilationes ſunt arbitrariæ quãdo à lege.

7 Vltimò ſciendum eſt, quod omnes dilationes ſunt arbitrariæ.l. ſiue pars. C.de dila.& l.nonnùnquam.ff.de iud.§.ſi epiſcopus.3.quæſtio.3.& ideo iudex poterit abbreuiare,vel prorogare tempus à lege præſtitutum,& hoc cum cauſæ cognitione, niſi in aliquibus caſibus, vt in l.2.ff.de re iud.c.præterea.de dila.Bald.in ſua pract.tit.de cita.poſt quæſtionem 13.verſic.& quia.

Secus quando ab ordinatione.

8 Intellige hoc verum in tempore à lege præſtituto, ſecus ſi ab ordinatione Regia vel ab ſtylo approbato, tunc iudex non poſſet nec prorogare, nec abbreuiare, quia inferior non poteſt derogare legi ſuperioris.clement.ne Romani.de elect.nec poteſt inferior leges ſuperioris tranſgredi. c. 9 1.vbi docto.de conſtit.cap.vltimo.illo titulo.in ſexto † Et ſic debent iudices Regni Franciæ ſequi leges Regias, & ſtylos curiarum ſuarum. minimè etiam mutanda ſunt quæ ſemper certam interpretationem habuerunt.l.minimè.ff.de legibus.de dilatio.hactenus.multa his addere poſſem, ſed quia doctis ſcribo pragmaticis, qui paucis minimiſque libris perlegendis, non ſic pecuniis accipiendis contenti ſunt, quibus relinquam cætera. Laus Deo de præmiſsis.

TRACT

TRACTATVS

DE RESPONSIONIBVS PER CREDIT VEL NON.

Des reſponces par credit vel non.

LOYS XII. *article* XVI. *des publiées* 1499.

Item, nous ordonnons qu'apres que le demandeur aura poſé & affermé par ſerment aux ſaincts euangiles de Dieu, qu'il croit le contenu en ſa demande & eſcritures, eſtre veritable, tant en noz cours de parlemẽs, que par deuant tous autres iuges Royaux, le defendeur ſera tenu en ſa perſonne (s'il eſt au lieu, où ſera demene le proces) reſpondre par credit vel non credit pertinẽment, par ſon ſerment aux euangiles, à chaſcun article des eſcritures du demandeur: & où iceluy defendeur ſeroit abſent dudict lieu, & ſemblablement les demandeurs, ſeront tenus d'enuoyer l'affirmation & poſition de leurs faicts, & la reſponce pertinente par eſcrit, ſignée de leur main (s'ilz ſcauent eſcrire) ou ſinon, d'vn notaire Royal à leur requeſte, ſur vn chaſcun article d'icelle demande & defenſes, à leurs procureurs auec procuration ſuffiſante, pour y reſpondre & proceder par leſdicts procureurs, ſelon le contenu deſdicts articles, ſignez comme dict eſt. Articulus primus.

GLOSSA VNA.

1 NOTANDVM eſt quòd vſus iudiciorum antiquus multa in- *Iuramẽtum*
uenit contra partes remedia, vt veritatem ab eis eliceret. Primò *calũniæ, &*
(inquam) inuenit, vt iurarent ſe nil calumniæ cauſa facturas in *malitiæ an*
cauſa, & ad hoc tendit totus titulus de iureiurãdo propter calum- *præſtentur.*
2 niam dando.C.& de iuramento calumniæ.in decretal. † Verùm
quia iſtud iuramentum in initio litis præſtabatur. auth. principa-
les.C.eo, aliquando partes in medio litis calumniabantur, & non
erant memores illius iuramenti, ob id ſtatutum fuit, vt etiam iu-
rarent de malitia, quòd malitiæ cauſa nil facient, & hoc repete-
3 batur.c.2.in fi.de iuram.calum.in 6. † Et differentias inter iſta iu-
ramenta tradit Soc.in rub.de iura.cal.quæ duo iuramenta in his curiis Franciæ conſuetudinariis
non præſtantur, ſed in curiis eccleſiaſticis obſeruatur iuris pontificij diſpoſitio, & hæc iuramen-
ta ſeruantur.

4 Item iuramentum hoc tendebat ad credulitatem.l.2.§.quod obſeruari.C.eod.cap.literas. vbi Panor.& alij eod.vbi differentias ſcribunt inter hæc iuramenta veritatis & credulitatis, iurabat enim pars ſe credere bonam habere cauſam.

5 Prætetea vſus ille iudiciorum inuenit, vt in præparatoriis interrogarentur partes.l.1.ff.de interrog.act.quæ lex cum deſuetudine fuiſſet antiquata, rurſus vſus iudiciorum hanc innouauit, vt partes leuarentur onere probationis, ſcilicet vt ipſæ interrogarentur, & quòd tenerentur reſpondere, per verbum credit, quia ſi verè neſciant ſaltem interrogentur an hoc credant, & hæc praxis longo tempore obſeruata fuit, tam per interrogatoria, quàm per poſitiones, vt per totum tit.de confeſſ.li.6.& ff.de interrog.act.de qua reſponſione loquitur hic art. *Interrogatoriorũ uaria pro tempore obſeruatio.*

6 Ex hoc text colligitur, quòd poſtquam petitor aſſeruerit iuramento ea, quæ petit in ſuo libello, & articulis vera eſſe, tenebitur reus reſpondere per credit, vel non, vt ſi dicatur pono te eſſe hæredem, dicet, non credo, vel credo.gloſſ. plena.in c.1.de confeſſ.in 6. *Reſponſio per credit uel non credit quando fiat.*

7 Secundò tenetur ipſa pars reſpondere, non aduocatus, ibi, *ſera tenu en ſa perſone*. gloſſ.in cap. *Qui reſpõ-*
1.& ideo infans, vel impubes, reſpondere non tenetur, nec eius tutor de illius facto, nec curato- *dere debe-*
res furioſorum, & aliorum, qui ope iſtorum iuuantur, quia iſtæ perſonæ dementes veritatis iu- *bat per cre*
8 ramentum non præſtant.c.paruuli.22.q.5.l.3.ff.de teſti. † Adulti verò interrogari poterunt *dit uel non.*
cum authoritate tutoris.l.clarum.C.de autho.præſtan.& debet eſſe author tutor, vt reſpondeat,
ſed non vt ſic reſpondeat, ſcilicet negando, aut confitendo, quia iſtud non cadit in conſcien-
tiam tutoris, vel curatoris, nec quæritur de eius conſcientia, ſed minoris, & de eius facto ideo
ipſe interrogari debet l.videamus.ff.de in litem iuran.Panor.in c.pe.col.3.nu.12.de iura.cal. & de-
bet tutor dicere ætatem habet, de ſe ipſo loquatur.vt eſt in Euange. & facit text.in l. ſi ſine. in fin.
ff.de interrogatoria actione. { Et ſi tutor eum doceat, vt malicioſe & contra veritatem reſpon-
deat, peccat.vt gloſſ dicit in d.c.1.de confeſſis.in 6.}

Pertinentia reſpondere part deb.l.

9 Tertiò tenetur pertinenter reſpondere, ibi, *pertinemment*, quia omnino reſpondiſſe non videtur, qui ad interrogatum non reſpondit.l.de ætate. §. quod autem. ff. eod. & nihil intereſt taceat quis, an obſcurè reſpondeat.§.nihil.ibidem.

Reſpondebatur ſub iuramento. De forma iuramenti.

10 Quartò per ſacramentum ſuper euangeliis præſtitum.ibi, *aux ſainctz euangiles*, ergo tangere euangelia debet.cap.vt circa.de elect.in 6.§.1.vt litigantes iurent.colla.9.in authen.licet ſit de iure controuerſia, vt in c.fin.de iuramento calum. Tamen laici tangunt ſcripturam, presbyteri manu admota ad pectus iurant.l. penul. §.in omnibus. C.de rebus cred. non fit tamen vis in curiis Franciæ, ſiue iuretur ſuper Euangeliis, ſiue ſuper imagine crucifixi, vel aliàs prout ſolitum eſt.

Articulo cuilibet reſpondendum.

11 Quintò non ſolùm reſpondebit vni, vel alteri alticulo, ſed cuilibet ibi, *à chaſcun article*. gloſſ. in cap.1.de confeſſ.nil enim credimus actum eſſe, quando aliquid ſupereſt agendum.l.pen. C. de his quib.vt ind.

Abſentes mittunt reſponſiones.

12 Sextò ſi abſentes ſint à loco iudicij, tenebuntur mittere reſponſiones ſuper qnolibet articulo vel venire ad iudicium, ibi, *& où iceluy defendeur ſeroit abſent dudit lieu, & ſemblablement les demandeurs ſeront tenus d'ennoyer l'affirmation & poſition de leurs faictz, & la reſponce pertinente par eſcrit.* gl. & docto.in l.1.ff.de interroga.actio.

Subſcriptæ reſpõſiones eſſe debent.

13 Septimò reſpunſiones iſtæ ſubſcriptæ eſſe debent manu illius, qui reſpondit, & hoc ipſe debet atteſtari, vel ſi neſciat ſcribere, debet id agere notarius, videlicet vice illius ſubſcribendo.ibi, *ſignée de leur main s'ilz ſauent eſcrire, ou ſi non, d'ung notaire Royal à leur requeſte.* l. ſubſignatum. vbi, ſcripſi.ff.de verb.ſignifi.

Atteſtatio in reſponſionibus fieri debet. Areſtum.

14 Octauò debet notarius atteſtari ſe ſignaſſe ad petitionem & requiſitionem talis. ibi, *à leur requeſte*, nec poterit iudex deferre iuramentum parti, & eam interrogare, niſi parte hoc requirente.l.3.ff.de iureiu.ita iudicauit Senatus anno 1522. die 19. Nouembris, quia iudices in Francia ad partium vtilitatem ſolent eſſe elingues ſine requiſitione illarum, ſeruantes l.4.§.hoc autem iudicium ff.de dam. infect.

Procuratoriũ ſpeciale ad reſpõdendum. Areſtum.

15 Nonò debet mittere procuratorium ad reſpondendum & aſſerendum ea, quæ dicta ſunt, & facta, & huiuſmodi procuratorium debet eſſe ſpeciale, nec ſufficeret generale, vt iudicauit Senatus anno 1526.die 5.Iunij contra do. Petrum Laydet Curiæ conſiliarium, & probat Soc. conſi.55. præſtantiſsime.in fin. vol.1. { Alios caſus requirentes ſpeciale mandatum congeſſi in titul. de elec.deroga.in fi.in concorda.Franciæ.}

Vnus pro alio reſpondere non cogitur articulis.

16 Nec aliu. pro alio reſpondere cogitur.l.ſi ſine.in fine.ff.codẽ. Sed cum mandato reſpondere poterit.l qui ſeruum.§.idem eſt.ff.eod.quem tex.ſing.dicit Bald.in marga. in verbo mandatum.in 4.q.Sed hæc reſponſio per credit, eſt ſublata in curiis Franciæ ſecularibus, ſed non in eccleſiaſticis, vt ſequitur.

FRANCOYS *article* XXXVI. *des publiées* M.D.XXXIX.

Articulus ſecundus.

Qu'il n'y aura plus reſponſes par credit, ne contredits, contre les dicts des teſmoings, & defendons aux iuges, de les receuoir, & aux parties, de les bailler, ſur peine d'amende arbitraire.

GLOSSA VNA.

Sublatæ reſponſiones per credit uel non. Abrogationis ratio.

1 Hic articulus prohibet ne decætero reſponſiones fiant per credit, nec ſcripturæ dentur contra dicta teſtium, de hoc ſcribam artic.vlt.inferius de reproba.teſtium.

2 Sciendum eſt reſponſiones per credit, vel non, ob id, meo quidem iudicio, eſſe ſublatas, quia partes ſuper his frequenter peierabant, exiſtimantes falſo ſe non ligari, ſi iurarent per non credit vel credit, licet de iure tantum valeat confeſsio facta per verbum credit, ſicut facta de veritate. per gloſſ.ſingul.in cap.ex literis. de iureiu. ſecundum Peru.in c.1. de iudic. in 6.& in addi.ad Panor.in rub.de proba.Dec.in c.cum venerabilis.de excep. ob id vt partes euitent hæc periuria, tenentur de veritate iurare vt in artic.ſeq.ſcribitur.

Iuramẽtum tantũ de veritate locum habet.

3 Adhæc partes addebant, nimis indignum eſſe & graue exigere probationem à reo. l.nimis

4 graue.C.de teſti.l.fruſtra.de proba.ideo partes iurare recuſabant, ſaltem rei. † Sed viſum eſt conditori, vt iurent partes de veritate, & non per credulitatem, ne aliquo palientur colore ad periurium, nec videatur reo abſurdum, ſi ipſe etiam reſpondeat actoris interrogationi, cùm actor ipſi reo reſpondere teneatur, & in iudiciis æqualitas ſeruari debet, nec licet actori, quod non liceat reo, & econtrario, per regul.iuris. maximè circa probationes actor & reus ſunt pares, nec vni plus fauetur, quàm alteri. Bart.in l.de die.ff.qui ſatiſd.cogant.Dec. in l.fauorabiliores.de reg. iur.ff.ideo vt tam reus quàm actor releuentur ab onere probandi, ſtatuitur hic, vt vterque iurare teneatur de veritate, ſicut in criminalibus iuratur de veritate, & non de credulitate.l.repeti.ff.de quæſt.Bar.in l.Marcellus.ff.rer.amot.

Interrogatorius cur inuẽta.

5 Item propter hominum ad diſſentiendum & negandum facilitatem. l. item ſi vnus.in fin. ff. de arbitr. eodem.quod ſimulatque actores petunt in iudicio, rei ſolent negare, vt qui Deum

præ oculis

præ oculis non habent, ſicut dicitur de iudice. in l. quod ſi Epheſi. in fin. ff. de eo quod cer. loco. Ideo vſus iudiciorum antiquus inuenit, vt pars ioterrogetur cum iuramento ſuper petitis à parte, & interrogabitur pars an eſſet hæres vel aliàs, vt per totum titulum. ff. de interrogat. actionibus. gloſſ. in c. 1. de confeſ. in ſexto.

Poſitiones quomodo fiebant.

6 Veruntamen creſcente malitia hominum partes affirmatiuè cooſcripſerunt, quæ interrogatiuè deſcribi ſolebant, vt pono talem hæredem eſſe, pono me mutuaſſe decem tali, & vocatæ fuerunt poſitiooes quibus tenebatur pars reſpondere, aliàs pro cooſeſſo habebatur poſt iudicis præceptum. c. 2. de confeſſ. io 6. nec poterat iſte contumax appellare, vt docet Panor. in c. fi. col. 4. nu.
7 18. de iur. calum. † Et harum poſitionum quædam fiebant aote litem conteſtatam, quæ habuerunt originem à iure Digeſtorum. Aliæ vero quæ fiunt poſt litem conteſtatam de iure Codi. vt aſſerit Bart. in l. Offidius. ff. de leg. 3. & in l. vbicuoquc. de interroga. actio Baldus in cap. ex parte. 5. de reſcrip. col. 2. nec obſtat l. 1. ff. de interrog. act. vbi text. dicit has interrogationes ante iudicium fieri non debere, ideo vſus foren. iudiciorum potius eas inuenit, quàm ius, & poſtea de
8 iſto vſu facta multa iura fueruot. † Sed hodie ventum eſt ad primum ius interrogationum, vt docet Geor. Natham. in repet. clem. ſæpe. §. & quia. colum. 1. de verb. ſign. vt ſequitur io text. nam corrigens corrigitur, & ad priſtinum ſtatum ius reducitur. l. quoniam. ibi Bald. C. de ſecun. nupt.

Poſitionum aliæ ante litẽ cõteſtatã, aliæ poſt.

Hodiernum ius.

FRANCOYS, *article* XXXVII. *des publiées* M. D. XXXIX.

Articulus tertius.

Et neantmoins permettons en parties ſe faire interroguer l'vne l'autre pendant le proces, & ſans retardation d'iceluy, par le iuge de la cauſe, ou autre plus prochain des demourances des parties, qui à ce ſera commis, ſur faicts & articles pertinents, & concernants la cauſe & matiere, dont eſt queſtion entre elles.

GLOSSA VNA.

Hodie fiunt interrogationes.

1 HOdie per iſtum articulum ventum eſt ad ius antiquum, quo iure interrogabantur partes, & hodie, adeo quòd in poſitionibus multæ erant difficultates, quæ hodie ſublatæ ſunt per iſtum text. & io deſuetudinem abierunt: vt in l. 1. ff. de interrog. actio. voluit enim conditor aſtringere eum, qui conueoitur ex ſua in iudicio reſponſiooe, vt vel cooſitendo, vel meotiendo ſeſe ooeret, ſimul etiàm portionis, pro qua quiſque hæres extiterit ex interrogatione certioretur. l. voluit. ff. de interrogato. actio.

Differentia inter poſitiones & interrogationes.

2 Et eſt differentia inter poſitiones ſeu articulos, & interrogatiooes: quia illæ aſſertiue conſcribuntur, hæ vero dubitatiue, videlicet intrrrogetur talis, & interrogans oon videtur cootcota fateri, ſecus in edente poſitiones & articulos. l. cum pretium. C. de liber. cau. Alex. conſi. 172. in cau-
3 ſa. col. 1. in 6. vol. † Et tempus datum ad ponendum, non cenſetur datum ad articulos dandum: vt docet Bald. in l. generaliter. §. 1. col. 1. C. de reb. credit. & poſitio plures poteſt contioere articulos. c. præſentium. ibi ſuper quolibet articulo, ſuper qualibet poſitione cootento. de teſtib. in 6. Soc. in c. fraternitatis. col. 2. illo nu.

Interrogationes cur fiant.

4 Vnde hæ interrogationes fiunt, vt pars releuetur ab ooere probatioois per confeſsionem adoerſarij, quæ probatio difficilis eſt. l. 1. 2. & 3. ff. de interroga. actio. c. 1. vbi gloſſ. de confeſſ. in 6. & vt veritas ex ore litigantis eliciatur. c. cæterum. de iuramen. calum. & quia graue & onerofum eſt per teſtes probare. l. is qui deſtinauit. ff. de rei veodic. & quaodo teſtes oon habemus, vel reprobantur per aduerſarium, ideo ad confeſsiooes veniendum eſt, vt inferius dicam artic. fi. ponendo vtilitates harum interrogationum.

Interrogationes fiunt poſt litẽ conteſtatam.

5 Cùm iſtæ itaque interrogationes in locum probationum ſuccedant: vt docet Spec. in titu. de poſitio. in §. ſecundo videndum. ideo fieri debent poſt litem conteſtatam, & ſic pendente proceſſu, vt hic, *pendant le proces.* & ſic vſque ad concluſionem in cauſa, oam intra illud tempus probatio fieri debet. c. cùm dilectus. de fide inſtru. Panor. in c. peo. col. 5. nu. 20. de iurameo calum.

Interrogatio poſt concluſionẽ in cauſa.
Areſtum.

6 Licet de iure vbicuoque iudicem mouerit æquitas, interrogatio fieri poſsit etiam poſt concluſionem. l. vbicũque. ff. de interrog. act. vode anno 1539. & die 7. Auguſt. Senatus reiecit aliquem appellantem à ſua appellatiooe, & illum condemnauit ad mulctam, quam ad viginti libras moderauit, eo quòd appellauerat à Præpoſito Pariſienſi, qui pronunciauerat ex officio poſt concluſionem in cauſa partem interrogandam, nam dicebat ex ſtylo curiæ hoc non licere ſine partis requiſitione quod eſt falſum, vt vides quando fit ad iudicis inſtructionem, ſecus ſi ad partis vtilitatem ſimpliciter: vt dixi ſupra artic. 1. & vide areſtum aono 1532. die 19. Nouemb. in quo fuit annullata ſententia Præpoſi. Pariſ. eo quòd parte oon petente pars fuit interrogata.

Reſpondens ſine interrogatione habetur pro interrogato.

7 Et ſi ſine interrogatiooe quis reſponderit, pro ioterrogato habetur, & nocet ei ſua reſponſio. l. ſi ſine. ff. eo. vbi dicit interrogatum accipere debemus noo ſolùm à prætore, ſed etiam ab aduerſario, & ſic etiam aduocato tenetur quis reſpondere, ſecundum gloſſ. ibi, quæ in actu forenſi reiicitur, quia pars oon tenetur in hoc parti, vel aduocato illius partis aduerſæ reſpondere, ſed iudici tantum interroganti per iſtum text. vel alteri à iudice ſubſtituto.

8 Et iſti articuli ſeu interrogationes debent communicari parti, antequam reſpondere tenea-

Interrogationes ſunt communicandæ. Areſtum.

tur, vt cogitet verè reſpondere, ne ſi perperam reſponderit, damno affieiatur. l. qui interrogatur. ff.
eo. ſic cenſuit Senatus anno 1529. die 16. Decembris de Thou & de Nulli adnocatis poſtulanti-
9 bus, per c. 2. de confeſſ. in 6. † Et datur tempus ad deliberandum. l. qui interrogatur. ff. de in-
terrog. actio. quia intereſt viuentium, ne præcipitentur, quamdiu iuſtè deliberant. l. & quia. ff. eo.
& quamuis Bart. in l. 2. §. quod obſeruari. C. de iureior. propter calum. dand. diſtinguat inter fa-
ctum alienum, & proprium de recenti, quia in facto proprio non eſt tolerabilis error. l. fin. ff. pro
10 ſuo. & ideo tunc non datur dilatio ad deliberandum. † Sed hæc communicatio habetur lo-
cò deliberationis, ideo non datur à iudice alia dilatio, quia text. dieit ſine retardatione proceſſus,
ſed hæc communicatio fit, adeò quod pars parti dabit articulos, ſuper quibus reſpondere tenetur,
poſtea intra duos dies, vel aliud tempus, & iudex illum interrogabit, ſi verò pars non commu-
nicaſſet parti articulos, ſeu interrogationes, & pars interroganda vellet habere modicum temporis
ad deliberandum, iudex ei non deberet denegare, ne anceps periurium ſubire teneatur, & ſic con-
ciliantur iura, & doct. opiniones.

Communicatio habetur loco deliberationis.

Iudex ipſe ſuper interrogatoriis interrogat, & non commiſſarius. Areſtum.

11 Super his verò interrogatoriis debet iudex partem interrogare. l. vbicunque. ibi per iudicem,
& c. cùm Ioannes. in fi. de fide inſtru. & non commiſſarij, vel notarij, quamuis commiſſarij teſtes
audire debeant ſuper atteſtationibus faciendis, non iudex, vt fuit in Senatu iudicatum inter iu-
dices *de Loches*, & commiſſarium eiuſdem oppidi anno 1518. in princ. menſis Iunij.
12 Licet quidam dicant in ſummariis has interrogationes non eſſe faciendas: vt per Hippol.
in l. de minore. §. 1. ff. de quæſtio. tamen hodie in quibuſcunque cauſis, his vtimur interrogationi-
bus in forenſi iudicio.

Commiſſi quando poſſint interrogatoria.

13 Ad hæc iſtæ interrogationes fient per iudicem cauſæ, ibi. *par le iuge de la cauſe*, ſi tamen vale-
tudinarius eſſet reus, vel actor ſeu abſens, poterit iudex cauſæ committere illi iudici, in cuius
iuriſdictione degit actor, vel reus interrogandus, ſicut in teſtibus audiendis. l. iudices. cum auth.
ibi poſita. C. de fide inſtru. ita loquitur hic articul. ibi, *par le iuge de la cauſe ou autre plus prochain des*
demourances des parties, qui à ce ſera commis.

Interrogatoria etiã contra ſtylum ſuum recipienda. Areſtum.

14 Inſuper debent interrogatoria eſſe pertinentia, nam captioſa ſunt reiicienda, & ad rem non
facientia. gloſſ. in c. 1. de confeſſ. in 6.
15 Et tenentur partes reſpondere his interrogatoriis, etiam ſi ſtylus curiæ habeat, quòd inter-
rogatoria locum non habeant: vt in ſupplicationum camera Pariſ. hoc cenſuit Senatus anno
1532. die 10. Martij contra hæredes Do. de Brienne, & pro vidua prædicti quondam illius domini,
vt ſequitur artic. ſeq.

FRANCOYS, *article* XXXVIII. *des publiées* M. D. XXXIX.

Articulus quartus.

Et ſeront tenues les parties affermer par ſerment les faicts contenus en leurs eſcritures & additions, & par icelles, enſemble par les reſponſes auſdicts interrogatoires, confeſſer ceux, qui ſeront de leur ſcience & congnoiſſance, ſans le pouuoir denyer, ou paſſer par non ſçauance.

GLOSSA VNA.

Iuramentũ ſuper articulis præſtandum.

Interrogatus quomodo debeat reſpondere cuilibet articulo.

1 Sicut dictum fuit articu. 1. ſupra eodem. pars vtraque tenetur affirmare per ſacramen-
tum facta poſita in articulis, & additionibus vera eſſe, & poſtea iurabunt partes ſuper
illis articulis, & interrogatoriis.
2 Item pars quando reſpondet de veritate dicenda ſuper quolibet articulo, debet reſ-
pondere quòd ſcit, non autem per credo, vel non credo, ſicut olim. nec poteſt negare factum, vel
dicere neſcio, ſed qui tacuit apud prætorem in ea cauſa eſt, vt inſolidum conueniatur, quaſi ne-
3 gauerit ſe hæredem eſſe. † Nam qui omnino non reſpondit, contumax eſt, contumacia au-
tem pœnam hanc ferre debet, vt in ſolidum conueniatur, quemadmodum ſi negaſſet: quia præ-
torem contemnere videtur. l. de ætate. §. qui tacuit. ff. eo. & probat iſte articu. ibi, *qui ſeront de leur*
ſcince & cognoiſſance.

Vxór in cauſa mariti interrogatur. Areſtum.

4 Item vtraque pars interrogari debet, adeò quòd vxor etiam partis poteſt interrogari in bonis
communibus, quia pars cenſetur, quamuis non proſequatur proceſſum, ſed illius maritus. l. ma-
ritus. C. de procurat. & ita iudicauit Senatus die 7. Ianuarij, anno 1550. quia poterit citius verita
tem dicere, quàm eius maritus, qui fortè eſt procurator, vel aduocatus antiquus, qui non ſolent la-
queis capi, ſicut nec annoſa vulpes.

Expenſis cuius fiat interrogatio. Areſtum.

5 Adde quòd hæc interrogatio expenſis fiet eius partis, qui illam proſequitur interrogationem
fieri, ſalua repetitione ſi obtinuerit: veluti conclusit Senatus inter Nicolaum de Pars acto-
6 rem, & Ioannem le Vergeur, & in mente curiæ retentum, † Licet de iure hoc fieri deberet
communibus expenſis: vt tradit tex. & ibi doct. in l. pen. §. his de præſentibus. C. de reb. cred. c. ſta-
tutum. §. inſuper. de reſcrip. in 6. & Aufre. deciſio. 273. tenendum eſt tamen quòd expen. requiren-
tis, vt dixi in tractatu de citatio. ſuperius.

Categoricè debet reſpõdere interrogatus.

7 Poſtremò iſte textus ſtatuit, quòd pars non debet denegare articulum, quem ſcit, & dicere
ſe neſcire: vt probatur in cap. cùm contingat. de reſcript. ſed poteſt dicere non eſſe verum, quod
ponitur, vel id ſuper quo interrogatur: nam vera confiteri debet vera eſſe, non vera dicet
non eſſe,

8 non eſſe, & ita puto intelligendum iſtum textum. † Et ſi non eſſet memor, poterit ſe referre ad inſtrumentum, verum eſt: prout in tali inſtrumento habetur. auth. ſi quis in aliquo. C. de eden. & tunc deferendum eſſet eidem inſtrumentum, & ipſe denuò eſſet interrogandus, ſi ſua eſſet neceſſaria interrogatio: vt doctores concludunt in dicta auth. ſi quis.

9 Non poterit tamen iudex ſtatuere, quòd pars remanebit in ſua domo, donec fuerit audita, quia hoc eſſet ſpecies incarcerationis ſeu relegationis: vt probat l. 1. §. hi quibus. ff. de legat. 2. & ita iudicauit Senat. anno 1535. die 10. Maij, poſtulante do. Brulat tunc aduocato, nunc autem procuratore Regio egregio.

Iudex nõ poteſt partem cogere, vt in ſua domo remaneat pro interrogatione.

IDEM *article* XXXIX. *ibidem.*

Et ce ſur peine de dix liures Pariſis d'amende pour chaſcun faict denié calumnieuſement en noz cours ſouueraines, & cent ſols Pariſis es iuriſdictions inferieures, eſquelles amendes ſeront leſdictes parties condamnees enuers nous, & en la moitie moins enuers les parties, pour leurs intereſts.

Articulus quintus.

GLOSSA VNA.

1 HIC pœna ſtatuitur aduerſus partem, quæ denegauit factum calumnioſè, nam ſi pars fuit interrogata, an habeat tale inſtrumentum, & reſponderit ſe non habere, punietur ad decem libras Pariſ. in curiis ſupremis, in inferioribus autem ad quinque pro quoli-
2 ber facto, & † hæc emenda fiſco adiudicatur, ſed condemnatur adhuc pars ad dimidiam emendam ſupra expreſſam, quæ applicatur parti pro ſuo intereſſe: vt docet iſte text. vide ſupra in tit. de recuſa. art. 7. vbi plenius ſcripſi, quare maiorem mulctam habeat fiſcus, quàm pars.

Pœna calũnioſè denegantis.

3 Quæro an poſſit confeſſus per literas Regias releuari à confeſſione? Reſpond. ſi iuſto errore deceptus fuerit, poterit, vel culpa, non tamen dolo proxima. textus. in l. de ætate. §. qui iuſto. ff. eod. ſi tamen ſine dolo malo reſponderit, alioqui non. vnde Celſus ſcribit, licitum eſſe reſponſi pœnitere, dum nulla captio ex eius pœnitentia ſit actoris. Quod veriſsimum mihi videtur, maximè ſi quis poſtea plenius inſtructus quid faciat, inſtrumentis vel epiſtolis amicorum iuris ſui edoctus. §. fin. l. de ætate. ibidem vide Cæpolam in cautel. 69. confeſsio.

Confeſſus an releuetur.

4 Item anno 1519. die 20. Decembris cùm quidam fuiſſet citatus ad reſpondendum articulis, qui non comparuit, ideo pro confeſsis habiti ſunt. per cap. 2. de confeſsis. in ſexto. is tamen poſtea oſtendit ſe pro negotiis Regis impeditum, ideo literis releuatus eſt, & permiſſum reſpondere, & inquiſitiones facere, dummodo pars altera ſuis impenſis faciat, & reſpondeat.

Nõ comparens pro cõfeſſo habitus.
Areſtum.

5 Et de hoc errore multa tractat Vital. Camba. in tract. clauſul. in clauſul. non errore ductus. vbi videbis quando error committitur in contractibus, vel in iudiciis, arbitriis, matrimoniis, à procuratore, aduocato, vel à parte, ſeu à iudice, quomodo ſuccurratur, & in vltimis voluntatibus.

De errore facti.

IDEM *article* XL. *Ibidem.*

Et ſemblable peine voulons encourir ceux, qui auront poſé & articulé calumnieuſement aucuns faux faits, ſoit en plaidant, ou par leur eſcriture, ou autres pieces de proces.

Articulus ſextus.

GLOSSA VNA.

1 EAdem pœna puniri debet pars quæ factum calumnioſè falſum ſcripſerit, quod puta-
2 rem verum, ſi ſuper eodem art. partem aduerſam cogeret ad reſpondendum, † ſecus ſi ſimpliciter conſcripſerit: quia verba debent intelligi cum effectu. l. 1. ff. quod quiſque iuris. habere enim cum effectu ſicut peruenire accipiendum eſt. l. nomen filiarum. in fi. ff. de verb. ſignifi. vbi ſcripſi.

Calumnioſè factum ſcribẽs punitur.

3 Notandum eſt tamen quòd in quibus caſibus quis de iure non tenetur reſpondere poſitio-
4 nibus, in illis caſibus nec tenebitur reſpondere hodie his interrogatoriis. † Ideo interrogationi continenti turpitudinem reſpondere quis non tenetur. l. qui iuraſſe. §. ſi pater. ff. de iureiurand.
5 Bartol. in l. Marcellus. §. primo. ff. rerum amotar. Aufre. deciſio. Tholoſa. q. 371. † Vnde falſæ confeſsiones naturalibus conuenire debent, alioqui non obligant. l. confeſsionibus. ff. eod. & vt breui perſtingam in totum confeſsiones ita ratæ ſunt, ſi id quod in confeſsionem venit et ius & naturam recipere poteſt. l. ſi is cuius. in fi. ff. eod. facit l. ſi filius. ibidem.

Caſus in quibus nõ tenetur pars interrogatoriis reſpondere.

6 Item reſponſiones iſtæ factæ in cauſa inter Titium & Caium non proderunt quoad alium, cuius facto non fuit interrogatus. l. fi. ff. de interrog. actio.

Reſpõſiones vnius alii nõ præiudicãt.

7 Vtilitas ex his interrogationibus prouenit magna, prima quia releuant ab onere probandi: vt ſuperius dictum fuit.

Vtilitates interrogationum.

8 Item à laboribus & expenſis, quæ fierent in teſtibus audiendis: vt dicetur inferius in tract. de inquiſito. titul. ſeq.

9 Et quia fides habetur ei, qui contra ſe dicit. l. de ætate. §. 1. ff. eod. nullæ enim ſunt partes iudicis in confitentes. l. proinde. 2. in fi. ff. ad leg. Aquiliam. ac fortior eſt hæc probatio per confeſsionem: vt docet Lanfranc. in verbo, confeſsiones. c. quoniam. de proba.

Abbreuiatur proceſſus per interrogatoria.

10 Proceſſus breuior redditur, & finis citius litibus imponitur, quod maximè intereſt.l.properandum.C.de iudi.c.finem.de dolo.

11 Confeſsio tamen vnius non liberat alium,nec nocet alteri.l.ſi ſeruus.2.ff.eo. imò ſi ſententia fuerit lata contra vnum, qui dicit ſe hæredem vel debere centum,ſi ſoluendo non ſit, reſciſſo ſu-
12 periore iudicio in eum,qui re vera hæres eſt,actio dari debet.l.qui ex parte.ff.eod. † Et ſic is qui reſpondit ſe hæredem eſſe, non liberat verum hæredem, nec is qui confeſſus ſit ſe Titium occidiſſe,quem alius occidit.l.qui ſeruum.ff.de interrog.actio.

Interrogatoria ſupplent vicem probationũ.

13 Etiam vtile eſt ſic partem interrogari, quia deficientibus probationibus, ſi pars interrogata confiteatur, vincet altera pars, & obtinebit quod petebat.l.1.& per totum.ff.de confeſsis. vbi alia huic materiæ confinia videri poſſunt. {Adhæc quamuis actor ad petitionem rei, vel econuerſo fuerit interrogatus,tamen confeſsio actoris nocebit tantum ipſi,& non reo,nec confeſsio rei nocebit actori, ſicut eſt in iuramento litis deciſorio.l.1.C. de iureiurand.quia deferens iuramentum parti vult ſtare dictis partis iurantis.l.3.§.dato.ff.de iureiuran.§.item ſi quis poſtulante. de actio.in inſti.ſed quando hoc iuramentum defertur non vult pars credere iſti interrogato, niſi quoad vtilitatem interrogari petentis, alioqui nollet, vt interrogaretur. & ita vides differentiam inter hæc iuramenta & vtilitates.}De his gratias Deo opt.Max.agens immenſas finem faciam.Amen.

TRACTATVS

DE INQVISITORIBVS SEV COMMISSARIIS AD FACIENDVM TESTIFICATIONES DATIS.

Des commiſſaires à faire enqueſte.

CHARLES VII. *article* XX. *touchant le ſtyle.*

Articulus primus.

Item, affin que les commiſsions d'enqueſtes de noſtredicte cour, ſoyent diſtribuees entre les preſidents & conſeilliers d'icelle,eu regard à la grandeur et qualité des cauſes: & aux merites deſdits conſeilliers,ordonnons que doreſnauant, les preſidents,tant de la grande chambre que des enqueſtes, appellez auec eux deux cõſeilliers,l'vn clerc,et l'autre lay,des plus anciens de chaſcune deſdictes chãbres, diſtribueront leſdictes commiſsiõs d'icelle noſtre cour, en la fin de chaſcun bailliage,preuoſté & ſeneſchaucee,auſdits preſidents & conſeilliers,en accouplant et accompagnant vn des ieunes,auec vn des anciens, en gardant equalite le plus que faire ſe pourra,& promettrõt leſdits diſtribuants,faire icelles diſtributions,le plus loyaument & iuſtement, qu'ils pourrront en leur conſcience. Et s'aucun deſdits preſidents ou conſeilliers,ne vouloit ou pouuoit bonnement,pour aucune cauſe raiſonnable, aller en la commiſsion qui luy ſeroit ainſi diſtribuee,il pourra ſubroguer en lieu de luy,lequel des preſidents ou conſeilliers de noſtredicte cour, que bon luy ſemblera, pourueu qu'il iure en preſence deſdits preſidents qu'entre luy & celuy qu'il voudra ſubroguer en ladicte commiſsion, n'a marché faict ou cõuention aucune de pris ne de ſomme appreciee à cauſe de ladicte ſubrogation: & ordonnons que doreſnauant aucunes commiſsions de faire enqueſtes,ne ſeront baillees ne diſtribuees,à aucuns des greffiers,notaires ou huiſsiers de noſtredicte cour.

GLOSSA VNA.

1 SVPERIVS in tracta. de ſequeſt.in prin. dixi multiplices eſſe ſequeſtros,ſeu curatores,& vt vulgo dicam commiſſarios.hic tantum tractabimus de inquiſitore dato ſeu commiſſario ad audiendum teſtes.

Cõmiſsio eſt ſtrictè interpretanda. Examinare vatens non poteſt demõſtratiõnẽ facere

2 Notandum eſt, quòd mandatum ſeu commiſsio eſt ſtrictè interpretanda, vnde ſi committatur alicui vt poſsit teſtes recipere, non poterit recipere inſtrumenta, aut confeſsiones.c.prudentiã.de offi.deleg.Barba.
3 conſi.7.viſis dubiis in 5.dubio.3.vol. † Animaduertat ergo cõmiſſarius, vt ſuum ſequatur mãdatum,& verba mandati, nec ab eis deflectat:quia fines mandati diligenter ſunt obſeruandi, & qui exceſsit,aliud videtur facere.l.diligenter. ff. mandati.

dati. Et qui poteſt examinare teſtes, non poteſt demonſtrationem, quam vegutam dicimus, facere: vt cenſuit Senatus anno 1527. die 8. Iulij poſtulantibus do. Poyeto & Charmolue aduocatis.

4 Item ſi committatur alicui, vt teſtes poſsit recipere, eos examinare non poterit, quia iſta ſunt diuerſa. c. 2. §. ſi verò. de teſtib. in 6. Areti. & Dec. in c. licet. per illum tex. in 7. notab. de probat. ſed ſi ſit data poteſtas alicui examinandi teſtes, recipere eos poterit, quia eſt neceſſarium antecedens, nec eos poſſet examinare, niſi ante eos reciperet. c. præterea. de officio delega. l. ad legatum. & l. ad rem. ff. de procuratoribus. Receptio ad iuramentum refertur, dum teſtis iurat veritatem dicere in iudicio, examinatio extra iudicium: vt docet Peru. in c. præſentium.

5 Iſte articulus tria ſtatuit. Primò vt iuſta & æqua fiat mandatorum & commiſsionum per præſides diſtributio.

Diſtributio commiſsionum.

6 Secundò quòd is cui datum eſt mandatum audiendi teſtes, ſi hoc explere non poſsit, alteri demandare eius curam poterit, & ſubrogare alterum ſub diſceptatorem, dummodo iuret coram præſidibus, quod nullum recepit ex eo precium, & nil ſuper hoc recipiet, nec aliqua conuentio inter eos eſt de precio recipiendo habita: vide inferius art. tt. qui per iſtum erit expeditus.

Subdelegatũ mandatũ.

7 Tertiò quod mandata & commiſsiones non debent concedi grapherio ſeu ſcribæ, notario, ſeu apparitori curiæ parlamenti, quia induſtria magna requiritur in audiendo teſtes, & peritia quam hoc genus hominum non habet regulariter.

Scriba ne cõmittatur ad teſtes audiẽdos.

8 Imprimis igitur vult tex. æqualitatem in diſtribuendis proceſsibus ſeruari, quæ maxime in iudiciis eſt habenda. cap. nouit. de iud. vnde optimus legumlator Licurgus ab æquitate æqualitatem omnium ciuium introduxit, vt nullus ciuis nec ſupellectili, nec fundo, altero ditior foret, diuiſit enim ſolum æqua portione, & ſorte. At cum ſemel per agrum æſtate poſt meſſes tranſiens poſitos aceruos ſimiles & æquales vidiſſet, magna lætitia fertur dixiſſe. Ecce omnis terra Laconica videtur multorum fratrum eſſe, Cicero.

Aequalitas Licurgi.

9 Item æqualitas inter virum & vxorem ſeruari debet quoad dotem, & propter nuptias donationem. auth. æqualitas. C. de pactis conuen. & in authen. de æqua. dot. colla. 7.

Aequalitas inter virum & vxorem.

10 Aequalitas etiam in vltimis voluntatibus ſpectatur. l. iam hoc iure. ff. de vulga. l. in teſtamento. C. de milit. teſta. vnde ſi probatum fuerit duos fuiſſe inſtitutos, ſed non in quibus portionibus, tunc iudicandum eſt eos eſſe ex æquo hæredes, per text. in l. ſi quis ita. 2. ff. de hæred. inſtit. vbi Bal. & Imol. & ſequitur Iaſ. in l. admonendi. col. 7. nu. 41. in lectur. ff. de iureiur. & in l. fructus. nu. 7. ſolu. matri. æqualitas itaque in hæredibus ſeruari debet. l. cùm pater. §. pater pluribus. ff. de lega. 2.

Aequalitas in teſtamentis.

11 In collationibus etiam ſeruatur æqualitas. l. ſi emancipati. l. vt liberis. & l. illud. de collat. vnde filius in poteſtate tenetur conferre emancipato, & emancipatus filio in poteſtate tam ex teſtamento quàm ab inteſtato. auth. ex teſtamento. C. de colla. Soci conſi. 4. viſis actis. in 1. vol. docto. in l. ſi emancipati.

Conferendi æqualitas.

12 In contractibus ſeruatur, quia vltro citróque oritur obligatio. l. Labeo. 2. §. contractum. ff. de verb. ſignifi. & actio directa & contraria oritur in multis contractibus: vt ff. commod. vel contra. depoſ. vel contra. mandati vel contra.

13 In quaſi contractu etiam æqualitas ſeruatur, quod probatur in actione negociorum geſtorum. in §. 1. de obligat. quæ ex quaſi contract. in inſtit.

14 Aequalitas etiam in tributorum ſolutione, & in muneribus ſubeundis ſeruanda eſt. in l. fraudem C. de anno. & tribut. lib. 10.

Munerum ſubeundorũ æqualitas.

15 Idem ergo dicemus in mandatis & commiſsionibus, vt æqua fieri diſtributio debeat inter Conſiliarios vt hîc facit. l. in ſacris. 3. vbi Lucas de Penna in fi. C. de proxi ſacro. ſcrin. lib. 12.

Diſtributio inter Conſiliarios æqualis ſit.

16 Præterea commiſſarius datus ad teſtes examinandos non poterit teſtes ſuper reprobationibus examinare, niſi expreſsè hoc dictum fuerit in commiſsione. c. præſentium. §. teſtes. de teſtib. in 6. Iaſ. & Purpurat. in l. 2. col. 8. nu. 63. ff. de iuriſd. omn. iudi.

Commiſsio examinationis an porrigatur ad reprobationes.

17 Adhæc commiſſarius datus ad examinandos teſtes, non tenetur recipere grapherium ſeu ſcribam loci, ſed poteſt eligere vnum ſcribam quem velit, dummodo partibus non ſuſpectum, per cap. quoniam contra. de proba. Bald. in l. repetita. C. de epiſc. & cler. Franc. Marc. in deciſ. 136. in deciſio. Delphi. in prima parte.

Cõmiſſarius quem ſcribã habere debeat.

18 Inſuper debent præſides maximè in his diſtributionibus conſiderare qualitatem cauſæ, ſi cauſa eſt ardua, difficilis, & dubia, tunc doctiſsimo eam committere debent. arg. l. 2. ibi, pro cauſæ qualitate. ff. de re iudicata: etiam vult, vt perſonarum conditio inſpici debeat, ibi, & *aux merites deſdits conſeillers*, ſubtilibus enim & doctis, ſubtiles cauſę ſunt committendę. doct. per illum textum, in c. ſtatutum. in princ. de reſcrip. in 6. & fortè abundantiùs dicetur in tit. *de la cour de parlement*: alia poteris ſupplere ex tit. *de la diſtribution des proces*, infra, qui per iſta erit elucidatus.

Qualitas cauſæ in diſtributionibus conſideranda.

LOYS XII. *article* XXIIII. *des premieres.*

Item, & à la fin du parlement les diſtributions des commiſsions ſe feront en la matiere qui s'enſuit, c'eſt à ſauoir les enqueſtes & examen en la maniere accouſtumee. Et au regard des executions d'arreſts, chacun des rapporteurs pourra

Articulus ſecundus.

choiſir vne commißion de ſon rapport,telle que bon luy ſemblera, & la reſte des commißions d'execution d'arreſt, qui chet en commißion,ſe diſtribuera ſelon l'ordre & antiquité, & és chambres où ils auront eſté rapportez, par les preſidents ou autrement,ainſi que leſdits preſidents verront eſtre à faire pour le mieux.

GLOSSA VNA.

Diſtributio quo ad executionem arreſti.

1 IN proximo §.dictum fuit de inquiſitoribus ſeu commiſſariis ad teſtimonia conficienda,ſeu inquiſita:nunc dicit de diſceptatoribus ſeu commiſſariis ad executionem areſti,& ſtatuit quemlibet conſiliarium eligere vnam poſſe commiſsionem ex pro-
2 ceſsibus per eum relatis, & per ſuam relationem iudicatis. † Alia verò mandata & commiſsiones diſtribui debent pro antiquitate conſiliariorum,& per ordinem,vt illa claſsis & camera prius inſpiciatur in qua proceſſus fuit iudicatus,& illi conſiliarij aliis præferantur,tum quia laborarunt in iudicando illum proceſſum, tum etiam quia facilius poterunt exequi, cùm ſint inſtructi,& alij non,vt in ſimili dicitur in l.nulli.C.de iudic.& in c.1.de cauſa poſſeſſ.

Mandatum quomodo ſubſcriptũ eſſe debet.

3 Item commiſſarius non debet audire teſtes,vel aliud agere ſpectans ad ſuam commiſsionem, niſi habeat mandatum ſubſcriptum,& ſignatum, vt docet Maſuer.in titul.de prob.ver.item com-
4 miſſarij referendarij, † quod non procedit, ſi ipſemet iudex audiret teſtes, tunc ipſe poterit exigere mandatum quando voluerit, vel niſi res ſit vilis, vel aliàs de conſenſu partium fieret, vt docet ibidem Maſuer.

Cõmißiones uerbales annullatæ. Scripturæ non clauſæ ad informandũ reijciẽdæ.

5 Imò cõmiſsiones verbales & ſine ſcriptis improbauit Senatus anno 1533.die 24. Martij, & areſtum factum per apparitorem habentem mãdatum verbo iudicis, fuit dictum perperam factum.
6 Et ſcripturas nõ clauſas ad informandum reiicit Senatus,& informationes factas ex illis ſcriptis annullauit anno 1538.die 16.Decemb.poſtulantibus aduocatis Alber.& Danechi.

CHARLES VII. artic. XCV.

Articulus tertius.

Item, & pource que les cõmiſſaires enuoyez de noſtre cour de parlement pour faire les enqueſtes ſur les proces des parties,où elles ont eſté appoinctees contraires, les parties ont eſté & ſont ſouuentesfois greuees de grandes miſes & deſpenſes, voulans obuier à icelles, auons ordonné & ordonnons que doreſnauant es cauſes traictees en noſtredicte cour moindres que de baronnies, chaſtellenies ou autres plus grandes cauſes que la cour verra eſtre de grand poids, les enqueſtes ſoyent commiſes à bonnes perſonnes,ſages & loyaux des pays,dont les parties ſeront,leſquels par commißion de noſtre cour, pourront proceder à faire les enqueſtes des parties,ſeant ou non ſeant le parlement,mais ſi les parties requeroyent auoir commiſſaires de la cour,ils les auront. Et au cas que l'vne des parties voudroit cõmiſſaires du pays,& l'autre du parlement,nous voulons et ordõnons qu'es deſſuſdictes moindres que de baronnies,chaſtellenies ou autres plus grandes cauſes,la commißion s'addreſſe à vn des conſeilliers de noſtre dicte cour,tel que la cour ordõnera,adioinct auec luy vn preudhomme au pays. Et ſi toutes les parties vouloyent auoir commiſſaires de noſtre dicte cour,ils les auront. Et en outre ordonnons que les preſidents & conſeilliers de noſtredicte cour, qui deuront aller en commiſſion, puiſſent commencer à faire les enqueſtes des parties à eux commiſes, des la feſte de la my Aouſt,et cõtinuer durant la vacation de parlement iuſques à la ſainct Martin d'hyuer, pourueu qu'ils ſoyent retournez pour eſtre au commencement de noſtre parlement enſuyuant, & y faire reſidence, ſinon qu'ils euſſent congé de noſtre dicte cour de vaquer à faire & parfaire leſdictes enqueſtes,outre le temps deſſuſdict.

GLOSSA VNA.

Commiſſarij in proprio rei loco dandi.

1 IN hoc tex.ſtatuuntur ſequentia.Primò ad vitandum expenſas,vt ad audiendum teſtes negotium committatur alicui exiſtenti in loco vbi teſtes audiri debent, & hoc probatur in l.iudices.cum auth.apud.C.de fide inſtru.& inferius art.20.
2 Siue agatur de magna cauſa,ſiue de parua, niſi de baroniis vel caſtellaniis ageretur,aut

tur, aut de alia maxima cauſa arbitrio curiæ, & quod etiam in magna cauſa ſit committendum in partibus petentibus litigantibus cenſuit curia anno 1535. die 4 Augu. in magna camera me audiente, niſi quando agitur de baroniis & aliis maioribus cauſis: vt in iſto tex. expreſſum eſt.

Areſtum.

3 Limitatur quando partes vellent diſceptatorem ſeu curiæ commiſſarium habere, illis enim liceret, quia cum hîc de commodo illarum agatur, illi renunciare poterunt. l. pen. C. de pact. cap. ſi diligenti. de foro compe.

Cõſenſu partium datus cõmiſſarius non inſpicitur qualis ſit.

4 Si verò alter litigantium velit curiæ conſiliarium habere, alter non petenti de ſtylo dabitur conſiliarius curiæ in commiſſarium, & adiunctus ſumetur in loco, in quo audientur teſtes, & ſic vtrique parti conſulitur.

Adiunctus quãdo in loco rei accipi debeat.

5 Secundò limitatur non procedere, quando ille qui petit teſtes examinari extra locum iudicij, potuiſſet eos facere examinare, dum erant præſentes in iudicio, tunc non debent extra examinari, ſed imputet ſibi is, qui hoc non petiit. ita not. Ange. & Iaco. per illum text. in l. de die. in fin. ff. qui ſatiſd. cog. deciſ. Neapol. 137. dictat, ſed ex bono & æquo adhuc commiſsio daretur, niſi conſtaret de partis malitia euidenti.

Culpa partis non onerantis teſtes præſentes examinari.

6 Tertiò non procedit quando iudex haberet illos teſtes valde ſuſpectos, præſertim quando cauſa eſt ardua, poteſt enim eo caſu iudex facere, vt teſtes ad ſe ducantur, vt eos per ſeipſum examinet, vel ipſe ad locum accedat, per ea quæ not. idem Iaco. in l. de die. referens Azo. idem tenere in ſumma de teſtib. verſic. producendi. & Imol. in l. cùm initio. ff. quẽadmod. teſta. aperiau. Panor.
7 in cap. cùm cauſam. circa fin. de teſtib. & Iacob. in l. 3. §. vlt. in fin. ff. eod. † Vbi plus dicit iudicem non debere eſſe facilem ad committendum examinationem teſtium, quia tota vis cauſæ in probationibus conſiſtit, & quando committit, videat cui committat: iudices enim quandoque iſta ſuis committunt conſanguineis, quibus non committerent negotia ſua etiam vilia & minima.

Iudex quando per ſeipſum examinet teſtes.

8 Quartò in criminalibus non habet locum hæc commiſsio, ſed tantum in ciuilibus. auth. apud. C. de fide inſtr. glo. in c. teſtes. in verb. præſentes. 3. q. 9. & in c. conſtitutus. de fid. iuſſ.

Criminaliũ nõ fit commiſsio.

9 Quintò ſi per inſtrumenta debeat fieri probatio, iudex coget illa inſtrumenta ad ſe deferri, nec committet ea tranſcribenda, niſi quando facile non poſſent deferri: vt not. in cap. cupientes. de electio. in 6. & in c. 1. de appell. ibidem. cap. contingit. vbi docto de fide inſtrum. Dec. in cap. 1. in fin. de appella.

Inſtrumentũ originale an tranſcribendum cõmittatur.

10 Item commiſſarij Caſtelleti atteſtationes conficiunt intra ciuitatem Pariſ. necnon etiam extra vſque ad viginti leucas, ſi agatur de quadraginta libris in redditibus conſtitutis, vel de decem libris in aliis redditibus fundiariis, & ſi pars non ſit pauper, alioqui committitur in partibus: vt iudicauit Senatus anno 1519. die 26. Ianuarij, & iterum die 6. vel 7. Februarij, anno 1524. pro quodam ſcholaſtico habente beneficium Lugduni.

Commiſſarij Caſtelleti quando atteſtationes conficiant.

11 Ex hoc text. colligitur, quibus committi poſsit, audire teſtes? Reſpon. hic text. *à bonnes perſonnes.* Dauid prætulit bonitatem ſcientiæ, dum dixit, Bonitatem, diſciplinam, & ſcientiam, doce me domine. ſic & hîc, & idem ſcribitur inferius artic. 20. neque enim facultates, neque dignitas eſt ita ſufficiens ad fidem, vt bona electio, & benigni mores. l. ſcire oportet. §. eos. ff. de tutor. & curat. dat. ab his.

Bonis necnõ ſapientibus cõmittendũ negotium.

12 Debet etiam hic inquiſitor eſſe ſapiens. ibi, *ſages.* Sapiens enim non eſt is, qui nocet. c. ſapiens. 6. q. 1. nec fallere vult, nec falli poteſt. l. fin. C. de pondera. & auri illa. lib. 10. & quia debet attendere circa teſtes, ideo ſapiens eſſe debet, qui ex multis rerum argumentis fit, & cognoſcitur. §. quorum. in proœmio inſti.

13 Etiam fideli committi debet, ibi, *loyaux*, hæc fidelitas in eo conſiſtit, quòd ea quæ deponunt teſtes, commiſſarius verè conſcribat ſeu conſcribere faciat, & quòd nil vltra addat, quod parti nocere poſsit, & breui, vt omnia ex fide agat, quoniam omne quod non eſt ex fide peccatum eſt, vt ait Diuus Paulus. & eſt tex. in c. fi. de præſcript.

Fidelis & ſufficiẽs debet eſſe commiſſarius.

14 Item ſufficiens eſſe debet art. 20. infra ibi, *par bons commiſſaires & ſuffiſans.* Sufficiens dicitur, quando ea explere poteſt, quæ officio commiſſo incumbunt. Panor. & Dec. in c. cùm in cunctis. de elect. ſcripſi quæ ſit ſcientia excellens, ſiue eminens, mediocris, & ſufficiens. in §. 1. in gl. eminentis. de nomina. reg. in concord.

15 Item ex illis locis eligendi ſunt commiſſarij, in quibus partes habitant, ibi, *des pays dont les parties ſeront.* Intellige quòd commiſſarij ſunt eligendi ex illo loco, quem partes incolunt, & in quo degunt, vt natiuitatis locus non ſpectetur. Nam quamuis partes ſint Aureliæ natæ, & agatur de domo ſita Tholoſæ, ratione illius domus partes cenſentur Tholoſanæ, ideo commiſſarius Tholoſæ eligi debet. l. iudices. & cap. licet. de proba.

Pro loci proximitate ſũt eligendi cõmiſſarij.

16 Præterea iudices, quibus examinationes committuntur, tenentur iuris authoritate teſtes audire, ne illuſoria ſit commiſsio. argu. l. ſi prætor. ff. de iudic. ita docet Albert. in authen. apud. C. de fide inſtru. ſequitur Iaco. in l. 3. in fin. ff. eod. multa ſuper hoc ſcripſi in tract. de liter. requiſito. in 2. tomo conſt. Regiar.

17 Requiritur etiam quòd is, cui committatur, ſit magiſtratus inquiſitor, aut iudex etiam Regius, quippe aduocato, vel alteri priuato, etiam in dignitate conſtituto, non ſolet committi de conſuetudine & ſtylo curiarum Franciæ, & hoc quando inquiſitores vel iudices Regij adſunt: alioqui aliis magiſtratibus committi poterit, vt in l. iudices. C. de fide. inſtrum. Imber. in inſti. Foren.
18 lib. 1. §. & quoniam. † Vbi dicit iuramenti receptionem priuato committi non poſſe, examinationem

Priuatus an poſsit eſſe cõmiſſarius.

nationem verò poſſe.per gloſ. in l.hac conſultiſsima.in verb.depoſitiones.C.de teſta.Lanfranc.in c.quoniam.in verb.teſtium.col.2.de proba.Iacob.in l.2.de teſtib.c.2.de iud.lib.6.vbi doct.

Diligens & ſufficiēs cōmiſſarius eſſe debet.

19 Item debet iſte commiſſarius diligenter examinare teſtes.cap. cùm cauſam.de teſtibus. & de cauſa interrogare.Bal.ibi.nu.25.vt inferius dicetur.

20 Item non valent literæ Regiæ, quibus committitur auditus teſtium alicui commiſſario minus ſufficienti,vt eſt ſtatutum inferius art.20.

Clare deponant teſtes.

21 Item clare debent teſtes deponere & concludere. cap.licet.de proba. vbi etiam Bald.not.cap. cùm clamor.de teſtib.

Teſtes deponant lingua materna.

22 Qua lingua debeant deponere? Reſpon. lingua materna vulgari, vt dicit Ioan.de Graſsis in tracta. de ſubſtantia procura. in verb. commiſſarios. ſcripſi in tracta. vt contractus & alij omnes actus gallicis concipiantur verbis. vbi hodie eſt ordina. Regia. & quando dubitatur debet ſermo Latinus in vulgarem,& econtrario transfundi.vtor verbis Bald.in l.de quibus.nu.36.ff.de legibus. Bart.in l.ſi quis filiabus.ff.de teſtam.tute.

Circunſtantiæ obſeruādæ in examinādo teſtes.

23 Debet tamen commiſſarius in his teſtibus examinandis reſpicere fidem, dignitatem,mores, & grauitatem teſtium.l.ob carmen.in fin.vbi Iacob. de teſtib.cap.cùm cauſam.ibi, ac eos diligenter examinare procures de ſingulis circunſtantiis prudenter inquirens, de cauſis videlicet, perſonis, loco, tempore, viſu, auditu, ſcientia, credulitate, fama, & certitudine, cuncta plene conſcribas.illo titul.

Interrogādi ſunt teſtes ſuper interrogatorijs & nō ultra.

24 Et ſuper interrogatoriis partis aduerſæ interrogare.cap. præſentium. de teſti.in 6.quid ſi non interrogauerit,vide Alexan.conſi.172.viſis.col.vlt.in 2.vol.dicentem quòd teſtimonium non erit nullum,ſed poterit pars etiam poſt publicatas atteſtationes petere, vt repetantur,ſeu recolentur,vt docet Ioan. Andr. in cap.præſentium.poſt Spec.in tit.de teſte.§. iam de interrogatoriis.verſic.item cautè.vbi abundè videre poteris de interrogatotiis,ne plura.

25 Non debent tamen commiſſarij interrogare teſtes vltra articulos,& ſcripturas conuentas inter partes,etiam ſi altera pars diceret periculo ſuo hoc eſſe faciundum, vt docuit Senatus & pronunciauit anno 1520.in menſe Maio inter admiralium Franciæ & vice dominum Ambian. *Areſtum.*

CHARLES VII. *article* XXI. *touchant le ſtyle.*

Articulus quartus & quintus.

Item, ordonnons que les preſidents & conſeilliers de noſtredicte cour, qui deuront aller en commiſsion, puiſſent commencer à faire les enqueſtes à eux commiſes de la my Aouſt, & continuer ſelon l'exigence d'icelle, pourueu qu'ils ſoyent retournez, pour eſtre au commencement de noſtre parlement enſuyuant, & y faire reſidence, ſinon qu'ils euſſent congé & licence de noſtredicte cour de vaquer eſdictes enqueſtes outre ledict temps.

IDEM *article* XXXIII. *Ibidem.*

Item, ordonnons que les preſidents & conſeilliers de noſtre dicte cour, qui deuront aller en commiſsion, pourront commencer à faire les enqueſtes de leurs parties des la feſte de la my Aouſt, & depuis ledict temps, pourront en icelles vaquer & beſongner iuſques à la ſainct Martin d'hyuer enſuyuant, à fin que des lors ils ſoyent audict parlement, pour y faire reſidence, ſinon qu'ils euſſent congé ou licence de noſtredicte cour, de vaquer en leurs enqueſtes, outre ledict temps.

GLOSSA VNA.

Conſiliarij nō niſi tempore uacationum ſuas exequantur cōmiſsiones.

1 IN his duobus articulis, & in fine præcedentis ſtatuitur quando commiſsiones fieri debeant à conſiliariis curiæ, & dicit quòd tempore vacationum, quæ ſunt à dimidio Auguſti,vſque ad ſanctum Martinum hyemalem, quia aliud eſt feſtum ſancti Martini in æſtate,ob id expreſsit d'hyuer,hyems.

Conſiliarij debēt adeſſe & cōuenire ad feſtū diui Martini.

2 Item quia parlamentum in craſtinum huius feſti ſancti Martini in menſe Nouembris inchoatur,ideo omnes conſiliarij curiæ debent adeſſe in hac ſolenni inchoatione,& reſidere, ac iuſtitiam partibus miniſtrare vſque ad vacationes.

Abeundi facultas cōſiliarijs an & quomodo detur.

3 Limitatur ſi facultatem habeant à curia, vt dicit iſte text. & inferius artic.9.vbi prohibetur ne abſint tempore parlamenti, niſi ex cauſa, & tunc vnus tantum abeſſe poterit, & in commiſsione ſolet opponi non obſtante quòd parlamentum ſedeat,&c. Maſuer.in titul.de proba.verſicul.item commiſſarij ſupradicti.

4 Hodie tamen abeſſe non poſſunt durante parlaměto ſine Regis permiſsiooe,vt eſt ſtatutum
in tracta.*des reſidences.*artic.7.quod probatur io l.ſi quis decurio.C.de decur.lib. 10.nam qui pro-
uinciam regit, fioes eius non excedat, niſi voti ſoluendi cauſa, dum tamen aboočtare ei noo li-
ceat.l. illud.ff.de offic.præſi.ne auxilij latio cùm opus fuerit,ciuibus deſit,vt ſcripſi in glo.reſiden-
tiæ.§.1. de colla.in coocord.
5 Vnde ſi conſiliarius vel doctor diſcedat ſine curiæ,ſeu collegij facultate,& licentia, & ſtipen-
dia,& lucrum id temporis acquiſitum perdere debet. per text. io lege hac lege. verſic. vt qui libe-
ram.C. de proxi.ſac.ſcrinio.libr. 12. & d.l. ſi quis decurio.facit l.reipublicæ.ibi coacti.ff.ex quib.
cau.maio.huius eſt ſententiæ Io.Igne.in l.3.§.vtrum.in fi.ff.de ſenatuſcon.Silla.quod obſeruatum
fuit contra quendam doctorem glorioſum qui abſque collegij permiſſu diſceſſerat.

Conſiliarius aut doctor abſens ſine licentia perdit ſalariũ.

LOYS XII. *article* XIX. *des premieres.*

Item,auons ordonné & ordonnons que les conſeilliers de noſdictes cours de parlements, ne pourront aller en commiſsion hors de parlement, ſinon qu'il ſoit queſtion de baronnie, chaſtelenie, ou autre matiere, qui fuſt de la valeur de deux cents liures de rente ou au deſſus, ou d'eueſché, abbaye, prieure conuentuel, dignite ou autre benefice de la valeur de quatre cents liures porté, & la partie le requiert, & qu'il fuſt en ce cas delibere par la cour, que la commiſsion ſe deuſt addreſſer à noſdicts conſeilliers. Toutesfoys n'entendons que es cas, où ladicte cour en voyant le procez, verroit eſtre à pourueoir ex officio, es grandes matieres criminelles, ou de limites, qui bonnement ne ſe pourroient autrement aducrer, ou vuider, elle ne luy puiſſe faire à ſa diſcretion.

Articulus ſextus.

GLOSSA VNA.

1 Etiam hîc prohibetur ne conſiliarij durante parlamento poſsint ad commiſsiones ac-
cedere,idem arti.8.inferius, vbi ex cauſa vnus tantum abeſſe poteſt ex ſingulis parla-
2 mentis,alioqui noo valebunt teſtimonia. in artic.18.infra.vbi idem ſcribitur. † Quòd
non procedit quando ageretur de baronia,caſtellania, vel de alia re prophana aſcen-
dente ad ducentas libras reddituum,vel vltra,vel quãdo ageretur de epiſcopatu,abbatia,prioratu
3 conuentuali,vel alio beneficio valoris quadringẽtarum librarum oneribus deductis. † Ex hoc
ſi pars requirat,& ſic duo requiruntur.Primò,valor ſuperius expreſſus. Secundò partis requiſitio.
Tertiò quòd ita fuerit per curiam decretum,quòd per conſiliarium commiſsio fiat.
4 Tamen ex officio curia poteſt prouidere,vt vni conſiliario committatur, vt pote ſi agatur de
materia criminali,vel de limitibus,vel de aliis rebus ad curiæ diſcretiooem, ideo iſta non ſeruan-
tur hodie in curiis,quia cùm ſit magnus conſiliariorum oumerus in ſingulis curiis,poſſunt multi
abeſſe,& tamen claſsis ſeu camera illa non ceſſabit.
5 Item dicit tex.quando agitur de epiſcopatu, vel abbatia,ſeu prioratu, quomodo de his poteſt
coram ſenatu agi? cùm ſint maiores cauſæ, quæ ſunt Papæ reſeruatæ.c. quod tranſlationem.de
off.leg.& io ti.de cauſis.in coocord.Reſpo.quoad diſpoſitiooem iſta ſuot Papę reſeruata,ſed non
quoad cognitionem ſuper poſſeſſorio. de quibus cognoſcuot etiam iudices laici Regni, vt docet
Guido Papæ deci.1.

Conſiliarij non niſi certis ex cauſis abeſſe poſſunt durante parlamento.

Poſſeſſoria prælaturarũ agitãtur in parlamento.

LOYS XII. *article* X X. *des premieres.*

Item, que noſdicts preſidents, ne pourront executer les commiſsions, qui leur aduiennent en diſtribution, ou autrement, ſinon qu'il fuſt queſtion de duchez, contez, baronnie ou autre ſeigneurie de mil liures de rente & au deſſus, ou d'eueſchez, abbayes ou autres benefices, valants deux mil liures tournoys portez, & au deſſus, & que la partie le requiere.

Articulus ſeptimus & octauus.

Idem article X X I. *ibidem.*

Item, auons defendu & defendons à noſdicts preſidents & conſeilliers, qu'ilz ne voyſent pour les parties en commiſsion, le parlement ſeant, ſoit par noſtre congé, ou de noſdictes cours ſinon qu'il y euſt cauſe vrgente, & qu'il fuſt queſtion deſdictes matieres, de duchez, contez, baronnie, chaſtellenie: & autres de qualite deſſuſdicte es precedents articles reſpectiuement, auquel cas la matiere ſera miſe en deliberation en noſdictes cours, & ſi la cauſe eſtoit trouuée par noſdictes cours, ſi

treſurgente & neceſſaire, que preſident ou conſeillier y deuſt aller ledict parlemẽt ſeant, en ce cas noſdictes cours reſpectiuement pourront (ſi les parties le requierẽt) ordonner commiſſion eſtre deliurée à noſdicts preſidents ou conſeilliers, pourueu toutesfoys que de chaſcune chambre de noſtredicte cour de parlement de Paris, il n'en pourra au dict cas aller qu'vn à la foys, & pour le plus durant le dict parlement. Et de noſdicts parlements de Tholouſe & de Bordeaux, vn ſeulement de chaſcune de noſdictes cours, ſur peine de priuation de leurs gaiges, de trois moys, pour la premiere foys, & ſuſpenſion de leurs offices d'vn an, pour la ſeconde, & pour la tierce, de plus grand peine arbitraire.

GLOSSA VNA.

Cõmiſsiones conſiliariorum qualis ſumme eſſe debeant.

1 PRohibet præſidibus curiæ ſupremæ commiſsiones exercere, niſi agatur de ducatu, comitatu, aut Baronia, aut de alia dignitate, cuius valor ad mille libras, vel vltra aſcendat.
2 Idem ſi de epiſcopatibus, abbatiis, vel aliis beneficiis agatur, cuius fructus aſcendãt ad ſummam duorum mille librarum, & vltra, quia in his eligitur peritia viri, & quia de graui præiudicio agitur, ideo graues perſonas mittere decet. c. licet. de teſtib.

Authoritate cuius cameræ inquiſita recipiãtur.

3 Notandum eſt, quòd ſi teſtimonia authoritate commiſſarij curiæ fuerint facta, tunc recipientur illa inquiſita à commiſſario, vel ab illa camera à qua erat deſignatus commiſſarius. Secus ſi teſtificata fuerint facta authoritate curiæ, quia tunc in magna recipientur camera vt ſæpius vidi fieri.

Appellatur à commiſſario ad delegantem. Areſtum.

4 Item quando appellatur à commiſſario appellatur ad committentem. c. ſi is cui. & c. ſi à ſubdelegato. de offi. deleg. vnde cùm interdum fuiſſet io curia dubitatum, an ſi aliquis appellaret à commiſſario conſeruatoris Regij, ad ipſum conſeruatorem, vel ad curiam ſupremam appellandum ſit, & iudicatum fuit ad ipſum delegantem, id eſt ad ipſum conſeruatorem præpoſitum Pari. anno 1510. die 4. Iunij, licet aliquibus videretur delegatus conſeruator.

Cõmiſſarius cuius ſtylũ curiæ ſequi debeat.

5 Adde etiam quòd commiſſarius alicuius curiæ debet ſequi ſtylum illius curiæ, à qua delegatus eſt & noo illius loci, in quo audit teſtes, per tex. in l. 3. §. fi. ff. de teſti. & per doct. in l. 1. C. de ſum. trini. & Cur in tract. de conſue. in 13. q. 2c in ſtylo parlamenti. rubri. de commiſſa. in 1. parte. Cuma. conſil. 140. P. Laicus Alb. Brunus in verb. ſententiam. q. 3.

LOYS XII. *article* XXII. *des premieres.*

Articulus nonus.

Item, auons inhibé & defendu, inhibons & defendons à noſdicts preſidents & conſeilliers que doreſnauant ilz ne prennent leurs deſpens, ou autre choſe equiualent à iceux, ſoit que leſdicts deſpens leur fuſſent offerts voluntairement, liberalement ou autrement, en quelque maniere que ce ſoit, ſur peine à noſdicts preſidents & conſeilliers de priuation de leurs gaiges pour vn an, pour la premiere fois, & pour la ſeconde, de ſuſpenſion de leurs offices, & autre peine arbitraire, & aux parties auſsi d'amende arbitraire.

GLOSSA VNA.

Commiſſarij moderatas recipiant expenſas.

1 DE iure ioquiſitor ſeu commiſſarius moderatas recipit expenſas, ſeu alimooiam. c. ſtatutum. §. inſuper. de reſcrip. in 6. ſed hîc prohibetur præſidibus & conſiliariis curiarum ſupremarum, quia maiores in illis expenſæ contingunt, quàm in minoribus. hi enim vno fereulo cootenti eſſe non ſolent.
2 Tamen hic articulus non ſeruatur etiam in illis, ſed hodie ventum eſt ad ius commune, vide in §. cogitatio. in auth. vt iudices ſioe quoquo ſuffrag. colla. 2.

Parte nõ valente præſtare alimenta commiſſario quid agẽdũ.

3 Et ſi pars volens probare non poſsit alimoniam dare commiſſario, non tenetur aduerſa pars omnes expenſas præſtare, nec iudex ſuis impenſis hoc facere, per l. Imperatores. ff. de iur. & rat. diſtrah. Arc. pulchrè in c. ſi qui teſtium. col. 2. de teſti. de iure tamen canonico, delegatus habens reddirus eccleſiæ ſuis expenſis teneretur, vt in §. inſuper eſt tex. & Panor. in c. cùm ab omni. de vita & honeſt. cler. (Et cuius expenſis hoc fiat, reſpond. petentis l. cum ſæpe. C. de eroga. milita. anno. lib. 12. glo. in cle. cauſam. de elec. doc. in l. ſi quando. C. de teſtib. quando commune eſt negocium, tunc vtraque pars debet refundere, vt in expenſis pro conſilio & ſentẽtia ferẽda. l. 4. vbi Bal. ff. finiũ reg.)

Cõmiſſarius Regius à iudice Regio punitur.

4 Et quando commiſſarius Regius exigit aliquid quod non debebat, iudex Regius cognoſcet, & non iudex alterius domini, ſic cenſuit Senatus contra bailliuum de Bree, qui pronunciauerat ſe iudicem competentem contra commiſſarium Regium anno 1540. die 26. Iulij.

LOYS XII. *article* XXXVI. *des premieres.*

Item, que le filz, frere, gendre, nepueu, & clerc, ne pourront eſtre prins par adioincts par le commiſſaire ordonne à faire enqueſte, poſé ores que les parties y conſentiſſent. Articulus decimus.

GLOSSA VNA.

1 PRohibet commiſſarin, ne pro adiuncto recipiat filium ſuum, fratrem, generum, nepotem, aut clericum ad faciendum atteſtationes, etiam ſi partes conſentiant. Nam ſolet dari adiunctus, vt videat & conſyderet pro vtraque parte, quòd ſi commiſſarius fuerit ſuſpectus, & voluerit aliquid contra alteram partium moliri vt hic, adiunctus illi reſiſtat, ſed perſonæ hic nominatæ non facilè reſiſterent ſuis maioribus, ſed conuenire inter ſe doloſe poſſent ad partis alterius perniciem: ideo prohibet ne recipiantur. *Conſanguinei commiſſarij prohibentur eſſe adiuncti.*

2 † Si tamen recepti fuerint, non annullant teſtimonia hic. Iden valere videntur, ſed punietur is, qui contra hunc tex. fecit. ſeruatur tamen, vt nulla proferantur teſtimonia, & Senatus pronunciauit nullas atteſtationes, eo quòd commiſſarius adiunctum receperat maritum ſororis ſuæ, anno 1522. die 25. Maij. *Areſtum.*

3 Et hic adiunctus iurare debet, vt abundè ſcripſi in tracta. de adiunct. arti. vlt. fuerunt tamen in parua claſſe atteſtationum recepta teſtimonia, quamuis adiunctus non iuraſſet, anno 1541. *Adiunctus debet iurare.*

4 Notandum eſt, quòd vbi in ordinatione vel ſtatuto eſt facta mentio de iuramento, vel de ſacramento, non ſufficit affirmare per fidem, quia forma legis vel ordinationis hoc ſolo non ſeruaretur, ideo actus nullus. l. cùm bi. §. ſi prætor. ff. de tranſact. c. cùm dilecta. de reſcrip. & in dubio à verbis legis non eſt recedendum. l. non aliter. ff. de leg. 3. in re enim dubia melius eſt verbis edicti ſeruire. l. 1. §. ſi is qui nauem ff. de exerc. act. & ſacramentum eſt ſacræ rei ſignum. dnct. in auth. ſacramenta. C. ſi aduerſ. vendi. quod non eſt fides, & diuerſitas nominum facit diuerſitatem rerum. l. ſi dun. C. de codic. *Iuramentum quando requiritur an ſufficiat iurare per fidem.*

LOYS XII. *article* XXXVI. *des premieres.*

Item, ordonnons que ſi aucun de noſdicts conſeilliers eſtoit occupé, tellement qu'il ne peuſt ou voulſiſt aller en commiſſion, il ne la pourra bailler à vn autre, ſans congé & permiſſion de noſdicts preſidents. Articulus vndecimus.

GLOSSA VNA.

NON poteſt conſiliarius, cui data eſt poteſtas conficiendi teſtimonia alteri demandare, ſine permiſſu præſidis, ſufficeret tamen permiſſio primi, ſi conſiliario illius cameræ erat commiſſum negocium, ſecus ſi conſiliario alterius cameræ. quid ſi iſte conſiliarius alteri ſubdelegat, an valeant acta facta per illum? Reſpon. non valere, quia non eſt commiſſarius, ideóque nil agit, cum tanquam priuatus id faciat. l. 3. ff. de off. præſid. ideo ex integro fiet atteſtationes, & hic qui eas hoc nomine fecit, nullum habebit ſalarium, imò quod receperit partibus reſtituet, alia ſupple ex artic. 1. ſupra eod. *Conſiliarius non ſubrogat ſine permiſſu præſidis.*

LOYS XII. *article* XXXVII. *des publiées* M. D. XII.

Item, pource qu'en aucunes cours de noſtre Royaume, meſmement en noſtre chaſtellet de Paris, quand les parties ſont appointees en preuues, noz examinateurs dudit chaſtellet ont accouſtumé receuoir & faire iurer les teſmoings ſans appeller la partie, contre laquelle ſe faict l'enqueſte, au grand preiudice des parties contre leſquelles les teſmoings ſont examinez. Pour à quoy obuier auons ordonné et ordonnons que doreſnauant les parties, contre leſquelles enqueſtes ſe ferõt, ſoyẽt appellées à receuoir & iurer teſmoings, & qu'en leur preſence s'ilz comparent, ou en leur abſence, s'ilz ſont defaillants, ladicte reception & ſerment ſe face, autrement ſeront leſdictes enqueſtes nulles, & auront les parties leurs recours contre leſdicts examinateurs, qui feront leſdictes enqueſtes. Articulus duodecimus.

GLOSSA I.

1 ITaque teſtis tenetur iurare l. iuriſiurandi. C. de teſti. cuiuſcunque ſtatus, conditioniſue ſit. c. nuper. illo tit. alioqui nullam fidem facit, etiam ſi dicat per fidem, veritatem ſe dicturum, vt docet Bal. in l. milites. in fi. C. de teſtamen. militar. Dec. conſi. 54. *Iurare quomodo debeat teſtis.*
2 in caſu. † Imò licet pars eſſet contenta ſtare aſſertioni petitoris, tamen iudex poterit inuita parte iuramentum extorquere. Bal. & Alex. in l. 1. ff. de fer. Iaſ. in repe. l. admonendi. num. 236. ff. de iureiurand.

3 Et ſic teſtes iurare debent, alioqui eis non creditur, quia timore periurij verentur falſum exprimere.c.de teſtibus.eo.tit.& quia magis creditur dicto iurato,quàm non iurato.l.eos.vbi Bar.ff. de falſis.Iacob.in l.qui falſi.col.2.ff.de teſtib.& in l.admonendi.in fin.ff.de iureiur.Bal.in cap. vno in fin.qualiter domi.feudi propriet.priue.nec ſufficit domi iuraſſe.Bal.in cap.iurauit.col.2.de probat.niſi de conſuetudine hoc eſſet immutatum,vt pote ſi domi ius redderetur. Decius conſil.163. in cauſa.col.6.num.8.

Informationem an requirant iuramentum teſtium.

4 Niſi in informationibus,quæ poſſunt fieri etiam teſtibus non iuratis. gloſſ.in §. ſi duo. & ibi Bald.de pace tenen.& in marga.in verbo iudex.& in l. qui teſtamento.§. per contrarium.ff. de teſtam.Curtius Iunior conſilio 61.ſuper eod. in fin. alias ſcripſi limitationes in tractat. de reprob. teſtamen. in verb.iuratus.

Iuramentum debet præſtari ante depoſitionem.

5 Etiam tenetur iurare ante depoſitionem, alioqui non valere teſtimonia, etiam ſi poſtea iurarent,aſſerit Spec.in tit.de teſte.§.ſequitur.in fin.& Bald.in margar.in verb.teſtis.quæſtio. 55.Guido Papæ in deciſio.125.& ſeq.Felin.in c. fraternitatis. de teſtib. ſi non appareret an prius iurauerint, quàm depoſuerint præſumuntur prius iuraſſe,quàm depoſuiſſe,vt docet Iaſ.in repet.l. admonendi.col.76.nu.230.ff.de iureiuran.

De iuramento teſtium quomodo cõſtare debeat.

6 Ideo ſi in actis ſcriba ſeu Grapherius diceret, talis teſtis citatus, iuratus, & examinatus ſic depoſuit,ei non credetur,niſi appareat coram quo,& quo die iurauit.cap.quoniam.de probat.Bald. in practic.tit.quæſtio circa probationes.verſic.vtrum videatur teſtis iuratus.quæſt.9.

7 Quomodo hi teſtes iurare debeant de iure? Reſpon. tactis ſacroſanctis euangeliis cap.vt circa.de elect.in ſexto.Guido Papæ in deciſ.615.religioſi &c.

Iurandi modus & forma.

8 In regno Franciç laici iurare ſolent manu in altum leuata,vel tactis ſanctis euangeliis,vel alio libro, ſeu ſuper imagine crucifixi. Sacerdotes verò & monachi manu ad pectus admota, Guido Papæ in deciſi.Delphi.quæſt.65.licet. & quæſt.615. Felin.in cap.tuis.de teſtib.Imber.in inſtit.Fore. lib.1.§.conſtituto.alia huc pertinentia repete ex ſuperioribus.

Soyent appellees.

GLOSSA II.

Pars citãda eſt ad videndum iurare teſtes.

1 Citari debet etiam pars ad videndum iurare teſtes.l.ſi quando.C.de teſtib.alioqui teſtificata ſunt nulla.c.2.de teſti.c.chartæ.3.q.9.intereſt enim partis ſcire teſtes, qui producuntur contra eam,vt eos reijcere & reprobare poſsit.tex.in c.præſentium.de teſtib. in 6. & quia partis præſentia poterit inducere teſtes ad dicendum veritatem. arg. l. ſi in
2 tres.ff.de arb.Bart.in l. Theopompus. col.2.ff.de dote præleg. † Etiam adiunctus ratione eius quod intereſt,procurator Regius,vel alius citandus erit,vt docet Maſuer.in pract. ſua tit.de prob. verſic item commiſſarij non poſſunt.arg.l.de vno.ff.de re iudic.

Teſtis examinatus non citata parte non probat.

3 Et teſtis non citata parte ſic examinatus non probat,nec quidem facit indicium,vt firmat Panor.& alij in c.2.per illum tex.ibi,nullius momenti,quod denotat nullitatem ipſo iure.gl.in l.ſi libertus.in verb.momenti.ff.de iure patron.quia hæc examinatio facta eſt contra legem,ob id nulla eſt.l.non dubium.C.de legib.licet Dec.in c.2. dicat facere tantum præſumptionem, ergo dicerem plures teſtes ſic examinatos non plene probare,niſi de nouo repetiti fuerint.

Vnica citatio ſufficit ad videndum iurare teſtes.

4 Sufficit tamen vnica citatio etiam non peremptoria,ſi in ea cauſa exprimatur,videlicet ad videndum iurare teſtes.tex.in c.2.Bar.in l.conſentaneum.columna 2.C.quomodo & quand.iudex. valebit etiam facta in domo habitationis maxime,de ſtylo curiarum Franciæ,teſte Ioan. And. in regu præſumitur.de reg.iur.in 6.in mercuria.Panor.& alij in cap.2.

5 Requiritur etiam hæc citatio per iſtum tex. quamuis recipiendi ſint teſtes omni exceptione maiores,& hi quibus nil poteſt obijci,vt iſte textus aliquid operetur.Bart.docet in l.4.§.prætor.ff. de damno infecto.quamuis Alex.conſi.130.difficultas.in 1.vol.& Hippo. in l.1.§.ſi quis vltro.ff.de quæſto.nu.16.& in rub.de proba. folio 26. columna quarta. in probatione notatij dicant non requiri citationem.

Recolẽdo teſtes an etiã citatio partis requiratur.

6 Sed dum teſtes repetuntur ex officio,vel aliàs, quod, *recoler* vulgo dicimus, non neceſſariam eſſe partis citationem dicit Bald.in auth.hoc ſacramentum.in princip.C.de iureiur. propter caluniando.quia declaratio non eſt niſi voluntatis elucidatio.l.hæredes.§.ſed ſi notam.ff.de teſta.& in declaratione non requiritur præſentia alicuius.l.Pomponius.1.ff.de nego.geſt.Barba.conſil.18.col.
7 8 in 1.vol. † Niſi aliquid noui adderent teſtes,vel dictum eorum mutaretur.Decius in l.2.§. creditam.in 4.concluſio. ff.ſi cert.pet.Hippo. in l. de vno.nu.94.de re iudic. & ſic cùm teſtis ſemper poſsit addere,pars citari ſolet, vel ei ſaltem denunciari debet hæc teſtium repetitio, & iſta ſeruatur in curiis Franciæ.

Teſtes quando audiãtur ſine partis citatione.

8 Limitatur quando quis eſſet paſſus aduerſam fortunam, fortè equus conductus in itinere mortuus eſt,tunc teſtes de illo caſu audiri debent coram iudice loci, vbinam equus mortuus eſt, etiam ſine partis citatione.l.2.vbi Bar.C.de naufrag.lib.11.Iac.in l.Curent.col.2.ff.de teſtib.Hippo. ſing.24.clarum.

Teſtes audiuntur ad perpetuã rei memoriam etiã non vocata parte.

9 Idem quando teſtes ad perpetuã memoriã examinãtur.gl in l.laudabile.C.de aduo.diue. iud. c.fi.§.ſunt & alij.vt lite nõ cõteſt.Alios caſus tradit Dec.& alij in c.2.de teſti.ego viginti limitationes cõgeſsi in tract.meo de reprob.teſt.& ſalua.in verb.citata ſi nõ fuerit pars,quas hic nõ repetã.

10 Vnum

10 Vnum in ſumma notandum eſt, quòd ſi auditi fuerint teſtes noo citata parte ad videndum eos iurare,tuoc poterit pars quæ eos produxit petere, vt illi repetantur petere citata. Etiam poſt concluſionem in cauſa officio iudicis, vt docet Capit.in deciſ. Neapo.q.35.in fin.poſt Soc.in cap. fraternitatis.in 4 princip.artic. in prima conclu. de teſtib. vt ſic faciant fidem aliàs non, vt hîc. & Purputa.in l.2.§.fin.nu.63.cum ſeq.ff.ſi certum pet.

Parte non citata quando auditi ſunt teſtes, quid agendum.

11 Vltimò dicit tex.atteſtatiooes omiſſa alterius partis citatione eſſe nullas, & pars ad cuius pe-
12 titionem fuerunt factæ, poterit agere contra commiſſarium qui has fecit atteſtationes. † Sed non dicit ad quid, ideo dicas agi poſſe ad id quod intereſt,& ad repetendum datum iſti commiſſario, & vt denuo atteſtatiooes fiant ita ſolet condemnari in curiis Franciæ, vt ſæpius ibi audiui, alia nunc miſſa faciam.

Atteſtationes omiſſa partis citatione nullæ ſunt.

CHARLES VII. *article* XCII. *des premieres.*

Item,voulons & ordonnons que quand les parties feront faire leurs enqueſtes, elles ſoyent tenues de comparoir diligemment par elles ou leurs procureurs deuant les cõmiſſaires ordonnez par noſtredicte cour, au iour & termes à eux aſſignez, ſoit pour veoir ouurir les articles, iurer les teſmoings, ou pour autre choſe faire, à quoy elles auront aſſignation. Autrement ſi l'vne des parties au iour de l'aſſignation eſt defaillant, default ſera donné contre elle, & en ſon default procederont les commiſſaires en abſence de la partie defaillant, comme ſi elle euſt eſté preſente.

Articulus decimus tertius.

GLOSSA VNA.

1 DVo hic dicuntur, primum quòd partes citatæ debent adeſſe termino præſtituto per commiſſarium, per ſe vel per procuratorem quòd probatur in l.fin.C.de procur.

2 Secundum quod ſi noo compareant, contumacia ſeu defectus dabitur contra abſentem, & recipientur ac audientur teſtes, ac ſi pars præſens eſſet, & valebit examinatio.tex.in auth.ſi quis aliquid. C.de teſtib.ibi,quòd ſi venire cootempſerit, audiat iudex atteſtationes, ita tenentes ac ſi præſente eo factæ ſint, nec opponere poterit quod ex vna parte datæ.
3 ſint.c.2. de teſtib. † Et booum eſt quòd commiſſarius citet partes ad videndum iurare teſtes, & ad ſingulos actus inqueſtæ, & tuoc procedere non obſtante partis abſentia poterit,dummodo in proceſſu non interueniatur interruptio, vtor verb.Maſuer. in tracta.titul.de proba.verſic.item commiſſarij dati.

Parte citata non cõparente recipiuntur tamẽ teſtes.

4 Quia abſcotia partis dei præſentia replebitur.l.properandum.§. & ſi quidem. C. de iudic. & qui non allegat priuilegium ſuum per contumaciam,illud perdit.Alex.in addit.ad Bar.in l.ſi quis ex aliena.ff.de iudic.

5 Licet de iure ſufficiat citare procuratorem,qui litem eſt conteſtatus. Bart.in l.furioſo. ff.de re iud.Bald in l.ſi quando.C.de teſti. tamen per iſtum tex. & præcedentem oportet vocare partem ad teſtium productionem, quia pars melius ſciet impugnationes, & vitia teſtium, quàm procurator.Boer.in deci.Burdeg.q.285.quæritur.ou.7.

6 Niſi teſtes producerentur eo loci,vbi procurator conteſtatus eſt litem,tunc ſufficiet procuratoris vocatio,vt docet Imber.in inſti.Foren.libro 1.§.conſtituto. ego fuſius dicam in tracta.de reprobatio.& ſalua teſti.

Procuratorem citare an ſufficiat ad videndũ teſtes iurare.

CHARLES VII. *artic.* XCVIII.

Item,voulons & ordonnons que s'il aduenoit qu'aucune deſdictes parties appellaſt des commiſſaires en procedant à faire leurs enqueſtes, que nonobſtant ledict appel,leſdicts commiſſaires puiſſent beſongner et proceder à faire et paracheuer l'enqueſte de l'autre partie,& en outre ordõnons que leſdictes parties ne pourront ſur vn chaſcun deſdicts articles faire examiner que dix teſmoings ſeulemẽt.

Articulus decimus quartus & ſequens.

Idem artic. XXXII. *touchant le ſtyle.*

Item,voulons & ordonnons que quand les parties feront faire leurs enqueſtes ſoit à Paris ou ailleurs, elles comparoiſtront diligemment par elles ou par les procureurs deuant les commiſſaires à ce deputez par noſtredicte cour, aux aſſignations à elles faictes, ſoit pour venir veoir iurer les teſmoings, qui ſeront produicts, ou pour faire autre choſe, à quoy elles auront aſſignation: autrement ſi la partie à qui ha eſté faicte ladicte aſſignation eſt defaillante, default ſera donné contre

elle,& en ſon default, procederont les commiſſaires, en l'abſcence de la partie defaillante:comme s'elle euſt eſté preſente, & s'il aduient qu'aucune des parties appelle deſdicts commiſſaires,en procedant en leur enqueſte,neantmoins ilz procederont à paracheuer ladicte enqueſte,nonobſtant ledict appel, ainſi & par la forme & maniere qu'il eſt contenu au ſtyle ancien de noſtredicte cour,que voulons & ordonnons eſtre en ce obſerué & gardé,& ne pourront leſdictes parties produire ſur vn chaſcun de leurs articles que dix teſmoings ſeulement: ſelon la forme & teneur dudict ſtyle.

GLOSSA VNA.

Teſtes audiuntur appellatione non obſtãte.

1 Repetuntur quæ dicta ſunt in ſuperiore articulo. Præterea diſponit partis appellatione non obſtante commiſſarium poſſe audire teſtes,& teſtimonia conficere, ne interim probationes pereant.l.quoniam.C.de hære.facit l.ita demum.C.de procura. cle.
2 teſtibus.de teſti. † Sed iſtam appellationem ponet in ſacco,vt ſcribitur in ſtylo parlam rub.de commiſſa.in prima parte.§.item ſi vna, & atteſtationes ab vno cœptæ ab eodem perfici debent.l.idem Pompo.ff.de arb.

Egregiæ perſonæ ad iudicium in teſtes vocatæ non tenẽtur ire.

3 Et ſi teſtes egregiæ perſonæ ſint, ad eas mitti debet,ſi hoc petant.l.ad egregias.ff.de iureiu. & hoc expenſis communibus partium aſſerit Aufrer.in deci. Tholo. q.100. & 273. hodie fieri ſolet expenſis partis producentis.c.mulieres.de iudi.

Mittendum eſt ad teſtes valetudinarios.

4 Si autem valetudine aduerſa detenti ſint,etiam ad eos mittetur, nec non ad mulieres vt quas vagari non conuenit.doct.in c.mulieres.de iud.in 6.& in c.fi.vt lite non conteſt.

Mulieres quomodo nocentur ad teſtimoniũ,an ire teneantur.

5 Et hoc fieri debet parte ad hoc vocata,alioqui non valerent teſtimonia.gloſſ.in c.mulieres, in
6 verb.idoneam.& ibi Philip. Peru. † Hodie in Francia non ſolet mitti ad domum mulieris, ſed ipſæ ad iudicia veniunt,niſi ſint nobiles, vel nuptæ nobilibus, ſeu is ad quos mitti debeat de iure.dicta l.ad egregias.ff. de iureiu. niſi honeſtas vitæ & amplitudo diuitiarum aliud ſuaderet. l. nobiliores.C.de commer.& merca.

LOYS XII. *article* XIIII. *des premieres.*

Articulus decimus ſextus.

Item,que tous commiſſaires beſongnants es enqueſtes, ſoient de noz cours de parlement,bailifs,ſeneſchaux,iuges Royaux, leurs lieutenants ou autres,facent eux meſmes les examens et interrogatoires des teſmoings, preſents leurs adioints, & nomment leurs depoſitions ou eſcriuent, ſi bon leur ſemble, en leur defendant qu'ilz ne facent faire leſdits examens de teſmoins par leurs dits adioints ou clercs, ains les facent en leurs perſonnes,comme dict eſt.

GLOSSA VNA.

Commiſſarij in atteſtationibus non poſſunt ſubdelegare.

1 Statuit quòd omnes ſiue curiæ commiſſarij, ſiue aliorum iudicum ſint, vt per ſe audiant teſtes adiunctis præſentibus,& dictent teſtimonia,ſeu ſcribant ſi velit,& hęc in-
2 quiſita non fiant per adiunctos,vel clericos commiſſariorum. † Et ſic cum tex.prohibeat ne fiant per alios,iſti commiſſarij non poſſunt alijs committere,quia electa eſt induſtria eorum,& quia nudum miniſterium habent,quod alteri committere non poſſunt.gloſſ. 1.in cle.1.de offic.deleg.quam not.Lanfran.in c. quoniam contra.in verbo, teſtium depoſitiones. col.2.de prob.& in ſtylo parlamen.tit.de commiſſ.§.item ſi commiſſarius.

Abſens inquiſitor eſt expectãdus. Adiunctus audit teſtes abſente inquiſitore. Areſtum.

3 Si tamen iſte inquiſitor eſſet valetudine detentus,vel eſſet abſens,erit expectandus,dummodo longo tempore non abfuerit.arg.l.ſi longius.ff.de iudi.Bal.in practi.in titu.de quæſtio.emerg.
4 Poterit etiam adiunctus interim teſtes audire, & probabunt, dum tamen poſtea à commiſſario repetantur,& ita vidi fieri.vide Iacob.in l.producti.ff.de teſtib.
5 † Et quando teſtes debent repeti, ſi interim aliqui moriantur,nullam fidem faciunt: vt docuit Senatus anno 1510. die 22. Martij inter dom. de Borbonio, & dom. Ioan. Daumont, inter ſe litigantes.
6 Et ſic cùm tex.dicat,quòd commiſſarij per ſe inquiſita, & interrogatoria faciant, & in perſona,ob id non poterunt fieri iure per alium.per tex.in l.penult.C.de eroga. milit.anno.lib.12. facit
7 l.ſingulos.ff.de teſta.ſcripſi in tracta.nomi.quęſt.10.in 4.requi.nu.12. † Et factæ atteſtationes per alium non valerent,cùm iſte tex.hoc prohibeat,& factum contra legem nullum eſt.l.non dubium.C.de legib.

Inquiſitores an poßint ſubdelegare de conſenſu partium.

8 Etiam ex conſenſu partium hoc committi non poſſet, tum ratione prohibitionis, tum electę induſtriæ.c.fin.§.is autem cui.vbi docto.de offic.delega.licet de iure ſecus, per text. in cleme.1.de officio delega. & Panor.in c.cùm Bertoldus.de re iudic. Aufre. in ſtylo.in §. item commiſſarius.

in tit.

in tit.de commiſſar.in prima parte.Panor.in cap.cùm cauſam.de teſtib.

9 Fuit tamen conclusum in cameris inquiſitionum, inquiſitores & commiſſarios in abſentia adiuncti partibus præſentibus & non contradicentibus poſſe recipere teſtes,& iuramenta eis præſtare anno 1535.die 15.Maij.

Teſtes an ſine adiuncto ſint recipiendi.

LOYS XII. *article* XV. *des premieres.*

Item, que tous commiſſaires, qui examineront teſmoings, ſoyent tenuz de les interroguer de la raiſon de leurs dicts & depoſitions, & icelle raiſon rediger par eſcript auec la depoſition deſdicts teſmoings, ſur peine d'amende arbitraire.

Articulus decimus ſeptimus.

GLOSSA VNA.

1 PRAECIPIT inquiſitoribus, ſeu commiſſariis, vt interrogent teſtes in eorum depoſitionibus de ratione & cauſa dicti ſub pœna mulctæ, alioqui depoſitio teſtium non valebit, per l.ſolam. C. de teſtib. vbi teſtis non interrogatus non tenetur cauſam reddere, ideo debet interrogari, vt hìc, & c.cùm cauſam.de teſti. vbi plenè doct.

Teſtis eſt interrogandus de ratione ſui dicti.

2 Nec valet conſuetudo, vt credatur dicto teſtis ſine ratione deponentis. Dec. in c. ſi quando. nu.6.& ſeq.de reſcri.vel ſi malam rationem aſsignaret.Dec.in c.1.col.3.de appel. qui allegat Bald. in l.ſi non ſpeciali.in fin.C.de teſta.

3 Ideo teſtis cauſam ſcientiæ aſsignare tenetur, non contractus. Bal.in d.c.ſi quando. quia omne quod ſcitur per cauſam cognoſcitur, teſte Ariſt. & in teſte modus ſciendi ratio ſcientiæ vocatur, quæ per ſenſus corporis exprimi debet. §. ſi verò abſunt.in auth.de hæred. & Falcid.collat.1. Bal.in c.cùm cauſam.2.col.1.de teſtib.quod enim ratione caret, extirpandum eſt.c.corepiſcopi.68. diſt. & teſtis ſine ratione deponens dicitur deponere tanquam pecus Melibœi. Iaſ. in l. cum hi. §. vult.col.1.ff.de tranſactionib.

Teſtis aſsignare debet cauſam ſcientiæ.

4 Sed ſi primò non aſsignauerint rationẽ, quòd poſsint poſtea repeti, & de ratione interrogari etiam poſt publicationem probat c.per tuas.de teſti.& Iac.in l.produci. de teſti. & hoc fieri debet expenſis commiſſarij, qui omiſit ab his teſtibus rationem exigere, quia omittendo interrogare

5 quæ ſui ſunt officij præſumitur cauſa malitiæ feciſſe.Bald.in margar.in verbo, teſtis.q.81. † Et quando teſtis poſsit repeti, vide in l. produci. de teſtib. per Iacobi. alia multa ſuper hoc ſcripſi in tracta. de reprob.teſtium. verbo rationem. quæ hic non repetam ne prolixitatem mihi inimicam reconciliem. {Etiam ſolent ſuper hoc impetrari literæ regiæ, vt concedatur, teſtes iterum interrogari: quod rex concedit.}

Repeti poſſunt teſtes ob rationem dicti nõ redditam.

IDEM *article* XXIII.

Item, ordonnons qu'en enſuyuant les ordonnances faictes par noz predeceſſeurs, que tous noſdits preſidents & conſeilliers ſe trouueront à la ſainct Martin ſur la peine contenue eſdictes ordonnances. Et declairons & voulons que quelques lettres miſsiues qu'eſcriuons à noſdits preſidents & conſeilliers, pour les faire demeurer & retarder apres ladicte feſte ſainct Martin, ou aller en commiſſion durant ledit parlement pour leſdites parties, ils ne contreuiennent à ladicte ordonnance, & que ſous vmbre d'icelles, ils ne puiſſent pretendre n'alleguer excuſation legitime, en declairant les enqueſtes, executions d'arreſts, & autres exploits faits par noſdits preſidents & conſeilliers, durant ledict temps, en contreuenant à noſdictes ordonnances, ſoubs vmbre de noſdictes lettres & autrement, nuls & de nul effect & valeur, & en outre enioingnons aux greffiers de noſdictes cours de ne bailler, ſigner ne deliurer aucunes commiſsions es cas deſſuſdits à noſdits preſidents & conſeilliers, ſur peine pour la premiere fois, de ſuſpenſion d'vn an, & pour la ſeconde, de priuation de leurs offices.

Articulus decimus octauus & ſequens.

LOYS XII. *article* XXIII. *es modifications.*

Item, ordonnnons qu'en enſuyuant les ordonnances faictes par noz predeceſſeurs, que tous noſdits preſidents & conſeilliers ſe trouueront à la ſainct Martin, ſur la peine contenue eſdictes ordonnances, & declairons & voulons que quelques lettres miſsiues qu'eſcriuons à noſdits preſidents & conſeilliers, pour les faire demourer & retarder apres ladicte feſte ſainct Martin, ou aller en com-

miſsion durant ledict parlement, pour leſdictes parties, ils ne contreuiennent à ladicte ordonnance, & que ſous vmbre d'icelle ils ne puiſſent pretendre n'alleguer excuſation legitime. En declairant les enqueſtes, executions d'arreſts & autres exploits faits par noſdits preſidents & conſeilliers, durant ledict temps, en contreuenant à noſdictes ordonnances, ſous vmbre de noſdictes lettres, nuls & de nul effect & valeur, ſauf toutesfois aux parties d'auoir leur recours reſpectiuement contre leſdits preſidents & conſeilliers pour les ſalaires à eux payez, & tous deſpens, dommages & intereſts faits, ſoufferts & ſouſtenus pour raiſon & à cauſe deſdictes commiſsions.

GLOSSA VNA.

Atteſtationes à conſiliarijs confectæ extra uacationes annullantur. Regis epiſtola non excuſat conſiliarium. Actuarius non côcedat cômiſsiones conſiliarijs. Requiſita in proceſſu uerbali cômiſſarij.

1 ANNVLLAT atteſtationes & omnia alia geſta per conſiliarios extra vacationes, parlamento durante, ac reſeruat parti actionem contra præſidem, vel conſiliarium qui hæc fecit ad repetendum ſalarium ſolutum, & ad damna & intereſſe, quæ tam difficulter exiguntur, quàm eriperetur claua de manu Herculis.

2 Etiam ſi prætextu epiſtolæ Regis hoc permittentis, teſtimonia, executiones vel alia geſta fuerint, ergo ſi per literas authenticas fuerit à Rege permiſſum, valebunt omnia facta etiam poſt feſtum ſancti Maroni.

3 Præcipit Grapherio ne iſtas commiſsiones ſignet, vel concedat ſub pœna ſuſpenſionis vnius anni pro prima conceſsione, & ſub pœna priuationis pro ſecunda.

4 Notandum eſt quòd commiſſarius iſta ſolet in teſtium receptione, ſeu in proceſſu verbali conſcribere. primo diem præſentationis & receptionis ſiue commiſsionis, quia ante præſentationem non habet iuriſditionem. glo. in c. tibi qui. in verbo, ante. de præſcrip. in 6. Archid. in c. is qui. de procur. in 6. Spec. in tit. de reſcrip. præſen.

5 Debet & diem inſcribere præſentationis articulorum partis, vt in ſtylo parlamenti habetur, tit. de commiſſ. §. item ſi commiſſarius. in fine.

6 Citationem denique partis, ſeu citationes ſi plures factæ ſint ad videndum iurare, & ad producendum teſtes: vt ſcripſi ſuperius art. 12.

7 A quo apparitore citati fuere: vt in l. 1. C. de ſportul. vbi doct.

8 Præterea diem quo producti teſtes fuere, & quo iurauerunt. Lancfranc. in repet. c. quoniam. in verbo, teſtium depoſitiones. de proba.

Modus proceſſus inſerendus.

9 Debent etiam declarare modum, quo in his proceſſum fuit, & ſi quid pars minata fuerit teſtibus, nam ex hoc præſumitur malam fouere cauſam, ideo eam amittere debet. Bal. in l. ſub prætextu. 1. C. de tranſactio. & Angel. in l. ſatis apertè. de falſ. refert Hippol. in rub. de proba. in vltima ſpecie proba. verſic. poſſet etiam poni.

Exemplum proceſſus uerbalis tradendum partibus.

10 Breui omnia debent hi commiſſarij conſcribere, quæ fecerunt coram partibus, & horũ omnium debent partibus dare exemplum, ſi petant, tam commiſsionis, articulorum, quàm nominum, & cognominum teſtiũ, & proceſſus verbalis: vt docet Maſuer. in tit. de teſtib. §. ſed an iudex.

11 Item commiſſarius nomina & cognomina teſtium edere debet parti petenti, per tex. in l. non ex omnibus. ff. de arbitr. glo. & docto. in l. j. §. editiones. in fi. de eden. niſi timor ſubornationis inſit. Alex. & Iaſ. ibi & Iacob. in l. lege Iulia. in fin. ff. de teſtib.

Atteſtationes clauſæ mittendæ ſunt. Nuncius eligendus non ſuſpectus ad ferẽdum atteſtationes.

12 Depoſitiones verò teſtium cùm ſecretæ ſint, debent ipſi clauſas mittere ad iudicem, vel portare ſi eius ſunt fori, qui eos delegauit. l. iudices. C. de fide inſtru. c. cùm cauſam. in fi. & c. cùm clamor. de teſtib. Bald. in rub. de iudic. in 2. lectu. col. 2. in decretalib.

13 Item debet mittere per nuncium non ſuſpectum, & non per partem, quæ poſſet fortè eas teſtificationes aperire, ideo vt omnis ſuſpitio tollatur, hoc commiſſarius facere debet, vt eſt in ſtylo parlamen. in prima parte rubr. qualiter habeant inqueſtam curiæ remittere. §. 1. vide c. præſentium. de teſtib. lib. 6. contra ea quæ dicit Panor. in cap. cùm Bertoldus. in 3. notab. de re iudic. Sed ibi ſunt verba narratiua tex. quæ non probant. cap. ſi Papa. de priuileg. in 6.

14 Non tamen vitiarentur teſtificata, ſi non clauderet ea, ſed mitteret per nuncium fidelem, teſte Socin. in l. t. in fi. ff. de offic. aſſeſſ. & Purpura. ibi, nu. 137. dicit etiam hoc caſu non vitiari, ſed pars cenſeretur eas didiciſſe, & ſic excluderetur ab omni alia probatione ſuper hoc. Felyn. in c. conſtitutus. 1. & c. vltra tertiam. de teſtib. & in c. cùm venerabilis. col. 6. de except. quod eſt verum, ſi pars eas portaſſet, aliàs ſecus. {Et ſic conciliantur ſententiæ contrariæ, vt ſi pars atteſtationes non clauſas portet, vt illi non credi debeat, ratione vſus & ſtili curiarum, & falſitatis vitandę, diuerſum eſt, ſi iudex fideli nuncio tradiderit.}

Aperiẽs teſtificationes punitur ut falſarius.

15 Si verò pars aperiat has atteſtationes, tanquam falſarius punitur, non tamen pœna falſi, ſed alia arbitraria, & illas impugnare poſtea non poterit. per tex. in c. cùm olim. 2. de offic. delega. vbi plenè docto. & aliis pœnis quas ſcribit Ludo. Roma. conſil. 346. in hac. col. 2. facit l. in fraudem. §. quoties. ff. de iure fiſci.

16 Nam

16 Nam atteſtationes debent eſſe partibus ſecretæ.l.nullum. C. de teſtib. Lanfranc.in cap.quoniam.in verbo,teſtium.col.2.de proba.

17 Debent etiam eſſe teſtibus ſecretæ, ne vnus ſciat, quod alter depoſuit. Paulus in l.minimè. ff.de legib.

18 Teſtis non legitimè examinatus non facit etiam indicium,etiam ſi aliàs eſſet omni exceptione maior,& idoneus.Bald.in §.item ſacramentum.col.2.de conſuetud.recti feudi.Barba.conſil.11. illud.col.antepe.in 4.vol.Hippo.in practi.in §.ſecunda quæſtio.nu.77.

Atteſtationes debent eſſe partibus ſecretæ ac teſtibus. Teſtis nõ recte examinatus nõ facit quidem indicium.

PHILIPPES le Bel, *article* XL. *des ſecondes.*

Item comme nous auons entendu,que noz ſeneſchaux,baillifs & preuoſts,& leurs lieutenans, es cauſes qui pendent par deuant eux,ils retiennent aucunesfois par deuers eux l'audition et examination des teſmoings,et aucunesfois les cõmettent à leurs clercs & à leurs affins,dont pluſieurs dõmages s'en enſuyuent. Nous voulons & ordonnons, que d'icy en auant aucuns de noz ſeneſchaux, baillifs ou preuoſts ou leurs lieutenans, ne facent faire enqueſte, ſi ce n'eſt par bons commiſſaires & ſuffiſans. Et ſi nous auons donné & donnons aucunes lettres au contraire,nous voulons qu'elles ſoyent nulles & de nulle valeur. Et pource qu'aucunesfois en noſtre parlement viennent pluſieurs querelles,qui ſont de peu de choſe & aucunesfois de gens de petit eſtat, il nous plaiſt & voulons, qu'au cas que les parties ſeront d'accord en noſtre parlement, de prendre commiſſaires en leurs pays, qui leur ſeront ottroyez, à fin que chaſcun puiſſe pourſuyure ſa cauſe à moins de frais & de couſts, & que par defaute de pourſuitte, ne laiſſent à pourſuiure leur droict.

Articulus vigeſimus & ſequẽs.

IDEM *article* XIII. *Ibidem.*

Item, pource que l'on a faict depuis vn peu de temps officiers nouueaux pour examiner teſmoins,nous voulons que tels officiers ſoyent oſtez, & l'examination commiſe à bonne perſonne & ſuffiſant, ou à ceux qui ſeront eſleus du conſentement des parties, ſi comme deſſus eſt dict.

GLOSSA VNA.

1 ARticulus iſte 20.fuit expeditus ſuperius ar.3.ſed in ar.ſeq.21. ſtatuitur commiſſarios ad audiendum teſtes de nouo inſtitutos,eſſe abolendos, & ita fuerunt aboliti in reſſortu ſeu iuriſditione parlamenti Tholoſani, quia hoc erat valde damnoſum pragmaticis & partibus: nam partes quandoque per amicum ſine pecuniæ ſolutione commiſsionem faciebant, & examinationem teſtium, quod non licet per hos,qui emunt officia, coguntur enim poſtea eorum operas graui precio conducere.

Inquiſitores aboliti ſeu commiſſarij.

IDEM *article* XIIII. *Ibidem.*

Item, tous commiſſaires donnez ſur le faict d'vſure, ſur tranſgreſſion des ordonnances de noz monnoyes, faictes hors de noſtre Royaume, & ſur autres cas ſemblables, nous rappellons deſmaintenant, & ne voulons qu'il leur ſoit en rien obey, pour pourueoir à lettres qu'ils ayent ſur leſdits cas ou aucun d'iceux.

Articulus vigeſimus ſecundus.

GLOSSA VNA.

1 CAſſat & annullat omnes commiſsiones conceſſas ad inquirendum contra vſurarios, & tranſgreſſores ordinationum,ſeu monetarum,quia abutebantur.hi enim olim magna furta commiſerunt,& exceſſus, & fuit vnum genus pecuniæ exigendæ à regnicolis inter omnia alia quæ à miſeris hominibus inuenta ſunt, qui nunc durè in inferno, ſi non reſipuerint,crucientur.

Commiſſarij in vſurarios dati, reuocantur.

CHARLES VIII. *artic.* XXXVIII.

Item, s'il aduenoit que pour aucune cauſe vrgente noſtre dicte cour commiſt aucuns de noſdits conſeilliers, pour ouyr les parties ſur aucunes requeſtes,et icelles decider,

Articulus vigeſimus tertius.

decider, ordonnons que ceux qui ſeront commis, les decident & determinent; ſans en faire rapport à icelle cour, ſinon qu'il fuſt queſtion audict incident de quelque choſe, parquoy en iceluy iugeant par cautelle ou cauillation de la partie, le proces peut eſtre ſurceis & delayé.

GLOSSA VNA.

Conſiliarius cui eſt commiſſum audire partes decidere an poſſit.

1 IN iſto articulo deciditur, quòd ſi conſiliario curiæ negotium datum fuerit, vt partes ſuper incidenti audiat, & decidat, debet ipſe partes audire, & decidere negotium, nec debet referre curiæ, vt eam oneribus grauibus leuet. † Sed ſi commiſſum ſit ali-
2 cui, vt partes audiat, tunc non poterit decidere, ſed curiæ referre debet, poſtquam partes audierit. auth. ad hæc. & l. iudices. cum auth. ſeq. C. de iudic. nam cui cauſæ ſola cognitio commiſſa eſt, non poteſt eam decidere, aliàs forma commiſsionis non ſeruaretur. contra cap. cum dilecta. de reſcriptis.

Appellatur à conſiliario ad parlamentum.

3 Et quando conſiliarius decidit, ab eo appellatur ad parlamentum, ſicut de commiſſo ad committentem, vt ſuperius ſcripſi, per cap. ſi à ſubdelegato. de offic. deleg.

Eligitur cõmiſſarius ab ipſis partibus.

4 Nota quòd commiſſarius de conſenſu partium eligi per iudicem debet, ne quid ſuſpitionis prætendatur. cap. quoniam. vbi doctor. de probat. qui poſtea recuſari non poterit. Bald. in l. 1. in princ. C. de relationib.

Cõmiſſarius non mutandus.

5 Nec mutari. Bald. in l. 1. per illum text. C. de ſportul. & in l. fin. C. quomodo & quando iudex. Dec. in c. quoniam. col. 5. de probat. Bar. & alij, in l. cum ſententia. C. de ſent. & interloc. omn. iud.

6 Niſi ex noua cauſa. c. paſtoralis. de exceptionib. cap. inſinuante. de offic. delegat. cap. vt circa. de electio. in 6.

Officiũ commiſſarij in examinãdis teſtibus.

7 Notandum eſt commiſſarij officium in his maximè cõſiſtere, primò in teſtium examinatione. debet autem interrogare teſtem productum de ſuo nomine & cognomine, quę debet exhibere parti, ſi petat, vt quæcunque velit obiicere poſsit contra teſtes: vt dicit Guid. Papæ in ſtatu. ſi quis. in verbo, teſtes. col. 4.

8 Secundò, de ſtatu & conditione ſuæ perſonæ, ſi ſit artifex, cuiúſve artificij, nam ſi teſtis nobilem ſe dicat, vel clericum, magis ei creditur, quàm alteri ignobili, vel laico. l. 3. ff. de teſtibus. cap. clerici. 81. diſt. vbi glo.

9 Tertiò de ætate, cuius ætatis ſit is, qui deponere debet, quia ſi ſit impubes, regulariter non admittitur. l. 3. §. lege Iulia. ff. de teſtib.

Domeſtiũm teſtimonium reprobatur.

10 Quartò de habitatione ſua, vbi degit, quia ſi in domo producẽtis reprobari poterit tanquam domeſticus, ſi cum illo viuat ſuis impenſis. l. etiam. C. de teſtib. Maſuer. in tit. de teſtib. §. item commiſſarij debent. vbi dicit omnia in depoſitione teſtis ſcribenda.

11 Quintò an cognoſcat partes, de quibus agitur. §. ſi verò ignoti. in authen. de teſtib. collatio. 7. quod dicit neceſſarium eſſe in curia eccleſiaſtica, in curia verò ſeculari non ſeruari. Maſuer. in tit. de teſtib. §. item in curia.

12 Sextò an affectionem vel commodum ad partes habeat, vel in re de qua litigatur, vel ſi acceperint aliquid pro ferendo teſtimonio, quia tunc teſtimonium eorum non valeret. cap. licet cauſam. de prob. vnde dicit glo. in cap. fin. 2. quæſt. 4. quòd teſtis debet interrogari, quòd nec amore, nec odio, nec proprio commodo teſtetur. cap. quoties. de teſtib. ideo ſuper his interrogare debet diligenter commiſſarius teſtes.

13 Septimò interrogatur teſtis ſuper facto, ſuper quo producitur. not. in l. qui accuſare. C. de eden. & iurabunt teſtes veritatem pro vtraque parte dicere. q. non ſanè. 14. q. 5. gloſ. in d. l. qui accuſare. & c. fin. 2. q. 4.

14 Octauò de cauſa ſcientiæ. l. ſolam. C. de teſtibus. vt ſuperius dixi art. 17.

15 Nonò dictare teſtium dicta ſolet, & ea in ſcripturam redigere, vt ſuperius dictum fuit art. 17.

Cõmiſſarius legit depoſitionem teſtibus.

16 Decimò depoſitionem factam legit, vel prælegere facit teſtibus, vt addant ſi velint, & videant an ita ſcriptum ſit, ſicut depoſuerunt: vt in l. fideicommiſſa. §. 1. vbi glo. ff. de leg. 3.

17 Alia traduntur in ſtylo parlamen. in prima parte tit. de commiſ. cum duobus ſequentib. maximè in titul. ſequitur aduiſamentum eorum &c. hæc breui tractu prolixitatem vitans, & gratias Deo optimo maximo agens. Amen.

TRACTATVS

DE TESTIBVS, ET QVOT SVPER VNOQVOQVE FACTO EXAMINARI DEBEANT.

Des teſmoings, & combien ſur vn faict peuuent eſtre examinez.

Item, que lon ne pourra, en quelque matiere que ce ſoit, ſur vn meſme faict contenu es eſcritures & additions deſdites parties, produire, ne faire examiner que dix teſmoins pour le plus, & ne ſera contee vne turbe que pour vn teſmoin es cas qu'on a accouſtumé examiner teſmoins en turbe. Et les teſmoins qui ſeront examinez, outre ledict nombre de dix, ſeront reiettez. Et n'aura on eſgard à leurs dicts & depoſitions. Et auec ce ſera le commiſſaire qui aura examiné plus de dix teſmoins ſur vn meſme faict, mulcté à l'arbitrage du iuge, en l'auditoire duquel ſera rapportee ladicte enqueſte. Et ſi eſdictes eſcriptures & additions deſdictes parties y auoit articles faiſans mention d'vn meſme faict, nous ordonnons que les commiſſaires qui feront leſdictes enqueſtes, accoleront les articles faiſans mention d'vn meſme faict. Articulus vnicus.

GLOSSA I.

1 HVIC articulo conuenit art.14.& 15.ſupra titul.proximò.videlicet, *Teſtes ne*
ne vltra decem teſtes ſuper vno facto audiantur. Quæ deciſio *plus decem*
elicitur fortè ex c. cùm olim.primo.de priuil.ibi,presbytero Cardi. *recipiantur*
dedimus in mandatis, vt ſuper amiſsione ac tenore priuilegiorum *ſuper eodem*
2 teſtes reciperet,quos duceres producendos, qui fideliter redegit in- *facto ſtatu-*
ſcriptis depoſitiones decem teſtium iuratorum &c. † Ratio eſt vt *tum eſt.*
vitetur effrenata teſtium multitudo, vt inferius dicam, & duo hic *Ratio edicti*
ſtatuit. vnum in ſenſu directo, videlicet, vt vltra decem teſtes non *ne ultra de-*
audiantur ſuper vno facto. alterum in ſenſu contrario, vt decem *cē recipian-*
teſtes audiri poſsint ſuper quolibet facto, quia hic numerus vide- *tur teſtes.*
tur omnino ſufficiens, vt dicam infra in gl.5. & vt vitentur litis anfractus,& diſpendia ca.diſpen-
dia.de reſcrip.in 6.
3 Item per hoc verbum non poterit, *ne pourra*, non erit liberum commiſſario audire vltra de- *Cōſentiente*
cem teſtes,etiam ſi partes conſentiant,quia hoc verbum *ne pourra*, tollit poteſtatem,tam partibus, *etiam parte*
quàm inquiſitori.ibi,*produire ne examiner*.glo.in c.1.de reg.iuris.in 6.Bar.in l.Gallus.in princ.ff. de *tollitur po-*
liber.& poſth.c.1.de cauſ.poſſeſſ.ibi,nec nos contra partem inauditam aliquid poſſumus deffinire, *teſtas reci-*
& adeo hæc verba,*non pourra*,reſiſtunt actui,vt contra factum ipſo iure nullum ſit.Bal.in l.de his. *piendi teſtes*
col.1.ff.de tranſactionib.Tiraquel.poſt tract.de legib.connub.in glo.2. *plus decem.*
4 Etiam quando verba ſunt prohibitoria, partes non poſſunt illis verbis renunciare: vt docet *Partes non*
glo.1.in fin.in l.1.C.ne fideiuſſ. dotium dentur. quam probat Alex.in l.ſi conſtante.§.quoties.col. *poſſunt re-*
5 2.ff.ſolu.matri.Bal.conſi.288.pone ſtatutum.& docto.in l.paciſci. ff. de pact. † Etiam cum iu- *nūtiare ver-*
ramento non poſſent partes renunciare:vt docet Iaſon in proœmio actio. nu.22.Barba.conſil.38. *bis legis pro-*
præclarè.col.vlti.in 2.vol. *hibitorijs.*

En quelque matiere que ce ſoit.

GLOSSA II.

1 SIVE agatur de re prophana, ſiue eccleſiaſtica, in quibus caſibus iudex Regius co- *Laicus iu-*
gnoſcit, ſiue petitorio coram iudice laico ſuper re prophana actum fuerit, ſiue poſſeſ- *dex indiſtin-*
ſorio,& hoc ſeruari dicit Berber.in viator.iuris in practic.legum Regiar.in verſic.pro- *ctè prohibe-*
ductis igitur.& tam in curiis ſupremis quàm inferioribus, etiam coram iudicibus ba- *tur exami-*
ronum,vel aliorum dominorum hic text.ſeruatur:cum hic generaliter ſtatutum ſit, & verba ge- *nare plus de-*
2 neralia omnes comprehendunt.l.1.C.de ſacroſanct.eccleſ.l.à procuratore.C.manda. † In cu- *cem.*
riis tamen eccleſiaſticis hæc conſtitutio non ligat,vt ſcripſi in proœmio harum conſtit. in primo
tomo. etiam quia dictio *quelque*.quæ idem ſignificat quod quælibet, æquipollet vniuerſali. c. vt
circa.de elect.in 6.Alexan.conſil.115.in 2.volum.
3 In criminalibus tamen iudex ad inueniendam innocentiam rei ex officio poterit etiam vltra *In crimina-*
decem recipere,non verò ex parte accuſatoris.l.1.§.ſi quis vltro.ff.de quæſtio.Hippol. conſilio 39. *libus integ-*

dominus

dum etiã vltra decẽ examinantur. Areſtum.

dominus facit.l.fin.vbi docto.ff. de feriis.etiam poſt repetitos teſtes, quod recolle dicunt, poterit accuſatus producere alios reſtes eos alibi fuiſſe deponentes: vt iudicauit Senatus hoc anno 1551. die 24. Aprilis, licet iſta repetitio ſeu confrontatio æquipolleat publicationi teſtium, tamen per indirectum poſt publicationem probare quis poteſt.cap.ex teoore.& cap.fraternitatis. vbi docto. de teſtibus.

4 Idem quando ego ſemel petiiſſem viginti ex centum mihi debitis,quę obtinui,per l.quidam. ff.ſi cert.petat.ideo ſi reſiduum petam, poteto probare per alios reſtes, licet vltra decem, ſi in prima petitione produxerim decem, & eſt bona cautela:vt dicit Matheſil.ootab.116.nota quòd ſi ex centum &c.

5 Tertius tamen de nouo veniens poterit alios teſtes producere, licet priocipalis decem produxerit.vt docet Bart. & Imo.in l.ſi perluſorio.§.1.ff.de appel.& docto.in c.cùm ſuper.de re iudic. non poterit tamen pro ſe hic tertius vltra decem producete per iſtum text. & vide quæ ſcripſi in tractatu, de areſtis & opponentibus contra ea infra. (Poterunt etiam io cauſa regia vltra decem produci, per literas tamen regias ſi coonceſſum fuerit, vt cenſuit Senatus Pariſienſis, in cauſa pendente ioter Decanum & Capitulum Pariſienſ. ex vna, & procuratorem regium ex altera: per quod decretum fuit permiſſum vtrique producere viginti reſtes, nonobſtanre hac ordinatione anno 1382.die 28.Decembris,quia oon debet licere actori quod noo licet reo per regul.iuris.)

Sur vn meſme faict contenu es eſcriptures & additions deſdictes parties.

GLOSSA III.

Vnum facti app llatione quid ueni.i.t.

1 VNVM factum hîc non tantùm vocamus factum priocipale,ſed & voumquodque factum,quod probari debet,ad obtinendum ſuper facto principali, vtpote mutuaui tibi centum aureos, ecce factum principale:pono in articulo quod miſiſti talem nuncium ad rogandum me,vt ego illi mutuarem,ecce aliud factum.

2 Item illi promiſi, quòd tibi ſoli pecuniam præſtarem, ecce aliud factum, ad hæc quod in domo Claudij mutuaui præſente Claudio,& ſic de aliis ſuper quolibet articulo, non potero audire vltra decem reſtes, & non dicit quòd decem teneatur quis audire, ſed ſufficit probatio duorum

Ratio cur producãtur plures teſtes.

3 vel trium. l. vbi. ff. de teſtibus. † Sed plures ideo producuntur,eo quòd vnus vel alter poteſt reprobari, & poſtea imperfecta remaneret probatio, ob id vſque ad decem produci, & audiri poterunt ſuper quolibet facto: vide quando dicatur vnum factum, in l.nunquam plura.ff.de priua. delict.& in l.vulgaris.de furt.& in l.ſi familia.de iuriſd.omn.iudic.& in cap.fraternitatis.de teſtib. clem.2.illo titul.

Produire.

GLOSSA IIII.

Citati debẽt eſſe teſtes, non verò ſpõtanee ſe gerere.

1 PRoducendi ergo teſtes à parte ſunt.l.produci.cum l.ſeq.ff.de teſtib.alioqui ſi teſtes ſine productione & citatiooe ſe ingererent, eiſdem non crederetur tanquam ſuſpectis. l.quæ omnia.§.1.ff.de procur.Bar.in l.poſt legatum.§.his verò.ff.de his quib.vt indign.

2 † Quia ſic voluntatiè deponens præſumitur inimicus.capit. cùm P.manconella. vbi Panor.de accuſ. Hippol.in l.vnius.§.ſeruo.not.primo.de quæſtio.ff. vbi idem dicit in eo qui proſequitur homicidium, quando ſua non intereſt, vt is videatur feciſſe illud, cùm ſe ingerat, & iudex dicitur ſuſpectus,quando ingerit operam ſuam.glo.in c.paſtoralis.in verbo,plures.de reſcr.

Ne faire examiner que dix teſmoings pour le plus.

GLOSSA V.

Indefinita licèt ia producendi teſtes cur redacta ad decẽ teſtes ſit.

1 DE iure Digeſtorum quot teſtes eſſeut recipieodi,non erat expreſsè ſtatutum, nec prohibitum, ſed ex æquo ac bono iudices arbitrabantur, & eum ſolum numerum teſtium,quem ueceſſarium eſſe ſentiebant,patiebantur,ne ſcilicet effrenata poteſtate ad vexandos homioes ſuperflua caterua teſtium protraheretur.l.1.in fin.ff.de teſtib.

2 † Sed conſtitutiones principum ſtatuerunt teſtimonium duorum vel trium in voo caſu ſufficere. Quid eſt enim quod non abundè intra præfinitum numerum ſolers quæſitor inueniat? l.

3 quoties. C.de naufrag. lib.11. Maſuer.in tit.de teſti.in §.item ad refrenandum. † Et vt lites abbreuientur,& vitetur cõfuſio,multiplicatio ſcripturarum, & quare potius decem,quàm vndecim, vel alium numerum ſtatuit,quia hic numerus videtur ſufficiens,etiam quia ſic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas.§.furtiue.de vſucap.in inſti.& l.noo omnium.ff.de legib.

Effrenata multitudo quæ dicatur.

4 De iure verò canooico effrenata tantùm reſtium multitudo reiiciebatur, vt quæ numerum quadragenarium excedat.c.ſignificauerunt.& ſeq.de teſtib.de hac effrenata multitudine loquitur Ludo.Roma.in repe.l.ſi verò.§.de viro.col.42.fallen.45.ff.ſolu.matr.

Decem tantum teſtes

5 Hodie verò hac lege Regia decem tantum reſtes in curiis ſecularibus ſuper vnoquoque facto recipiuntur,& examinantur, per cap.cum olim.de priuileg. vnde ſi decem teſtes examinentur

ſuper

ſuper omnibus articulis, alij præter hos examinari non poterunt, ſi verò pars velit ſuper quolibet
articulo factum continente, vt decem examinentur, ei liberum erit per hunc text.
6 Siue articuli ſint ſpeciales, ſiue generales, etiam tunc decem ſufficient: vt cenſuit Senatus: prout
refert Io. Gallus in q. per areſta. q. 163. areſto 12. de primò impreſsis.
7 Itaque partes ſuper vnoquoque articulo decem producere non impedientur, & ſi non depo-
nant ſuper illo articulo, ſuper quo producti ſunt, tamen poterunt ſuper alio deponere, & valebit
8 teſtimonium illorum. † Et ſi fortè teſtes quidam ſuper vno articulo deponentes, reprobati
fuerint, alij aderunt, & coadiuuabunt depoſitionem aliorum, ita habetur in ſtylo parla. in tit. ſequi-
tur aduiſamentum eorum &c. §. item ſuper.

examinandi ſuper quolibet articulo: Areſtum.

9 Intellige ſiue examinentur viri, ſiue mulieres, nam cùm ipſæ (extra teſtamentum, & quoſdam
alios caſus) teſtes eſſe poſsint. c. 3. de teſti. l. qui teſtamẽto. §. mulier. ff. de teſta. l. ex eo. ff. de teſti. ergo
ſufficiet vt decem examinentur, tum ad vitandum effrenatum numerum, tum etiam quia hic nu-
merus videtur ſufficiens, quòd denarius numerus ſit Deo ſacratus, cum ſit perfectus, vt ſcripſi in
10 §. 1. in gl. decem. de mand. apoſtolicis in concor. Franciæ. † Nec quidem vndecim producere
poterit ſuper vno, licet non produxiſſet niſi duos vel tres ſuper altero, ne fiat fraus legi, & vt effre-
natus vitetur numerus. l. fraus. ff. de legib.

Fœminæ vltra decẽ repellantur à teſtimonio.

Et ne ſera comptee vne turbe que pour vn teſmoing es cas qu'on a accouſtumé examiner teſmoings en turbe.

GLOSSA VI.

1 TOllit dubium, ſi quis probet vnum articulum per turbam decem teſtium, vel vltra, an poſsit alios producere, & reſpondet turbam pro vnico teſte annumerandam, ſcilicet in caſibus in quibus teſtes in turba recipiuntur.

Turba vnius tãtum vicem teſtis gerit.

Et Bud. hæc teſtimonia in turba emiſſa, confuſa vocat, quæ forſan propriè magis tumultuaria, quaſi in tumultu recepta dici poſſent. Turba autem eſt decem ad minus. l. prætor. 2. §. turbam. ff. vi bono. rapto. quamuis Dec. in cap. 1. de teſtib. dicat minorem numerum ſufficere arbitrio iudicis.

Cõfuſa teſtimonia ſecundum Bu. At magis tumultuaria dici poſſunt.

3 Quæro qui ſint caſus conſueti per turbam probari? Reſpon. conſuetudines & vſus per tur-
bam probari ſolent, & non per teſtes ſigillatim de ſtylo Franciæ, ac modus vtendi. Io. Fab. in l. 2. in
verſi. circa quintum. C. quæ ſit lon. conſue. & in §. ex non ſcripto. de iure nat. in inſti. & Boer. in §.
2. de conſue. matr. in conſuet. Biturig. Maſuer. in tit. de proba. §. item conſuetudines. & in ſtylo Bi-
4 turicen. vltra triginta teſtes pro vna turba non ſolent adduci. † Et probatio recipitur vſque
ad tres turbas, & non amplius, vt eſt in titulo *des delais des productions des teſmoings*, articu. 4. in
dicto ſtylo.

Qui actus per turbam probandi.

Probatio recipitur vſque ad tres turbas.

5 Idem in ſummariis, & tunc non requiritur alia publicatio, vt docet Bal. in l. prolatam. C. de ſenten. & Lanfranc. in c. quoniam. in verb. teſtium. col. 2. de proba. & in probanda nobilitate quo ad nominationes & beneficia ſcripſi. in §. cùm verò. de collat. in concorda. ſed ibi ſufficiunt quatuor teſtes.

6 Cœtus vel rixa duorum eſt. d. l. prætor. §. turbam. collegium tres faciunt. l. Neratius. vbi ſcripſi.
ff. de verb. ſign. c. 1. de elect. vbi duo faciunt congregationem, & quinque coadunationem. Alber. in
7 l. prætor. † Decem oues aut quinque porci faciunt gregem. l. vlt. ff. de abig. ſi tamen ſint mil-
le & vltra non deſinit eſſe grex. l. grege ff. de leg 1. & 2.

Cœtus, collegium, coadunatio quid importent.

Et les teſmoings qui ſeront examinez outre ledict nombre de dix ſeront reiectez.

GLOSSA VII.

1 SIue ex officio recepti fuerint, ſiue ad partium petitionem quia hic omnino prohibet in ciuilibus, alioqui ſemper iudex vltra numerum hic taxatum recipere poſſet, & ſic poſſet hanc legem eludere, quod neutiquam fieri debet. l. ſi prætor. ff. de iud. quia numerus hic taxatus videtur ſufficiens, ideo non eſt per iudicem ampliandus, nec debet eſſe iuſtior lege, vt dicit Bal. in c. tranſlato. de conſt. Hippo. conſi. 39.

Iudex an poſſit ex officio ampliare numerum decem teſtium.

2 Vnde pars antequam produeat teſtes, debet cum eis loqui an, & quid de illa re ſciant, & legere coram illis articulos, ſuper quibus ipſos producere velit, & poſtea ſcribere ſuper quo articulo deponere poterunt, & dare iudici paruam ſcripturam continentem, Interrogetur talis teſtis ſuper 1. 2. 4. 6. 12. item talis ſuper 3. 5. 7. 8. 10. & ſeq. vt ſcribit epiſcopus Vauren. in ſuo tract. de ritu iud. tit. qualiter actor probabit. & Pau. in l. a. colum. 2. C. de iura. propter calum. dando. Specul. in titul. de aduoc. §. nunc tractemus. verſicul. facto autem. & in ſtylo parlament. titul. penult. 1. partis. §. item præcaueat.

Modus instruendi teſtes.

3 Et nota, quòd licitum eſt inſtruere teſtes, vt apte & aperte deponant, dummodo non inducan-
tur ad mentiendum, vel vt à veritate diſcedant, & licet talis teſtis diceret ſe inſtructum à parte.
4 † Non tamẽ eo ſolo repelleretur tanquam ſubornatus, quia intelligitur de licita inſtructione.

Inſtruere teſtes an ſit licitum.

Bal.& Iaco.in l.vlt.in fi.ff.de fer.& Bal.in l.fi.C.ſi ex fal.inſtrum.& in c.licet.col.6.de proba. {melius eſt tamen vt oon dicat.}

Precibus an liceat induce re teſtem.

5 Precibus etiam poteſt rogari teſtis,vt veritatem deponat,nec per hoc dicitur ſe ingerere.Pan. & Dec.in c.1.de teſtib.& in cap.cùm in ſua.de ſponſalib.

Subornans teſtes punitur.

6 Non tamen licitum eſt teſtes ſubornate,& eos à veritate deuiate, alioqui eadem pœna punitur ſubornans,qua tenebatur is,qui ſalſum depoſuit.l.omnes.in prin.vbi glo.C.de hęre.l.culpa.de maleſi.Iacob.de bello viſu in practi.rub.de cauſis etimina. nu.45. quod facit ad ordinat.reg.inſtati.*des faux tabellions , notaires & teſmoings.* {Neque poſtquam depoſueriot debent partes inquirere quid teſtes depoſuerint,& ſi inquirant partes,hoc non debent teſtes reuelare, cùm iſta ſecreta ſint antequam publicatio fiat.c.fraternitatis. de teſtib.c.cum dilectus de fide inſtrum.& ſic ceoſuit Senatus anno 1394.die 16.Auguſti.vt in lib.conſilij continetut.}

Et n'aura lon regard à leurſdictz & depoſitions.

GLOSSA VIII.

Reijciuntur teſtes qui excedunt numerum decem teſtium.

1 ERgo qui ſupta oumerum decem recipiuntur,omnino reiiciuntur, & pars poterit petere,vt reiiciantur,& ſi pars non peteret,tamen iudex non debet eorum teſtimonia le-
2 gere per iſtum tex.nec quidem lecta teſtimoma huiuſmodi facetēt indicium. † Ideo nec ſolent legi in curiis Franciæ, quæ numetum decimum excedunt, & fruſtra legerentut poſtquam nil proſunt.facit l.1.ff.de his quæ in teſta.delen.

Meliores teſtes producēdi priori loco.

3 Imò etiam ſi melius probareot quàm primi,reiicientur,ideo pars cauta eſſe debet, vt priori loco,meliores teſtes audiri curet, oempe primi teſtes imperfecte factum narrantes & partium conuentionem,nil probant,& tamen hi qui vltra numerum ſunt repelluntur.glo.in l.Lucius.ff.de his qui no.infa.facit tex.in ca.cum clamot.de teſtib.Iaſ.in l.eleganter.ff.de cond.indeb. Alexa. conſil. 94.viſo proceſſu.in 6.volu.

4 Etiam ſi de nouo veniſſeot ad notitiam prodocentis,quamuis aliæ exceptiones ſint recipiendæ,non tamen teſtes.c. paſtoralis. de except. quia imputet ſibi, qui tot teſtes audire fecit, nil ad rem facientes per iſtum text. dicentem oon habendam rationem ad eos, qui auditi fuerint extra numerum.

5 Etiam ſi viri ſancti eſſent,& integri ſtatus,quamuis aliàs multum iſtis deferatur.c.niſi. de præben.c.pen.de præſumpt.

Supernumerarij teſtes nec ui literarum Regiarum recipe rentur.

Areſtum.

6 Nec quidem reciperentur per literas Regias,nec comprobandæ literæ eſſent, ſi eſſent impetratæ contra hanc legem Regiam,alioqui quotidie ſic impetratentur,& nulla lex Regia firma eſſet.cootra l.leges.C.de legib.vide tamen Berber.in viator.iuris.in pract.leg.reg.verſi.ſexto. exami-
7 natus.ibi, aduerte &c. † Si tamen vnus haberet priuilegium contra hanc ordinationem, poterit aduerſarius ratione æqualitatis iu iudicio ſetuandæ tot producete teſtes, quot alter habens priuilegium produxit.arg.c.1.de iud.in 6. & non debet licere actoti, quod non licet reo,pet regu. iuris.& ita cenſuit Senatus 1508.die 9.Decembris.

8 Imò etiam iſti qui ſunt vltra numerum præſtitutum oon iuuabunt in aliquo alio teſtes, qoi de numero ſunt,ſi forte reprobati,vel aliàs inhabiles fuerint,cùm hic text. dicat eorum dicta reiicienda,& eorum oon habendam rationem,haberetur autem tatio ad eos, ſi iuuarent, vt eſt gloſ. io c.duobus. de reſcrip.in 6. vbi quod noo poteſt teſtibus probari, poteſt tamen illis iuuari, ſed non in hoc caſu, cùm hic ſit prohibitum, quamuis aliàs inhabiles iuuentut per habiles.l. ſi quis. §.ſed ſi omnes.ff.de eden. & oumerus interdum ſuppleat.l.tertia.§.eiuſdem.in verbo, oumerus. ff. de teſtibus.

Et auec ce ſera le commiſſaire qui aura examiné plus de dix teſmoings ſur vn meſme faict, mulcté à l'arbitrage du iuge, en l'auditoire duquel ſera rapportee ladicte enqueſte.

GLOSSA IX.

Cōmiſſarius recipiens teſtes ſupernumerarios punitur.

1 MVlctari ergo debet is,qui vltra decem teſtes recepit, quia fecit contra hanc legem Regiam hoc prohibentem, & omnis qui non feeerit legem Regis, diligenter iudicium erit de eo.1.Eſdræ cap.7.ſcripſi in tracta.nomina.quæſtio.19. quomodo puniatur non obediens Regi.

Teſtiū priorū depoſitio non uitiatur ob ſupernumerarios.

2 Et ſic vtile per inutile non vitiatur in diuiduis,quia numerus decem teſtium valebit, & teſtes vltra iſtum numerum inutiles erunt.glo.in l.pecuniæ.ff.de vſur. & docto.in l.certi.§. quoniam. ſi certum pet.& in regu.vtile. de regu.iur.in 6.Iacob.in l.3.§.lege Iulia.col.2.ff.de teſtib.Hippo.in l.fi. num.42.ff.de iuriſ.omo.iud. vbi multa adducit an ſententia lata pet iudicem vltra iuriſdictionem ſuam ſit in totum nulla.

Inquiſitor audiat decē teſtes ſuper quolibet articulo.

3 Poterit tamen cogi inquiſitor ad audiendum deeem teſtes ſuper quolibet facto, alioqui pars appellare poterit à deuegatiooe cùm ſit grauata,eo quòd iſte text.hoe permittat.argu.l.Pompo.§. ſi quis.ff.de procur.Spec.in titu.de teſte.§.reſtat.infin.

Et ſi

Et ſi eſdictes eſcritures & additions deſdictes parties, y auoit articles faiſans mention d'vn meſme faict, nous ordnons que les commiſſaires qui feront leſdictes enqueſtes accoleront les articles faiſans mention du meſme faict.

G L O S S A X.

1 ET ſic per iſtum tex. ſi partes repetant vnum & idem factum in pluribus articulis, ſuper qunlibet articulo non audientur decem teſtes, ſed omnes iſti coniungentur, & ſuper his omnibus idem factum habentibus decem tantum recipientur, & examinabuntur teſtes, quia hi plures locò vnius habentur, & idem factum eſt, nimirum ſuper quo non debent niſi decem teſtes recipi, ſed poſſunt cogi, vt deponant, vt per totum titulum de teſtib. cogend.

Facti unum pluries repetiti non niſi unius uicem tenet.

2 Etiam ſi quis iuraſſet non deponere pro aliquo, poterit inuitus cogi non obſtante iuramento, quod eſt contra bonos mores. tex. in l. 2. §. ſi quis in iudicio ff. ſi quis cau. & in c. peruenit. 1. de teſti. cogen. & Felin. in c. ſuper. col. 11. de reſcript.

Iurans non deponere pro alio cogitur.

3 Notandum eſt quòd ſi pars minetur teſtibus, ne deponant, malam præſumitur habere cauſam, & eam perdere debet, quia ſubtrahit probationem. Ang. in l. ſatis aperte. C. de proba. Hippo. in rub. de proba. fol. 24. col. 2. in vltima ſpecie probatio. vide tamen Fel. in c. cùm venerabilis. col. 5. num. 21. de excep.

Minas teſtibus malam cauſam fouere præſumitur.

4 Aduertere debet commiſſarius, vt depoſitionem completam legat teſtibus alioqui non valebit eorum depoſitio. gloſſ. in l. fideicommiſſa. in prin. ff. de leg. 3. Bal. in l. fi. C. plus val. quod agi. & hoc fit, vt per relationem dictum eorum compleatur, & error ſi quis ſit remoueatur, & vt teſtis addat, ſi quicquam omiſerit. vt dictum fuit artic. vlt. titul. proximo.

Depoſitio perlegenda eſt teſtibus.

5 Dicet quis, vbinam ſit facienda teſtium examinatio? Reſp. in loco non ſuſpecto, ideoque non in domo producentis examinari debent, quia ab illa parte in cuius vtilitatem examinantur poſſent ſubornari in ſua domo, vel depoſitiones & dicta poſſent clam auſcultari, necnon ipſis teſtibus minari. Bal. in rub. de iud. col. 2. in 2. lectura.

Locus examinandi teſtes qualis eſſe debeat.

6 Dicit tamen Bar. poſſe examinari in quolibet loco honeſto etiam in eccleſia: in l. 2. C. de ſa. ſan. ecc. quod intelligerem quando alius locus honeſtus aut opportunus non inueniretur, aliàs ſecus. arg. c. 1. de fer. & l. fi. C. illo tit. & c. decet. de immu. eccle.

7 Etiam quæro an examinatio poſsit fieri die feriata? reſp. ſic, ſed non receptio iuramenti. gl. ſing. in cle. 1. de off. deleg. quam ſingu. no. Lanfranc. in repe. cap. quoniam. in verb. teſtium: col. 2. de proba. hoc tamen non eſt ſecundum Lucam teſte Maſuer. in rub. de teſti. §. item teſtes, ſed hoc ſolitum eſt fieri, nec quidem reprehendendum, cùm beati dicantur qui faciunt iuſtitiam omni tempore, in euang.

Feriatis diebus an liceat teſtes examinare.

8 Adde quòd hæc examinatio ſecretè fieri debet. l. nullum. C. de teſtib. vnde ſi iudex teſtem examinaret palam, non valeret eius dictum. gl. fin. in c. quia propter. in verb. ſecretè. de elect. in 6. vel coram turba. Spec. in ti. de teſte. §. nunc tractandum. in prin. & verſi. ſed pone. Guido Papæ in ſtatuto ſi quis. in verb. teſtes. fo. 28. col. 4. niſi in caſibus à iure permiſsis.

Secretè debent examinari teſtes.

9 Item extenſè debet commiſſarius deſcribere dictum teſtis, non verò per relationem ad alium, vt talis teſtis depoſuit ſicut primus, vel ſecundus. Bar. & alij in authen. ſi quis in aliquo. C. de eden. Guido Papæ in ſtatuto ſi quis. in verb. teſtes. tract. de reprob. teſtium. his nunc contentus, Deo gratias ago immenſas.

Extenſè dicta cuiuſque teſtis ſunt deſcribenda.

TRACTATVS

DE REPROBATIONIBVS TESTIVM.

Des reproches des teſmoings contrediƈtz,& ſaluations.

CHARLES VII. *article* XCIX.

Articulus primus & ſecundus.

Item,& ordonnons qu'apres l'enqueſte deſdiƈtes parties receue pour iuger,leſdiƈtes parties ſeront tenues de bailler leur reproches dedans huiƈt iours apres ladiƈte reception,s'aucunes en veulent bailler,ſans eſperance d'auoir autre delay,ſinon que par noſtrediƈte cour pour grande & euidente cauſe y fuſt autrement pourueu.

Idem article XXXIIII. *touchant le ſtyle.*

Item,ordonnons que quand aucune enqueſte ſera receue par noſtrediƈte cour, les parties ſeront tenues de bailler lettres & reproches,dedans trois iours apres ladiƈte reception faiƈte,s'aucunes en veulent bailler,ſans eſperance d'auoir autre delay:ſinon que par noſtrediƈte cour,par grand & meure deliberation, comme diƈt eſt,y ſoit autrement pourueu.

GLOSSA VNA.

Optimus teſtis quis dicatur.

1 ISTAM materiam abundè tractaui in alio meo tracta.de reprob. teſtium,& ſalua.ob id tantùm hic proſequar tex. harum ordinationum, ne repetam ea,quæ fuſius ibidem ſcripſi. 2 † Sed quis dicatur optimus teſtis, interrogatus Demoſthenes ſic ſcribit:Optimus teſtis eſt,qui beneficiis non fuerit obſtrictus, ſed abſque in alios beneuolentia coram iudicibus loquitur. iuriſperiti autem dicunt optimum teſtem eum, qui aliqua exceptione repelli non poteſt, & dicitur omni exceptionè maior.gl.in verb.maiores.in c.1.de conſangui.gloſſ. in §. item verborum.in verb.idoneos.de inu.ſtipu.in inſti.

Prohibitorum eſt hoc edictum.

3 Sciendum eſt quòd regulariter omnes ad teſtimoniũ admittuntur niſi ſint à iure prohibiti.l.1. ff.de teſti.Hoſt.in ſumma illius tit.in decre.vnde oportet quòd repellãtur à teſtimonio vel expreſsè,quando ſcilicet hoc à parte petitur,vt à teſtimonio repellãtur,& tunc dicũtur reprobari.c.teſtimoniũ.ibi meritò reprobantur.de teſti.c.præſentiũ.§.teſtes.illo ti.in 6.l.Lucius.ff.de his qui no.infa.

4 Tacitè reprobantur eo ipſo quòd iudex contra ipſos iudicat,vel eos repellit. glo. in verb.reprobaſſe.c.ſuborta.de re iudic.

Reiiciendi quando ſint teſtimonia.

5 Quando iſta reprobatio teſtium obiicienda ſit? Reſpon. pars in productione teſtium contra ipſum facta debet proteſtari, quòd non conſentit, & quòd ſibi liceat reprobare tempore & loco. tex.in authen.ſi quis teſtibus.vbi doct.C.de teſtib.

Proteſtatio in teſtimoniis quid proſit.

6 Et proderit hęc proteſtatio,quia teſtis auditus poterit reprobari, & poſtea nullã faciet fidem, nec quidem indicium:alioqui contra,vt dicit Hippo.ſingu.198. teſtis.quia illa proteſtatio conſeruat ius,& habetur ac ſi teſtis non fuiſſet auditus,nec receptus.§.ſi verò dicatur.in aut.de teſti.coll. 7.Are.in c.ex parte A.de teſti.

Proteſtatio quando noceat.

7 Non poterit tamen pars,quæ proteſtata eſt de reprobando illum,eo quòd nititur cum impugnare,illius iuuari teſtimonio.reg.ex eo.de regu.iu.in 6.niſi in quinque caſibus quos ponit Fel. in 8 c.præſentium.eo. † Ideo pars debet proteſtari,quòd ſibi ſit licitum obiicere contra teſtes, ſi bonum ei videatur,& tunc teſtimonium poterit illi prodeſſe.Inn.in c.præſentium. de teſti. & Maſuer.in ti.de teſti.verſi.item ſi quis teſtetur.& Io.de Graſsis.in tract.de ſubſtan.procu.verſi. in perſonis teſtium.

Quouſque teſtes reprobare ſit licitum.

9 Et ſic teſtes reprobari,& reiici debent vſque ad receptionem atteſtationum,ſed poſtea non.c. 10 præſentium.de teſti.in 6.Maſuer.in tit.de proba. verſi.item de ſtylo. † Quod eſt verum ſi proteſtatio fuerit facta tempore iuramenti teſtium, & reſeruatio fuerit etiam per commiſſarium facta de conſenſu partium ſecundum eum,& ſic coram commiſſariis oportet tradere teſtium reprobationes, vel debet per ipſos commiſſarios reſeruari, quòd in fine teſtimoniorum dari poſſint,vt fuit dictum pro do.Petr.Bouchet contra mercatorem equorum,vnde Maſsiliæ non fuit receptus in curia ad reprobationem teſtium,eo quòd eos non reprobauerat coram commiſſariis,vt eſt in quæſtio.per areſta per Io.Galli.q.116.coram commiſſariis &c.

Areſtum.

Saluatio teſtium.

11 Et cùm reprobatur à parte aduerſa,licet producenti eos excuſare, ſeu vt dicunt, ſaluare, teſte Guido.Papæ in deci.Delphi.q.500.actor.& in ſtatu.ſi quis iu verb.teſtes.col.2.facit cap. licet.2.de

teſti.&

teſti.& c.licet Hely.& c per tuas.ſequ.de ſimo. & de hoc abundè ſcripſi in tract.de reprobatio. & ſalua.teſtium.

12 Pręptrerea reiectio teſtium fieri poteſt,etiam ſi teſtes ex officio curię auditi ſint,& ſuper ſactis ſecretis extractis ex ordinatione curiæ. ſic fuit conclusum in parua inquiſitionum camera anno 1533.die 30.Maij.

Reiectio teſtis etiam ex officio curie auditi fiat.

13 Idem ſi teſtes auditi ſint ad perpetuam rei memoriam.c.ſi.vt lite non conteſta.

14 In ſummariis autem reprobationem non recipiendam ait Fel.in c.veniens.nu.13. cum ſequ. de teſtib.ſed non ſeruatur paſsim in Gallia,in qua vbi præiudicium infertur irreparabile,quamuis ſummatim tractandum ſit,admittentur tamen reprobationes,vt docet Imber. in inſt.Foren. lib.1. §.deinceps. & in §. ſeq. vbi dicit cùm in retinendæ poſſeſsionis interdicto de ſequeſtratione contenditur, & contradicta & contradictorum diſſolutiones procul arcentur, vt pronunciatum eſt ſecundum eum in iuridicis conuenti Picta.die 21.Octobris.1532.

Areſtum. Reprobatio an locum obtineat in ſummariis. Areſtum.

15 Nota quòd receptionem teſtificationis pars aliquando impedit,tum primò quòd iurati teſtes non fuerint,vt docet text.in l.iuriſiurandi.C.de teſti.c.tuis.illo tit.& dixi tract.ſuperiore.

16 Item non citati.c.2.de teſti.& ſic ſe ingeſſerunt, & qui ſe ingeſsit, ſuſpectus eſt.l. quæ omnia. §.1.ff.de procur.

17 Vel quòd vocata non fuit pars ad videndum iurare,& recipere teſtes.c.ſi quando.C.de teſti.
18 & art.12.ſupra tit.1.dictum extitit. † Et ſi apparitor referat verbo ſe citaſſe partem, & teſtes,
non valet relatio,& ex hoc vidi teſtificata impugnari,quia in citatione teſtes requiruntur,de quibus non apparet per nuncij relationem,vt dixi ſupra tracta.de citatio.art.1.

Receptionẽ atteſtationũ an & quãdo pars impedire poſsit. Receptio teſtium impeditur ex defectu citationis.

19 Vel auditi fuerunt teſtes in publico,non vnus poſt alterum,& in ſecreto,vt fieri debet.l. nullum.C.de teſti.gl.in c.quia propter.de elect.in verb.ſecretę.Guido in ſtatuto ſi quis.in verb.teſtes. dixi in titu proximo.in glo.vlt.

20 Seu quia inquiſitor non ſcripſit niſi depoſitionem primi teſtis,& in aliis ſcripſit,idem depoſuit Titius ſicut præcedens,quia teſtis depoſitio cuiuſlibet extenſæ debet ſcribi, teſte Guido.Papæ in ſtat.ſi quis in ver.teſtes.col.7.& Io.Sanſon in ord.Turonen.fol.36.

21 Item quòd die aſsignata non iurarunt teſtes,ſed alia die,quod non valet.l. & poſt peremptorium.ff.de iud.& c.conſuluit.de off.deleg.vbi doct.

Iuramentum teſtis nõ niſi die aſsignata præſtãdum.

22 Item quòd teſtes fuerunt examinati ſine adiuncto & collega, licet datus eſſet quod non valet.doct.in c.præſentium de teſti.

23 Item quòd teſtimonia fuerunt alibi facta,quàm vbi decretum erat per iudicem facienda eſſe, nam dictum erat quòd teſtes Aureliæ reciperentur,& audirentur, & tamen auditi ſunt Bleſis, aut in alio loco.

Locus parit vitium in teſtimoniis.

24 Et quòd parte opponente teſtes fuerunt auditi in domo partis aduerſæ, tunc ratione ſuſpicionis impedietur teſtimoniorum receptio.argu.l.apertiſsimi.C.de iud.Iaſ.in l.certi. condictio. §. quoniam.col.penul.ff.ſi cert peta.

25 Non poterit tamen reprobari eo quòd examinatio facta eſt in eccleſia, ſi non ſit alius locus commodus.Bar.& alij in l.2.C.de ſacroſan.eccl.c.decet.de immu. eccle.in 6. vel in alio loco non ſuſpecto.Bal.in rub.de iud.col.2.in 2.lect.decre.

In eccleſia præſtitum teſtimonium an vitietur.

26 Et poteſt fieri hæc examinatio etiam die feriata in honorem Dei,ſed non iuramẽti receptio.
glo.ſingu.in clemen.vna de offi.delega Lanfranc.in reper.cap. quoniam contra. in verb. teſtium.
27 colu.2. de probat. † Tamen poterit etiam reprobari & impediri receptio ſi commiſſarius
non legit,vel legi fecerit depoſitionem teſtiũ.per gl. in l.fideicommiſſa.§.1.vbi addidi.ff.de lega.3.
28 & inferius dicam. † Aliis in multis caſibus impeditur atteſtationum receptio,qui elici poſſunt ex Spec.in tit.de teſte.alia hîc non proſequar.

Feriata die an liceat examinare teſtem.

29 Opponi etiam poteſt,ſi in cauſa ciuili iudex criminalis atteſtationes confecerit,& nullę fuerunt declaratæ à Senatu anno 1526.die 19.Aprilis reſeruato intereſſe parti,quamuis confectę fuiſſent de partium conſenſu, & impetrata commiſsione generali ad inquirendum. & hoc not. in l. ſolemus.§.latrunculator.ff.de iud.

Teſtificata à iudice criminali facta in ciuili nulla. Areſtum.

LOYS XII. *article* XXXVIII. *des publices* M.D.XII.

Item,auons ordonné & ordõnons,qu'es ſieges de noſtredict Royaume,eſquelz y ha publication d'enqueſte,auant ladicte publication les parties bailleront (ſi bon leur ſemble) leurs reproches de teſmoings: apres laquelle publication n'y ſeront aucunement receuz.

Articulus tertius.

GLOSSA VNA.

1 POſt publicationem & concluſionem in cauſa non recipiuntur obiectus teſtium, nec reprobari teſtes poſſunt per iſtum tex.& in c.licet cauſam.de prob.& in c.pręſentium. de teſti.quia præſumitur pars ex malicia opponere,poſtquam tandiu diſtulit vt ibi.
2 Niſi fuerit antea proteſtatus, vel de nouo venerit ad ſuam notitiã, quod iuramen-
3 to ſuo probari poterit c.præſentium.facit c.paſtoralis.de excep. † Si tamen iudex teſtes receperit, ſi pars iurauerit de nouo teſtes veniſſe ad ſuam notitiam, & ſi poſsit probari non de nouo

Obiectus teſtium non recipiuntur poſt concluſionem.

veniſſe,non valebit depoſitio,quia iuramentum intelligitur tacite,ſi ita ſit.l.ſi.ff.qui ſatiſd. cogan. c. & ſi Chriſtus.de iureiur.Pau.Caſt.in l.ſi cum patruo.C.cõmunia vtriuſque iudic. Hippo. ſing. 297. teſtes, vel niſi fuerit impeditus per partem,vel iudicem opponere.text.& ibi glo.in verb.iu-

Inhabilitas teſtis obijci tur etiã poſt concluſionẽ.

4 ramenta.in c.cum I.& A. de re iud. † Vel niſi illæ exceptiones omnino redderent teſtem inhabilem,vt pote quòd teſtis eſt hæreticus,Iudæus & aliæ ſimiles,quia iſtæ à parte remitti non poſ-
5 ſunt exceptiones.Bal.& Sali.in l.ſi quis teſtibus.col.vlt.C. de teſtib. † Vel niſi teſtes fuerint recepti abſente parte, quia tunc pars non videtur conſentire, vt docet Felin. in cap. præſentium.vbi alias videre poteris limitationes,& teſtes cum inſtrumento poterunt produci poſt publicationem per tex.in c.ſeries.de teſtib.ſecundum Romanum ſing.80.tu habes: quia tunc ceſſat timor ſubornationis.

Quãdo iuretur teſtes non fuiſſe ſubornatos.

6 Et in quibus caſibus quis producere teſtes debet poſt publicationem & didiſcita teſtificata, iurare debet,quòd teſtes non ſubornauit,aliàs admitti non debet, vt dicit Bal. in cap. iurauit. de probationi.quem refert Hippo.ſingu.128.teſtes.

Reprobationes in prima inſtantia oppoſitæ an in cauſa appellationis probentur.

7 Si tamen reprobationes fuerint in prima inſtantia oppoſitæ, in appellationis iudicio probari poterunt, idque conſuetudine iuri contraria apud nos receptum eſt, teſte Guido.Papæ.in deciſ. Delphi.q.500.actor.& in verb.teſtes.col.2.verſic.ſed pone.

Reiectis teſtibus reſtitutio datur ad probãdũ.

8 Si verò poſt didiſcita teſtificata appareat omnes teſtes propter obiectus repellendos,tunc pars poterit reſtitui in integrum,vt per alios teſtes probet,vt docet.Io.And.in c.auditis.de in integrum reſtit.refert Guido in ſtatu.ſi quis.in verb.teſtes.col.6. verſicu. ſed quæro. quod vix reciperetur in hac patria, ſed iſte qui ſuccubuit poterit appellare à ſententia, & coram iudice appellationis probare,per l.per hanc.C.de tempor.appel.{Sed ſi non poſſet appellare,tunc reſtitutio peti poſſet, & ſic conciliandæ ſunt hæ ſententiæ.}

LOYS XII. *article* XXXIX. *des publiées* M. D. XII.

Articulus quartus.

Item,auons inhibé & defendu, inhibons & defendons à tous iuges de noſtre Royaume, d'appoincter les parties à informer, ſur les faicts des reproches, ſans veoir leſdictes reproches auec les procez principaux, & de ne receuoir leſdictes parties en preuue deſdicts faicts: ſinon qu'ilz fuſſent concluans, & contre les teſmoings,ſans leſquelz ne ſe pourroient decider leſdicts procez.

GLOSSA VNA.

Conſiderãda in probãdis reprobatorijs teſtium.

1 ADuertendum eſt, quòd non debet iudex facilè recipere partes ad probandum reprobatoria teſtium,niſi conſideret ſequẽtia. Primò debet videre proceſſum principalem, & obiectus ſeu reprobationes teſtium,& videre an poſsit proceſſus decidi ſine probatione obiectuum, & tunc non debet recipere partem ad probandum obiectus, quia fruſtra fieret probatio,que nil prodeſſet.arg.l.1.C.de theſau.lib.10.

Concluſio debet reſultare ex factis reprobatorijs. Areſtum.

2 Secundò videat iudex an facta reprobatoria ſint admiſsibilia,vel non,quia non debet recipere facta,quæ non concludunt.ibi,*ſinon qu'ilz fuſſent concluans*. iudex enim nõ debet pati fieri ſuperuacuum proceſſum.l.litigatores.in fin.ff.de arb.Iacob.in l.non quemadmodum.ff.de iud.vide Bal. in l.ſi defenſor. ff. de interrog. act. & ſtylus Aurelian. vt contrarium ſtatuens abuſiuus fuit decla-
3 ratus à Senatu anno 1543.die 16.Iulij. † Quid ſi iudex dubitet,poteſt eos admittere cum clauſula, ſi & inquantum de iure ſunt admittendi. vt docet gloſ. in cap.cùm contingat. de officio delegati.

Iudex quæ debeat conſiderare ante quam admittat probationes ſuper reprobatorijs. Teſtes ceſſant cum eſt alia legitima probatio.

4 Tertiò conſiderare iudex debet, ſi teſtes deponant aliquid ſuper principali, quòd neceſſariò
5 concludat,vt debent.cap.in præſentia.Vbi Deci.decimotertio notabi.de probat. † Vel an inſtrumenta producta deſeruiant propoſito, alioqui ſi non attingant, non eſt neceſſe eos reprobare, vel ſi tangant quidem,ſed non ſit plene probatum,nec itidem operæpretium eſt ad reprobationes venire. capi.præſentium.vbi docto.de teſtibus.in 6.
6 Quartò iudex debet proſpicere ſufficiens ne ſit probatio & plena, ſiue teſtibus reprobatis,& tunc non debet decernere teſtes reprobatorios eſſe audiendos, quia nil prodeſſent, & non debet recipi probatio,quę non releuat.d.c.in præſentia.& l.neque natales,& l.ad probationẽ.C.de prob. & iudex non inducit teſtes ad concordiam,quando alij teſtes ſufficiunt.Barto.& alij in l.2.§. fi.ff. ſi certum peta. & doctor.in cap.cum tu.de teſtibus. {Dixi in tract.de reprobatio.teſtium.in verb. concordia.}

Reprobatio ſupernacua fugiẽda eſt.

7 Quintò videat etiam iudex ſi actor plene intentionem ſuam probauerit,quòd ſi non fecerit, non debent reprobari teſtes rei,nec iudex hoc debet decernere,quia fruſtra:nam actore non probante reus etiam ſi nil probauerit,abſolui debet.l.qui accuſare.C.de eden.Fel.in cap.fin.de calũn.
8 Sextò iudex videre debet,an ex proceſſu obiectus teſtium probati poſsint, & ſi poſsint, non debet permittere,vt aliàs probentur,vt ſi teſtis interrogatus fuerit,an ſit conſanguineus, & reſponderit, ſe eſſe conſobrinum, & velle, ac affectare, vt eius conſanguineus vincat, non requi-

ritur

ritur alia probatio in iſtum reprobatoria, nam rei demonſtratæ fruſtra adiicitur demonſtratio.l.1. in fi. ff.de dote præleg.

9 Septimò iudex ſi videat partem eſſe admittendam ad probandum obiectus contra teſtes, debet præcidere & declarare articulos,ſuper quibus atteſtationes reprobatoriæ fient,ne in vanum & ſuper factis non recipiendis teſtes audiantur,ne fortè incertitudo vitiet depoſitionem.cap.in præſentia.de proba.doct.in l.ſi quis intentione.ff.de iud. *Articuli ſūt ſecernēdi ſuper quibus fiat reprobatio.*

10 Octauò ſi pars cuius teſtes reprobantur, habens forte inſtrumenta, vel alios teſtes renunciet illis, quos pars reprobare vult, audietur, vt cenſuit Senatus pro procuratore Regio, & Abbate montis frigidi contra conſules Burg. Narbonen. anno 25. vt habetur in ſtylo parlam.in §.item ſi pars.in tit. de commiſſa.in prima parte. Iſta ſunt notanda iudicibus, ne poſtea à Senatu condemnentur ratione reprobationis fruſtra emiſſæ,vt ſæpius vidi. *Renunciare licet teſtibus reprobandis. Areſtum.*

FRANCOYS *article* XXXI. *des publiées* M.D.XXXIX.

Que pour chaſcun faict de reproche calumnieuſement propoſé, qui ne ſera verifié par la partie,y aura condamnation: c'eſt aſſauoir en noz cours ſouueraines, de vingt liures Pariſis d'amende; moitié à nous, & moitié à la partie, ou de plus grand peine, pour la grandeur de la calumnie deſdits propoſants, à l'arbitration de iuſtice: & en la moytié moins en noz iuſtices inferieures. Articulus quintus.

GLOSSA VNA.

1 De iure non agitur iniuriarum,licet opponens contra teſtes non probauerit ea,quę oppoſuerat,quia pars hoc non fecit animo iniuriandi,ſed ſe defendendi.Bald.& Iaſ.l.fin. ff.quod quiſque iur.gloſ in verb.vtilitas.in l.quiſquis.C.de poſtu. Idq; de conſuetudine generali obſeruatur in Francia,vt teſtatur Boer.in conſi.vlt.poſito poſt conſuetud. *Iniuriarum non agunt teſtes male reprobati.*

2 Bitur.& Guido Papæ in ſtatuto, ſi quis in verbo communi æſtimatione. col.15. † Maximè ſi quis proteſtatus fuerit ſe non animo iniuriandi opponere,vt fieri ſolet,teſte Maſuer.in ſua practi. tit.de iniur.verſic.item ſi aliquis.& Iaſ.in l.non ſolùm. §.morte.nu.47.verſi.ſucceſsiue in iſta.ff.de noui operis nuntiatione.De Ripa in c.cùm M.nu.90.de conſtitu.

3 Vel niſi probauerit ipſum, cui oppoſuerat tali infamia notatum, & talem rumorem de eo increbuiſſe.Bartol.& alij in l.vlt.ff.de hæredib.inſtit. Nam ſicut fama liberat à doli ſuſpicione, ita à pœna.l.miles. §. mulier, ibi, falſis rumoribus inducta.ff.de adult.l.2.ff.quis ordo in bono. poſſeſſ. ſerue. & hanc ſententiam ſecutos fuiſſe iudices inſignes habet compertiſsimum Imbert. in inſti. Foren.lib.1.§.deinceps. *Rumor excuſat reprobantē teſtē.*

4 Tamen quia nemo debet famam alterius lædere, nec labefactare,& qui hoc facit (vt Adagio fertur) Cydi pœnam debet,& in conſcientia tenetur ad famæ reſtitutionem,vnde iuſte hîc ſtatutum eſt, quod ex quolibet facto iniurioſo calumniæ cauſa propoſito in parlamento opponens condemnari debet ad viginti libras Pariſi: cuius pars dimidia fiſco, altera parti applicatur. in cu-
5 riis vero inferioribus ad decem libras pro media(vt dictum fuit)diſtribuendas, † & calumnię cauſa cenſetur obiectum, quando non eſt probatum per iſtum textum, ibi, *calumnieuſement pro-*
6 *poſé*.Bart.l.1.in fi princip.ff ad ſenatuſcon. Turpil.vtpote,*qui ne ſera verifié par la partie*, † Malicioſè verò cenſetur opponere,aſſerendo quod ignorauit,& probare non potuit.lege Iulianus.ff.de actio.empti.niſi fuerit deceptus,quia teſtes qui ſuper hoc deponere debebant, mortui ſunt.gloſ.vt in cap.1.in fin.de electionibus.in 6.vel fuit deceptus falſo rumore perlato.l.miles. §. mulier. ff. de adulter.vt dixi ſupra. *Pœna lędentis famā alterius. Calumnioſè obiectum quando dicatur.*

7 Imò etiam ſi factum ſit tam iniurioſum, & calumnioſum, poterit iudex ad grauiorem multam condemnare partem opponentem,vtpote ſi opponeret contra teſtem,quod crimen læſę maieſtatis commiſiſſet,vel crimen hæreſis,vel aliud graue crimen per iſtum tex.

8 Licet iudices coram quibus per reprobationes crimina probantur, vel per confeſsionem teſtium non debeant punire teſtes ratione illius criminis, pœna ordinaria. c.cùm dilectus.in fin.de ord cognit.nec efficiuntur infames ex illo crimine obiecto etiam probato, tamen eorum opinio grauatur, ſecundum Inno.ibi.& Guido. in ſtatu. ſi quis in verb.communi æſtimatione.verſic.ſi
9 obiectus. † Tamen aliquando vidi remiſſos aliquos teſtes ad ſuos iudices pro criminibus obiectis, & probatis, & hoc inſtante procuratore,vt crimina puniantur.l.ita vulneratus.ff.ad leg. Iul.de adult. *Teſtes an puniantur ratione criminis obiecti & probati.*

10 Imò non poterit iudex repellere teſtem etiam infamem, ſi pars hoc non petat, & iſta eſt generalis conſuetudo curiarum Franciæ, quia hoc iudicium non datur in Francia niſi poſtulatum fuerit.l.4.§.hoc autem iudicium ff.de damno infecto. *Infamis an in teſtē vocari poſſit.*

11 Quamuis de iure iudex poſsit de conditione teſtis ex officio inquirere, etiam ſi pars non opponat.glo.in l.1.§.ſi pręſes.ff.de magiſt.conuen.glo.in l.3.in verb.inimicitiæ.vbi Iacob.ff.de teſtib. Bal.& Ang.in l.quos prohibet.de poſtu.glo.in c.quærendum.2.q.7.Corſet.in ſingula.incip.teſtis. Felin.in cap.iurauit.in fin.de teſtib.Barba.conſil.3.col.1.in 2. vol. ſi tamen hoc faceret in Francia, conſtitueret ſe partem,quod cauere debet. *Index an ex officio poſſit inquirere de conditione teſtis.*

CHARLES VII. *article* XXXVI. *touchant le ſtyle.*

Articulus ſextus.

Item, ordonnons que les parties ſeront tenues de bailler contredits à l'encontre des lettres de leurs parties aduerſes, s'aucunes en veulent bailler, dedans huict iours prochainement venant, apres la production deſdictes lettres & ſaluations, dedans huict iours apres enſuiuans, ſans eſperance d'auoir pour ce faire aucun autre delay, & ſans ce qu'il ſoit beſoin de bailler d'oreſnauant, outre leſdits termes, aucune requeſte, pour bailler contredits, ou ſaluations, ou les en faire forclorre, & que doreſnauant ne ſeront baillez aucuns contredits ou ſaluations, ſinon en proces appoincté en droict, ſur le principal, recreance ou prouiſion.

GLOSSA VNA.

Cõtradicendi unica dilatio.

1 INſtrumentis productis pars contradicere, & ea reprobare & oppugnare poteſt, & pars producens ea ſaluare, & excuſare, pro quo faciendo conceditur vna tantum dilatio, vt dicit iſte text. qui tamen non exacte ſeruatur in parlamentis.
2 Et hæc contradictio fit in proceſſu concluſo ad ius ſuper principali, vel ſuper recredentia ſeu prouiſione.

Inſtrumentum quomodo impugnetur.

3 Qualiter impugnari poſsit inſtrumentum, & contradici, abundè docet Spec. in tit. de inſtru. editio. in §. poſtremo. & Nepos de monte Albano. in tractat. de excep. in verſicul. exceptio contra quamlibet ſcripturam, ibi, quilibet videre poteſt, ne plura.

CHARLES VII. *article* XXXVII. *touchant le ſtyle.*

Articulus ſeptimus.

Item, voulons & ordonnons eſtre enioinct par noſtredicte cour, & deſmaintenant enioignons aux aduocats ſur leurſdits ſermens, que doreſnauant ils ſoyent briefs en leurs contredits & ſaluations, ſans reiterer les raiſons contenues en leurs eſcritures principales, ou plaidoyé, ne poſer aucunes friuoles allegations: car nous voulons, que ſi noſtredicte cour, en iugeant les proces, y trouue doreſnauant la prolixité, telle qu'ils ont accouſtume de faire, elle en puniſſe ceux qui le feront, de telle punition, que ce ſoit exemple a tous autres.

GLOSSA VNA.

Aduocatorum breuitas amanda.

1 PRæcipit aduocatos (vt Græci dicunt) λακωνικῶς λέγειν, id eſt, compendiò dicere, & vt breues ſint in ſuis ſcriptis, & nil repetant: nam legimus apud Philemonem, quendam Anaximenem, qui plus æquo prolixam habuiſſet orationem, perpulchrè à Theocrito ſic fuiſſe redargutum, Verborum quidem flumen eſt, mentis verò gutta.
2 † Et hos battalogos ſemper vſus forenſis propulit, qui vt cauſam iudicibus incertam, & obſcuram reddant, battalogia & multiloquio vtuntur, & hi aduocati, qui hac verboſitate nituntur, præſumuntur mali. nam argumento à contrario hæc inter ſe ſunt cognata, pauca loqui, & probum
3 eſſe virum: vt docet Eraſ. in chiliad. † vnde Charillus rogatus, cur Lycurgus tam paucas leges prodidiſſet, ait, pauciloquis non eſſe opus multis legibus, huc pertinet verſic. ille veluti prouerbia-
4 lis apud Athenæum relatus, † τὰς συνετὰς δ' αὐτὰς πείσεις τάχιστα λέγων εὖ, hoc eſt, mox perſuadebis cordatos, ſi bene dicas. & dicit Iuriſcon. in l. vna. ff. de offic. præfect. prætor. breuiter commemorare neceſſe eſt: vnde officium boni aduocati eſt breuiter, & ſummatim loqui, dicit Areti.
5 conſi. 120. procedendo. † Itaque iudex poteſt indicere ſilentium aduocato verboſo, vel eum ſuſpendere ab officio, & quandoque ab officio aduocationis priuare. glo. in l. ex ea. quam ibi not. ff. de poſtu. & Iaſ. in l. 1. ff. de offic. aſſeſſo. gaudent enim breuitate Moderni. docet glo. in l. 1. ff. quod met. cau. ſcripſi in interpre. l. vnic. in 2. not. C. de ſent. quæ pro eo quod intereſt.

Iudicis animaduerſio in aduocatos battalogos.

Curiæ nomine ſimpliciter quæ ueniant.

Areſta & ſententiæ per curia dicti, an ual. ant.

6 Etiam not. ex hoc text. ibi, *noſtre cour*, quod ſimpliciter appellatione curiæ, intelligitur ſuprema, quia omne analogum per ſe ſumptum ſtat in ſuo potentiori ſignificato. §. ſed ius quidem. inſti. de iure nat. ſcripſi in glo. ſummas. in proœ. concor. vbi dixi de priuilegia curiarum ſuprema-
7 rum. † Et an valeant areſta, in quibus dicitur curia dicit, *la cour vous dict*, & valere non dubitat Guid. Papæ in deciſ. Delphi. quæſt. 451. quid contineatur, dicens curiæ nomen eſſe indifferens, & comprehendere etiam quemcunque ius reddentem in curia. arg. l. 2. in princ. ff. de orig. iur. ideo valebit etiam ſententia per iudicem, ſi dicat curia condemnat talem ad decem &c. & hoc ſeruant præſertim curiæ ſupremæ Regni. {Tamen hoc anno 1556. die 4. Auguſti, in magna claſſe fuit pronunciatum, neminem vti poſſe hac phraſi. Curia dicit etiam ſi ſint iudices preſidiales, & ita cenſuit Senatus Pariſienſ. inhibens præſidialibus magiſtratibus Turonenſibus, & aliis ne deinceps vterentur.}

FRANCOYS. *article* XXXVI. *des publiées* M. D. XXXIX.

Qu'il n'y aura plus contredicts contre les dicts des teſmoings, & defendons aux iuges de les receuoir, et aux parties de les bailler ſur peine d'amẽde arbitraire.

Articulus vltimus.

GLOSSA VNA.

1 PRohiberne obiectus contra dicta teſtium dentur. idem ſupra artic. 2. *des reſponſes per credit* ſtatutum fuit: quia iudex poteſt per ſe hoc conſiderare, & iſta ſunt iuris, & diſcretioni iudicis relinquitur, vt habetur in ſtylo Bituricen. & hoc etiam ſtatutum eſt, vt citius lites finiantur, & ne partes ſumptibus & expen onerentur, cùm ex officio iudex hoc facere poſsit, licèt de iure ſecus. cap. ſeries. de teſti. c. præſentium. illo titu. in 6. & Spec. conſulit, quòd potius quis opponat contra dicta, quàm perſonas. quia hæc oppoſita vix poſſunt excuſari. c. cùm tu. de teſtib. in tit. de teſte. §. ſæpe teſtes &c.

Cõtradicenda non ſunt dicta teſtiũ, ſed ipſæ perſonæ reprobandæ.

2 Notandum eſt quòd in caſu, quo non poſſum reprobare teſtem, vt quia examinatus eſt etiam pro me, vt per glo. in cap. conſtitutus. de teſti. tamen potero opponere contradicta, per text. & ibi, Salyc. in l. ſi quis teſtibus. col. 2. C. de teſtib. Domi. in c. 2. §. vlti. de confeſſ. lib. 6. Dec. conſil. 8. viſo
3 puncto. nu. 8. † Quòd non procedit in Francia, cùm non poſsit opponi contra teſtium dicta, tamen hæc ordinatio non ſeruatur in reſſortu Tholoſano.

Dicta teſtiũ quando impugnare liceat.

4 Contra dicta teſtium opponi poteſt, quòd ſunt falſa contraria, vel varia. Barto. in l. eos. ff. de falſ. l. ſcripturæ. C. de fide inſtru. vel obſcura. l. de ætate. § nihil. ff. de interrog. actio. vel non ſunt veriſimilia cap. quia veriſimile. de præſump. & quod non eſt veriſimile eſt falſitatis imago. Bald. ibi, quem refert etiam Fely.

Quomodo opponatur contra dicta teſtium.

5 Et ſi prætendatur teſtes falſum depoſuiſſe, poſſunt citari perſonaliter ſub pœna confeſsi, vel conuicti, vel poteſt condemnari pars ad cuius vtilitatem depoſuerunt ad eos præſentandum intra certum tempus, aliàs eorum depoſitionibus nulla adhibebitur fides, vt concluſit magna curia Neapo. prout refert Ant. Capit. in deciſ. Neapo. q. 60. in cauſa teſtium.

Falſum deponentes perſonaliter citantur.

6 Et obiectus in teſtes debet eſſe idoneus, & concludens neceſſario, ſicut probatio. l. neque natales. & l. ad probationem. C. de probat. c. in præſentia. illo tit. doct. in c. præſentium. de teſtib. in 6.
7 Et hoc inſpicitur tempore depoſitionis, & iuramenti. l. 3. §. duæ cauſæ. ff. de Carb. edict. Bald. in l. 2. C. de teſti. l. 3. §. lege Iulia. de teſti. Alber. in tract. ſtatu. in 4. parte. q. 71. Barb. conſi. 47. præclarè. col. 4. in 2. vol. Hippol. in l. 1. §. idem minimo. & §. ſeq. ff. de quæſt. {Vltimò notandũ eſt quemlibet teneri ſaluationes dare pro teſtibus ſuis reprobatis & reiectis, & in procuratore regio. hoc pronunciauit Senat. anno 1384. die 23. April. contra procuratorem Regiũ, requirente abbate de Montolif.}
8 Alia dicuntur in tract. meo de reprobationibus, & ſaluatio. teſtium, his nunc contentus finem faciam, Deo gratias agens.

Obiectus cõcludens detur.

TRACTATVS

DE PARTIVM PRODVCTIONIBVS.

Des productions des parties.

CHARLES VII. *article* C. *des premieres.*

1 *Item, prohibons & defendons aux parties que doreſenauant en faiſant leurs productions, elles ne produiſent lettres, tiltres ou muniments, qui de rien ne ſeruent au iugement & deciſion de leurs proces, & qu'elles n'employent ne produiſent autre choſe en leur inuentaire, que ce qui ſera eſcrit & deſigné en iceluy. Et s'ils veulent produire ou employer autres lettres ou autres choſes, qu'ils puiſſent faire extraire, & que temps ſuffiſant et moderé leur ſoit donné pour ce faire. Et ce leur defendons, ſur peine de cent ſols Pariſis d'amende au procureur, qui ſera trouué auoir faict le contraire.*

primus & ſecundus.

2 IDEM *article* XXXVIII. *touchant le ſtyle.*

Item, ordonnons que doreſnauant les parties, en faiſant leurs productions, ne produiſent lettres & proces en muniments, qui notoirement ne ſeruent de rien au iugement des proces, & qu'elles ne produiſent ou plus ou moins, que ce qui ſera eſcrit & deſigné en leurs inuentaires, ſur peine d'eſtre punis de cent ſols Pariſis d'amende contre la partie, ou ſon procureur, qui ſeroit trouuee faire le contraire, à appliquer comme deſſus.

GLOSSA VNA.

Productio quando ſit facienda.

1 FACTIS atteſtationibus, ac reprobationibus contra teſtes pro-
bans,& atteſtationibus publicatis,neceſſe eſt vt partes inſtrumen-
ta & alia documenta producant,ob id iſte tex.de his productioni-
bus loquitur. † Et tria hic dicuntur. Primò ne partes producant
2 literas,titulos,inſtrumenta, aut alia munimenta cauſæ, quæ ad ip-
ſam cauſam non pertinent. l.nec quicquam.ff. de eden. quia non
eſt producendum, quod productum non releuat, imò vetus eſt
reiiciendum. l.1. ff. de aſſeſſo. nec iudex hoc pati debet.l. ſi duo.§.
idem Iulianus.ff.de iureiur.& ibi plenè docto.& in c. in præſentia.
de prob.ſed poteſt dici quod ſcribit Iuriſcon.in l.de ætate.§. quod
autem.ff.de interrog.actio. οὐδὲν πρὸς τὸν.

Inuētarium debet cōtinere ea quæ producta fuere.
Inſtrumentū in ſacco inuentum non productum an proſit.

3 Secundò quòd nil in inuentario conſcribatur, niſi quod productum fuerit ſub pœna centum
ſolidorum, & quid ſi inueniatur inſtrumentum non productum, an poſsit ſecundum illud iudi-
cari.vide Iaſ.in l.1.§.editiones.col.fin.ff.de eden. quod non, nec haberi debet ratio ad illud inſtru-
mentum, & ad literas non productas in iudicio,licet inueniantur in ſacco,alioqui deciperet quis
partem aduerſam producendo inſtrumentum fortè falſum, vel acceptilationem, cui pars reſpon-
diſſet,ſi eam vidiſſet, vnde non ſolent iudices reſpicere, nec quidem legere inſtrumenta non pro-
ducta,in inuentario non conſcripta,quia fruſtra legerent,cuius lectionis nullus eſſet effectus, niſi
eſſent iuris allegationes vel conſilia doctorum.)

Dilatio gratia tranſcribendi inſtrumentum datur.

4 Tertiò ſi quis velit probationem facere ex aliquibus inſtrumentis,& velit tranſcriptum habe-
re,dabitur ei dilatio.tex.in c.cùm perſonæ.de priuileg.in 6.doct.in c.contingit.de fide inſtru.

Productione facta datur dilatio ad cōtradicendū.

5 Quartò vltra text. facta productione citatur aduerſarius, vel ſi præſens ſit in iudicio, vel eius
procurator, aſsignatur ei terminus ad impugnandum, & dicendum contra inſtrumenta, & iura
producta,ſi ea impugnare voluerit:vt docet Io.epiſcopus Vanren.in ſumma de ordi.iudic.ritu.de
aliis proba.producen.

Inſtrumenta quomodo cōtradicantur.

6 Quintò pars aduerſa contra inſtrumentum obiicere poteſt, quòd ſolennia requiſita non in-
teruènerunt,poſita per gl.in l.generali.C.de tabu.lib.10. & per Barb. & alios in rub.de fide inſtru.
7 † Vel opponi poteſt inſtrumentum productum eſſe falſum, ſibique ipſi contrarium.l.ſcriptu-
8 ræ diuerſæ.C.de fide inſtru.l.eos.vbi Barto.ff.de fal.dixi art.fi.ſuprà tit.prox. † Vel conficiens
inſtrumentum non erat notarius,vel ei fuerat interdictum ratione criminis,ne inſtrumenta decę-
9 tero conficeret.l. moris.§.ſolet.ff. de pœn. † Vel inſtrumentum erat confectum in loco, vbi
conſcribens non erat notarius, & ſic ibi non erat notarius, ſed priuatus,ſicut præſes extra territo-
rium ſuum.l.3.ff.de offic.præſid.
10 Item quòd inſtrumentum eſt raſum, vel cancellatum, ideo non probat.c.cùm Ioannes.de fi-
de inſtr.l.fi.C.de edict.diui Adria.tol. Aliáq; multa opponuntur, quæ probari non poſſunt,quòd
ſummopere eſt cauendum, ſi ſaluti ſuæ velit pars proſpicere ne opponat, niſi ea quæ vera ſunt,&
quæ probare poteſt,alioqui animam ſuam diabolo committit.

Saluatio repellens obiectionem inſtrumentorū recipitur.

11 Sextò actor admittitur ad ſaluandum & ſuſtinendum ſua inſtrumenta,& documenta, & hæc
ſaluatio repellit obiectionem, ſicut replicatio exceptionem: vt patet inſtit. de replic. & in l. 2. ff.
de exception.

Statuti articulus producendus eſt.
Cautè facienda productio.

12 Septimò ſi quis teneatur producere ſtatutum, vel conſuetudinem, ſufficit producere illum
articulum ſtatuti,vel conſuetudinis,de quo eſt quæſtio,non autem totum librum ſtatutorum,vel
conſuetudinem producere tenetur:vt docet Bart.in rub.de noui ope.nunc.ff.col.pen.Fel.& alij in
c.1.in 3.concluſ.nu.29.cum ſeq.de prob.& doct.in c.contingit.de fide inſtru.vbi plenius vide.
13 Vltimò producens inſtrumentum,vel alias literas,non tenetur eas dimittere apud acta,ne for
tè amittantur, ſed eas recuperare poteſt retento exēplo, & vt Dicanici dicunt,retento regeſto.d.c.
14 contingit.de fide inſtru.& c.cùm perſonæ. de priuil.in 6. † Niſi pars aduerſa velit illud ar-
guere falſi.l.fi.C.de fide inſtr.alia vide in dictis locis, ne plura.

IDEM *article* XXXV. *touchant le ſtyle.*

Articulus tertius.

Item, ordonnons que doreſnauant,quand les parties ſeront appoinctees à produire, & au conſeil, leurs lettres & tiltres, & ce qu'elles voudront produire, elles ſeront tenues de fournir audict appoinctement, dedans trois iours, ſans eſperance d'auoir autre delay, ſous vmbre d'auoir compulſoire, ou autrement, ſinon qu'euidemment y euſt grand cauſe de ce faire, & qu'on l'euſt requis en plaidant, autrement leſdits trois iours paſſez, ſeront iugez leſdits proces, en l'eſtat qu'ils ſeront, ſans ce qu'il ſoit beſoing, pour ce faire, requerir ou demander autre forcluſion.

GLOSSA VNA.

1 INTRA tres dies partes producere tenentur in parlamento, quando res eſt in conſilium miſſa, nec alia datur, niſi ex cauſa dilatio, & niſi quis intra dilationem produxerit, poſtea non recipietur: vt docet Paul. in l. iubemus. C. de iudic. & in l. 1. C. de iureiur. propter calum. dando. ſed parum ſeruatur, niſi accipias diem pro anno, & quandoque longius protenditur, & ille ſcit, & verum dicit, vt & vos credatis.

Producendi cauſa tres dies dantur.

2 Notanda eſt cautela, quam tradunt Alber. & Iaſ. in l. 1. §. editiones. in fi. ff. de eden. quod quando quis producit inſtrumenta, debet ea producere quatenus faciunt pro ſe, & in illis capitulis, & tunc pars aduerſa ſecundum quoſdam non poterit iuuari illis inſtrumentis, eo quòd non ſunt
3 producta ad illud partis commodũ. † Vnde pars aduerſa cauta eſſe debet, vt quando pars ita producit illud inſtrumentum, proteſtetur ſe velle vti eodem inſtrumento in illis partibus, quæ faciunt contra producentem, & tunc poterit, quia inſtrumentum factum eſt commune per productionem, per §. editiones. vbi Iaſ. in fi. poſt glo. Inno. & alij in c. cum venerabilis. de except.

Cautela ne quis producat cõtra ſe.

LOYS XII. *article* XXX. *des publiées* M.D.XII.

Item, que ledict proces conclud purement & ſimplement, on ne receura aucune partie a faire autre production, ſinon qu'il y ait cauſe raiſonnable, & qu'elles ayent lettres à ceſte fin adreſſantes à la cour. Eſquelles lettres ſeront tenuz les produiſants declairer la piece & le faict & article, pour verification duquel ils voudront faire ladicte production, & ne ſeront leſdictes parties receues à produire eſdictes cauſes d'appel, qu'à vne fois, et ne ſeront receues leſdictes productions, depuis que le proces aura eſte mis ſur le bureau.

Articulus quartus.

GLOSSA VNA.

1 QVANDO quis producere teneatur? Reſpon. in poſſeſſoriis beneficiorum, & in primo capite ſtatim ipſa dilatione data ad producendum inſtrumenta: vt eſt in tit. de mater. poſſeſſ. vt celerius expediantur, quia periculoſa eſt, & diſpendioſa illorum vacatio. c. quum ſit. de elect. in 6.

Producendũ eſt in poſſeſſorijs intra primam dilationem.

2 In aliis cauſis ciuilibus vbi non eſt opus atteſtationibus, nec teſtimoniis, debet quis poſt litem conteſtatam producere vſque ad concluſionem, & in termino ſibi conceſſo. cap. dilectus. de fide inſtr. vbi doct. & in l. iudices. C. de iudi. cum auth. ſeq. ibidem.

3 Si verò teſtationes faciendæ ſint, tunc productio fiet, poſt receptionem, & publicationem teſtimoniorum, & reprobationem teſtium: vt ſuperius dixi art. 1.

4 Poſt renunciationem verò & concluſionem in cauſa non recipitur productio etiam inſtrumentorum. c. cùm dilectus. & c. paſtoralis. de cau. poſſeſſ. niſi in cauſa beneficiali, quia in ea renunciatio non eſt neceſſaria. cle. ſæpe. de verb. ſigni. de Rota deciſio. 9. nota quòd poſtquam in antiq. & niſi renunciatio & cõcluſio facta fuerit ſaluo iure producendi: vt docet Aufre. in deciſ. Tholoſ. q. 14. & 146. vide regul. cum limitationibus per Socin. in tracta. fallen. reg. 184. inſtrumenta. & Fely. in c. cùm dilectus. & Hippo. in l. 1. §. ſi quis vltro. ff. de quæſtionib.

Productio non recipitur poſt concluſionem.

5 Item niſi ex cauſa rationabili, vtpote ſi inſtrumentum ſit de nouo repertum. l. admonendi. ff. de iureiur. & hoc poterit fieri per literas Regias, quæ in cancellariis etiam impetrari poterunt, per quas permittetur parti non obſtante concluſione in cauſa producere tale inſtrumentum.

Literæ quomodo impetrantur ad inſtrumentũ producendũ ex æquitate poſt concluſionem.

6 † Quod oportet in literis exprimere, & non expreſſum reiicietur, & articulus ſuper quo vult illud inſtrumentum producere eſt exprimendus, & factum ipſum, & poterit hoc ſemel tantum fieri. Oratione quidem diui Marci amplius quàm ſemel non eſſe dandam inſtrumentorum dilationem comprehenſum eſt, ſed vtilitatis litigantium gratia cauſa cognita, & iterum dilatio tam ex eadem, quàm ex alia prouincia ſecundum moderationem locorum impartiri ſolet, & maximè ſi quid inopinatum emergat. Vlp. ſunt verba in l. oratione. ff. de fer. & hoc cauſa infirmitatis vitandæ. c. 2. de reſcrip. in 6. plenè de hoc ſcripſi in 1. nota. l. vnicæ. C. de ſent. quæ pro eo quod intereſt, ſi tamen defunctus acceperit dilationem ad producendum inſtrumenta, ſucceſſori quoque cauſa cognita dari debet. l. oratione. in fin.

7 Ad hæc in his literis concedi debet productio, dummodo res non ſit iudicata, vel incepta iudicari, & vt vulgo dicitur, *auant que le proces ſoit mis ſur le bureau*, de quo ſcribam in tracta. de liter. impetra. ad renunciandum appellationi inferius. {Sed an pars poſſit cogi ad concludendum, Bal. in c. 1. col. 3. verſ. ſecundo quæritur. ſi de inueſtitu. inter do. &c. docet partem cogi poſſe, quia concluſio eſt pars iudicij. c. cùm dilectus de fide inſtru. quia redditur in inuitum. l. inter. §. 1. ff. de verb. oblig. & concluſio ponitur inter ea quæ ſunt ordinis iudiciarij. c. quoniam. de probat. §. quia verò. in authen. de teſtib. & ordinem iudicij quis ſeruare tenetur. l. conſentaneum. C. quomodo & quãdo iudex. & ita ſeruatur cum pars ad concludendũ cogitur in cauſa appellationis, vt docui in gl. 12. art. 1. tract. de ſent. prouiſ. in 1. tomo. cõmenta. ad conſt. reg. niſi in 7. caſibus ibidẽ conſcriptis.}

FRAN

FRANCOYS *article* LXXXVII. *des publiees* M.D.XXXIX.

Articulus vltimus.

Qu'en toutes matieres ciuiles y aura communication d'inuentaires & productions.

GLOSSA VNA.

Cõmunicatio proceſſus quando & quomodo fiat.

1 OPrimum ſtatutum, vt fiat communicatio inuentariorum inter partes, & productionum, vt nil ex inſidiis agatur. nam antequam proceſſus fiat relatio, & ſententia concipiatur, debent partes videre vtrum omnes literæ, & documenta producta ſint in ſacco, quia interdum in perniciem animarum, quædam partes ſolent furari inſtrumenta, ideo bonum eſt, vt partes videant an omnia ſint completa, & antequam iſta fiant partes oſtendunt & communicant inuicem, & productiones & inuentaria, vt patet Dicanicis, & ſi pars videat alia inſtrumenta eſſe, quàm ea quæ producta fuerunt, debet petere ea reüci, & iudex hoc decernere debet: vt habetur in ſtylo Caſtelleti Pariſ. alia hîc multa adderem, ſed vt breui percurram has Regis conſtitutinnes, reliqua aliis pragma. diſcutienda relinquam, de his more ſolito gratias (ne ingrati officio fungar) Deo Optimo Maximo, & eius Virgini agam perpetuas. Amen.

TRACTATVS

DE PVBLICATIONE ATTEST.ATIONVM.

De publication d'enqueſtes.

FRANCOYS, *article* LXXXVI. *des publiees* M. D. XXXIX.

Articulus vnicus.

Qu'en matieres ciuiles y aura par tout publication d'enqueſtes, excepté en noſtre cour de parlement, & requeſtes de noſtredict parlement à Paris, où il n'y a accouſtumé auoir publication d'enqueſtes, & iuſques à ce qu'autrement en ſoit ordonné.

GLOSSA VNA.

Publicantur atteſtationes.

1 STATVIT in omnibus Franciæ curiis editionem ſeu publicationem inquiſitionum eſſe faciendam, vt quiſque videre pnſsit, qun iure munitus ſit, ne poſtea ſi condemnatus fuerit appellet, hæc tamen publicatio non fit de ſtyln in parlamen. Pariſ. nec in camera ſupplicationum Pariſ. cuius ſtyli meminit Guid. Papæ, deciſin. 586. quæritur.

Publicatio teſtium non fit in curijs ſupremis & quare.

2 Et ita fuit à curia ſtatutum anno 1276. vt habetur in ſtyln parla. areſto 288. ex quo areſto ſumpta eſt hæc ordinatio, quæ etiam hoc excipit ibi, *excepté en noſtre cour de parlement & requeſtes, &c.* † Etiam hic articulus
3 nnn fuit in parlamen. Thnlnſano receptus, in qun nnn fit teſtimnniorum publicatio, nec in curnis ſupremis propter ſecuritatem teſtium, ne ipſi incurrant ndium partium, cnntra quas depoſuerunt, & vt facilius deponant, quod fortè non auderent ſi partes illuſtres, aut alij magni domini ſcirent, aut videre pnſſent illnrum depnſitinnes, teſte Ioan. epiſcopo Vauren. in ſumma de ordin. iudi. rub. qualiter fiat inqueſta in curia.

Omiſſio publicationis teſtiũ an uitiet ſententiam.

4 De iure etiam nmiſsio publicationis teſtium non vitiat ſententiam, maximè ſi à parte non fuerit petita, quia nnn eſt de ſubſtantia iudicij vt in c. cum I. & A. de re iudi. & gln. in c. fin. de hære. in 6. vt docet Bar. & ibi, Alex. in addi. in l. prolatam, quicquid ibi gl. dicat de ſenr. & interln. quem
5 ſequitur Anchar. conſi. 53. omiſsin publicationis. † Et in curia Rnmana nnn fit publicatin vſque ad tertiam ſententiam, vt pars pnſsit prnducere in cauſa appellationis de nouo. l. per hanc. C. de tempo. appel. eo quòd non didicit teſtificata, quæ ſi didiciſſet, prohiberetur producere ſuper eiſdem articulis, vel directo contrariis. clement. 2. de teſtib. Bald. in c. vno. col. 2. ſi de inueſti. inter domi. & vaſal. lis oria.

Publicatio quando fiat in curia Romana.

Appellatio à publicatione denegata.

6 Tamen cùm per hanc legem præcipiatur publicatio, ſi iudex eam denegaret, partem grauaret, & ſic appellare pnſſet, quia iudex facit contra hanc legem, ideo pnſſet per ſuperiorem inſtigante parte mulctari. Inno. Bald. & alij in c. cùm I. & A. plenè ſcribit Georg. Nathan. in repe. clem. ſæpe. §. fi. cnl. 25. in 12. q. de verb. ſignifi.

Teſtes non recipiuntur poſt publicationem.

7 Poſt iſtam publicationem, & didiſcita teſtificata non recipiuntur teſtes cauſa ſubornationis
8 vitandæ. c. fraternitatis. de teſti. cle. 2. illo tit. niſi in caſibus ibidem traditis per dnct. † Niſi teſtes cum inſtrumento producerẽtur, quia tunc ceſſat cauſa ſubornationis propter inſtrumentum.

per

per tex. in c. ſeries. de teſti. quem extollit Lud. Roma. ſing. 80. tu habes. & Lanfr. in ca. quoniam. in verbo, teſtium depoſitiones. col. 15. verſi. aliud ſubiungo. de proba. {Item poſt publicatas atteſtationes poteſt quis atteſtationes falſas probare, & corruptos teſtes. c. licet cauſam. de proba. ſed hoc nõ ſeruamus, alioqui vix vnquam finem reciperet proceſſus, quia quotidie ſic fieret, vel fieri poſſet.}

9 Minor tamen reſtituitur. Bar. in l. 1. §. nunciatio. ff. de noui oper. nunt. vt refert Mauri. in tract. de reſti. c. 166. & ſeq.

Minor reſtituitur ut poſt publicationem probet.

10 Item facta allegata in libello, & non probata, poſt publicationem probari poterunt impetrando literas Regias: vt cenſuit Senatus anno 1513. die 19. Iulij, facit quod ſcribit Capit. q. 162.

Areſtum.

11 Etiam poſt publicationem poſſunt produci teſtes de nouo reperti. c. paſtoralis. de except. l. admonendi. ff. de iureiur. nam quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l. de ætate. §. ex cauſa. ff. de interro. act. hoc nominatim docet Hipp. in l. 1. §. ſi quis vltro. nu. 17. ver. item etiam alio caſu. vbi etiam alios ſcribit caſus. ff. de quæſt. ſed in his literis Regiis opus eſt.

De nouo producũtur teſtes etiam poſt publicationem.

12 Tradũtur hæc teſtimonia perlegenda primò reo, deinde actori, vt quilibet videat ius ſuum, an ſit probatum, vel non, & an ius aduerſarij ſit eliſum de quo vide per Lanfr. in repe. c. quoniam contra. in verbo, teſtium depoſitiones in publicatione teſtium. de proba.

Cui parti ſunt danda teſtimonia in publicatione.

31 Notandus eſt ordo curiarum, quem ponit Ioan. epiſcopus Vauren. in tract. de ordi. iudic. rub. ſequitur epilogatio. vbi dicit ſequentia in proceſſu eſſe.

Primò citatio, quam adiornamentum curiæ ſeculares vocant. de qua ſcripſi in tit. de cita. ſuprà.

14 Secundò fit verbalis petitio in breuibus cauſis, ſed in magnis, libellus in ſcriptis offertur. auth. offeratur. C. de lit. conteſta.

Ordo proceſſus in curiis.

15 Tertiò deliberandi datur dilatio, an quis velit cedere, vel contendere. authen. offeratur. & l. 1. ff. de edend.

Quartò contra libellum opponitur exceptio, ſeu impugnatio. c. 1. de libel. oblatio. vbi doct.

16 Quintò ſi exceptiones non obſtent, tenetur pars reſpõdere iudici coram quo cauſa agitatur.

17 Sextò libelli fit reſponſio, & ſic litis conteſtatio per totum titu. de lit. conteſta.

18 Septimò dantur articuli ſeu poſitiones contra reum, ſi negauerit. cap. 1. de confeſſ. in 6. ſi verò confeſſus fuerit ante litem conteſtatam fit eidem præceptum de ſoluẽdo intra terminum arbitrio iudicis ſtatuendum. l. ſi debitori. ff. de iudi. vbi ſcripſi.

19 Octauò producuntur articuli, quos partes concordant, & conſentiunt: vt ſuperius habetur in rub. *des articles accordez*, & poſtquam articuli apud grapherium ſunt conuenti, non recipietur quis ad proponendum facta reſponſiua eſſe impertinentia: vt cenſuit Senat. anno 1541. die 6. Februarij.

Concordari debent articuli.

Areſtum.

20 Nonò aſſeruntur articuli cum iuramento per actorem continere veritatem, & poſtea illis

21 reus de credulitate reſpõdebit, & hodie de veritate, vt dixi in tract. *des reſponſes par credit.* † Et ſolet addi in fine ſcripturarum hæc clauſula, *ſauf à reietter les faictz, que ſeront trouuez à ſes eſcritures non faiſants à propos, & non correſpondens aux faictz des demandes, & defences d'icelles parties*, & ſic in fine poteſt vtraque pars petere vt reiiciantur capita articulorum ponentium facta impertinentia. l. ſi duo patroni. §. idem Iulia. vbi doct. ff. de iureiur.

Aſſerendi ſunt articuli, & quomodo.

Clauſula ſcripturam ſaluo iure reiiciendi.

22 Decimò admittitur actor ad probandum dictos articulos. c. præſentium. de teſtib. in 6.

23 Vndecimo nominantur teſtes & producuntur per actorem in iudicio, & inibi recipiuntur: vt ſcripſi in tract. de inquiſi. ſeu commiſſ. ſupra.

24 Duodecimò iurant teſtes præſente vel vocata parte, demum examinantur tam ſuper principali quàm interrogatoriis. l. iuriſiurandi. C. de teſtib. ſuperius dictum fuit art. 12. de inquiſit.

25 Decimotertio reportantur atteſtationes, & recipiuntur niſi à parte impugnentur, & quomodo impugnari poſſint, dixi artic. 1. tracta. de reproba. teſt. ſuprà.

26 Decimoquartò reus dat ſuam defenſionem ad elidendam intentionem actoris: vt per totum tit. de excep. & ſcripſi in tract. meo excep.

27 Decimoquintò reprobantur dicta teſtium, & ſaluantur per partes ſeu adiuuantur: vt dixi in tract. de reprob. & ſuperius.

28 Decimoſextò publicantur teſtimonia & teſtium dicta, vt in hoc titu. habetur.

29 Decimoſeptimò producuntur inſtrumenta, & aliæ literæ quæ ad cauſam conducunt. vt ſuperius dictum fuit in titu. de partium product.

30 Decimooctauò impugnantur per partem illa inſtrumenta & munimenta producta: vt ibidem ſcripſi.

31 Decimononò ſaluantur dicta inſtrumenta per producentem, ac adiuuantur: vt dictum fuit art. 1. de part. product.

32 Vigeſimò partes renunciant probationibus, & concluditur in cauſa. c. paſtoralis. de cau. poſſ. c. cum dilectus. de fide inſtru.

33 Vigeſimo primo ſacci viſitantur, & fit inuentarium de productis per ordinem alphabeti: vt infrà de inuenta.

34 Vigeſimoſecundò diſtribuitur proceſſus alicui, qui referat in conſpectu iudicis ſeu præſidis

35 & conſiliariorum, qui poſtea arguendo ad vtramque partem ſuam dicit ſententiam. † Et iudex petit ab aliis, ſi eiuſdem ſint ſententiæ, vel præſes à conſiliariis, & tunc ad plurium ſentẽtias concluditur, & ſcribitur ſententia, ſeu areſtum, & debent iuniores incipere, & dicere ſuam ſententiam, vt liberè loquantur, non auderent fortè poſt ſententias ſeniorum, ab eorum ſententiis diſce-

Ordo rogandi ſentẽtias.

dere,l.1.ff.de albo ſcrib.Gaſpar.Valac.in repetit.l.imperium.col.3.ff.de iuriſd.omn.iudi. poſt Spec. in tit.de aduoc.in §.iam.verſic.iuniores.

36 Vltimò profertur ſententia,ſeu areſtum,quo prolato ſi pars velit ſententiam habere, oportet quòd ſoluat pro ſpeciebus quantum erit à iudice,ſeu præſide,& camera taxatum,aliâs nunquam obtinebit.hæç eſt breuis iudiciorum ſumma,quam not.

Sentētia & areſtum quo modo proferri debeāt.

37 In prolatione tamen ſententiæ eſt differentia inter curias ſupremas & inferiores, quia in curia ſuprema quando profertur areſtum per præſidem,ipſe ſolet recitare totum proceſſum,petitio-
38 nem actoris,exceptionem,replicationem,& duplicationem. † In curiis verò inferioribus iudex ſolam ſententiam recitat in ciuilibus,& idem ſi grapherius proferat in parlamento,ſed in criminalibus iudices inferiores ſolent etiam proceſſum recitare, cui recitationi non debent clerici intereſſe, ne morti illius rei conſentiant.c. ſententiam ſanguinis. ne cleri. vel monach. Quædam alia in aliis curiis fiunt,nec omnia iſta in omnibus ſeruantur curiis, ſed iſta boni conſule, & adde ad l.prolatam.C de ſentent.& interloc.omn.iudic.Laus Deo optimo maximo , Virgini ſacræ, & omnibus cælicolis.Amen.

TRACTATVS

DE INVENTARIIS.

Des inuentaires.

CHARLES VII. *article* CI.

Articulus primus & ſecundus.

Item, & en outre defendons à tous les aduocats & procureurs de noſtredicte cour (& ſur peine de cent ſolz Pariſis d'amende,à appliquer à nous) que doreſnauant en leurs inuentaires ilz ne mettent ne alleguent raiſons de droict, ne allegations quelzconques, mais qu'ilz declairent ſeulement en leurs inuentaires la fin,à laquelle il produiſent chaſcune lettre.

IDEM *article* XXXIX. *touchant le ſtyle de parlement.*

Item,voulons & ordonnons par noſtredicte cour,eſtre defendu, & deſmaintenant defendons à tous aduocats & procureurs, ſur peine de cent ſolz Pariſis à ladicte chapelle,qu'en leurs inuentaires ne mettent raiſons de droict,n'autres allegations, pource que ſouuent ilz y en mettent pluſieurs,ce qui ne ſe doit aucunement faire,conſideré que la partie aduerſe,ne veoit point ledict inuentaire.

GLOSSA VNA.

Qui teneantur facere inuētarium. Areſtum. Curator bonorum & curator ad litem quomodo facere debeant inuentarium.

1 MVLTI inuentarium conficere tenentur,vt hæres,fideicommiſſarius,tutores,prælati,& beneficiati.c.charitatem.12.q.2.& alij multi
2 quos ſcripſi in tract.de ſenten.prouiſ.art.3.gloſſ.3. † Et ibi poſui ſeptem vtilitates inuentarij,& niſi executor teſtamenti fecerit inuentarium,repelli debet ab executione, & alius in eius locum ſubrogari:vt iudicauit Senatus anno 1385.
3 Item curator bonorum inuentarium facere tenetur. Barto. & alij in l.1.ff.de cura.bon.dand. ſed curator ad litem non tenetur facere inuentarium bonorum eius,qui eum conſtituit. l. de creationibus.gloſſ.conſcripto.C.de epiſcopa.audien.quia non poteſt de bonis illius diſponere, nec ei ſolui poteſt , cùm ad hoc non ſit conſtitutus.

4 Sed inuentarium tenetur facere inſtrumentorum & documentorum , quæ in lite producuntur,de quo loquitur iſte tex.& ſic conciliantur diuerſę ſententię,quas allegat.Bal.in marga.in ver. inuentarium.q 8.licet non ita diſtingat nec alij doct.

Inuentariū & repertorium quid.

5 Nota quòd vulgus quoad nomen inſequitur Imperatores,qui in l.fi.& alibi frequenter.C. de iu.delib.vocant inuentarium,iuriſcon.verò vocat repertorium.in l.tutor qui repertorium.ff.de admi.tu.quia omnia inuenta & reperta in eo conſcribi debent.ca. charitatem. 12. q. 2. ſed vtcunque vocetur apud dicanicos,nulla eſt de his controuerſia.

Forma conficiendi inuentarium.

6 Formam conficiendi inuentarium bonorum conſcribit tex. iuris melior ad hoc in l. ſi quis intra.C.de bon.præſcr.& Guido Papæ in ſuo tract.forma inuentarij conficiendi.& Bart. in l.tutor qui repertorium.col.3.ff.de admi.tu.reprobat formam à Spec.conſcriptam in tit.de inſtru.edit. in
7 §.dicto. † Sed in Gallia eſt diuerſa forma,& in hoc quælibet patria ſua forma abundat.

Cōmunitas an diſſolua-

8 Inuentarium hoc bonorum non diſſoluit communitatem,ſeu ſocietatem,quę eſt inter virum

& vxorem

& vxorem de conſuerudine io hac patria, ſi poſt mortem mariti rite confectum non fuerit,
quia pro noo facto habetur.l.quoties.ff.qui ſatiſda.cogan. Et ita pronunciauit Senatus anno 1529.
die 23.Decembris in camera inquiſitionum.(inter tutorem & curatorem Petri Ioſeph & aliorum
ex vna, & Dionyſium le Roux ex altera,& nouiſsimè inter Ioannē Boucquet mercatorem, & Io-
hannam Dupuis vxorem ſuam ex vna,& Petrum le Preux & vxorem ſuam ex altera.)

tur per inuētarium.
Areſtum.

9 Item ſi quis velit probare contra inuentariū, poteſt impetrare mooitorium de occultis etiam
nemine excepto, quamuis in alijs monitorijs ſolear excipi pars, & eius conſilium regulariter, &
ita cenſuit Senatus anno 1543. die 9.Auguſti. de his monitorijs tractat Philip.Probus in addi.ad
Io.monach.in c.fi.de conſti. in 6. poſt Ioan.Neuiza.in ſua ſilua nuptia.

Monitoriū de occultis nemine dempto quando conceditur.
Areſtum.

10 Hoc autem inuentarium non probat, niſi inter quós confectum fuit, quia res inter alios
acta &c.per rub.C.vt docet Capi. in deciſio. Neapol.deci.cvij.in fi. poſt Bart.in l. tutor qui. & l.
chirographis.ff.de adminiſtr.tuto.facit l.ſolennibus. C.de rei vendic. & l.ſi functiones. & l. cen-
ſuales.C.de donat.

Inuētarium inter quos probet.

11 Item cùm quidam diceret ſocietatem initam cum aliquo, ob id petebat inuentarium bono-
rum illius fieri, quod alter recuſabat, allegans nullam eſſe inter eos ſocietatem. Bailliuus tamen
de Chaumont en Baſigni inuentarium conficiendum ſine rerum tranſportatione (& vt dicunt, *ſans
rien deſplacer.*)decreuit,quod reprobauit Senatus, quia durum eſt domus ſecreta detegere.l.2. C.
quando & quibus quarta pars debeat.lib.10.& hoc anno 1519.die 24.Maij.

Inuētarium prætextu ſocietatis allegatæ reprobatum.
Areſtum.

12 Hæres ſub beoeficio inuentarij oportet in hac conſuetudinaria patria quòd impetret à Rege
literas,concedentes vt ſe gerat pro hęrede ſub inuentarij beneficio, ſi oullus velit ſimpliciter hæ
res eſſe, licet de iure communi concedatur.l.fi. C. de iure delib. & ideo in patria iuris ſcripo hæ
literæ vix impetrantur,vt per Chaſſa.in conſuetud.Burgund.in ti.*des ſucceßions*,aró.13.in glo. vlti-
ma.(Item hodie 7.Februarij ad requiſitionem procuratoris regij fuit ſtatutum à ſenatu, vt quan-
do fient inuentaria ab appatitoribus,vt bona tradantur cuſtodienda vicinis,nam ipſi ſolebant ea
deuorare,cum multi ſint bonorum alienorum deuoratores.)

Hæres ſub beneficio inuentarij per literas fit.
Areſtum.

13 Requiritur etiam quòd iſte hæres inuentarium conficiat bonorum, quæ verè in hæreditate
14 reperta erunt.l.fi.& §.hinc nobis.in autheo.de hæred.& Falc.colla.1. † Et expenſis hæredi-
tatis ſolet fieri,quando requiſitum eſt ab illis,qui iure vniuerſali veniunt,& eodem medio,ſecus ſi
is qui illud requirit veniat titulo particulari, vt cenſuit Senatus pro vidua do. *de la Paliſſe.* anno
1527.die 18.Nouembris.

15 Adhæc quòd æſtimatio illorum in iouentario deſcribatur.l.ſi quis intra.C. de bon.proſcrip.
quod eſt verum rerum mobilium non immobilium.

Expenſis eius inuentarium fiat.

16 Præterea qnòd nominatim vocentur creditores certi, incerti per proclamà. authc. ſi omnes.
17 C.ſi minor ſe ab hær.abſt. † Et ſi formam non ſeruauerit hic hæres, ſolet peu vt declare-
18 tur hæres ſimpliciter. † Inſuper oportet vt hic hæres det cautiooem, quod exequetur con-
tenta in teſtamento, & ſoluet creditoribus vſque ad concurrentiam bonorum, alioqui non
dabitur ei facultas, vt gerat ſe pro hærede ſub beneficio inueotarij, vt vidi in forenſi iudicio ſer-
uari.hactenus de iouentario boootum:multa ſcribit Chaſſa. in conſue. Burg.titu. *des ſucceßions*.§.
13.gl.pe.& hic tenetur debita liquida ſoluere,vt cenſuit Senatus anno 1522.die 13.Iunij.

Creditores uocādi in inuentario.
Cautionē de exequendo teſtamētum hæres præſtat.
Areſtum.

19 Nunc videamus de inuentario quod fit in litibus,& de inſtrumentis, documentis, & aliis li-
teris quæ io proceſſu ſunt ad iudicandum.Primò in hoc inuentario debet pars dicere hoc eſſe in-
uentarium talis Tioj, quod tradit coram vobis do.Senatoribus, vel aliis iudicibus,ad oſtenden-
dum de iure ſuo & ad verificationem factorum, ac vt obtineat ea quæ petit, imprimis producit
citationum literas,quibus oſtenditur talem reum citatum eſſe in domo habitationis,quę ſunt no-
tatæ per literam A.

Inuētarium proceſſus quomodo faciendum.

20 Item producit libellum ootatum per B.per quem apparet petiiſſe & concluſiſſe ad reſtitutio
nem decem aureorum mutuo datorum.& ſic de aliis.

21 Præterea cenſuit Senatus, vt refert Aufrer.in ſtylo parla.areſto 399.quòd oouæ productio-
nes quæ fiunt interdum in cauſa appellationis,addantur primo inuentario, & oon fiat aliud in-
22 uentarium ſeparatum à primo, vt facilius poſsit inueniri id, quod eſt productum. † Nam
aliquando noua productio cum nouo inuētario per partes retinebatur, ob id iudicabatur proceſ-
ſus non viſa noua productione,ocque nouo inuentario,quod reprobauit Senatus in dicto areſto.

Nouæ etiam productiones inuentario primo ſunt addendæ.
Areſtum.

23 Adhæc prohibetur hîc ne allegationes iuris iu iouentariis conſcribantur,vna vel plures, hîc
quelconques.facit l.3.§.negocia.vnum vel plura.ff.de nego.geſt.tum quòd illic non ſunt neceſſariæ,
tum etiam propter breuitatem,adhæc quia hic agitur tantum de declarando effectum productio-
num, non iuris authoritatem, & quia eſſet ſuperfluum, cùm in aliis ſcriptis allegationes fuerint
conſcriptæ,& quia decipi poſſet altera pars,cùm non videat has allegationes.vt art.2.dicitur.

Iuris allegationes non fiant in inuētarijs.

24 Item docet Io.Epiſcopus Vauren.in ſumma de ordi.iud.in c.de viſitatione ſaccorum conti-
nentium iura partium,ita dicens, quòd vtraque pars debet inuentarium facere de productis per
ordinem Alphabeti,& ad quid,& ad quem effectum quodlibet documentum productum fuit.

Inuētarium quomodo cōficiendum.

25 † Et penes ſe quælibet pars retinere debet exemplū,ſeu copiam correctam à Grapherio, ne mi-
26 outa poſsit perdi,vel falſitas,ſeu raſura ſuper eis fieri. † Et quòd hic tex.prohibet allegationes
iuris fieri in inuentariis,tacite permittit in aliis ſcripturis.arg.l.cùm prætor. ff.de iud.& arti.2.pro-
hibentur allegatioues aliorum librorum,ibi *n'autres allegations*, videlicet hiſtoriarum ſeu aliorum.

Allegans in ra in inuẽta rio an ipſo iure punia- tur.

27 Si tamen quis alleget aliquid in inuentario, non punitur ipſo iure. niſi ab ipſis Senatoribus puniatur.gl.in c.vno.de ſagitta.quia iſta verba, *ſur peine de cent ſolz pariſis*, non ſunt latæ ſenteoriæ, ſed ferendę, vt ibi.& in c.Salonitane.63.diſt.ideo oportet quòd hæc mulcta declaretur per curiam, aliàs ad eam non punietur allegans iuta in inuentario.

28 Et quamuis iſte tex.loquatur in inuentariis faciendis in curiis ſupremis,tamen idem in aliis curiis quoad prohibitiooem,propter ſimilitudinem rationis, noo tamen punietur allegans in ioventario ad ſimilem pœnam,ſed paulo minorem arbitrio iudicis inferioris infligeodam, quia vbi eſt eadem ratio,& idem ius eſſe debet.l.illud.ff.ad leg.Aquil.

CHARLES VII. *article* XIII. *touchant le ſtyle.*

Articulus tertius.

Item, ordonnons qu'en iugeant leſdicts procez en chaſcune deſdictes chambres, & auſsi en la tournelle criminelle, les inuentaires des parties ſeront veus & leus tout au long, affin que rien ne ſoit omis, qui face à la deciſion du proces, que lon iugera.

GLOSSA VNA.

Inuentaria coram iudice legenda.

INuentaria tota debent legi coram iudicibus,apud quos iudicatur proceſſus, & videri,vt rectè iudicetur,& omnia alia,quæ ad cauſæ deciſionem faciunt,& non ſolùm in curiis inferioribus,ſed etiã io parlamentis,alioqui fruſtra fierent,ſi non viderentur, & tam in ciuilibus, quàm in criminalibus, & hoc exactè ſeruatur in curiis ſecularibus: non vero in curiis eccleſiaſticis,& quę in hoc inuentario ſcripta ſunt,vt intelligi oon poſsint, perinde ſunt,ac ſi ſcripta noo eſſent.l.2.ff. de his quæ pro non ſcrip. habentur.l. quintus Mutius quo tutela.§.quæ in teſtamento.ff.de regu.iuris.& tunc in parlamento ſolet vocari pars,quę ſcripſit inuentarium,vel eius procurator ſeu aduocatus,qui illum concepit,vt declaret quæ ſcripſit.

FRANCOYS, *article* XII. *des publiées* M. D.XXVIII.

Articulus vltimus.

Item, auons ordonné que les procureurs des parties plaidants pardeuant noz baillifz, ſeneſchaux & autres iuges, ayent à faire inuentaire des procez, qu'ilz produiront pardeuant leſdicts iuges, en defendant aux greffiers deſdictes iuriſdictions, de non receuoir leſdictes productions ſans leſdicts inuentaires, n'iceux enuoyer, ne pareillement les enqueſtes, qui auront eſté faictes eſdictes cauſes, qu'elles ne ſoyent ſignees des commiſſaires & adioincts, qui les auront faictes. Et s'ilz eſtoyent decedez, par autres, qui ſeront par les iuges commiz à ſigner en leur lieu, ſur peine d'amende arbitraire, & des dommaiges & intereſts, que les parties pourrout auoir & ſoubſtenir, à faute de faire ce que dict eſt.

GLOSSA VNA.

Procuratores inuentaria conſcribant.

1 IMptimis præcipit procuratoribus,vt inuentaria conſcribant eorum,quæ producuntur coram Seneſchallis vel aliis iudicibus. † Intellige ſiue Regiis, ſiue non Regiis
2 ſecularibus, quia non dicit noſtris,ſed dicit, *& autres iuges*, & indefinita æquipollet vniuerſali.l. ſi pluribus.ff.de leg.2.c.vt circa.de elect.in 6.

Productiones non fiãt ſine inuentariis.

3 Item præcipit actuariis ſeu Grapheriis oe productiones ſioe inuentariis recipiant,nec eas mittant ſortè ad iudicem appellationis.poſſeot enim amitti literæ vel ſubripi à parte, & ipſa ſortè diceret ſe aliàs ptoduxiſſe literas,quàm produxit.

4 Præterea vult vt teſtationes non recipiantur, nec mittantur oiſi ſignatæ fuerint à commiſſario,& eius collega ſine adiuncto,vt dictum fuit de inquiſitoribus ſupra.

5 Sed ſi mortuus vous vel alter fuerit,tunc iudex committet alicui,qui loco mortui ſubſcribet, & hæc omnia præcipiuntur fieti ſub pœna emendæ,damnorum & intereſſe,quæ partes patientur, oiſi huic legi paruerint.

6 Alia de inueotariis vide per Iaſ.& alios in l.fi.& per Ange.Are.in ſuo tract.de teſta.& per Fra. Porcelli,in ſuo tract.de inuentario,cum aliis quæ ſcripſi in ptimo tomo in tracta.de ſent. prouiſ. art.3.glo.3.& cum his Deo gratias agam.

TRACT

TRACTATVS

DE SENTENTIIS VTILIS ET QVOTIDIANVS.

Des ſentences.

HANC ſententiam mateтiam abundè tractaui in interpt. l. quod iuſsit. ff.de re iud.vbi tractaui quid ſit ſententia,& quotuplex,& quæ ſit definitiua, & interlocutoria,& illarum exempla,ac quando reuocari, & mutari poſsit, & ſexaginta ſex differentias inter interlocutoriam & definitiuam,atque alia multa huic materiæ accommoda,illarumque praxim, & vtilitatem. Demum ſcripſi tract.de ſen.exec.& de ſent. proui.in t. tomo harum legum Regiarum, vnde ex illis hæc materia ampla erit, & ſatis elucidata, reliquum poterit ex illis ſcriptis ſuppleri. Ariſtophon gloriari eo erat ſolitus, quòd nonagies quinquies in ius vocatus ſemper fuerit abſolutus,vt eſt in apophthegma.Plutarch.tu illum inſequere, & iudicia non tibi nocebunt,ſi non proſequaris cauſam iniuſtam. {Effectus ac vtilitates ſententiarum & rerum iudicatarum ſcripſi in l.vt ſunt iudicio.ff.de verb.ſignifi.}

Interpretationis legis quod iuſsit. ſumma.

Ariſtophon ſemper abſolutus.

CHARLES VII. *article* LXXVIII.

Item,pource que nous auons entendu que pluſieurs,apres qu'ils ont produit & conclud en cauſe,& que iour à ouyr droict leur eſt aſsigné par noz baillifs,ſeneſchaux ou leurs lieutenans ou autres iuges de noſtre Royaume,& qu'à iceluy iour à ouyr droit le iuge eſt preſt à proferer ſa ſentence, l'vne des parties pour fuir & delayer demande delay d'abſence ou attente de conſeil ou autre delay, ou appelle d'iceluy iuge, ou ſe defaut pour empeſcher qu'iceluy iuge ne profere ſa ſentence: Nous voulans pourueoir à tels inconueniens, auons ordonné & decerné, ordonnons & decernons que quand les parties auront conclud en cauſe, & auront eu iour à ouyr droict ſur leurs productions ou ce qui eſt es ſacs, que le iuge ne differe ne delaye de prononcer ſa ſentence,ſous vmbre de ce que l'vne des parties demanderoit delay d'abſence ou attente de conſeil, ou autre delay, n'auſsi pour quelconque appellation,qui ſoit faicte de luy ce iour, pour empeſcher le iugement & ſentence dudict proces,n'auſsi pour l'abſcence ou defaut de l'vne des parties. Et enioignons à tous les iuges & iuſticiers de noſtre Royaume,que nonobſtans tels delaiz requis ou appellation emiſe ou le defaut ou abſence des parties, ils procedent à donner & proferer, donnent & proferent leurs ſentences: ſinon que par noz lettres nous ayons donné puiſſance à aucune des parties, pourquoy doit eſtre differee la iudication d'iceluy proces: Toutesfois nous n'entendons pas que pour lettres d'eſtat par nous ottroyees à l'vne des parties,le iugement de ladicte cauſe doiue eſtre differé: Et ſi le iuge trouue que par fraude ou malice de la partie,& pour fruſtratoirement delayer ledit proces,icelle partie ait impetré noz lettres: Nous commandons et enioignons au iuge qu'il condamne icelle partie en amẽde en outre le principal,& les intereſts & deſpens de la partie pour iceluy proces retardé.

Articulus primus.

GLOSSA VNA.

1 EX hoc tex.ſequentia notanda ſunt, quòd poſt productiones partium concluditur regulariter in cauſa.ca.cum dilectus.vbi doct. de fide inſtru. Et concluſum in cauſa dicitur,quando renunciatum eſt allegationibus,& aliis probationibus.glo.ibidem.quę tamen concluſio non eſt neceſſaria in cauſa beneficiali.de Rota deci. 5. ſi poſt concluſionem.& deci.ſequent.in no.quia in materia beneficiali ſententia non tranſit in rem iudicatam. gl.& doct.in c.t.de conceſſ.præb.

Cõcluſum in cauſa quãdo dicatur.

2 Secundò quòd in concludendo aſsignatur dies ad audiendum ius,vel ad audiendum ſenten-

Concluſio

proceſſus du plex.

tiam,quaodo fit concluſio generalis in fine cauſæ,ſecus ſi eſſet concluſio ſpecialis quoad teſtes,vt docer Matthæ.de Afflict.in conſt.Neapo.li.2.ti.de cau.in iud.cito deciden.rub.44.nu.8.

Citatur pars ad audiendã ſententiam.

3 Vel oportet citari partem ad audiendam ſeotentiam.c,2.de dol.lib.6.quem ſing.dicit Barb. in cle.vna.col.14.de excep.quòd quis eſt citandus ad audiendam ſeotentiam.Idem tenet gloſſ.in cle. ſæpe.in verb.ad id.& ibi Geor.Natan.de verb.ſign.& Iaſ.in l.admonendi.col.9.nu. 76. ff. de iureiur.Roma.ſing.403.ſententia . alioqui ſententia lata contra abſentem non citatum eſt nulla. l.ea quæ.C.quomodo & quando iudex.quia admittitur defenſio, vt conſuluir Cald.conſil. 8. ao ſeotentia in titu.de re iudic.

Die ſententiæ proferẽdæ ne petatur dilatio uel appelletur.

4 Tertiò quòd die prolationi ſententiæ aſsignata non poterit pars dilatiooem petere,quia ante potuit,& oe ſententiæ prolario impediatur,vt no.io d.c.2.de dolo.

5 Quartò quòd etiam eo die pars noo poterit appellare , quia ante ſententiæ prolationem non eſt grauatus,ideo ſioe grauamine appellaret,quod eſt prohibitum.c.cum ceſſante.de appel.& ideo noo obſtante tali friuola appellatione iudex ſeotentiam proferet,& pars poſtea ſi ſentiat ſe grauatam appellabit.

6 Quintò ſi altera pars non comparuerit die aſsignata, iudex ſententiam proferer , dummodo in ſenrentia comminatum fuerit,quod aliàs procedetur ad ſententiam.gl.& Rebuff.in l.ſi apparitor.C.de coharta.lib.12.

Sentẽtia an differatur per literas Regias.

7 Limitatur hîc,vt iudex oon debeat proferre ſententiam, ſi Rex per ſuas literas auth. maodet ſententiam differeodam,quia principi obediendum eſt,vt diuus Pau.teſtatur : obedite præpoſitis veſtris.& c.qui reſiſtit.11.q.3.

8 Quòd intelligitur ſi princeps expreſsim illam cauſam diceret differeodam , ſecus ſi generaliter ſcriberet omnes cauſas talis militis differendas ratione belli, certe per illas literas oon differretur iudicis pronunciatio per iſtum tex.vt ſcripſi in tract.de lit.dila.& ſtatus,art.ſecundo,in 2.tomo commenta.in has conſti.reg.

Impetrans literas ſine cauſa punitur.

9 Item ſi pars impetrauerit literas,vt ſententia differatur , & illæ literæ ſine cauſa conceſſæ ſint, vel ex falſa cauſa,tunc debet iudex condemnare illum impetrantem in expen.damnis & intereſſe, & ad emendam ratione retardati proceſſus.iſta ſunt quæ ex hoc text.colliguntur.& vide in tract. de areſtis & oppo.contra ea art.2.inferius.

CHARLES VII. *article* CXXIII.

Articulus ſecundus.

Item,que nous auons entendu que pluſieurs iuges de noſtre Royaume, tant noſtres, qu'autres,donnent & font leurs iugemens , & ſentences ſi obſcurs & douteux,qu'à peine les peut on entendre,& iugent par experience, ſans auoir regard expreſſement aux choſes alleguees & prouuees par les parties: Parquoy ſur l'interpretation & execution d'icelles ſentences & iugemens , les parties ſont conſtituees en auſsi grand proces:comme parauant , en grand frais & deſpens , & en ſont les parties ſouuentesfoys moult endommagees: Nous voulants pourueoir à telles choſes, ordonnons & decernons que tous les iuges de noſtre Royaume , tant ceux de noſtre cour de parlement,que noz baillifs, ſeneſchaux & autres noz iuges de noſtre Royaume , iugeans certainement & ſelon les choſes alleguees & prouuees pardeuant eux par les parties , donnent & proferent doreſnauant leurs iugemens , arreſts & ſentences certaines & claires. Et enioignons & commandons à tous les iuges de noſtre Royaume, tant à ceux de noſtre cour de parlement, qu'autres,qu'ainſi le facent , ſur leur honneur, & ſur peine d'en eſtre reprins par nous & noz iuges.

GLOSSA VNA.

Certa ſit ſententia.

1 IVdicibus præcipit,vt certam ferant ſententiam,& hoc eſt iuri conforme,vt in tit.C. de ſen.quę ſine cer.quan.profer.& in §.curare.de act.in inſt.

Expẽſæ poſt ſententiã liquidantur.

2 Iſte text.non procedit in acceſſoriis,id eſt in fructibus vel expenſis, ad quę iudex condemnare poteſt , & poſtea in executione liquidare , vt dicam infra in tract. de fruct.& expen.

3 In alternatiuis etiam poteſt ad voum vel alterum condemnare.§.ſi quis agens.de actio. in inſtit.& l.vbi autem.§.qui illud.ff.de ver.obli.

4 Idem dicunt doct.in vniuerſalibus & geoeralibus.in l.1.ff.de edendo.vbi videre licet.

5 Præterea ſententia oon dicitur incerta , ſi poſsit certificari per relationem ad aliud , vt in l.ait prætor.§.1.ff.de re iud.vbi plene doct.vide infra ti.de areſtis,& de opponentib.contra ea.art.vlt.

6 Alia ſuper hoc poteris bone lector,videre per Spec.in ti. de ſen. verſ. item debet eſſe. & plene per doct.in ti.de ſen.quæ ſine cer.quant.profer.

CHAR

Item, & pource que ſouuenteſfois les iuges, tant noſtres, qu'autres, apres leurs ſentences prononcees, dont aucunes des parties appellent, apres l'appellation faicte, corrigent leurs ſentences, & les mettent par eſcrit en autres formes, qu'ils ne les ont prononcees, dont les parties ſunt moult vexees & trauaillees, & en aduient de grands inconueniens: Nous voulans releuer noz ſubiects des deſpens & charges inutiles, auons ordonné & ordonnons, que tous les iuges & iuſticiers de noſtre Royaume, tant noſtres, qu'autres, auant qu'ils prononcent leurs ſentences diffinitiues ou autres, dont les parties ſeront appoinctees en droict, bailleront au greffier de leur cour, en eſcrit le brief ou dictum de leur iugement, tel qu'ils le prononceront: Lequel brief ou dictum de leur iugement ou appoinctement, ledict greffier ſera tenu de garder par deuers luy & l'enregiſtrer, & ne ſignera la ſentence ou appoinctement du iuge, apres qu'elle ſera prononcee & miſe en forme, ſinon qu'en iceluy brief ou dictum dudit iugement ou appoinctement, tel qu'il luy aura eſté baillé, ſoit mis en eſcrit en ladicte ſentence de mot à mot, ſur peine d'en eſtre puny, comme de crime de faux: Et pareillement, le iuge ſera tenu de mettre en ſa dite ſentence ledit iugement ou appointement, & ſur ladicte peine. Et ſera tenu ledit greffier incontinent apres ladite ſentence prononcee, bailler aux parties, qui le requerront, la copie du brief dudit iugement ou appointement, tel que le iuge luy aura baillé, ſous le ſeing manuel d'iceluy greffier. Et pource que pluſieurs appellans ſouuentesfois s'efforcent de calumnier les ſentences & appointemens des iuges, par ce qu'ils dient, que les iuges n'ont eſcrites leurs ſentences, ainſi qu'ils les ont prononcees, parquoy ſouuenteſfois les parties ſont tenues en grands proces: Nous voulans obuier à tels abus, auons ordonné & ordonnons, que foy ſera adiouſtee aux ſentences & appointemens faits en la forme deſſudicte, ſinon que l'vne des parties vueille arguer icelles ſentences ou appointemens de faux. Articulus tertius.

GLOSSA VNA.

1 OPTIMA prouiſio vt iudices ſuas non mutent ſub pœna falſi ſententias, poſtquam prolatæ ſint, & ſequentia requiruntur in hoc articulo. Primò quòd iudex ſcribat ſententiam ex conſilio aduocatorum, vel aliorum, quos poteſt cogere, vt præſtent ei conſilium. glo. & doct. in l. 2. C. de proxi. ſacro. ſcrinio. lib. 12. *Mutandæ nõ ſunt ſententiæ.*

2 Secundò requiritur quòd illam propria manu ſubſcribat iudex, & conſultores qui illius fuerint ſententiæ etiam ſignare debent, vt iudex ſuperior poſsit mulctam dicere tam in iudicem, quàm in illos qui ſic perperam conſuluerunt. *Sententia à quibus ſit ſubſcribenda.*

3 Tertiò requiritur quòd iudex poſtea eam pro tribunali ſedens pronunciet legendo illud breuiculum, vel illud Grapherio legendum tradat. l. 2. C. de ſent. ex libel. rec. quod *le dictum* vocat iſte text. vel *le brief.* *Breuiculum ſententiæ.*

4 Quartò quòd illud breuiculum non imminutum, nec immutatum, vel additum actuario ſeu Grapherio ſtatim poſt pronunciationem tradat, ibi, *bailleront au greffier de leur cour*, &c.

5 Quintò quòd illud breuiculum Grapherius in regeſta ad verbum tranſcribere debet. ibi, *ledict greffier ſera tenu de garder par deuers luy & l'enregiſtrer,* vt nil addatur nec diminuatur.

6 Sextò quantitatem ſportulariæ pecuniæ, quam recepit exprimere debet, vt inferius art. t. tit. de ſalariis taxatis pro viſitatio. proceſſus. *Sportularũ quãtitas exprimenda.*

7 Et ſic patet regula, quòd ſententia non poteſt reuocari, immutari, emendari, nec corrigi. per l. quod iuſsit. ff. de re iud. vbi plenè ſcripſi, ideo hic non repetam.

8 Etiam in acceſſoriis nil addi debet, nec deleri ſub falſi pœna, vt hîc. & hoc plene docet Imbert. alia neceſſaria addens in curiis ſecularibus. in inſtit. Foren. libr. primo. §. nunc de his. vnde iudex non poteſt reuocare condemnationem expen. vel fructuum. gloſſ. in l. 1. C. de ſent. quę ſine certa quant. Bald. in l. quia arbiter. ff. de arb. Alexan. in l. Paulus. ff. de re iudic. quia poſtquam principale non poteſt reuocari, ſic nec acceſſorium. l. cùm principalis. ff. de regu. iuris. Intellige vt per Bal. in l. terminato. col. penul. C. de fruct. & lit. expen. *Acceſſoria ſententiæ nõ ſunt mutanda.*

9 Nec quidem de conſenſu partium, cùm hic inferatur pœna. gloſſ. in l. ſi diuerſa. C. de tranſact. Bald. in c. præſentata. col. 2. de teſtib.

Condemnato an indulgere poſsit iudex.

10 Siue ſententia lata ſit in ciuili, ſiue in criminali.text.in l.1.in fin.ff. de quæſtio.l.relegati.l.moris.§.penul.& l.diui.ff.de pœ.l.pœnam. C.illo.tit. vnde iudex condemnatum ad pœnam corporalem, etiam ſi de innocentia appareret, abſoluere non poteſt.l.acta.§.1.ff.de re iudic.l.diui.de pœ-
11 nis.Panor.conſil.92. contra ſententiam. in primo volu. † Sed debet iudex ab executione ſuperſedere, donec fuerit conſultus princeps,& veniam delinquenti,(quam *grace* dicunt)conceſſerit, quæ gratia delinquentibus dari ſolet.Bal.in l.addictos.C.de epiſco.aud.Fel.in cap. conſanguinei. col.2.extra eod.dicam ſi operæprecium fuerit in titulo *des graces* infra.

Iudicatũ per errorem an reuocetur.

12 Etiam ſententiam non reuocabit iudex, ſi error interuenerit.l.error.vbi doct. C. de iu.& fa. ign.quia iudex iam functus eſt officio ſuo.l.iudex.ff.de iud.c.in literis.de offi.deleg.niſi vt inferius dicetur in limita.

Iniuſtã eſſe faſſus ſententiã an faciat eam reuocabilem.

13 Imò etiam ſi pars in cuius vtilitatem lata eſt, eam iniuſtam fateretur, non poſſet iudex eam reuocare, cùm hîc omnino prohibeatur, quamuis de iure ſecus. per tex.in c.2.de purga.vulga.Bal.
14 in authen.ad hæc.col.pen.C.de vſur. † Idem in ſucceſſore iudicis putarem, qui ſententiam per prædeceſſorem latam reuocare non poteſt.l.poſt ſententiam.C.de ſenten.& interlo.omn.iud. l.1.C.ſent.reſcin.non poſſe.Panor.conſi.73.in diſputatione.in 1.volu.

15 Et procedit ſeu lata ſit ſententia officio nobili, ſiue mercenario, cùm hic tex.non diſtingat.l. de precio.ff.de publi. quamuis de iure diuerſum ſit. in l.diuus.ff.de in integr. reſti.vt ſcripſi in interpreta.l.quod iuſsit.in 2.not.ff.de re iudi.

Sententia etiã nulla nõ reuocatur.

16 Non poterit etiam iudex reuocare ſententiam, etiam ſi eſſet nulla & inualida, ſed ſuperior hoc poterit, non is qui protulit, aliàs incideret in pœnam, cùm hic text.generaliter prohibeat.licet tex.& ibi doct.contrarium decidant.in l.fi.C.de ſent.quæ ſine certa quant.& in l.1.C.de ſenten.& interlo.ſed in regno Franciæ puniretur reuocans ſententiam etiam nullam per iſtum tex.

Corrigere iudex an poſſit ſententiã.

17 Nec quidem corrigere poterit ſententias, quæ in rem non tranſeunt iudicatam, vt matrimoniales, beneficiales,& alias quas ſcribit Hippo.in l.vna.nu.144.C.de rap.virgi.& in practica criminali.§.ordine.quamuis de iure diuerſum ſit.c.tenor.& c.lator.de re iud.

18 Siue ante decem dies corrigeret, ſiue poſt, dum hoc fiat poſtquam pronunciata eſt, & Grapherio tradita, vt per Bar.& alios in l.poſt ſententiam.C. de ſent.& interlo.omn.iudic.

19 Quod procedit tam in iudicibus Regiis, quàm in aliis ordinariis, vel delegatis. cap.in literis. de offi.deleg.l.iudex.

Princeps an poſſit mutare ſententiã.

20 Limitatur in Papa & alio principe non recognoſcente ſuperiorem, quia hi ſoluti ſunt legibus.cap.propoſuit.de conceſſ.præb.l.princeps.ff.de legi.Specul.in titul.de ſenten.§.qualiter.verſic. hoc quoque notandum.

21 Idem in curiis ſupremis dicendum eſt, cùm ipſæ iudicent immediate loco principis, & non aliter quàm princeps eſſet iudicaturus.l.vna.ff.de offic.præfect.præto. b. Id.in l.1.C. ſente. reſcin. non poſſe.ſcripſi in tract.de literis ciuilib.in præfa.in 1.tomo.

22 Adhæc ſi victor patiatur de viribus ſententiæ diſputari, & contrarium probari, tunc iudex ordinarius illam ſententiam retractare poterit: quia pars ſententiæ renunciare videtur, vt not.in l.ſi diuerſa.C.de tranſact.cap.inter monaſterium.de re iud.Innoc.& Panormi.in cap.cùm Bertoldus.de re iudic.

Declaratio ſententiæ per ſupplicationem.

23 Declarare iudex ſuam ſententiam poterit, etiam poſt traditam ſententiam Grapherio, hoc poſtulante parte per ſupplicationem.l.ab executore.vbi Bartol.ff.de app.gloſ.in cap.loci.§.his ita. 35.quæſt.9.Dec.in l.in ambiguis.ff.de regul.iur.Bartol.per illum text. in l.hæredes palam.§. ſi quis poſt.ff.de teſtamen.

Mutatio ſententiæ non perfectæ nõ eſt prohibita.

24 Limitant etiam docto.antequam ſententia pro perfecta habeatur.glo.in c.prædicator.16.q.1. gloſſ.in l.Pompo.§.ratihabitionis.ff.de procu.Iaſ.in l.ſi quis mihi.§.iuſſum.ff.de acqui.hæred.& in l.non ſolùm.§.morte.col.5. ff. de noui ope.nun. & quia hîc non prohibetur, niſi poſtquam Grapherio tradita eſt,& in regeſtum deducta, vide Vital.de Camba.in tract.clauſular.in clauſula non errore ductus.verſiculo ſed an iudex poſsit.

25 Aliæ dantur limitationes à doc.in l.quod iuſsit.ff.de re iud.vbi duodecim congeſsi, ſed quia vix ſeruantur in curiis, ideo eas tantùm quæ in vſu ſunt forenſi huc afferre conſideraui, quia hîc doctis loquor: ideo multa omitto quæ in ſcholis adducerem.

Interlocutoria eſt reuocabilis regula cum limita.

26 Interlocutoria vero de iure reuocari poteſt.l.quod iuſsit.ff.de re iud.c. cum ceſſante. de app. nouit etiam Deus mutare ſententiam ſi tu noueris mutare delictum.c.nouit.de pœni.diſt.1. & ibi, glo.dicit quòd in hoc ſimilis eſt prætori, qui mutat interlocutoriam.

27 Et non ſolùm interlocutoriam, ſed omne grauamen quod intulit. c. concertationi.& c.ſi à iudic:.de app.in 6.c.fi.de dolo.lib.6.Bald.& alij in c.cum ceſſante.

28 Siue ſit iudex delegatus, ſiue ordinarius, Regius, vel aliorum dominorum.c.cum ceſſante.gl. in l.quod iuſsit.Bal.in l.arbitro.in fi.ff.qui ſatiſd.cogan.

Delegatus reuocat interlocutoriã latam per delegatum.

29 Idem dicit Bald.in ſucceſſore iudicis, cui etiam poteſtas reuocandi datur, per l.arbitro.ſecundum vnum ſenſum.& ibi doct.Bald.in cap.noſti.de elect. Guido Papæ conſil.89.circa. colum.6. Et delegans poterit reuocare interlocutoriam latam per delegatum.l.fi.ff.à quib.app. non lic.Iac. in l.arbitro.colum.1.

Tacita reuocatio ſententiæ.

30 Et non ſolùm expreſsè, ſed etiam tacitè reuocari poteſt, vt ſi pronunciet teſtes non admittendos,& poſtea eos recipit, tacitè videtur interlocutoriam reuocare.cap.ex parte M.de appel.not.

in l.à

in l.à procedente. C.de dila.Ioan.Andr.& Fran.in cap.dilecto.de appel.
31 Non cogitur tamen iudex eam reuocare, quia non quicquid poteſtati iudicis permittitur,
ſubiicitur iuris neceſsitati.l.non quicquid.ff.de iud.l.C.quomod.& quando iudex.& l. quod iuſ-
ſit,vtitur verbo poteſt, quòd liberam voluntatem denotat.l.ſæpe.ff.de offi.præſi. Bart.in l.Gallus.
32 in princ.de liber.& poſthu. † Sed poterit pars ab illa denegatione reuocationis appellare,de
iure canonico, cùm ab omni grauamine appelletur.c.cum ceſſante.de app. Bal.in l.1.circa finem.
33 C.ſenten.reſcin.non poſſe. Guido Papæ ſing.382. † Sed iudex etiam ſi ſit appellatum, & non
releuatum,poterit adhuc reuocare,vt docet Specu.in tit.de excep.§.viſo.verſic.ſed ſi iudex.per tex.
34 in cap.cùm ceſſante. † Nam licet iuriſditio iudicis à quo per appellationem ſuſpendatur.l.
ſi cauſa.C.de tranſact. tamen adhuc poterit grauamen reuocari.ca.ſi à iudice.de appel.in 6.Salic.
in l.poſt ſententiam.col.4. C.de ſenten.non tamen poterit appellare pars eo quòd iudex eam ſen-
tentiam reuocat,cùm ſit arbitrarium iudici reuocare,ſi velit.Bal.in c.cum ceſſante.& l.quod iuſsit.
facit l.ſi.C.ſenten.reſcindi non poſſe.

Appellantis grauamẽ an poßit reuocari.

35 Limitatur interlocutoriam tunc non poſſe reuocari, quando eſt executioni mandata. gloſſ.
nota. in l. prima.in fine. ff. de præto.ſtipula.Ioan.de Platea.in l.rura. C.de omni agro deſer.lib.11.
Bar.& alij in l.quod iuſsit.& iſta eſt communis ſententia ſecundum Præpo.in c.cum ceſſante.

Interlocutoria an poſſit reuocari.

36 Secundo non procedit, quando conſuetudo fori aut ſtylus dictaret contrarium, quia mini-
me mutanda ſunt,quæ ſemper certam interpretationem habuerunt.l.minime.ff.de legib.cap.cum
dilectus.de conſuetud.facit cap.Romana.ibi,ſalua contraria ſuper hoc conſuetudine,ſi quam ha-
bent.de ſent.excom.in 6.Barba.conſi.34.Deum.Innoc.col.6.in 4.vol.
37 Vnde in iſto text.ſtatuitur, quòd inter locutoria reuocari non poſsit, quando partes iuridi-
cialiter conſtitutæ ſunt, quod dicit text. *quand les parties ſont appoinctees en droict.* tunc ſi ſententia
illa ſit prolata,& Grapherio tradita,reuocari non poterit,nec addi aliquid,aut immutari,per iſtum
tex.& probatur per ea quæ Io. de Pla.in l.rura.C.de omni agro deſerto.lib.11.dicit, quòd ſenten-
tia interlocutoria in ſcriptis lata non poteſt amplius reuocari,quod reprobant communiter doct.
38 † Sed hîc vides veram eſſe illius Pla. ſententiam concurrentibus his. Primò *que les parties
ſoyent appointees en droict.* ſecundò quòd ſcripta ſit ſententia, tertiò quòd prolata ſit, quartò quòd
poſtea Graphetio,id eſt,actuario tradita. Et his interuenientibus non reuocabitur.vide 20.limita-
tiones quas ſcripſi in l.quod iuſsit.ff.de re iud.

Interlocutoria ad iure audiendum non poteſt reuocari.

39 Item in tex.ibi,*ſur peine d'en eſtre puny comme de crime de faux.*ex hoc tex.colligi poteſt, quòd
vbi quis puniri poteſt tanquam falſarius,tamen non punietur pœna criminis falſi,& hoc per tex.
in cap.nonnulli.in fi.ibi, tanquam falſarius puniatur.de reſcrip.vbi Bal.quia nullum ſimile idem
eſt.l.quòd nerua.ff.depoſiti. Nam ſi debet puniri vt falſarius,non verè dicitur falſarius,& ſic non
eadem pœna punietur, & ſic non punietur pœna mortis, licet in hoc regno falſarij iudiciales illa
pœna puniri debeant, vt inferius in his ordina. patet in 4.parte titul. *des faux tabellions, notaires,
& teſmoings.*

Falſarius quinon eſt punitur pœna falſi.

40 Addendum prædictis eſt,quòd non debet iudex in illo breuiculo conſcribere dicta partium
& reſponſiones vt olim ſolitum erat, vnde curia inſtante procuratore Regio prohibuit graphe-
rio du Perche, ne insereret in ſententia grauamina partium, & reſponſiones illarum, ſed trade-
ret ad verbum ſicut eſt tradita per iudicem.hoc in ſecunda camera inquiſitionum ſtatutum fuit
in proceſſu Franciſci Teiſsier,& Ioannis Ledouyn.facit textus in articulo vltimo.de præco.ſupra.
vbi alia adduxi.{ in 2.tomo commenta.in has conſtitu.}

Sentẽtiæ breuiculum nõ debet continere dicta partium.
Areſtum.

41 Exemplum ſententiæ tenetur actuarius dare partibus petentibus ſua ipſius manu conſcri-
ptum, & illud exemplum facit fidem ſicut originale. Bartol.& alij in authenti. ſi quis in aliquo.
C.de edendo. & ſi ſemel notarius dederit, non tenetur iterum concedere, aut expedire ſine au-
thoritate iudicis. & cum cauſa, & parte citata, de cuius præiudicio tractari poſſet. Bart.& Iaſon
in l.ſi quis argentarius.§.prætor. ff.de edendo.ita ſtatutum fuit in titu.de notar.articul.vndecimo
in his conſtitu.Reg.ſuprà.

Actuarius & notarius quomodo dent exemplum.

42 Poterit tamen vna pars iſtud exemplum falſum dicere, ſi hoc probare poſsit, aliàs melius
faciet ſi ſe ſumptibus inanibus non vexet.l.prima.ff.de inoffici. teſtam. & quicunque vult redar-
guere actum de falſo, prius cogitare debet quid agat, & an certas pro hoc rationes habeat,quia
in hoc crimine acerrima debet fieri indago.l.vbi.C.de falſis.

FRANCOYS, *article* XC. *des publiees* M. D. XXXIX.

Quand vn proces ſera en eſtat de iuger, le iuge, quel qu'il ſoit, pourra proceder au iugement, & prononcer ſa ſentence, nonobſtant que l'vne ou l'autre des parties ſoit decedee, ſauf à ceux contre leſquelz on la voudra faire executer, ſe pourueoir, ſi bon leur ſemble, par appel autrement fondé, que ſur nullité de ſentence, comme donnée contre vn decedé.

Articulus vltimus.

GLOS

GLOSSA VNA.

Sententia in mortuũ lata an valeat.

1 STatuit vt ſententia lata contra mortuum non ſit nulla, quia hæredes illius poterunt
appellare, ſi condemnatus grauatus fuerit, & ſic per appellationẽ reuocabitur indica-
2 tum, ſi malè fuerit iudicatum contra mortuum. † Et quamuis de iure fauore tantum
libertatis valeret ſententia cõtra mortuum. l. cum quaſi. ff. de fideicõ. liber. hodie etiam
ex iure communi Gallorum ſententia lata contra mortuum valet, per hunc textum & per ratio-
nem prædictam etiam valeret ſubrogatio in beneficio in locum mortui, pro quo lata erat ſen-
tentia, per tex. in c. ſi hi qui. vt lit. penden. in 6. aſſerit Iaco. in l. vna. §. 1. C. de cadu. tollen.

Mortuo delinquẽte extinguitur crimen.

3 Intellige in ciuilibus, ſed in criminalibus mortuo delinquente extinguitur crimen, niſi in qui-
buſdam caſibus conſcriptis in l. defuncto. ff. de public. iudic. & in §. per contrarium. de hæredi. quę
ab inteſta. deferun. & in l. vna. C. ex delict. defunct. vide tamẽ Panor. & Fely. in c. quia V. de iudic.

Inchoari nõ poteſt proceſſus cõtra mortuum.

4 Intellige quod valebit ſententia cõtra mortuum, quando proceſſus fuit factus contra viuum
vſque ad ſententiam excluſiuè, ſed proceſſus non poteſt inchoari nec perfici contra mortuum,
niſi certis in caſibus. verùm citandi ſunt hæredes per iſtum textum ibi, *quand vn proces ſera en eſtat*
5 *de iuger.* † Nam ſi poſt concluſionem in cauſa reuocatio procuratoris peruenerit ad notitiam
iudicis, vel partis, valebit ſententia cum eodem procuratore lata. text. ſingularis in cap. auditis. de
procuratorib. & Ludo. Roma. ſingula. 312. tu ſay, quod ſic debet hîc valere, quando ſententia lata
eſt contra mortuum, vbi concluſum erat in cauſa, & non ſuperetat niſi ſententia.
6 Et hoc eſt introductum, quia quod iure factum eſt, non debet retractari, licet perueniat ad ca-
ſum, à quo non potuit incipere, ſed proceſſus rectè fuit geſtus cum viuo vſque ad ſententiam, er-
go ſententia non debet annullare totum proceſſum, ſed valebit & proceſſus & ſententia, nec gra-
uamen infertur ex hoc cuiquam: quia ex proceſſu iudicatum eſt, & defenſus extitit, qui condem-
natus eſt: ideo valebit iudicatum, ſecus ſi non fuiſſet defenſus. l. ſi ea. C. quomodo & quando iud.

Procurator quando reuocetur per mortem.

7 Mandatum procuratoris reuocatum eſt per mortem domini lite non conteſtata. l. & quia. ff.
de iuriſdict. omnium iudic. l. mandatum. C. manda. l. eius. ſi cert. petat. Bald. in conſilio 340. tria
8 ſunt 2. volum. † Sed ſi lis fuerit conteſtata, eo quia ipſe eſt factus dominus litis, non reuoca-
tur mandatum per mortem. l. nulla dubitatio. C. de procura. Iaſ. conſil. 138. reuocatur. in 4. volu. &
9 Anto. Capit. in deciſio. Neapol. q. 186. † Tamen in Francia exigi ſolet nouum mandatum ab
hæredibus, & hoc eſt tutius, quamuis ſi ſatiſdatum fuerit pro procuratore, non finiatur manda-
tum, per l. ſi defunctus. ff. de procur. tutius eſt ab hæredibus mandatum conſequi, cum ſatiſdatio
in Francia vix detur.
10 Etiam ſi vterque mortuus ſit, adhuc valebit ſententia, id eſt tam procurator, quàm dominus,
ſi non conſtet de morte illorum. Guido Papæ deciſio. Delphi. q. 86. procurator.

Sententia in procuratorẽ an in dominũ ferri debeat.

11 Et ſic per hunc textum non curatur de ſubtilitatibus iuris ciuilis. in l. 1. C. de ſentẽ. vbi procu-
rator condemnatur, ſed ſiue condemnetur dominus, ſiue procurator, valet ſententia de iure
canonico, per glo. in c. ſuſcitata. de in integ. reſt. & hoc ſeruat ſtylus Delphinalis: vt docet Guido
Papæ deciſio. 86. procurator. & deciſio. 431. debet de iure: at de conſuetudine & ſtylo curia-
rum Franciæ condemnari dominus miniſterio ſui procuratoris ſolet, & ſententia in dominum
ferri, non in procuratorem: vt docet Imber. in inſti. foren. §. nunc de his. lib. 1.
12 † Plus dicens breuiculum ſeu libellum ſententiæ poſſe ab actuario proferri, de conſuetudine
huius patriæ, non tamen de iure. cap. fin. de re iudic. lib. 6.

Sententia fauore mortui lata, an valeat.

13 Et ſic non valebit ſententia de iure etiam pro mortuo, quia nil eſt quod poſſit in perſona
mortui fundari. arg. l. eius qui. verſiculo, quòd ſi ſtipulatus. ff. ſi cert. peta. vbi plenè docto. & in l.
ſumma. §. fi. ff. de re iudica. nec proderit hæredi mortui. arg. l. cum quaſi. ff. de fideicom. liber. quia
fauore libertatis prodeſt, ergo regulariter non, & huius eſt ſententiæ Pau. Alex. & Iaſ. in l. eius.

Priuilegium mortuo datum quaſi viuo an proſit.

14 Item priuilegium datum mortuo quaſi viuenti non valet. l. Neratius. ff. de regul. iuris. quia
mens concedentis attenditur. c. eam te. de reſcrip. c. ei cui. de præben. in 6.
15 Nec quidem valet legatum factum mortuo. l. 2. §. 1. & l. diuus. in fin. ff. de iure codic. l. vna. §.
in primo. C. de caduc. tollen.

Promittens iudicio ſiſtere mortuum an obligetur.

16 Adhæc promittens iudicio ſiſtere Titium, ſi is ſit mortuus, eum amplius præſentare non
tenetur. l. ſi deceſſerit. cum l. ſequen. ff. qui ſatiſdare cogant.
17 Et ſtipulatio facta mortuo eſt nulla. l. eius. §. quòd ſi ſtipulatus. & l. ſi ſeruus communis. 2. §.
1. ff. de ſtipul. ſeruo. niſi per iſtum articulum, vt infra dicetur.

Citatio cõtra mortuũ circunducitur.

18 Et quo plenius hanc habeas materiam, faciam caſus ſequentes. Primus eſt, quòd citatio facta
contra Titium, qui ante terminum comparendi deceſſit, circunducitur, quippe edictum per-
emptorium morte rei ſoluitur. l. in ſumma. in fin. ff. de re iudica. & in hoc eſt communis docto.
conſenſus.
19 Secundus caſus, quando iudicium inchoatum eſt cum Titio, qui pendente lite moritur,
tunc licet aliquis eum defendat, ſententia lata contra iſtum iam mortuum non valet, nec pro-
ceſſus. l. de qua re. §. finali. ff. de iudic.

Inſtantia cũ defuncto quãdo trãſeat in hæredem.

20 Tertius caſus, quando reus moritur lite pendente, proceſſus factus cum eo valet, & iſta
inſtantia tranſit in hæredem. l. ſi eum hominem. ff. de fideiuſſo. c. quia 5. de iudic. Porc. in §. ſuſpe-
21 ctus autẽ. de ſuſpect. tuto. in inſti. † ideo citandi ſunt hæredes, & omnia acta cum defuncto

facta

facta repeti cum ipſis. Allegatur Bart.in l.Lucius.ff.ad Trebell qui tamen hoc non dicit,ſed doct. in l.1.C.ſi penden appel.mors interue.& Iaſ.in l.in ſumma.in fi.de re iudic.ff.

22 Hodie tamen in Francia acta non repetuntur, ſed hæredes citantur ad reaſſumendum cauſam in eo ſtatu, in quo erat, quod vocant practici ad ſumendum atramenta cauſſæ. id eſt, remanentia,vt dixi in primo tomo conſti.Regiar.in procœmio.& habetur in ſtylo parlamen.in titu.de adiornan.hæred.mortuo. *Hæredes citantur ad ſumenda atramenta cauſa.*

23 Quartus caſus eſt, quando reus vel actor moritur facto proceſſu, & poſt concluſionem in cauſa,tunc ſententia lata contra defunctum,licet de iure non valeat, tamen per iſtum text. valet, quia liberum eſt hæredibus, ſi grauatos ſe ſenſerint appellare, & pro hoc eſt factus iſte articulus, intellige vt dixi ſuprà.(ſiue lata fuerit ſententia contra actorem,ſiue reum,vel pro altero,per iſtum tex.ibi,*nonobſtant que l'vne ou l'autre des parties ſoit decedé,&c.*) *Sententia contra defunctũ quando valeat.*

24 Idem ſi quis poſt ſententiam decederet, valebit autem ſententia etiam contra hæredes, & ſi ipſe defunctus non poterat appellare, nec quidem poterunt hæredes. vt docet Cuma.in l.in ſumma.§.fi.ff.de re iudica.

25 Et ſic valebit ſententia hoc caſu tam in ciuilibus, quàm in criminalibus, in quibus caſibus ferri poteſt,cum iſte tex.ſimpliciter loquatur,& generaliter,& tam valebit pro mortuo,quàm contra:ideo proderit hæredibus, vel nocebit ſecundum tenorem ſententiæ. Alia videri poterunt per doct.in cap.quia §.de iudiciis.& in cap. ſignificauit.de reſcriptis, (ibi, *ſe pourueoir ſi bon leur ſemble par appel,&c.* ex hoc tex.colligitur praxis Franciæ, per quam in omnibus ferè caſibus, etiam vbi ſententia nulla eſt,appellare pars debet, ſi audiri cupiat, alioqui reiiceretur,ſi ad nullitatis ſententiæ declarationem ageret. contra cap. dilecto.& cap.iura.de appella. In appellatione tamen poterit adducere rationes nullitatem inducentes pro loco grauaminum, quas plenè ſcribit Sebaſtian. Vantius in ſuo tracta. de nullitatib.) hactenus igitur in hac materia ſententiarum, finem cum his faciam,& gratias agam Deo. Amen.

TRACTATVS

DE EXPENSIS, DAMNIS, ET INTERESSE.

Des deſpens dommages & intereſts.

CHARLES VI. *article* II.

Item, quand aucuns deſpens ſeront baillez de partie par deuers la cour pour taxer, & la cour les aura baillez tous ſignez à partie aduerſe, pour diminuer, nous voulons & ordonnons que la partie ſoit tenue de bailler diminutiõs dedans trois iours,ou au moins dedans le quatrieſme iour, depuis qu'ils auront eſté baillez, dedans l'heure de midy,comme deſſus eſt dict. Et vous deffendons qu'autre delay ne plus long terme ne donnez à aucun ſur ce, ſi par bonne deliberation & meure, & pour certaine grand cauſe & neceßité (attendu les qualitez des perſonnes, & les grandeurs & merites des cauſes) vous ne voyez qu'il leur conueniſt faire de neceßité, ſans ce toutesfois que les parties de leur commun accord ou autrement puiſſent proroguer & eſlonguer ledict temps. Articulus primus.

GLOSSA VNA.

1 ISTE articulus primus ſtatuit dilationem ad præſtandum diminu- *Expenſæ in iudicio vel extra ſiũt.*
tionem expenſarum, quas Victor.conſcripſit ſe expoſuiſſe, & hoc fie-
ri cenſet intra tres dies, vel ad ſummum intra quatuor, niſi ex cauſa
aliud curiæ viſum fuerit.
2 Sciendum eſt, quòd expenſæ ſiunt in duplici differentia, quædam
enim ſiunt in rebus, & extra iudicium, quædam verò in litibus, & in
iudicio, in rebus quædam dotalibus: vt loquitur titu.de impen.in reb.
3 dot.fact. ff. † Et hæ ſiunt triplices, neceſſariæ, vtiles, & voluptariæ:
vt in l. impenſæ. ff. de verborum ſignifica. vbi de his ſcripſi: ob id in
iſtis ad ibi ſcripta nunc te reiicio,lector beneuole.

4 Aliæ

Expenſæ in iudicio multis de cauſis ſiunt.

4 Aliæ expenſæ ſunt, quæ fiunt in litibus, & harum quædam debentur ratione victoriæ, de
quibus ſtatim dicetur, aliæ ratione contumaciæ.l.ſancimus.C.de iudic.& de his art.5.dicetur, aliæ
ratione temeritatis.l.eum quem temere.ff.de iudic.& de his art.3.aliæ ratione diffugij ſeu retarda-
ti proceſſus,& de his inferius tractabitur art.4.& in l.non ignorat. C. de fruct. & litium expen.&
Alber.Brunus.in tract.ſtatuto.in verbo,contumax,

5 Et quæ debentur ratione victoriæ, interdum debentur ratione interlocutoriæ ſeu incidentis,
de quibus artic.2.inferius ſtatuitur, aliæ ratione definitiuæ, ſeu cauſæ principalis, & de his nunc
videbimus.

Victus victori in expenſis condemnatur regule.

Temere quid.

6 Primò regula figenda eſt,quòd victus victori in expenſis condemnari debet.l.properandum.
§.ſin autem alterutra. C. de iud. vbi text. plus dicit iudicem teneri de proprio ſatisfacere parti, ſi
condemnationem expēſarum omiſerit.facit tex.in c.fi. de dolo.c.fi.de maio.& obed.tum ratione
7 temeritatis.l.eum quem temere.ff.de iudic. † Temere eſt ſtulte,fatue, ſine conſilio,ſine cauſa,
quid agere,teſte Luca.in l.magiſtros.col.3.C.de profeſſ.& medi.lib.10.& Valer. lib.9.c.8.temerita-
tis ſubiti & vehementes ſunt impulſus: quorum ictibus hominum mentes concuſſæ,nec ſua pe-
ricula deſpicere, nec aliena facta iuſta æſtimatione perſequi valent. vide plenè eundem Luc.10 l.
8 fin.C.de pri.eorum qui in ſacro pala.mili.lib.12. † Etiam debentur ratione æquitatis, iuſtum
eſt enim, vt quis petat damnum, quod ſua cauſa ſubiit,ſed victus dedit damnum victori litigan-
do, ideo illud ſarcire debet, etiam ſi tantùm occaſionem dediſſet. l. qui occidit. §. in hac. ff. ad
leg.Aquil.

Iuſtũ & æquũ eſt expenſas à victo ſarciri.

Expēſæ debentur etiã corã iudice appellationis arbitro iudice eccleſiaſtico etiã ab hærede.

9 Amplia tam in principali quàm in incidente: vt infrà art.2.dicetur. Secundò etiam procedit
in cauſa appellationis:vt dicam art.9.in tract.de appel.inferius.

10 Tertiò etiam coram arbitro, teſte Spec.in tit.de arbi.in §.fi.verſic.ſed eum.quia arbitria ſunt
redacta inſtar iudiciorum.l.1.ff.de arbit.

Quartò tam in curia eccleſiaſtica quàm ſeculari, cùm diuerſum non reperiatur ſtatutum, imò
idem, vt in dict.cap.finem.de dolo. & cap.calumniam.de pœn.quæ iura conueniunt cum dicta l.
properandum.

11 Quintò etiam procedit in hærede,qui ſi proſequatur proceſſum prædeceſſoris,ad expen:con
demnabitur.Bald.in l.ſi pater.C.ſi pen.app.mors interue.l.vtique.ff.de rei vend.etiam factas à præ-
deceſſore,quia pro vna perſona habetur.in auth.de iureiu.à morien. præſt.§.1.colla.4.quod etiam
procedit in beneficialibus, ſi quis ſimpliciter reſumpſerit proceſſum prædeceſſoris: vt ſcripſi in §.
declarantes.in verbo,ſucceſſores.de mand.in concorda.

Cedens quãdo ad expēſas tenetur.

12 Sextò habet locum in eo,qui cedit liti,vt etiam ad expenſas debeat condemnari.Bart.in d.l.
poſtquam liti.C.de pacta.in vlt.col.q.5.& in auth.contra qui propriam.2.not.de non num. pecu.
quia cum præiudicio partis non poteſt renunciare,& damnum quod dedit,ſarcire tenetur, vt ſu-
13 perius dixi,etiam quia in eo præſumitur temeritas. Bal.& Iac.in l.eum quem.ff.de iud. † Niſi
cauſa,quare renunciat,ſuperuenerit: quia antea iuſtã litigandi cauſam habebat,& renuncians liti
non dicitur propriè ſuccumbere.l.alia. vbi Bald.& Salic.in vltim.not. C.de his.quib. vt indig. ta-
men is qui cedit liti, dicitur victus, & alter victor. Bald. in l. poſtquam liti. ideo condemnatur
in expenſis.

Cautela pro litigantibus.

14 Niſi cederet poſt inſtrumentum de nouo productum, tunc ad nullas expenſas tenetur, quia
antea iuſtam cauſam litigandi habebat.l.ſi quis ioficiatus.vbi Bart.ff.depo.l.deſtitiſſe.de iud. ideo
cautela eſt, vt ſtatim viſa probatione liti cedas, & bonam fidem cognoſcas, & expenſarum con-
demnationem vitabis,teſte Matheſi.not.83.no.practicam glo.in d.l.eum quem temere.

15 Si vero cognita probatione & veritate ſtatim non cedas, ſed vſque ad finem perſiſtas, con-
demnari debes ad omnes expenſas, ſiue ſis actor, ſiue reus,quia veriſimile eſt,quòd ſi à principio
notinam habuiſſes inſtrumenti, & veritatis cauſæ, quod litem inchoaſſes, poſtquam viſo inſtru-
mento liti non renunciaſti, vt dicit Rom.ſing.396.alio ſero.& hoc ſequitur Dec.in l.qui in alte-
rius.de reg.iur.ff.quicquid dicant doct.in contrarium hoc ſeruat vſus forenſis.

Actor victus etiã expenſas debet ſicut reus. In criminalibus an expēſæ debeãtur.

16 Septimò tam in actore quàm in reo procedit,quia vterque temere facit in §.1.& per totum.
C.de pœna teme.litig.

17 Octauò procedit etiam in criminalibus, quam ſi pars iniuſtè proſequatur, etiam ad expen-
ſas condemnari debet.l.fin.C.de fruct.& lit.expen. Bart.in l.2.§.1.in fi.ff.ad Turp per l.qui crimen.
C.qui accuſ. non poſſ.& communis vſus iudiciorum ita ſeruat,teſte Alb.& Iac.in l.eum quem.ff.
de iudi.quem ſequitur Ange.in tract.malefic.in gl.necnon ad querelam. verſi.quæro an ſuccum-
bens.& Iaſ.in conſi.2.in themate.col.2.nu.3.in 2.volu.

{Nonò etiam ſi conſuetudo eſſet in contrarium, quæ corruptela potius dicitur, & eam per
conſtitutionem improbauit Carolus 6.tum Franciæ Rex anno 1392. die 12.Februa. fol.130.in lib.
antiq.ordina. curiæ Pariſi.}

18 Limitatur ſi non habeat partem, vt ſi petat abolitionem, tunc non condemnatur, etiam ſi
non obtineat.vt docet Bartol.in l.1.in princip.colum.penul.ff.ad Turpil.gloſſ.& doct.in cap.cùm
dilecti.de dolo.

Procurator Regius ex-

19 Quippe procurator regius parti non condemnatur.l.fina.C.de fruct. & lit.expen.quia ratio-
ne officij proſequi tenetur.l.monente. C. de dela.lib.10.inſtigator verò condemnari debet.Bart.in
l.1.§.incid

l.1.§.incidit.per illum tex.ff.ad Turp.Iaſ.in d.conſi.2.col. pen. plenè Hippol. in pract. criminali in §.ſupereſt.

penſas non debet nec pars illi, limitatur hic.

20 Vnde dum ſolus procurator Regius proſequitur,non cõdemnatur pars ad expenſas,ſi verò procurator cũ parte,tunc pars condẽnari non debet,tam ratione temeritatis, quàm calumniæ, & ne detur materia alium moleſtandi & vexandi, & quia deſiſtens bene punitur. in l. non ignorat. C.de fruct.& lit.expen.l.3.C.qui accu.non poſſ.Bal.in auth. generaliter. col.4. ver. modo quarto. C.de epiſ.& cler.& ſic conciliantur iſtæ opinio.vide Aufre.in deciſ.Thol.q.6.& ſeq.& quæ ſcripſi in tit.de elect.der.in fi.in concorda.Franciæ.

21 Nonò victus condemnandus eſt, etiam ſi plus fuiſſet petitum , & ad minus condemnatum, quia eſt temerarius litigator in eo quod debet, ſi non offerat.l.eum quẽ temere.ff.de iud.quamuis contrarium teneat.glo. in cap.præſentium. in verbo , ſigillatim. de teſtib.in 6.per tex.in l.vna. C. de plus peti. & l. qui ſolidum. à contrario. vbi etiam Bart.de lega.2.Fely.& alij in c.cùm omnes. de conſtitu.

Plus petens in expenſ. debeat.

22 Sed prior opinio ſeruatur in curiis Franciæ,vt ſcripſi in primo tomo harum conſtitutionum in proœmio,quia temere litigat,qui non offert quod debet..

23 Decimò etiam actori abſenti victus reus præſens debet condemnari in expenſis,cum text. in d.§.ſinautem alterutra.loquatur ſimpliciter,& hoc expreſsè docent Io.And.& Panor.in c.calum-
24 niam.de pœn. † Debent tamen detrahi de his expenſæ contumaciales,teſte Aufre. in deciſio.Tholoſ.q.408.ne puniatur actor pluſquam deliquerit.l.reſcriptum.ff. de his quib. vt indig. & actor non deliquit niſi in contumacia,ergo amplius non debet puniri:quod eſt notandum. {Vndecimò , etiam ſi fuerit conſuetudo in contrarium quam Rex Carolus irritam fecit anno 1324.in menſe Ianuario.}

Victus præſens an reo abſenti ſit condemnandus ad expenſas.

25 Limitant docto.in perſona valde honeſta,& ſpectatæ fidei,deuotionis,& ſanctitatis,& valde religioſa:quia non præſumitur quod temere aut per calumniam litigauerit, ideo decepta cẽſetur. vt docet glo.in c.expedit.in verbo,ſcirent.12.q.2.Hoſt.in d.c.finem.col.vlti.ob id debet ſine expenſis condemnari.

Religioſus & ius ſanctae uitae an ad expenſ. tenetur.

26 Quòd verum arbitrarer,ſi deceptus fuerit hic ſanctus vir vel confiſus in conſilio multorum doctorum , vel fortè teſtium , quia mortui pendente proceſſu fuerunt , tunc bonam fidem prę ſe ferre cenſetur.glo.vltim.in cap.1.de electio.in 6. alioqui ſi non appareret de bona fide, qui in dubio præſumitur condemnari deberet , quia regulæ adhærendum eſt.l.1. & l. omnis definitio. de reg.iur.ff.

27 Secundò non procedit quando reus in primo termino comparuit, & confeſſus eſt debitum, agnoſcendo bonam fidem , tunc ad expenſas condemnari non debet , tum quia ceſſant rationes prædictæ,tum etiam quia modicæ adhuc ſunt expenſæ,de quibus non curatur in l.ſcio.ff.de reſti. in integr.per l.quidam Hyberus.ff.de ſerui.vrba.præd.docet Bal.in aut.contra.in fi. C.de nõ num. pec.Iaſ.in l.vinum.in gl.vlt.ff.ſi cer.pet.& in §.ſic itaque diſcretis.nu.41.de act.poſt Rom.ſing.396. alio ſero.quod verum intelligitur,niſi dies & terminus adeſſet ſolutioni debiti, quia tunc dies interpellabit pro homine,per tex.in l.optimam.C.de contrah.ſtip.

28 Tertio non procedit quando quis obtineret ex iuramento delato in ſupplementum probationis.Bal.in auth.generaliter.col.6.C.de epiſ.& cler.Nam qui in vno grauatur,in alio debet releuari.l.eum qui.ff.de iureiur.Hipp.in ſing.485. memini. ſecus eſt in iuramento iudiciali & litis deciſiuo.§.ſit tibi.in auth.de mand.princip.collat.3. doct.in l.admonendi. ff. de iureiur. & in l.eum quem.ff.de iudic.

Obtinenti ex iuramento expen.nõ debentur.

29 Quartò reſtringitur,quando victus habuit iuſtam litigandi cauſam.l. qui ſolidum.§. etiam. ff.de leg.2.Corſe.in ſing.inci.pœna.1.vbi limitat.& plura ad hoc alle.Alex.conſi.135.circa.pen.col. 3.nu.14.in 6.vol.

Iuſtam litigãdi cauſam habẽs ad expen.nõ condemnatur.

30 Iuſtam cauſam dicunt illum habere,quando habet conſilia ſaltem duorum docto. excellentiſsimorum.arg.§.quod autem.de nõ alie.reb.eccl.col.2.Bar.in l.bonorum.per illum tex.ff.de bon. poſſ.Bal.& alij in l.iuris ignorãtia.C.qui admit.quia his datur facultas iura interpretandi.l.vna.C. de profeſſ.qui in vrb.Conſtan.comi.merue.li.12.& eorum ſententia eſt probabilis.l.1.vbi gl.C. de legi.e.t.de poſtu.præl.nec affectionem ad cauſam habent ſicut aduocati , ideo hi non præbent iuſtam cauſam:vt docet Angel.in l.terminato.C.de fruct.& lit.expen:& Iaco.in dicto §. ſinautem alterutra.col.3.Guid.Papæ deciſio.277.opinio.

Iuſta litigandi cauſa quo dicatur.

31 Idem quando perplexa & intricata eſſet materia & variè intellecta. l.in ambiguo. ff. de rebus dubiis.etiam quod multipliciter intelligitur communiter ignoratur.glo.vlti.in cap.1.de conſtit. in 6.Ioan Andr.in d.c.vt debitus.in gloſſ.rationabili.de appel.Hippol.in rubr.de falſis.in fi. & quando ageretur de intellectu legis difficilis:vt l.gallus.glo.in verbo,videbitur. in §.1. de oblig. quæ ex quaſi malefic.

Proſequẽtis materiã perplexã iuſtã litigãdi cauſam obtinet.

32 Etiam iuſtam dicunt habere cauſam eum,qui habet ſemiplenam probationem,alter plenam ex iuramenti delatione.Bald.in auth.generaliter.col. 4.nu.9.in fi.C.de epiſ.& cler.Alexa.& Iaſ.in dict.§.ſinautem alterutra.& ſupra dictum extitit.

35 † Sed hodie nullus teneretur ad expenſas, quia multi probant ſemiplenè, ideo non ſeruatur in curiis,ſed condemnatur qui ſuccumbit.

34 Idem ſi quis probauit per teſtes,qui fuerunt reprobati prætextu infamiæ , vel alterius crimi-

Iuſta cauſa litigandi eſt habere ſemiplenam probationem teſtes uel inſtantiam.

nis oculti.Bal.in l.1.in fi.C.de aduo.diuer.iudi.& in d.auth.generaliter.col.3 facit tex. in l.1. C. de teſt. vel qui habeat communem famam iuſtam cauſam,habere cenſetur:vt docet Alex.conſi.105. viſo themate.in fi.vol.4.§.ſed cùm aliquis.de teſta.in inſtit.

Coactus litigare iuſtam cauſam habere dicitur.

35 Item quando litigat ob honorem ſeruandum coactus hæc facere iuſte litigare cenſetur.l.quę omnia.ff.de procur.vbi Bar.in 3.not.

36 Hoc idem putarem,ſi haberet inſtrumentum obligatorium pro ſe,contra quod fuerit oſtenſa acceptilatio.Bal.conſi.164.à libello.in fi.volu. 4.argu.l.de ætate.§.ex cauſa.ff.de interro.actio.& hoc quando erat hæres qui iuſtam ignorantiam habebat.l.qui in alterius.ff de reg.iur.

Iuſta cauſa dicitur in qua agitur de interpretatione ordinationis, conſuetudinis vel legis.

37 Habet etiam iuſtam litigandi cauſam pars,vbi agitur de interpretatione ordinationis, ſtatuti,vel legis,adhuc non deciſa, & vbicunque magnum eſt dubium , & hincinde fortes & vrgentes rationes,& hoc reſidet in arbitrio iudicantis:vt firmant Panor.& alij in c.fi.de dolo.

Habẽs communem opinionẽ doct. non tenetur ad expen.

38 Idem ſi habeat communem opinionem pro ſe in illo dubio,in quo litigat : vt docet Soci.in tract.fallen.reg.139.expenſatum & in aliis caſibus an ſit iuſta cauſa litigandi,reſidet in arbitrio iudicis.arg.l.pe.ff.de eſtract.duct.in d.§.ſinautem alterutra.

Appellatus habẽs pro ſe ſententiã, an ad expen. in ſecunda ſententia teneatur.

39 Item in appellato dicunt, quid ſi obtineat in prima cauſa , & poſtea ſuccumbat in ſecunda, non debet in expenſis condemnari:quia iuſtam cauſam cenſetur habere, poſtquam habet ſententiam pro ſe : vt docet Specu.eo. titu.§.fina.ver.quid de appellato.& Alex.conſilio 183.In cauſa col.pen.vol.6.

40 † Hoc tamen non ſeruatur in curiis ſecularibus Franciæ,in quibus ſolet cõdemnari etiam is,qui obtinuit in prima cauſa,tum quòd ſententiam iniuſtam non debebat tueri, & res eſſet mali exempli,vt qui obtineret à iudice iniquo, non condemnaretur poſtea ad expenſas:ideo non ſolet ab eis releuari, vt vidi ſeruari in curiis Franciæ.

Abſoluẽs victum ab expẽſis eã cauſam exprimere debet.

41 Et quando iudex abſoluit ab expenſis victum ex iuſta cauſa, debet illam cauſam exprimere. §.oportet.in auth.de iudic.col.6.Bald.in authen.nouo iure.per illum tex.C.de iud.& in dict.auth. generaliter.num.9. alioqui facit litem ſuam, cum faciat contra legem præcipientem condemnari in expenſis.Alexan.conſil.183.in cauſa.col.1.in 6.volumi. iudices tamen hoc nolunt exprimere in Francia.

Iuſtam cauſam litigandi habẽs debet expẽſas ſi eas promiſerit.

42 In caſibus in quibus pars habet iuſtam cauſam litigandi,adhuc condemnabitur ad expẽſas, ſi eas promiſerit per ſtipulationem.gl.fin.in §.oportet.in authe.de iud.colla.6.quia promiſſa reſtituenda ſunt.tex.in l.vnic.C.de ſuff.& vt illa promiſsio aliquid operetur.l.ſi quando.ff.de leg 1. & quia iure actionis debentur,& vbi per actionem debentur,iuſta cauſa non excuſat.l.fideicommiſſa.§.ſi rem.vbi glo.ff.de leg.3.Alex.conſi.119.quæritur.col.pe.in 2.vol.& conſi.34.viſo proceſſu. in

43 fin.vol.3. † Vnde praxis inoleuit vt notarij in inſtrumentis contractuum ſoleant conſcribere,quòd ſi pars contrauenerit,promittit expenſas,& dãna,quæ patietur altera pars, & tũc etiam ſi iuſtam litigandi cauſam habeat,parti adhuc debentur expenſæ,vt concludit Alex.conſi.34.conſultus.in fi.vol.4.& conſi.135.circa.col.pe.in 6.vol.& Iaſ.conſi.134.in inſtrumento.col.pe.in 4.vol, vbi ponit caſum in eo, qui promiſerat ſe ſoluturum , & expenſas, & centum , ſi poſtea opponat compenſationem,adhuc condemnabitur ad expenſas,licet iuſtam cauſam habeat litigandi ratione compenſationis.Hipp.ſin.237.expenſæ.

Dolus promiſſus expẽſas non exigit.

44 Limitarem quando is cui promiſſæ ſunt expenſæ eas dolo peteret vel iniuſtè, tunc promittens ad eas non teneretur,quia dolus nemini prodeſſe debet.c.ſedes.cum ſeq.de reſcri. idem dicerem in expenſis,quas plus æquo fecit.tex.in l.officio.vbi Bal.ff.vbi pup.educ.deb.

45 Idem putarem ſi is cui promiſſæ ſunt dolo aliquid aut mala fide expoſuiſſet , illa enim repetere non poſſet , per l.ſi verò. cum l.ſequen. ff. de rei vend.c.cùm dilecti. in fin.de dolo.iniuſta enim petentibus eſt denegandus aſſenſus.l.2.à contrario.ff.de his qui ſunt ſui vel alien.iur.§.fina. illo titul.in inſtit.

46 An ceſsionarius habeat etiam actionem ex ſtipulatu,ſi expenſæ ſunt promiſſę cedenti.decidit Bal.in l.fi.C.quando prouo.non eſt neceſſ.

Iuſta cauſa litigandi nõ excuſat ab expenſis, ſi ſtatutum vel ordinatio exigat condemnationẽ.

47 Idem dicunt,ſi ſtatutum vel ordinatio diſponeret,quòd victus victori in expenſis condemnaretur,tunc etiam ſi iuſtam cauſam habeat litigandi victus, adhuc cõdemnari in expenſis debet. Alber.in tracta.ſtatuto.in 2.parte.quæſt.191.quid ſi ſtatuto.glo.in verbo,cauſam.in §.1. in auth. de exhib.reis.colla.5.Et Franc.Cremen.ſing.120.habens iuſtam.Barba.in cle.cauſam.col.60.de electi. & conſi.56.col.8.in 3.volu.tum vt ſtatutum aliquid addat iuri,vt debet.l.4.§.prætor.ff.de dam. infect.vbi Bar.& Hipp.ſing.207.victus. tum quia debetur iure actionis, ſtatuti & ordinationis , ſed hoc negat Matheſ.not.8.nota.quod Bar.ac multi notę authoritatis viri,quos Alex.& Iaſ.citant in l.properandum.§.ſinautem alterutra.C.de iud.

48 † Dicentes ſtatutum intelligendum ſecundum rationem & æquitatem naturalem,ne abſurdum ſequatur. l.ſcire oportet. §. ſufficit. ff. de exc.tu. ibi ſufficit firmare ex ipſa naturali iuſtitia, & melius eſt quòd ſtatutum nihil operetur , quàm ſi quis contra æquitatem, damnum indebitè pateretur.l.fin.§.in computatione.vbi glo.& doctores C. de iure deliberandi. ſed ſi habens rationem litigandi condemnaretur indebitè , & contra æquitatem pateretur , ob id non deberet condemnari , etiam ſi ſtatutum hoc dicat. Et iſta eſt ſententia æqua , quicquid doctores in contrarium aſſerant , & in iudiciis tenenda : vt videlicet, litigantes iuſtam habentes cauſam,

non de

non debeant condemnari in expenſis, quamuis ordinatio vel ſtatutum dicat victum victori in
49 expenſis condemnandum. † Sed curiæ Franciæ non excuſant aliquem victum, niſi iuſtam
cauſam habeat, & valde apparentem, ſed ſtatutum vel ordinario operatur, vt etiã lite finita poſsint
expẽ. peti vigore ſtatuti, vel ordinationis, licet iudex nõ condẽnauerit in ſententia. Arch. in c. cum
appellationibus. de appell. li. 6. Lucas in l. vna. q. 19. C. de ſumptu recuper. li. 10. ego tamen putarem
non poſſe partem has impenſas petere poſt ſententiam, niſi quis appellet, & ita ſeruatur in Fran-
cia, quicquid in contrarium iactetur.

Excuſatus ab expenſis non excuſatur à fructibus.

50 Notandum eſt, quòd licet ratio litigandi excuſet ab expenſarum condemnatione, non tamen
à condemnatione fructuum, qui ſunt officij ſeu beneficij de Rot. deci. 182. probabilis. in no. & quia
non debet quis locupletari cum aliena iactura. l. nam hoc natura. ff. de condict. indeb & poſtquam
recepit fructus rei meæ, eſt factus in illis locupletior, ad illos ergo debet condemnari, quamuis ſit
hæres, & ignorantiam rei alienæ habeat. l. quæ in alterius. ff. de reg. iur.

Abſolutus ratione inſtantiæ ad expenſas non tenetur.

51 Item non dicitur perdidiſſe cauſam, quando iudicatum fuit inſtantiã peremptam, & reus fuit
52 ab obſeruatione iudicij abſolutus. l. properandum. §. & ſi quidem. C. de iudic. † Ideo fideiu-
ſor qui promiſerit ſoluere expenſas pro actore ſuccumbente. non tenetur ad expenſas inſtantiæ
peremptæ, quia non ſuccubuit, qui iterum cauſam inſtaurare poteſt. dicta l. properandum. & quia
non eſt definita cauſa: ſic conſuluit Bal. conſi. 106. proponitur. in 2. vol. ſed curiæ Franciæ ſolent
condemnare actorem, vel eum per quem ſtetit ad expenſas, in vtilitatem eius qui abſolutus eſt.

Compenſatio expenſarum quando fieri debeat.

53 Sextò non procedit quando aliquis in parte obtinuit, & in parte ſuccubuit, tunc fieri com-
penſatio expenſarum debet. l. generaliter. §. ſin autem iudex: in verbo, diſpendij. C. de rebus credi. c.
54 Raynutius. & c. Raynaldus. de teſta. † Quod eſt verum, ſi pro dimidia obtineret, quòd ſi
pro quarta, tunc pro illa quarta fiet compenſatio, & in reliquis condemnabitur. Bal. in l. eos. §. cau-
55 tione. col. 2. C. de app. Imo. in d. l. qui ſolidum. §. etiam. ff. de leg. 2. † Vnde non valeret con-
demnatio expẽſarũ ratione incertitudinis, ſi vterque eſſet victor & victus, & iudex diceret, victum
victori in expenſis condemnamus, & ſic debet intelligi opi. Bar. in l. ſi legatario. in fin ff de fideic.
lib. ſi tamen vnus tantum eſſet condemnatus & victus, tunc valeret ſententia dicens victum victo-
ri in expen. condemnamus, quia ibi non eſt incertitudo, & ſic conciliari. doct. opinione poſſunt.

Tutor ſi ſuccubuit an expenſ. à pupillo petere poſſit.

56 Septimò tutor agẽs cauſam pupilli. ſi iuſtam litigandi rationem habeat, etiam ſi ſuccumbat,
expenſas à pupillo repetit, quia ſufficit ſi ex bona fide fecerit. l. quoties. §. ſicut. ff. de contra act. tute.
l. ſumptus. C. de admi. tu. Bar. in l. ſi pupilli. ff. de neg geſt ſic conſuluit Carol. Rui. conſi. 1. col. pe. in
3. vol. & ſufficit ſi vtiliter geſsit, & ſi effectum non habuit. l. ſed an vltro. §. 1. ff. de nego. geſt. & tene-
tur tutor appellare ſi pupillus bonam habeat cauſam. l. ſi bonam. C. de admi. tuto.

{Octauò ad expenſas futuras non debet iudex condemnare, quia actus futuri non ſunt in di-
ſpoſitione iudicis. l. non quẽadmodum. ff. de iud. l. 1. de vſur. ideo ad expenſas tantum factas iudex
etiam ſupremus condemnabit, non ad faciendas, vt cenſuit Senatus anno 1383. die 24. Nouembris
pro do. de Caſſe contra do de Tine.}

Oblatio ab expen. excuſat.

57 V. Inmò. ſi pars obtulerit id, ad quod tenetur, ſi actor non acceptet, non cõdemnabitur ſi iuſta
fuerit oblatio reus victus in expenſis. doct. in d. l. properandũ. §. ſi autem alterutra. C. de iu. & in l.
quidam. ff. ſi cer pe. iudex tamen quando pars offert, non debet diuidere oblationem partis, ſed to-
tam debet recipere, vel totam reſpuere, quamuis altera pars hoc requirat: vt cẽſuit Sena anno 1515.
die 25 Iunij. poſtulantibus Dugue & Iame aduocatis, & idem fuit dictum anno 1519. die 7. Mart.
quod probat in l cum quæritur. ff. de admi. titu.

Areſtum.

Victor victo in expẽ. condemnatur in caſu ſing.

58 Vide etiam caſum ſingularem, in quo victor victo in expenſis condemnatur. in §. & iudica-
re. vbi gloſſ & Angel. not. in authe. de defenſ. ciui. colla. 3. alia de expenſis ratione victoriæ vide per
Specul. in tit. de expenſis & per docto in locis ſuprà allega. per iſta tamen poterit quis & conſulere
& iudicare ſuper expenſis quando debeantur vel non victori.

CHARLES VIII. *article* 50.

Articulus ſecundus.

*Item, pource qu'es incidents, qui ſe vuident lon reſerue les deſpens en diffiniti-
ue, les parties ne craignent point à bailler infinies requeſtes, & de trauailler ceux,
contre leſquelz ilz ont affaire, nous auons ordonne que doreſnauant on ne les re-
ſerue plus, mais que lon condamne victum victori es deſpens.*

GLOSSA VNA.

1 Notandum eſt quòd expenſæ litium quandoque veniunt ratione contumaciæ, de qui-
bus in l. ſancimus. C. de iudic. & inferius dicetur art. 5.

Expenſæ ratione temeritatis debentur etiam cauſa incidẽti & ratio.

2 Aliæ veniunt ratione temeritatis, non ſolùm quòd temere egit in tota lite, ſeu in
parte, & in quodam incidente, & de iſtis tractat hic articul. Nam ratione temeritatis in
hoc incidenti interuenientis condemnatio fit expenſarum, quando pars ſuccubuit in illo. l. non
ignorat. C. de fruct. & lit. expen. vbi Bart. & Innocen. in c. ſæpe. de appel. Spec. in tit. de appel. §. viſo.
verũ. illud quoque.

3 † Et hic ponitur ratio quare io incidente & vno articulo debeat fieri expenſarum condem-
natio,& non debeat in fioe reſeruari, quia olim eo quòd reſeruabantur in fine cauſæ, partes non
metuebãt plures ſupplicationes trãdere,& multa qoærere incidentia per calumniam,& quia idem
ius dici debet in parte quod io toto.l.quæ de tota.ff.de rei vendic.
4 † Etiam quia iſte qui ſuccubuit in hoc articulo,ſi obtinebat in diffinitiua,& pars condemna-
retur ad expen.ratione principalis, tamen non repeteret expenſas, quas ſoluit pro illo incidente,
& ſi non eſſet ſtatim condemnatus victus,in principali nihil conſequi in fine poſſet, ideo iuſtum
eſt,vt fiat coodemnatio,& in qoocunque incidenti,vel emergẽti,in quo quis ſuccumbet, & debet
ſemper condemnari in expen.c.ſignificauerunt.de teſtib.vbi Bald.not.& in l.ſancimus.no.4.C.de
iudi.& Iaſ.in dicto §.ſi autem alterutra.nu.19.

Succumbens in declinatoria & in uno articulo refundit expenſas.

5 Item ſuccumbens io declinatoria ante litem conteſtatam,indiſtinctè refundit expenſas.glo. in
c.imprimis.2.q.1.Bal.in auth.generaliter.nu.9.C.de epiſc.& cleri.
6 Et iſtæ expenſæ vnius articuli poſt condemnationem ſtatim ſunt reficiendiæ.vt dicit Bal. in l.
generaliter.§.his de præſentibus.C.de reb.cred.ſequitur & refert Iaco.in dict.l.eum qui.col.1.

Expēſarum cōdemnatio etiam in interlocutoria iuris fit.

7 Limitant doct.in interlocutoria iuris, in qoa non fit expẽnſarum cõndemnatio, cùm ſtatim
expediri poſsit.Inoo.in c.ſæpe.de appella.Cyn.& alij in l.polla.C.de his quib. vt indig. Bald.in l.
vltima.in fi.quan.prouoc.oon eſt neceſſe.vt ſi pars petat ſecundam dilatiooem, & pars dicat non
eſſe dandam, iudex pronunciat dandam eſſe, iuxta l.fi.de feriis. tunc non coodemnabitur ad ex-
penſas,quia nullæ ſunt,vel admodum paocæ.vſus tamen commuois contrarium ſeruat, ſi aliquæ
ſint impenſæ,vt ad eas coodemnet iudex.

Condẽnatio expẽſarum in definitiua an poſsit fieri de interlocutoria.

8 Si iudex non condemnauerit actorem,qui ſuccubuit in interlocutoria,poterit eum poſtea in
definitiua coodemnare, ſi etiam ipſe actor ſuccubuerit, ſed ſi obtineat in definitiua, non poterit
condemnari in expenſis ioterlocutoriæ,poſtquam in principali obtinet,vt docet Ang.in l. termi-
nato.C.de fruct.& litiom expeo.
9 † Ideo ſit cautus ille,qui in interlocutoria obtinuit,vt ſtatim petat aduerſarium in expen. con-
demnari,quia ſi poſtmodum is qui in interlocutoria ſuccubuit,in definitiua obtineat,condemna-
tiooem interlocutoriæ petere non poſſet,vt firmat Lanfran.in repe.c.quoniam contra.in fine. de
expen.verſieu.ootandum eſt etiam.de probatio.

Incidens & emergẽs ex uſu confunduntur.

10 Et quamuis doctores differentiam conſtituant inter incidens & emergens, vt incidens di-
cant reſpicere merita cauſæ,& habuiſſe origioem ante litem motam, vt pacti exceptio, & ſimiles:
emergens eſt quod proceſſum reſpicit,& de nouo emergit.Bar.& alij in l.1.C.de ord.iudi. doct. in
c.1.de ord.cogni.ſcripſi io arbo.exceptio.& in interpretatio.l.quod iuſsit.in glo.magna.ff.de re iu-
11 dicata. † Tameo hic ex communi vſu Gallici ſermonis, *incident* dicimus quicquid incidit
ſiue de nouo,ſiue non,vbi eſt opus iudicis pronunciatione,quia vſus gallicus confundit emergẽs
cum incidente, & Gallice oon vtitur verbo emergent, aut raro, ideo *incident* vtrumque compre-
hcodit io ſermone Gallico.

Procuratores non poſſunt conuenire ut incidẽs iũgatur principali. Areſtum.

12 Nota tamen,quòd non ſpectat ad procuratores partium conuenire,vt incidẽs iungatur cum
principali, ſi non fuerit dictum per iudicem, quia fit contra hanc legem & ordinatiouem, & ita
viſum eſt Senatui anoo 1509.die 5.Auguſti.

FRANCOYS *article* LXXXVIII. *des publiées* M.D.XXXIX.

Articulus tertius.

*Qu'en toutes matieres reelles,perſonnelles & poſſeſſoires,ciuiles et criminelles,
y aura adiudication de dommaiges & intereſts procedants de l'inſtance & de la
calumnie ou temerité de celuy, qui ſuccumbera en icelles, qui ſeront par la meſ-
me ſentence & iugement taxez, & moderez, à certaine ſomme,comme il ha eſté
dict cy deſſus,pourueu toutesfoys que leſdicts dommaiges & intereſts ayent eſté
demandez par la partie, qui aura obtenu, & deſquelz les parties pourront faire
remonſtrance ſommaire par le dict proces.*

GLOSSA VNA.

Damnorum quando fiat condẽnatio.

1 NOtandum eſt,quòd io condemoatione expenſarum litis,quæ fit ratione victoriæ ve-
niunt tantùm expenſæ ſactæ io lite,non autem habetur ratio damnorum, ſed quao-
do expenſæ veniunt ratiooe contumaciæ,vel retardati proceſſus,vel calumniæ, tuoc
veniunt & damna,vt hic.glo.in l.1.ff.de alieoa.iudic.docto.in l. eum quem temere. ff.
2 de iudi. † Sed an lite ſopita damna peti poſsint,docet Bald.conſil.106. Quidam dominus.in
3.volumine.

Exẽpla ſeu copie anno mine damnorum uel expen. ueniãt.

3 Item haberi debet ratio damnorum,quæ perſonam litigantis reſpiciunt,etiam in coodemna-
tione expenſarum ratione victoriæ.§.hæc autem omoia. in titu. de pœna temere litigantium. ibi
improbus litigator etiam damnum & expenſas litis inferre aduerſario ſuo cogatur.vbi Ange. &
doct.dicunt. exempla inſtrumeotorum ſeu literarum data à parte parti ſolere taxari, & venire

nomine

4 nomine expenſarum. † Quando verò pars produxit originale, & oportuit retinere exem-
plum, tunc hoc veniet nomine damnorum, non expenſarum, niſi fauore eccleſiæ cuius gratia ta-
xantur contra eum, qui ad expenſas eſt condemnatus, vt concluſum fuit in Senatu anno 1538. die
5 10. Ianuarij. † Vnde ſi artifex diu litigauerit, id temporis quo non potuit vacare ſuo officio,
certe iſtius damni habetur ratio, ſi obtineat. l. ſed & ſi. §. plane. ff. ad exhib. Spec. in eo. tit. de expen.
§. fin. verſicul. quid ſi victor artifex eſt. vnde qui obtinet ſententiam, repetit damnum, quod ſubijt
eo quòd à ſuis oepociis abfuit. Ideo canonicus diſtributiones, quas ob litem amiſit in damno com
putare poterit, vt ſcripſi. §. 1. de colla. in concorda.
Artifici ad damna ob litem paſſa reſtitui debent.

6 Itaque iſte text. ſtatuit, vt improbus litigator quieſcat, quòd in omoi materia non ſolùm ex-
penſ. condemnatio fiat, ſed & damnorum, & eius quod intereſt, ſi iſta procedant ex inſtanoa & ca-
lumnia, ac temeritate victi, & hoc eſt ſtatutum ad viiaodas opiniooes, quia ioter iſta eſt differen-
tia, vt io l. properandum. §. ſinautem alterutra. C. de iudi. vbi dicitur victum coodemnandum in
expen. oihil dicit de damnis, & tamen damnum differt ab expen. cùm hoc dimioutio patrimonij
ſit. l. 3. ff. de damno infecto. & intereſſe conſiſtit circa lucrum ceſſans, & damnum emergens. l. vna.
7 C. de ſent. quæ pro eo quod intereſt. vbi fuſius ſcripſi. † Et expeo. nomine non veniunt dam
na. l. 1. ff. de alie. iud. vbi Alexan. in addi. ad Bar. & Bal. in l. 3. C. de fruct. & litium expenſis. Iaſ. in l. 1.
8 §. fi. ff. ſi quis ius diceo. noo obtemper. † Ideo condẽnatus ad expen. non cenſetur cõdemna-
tus ad damna, vnde hic text. ſtatuit, quòd iudices condemnent io damnis & intereſſe io omni ma-
teria, per §. hæc autem. de pœna teme. litigant. in inſtitut.
Expẽſarum nomine non veniũt damna.

9 Vnde in materia reali ſi veodicem à Titio domum, & obtineam, iudex debet condemnare ad
expenſas, etiam ad damna ratiooe inſtanoæ prouenientia. nam eo quod me oportuit litigare in
magno conſilio, abfui à mea lectione, ob id meæ Regen. fructus amiſi, & in hoc damnum patior,
itaque iudex debet condemnare ad illa damna, quæ ſum perpeſſus ratione inſtantiæ. Cyn. in l.
ſancimus. C. de iudic.
In reali & perſonali damnorum fit condemnatio.

10 Item in perſonali, vt ſi canonicus petendo debitum litigat extra locum in quo ſeruire cano-
nicatui non potuit, ob id diſtributiones quotidianas amiſit, certe in his damnum patitur: ideo ad
illas diſtributiooes ratio haberi debet, & ad damna fiet condemnaoo, habendo rationem harum,
quas ratione inſtantiæ amiſit, & calumniæ, & temeritatis partis aduerſæ. ſi verò diceret ſe fuiſſe
electum in decanum, vel archidiaconum, ſi fuiſſet præſens, huius oon haberetur ratio, quia extra
rem eſt. vt plene ſcripſi in interpre. d. l. vnic. in glo. 1. & glo. dupli.

11 Item ne lites ex litibus oriantur. per l. 4. §. ait prætor. ff. de re iud. ſtatuit hic tex. vt damnorum
& intereſſe fiat condemnatio cum principali ſentenoa, & taxatio ad certam ſummam, alioqui ad
probandum & liquidandum illud intereſſe & damna multi alij proceſſus orirentur, quare ſtatuit,
vt taxentur, & partes poterunt io proceſſu oſtendere, quæ damna paſſa ſunt, vt certa feratur ſen-
tentia. §. curare. de actionib. in inſtit.
Cõdemnatio & taxatiõ damnorum ſemel fieri debet.

12 Hoc verum ſi petantur à parte, aliàs iudex non tenetur ſuum impartiri officium. per l. 4. §. hoc
autem iudicium. ff. de damno infecto. & per hunc tex. tolluntur opiniones, quæ erant an iudex te-
neatur condemnare ad expenſas, vel damna, ſi non fuerint petita. & text. hic ſtatuit noo teneri, &
hoc etiam eſt iuri conforme. per glo. ſingu. in c. fi. de reſcrip. Iaſ. & alij in d. §. ſinautem alterutra.
Petita expẽ. & damna & nõ aliàs debentur.

13 † Et ponitur regula io omni materia, in qua poteſt iudex aliquid facere, intelligitur ſi peta-
tur à parte. plene Iaſ. io l. vniuerſa. C. de precib. Imper. offer. Et ſi poſt petitionem iudex oon con-
demnauerit, tenetur de ſuis boois reſarcire. d. §. ſinautem alterutra vbi ſic iotelligit Iaſ. & alij.

14 Nec ſufficeret petitio implicita & obſcura, vt peto ſenteotiam ferri pro me, niſi expreſſè pe-
tantur expen. & damna quamuis Iaſ. contrarium teneat in d. §. ſinautem alterutra. col. vltima. vbi
etiam dicit, quòd ſi non fuerint petitæ ante condemnationem, poterunt peti die condemnationis,
quòd non eſt verum, quidquid dicat gloſſ. in l. terminato. C. de fructib. & litium expen. quia iudex
eſt ſuo functus officio per condemnationem ſuper principali. l. iudex. ff. de re iud. ſic & ſuper ac-
ceſſorio. id eſt ſuper expenſis. (Ideo debent peti in libello, & hoc fieri eſt ſolitum.)
Petitio expen. expreſſa non implicite iuuat.

15 Si tamen iudex oou condemnauerit partem, poſtquam expeoſæ petitæ fuerint, poterit pars
appellare, & ſi non appellauerit, imputare ſibi debet. cap. ſignificauerunt. de exceptio. l. fina. C. de
fructi. & litium expen. niſi quando victus appellauit. l. fina C. quando prouoc. non eſt neceſſe. &
ita ſeruant curiæ teſte Specula. in titu. de appellatio. §. in quibus. verſic. penul. vt refert Georg. Na-
than. in repe. clemen. ſæpe. in gloſſ. vlt. de verbo. ſigni. ego dixi curias Franciæ ſeruare contrarium,
quia appellare debet victor, etiam ſi victus appellauerit, alioqui iudex oon ſupplebit, niſi per ap-
pellationem partium.
Appellari poteſt ab omiſſione cõdemnationis expenſarum.

16 † Nec poterit pars poſtea agere contra iudicem, qui omiſit condemnare, quia pars appellare
poterat, quicquid dicant docto. in l. ſi filiusfa. ff. de iud. per l. fi. ff. de variis. & in §. 1. de oblig. quæ ex
quaſi delict. in inſt. & ſi iudex abſoluat ab expeoſis, poterit etiam victor appellare, quia grauatur,
vt docet Lucas in l. vna. q. 5. & ſeq. C. de ſumptuum recu. libr. 10. nec poſſet iudex condemnare ad
has expenſ. ex officio, ſi noo eſſent petitæ per huoc textum requirentem petitionem, licet de iure
iudex poſſit condemnare in expeoſis oon petitis, ſi factæ fuerint poſt litem conteſtatam. per gloſ.
ſingu. & probatam io c. finem. de dolo. quam ſequuntur doct. in d. §. ſinautem alterutra. & Anto.
Tremol. io addi. ad Vbert. de Bonacurſo in pract. ſua. ti. de recu. in verbo, gratificari. iſte tamen tex.
requirit petitionem, aliàs iudex noo tenetur.
Ad expẽ. & damna agi an contra iudicem poſſit qui ad expen. non cõdemnauit.

Temeritas quando dicatur & temerarius.

17 Præterea hic vult condemnationem expenſatum fieri, ſiue proueniant ex temeritate, temeritatem nullum dolum præſuppoocre,neque malitiam,dicunt docto.ſed quandam facilitatem & incuriam,vt Io.And.in c.1.de ſent.excom.in 6.

18 Ego dico,quòd expenſę dicuntur venire ratione temeritatis, quando inconſultè & per ſtoliditatem quis litigare cœpit,& ſic ſuccubuit,vt probatur in titu.de pœna teme.litigan.& temeritas eſt ſine cauſa quid agere.§.aliæ.inſti.de dona.Lucas in l.magiſtros.col.3.C. de profeſſo. & medic. lib.10.& temerarius is dicitur,qui agit illicitum.c.eum qui.de præb. in 6. Et ſic qui proceſſum vel rem illicitè,& ſiue conſilio proſequitur,teſte Luca in l.vlt.C de priui.eo.qui in ſacro pala.mil.lib. 12.vbi dicit 30.modis temerarium vocari.ibidem videre licet ne plura.

FRANCOYS, *article* LXXXIX. *des publiees* M. D. XXXIX.

Articulus quartus.

Qu'en toutes condamnations de dommaiges et intereſts procedants de la qualité & nature de l'inſtance, les iuges arbitreront vne certaine ſomme, ſelon qu'il leur pourra vrayſemblablement apparoir, par le proces,ſelon la qualité & grandeur des cauſes & des parties, ſans ce qu'elles ſoyent plus receues les bailler par declaration, ny à faire aucune preuue ſur iceux.

GLOSSA VNA.

Intereſſe ad certam ſummam taxari debet.

1 Dicitur in l.quatenus. ff. de reg.iur. quatenus cuiuſque intereſt in facto, & non in iure conſiſtit: ideo probari debet. itaque partes in proceſſu hoc probare debent,& ex proceſſu & ſecundum quod verſimile eſt, & probatum ex illo, & pro qualitate materię, & perſonarum iudices iudicabunt, & taxabunt ad certā ſummam.in l.2.ff. de re iud. & nulla alia dabitur declaratio vel probatio, vt lites breuientur, poterit tamen appellari ab hac effuſa taxatione.

Expē.ratione retardati proceſſus & calumniæ ab actore & reo debentur.

2 Interdum expenſæ ſoluuntur ratione ſubterfugij, & proceſſus retardati, vt docet Barto.in l. ſancimus.C.de iudi.& iſtæ reguntur ſicut expen.contumaciæ.de quibus arti.7.infra eo dicam.

3 Aliæ debentur ratione calumniæ, & iſtæ tam ab actore quàm reo calumniante exiguntur.c. calumniam.de pœn.Loon ignorat.C.de fruct.& li.expe.Spec.in tit.de expen.§.fi.ver.ex pręmiſsis.

Differens producere inſtrumentū illud poſtea non producit nō ſolutis expēſis.

4 Notandum eſt, quòd ſi quis per calumniam differat producere inſtrumentū non debet poſtea recipi eius productio,niſi refuſis expenſis proceſſus retardati.Bald.hoc nominatim ſcribit in c. exceptionem.in princi.de excep.quem refert Fel.in c.ad audientiam.2.de reſcr. & in c.de cætero. col.4.de re iud.allegat c.ſuſcitata.& ibi Abb.3.oo.de in inte.reſti.Hippo. in l.patre.nu. 84.& ſeq. ff.de quæſtio.

Expen.commiſſariorū ab vtraque parte tradi debent. Areſta.

5 Etiam quando proceſſus iudicatur in curia per commiſſarios, vtraque pars debet pro virili expen.contribuere pro iudicantibus, non pro breuiario, ſeu relatoris ſalario, quod *extraict du proces* vocant, nam illud tenetur ſoluere is, qui obtinuit, ſic iudicauit Senatus inter Comitem de la Val, & Renatum Charlet anno 1514. die 26.Iunij.& idem protulit Senatus anno 1521. die 7.Ianuarij inter dominum Triſtam & Claude de Chaſtillon, & do.Helenam de Iambes.

FRANCOYS *article* CLXXXII. *des publiees* M.D.XXXIX.

Articulus quintus.

Que les taxations des deſpens & iugemens de defauts, ne ſe feront doreſnauant par les greffiers, mais par les conſeilliers & autres iuges ordinaires ou deleguez, auſquelz la congnoiſſance en appartient.

GLOSSA VNA.

Taxatio expē.per iudices & non per actuarium fieri debet.

1 Olim taxatio expenſatum fiebat per ſcribam & grapharium,ſed hoc prohibet hic arti. & ſtatuit vt per conſiliarios & alios iudices ordinarios, vel delegatos fiat:quia taxatio expenſatum eſt iuriſdictionis, vt not.doct. in l.imperium. ff.de iur.om. iud. ideo non poteſt fieri ab eo,qui nullā habet iuriſditionem,ſicut eſt actuarius & grapharius. ideo

Conſiliarij duo in taxatione expenſarum requiruntur.

2 vult vt taxatio fiat per conſiliarios in parlamento. † Ergo duo requiruntur conſiliarij ad minimum,cum numero plurali hic text.loquatur, & pluralis loquutio duos ad minimum requirit. l.vbi numerus.ff.de teſtib.& regula,pluralis loquutio.de reg.iu.in 6.& ſic ſeruatur,nam vnus taxat præſentibus partibus, aut earum procuratoribus, & alter conſiliarius ſubſcribere ſolet poſt taxationem.

Ordinarius iudex quid ſit.

3 Item in aliis curiis inferioribus fieri debet taxatio expenſarum per iudices ordinarios, ordinarij ſunt qui à lege vel à Rege præfecti ſunt ad illud munus,vt ſi ſit præpoſitus,vel balliuus,aut alterius locum tenens à Rege deputatus,vt docet Spec.in ti.de iu.or.facit tex.in c. fin.de his quæ vi metúſve cau.fiunt.l.ſancimus.& auth.poſt iuſiurandum.C.de iud.

4 Dele

4 Delegatus ſi ſit ab his iudicibus, vel aliis commiſſus ad ipſius cauſæ cognitionem taxare expenſas poterit,vt patet per totum titulum.de offic.deleg.& ff.de offi. eius cui mand.eſt iuriſd.l.iubemus.C.de iud.tamen antiquior aduocatus non dicitur delegatus , qui quidem iudice recuſato vel abſente cognoſcit, quia ipſe ab ordinatione , & ſic à lege eſt præfectus , vt in titul. de recuſ. articul.6.

Delegatus quis & an antiquior aduocatus delegatus ſit.

5 Et hæc taxatio in auditorio fieri debet , vt in iuridicis conuentibus Andega. fuit iudicatum. anno 1539.die 2.Septembris.quia ius debet in auditorio reddi,non extra.l.penult ff.de iuſt. & iur. cap. forum de verborum ſignific. & non ſolet fieri hæc taxatio à duobus iudicibus ſicut à duobus conſiliariis ,ſed ab vno iudice tantum. vide gloſſ. in §. notariis. in verb. taxetur. de elect. in pragma.

Taxatio expen. in auditorio fieri debet. Areſtum.

6 In taxatione expenſarum requiritur partis citatio.Bar. in l.non ignorat.in fi.C. de fruct.& lit. expen.Boer.in deciſ.Burdeg.q.285.quæritur.num.6.Alioqui parte non citata vel non legitime vtpote ſine teſtibus reuocatur taxatio , vt cenſuit Senatus anno 1516. die 16. Iunij inter Cochon appellantem à bailliuo de Monte forti,& Nicolaum grapherium dicti loci,ſalua actione contra apparitorem qui non legitimè citauit.

Citatio in taxatione expenſarum ſi non interuenerit,reuocatur taxatio.

7 De ſtylo curiæ taxantur quatuor equi conſiliario, & ſeptem fuere taxati epiſcopo Maleacen.
vide tamen text.in cap. cùm Apoſtolus.de cenſi. & fuit concluſum militi cuiuſcunque qualitatis
ſit,non taxandos vltra quatuor equos in hoc Senatu anno 1532. die 21. Martij. & hæc taxatio pro
8 qualitate perſonæ fieri ſolet. † Ideo ruſtico non ſeni nec valetudinario non taxantur expenſæ equi, vel vili artifici, qui pedes incedere debet.gloſ.in l.idémque.§.idem Labeo.ff.mand.apud Partos Perſaſque equo vehi,vel pedes ire,nobilitatem à vulgo diſtinguebat, nullus enim honeſtè genitus pedibus incedebat , quòd compar ferè cum Romanis fuit , quibus plebeiæ pedibus incedunt,matronæ nobiles lecticis vectabantur. hæc Alexand.in lib.5.geni.cap.18. in fine. & ſic etiam pro conſuetudine.l.ſi cùm dies.§.ſi arbiter. ff. de arb.l.vel vniuerſorum. de pigno.act.l.qui ſemiſſes.de vſur.

Conſiliario & militi quot equi, & epiſcopo taxentur.

9 Et ſi quis pedes aliquando ibat, aliquando eques,tunc inſpiciendum eſt quod plerunque fieri conſuetum erat.per dict.l.vel vniuerſorum.& l.legatis.§.ſi ex officio.ff.de leg.3.Iac.de Are.in tract. de expen.verſ.ſed quod de vecturis.vbi plus dicit, quòd propter valetudinem aduerſam taxabitur equus etiam non conſueto equitare, per l.ſi cui. in fin. ff.ex quib. cauſ.maio.in integ reſtit. l.qui cum vno.in fi.ff.de re mili.

10 Hodie in regno Franciæ condemnat iudex partem ad expenſ. demum iurat pars ante taxationem, ſe expoſuiſſe illas expenſ. quas conſcripſit ,& poſtea iudex taxat , non omnino ſequens partis iuramentum,ſed pro viri boni arbitrio inſpecta perſonarum conditione,reíque,iuxta l.ſancimus.C.de iud.& ſic non ſeruatur auth. poſt iuſiurandum.ibidem.nec cap.1.de reſt. ſpo.in 6.nec cap.1.de excep.ibidem.vbi dicunt prius expenſas taxandas, & poſtea partem iurare debere, & demum condemnationem faciendam.Cald.conſi.7.tit.de re iud.Spec.eo.tit.§.poſtremo.

Iurare pars ante expēſarū taxationem an poſt tenetur.

11 Item taxationem expenſarum ſolet iudex in condemnatione ſibi reſeruare , ſed condemna-
tionem reſeruare non poteſt.l.terminato.vbi doct.C.de fruct.& lit.expen.quia per condemnatio-
nem rei principalis eſt functus officio ſuo,& ideo non poſſet poſtea condemnare ad expen.l.Pau-
12 lus.1.& l.iudex.ff.de re iud. † Ideo praxis inuenit,vt ſibi taxationem reſeruet,vt docet Hipp.
in l.patre.num.73.ff.de re iud.vnde iudices dicere ſolent, talem reum ad expenſas condemnamus,
13 taxatione nobis & curiæ noſtræ in poſterum reſeruata. † Et ſi iudex non reſeruaret ſibi taxa-
tionem,non poſſet poſtea expenſas taxare cum ſit ſuo functus officio. tex.in l.1.in prin.vbi Paul.
& Vin.ff.ad l.falc.& Lucas de Pen.in l.vna.col.3.C.de ſum.rec.lib.10.q.12.

Taxationē expenſarum ſolent iudices reſeruare non condemnationē.

14 Et non ſolùm is iudex,qui condemnauit,taxare ſolet,ſed etiam eius ſucceſſor,quia vnus videtur iudex.art.l. proponebatur. de iudic.ff.Bart.in d.l.terminato.col.2.Lanfran. in rep.cap. quoniam.in fine verſic.quæro quis habeat.de prob.& hoc dubium etiam tollitur per ſententiam,quæ dicit curiæ noſtræ reſeruauimus.

Succeſſor iudicis expenſas taxat.

15 Nec valeret taxatio ſimul facta cum condemnatione expenſarum,ſed pars quæ obtinuit debet ſcribere expenſas,& eas,vt pragmatici dicunt,per declarationem dare illa, vt decreuit Senatus anno 1526.die 18.Martij poſtulantibus Aligreto & Picar.niſi quo ad intereſſe ratione inſtantiæ vt dictum fuit art.3.

Taxatio expenſarū non fit cum cōdemnatione, Areſtum.

16 Aduertendum eſt quòd in taxandis expen. iudex habere debet rationem ad expen. neceſſarias, ante litem factas, videlicet in inſtrumentis, & citationibus, & viatico.l.eum quem.ff.de iud. {Ideò ſi pars impetrauerit literas à rege ; quas potuiſſet obtinere à preſide, ſeu bailliuo, illæ taxabuntur,& ſigillabuntur,vt cenſuit Senatus : quia rex eſt ſuperior,ad quem , ſicut ad mare omnia flumina , ita & partes recurrere poſſunt. Anno 1384. die 7. Maij pro Ioanne Datty Matiſconenſ. impetrante literas in caſu ſaizinæ & nouitatis contra Ioannam Boucharde.}

Neceſſariæ expen. taxandæ.

17 Expenſæ in lite fiunt primo in iudicibus poſt citationem.c.ſtatutū.§.inſuper. de reſcr.in 6.& §.ne autem.in authen.de iud.coll.6.in executoribus.vt in l.1.& per totū.C.de ſpo. & illa lex prima non ſeruatur in eo,quod dicit eundem executorem in prima citatione ſemper exequi debere, quia in Francia ſolemus recipere primum apparitorem nobis obuiam factum, bonum ſi inueniri poſſit,apparent tamen rari nantes in gurgite vaſto.glo.in §.nullo quoque.in auth.de iudi.de iudi. col.6.l.prohibitum.& l.defenſionis facultas.in fi.C.de iure fiſci.lib.10.

Expenſæ in litibus quomodo fiant.

In teſtibus et in examine ad perpetuã memoriam. Areſtum.

18 Etiam fiunt expen.in teſtibus. l.quoniam.liberi. C. de teſtib.dicto cap ſtatutum.§. pro ferendo.& text.in §. venturis.4. quæſt.3.hodie teſtes deponunt, & poſt depoſitionem taxatur eis ſalarium, ſi petant, & pro qualitate perſonæ etiam in taxatione expenſarum comprehenditur examen ad perpetuam rei memoriam, vt fuit concluſum & iudicatum in parlamento Pariſienſi anno 1532.die 11.Martij.Etiam ſi aliæ eſſent atteſtationes ſuper principali, vt idem iudicauit Senatus anno 1537.die 14.Auguſti. Tamen dicunt quidam fuiſſe ibidem iudicatum anno 1507.die 1.Martij, quem non condemnandum ad expenſas in examine ad perpetuam memoriam factas, quia tunc non habebat partem, nec litem ,& ad expenſas litis fit condemnatio,& iſtæ expen.non ſunt litis, tamen occaſione litis factæ ſunt: {& maxime ſi illis teſtibus vſus fuerit in cauſa, & fuerint iterum auditi, tunc taxandæ eſſent expenſæ: alioqui ſi non fuerit vſus illis teſtibus in proceſſu, non taxabuntur expenſæ,& ſic conciliarem iſta ſenatuſconſulta,quæ varia aliàs videntur.}

Aduocatis ſalarium debetur & procuratoribus.

19 Aduocatis debetur ſalarium,quod honorarium vocatur.in l.ſancimus.C.de iud. Spec.in eo.tit.§.proſtremo.verſic.in ſumma plene in l.1.§.in honorariis.ff.de variis & extraor.cog.

Quæ partibus taxanda ſint uiatica.

20 Procuratoribus & notariis.l.ſi remunerandi.§.fi.cum l.ſeq.ff.mand.Spec.eod.titu.§.fi.verſic.in ſumma nota. & dicit Imbert.his verbis.in §.item ad rei iudicatæ.lib.1.Foren.inſt. primum ergo huius generis ſunt illa impendia, quæ victor fecit, vt in iudicio ſe ſiſteret edendæ actionis, aut etiam editæ exceptionibus infirmandæ,& lit.conteſtan.gratia, deinde vt in eum locum ſe conferret,vbi teſtes producti ſunt, aut ab ſe,aut ab aduerſario, tum vt ex iudicis bona teſtimonia inſpiceret,ac diſceret, item vt lib.inſtru.ſi teſtes adhibiti non fuerint, componeret, denique vt in iudicium adiret horum ſumptuum cauſa taxandorum.

Viatica ſolent taxari.

21 Item viatica taxari ſolent, id eſt itineris ſumptus.l.eum quem temere. ff.de iud.licet ſingulis annis debeant partes in parlamento ſe præſentare, vt in titul.*des preſentations* infra. tamen à parlamento non ſolent taxari niſi viginti ſolidi ſingulis annis pro illa præſentatione, quia illos poteſt pars mittere ad ſuum procuratorem, & ſi dicat miſiſſe nuncium expreſsè ad hoc,vel fuiſſe,ei non taxantur aliæ expenſæ, quia hoc potuit facere per nuncios generales, vel per alios amicos, ideo imputetur ei expenſa,vt dicam in tit.de præſen.

Pars expenſas probare debet feciſſe.

22 Notandum eſt quòd has expenſas ſe feciſſe pars debet oſtendere, vel per acceptilationem,
vel per teſtes probare, alioqui non taxabuntur, quod eſt verum, ſi magnæ ſint expenſæ, ſecus ſi
paruæ, tunc per iuramentum. auth. poſt iuſiurandum.C. de iud.quod arbitrarium eſt.cap. ſtatu-
23 tum.§.inſuper.de reſcr. in 6.Bartol.in l. non ignorat.C. de fruct. & lit. expen. † Et iudex qui
ſcit quantum aduocatis & procuratoribus debeatur ſalarium, taxabit iuxta quantitatem in ſtylo
taxatam, & conſuetam.Licita dicitur ſi in magna ac noua longáque cauſa ab illuſtribus & in curia
ſuprema aduocatus cẽtum aureos acceperit.l.1.§.in honorariis.ff.de va.& extraor.co.ver.licita.

Ditatur nullus litigans.

24 Guid.Papæ in deciſ.190. † In honorariis multa ſolent fundere partes, quæ in taxationem non veniant,ne homines facilè litigent,& litigando lucrentur.ſpecies enim miraculi eſſet ſuo nomine litigare, & ditari,cum lites ad paupertatem homines inducere ſoleant.text.in auth.vt differentes iudices.§.1.col.9.ſcripſi in prœmio harum conſtitutionum.in fi.

Iudex ex officio expẽſas taxat.

25 Adde etiam quòd iudex ex officio ſuo expenſas taxare poteſt ſine alia probatione, conſide-
rata tamen qualitate cauſæ & temporis prolixitate.per l.non ignorat. C.de fruct.& li.expen.Bart.
& alij in l.1.in fin.ff.ſi quis ius dic.non obtemp.ſic conſuluit Alexand. conſil.37.viſo.colum.pen.
in 2. volum.niſi fuerit appellatum à ſententia, in qua pars fuit condemnata in expenſis: eo enim
caſu nunquam expenſæ erunt taxandæ in curia eccleſiaſtica,donec cauſa fuerit finita per tres ſen-
26 tentias. † Alioqui taxatio reuocabitur per viam attentati, vt fuit concluſum in Rota,vt pa-
tet deciſ.891.nota quòd ſi feratur,in antiq.& quæ expenſæ debeantur docet Specu.in tit.de ſatiſd.
§.1.vide inferius art.6.

Aduocatus in propria cauſa & aliis expenſ. repetit etiã non ſolutas.

27 Aduocatus tamen propriam proſequutus cauſam, vel procurator, ſeu iudex poterit etiam,
ſalarium aduocati, vel procuratoris petere, licet nihil exoluerit, nempe cùm aduocatus litigat,
ſolet alium habere aduocatum, qui ſcripturas ſignet, & procurator alium procuratorem,& quia,
tanti eſt obnoxius alteri aduocato, qui ſignauit ſcripturas, licet eas non fecerit, ideo ſalarium
eis taxatur de ſtylo curiarum,& ita Iaſ. docet in dicta l.properandum.§. ſinautem alterutra.num.
28 14.C.de iud. † Quia ſi habuerit gratis aduocatum, tenetur ei ad antidora. l.ſed & ſi lege.
§.conſuluit.ff.de pet.hæred.licet Bartolus in l.fina.C.de fruct. & li.expenſ.dicat illam legem facere contra.& gloſſ.in l.eum quidem.ibidem. Et licet Specul.diſtingat in eodem titul.§. poſtremo.verſic.quid ſi victor habuit.tamen vidi in curia parlamenti ſeruari,quæ dixi,& ſalarium non traditum taxari, & ita concluſum fuit in duabus cameris inquiſitionum anno 1512. die x. Februarij.

Areſtum.

vbi pars fuit condemnata ad ſigilli expen.licet altera pars nihil exoluiſſet pro illo, & hoc fuit dictum pro magiſtro Io.Planche,cui fuerat donatum ſigillum.

Moderatè expenſæ taxari debent & quæ dicantur.

29 Item moderatè tantùm taxari debent, non immoderatè, & illicitè.cap. ſtatutum. §. inſuper.
de reſcript.in 6.cap.finem.de dolo. & non ſuperuacuè.l.vtiles. ff.de pet.hæred. ideo ſolitæ fieri ta-
xari debent.l.properandum.§.ſinautem alterutra.C.de iud.Alexand. conſilio 37. viſo. col.penult.
volum.2.& neceſſarias dicit tex.tantum taxandas.in cap.cum veniſſent.de eo qui mit.in poſ.
30 † Et moderatæ dicuntur quæ litis decimam partem non excedunt, vt colligitur in §. ad excludendas.in authent.de litigio,collat.8.& ſequitur Lucas de Penna,in l.vna.quæſtione 7. C. de ſumptuum recu.lib.10.

31 † Sæpe

31 † Sæpe hodie videmus expenſas excedere ſummam principalem, ideo dicerem eas moderatas, quæ ex bono & æquo taxantur ad eum modum, quo in iudiciis fieri conſueuerunt. l. properandum. §. & ſi quidem. C. de iud. & poſtquam iſtæ expenſæ fuerint taxatæ, poſſunt pro his capi bona debitoris, & vendi, ac plus offerenti dari, ſed ante taxationem & liquidationem non poteſt manus iniectio fieri in bona victi, vt cenſuit Senatus anno 1533. die 2. Martij.

Pro expēſis non liquidis nō venduntur bona victi.

32 Et ſi iudex ſemel taxauerit, non poteſt poſtea taxationem reuocare, poſtquam illam parti tradidit, quia eſt functus officio ſuo. l. iudex. ff. de re iud. c. in literis. de offic. deleg. nec reciperetur in Francia hæc reuocatio, vt docet Guido Papæ ſingu. 711. ſi iudex. quamuis Bal. teneat contra, vt refert Iaſ. in l. 1. colum. 2. C. de iud. & in l. in actionibus. col. vlt. ff. de in litem iuran. quem ſequitur

Taxationē factā iudex nō reuocat.

33 Hippo. in practic. criminali in §. ſupereſt. in fin. † Niſi eſſet facta taxatio expenſ. ſententiæ interlocutoriæ. Lud. Roma. conſil. 362. quoad primum. quod etiam non ſeruamus in Francia, imò facta taxatione & tradita parti non licet iudici eam reuocare, vt plene ſcripſi in interpretatio. l. quod iuſsit. in primo notab. ff. de re iudicata.

34 Et ab iſta taxatione poterit pars appellare, vt dicam in tracta. de appel. articu. 9. niſi fuerit facta in præſentia procuratorum ex areſto Senatus anno 1535. poſt feſtum euchariſtiæ. etiam vide articul. 6. ſi tamen actuarius ſeu Grapherius eas taxauerit, tunc querelam iudici illius tribunalis porrigam intra decem dies, vt docet Bald. in l. arbitro. colum. penult. ff. qui ſatiſd. cogan. Inno. & alij in cap. fina. de his quæ vi metúſve cauſa fiunt. Iacob. in authen. poſt iuſiurandum. C. de iudic.

35 Hippol. in l. patre. in fin. ff. de quæſtio. ſed †. cùm hodie in Francia alius à iudice non poſsit eas taxare, vt in hoc artic. dicitur, etiam ſi ſit executor areſti, vt ſcripſi in tract. de ſent. proui. a. t. 3. glo. 2. iſta locum non habent.

Appellari poteſt a taxatione expenſarū & ad quem. Areſtum.

36 † Poterit tamen iudex taxationem expenſarum committere & delegare alicui iuriſditionem habenti, à quo ſi appelletur deuoluetur appellatio ad iudicem committentem. l. à iudice. C. de iud. ſi verò per ſe taxauerit, appellabitur ad ſuperiorem iudicis taxantis, vt pronunciauit Senatus anno 1527. diè 14. Iulij. Si tamen taxatio expenſarum fuerit confirmata à Senatu, taxatio fiet in curia, & non per iudicem à quo fuit appellatum, agitur enim ex confirmante, non ex confirmato, vt decreuit Senatus anno 1534. die 12. Martij.

Taxatio expenſarū quādo in curia fieri poſſit. Areſtum.

37 Nunc videndum de expenſis ratione contumaciæ, nam eo quòd citatus non comparet, ſiue ſit actor, ſiue reus, ad expenſas condemnandus eſt. l. ſancimus. C. de iudic. Et quæcunque fuerit contumacia idem diſponitur. de quibus dixi in tract. de contumacia ex defectu: quia contumax contemnit iudicem. l. ſi quis ex aliena. ff. de iud. l. vna. ſi quis ius dic. non obtemp. ideo non auditur, non refectis expen. dict. l. ſancimus, & in auth. qui ſemel. C. quomodo. & quando iud. etiam ſi vnus nummus deficeret. Bald. in cap conquerente. de reſti. ſpol. Dec. conſil. 34. & pro tenui. in fi. & in authent. qui rem. C. de ſacro. ſanct. eccleſ.

De expenſis cōtumaciæ.

38 † Et iſtæ expenſæ ſunt præiudiciales ex parte rei, qui non compellitur in cauſa procedere, niſi prius refuſis ſibi impenſis, vt docet Maſuer. eo. tit. §. item ferè quas ſi ipſe reus nollet recipere, ſufficiet conſignare, & deponere. Bar. in l. creditor. per illum tex. C. de pignor.

39 Imo oportet quòd contumax ſatiſdet de iudicio ſiſti, & de obſeruatione iudicij. §. ſi verò ſemel. in authen. de exhib. reis. colla. 5. c. venerabilibus. §. porrò. de ſenten. excom. in 6. ſed in hoc Regno hæc ſatiſdatio præſtari non ſolet, ſed expenſæ tantùm præſtari ſunt ſolitæ, antequam contumax audiatur.

Præiudiciales quare, et ſi reus nolit eas accipere requiri ut depoſitio.

40 Debentur hæ impenſæ, ſiue fiant ante litem conteſtatam. c. cæterum. in fin. de reſcr. c. conſtitutus. de procu. ſiue poſt. cap. finem. de dolo. & triginta caſus in quibus ante litem conteſtatam fit expenſ. condemnatio ſcribit Spec. in eo. tit. §. ſi autem litis. verſi. ſunt autem.

41 Etiam ſi reus in prima citatione deficiat condemnabitur ad expenſas illius citationis. gloſ. 1. & doct. in cap. querelam. de procur. & in c. quoniam. de proba. Bal. in d. l. ſancimus. ideo citabitur iterum ad videndum ſe condemnari ad expenſ. citationis. Lanfranc. in dict. cap. quoniam contra. in materia expen. circa finem. & Iaſo. in d. l. ſancimus. num. 10. & iſtud ſeruatur in curiis Franciæ, quidquid in contrarium doct. aſſerant.

Expenſæ cōtumaciæ etiam ante litem & in citatione factæ debentur.

42 Siue ſit maior, ſiue minor, non auditur non ſolutis expenſ. quia l. ſancimus. indiſtinctè loquitur. & hoc aſſerit Bartol. in l. ſi finita. §. ſed ſi fortè. ff. de dam. infecto. & Iaſ. in dicta l. ſancimus. niſi minor reſtituatur. l. minor etiam. ff. de mino. Aufrer. in deciſ. Tholoſa. quæſtio. 329.

43 † Etiam ſi ſit mulier vel ruſticus, quibus in his expenſis non ſuccurritur, vt docet Iacob. de Arena, in tractat. de expenſ. col. 3. quia ruſticitati non ſemper parcitur. l. 2. C. de in ius voc. ſiue litigetur coram ordinario, ſiue delegato. Bald. in d. l. ſancimus. C. de iud. cùm eadem ſit ratio in vtroque ſiue in curia eccleſiaſtica, ſiue ſeculari. cap. quoniam contra. vbi doct. de prob. c. 2. de procura. c. 1. & per totum de dolo.

Minor etiā in expenſ. ratione contumaciæ condēnatur mulier, ruſticus & alius.

44 Siue ſit eccleſia, vniuerſitas, vel prælatus eccleſiæ. gloſſ. & docto. in cap. finem. de dolo. Iaſ. in dict. l. ſancimus. colum. 2. quia dict. l. ſancimus. generaliter loquitur, ſed iſti reſtitui ex cauſa poterunt, ſed ante reſtitutionem non refuſis expenſis non audientur. l. ſed & ſi. §. ſed etſi, dum decreto. ff. ex quib. cauſ. maio. & regulariter procedit in omni perſona. dict. l. ſancimus. facit §. fi. in auth. de hæred. & Falc. colla. 1.

Prælatus & eccleſia in expenſ. condemnatur.

45 Etiam ſi expenſæ non fuerint petitæ. cap. cùm dilecti. vbi Bald. not. de do. quia tales expenſæ

Peti an de-

debentur

[..]lt expenſæ cõtumaciæ.

debentur propter contemptum iudicis, ergo iudex impertietur ſuum officium etiam parte non petente.glo.in l.filiusfamilias.§.veterani. ff.de procur.Bart.& alij in l.4.§.hoc autem iudicium,de damno infect.Iacob.in d.l.ſaocimus.col.t.

Contumax non ſolutis impẽſis non audietur.

46 Iudices tamen in hoc Regno non ſolent denegare audicotiam,nec partem mulctare,ſi pars non petat, vel procurator Regius, ſi tamen hoc requirat pars,vel Regis procurator,non audietur non ſolutis expenſis contumax in illa cauſa, nec in aliis cauſis coram eodem iudice, etiam ab aliis perſoois motis.gloſ.in l.ſed & ſi.§.ſed & ſi dum decreto.ff.ex quib.caoſis maior.Bald.in cap.

47 cùm veniſſent.colum.2.de iud. † Vnde ſi velit audiri, oportet quòd ſaltem verbo offerat, ſi expenſæ non ſint taxatæ, & ſic liquidæ, alioqui cum effectu reſtituere debet. dict.l.ſancimus. Bald. & Iaſ.ibidem. ſed debent peti coram illo iudice, coram quo facta eſt cootumacia, & non coram alio, ne cauſæ continentia diuidatur.l.nulli.C.de iud. Petr. Bella pertica. in dicta l.ſancimus.C.de iudi.

In criminalibus expẽſæ contumaciæ debentur.

48 Hoc etiam procedit tam io ciuilibus,quàm criminalibus,quando per denunciationem proceditur, ſi denũcians ſit contumax, non audietur non refuſis expenſis,licet agatur de fauore publico,vt delicta puniantur.l.item vulneratus.ff.ad legem Aquil.c.vt famæ.de ſenten.excom.arg.l. ſeueriter.C.de execu.tu.& l.vna.C.de ſumptuum recupe.lib.10.Hippo.in pract.crimina.§.ſupereſt. & in l patre.ou.17.ff.de quæſtio.

49 Etiam ſi cootumacia non retardaſſet proceſſum, quia adhuc eſt iudicis contemptus, vt docet Bal.in d.l.ſancimus.q.4.quidquid dicat ibi Cy.hæc opinio tamen ſeruatur in curiis.

Procuratoris abſentia etiam in expenſis mulctatur.

50 Adhæc ſi quis miſerit procuratorem inſtructum, qui non comparuit, adhuc non audietur pars non refectis expenſ.cap. auditis.de procur.Bartol. & alij in l.vna.§.ſi procurator.ff.ſi quis ius dic.non obtempe.quia pars eſt in culpa eo quod noo miſerit procuratorem diligentem; ideo ſibi

51 imputare debet.§.fi.de ſocie.in inſt. † Vel ſi procuratorem miſerit cum noo ſufficienti mandato.Bartol.in l.1.§.vſus.ff.de procur.l.1.§.quod ſi nemo.quod cuiuſque vniuer.not.docto.in cap. Nicolao.de app.ſolet tamen hoc caſu, dilatio dari habenti mandatum oon ſufficiens, ad offerendum mandatum ſufficiens prima die. tameo ſi procurator in itinere eſſet interfectus, nullæ debentur expenſæ, per l.cùm à matribus.C.qui pe.tu.quia conſtitutus noo eſt in culpa,& ſic in pœna eſſe ooo debet.

Contumax ad mulctam ultra expẽſ. condẽnatur.

52 Imò contumax in hac patria conſuetudinaria non ſolùm condemnari ad expenſ. debet, ſed etiam ad mulctam ſeptem ſolidorum, vel aliam pro conſuetudine curiarum,vt Dec.aſſerit in d.l. 1.§ fi.ff.ſi qois ius dicen.non obtempe.& Boer.in §.18.de iu.om.iud.in cooſue.Bitur.

53 Siue ſit verus contumax,ſiue fictus,id eſt ad domum citatus,vt tenent Paul.& Salic.in dict.l. ſancimus quamuis alij teneant contra.prima tamen in multis curiis Franciæ ſeruatur.

Ratio quæ habenda ſit in expenſis contumaciæ taxandis.

54 Et in qualibet parte litis iſtæ expen.peti poſſunt,quia poteſt eſſe quis contumax in tota lite, & in qualibet eius parte, teſte Lanfran. vbi ſupra de expenſ.verſic. his ſic præmiſsis. in dicto cap, quoniam cootra.

55 Et in his impenſis habetur ratio non ſolùm ad expenſas in iudicio factas,ſed etiam circa aduocatos,& ootarios, & ad viatica, & omnia damna,vtpote ſi artifex non potuit operari, vel circa res damoum aderit,vel in perſonam,vt not.Bar.in l.1.ff.de alie.iud.Cald.conſi.1.de dolo.& ad intereſſe habeoda eſt etiam ratio.l.vnic.in fi.ff.ſi quis ius dic.non obtempe.& ſic tenetur ad lucrum ceſſans,vel ad damna extrinſeca,vt ſi parte abſente res ab eo ſint furto ſubſtractæ. Bart.io d.l.ſancimus. per l.ſi ſterilis.§.cùm per venditorem. ff. de act.empt.dixi abundè in interpre.l.vnicę.C.de ſent.quæ pro eo quod intereſt.

56 Poterit tamen contumax condemnatus, etiam ſi non fuerit præſens, à condemnatione appellare,quicquid dicat Cyn.& alij in d.l.ſancimus.non eo quòd illo abſente fuerit condemnatus, ſed quia coodemnatio eſt iniuſta, & exceſsiua. & ita foren.vſus tenet, quamuis contumax verus non appellet.l.ex conſenſu.in fi.ff.de app.l.properandum.§.& ſi quidem. C.de iud. Deci.conſi.34. & pro teuui.col.1.vbi diſtinguit.dixi art.10.ſupra de contumacia.

Recuperari expenſæ cõtumaciales non poſſunt.

57 Si tamen has expenſas ſoluerit,&(vt dicunt *des congez & deffauts*)licet obtineat in principali,eas tamen oon recuperabit,quia ob delictum ſuum id eſt contumaciam ſolutæ ſunt.Specul.in cod.tit.§.nunc de expenſis.verſic.porrò.& Bar.per illum textum.in l.ſi pignore.ac in l.damni.tertia.§.cùm parietem.de damno infecto. Bal.in l.non ignorat.in fi.C.de fruct.& lit.expen.Alex.in l. ſi patroni.§.qui fideicom.ff.ad Treb.Hippo.in l.patre.nu 83.ff.de quæſt.

Caſus in quibus expenſæ contumaciæ nõ debẽtur.

58 Limita niſi pars ſtatim veniret iudice pro tribunali ſedẽte, & tunc non diceretur contumax. l.penul.ff.de in integ.reſtit.quia non ſua culpa defuiſſe cenſetur,ſed parum exaudita voce præconis, ibidem.paria enim ſunt aliquid fieri in actu, vel incontinenti poſt.§.tutor.de auth.tut.in inſtitut.l. Pomponius.§.ratihabitioois.ff.de procur. Iaſ.multa cumulat in l.edita.C.de edendo. ſcripſi in tractatu de contumacia.art.5.

Hæres ad expen.contumaciæ prædeceſſoris ne teneatur.

59 Secundò non procedit in hærede qui non tenetur ad expeoſas contumaciæ ſui prædeceſſoris,quia ipſe non eſt in culpa.Alexan.in l.ſi eum.ff.de fideiuſſ.licet Bald. teneat contrarium in l.ſi pater.C.ſi peo.app.quas opiniones conciliarem,vt hæres ad expenſas teneatur ſi prædeceſſor erat condemnatus,alioqui non.

60 Tertiò oon procedit, quando citatus aduerſa valetudine vel alio impedimento fuit detentus.l.2.

tus.l.2.§.ſi quis in iudicio.ff.ſi quis caut.& d.l.ſancimus.ibi,ſi mala conſcientia abfuerit, quicquid dicat gl.in c.venerabilibus.de ſent.excom.in 6.in §.porrò.in verbo.captus.nam quod per me non ſtat,mihi non eſt imputandum.l.in iure.ff.de cond.& demonſt.de regu.iur.ff.

61 Quartò etiam quando citatus fuit tali tempore citatus, quo tempore etiam ſi voluiſſet; non potuiſſet comparere,quia erat in carcere,vel aliàs impeditus.l.ex conſenſu.§.fin.ff.de appel.& d.c. venerabilibus.§.porrò.de ſenten.excom.in 6.Salic.in d.l.ſancimus.in vlt.col.

62 Quintò non procedit,ſi quis vocatus ob falſum debitum fuit,qui non comparuit, & aduerſarius fuerit in poſſeſsionem bonorum miſſus ex contumacia , tunc is poterit inſtrumentum ſolutionis deferens , etiam non refuſis expenſ. miſsionem in poſſeſsionem reuocari petere,per text. in l.1.§.proinde.ff.ne vis fiat ei.Albert.in l.prætor.§.ait prætor.ff.de noui operis nunc. Hippol.in l. patre.nu.80.ff.de quæſtionib.

63 Et ſi condemnatus maritus fuerit ad expenſas,bona vxoris capi non poſſunt,quia vxor non tenetur pro marito,vt per totum tit.C.ne vxor pro marito.tamen ſi maritus & vxor fuerint condemnati,& maritus nihil habeat,tunc approbata fuit executio, & captio quoad proprietatem,niſi maritus lucraretur mediam illorum bonorum partem,à Senatu anno 1517.die 22.Martij.

Bona vxoris pro expenſ. à marito factis capi quando poſſunt.

64 Item non valet condemnatio expenſarum, quæ fient, ſed tantum de factis, vnde iudex non poteſt ad futuras condemnare expenſas : quia tractus futuri temporis non ſpectant ad iudicem.l. non quemadmodum.ff.de iudic.l.1.de vſur.& ſic placuit Senatui anno 1510.vbi reprobata fuit ſententia,qua condemnatus fuerat aliquis in expenſis factis,& faciendis.

Condemnatio ad expenſ. futuras non valet.

CHARLES VIII. *article* LXI.

Articulus ſextus.

Item,& iaçoit ce que par noz anciennes ordonnances,en matiere de taxation de deſpens l'on doit cotter l'article ou articles, dont on ſe ſent greué,toutesfois aujourdhuy les parties par malice laiſſent taxer les deſpens, & de ladicte taxation de deſpens ils appellent, ſans declairer en quel article on les a greuez, & à ceſte occaſion faut aſſembler gens pour les voir, qui ſont grands frais & longueurs pour les parties, pour auſquelles choſes obuier auons ſtatué & ordonné que ſi la partie eſt preſente ou ſon procureur, & que de chaſcun article, qui ſera taxe elle n'en appelle, ladicte taxation demourera en ſa force et vertu, comme de choſe iugee:& ſi la partie en veut auoir l'executoire,il luy ſera deliuré.

GLOSSA VNA.

1 DVO hìc videntur ſtatuta. Primum vt appellans à taxatione expenſ.debeat præſignare articulum, ſuper quo grauatum ſe præſentit, & ſuper quo appellat : vt eſt etiam in articu.ſequent.vt iudices appellationum ſtatim poſsint videre ſuper quo conqueritur pars, & iudicare, & hoc eſt inductum, vt lites breuientur, ne ſint immortales.l.properandum.C.de iudic.& vt ſuper certo iudicetur,& ne oporteat totum videre proceſſum,& omnes articulos taxatos.

Appellans à taxatione præſignare debet articulum ſuper quo appellat.

2 Secundum eſt, quòd ſi expenſ. ſunt taxatæ in præſentia partis, vel procuratorum,ſi tunc vna non appellauerit, poſtea non recipitur, & illa expenſ.taxatio erit executoria,licet regulariter non

3 ſit,quia per appellationem ſuſpenditur. + Fallit tamen quando taxatio facta eſt coram partibus , vel coram procuratoribus vt hìc , quod eſt intelligendum quando taxatio facta eſt in parlamento,ſecus ſi à iudicibus inferioribus,quia tunc recipitur appellatio ante executionem,etiam ſi taxatio facta fuerit in præſentia partium vel procuratorum:vt cenſuit Senatus anno 1518. die 24. Auguſti.& idem fuit iudicatum in conuentibus iuridicis Trecen.habitis,anno 1535.die 7.Septembris:vide ſuperius ar.5.nu.25.appellationem impedire taxationem etiam in curia eccleſiaſtica.

Expenſarum taxatio facta in præſentia partium vel procuratorum quādo recipiat appellationem.

4 Imò etiam anno 1522.die 11.Martij contra Ioan. de Villars placuit eidem Senatui non habere locum in taxatione facta à conſiliariis ſupplicationum , nec damnorum & intereſſe , cùm de his non loquatur hæc ordinatio,quod eſt valde notandum ad intellectum huius articul.vide viginti quæſtiones in hac materia expenſ.per Luc.de Penna.in l.vnic.C.de ſumptib.recuper.lib.10.

Areſtum.

IDEM *article* LXII.

Articulus ſeptimus.

Item,& ſi la partie eſt abſente, où il y a appel en concluant au proces, elle ſera tenue de cotter les articles , dont elle eſt appellant,à fin que ſur l'article l'on face droict ſeulement par ladicte cour en vuidant ladicte cauſe d'appel.

GLOSSA VNA.

MAteriam huius artic.tractabo in tract.de appel.infra artic.7.ibi videbis,& quòd ſpeciatim oſtendi debeat articulus,ſuper quo appellatur:faciunt multa quæ ſcripſi in tract. de reſtit. art.1.glo.vlt.quæ hic pro repetitis habeantur.

CHAR

Articulus octauus.

Item, & ſi en taxant leſdicts deſpens, l'vne des parties appelle de la taxation de quelque article, le commiſſaire nonobſtant ladicte appellation paſſera outre à taxer les autres articles.

GLOSSA VNA.

1 HIC tollit dubium, ſi in taxaodo expenſas plurium articulorum pars à taxatione vnius appeller, ao iudex poterit alios ſequentes articul.taxare.& reſpoo.poſſe, quia non ſuſpenditur ſententia taxationis niſi ſuper articulo, quo eſt appellatum, & non ſuper alio, & tot dicuntur ſententiæ, quot articuli.l.ſcire.ff.de verb.oblig.

Senſētia poteſt pro parte executioni mandari.

2 Et ſic ſententia poteſt pro parte executioni mandari, quia non eſt actus qui vno contextu debeat expediri, ſicut teſtamentum.l.hæredes.in fin.ff.de teſta.l.cùm antiquitas.C.eo.& electio vno contextu etiam fieri debet.c.quia propter.de electio.& ſimilia.

3 Imò ſi iudex delegatus mandauerit ſuam ſeotentiam executioni in parte, non impedietur pars petere executionem eſſe perficiendam in altera parte.text.not. in cap.veniens.2.vbi Panor.& Felin.de teſtib.

Sētentia nō totum definiens negotium an valeat.

4 Sed in inre magnum eſt dobium, videlicet an ſententia lata non in toto, ſed pro parte, valeat? & Iuriſconſultus l.in hoc iudicio.ff.famil.erciſc.ſic ait, non poteſt ex vno codémque iudicio res iudicata in partem valere, in partem noo valere. Itaque iſta eſt communis regula, licet inſtrumentum pro parte valere poſsit.c.ſi quid.38.diſt.vbi glo.& reſcriptum.cap.ſi eo tempore.de reſcript.in 6.Iaſon & alij in l.ſi ex falſis.C.de tranſact.

Finem litibus imponere debet iudex.

Diuiduæ rei ſententia an diuiſim ferri poſſit.

5 Ratio eſt: quia res iudicata imponere debet finem litibus.l.1.ff. de re iudica.quod non faceret,
ſi pro patte valeret, quia opus eſſet ſeparatim pro alia litigare, & lites ex litibus orirentur.contra l.
4.§. ait prætor ff.de re iudica. & quia cauſæ continentia diuidi non debet.l. oulli.C. de iudic.oec
etiam valebit ſententia certa pro parte, & pro parte incerta.l.pen.C.de ſenten.quæ ſine certa quan
6 rita.profer. † Etiam ſi illud capitulum petitum eſſet diuiduum.l.etiam.ff.de mino.vide Iaſ.in
l.ſi non ſortem.§.ſi centum.ff.de cond.iodeb.

7 Vnde ſi petam domum, & ius reddens iudicet ſuper parte, non valebit ſententia pro illa parte, teſte Albert.in d.l.in hoc iudicio.vel ſi petam decem, & iudex condemnauit in quinque, & de alijs nil dixit, non valebit ſenteutia in quinque.gl.& doct.in l.1.C.ſi aduerſ.rem iudic.

Vna & eadem petitio actoris quādo varijs ſentētijs definiri poſſit.

8 Limitatur cùm pars confiteretur ſe debere quinque, tunc iudex in his quinque tanquam liquidis condemnare poterit, & in alijs quinque abſoluet, vel ad probandum reliqua præſtituee diem parti.l.quidam.ff.ſi certum peta.oec etiam valeret.

Iudex à petitis abſoluere vel cōdēnare debet.

Senſētia debet in totū litem decidere.

9 Senteotia ſi quodam petente decem, & probante quinque, iudex tantum ad quinque con-
demnaſſet, quia per haoc ſenteutiam nec videtur iudex abſoluere in reliquis quinque, nec con-
demoare, idcóqoe oulliter iudicat, niſi abſolutè ius reddat ſuper his, quæ ſunt petita: vt Aret. do-
cet in l.1.§.ſi ſtipulanti.ff.de verb.oblig.l.quid tamen.in princ.ff.de arbit.quicquid dicat Bar.in l.ſi
10 plures.in fi.princ.ff.de fideiuſſor. † Etiam ſi iudex diceret, coodemuo taotùm ad quinque,
noo valeret ſententia, eo quòd ſemper ius dici debet de integro & toto controuerſo: vt etiam ſi
quis petat domum, licet teus non poſsideat, niſi eius partem, nihilominus debet iudex iudicare in
parte, & quoad reliquam abſoluere, licet Bart.in l.1.C.ſi aduer. rem iudic. teneat cootra Panor. &
Feli.in c.cùm inter.de re iudic.

Appellatione retractatur ſententia non abſolutè definiens negotium.

11 Tenendum eſt in hoc regno, quòd iudex integrè negotium decidere debet, alioqui ſi indeci-
ſum io aliquo relinquat, retractabitur ſententia per iudicem appellationis: vt docet etiam Alber.in
12 d.l.in hoc iudicio.col.vlt.famil.erciſc. † Intelligas tameo niſi de conſenſu partium iudicare-
tur ſuper parte.Bart.in l.ſi conuenerit.per illum tex.ff.de re iudic.gloſſ.in l.2.C.communia vtriuſ-
que iudic.quia licet iſta vidcantur ſubſtaotialia iudicij, tamen in fauorem partium tendunt, & ſi
partes ſint concordes, quid ad iudicem? l.1.§.inde quæritur.ff.de noui oper.nuncia.ita quod non
oiſi inſtigante parte fiat huiuſmodi caſſatio per iudicem appellationis, quæ pars ſi ceſſet proſe-
qui, ceſſabit etiam caſſatio.

Cōſenſu partium valet ſententia etiam imperfecta.

Varia capitula petitionis totidē poſſunt habere ſententias.

13 Secundò limitatur quando plura ſimul eſſeot petita, & diuerſa capitula, quæ ſeparari poſsint, vt ſi petierim eodem libello equum & domum, tunc iudex ſi condemnauerit in voo, valebit quidem ſententia.l.quid tamen.ff.de arbitr.& d.l.etiam.§.1.ff.de minor.quia ibi conueoit tot eſſe ſententias, quot ſuot capita petitioois.l.ſcire.ff.de verb.oblig glo.in d.l.in hoc iudicio. Et quando dicatur vnum capitulum aut plura, declarant Panor.& Feli.in c.cùm ioter.de re iudica.

14 Tertiò licet à principio non valeat ſententia pro parte, tamen poteſt iudex appellationis eam pro parte reſcindere, & pro parte confirmare.l.quædam.ff.famil.erciſc.l.fi. de iure patro. cap. Raynutius.& cap.Raynaldus. de teſta.ſicut dicitur, quòd ab initio non poteſt quis pro parte decedere teſtatus, & pro parte inteſtatus. l.ius noſtrum. ff. de regul.iur. ſecus poſtea.l.circa.ff.de inofficio.teſtameo.

Perſonarum pluralitas

15 Quartò non procedit, etiam ſi vno, & eodem libello actum fuerit, ſed contra diuerſas perſonas, & ad diuerſa, tunc valeret ſententia lata contra vnum, licet de alio nulla eſſet facta meotio.

nam

nam iudex poſtea contra illum iudicabit.l.2.§.dubitandum.ff.famil.erciſc.l. de vnoquoque. ff. de re iudic.nos.in l.non idcirco.de iudic.Iacob.in l.1.C.ſi aduerſus rem iudica.

plures indu cti ſenten-tias.

16 Quintò ſi tantùm partem tantùm actor proſecutus eſſet,iuxta l.age cum Geminiano.C. de tranſact.tunc iudex de qua re,& de qua parte cognouit, de ea iudicare debet, & non de alia. l. de qua re.ff.de iudi.& dict.l.age cum Geminiano.

Sententia fertur ſecun dum proſe-cutionem.

17 Sextò limitatur,quando pendente iudicio pars rei interiret,vel parti ſolueretur,ſeu confiſcaretur, tunc etiam ſeparatim de reliqua parte iudex ſuam ſententiam interponere poterit.l. ſi conſtante.in fin.ff.ſolu.matr. licet doct. dicant illum tex. loqui in inſtantia perempta quod apud me probatum non eſt.

Parte rei in teremptaſer tur ſenten-tia ſuper re liqua.

18 Septimò non habet locum in acceſſoriis,nam ſi iudex iudicet ſuper principali,licet non iudicet de expenſis,etiam petitis,valebit tamen ſententia.Barto.in l. terminato. C. de fructib.& litium

19 expen.per l.Paulus 1.ff.de re iud. † ſiue in totum omiſerit,ſiue in parte.l.fi. C. quando prouoca.non eſt neceſſ.ibi,vel minus quàm oportuerat iuſſa eſt.Bald.in l.penul.col.2.C. de ſententiis quæ ſine certa quantitate.quia acceſſorium non debet vitiare principale,ſecus econtra.l.cùm principalis.ff.de reg.iuris.& in regula,acceſſorium.in ſexto.ſi tamen pars appellauerit,obtinebit expenſas per iudicem appellationis,vt ſuperius dixi.

Expenſa petitæ cum principali nō deciden tur.

20 Octauò limitat glo.& Bart.in l.1.C.ſi plures vna ſententia in qualitatibus , vt ſi fuerint plures correi,& debitores vnius,& eiuſdem ſummæ,& iudex illos condemnauerit,non adiiciendo illam qualitatem inſolidum , nihilominus valebit condemnatio , & cenſentur illi condemnati ex æquis partibus.Spec.in tit.de ſent.§.ſpecies,tenet non valere, quia non eſſet conformis libello : vt debet.l.vt fundus.ff.commu.diuid.& Salic.in dict.l.1.in 2.oppoſ.

Qualitas in ſolidū omiſ ſa in correis debendi non uitiat ſentē tiam.

21 Ego putarem valere,per dict.l.1.vbi approbatur,& appellatione opus eſſet , vt iudex appellationis reformaret primam ſententiam.

22 Nonò non procedit in iudicio vniuerſali,vt ſi me petente hæreditatē reus vnam tātùm rem poſſideat hæreditariam,ratione illius tantùm fiet condemnatio.l.4.cum aliis multis.ff.de peti.hær. † Sed hæc non poteſt dici noua limitatio,quia hoc eſt in pluribus rebus , ſuper quibus ſententia pro vno ferri poteſt,vt ſuperius ſcripſi , & ſi reus non poſsidebat niſi vnam rem tempore petitionis,& plures poſtea ſententiæ tempore poſſederit , ad illas omnes condemnabitur vi iudicij vniuerſalis.gl.& doct.in l.1.C.de edend.vide Felyn.& alios in l.cùm inter. de re iudic. vbi alia multa ſcribunt,quæ hic comprehenduntur, ſed iſta quæ ſeruantur in forenſi iudicio , ea qua potui diligentia hîc conſcribenda duxi.

23 Vltimò notandum eſt , quòd expenſæ debitæ ratione victoriæ differunt ab expenſis debitis cauſa contumaciæ:quia contumax reficit omnes expenſas non ſolùm neceſſarias,ſed & vtiles.alter verò vtiles tantùm, teſte Iono. in cap. cùm veniſſet.de eo qui mitti.in poſſeſ.Ange.in §.dict.l. properandum.§.ſinautem alterutra.C.de iudic.Iaſ.in §.fi.ſi quis ius dicen.non obtem.

Expen.contumaciæ & ratione victoriæ diffe runt.

24 Item quæ debentur ratione contumaciæ comprehendunt damnum intrinſecum etiam ratione rei.d.l.ſancimus.C.de iudi.ſecus in expenſis ratione victoriæ.l.ſeueriter.C.de exc.tuto.niſi damna reſpicerent perſonam artificis vt Bar.docet in l.1.ff.de alien.iudi.& ſuperius ſcripſi.

25 Præterea in his impenſis præiudicialibus non fit compenſatio, vt habui ex decreto Senatus anno 1536.die 27.Maij poſtulantibus domi.Alberico & Violard.

Compēſatio in expen.nō recipitur. Areſtum.

26 Ad hæc expenſæ contumaciæ actione in factum ex edicto,ſi quis ius dicen.non obtemper. debentur glo.& ibi docto.in dict.l.vna.in fin.in glo.magna.

27 Vnde iudex qui abſoluit ab expenſis , ab his non cenſetur abſoluere , ſed ab his quæ officio iudicis nobili debentur ſi credatur.Sali.in l.properandum.§.ſinautem alterutra C.de iudic.

28 Etiam iuſta cauſa litigandi non excuſat ab his impenſis:ſecus à debitis ratione victoriæ. glo. notab.in §.oportet.in auth.de iudic.colla.5.Imo.in l.fi.col.vlt.de re iudic.

29 Præterea lata ſententia definitiua etiam hæ contumaciales repeti poſſunt non aliæ. per glo. in l.3.§.ſi rem.ff.de leg.3.Bar.in l.non ſolum ff.de rei vendi.Alber.in dict.l.ſancimus.col.2.facit l.4. C.depoſi.glo.in l.1.de iudic.Bald.in conſi.105.quidam dominus.in 3 volu. ego tamen putarem in cuius regni non poſſe peti poſt ſententiam.

30 In expenſis autem ratione victoriæ computantur expenſæ, quas pars domi feciſſet : ſecus in aliis.Bal.& Angel.in l.ſed & ſi lege.§.quòd autem.ff.de petitio hæredita.Iaſ.in dicta l.vna.§.fi.col. 3.hodie de vſu & conſuetudine curiarum Franciæ hæ expenſæ quas pars domi feciſſet,non deducuntur,nec earum debet ratio haberi:vt docet Guido Papæ in deciſio.Delphi.quæſtio.625.ſi quis condemnatur. Alias differentias addere ſi lubet hic poteris bone lector , ego de his nunc gratias Deo Optimo Maximo agam immenſas.Amen.

FFF

DE FRVCTIBVS ET ILLORVM RESTITVTIONIBVS.

Des fruictz & de la reſtitution d'iceux.

FRANCOYS *article* XCIIII. *des publiees* M.D.XXXIX.

Articulus primus.

Qu'en toutes matieres reelles, petitoires & perſonnelles intentees, pour heritaiges & choſes immeubles, s'il y a ha reſtitution des fruicts, ils ſeront adiugez, non ſeulement depuis conteſtation en cauſe, mais auſſi depuis le temps, que le condamne ha eſté en demouré, & mauuaiſe foy, au parauant ladicte conteſtation, ſelon toutesfoys l'eſtimation commune, qui ſe prendra ſur l'extraict des regiſtres des greffes des iuriſdictions ordinaires, comme ſera dict cy apres.

GLOSSA VNA.

Fructuũ reſtitutio à tẽpore moræ facienda.

1 ISTE articulus loquitur de reſtitutione fructuum, quæ fieri debet in
litibus, à quo tempore facienda ſit, & ſtatuit tex. à tempore moræ coodemnationem & fructuum reſtitutionem faciodam, probatur in l.
mora. §. in bonæ fidei. & l. videamus. 2. in prioc. & §. ſi actiooem. ff. de
vſuris.

2 Et quamuis de iure fiat differentia inter contractus bonæ fidei &
ſtricti iuris, vt in contractibus bonæ fidei debeantur vſuræ, fructus &
acceſsiones à tempore moræ, propter exuberanoam bonæ fidei, quæ
requitur in his contractibus. dicta l. mora. §. in bonæ fidei. & per Bart.
& alios in l. Lucius. ff. depoſit. & in l. fructus. C. de actio. empt. & io l. ſi filiusfamilias. §. 1. ff. de verbo. obligationib.

3 In contractibus verò ſtricti iuris debeantur à tempore litis cooteſtatæ. l. cùm fundus. ff. ſi cert.
pet. l. vulgo receptum. & l. videamus. §. ſi actionem. de vſuris. & ſic iudicauit Senatus in retractu
anno 1533 die 21. Auguſti.

Areſtum.

Contractus bonæ fidei & ſtricti iuris quo ad morã æquiparantur.

4 Tamen in Francia per iſtum tex. dicerem, quòd tam in contractibus ſtricti iuris, quàm bonæ
fidæi, veniant fructus à tempore moræ, ſi commiſſa erat ante litem conteſtatam. l. 1. §. belliſsimè. ff.
5 vt lega. l. Titia. 2. §. 1. de legat. 2. † Vnde ſi quis donauerit mihi fundum, quem promiſerit tradere calendis Ianuarij, tenebitur ad fructus ab illo tempore. hoc probat iſte tex. ibi, *en toutes matieres*, vbi generaliter in omnibus vult iſtum tex. ſeruari, & quia tex. noo diſtinguit, ſed dicit non ſo-
6 lum habendam rationem à tempore litis conteſtatæ, ſed etiam à tempore moræ. † Et dum
dicit à tempore litis conteſtatæ vult corrigere in contractibus ſtricti iuri, & vt mala fides, & mo-
7 ra puniatur, ad hæc vt proſit de aliquo iſtud ſtatutum. † Et quia docto. in hoc ſunt varij in
aſsignando rationem diuerſitatis, ideo voluit iſte tex. vt tam in contractibus bonæ fidæi, quàm
ſtricti iuris fructus venirent à tempote moræ, & ita quõdam mihi declarauit do. Poyetus Regem
8 voluiſſe, & maxime quia in Francia recipimus iuris canonici æquitatem. † Quo iure omoes
contractus indiſtincte bonæ fidei eſſe cenſeutur, teſte Bal in c. 1. de plus petit. & refert Iaſ. io l. cùm
fundus. ff. ſi cer. peta. vbi tamen dubitat, ſed per iſtum tex. non eſt dubitandum io Francia, ne ſcilicet in vno iudicio res diuerſo iure cẽſeatur. l. cum qui. ff. de vſu cap. etiam poſt moram incipit eſſe
malæ fidæi poſſeſſor, qui omnes fructus reſtituit. l. bonæ fidei. ff. de acquir. rerum domi.

Omnes contractus ſunt bonæ fidei.

Aeſtimatio cõmunis & nõ quãti plurimi inſpicienda.

9 Item ex alio probatur: quia noo vult iſte tex. æſtimationem fructuum ſoluendam quanti plurimi valueruot, ſed quantum valuerunt communiter, ibi, *ſelon l'eſtimation commune*, vt in l precia
rerum. ff. ad legem Falcid. l. ſi ſeruum. ad leg. Aquil. (vt ſi in vno grauatur, in alio releuetur. l. cum
qui. ff. de iureiurand.)

10 Quamuis de iure in multis caſibus conſpiciatur æſtimatio quanti plurimi: vt in l. vinum. ff. ſi
cert. peta. docto. not. & io l. vna. C. de ſenten. quæ pro eo quod intereſt proferũn. vbi plenè ſcripſi.
11 † Tamen per hunc tex. vt dixi noo ſit æſtimatio niſi communis & non quanti plurimi, quia
pœna quodammodo eſſet, quæ pœnæ ſunt in hoc regno ſublatæ, vt ſola rei æſtimatione contenti
ſimus, ſicut io foro conſcientiæ ſtatuitur. in c. fraternitas. 12. q 2. & conſcientia oon vult vt quis ditetur cum aliena iactura. l. nam hoc natura. ff. de condict. ind. b. Fely. & alij in cap. 1. de conſti.
12 Ideo iudicem qui condemnauerat partem quanti plurimi res valuerat perperam iudicaſſe:
cenſuit Senatus anoo 1529. die 4. Decembris, io magna claſſe, pro Ioanne Tramblay, contra Ioannem Payen, ac anno 1534. die 19. Februarij, ex quibus areſtis puto deſumpta ai hãc legem Regiam.

13 Et

13 Et primò iſte textus loquitur in materia reali, realis actio ſiue in rem eſt, per qoam rem ooſtram, quæ ab alio poſsidetur, petimus, & ſemper aduerſus eum eſt, qui rem poſsidet l. actionum genera. §. 1. ff. de actio. & obliga. vnde ſi petam vineam, quam tu poſsides, debebuotur fructus à tempore moræ, vt dicit iſte tex.

Actio realis quæ dicatur.

14 Mora fieri dicitur, quando quis ſcit rem non eſſe ſuam, nihilominus eam detinet, oam poſtquam ſua non eſt, ſcire debet ad alium ſpectare. l. fi. C. vnde vi.

Mora quæ dicatur.

15 Vel ſi ſciat ſeu ſcire debeat ſe debere. l. quod te. ff. de reb. credit. facit l. 3. in fi. quòd vi aut clam. l. quiſquis. C. de reſcin. veod.

16 Aut interuenit ſolutionis tempus, vel dies, quæ vicem interpellatioois habet. l. optimam. C. de contrahen. ſtipul. & dilatio culpa non carens mora dicitur, vt polchrè explicat cooterraneus noſter Ioannes Saporta profeſſor publicus Tholoſæ in ſuo tract. moræ.

17 Item interpellatio etiam extra iudicium conſtituit in mora. l. qui Romæ. §. cohæredes. ff. de verb. oblig. glo. in l. vioum. ff. ſi cert. peta. vnde ſi interpellatus opportuno loco noo ſoluerit, dicitur eſſe in mora. l. mora. ff. de vſur.

Interpellatio cõſtituit quem in mora.

18 Tam io contractibus bonę fidei, quàm ſtricti iuris: vt per doct. in l. vioum. & Alex. in l. ſi in inſulam. circa fin. ff. de verbo. oblig. Iaſ. in l. ſi ex legati cauſa. ibidem.

19 Item dicit iſte text. *petitoires*, vt excludat cauſam poſſeſſoriam in qua non eſt condemnatio fructuum, ſed expenſarum, damnorum, & intereſſe, vt ſuperius viſum fuit artic. 7. de materiis poſ-
20 ſeſſoriis. † Et poſſumus hîc coniungere materiam realem & petitoriam, quia omnis realis eſt petitoria. l. qui petitorio. ff. dę rei vendic. Et ideo dicit, *s'il y a reſtitution des fruictz*, quia non ſemper poſſeſſor condemnatur ad reſtitutionem fructuum, vtpote ſi nullos percepit, ſi verò eos perceperit poſſeſſor, noo debent eius lucro cedere, cum victus ſit. quare habebit qood habiturus noo eſſet, ſi ſtatim poſſeſsionem reſtituiſſet. l. & ex diuerſo. ff. de rei vendic.

Realis & petitoria materia quæ.

21 Idem vult iſte tex. in perſonalibus, vt quando cõdemnatiooem fructuum fieri cõtingit, quòd fiat à tempore moræ. l. videamus. 2. de vſur. Et perſonalis actio eſt ſiue in perſonam, qua cum eo agimus, qui nobis obligatus eſt ad faciendũ aliquid, vel dandum, & ſemper aduerſus eundẽ locum habet. l. actionum genera. ff. de actio. & oblig. licet aliter declaretur in §. omnium. inſti. de actioni.

Perſonalis actio quæ ſit.

22 Vnde ſi quis vendiderit mihi vineam, & eam mihi oon tradat, à tempore moræ, & quo die tradere debebat veniunt fructus. l. 2. C. de pactis inter emp. & vend. l. curabit. C. de actio. empt.

23 Et ſic non fit differentia per iſtum tex. ſiue petam rem meam, vel mihi debitam per hoc verbum *perſonuelles*, licet de iure etiam in actiooibus ſtricti iuris veniãt fructus à tempore morę, dum peto rem meam, ſecus ſi mihi debitam. l. videamus. 2. §. ſi actionem. ff. de vſuris. Bald. in l. petens. C. de pactis. Iaſon in l. cùm fundus. oec ſpecialis erit deciſio. in l. filius. §. fin. ff. de coll. dot. quia vbique per iſtum tex. veniunt fructus à tempore moræ, qoamuis doct. & alij ſpecialem illam dicant deciſionem in l. vioum.

In re debita ueniunt fructus à tempore moræ.

24 Itaque nunc videamus vſque ad quod tempus fructus debeantur, & tex. io l. Iulianus. lib. 6. ſcribit. §. 1. & l. fructus. prima. ff. de rei vendi. docet fructuum rationem vſque ad rei iudicatæ tempus ſpectandam.

Fructus debẽtur uſque ad rei reſtitutionem & executionẽ.

25 Imò noo ſolùm vſque ad ſeotentiam, ſed etiam vſque ad executionem, aliàs mora prodeſſet coodemnato, quod non eſt dicendom. tex. in l. qui reſtituere. ff. de rei vendic. gloſſ. Bart. & alij in l. in hac. ff. de tritica. l. tutor. de vſur. quare fructus habebit, quos oon habuiſſet, ſi rem ſtatim à tempore ſententiæ reſtituiſſet. l. & ex diuerſo. ff. de rei vendic.

26 Item attenditur æſtimatio communis illius loci, in quo ſolutio fieri debebat, & in quo mora commiſſa eſt. l. vinum. ff. ſi cert. peta. contraxiſſe enim quiſque in eo loco intelligitur, in quo vt ſolueret, ſe obligauit. l. contraxiſſe. ff. de actio. & oblig.

27 Si ooo ſit expreſſus locus, conſiderabitur locus vbi fuit res legitimè petita. l. vinum. & l. ſi ff. de tritic.

Mora loci in quo facienda erat ſolutio inſpicitur.

28 Et ſi plura loca adiecta fuerint, creditor declarare debebit debitori in quo loco ſibi vult ſolui, & ante iſtam declarationem non conſtituitur debitor in mora, teſte Alex. in conſi. 145. in cauſa.
29 col vlt. in 5. volu. † Et ideo cautus debet eſſe debitor, vt hoc citò declaret, teſte Purpura. in l. vinum nu. 88. allegat Barto. & alios in l. ſi conuenerit. ff. de iuriſdictio. omn. iudic.

30 Fructus autẽ dicuntur qui ſuperſunt deductis impenſis. l. fructus. ff. ſolu. matri. l. 1. C. de fruct. & lit. expen. plenè Aoto. Capit. in deciſio. Neapol. 20. vode qui allegat meliorationes in hac inſtantia fructuum, non debet fieri ſeparatio, nec reparatiooum: vt iudicauit Senatus anno 1533. die 17. Decembris.

In iſtantia fructuũ meliorationes non debent ſeparari.

31 Et ſic ooo videtur mihi cooſtituendam eſſe differentiam inter bonæ fidei poſſeſſorem, & malæ fidei; vt doct. communiter faciunt, quia poſtquam volunt moram eſſe, ob eam deſinet eſſe io bona fide is, qui antea bona fide poſsidebat, & ab illo tempore ad fructus tenebitur. l. certum. C. de rei vendic. glo. in c. grauis. de reſtit. ſpol.

Malæ fidei poſſeſſor etiam ad fructus à mora tenetur.

32 Item per iſtum tex. *s'il y a reſtitution des fruictz*, infertur quòd ooo ſemper fit fructuum reſtitutio, & hoc procedit in fructibus perceptis ante litem conteſtatam, qui ſi non fuerint petiti, in condemnationem non veniunt, ſecus poſt, quia iudici ſtatim atque iudex factus eſt omnium rerum officium incumbit, quæcunque in iudicio verſantur. l. ædiles. 1. §. item ſciendum. ff. de ædil. edict. ſic cenſuit Senatus anno 1526. die 23. Iunij inter Ioannem Andre. & Nicolaum Layne.

Fructus non petiti an debeantur. Areſtum.

33 † Solent tamẽ cauti Dicanici petere rei reſtitutionem cum fructibus perceptis & percipiẽdis.

Cõdemnatio fructuũ percipiẽdorum in Francia fit.

34 Nec diſtinguetur hîc, de quibus fructibus quis teneatur, an de perceptis an de percipiendis, quia de omnibus tenetur, quos quiſque communiter percepiſſet, cùm hic velit communem æſtimationem fieri, ſic & communem perceptionem, licet longa ſit diſtinctio, in hoc per doct. in l. & ex diuerſo.ff.de rei vendic.& in l.ſi filiusfamil.§.1.de verb.oblig.& in c.grauis.de reſti.ſpol.

In poſſeſſoriis an condẽnatio fiat fructuum.

35 Præterea nil immutatum eſt in poſſeſſoriis, ideo fructus reſtituendi ſunt ab eo tempore, quo interdictum propoſitum eſt, & non antea, niſi in interdicto vnde vi, io quo omnes fructus reſtituendi ſunt à tempore deiectionis ratiooe malæ fidei.l.1.§.ex die.ff. de vi & vi arma. Spec. in tit. de fructib.& intereſſe.§.1.circa fin.

36 † Sed in boc tegno Franciæ iudices non ſolent in poſſeſſoriis condemnare ad fructus, ſed ad expenſas, damoa, & intereſſe, & ſub iſtis ratio fructuum habebitur: vt ſcripſi in præfa.ad l.vnam. C.de ſent.quæ pro eo quod intereſt profe.

Fructus naturales & induſtriales reſtituendi à tempore moræ.

37 Intelligo hîc reſtituendos fructus à tempore moræ, tam naturales, quàm induſtriales, cùm hîc oulla fiat io his differeotia, licet docto.conſtituant, & gloſſ.in l.& ex diuerſo. & in cap. grauis. de reſtit.ſpoliat.

Conductor abbatiæ an poßit habere bona monachi decedentis.

38 Et an dicantur fructus naturales, vel induſtriales illi fructus, & bona quæ habebat monachus tempore mortis, & an is conductor, qui conduxerat omnes fructus abbatiæ, vel prioratus, debeat habere illa bona monachi mortui, quod non docet Boer.in deciſ.Burdega q.224.abbas, quia oon ſunt fructus naturales, nec induſtriales, ſed quoddam monachi peculium, & licet dicantur redditus, tamen dicuntur caſuales, ideo oon veniunt in locationem, qoia incerti, niſi expreſsi fuerint. doctores in c.veſtra.de loca.c.ſi.ne præla.vices ſuas.docto.in c.cùm ad monaſterium.de ſtatu monach.& poſſet talis eſſe ſucceſsio, quæ excederet ſummam locationis, & quia de bis bonis non eſt cogitatum.l.mater.ff.de inoffic.teſta.

Areſtum.

Fructus à peremptione inſtantiæ quando debeantur.

39 Limitandum eſt fructus noo deberi poſt peremptionem inſtantiæ, ſed cum alia noua inchoa
tur debebuntur à tempore litis conteſtatæ.l.ſi.C.de præſcrip.30.vel 40 anoorum.gloſſ.& docto.in
l.2.C.de fruct.& litium expen.Ita cenſuit Senatus in prima camera atteſtationum contra Do.De-
40 ſpinay Chouart retrahentem rem iure proximitatis aono 1548.die 12.Februarij. † Nec pe-
rempta inſtantia durat effectus malæ fidei, vt docent Anto. & alij in c. illud de præſcrip. & hoc
etiam approbauit Senatus vt ſcripſi in concordat. in titu. de friuol. appella.in §. ab interlocu-
torijs.

Valor rei quomodo facilè fieri poßit.

Areſtum.

Vt fiat æſtimatio ex regeſtis.

41 Ex hoc patet ſuperfluam eſſe iurium ioterpretum doctrinam, quomodo probetur valor rei in hoc Regno Frãciæ, nam cùm ex regeſtis quiliber probatiooem habere poſsit, io vanum aliunde exquiritur probario in qua valde laborarunt docto.in l.precia rerum.& in l.2.C.de reſcind.vendi.& ego abundè ſcripſi ante iſtam ordinat.editam in interpretat.l.vnicę.in glo.ſubtilitatem.C.de ſenten.quæ pro eo quod intereſt.

42 Imò anoo 1542.die 1.Februarij fuit præceptum factum à Senatu Iudicibus, vt ordinationem reciperent, & probationem à regeſtis ſecundum iſtam ordinatiooem, vt oon ſit hodie neceſſe inquirere, vel ab ipſis iuratis aut aliunde.

IDEM *article* XCVIII.

Articulus ſecundus.

Et ſur la liquidation des fruicts, nous ordonnons que les poſſeſſeurs des terres demandees, ou leurs heritiers, ſeront tenuz apporter pardeuant les executeurs des iugements & arreſts, au iour de la premiere aßignation, en ladicte execution, les comptes, papiers, & baulx à ferme deſdictes terres, & bailler par declaration les fruicts par eux prins & perceuz, comprins en la condamnation, & affermer par ſerment iceluy contenir verité, & dedans vn moys apres, pour tous delaiz, ſeront tenuz payer les fruicts, ſelon ladicte affirmation.

GLOSSA VNA.

Liquidare fructus in executione iudex poteſt.

1 Sicut iudex ſolet in ſeotentia definitiua condemnare ad expenſas taxatione ſibi reſeruata: vt dixi in tit.proxi.ſuprà, ita & ad fructus liquidatiooe ſibi reſeruata, & quamuis non ſibi reſeruauerit, poteſt illos in executione liquidare.c.grauis.de reſti.ſpol.& quid in iſta liquidatione requiratur hîc tex.declarat.

Poſſeſſores condemnati quomodo debent edere libros receptorum.

2 Primò ſtatuit vt poſſeſſores condemnati ad fructus, teneantur deferre ad iudices, vel executores areſtorum, ſeu ſententiarum, vel ad alios executores libros in quibus deſcripſerunt fructus, & declarare quos fructus ex illis terris poſſeſsis habuerint, & receperint, & ſi illas poſſeſſiones locauerint, inſtrumentum locatioois exhibere debent, vt ex propriis inſtrumentis conuincantur.

3 Secundò ad hoc facieodum debent executores iſtos poſſeſſores citare, & ad hoc vocare.

care. ibi *aſsignation*:nam ſine citatione non eſt quicquam contra aliquem moliendum.l.de vno.ff. de re.iud.

4 Tertiò quod hoc faciat in prima vocatione,& aſsignatione , ibi *au iour de la premiere aſsignation*, & ſic non debet eſſe contumax in prima citatione , vt ſecundam expectet , alioqui citabitur ſub pœna mulctę,& condēnabitur pro prima contumacia,vt ſcripſi in tractatu,de contum.ſuprà.

5 Quartò debent poſſeſſores declarare,quos fructus perceperunt, qui ſi nolint,tunc aduerſarius teſtibus,ſi quos habeat,vel argumentis aliis probare poterit,& per iuramentum : vt dicit text.in l.

6 2.& l.alio.C. de in litem iuran. † Et ſolet parlamentum condemnare partem ad tradendum declarationem fructuum perceptorum intra certum tempus , quam ſi non tradiderit in eius contumaciam,poterit petitor probare fructus,& pars contrarium probare non poterit,ſed tantum eidem reſeruantur reprobationes teſtium ab aduerſario productorum, ita fuit concluſum in camera domaynij anno 1546.die 18.Nouembris.

Poſſeſſor cōdemn.tur declaret quos fructus percepit.

Declaratio fructuū non facta necct. Areſtum.

7 Quintò debet iurare iſtam declarationem fructuum ab ipſo ſcriptam veram eſſe,& veritatem continere.ibi *& affermer par ſerment iceluy contenir verité* arg.l.hac edictali.§.his illud.C.de ſecund. nup.& ſupra de.expenſis dixi.

8 Sextò quod intra menſem poſt iuramentum præſtitũ in declaratione tenetur ſoluere fructus. Ibi,*& dedans vn moys apres pour tous delaız ſeront tenus payer les fruictz ſelon ladicte affirmation* , & ſic datur dilatio à lege quam iudex non poteſt abbreuiare: indultum enim beneficium à iure nemini eſt auferendum, per reg.indultum.de reg.iur.in 6.

Fructus quādo debeant victori reſtitui.

9 Sed nunquid ſoluet ſine alia condemnatione?Reſpon.per ſententiam fuit condemnatus, ideo non requiritur alia condemnatio,nec datur tempus duorum menſium taxatum à l.debitoribus.ff. de re iud.poſtquam taxatum eſt hic tempus vnius menſis.de quo dixi in interpre.l.ſi debitori.dando illi nouum intellectum.ff.de iud.

FRANCOYS, *article* XCIX. *des publiees* M. D. XXXIX.

Et neantmoins pourra la partie, qui aura obtenu iugement à ſon prouffit , & qui pretend y auoir plus grands fruicts,ou de plus grande eſtimation informer de plus grande quantité & valeur deſdicts fruicts: & la partie condamnee , au contraire:le tout dedans certain delay ſeul & peremptoire , qui ſera arbitre par l'executeur.

Articulus tertius.

GLOSSA VNA.

1 PArs ergo tenetur ſoluere fructus ſecundum ſuam ipſius æſtimationem , & iuramentum,quod licet videatur abſurdum , & præbere materiam peierandi parti, verum iſte tex ad hoc reſpondet, quòd parti quæ obtinuit fructuum condemnationem probare liberum eſt partem plures recepiſſe fructus, quàm iurauerit ipſe poſſeſſor recepiſſe, & inuicem pars condemnata poterit ſuum iuramentum teſtibus confirmare, & probare contra partem,& ad hoc probandum vnica citatio peremptoria dabitur,vt ſtatim dicetur.

Fructuum quòd percepſio maior ſit probari poteſt.

Idem article C. *ibidem.*

Et où il ſe trouueroit par leſdictes informations & preuues, ladicte partie condamnee auoir mal et calumnieuſement affermé,et leſdicts fruits ſe montans plus que n'auoit eſté par elle affermé,ſera condamné en groſſe amende enuers nous,& groſſe reparation enuers la partie.

Articulus quartus.

GLOSSA VNA.

SI probatum fuerit partem peieraſſe , & affirmaſſe minores fructus recepiſſe , quàm re vera perceperit,debet ad mulctam condemnari grandem, tam erga fiſcum , quam partem Et quamuis de iure multis pœnis puniatur periurus , vt per docto.in l.2.C.de reb. cred.& per laſ.in §.item ſi quis poſtulante,de act.in inſt. tamen in Francia pœna eſt arbitraria,& ita vidi ſemper obſeruari,& ſic magnam emendam vocat hic arbitrariam,pro qualitate perſonæ,delicti & cauſæ ſuper qua iuratum eſt.arg.l.2.ff.de re iudic.

Peierans mulctatur.

FRANCOYS, *article* CI. *des publiees* M. D. XXXIX.

Et pareillement où il ſe trouueroit leſdicts fruicts ne ſe mōter plus que ladicte affirmation,celuy qui ha obtenu iugement & qui auroit inſiſté calumnieuſement a ladicte plus grande quantité & valeur deſdicts fruicts,ſera ſemblablemēt condamné en groſſes amendes enuers nous , & groſſe reparation enuers la partie : à la diſcretion des iuges,ſelon les qualitez des parties & grandeur des matieres.

Articulus quintus.

GLOSSA VNA.

Aſſerẽs maiores fructus quàm pars priue-rit, mulctetur.

1 ITem is qui noluit ſtate iuramento partis, ſed aſſeruit fructus maiores extiniſſe, idque per calumniam, etiam ad magnam mulctam condemnabitur, quia affirmare quod quis ignorat, eſt dolus, ideo iuriſcon. hoc fieri non debere cenſet. in l. Iulia. §. quid tamen. ff. de act. emp. nec excuſatur à dolo, & calumnia, qui plures dicit eſſe fructus, quàm erant. nam dolus præſumitur in eo, qui mentitur ad ſuam vtilitatem, ſecus ſi nil lucri ex hoc conſequeretur. l. eleganter. §. fi. cum l. ſeq. ff. de dolo. vbi Bart. & Alex. in l. dolum. C. de dolo. Dec. in cap. ſi autem. col. 1. de reſcript. (Poteſt tamen pars proteſtari vt ſibi liceat probare, quod ſi non tentauerit & ad effectum non produxerit, non punietur).

Idem article CII.

Articulus ſextus.

Qu'en tous les ſieges de noz iuriſdictions ordinaires, ſoyent generaux ou particuliers, ſe fera rapport par chaſcune ſepmaine de la valeur & eſtimation commune de toutes eſpeces de gros fruicts, comme bleds, vins, foins & autres ſemblables, par les marchants faiſans negotiations ordinaires deſdictes eſpeces de fruicts, qui ſeront contraints à ce faire, ſans en prendre aucũ ſalaire, par mulctes et amendes, priuation de negotiation, empriſonnement de leurs perſonnes, & autremẽt à l'arbitration de iuſtice.

GLOSSA VNA.

Aeſtimatio communis quomodo probetur.

1 HIC pulchrè docet, quomodo probabitur communis æſtimatio, primò ſtatuit, quòd mercatores teneantur ſingulis hebdomadis referre apud iuriſditionem ordinariam valorem verum & communem fructuum, ſed nõ dicit cui. ſed in art. ſeq. dicitur quòd hæc relatio fit actuario, ſeu ſcribæ illius iuriſditionis ordinariæ & grafferio.

Vini communis æſtimatio.

2 Item vult quòd mercator vini referat vini æſtimationem communem, & quanti venundatum fuit communiter, non ſingulariter: quia ſingulare intereſſe raro attenditur in Francia, vt ſcripſi in interpre. l. vnic. C. de ſent. quæ pro eo quod inter. profer.

Mercatores referãt communem æſtimationem.

3 Mercator framenti illius æſtimationem referet, non aliorum fructuũ, ideo mercator vini non referet æſtimationem frumenti, nec econtra. ſi tamen aliquis eſſet mercator plurium rerum, æſtimationem illarum rerum referre poterit, in quibus eſt mercator: quia non eſt reprobatum vnum in pluribus mercibus poſſe negotiari, vt ſcripſi in tract. de merca. in 2. tomo. commenta. in has conſtitu. regias.

4 Præterea mercatores hoc debent ſine ſalario præſtare, quia communis eſt vtilitas. l. ſi quis in graui. §. vtrum. ff. de ſenatuſcon. Sillan.

5 Sed quis hoc referet? Reſp. in locis vbi mercatus fiunt, duo debent deputari à corpore mercatorum, qui hanc relationem faciant, vt patet in art. ſeq.

Mercatorum corpus duos deputat.

6 Quid ſi mercatores nolint hoc facere? Reſp. hic tex. *ſeront contraincts par mulctes & amendes, priuation de negociation, empriſonnement de leurs perſonnes, & autrement à l'arbitration de iuſtice.* hoc probatur in l. cum eo. ff. ad le. Iuliam. pecu. ibi, is qui hoc imperio vtitur exigendi, pignus capiẽdo, corpus retinendo, mulctam dicendo. & in l. 1. §. quid ergo. de ven. inſpic. tex. in l. moris. §. interdici autem negociatione plerunque, vel negociationibus ſolet. ff. de pœnis.

Mercatores coguntur ad referendam communem æſtimationem.

7 Et alio modo cogi poterunt ad arbitrium iudicis, nam ſi iudex videat illos contemnere eas pœnas, grauiorem infliget pro modo contemptus. l. 1. de ventre inſpici.

8 Iſte tex. dicit hanc relationem faciendam in locis, vbi ſunt ordinarij iudices Regij. ibi *qu'en tous les ſieges de noz iuriſdictions ordinaires,* quos iudices ordinarios Hebræi vocant ſinhedrim.

Aeſtimationum relationes ubinam ſunt faciendæ.

9 Quid ſi ibi ſint iudices dominorum, & non Regis? Reſp. ex paritate rationis idem eſſe debet, ſi ibi mercatus adſit. glo. & doct. in authen. quas actiones. C. de ſa. ſanct. eccle. Et ita iudicauit Senatus requirente procuratore Regio, anno 1543. die 5. Februarij. In cauſa cuiuſdam appellantis contra capitulum Beluacen.

Areſtum.

10 Item ſolent mercatores referre, quòd frumenti ſextarius in foro valuit decem libris, in foro debent dicere, non domi, quia ille valor fori attenditur. c. 1. de emp. & ven. l. ſeptem. C. de erog. mili. anno. lib. 12. Corſe. in ſing. incip. venditio. in 2.

Valor fori attenditur.

11 Item ſi diuerſa fuerit æſtimatio, id referre debent, vt optimum frumentum valuit duodecim, aliud commune decem, aliud nouem.

Aeſtimationis diuerſitas referenda.

12 Et tunc iudex condemnabit ex diuerſis æſtimationibus reum, ad id quo plurimi communiter fuit illo anno, quo reſtitutio fieri debebat, & ab eo tempore etiam ſi creuerit æſtimatio vt per docto. in l. vinum. ff. ſi certa peta.

Aeſtimatio quãti plurimi quãdo habeat locum.

13 † Vnde ſi vinum reddi debebat Calendis Iunij, quo menſe valuit communiter modius decem libris, fuit in mora reddendi vſque ad feſtum natiuitatis, & vinum communiter fuit venditum viginti, ad illam ſummam condemnabit iudex, non quanti plurimi ſingulariter, licet de iure condemnandus eſſet, etiam quanti plurimi valuerit. l. datio. §. fi. & l. ſi ſterilis. in fi. ff. de actio. emp. doct.

in l.

in l. cùm quid. & l. vinum. ff. cert. pet. ſcripſi in interpre. l. vnicæ. C. de ſent. quæ pro eo quod inter-
14 eſt. & † ſic æſtimatio quanti plurimi res fuit, eſt in hoc Regno aboleta quoad ſingularem
æſtimationem, non quoad communem.

FRANCOYS *article* CIII. *des publiées* M. D. XXXIX.

Et à ceſte fin ſeront tenuz leſdits marchans d'enuoyer par chaſcun iour de marché deux ou trois d'entre eux, qui à ce ſeront par eux deputez, & ſans eſtre autrement appellez ou adiournez au greffe de noſdictes iuriſdictions, pour rapporter & enregiſtrer ledict pris par le greffier ou ſon commis, qui ſera incontinent tenu faire ledict regiſtre, ſans aucunement faire ſeiourner, ny attendre leſdits deputez, & ſans en prendre aucun ſalaire.

Articulus ſeptimus.

GLOSSA VNA.

1 ITEM quomodo iſta relatio fieri debeat? Reſpon. primò quòd mercatores duos ad
mercatum mittant, ſcilicet aliquos ex ipſis, ibi, *d'entre eux*, ergo non ſufficeret mitte-
re illorum mulieres, vel famulos illorum, vel alium alterius artificij.
2 Item duo eſſe debent, & non ſufficeret vnus, ibi, *deux ou trois*, probat tex. in §. quod
autem. in auth. de non alienan. reb. eccleſiaſt. colla. 2. ibi, duobus inſignibus mechanicis, &c.

Relatio æſtimationis quomodo fiat.

3 Requiritur etiam quod ad hoc fuerint deputati, & ſic ſi tranſeuntes vel alij huiuſmodi relationem facerent, non valeret, nec ſufficeret ibi, *qui à ce ſeront par eux deputez* ſicut dicimus de teſtibus qui in teſtamentis rogati, & non tranſeuntes eſſe debent. authenti. rogati. C. de teſtib.

Deputati eſſe debent hi qui referunt.

4 Item debent requiſiti hoc facere, & non citari, & licet qui ſe ingerit ſuſpectus ſit. l. quæ omnia. §. j. ff. de procu. tamen hic ratione publicæ vtilitatis non debent citationem expectare, cùm ad hoc commiſſi ſint.

5 Etiam vult vt grapherius ſtatim excipiat relationem horum mercatorum, ſeu ab eo commiſſus, alioqui mercatores recedere poterunt facta requiſitione & recuſatione, quam debent facere coram duobus teſtibus, & actuarius tenebitur reſarcire omnem iacturam, quæ ex hoc eueniet, vt docet tex. in l. ſi quando. in fi. C. de teſti. & hoc eſt quia actuarius ex ſcriptis regeſti poterit habere lucrum, mercatores verò non, ideo opus eſt, vt ſtatim actuarius & Grapherius dicta horum mercatorum conſcribat.

Actuarius excipit relationem.

6 Vltimò non debent expectare ſalarium hi actuarij ſeu ſcribæ à mercatoribus, quamuis regulariter non ſoleant operas ſuas gratis concedere, ſed vt plurimum excedunt metas rationis in exigendo, c. ſtatutum. §. notarium. de reſcriptis. in ſexto. Tamen ab his nihil habebunt, ſed à volentibus probare per regeſtum, ſalarium expectent hi actuarij.

Actuarij à relatoribus nil recipiũt.

FRANCOYS, *article* CIIII. *des publiées* M. D. XXXIX.

Et par l'extraict du regiſtre deſdits greffes, & non autrement, ſe prouuera doreſnauant la valeur & eſtimation deſdits fruits, tant en execution d'arreſts ou ſentence, qu'es autres matieres, ou il giſt appreciation.

Articulus octauus.

GLOSSA VNA.

1 Quomodo probanda ſit fructuum communis æſtimatio? Reſpon. hic text. ex regeſtis
cuiuſlibet curiæ, in qua fuerit facta valoris æſtimatio ſecundum præcedentem articu-
lum, & tam in ſententiæ executione, quàm etiam quandocunque fuerit facienda ap-
2 preciatio, & æſtimatio fructuum, † & hoc eſt valde vtile, quia per hoc releuantur par-
tes à laboribus & expenſis, etiam quia difficilis erat probatio valoris, vt docto. in l. precia. ff. ad leg.
Falcid. ſcripſi in interpreta. l. vnicæ. C. de ſenten. quæ pro eo quod inter.

Regeſta probant cõmunem æſtimationem.

3 Primò litis ſumptus diminuuntur, nam inſtrumentum valoris facilè quilibet ex regeſtis comparare poterit, & iuratos vel alios teſtes non tam facilè. docto. in l. 2. C. de reſcind. vend. l. hac edictali. §. mobilium. de ſecundis nuptiis.

Vtilitas huius edicti de probatione valoris rei.

4 Secundò lites abbreuiantur, nam ſtatim poterit hanc conſequi probationem, & teſtes qui deponerent de hoc valore communi, tardius multò & difficilius hoc præſtarent, ideo optimum remedium litis accelerandæ, & citius finiendæ. l. finem. C. de dolo.

5 Tertiò probatio augetur, quia teſtes, qui de æſtimatione fructuum deponere poſſunt, mori contingit, ob id perdito eo medio probationis remanet ſcriptura valoris. l. contrahitur. ff. de pign.

6 Imo interdum deficeret probatio per lapſum decem vel viginti annorum, quia in tanta temporis diuturnitate teſtes non eſſent memores illius valoris. arg. l. peregre. ff. de acq. poſſ. l. hac conſultiſſima. §. at cum humana. C. qui teſt. fa. poſſ. & tamen ſcriptura ſemper loquetur, & probabit. l. contrahitur. ff. de pigno.

7 Quartò ad tollendum contrarietatem probationum, quia vnus teſtis poſtea deponere poſſet

de ſingulari æſtimatione,alter de communi,& multi pro communi,itidem & multi de ſingulari, quibus omnibus prouidet iſta ordinatio vt fiat per delegatos ad hoc.

{Quintò vitatur falſitas, quæ poteſt in teſtium productione excogitari, & teſtes corrumpi, vt habetur in cap.licet. de probat.vide quę ſcripſi in addit. ad Aegid.de bella Mera. titul. de reſcrip. deciſ.2.}

Teſtibus an probetur cõmunis æſtimatio & quando. Areſtum.

8 Vltimò hodie in Francia ſi probatio æſtimationis fructuum ſit facienda, nõ debent audiri teſtes ſuper æſtimatione, & valore, nec iurati debent æſtimare,vel ad relationem eorum æſtimatio
9 probari,vt de iure in l.hac edictali.§.mobilium.C.de ſecun.nup. † Sed ſeruandus eſt iſte text.
vt ex regeſtis probatio valoris fructuum fiat, & ita iniunxit ac præcepit Senatus omnibus iudicibus Regni,vt probationem ſecundum hunc tex.reciperent.& hoc anno 1542.die 5.Febru.quando agitur de valore temporis præteriti probando, ſecus ſi agatur de æſtimatione rei præſentis, quæ fiet per iuratos & magiſtros illius artis.

Valor rei quomodo probetur.

10 Quomodo tamen ſit valor rei probandus,docent iurium interpretes in l.precia rerum.ff. ad legem Falci. in l.2.C.de reſcind. vend. ac plenè ſcripſi in interpret.l.vnic.in gloſ.ſubtilitatem.C. de ſenten.quæ pro eo quod intereſt,ideò hîc non repetam,ſed cum his Deo gratias agam.

TRACTATVS

DE APPELLATIONIBVS IN IVDICIIS FREQVENTISSIMVS ET VTILISSIMVS.

PRAEFATIO.

Des appellations, attentats, renunciations, & dedans quel temps doyuent eſtre interpoſees.

Appellatio quid ſit.

1 HVNC tractatum ab explicatione nominis exordiens, dicam appellationem hîc paſsim pro prouocatione ad ſuperiorem accipi,vt in titulo de appel. tam in iure ciuili, quàm canonico, & ſolet ita communiter
2 definiri, ſeu deſcribi. † Appellatio eſt de minori iudice vel inferiori ad maiorem iudicem facta prouocatio,hæc eſt Gofredi definitio,quæ communis eſt, licet impugnari poſsit, quia extraiudicialem appellationem, & alia neceſſaria non continet, tamen eam accipiamus tanquam deſcriptionem : quia Bart.definitio in l.1.ff.eod. etiam nullo modo poteſt defendi,ſed hæc relinquo in ſcholis diſputanda. pro definitione tamen Gofred.facit tex.in cap.anteriorum.§.illo, ibi,cùm non oporteat ad compares iudices appellatio-
3 nes referri,ſed à minori iudicio ad maius.2.q.6. † Et notandum appellationem non eſſe niſi à
publica perſona, non autem à priuata appellari iure poteſt regulariter.{l. ſcire oportet.in prin.ff. de excuſa.tuto.& Barba.in addi.ad Bar.in l.arbitro.ff.qui ſatiſda.cogant.& Iaſ.col.2.ibi.}

A publica perſona appellatur nõ à priuata. Conſuetudo uel pactum non ualet ut ad minorem appelletur.

4 Vnde non valet pactum nec conſuetudo quòd ad parem vel minorem appelletur, quia eſt contra ſubſtantiam appellationis.glo.ſingu.in c.2.in verb.officiali.de conſuet.in 6.quam probant docto.in rubr.de appel.in decreta.

5 Et ſtatutum vel conſuetudo non poteſt actus ſubſtantiam mutare.l.2.ff.de vſufruct.earum rerum,quæ vſu conſu.Roch.Curt.in repe.c.fi.in glo.rationabilis.de conſue.

6 Niſi conſuetudo faceret illum in eo caſu appellationis maiorem. Ioan.Andr.in c.Romana.§. 1.eod.tit.in 6.Franc.& alij in rub.de app.

Maior quomodo cognoſcatur.

7 Et maior vel ſuperior cognoſcitur reſpectu adminiſtrationis, non dignitatis. Nam is dicitur maior qui maiorem habet adminiſtrationem. Bartol. & alij in l.1.§. ſi quis. ff. de appel. ponentes exemplum in cardinalibus, qui maiores ſunt epiſcopis adminiſtratione, ſed minores dignitate, cùm epiſcopatus ſit culmen dignitatum.cap.venerabilis.de præb.cap.quanquam.2.quæſt.7.gloſſ. in c.2.de præben.in 6.

Appellatio latè & latiſsimè quod nõ accipiatur in eadẽ ſignificatione.

8 Quamuis Bart.in l.1.in prin.ff.eod. dicat largiſsimè interdum ſumi appellationem, quem ſequitur Prępoſ.in rub.de appel.col.3.dicentes pro quacunque inuitatione accipi,vt in l.item apud.
9 §.appellare.ff.de iniur. † Sed hoc non videtur verum,& ibi, appellare eſt blanda oratione alterius pudicitiam attentare,vt tex.ibi deſcribit.& tunc aliò tendit appellatio,quàm hæc de qua lo-
10 quimur. † Ideo perperam ſcribunt docto.quod tripliciter accipiatur appellatio latiſsimè, latè,& propriè, quia hoc intelligitur, quando in vna ſignificatione, quod non eſt hîc, nam multas hæc dictio habet ſignificationes,quas ſcripſi in l.liberti appellatione.ff.de verbo.ſignific.hactenus igitur & de definitione,& de ſignificationibus.

11 Vnde

11 Vnde inferunt quòd ſtatutum vel ordinatio loquens in appellatione, non interpretabitur latè, nec latiſsimè, ſed propriè.l.1.§.ſi is qui nomen. ff. de exer. act.Panormit.in cap.cùm ſit Romana.cod.

Statutū loquens in appellatione quomodo interpretetur.

12 Et ſic diſpoſitio loquens in appellatione à definitiua non habebit locum, vt dicunt in interlocutoria, vel loquens in appellatione iudiciali, non procedet in extraiudiciali. iſta ſcribunt doct.in rub de appel.in decre.

13 Sed hæc doctrina videtur deriſoria, nam aut diſpoſitio ſeu actus loquitur ſimpliciter in appellatione, & tunc genus comprehendit ſingulas ſuas ſpecies.l. item legato.§. item intereſt.ff. de lega. 3.

Ordinatio loquens in appellatione, de qua intelligatur.

14 Et ſic intelligetur de quacunque appellatione, niſi diuerſa ratio, vel publica vtilitas aliud ſuadeat, vt ſcripſi in proœ.ord.regiar.

15 Si verò ordinatio de appellatione à definitiua loquatur, vel alia diſpoſitio, non comprehendetur interlocutoria, quia lex loquens in caſu ſpeciali, non comprehendit alios caſus.l. commodiſsime.ff.de lib.& poſth.l.3.C.de legi.l.1.ff.de conſt. princ.

16 Nec eſt facienda differentia ſiue in principio cauſæ emittatur appellatio, ſiue in fine, vel poſt ſententiam, ſed ſi fuerit iudicialis ſeu extraiudicialis, vt inferius dicam.

17 Quamobrem inuenta ſit appellatio? Reſp.Iuriſcon.in l.1.ff.de app ad corrigendum iniquitatem vel imperitiam iudicantium, ſiue illa iniquitas ſit ex propoſito, ſiue re ipſa, aliàs ſequeretur quòd propter nouas probationes non poſſet iudex ſententiam corrigere, quia in ea non eſt iniquitas ex propoſito, ſed bene re ipſa, & tamen contrarium eſt verum.l.per hanc. C.de temp. app.& c.cùm Ioannes.de fide inſtr.ita ſcribunt doct.in rubri.de appel.

Inuenta cur ſit appellatio.

18 Ego dicerem quòd appellatio eſt inuenta non ſolùm propter iniquitatem corrigendam, ſed etiam ad ſuppleudum, quod iudex à quo facere debuit.

19 Vnde ſi iudex ad expenſas condemnare debuit, & non condemnauit, ego appellabo, vt ſuppleatur illa condemnatio.l.properandum.§.ſin autem alterutra.& l.ſancimus.C.de iud. glo. in c.ſi.de reſer.Corſe.in ſingu.incip.iudex.in 1.c.vt debitus.in fi.co.

Ad ſupplendum eſt inuenta etiam appellatio.

20 Vel ad ſupplendum quod pars facere potuiſſet, vt pote ſi pars non produxit teſtes in prima inſtantia, ſed eos in cauſa appellationis producere vult, & nulla in hoc caſu mihi videtur iniquitas, ſed iudex ſupplet propter æquitatem poſitam in l.per hanc.C de temp.app. dicam art. vltimo in effectibus appellationis.

21 Et non ſolùm appellatio introducta eſt ad corrigendam iniquitatem iudicantium, vt dicitur in l.1.ſed etiam aliorum, & ad hoc tendit appellatio extraiudicialis, de qua doct.in c.bonæ cod.ideo dicitur appellationis remedium non eſſe ad defenſionem iniquitatis, ſed ad præſidium innocentiæ inſtitutum.c.cum ſpeciali.§.fi.co.

22 Ex quo inferunt doct.in l.1.quod licet non grauetur quis per ſententiam, tamen poteſt appellare.per l.ait prætor.§.permittitur.ff.de minor.vbi etiam Barto.

Nō grauatus appellat.

23 Aliud quod Bar.in l.1.infert.quòd licet quis non appellauerit, tamen poterit agere contra iudicem in ſyndicatu, quia iniquè iudicando fecit litem ſuam.l.ſi filiusfamil. ff.de iud.

24 Quod non ſeruamus in hoc Regno Franciæ, nam magiſtratus ſunt tuti extra tres caſus, ſcilicet doli, fraudis, & concuſsionis, vt aliàs ſcripſi. Ideo qui non appellauerit in Francia non aget, niſi in his caſibus contra iudicem, alioqui nulli vellent iudicis officium ſubire, timentes illis fore damnoſum, contra l.ſed ſi quis.ff.quemadmo.teſta.aper.

Magiſtratus Franciæ in tribus caſibus tenentur.

25 Etiam licet de iure appellatus poſsit ſe iuuare appellatione appellantis. c.ex parte. de reſcri. doct.in c.cùm Ioannes.de fide.inſtru.quia appellatio communis eſt l.ampliorem.C.eo.

Appellatione partis altera pars iuuare ſe non poteſt.

26 Tamen de ſtylo curiarum Franciæ eſt opus vtranque partem appellare, alioqui appellatio nil proderit ei, qui non appellauit, nec ſententia quo ad eum reformabitur, & ita fuit concluſum ſæpius in curia Burdegalen.vt refert Boer.in ſuis dec.q.73.ſæpe.nu.7.

27 Et quamuis in omni iudicio quatuor perſonas neceſſe ſit eſſe, iudices electos, idoneos accuſatores, defenſores congruos, atque teſtes legitimos: iudices æquitate vti debent, teſtes veritate, accuſatores intentione ad ampliandam cauſam, defenſores extenuatione ad minuendam cauſam.c.1.in 4 q.4.

Quatuor perſonæ quando in iudicio nō ſunt neceſſariæ.

28 In cauſa tamen appellationis non eſt propriè actor & reus, ſed appellans & appellatus. Bald. in c paſtoralis.§.præterea.nu.6.de off.deleg. & ſic ſolent in patria iuris ſcripti vocari, quod probatur in ca.ex parte.ſupra de reſcrip.& in c.oblatæ.& per totum. de app.licet in hac patria vocetur appellans, & intimatus, vt apparet per totum iſtum titu ſed quibuſcunque nominibus vocentur non mutatur iuris deciſio.

29 Requiſita in appellatione ſunt. Primò debet appellatio continere nomen appellantis, & nomen iudicis à quo, non proprium, ſed magiſtratus, vt à iudice Carnoten. locum tenen. vel præpoſito.

Requiſita in appellatione.

30 Tertiò continere debet ſententiam, à qua appellatur, vt docet l.1.§.fi.cum l.ſeq.ff.eo.Etiam nomen aduerſarij eſt exprimendum, id eſt appellati.cap.poſt appellationem. §.forma.2.q.6.vbi etiam nomen iudicis ad quem exprimi debet, teſte Spec.in eo.ti.§.qualiter.verſ.hoc etiam no.

31 An iudex citari debeat, plene ſcribit Boer.in deciſ. Burdega. quæſt. 259.col. penult.de Rota
32 deciſ.418.in no.Guido ſingu.597. Feli.in cap.dilectus.2.col.2. de reſcrip. † Vbi concludunt iudicem

Citari an debeat iudex à quo.

iudicem non eſſe citandum,quia retractatio ſententiæ non affert ei notabile, nec directum præiudicium.c.venerabilibus.in prin.de ſen.excom.in 6.niſi ageretur de pœna contra iudicem imponenda.glo.in c.ſacro.de ſent.excom. vel quando ex officio proceſsiſſet vel aliàs,vt ſcribit Feli. in d.c.dilectus.Roman.conſil.343.ex propoſito.

A ſubdelegato Regis ad quē appelletur.

33 A ſubdelegato Regis appellari debet ad Regem,vel ad ſupremam curiam non verò ad delegantem,vt cenſuit Senatus anno 1534.die 17.Iulij.pro his locumtenen.Regiis, licet de iure à delegato ad delegantem appelletur.c.ſuper quæſtionum.§.porro.de off. delega.c. ſi à ſubdelegato.illo tit.in 6.l.à iudice.C.de iud.

Areſtum. Omni appellationi defertur.

34 Item maximè ſeruatur in hoc Franciæ Regno, vt omni appellationi deferatur ob reuerentiam ſuperiorum.glo.in §.ſtatuit.in verb.interponi.de cau.in pragma.& in §.quodque in verb.iniuſtè.de friuo.app.ibidem.ſcripſi in proœ.ordina.in glo.5.& pro hoc facit tex.in c.1.ibi ex ſuperioris reuerentia ſit delatum.eo.tit. in 6.nam laudabile eſt ſuperioribus honorem & renerentiam deferre.c.ſciat.2.q.7.& propter reuerentiam ſacri officij plurimum dignitati deferri conuenit.c.2.de offi.delega.in 6.

Iudex à quo appellantes non debet odio proſequi.

35 Ratio eſt,quia iudex debet velle (ſi malam & iniquam protulerit ſententiam) vt ſuperior eam reformet,ne pars condemnata læſa permaneat,& ipſe in foro animæ teneatur, vt firmat. Ioa. Vauren.in tract.de ord.iud.rubr. quomodo appelletur. licet quidam damnati & corrupti iudices odio proſequantur appellantes.

In executorijs nō defertur appellationi.

36 In caſibus tamen in quibus executio fit non obſtante appellatione, vt in prouiſionalibus, non defertur appellationi,vt ſcripſi in rub.de ſent.exc.in 1.tomo.& per totum tit.de ſen.prou. niſi facta executione.

Summa totius tituli.

37 Verùm vt propius ad materiam accedamus, ſequentia hoc ordine tractabuntur. Primum de appellationibus interponendis quomodo & quando interponi debeant,& de hoc art.1.& ſeq.

38 Secundò de attentatis.& de his ſcribetur art.16.

39 Tertiò de renunciatione appellationis dicetur art.15.

40 Quartò quando appellatio dicatur deſerta.art.5.

41 Quintò quibus caſibus non recipiatur appellatio.art.7.

42 Sextò quæ contra appellationem opponi poſsint, & effectus appel.art.vlt.

Tēpus multiplex in appellatione.

43 Primum ergo proſequendo,ſciendum eſt multiplex tempus in appellatione conſiderari. primum eſt tempus interponendæ appellationis, & interponere appellationem dicit Iuriſconſ.in l.1.ff.de vac.& excuſ. mu.& Papa in c.cùm cauſa.de re iudic. Et de hoc tempore

44 tractabitur in art.1.infra eo. † Non poteſt tamen iudex à quo citare partes,vt compareant coram iudice ad quem, niſi fuerint ab eo citatæ, cùm iudex à quo ſuo functus ſit officio per ſententiam.l.iudex.ff.de re iudic.

45 Secundum eſt tempus,quo appellationi renunciari debet,& hoc declaratur art.15.infra eod.

46 Tertium eſt tempus releuandæ appellationis,& regulariter hoc tempus ſi appellatum ſit ad parlamentum,eſt trium menſium,vt patet inferius art.4.& ſeq.in aliis inferioribus tempus à conſuetudine vel ſtylo eſt præſtitutum,vt ibidem ſcribam.

47 Quartum eſt tempus iter arripiendi, vt in c.dilecti.de appella.c.cum cauſa.de re iudic. hoc tempus parum prodeſt in curiis ſecularibus Regni.

Proſequi appellationem intra annū quis tenetur.

48 Quintum tempus eſt proſequendæ appellationis,& de iure canonico intra annum quis debet eam proſequi, vel ex cauſa intra biennium, aliàs lapſo tempore deſerta erit appellatio.c.cùm ſit Romana.& c.ad aures.de appel.vide text.in iure ciuili in l.fin.§.illud.C.de tempo.appel.Spec.

49 eod.tit.§.nunc breuiter. † Hodie ſi quis per annum non proſequatur appellationē in parlamento, inſtantia cauſæ eſt interrupta,quam non poterit pars amplius proſequi ſine literis Regiis.

50 Sextum eſt appellationis finiendæ, & non poteſt iudex à quo terminum ad finiendum appellationem iudici ad quem præſtituere,quia eſſet imponere legem ſuperiori.cap.ex inſinuatione. de appel. ſed cauſa appellationis per concordata debet intra biennium terminari.§. ſtatuimus. de friuol.appel.in concorda.

51 Septimum eſt tempus ad præſentandum, poteſt enim iudex à quo appellatur, præfigere terminum intra quem appellans ſe præſentet iudici appellationis.c.perſonas. vbi doct.de appel. (ſed hoc non eſt conſuetum in curiis ſecularibus.)

Duplex appellatio iudicialis et extraiudicialis.

52 Sciendum eſt, quòd dupliciter interponitur appellatio.aut in iudicio vel extra iudicium, & ſic duplex eſt appellatio iudicialis, & extraiudicialis.cle. ſicut.eod. quæ eſt quando quis appellat ab actu extra iudicium facto.c.bonæ.de appel.

Prouocatio & appellatio an differant.

53 Et prouocatio dicitur quādo extra iudicium, appellatio in iudicio vt docet Iaſ.in l.1.in prin. ff.de no.ope.nun.facit text.in c.cùm ſit Romana.ibi, nec ſolent huiuſmodi dici appellationes,ſed prouocationes ad cauſam. de appel.vide tamen quæ dico.ff.de verb. ſig. in l.liberti appellatione. per tex in l.1.in fi.ff.ad Turpil.l.2.de pœn.& per alia multa iura vbi hoc reprobaui.

Differentiæ inter iudicialē & extraiudicialē appellationem.

54 Notandæ ſunt quædam differentiæ inter appellationem iudicialem & extraiudicialem. Primò in iudiciali cauſa appellandi vera eſſe debet.c.interpoſita.& c.vt debitus.de appel.

55 In extraiudiciali ſatis eſt, quòd cauſa ſit veriſimilis, & probabilis,vt ſi timuerim moleſtari in alicuius rei poſſeſſione,appellare potero.c.bonæ.eodem.

56 Ratio videtur, quia iniuria cenſetur fieri iudici, quando ab eo receditur ſine vera cauſa.c. vt debitus.

debitus. Sed extra iudicium nulli fit iniuria, imò ad iuris proprij defenſionem interponitur. doct. in cap bonæ.

57 Secundò in iudiciali Apoſtoli tradebantur. elem. 2. de appel. in extraiudiciali non, quia ſæpius nullus eſt, qui illos dare poſsit. c. 1. de appel. in 6.

Apoſtoli hodie nō dentur.

58 Hodie non dantur iſti Apoſtoli, vt patet artic. 10. infra eod. vbi dicetur.

59 Tertia differentia eſt, iudicialis appellatio certa eſſe debet. c. vt debitus. altera generalis & incerta reſpectu perſonarum, & grauaminis, recipitur. c. conſuluit. eod.

60 Quarta itineris arreptio pro appellatione extraiudiciali habetur, ſecus in iudiciali. c. dilecti. de app. c. cum cauſa. de re iud.

61 Quinta excommunicatus in iudicio appellat, ſed non extra iudicium, quia impugnat. c. cùm inter. de excep.

Excommunicatus an poſſit appellare.

62 Sexta terminus anni ad proſeqoendum appellationem à die illati grauaminis currit in extraiudiciali, in iudiciali verò à die interpoſitæ appellationis. cle. ſicut. de app. c. anteriorum. 2. q. 6.

63 Septima iudicialis ex cauſa de præterito interponitur, & ratione grauaminis illati frequentius. cap. cum ceſſante. & cap. vt debitus. eod.

64 Sed appellatio extraiudicialis ratione cauſæ de futuro interponitur, quia grauari timet, vel ſpoliari. c. bonæ. eod.

65 Octaua iudicialis ſuſpendit iuriſditionem iudicis à quò in totum. cap. ſuper eo. l. primo. de appella. c. venientes. de iureiur. c. ſi à iudice. eod. lib. 6.

66 Sed extraiudicialis non ſuſpendit factum de præterito, nec id quod eſt omnino conſecutiuum ad explicitum de præterito, ſed qood eſt factū contra appellationem. c. conſtitutis. de appel.

67 Nona differentia, quòd geſta poſt appellationem iudicialem tanquam attentata reuocantur. c. non ſolùm, eod. tit. in 6. & vlterius dicetur.

68 Alia vero non reuocantur, quæ uon ſunt facta contra appellationem extraiudicialem. c. cùm nobis de electionib. e. t. de appel.

69 Decima decē dies ad appellandum dantur in appellatione iudiciali. auth. hodie. C. de appel. c. quod ad conſultationem. de re iudicata. qui à die notitiæ currunt. c. concertationi. eo. tit. in 6.

Decem dies quādo dentur ad appellandum.

70 In altera etiam poſt decem dies appellare licet, quia extraiudicialia in rem non tranſeunt iudicatam. c. concertationi.

71 In dubio appellatio eſt potius recipienda, quàm reſpuenda. l. ſciendum. ff. de appel. recip. glo. in l. qui reſtituere. ff. de rei vendic. Bal. in l. fi. col. 3. C. ſi à momen. poſſeſ. fuerit appel. Iaſ. in conſi. 16. dubitatur. col. 2. in 3. vol.

Appellatio in dubio recipienda.

72 Et à quacunque ſententia appellatio recipitur, ſiue in ciuilibus, ſiue in criminalibus. l. litigatoribus. & l. ſi quis prouocatione. C. de appel. & in omnibus caſibus, ſi a iure non inueniātur prohibita. Lanfran. in repet. l. admonendi. col. 27. ff. de iureiur. Soci. conſi. 39. capio. in princ. vol. 4. Hip.
73 conſi. 84. plura ſunt. in princ. † Vel niſi in illa materia appellatio prohiberetur, vt in prouiſionali, & executoria, & tunc iudex iudicabit appellationem nou recipiendam: vt docet expreſſè
74 Dec. per illum tex. in c. ſuper eo. 2. in 2. not. de appel. & conſi. 28. in fi. Bologn. conſi. 41. † Veruntamen adhoc in hac materia conſtitutio Regia paulisper illum rigorem iuris remiſit, vt etiam in prouiſionalibus admittatur quidem appellatio, ſed ea non obſtante, & ſine eius præiudicio exequetur ſententia ante, & poſtea appellans proſequetur ſuam appellationem. {Et iudex pronunciabit non obſtante appellatione ſuam exequendam ſententiam.}

75 Et in dubio pronunciandum eſt appellationem non eſſe deſertam, ne ius alterius pereat. Iaſ. conſi. 16. dubitatur. in fi. vol. 3. & in l. 1. ſi quis cau. Ange. conſi. 194. Dec. conſi. 356. in cauſa. col. 1.

Deſerta in dubio non cenſetur appellatio.

76 Nam contra venenum iudicum data eſt teriaca appellationis. Bald. in l. 1. in fin. ſi à momen. poſſeſſ. refert Bened. in repe. c. Rayoutius. in verbo, mortuo. 1. nu. 270. de teſtamen.

77 Imò ſi quis pluties temere appellauerit, poteſt facultate appellandi priuari. docet de Ripa per illum text. in c. 1. de reſcrip. nu. 59. & ſeq. ideo ſi quis haberet priuilegium liberè appellandi excuſaretur ab ea temeritate. doct. in c. 1. quamuis illud priuilegium non ſit ſolitum impetrari. {Et parum prodeſſet hodie, quia ſi perperam appellaret, condemnaretur ad mulctam, de qua ulterius dicetur, vnde ne longo circuitu lites traherentur ob nimias prouocationes, inhibuit Caligula ne tot fierent appellationum gradus, vt Alex. in lib. genial. 4. ſcribit. c. 6.}

Temere pluries appellans appellandi poteſtate priuatur.

78 Item reſeruans ſibi ius appellationis, cenſetur ſibi reſeruare vltimam appellationem, & ius ſuperioritatis, ſicut Rex Franciæ in ducatu Flandriæ, & ita docet Ioan. Andr. in addi. ad Spec. in tit. de iuriſdict. omn. iudic. in add. magna, dicens ex quo aliquis reſeruauit altum dominium, videtur ſibi appellationes vltimas reſeruaſſe. refert Iaſ. conſi. 161. in cauſa. col. 2. in 2. vol.

Reſeruans ius appellationum vltimam cenſetur reſeruare.

79 Quo iure inuenta ſit appellatio? Reſpond. de iure ciuili. l. 1. ff. de app. & licet videatur conti-
80 nere quandam defenſionem ciuilem: vt dicit Panor. in c. dilecti. col. 4. de excep. † Tamen quandoque iudices per appellationem ſententias bene latas in peius reformant. l. 1. & ſic quandoque iniquitatem continet appellatio, ſed hoc nō iuris, ſed iudicis, aut partium vitio cōtingit, cùm ſemper ciuilem quandam retentionem præ ſe habere debeat, quia eſt inducta ad retractandum ſententiā, quæ eſt de iure ciuili. l. ex hoc iure. ff. de iuſtit. & iure. l. Iulianus. de condictione indebiti.

Quo iure appellatio inuēta ſit.

81 Etiam appellatio extraiudicialis. l. 2. §. ex actis. ff. de origi. iuris. l. vna. C. de ſententiis præfect. prætor. quicquid dicat Panor. & alij in rubri. eodem.

82 Et

82 Et ſic princeps appellationem tollere poteſt, & reſcribere remota appellatione &c. l.1.§.interdum.ff.à quib.appellan.ſit.

83 Tamen non videtur illam tollere, niſi nominatim dicat.Bald.in l.2.C.eod.

Defenſionē ciuilē princeps tollere poteſt.

84 Nec refragatur, quòd princeps defenſionem non poſsit tollere, verum eſt eam quæ à iure naturali inuenta eſt, ſed defenſionem ab eo inductam tollere poteſt, omnis enim res per quaſcunque cauſas naſcitur, per eas & diſſoluitur.c.1.de regul.iuris.nec tollitur iſti qui non appellat defenſio, quia potuit plenè in prima inſtantia defendi.alia vide per doct.in rub.de appel.in decretal.

CHARLES VII. *article* XVIII.

Articulus primus.

Item, nous auons entendu, que les procureurs de pluſieurs, apres que les ſentences ſont pronõcees par noz iuges & autres, en pays couſtumier, en acquieſſant à icelles ſentences, reprenent leurs ſacs & proces des greffiers. Et vn, deux, trois, quatre ou ſix mois apres, & que les iuges enuoyent pour executer leurs ſentences, les parties principalles, ſur qui ſe doit faire l'executiõ, en appellent ou font appeller, comme de nouuel venu a leur cognoiſſance: Combien que par la couſtume de noſtre royaume, en pays couſtumier l'on doit appeller incontinent apres la ſentence ou appoinctement prononcé, autrement iamais on n'y eſt receu. Decernons & declairons, que doreſnauant nul ne ſoit receu à appeller, s'il n'appelle incontinent apres la ſentence donnee. Sinon que par dol, fraude ou colluſion du procureur, qui auroit occupé en la cauſe iceluy procureur n'euſt appellé, ou qu'il y euſt grande & euidente cauſe de releuer l'appellant de ce, qu'il n'auroit appellé incontinent. Et enioignons aux parties, qu'ils inſtruiſent leurs procureurs & conſeilliers de leur cas & de leurs matieres, & leur donnent & baillent puiſſance ſuffiſante, pour conduire leurs matieres, & appeller ſi bon leur ſemble. Et en outre enioignons à noſtredicte cour & à tous noz autres iuges, qu'ils puniſſent & corrigent le dol & fraude, qu'ils trouueront auoir eſté commis par la partie ou ſon procureur, ſoit en reprinſe des ſacs & proces, ou autrement, ainſi qu'au cas appartiendra, & en telle maniere, que ce ſoit exemple aux autres.

GLOSSA I.

Appellandū quando ſit. Propria cauſa quæ dicatur.

1 HIC articulus docet, quando appellandum ſit, & notandum eſt, quòd olim in cauſa
2 propria biduum ad appellandum ſtatutum erat, in cauſa aliena triduū. † Et propriam eam eſſe dicit Vlpia. cuius emolumentum vel damnum ad aliquem ſuo nomine pertinet.l.1.§.biduum.& §.dies.ff.quando app.ſit.ſed quia hoc damnoſum viſum eſt, ideo
3 decem dies dati ſunt à recitatione ſententię numerandi cap.anteriorum.2.q.6. † Verùm quia interdum condemnatus ignorabat ſe condemnatum, & præteribant decem dies, & poſtea non poterat appellare, ideo ſtatutum fuit vt illi decem dies à die notitiæ computarentur.c.concertationi.de app.in 6.Spec.eo.tit.§.reſtat videre.verumenimuerò quod antiquitas bene ſtatuit, nouitas ne-

Illico appellandum.

4 glexit: vt dicit tex.in c.anteriorum.§.illud.2.q.6. † Ideo ſtatuit hic Rex: vt in patria conſuetudinaria illico appelletur, id eſt, ſimulatque prolata eſt ſententia.l.litigatoribus. C.de appell.ab eo iudicato.quomodo & quando iud.vel iudice ſedente adhuc pro tribunali, & antequam ab auditorio diſcedat.l pen.ff.de in integ.reſti.

5 Quamuis illico aliis quoque modis accipiatur: vt per Iaſ.in l.cùm ſpecialis. col. 2. C. de iud. Spec.eo.tit.§.qualiter.quia conſenſiſſe iudicatis videtur, qui tunc non appellauit.l.fi.ff.quando appel.ſit.vide c.quamuis.& ibi doct.de elect.in 6.Bal.in l.1.C.ſen.reſcin.non poſſ.Maſuer. in eod.tit. §.item illico.gl.in §.ſtatuit.in verb.appellationem.de cau.in pragma. Pictones illico, id eſt, eodem die intelligunt: vt docet Imber.in ſuis foren.inſtit.

Releuari ab illico appellans poteſt.

6 Hodie tamen quidā appellant aliquando poſt decem annos, ſed releuantur ab illico, videlicet quod non illico appellauerint, & niſi à principe reciperetur appellans derogando iſti clauſulæ de illico non admitteretur proſequens appellationē, quam illicò non interpoſuit: vt inferius dicetur.

Ordinatio augens tempus appellādi valet.

7 Nót.ex iſto tex.valere ſtatutū, conſuetudinē, ordinationem, aut ſtylū augentem vel diminuentem tēpus appellandi.gl.ſing.in l.2.in verbo, iuris.C.ſi cōtra ius, quā ibi probant doct.& Corſe. in ſingul.incipien.appellatio.in 4.& Barb.in c.ex literis.col.9.nu.32.de conſti.& Vincen.Hercul.in l. 2.col.8 ff.de re iudic.Roch.in c.fi.in glo.rationabilis.cōl.2.de conſue.de Ripa in c.1.de reſcrip.

Conſuetudo quòd nō liceat appellare nō valet.

8 Non tamen valeret conſuetudo, aut ſtatutum, quòd non liceret appellare. Barto.in repe.l.omnes populi.in 2.q.prin.ff.de iuſti.& iur.Bal.conſi.2: viſa.in 5.vol.& in l.ſi appellationem.C.de app. Car.conſi.72.Titius.nu.7.Hippol.conſi.84.plura ſunt.col.1.

9 item

9 Item oon poteſt præſcribi,vt non appelletur ad principem,quia hoc ad ſupremam iuriſditionem pertinet,teſte Bal.in auth.quas actiones.in fin. C.de ſacroſanct.eccleſ.

10 Sed bene poteſt præſcribi ne appelletur ad alium inferiorem, vt pote ad baillium , vel epiſcopum,quia hoc non pertinet ad ſupremam iuriſditionem,ſed ad inferiorem.c.veoientes.de iureiu.Peruſ.in c.dilecti.col.8.de app.refert Io.Fran.in tract.præſcr.in 2.parte 5.partis.q.2. col.41. vide Fel.in c.cùm non liceat.col.3.nu.10.de præſcr.

Non valet quis præſcribere ut non appelletur ad principem.

11 Etiam noo poteſt mora purgari poſt tempus elapſum.gl. in verb. expectati.§. quòd ſi per viginti.c.cupientes.de electioo.in 6.quam probat Aret.conſi.95.col.6.{licet mora regulariter purgari poſsit.l.& ſi poſt tres.ff.ſi quis cautio.& in l.ſi ioſulam.ff.de verb. obliga. & io emphiteoſi probat tex.in c.potuit.de loca.ita cenſuit Senatus pro Citootoo emphiteota cootra du Cros anoo 1525. die 2.Iunij.}

Mora no poteſt purgari in appellationibus.

12 Imò qui ooo illico appellauit non poterit alterius appellatiooi adhærere,niſi à principe releuetur,quia iotra tempus appellandi debet quis appellationi hærere,non poſtea.l.boooorum.vbi gl. ff.rem rat.hab.vbi addidi.idem dicunt d.de Rot.deciſ.225.adhærentes.io oot.

Sinon que par dol & fraude ou colluſion du procureur qui auroit occupé en la cauſe iceluy procureur n'euſt appellé.

GLOSSA II.

1 HIC traditur limitatio ad prædictam regulam, qua quiliber tenetur illico appellare , à die quo ſententia profertur in patria conſuetudinaria , alioqui poſtea ooo recipitur, niſi dolus procuratoris ioterueoerit,in dolo enim verſatus videtur,ſi noo prouocauerit.quia prouocandi oeceſsitas procuratori incumbit,licet noo proſequēdi.alleg. tex. in l.ſi procuratorem.§.ſi iguorantes.ff.man.Bal.in margar.in verb.procurator. 18.q.Rot. deciſ. 21. ſi dominus.in no.Aufre.q.155.ſi procurator.

Procurator an & quando appellare teneatur.

2 Intelligunt tamen doct.procuratorem ooo teneri appellare,niſi ſpeciale mandatum appellandi haberet, quaodo dominus incideret in pœnam ex procuratoris appellatione. Aufre.q. 476. an procurator. vide Bart.& doct. poſt gl.ibi in l.1.in fi.ff.quando app.ſit Alex.conſi.95. ou.7.in 2. vol. & Guid Papæ in couſi.198.in fi.& in ſtatu.ſi quis.in verbo,appellatione.

3 Hodie procurator oon tenetur appellare,nec proſequi appellationem,ſi tamen appellauerit tenetur domino ſignificare,vt dominus poſsit eam proſequi,vel iſti renunciare,aliàs ſi appellatio efficiatur deſerta,tenetur procurator ad intereſſe domino.vt docet Maſuer. in tit.de procu. §. item non cogitur.

4 Imo ſi procurator booa fide ceſſauit appellare , quia putabat ſententiam iuſtam , non poterit dominus poſtea appellare,nec habere regreſſum contra procuratorem,etiam ſi eſſet ſoluendo: vt docet Bal.io auth.hodie.col.1.C.de app.& Hipp.in l.lege Cornelia.§.cùm quidam. ff. de ſicar. de Rot.deciſ.313.in antiq.

5 An ouncius poſsit appellare?decidit Bal. cooſi.357.interpoſitio.in 3. volu.poſſe.ſed qoomodo debeat concipere verba ibidem docet.

Nuncius appellare poteſt.

6 Et ſi dominus liti ceſſerit,noo tenebitur procurator appellare,vt docet Caſſado.in deciſ.2. de app.& doct.in l.poſtquam liti.C.de pact.

7 Excuſatur etiam procurator,qui denunciauit coram teſtibus debitori,vt ſi ipſe putaret appellaret.l.ſi procutorem.§.ſi ignorantes.in fin.ff.mand.Barb.in rub.de reſcr.in cle.col.8.& ſeq

8 † Et quādo procurator dubitat an appellare debeat,debet ſaltem proteſtari de appellando,vt ſolent cauti procuratores facere,ſi tameu procurator cauſam non tractauerit, nec ſententia cum eo lata fuerit, poterit dominus appellare à die quo ſciuit, ſecus ſi lata fuerit cum procuratore, qui occupauerat.l.ab eo.C.quomodo & quando iud.

Dominus an poſsit appellare ſi procurator omiſerit.

9 Dolus igitur vel fraus probari debet à parte,qui illom allegat.l.quoties.§.qui dolo.ff.de prob. Barb.io cle.cauſam.col.11.de elect.Dec.in c.ſi autem.de reſcrip.

10 Et ſic primus caſus eſt, quando procurator habens poteſtatem appellandi non appellauit illico,idque dolo prætermiſit,tuoc dominus poterit appellare iocōtioēti,quod deuenerit ad notitiā ſuam,& iſte eſt primus caſus,quia dolus oon debet alicui prodeſſe c.ex tenore.& c.ſedes.de reſcri.

11 Idem ſi per fraudem,quia fraus ioeſt dolo.l.iuriſgentium.§.ſed ſi fraudandi.ff.de pact.oā licet partes dent poteſtatem procuratori faciendi quicquid vult,debent tamen intelligi bona fide,& ſine fraude,per text.in l.creditor.§.Lucius.ff.manda.Bald.in c.cùm in iure.col.4.nu.9.de offic.dele.

Dolus, fraus vel colluſio procuratoris non nocent domino.

12 Idem ſi procurator ooo appellauerit per colluſionem.Colluſio dicitur quædam fraudulenta conuentio procuratoris cum parte aduerſa facta:vt in tit.de collu.deteg.ff.& C.& io Decretal.

Colluſio quæ dicatur.

13 Idem ſi grauia euidens interuenerit.Bar.in l.1.in fi.ff.quando app.ſit.vel ſi procurator fuerit legitima cauſa abſens,vt ibi docet Bart.& in l.1.§.ſi procurator.ff.ſi quis ius dicen.ooo obtem.

14 Hodie quia difficile eſſet probare dolum,fraudem,vel colluſiooem.l.dolum.C.de dol.ob id ſufficit dolum vel colluſionem re ipſa docere ioterueniſſe,vt quia iuſtam cauſam agebat,& tamen fuit condemnatus,& habebat poteſtatem prouocandi,& non prouocauit.iſta ſoleot in literis allegari,& prioceps ooo obſtante hac omiſsione appellationis per procuratorem facta,indulget,vt liceat appellare,& ſic ooo probatur alio modo dolus.

Dolus re ipſa probatur.

15 Limitatur in criminalibus, ne innocens puniatur, licet quomodocunque & quandocunque appellare etiam alicui tertiò l.non tantum.ff.de appel.gloſſ.in conſue.Turo.tit.*des amendes.* artic.
16 18.concluſi.14. † Niſi à iure vel conſuetudine prohibita ſit illa appellatio: vt C. ne lic. tertiò prouoca.

A grauamine notorio licet appellare.

17 Tertiò non procedere dicunt quidam, ſi grauamen eſſet notorium, nam etiam in quibus caſibus appellatio remouetur, tamen non prohibetur, ſi manifeſtè quis grauetur, vel ſententia ſit euidenter iniqua.gloſ.in c.ex conqueſtione. in verb.poſt appellationem.de reſti.ſpol. quam probat Alex. in conſi.91.in cauſa.col.1.in 6 vol.& Hipp.in l.1.§.ſi ſerui.nu.10.ff.de quæſtio. & in tract. criminal.in §.ſequens.num.43.& Bened.in repeti.c. Raynutius.in verbo,mortuo.1.num.212.de teſta.facit gloſſ.& doct.ibi,in verbo,niſi forſan.c.ſuper literis.de reſcri.

18 † Et tunc ſi princeps releuaret iſtum appellantem,iſta putarem vera, alioqui poſt tempus ſine principis beneficio non poſſet.

Nullitas quando poſſit intētari.

19 Quartò idem ſi vellet agere de nullitate, quod poteſt intra triginta annos: nam conſtitutio prohibens appellare,non prohibet agere de nullitate.l.ſi expreſſim ff.de appel.ſic conſuluit Ang. conſi. 107. Iacobellus.doct.in c.dilecto.eod.Sed in Gallia non agitur de nullitate,niſi per appellationem:vt alibi ſcripſi artic.vnic glo.12.de arbitr.

Appellare prohibitus officium iudicis implorat.

20 Quintò reſtringe quando vellet implorare officium iudicis, nam qui prohibetur appellare, non prohibetur iudicis officium implorare.l.planè.& l.ſi.ff.de pet.hæred Roma.conſi.325 quo ad primum.in fin.ſequitur Hipp.in repe.l.vnic.nu.160.& ſeq.C.de rapt.virg.

21 Sextò per viā querelę recipi poterit.gl.in cle.1.de iut.patr Panor.in c.ex parte 2.de offi.deleg. Dec.conſi.335.viſo conſilio.in ſi & Hipp. in l. vna. ſed in his duobus caſibus in Francia quis non audiretur ſine principis conceſſione & appellatione,art.4.de ſenten.

Princeps ex cauſa releuat eum qui non illico appellauit.

22 Vltimò quando eſſet euidens cauſa, tunc princeps eam releuare promittit, ibi, *ou qu'il y euſt grande ou euidente cauſe de releuer l'appellant,de ce qu'il n'auroit appellé incontinant*.hodie paſſim & indifferenter ſolet princeps releuare de illico.{Vide Bald.conſi.5.quæritur.in 1.vol. vbi dicit cauſam eſſe iuſtam ratione paupertatis,ſi non appellauit vel non eſt proſecutus.}

Et enioignons aux parties qu'ilz inſtruiſent leurs procureurs & conſeilliers de leurs cas,& de leurs matieres,& appeller,ſi bon leur ſemble.

GLOSSA III.

Procuratorium recipi non debet ſine inſtructionibus.

STatuit hìc,quòd quando quis conſtituit procuratorem, vt illum inſtruat in ſua cauſa, & inſtrumenta,& munimenta ad illum mittat.c.1.de elect.in 6.c.1.de appel.illo lib.imò per conſtitutionem Regiam in tit.de procur.ar.4.ſancitum eſt,quòd nullus recipiat procuratorium ſine inſtructionibus & munimentis.

Et ſic non tenetur appellare procurator in Francia,ſi non habeat ſpeciale mādatum,ſed poteſt proteſtari de appellando,vt ſuperius dixi,qui ſi habuerit poteſtatem,& non appellauerit, poterit dominus ex cauſa appellare:vt ſuprà dixi,ſi à principe hoc eidem concedatur.

Et en outre enioigons &c.

GLOSSA IIII.

STatuit vt curia puniat dolum partis, aut procuratoris, ſi commiſſus fuit in faccis reaſſumendis,vel proceſſibus ſeu aliter:nam reipublic.intereſt dolum puniri.c.vt famæ.de ſent. excomm.l.ita vulneratus.ff.ad leg.Aquil.

CHARLES V. *article* XII.

Articulus ſecundus.

Item,voulons & ordonnons,que ſi aucuns des ſubiects & iuſticiers de ce Royaume appellent du iuge ſubiect,d'aucune ſentence ou iugement en la cour de parlement ou autre cour Royalle: en delaiſſant le iuge moyen, que celuy pardeuant qu'il ſera appelle,ſoyent les gents tenans le parlement ou autres iuges,enuoyent ladicte cauſe d'appel ſans delay pardeuant le iuge,qui ſans moyen pouoit et debuoit cognoiſtre de ladicte cauſe d'appel, ſi ſur ce ſont requis d'aucunes des parties. Et s'ilz font le contraire, nous r'appellons & mettons au neant tout ce qu'ilz feront en ce cas,& ſi les en punirons grieſuement. Il nous plaiſt toutesfoys & voulōs que les gents tenants le parlement,puiſſent telles cauſes d'appel retenir pardeuers eux, s'ilz voyent que la nature de la cauſe le requiere,& non autrement. Et ſur ce en chargeons leurs conſciences.

GLOS

GLOSSA VNA.

1 HVri conformis eſt hic articulus. Imperatores enim Seuerus & Antonin. reſcripſerunt appellationes, quæ retro ad principem factæ ſunt, omiſsis his ad quos debuerunt fieri, ex vno ordine ad præſides remitti. l. Imperatores. ff. de app. Spec. in eo tit. §. nunc tractemus.

2 Ideoſtatuit hic Rex, vt cauſa remittatur ad iudices ad quos appellari debebat, ſi partes hoc 3 requirant, vel altera ipſarum, & hoc cum expenſis appellantis. † Niſi vt dicunt quidam, à iudice non Regio ad curiam appellatum eſſet, tunc ſine expenſis fiet remiſsio: vt iudicauit Senatus 1512. die 8. Februar.

Appellationes omiſſo medio cum expenſis remittatur.

4 Nec etiam poteſt iudex concedere commiſsionem omiſſo medio, vnde cùm quis appellaſſet ab apparitore epiſcopi Catalaun. ad epiſcopum, & balliuus *de Vermandoys* cõceſsiſſet commiſsionem ad intimandum appellationem coram eo, fuit declarata nulla anno 1516. die 18. Nouembris per Senatum.

Areſtum.

Commiſsio omiſſo medio non valet.

5 Si tamen iudex ſuperior cognouerit de cauſa, valebit proceſſus, ex quo partes ſponte litigauerunt, & ſic ratione prorogationis. Imo. in l. Imperatores. ff. de appel. quem ſequitur Philip. Franc. in 6 ru. beo. col. 4. nu. 1. † Quod eſt verum, ſi altera pars non petierit remitti cauſam ad immediatum, alioqui non valeret proceſſus, per iſtum tex. ibi, *mettons au neant tout ce qu'ilz feront en ce cas*, & ſuperius dicit *ſi ſur ce ſont requis.* Archi. in c. ſi delegatus. in fi. de offic. deleg. in 6. Guid. Papę. in dec. Delphi. q. 221. item dicta die. glo. in prag. ſanctio. in verbo, medio. tit. de cauſis.

Areſtum.

Proceſſus coram iudice appellationis mediato an valeat.

7 Sed in hoc Regno proceſſus factus poſt inhibitionem non valeret, etiam ſi quis appellationi poſtea renunciet. de Rot. deciſ. 130. ſi poſt inhibitionem in not. & Boer. quæſtio. 256. vtrum. in deciſ. Burdegal.

8 Limitatur quãdo quis appellat à iudice delegato per reſcriptum, tunc ad curiam appellãdum eſt, & ſic ab executione fermè cuiuſlibet reſcripti: vt cenſuit Sena. anno 1531. die 15. Aprilis: & docet Imber. in lib. 2. inſtit. foren. §. & quoniam.

A Iudice delegato per reſcriptum ad curiam appellandũ.

Areſtum.

9 Et ſic aſsignatur regula, quòd gradatim eſt appellandum, & ſi appellatum fuerit omiſſo medio, cauſa ad immediatum eſt remittenda: vt d. l. Imperatores. & c. anteriorum. circa fi. 2. q. 6. etiam ſi ad Papam appellatum fuerit, per concord. in tit de friuol. app. §. 1. vbi dixi de iure contra.

Gradatim eſt appellandũ.

10 Et iſte tex. procedit tam in interlocutoria, quàm definitiua, quamuis contrarium teneat Soci. in tract falle. reg. 23. appellatio ad principem: quia hoc exprimitur in hoc text.

11 Etiam ſi appellatum ſit ad principem, vel legatum, ſeu patriarcham, aut curiam ſupremam: vt eſt in concor. Franciæ ſtatutum in §. 1. de friuol. appel. & in titu. de cauſis. §. nec ad quemcunque. in pragma.

12 Primò limitatur, quando partes non peterent remitti: vt hic, *ſi ſur ce ſont requis.* quod probat etiam glo. in c. dilecti. 2. eo. & in c. ſi delegatus. de off. deleg. lib. 6. ſequitur Philip. Peru. in c. Romana. §. ab archidiaconis. eo. tit. in 6. quamuis contrarium teneat Ruſe. in tracta. præeminen. archipreſ. in 6. priuileg.

Omiſſo medio quando appellari poſsit.

13 Secundò non procedit in ſcholaſticis. authen. habita. C. ne filius pro patre. dixi in ſcholaſti. priuile. 164.

14 Tertiò idem in miſerabilibus perſonis. l. vna. C. quando imper. inter pup. & vid. Bertach. in tract. de gabel. in 7. parte. q. 27. & quæ ſint iſtæ perſonæ ſcripſi in tract. de ſent. proui. in gl. fi. artic. vlti. in 1. tomo commenta in has conſti. reg.

15 Quartò quando iudex medius eſſet mortuus, excommunicatus, vel inhabilis. tex. & ibi doct. in c. ſi is cui. de off. dele. in 6. Soci. in reg. 23.

16 Quintò quando ex priuilegio, conſuetudine, vel præſcriptione aliud inductum eſſet. c. Romana. §. 1. de app. in 6. ſcripſi in §. 1. de friuol. app. in concor. in praxi tamen ſeruatur, vt priuilegium non proſit, ſi non fuerit confirmatum, vt cenſuit Senatus anno 1515. die vltima Ianuarij.

Priuilegiũ nõ confirmatum nõ prodeſt.

Areſtum.

17 Vltimò non procedit, quando princeps, vel curia ſuprema videret cauſam rationabilem, per 18 quam retinere cauſam deberet, tunc ipſam retinere poterit, vt hic. † Et in his comprehenduntur 14. limitationes datæ per Soci. reg 23 & per Peruſ. in §. 1. cap. Romana. & iſta ſunt tenenda quicquid in contrarium inueniatur dictum, vt plenè docui in concor. in §. 1. vide in ſtylo parlam. rub. an qui appellauit ad curiam omiſſo medio remitti debeat.

Parlamentũ retinet cauſam omiſſo medio deuolutam.

19 Item ſi quis appellet à iudice mediato ad parlamentum, eo quòd ille iudex ratione literarum de debitis, vel aliarum cognoſcebat, tunc directè ad Senatum appellatur: vt cẽſuit Sena. anno 1522. die 17. Iulij Alligreto & Poyeto aduocatis poſtulantibus ratione ſententiæ latæ à ſeneſchallo de Vitri.

Omiſſo medio appellãdum ratione literarum regiarum.

CHARLES VI. *article* IX.

Itẽ, & en enſuyuãt les ordonnances de noz predeceſſeurs Roys de France, enioignons & commandons, que toutes cauſes d'appel de ſentences diffinitiues ou interlocutoires, ou d'execution ou executeur ſergent ou autre releuees ou a releuer, introductes ou a introduire en noſtre dicte cour de parlamẽt, delaiſſe le iuge moyẽ,

Articulus tertius.

pardeuant lequel elles doiuent eſtre releuees & introduictes de droict & de couſtume, ſoyent renuoyees deuant les iuges moyens, où elles deuſſent auoir eſté releuées. Il nous plaiſt toutesfoys & voulons, que les gents tenants noſtredict parlement, puiſſent telles cauſes retenir pardeuers eux, s'ilz voyent que la matiere de la cauſe le requiert, & ſur ce enchargeons leurs conſciences.

GLOSSA VNA.

1 ISte articulus repetit ea, quæ dicta fuere in art. præced. etiam ooerat conſcientias conſiſtoriorum, & parlamentorum, vt ſine cauſa appellationes omiſſo medio ad eos deuolutas non retineant.

Conſciētias oneramus, quomodo intell'Latur.

2 Notandum eſt, quòd vbi Papa dicit conſcientias ooeramus, aut Rex, vel eius lex, relinquit conſcientiæ alicuius, tuoc noo appellatur ab eo, quod ſecundum conſcienoāam iudicatum eſt, quia ſuperior conſcientiæ eſt ſolus Deus. glo. in c. ſtatutum. §. aſſeſſorem. de reſcr. in 6. l. 2. C. de reb. cre Iaſ. hoc probat in §. ſed iſte. ou. 121. de act. ioſt. & in l. nec quiquam. §. vbi decretum. col. 7. ff. de off. proc. & l. de pupillo. §. qui opus. ff. de oper. ooui nunc. & in l. admooendi. nu. 11. de iureiur. & in l. apertiſsimi. in fi. C. de iud.

3 Et ſic an illa cauſa retinendi iuſta ſit necne, poſtquam eorum conſcieotiis telinquitur, non eſt qui poſsit reclamare, licet aliàs quando eſſet enormis læſio, ad ſuperiorem quis recurrere poſsit, per tex. iuncta gl. in cle. 1. io verbo, oneramus. de iure patr. vbi addidi.

Iurare debet qui aliquid facere vult ſecundū conſcientiam.

4 Tamen ille qui iuxta conſcientiam aliquid facit, iurare tenetur, quod ita dictat conſcieotia ſua, alioqui non valebit quod actum fuerit. l. hac edictali. §. his illud. C. de ſecun. nup.

5 Etiam quando aliquid fit iudicio ſortis, vel fortunæ, oon appellatur, quia non habet ſuperiorem in mundo. Bal. in l. fi. C. commu. de leg.

Diuiſiones bonorū per ſortē factæ quando ualeant reſcindi.

6 Et ſic diuiſiones bonorum, cùm interdum in hac patria iudice ſortè fiant, non ſolent reſcindi, oec mioor reſtitui. l. verum. §. ſciendum. ff. de mino. quia quod ſato cootingit, cuiuis patriſamil. quamuis diligeotiſsimo poſſet contingere. §. ſi locupleti. ibidem.

7 Niſi eſſet enormis læſio, tunc enim per officium iudicis reſcindi poſſet. argu. l. maioribus. C. commu. vtriuſque iud. vbi Bal. vel minor appellabit in hoc Regno ab hac diuiſiooe, dicens ſe non quidem iudicio ſortis læſum, ſed dolo aduerſarij, & dolus re ipſa probabitur, alioqui oon daretur reſtituoo. l. verum. Fran. in eo. tit. col. 3. rub. de app.

A Papa & concilio generali non appellatur.

8 A Papa non appellatur, cùm non habeat in mundo ſuperiorem. c. cuncta per mundum. 9. q. 3.

9 Nec à ſtatutis in concilio generali, quia ſolum Deum habet ſuperiorem, quamuis quidam voluerint dicere, quod ad Papam, ſed contra illos eſt text. in c. ſicut. 15. diſt. quia ſub coocilio generali comprehenditur Papa: vt alibi ſcripſi.

10 Ab Imperatore etiam non appellatur. l. 1. C. à quib. app. oon licet.

11 Nec à Rege Franciæ, cùm ooo habeat in temporalibus ſuperiorem. c per venerabilem. qui filij ſint legi.

Idem article XV. ibidem.

Articulus quartus.

Item, & pource que pluſieurs ſouuentesfoys appellent de noz baillifz & ſeneſchaux & autres iuges, & des iuges des Pers de France & autres iuſticiers de noſtre Royaume, prelats, barons, & autres: Et ne releuent leurs appellations en parlement, n'autre part dedans le temps des trois moys introduictz à releuer les appellations en noſtredicte cour de parlement: & leſdicts baillifz, ſeneſchaux & autres iuges de noſtre Royaume, n'oſent mettre, ne faire mettre à execution leurs ſentences, appoinctemens & autres actes iudiciaires, pour doute d'attenter cōtre leſdictes appellations (en grand dommaige des parties, & en eſclandre & leſion de iuſtice) Nous voulans obuier à telz inconueniens & dommaiges, en enſuyuant les ordonnances de noz predeceſſeurs Roys de France, auons ordonné, declairé, & decerné, ordonnons declairons & decernons, que ſi les appellations faictes & miſes de noz baillifz, ſeneſchaux, preuoſts et autres iuges, tant des Pers de France, qu'autres iuſticiers de noſtre royaume, qui de leur droict reſſortiſſent en noſtre cour de parlement ſans moyen, ne ſont releuees dedans le tēps de trois moys ordonnez à releuer les appellations en noſtredicte cour: noſtredict ſeneſchal, baillif, ou preuoſt ou le iuge, de qui aura eſté appellé, fera et pourra faire mettre à executiō ſa ſentence, iugement ou appoinctemēt, nonobſtāt ledict appel, lequel des à preſent par ceſte

noſtre ordonnance nous auons declairé & declairons deſert. Et en outre auons ordonné & ordonnons qu'iceux appellants, qui ainſi n'auront releué (comme dict eſt) ſoyent adiournez en noſtre dicte cour de parlement enuers noſtre procureur, pour veoir, dire & declarer eux eſtre encouruz en l'amende de ſoixante liures Pariſis pour l'appellation deſerte: Et ſeront tenuz ledict baillifz, ſeneſchaux, preuoſts, noz procureurs de noz domaines, & les iuges des Pers de France & autres, qui ſans moyen reſſortiſſent en noſtredicte cour, & leurs procureurs, de bailler aux iours de leurs bailliages ou ſeneſchaucees en noſtredicte cour de parlement, & à noſtre procureur general, la declaration des appellations, qui auront eſte faictes deſdicts baillifz, ſeneſchaux, preuoſts ou iuges, tant de celles qui ſerõt deſertes, comme dict eſt, que des autres, qui ſeront releuees: & ſur peine d'en eſtre puniz et corrigez à l'ordonnance de noſtredicte cour. Et quant aux appellations emiſes, tant de noz iuges que des autres iuſticiers de noſtre Royaume, qui de leur droict doiuent eſtre releuees pardeuant autres iuges qu'en noſtredicte cour de parlement, s'elles ne ſont releuees dedans le temps introduict de la couſtume du pays, qui doiuent releuer deuant le ſeneſchal, baillif, ou autre iuge moyen, le iuge, de qui aura eſté appellé, fera & pourra faire mettre ſa ſentence à execution, apres le temps paſſé de releuer ordonné, ſelon la couſtume du pays. Et declairons ladicte appellation deſerte. Et en outre l'appellant ſera adiourné deuant le baillif, ſeneſchal, ou autre iuge, pour le veoir dire & declarer par eux eſtre encouru en l'amende, ſelon ladicte couſtume du pays, pour ledict appel deſert. Et en cas qu'aucun appelleroit friuolement en noſtredicte cour de parlement deſdicts iuges, qui reſſortiſſent deuant les baillifz, ſeneſchaux ou autres noz iuges ou autres iuſticiers, autres que noſtredicte cour de parlement, & n'auront releué dedans les trois moys comme dict eſt, l'ordonnance deſſus declairee des appellations faictes de noſdicts baillifz et ſeneſchaux, y ſera gardee & obſeruee.

GLOSSA I.

1 ISte artic. ſeu §. prolixior eſt §. Calimachus, vt vulgo dici ſolet, & in prima parte ſtatuit, quòd appellantes ad parlamentum intra tres menſes appellationes habeant releuare, alioqui declarat appellationes deſertas, & concedit iudicibus à quibus eſt appellatum, vt eas ſententias executioni mandare poſsint, huius art. praxis elicitur ex l. ſi contra & l. quoniam. 1. C. de app. & in l. 2. §. quòd ſi ita. de temp. app. Bald. conſil. 20. decreto illuſtris. in 1. vol. Iaſ. conſi. 16. dubitatur. vol. 3. in prin.

Releuatur appellatio in parlamento intra tres menſes.

2 Duobus modis quis releuare appellationem poteſt in parlamento, vel per literas à Rege vel cancellaria impetratas, vel per ſupplicationem.

Releuatur duobus modis appellatio in parlamento.

3 † Et raro per ſupplicationem, niſi quando appellatur à conſiliariis ſupplicationum, quia tunc vidi ſæpius porrigi ſupplicationem curiæ, in qua narratur in ſumma ſententia lata à tali iudice, & appellatio.

4 † Ideo petit appellans, quòd habeatur, vt vulgo dicunt, *pour bien releué*, quod curia concedit, vel denegat, dicens eundem eſſe ad cancellariam.

5 † Et bonum eſſet ac reipub. vtile, quòd per ſupplicationem cauſæ omnes, quæ in ciuitate deciſæ ſunt, ita releuarentur, & cauſæ breues, & pauperum, viduarum, & eccleſiarum, & non funderentur tot pecuniæ in impetratione literarum, & breuius fieret.

Per ſupplicationem quando releuari debeat appellatio.

6 Senatus tamen ad petitionem alicuius per ſupplicationem ſine aliis literis præcepit, vt portaretur proceſſus factus coram conſiliariis ſupplicationum, & ex hoc appellationem pro bene releuata, (vt terminis praxis vtar) habuit, & ſic non fuit deſerta appellatio: vt pronunciatum fuit anno 1510. die 1. Aprilis ante paſcha, & 1512. die 12. Maij.

Areſtum.

7 Item à magiſtris hoſpitij ſiue libellorum, ſi appellatum fuerit ad curiam à ſententia, proceſſus in ſcriptis releuari per ſupplicationem poterit, ſecus in appellatione verbali, vt verbis Dicanicorum vtar. ſic pronunciauit Senatus anno 1524. die 14. Martij.

Areſtum.

8 Et quando iudex appellationis inhibere poſsit iudici à quo, docet Felynus in cap. dilectus. 2. colum. penultima, de reſcriptis. glo. in §. & ne in verbo interponi, de cauſis in pragma.

Caſus in quibus poteſt releuari appellatio poſt tres menſes. Areſta.

9 Limitatur iſta ordinatio,quando pars per tres mẽſes requiſiuiſſet iudicem,vt interlocutoriam
reuocaret,qui blandis verbis eum induxit & traxit donec tempus lapſum eſſet, tunc etiam recipi
poſt tres menſes poteſt vt areſto Senatus cautum eſt,anno 1536.die 26.Februarij facit l.ſi maritus.
1.ff.de adulter.& cler.de appella.que incipit.quandiu.

Poſt cõpromiſſum releuatur appellatio.

10 Etiam quando fuit factum compromiſſum,quod durauit vltra tres menſes,tempus hoc com-
promiſsi non computabitur. d.cle. quamdiu de appel. Sic fuit deciſum in Senatu anno 1534. die
26.Ianuarij.facit tex.in auth.ſi tamen.C.de tempor.appella.

Conſuetudo prorogat tẽpus appellationis & abbreuiat.

11 Item per conſuetudinem poteſt prorogari tempus appellandi,vel abbreuiari.Bal.Paul. & alij
in l.2.C.ſi contra ius.& Bal.in rub.de conſuet.col.3.in fi.vide eundem in c.licet de offi.ordin.ſic &
hoc tempus releuandi,quando illa conſuetudo eſſet à principe approbata,& confirmata.

Inhibitio facta iudici à quo excludit iudicem ab executione ſententiæ et proceſſus eſt nullus.

12 Limitatur etiam iſte text.poſt inhibitionem,nam ſi pars releuauerit ſemel,vel obtinuerit inhi
bitiones fieri iudici à quo per iudicem ad quem,tunc iudex à quo nunquam poterit ſuam exequi
ſententiam,donec inhibitiones ſublatæ fuerint,& cauſa ad eum remiſſa, & ita in praxi ſeruari di-
cit Boer.in deciſio.Burdegal.q.344.iudex.col.penul. quia ligatæ ſunt manus iudicis à quo. c. Ro-
mana.§.ſi verò.& c.non ſolum de appel.in 6.ita docet Matth.de Afflict.in conſt.Neapol.tit.de ap
13 pell.nu. 14.in 4.not. † Et proceſſus eſt nullus poſt inhibitiones, etiam ſi appellans poſtea
appellationi renunciauit,per regul.quod ab initio non valuit, & huius ſunt ſententiæ do de Rot.
deciſ.130.ſi poſt inhibitionem. in not. & quia in literis inhibitoriis continetur clauſula decernen-
tes irritum & c.Felyn.in cap.perſonas.col.penu.eod.& docto.in cap accepta.in fin.eo.

Impetratio deſertionis ante tres mẽſes nõ valet. Arreſta.

14 Item debent iſti tres menſes eſſe completi, adeo quòd ſi vltima die impetrarentur literæ de-
ſertionis,licet executio earum fieret poſtea,nõ valerent: quia non ſolum impetrare literas quis de
bet, ſed & eas exequi, alioqui deſerta eſt appellatio ex ordina. Regis Philip. anno 1332. in menſe
Maio per c.commiſſa.de elect.in 6.ſic iudicauit Sena. & abſoluit appellantem magiſtrum Fran-
ciſcum Dargilieres contra d.Ragueneau,anno 1527. die 5.Martij, & die 11.Ianuarij, anno 1528. ie
15 anno 1534.die 19 Ianuarij, & antea anno 1515.die 29.Ianuarij. † Idem ſcribit Guido Papæ in
deciſio.Delph.q.213.ſtatuta.dicens intra triginta dies releuandam eſſe & introducendam appella-
tionem, etiam per citationem.quauis contrarium dicat ſeruari Neapoli Matth. Afflict.in conſtit.
15 Neapol.eo titu.nu.31.no.11. † Sed literæ deſertionis non valent intra tres menſes impetratæ,
licet executio poſtea facta fuerit,vt dictum fuit.

Releuata cauſa licet non ſit proſecuta non dicitur deſerta.

17 Si tamen ſemel quis releuauerit,& literas præſentauerit, & citata fuerit pars, licet poſtea re-
manſerit cauſa tacita non proſecuta per vnum annum,intra quem partes eam non proſequantur,
non tamen dicetur deſerta cauſa, quamuis fortè proceſſus interruptus ſit,ita areſto fuit deciſum,
& is qui citauerat ad deſertionem fuit ad expenſas condemnatus anno 1534. die 19.Ianuarij, quia
hic præſtituit tempus ad releuandum,& non ad proſequendum,ſufficit igitur releuare, licet non
fuerit proſecutus.

Appellationes ab abuſu non ſunt deſertæ poſt tres menſes.

18 Fallit etiam iſte tex. in appellationibus tanquam ab abuſu, quia iſtæ non dicuntur deſertæ,
etiam ſi non releuentur per tres menſes,cùm Rex ſeu eius procurator in illis ſit principalis pars,&
ſic pars priuata beneficio procuratoris Regij eam proſequetur, vt cenſuit Senatus anno 1534.die
13.& ſeq.Aprilis poſt paſcha.

Poſt triginta annos an appellatio ſit deſerta.

19 Poſt triginta verò annos ſi non fuerit proſecuta appellatio, non poterit appellatus citare ap-
pellantem ad deſertionem.& do.Claudius de Cruce.d.de Planei.qui poſt 35.annos ſic fecerat cita-
re habitantes de Planci fuit reiectus,& abſoluti habitantes cum expenſ.anno 1524.die 26.Ianuarij.

Citatio & impetratio eodem die utra valeat.

20 Si tamen vltimo die trium menſium fuerit facta citatio ſuper deſertione, & impetratio rele-
uationis appellationis præſumetur pro impetratione,& citatio non valebit, teſte Egid.Bellamera
deci.699.ſuppoſito.Fel.in c.paſtoralis.col.4.de reſcr.doct.in l.1.ff ſol.matr.

Prorogari tres mẽſes à partibus nõ à procuratoribus poſſunt.

21 Nec poterit procurator hoc tempus trium menſium prorogare,vt docet Cald.conſi.3.an pro
curator.de procur.

22 Partes tamen prorogare hoc tempus poterunt,vt per doct.in l.2.ff.de re iud.& patet in clem.
quandiu.illo titu.

Releuare pro ſe & cũ ſortibus an poßit.

23 Sufficit releuare pro ſe & conſortibus,& iſta appellatio etiam conſortibus prodeſt,vt cenſuit
Senatus pro Iacobo le Groux.& conſortibus contra Charmeau anno 1517.die 14.Iulij.
24 † Quod eſt verum quando erant inſolidum condemnati,ſecus ſi pro parte. l. ſi qui ſepara-
tim.ff.eod.c.vna ſententia.vbi doct.eo.tit.imò ſi is qui appellauit compoſuerit,ſeu tranſegerit, ad-
huc alter appellationem proſequetur.c.ex parte.2.de reſcr.Spec.in eo.tit.§.1.ver.ſed quid ſi ille.

Ordinatio Caroli contra appellãtes.

25 † Fuit tamen à Carolo ſtatutum, quòd nullus recipiatur appellans pro ſe & adhærentibus
ſeu adhærere volentibus,anno 1299.die 18.Iunij,vt licet videre in lib.ord.antiqua.fol.154.quamuis
de iure valeat talis appellatio vt ſuperius probatum fuit.

Quadraginta dies ad releuandum quando dentur.

26 Item quando appellatur à locumtenen. Amiralij, id eſt, eius qui claſsi maritimæ vniuerſæ
præeſt,quem nos Gallicè vocamus *Admiral*, debet quis intra quadraginta dies releuare, vt eſt ſta-
tutum in tit.de *l'Admiral*.ord.1.art.12.in his conſt.reg.

Quindecim dies ad releuandum in præconijs.

27 Et in præconiorum materia,ſi quis ad Senatũ appellet,debet releuare intra quindecim dies,
aliàs poſtea non recipietur.ſed appellatio erit deſerta,quia hæc materia eſt ſummaria, vt decreuit
Senatus anno 1513. die 13. Martij pro Barthou contra Valim.(& hoc fuerat antea à rege ſtatutum,
vt habetur in ordi.antiq.)

Et eo

Et en outre auons ordonné.

GLOSSA II.

1 VLT vt partes quæ non releuauerint appellationes intra tres menſes citentur ad
audiendum declarari incidiſſe in pœnam ſexaginta librarum Pariſ. quę mulcta præſti-
tuta eſt temere appellantibus vt inferius dicetur. & ſic iudex à quo poterit ſuam exe-
2 qui ſententiam poſt tres menſes, † & poterit inſtante procuratore Regio citari appel-
lans ad parlamentum, vt declaretur incidiſſe in mulctam ſexaginta librarum propter appellatio-
nem deſertam, vnde ſolent appellatus & Regius procurator impetrare literas Regias, in quibus
narratur ſententia, & ab ea appellatio ac etiam deſertio, ideo Rex permittit iudici à quo, vt ſuam
exequatur ſententiam, & citetur appellans ad parlamentum, vt oſtendat operam diligentiámque
adhibuiſſe in hac appellatione, alioqui deſerta pronunciabitur, teſte Imber. in inſti. foren. lib. 2. §.
reſcriptum.

Praxis quãdo appellatio nõ eſt releuata intra tres menſes.

3 Notandum eſt tamen in hac patria conſuetudinaria eſſe differentiam in literis releuamenti
appellationis, quia ſi appellatum fuerit à iudice Regio ad curiam ſupremam, literæ dirigentur ipſi
iudici, & in illis citabitur iudex ad tuendum ſuam ſententiam, poſtea mandabit Rex apparitori
primo vel alteri ſeruienti, vt parti hanc appellationem inthimare debeat, & ei defendere ne quid-
quam attentet.

Differentiæ multæ in literis releuamenti inueniuntur.

4 Si verò appellatum fuerit à iudice non Regio ad parlamentum, tunc literæ dirigi ſolent pri-
mo apparitori, vel ſeruienti Regio, vt patet in ſtylo cancellariæ, nempe vt citet iudicem, & parti
inthimet ac ne attentent præcipiat.

5 Sed ſi appellatum ſit à pari Franciæ, vel ab eius iudicibus ad parlamentum, is qui appellat, de-
bet binas literas à cancellaria impetrare. primæ ſunt releuamenti, quæ diriguntur parti illius iudi-
cis, qui protulit ſententiam, à qua eſt appellatum, in quibus citatur par Franciæ, & præcipitur ei,
6 ne aliquid attentet. † Secundæ verò literæ executoriæ diriguntur proximiori iudici Regio, à
quo eſt appellatum, & in eis ad verbum tranſcribuntur primæ, & mandantur iudici, vt literas pa-
ri Franciæ præſentet, vel eius officiaribus in patria exiſten. vbi eſt appellatum. etiam mandabit in
eis, & præcipiet Rex primo apparitori, vel ſeruienti Regio, vt parti inthimet prædictam appella-
tionem, & illi inhibeat, ne quidquam attentet, iſta ſolent in praxi fieri.

Literæ appellationis à pari Franciæ quomodo illi debeant inthimari.

7 Sciendum eſt, quòd iudex vel apparitor ratione executionis non debet inthimari, ſi pars cau-
ſam proſequatur, alioqui perperam inthimatos pronunciauit Senatus apparitores le Conte, &
alios de Mante contra magiſtrum Ioannem Forget archidianum de Pincemay, anno 1515. die 4.
Februarij niſi excederent, vt ſcripſi in tract. de ſent. exec. art. 7. Idem fuit dictum pro locum tenen-
8 te de Sauli 5. Februarij eodem anno qui fuerat inthimatus, licet haberet partem, † vel niſi
quis citaret partem extra Regnum, eo enim caſu non poteſt pars, quæ in Regno non eſt, inthi-
mari. ideo apparitori inthimatio facta valet, vt iudicauit Senatus de quo dictum fuit in titul. de
cauſis. in concord.

Iudex vel executor quomodo debet inthimari. Areſtum.

9 Item inthimatio fieri debet domino in perſonam procuratoris, non procuratori ſoli, vt iudi-
cauit Senatus pro domino comite de Guyſe, anno 1527. die 17. Iunij. & quia inthimatio procura-
tori facta non valebat, etiam quia tres menſes erant elapſi, tamen Senatus permiſit, vt non obſtan-
te lapſu trium menſium poſſet releuari appellatio, in qua non fuerat pars negligens. ita in illa cau
10 ſa fuit conceſſum. † Etiam inthimari debet epiſcopus non officialis, niſi inthimetur in per-
ſona officialis epiſcopus. ſic cenſuit Senatus pro officiali Nouonienen. contra præpoſitum de
Chaului, anno 1529. die 22. Nouembris.

Inthimatio epiſcopo fit in perſona officialis & domini in perſona procuratoris. Arreſta.

Et ſeront tenuz leſdits baillifs.

GLOSSA III.

OPTIME prouidet hîc, quòd mulcta temere appellantium exigi poſſit, vt iudices & procuratores Regij locorum immediati ad parlamentum conſcribant, & mittant procuratori generali Regis catalogum appellationum, & appellantium, vt demum ille catalogus procuratori generali Regis tradatur his diebus, quibus ordinariæ agitantur cauſæ illius Seneſchalliæ, vel bailliuatus, & hic procurator curabit vt appellantes citentur ad mulctam ſoluendam.

Catalogum appellationũ ad procuratorem Regiũ mitti debet.

Et nota hic, quòd procurator generalis vocatur is qui præeſt in parlamento, alij verò omnes dicuntur ſubſtituti procuratoris generalis vt ſcripſi in titulo de electionibus deroga. in fi. in verbo Regium aduocatum.

Procurator generalis in parlamẽto, ſubſtituti alij.

Et quant aux appellations miſes.

GLOSSA IIII.

1 STATVIT quòd iudices, à quibus appellatur ad alios iudices, quàm ad parlamentum, ſi partes non releuauerint intra tempus conſuetum, poterunt exequi ſuas ſententias, & citabuntur appellantes ad mulctam ſolitam, & debitam in dicta curia ſoluendam, vt dictum fuit ſuperius.

Quod tẽpus ad releuandũ detur in curijs inferioribus.

2 Et ſic per iſtum text. patet, quod tempus detur ad releuandum appellationem in aliis curiis, ſcilicet pro conſuetudine & ſtylo fori,& curiarum. Barto. in l.vna.ff.de libel.dimiſſo.& in conſtit. Neapol.rubr.de appella.

3 Et per ſtatuta Delphinalia appellatio debet introduci, & releuari intra triginta dies, vt aſſerit Guido Papæ in deciſione Delphi.q.213.ſtatuta.

CHARLES VIII. *article* LXII.

Articulus quintus.

Item,& ſi d'aucune ſentence y a appellation interiectee en noſtre cour de parlement, & elle n'eſt releuee, dedans les trois mois, le iuge pourra mettre à execution la ſentence, nonobſtant oppoſitions ou appellations quelsconques, & ſans ce qu'il ſoit beſoing à la partie de faire adiourner l'appellant en matiere de deſertion d'appel : & neantmoins ordonnons à noſtre procureur general,qu'il face adiourner l'appellant en noſtredicte cour, pour le voir declairer eſtre decheu en amende de ſoixante liures Pariſis.

GLOSSA VNA.

Pars an ſoleat ad deſertioné citare.

1 HIC articulus breui ſtatuit ea, quæ in ordinatione præcedenti fuerant introducta, addit tamen iudicem à quo poſt tres menſes poſſe ſententiam exequi,nec tenebitur pars curare citandum appellantem ad deſertionem, ſed procurator Regius ad mulctam cauſa deſertionis debitam citare appellantem poterit.hoc tamen regulariter fieri ſolet proſequente parte. {ſed hæredes non debent citari ad deſertionem,ſed ad reaſſumendum proceſſum & rementa cauſæ,ſeu ad dimittendum:ita cenſuit Senatus anno 1533.die 26.Martij.}

Deſertio appellationis dicitur multis modis.

2 Sciendum quòd deſertio dicitur multis modis. primò quando quis appellauit, & intra tres menſes non releuauit, ſeu intra aliud tempus conſuetudine vel ſtylo præſtitutum, de quo in proximo art.dictum fuit in fine.{& olim non condemnabatur ad mulctam,ſed Philip.ſtatuit vt condemnaretur,vt eſt in ordi.Philip.in ſtilo,art.3.& ſeq.}

3 Etiam quando quis appellauit,& non petiit apoſtolos intra triginta dies cap.ab eo.eo.tit.in 6. cle.2.illo tit.ſed in Francia non petuntur in curiis ſecularibus,vt inferius dicetur.

4 Deſerta etiam dicitur,quando releuauit, & intra annum,vel biennium non eſt proſecutus.c. cùm ſit Romana.de app.authen.ſi quis appellat.C.de temp.app.

Deſerta appellatio quando dicatur.

5 Deſerta etiam dicitur ſi quis appellauerit ad iudicem competentem quidem, ſed plures ſunt hi iudices,& pars intra tempus præſtitutum non declaret ad quem illorum.glo.mag. in c.ſi is cui. de offic.deleg.in 6:docto.in l.qui Romæ.§.pen.ff.de ver.obli.ſic conſuluit Alex conſil.12.videtur.
6 col.1 in 6.vol. † Aliiſque modis dicitur deſerta,vt per docto.in c.ex ratione.eo.tit.& per Fel. in c.ex parte.2.de reſcri.

Poſt deſertionē ius eſt perditum.

7 Item poſtquam appellatio eſt deſerta, totum in ipſo iure perditum cenſetur, quia retro fingitur nil actum.arg.l.Neratius.ff.de manu.teſta.

Inualida & deſerta appellatio quādo dicatur.

8 Deſerta etiam dicitur,ſi quis ab interlocutorio non appellauerit in ſcriptis,ſed verbo tantùm.
9 c.1.de appel.in 6.Guido conſi.77.in cauſa.col.pen. † Ego potius inualidam vocarem, quàm deſertam,ſicut ſi in patria conſuetudinaria non illico appellet,non valet appellatio.art.1. ſuperius dictum fuit, ſed appellatio non pronunciatur deſerta, ſed is non recipitur tanquam appellans:
10 † & generaliter in caſibus in quibus non poteſt appellari,vel appellatio eſt nulla,tunc pronunciatur appellationem non eſſe recipiendam, ſi verò appellatio quidem valeat, ſed ex negligentia, vel aliàs ſit omiſſa,pronunciatur deſerta.

Proceſſus poſt deſertionem non valet nec ſententia.

11 Item quando appellatio eſt deſerta, poſtea proceſſus non valet, nec ſententia, quia iudex eſt incompetens.clemen.ſi appellationem.de appel.Alex.conſi.64.viſo proceſſu.in 6.vol.& conſi.82. ibidem Aneha.conſi.345.iam deſerta.

12 Vnde ſi de facto ſententia proferatur ſuper negotio principali,confirmando, vel infirmando primam ſententiam, hæc ſententia erit nulla, tanquam lata à non ſuo iudice,nec quidem valebit ad excipiendum.clem.ſi appellationem.de appel.& docet Bal.in authen.ei qui in fi C. de tempo. appel.& in §.fi.quo temp.miles. Guido Papæ conſi.47.circa.in 3.q.& conſil.38.col.2.& conſil.77.

Iudex ad quem etiam de nullitate poſt deſertionem non cognoſcit.

13 † Ex hoc iudex poteſt pronunciare appellationem deſertam.doct.in c.ex ratione.de appel.quia quo ad hoc non deſiit eſſe iudex.ar.clem.1.de reſcr. Guido Papæ conſi.10.in præſenti.in fi.vbi dicit etiam non poſſe cognoſcere de nullitate poſt deſertionem, de qua debet cognoſci coram ordinario.cap.dilecto.de appel.& cùm principale ſit extinctum, ergo & nullitas,quæ eſt acceſſoria.
14 l.cùm principalis.ff.de regul.iur. † Ideo hic iudex appellationis poteſt deſertam appellationem pronunciare, & nullitatem ad ordinarium remittere ſecundum eum. Aneha.conſil.345.iam deſerta,nec poterit pronunciare bene vel malè iudicatum.Bal.conſi.20.in 1.vol.

De attentatis poſt de-

15 Nec ſuper attentatis,quia ſi ſuper principali non poteſt,nec ſuper acceſſorio,& quia poſt deſertionem habetur ac ſi non eſſet appellatum. cap. licet.de ſent.excom.in 6.docto.in l.fin.§.illud.

C.de

C.de temp.appel.de Rota deciſio.1. in notab. vbi plenius vide. & Card. in clemen. ſi appellationem.de appel.

…ſertionē iudex non cognoſcit.

16 Poſt deſertionem tamen poteſt de excommunicatione queri,cùm de animæ ſalute agatur.c.
licet.de ſenten excom.in 6.Peru.in c.qua fronte.no.8.de appel.idem in cauſa beneficiali.no.idem
Peruſ.in cap.conſtitutus.eod.quia publicè intereſt. & ſic ex officio.Card.in cle.conſtitutionem.§.
inſuper.de elect.de Rota deci.114.maior pars.in not.de Petrucia in tract.de virib.iura.in 2.remed.
17 finiend.litium.in fin. † Quod eſt verum ſuper petitorio,vt per glo.& doct.in c.1.de conceſſ.
præb ſecus ſi ſuper poſſeſſorio appellatio fuerit deſerta,quia amplius non agetur poſſeſſorio,ac ſi
ſententia dicta eſſet.

Excōmunicatus poſt deſertionē queri poteſt.

18 Deſerta non cenſetur appellatio, licet apparitor non fecerit executionem literarum intra
tres menſes,quia ſufficit quòd pars releuauerit & literas impetrauerit,ac executori tradiderit intra
tempus trium menſium,cùm hic text.non loquatur de executione. c.cum cauſam de re iudica.c.
ex parte.& c.dilectus.2.de reſcrip.& docet Caſſador.in deciſ.4.& 5.tit.de appel.

Executio literarū appellationis poſt tres menſes fieri poteſt.

19 Item appellatio procuratoris Regij fuit declarata deſerta ad vtilitatem Narbonen. epiſcopi,
non obſtantibus literis per ipſum procuratorem impetratis anno 1367. die 21. Iulij. licet deſertio
communiter non tangat ipſum procuratorem Regium.

Appellatio procuratoris Regij deſerta.

20 Deſerta non dicitur appellatio quoad non proſequentes, ſi duo vel tres è municipio pro ſe
& eorum conſortibus appellauerint, & ſic proſecuti fuerint, vt cenſuit Senatus anno 1515. die 11.
Decembris pro quibuſdam ruſticis; qui omnes appellauerant in illo pago degentes, & quatuor
tantùm proſecuti fuerant pro ſe & conſortibus.

Duo aliorū appellationes proſequi poſſunt.

21 Item quòd iudex ſtatim facta deſertione poſſit mittere ſententiam executioni,probat tex.in
l.quoniam 1 C de app.tex.melior in c.reprehenſibilis.ibi ſi fortè proſequi neglexerit,tunc epiſcopus liberè ſua authoritate vtatur.eod.tit.in decret.

22 Ante ergo tres menſes iudex non poterit exequi,etiã ſi conſtaret quòd appellans non poſſet
releuare.per cap.commiſſa. de elect.in 6. Matheſilla.in tract.de ſucceſſ.ab inte.fol.41.col.2. & ſeq.
vide Guid.Papæ in deciſio.Delphi. quæſt.185. & ſingul.182.ſi ab interlocutoria.& 614. Panormit.
con.55.in 1.volu.

Executio ſtatim à deſertione fieri poteſt nō ante.

23 Nota quòd magis nocet appellatio deſerta,quàm ſi pronuncietur malè appellatum, quia illa
fingit retro, non autem ſententia.l.furti.§.1.ff.de his qui no.infa. & ibi Bald.colum.2.& in §.iudi-
24 ces.in fin.de pace iur.firm. † Fortior eſt tamen confirmatio expreſſa, quàm tacita, quia expreſſa mandatur executioni per iudicem ad quem, tacita per iudicem à quo,expreſſa valet per ſe,
ſed tacita non valet,ſi ſententia fuerit ipſo iure nulla.arg.l.3. C.ſi pen.app.mors interue.item quando expreſſè confirmatur, condemnatur aduerſarius in expen. lex autem in expenſis neminem
condemnat,niſi iudex condemnet.ſunt verba Bald. in c.ex ratione.col.2.de app.Et ſic iſta habent
ſe tanquam excedentia,& exceſſa.

Deſertio appellationis plus nocet quàm ſententia.

Cōfirmatio appellationis expreſſa & tacita differunt.

25 Nam poſt appellationem deſertam appellans non habebit tempus quod iudicatis datur, ſed
ſtatim poteſt cogi ad ſoluendum, quia longo tempore litigauit.text.in l.quoniam. in verb. mox.
C.eo.glo.in l.2.in ver.executioni.de tem.app.Alex.conſi.61.& ſi puto.in 3.vol.Vincen.Hercula.in
l.4.§.ſi quis condemnatus.ff.de re iud.Iaſ.in l.debitoribus.col.2.in 4.limita.ibidem.

Tempus iudicatis poſt deſertionem an detur.

26 Intelligit Peru. in cap.ex ratione.col.20. quæſt.3.eo.quando appellatio eſt deſerta per negligentiam appellantis,ſed ſi appellans fecerit quidem diligentiam, tamen quia malè appellauit, appellatio pronunciatur deſerta, tunc etiam appellans habebit terminum datum iudicatis, & ſic
conciliabuntur opiniones contrariæ, vide quæ ſcripſi in interpre. l.ſi quis debitori. ff. de iudci.in
nouo intellectu ad illam legem.

27 Verùm in dubio non præſumitur appellatio deſerta, ſed debet iudex potius interpretari &
iudicare non deſertam eſſe,quàm deſertam:quia iudex debet viam eligere,per quam vtrique parti conſulitur.l.1.vbi Iaſ.6.no.ff.ſi quis cau.Dec.conſi.34.& pro tenui.nu.5.

Deſerta in dubio appellatio non præſumitur.

28 In hac materia deſertionis tria petit actor.Primò declarari appellationem deſertam,eo quòd
non releuauit illam intra tempus præſtitutum, vel non eſt eam proſecutus.Bartol. in l.eos. C. de
appel.ſuperius dixi.

29 Secundò quòd decreta à iudice & ſtatuta ſuum ſortiantur plenum effectum. cap. cum appellationibus.de app.in 6.

Tria petit actor in deſertione appellationis.

30 Tertiò quòd reus appellans condemnetur in expenſis inſtantiæ deſertionis. c. ex parte.2. de
reſcr.c.cum appellationibus.eo.lib.6.quia impediuit iudicis officiũ.l.litigator.C.de fruct.& litium
31 expen.vbi Cyn.& alij.Federi.conſi.133.caſus talis.Guido conſi.38.nedum.col.2. † Quæ omnia his aut ſimilibus verbis fieri ſolent, *le demande que l'appel ſoit declaré deſert,par faute d'auoir releué
dans le temps, pour ce faire ſtatué, & que ce dont eſt appellé ſorte ſon plein effect, & le defendeur ſoit condamné és deſpens de l'inſtance de deſertion*, & plus aliquando petitur, vt ſcilicet cauſa remittatur ad
iudicem à quo,faciendæ executionis cauſa.

Praxis in petendo deſertionē appellationis.

32 Reus etiam citatus ad deſertionem tria petere ſolet. Primò vt abſoluatur à petitione deſertionis.

Secundò vt recipiatur ad proponendum cauſas appellationis,non obſtante deſertione allegata
per appellatum:& ſic probare debet ſe proſecutum fuiſſe appellationem.l.ſi contra.vbi Bart.C.eo.
Rota decis.5.nota quod vbi in antiq.

Reus in deſertione quid petere ſoleat.

33 Tertiò

Formula rei in cauſa deſertionis appellationis.

33 Tertiò quòd actor petens deſertionem, condemnetur in expenſis deſertionis, & his ferè verbis gallicis, *ie dis que ie dois eſtre abſouls de la d mande de la deſertion, & conſequemmēt eſtre receu à propoſer mes cauſes d'appel, & que le demandeur ſoit condamné ės deſpens.*

Cōmiſſio ante deſertionem oſtendenda. Areſtum.

34 Nec poteſt dici deſerta appellatio, ſi quis appellauerit, & non oſtenderit commiſſionem, ſi poſt tres menſes oſtendatur commiſſio, & citetur ad deſertionem, malè citatum cùm expenſis dixit Senatus anno 1540. die 7. Septembris apud Molinos in conuentibus (vt aiunt) iuridicis. vide Bal.in c.ex parte.2.col.2.de reſcri.

Deſerta appellatio hic nō declaratur contra contumacē. Areſtum.

35 Poterit tamen declarari appellatio deſerta, quamuis iudex à quo, citatus non fuerit, vt cenſuit Senatus Boguier aduocato poſtulante.

36 Item ſi condemnatus per contumaciam impetrauerit literas, vt refuſis impenſis audiatur, non poterit poſtea citari ad deſertionem, vt ſtatuit Senatus anno 1543. die 8. Ianuarij poſt prandium. Tamen quando verè appellatio deſerta eſt, poteſt appellatus vocare appellantem coram iudice à quo ad procedendum in cauſa, & coram iudic; ad quem ſuper pronunciatione deſertionis, ex decreto Senatus anno 1536. die 9. Februarij.

Deſiſtēs ab appellatione an in expenſ. condēnetur.

37 Addendum hoc no. verbum, quòd ſi condemnatus appellat, & poſtea videns cauſam iniuſtam, deſiſtit, cauſámque appellationis non proſequitur, debet excuſari ab expenſis. allegatur text. in l.qui cùm maior.§.accuſaſſe.ff.de bo.li.Cy.& alij in l.alia.in fi.C.de his qui vt indig.gl.in l.1.ff. de act.emp.& hoc extollit Io.Igneus in repe.l.contractus.col.55.ff.de regul.iur.ſed non ſeruatur in praxi, imò hìc deſiſtens condemnatur ad expenſas, vt hìc patet.

Declarari debet appellatio deſerta.

38 Item de iure poſt deſertionem, debet iudex appellationem deſertam eſſe pronunciare. l. ſi præſes.C.quomo.& quan.iud.& à iudicij obſeruatione abſoluere.Bar.in l.eos.C. de appel. Fel.in c.ex parte.2.col.5.de reſcr.Bal.conſil.338.reparatio.in 3.vol.

39 Quia multæ excuſationes proponi poſſunt, ne videatur appellatio deſerta.cap.ex ratione.de app.& vbi poteſt competere defenſio, requiritur ſententia declaratoria.c.cùm ſecundum. de hær. in 6.& c.cùm ſit Romana.de app.ibidem.

Praxis declarādi appellationes deſertas.

40 Practica eſt vt in fine aſſiſiæ, & iuridici conuentus declarentur appellationes non proſecutæ, deſertæ, ac detur facultas iudicibus à quibus ſunt prolatæ ſententiæ eas exequendi, & ita vidi ſeruari, vide text.in l.fi.illud.C.de temp. appel.Bartol. & alios in l.tale pactum. §. qui prouocauit.ff.de pact.

Pronunciatio deſertionis quando requiritur.

41 Tamen in hoc caſu non requiritur pronunciatio per iſtum text.ibi, *ſans ce qu'il ſoit beſoin à la partie de faire adiourner l'appellant en matiere de deſertion d'appel.* Ratio ponitur art.ſeq.quia declaratur appellatio deſerta ab ordinatione, & lege, ergo iudex non tenetur eam deſertam pronunciare. ita habetur in art.ſeq. ibi, *& declairons ladicte appellation deſerte.* facit l.quoniam. 1. ibi, deſerta eo prouocatio exiſtimetur, móxque debitum exigatur.& l.ſi contra.glo.in l.eos.in priuc. C.eod.Bal.
42 conſil.390.punctus.in 3.vol. vbi dicit, † quando pronunciatio ſuper deſertione neceſſaria eſt, quandoque non. declarari tamen poteſt appellatio deſerta à iudice ad quem, ratione mulctæ, vt in articul.ſequent. licet de iure iudex à quo poſſit etiam declarare appellationem deſertam, ſi non fuerit proceſſum coram iudice ad quem. vt docet Paul. & alij in l. ſi præſes. C. quomodo & quando iudex. & Federic. conſilio 133. caſus talis.colum.2.Felin.in cap.ex parte.2. columna 5. de reſcriptis.

Sententia ſuper pronunciatione an ſit definitiua ab interlocutoria.

43 Et hæc ſententia ſuper pronunciatione deſertionis eſt definitiua, ſi ſuper appellatione à definitiua pronuncietur, tum quia totùm definiuit negotium, & nil aliud ſupereſt, vt docet Bar.conſi. 220.appellatum. & Bald.in c.ex parte. Rota in deciſio.125.notab. quòd ſententia. & deciſio. 691. no.quòd ſi appellatio.in antiq. Guido Papæ q.11. vtrum Aufre.q.48.& q.36.

44 Sed ſi ſuper deſertione ab interlocutoria ſit pronunciatum, ſententia quoque erit interlocutoria habens tamen vim definitiuæ.gloſ.& doct.in cle.vlt.de app Bald.in l.2.q.14. C.de epiſc.aud. multa allegaui in præfat.ad l.quod iuſſit.nu.51.ff.de re iudi.

Probari deſertio quomodo poſſit.

45 Quomodo deſertio appellationis probetur? Reſpon.ex inſpectione actorum, & ex illorum collatione.Bal.in l.ſi contra.verſi.ſed qualiter probetur.C.eo.arg.l.fi.C.de iur.& fact.igno.

46 Sic probatur appellatio non deſerta, quando probatur diligentia appellantis, etiam per iuramentum procuratoris iunctis debitis coniecturis, vt docent dom. de Rota deciſio. 33. in antiq. & refert Felin.in cap.ex parte.2.colum.7. de reſcrip. quam tamen deciſio.non reperi, licet eam alleget Felin.

Cautela ut poſt deſertionē pronuncietur appellatio nō deſerta.

47 Imò plus dicit Fel. ibidem. quòd ſi partes velint proſequi appellationem, & nolint eam deſertam probare, poterit iudex eam pronunciare non deſertam, & eſt optima cautela, vt partes poſtea cauſam proſequantur, & vt valeat proceſſus poſtea fictus à iudice ad quem.

Sententia ſi non fuerit producta appellatus de ea interrogabitur.

48 Non tamen dicitur deſerta appellatio, ſi appellans non produxerit ſententiam, vel grauamen illatum, vt docet Angel. conſilio 194. viſis proceſſibus. colum. vltim. in 3. dubio. quia tunc iudex poteſt interrogare appellatum, an ſit lata ſententia pro eo à tali iudice, qui ſi confiteatur ſufficit, teſte Card. in clem. conſtitutionem.§.inſuper. quæſt.7.de elect. Bald.in l.2.col.2. C.vt lite penden.

49 Si verò appellatus neget aliquam ſententiam pro eo latam, tunc iudex poterit perpetuum illi imponere ſilentium ſuper ea, ac ſi lata non eſſet, & quòd ea iuuari non poſſit, vt docet Inno.

& alij

& alij in c.9.perpetuus.de fide inſtru.vt in ſimili dicit Bart.de æditione.in l.2.col.2.C.de edend.& ibi, addidi ad Bart.

50 Niſi appellatus iuraret ſe non recordari de tenore ſententiæ, quia plura continebat capita. Bal.in l.hi qui.col.3.verſi.quærit Inno.C.eo.arg.tex.in l.fi.C.de fide inſtru.

51 Vel niſi pars eſſet negligens ad petendum ſententiam tempore debito.Barb.in rub.de re iud. col.25.in cle.

CHARLES VIII. *article* LX.

Item, & ſi celuy qui ſe ſeroit porté pour appellant auoit quelque cauſe, au moyen dequoy il n'auroit peu releuer ſondict appel, il ſe pourra tirer à nous, ou à noſtre chancellerie pour le pourueoir de tel remede, qu'on verra eſtre à faire: mais neantmoins ladicte ſentence demeurera executee iuſques à ce qu'il ſoit cogneu, ſi les cauſes dudict relieuement ſont vrayes.

Articulus ſextus.

GLOSSA VNA.

1 HIC ſtatuit princeps, quòd ſi fuerit aliqua cauſa, ob quam non potuerit appellans releuare ſuam appellationem: poterit ad principem recurrere, qui ei prouidere promittit: nihilominus tamen ſententiæ executio remanebit, donec fuerit cognitum de cauſis releuamenti.

Releuat princeps in appellatione.

2 Et ſic princeps poteſt releuare etiam parte non vocata.l.2.§.quòd ſi ita.C.de tempor. appella. & ita ſeruat Cancellaria Franciç teſte Guido.in ſtatuto ſi quis.in verb.etiam abſque violenti euocatione.verſic.idem etiam videmus.

3 Sed aduertendum eſt quòd reparatio appellationis deſertæ aliquando conceditur ex mera iuſtitia, vtpote propter iuridicum impedimentum, & tunc retrotrahitur, & quicquid eſt innouatum reparatur.

Attentatum ante releuamentū quando debeat retractari.

4 Quandoque fit ex mera gratia, & tunc medio tempore tranſlatum non irritatur.c.quamuis. de reſcript.in 6.l.in cauſæ.§.interdum.ff.de minor.vtor verbis Bal.in conſi.338.reparatio.in princ. vol.3.niſi in literis contrarium dicatur.

5 Quæ cauſæ allegari poſsint? Reſpon.ex perſona appellantis impedimentum, vtpote, quia hic appellans fuit in vinculis detentus à iudice à quo vel ab alio captus, & per id tempus quo debuit appellationem releuare, detentus.l.ſuccurritur.cum l.ſequen.& l.ab hoſtibus.ff.ex quib.cau.maior. non enim negligentibus ſubuenitur, ſed neceſsitate rerum impeditis, totúmque iſtud arbitrio prętoris temperabitur.l.non enim.ibidem.

Cauſæ releuamēti concedendi.

6 Vel appellans aduerſa valetudine ſeu iuſto timore mortis præpeditus, vel cruciatus corporis releuare, vel proſequi eam appellationem non potuit.l.metus.ff.ex quib.cauſ.maior. idem ſi nuncius appellantis fuerit in via impeditus.c. ſignificante.de pigno. vel occiſus.l. cùm à matribus.C. qui petant tuto.

7 Idem ſi alio iuſto impedimento niuium, vel aquarum, ſeu tempeſtatis fuit detentus.l.2. per totum.ff.ſi quis cautio.

8 Etiam docto.dicunt in c.ex ratione.de appel. quem ratione paupertatis excuſari, quod vix in praxi ſeruaretur, vnde ſiue impedimentum prouenerit ex perſona appellati, qui impediuit appellantem releuare, ſeu proſequi appellationem, ſiue ex perſona iudicis, ſiue ex perſona tertij, fortè procuratoris vel nuncij, qui in itinere per latrones occiſus, vel per caſum fortuitum aquarum fortè vel niuium vel quocunque alio modo accidat impedimentum, propter quòd non potuerit releuare appellationem, eidem ſuccurretur vt hìc: quia ex cauſa dicit hic princeps ſe ſubuenturum, ſicut prætor in l.1.ff.ex quib.cau.maio. aliæ cauſæ an ſint iuſtæ necne arbitrio iudicis relinquitur. l.1.ff.de iure delib.

Impedimentum cauſa eſt releuamenti.

FRANCOYS *article* CXIIII. *des publiees* M.D.XXXIX.

Qu'es appellations des ſentences des proces par eſcrit, où il y aura pluſieurs chefs & articles, ſeront les appellans tenus par la concluſion declairer ceux deſdits chefs & articles, pour leſquels ils voudront ſouſtenir leur appel, & conſentir que quant au ſurplus la ſentence ſoit executee: autrement & à faute de ce faire, ſeront en tout & par tout declairez non receuables, comme appellans, ſans eſperance de relief.

Articulus ſeptimus.

GLOSSA I.

1 IVSTVM videtur, quòd ſtatuitur hìc in prima parte, videlicet vt appellans à ſententia prolata ſuper proceſſu in ſcriptis, teneatur declarare in concluſione, quç fit dum concluditur, malè iudicatum, & bene appellatum, articulos ſuper quibus appellationem proſequi

Appellans articulos declarare debet ſuper

quibus appellationem proſequitur.

ſequi vult, ſi plures ſint, & conſentire quòd in reliquis ſententia executioni detur, alioqui in omnibus declarabitur non recipiendus vt appellans in odium illius.

2 Sed hoc videtur iniuſtum, quod in omnibus habeatur pro non appellante, nam ſi in aliquibus inueniatur grauatus, cùm iſti articuli ſint ſeparabiles, debent reformari, & in quibus non eſt grauatus, quod condemnetur ad mulctam, eo quòd temere appellauit, & hoc iuſtius videretur.

3 † Sed hoc ſtatuitur hîc in pœnam illius, qui hoc non declarauit ex eo quòd ita oportet iudicem videre omnia, & ſingula acta, vbi ſufficiet per hanc conſtitutionem videre ſolùm acta illorum articulorum. Sed parlamenta non ſeruant exactè hunc articulum.

Appellãs ſuſtinet malè iudicatum reus cõtra. Areſtum.

4 Et nota ibi, *ſouſtenir leur appel.* Quòd appellans debet ſuſtinere, & dicere malè iudicatum, alioqui condemnatur ad expenſas, & mulctam.

5 Appellatus verò debet ſuſtinere bene iudicatum. cap. ex parte. 5. de reſcri. alioqui condemnabitur ad expenſas, vt ibi vſque ad diem declarationis, vt cenſuit Senatus anno 1516. die 13. Aprilis.

Non receuables comme appellans.

GLOSSA II.

Caſus in quibus non recipitur appellatio.

6 NOTANDI ſunt caſus, in quibus non recipitur appellatio, de iure quos enumerat
7 Spec. in tit. de app. §. in quibus autem caſibus. † Et primò contumax non auditur ap-
8 pellans. c. fi. §. ſunt etiam quorum. 2. q. 6. l. ex conſenſu. in fi. eod. † Intellige verum contumacem non poſſe appellare, ſecus in ficto, & verum dicunt inuentum, & quem citationes comprehenderunt, & qui ex contemptu vel inobedientia vocatus non venit, vel non pa-

Contumax verus & fictus quis.

9 ruit. † Fictus verò eſt quem citatio non apprehendit, quia citatio domi in perſona domeſticorum facta fuit. glo. & docto. in clementi. vna. de dolo, & hic caſus eſt approbatus à legibus no-
10 ſtris, vt patet in tit. de contumacia. art. 10. † Si tamen procurator fuerit contumax, non prohibetur regulariter dominus appellare, vt docet Barto. & alij per illum tex. in l. 1. §. ſi procurator. ff. quod quiſque iuris. Guido Papæ in ſtatuto ſi quis. in verb. appellatione. & Philip. Franc. in c. Nicolao. col. pen. eo. tit.

Venefici, malefici & alij non appellant.

11 Secundus caſus eſt, vt nullus homicidarum, veneficorum, maleficorum, adulterorum, itémque eorum qui manifeſtam violentiam commiſerunt, argumentis conuictus, teſtibus ſuperatus, etiam voce propria, vitium ſcelúſque confeſſus audiatur appellans. l. 2. C. quorum appel. non rec. cap. fi.
12 §. nullus. 2. quæſtione 6. † Sed in hoc Regno hi & alij delinquentes etiam in criminibus hæreſis, & maieſtatis, & falſæ monetæ, appellant, dum non ſint condemnati à ſupremis iudicibus, à quibus non licet appellare.

Officiali regio licet appellare.

13 Tertius caſus eſt in officiali, cui non licet appellare, ſi in adminiſtratione deliquerit, quia iuſtè præſumitur condemnatus à ſuo iudice. l. nulli. C. quorum appell. non rec. & c. vlt. §. nulli. hic caſus in Francia non ſeruatur, ſed eius ſolet recipi appellatio.

In tributis & decimis an appellatio recipiatur.

14 Quartus in tributis & fiſcalibus, ac collectis non recipitur appellatio. l. abſtinendum. & l. fin. C. quorum appel. non rec. & §. quoties. cap. fin. nec in decimis, quæ ſunt tributa egentium animarum. cap. tua. de decimis. in hoc Regno admittitur appellatio, ſicut in aliis, vt etiam ſcripſi in tract. de dec. q. vlt.

Ab executore an appelletur.

15 Quintus ab executore, niſi modum excedat, non appellatur. l. ab executore. C. quorum appella. non recip. c. nouit. eod. quia iudex cenſetur inferre grauamen, ſi quod eſt, non is, qui iudicis mandatum exequitur. c. ſuper. §. 1. de offic. delega. iſtum caſum plenè docui in tract. de ſenten. execut. art. 7. glo. 12. & ſeq. vbi videbis in quibus huic caſui derogatum ſit, in primo tomo commenta. in has conſti. reg.

An in poſſeſſorio appelletur.

16 Sextò non appellatur à ſententia ſuper poſſeſſorio lata. allegatur l. vna. C. ſi à momen. poſſeſ. fuerit appell.

17 † In hoc tamen Regno Franciæ appellari poteſt etiam à recredentiæ ſententia ſuper poſſeſſione lata, ſed appellatione non obſtante ſententia mandabitur executioni. §. de poſſeſſione. 2. q. 2. vt plenè ſcripſi dando intellectum ad l. vnam. in tracta. de ſenten. execut. artic. 5. gloſſ. 3. in dicto primo tomo commenta.

A nominatione an appelletur.

18 Septimò à nominatione publici muneris, quod eſt vtilitate priuatum vt tutela, vel cura non appellatur. l. 1. §. ſi quis. ff. quando appel. ſit. quia poteſt ſe excuſare, & niſi excuſatio recipiatur, appellare poterit. l. ſcire. ff. de excu. tut. & §. qui autem. illo titul. in inſtit. ſecus ſi officium ſit publicum authoritate & vtilitate. l. 4. & l. hi qui ad ciuilia. & l. nominationes. C. eod. & hic caſus quotidie ſeruatur.

Appellari non poteſt vbi res dilationẽ non capit.

19 Octauò quando res dilationem non capit, vt in alimentis præſtandis, & in aliis caſibus poſitis in l. fin. ff. de appella. recipiend.

20 † In hoc tamen Regno hi caſus ſunt prouiſionales, & recipiunt appellationem, ſed vt dixi, fiet executio non obſtante appellatione, quam poterit poſtea appellans proſequi, vt plenè ſcripſi in tract. de ſent. proui. in primo tomo commenta. in has conſti. reg.

21 Nonò quando eſt appellationi renunciatum, & hic caſus ſeruatur, vt ſcripſi articul. 15. infra eodem.

22 Decimò

22 Decimò in criminibus notoriis ius non recipit appellationem. l.2. C. quorum. app. non re-
23 cip.c.cùm ſit Romana.in fi.& c.peruenit.t.cum c.ſeq.eodem. † Hoc tamen non ſeruatur in
Francia,in qua liberum eſt etiam in notoriis appellare.

In notoriis appellatur.

24 Vndecimò correctionem per ſuperiorem fortè epiſcopum,vel abbatem in ſubditum facien-
dam non impedit appellatio.cap.irrefragabili.de offi.ord.ſiue ſubditus ſit ſecularis, ſiue regularis.
c.ad noſtram.& c.reprehenſibilis.in fin.eo.Specu.eo.tit.§.in quibus.verſi.11.à correctione.

Correctionē non impedit appellatio.

25 † Et hic caſus hodie recipitur per leges Regni,quibus cauetur,quòd ſi presbyteri,vel alij vi-
ri eccleſiaſtici appellauerint tanquam ab abuſu ad parlamentum ratione diſciplinæ, & correctio-
nis, poſsit non obſtante appellatione iudex eccleſiaſticus corrigere ſuum ſubditum, & poſtea is
appellans proſequetur appellationem,ſi velit,vt eſt in tit.proximo inferius vbi dicentur.

26 Duodecimò quando in reſcripto inhibetur appellatio à principe.l.1.in fi.ff.à quib.appel.non
licet.licet friuola tantùm videatur ſublata. cap.paſtoralis.eodem. & hic caſus ſeruatur in Francia,
nam vbi princeps committit aliquibus cauſam aliquam remota appellatione, tunc non ſolet
appellari.

Clauſula appellatione remota tollit appellationem.

27 Decimotertiò non appellatur à principe,à parlamentis,nec ab aliis curiis Franciæ ſupremis,
vt à curiis Generalium iuſtitiæ,magni conſilij,vel aliis,vt in l.1.ff.à quib.app.non licet.Spec.eod.§.
videndum.in fin.& hi quoque caſus ſeruantur in Francia.{Nec hodie per leges regias appellatur
à iudicibus præſidialibus ſi ſententia non excedat ducentas quinquaginta libras, vel decem libras
in redditibus,vt eſt ſtatutum in ordina.horum iudicum præſidialium.}

A principe & curiis ſupremis non appellatur.

28 Decimoquartò non appellatur ſecundum leges ab interlocutoria, non inferente grauamen
irreparabile in definitiua l.2.ff.de appel.recipi.& hoc etiam cautum eſt legibus Regni, in tractatu
de ſententiis execut.art.vndecimo.& ſic ſeruatur vt ibi ſcripſi.

Ab interlocutoria quādo appellatur.

29 Decimoquintò non licet tertiò prouocare,vt patet in rub.C. ne liceat tertiò prouoca. & ca.
ſua nobis.eodem.tit.hoc etiam eſt approbatum in concordat.in titulo de friuol.appel.§.ab inter-
locutoriis.vbi etiam ſcripſi.

Tertiò prouocare non licet.

30 In quibuſdam tamen regionibus etiam tertiò appellatur, ſcilicet vbi ſunt domini habentes
iuriſditionem primæuam,cui præeſt præpoſitus,à quo appellatur ad bailliuum eiuſdem domini,
poſtea ad alium bailliuum,ſeu Seneſchallum Regium,demum ad parlamentū,ſed hoc rarum eſt.

31 Decimoſextò ex ſententia arbitri ex compromiſſo aditi non appellatur.l.1.C.de arbitr.hodie
in Francia ſecus,vt ſcripſi ſupra in tractatu de arbitris.

A ſententia arbitri appellatur

32 Decimoſeptimò à ſententia quæ nulla eſt,non eſt licitum appellare.l.1. C. quando prouoca.
non eſt neceſſ.ſed in hoc Franciæ regno appellandum eſt, alioqui per viam nullitatis vix audire-
tur aliquis:vt alibi ſcripſi.

A ſententia nulla debet appellari.

33 Decimooctauò non appellatur ab eo quod maior pars capituli facit.cap.1. de his quæ fiunt à
maio.parte.paſsim tamen in Francia appellatur etiam in his.

34 Decimonò ſi victus appellet, non poterit victor appellare ob expenſas ſibi non adiudicatas,
35 vel non ſufficientes.l.fi.C.quando prouoc.nō eſt neceſſ. † Ego vidi appellari etiam in curiis
eccleſiaſticis, quia de iure per appellationem aduerſarij poteſt ipſe conſequi expenſas, ideo non
debet appellare,ſed cùm in hoc regno non obtineret ſine appellatione,putarem appellari poſſe.

Ab expēſis et à victor appellat.

36 Vltimò in caſibus in quibus de iure denegatur audientia,non licet appellare,quia audiretur
appellādo:vt docet Spec.in eo.tit.§.in quibus.ver.32.vt in c.rurſus.11.q.3.& in c.in nomine.23.diſt.
37 Sed in his caſibus vidi etiam in Francia appellationem recipi, & regulariter in aliis caſibus,
vbi de iure appellatio prohibetur, in Francia ſolet recipi: ideo non refero alios caſus, in quibus
omnimodo appellatio admittitur, licet doct. dicant non recipiendam, ſed inter alios iſtos no-
tare volui, vt apud nos ſciat quiſque quomodo recipiatur appellatio, & in quibus iuri in his de-
tractum ſit.

Audientia ubi denegatur & appellatio.

Sans eſperance de relief.

GLOSSA III.

PRO hoc facit text. in c.1.in fin. de electio. in 6.ibi, nullam ſuper hoc de miſericordia, ſpem aut fiduciam habiturus:ſi tamen princeps conceſſerit contra iſtam ordinationem, valebit facta huius articuli vel generali mentione.l.fi.C.ſi contra ius.l.ſi quis.in princip. ff.de legat.3.vbi Bart.

Et pour chaſcun deſdicts chefz & articles ſeparez y aura amende, ſinon qu'ilz fuſſent tellement conioincts, que la deciſion de l'vn emportaſt la deciſion de l'autre.

Articulus octauus.

GLOSSA VNA.

1 RIgoroſus eſt hic articulis, quòd ſuper quolibet articulo vna exigatur mulcta in parla-
mento,& hoc quando articuli ſeparati ſunt, ſecus ſi coniuncti, quia primo caſu tot
dentur ſententiæ,quot articuli, ſeu capita, per l.quædam.ff. famil. erciſ. l. quid ta-
men. in princ.ibi, quaſi plura ſint compromiſſa. de arbit. gloſſ. in l. etiam.§. ex cau-

Mulcta pro quolibet articulo imponitur.

ſa.in verbo,audiendus.de mino.l.ædiles.in fi.de ædi.edict.Iaſ.in l.ſcire debemus.in 1.not.ff. de ver.
2 obli.ergo etiam tot videntur appellationes.l.ſi qui ſeparatim.ff.eo. † Nam cùm in vna cauſa duplex ſententia datur,veluti vna ſortis,alia vſuratum,duplex appellatio neceſſaria eſt,ne alteram agnouiſſe,de altera prouocaſſe intelligatur.l.cùm in vna.ff.eod.

Appellans à pluribus ſententijs ab omnibus appellare videtur.

3 Et ſic per iſtum tex.ſi quis ſimpliciter appellauerit à pluribus ſententiis,ab omnibus appellaſſe videtur.l.appellanti.vbi Bart.ff.eod.c.ſuper eo.de appell.

4 Si vero condemnatus in pluribus ſummis ab vna appellauerit, in altera acquieuiſſe videtur. in l.cùm in vna.& c.vno.eo.in decret.l.etiam.§.1.ff.de mino.Dec.in c.bonæ.uum.16.eo.Pau.Pariſ. conſil.66.videtur,in 1.vol.

5 Ideo vult hic tex.quòd appellans exprimat in quo articulo appellat,& in alio conſentiat ſententiam executioni mandari,& ſic etiam emenda reſpectu articuli debetur.l.ab executioue. in fin. ibi appellantes vel ab articulo.C.quotum appella.non recip.

Mulcta vna in articulis coniũctis datur & in perſonis.

6 Limitatur iſte tex.quando articuli coniuncti fuiſſent, tunc non debetur niſi vna mulcta, quia ab vno appellando habetur,ac ſi ab omnibus fuiſſet appellatum, cùm nõ potuerit ſeparari vnum ab alio, pro vno habentur.tex.in l.ſi qui ſeparatim.ff.eo.l.ampliorem.vbi glo.& doct.C.eo. doct. in c.ſi duobus.eo.

7 Sic & quando ſunt plures perſonæ in vna cauſa, & ſuccumbunt, non debent niſi ad vnam emendam condemnari,quia loco vnius habentur.l.ædiles.in fi.ff.de ædi.edict.facit l.ſingularia. in fi.ſi cer.pet.doct.in l.ſi familia.ff.de iuriſd.omn.iudi. Bart.in l.ſi multi. de public. & vectig.& in l. ſemper.§.ſi in ſepulchro.quod vi aut clam.hic non exprimit ad quam emendam teneatur, ſed intelligitur ad conſuetam, ſeu ordinariam, videlicet ſexaginta librarum Pariſ. ſi ad parlamentum appellauerit.

Acquieſcere poteſt quis in uno & in alio appellare.

8 Ergo poteſt quis in vno acquieſcere ſeparatim,& in alio appellationem proſequi.Pet.Iaco. in ſua pract.fol.160.rub.de actio.in factum ex interd.vti poſsidetis.ver.ponamus iudex.{Vnde is qui obtinuit ſententiam ſine condemnatione expenſarum,poteſt executionem ſententiæ petere, licet appellauerit ab omiſsione condemnationis,vt no.doct.in c.ſuper eo.1.de appella & c.à iudice.illo titu.in 6.ſic conſuluit Feli.in conſil.13.Tinus.quia non eſt appellans quo ad cauſam principalem, ſed quo ad expenſas tantum.}

Mulcta duplex impoſita cõtra appellantem qui non expreſſerat à quo articulo appellauerit.

9 Tamen anno 1499.die 12.Junij appellans,qui à multis articulis taxationis expenſarum appellauerat, & non declarauerat à quibus, fuit ad duas emendas condemnatus, & deciſum taxationem rectè in omnibus factam, & ſic viſum fuit duabus cameris inqueſtarum, & in mente curiæ retentum:vide tamen Boer. in deciſio.curiæ Burdeg.quæſt.73.ſæpe dubitatum.

FRANCOYS *article* CXVI. *des publiees.*

Articulus penus.

Que les appellans du pays de droict, ſeront condamnez en amende pour le fol appel, comme appellans du pays couſtumier.

GLOSSA VNA.

Mulcta in patria iuris ſcripti appellantibus etiam imponitur.

1 OLIM in patria iuris ſcripti nulla erat certa mulcta,perperam appellantibus, ſed erat pro modo culpæ arbitraria vt patet in ordi.Philip.quam in ſtilo parlamen. poſui : hodie vult iſte tex. vt certa imponatur ſicut in patria conſuetudinaria : quia vbique appellans videtur eſſe in mala fide,cùm præſumatur pro ſententia.l.Herennius.§. Caia. ff.de euict.c.in præſentia.de renunciatio.not.Boer.in §.28.de iuriſd.omnium iudic.in conſuetud. Biturig.

Conuentio partium nõ nocet fiſco quo ad mulctam appellantium.

2 Quid ſi partes durante appellatione conuenerint inter ſe,an noceat fiſco,quominus emẽdam petere poſsit,quod non,concludit Guid.Papę in ſtatu.ſi quis.in verbo,fiſci.verſic.iuxta materiam, quia ſicut princeps non poſſet auferre pœnam parti applicandam.l. venia. C. de in ius vocan. ita nec pars pœnam fiſco applicandam.glo.& ibi doct.in l.2.ff.de ſenatuſcon. Silla. ideo non niſi de conſenſu procuratoris Regij hoc ſolet fieri literas impetrando.{Antequam tamen debita ſit,videbatur nullam poſſe peti,& partes poſſe conuenire.vt not.in c.cum ſecundum leges.per illum tex. de hæretic.lib.6.ſed ſic hodie ſeruatur vt ſine conſenſu procuratoris regij partes non poſsint conuenire & mulctam fiſco ex temeraria appellatione tollere.}

Appellãs temere quomodo puniatur.

3 Quomodo puniatur de iure temere appellans?Reſpond.primò in expenſis vtroque iure. c. reprehenſibilis.de appe.& in ſtylo parlamen. rub.an appellans vel iudex.§.1. & ſeq.& inferius plenè ſcribam,quia ſicut temere litigans in expenſis condemnatur.l.cum quem temere.ff.de iudic.l.properandum.§.ſin autem alterutra.C.de iudic.vt plenè dixi in tracta.de expen.ſic & temerè appellãs, quia temerè litigat,& hanc appellationem fruſtratoriam vocat Iuriſcon.in l.tutor.ff.de vſur.& friuola vocatur in tit.de friuol.app.in concord.vbi etiam ſcripſi.

4 Clericus ante ſententiã appellãs in quinquaginta libris argenti punitur.l.2.C.de epiſc.audien.

5 † Quæ

5 † Quæ mulcta hodie eſt aboleta per diſſuetudinem,& per contrariam legem.de friuol.appel.
in concor.ſcriptam.

6 Interdum iudex appellationem non recipit.l.ſi quis filio.§.hi autem.ff. de iniuſto. & is qui ſic
temere appellauit,puniri debet:vt in l.quoniam.1.C.de appel.& probatur in rub.ff.de appel.recip.
(& is ad mulctam ordinariam condemnari,ſolet ſicut ſi diceretur malè appellatum.)

7 Item litem perdit.l.à proconſulibus. C. eo. quando appellatio illius non recipitur, hic litem
perdit,& efficitur infamis,vt ibi patet.

8 Et qui ab executione appellat,niſi modus excedatur quinquaginta librarum auri animaduer *Pœna temere appellantis ab executione.*
9 ſione plectitur.l.ab executione.in fi.C.quorum appel.non recip. † Quia maior videtur te-
meritas,pertinacia,& culpa in appellatione ab executione, quàm à ſententia, ideo maiori pœna
venit is puniendus,in Francia tamen non ſolet puniri maiori mulcta ſexaginta librarum:vt infe-
rius dicetur in vtroque caſu.

10 Item appellans in caſibus, in quibus prohibita eſt appellatio, vt ne teſtamentum aperiatur, *Pœna appellantis in caſibus prohibitis.*
11 vel ne hæres ſcriptus in poſſeſsione mittatur.l.fi.C.de edict. diui Adria. tollen. † Et in caſi-
bus executoriis punitur viginti librarum auri mulcta, & iudex qui tam ignauem conniuentiam
adhibuerit.l.quiſquis C.quorum app.non recip.

12 Hodie promiſcuè in Francia temerè appellans ad curiam ſupremam condemnatur ad mul- *Mulcta ordinaria contra temere appellantes in hoc regno.*
ctam ſexaginta librarum Pariſ.prout ſuperius dixi,niſi à curia moderetur,ſiue non recipiatur eius
appellatio,ſiue recipiatur,& malè,& perperam appellatum proouncietur, etiam quoad executio-
13 nem,& in caſibus prohibitis appellare etiam ab interlocutoria. † Sed in expenſis etiam con
demnati ſolet.aliæ verò pœnæ non habent locum,ſed ſunt abrogatæ,nec audiretur volens oppo
nere infamiam contra eum, cuius appellatio non fuit recepta, vt vidi ſeruari in forenſi iudicio,
quicquid doct.ſcribant.

14 Apud generales verò iuſtitiæ ſolet emenda eſſe viginti librarum apud ſeneſchallos & bailli-
uos in patria conſuetudinaria ſolet eſſe ſexaginta ſolidorum:vt Boer.docet in conſuetud.Biturig.
15 tit.de iuriſd.omnium iudic.art.28. † Sed in patria iuris ſcripti nulla datur emēda,ſed ad ex-
penſas tantùm condemnatur appellans in curiis inferioribus, ſed in parlamentis ſeruatur hæc
ordinatio.

16 In curiis autem eccleſiaſticis non ſolent temere appellantes ad mulctam condemnari,ſed tan
tùm ad expenſas.vt docet Boer.in dicto §.28.de iuriſdict.omnium iudi.in conſuetud.Biturig.glo.
in l.1.ff.à quibus appel.non licet quia iudicium eccleſiaſticum gratis cum omni puritate procedit,
c.ſtatutum.§.inſuper.de reſcrip.in 6.dixi in §.quia verò.tit.de public.concub.in concord.licet ibi-
dem mulcta imponatur,tamen non ſolet imponi.

17 Sed ſi prouũcietur pro parte bene iudicatum,& pro parte malè,nulla mulcta debebitur,quia *Malè appellãs pro parte ad mulctã an teneatur.*
omnino non temere appellauit:vt habetur in ſtylo parlamen.titu.an appellans vel iudex teneatur
ſoluere emendam.§.item vbi appellatio.ſed ſolent expenſæ inuicem compenſari.ca.cùm Ioannes.
de fide inſtru.c.Raynutius.de teſta.Bart.in auth.nouo iure.C.de iudic.& iuriſconſul.ait non ſole-
re improbari appellationes eorum,qui vel vnam cauſam appellandi probabilem habuerunt.l. ap-
pellanti.ff.de appel.

18 Cui hæc mulcta applicetur? Reſpon.hodie fiſco,etiam ſi fuerit emenda clericorum, quæ ta- *Emēde perperã appellantium cui applicetur.*
men pauperibus erogari de iure debebat.l.2.C.de epiſc.audien.& ibi Ioan.Fab.& Bal.

19 Nec poterit pars hanc mulctam euitare,etiam ſi dicat,appello quatenus de iure poſſum,quia
pœna committitur propter nudum factum,& illa proteſtatio non iuuat:vt docet Bal.in l.2.& Gui
do Papæ in ſtatuto,ſi quis.in verbo,appellatione.verſic.quarto vlterius.& in ſingu.132.verſic.quo
modo poteſt fieri.quicquid dicat Nicol.Matarel.doct.antiquus, cuius ſententiam reiiciunt doct.
& ſeruatur interpretum ſententia,vt non poſsit hæc mulcta euitari,ſi quis malè appellet, quacun-
que conceptione verborum ſuam interpoſuit appellationem. (Olim ſolebat curia ſuprema hanc
mulctã locis religioſis & piis addicere,& remittere pauperibus,vt inueni ſtatutum in regulis curię
anno 1219 in lib.olim.ſed hodie impetrari ſolent literæ regiæ & conſenſu procuratoris regij habi-
to,emenda remittetur in toto vel in parte pro qualitate perſonæ & remiſit in menſe Ianuario
anno 1303.dictam mulctam Arnulpho de Querci.)

20 Præterea licet iſte textus non dicat, in expenſis tamen condemnari debet temere appellans, *Expenſas debet temere appellãs & appellatus.*
tam in patria iuris ſcripti,quàm conſuetudinaria,& tam in curia ſeculari,quàm eccleſiaſtica. pro-
batur in l.eos.§.cautione.vbi Bal.C.eo.c.ex parte.2.de reſcrip.c.omnimodo.2.q.6.c.ſignificauerũt.
de teſtib.vt hoc ſaltem timore perterritus in grauamen alterius non facilè quis appellet.cap.repre-
21 henſibilis.c.ſæpe.& c.vt debitus.eo. † Et tam appellans quàm appellatus ſi ſuccumbat,& di-
catur bene appellatum,quia contra iuſtitiam defendit malè iudicatum,ideo in expenſis condem-
nari debet,quia temerarius eſt litigator.gloſſ.& doct.in c.finem.de dolo.Federic. conſil. 133. caſus
talis.2.col.& Matheſil.notab.82.noto regulam.

22 Etiam ſi renunciet appellationi poſt tempus octo dierum,vt in art.15. inferius patet, quia ad *Renuncians appellationi poſt octo dies ad expẽ. teneatur.*
tempus permiſſa,poſt tempus ſunt prohibita.auth.hodie.C.de appel.l.eum actum.ff.de negot. ge-
ſtis.Bart.in l.non ſolùm.§.ſed vt probari.ff.de noui oper.nunciat.

23 Idem ſi non proſequatur appellationem, vel non releuet eam, aut alio modo fiat deſerta, *Non releuãs appellationẽ ad expẽ. teneatur.*
etiam tunc ad expenſas deſerens condemnabitur,vt ſuperius dictum fuit art.5.

24 Item is qui omiſſo medio appellauit,expenſas non euadet:vt in l.Imperatores.ff. de appella.
vbi tradunt iuris interpretes,& ſuperius ſcripſi art.2.

Victus in cauſa appellationis in expen. condemnatur.

25 Imò indiſtinctè victus in cauſa appellationis condemnatur in expenſis, licet in cauſa princi-
pali error & cauſa probabilis excuſent.glo.ootab.in regula,iuris ignorantia.de regu.iuris.in ſexto:
nam in prima inſtantia eſt error facti,quia in ea ex probationibus,quæ in facto conſiſtunt,proce-
26 ditur. † Sed io appellationis cauſa proceditur ex prioribus actis cauſæ , vbi eſt error iuris,
qui non excuſat ab expenſarum coodemnanone:vt docet Bal.conſil.217. verba libelli.in fin. vol.
2.nempe in cauſa appellationis mala præſumitur fides,cùm præſumatur pro ſententia.l.ſi non bo-
nam.C.de adminiſt.tuto.vbi glo.& in verb.expenſarum de friuol.appel.in pragm.in §.quodque.
Guid.Papæ in deciſio.Delph.q.137.ſed quid.

Appellari licet ab omiſſione condemnationis expẽſarum. In expẽ. cauſa principalis an iudex appellationis condemnare debeat. Areſta.

27 Et niſi iudex appellationis condemnet in expeoſis,poterit ab eo appellari.c.ſignificauerunt.
de excep.glo.in verbo,condemnetur.tub.de friuol.appel.in prag.Innoc.in c.ſæpe.eo.& Bar.in l.ab
executore.in fin.eod.quicquid dicat Bal.in l.ſi.C.quando prouoc.oon eſt neceſſe.nam in illis gra
uatur pars ſi petitæ ſuerint,& iudex non condemnauerit.
28 Imò iudex appellationis condemnare debet,non ſolùm ad expenſas cauſæ appellationis,ſed
etiam ad expenſas cauſæ principalis.Feli.in c.ſignificauerunt.col.7.nu.7.de except.
29 Et ſi condemnauerit ſimpliciter iudex aliquem in expeoſis,intelligetur etiam de cauſa prin-
cipali,& tam de factis ante ſententiã,quàm poſt.l.ſi.C.quando prouo.non eſt neceſſ.Dec in c. re-
30 prehenſibilis.col.2.eo.& ita iudicauit Senatus Pariſ. anno 1383. † Etiam ſi prima ſententia
fuerit confirmata,ſi in tertia fuerit dictum malè iudicatum ad expeo. duarum ſeotentiarum teoe-
tur:vt cenſuit Senatus anno 1518.die 21.Aprilis pro religioſo Angoliſmen.
31 Etiam ſi iudex appellationis ſimpliciter abſoluat,intelligitur abſoluere ab expenſis cauſę prin
cipalis,vt conſuluit Fulgoſ.conſi.158.Domina Grauolina & Dec. in cap.ſæpe. col. vlt. eodem re-
fert,licet Fulgoſius dicat cootrarium , quia eadem ratio videtur in abſolutione , quæ in condem-
natione.
32 Intellige ſi index à quo ad expenſas condemnauerat, alioqui iudex appellationis non poſſet
ſuper expen.cauſæ primæ iudicare,ſuper quibus non fuiſſet iudicatum,oec appellatum,& ſic ipſe
ad hoc non eſſet iudex.Dec.in c.reprehenſibilis.col.3.eod.
33 Hodie ſolent iudices io ſententia exprimere io quibus expenſis condemnent , alioqui dari
poteſt ſupplicatio ipſi iudici , vt declaret de quibus expenſis intellexit , vt dicitur in l. Paulus. ff.
de re iudic.

Excuſetur quando appellans ab expenſis.

34 Excuſatur tamen appellans ab expeoſis,quando iuſtam litigandi cauſam habuit.glo. io §. ſi.
in verbo,expenſarum.de friuol.appel.in pragma.Bart.in l.qui ſolidum.§.etiam.ff.de lega.2.& in l.
ſancimus.C.de iudiciis.
35 Etiam excuſatur ſi in vno obtineat,& in alio ſuccumbat.c.Raynutius.& c.Raynaldus. de te-
ſta.c.cùm Ioannes.de fide inſtru.intellige vt dixi io tract.de expen.io princ.

Nouæ probationes excuſant ab expenſis.

36 Idem quando in cauſa litigandi requiſitæ fuerunt nouę probationes ex quibus appellans ob-
tinuit,& tunc etiam ab expenſis excuſatur appellatus,quia iuſtam videtur habuiſſe cauſam litigan
di,& quilibet cenſetur eſſe victor & victus,& ſic confunduntur expenſæ.Bald.in l.eos.§.cautione.
C.de appel.gloſſ.& doctor.io cap.finem.de dolo.Bart.& alij in l.fin.ff.de re iud.Alex.conſil.41.vi-
ſis.col.1.in 4.vol de Rota deciſio.251.licet ſeotentia. in no.

Expenſæ ſi non petãtur nõ debẽtur.

37 Et ſi expenſę non ſint petitę,iudex appellationis non condẽnabit:vt pulchrè docent Panor.
& Fely.in cap.ſignificauerunt.de except.glo.& docto.in cap.fin.de reſcrip.glo.vlt.in §.ſi.de friuol.
appel.iu pragmat.ſcripſi in tracta.de expeoſis.ſuprà.
38 Excuſatur etiam in multis caſibus quos conſcripſi in tract.de expenſis.artic.primo.ibi vide,
ſi non graueris.

Expẽſarum cõdemnatio à quo fieri debeat.

39 Videamus à quo iſta expẽſarum coodemnatio fieri poſſit,& breui à iudice ad quem facien-
dam docet text.in c.reprehenſibilis.& c.vt debitus.eod.ac Federic.conſil.133.caſus talis.col.2.gloſ.
in §.quodque.io verbo,iudicem.de friuo.appel. in pragma. Boniface. in clemen. ſi appellationem.
col.penul.eod.
40 Quòd eſt verum ſi cauſa fuerit introducta coram iudice ad quem, alioqui non. glo. in ver-
bo,condemnandus in c.1.eo.lib.6.doctores in cap.reprehenſibilis.eod.tit.Peruſ.in cap.ſæpe.col.12.
quæſt.2,eod.de Petrucia in tractatu,de viribus iuramen.in ſecundo remedio litium finiendar.vide
quæ ſcripſi ſupra art.5.nu.56.tracta.de expenſis.

Intimatus ad expenſas tenetur.

41 Etiam appellatus,ſi ſuccumbat in cauſa appellationis , condemnandus eſt in expenſis, quia
victus eſt,& quia temerarius eſt litigator. & hoc docet Spec.in tit.de expenſis.§. nunc videndum.
42 verſic. ſed quid de appellato. † Quod dicuot verum , quando ex eiſdem actis iudicatum
fuit,ſecus ſi ex nouis.Bartol.in l.properandum.§.ſin autem alterutra.C.de iudic. deciſio Rotæ 251.
licet ſenteotia.in no.

Appellatus ratione primæ ſententiæ an ad expẽ. excuſetur.

43 Quod limitarem,niſi appellatus habuiſſet iuſtam litigandi cauſam,nam poſtquam iuſta cau-
ſa excuſat à prima , multò fortius à ſecunda excuſabit , cùm habeat præſumptionem ſenten-
tiæ pro eod. l. Herennius.§.Caia. ff.de euictionibus. Panormitan. in capitulo finem , numero 25.
de dolo.
44 Maximè ſi haberet duas ſentẽtias,tunc dicũt quidam excuſandum in tertia ſentẽtia ratione
præſum

præſumptionis duarum ſentẽtiarum. argumento.l. baliſta.ff. ad ſenatuſcon. Trebel. & quod de pacto nudo geminato docet Iaſ.in l.iuriſgentium.§.ſed cum nulla.ff.de pact.& Corſetus,in tractatu de poteſtate Regia.vbi tradit quid operetur geminatio.

IDEM *article* CXVII.

Nous declairons & ordonnons qu'il ne ſera beſoing cy apres aux appellants de droict eſcrit de demander apoſtres,ainſi qu'il ha eſte faict cy deuant: ainçois ſeront receuz les appellants à faire pourſuytte de leurſdictes appellations,ſans auoir demandé leſdicts apoſtres, & ſans ce qu'il ſoit beſoing en faire aucunement apparoir,pour releuer,ne faire pourſuytte deſdictes appellations.

Articulus decimus.

GLOSSA VNA.

HIC tollit iuris ſolennitatem,quæ erat in apoſtolis petendis, nam niſi quis intra triginta dies petiiſſet.capitu.ab eo.eodem titu.& niſi ſæpius,& inſtanter petiti fuiſſent,appellatio non recipiebatur. clementi. quamuis rigor. de appellationibus. hîc ſtatuitur non eſſe petendos apoſtolos,& hoc iuſtè & ſanctè, quia illa clementina erat facta ad excludendum appellantes,vt teſtatur Petrus Iacobus,in ſua practica rub.de ſtatu curiæ Romanæ.verſi. item decreta.clementi.multæque cautelæ dabantur ad illaqueandos appellantes, & excludendum ab eorum appellationibus : vt dicit Cæpol. cautela 45. ſi vis illaqueare, & Matheſilla. notab. 21. nota practicam , quæ omnes ceſſant per iſtum textum , vt in dubio appellatio recipiatur. gloſſa in l.qui reſtituere. ff. de rei vendicatione. & ſuperius ſcripſi,ideo hîc non inſiſtam.

Apoſtoli appellantibus petendi non ſunt.

IDEM. *article* CXVIII.

Qu'en toutes matieres où il y aura pluſieurs appellations, y aura pour chaſcun appel vne amende ordinaire du fol appel , ſans le pouuoir aucunement reduire ou moderer , ſinon en noz cours ſoueraines , s'il ſe trouuoit qu'il ſe deuſt ainſi faire pour treſgrande & treſurgente cauſe,dont nous chargeons l'honneur et conſcience de noſdictes cours.

Articulus vndecimus.

GLOSSA VNA.

1 CVM emenda in parlamento ſexaginta librarum,vel alia in aliis curiis inferioribus temere appellantibus imponatur , vt ſuperius dictum extitit,dubitari poterat , ſi quis in vna cauſa,vel diuerſis plures emiſerit appellationes,an vna vel plures debeantur mulctæ,& plures deberi ſtatuit,quod probatur in l.ſi qui ſeparatim.& l.cùm in vna.ff.eod. vbi iurium interpretes.

Mulcta pro qualibet appellatione imponitur.

2 † Quia ſicut pro quolibet delicto quis puniri debet.l.nunquam plura.ff. de priua. delict.l. ſi familia. ff. de iuriſdict. omnium iudicũ. ita & hic pro qualibet appellatione iniuſta tenebitur ad mulctam,niſi parlamento ex æquo & bono viſum fuerit, quod moderari debeant plures appellationes ad vnicam mulctam.

3 † Quæ moderandi facultas ſoli curiæ ſupremæ datur , non alij inferiori propter preeminentiam & authoritatem curiæ ſupremæ , & in priuilegium : quæ ſcripſi in prooemio concordat. in verbo,ſummas.

4 Et hæc mulcta fiſco applicatur,nam quando lex ſimpliciter imponit pœnam,& non dicit cui applicetur,in dubio fiſco applicabitur.l.iubemus.§.his quoque.C.de ſacroſanct.eccle. gloſſ. in §.
5 quodque.in verbo,appellatæ.de friuol.appel.in pragma. † Vbi plus dicit, quòd ſi hîc temere appellans ſit pauper,& non valeat mulctam ſoluere, punitur in corpore,per c. reprehenſibilis. eo. & c.finem.de dolo.l.penult.& fin.ff.de in ius vocan.

Pauperi mulcta à principe & à Senatu poteſt remitti.

6 Solet tamen princeps noſter pauperibus bonæ famæ & opinionis per literas remittere hanc
7 mulctam,vt ſæpius vidi,niſi per calumniam appellatum fuerit. † Et parlamenta etiam Franciæ mitigare,& ex cauſa remittere ſolent,ſed alij iudices inferiores non , quicquid dicat gloſſa & doctores,in l.& in mulctis.C.de appel. & Angel.in tractatu maleficiorum.in gloſſ. qui iudex. & Guid.in ſtatuto ſi quis.in verbo,mitigatione.

IDEM *article* CXXVIII. *ibidem.*

En toutes appellations ſera iuge an bene vel malè,ſans mettre les appellations au neant,ne moderer les amendes du fol appel, ſinon en noz cours ſoueraines , ſi pour treſgrande & vrgente cauſe ilz voyent , qu'ainſi ſe deuſt faire dont nous chargeons leur honneur & conſcience.

Articulus duodecimus & ſequens.

Idem article XXXI. ibidem.

Et quant aux ſentences donnees par forcluſion, ne ſeront miſes au neant: mais ſe vuideront les appellations, an bene vel malè, par appellation verbale, ou proces par eſcrit, ſelon ce que la matiere y ſera trouuee diſpoſee.

GLOSSA VNA.

Iudex appellationis quomodo pronũciare debeat ſententiam.

3 ISte articulus eſt iuri conformis, debet enim iudex appellationis dicere bene, vel malè iudicatum. l. Aemilius vbi ſcripſi. ff. de mino. bene aut malè appellatum. l. maritus. ff. de quæſtio.

2 Vel emẽdamus iudicium. l. item quamuis. ibi, ſed prætor interueniet, & rem emendauit. ff. commu diuidund. cap. ſi epiſcopus fortè. 11. q. 3. cap. paſtoralis. in princ. eod. & ſolet parlamentum dicere, *en amendant le iuge &c.* & ſic poterit iudex appellationis addere, ſeu remouere, & corrigere, per cap. Raynutius. & c. Raynaldus. de teſtamen.

3 Vel ſententiam iuſtam vel iniuſtam pronunciare. l. fi. ff. de re iudic. l. eos. C. eo. vel non iuſtè appellatum. l. in ratione. 2. §. Imperator. ff. ad legem Falcid. vel non recipiendam appellationem, vt ſuperius ſcripſi.

Princeps et curia ſuprema appellationem pro infectis habere poſſunt.

4 Tamen ſola curia ſuprema poſt principem poteſt appellationem irritam pronunciare, & eam pro infecta habere: vt hîc dicitur, *mettre au neant* glo. in clem. vna. de immunit. eccleſi. de qua ſcripſi in prooemio concordat. in gloſſ. ſummas. verſic. 20. & hoc vbi non eſt grauamen euidens, vel aliqua cauſa iuſta ad hoc faciendum. {Idem ſtatuit Carol. 7. vt patet in titulo *quelles cauſes peuuent eſtre decidees, &c.* art. 4.}

Annullata appellatione, an proceſſus ſit nullus.

5 Interdum curia annullat appellationem, & tunc proceſſus non eſt nullus, ſed ſi annullet appellationem, & omnia geſta, tunc & appellatio, & proceſſus, & probationes nullius erunt momenti, nec poterit pars ſe illis iuuare: vnde conſuluit Barba. vt aſſerit in clem. 1. col. 8. de electione bona alienata poſſe repeti poſt diuiſionem annullatam, licet is, qui habuerat partem ſuam, eam alienauerit, ac ſi non eſſent alienata. facit l. fin. C. communia de legatis. l. creditor. de donationib. inter virum & vxo. l. ſi ex precin. C. ſi cer. pet.

Excõmunicatus quãdo nõ indigeat abſolutione.

6 Item ſi reuocetur conſtitutio ſeu mandatum, & habeatur pro infecto, per quod aliquis fuerat excommunicatus, tunc is non indiget abſolutione. per gloſſ. in d. cle. vnic. quam probat Fel. in c. fin. col. 4. de conſtit. & Barb. in conſil. 3. clementiſſimi, col. 3. in 2. volumin. & conſil. 60. illud. col. 12. ibidem.

Reſignatio quãdo habeatur pro infecta.

7 Ad hæc ſi Papa mandet executori, vt recipiat reſignationem miniſtri, & alteri conferat, quod fecit executor, ſi tamen Papa reuocauerit commiſſionem & inde ſecuta, & ea pro infectis habuerit, eo caſu primus remanebit miniſter: vt docent Cardi. & Felyn. in cap. ad petitionem. col. 2.
8 de accuſa. † Quod dicit eſſe mirabile, vt titulus iam extinctus reſurgat. contra l. qui res. §. aream. ff. de ſolut.

9 Sed intellige quo ad effectum, & ſic per fictionem, tamen verè factum ſemper factum remanet. l. in bello. §. factæ quoque res non poſſunt infectæ eſſe. ff. de captı. c. ſi Paulus. 32. q. 5. Panot. in
10 c. quæ in eccleſiarum. not. 4. de conſti. † Vnde ſi fiſcus bannitũ reſtituat, habens pro infectis omnia facta contra exulem, tunc ipſe poterit repetere bona, etiam per fiſcum alienata, cùm reuocata ſit alienatio. Cardin. in c. quia diligentia. de elect. & Barba. conſi. 9. ſupremi. col. pen. in 1. vol. & conſi. 13. à iure. col. 4. in fi. cum ſeq. in 3. vol. vide quæ ſcripſi in l. princeps ff. verb. ſigni.

Bannitus reſtitutus poteſt recuperare bona alienata.

Facta interim an valeant ſi habeantur pro infectis poſtea.

11 Iſta tamen annullatio, *& mettre au neant*, non operatur in præiudicium tertij, ideo omnia quę fecerit miniſter, remanebunt valida quo ad tertium, cui non vult in dubio princeps præiudicare. l. 2. §. merito. ff. ne quid in loco publ. fiat. cap. quamuis. de reſcrip. in 6. docet Corſe. in ſingu. inci. caſſatio. & Barb. conſil. 42. Deum innocent. col. 2. in 3. volu. & conſi. 78. illud. col. 3. ibidem.

12 Item ſi appellatio ſit deſerta, debet iudex eam deſertam pronunciare, non autem bene vel malè iudicatum: vt docet Bal. conſi. 20. decreto. in 1. vol. per l. ſi pręſes. C. quomodo & quando iud. & ſuprà dixi.

Iudex appellationis cauſam retinere debet antequã aliquid faciat.

Areſta.

13 Ex hoc fuit dictum perperam iudicatum à bailliuo Senlis à Chaumont, eo quòd iudicauerat, quod antequam ad diffinitiuam in cauſa appellationis procederetur, quòd teſtes iterum erant audiendi, & recolendi anno 1514. die 14. Maij.

14 † Nam appellationem recipiendam prius pronunciare debebat, & cauſam retinere gloſ. in c. vt debitus. in verbo, alioquin. eo. tit. idem pronunciauit Senatus pro vice domino Damiens, anno 1527. die 8 Ianuarij, qui appellauerat à iudice Ambianen. eo quòd pronunciauerat partem eſſe interrogandam, antequam pronunciaret appellationem recipiendam, vel non.

15 Adeò quòd etiam de conſenſu partium nõ poſſet cognoſcere iudex de principali, antequam pronunciet cauſam retinendam & appellationem. Bart. in l. eius. ff. de app. recip. per tex. in l. ſi quis prouocatione. C. de appel. de Rot. deciſ. 237. ordinauerunt. in not. Boer. in deciſ. Burdega. quæſtio. 257. ſed quid.

16 Imò

16 Imò ſi actor ſuccubuerit, & tamen de nouo probauerit ius ſuum,iudex appellationis eo ca-
ſu non ſolùm debet proferre bene appellatum,ſed etiam debet condemnare reum actori. Bartol.
17 in l.eùm apud.ff.indic.ſolui.Panormi.in cap.cùm cauſam.colum.3.de iudic. † Et ſic vbi iſta
verba bene vel malè iudicatum,non poſſunt in totum ſatisfacere, tunc iudex appellationis adde-
re debet, & id facere, quod primus iudex facere debebat: vt aſſerunt Panor.& Felyn.in cap.cum
cauſa.de re iudi.

Iudex appellationis quando debeat condẽnare & addere ſententiæ.

18 Et ſententiam incertam ſine quantitate non ſolùm iudex declarare debet, ſed etiam refor-
mare,& emendare condemnando reum in certa quantitate.l.fin.vbi Bald. C. de ſenten. quæ ſine
certa quanti.doct.in §.curare.inſti.de actio.

Iudex appellationis ſententiam reformat & etiam emẽdat ex nouis actis.

19 Imò ſi ex nouiter productis malè iudicatum pronunciet, hoc debet exprimere, vt honor iu-
dicis à quo ſeruetur. c.vt debitus honor.eo.docet Lanfran. in repet.c.quoniam.in verbo, interlo-
cutiones.col.penul.de probat.

20 Item non poteſt iudex mulctam à lege vel ordinatione taxatam moderare, quia leges tranſ-
gredi non poteſt, ſed ſola curia ſuprema hoc poteſt,vt hic patet: quia iudicat ſicut princeps iudi-
caturus eſſet ex bono,videlicet & æquo.l.vna.ff.de offic.præfect.præto.

Mulctã taxatã à lege uel ordinatione iudex non moderatur.

FRANCOYS, *article* CXX. *des publiees* M. D. XXXIX.

Qu'il ne ſera doreſnauant baillé aucunes lettres de relieuement de deſertion, ne peremption d'inſtance pour quelque cauſe & matiere que ce ſoit, & ſi elles eſtoyent baillees, defendons d'y auoir aucun regard,ains les inſtances deſſudictes eſtre iugees,tout ainſi que ſi leſdictes lettres n'auoyent eſté obtenues n'impetrees.

Articulus decimus quartus.

GLOSSA VNA.

1 DVO hic ſtatuuntur, quòd poſt deſertionem appellationis non dentur literæ, vt quis
audiatur, vel releuetur, nec valet reſcriptum ſic impetratum, imò impetrans eſt infa-
mis.text.in l.fin.C.vt lit.pend.& Cæpol.cautel.220. poſt Bald.in l.fi.col.vlt.C.ſenten.
reſcin.non poſſe.

Reſcriptum poſt deſertionem appellationis non valet.

2 Niſi ſententia eſſet nulla: vt docet Paul.in l.fin.vt lite penden.Ioan.Lupus in repe.cap.per ve-
ſtras.nota.4.de donat.inter vir.& vxo.nu.25.

3 Vel niſi diceretur non obſtante lege,vel ordinatione contraria, vel non obſtante quòd appel-
latio ſit deſerta.gloſ.& Bar.in l.fi.C.ſi contra ius.Bal.in l.2.col.2.vt lit.penden.& in l.fi.docto.in l.
cauſas.C.de tranſact.Iaſ.in l.iuſtitia.ff.de iuſti.& iure.

4 Hoc tamen non ſeruatur in Francia, ſed quotidie etiam ex cauſa impedimenti impetrantur
literæ releuamenti à deſertione:vt ſuperius dictum fuit.

5 Item de iure ciuili cauſa debet terminari intra triennium,aliàs perimitur inſtantia.l.properan-
dum.C de iudic.& ab hac peremptione inſtantiæ reſtituitur minor.§.fin.ibidem quid in maiore?
text. in l. & ſi ſine. in fin. ff. de minor. ſic ait. Conſtat autem omnis ætatis hominibus reſtitutio-
6 nem eremodicij præſtari debere, ſi doceant ſe ex iuſta cauſa abfuiſſe. † Et quamuis iſte tex-
tus prohibeat literas dari, tamen praxis iſtum textum nõ recepit,ſed quotidie literæ impetrantur,
vt non obſtante peremptione inſtantiæ liceat cauſam proſequi, & hoc fit per reſtitutionem: vt
docet Alex.in conſi.42.in 3.vol.& Socin.conſi.299.in ſecundo dubio.vol.2.& conſil.121.in 3.vol.
Ludouic.Roman.in l.2.ff.de re iudic. & Georg.Natan.in repet.clem.ſæpe.in princ.col.40.& ſeq.
7 de verb.ſignific. † Sed peremptio inſtantiæ de conſuetudine dicitur,ſi quis non fuerit proſe-
cutus appellationem intra annum, tunc inſtantia à Dicanicis dicitur perempta, niſi fuerit cauſa
reſeruata:vt ſolent die ſeptimo Septembris in parlamento reſeruari,& partes quæ cupiunt cauſas
reſeruare, hoc ſolent petere in fine parlamenti, vel ſubſcribere in membrana, vbi cauſę reſeruan-
tur. (Sed hodie hoc iure non vtimur:nam per conſtitutiones nouiſsimas Henrici omnia iſta im-
mutata cenſentur.)

Reſcriptum poſt peremptionem inſtantiæ an valeat.

8 Poſtquam cauſa eſt conſilio permiſſa in parlamento, amplius non erit peremptio inſtantiæ,
quia non eſt in poteſtate partium,vt cauſa finiatur.facit l.fi.C.de tempo.appel.& doct.in l.prope-
randum.§.penul.de iudic.ita cenſuit Senatus anno 1516.die 7.Aprilis poſt Paſcha.

Inſtãtia cauſæ in cõſilio poſitæ non perimitur.

CHARLES VII. *article* XVI.

Item, & pource que ſouuentesfois,apres qu'aucuns ont appellé, ils deſirent delaiſſer leur appellation, & qu'aucunesfois iceux appellans ne ſauent ou ne trouuent à qui delaiſſer leurſdites appellations: Nous ordonnons en enſuyuant les ordonnances de noz predeceſſeurs Rois de France, que quand aucun aura appellé d'aucun iuge,que celuy qui aura appellé, puiſſe dedãs huict iours apres prochains enſuyuans,renoncer à ſadicte appellation, & qu'il aille par deuers le iuge, de qui

Articulus decimus quintus.

il aura appellé, ou le greſſier de la cour d'iceluy iuge, & ſe delaiſſe de ſadicte appellation : lequel delay ſoit enregiſtré es regiſtres du greſſier. Et s'il aduenoit que le iuge ou greſſier ſe abſentaſt du lieu, où la ſentence ou iugement, dont aura eſté appellé, aura eſté donnee, iceluy iuge où greſſier ſeront tenuz delaiſſer perſonnes audict lieu, auſquels icelles appellations ſeront delaiſſees à fin que quand le iuge verra icelles appellations delaiſſees, qu'il puiſſe mettre ou faire mettre ſa ſentence ou appoinctement à execution.

GLOSSA I.

Renunciare appellationi quis poteſt intra octo dies.

1 HIC articulus tractat de tempore, quo poteſt quis renunciare appellationi, & dicit quemlibet poſſe renunciare intra octo dies, computandos à die appellationis emiſſæ.
2 † Et hoc ideo ſtatutum eſt, quia ſi perperam quis appellauerit, intra octo dies ſumet conſilium, & ſi inuenerit ſe ſine grauamine appellaſſe, renunciabit appellationi, renunciatio autem duplex eſt, expreſſa videlicet & tacita.

Renunciatio appellationis duplex.

3 Expreſſa eſt, quando quis per pactum, vel aliàs expreſsim renunciat appellationi. c. interpoſita. §. ille denique. & c. dilectæ. eo. tit. Bal. in l. tale pactum. §. qui prouocauit. ff. de pact.

Renuncians appellationi an iuri appellandi renunciare cēſeatur.

4 Sciendum eſt, quòd ſi quis renunciet ſimpliciter appellationi, videtur in totum renunciare & appellationi, & iuri appellandi, iterum in illo artic. tex. in l. ſi quis libellos. C. eod. ideo iterum ap-
5 pellando nil agit. Barto. Alexan. & alij in l. cùm procurator. §. j. ff. de noui oper. nunc. † Sed ſi quis renunciet appellationi mutando fortè, vel emendando, aut iterum appellando, & tunc iuri appellandi renunciaſſe non cenſetur, teſte Bald. in addi. ad Spec. in eo. tit. col. 15. verſic. quandoque quis renunciat.

Renunciari appellationi per pactum an poſſit.

6 Certum enim eſt quòd per pactum de conſenſu ambarum partium renunciari poteſt appellationi interponendæ. l. vlt. §. fin. C. de temp. appel. ſecus per renunciationem: vt docent do. de Rota. deciſ. 287. licet appellationi. in no. glo. & doct. in l. 1. C. de pact.

Tacitè quādo quis dicatur renunciare appellationi.

7 Tacitè verò renunciare appellationi cenſetur, quando poſt appellationem ab interlocutoria, appellans adit iudicem à quo, vt iuſtitiam in illa cauſa recipiat. c. ſi à iudice. eod. tit. in 6. c. gratum. de offic. deleg. c. ſolicitudinem. in fi. eo. niſi proteſtaretur. Alex. conſil. 130. in cauſa. vol. 4. & Guido Papæ in deciſ. Delphi. q. 364. ſi quis. & Aufrer. deciſ. 193.

Areſtum.

8 Si tamen appellatus impetret literas contra appellantem, vt cogatur declarare, an velit proſequi appellationem necne. & ſi velit, quod anticipetur coram iudice ad quem, & ſi nolit, quod teneatur procedere coram iudice à quo, perperam impetraſſe: & abuſiue iudicauit Senatus anno 1528. die 24. Nouembris. quia appellatus habet ſua auxilia ordinaria, & ſic extraordinaria non ſunt quærenda. l. in cauſæ. ff. de minor.

Trāſigendo ſuper iudicatis appellationi quis renūciare cenſetur.

9 Item renunciare tacitè quis videtur, ſi tranſegerit ſuper iudicatis. l. tale pactum. §. qui prouocauit. ff. de pact. vbi etiam glo. dicit quem renunciare appellationi, ſi iudicatum facere promiſerit, quod probat Lanfranc. in repe. c. quoniam. in verb. interlocutiones. col. 26. de probat. & Cotta. in 2. parte memor. in verb. appellari.

Spoliās appellationi renūciare uidetur.

10 Item ſi lite pendente ſuper appellatione appellans ſpoliet aduerſarium, ſecus ſi ante iudicium inceptum. text. ſing. in c. ex parte. 2. de reſcri. c. an ſit. & c. cùm cauſam. de appel. gl. vlt. in cap. non ſolùm. eod. tit. in 6 Matheſil. no. 28. nota quod actor. Fel. in c. ex parte. col. 3.

Non petens apoſtolos an appellationi renūciare præſumatur.

11 Idem ſi non petantur Apoſtoli intra triginta dies. cap. ab eo. de appel. in 6. l. 1. ff. de lib. dimiſſo. vbi Barto. Guido Papæ in ſtatuto ſi quis. in verb. appellatione. col. 9. & Aufrer. q. 44. & Rota dec. 406. ſi auditor. in no. hodie in Francia non petuntur, vt ſuperius dictum fuit art. 10. & qui permittit, labi tempora, videtur acquieſcere ſententiæ Bald. in auth. item. C. de temp. appel. refert Alex. in addi. ad Bar. in l. ſi quis ſeparatim. in fi. C. de appel.

Nō ſe præſentās in termino, fingitur renunciare appellationi.

12 Idem ſi appellans non ſe præſentet in termino præſtituto ad ſe præſentandum coram iudice ad quem. cap. perſonas. de appel. Bald. in l. præſes. C. eod. & docto. in cap. ſæpe. eod.
13 † Et ideo inualuit conſuetudo in curiis eccleſiaſticis, vt iudices aſsignent appellanti terminum ad faciendum fidem de proſecutione appellationis, vt impunè poſsint ſuas exequi ſententias, ſi non conſtiterit eis de proſecutione, teſte Federic. conſil. 28. punctus quæſtionis. & Roma. ſing. 162.
14 hoc neſciunt legiſtæ. † Dicens tamen quòd licet appellans non oſtendat proſecutionem, eo ſolo non erit appellatio deſerta. ſequitur Fel. in c. perſonas & Ant. Tremol. in addi. ad practic. de Bonacurſo. tit. de impe. exe. in verbo iuxta tempora.

Appellās ſi non faciat quod debet, appellationi renunciare intelligitur.

15 Vel tacitè renunciat, quando appellans non facit id, quod facere tenetur ex lege, conſuetudine, vel ordinatione, vtpote ſi debebat ſoluere ſex denarios pro libra, & ne obolum quidem ſoluerit, vt docet Bald. in additio. ad Spec. in eod. tit. verſic. ſed pone dicit ſtatutum. refert Iaſ. in authen. qui rem. col. 6. verſic. decimo adde. C. de ſacroſanct. eccle.

Petens dilationē ad ſoluendum appellationi renunciat.

16 Item ſi petat dilationem ad ſoluendum iudicatum, appellationi renunciare cenſetur, vel ſi aliter acquieuerit. l. ad ſolutionem. ff. de re iudicata. & vide alios caſus per docto. in l. ſi qui ſeparatim. in fi. ff. de appel.

17 Item poſtquam iſte tex. dat facultatem renunciandi, ibi, *puiſſe renoncer*, quando ritè renunciat,
non tenetur aliquam mulctam præſtare, nec expenſas, damna, aut partis intereſſe, quia hoc fa-
cit authoritate iuris, id eſt huius ordinationis, & qui authoritate iuris aliquid facit, non puni-
tur, allegatur l. Graccus. C. ad legem Iuliam de adult. & ita cenſuit Senatus anno 1543. die 18.
18 Decembris poſt meridiem in magna camera. † Licet Rex Carolus ſtatuiſſet anno 1365. die
18. Nouembris appellantes à Seneſchallis, & aliis immediatè ad curiam condemnandos ad ſe-
xaginta ſolidos Pariſ. ſed hanc ordinationem vſus non recepit, licet fuerit in parlamento publi-
cata 19 Ianuarij. eod.

Renuncians appellationi nil præſtare tenetur.

19 Tamen in ſupplicationum auditorio ſeu requeſtarum (vt vocamus,) ob honorem conſilia-
riorum ſupplicationum ſi quis appellationi ab illis emiſſæ renunciet, ad ſexaginta ſolidos tene-
tur, hoc fuit ſtatutum anno 1364. vt patet in regiſtris conſilij, ſed & iſtud adhuc nec exactè ſerua-
tur, ſed vidi impunè renunciaſſe intra octo dies.

20 Et ſic poſtquam appellans poteſt renunciare intra octo dies, non poterit appellatus citius il-
lum anticipare, & non obſtante anticipatione poterit appellans renunciare, quia indultum à iure
21 beneficium nemini eſt auferendum. regu. indultum. de regul. iur. in 6. † Sed ſi anticipatio fue-
rit notificata parti eo die, quo ipſemet appellans renunciauit, & non dixerit ſe renunciaſſe, tamen
anticipans in expenſis fuit condemnatus anno 1518. die 8. Maij. eo quia erat in culpa, cùm non vi-
diſſet renunciationem apud acta deſcriptam.

Renunciare appellationi non obſtate anticipatione quis poteſt. [illegible] Areſtum.

22 Si verò fuerit anticipatus poſt hos octo dies, valebit anticipatio, vt iudicauit Senatus anno
1521. die 16. Maij. ſecus antea, vt ſuperius dictum fuit.

Anticipatio ante octo dies non valet.

23 Item nono die poterit quis appellationi renunciare, quia dies appellationis interiectæ non
computatur per verbum, *apres prochains.* & ita declarauit Senatus pro magiſtro Gulielmo *bien
aymé* anno 1520. die 16. Iulij, vt refert do. Tiraquel. in tract. de vtroque retractu. art. 1. gloſ. 2. num. 50.
24 vide in ſtylo parla. areſto 94. † Tamen is qui renunciauerat poſt nouem dies fuit condem-
natus ad expenſas, & declarata appellatio deſerta, ſed non ad emendam, quia extra tempus re-
nunciauerat 17. Februar. anno 1510. & 1516. die 19. Aprilis. & inter Petrum Marchault, & Claude
Mouerbat, anno 1515. die 15. vel ſeq. Iulij.

Nono die renũciatio appellationis an valeat & poſtea. Areſtum.

25 In criminalibus tamen non poteſt quis appellationi renunciare, quia hęc ſapit defenſionem,
c. cùm inter. & c. olim. de excep. gloſſ. in l. pactum inter. ff. de pactis. & non auditur petire volens, l.
non tantùm. ff. de appel.

Renũciatio appellationis non valet in criminalibus.

26 Item licet quis poſt octo dies expreſſe non poſſit renunciare appellationi, tamen tacitè po-
terit litigando, & procedendo coram iudice à quo appellauit. c. ſolicitudinem. de appel. cap. ſi à iu-
dice. eod. titul. in 6. Ideo ſi appellatus eo caſu conuenerit appellantem poſt tres menſes ad deſer-
tionem declarandam, perperam agit, vt in iuridicis conuentibus Molinis habitis fuit declaratum,
& appellatus in expenſis condemnatus anno 1534. die 22. Septembris.

Poſt octo dies pot[eſt] ſine mult[a] quis appellationi renũciare.

27 Tamen ſi coactus procedat, vtpote quia procedi poteſt non obſtante appellatione, tunc
facta proteſtatione quod non intendit ſuæ appellationi renunciare, eam poſtea proſequi poterit,
vt iudicauit Senatus anno 1510. die 25. Ianuarij, & ſuperius dixi per tex. in c. ſi à iudice. de appella-
tio. in ſexto.

Agẽs coram iudice à quo quando non renunciare appellationi videatur.

28 Etiam poterit appellans poſt renunciationem proſequi quando appellatio fuit generalis, &
renunciatio ſpecialis ſuper aliis, in quibus non eſt renunciatum, vt ſuperius artic. 7. & ſeq. dictum
29 fuit. † Secus ſi appellatio & renunciatio fuerint ſpeciales. l. ampliorem. vbi doct. C. de appel.
de Ferra. in practic. ſua in forma appella. à definit. in princ. col. 2. & in verb. in illis. Peru. in d. c. ſi à
iudice. in fi. eod. Dec. in c. ex parte. 5. eod. in Imbert. in inſtit. foren. pag. 194.

30 Cedens liti notificare debet iudici. Bald. in c. dudum. 2. col. 4. de elect. & in c. gratum. de offic.
deleg. Fel. in c. quod ad conſultationem. nu. 5. de re iud. Guido Papæ. ſing. 27. Bald. in c. 1. col. vlt. de
offic. deleg. Peru. in c. fin. de dolo. lib. 6. Soc. conſil. 45. viſa. vol. 1. Fel. in c. cùm Ioannes. nu. 19. de fide
inſtru. Cur. in l. nam poſtea. § ſi minor. ff. de iureiur.

Cedens liti, iudici notificare debet.

31 Item iſte tex. loquitur in appellatione iudiciali, ideo in extraiudiciali poterit quis renunciare
poſtea, quia ſub nomine appellationis non venit prouocatio, quæ extra iudicium fit, hoc tamen
reprobaui ſuperius in præfa. licet hoc doceat Io. Samſon in conſue. Turo. art. 48. rub. *des amendes*,
tamen à ſimilitudine rationis fortè etiam iſte text. haberet locum in appellatione extraiudiciali, ſi
quis non renunciet vt hic. ſed ne extendamus pœnam conſiderari debet, an ſit eadem ratio necne,
& ex hoc iudicabitur: alioqui quandocunque prout de iure renunciandum erit.

*Et qu'il aille par deuers le iuge de qu'il aura appellé, ou le greffier de la cour
d'iceluy iuge, & ſe delaiſſe de ſadicte appellation, lequel delay ſoit enregiſtré es
regiſtres du greffe.*

GLOSSA II.

1 QVOMODO debeat appellans renunciare hic reſpondet quòd coram iudice à quo
appellauit, nam appellando ſuſpenderat poteſtatem cognoſcendi in hac cauſa. cap. ve-
nientes. de iureiur. ob id denuncianda eſt renunciatio iudici à quo, cuius iuriſditio
per appellationem ſuſpenſa erat.

Renũciatio appellationis quomodo fieri debeat.

2 Item

2 Item ſi non inueniat facilè iudicem, poteſt adire ſcribam, & grapherium curiæ, & coram eo
appellationi reounciare, etiam hoc eſt iotroductum,quia cùm grapherius debeat acta appellatio-
3 nis tradere vtrique parti, † Ideo appellatus facilè hanc renunciationem videre poterit, & à
proſecutione ceſſare,& iudex quoque hoc per relationem actuarij ſcire poterit,& in cauſa proce-
dere viſa renunciatiooe. {Et cootra quendam, qui coram duobus notariis renonciauerat ſuæ ap-
pellationi,pronunciauit Senatus non valere, & eum ad mulctam ordinariam ac ſi non renun-
ciaſſet condemnauit anoo 1389.vltima Maij.}

Dies renunciationis appellationis in actis ſcribi debet.

4 Sed quomodo debeat ſcribere renunciationem ? Reſpon. ordinatio *lequel delay ſoit enregiſtré es regiſtres du greffe.* Primò ſcriba debet ſcribere dilationem, id eſt, quo die hic renunciauit,vt cognoſcatur an tempore debito renunciauerit, videlicet an intra octo dies,& ſic quam fecit dilationem appellans ad renunciandum.

5 Et quòd iſtam renunciationem ſcribat in libro actorum,videlicet in eo libro, quo appellauit pars : nam poſtea adiicier ſcriba,quod poſtea tali die renunciauit tali appellationi emiſſæ,& hoc fit vt parti appellatæ conſulatur volenti proſequi cauſam coram iudice à quo ; vt eam proſequi poſſit cognita renunciatione.

Renūciatio appellationis apud acta valet etiam nō notificata parti.
Areſtum.

6 Quarto ſi quis renunciauerit coram ſcriba, & apud acta, non tamen ſignificauit parti,an re-
nūnciatio valeat ? Reſpoo.valere, quia hìc ponitur alternatiua, cuius natura eſt, vt alterum ſuffi-
ciat.regul. in alternatiuis.de regul.iur. in ſexto.l.3.ff.de eo quod certo loco. Et ita cenſuit Senatus
prò capitulo Meldun.anoo 1510.die 16.Aprilis.quamuis ſtylus eſſet ibidem, vt ſignificari deberet,
7 qui in hoc fuit reprobatus , quia contra legem Regiam. † Si tamen fuerint duo ſcribæ , &
apud vnum appellatio ſit interpoſita & deſcripta , alter verò eius renunciationem exceperit , ad-
uerſario hæc renunciatio inthimari debet,vt docet Imbert.io inſtit. Foren.lib. 2.§.ſequitur.tamen
quia hic tex.non cogit appellantem,niſi alternatiuè, ergo non requiretur niſi alterum.l. ſi ex plu-
ribus. ff. de legatis 2. & ideo videtur ſufficere , ſi ille actuarius conſcripſerit in libro actorum , vt
hìc ſtatuitur.

Parti an debeat inthimari appellationis renunciatio.

8 Vtrum iſta renunciatio debeat inthimari parti, quod videtur, nam omnia quæ parte abſente fiunt,ei notificari debent.l.eos.§.1.C.de appella.

9 Cootrarium eſt verius,quia iſte tex.non aſtriogit renunciantem ad ſignificandum parti,ergo nec nos ad id illum grauare debemus.arg.l.de precio.ff.de public.in rem actio.

Areſtum.

10 Vnde ſi quis poſt renunciationem inthimauerit eam parti in domo habitationis,licet appellatus fuerit proſecutus appellationem, dicens ſibi debere inthimari in perſona,ſi proſequatur deſertionem,perperam agit,& renunciaos fuit abſolutus cum expenſis,anno 1544.die 14.Iulij , quia vbi non requiritur inthimatio,ſi interueniat & inepta,ſufficit.gloſſ.in §.ſerui.quibus ex cauſis manumittere licet.& in l.vinum.ff.ſi cert.petat.

Renūciatio appellationis coram apparitore parti inthimata valet.
Areſtum.
Intra tres menſes fieri debet denūciatio.

11 Item ſi quis renunciauerit coram apparitore,ſi illam renunciationem parti inthimauerit, va-
lere pronnnciauit Senatus:ſi verò non denunciaoerit parti ad expenſas fuit condemnatus renun-
cians citatus deſertionis gratia,anno 1540.die 7.Octobris in iuridicis conuentibus Molinis habi-
12 tis. † Et hæc denunciatio ſaltem intra tres menſes fieri debet,vt iudicauit Senatus prout re-
13 fert Aufrer.io ſtylo.parlameo. areſto 94. † Tamen Ludouicus de Ponteiuault fuit abſolu-
tus à deſertione,qui licet extraiudiciū appellaſſet à ſaluagardiæ conceſsione datę Ioanni Abraam,
tamen renunciauit coram apparitore & teſtibus,qui apparitor ooo fecit certiorem appellatum de
renunciatione:ob id parlameotum reſeruauit dicto Ioaoni Abraam actionem contra ſeruientem
ad expen.

Procurator nō poteſt renūciare,ſed dominus.
Areſtum.

14 Item domious debet renunciare,oon procurator,vt docet Bald.in l.fi.in fi.de temp. appellat. Alexan.conſi.115.attennis.in fi.volu.5.& Peruſ.in c.Nicholao.col.3.q.7.eodem tit.quia eſt quędam ſpecies donationis, quæ non poteſt fieri niſi per dominum. Bald.in l.fi.& Io. Sanxon. in ordina. Turo.art.4.Iaſ.in l.cum procuratot.ff.de oper.noui.nunc.niſi poteſtatem appellādi habuerit:quia tunc etiam renunciandi poteſtatem cenſetur habuiſſe , vt iudicauit Senatus anno 1535. in craſtinum corporis Chriſti patronis Alberico & Vielard poſtulantibus. {Item Senatus approbauit renunciationem appellationis procuratoris qui appellauerat ſine maodato , & poſtea etiam renunciauerat pro religioſis de Columbis,vt docet Ioan.Gallus in quæſtio.per arreſta.q.137.in fio.}

15 Etiam poteſt quis renunciare vt hìc,ſi quis appellauerit ad parlamentum,vel ad Regem, ſeu ad magnum conſilium,& ita declarauit Philip.Auguſt.olim Franciæ Rex,vt in lib.ordinat. antiquarum patet fol.43.

Acquieſcere appellationi quādo quis poßit.

16 Poteſt etiam quis acqoieſcere appellationi non ſolùm intra octo dies , ſed ſemper quouſque de appellatione in conſilio cognoſci cœptum ſit,vt dicetur infra.de literis ceſsionis , prouocatio, & quando ea reuunciatio fieri debeat.

Appellans etiam inuito appellato renunciat ſuæ appellationi.

17 Etiam inuito appellato quis renunciare appellationi ſuæ in hoc Regno poteſt, cùm appellatus oon iuuetur prouocatione,de conſuetudine Regni per l.ſi iudex.ff.de mino.contra c. ex parte.2.de reſcrip.Bald.in l.fi.C.quando prouo.non eſt neceſſe.

Et s'il aduenoit que le iuge ou greffier ſe abſentaſt du lieu.

GLOS

GLOSSA III.

1 HIC prouidet quando iudex, qui non vult regulariter audire iſtas appellationes, ſe abſentar, ne illi inchimari poſsit, idem in Grapherio, vt aliquos relinquere teneantur, apud quos appellationis renunciatio fiat. l. vt perfectius. C. de anna. except. facit l. 1 §. adeundi. ff. quando appel. ſit.

2 Requiſita ex hoc tex. habes ſequentia. Primò quòd quis appellauerit: non poteſt enim renunciare appellationi, qui non appellauit, priuatio enim præſupponit habitum. l. decem. ff. de verb. oblig. §. ſeruus. de capit. diminu. in inſti.

Requiſita ut iure appellationi renuncietur.

3 Secundò requirit iſte tex. renunciationem appellationis ipſo facto, vnde non ſufficeret dicere volo renunciare appellationi, quia non ob hoc renunciaret, quia verbum volo, tunc non induceret diſpoſitionem, ſecundum Bart. in l. 1. ff. mand. & in l. 1. C. de ſumma trini. & oportet, vt de facto appellans renunciet appellationi, per iſtum tex. ibi, *& ſe delaiſſe de ſadicte appellation.*

4 Tertiò requirit hic tex. quòd renunciet coram iudice, vel Grapherio. Ideo non valeret renunciatio coram notario & teſtibus, vel coram duobus notariis. Inde appellationem emiſſam coram duobus notariis, deſertam pronunciauit Senatus anno 1389. die vltima Maij.

5 Non valeret etiam facta coram apparitore, ideo contra Robertum Baudoin Frepier, qui ſic appellauerat & poſtea renunciauerat, fuit pronunciata appellatio deſerta pro Puſſeram anno 1524. die 2. Decembris, niſi poſtea notificata eſſet parti vt dixi in 2. glo. ſupra eo.

Renūciatio appellationis corā notario & teſtibus non valet.
Areſtum.

6 Quartò requiritur in hoc text. quod infra octo dies à tempore emiſſæ appellationis computandos quis renunciet, quamuis de iure quis appellationi renunciare poſsit antequam iudici ad quem ſit præſentata. c. quamuis. 2. de elect. in 6.

7 Quintò quòd dies renunciationis factæ ſcribatur in regeſtis ſcribæ, ſeu Grapherij. ibi, *lequel delay ſoit enregiſtré es regiſtres du greffier.*

8 Sextò ſi iudex vel ſcriba ſe abſentauerint, oportet, vt relinquant aliquem, coram quo deſiſtere à ſua appellatione quis poſsit, vt hic. Et ſic ordinatio Philippi Regis edita anno 1344. ſtatuit, quòd appellantes debent habere literas ſuæ renunciationis à bailliuis, à quibus appellarunt, vel à ſuis commiſsis. † Sextò intelligitur iſte text. tam in appellationibus emiſsis ad ſupremas curias, quàm ad alios iudices immediatos ad illas, vt declarauit Senatus anno 1354. die 24. Nouembris. in aliis autem inferioribus intelligetur renunciationem faciendam prout de iure).

Renuncians literas habere debet à iudice corā quo appellationi renunciat.

Affin que quand le iuge verra icelles appellations delaiſſees, qu'il puiſſe mettre ou faire mettre ſa ſentence ou appoinctement à execution.

GLOSSA IIII.

1 RATIO ponitur hìc quare coram iudice vel ſcriba debeat renunciari appellationi, ſcilicet vt iudex à quo videns renunciationem, poſsit ſuam ſententiam executioni mandare, ſiue ſit interlocutoria, ibi, *appoinctement*, ſiue ſit definitiua.

2 Et ſic qui non renunciauerit intra hoc tempus octo dierum, poſtea non recipitur. Limitatur niſi per literas Regias concedatur, quòd ſolet ſæpe fieri etiam non ſoluta emenda conſentiente Regis procuratore.

3 Item hìc renuncians ſi poſt octo dies renunciet, ad expenſas & damna partis tenetur. cap. in-
4 terpoſita. §. illæ. de appel. vt placuit Senatui anno 1519. die 15. Iulij. † Secus ſi intra tempus hic ſtatutum renunciauerit, eo quòd authoritate huius ordinationis hoc faciat, & ita declarauit Senatus 18. Decembris, anno 1543.

Renuncians poſt octo dies per literas recipitur ad expēſas, tamē condēnatur.
Areſta.

5 Etiam poſt iſtam renunciationem non poterit pars appellationem proſequi, quia remittentibus actiones ſuas amplius non eſt dandus regreſſus. l. quæritur. §. ſi venditor. ff. de ædil. edict. cap. quàm periculoſum. 7. quæſt. 1.

6 Niſi ab illa renunciatione releuaretur forte ratione minoris ætatis. Barb. conſi. 44. in 3. vol. vel alia ex iuſta cauſa, vt cenſuit Senatus anno 1510. die 17. Februarij.

A renūciatione appellationis anquis releuari poſſit.
Areſtum.

7 Item poterit quis agere de nullitate, licet appellationi renunciauerit. cap. fin. de appel. in 6. vbi doct. in l. ſi expreſsim. ff. eo. & c. dilecto. eo.

8 Etiam poterit agere poſtea contra iudicem in ſyndicatu. gl. & doct. in c. paſtoralis. §. quia verò. de offi. deleg. Bar. in l. 1. quod quiſque iu. ſiue renunciauerit tacitè, ſiue expreſsè. Bal. in c. ſæpe. eo. &
9 ſic conſuluit Socin. conſil. 24. viſis. col. 3. verſ. ſecundò principaliter. in 1. vol. † Quamuis hoc non ſeruetur in Francia, quia extra tres caſus non ſolemus agere contra iudices vel magiſtratus, videlicet doli, fraudis, & concuſsionis, vt ſuperius dictum fuit.

Agi poſt renunciationē appellationis contra iudicem an poſſit.

10 Iſta renunciatio non præiudicabit adhærentibus, vel aliis, vt docet Bald. in l. 1. in fin. C. ſi vnus
11 ex plu. appel. quia res inter alios acta aliis non præiudicat, vt patet in rub. C. illo tit. † Vnde ſi plures fuerint appellantes, omnes renunciare tenentur, & vnius renunciatio non nocet aliis. cap. ex parte. ſupra de reſcr. ideo poterunt alij, qui non renunciauerunt citari ad deſertionem poſt tres menſes, vt ſuperius dixi. & ſic iudicauit Senatus pro Abbate & religioſis ſancti Ioannis du Dart, contra dom. Ludouicum dominum de Anules, anno 1528. & die 10. Decembris, vide text. & ibi, Dec. in l. ſi qui ſeparatim. in fi. de appel. ff.

Quilibet appellãs renūciare debet & vnius renūciatio nō ſufficit.
Areſtum.

Articulus decimus ſextus.

Item, voulons & ordonnons, que s'il y a attemptat contre aucune cauſe d'appel releuee en noſtredicte cour de parlement, dont l'appellation aura eſté faicte formellement en noſtredicte cour, qu'icelle noſtre cour en puiſſe retenir la cognoiſſance. Et prohibons & defendons, qu'aucun n'allegue auoir eſté faict attemptat, ſi veritablement il a eſté faict, & qu'il ne monſtre promptement par information deuëment faicte. Et en cas que par information il ne monſtrera auoir eſté faict attemptat, que le procureur, qui aura allegué l'attemptat, ſoit condamné en l'amende: & pareillement la partie, qui aura faict faire l'adiournement ſur l'attemptat: & la cauſe ſoit promptement renuoyee par deuant le iuge, auquel de droit & de couſtume la cognoiſſance en appartiendra, & ſans en faire difficulté.

GLOSSA I.

Parlamentum de attentatis pendente appellatione cognoſcit.

1 PRIMVM quod hic ſtatuitur, eſt quòd ſi aliquid attentatum fuerit poſt appellationem ad curiam, ipſa poterit cognoſcere, & cauſam retinere, quia attentatum fuit factum in contemptum curiæ: ideo ad eam pertinere cognitio debet. arg. l. quoties. C. de iud. Maſuer. eo. tit. verſi. item ſi agatur.

Inhiberi nõ debet ne q̃d attentetur. Areſtum.

2 Nota tamen quòd pendente lite non debet fieri inhibitio, ne aliquid attentetur ſeu innouetur, aliàs eſſet prohibere curiæ, ne quid ageret, ſed debet inhibitio fieri, ne quid attẽtetur in odium ſeu præiudicium litis, ſeu appellationis. Sic ſtatuit Senatus anno 1519. die 1. Martij contra moniales de Poiſſi.

Poſſeßione ſua pars nõ debet priuari appellatione pendente.

3 Sciendum eſt quòd appellatione emiſſa non debet quis priuari commodo ſuæ poſſeſsionis. cap. 1. vt lit. penden. nec dicitur ille innouare, qui ſua poſſeſsione vtitur pendente appellatione, eo modo quo prius poſsidebat, ſed inniti priori cenſetur. l. vnique. in fi. ff. de rei vend. ideo in ea nullo modo turbari debet. tex. in c. cùm teneamur. eod. glo. in c. non ſolùm. iſto tit. in 6. Ioan. Monach. in c. cupientes. nu. 138. de electio. in 6.

Innouari quod nõ debet appellatione pendente.

4 Itaque non debet quis poſt appellationem aliquid innouare, vt patet in tit. ff. nil nouari appel. penden. alioqui illa retractanda ſunt. cap. non ſolùm. de appella. in ſexto. vbi non ſolùm innouata poſt appellationem à definitiua retractantur, ſed etiam ea omnia, quæ medio tempore inter ſententiam & appellationem (quæ poſtmodum intra decendium interponitur) innouata ſunt. Alex. conſi. 99. viſis. in 5. vol. Dec. conſi. 200. in caſu.

Attentata poſt appellationẽ ab interlocutoria an retractentur.

5 Attentata verò poſt appellationem ab interlocutoria non reuocantur, niſi ea quæ facta ſunt
6 poſt inhibitionem. c. non ſolùm. in fin. † Innouare & attentare is dicitur, quando non relinquit rem controuerſam in eodem ſtatu in quo erat tempore appellationis. l. appellatione. C. eo. & c. ſignificantibus. eod.

Innouare quid & attentare.

7 Ratio huius reuocationis eſt, quia attentans aliquid poſt appellationem videtur iniuriam inferre iudici ad quem, & illud facere in eius contemptum, ideo æquum eſt, vt illud reſtituatur. Domi. in cap. non ſolùm.

8 Et hæc reuocatio attentatorum poteſt peti vſque ad concluſionem in cauſa. de Rota decis. 57. attentata. in not.

Literæ non facta mentione appellationis nõ valent.

9 Vnde literæ impetratæ appellatione pendente eius non facta mentione, ſunt ſubreptitiæ. glo. not. in c. oblatæ. eod. tit. vbi Præpo. tradit quatuor limitatio. & Roma. conſil. 249. in caſu. vbi dicit poſt appellationem non debere nouum iudicium inchoari ſuper re, ſuper qua eſt appellatum.

Pars nil innouare debet pendente appellatione.

10 Amplia vt quid innouare non debeat iudex nec pars. cap. dilectæ. de except. vbi Hoſti. & alij dicunt innouata à parte reuocanda ex ſolo iudicis officio, etiam ſine libello. Bal. in l. 3. verſi. quæro vtrum attentata. C. eod. licet docto. intelligant illum tit. nil nouari in iudice, vſus tamen forenſ. etiam intelligit in parte.

11 Imò ſi appellans aliquid attentet, eo ipſo reddit ſe indignum beneficio appellationis, & iudex à quo procedere poterit, ac ſi appellatum non eſſet. cap. an ſit deferendum. eod. Ioan. Monach. in c. cupientes. num. 139. de electionib. in 6. Decius conſil. 103. in cauſa. col. 2. hoc tamen iure non vtimur in Francia.

Tertius innouare non prohibetur.

12 Limitatur quoad tertium, qui ratione ſui intereſſe non prohibetur innouare, gloſſ. ſingu. in l. creditor. in prin. ff. manda. probant do. de Rota deciſion. 58. no. quòd vbi auditor. in antiq. & Barb. in cap. 1. num. 10. de reſcrip. & in conſi. 43. Præclarè. co. 17. in 1. vol. vide limitationes in cap. bonæ. eod. tit. per doct.

Pendẽte appellatione in carceres pars intrudi poteſt.

13 Secundò non procedit quando ipſa appellatio innouaret. l. eos. §. ſuper his. & l. minimè. C. eo. Ideo ſi quis intrudatur in carcerem & appellet, debet detineri per illum tex. & in ordina. reg tiul. *des adiournemens perſõnels.* artic 5. & ſeq. Et hoc ſeruatur de conſuetudine generali omnium curiarum, teſte Guido Papæ in deciſio. Delphin. q. 235. ſi quis incarceretur.

14 Tertiò

14 Tertiò limitant in interlocutoria, in qua ante inhibitionem iudicis à quo non prohibetur
quis innouare.cap.non ſolùm.eod.titulo.in ſexto Bal.in l.2.col.tertia.verſic.ſed incidenter quæro.
15 C.de epiſcop.audien. † Quod eſt verum,quando grauamen poterat reparari per appellatio-
nem à definitiua,alioqui contra,vt ſi appelletur à tortura.cap.ſi.eodem.titu.in l. generaliter. §. ſed
iuramento.verſi.ſed quid ſi eſt talis.C.de reb.cred.vel niſi iudex appellationi detulerit, tunc enim
ſibi ipſi ſatis videtur inhibere deferendo appellationi.Bar.in l.eius qui.col.2.verſic.ſecundo quæ-
ro.ff.de appel.recip.& l.intra vtile.col.5.de minor.

Innouare poſt appellationem ab interlocutoria quando licet.

16 Quartò innouare quis poteſt ex prouiſione legis, vel ordinationis. l. per hanc.C.de tempor.
appella. ideo ſententiæ per modum prouiſionis latæ executioni demandari ſolent non obſtante
appellatione,vt ſcripſi in tractatu de ſenten.prouiſio.& de ſenten. executor. in primo tomo com-
menta.in has conſtitu.regias.

Prouiſoriæ ſententiæ pendente appellatione exequi poſſunt.

17 Quintò quando attentaretur,quod potuiſſet in cauſa principali facere, & ſic cautio peti po-
teſt appellatione pendente,ſicut in priori inſtātia fieri poterat l.poſtquam.§.imperator.& ibi Bart.
ff.vt leg.no.caueat.Bar.in l.furti.§.1.de his qui no.inſa.Bolog.in add.ad Ioan.de Ana. conſil.1. Iaſ.
18 in l.1.C.de bon.poſſeſſ.ſecund.tabu. † Vnde infert Panor.in c.paſtoralis.de iure patro.quòd
licet primus præſentatus appellauerit, poterit tamen ſecundus præſentari, quia ſecunda præſenta-
tio etiam ante appellationem & lite pendente fieri poterat.

Cautio pendente appellatione peti poteſt.

19 Sextò non habet locum,quando deſerta eſſet appellatio, quia tunc habetur ac ſi appellatum
non eſſet.l.vlt.§.illud.C.de temp.app.Bal.& Iaſ.in l.1.C.de ſecun.tabu.

20 Idem dicunt docto.ſi appellatio eſſet manifeſtè friuola.cap.cum appellationibus. eod. in 6.
Bald.conſil.367.ad euidentiam.in primo vol.Corne.conſil.45.duo principaliter.in 1.volum.quòd
non haberet locum in hoc Regno, in quo omni appellationi defertur ob ſuperioris reuerentiam,
vt dixi ſæpius ſuperius.

21 Attentata tamen ſunt ipſo iure nulla,etiam ſi appellans renunciet appellationi,vel ſit deſerta.
c.cùm veniſſent.de inſti.Peru.in ca.ad audientiam.in ſi.eod.nec poſtea conualeſcunt. Panorm. &
alij in c.ſæpe.& in cap.conſuluit.2.eo.& vide in c. bonæ. eod. Quod remedium attentatorum eſt
melius,quàm interdictū vnde vi,ſed petuntur reuocari & irritari quatenus de facto attentata ſunt.
22 arg.c.ſi quis.de reb eccle.non alienan. † Alios caſus vide per Spec.in eo.tit.§. nouiſsime. &
Corſe.in ſingu.incipiente,appellatio.& Soci.in tracta.fallen.reg.21.appellatio.Felin.& alios in ca.
dilectæ.de excep.& docto.in c.ſolicitudinem.& ca.paſtoralis.eod.

Attentata nulla, etiā ſi appellans renunciet.

23 Quæ ſuperius dicta ſunt,nil innouandum appellatione pendente, eadem ferè dicenda erunt
lite pendente,nil enim innouandum erit lite pendente,vt in titulo,vt lite pendente nil innouetur.
C.& in decre.& 6.& in cle.hoc etiam aſſerit Io.Monach.in c.cupientes.nu.138.& ſeq.de elect.in 6.
24 deci. Neapoli.131.quidam conceſsit. † Vnde lite pendente coram iudice ſeculari ſuper poſ-
ſeſſorio beneficij,nil eſt innouandum coram eccleſiaſtico,ſuper petitorio,vt docet Bened.in repe.
c.Raynutius.in ver.& vxorem.nu 433.de teſta.& dixi ſupra de cauſis beneficiorum poſſeſſoriis.

Lite pendente nil innouandum.

25 Idem prorogatione appellationis pendente,ſiue compromiſſo pendente.cle.quamdiu. de ap-
pel.Barb.conſi.18.clementiſsimum.col.5.vol.4.etiam ſupplicatione pendente nil eſt innouandum.
authen.quæ ſupplicatio.C.de prec Impe.offe.quia hæc ſupplicatio eundem effectum habet,quem
appellatio.c.tum ex literis.de in integr.reſtit.Panor.in c.paſtoralis.§.1.in gl.1.eo.dixi plene in tract.
de ſupplica.in 1.tomo harum conſti.Regiar.in commenta.

Compromiſſo pendente nil eſt innouandum & ſupplicatione ac euocatione.

26 Idem dicendum eſt euocatione pendente.c.vt noſtrum.de app.plene ſcripſi in tract. de euo.
in 1.tomo commenta.in has conſti.reg.

27 Nil etiam eſt innouandum inuentarij confectione pendente,nec hæres eſt id temporis à de-
28 bitoribus moleſtandus,nec conueniendus.l.ſi.§.donec.C.de iure delibe. † Ideo ſis cautus vt
inuentarium non compleas,niſi in fine trium menſium,vt docet Cæpo.caut.222.inſtitutus,quod
eſt conſcientiæ damnoſum,ſic differre.vide tamen caſus ſex in quibus hæres conuenitur in §.do-
nec.per Iaſo.ibidem.

Inuentarij confectione pendente nil eſt innouandum.

29 Conſultatione ſeu relatione pendente, & donec conſulitur princeps & cauſa ad eum refer-
30 tur,nil debet attentari.l.1.& l.ſi quando.C.de rela. † Hodie iſtæ relationes ſublatæ ſunt,vel
raro fiunt in Francia.per tex.in authentica vt iudices non expectent ſacras iuſsiones.collat.9. de-
clarat Cotereau in ſuo tracta.ſcedula.magiſtra.Galliæ.rub.de audito.princip.ſol.17.

Conſultatione pendente nil eſt innouandum nec relatione.

Relationes hodie raro fiunt.

31 Nullitate pendente quid non eſt innouandum.clem.1.de re iudic.l.4.§.condemnatum.ff.de re
iud.Bart.in l.1.C.quando prouoc.non eſt neceſſ.docto.in c.dilecto.eod.

Nullitate pēdente nil innouandum.

32 In integrum reſtitutione pendente nil noui fieri debet,in ti.C.in integ.reſt.pen. ne quid noui
fiat.c.ſuſcitata.de in integ.reſt.Aufrer.deciſi. Tholoſa.q. 54. Anto. Tremol.in add.ad Vbertum in
ti.de imped.exec.verſic.ſecundò ſi in.

In integrum reſtitutione pēdēte nil innouandū.

33 Dilatione pendente nil attentari debet.l.ſiue pars.C.de dilat.ca.præterea.illo titulo. Limitant
doct.in c.ſignificante.eo.& Soc.in tract.fallen.reg.93.& Geor.Natan.in repe.cle.ſæpe.colla.49. &
ſeq.verſic.prædictis.de verb.ſign.ſcripſi in ti.de dila.artic.decimo ſupra.

Dilatione pendente nil attentari debet.

34 Recuſatione pendente nil innouandum iura cenſent.l.apertiſsimi.C. de iudic.c.ſuſpitionis.
vbi docto.de offi.delega.ca.ſecundò requiris.& cap.poſtremo.eo.c.ſecundo.eodem tit.in 6.ſcripſi
in tracta.de recuſa.ſupra. † Vnde ſi ſcholaſticus vel alius priuilegiatus petat cauſam ad conſeruato
rē remitti,ſi ab eo tempore eſt quicquam factum,ſolet illud conſeruator reuocare tanquam atten-

Recuſatione pēdente nil innouetur.

tatum per ea quæ docto.tradunt in cap.non ſolum.de appella.lib.6.}

Recurſu pẽden.ad arbitrium boni uiri nil innouari debet.

35 Pendente recurſu ad arbitrium boni viri nil attentandum eſt.l.ſocieratem.§.arbitrorum.ff.pro
ſoc.Bal.in add.ad Spec.in tit.de arbit.col.5.verſic.ſed an pendente, quia hie recurſus inſtar appel-
lationis ſe habet.l.non diſtinguemns §.cùm quidam.ff.de arbit.Barba.conſi.18.col.2.in 4.vol.ſcrip
ſi in tract.de arb.ſupra hoc libro.

Securitate pendente nil innouãdum.

36 Securitate pendente nil committendum eſſe iura volunt,ſiue à principe concedatur.l.1.§.vlt.
ff de quæſt.& l.relegati.de pœn.ſiue ab inferiore ex iuſta cauſa.l.3.§.ſeruus.ff.de aequi.poſſ.l.fi. C.
de his qui ad eccl.confug.Io.Raynaud.in ſuo tract.ſecuritatis.

Accuſatione pendẽte nil innouetur.

37 Accuſatione pendente nil innouabis.l.defenſionis facultas.& l.prohibitum. C.de iure fiſ. lib.
10.l.aufertur.§.in reatu.ff.de iure fiſc.Bart.& Alex.in l.poſt contractum.ff.de dona.

Status dilatione pendẽte nil agendum.

38 Adhæc ſtatus dilatione pendente nil innouandum iura cenſent, vt plene ſcripſi in tracta. de
lit.dila.in 2.tomo harum conſti.

Itinere peregrinationis pendente nil faciendum.

39 Etiam itinere peregrinationis pendente nil eſt de nouo faciendum,vt ca. vno de cler. pereg.
vbi plene docto.

Coadiutoris dilatione pẽdente ceſſet innouatio.

40 Coadiutoris datione pendente idem,in c.vno.de cleric.ægrotan.in ſexto.

Sede uacãte nil innouet.

41 Nil innouati debet ſede vacante. in tit. ne ſede vacan. aliquid innouet. vbi doct. multa ſcri-
bunt,de his clauſulis multa tradit Vital.de Camb.in trac.clauſula.in clauſula nil nouari, vbi vide
plenius.

Appellatio parti & iudici cur inthimanda.

42 Nota quòd vt reuocatio attentatorum fiat,inthimanda eſt iudici & parti reſpectiue appella-
tio,aliàs non imputatur illis.c.ſi duobus.vbi doct.eo.& ele.t.illo titu.Peru.in c.fin.nu.40. & ſequ.
43 eodem. † Et curia parlamenti volens interdum ex cauſa reparationem attentatorum fieri
per alium,remittit illa & expreſsius cognitionem ad Seneſchallũ, vel ad alium iudicem Regium,
44 in cuius territorio fuere commiſſa. † Et quandoque ex cauſa committit alteri iudici ordi-
nario committentis quoad illos ipſum delegando, quia in propria qualitate attentatorum remit-
tere cauſam,vel alteri committere frequenter non conſueuit,vt docet Benedi.in ca.Raynutius. in
verb.& vxorem.nu.433.de teſta.

Et prohibons.

GLOSSA II.

Informationes attẽtatorum alia cõtinere non debent.

Areſtum.

1 NON debet allegari attentatum,niſi probetur ex tempore, *promptement & par information deuement faicte.* Et iſtæ informationes ſuper attentatis fieri debent, & non ſuper alijs rebus,alioqui nullæ declaratæ fuerunt informationes, quibus alia facta adiuncta erant anno 1506.& die 5 Ianuarij ex ordina.curiæ.

2 Vide alios caſus in quibus probatio extemporanea fieri debeat.art.3.gloſſ.vna.tract.de lit.dila.
in 2.Tomo conſt.Regiar.in commenta.

Duo in attẽtatu probanda.

3 Tenetur autem pars duo probare. Primò quòd ſit attentatum. Secundò quòd appellatione
vel lite pendente.cap.primo.& ca.eccleſia.vt lite pendente.ca.bonæ.eod.Ioan.Monach.in cap. cu-
pientes.nu.136.de elect.in 6.

Attentatorum inquiſitio quomodo fieri debeat.

4 Quomodo hoc fieri debeat?Reſpon. appellatione recepta per iudicem ad quem, datur ipſi
ſupplicatio,vt inquiratur de attentatis,& ipſe permittet,& committet apparitori vel alij, vt de his
informationes faciat.

De literis lite pendente.

5 Aliquando verò impetrantur literæ,quæ vocantur,lite pendẽte, quibus mandatur vt inquirat
6 talis,& informationes clauſas mittat. † Et interdum ſolet in literis releuamenti appellationis
7 apponi,quòd ſi quicquam innouatum fuerit inquiratur,raro tamen. † Vel ſupplicatio iudi-
ci datur,vt inhibeatur attentanti,& informare liceat de attentatis,& iudex concedit,& tunc actua-
rius ſeu grapherius facit commiſsionem primo apparitori,vel alteri prout iudici viſum fuerit.

Praxis contra illũ qui aliquid attentauit.

8 Item poſtea iſtæ informationes deferri ſolent ad iudicem ad quem,& oſtenduntur procurato-
ri Regio,qui petit,vt is qui attentauit citetur perſonaliter compariturus,& iudex decernit vel aliàs
pro grauitate criminis, & poſtea literæ à iudice ad quem impetrantur ad citandum iſtum inno-
uantem,quo citato compareat neceſſe eſt,& audiatur vt hic.

Et en cas.

GLOSSA III.

Procurator allegans attentatum punitur ſi illud non probauerit.

PRocurator allegans attentatum,& non probans,ad mulctam puniri debet,non dicit quam ideo intelligo arbitrariam.l.1.ff.de effractor.& pars remitti debet,ad illum iudicem, qui de iure vel conſuetudine cognoſcere de cauſa poteſt.

CHARLES VII. *article* LXIIII.

Articulus decimus ſeptimus & decim⁹ octauus.

Itẽ,ordonnons que quand aucune cauſe d'appel,d'appointement ou ſentence interlocutoire ou d'executiõ (ſoit de ſentẽce diffinitiue ou d'autre choſe) ſera plaidee, que le

que le procureur de la partie intimee ait promptement en iugement les actes & memoriaux de ladicte cauſe,& auſsi les exploits & lettres de l'execution pour en faire prompte foy en iugement,affin que s'il eſt poſsible, la cauſe d'appel ſoit ſur le champ vuidee & expediee.

CHARLES VIII. *article* XXXIII.

Item,ordonnons que quand vne cauſe d'appel,d'appointement ou ſentence interlocutoire ou d'execution(ſoit de ſentence diffinitiue ou autre choſe)ſera plaidee le procureur de la partie intimee ait promptement en iugement, les actes & memoriaux de ladicte cauſe,& auſsi les exploicts & lettres d'execution,pour en faire prompte foy en iugement, affin que, s'il eſt poſsible, la cauſe d'appel ſoit ſur le champ vuidee & expediee.

GLOSSA VNA.

1 HAE ordinationes idem omnino continent,& ſi in titulos redactæ princ. fuiſſent, non eſſent iſtæ ſuperfluitates,ſed ſtatuentes non erant memores alterius ordinationis,ideo bis idem ſtatuerunt,vt hìc videtis,ex quo diſcerni poteſt quid ordo proſit,& titulorum hæc ſeries.

Ordo titulorum horum ordin. quid proſit.

2 Iſte tex. præcipit vt quando appellationis cauſa diſputatur,& coram iudice verbo inter aduocatos tractatur,quod procurator appellati & intimati habeat acta & munimenta cauſę,vt ex tempore cauſa appellationis decidi poſsit,idē ſtatuitur in titu.*des parlements de Thoulouze, & Bordeaux.* artic.6. {Et vocatur hæc appellatio vocalis à Budæo, quam vulgò verbalem dicimus, & edictalis altera,ſed an rectè,alibi dicam.}

Aduocati & procuratores acta dum cauſa litigatur habeant.

3 Sed an habeat locum in procuratore appellantis,iſte tex.non loquitur de eo,ſed eadem & maior eſt ratio in actoris,id eſt,appellantis procuratore,qui inſtructus venire debet.l.qui accuſare.C. de eden.c.1.eod.in 6.quia in ſua poteſtate eſt agere,non verò rei,cum iudicium ſubire cogatur : vt eſt text.in l.inter ſtipulantem.§.ſi Stichum.ff.de verbo.obliga.& ita declaratur art.19.infra eod.

4 † Et procurator ſiue actoris,ſiue rei non debet cauſam alicuius defendendam ſuſcipere, niſi ſit inſtructus:vt cautum eſt.art.4.ſupra tit.*des procureurs.*& ſeq.

5 Quomodo debeant iſta acta oſtendi,an ſufficiat exemplum, an verò memoriale & originale
præſtandum ſit?Reſp. quando agitur de proceſſu in ſcriptis, ne partes onerentur laboribus & ex-
penſis ad habendum exemplum proceſſus, debet proceſſus efferri iiſdem verbis quibus conce-
6 ptus fuit,& ita cenſuit Senatus anno 1507. die 7. Septembris. † Sed ſufficit memoriale eſſe
ſubſcriptum à parte,& quondie ita fit,ſed acta & inſtrumenta debent eſſe authentica:vt in c.1.& 2.
de fid.inſtr.& inſtrumentum tranſcriptum parte vocata apud grafferium per requeſtam, vel alibi
per literas compulſorias(vt fieri ſolet)ſufficiet.

Proceſſus exemplum ferri non debet.

Areſtum.

7 In appellationibus vocalibus ſeu verbalibus vnus obtinet originale,videlicet appellans,& intimatus exemplum,tamen debet eſſe ſubſcriptum à notario,vel alio, vt fidem faciat:vtputa apparitore qui tradit & intimat,vel ab alia perſona publica.

8 Quæro ſi procurator non præparet iſta cauſæ munimenta?Reſp.poterit ſuo nomine proprio ad mulctam condemnari,ſed parti non nocebit.l.1.§.ſi procurator.ff.ſi quis ius dicen.non obtempe.vel ſi cauſa deciſa ſit contra partem, ipſa poterit ad id quod intereſt agere contra illum procuratorem:vt infra art.19.in fin.ſtatuitur.

Procurator non paratus de dicta mulctatur.

CHARLES VII. *article* LXXVII.

Articulus decimus nonus.

Item, & pource que quand aucune cauſe d'appel a eſte plaidee en noſtre dicte cour, les parties ſont aucunesfoys long temps ſans produire leurs lettres, actes & autres choſes,qui ſont neceſſaires pour le iugement d'icelles cauſes d'appel, & par ce moyen demeurent icelles cauſes d'appel long temps ſans eſtre iugees ne decidees: Nous ordonnons que doreſnauant en telles cauſes d'appel, qui ſeront plaidees en noſtredicte cour de parlement,les parties produiſent leurs actes & proces dedans trois iours prochains,enſuyuans la plaidoyrie:ſinon qu'ils ayent demandé en plaidant autre delay,lequel la cour leur ait octroye. Et enioignons aux procureurs des parties,qu'incontinent la iournee de la preſentation de la cauſe d'appel eſcheue,ilz facent leur inuentaire de leurs regiſtres,actes & procez en cas d'appel:et les baillēt auec leurs memoires à leur aduocat,affin qu'au tour de la plaidoyrie,les parties en

plaidant leurs cauſes puiſſent faire prompte foy de leurs actes & procez, affin que ſi ladicte cauſe d'appel peut eſtre decidee & determinee promptement par noſtredicte cour, qu'elle le ſoit, ou que ſi elle n'eſtoit iugee, et icelles parties fuſſent appointees en droict ſur icelles cauſes d'appel, qu'incontinent les parties leur produiſent leurs lettres, actes et proces en ladicte cauſe d'appel, à fin qu'icelle cauſe d'appel ſoit briefuement expediee. Et pource que de tant que ladicte cauſe d'appel ſera plus brief iugee apres la plaidoyrie, de tant auront les preſidents et conſeilliers meilleure & plus freſche memoire des choſes dictes & propoſees par les parties en leur cauſe d'appel. Nous mandons & enioignons à ceux de noſtredicte cour, qu'ils iugent & decident les cauſes d'appel, le plus brief que faire l'on pourra. Et en cas que les procureurs deſdictes parties n'auront produict dedans leſdicts trois iours, le proces ſera iugé en l'eſtat qu'il ſera trouué. Et voulons & ordonnons que ſi par negligence du procureur la partie pert ſa cauſe, qu'icelle partie ait ſon recours cõtre ſon procureur pour ſes dommaiges & intereſts.

GLOSSA I.

Producere appellans intra quod tẽpus debeat.

1 ALiquando appellationis cauſa litigatur coram iudice appellationis, & ex tempore decidi non poteſt, ideo ad conſilium reiici ſolet. Et interim ſtatuitur, vt partes acta & munimenta cauſæ producant, quod facere tenentur intra tres dies proximos, niſi aliam
2 habuerint dilationem. † Sed hæc ordinatio parum ſeruatur in parlamento, in quo non ſolùm dantur tres menſes, ſed aliquando tres anni, & interdum tria luſtra, maximè in hoc Senatu, ſed hoc ex malitia & calliditate partium prouenit.

Et enioignons &c.

GLOSSA II.

Inuẽtarium munimentorum fieri debet.

PRAECIPIT procuratoribus vt ſtatim à die præſentationis cauſæ appellationis inuentarium conficiant, & munimenta & acta aduocatis præſtent, vt præparati die dicta veniant. de hoc inuentario ſcripſi in tract. de ſent. prouiſ. artic. 3. glo. 3. & alia ſcripſi in tit. de inuen. ſuperius.

Et pource.

GLOSSA III.

STATVIT vt quàm citò fieri poterit, cauſa in conſilium miſſa decidatur, vt præſes & conſiliarij ſint illius memores: & ideo partes vel procuratores illarum breui producere debent inſtrumenta & munimenta cauſæ. idem ferè ſtatuitur in tit. *des preſidents.* artic. 2.

Et en cas que les &c.

GLOSSA IIII.

Procurator negligens punitur.

HIC comminatur, quòd ſi acta cauſæ non ſint intra tres dies producta, cauſa in eodem ſtatu decidetur, quòd ſi per negligentiam procuratoris pars cauſam amiſerit, poterit ad id quod intereſt agere contra ſuum procuratorem. l. 1. in fi. ff. quando app. ſit. vbi Barto. vide plenè docto. in l. vna. ſi quis ius dicen. non obtemper. vbi idem dicunt ſi dolo procuratoris hoc factum fuerit. facit glo. in verbo, audiatur. c. biduum. 2. q. 6.

Vel poſſet princeps partem reſtituere concedendo ei literas in forma ciuili, de quibus plenè ſcripſi in tracta. de liter. ciuil. in primo tomo commenta. in has conſtit. Regias.

CHARLES VII. *article* XXV. *touchant le ſtyle.*

Articulus vigeſimus.

Item, ordonnons que ſitoſt qu'aucune cauſe ſera encommencee à plaider, elle ſoit paracheuee, ſans aucune interruption ou interpoſition d'autre cauſe: ſinon entãt qu'aucune des parties, qui à ce ſeroit preſte, requiſt conuenablemẽt aucũ delay.

GLOSSA VNA.

Cauſa cœpta ſine interruptione continuari debet.

PRæcipit vt cauſa cœpta continuetur ſine aliquo impedimento, & interruptione, & ne alia cauſa interponatur, donec cauſa cœpta deciſa ſit, niſi pars non parata ad cauſam dilationem petierit. idem ferè ſtatuitur in tit. *de la cour de parlement.* art. 26. & art. 37. & 39. & in titu. *des conſeilliers.* art. 3. vbi conſiliarij audiri debent referentes factum cauſæ ſine impedimento & interruptione.

CHARLES VIII. *article* XLV.

Item, & pource qu'il n'eſt poßible de faire appeller en iugement toutes les cedules des defaults & congeZ, où les parties ſeroyent appoinctees à bailler leur plaidoye par eſcrit, & que par ce moyen les parties ſont cõtrainctes d'attendre iuſques à la ſainct Martin, pour demander leurs congeZ & defaults, en quoy elles ſont grandement endommaigees & intereſſees. Nous ordonnons que contre toutes les parties, qui auront à bailler leurs cauſes d'appel ou plaidoyé par eſcrit, & ilz ne voudroient fournir dedans huictaine apres les plaidoyries eſcheues, ſeront baillez & deliureZ les congeZ & defaults ou exploicts par faute de non bailler leſdictes cauſes d'appel par eſcrit, tout ainſi & en la maniere que ſi leſdicts congez, & defaults & exploicts eſtoyent demandeZ ou donnez en iugement.

Articulus vigeſimus primus.

GLOSSA VNA.

INſtruit procuratores ſuper cedulis tradendis, de hoc plenius ſcribitur in titu. *des procureurs.* ibidem vide.

IDEM. *article* XXXVIII.

Item, ſi en receuant les procez par eſcrit l'aduocat de la partie appellant eſt receu par la cour à bailler ſes griefs, Ordonnõs au greffier ſur peine d'amende arbitraire, qu'il adiouſte audict appoinctement, que les griefZ qui ſeront bailleZ, ſeront hors le proces. Et en cas que les aduocats propoſeroyent aucuns griefZ, qui ſeront dedans le proces, Ordonnons & enioignons à noſtredicte cour, que ſans diſsimulation elle les condamne en l'amende: & pour cognoiſtre quelZ aduocats les auront faicts, Ordonnons que ceux qui les auront faicts les ſignent, & ne voulons iceux eſtre receus par les greffiers de noſtredicte cour, s'ilz ne ſont ſigneZ.

Articulus vigeſimus ſecundus.

GLOSSA I.

1 SEquentia hîc ſtatuuntur. Primum quòd ſi quis proferat commentarium prouocatorium, & grauamina, debet adiicere grauamina extra proceſſum, & hoc ſeruatur ab aduocatis dicentibus, *griefz hors le proces &c.*
2 Secundò quòd ſi aduocatus propoſuerit grauamen ex proceſſu, debet ad mulctam condemnari, quia iudices inter videndum proceſſum ſatis videbunt conſcripta in proceſſu graua-
3 mina, & ſic illa fruſtra adducerentur. † Sed hoc non ſeruatur, nam partes ſolent omnia grauamina cumulare tam ex proceſſu, quàm extra proceſſum, licet dicant *griefz hors le proces.*
4 Tertiò præcipit aduocatis vt ſignent grauamina, alioqui non recipiantur, & hoc bonum eſt, vt dignoſcatur quis ea confecerit, vt poſsit puniri ſi aliqua iniurioſa vel honorem alterius partis labefactantia appoſuerit.

Grauamina extra proceſſum adducenda.

Griefz.

GLOSSA II.

1 DIcitur, ſi grauaris, appella. c. omnis oppreſſus. 2. q. 6. & nõ auditur appellans ſine grauamine regulariter, niſi ordo omitteretur. l. ait prætor. §. permittitur. ff. de minor. Bald. in c. cùm dilecta. col. 2. nu. 30. de reſcrip.
2 Notandum eſt quòd appellans ſequentia probare debet. Primò quòd appellauerit, voluntas enim appellandi, niſi eam expreſſerit non prodeſt. l. 1. cum l. ſeq. ff. eo.
3 Secundò quod appellauerit intra decem dies in patria iuris ſcripti, in patria verò quę conſuetudinibus regitur, illico debet appellare. art. 1. ſupra eo. auth. hodie. C. eo.
4 Tertiò quod ex iuſta cauſa fuerit interpoſita, & ex grauamine: vt aſſerit Ioan. Andr. in c. Romana. §. ſi verò. eod. tit. in 6. & Peruſ. in c. cùm appellationibus ibidem. l. hi qui. C. eo. ibi, iuſtè te appellaſſe oſtende. ideo grauamen appellans probare debet, vt ibi.
5 Quartò quòd intra tempora legitima, fuerit proſecutus. c. cùm ſuper, de re iudi. c. cùm ſit Romana. eo. ſcripſi in art. 4. ſupra eo.
6 Quintò iudex grauare dicitur, quando tollit alicui iuris beneficium, per tex. in l. ait prætor. §. permittitur. ff. de minori. indultum enim à iure beneficium nemini eſt auferendum. reg. indultum. in 6. & idem dicendum eſt, quomodocunque competat, etiam ſi per conſuetudinem, vel ordinationem, ſeu aliàs.

Grauatus appellare poteſt.

Grauamen appellans probare debet.

Grauare quando iudex dicatur.

7 Vel ſi præpoſterè procedat.l.liber.C.de peti.hæred.& l.dicimus.ff.de excu.tuto.Bald. in l.1.C. eo.per illum tex.in 3.notab.

8 Idem ſi denegat dilationem ſine cauſa,& à iure vel ordinatione permiſſam.ca.1. & per totum. de dila.Innoc.in c.ſignificauerunt.de teſtib.

9 Idem ſi præcipiatur impoſsibile.reg.impoſsibilium nulla eſt obligatio.ff.de regul.iuris, vel id, quod parti difficile,aut periculoſum eſt.text.in c.accepimus.vbi Panor. & alij de fide inſtru. c. ex parte.1.eod.

Iudicans per ſordes vel contra ius grauare dicitur.

10 Idem ſi ſententia contineat aliquid contra ius,vel rationem,tunc pars grauari dicitur,& aliis multis modis, qu[illegible]enumerare difficile eſſet, ſed hoc ex frequenti vſu dignoſci poteſt, & ex iuribus.& nota quòd [illegible]icquid fit à iudice incompetente dicitur grauamen illi, contra quem fit Bal. in 1.conſtitu.Cod.col.vlti.& doct.in l.1.C.ſi à non competen.iudi.fuer.& maximè quando iudex iudicat per ſordes grauare dicitur.l.ſi filiusfamilias.ff.de iudic.& vbicunque contra ius iudicat.c.1. de ſenten.& re iudic.

Grauamina plura ſi ſint, ſigillatim ſunt tollenda.

11 Vltimò ſi pars pluries appellauerit,vel ſi ſint plura grauamina,iudex ad quem debet dicere in omnibus & per omnia malè appellatum, vel bene, vel ſigillatim debet ius reddere ſuper qualiber
12 appellatione, & grauamine. † Alioqui ſi ſimpliciter malè vel bene appellatum diceret, nil ageret,imò perperam iudicaret:vt cenſuit Senatus me præſente anno 1535.die 11.Ianuarij poſtulante Ianuario aduocato pro appellante,& Barbeau pro appellato.

Areſtum.

LÓYS XII. *article* LVII. *des publiées* M.D.XII.

Articulus vltimus.

Item,que doreſnauant on ne baillera en noz chancelleries aucun reliefuement en cas d'appel,des ſentences interlocutoires,ou griefz faicts hors iugement, que la partie ne declaire ſes griefz particulierement par le menu,& non en termes generaux:& ne pourra l'appellant pourſuyuir autres griefs, que ceux qu'il aura exprimé en ſon dict reliefuement: & en pays de droict eſcrit en l'inſtrument appellatoire.

GLOSSA VNA.

Grauamina ſpeciatim exprimenda.

1 DVO hic iuri conformia ſtatuuntur. Primum quòd non poterit quis releuare appellationem emiſſam ab interlocutoria vel à grauamine extra iudicium facto, niſi prius declarauerit expreſsè,& in indiuiduo grauamina,& dicit hic,*par le menu.& non en termes generaux*,hoc elicitur ex c.vt circa.de elect.in 6.ibi appellantes in inſtrumento publico ſeu literis ſuper appellatione confectis omnia,& ſingula exprimant, alioqui tam opponentes,quàm tempore appellationis interpoſitæ, vel puſtmodum adhærentes eiſdem, obiiciendi aliqua,quæ non fuerint in huiuſmodi literis,vel inſtrumentis expreſſa,poteſtatem ſibi nouerint interdictam.niſi &c.in clemen.conſtitutionem.illo tit.alia ſcripſi in art.1.tract.de reſti.in 2.tomo harum conſti.quæ huic materiæ confinia ſuut.

Grauamina inſtrumentorum appellationis quando ſint exprimenda.

2 Secundum quod ſic appellans non poterit proſequi alia grauamina,quàm expreſſa,vel in literis releuaminis appellationis in patria conſuetudinaria, vel in inſtrumento appellatorio in patria iuris ſcripti.hoc probatur in c.1.de appel.in 6.& in cle.appellanti.eo. vbi alia multa dicuntur, quæ huc non tranſcribam.

3 In appellatione verò à definitiua non ſolent grauamina exprimi in literis appellationis, cum fortè plura ſint,nec tam cito videri poſſunt,& ſolet dici quòd à certa ſententia eſt appellatum:ſed
4 in interlocutoria ſic.c.1. de app.in 6. † Sed in patria iuris ſcripti grauamina exprimuntur in inſtrumento appellationis,alioqui iudex non recipiet appellationem,nec literas in cauſa appellationis concedet, at in patria conſuetudinaria in literis releuamenti appellationis grauamina exprimi ſolent.

Opponi quæ contra appellationem poſſint.

5 Nunc videamus,quæ contra appellationem opponi poſsint?Primò ad fines vt Dicanici dicũt non recipiendi,videlicet quòd appellans non eſt recipiendus, eo quòd præcepto ſibi facto opponere debebat,& non appellare:vt ſcripſi in §.1.de liter.oblig.in 1.tomo comment.in has conſt.reg. & ſine grauamine,& ſine intereſſe appellauit,& Iuriſcon.ait,non ſolent audiri appellantes,niſi quorum intereſt.l.1.ff.de appel.recip.

6 Item quia non appellauit illico,vel intra decem dies,vel aliàs intra tempus competẽs,vt ſcripſi art.1.ſuprà eod.vel non releuauit intra tempus præſtitutum.art.4.ſuprà eod.vel non eſt proſecutus vt ibi.& c.cum ſit Romana.de appel.

7 Item quia eſt talis caſus,in quo non potuit appellari ab executione,vt in executoriis:vt ſcripſi in tracta.de ſenten.executor in 1.tomo commenta.ad has conſt. vel eſt appellatum ad eum, ad quem non debuit appellari de iure,vel omiſſo medio:vt ſuperius ſcripſi art.2.& 3.

8 Vel pars tacitè renunciauit appellationi,vel expreſsè.vt art.15.ſcripſi ſuperius.

9 Item opponi poteſt,vt pragmatici dicunt,*affin de non valoir,car ce qu'a eſté faict ne vault*,factum non valet,quia à iudice incompetente:vt in rub.ſi à non compe.iud.iudic.fuer.

10 Vnde appellatio alternatiua aut generalis non valet.c.2.& c.conſuluit.eo. Bal.in c.de cauſis. col.6.de offic.deleg.

11 Idem anno 1537.die 27. Nouembris non fuit receptus appellans qui à iudice eccleſiaſtico appellauerat ad illum vel illos ad quem, vel quos de iure poteſt appellatio deuolui, & maximè ad curiam ſupremam tanquam ab abuſu, ſi expedierit, & hoc inuenerit per ſuum conſilium. vide Fely.in c.ſuper literis col.9.de reſcript.

Incerta appell. io nō valet. Arreſtum.

12 Item oportet intimare officialibus Regiis ſub illa qualitate,nec valeret aliter, vel curatoribus aut tutoribus,alioqui ſi ſimpliciter nominando perſonas intimaret non valeret. argu.c.ſi.de præbend.in 6.c.ad aures.de reſcr.

Qualitas in intimatione appellationis exprimenda.

13 Sed ſi appellatio emiſſa à procuratore Regio ſubſtituto non fuerit approbata à procuratore generali, tunc intimari poterunt illi officiales Regij proprio nomine. ita cenſuit Senatus anno 1520.die 3.Maij pro officialibus Regiis de Chaumont,contra Cardinalem de Lorraine, & ſufficit tunc quando reprobata eſt à procuratore Regio appellatio,accipere commiſsionem ad intimandum illis nomine proprio. Alia quæ opponi contra appellationem poſſunt, tradit Specul. eod. titul.§.fin.

Subſtituti procuratoris Regij quando poſſint intimari proprio nomine.

14 Vnde ferè his verbis ſolent concludere appellati, *Que l'appellant ne doibt eſtre receu comme appellant, & s'il faiſoit à recenoir(que non)que ſoit dict eſtre & auoir eſté moins ſuffiſamment pourſuyuie, & par ce deſerte,& en outre que la partie n'a point eſté greuee, & ſi à recenoir faiſoit,qu'elle n'a pas bonne cauſe, & qu'il ſoit dict bien iugé,mal appellé, & partie aduerſe ſoit renuoyee deuant ſon premier iuge pour mettre ſa ſentence à execution.*

Cōcluſio appellati ſeu intimati.

15 Vltimò dicamus effectus appellationis,& primus eſt deuolutionis, deuoluit enim cauſam ad ſuperiorem eius, à quo appellatum fuit.c.anterioium.2.q.6.c. vt debitus.eo. & c.cùm appellationibus.in 6.etiam ſi appelletur à ſententia nulla.c.exhibita.de iudic.c.dilecto.eo.

Effectus appellationis plures.

16 Deuoluit etiam acceſſoria.cap.dilectis.circa fin.& ibi Philipp.Franc.not.13. & in rubr.nu.25. eo.glo.in §.& ne ſub vmbra in verbo, interponi. de cauſ.in pragma. adeo quòd iudex appellationis poterit pronunciare etiam ſuper articulis omiſsis à primo iudice, etiam ſi hoc non petatur, vt docet Præpoſi.in rubr de appel.in fin. allegat Rotam deciſio. 361. item ſi à definitiua : quam non inueni.adducit etiam Bar.in l.ſi.C.quando prouoca.non eſt neceſſ. & Imol.in c.ſi.in ſi.de except.

Deuoluit appellatio cauſam ad ſuperiorem.

17 Ego verò dico, quòd iudex hoc poterit petente parte non aliàs, per l.4.§. hoc autem iudicium.ff.de damno infecto.& ita ſeruatur in curiis Franciæ, & ſic aſſerunt Bartol.& Imol.adducti per Præpoſi.

18 Item adeo cauſa deuoluitur ad iudicem ad quem eſt appellatum, vt ſi ipſe iudex à quo aliquid attentet,nil facit:vt in rubri.nil noui appellat.penden. vt ſuperius ſcripſi.articul.16.imò nulla ſunt,quæ fiunt poſt appellationem,etiam nondum releuatam.cap.non ſolùm.de appel.in 6.& ſuperius dixi.

19 Et iudex non deferens appellationi punitur.c.decreto.q.6.cap.de priore. eodem tit. & pœna eſt arbitraria,cùm a iure non ſit ſtatuta:vt dicit Peruſ.in cap.de priore.& doctores,in cap.cùm appellationibus.eod.tit.in 6.

20 Effectus alius,nempe falſa demonſtratio appellationem non vitiat, vnde ſi quis appellat die decima à ſententia lata die octaua, & tamen erat lata die decima, ille error non impedit appellationem, quia ſufficit ſententiam iam latam fuiſſe tempore quo appellat, nec vtile vitiabitur per inutile:vt docet Bald.in l.etiam. C. de falſa cau.adiect per l.ſi quis libellos.C.eod.& l.1.§.ſi quis.ff. eod.ſequitur Peruſ.in rub.de appel.col.2.

Falſa demonſtratio non vitiat appellationem.

21 Tertius effectus appellationis eſt, vt ſuſpendat ſententiam, & iuriſditionem iudicis à quo.c.

22 ſuper eo.1.& c.ſæpe.in fin.eodem c.venientes.de iureiurand. † Et iudicialis appellatio etiam in vno articulo ſuſpendit iuriſditionem iudicis in totum,& quoad totam cauſam.cap.ſi à iudice. de appel.in 6.ſecus in appellatione extraiudiciali, niſi articuli ſint ſeparati,tunc executioni mandari poterit ſententia in illis, videlicet articulis,in quibus non eſt appellatum. docto.in l.ſi qui ſeparatim.ff.eod.& in cap.vna ſententia.eo.l.ampliorem.vbi doct.C.eod.Boer.in deciſio.Delphi.q. 72.ſæpe dubitatum.

Suſpēdit ſententiam appellatio.

23 Quod eſt verum inſpecto futuro euentu.l.ſi cauſa cognita.C.de tranſactionibus. ſed quoad præſentem ſtatum ſententia extingui videtur,quia non poteſt mitti executioni,ac ſi nulla fuiſſet.

24 l.1.in fi.ff.ad Turpillia Bal.in rub.C.de appel. † Et condemnatus non dicitur,qui prouocauit.l.2.in fin.ff.de pœnis.nec eſt infamis pendente appellatione.l.furti.in princ.ff.de his qui notan. infa.imò eo tempore poterit teſtamentum condere.l.ſi quis filio.§.hi autem.ff.de iniuſt.l.qui à latronibus.in fin.de teſta.l.ſi.C.ſi reus vel accuſator mortuus fuerit.

25 Limitatur in ſententiis cenſuræ, quæ ſtatim ligant.cap.quærenti. de verb.ſignific.cap.paſtoralis.§.1.eod.

26 Item licet præſumatur pro ſententia.c.in preſentia.de renunc.l.Herennius.§.Caia.ff.de euict. & quanto maior eſt iudex, tanto magis pro eo præſumatur, & ex quo eſt magis peritus.c.pen.de præſumpt.c.in noſtra.de procura.

27 Tamen appellatio tollit ſeu ſuſpendit illam præſumptionem ſententiæ, teſte Innoc.in c.bonæ.2.de electio.Panor.& alij in rub.de appel.tex.in cap. cùm ad ſedem.de reſtit.ſpoliat.maximè ſi p... eam irritandam probauerit.

Appellatio tollit præſumptionem ſententiæ.

28 Ego dicerem ſemper præſumendum pro ſententia,etiam poſt appellationem.c.in præſentia.
& cap.bonæ.1.de elect.ideo is qui dicit aliquid contra ſententiam,hoc debet probare:vnde appel-
lans ſemper tenetur probare iniquitatem ſententiæ. l. hi qui. C. eod. ibi, iuſtè te appellaſſe
29 oſtende, & ſic præſumitur pro ſententia.l.1.ff. eod. † Sed dicunt ipſi,non tam præſumitur
poſt appellationem quàm antea,tamen ſemper præſumitur quouſque probetur contra,vt c.cùm
ad ſedem.& c.in noſtra.de procura.

Appellatio reformat ſententiam malè latam.

30 Item effectus appellationis eſt,vt reformet ſententiam malè latam, & bene latam confirmet.
l.1.ff.de appel.l.Titianus quod cum eo.& confirmando vel reformando addere poteſt:vt in tit.de
confir.vtili.Bar.in l.ſi expreſsim.in fin.ff.eod.

31 Sola tamen curia ſuprema ſententiam irritat, & pro infecto habet, ſicut princeps, vt vulgo
ſolet dici *mettre au neant*,& ita ſcripſi in proœmio concordat.in verbo,ſummas,per gloſſ.in clem.
vna.de immu.eccleſ.& ſuperius dictum fuit art.12.

Iudex appellationis aliquando adderesententiæ debet.

32 Et ſi parti non ſit ſatisfactum dicendo benè vel malè iudicatum,tunc iudex appellationis de-
bet addere pro caſus neceſsitate & contingentia.Dec.in rubr.de appel.colla.6.nu.11. & ſuprà dixi
artic.12.

Quatuor naturas habet appellatio.

33 Nota igitur quod pulchrè docet Bal. in c.fraternitatis.col.2.de teſti.videlicet appellationem
habere quatuor naturas,ſcilicet ſupplendi:vt in l.per hanc.C.de tempo.appel.& ſic iudex appella-
tionis poteſt ſupplere in cauſa, quæ venit ad petitionem coadiuuandam.l.Titianus.ff. quod cum
eo. ſecus ſi veniret ad omnino nouam petitionem. Bald.in l.fin.colum.1. C. quando prouoc.non
eſt neceſſ.

34 Emendandi.in l.1.ff.de appel.Felin.in cap.cum cauſa.colum.2.de re iudic.facit l.item quam-
uis.ff.communi diuidund.

35 Confirmandi naturam habet:vt in l.eos.in princ.C.eod.& in tit.de confirma.vtili.

36 Diſcernendi.l.1.C.quando prouoc.non eſt neceſſ.

37 Habet etiam vltra Bald.naturam diuidendi,quia pro parte poteſt iudex appellationis confir-
mare,& infirmare ſententiam. c.Raynutius. & c.Raynaldus. de teſtam.l.carmelia.ff.de iure patro.

38 Annullandi naturam habet.l.quædam mulier.ff.famil.erciſc.

39 Habet etiam naturam procedendi lite non conteſtata inter abſentes. l. fina. §. illud. C. de
tempor.appel.

40 Etiam habet hanc naturam, quòd vno condemnatorum appellante vterque videtur appel-
lare,quatenus ſententia contra ſe facit.l.ampliorem.in prin.C.eo.licet non ſeruetur in Francia.

Appellatio in priſtinū reſtituit ſtatum.

41 Item effectus eſt appellationis, vt reſtituat cauſam in priſtinum ſtatum, vſque ad litis conte-
ſtationem, vnde omiſſa dilatoria in cauſa principali, non poteſt opponi in cauſa appellationis.l.
ita demum.C.de procur.

Conclusio in cauſa appellationis vim habet & litis conteſtationis.

42 Ideo in cauſa appellationis non requiritur litis conteſtatio.l.fi.§.illud. C.de temp.appel.ego
dixi illam concluſionem quam faciunt partes ſeu procuratores coram grapherio, ſeu iudice ha-
43 bere vim litis conteſtationis, & ab eo tempore debetur emenda. † Vnde ſolent iudices &
præſides curiarum dicere concludatis,& appellans concludit malè iudicatum,appellatus bene: vt
docui in tracta.de ſenten.prouiſ.art.2.glo.12. vbi dixi in quibus caſibus appellans concludere non
teneatur.in primo tomo commenta.

44 Cauſa appellationis debet decidi per eadem ſtatuta, per quæ prima ſententia.tex.in auth. vt
cùm de appel.cognoſ.§.1.colla.8.& in ſtylo parla.tit.de commiſſ.§.item quæro. Panor.& alij in c.
quod clericis.de foro compet.

Appellatio mutat omnes cautiones.

45 Appellatio mutat omnes cautiones, & nouas cautiones iudiciales requirit. nam cautio de
iudicio ſiſti finita eſt in prima inſtantia.l.Græce.§.& poſt litem. ff. de fideiuſ. ideo in cauſa appel-
lationis de nouo caueri debet.glo.in auth.de his qui ingred.ad appel.in prin.colla.5.Bald. & Præ-
poſi.in rubr.de appel.circa fin.

46 Idem in cautione de rato, vt in cauſa appellationis,de nouo cauendum ſit.not.in c.non in-
iuſtè.de procur.l.5.C.eod.

47 Alius quoque eſt effectus, vt appellatione pendente nil innouandum ſit.in titul.ff. nil noui
appel.penden.ſcripſi ſupra art.16.alias vtilitates poteris hîc addere, bone lector. Iſtas interim non
negligendas putamus: pro quibus agimus gratias Deo omnipotenti qui calamum currentem di-
rexit. Amen.

TRACT

TRACTATVS

DE APPELLATIONIBVS TANQVAM AB ABVSV INTERPOSITIS FREQVENS.

Des appellations comme d'abus.

FRANCOYS, *article* V. *des publiees* M.D.XXXIX.

Que les appellations comme d'abus interiectees par les preſtres & autres perſonnes eccleſiaſtiques, es matieres de diſcipline & correction, ou autres pures perſonnelles, & non dependantes de realité, n'auront aucun effect ſuſpenſif: ains nonobſtant leſdictes appellations, & ſans preiudice d'icelles, pourront les iuges d'egliſe paſſer outre, contre leſdictes perſonnes eccleſiaſtiques. Articulus vltimus.

GLOSSA PRIMA.

Abuti & abuſus quid.

ABVTI eſt malè & perperam vti.l.plenum.§.1.ibi,& horto,& pomis,
1 & oleribus, & floribus, & aqua vſurum non vſque ad compendium, id eſt, lucrum, ſed ad vſum ſcilicet,non vſque ad abuſum.ff. de vſu & habi. & abuſus dicitur malus vſus:vt ſcripſi in l.bona.ff.de verb.ſigni. ac illicitus vſus,vt ſcribit Archid.in cap.quamuis.de offic. deleg. in 6. quem ſequitur Lucas de Penna. in l.vſum aquæ.colum.1.C.de aquæ-
2 duct.lib.11.

De notorio abuſu ſola curia cognoſcit.

Vnde in hoc regno introducta eſt appellatio quæ vocatur à notorio abuſu, quando palam & notoriè quis ſanctis decretis, ac concordatis priuilegiiſque Galliæ perperam vtitur, ſicut dicit Cicero pro Roſcio Amerino. Quid eſt
3 aliud iudicio ac legibus ac maieſtate veſtra abuti,ad quæſtum atque ad libidinem? † Et ſi archiepiſcopus non poſsit in prima inſtantia cognoſcere in diœceſi ſuffraganei, tamen quando eſt notorius exceſſus, & abuſus cognoſcere poterit.cap. Romana.§.ſanè.de cenſib.lib.6. & cap. Romana.de pœnis.eod.lib.

Cõcluſio appellantis à notorio abuſu.

4 Et de hac appellatione ſola curia ſuprema cognoſcit,ſiue appelletur à iudicialibus,ſiue ab extraiudicialibus,etiam omiſſo medio:& ſolet appellans concludere his verbis, *Ie conclud eſtre mal, & abuſiuement procedé, entreprins, & decerné, & executé, ſi execution y a: & demande que le tout ſoit reparé, & bailler abſolution à l'appellant, ſi meſtier eſt, & es deſpens, & l'amende autrement ſelon la diuerſité du cas doibt concurre*, & poſtea ſententia erit cõformis petitioni iuxta l.vt fundus.ff.commu.diuid.
5 Imò etiam vendicat ſibi curia cognitionem contra clericos, appellando etiam à iudicibus eccleſiaſticis ad parlamentum,quamuis iuriſditio eccleſiaſtica ſit dignior,& ſuperior,& ſit tanquam
6 ſol in mundo,& ſecularis tanquam luna:vt dicitur in c.ſolitæ.de maio. † & de appellationis ſubſtantia eſt ad ſuperiorem appellare.glo.in cap.2. de conſuetud.in 6.vbi non valet conſuetudo nec abuſus in contrarium,ſed regales dicunt in hoc caſu curiam ſupremam eſſe ſuperiorem inferius dicam,quando hoc eſſe poſsit.
7 Item ſi laicus citetur à iudice eccleſiaſtico in realibus, vel in alia materia, de qua vt regales contendunt, iudex eccleſiaſticus non poteſt cognoſcere, tunc impetrabuntur literæ à iudice Regio,per quas inhibetur ſub magnis pœnis iudici eccleſiaſtico,ne cognoſcat, & parti etiam præcipit,ne proſequatur illam cauſam coram iudice eccleſiaſtico,ſub pœna in literis contenta:demum citatur pars per eaſdem literas coram iudice laico ad diem,ad audiendum ampliores ei fieri inhibitiones.de hoc ſuperius dictum fuit in tract.de cita.in hoc tomo.

Curia quando cognoſcat de notorio abuſu.

8 Item dicunt poſſe de notorio abuſu curiam cognoſcere, quando quis venit contra authoritatem Regiam, vt ſi in hoc regno comes Palatinus à Papa creatus legitimet in temporalibus, vel creet notarios in eiſdem, tunc ab iſta legitimatione appellatur tanquam ab abuſu ad curiam, vt
9 docet Bened.in repe.cap.Raynutius.in verbo,& vxorem.nu.197.& ſequen.de teſtamen. † Et ſic fuit prolatum areſtum contra Ioannem Manar.qui creauerat notarios in temporalibus, & ſic legitimauerat,per quod curia abuſiuè proceſſum cenſuit,& nulla iſta facta declarauit, inhibuitq; illi ne amplius in hoc regno hac poteſtate vteretur, condemnando ad reſtituendum pecunias, quas receperat, & quòd creati notarij ac legitimati deferrent literas apud curiam,refert Aufrer. in ſtylo parlamen.areſto 251.
10 Præterea ſi fiat quid contra ſancta decreta, & concordata,vt ſi quis omiſſo medio ad Papam velit appellare,vel in prima inſtantia iudex ab eo delegatus velit cognoſcere:vt per totum de cau. & friuo.app.in concord.Benedict.vbi ſuprà nu.427.

11 Addunt etiam ſi contra priuilegia regni fiat,vt ſi aliquis exterus trahat aliquem regnicolam, vel exterum extra regnum, contra titul.de cauſis.in concorda.& ſic fuit latum areſtum : vt docet Aufret.in ſtylo parlamen.areſto 259.& 269.

Areſtum.

12 Vendicant etiam ſibi hanc coguitionem ab abuſu, quando fit contra ordinationes Regias, nam eas infringere (vt dicunt) nil aliud eſt quàm temerè præſumere,& notoriè abuti iuriſditione Regia, ideo poterit Rex, & eius curia iudicio etiam pœnali ſuam iutiſditionem defendere.l.1.ff.ſi quis ius dicen.non obtempe.Bened.in repet. cap. Raynutius.in ver.ſi abſque.2.de fideicom. ſubſt. nu.47.de teſta.

13 Idem dicunt ſi quis contra areſta Curiæ molitur,vel quando iudex,etiam eccleſiaſticus vſurpat iuriſditionem ſecularem:vt ſi velit de poſſeſſorio,vel realibus cognoſcere,& tunc iudex ſecularis etiam clericis inhibet.arg.l.conſulia diualia.C.de teſta.vbi Imperator prohibet clericis,ne de inſinuatione teſtamenti cogno ſcant,ecce caſus præcipuos,in quibus abuſus fit.

14 Ego verò putarem hanc appellationem iuſtam in illis caſibus, in quibus Rex habet iuriſditionem à Papa, vel canone, ſeu a conciliis generalibus, vt in c.principes.23.q.5.vbi qui venit contra fidem, rigore & ſeueriore iudicio principum atteri debet authoritate illius tex.ideo non dubito laicos poſſe in hoc cognoſcere,etiam coutra clericos,vt eccleſiam protegant:vt etiam ſcripſi in titulo de protectio.concorda.in coucorda.Franc.

15 Idem ſi oppugnatur eccleſia,tueri enim à principibus debet,ob eam autem cauſam principes conſtituti ſunt,& poteſtas ſecularis.d.c.principes.

16 Idem quando à iure canonico ille caſus expreſſus eſſet,vt in electione ſummi pontificis.cap.
vbi periculum.§.præterea.de electio. in 6. & in aliis caſibus ab ipſo iure expreſsis, quia Regum
17 officium eſt proprium facere iudicium,& iuſtitiam.cap.Regum.23.q.5. † Si igitur Rex debet
facere proprium iudicium, non quærat igitur alienum:nam ordo confunditur, dum ſua vnicui-
18 que iuriſditio non tribuitur.cap.peruenit.11.quæſt.3. † Propria itaque iuriſditio eſt tuenda
vnicuique.cap.nouit.de iudi.nam diuiſum imperium cùm Ioue Cæſar habet, teneat ergo ille immania ſaxa,veſtras curæ domos,vt ait Vergil.Patet profectò ſedis apoſtolicæ iudicium in ſuis caſibus, cuius authoritate nil maius, à nemine retractandum, in his quæ pertinent ad ſuam iuriſditionem,nec cuiquam licere de eius iudicio iudicare tanquam ſupremo.cap.patet.& cap.nemo.& ſequen.9.q.3.

19 Quemadmodum & econuerſo in caſibus, qui pertinent ad iuriſditionem principum ſecularium,eccleſia,& eccleſiaſtici iudices non debent ſe iutromittere.d.cap.nouit.de iudi.cap.ſi clericus laicum.de foro compet.

20 . Et in caſibus à iure non permiſsis excommunicati ſunt vſurpantes iuriſditionem eccleſia-
ſticam in bulla Cœnæ domini : vt ibi etiam ſcripſi, & Anto.Roſelius in tract.de poteſta.Papæ &
Imperato.enumerat caſus,in quibus à iudice ſeculari ad eccleſiaſticum peruenitur.& doct.in c.li-
cet.& c.nouit.de iudic.& dicit Cardinal.in cle.1.de pœnitent.& remiſſ.iudicem eccleſiaſticũ com
21 pellere poſſe ſecularem ad obſeruantiam iuris canonici, † ſed hodie figura ὕστερον πρότερον
eſt in vſu : dicit Aufret.his verbis, nunquam tamen audiui,neque vidi niſi ſemel, quòd ſuper huiuſmodi meritis cauſarum appellationum pronunciatum fuerit, ſed duntaxat vel appellationes annullatæ, aut quod appellantes non recipiendi vt appellantes,quia à iudice ſpirituali non eſt ad ſecularem iudicem appellandum.in tract.de poteſtat.ſecu.ſuper eccle.fallen.2.verſi.30.fallit.

22 Iu his appellationibus frequenter presbyteri & clerici volentes effugere correctionem, & quandoque ſolutionem eorum quæ debebant abutebantur : ob id ſtatuit Rex quod iſtæ appellationes non ſuſpendant iuriſditionem iudicis eccleſiaſtici, ſed ea non obſtante procedere poſsit. hoc probatur in hoc art.& in c.ad noſtram.de appel.

23 Primò dicit iſte tex. ***en matiere de diſcipline.*** hic non puto accipi diſciplinam pro eruditione, quam diſcipulus à ſuo præceptore obtinuit, ſed pro inſtituto & moribus, vnde ſi epiſcopus, vel abbas ſeu alius velit clericorum mores reformare, vel monachorum,nulla conſuetudo vel appellatio hoc valeat impedire,ne ſanguis eorum de ſuis manibus requiratur.c.irrefragabili.de oſt.ord. & quia remedium appellationis non ideo inuentum eſt,vt alicui à religionis & ordinis obſeruantia exorbitanti debeat in ſua nequitia patrocinium exhibere.c.ad noſtram.

Diſciplina non recipit appellationem ab abuſu.

24 Secundò dicit ***correction***, ſi clericus appellet ab epiſcopo volente eum corrigere tanquam ab
abuſu : illa appellatio non ſuſpendit,ſed poterit epiſcopus illum corrigere clericum non obſtante
25 appellatione, & poſtea ſi velit appellationem iſtam proſequi,poterit, † & iſta tam in regula-
ribus quàm ſecularibus clericis locum obtinent, vt per Panor. & alios in c.irrefragabili, deberent
tamen iſti ad ſuos appellare iudices.

Correctio nõ admittit appellationem.

26 Tertiò idem dicit in perſonalibus, vt ſi clericus conueniatur ad decem, quæ debet ex locatione domus, vel ex aliis perſonalibus, & is tanquam ab abuſu appellet, non obſtante appellatione iudex eccleſiaſticus proceder, vt ſcripſi in tracta. vt laici non conueniantur coram iudicibus eccleſiaſtic.ſuprà.

FRANCOYS *article* VI. *des publiées* M. D. XXXIX.

Que les appellans comme d'abus, qui ſe departiront en iugement de leurs appellations releuees, payeront l'amende ordinaire du fol appel: & hors iugement, la moitie de ladicte amende, & plus grande, ſi meſtier eſt, à l'arbitration de noſdictes cours ſouueraines, eu regard à la qualité des matieres, & des parties. Articulus ſecundus tertius & quartus.

IDEM *article* VII.

Et en amende vers la partie, pour leurs ſubterfuges & delaiz, & proces retardé c'eſt aſauoir, de vingt liures Pariſis en iugement: & hors iceluy, de dix liures Pariſis.

IDEM *article* VIII.

Et quant aux appellations plaidees & ſouſtenues par leſdits appellants, ils ſoyent condamnez, outre l'amende ordinaire, en vne amende extraordinaire enuers nous & la partie, ſelon l'exigence du cas, ſi la matiere y eſt trouuee diſpoſee.

GLOSSA VNA.

1 HIC ſtatuit quòd ſi quis velit acquieſcere appellationi tanquam ab abuſu emiſſæ, hoc ei liceat, tamen ſi in iudicio antequam ſuper cauſa litigetur, acquieſcat, tenetur ſoluere mulctam ſexaginta librarum fiſco, parti verò viginti pro dilationibus, & proceſſus retardatione. *Mulcta qua imponatur pro appellatione ab abuſu.*

2 Si verò extra iudicium huic appellationi cedat, tunc ad dimidiam emendam tenetur fiſco, & ad decem libras parti, & ad maiorem, arbitrio curiæ pro qualitate materiæ, & partium imponendam.

3 Item ſi ſuper hac appellatione in iudicio litigatum fuerit, & appellans ſuccumbat, non ſolùm condemnari debet ad emendam ſexaginta librarum, ſed etiam ad aliam emendam extraordinariam pro qualitate cauſæ, & ſi hoc materia exigat, quæ concedetur fiſco & parti prout ſuperius conſcriptum fuit, videlicet ſi emenda fuerit erga fiſcum ad viginti libras, dimidia imponi debet, videlicet alia decem quæ parti applicantur.

4 Item vidi appellari tanquam ab abuſu à clerico, cui abbas maioris monaſterij præceperat, vt caperet monachum, & in hac appellatione dicebat ſe non eſſe ſubditum dicti abbatis, ideo illum abbatem abuſum ſua iuriſditione, curia iſtum appellantem reiecit, nec eum appellantem recepit, quia ad ſuperiorem dicti abbatis appellare debebat, non ad curiam, quæ per iſtam appellationem non tuetur iuriſditionem eccleſiaſticam, ſed ſuam pœnali iudicio. l. vna. ff. ſi quis ius dicen. non obtemp. & hoc cenſuit Senatus anno 1545. die decima Decembris. *Reijcitur appellatio tanquam ab eo abuſu.* *Areſtum.*

5 Et iſtæ appellationes regulariter ſunt verbales & vocales, & aliquando etiam emittuntur ex proceſſu in ſcriptis, vt quandoque vidi. Nam ſi iudex eccleſiaſticus iudicauerit in petitorio reſti-
6 tutionem fundi, vel domus faciendam, appellari ſolet tanquam ab abuſu, † etiam ſi tres ſententiæ interuenerint, & omnia annullantur, ita vidi ſeruari, ſed quo iure defendis villas. in cap. quo iure. 8. diſt.

7 Alia de appellationibus abundè ſcripſi ſupra titul. proximo ea quiſque videre poteſt. Laus Deo.

TRACT

TRACTATVS

DE ANTICIPATIONIBVS VTILIS AC QVOTIDIANVS.

Rub. Des anticipations.

LOYS XII. *article* LVI. *des publiees* M.D.XII.

Articulus primus.

Item, que touteſfois & quantes qu'aucun ſera anticiper ſa partie, s'il gaigne en ſin de cauſe, l'anticipation & voyage du ſergent ſera taxé, ſinon que la partie euſt premierement releué, auant qu'auoir eſté anticipé.

GLOSSA VNA.

Anticipationis literæ quando impetrari poſſint.

1 INTERDVM reus dolo & verſutia plenus ſe condemnatum intelligens appellat, volénſque cauſam immortalem reddere, impetrat literas appellationis, & citat ſeu intimat parti ad longiuſculum tempus, ſeu multum diſtantem diem, quo compareat, puta ad annum vel ſex
2 menſes, ſeu ad aliud longum tempus. † Sed & tunc appellatus rei moras & ſubterfugia deprehendens, impetrare poteſt literas anticipationis, & citare appellantem ad diem breuiorem, & hæc eſt practica generalis Regni. Maſuer. in eo. tit. §. item & ſimiliter.

3 Et fundantur iſtæ literæ ſuper æquitate abbreuiandi lites, quia reipublic. intereſt vt abbreuientur. l. properandum. C. de iudic. c. finem. de dolo. & de hoc verbo eſt tex. in l. 2. C. de vectiga. ſed ibi non ſic accipitur, vt hîc.

4 Iſte igitur articulus diſponit, vt anticipanti taxetur ſalarium apparitoris, qui denunciauit anticipationem, & hoc ſi appellatus obtineat, & niſi pars releuaſſet ſuam appellationem ante oſtenſam anticipationem, & ſecundum hoc iudicauit Senatus anno 1522. die 29. Nouembris.

Areſtum. Anticipans appellationem probare debet.

5 Sed dubium eſt an anticipans teneatur probare appellationem interpoſitam, & debito tẽpore. docet Egid. Bellamera decis. 684. quamquam non teneri. refert Fel. in c. capitulum. nu. 14. de reſcr. nam qui confitetur antecedens, videtur confiteri & conſequens. c. dudum. 2 de elect.

Areſtum.

6 Sed contrarium iudicauit Senatus, nam qui appellationem allegat, eam probare debet. l. non ignorat. C. qui accuſ. non poſſunt. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probat. & hoc anno 1534. die 24. Mar-
7 tij ante paſcha. † Iſta ſic poſſunt conciliari, videlicet vt anticipans probare teneatur, quando appellans non proſequitur, ſed quando appellans releuauit, & proſequitur, tunc appellans probabit.

Anticipatio quomodo fieri poſſit. Areſtum.

8 Quæro quomodo fieri poſsit iſta abbreuiatio diei, anteuerſio, ſeu anticipatio? Reſpon. per literas Regias, non autem per ſupplicationem, quia huius conceſsio gratiæ non ſolet à parlamento concedi, nec ab alio. c. oblatæ. de appel. ſic concluſit & ſtatuit Senatus anno 1510 die 28. Martij. ar-
9 gumento eorum quæ docto. ſcribunt in l. imperium. ff. de iuriſd. omnium iud. † Vnde ſi quis ad parlamentum appellauerit, & in longam dilationem diem protraxerit, breuiorem appellato concedet vel princeps, vel eius cancellaria, non alius poterit. vt fuit etiam in Senatu iudicatum
10 anno 1510. die 9. Iulij. & anno 1528. die 18. Ianuarij, † quod eſt verum quando ad parlamentum fuit appellatum, ſecus ſi ad Seneſchallum, vel Bailliuum, tunc enim is Seneſchallus vel Bailliuus literas etiam anticipationis concedit.

Literæ anticipationis quæ continere debeãt. Areſtum. Dilatio competẽs in anticipationũ literis dari debet.

11 Item in anticipationis literis oportet declarare à quo aliquis appellauerit, & de quo grauamine, vel an à ſententia definitiua, & hoc caſu præcipitur iudici à quo, vt mittat proceſſum cum expletis clauſum & ſigillatum. ita vidi in literis anticipationis exprimi.

12 Aduertendum eſt tamen quòd in hac anticipatione dilatio dari debet competens, & non nimis arcta, alioqui non valeret. c. oblatæ. de appel. ibi dummodo nimium non præcurrat. & arg. c. 1. de dila. Alex. conſi. 19. viſo proceſſu. col. vlt. in 1. vol. Maſuer. in rub. de dila. §. item cùm quis adior-
13 natur, † & an dicatur competens, relinquitur arbitrio iudicis ad quem, vt docet Io. And. Ant. & Dec. in c. oblatæ. col. 2.

FRANCOYS, *article* VII. *des publiées* M.D.XXVIII.

Articulus ſecundus.

Item, & s'il y a appel deſdictes ſentences de contumace interiecté, la partie pourſuyuant pourra faire anticiper l'appellant par requeſte, en la ſignifiant audict appellant, ou à ſon procureur, qui aura occupé pardeuant leſdits commiſſaires.

GLOS

GLOSSA VNA.

1 INterdum cauſa in ſenatu committitur aliquibus, & partes coram his commiſſariis non comparent, vnde commiſſarij in eos contumaciæ ſententiam ferunt, & ipſi poſtea appellant, ideo ſi pars velit, poteſt eos anticipare dando curiæ ſupplicationem, & hoc caſu poteſt releuari anticipatio per ſupplicationem, ſed non regulariter, vt ſuperius ſcripſi. *Anticipatio quando per ſupplicationem releuari poſſit.*

2 Item ſciendum eſt quòd per has ordinationes non eſt cautum, nec per literas Regias releuamenti ſtatuitur, quod tempus detur ad comparendum coram iudice à quo, ſed ſolet regulariter per appellantem declarari, & ſi plus æquo prolixum tempus aſsignauerit, datur anticipatio vt hic.

3 Si tamen ageretur de cauſa alimentorum, vel alia prouiſionali, vel contra exterũ, aut pauperem, tunc breuiſsima debet aſsignari dilatio. arg. l. fi. ff. de app. ne mora periculum afferat. l. non ſolùm. §. qui riuos. ff. de no. ope. nunc. ſcripſi in tract. de ſen. exec. in 1. tomo. commen. in has conſti. reg.

4 Procurator non anticipat, ſed pars: vnde cum procurator ſeu ſindicus alicuius pagi anticipaſſet appellantem, fuit in expenſis à ſenatu condemnatus, ſaluo tamen iure proſequendi appellationem habitantibus illius pagi & parti, anno 1534. die lunæ poſt quaſimodo. *Procurator non anticipat.* *Areſtum.*

FRANCOYS, *article* VIII. *des publiées* M. D. XXVIII.

Item, ſera en l'option deſdictes parties faire iuger leſdicts congez ou defaults par leſdicts commiſſaires en la matiere deſſuſdicte, ou faire appeller leurs cedulles deſdicts congez & defaults en iugement, comme deſſus, pour en auoir le proufict, & adiudication par noſtredicte cour en la matiere accouſtumee. Articulus vltimus.

GLOSSA VNA.

1 HIC articulus facultatem parti tribuit proſequendi appellationem, vel vt indicetur contumacia prout de iure communi, & communiter per ordinationes iudicatur. iſta materia latius tractata fuit ſupra in tractat. de contumacia & de defectu.

2 Notandum eſt, quòd ſi aliquis anticipauerit intra octo dies, anticipatio valebit, ſi appellans non renunciet appellationi intra octo dies, vt cenſuit Senatus anno 1522. die vltima Iulij. Si tamen pars poſt anticipationem renunciauerit intra diem octauum, vt poteſt, tunc anticipatio non valebit vt iudicauit Senatus anno 1527. die 5. Martij. & dixi ſupra tit. de app. artic. 15. finem his impono, gratias Deo agens immenſas. Amen. *Anticipatio ante octo dies an valeat.* *Areſtum.*

TRACTATVS

DE PRAESENTATIONIBVS.

Rub. Des preſentations.

CHARLES VII. *article* XXXVII.

Item, & quant aux preſentations, nous, en enſuyuant les ordonnonces de noz predeceſſeurs Roys de France, auons ordonné et ordonnons, que tous ceux qui auront affaire en parlement, ſeront preſentez dedans le premier iour, ou le ſecond au plus loing de la preſentation de leur bailliage ou ſeneſchaulcee: ou autrement, ſans nulle eſperance de grace, & ſans demãder default; ilz ne ſeront plus receus: ainçois ſeront tenuz pour purs defaillants, & ſera le default puis là enauant baillé à leur partie. Articulus primus.

IDEM, *article* XXXVIII.

Item, que ceux qui ſe preſenteront, facent ſpeciale preſentation en chaſcun bailliage ou ſeneſchaulcee, en laquelle ilz auront affaire, & s'ils ont affaire en diuers bailliages ou ſeneſchaulcees ou en vne ſeule, qu'en chaſcune preſentation, ilz facent eſcrire tous ceux, contre qu'ilz ſe preſenteront: ou autrement de tout le parlement ilz ne ſeront receus encontre aucun autre, que contre ceux, contre leſquelz ilz ſe ſeront preſentez.

IDEM *article* XXXIX.

Item, que toutes manieres de partie, ſelon ce qu'elles ſe ſeront preſentees, ſoient deliurees par l'ordre des preſentations, ſans nul aduantaige de donner audience à autre perſonne quelconque, ſelon l'ordre qu'ilz ſe ſeront preſentez: & bien ſe gardent les parties, qu'elles ſoient trouuees à l'huis de la chambre preſentes & garnies de leur conſeil, quand elles ſeront appellees. Car les parties preſentes ſeront tantoſt deliurees ſans delay, & ſi l'vne eſt preſente, & l'autre abſente, la preſente emportera deslors tel prouſfict, comme ſi elle ne ſe fuſt point preſentee, & ſi toutes les deux parties ſont defaillants, reuiennent à l'autre parlement, ſi la cour ne veoit qu'ilz l'euſſent faict en fraude d'aucune choſe, qui nous touchaſt, & ainſi ſe deliurera chaſcune baillie ou ſeneſchaulcee auant que commencer l'autre.

GLOSSA VNA.

Partes ſe debẽt ſingulis præſentare annis.

1 HIC ponitur quomodo, & quo tempore præſentare partes ſe debeant in parlamento, & ad hoc videodus eſt tex. & certum eſt quòd partes ſingulis annis ſe debent præſentare, alioqui interruptus erit proceſſus, vt ſupra dixi in primo tomo harum conſtitu. glo.5. in procem.

Præſentationis cuiuslibet ſalariũ.

2 Et quamuis ſingulis annis ſic debeant ſe partes præſentare, tamen non ſolent taxari niſi viginti ſolidi pro qualibet præſentatione, quia pars non adſtringitur venire pro hac præſentatiooe, ſed poterit in ſingulos annos mittere hos 20. ſolidos ad ſuum procuratorem, qui iſtam præſentationem facere poterit, & hoc ſeruatur in parlamen. Pariſ.

Proceſſus in ſcriptis uel uerbalis quis dicatur.

3 Intelligendus eſt iſte tex. quòd quis ſingulis annis ſe debet præſentare, ſiue agatur de proceſſu
4 in ſcriptis, ſiue de proceſſu verbali, vt pragmatici vocaot. † Et proceſſum in ſcriptis iotelligentes, ſi data ſit dilatio ad producendum, & audiendum ius, & ſi iudex dicat quòd partes produxerint coram eo, & quando iudex recitat ſe in ſententia multa inſtrumenta, & documenta vidiſſe, & hoc conſtat ex actis. ita eſt cooſtitutum in tit. *quelz procez ſont dicts par eſcript.* infra eodem. qui ex hoc erit expeditus. Etiam hoc fuit io iuridicis conuentibus declaratum, habitis apud Molinos anno 1540. die 10. Septembris propter frequentes dubitatiooes.

Areſtum.

5 Nec dicitur proceſſus in ſcriptis eò quòd ſcriptus eſt, veluti conſuetudo, quando eſt ſcripta, noo amittit oomen cooſuetudinis, nec ob hoc dicitur conſuetudo ius ſcriptum. §. ex oon ſcripto. de iure natu. in inſti. doct. in l. de quibus. ff de legib. & in prooe. feudo. ſic videtis io proceſſu dicto in ſcriptis, & hoc tendit ad declaratiooem ordinarioom Regiarum, quas vide inferius plenius in d. tit. *quelz procez ſont dictz par eſcript.* alia lector beneuole, ex tuo ſuppleas ingenio (poſtquam videris in ſtilo parla. titul. de præſenta. in parla. faciend. vbi fuſius hæc materia traditur in 1. parte, ne plura in re facili adducendo prolixitatis vitium incurram. Laus de iſtis Deo tribuatur.

Amen.

TRACT

TRACTATVS

DE LITERIS IMPETRATIS AD RENVNCIANDVM PROVOCATIONI, ET QVANDO QVIS AD ACQVIESCENDVM APPELLATIONI RECIPIATVR.

Des lettres des acquieſcemens,& quand lon eſt receu à acquieſcer.

LOYS XII. *article* XXXI. *des publiées* M. D. XII.

Item, que les lettres d'acquieſcement ſe preſenteront à la cour,& ſeront ſignifiees à la partie ſix iours apres l'impetration d'icelles, ſur peine d'eſtre decheu de l'effect d'icelles. Articulus primus.

GLOSSA VNA.

Renunciare & acquieſcere an differant.

1 QVAMVIS vulgò ſoleat dici, renũciare appellationi intra octo dies, acquieſcere verò poſtea, tamen Latinè renunciare quis appellationi dicitur, † ſiue ante octo dies renunciet, ſiue poſtea, etiam renunciare liti dicitur. in l. poſtquam liti de prædio motæ
2 renunciaſti. C. de pactis. vbi docto. dicunt cedere liti pro renunciare. prout multa ſcripſi in l. cedere diem. ff. de verb. ſignifi. ego pragmaticorum terminis vtar.

Literæ renunciationis appellationis quando ſint præſentandæ.

3 Statuitur hîc literas has ceſsionis prouocationis eſſe curiæ ſupremæ præſentandas,& non ſtatuit diem, ideo videtur in arbitrio impetrantis, dummodo eas pręſentet intra annum. c. plerunque. de reſcr. & aliàs ſecundum ſtylum & conſuetudinem curiæ, tamen hìc ſtatuit vt præſententur curiæ, & ſignificentur parti, intra ſex dies ab impetratione computandis: ergo quàm cito commodè fieri poteſt, debent curiæ præſentari. argu. c. quàm ſit. de elect. in 6. alioqui impetrans priuatur fructu & effectu illarum literarum, vt in tex.

Renũciatio eſt duplex quo ad appellationẽ.

4 Intellige quòd duplex eſt renunciatio appellationis, prima, quæ fit per literas, & de iſta loquitur iſte tex. & illæ literæ parlamento diriguntur, in quibus Rex permittit acquieſcere ſine emenda de gratia ſpeciali,& irritat appellationem, ac annullat mandatque conſiliariis vt appellantem recipiant ad acquieſcendum, & appellationem annullent, & hoc eſt quando appellatio in curia pendet.

Sententiæ à procuratoribus cum conſilio factæ, non poſſunt a partibus reuocari.

5 Altera eſt quæ fit conſultorum authoritate,& iſta non tractatur hîc, ſed debet pręſentari quàm
6 cito commode fieri poterit. argum. c. quam ſit. de elect. in 6. † Vnde anno 1539. die 6 Iunij fuit pronunciatum in Senatu, vt conuenta ſeu ſententiæ quas appunctamenta vocant inter procuratores partium,& aduocatos habita & expedita cum conſilio non poſſunt à partibus reuocari, & vt pragmatici dicunt, *ne ſont ſubiectz à deſadueu, ſinon qu'on allegue dol, mais lon pourra agir contre le procureur,* ſi ſit ſoluendo, alioqui contra partem,& iſta eliciuntur ex dictis gl. Bar. & doct. in l. 1. in fi. ff. quando appel. ſit.

7 Alioqui ſi quis non acquieſcat appellationi, omnia geſta contra eum valent, antequam denunciauerit parti,& ad impenſas tenetur, quouſque intimauerit ſe renunciare, ideo vtile eſt ſtatim poſt ceſsionem parti denunciare.

8 Aliquando etiam ſine literis curia parlamenti recipit aliquem ad acquieſcendum cùm ſua cauſa ibi tractatur, ſed tunc acquieſcens ſolet ad emendam condemnari non ordinariam, ſed ad quinque libras pro quolibet anno, quo in parlamento illa cauſa introducta fuit.

Acquieſcere procuratores quando poſsint. Areſtum.

9 Item ex ordinatione curiæ procurator poteſt acquieſcere, ſi conſilio aduocatorum ita viſum fuerit, vnde is qui reuocauerit procuratorem ſuum volentem ex conſultatorum authoritate acquieſcere, fuit condemnatus ad mulctam centum ſolidorum Pariſ. & quod etiam conſentiret renunciationi appellationis apud actuarium, ſeu Grapherium, prout conſilium dictauerat, & hoc anno 1538 die 25. Februar. vt ſcribitur in ſtylo parlamen. areſto 133. item quòd procurator.

10 † Et hoc modo plures expedirentur cauſæ, ſi partes hoc procurarent,& conſultorum authoritati crederent.

Heres an poſsit acquieſcere in vim literarum à defuncto impetratarum.

11 Si verò impetrans has literas moriatur antequam ope illarum acquieuerit, non poterit hæres acquieſcere in vim harum literarum, nec procurator, quia morte mandatis expirauit mandatum. l. eius qui. vbi Iaſ. ff. ſi certum peta. l. mandatum. C. manda. c. ſignificauit. de reſcrip. ita iudicauit Senatus anno 1519. die 9. Februar. Domi. Viellard.& Alligret poſtulantibus.

12 Intellige quòd appellationi cedens tenetur ſoluere expenſas & alia litis diſpendia, vt viſum eſt Senatui anno 1540 die ſeptima Ianuarij.

Acquieſcens in materia criminali ad expenſas tenetur.

13 Imò in materia criminali hic acquieſcens,tenetur nedum ad expenſas,ſed ad damna & intereſſe quouſque acquieuit,vt placuit Senatui contra do.de Borbo.anno 1519. die 14. Februarij, alia multa tractaui in tract.de appel.

LOYS XII. *article* LV. *des publiees* M.D.XII.

Articulus ſecundus.

Item, & ſi toſt qu'vn proces ſera ſur le bureau,nul ne ſera receu à acquieſcer:à ceſte cauſe deffendons à noſtre amé & feal chancellier,& autres ayants la garde de noz ſeaux, que doreſnauant ne baillent aucunes lettres d'acquieſcement ſinon que ceſte cauſe y ſoit,pourueu que le proces ne ſoit veu,conſulté ne iugé.

GLOSSA VNA.

Acquieſcẽs quando quis non recipiatur.

1 PRohiber ne quis appellans recipiatur ad acquieſcendum poſtquam lis iudicari cœpta eſt.& vt dicit tex *quand le proces eſt ſur le bureau* ideò præcipit cancellarius,ne aliquas literas renunciationis appellationis concedant,niſi apponatur clauſula,quod acquieſcere poſſit,prouiſo quòd proceſſus non fuerit viſus,conſultus, nec iudicatus:intellige à iudicibus illius cauſæ.ibi, *veu conſulté ne iugé.*

Acquieſcere quis non poteſt quando proceſſus uideri cœptus eſt.

2 Et ſic tres excipit caſus,primus eſt in quo non licet appellationi cedere, quando proceſſus eſt viſus,non prout quotidie videtur ab aduocatis,aut ab ipſis partibus, ſed vt mox dixi, quando vi-
3 ſus eſt à iudice ſeu à conſiliariis. ✝ Nam quando proceſſus viſus fuit, hoc fieret in iniuriam relatoris,qui diutius illum videndo dies noctéſque tranſegit inſomnes: & princep. in dubio non vult quicquam concedere in iniuriam alterius.l.2.§.meritò.ff ne quid in loco public.fiat.ca.quamuis.de reſcrip in 6.etiam labor conſiliariorum & iudicum eſſet vanus: & quando quis fortè audiret ſe malam obtinere cauſam,aut periculoſum fore euentum,tunc acquieſceret.

4 Idem ſi controuerſiæ enarrator(quem *raporteur*,vulgò vocamus)cauſam enucleauerit, & iam conſultores audierunt narrationem,iamque præſes ſententias conſiliariorum excipit, non poterit acquieſcere pars,ſed poteſt ei dici quod Imperator in l.2.C.de iur.& facti ignoran.ſera prece ſubuenhiri tibi deſyderas.

Producere poſt concluſionem quando pars poſſit.

5 Iſtud probatur quod poſt concluſionem in cauſa nil poteſt pars agere, quam vt dubium expectet litis euentum.ca cùm dilectus de fide inſtru.& concluſum in cauſa cenſetur quando renun-
6 ciatum eſt allegationibus iuris & facti.gl.ibidem. ✝ Si tamen partitus fuerit proceſſus,tunc altera pars poterit producere inſtrumentum cauſam omnino perimens, vt fuit concluſum in magna inquiſitionum camera in libro ſcriptum ſpecietum quem vocant.

7 Ideò poſt concluſionem non valent commiſsiones impetratæ,niſi de ea concluſione mentionem faciant reg cancel Iuno.

Iudicatus proceſſus quando dicetur.

8 Item *iugé*,dicit tex. quia ſi concluſum fuerit in parlamento reum condemnandum, & ſi breuiculus ſeu libellus condemnationis ſuper hoc fieri debet,licet nondum ſit peractus, tamen proceſſus iudicatus quoad hoc cenſetur,vt dicit tex.*iugé*.& probatur in l.2.C.de ſent. ex lib. recit. vbi not.idem eſſe in aliis iudicibus.

FRANCOYS, *article* XIIII. *des publiees* M. D. XXVIII.

Articulus tertius.

Item,aucun ne ſera receu en iugement à acquieſcer,ſoit par noz lettres,ou autrement, ſans payer l'amende à la diſcretion de noſtre dicte cour, en ayant egard au temps,que l'aßignation de ladicte cauſe ſera eſcheue en noſtredicte cour.

GLOSSA VNA.

Mulcta uolentium acquieſcere appellationi.

PRohibet ne quis in iudicio cedat appellationi, niſi mulctam ſoluat ad diſcretionem curiæ,ratione habita temporis,quo fuit introducta appellatio, & hodie dicanicis iſte text. eſt planus, quia curia ſolet condemnare ad quinque libras Pariſ.pro quolibet anno appellationis, vnde ſi appellaſſem ad curiam anno 38.& acquieſcere velim anno quadrageſimo teneor ſoluere mulctam decem librarum Pariſ.& omnes expenſas,quas appellatus probabit ſe in cauſa expoſuiſſe,vt dixi ſuperius tracta.de app.art.9.

Idem,

Idem, article XV.

Item, & quand la cauſe ſera miſe au rolle, huict iours apres la publication d'iceluy rolle ou que ladicte cauſe ſera appellee en iugement, aucun ne ſera receu à acquieſcer, ſoit par noz lettres, ou autrement, ſinon en payant l'amende, qui ſera arbitree par noſtredicte cour, eu egard au temps, que l'aßignation ſera eſcheue: & ſera tenu le procureur de l'appellant declairer le temps, que ladicte aßignation ſe areſcheue. Articulus quartus.

GLOSSA VNA.

IDEM ferè continet hic articulus ſicut præcedens.

1 Quæro an poßit hic tranſigere durante lite in curia? Reſpon. ſic, dummodo apponatur clauſula in tranſactione, ſaluo vel retento beneplacito curiæ, vt docet Maſuet. in ſua prac. rub. de iud. §. item ſæpè partes. & in ſtylo parlamen. titul. de modo proponendi. §. idem in cauſa. alioqui contra. *Tranſigi an poßit proceſſu in curia pendēte.*

2 † Nam poſtquam appellatio eſt Papæ præſentata, non poſſunt partes recedere ab ea, cap. quamuis. & capit. prouida. de electionib. in ſexto. alioqui illuderetur frequenter. capi. bonæ. 1. de poſtu. præla. cap. licet. de officio leg.

3 Et ſi facta fuerit ſic tranſactio, non poterit pars venire cōtra eam, donec curia declarauerit ſibi diſplicere. Ioan. Gallus. q. per areſta. q. 118. vidi pronunciari. †Licet olim nulla reciperetur tranſactio, niſi ex conſenſu curiæ priùs habito, hodie ſufficit vt non contradicat, & retinere eius beneplacitum vt hic.† *Areſtum.*

De hac materia plenè tractaui ſupra tract. de app. art. 15. ad ibi dicta lector beneuole, te reijcio, gratias de his Deo æterno agens. Amen.

DE SALARIIS TAXATIS PRO VISITATIONE PROCESSVS.

Des ſalaires & eſpices taxees pour la viſitation des proces.

LOYS XII. *article* LVII. *des premieres.*

Articulus primus.

Item, nous ordonnons que les iuges Royaux, ou leur lieutenants reſſortiſſants ſans moyen en noſdictes cours, qui ont accouſtumé de prendre aucune choſe pour la viſitation des proces, ne pourront prendre doreſnauant aucune choſe pour la viſitation d'iceux proces, qu'il ne ſoit enregiſtré par leurs greffiers, par les mains deſquels leſdits iuges pourront prendre ce qu'il leur ſera taxé raiſonnablement, en eſcriuant & ſignãt de leur main ſur le dictum, ce qui aura eſté taxé pour la viſitation. Et d'auantage nous ordonnons que leſdicts greffiers ſeront tenuz d'eſcrire, et ſigner ſur le reply de la ſentence, ce qui aura eſté taxé pour la cauſe deſſuſdicte.

Hodie extat ordinatio regia, ne conſiliarij recipiant quicquam extra ſtipendia: ſed ſunt remiſſi & negligentes multi, cùm nihil habeant. Ideo cenſerem ſtatuẽdum ſexcentas libras dandas conſiliariis tanquam pro groſſis fructibus: ſexcentas autem alias pro diſtributionibus: nempe vt qui proceſſus vſque ad illam ſummam expediuiſſet, hoc vel plus conſequeretur, & taxarentur ſalaria, & vt ſalaria non poſſent excedere ſummam 30. vel 40. librarum, & in fine viderentur proceſſus expediti per conſiliarios: & hoc daretur eis, & ita omnes eſſent diligentiſſimi, & ipſi compenſarentur, & negligentes nullam haberent diſtributionum penſionem, ſicut nec canonici abſentes. c. vnico, de cleric. non reſident. in 6.

GLOSSA VNA.

Contra munera acaptantes.

1 I S T E text. videtur contra ius, vt iudices poſſint aliquid recipere à partibus, inter quas ius reddunt. nam ſcribitur Iob ca. 15. ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.
2 † Et Thebis iudicum imagines viſuntur abſque manibus, & ſummi iudicis oculi conniuent, eò quòd iuſtitia nec muneribus capiatur, nec hominum vultu flectatur, vt alibi legiſſe memini:
3 † Vnde ſolebat quidam hos verſus ſcribere,

Munera pontifices ſubuertunt, munera Reges.
Munera ius ſtatuunt, deſtituúntque ſimul:
Munera peruertunt leges, decreta refellunt,
Euacuant patrum iura rigore ſuo.
Munera iudicij, libram moderantur, & ipſam
Protinus inflectunt, quò data penſa trahunt.
Omnia vincit amor, ſed amorem munera vincunt,
Excæcant oculos, præcipitántque gradus.
Munera ſi ceſſent, ceſſabunt iurgia, lites,
Mars cadit, & Veneris nullus amicus erit.
Munera ſi ceſſent, miſeris mortalibus vltra
Clamor, nec luctus, nec dolor vllus erit.

Iudices non debent capere munera.

4 Itaque poſtquam dona excæcant oculos iudicum. Eccleſiaſt. 20. ideo ipſi conſtanter ea recuſare debent. imò ſtatuit Vlpianus in l. ſolent. in fin. ff. de officio proconſul. & legat. ne donum, vel munus ipſe proconſul, vel qui in aliquo officio erit, accipiat, emátve quid, niſi victus quotidiani cauſa, quæ ad xenia iam non pertinent, ſed ad ea, quæ ad edilium accedunt vſum, nec xenia pro-

Annotatio ad l. ſolẽt. ff. de off. procon.

5 ducenda ſunt ad munerum qualitatem. † Et quamuis in quibuſdam libris legatur excedunt, ego tamen putarem legendum accedunt, vt non liceat iudici donum, vel munus accipere, niſi accedat ad vſum edilium, vt eſculentum, & poculentum, quia non licet recipere ea quæ excedunt vſum edilium, vt quę fortè paucis diebus non poſſent conſumi, veluti vinum, aut frumentum: (ſed tamen iſte intellectus non conuenit text. vt ibi ſetipſi plenius.) † Scitè Papa ſcribit in cap. ſtatutum. §. inſuper. de reſcriptis. in ſexto. vt gratis & cum omni puritate iudicium procedat, nullus

iudex

iudex munu ,vel quicquid aliud à partibus recipere prǫſumat,niſi forſan eſculentum,& poculen-
7 tum mera liberalitate oblatum, quod paucis conſumi poſsit diebus. † Nam dicit Caſſador. lib.6.varia.epiſtol.21.paria eſſe iuſtitiam vendere,& ſymoniam committere.cap.accepimus. in fin. de purga.canoni.imò grauius eſt vendere iuſtitiam, quàm præbendam:quia Chriſtus eſt iuſtitia. cap.exiſtimant.11.quæſt.3.& culpa tanto grauior eſt,quanto res in qua culpa committitur eſt ſanctior:vt ait diuus Bernard. quem refert Lucas de Penna, in l.prima.col.19. C.de deſert.lib.12.cum vendere prǫbendam,& beneficia, ioter cætera crimina grauius reputetur, quia omnia crimina ad comparationem Symoniacæ hereſis,quaſi pro nihilo reputantur.c.fi.1.q.7.Sic vẽdere iuſtitiam,id eſt Chriſtum, qui eſt iuſtitia, grauius erit, quàm beneficium vendere. Et per hoc expeditus quoque erit titulus,infrà, *des dons & promeſſes pour corrompre iuſtice*, & ſic iudex vendens iuſtitiam poteſt vocari Symoniacus Hǫreticus.

Vendere iuſtitiam grauius eſt quã vendere beneficiã.

8 Ideo Peſcennius niger conſiliariis addidit ſalaria ne grauarent eos,quibus aſsidebant, dicens iudicem nec dare debere,nec accipere. Plutarch.in Apophtheg.vtinam hoc exemplum imitentur hi,qui vendentes officia ſpoliant iudicem,aſſeſſoribus interim raptò viuendum eſt.ibidem.

Apophtbegma quotidianum.

9 Et ordinarij officiales prius debent habere ſtipendia,quàm extraordinarij,vt ſtatuit Ludouic. xj. anno 1467.die 6.Februarij:vt patet in lib.ordina.Lndo.ſol.148.

10 Verùm eo tempore quo nnn ſeruiũt, ſalarium habere non merentur.l.Seio.ff. de annuis lega. & in l.diem functo.de officio aſſeſſor. Antooius Capit. deciſio.125. in deciſio.Neapoli. quia propter ſeruitium, vel officium datur etiam beneficium cap.fina. de reſcript.in 6. qui ergo non dicit horas, prout officium eccleſiaſticorum exigit, non lucratur fructus beneficij, ſed ad eorum reſtitutionem tenetur,vt alibi ſcripſi.

Officiales an cõſequantur ſalaria temporis eius quo non ſeruierunt.

11 Super hoc tres facerem caſus.Primus eſt,quòd officium iuſtitiæ emi non debet,& emens Symoniacus eſt:vt ſuprà dixi, & in auth.vt iudic.ſine quoquo ſuffrag.gl.io l.2.C.de murilegul.lib.11. Benedict.in repet.cap.Raynutius.in verbo,duas babens filias.de teſtamen.

Ius dicentis officium emi non debet.

12 Secundus caſus eſt, non licet iudici dare pecuniam, etiam in cauſa iuſta,vt ipſe in mei fauorem ſuam proferat ſententiam,ſic enim iudex corrumpi videretur.l.2.in fin.ff.de condict.ob turp. cauſ.quia non licet iudici iuſtum vendere iudicium,quamuis liceat aduocato iuſtum vendere patrocinium, & Iureconſulto conſilium.cap.oon licet.11.quæſt.3. & cap.fin.14.quæſt.5. & toto tit.de pœna iudic.qui malè iudica.{Hodie ſuper hoc facta eſt ordinatio Henric.ne conſiliarij quicquam à partibus recipiant.}

Iudici non licet capere pecunias.

13 Tertius caſus eſt,licere iudici iuſta non habenti aliunde ſtipendia, pro labore aliquid recipere, tam ad labotis compenſationem, quàm vt honeſtè pro ſua dignitate viuat.cap.cum ab omni. de vita & honeſtate cler.dicto cap.ſtatutum. §.inſuper. de reſcript.in 6. & ſic pro viſitatione proceſſus id, quod ei taxabitur,iure poterit acciperere.gloſſ.in dicto cap.non licet. Et Anitus Archemeonis fuit primus, qui Atbenis iudicibus pecuniam dedit,autbore Plutarcho in vitis illuſtrium virorum.

Iudici quãdo liceat capere pecunias.

Quis primus iudicibus pecuniã dedit.

14 Itaque cum magiſtratus regni iuſta non habeant pro authoritate ſtipendia,vt commodè viuant,& ne in miſeram cadant mendicitatem,ſalaria pro viſitatione proceſſus, & relatione recipere permittitur eis : & de hoc loquitur hæc præſens ordinatio , quæ per iſta ſatis videtur intelligi poſſe.{Et Carolus vj.cum ante eum magna data eſſenr ſtipendia his conſiliariis,ipſe reuocauit, ea tantum dari voluit bis,qui 20.ſeruierant annis in d. parlamento anno 1405.ob id compulſi ab eo tempore fuerunt conſiliarij accipere aliquam pecuniam pro relatione proceſſus,alioqui fame periſſent : an liceat habenti ſalarium aliquid recipere, abunde tractat Paul.Turrenti. in ſua diſputa. incipien.Rex Aragonum.in 4.dubio.}

15 Requiſita tamen aliquot in hoc tex.ſubnectere non pigebit.primum, quòd ſit iudex Regius, vel eius locum tenens,ibi,*iuges Royaux ou leurs lieutenans*,idem tamen putarem in aliis,cum eadem ſit ratio in cæteris,& ſic eadem iuris diſpoſitio.l.illud.ff.ad legem Aquil.

Requiſita in hac ordinatione.

16 Secundò quòd ſint iudices immediati ad curiam ſupremam,& ſic quòd præſidiales ſint prouinciarum iudices, vt ſunt Seneſchalli Baillivi,&c. non primæ inſtantiæ , quos vulgò præpoſitos vocamus. ibi , *reſortiſſans ſans moyen en noſdictes cours.* Secus ergo in aliis , quia de vno dicens , de
17 aliis negat.l.cum prætor.ff.de iudic. † Tamen cum eadem ſit æquitas, idem quoque erit.gl. in auth.quas actiones.C.de ſacroſanctis eccle.etiam hodie hi recipiunt.

18 Tertiò requiritur quòd illi iudices ſint conſueti accipere, ibi , *qui ont accouſtumé de prendre aucune choſe.* Nam interdum conſuetudo facit licitum, quod alias erat illicitum.cap.denique.4.diſt. & iſta eſt conſuetudo generalis Regni Franciæ, tam in iudicibus eccleſiaſticis , quàm in ſecularibus,vt pro viſitatione proceſſus pecuniam accipiant.

Conſuetudo facit licitũ.

19 Quartò,quòd ſint conſueti accipere cauſa viſitandi proceſſum:ſecus ergo ſi alia ratione,ibi, *pour la viſitation d'iceux proces*, & ſic pro mercede laboris impenſi, nam ſi vt iniuſtitiã facerent, vel adminiſtrarent , non valeret : vt in l.1.& per totum.C. de pœna iudic.qui malè iudica. & vt ſuperius diſtinxi.l.1.§.ſed & conſtitutio.ff.de calumn.

20 Quintò,requiritur illud,quod ita iudex accipit,fuiſſe taxatum. ibi, *ce qui aura eſté taxé pour la viſitation* , ergo ſua authoritate capere non poteſt, quia fortè malo auiditatis animo poſſet metas excedere in exigendo, vt notarij.cap.ſtatutum.§.notarium.de reſcrip.in 6. vel fortè plus acciperet ab vno,quàm ab alio.

Iudex non vltra taxã accipiat.

Taxatio æqua debet eſſe.

21 Sextò, quòd illa taxatio ſit rationi conſona,ibi, *ce qui aura eſté taxé raiſonnablement*, extirpandum eſt quod ratiooe caret.c.cor epiſcopi.68.diſtinctio. nam interdum immenſum taxaretur ſalarium ſpe compenſationis vni, vt poſtea ille communicet aliis,vel vt ipſe taxet(ſi quando ferat occaſio)ſimile ſalarium.

Regeſta & ſignata ſit taxatio.

22 Septimò,requiritur, quod illa taxatio ſcribatur in regeſto, & ſignetur, *en eſcriuant & ſignant de leur main ſur le dictum*. Nam quidam annooarij iudices plus iuſto recipiuot, & taxaot, & quaſi harpyiæ omnia rapere vellent.

23 Octauò, quod actuarius ſeu graphetius ſcribat io breuiculo ſententiæ, quod taxatum fuerit ſalarium,ibi, *& d'auantage &c.*vt poſtea iudices curiarum ſupremarum hanc immenſam taxationem reformare poſsint,ſi viſum eis fuerit.

Actuarius non pars ſportulas dat iudici.

24 Nonò, quod iudices hoc ſalarium taxatum ab actuario recipiant, & non à parte:nam pars tradet graphetio,& demum ipſe iudici,ibi,*par les mains deſquels leſdicts iuges pourront prendre ce qui leur ſera taxé raiſonnablement*, alioqui pars poſſet magnam ſummam dare, quæ poſtea non veoiret in taxationem:vt igitur hæc taxatio parti computetur, neceſſarium eſt ſic fieri,& non niſi his obſeruatis poſſuot iudices aliquid à litigantibus exigere.

IDEM, *article* XLIIII. *des publiées* M. D. XII.

Articulus ſecundus.

Item, & ainſi qu'auons entendu, quand aucun rapporte quelque proces es cours deſdits ſeneſchaux,baillifs & autres iuges du reſſort de Tholouſe, & les eſpices luy ſont taxees,ceux contre leſquels la ſentence eſt donnee,qui doiuent payer leſdictes eſpices,ou partie d'icelles,ſe portent pour appellans tant du principal, que deſdictes eſpices & taxation d'icelles, pour empeſcher que ledict rapporteur ne ſoit payé deſdictes eſpices, & pour coulourer leur dict appel,dient qu'elles ſont trop exceßiuement taxees: Au moyen de quoy pluſieurs gens de bien ne veulent prendre la charge de rapporter aucuns proces,doutans eſtre fruſtrez de leurſdictes eſpices: Nous voulons & ordonnons que quand aucun appellera deſormais de la taxe deſdictes eſpices, diſant qu'elles ont eſté trop exceßiuement taxees, ou autrement, que nonobſtant quelconques appellations releuees ou à releuer, & ſans preiudice d'icelles inhibitions faictes par vertu du releſuement en cas d'appel,que leſdictes eſpices ſoyent payees: & celuy ſur lequel elles ſeront taxees, ſera contrainct à ce faire:ſauf toutesfois à recouurer par luy ce qui ſeroit dict en fin de cauſe auoir eſté exceßiuement taxé.

GLOSSA VNA.

Sportulæ ſeu honoraria cur ſpecies gallicè uocentur.

HIC vocat ſpecies hoooraria iudicum,quia inſtar ſpecierum acuunt,& olim tanquam ſpecies gratis offerebantur,& quia modicè ſpecies ſufficiunt edulijs,& obſooiis, ita & modica ſalaria pro his taxari debent ſportulis,cùm iudices alia habeant ſalaria.docto. in l.1.C.de ſportu.& io l.vna.C.de ſuffrag.

2 Tameo quidam hodie annonarij iudices plures aureos ſportulares exigunt, quos vix Midas perſoluere poſſet,oec duo quidem Aegyptij ſufferre,ob id pauperes reddunt litigantes:vt eſt text. in auth.vt differ.iudic.colla.9.quos acerrimè deberent caſtigare ſupremæ curiæ iudices.

Sportulæ præſolutæ quido poſſint repeti à colitigante.

3 Aduertendum eſt, quòd ſi pro areſto interlocutorio pars ſportulas ſeu ſpecies perſoluerit, earum dimidiam partem exigere poterit ab aduerſario, ſi commune erat areſtum, & in vtriuſque vtilitatem,quamobrem dabuntur executoriales literæ ſolueoti contra partem aduerſam.

Areſtum.

4 Si verò in areſto fuerit dictum ſine expenſis tam cauſæ principalis, quàm appellationis, tunc is qui perſoluerit dicta honoraria,& ſpecies,poterit à collitigaote repetere pro ea parte, qua commodum ex areſto ſentit,quod relinquitur diſcretioni eius cameræ,in qua prolatum fuit areſtum, ita fuit concluſum anno 1544. die 26.Iunij io parlamento. Alia hìc ooo addam,cùm hæc non ſint magni emolumenti,& hodie ſunt iſta correcta per conſti. Heorici moderni,ad quam nuoc te reiicio.

Beoedictus ſit Deus in ſecula,

Amen.

TRACT.

TRACTATVS

DE ARESTIS ET OPPONENTIBVS CONTRA EA.

Des arreſts & des oppoſans contre iceux.

FRANCOYS, *article* CVIII. *des publiees* M.D.XXXIX.

Que les tiers oppoſans contre les arreſts de noz cours ſouueraines.

Articulus primus.

GLOSSA PRIMA.

1 SCIENDVM eſt areſtum eſſe vocabulum gallicum,ſignificans
ſententiam ſupremæ curiæ incorruptam,& inuiolabilem:vt docui
in tracta.vt contractus & alij actus gallicis concipiantur verbis, in
ſecundo tomu commenta. harum conſti. ipſa enim curia iudicat,
ſicut princeps eſſet iudicaturus. l. vnica. ff. de offic.præfect.præto.
Ideo non licet venire contra areſta curiæ , ſed ea cuſtodire omnes
tenentur,tanquam ſacroſancta,nec ab eis eſt recedendum,nec qui-
2 dem appellandum.l.1.ff.à quib.appel.non lic. † Sed aduertendum
eſt,cùm dicitur hic in text.opponi contra areſtum, intelligendum
eſt loqui contra executionem areſti , vt infrà fuſius declarabimus,
& quamuis Budæus in annota.in pandect. vtatur verbo intercede-
re pro opponere, tamen quia Iuriſconſulti non ſunt vſi,ſaltem non memini me apud eos legiſſe,
ſed verbo interponere & opponere.l.2.ff.de except. vt ſcripſi in tit.de verb.ſignifi.ideo nos termi-
nis Iuriſconſult.vtimur,& dicanicorum,cùm in forenſi verſemur iudicio:generale autem eſt ver-
bum opponere , & magis frequens. Licet variis modis cognoſcatur contra areſta,quæ tractaui in
tract.de literis ciuilibu, in 1.tomo commenta.in has conſti.reg.& ſcripſi in tract.de reſcript.art.7.
in 2.tomo commenta.curiam ſeptem modis de cauſis poſſe cognoſcere,ſed hic additur alius mo-
3 dus,videlicet per oppoſitionem. † Nam ſi opponat tertius cõtra areſtum,audiri debebit,quia
areſtum latum inter aliquos , non debet prodeſſe nec nocere tertio , ſicut res inter alios acta aliis
non nocet,neq; prodeſt.l.quia.ff.de iureiur.& in rubr.res inter alios acta.quia non debet alteri per
alterum iniqua conditio inferri.l.non debet.ff.de regu.iuris.non cenſetur enim eſſe latum contra
inauditum,quare auditi denuo opponens debet.l.cum quæritur.cum l.ſeq.ff.de excep. rei iudica-
tæ.nam Imperator ſtatuit his verbis, ea quæ ſtatuuntur aduerſus abſentes,non per contumaciam,
ſed denunciationibus nequaquam ex more conuentos,iudicatæ rei firmitatem non obtinere cer-
4 tum eſt.l.ea quę.C.quomodo & quando iudex. † Si ergo non valeat areſtum contra inaudi-
tum,neceſſe eſt vt is poſtea audiatur : ideo per oppoſitionem ſenatus eum audiet, licet non ſoleat
iudicta cauſa ſenatus areſtum proferre,quòd ſi fecerit,is qui prætendit intereſſe interponere debe-
bit, & illud areſtum ei non nocebit , niſi poſtea declaretur executorium contra illum , vt fieri ſo-
5 let. † Imò etiam gloſ.in d.l.ea.dicit areſtum non valere pro abſente non citato, quia res inter
alius acta,nec nocet nec prodeſt,per totum illum titulum,& definiri nõ poteſt contra partem in-
auditam.l.de vnoquoque. & ibi Hippol.nu.34.in octaua ampliatione.ff.de re iudic.multa in prę-
fatio.adduxi in tit.de citatio.ſuprà.videte text.& ibi doct.in l.furioſo.ff.de re iudic.& l.non eo mi-
6 nus.C.de procur. † Prætereà dicebat Menander Græcus,qui prius condemnauerit,quàm cau-
ſam luculenter audierit, is malus eſt,quia malè credidit : ideo ne iniuria fiat ei, qui non fuit audi-
tus, poterit ipſe per oppoſitionem ſibi prouidere, & ex hoc articulo, tanquam ex equo Troiano
magna circa practicam vbertas nobis naſcitur circa opponentes.

Areſtum eſt ſententia ſupremæ curiæ.

Interponere pro opponere Iureconſultorum eſt, intercedere Budæi opponere generaliter.

Tertius opponit ſe contra areſti executionē.

Areſtũ contra inauditũ non valet.

Abſenti nõ citato dictũ areſtum an valeat.

7 In hac materia oppoſitionum tres caſus traditi ſunt a Bartol.in l.ſi perluſorio.ff. de appel.qui
præcipuè declarant totam hanc materiam.Primus caſus eſt,quia interdum tertius impedit ne cau-
ſam, quam alius incœpit ,agat, ſeu defendat, & ſi ſua principaliter intereſt, quia fortè eſt emptor,
alius venditor, poterit ipſe agere ante litis conteſtationem,& alteri defendere, ne agat.l.ſæpe.ff.de
re iudic.l Titia.ff.ſolu.matri.ſi poſt litem conteſtatam veniat,quam ſciuit, & tunc poterit aſsiſte-
re agenti,ſed vt agat,non poterit impedire.l.ſolutionem.ff.de ſolutionibus.de quo ſcripſi in tract.
de ſenten.prouiſ.in primo tomo harum conſtitu.

Tertius tripliciter ſe opponit.

8 Secundus caſus , ſi tertius veniat, vt aſsiſtat , quod etiam tribus modis fieri poteſt, vel vt aſsi-
ſtat , ne fiat colluſio.l.ſi ſuſpecta. ff.de inofficio.teſtament. Secundò vt cauſam adiuuet ad victo-
riam , tunc is poterit aſsiſtere, & alia facere , quæ poſſet pars principalis.l.ſi parentes.& l.ſequent.
C.de euictionib.clemen.conſtitutionem. vbi Docto. de electionib. Vnde intra dilationem teſtes
producere poterit , quos pars non produxit. gloſſ.in dicta l. ſi ſuſpecta. in princip. & l. principa-
liter. 2. C. de libera. cauſ. vbi Bald. in authen. nunc ſi hæres. C. de litigioſis. ideo ſi præcluſa ſit

Adiungere ſe poteſt tertius liti iam motæ tripliciter.

via probandi principali, ita & tertio. c. cùm ſuper. vbi doctor, de re iudic. Tertiò poterit aſsiſtere quis, aſſumendo in ſe litem, cum ad eum ſpectet, principaliter d. l. ſæpè & l. 2. C. vbi in rem action. Anto. Butr. & alij, in cap. cum ſuper. de re iudic. facit l. ſi actor. ff. de procur. quia non debet alterius colluſione, aut inertia alterius ius corrumpi. l. ſi pariter. C. de liberali cauſa.

Tertius in eodem ſtatu recipitur in quo inenitur proceſſus.

9 Itaque hic tertius debet in eo ſtatu ſine retardatione proceſſus recipi, in quo lis eſt, nec debet renouari proceſſus. Bal. in dicta auth. nunc ſi hæres. in fin. & Alex. conſil. 82. in cauſa. in fi. vol. 1. poſt Bart. & Imol. in l. à ſententia. ff. de appel.

Ineptus proceſſus nõ adiuuatur adiunctione tertij.

10 Si tamen proceſſus ſit ineptus, tertius non poterit illum ad aptitudinem reducere, nec eum proſequi, vtor verbis. Bald. in dict. authen. nunc ſi hæres. col. fin. C. de litigioſ. per clem. conſtitutionem. de elect.

Competens ſit iudex qui alias erat incompetens quo ad tertium opponentem.

11 Et quamuis ille iudex non fuiſſet competens quo ad tertium, tamen ratione oppoſitionis incidentis erit competens, per ca. ſuper eod. de offi. deleg. l. à diuo Pio. §. ſi ſuper. ff. de re iudic. Anch. conſil. 183. pro clariori. colum. prima. facit l. quoties. C. de iudic. niſi quis opponeret contra literas debitis, tunc remitteretur opponens ad ſuum ordinarium: vt docet Maſuer. in titul. de remi. §. item ſi virtute. nume. 3. in praxi, ſcripſi in tract. de liter. oblig. artic. 1. glo. oppoſitionis in 1. tomo horum commenta. in conſti. reg.

Inauditus opponit & ante & poſt areſtum.

12 Et ſic poterit quis, non ſolùm opponere ante areſtum latum, ſi probet ſua intereſſe, ſed etiam poſt latum, quando non fuit auditus. l. 1. C. de iuris & facti ignora. l. ſi rem. §. quolibet. ff. de euictio. quia vbi lex non præſtituit tempus, ſufficit quolibet tempore. l. qui fundum. ff. de contrahen. empti. l. in venditione. §. de tempore. de bonis authorit. iudi. poſsiden. Bart. in l. 1. per illum tex. ff. de luſu aleæ & aleato. Roman. conſil. 340. circa fi. col. 1. & Iaſon. in l. Gallus. §. videndum. in princ. ff. de liber. & poſthu.

13 Si quis tamen ſciat ſuam agi cauſam, vel intereſſe, debet ſe opponere ante areſtum, vel ſententiam, alioqui poſtea non audietur. d. l. ſi parentes. C. de euictio. Bar. in l. ſi proluſorio. §. 1. ff. de appe. Ancha. in clem. conſtitutionem. de electio. Fely. in c. cùm ſuper. de re iudic.

Acta nocēt tertio qui præſciuerat cauſam agi.

14 Ex quo infertur, quòd acta geſta inter alios præiudicant tertio, ſi ipſe ſciuit cauſam agi. d. l. ſæpè. ff. de re iudica. ſecus ſi ignorauerit, quia tunc etiam poſt dilationem poterit teſtes producere, & omnia agere, quæ ad ſuum ſpectant commodum. Bartol. in dict. l. ſi proluſorio. Matth. deciſio. Neapol. 235. an tertius. niſi reus procuraſſet & quæſiuiſſet malitioſè aliquem tertium ignorantem. c. 2. in fi. vt lit. penden. in 6.

Publicatis atteſtationibus an producantur teſtes.

15 Etiam hic tertius ignorans cauſam agi publicatis atteſtationibus, poterit ſuper eiſdem articu. producere teſtes, licet principaliter non. c. fraternitatis. de teſtib. clem. 2. illo titu. Barto. in l. ſi proluſorio. §. 1. ff. de appel. quia ſicut ignoranti acta non præiudicant, ita nec publicatio, quia non cenſetur facta quo ad tertium. Panor. & Fely. in dicto c. veniens. 2. de teſtib.

Teſtes vltra decem quando tertius producere poſſit.

16 Imò etiam tertius poterit producere teſtes, ſi principalis decem produxerit, quamuis lege Regia prohibitum ſit vltra decem teſtes ſuper vno facto producere, quia intelligitur quo ad vnam perſonam, & vnum factum: vt in tracta. de teſtibus, ſupra dictum fuit. facit cap. conſtitutus. de teſtibus.

Tranſactione facta tertius non deſinit proſequi.

17 Fortius ſi primus trangeſerit vel inſtantiæ renunciauerit, poterit tertius cauſam proſequi. l. à ſententia. §. idemque reſcripſit. ff. de appel. multo magis interponere.

Executio an impediri poſsit per tertium appellantem.

18 Tertius caſus eſt, quando poſt ſententiam tertius venit ad impediendum executionem ſententiæ, & tunc intra tempus veniens appellare poterit. l. à ſententia. ff. de app. vel ante executionem factam ſe opponere, vt hic dicitur: vnde ſcribit Io. Ferra. in ſua praxi in forma exec. ſent. defini. his verbis: labor eſt obtinere ſententiam, ſed grauius eſt illam executioni demandare, nam per cauillo ſas perſonas multa opponuntur contra executionem.

Opponere is contra quem latum eſt areſtum an poſsit.

19 Opponit interdum is, contra quem latum eſt areſtum in executione, & non auditur. l. 1. & 2. C. de execu. rei iudica. niſi fortè dubium areſtum fuerit, vt pote ſi quis condemnatus fuerit ad fructus, quos liquidare oportet, & tunc ſi executor vult exequi non facta liquidatione, opponi ſolet contra areſtum, etiam ab illo contra quem latum eſt: vt alibi dixi in tracta. de ſenten. exec. & art. 1. de liter. oblig. in 1. tomo commenta. in has conſti. reg.

20 Item poſt annum auditur etiam is, contra quem latum eſt, opponens contra areſti executionem, teſte Maſuer. in titu. de execu. §. item contra areſtum. nu. 36. ſcripſi alios caſus in tracta. excep. in exceptionibus quæ opponuntur in executione. {Vide quæ ſcripſi in tract. de literis ciuilib. in glo. vlti. in 1. tomo horum commenta.}

Tertius opponens iure & quando iure ſe opponere dicatur.

21 Interdum opponit tertius, contra quem areſtum expreſsè latum non eſt, & de hac oppoſitione loquitur iſte tex. nempè ſi iure opponat, quod iure factum eſt, pœnam non meretur, ſed opponens obtinebit. l. Gracchus. C. ad leg. Iul. de adul. ſi verò perperam opponat inferius docet iſte tex. punietur & mulctabitur.

22 Sed qoando iure opponere dicatur? Reſp. ſic agatur de ſententia prolata in actione in rem, ſi res à nullo poſsidebatur, vtpote quia res erat vacans, vt hæreditas, præbenda, & tunc opponens impedit executionnem. l. ſi. C. de edict. diui Adria. tol. ſi verò res erat poſſeſſa à tertio, & tunc oppoſitio tertij impedit executionem. l. ob maritorum. C. ne vxor pro mari. & dict. l. ſæpe. ſi autem tertius non poſsideret rem, ſed condemnatus, oppoſitio tertij hoc caſu non impediet executionem cautione præſtita: iuxta l. ſi is à quo. ff. de rei vend. vt inferius dicam.

23 Si verò executio fiat in actione perſonali, vtpote in locato, mutuo, & aliis, tertius opponens impediet executionem, & ſummariè & de plano tractari hæc oppoſitio debebit. l. à diuo Pio. §. ſi ſuper. ff. de re iudic. vbi Bart. & alij.

Summariè tractāda eſt oppoſitio.

24 Sed quæ ſunt illa, quæ poſſunt opponi in executione? Reſpond. exceptiones ortæ poſt ſententiam interponi poterunt.

Exceptiones quæ poſſunt opponi in executione.

25 Illæ verò quæ competebant ante ſententiam minimè, nam exceptiones peremptoriæ ante ſententiam opponi debent. l. peremptorias. C. ſenten. reſcin. non poſſe. cap. exceptionem. de excep. quod limitatur in quibuſdam caſibus ibidem deſcriptis. & in l. 1. C. de iur. & facti ignoran. quos amplè in tracta. excep tractaui, & ſi pars vellet ſtare iuramento victoris, non tenetur iurare, per l. in contractibus. §. illo. & gloſſ. in l. generaliter. C. de non numer. pecu. quia poſt probationem non tenetur quis ſubire iuramentum, quod in locum probationis ſuccedit, nec valeret in hoc conſuetudo. cap. 2. de proba. vide tamen quæ dixi in artic. 1. glo. 11. de liter. oblig. primo tomo commenta. ad has conſti.

26 Decem effectus oppoſitionis ſcripſi in tracta. de ſenten. prouiſ. art. 3. glo. 9. in dict. primo tomo conſtit. Reg.

¶Statuit tamen Caro. vj. ne executio arreſtorum impediatur per literas Regias, quominus executioni demandentur, anno 1389. die 15. Auguſt. fol. 134. in lib. antiq. conſtitu. Pariſi.

S'ils ſont deboutez de leurs oppoſitions.

GLOSSA II.

1 EX hoc tex. colligitur, quòd opponens reiici debet à ſua oppoſitione, quando ius non habebat, opponendi ius habere cenſetur, ſi res de qua agitur ſit ſua, vel aliquod ius in ea habeat, ſeu intereſſe ſua putauerit. d. l. ſæpe. & l. à diuo Pio. §. ſi ſuper. ff. de re iudic.

Ius opponendi quando quis habere cenſeatur.

2 Et tunc is audiri debet ignorans, etiam ſi tres latæ eſſent ſententiæ conformes contra alium. Cardin. & alij, in dicta clemen. 1. de re iudic. quia non cenſentur latæ contra inauditum tertium, ideò is audiri debet. Felyn. in c. veniens. 2. in 3. notab. de teſtibus.

Sentētijs etiam tribus latis poteſt tertius ſe opponere.

3 Vnde ſententia alimentorum & alia prouiſionalis & executoria, non erit executoria contra tertium inauditum. d. l. à diuo Pio. §. ſi ſuper. Felyn. in 2. notab. in dict. c. veniens. ſcripſi in tract. de ſenten. prouiſ. articul. 1. & recredentia contra vnum lata, non dabitur executioni contra tertium: vt ſcripſi in art. 1. de ſenten. execu. in primo tomo conſti. Reg.

Executoria quamuis ſit ſententia nō eſt exequēda cōtra tertium.

4 Imò ſi iudex præciperet, vel apparitor huic tertio, vt ſolueret in vim ſententiæ contra alium latæ, perperam ageret, & poſſet hîc tertius appellare: vt cenſuit Senatus contra officialem Lugdunenſ. qui ſic iudicauerat, & præceperat anno 1534. die 17. Aprilis.

Apparitori ſententia nil poteſt in tertium.

5 Sed ſi quis ſe opponat contra ſententiam non executoriam, & executor pronunciet eam data cautione executoriam, ſi is tertius appellet, non fiet executio contra illum, ſed debet recipi ad concludendum in cauſa appellationis, ſicut in proceſſu in ſcriptis, quia non eſt lata ſententia in cauſa principali contra eum, & ita iudicauit Senatus anno 1521. die 2. Decembris, ex appellatione emiſſa à domino Ludouico Regnier conſiliario & executore ad hoc commiſſo, quod eſt notandum.

Executio contra tertium appellantem non fit.

6 Et ſic notandum eſt, quòd ſi quis ſe opponat contra ſententiam executoriam coram mero executore, id eſt apparitore, tunc non obſtante oppoſitione ſententia exequetur: vt ſcripſi art. 1. tracta. de liter. obliga. ſed ſi pars appellet ab executione, propter reuerentiam appellationis, viator debet ſubſiſtere: vt ibidem abunde ſcripſi.

Praxis oppoſitionis cōtra tertium.

7 Si verò obligatio non ſit executoria, & quis opponat coram apparitore, is debet dicere diem opponenti, ad dicendum cauſas oppoſitionis coram iudice, à quo emanauit ſententia, vel executio.

8 Si autem quis opponat coram conſiliario, aut alio habente iuriſditionem, tunc is de cauſa oppoſitionis cognoſcet, & partes audiet. c. de cætero. de re iudic. & hîc interdum refert curię, poſtquam partes audiuerit, & curia ſuper ipſa oppoſitione ſtatuit, & tunc non appellatur: ſecus quando conſiliarius datus executor aliquid ſtatuit.

9 Sed dubium eſt, an audiri poſſit opponens, ſi denuo agere velit, poſtquam fuerit reiectus à ſua oppoſitione? Reſpon. non, ſi plenè eſt de oppoſitione cognitum, ſecus ſi ſummariè, & per modum prouiſionis aliquid fuerit pronunciatum. l. ſi autem. in fin. ff. de nego. geſt. l. quod in diem. in fin. de compen. vel poterit opponens repulſus à iudice inferiore appellare, per l. à ſententia. ff. de appel. Petr. de Ferra. in forma exec. ſenten. definit. verſic. ſed pone quod apparente contradictore.

Opponēs reiectus an repetere poſſit ſuā exceptionem.

10 † Non poterit iudex ſecularis cognoſcere de nullitate ſententiæ iudicis eccleſiaſtici, nec è contrario, per text. in c. fin. de excep. lib. 6. & an executor poſſit de nullitate ſententiæ cognoſcere. vide text. in cap. de cætero. vbi Panor. & Felyn. abundè tractant de re iudic. Franciſ. Marc. deciſio. Delphi. 29. in ſecunda parte.

Iudex ſecularis an à nullitate ſententiæ eccleſiaſtici cognoſcere poſſit vel econtra.

Seruus

Seront condamnez enuers nous en l'amende ordinaire du fol appel.

GLOSSA III.

Temerè opponens contra areſta ad ſexaginta libras mulctatur.

1 ISTE articulus extendit pœnam temerè appellantis, ad temerè opponentem contra areſtum ſupremæ curiæ, quod debet incorruptum inuiolatúmque permanere, ſi tamen quidam ſtolidus oppouat contra illud, ad ſexaginta libras condemnari debet, ſi dictum fuerit perperam oppoſuiſſe, vel reiectus fuerit à cauſis oppoſitionis, & fuerit dictum areſtum executorium non obſtantibus allegatis in contrarium, hoc eſt maximè ſtatutum propter curiæ ſupremæ reuerentiam, & vt malitia opponentium præcludatur, qui ſolebant paſsim contra areſta opponere, & vt via litigandi ſine cauſa tollatur, & ne areſta illuſoria fiant.l.ſi prætor.ff.de iudic.

Appellãs temere nõ incidit ipſo iure in mulctam.

2 Sed an requiratur condemnatio huius mulctæ? Reſpond.requiri, & mulctæ declaratio debet per iudicem fieri, per c.cùm ſecundũ leges.de hæretic.in ſexto.nã quãuis hæc Regia lex imponat pœnam, vult tamen vt condemnentur temerè opponentes per iudicem. ita probat iſte text. ibi, *ſeront condamnez*, ergo requiritur condemnatio, ab hac tamen declaratione mulctæ, poterit appellari excepta curia ſuprema, per l.ſi qua mulcta.ff.de verb.ſignific.vbi abundè ſcripſi.

Heres an poßit opponere contra ſententiam latam in defunctum.

3 Quæro an hæres opponere poſsit contra ſententiam latam in defunctum? Reſpon.non videtur, quia eadem perſona cum defuncto cenſetur.text.in auth.de iureiur. à moriente præſtito. col. 4.l.hæredem ff.de regul.iuris.gloſſ.in l.& eandem.de exceptio.rei iudica.& hoc eſt verum in ſucceſſore vniuerſali.l.miles.in fine.ff.de re iudic.

4 In ſucceſſore verò ſingulari, vide per text.in l.ex contractu.ff.de re iudic. & in l.ſi mater.in fi. & l.exceptio.ff.de except.rei iudic.Bart.in l.creditores.C.de pigno. vide quæ ſcripſi in tractatu de literis obligat.in art.8.& ſeq.in 1.tomo commenta.in has conſtitution.& Decius conſil.445.in caſu.col.6.nu.29.& ſeq.

5 Sed ſi hæres oppoſuerit, an ad mulctam ſit condemnandus, quod non videtur, quia iuſtam ignorantiæ cauſam habere videbatur.l.qui in alterius.ff. de regu.iur.& hic tex.requirit malitiam. ibi, *ſelon la qualité & malice des parties.* Alij dicunt iſtam partem referendam ad condemnationem maiorem ſecundum qualitatem malitiæ, ſed ad pœnam ordinariam non excuſari:ideo arbitrio iudicis relinquendum eſt, ſi bona fides affuerit quòd excuſetur, alioqui vix eſt vt non teneatur.

Et la moytié moins enuers la partie, & plus grande, ſi meſtier eſt, ſelon la qualité & malice des parties.

GLOSSA IIII.

Temerè opponens condẽnatur erga fiſcum ad 30. libras parti applicãdas.

OPPONENS temere quia partem grauauit in hac temeraria oppoſitione, debet condemnari illi ad mulctam triginta librarum, quæ eſt dimidia mulcta temerè appellantium, & in maiori ſumma condemnari poterit pro malitia partis opponentis, & ſic cum fiſco cuius authoritatem lædit opponendo contra ſtatuta per ſuos ſummos iudices, mulcta debetur, quàm parti.alibi dixi quare maior detur fiſco, quàm parti, in tractatu de reſcript.art.3.gloſſ.7.ſupra in ſecundo tomo harum conſtitutionum. Conſideret ergo iudex, an aliqua cauſa potuit iſtum opponentem excuſare, & tunc remittenda eſt pœna, ſaltem mitiganda:ſi verò nulla appareat cauſa iuuans oppoſitionem, tunc ad mulctam eum condemnabit, ſi iudex in hac oppoſitione videat partis opponentis malitiam, ad maiorem mulctam eum condemnabit.hic eſt intellectus textus.

Et contre l'execution des ſentences non ſuſpandues par appel ſeront condamnez en vingt liures Pariſis d'amende enuers nous, & la moytie moins enuers la partie, & plus grande ſi meſtier eſt comme deſſus.

GLOSSA VLTIMA.

Temerè ſeſe opponẽs contra ſententiã quomodo puniatur.

1 SVperius loquutus eſt de malè opponente contra areſtum, hic verò loquitur de opponente contra ſententiam inferiorum iudicum appellatione non ſuſpenſam, & ſic quæ tranſiuit in rem iudicatam, vt ad viginti libras condemnari debeat opponens erga fiſcum, & ad decem erga partem, quia hic non tantùm offendit, ſicut is qui interponit contra ſupremi Senatus ſententiam, id eſt areſtum.

Appellatio à ſententia etiam quæ tranſiuit in rem indicatã recipitur.

2 Tertius ignorans cauſam agi, poteſt pro ſuo intereſſe appellare, etiam à ſententia quæ tranſiuit in rem iudicatam, quia quo ad eum non dicitur tranſiuiſſe in rem iudicatam.l.à ſententia.ff.de appel.cap.cum ſuper.de re iudic.etiam ſi clauſula appellatione remota eſſet appoſita, quæ non habebit locum quo ad tertium.per tex.ſingu.in c.ſuper eo.in fi.de offic.deleg.cap.audita.vbi Panor. de reſtitut.ſpol.

Iuramẽtum de notitia.

3 Debet tamen iurare iſte tertius, quòd à decem diebus citra habuit notitiam dictæ ſententiæ à qua, cùm poſsit lædi, appellat.Barto.& alij in dicta l.à ſententia, quia ſi tertius ſciuiſſet cauſam agitari, &

rari,& non comparuiſſet, poſtea non audiretur.l.ſæpe.ff.de re iudic & cap.quamuis.illo tit.vt ſu-
4 perius dictum fuit. † Ex hoc patet, quò d ſi iudex præſumeret malitiam contra tertium volentem impedire executionem ſententiæ,adhuc deberet illum audire,& eum recipere, nec debet eum excludere, quia hic imponitur pœna, ſi male opponat : ergo debet recipi opponens,etiam ſi iudex hoc certo ſciret, quia pœna huius textus contentus eſſe debet, alioqui eſſet in facultate iudicis,iſtam pœnam tollere, non recipiendo partem ad oppoſitionem, & tamen text. vult vt recipiatur ſoluendo pœnam,& ita ſeruatur in forenſi iudicio,quicquid dicat gloſ.& docto.in cap ſuper eo.in fi.de offic.delegat.quia à iure non erat impoſita pœna opponenti, vt hic, Innoc. ſi iudex ipſum opponentem repelleret,poſſet opponens appellare,& iuſta eſſet appellatio.

Iudicis non eſt repellere opponentem.

5 Sed ſi pars appellauerit,poterit tertius pro ſuo intereſſe proſequi appellationem à parte interpoſitam parte etiam inuita.caſus not.in cap.veniens.2.de teſti.Bar.in dict.l.à ſententia.§.idémque reſcripſit.& l.ſi perluſorio.§.1.ff.de appella.

Appellationē interpoſitam à parte proſequitur tertius.

6 Et ſic tertius impedit executionem non ſolùm in petitorio, ſed etiam in poſſeſſorio.d.l à diuo Pio.§.ſi ſuper.ff.de re iudic.do.de Rota deciſio.438.in not.item fuit dubitatum.per cap.1.in fin. de reſtit.ſpolia.in 6.

7 Dummodo probauerit ſua intereſſe, & in hoc caſu in initio probari debet, antequam audiatur Rota deciſio.54.nota. quòd vbi in antiq.& in hoc probatio ſummaria ſufficit, nec requiritur plena.d.l à diuo Pio.§.ſi ſuper. imò per iuramentum, vbi nullum eſt, vel modicum præiudicium, poterit probari.arg l.Theſaurus.ff.ad exhib.Bar.& alij in d.l.à diuo Pio.§.ſi ſuper.

Tertius ſua intereſſe probare debet & quomodo.

8 Et tripliciter poteſt alicuius intereſſe. Primò quo ad plenum præiudicium.l. penultima. ff. de re iudic.vt de emptore & venditore. Secundò poteſt intereſſe etiam in poſſeſſione, quam poſſeſſor perdit, & tunc opponere poterit.d.§.ſi ſuper.& l.ob maritorum.C. ne vxor pro marito vt ſtatim dixi. Tertiò poteſt intereſſe quo ad quale præiudicium, vt in l.ſi duo.ff.de iureiur.l.à ſententia.ff.de appel.& tunc ſufficit ſummariè probare intereſſe.

Intereſſe poteſt alicuius tripliciter.

9 Sed opponens poſtea tenetur plene probare rem eſſe ſuam,ſi non ſit poſſeſſor,quia hoc dicit, ergo probat.l. ei qui.ff.de probat.Ioan. Fabri.in l.1.C. de priuileg.fiſci.Chaſſa.in conſuetud. Burgund.in tit. *des rentes*.§.fi.in glo.vlt.ſed poſſeſſor non.l.fi.C.de rei vendic.

10 Si tamen victor præſtet cautionem victo de reſtituendo rem tertio, in caſu quo vincat, oppoſitio tertij non poſsidentis rem,non impediet ſententiæ executionem. per tex.in l is à quo.ff.de rei vendic.& hoc etiam in beneficialibus ſeruari docet Innoc.in cap.1.de conceſ. præbend.in 6.& Panor. in cap.veniens ſecundo. col.3.de teſtibus.declarat & limitat Felin.ibi.& in cap.cùm ſuper. col.4.& Ant.Tremol.in additio.ad practicam de Bonacurſo, in tit.de impedi.execu.verſic.idem dici poteſt in conuento,de opponentibus contra præconia abundè ſcripſi in tract.de præco. in 2. tomo quæ ibi videri poſſunt.

Cautio præſtita iuuat executionē contra tertium.

FRANCOYS, *article* CIX. *des publiees* M.D.XXXIX.

Semblables condemnations ſeront faictes contre ceux qui ſans cauſe baillent requeſtes,pour faire corriger & interpreter, changer ou modifier les arreſts donnez par noſdictes cours, qui ſeront deboutez de l'enterinement de leurſdictes requeſtes.

Articulus ſecundus.

GLOSSA VNA.

1 STATVIT vt ſimili pœna decernatur contra eos,qui ſupplicarunt,vt areſtum corrigeretur,mutaretur,moderaretur,ſeu interpretaretur,ſi perperam ſupplicauerint.probatur in l.2.C.de legib.ibi ſi ab aliquo renatetur,notam infamiæ ſubituro eo,qui vel aſtutè ea interpretari voluerit, & hoc eo ſtatuit, ne aliquo modo differatur, vel impediatur areſti executio.nam per tot ſupplicationes, quas partes offerebant curiæ,impediebantur ipſæ cognoſcere de aliis cauſis,& eluſoria erant areſta,ideo ſtatuit vt hic.

Supplicans areſti correctionem ſubmittit ſe mulctæ.

2 Vnde anno 1551.die 7.Auguſti, fuit dictum, & factum præceptum à Senatu domi. de Boyſi, ſub pœna decem mille librarum, vt perſonaliter compareret in curia,reſponſurus procuratori generali Regis, fuit etiam data procuratori eius domus pro cuſtodia & carcere, & quòd ſolicitator eius caperetur etiam intra loca ſacra, eo quòd poſt areſtum latum impetrauerat literas, præcipientes Senatui ne executioni areſtum mitterent,in eluſionem Regis,& totius curiæ:ſed fortè bonum fuiſſet ſtatuere, quòd is qui literas conceſſerat, veniret defenſurus literarum conceſsionem:
3 nam qui me tibi tradidit, maius peccatum habet. † Et de iure punitur impetrans temere reſcriptum,ſi mendax precator exiſtat.l.& ſi legibus.C.ſi contra ius.c.2.& c.ſedes.& ſeq. de reſcript. ſic & hic puniendus erit, alioqui datur materia impetrandi iſta reſcripta poſt areſta, & vexandi partes,vnde iis obuiari debet.l.conuenire ff.de pact.dot.l.in fundo.de rei vendic.& tales literæ, vt areſtum non mandetur executioni donec tale quid factum fuerit, non valent, tum quod ſit contra conſuetudinem & ſtylum curiarum ſupremarum, tum contra iura illarum, & contra honorem & reuerentiam earum, & contra ius : ideo inciuile tale reſcriptum erit,vt docet Guido Papæ in deciſio.

Areſtum impetrās reſcriptum ad diffugiendū areſti executionē punitur.

in deciſio. Delphina. q. 420. In hac curia, etiam quia cauſa euocabatur poſtquam erat deciſa, contra ea quæ ſcripſi in tract. de euoca. in primo tomo commenta ad has conſti. reg.

Executionẽ areſti præpediẽtes literæ Regiæ non ualent.

4 Et ſic patet de iure non valere reſcriptum impediens executionem areſti, & ſententiæ parlamenti. l. reſcripta. & authentica quæ ſupplicatio. C. de precib. Impe. offeren. & l. probatorias. C. de diuer. offic. lib. 12 & in authen. vt diuinæ iuſsio. §. fin. colla. 5. & eſt iniuſtum reſcriptum & inciuile, ideo non valet, vt ſcripſi in tracta. de reſcrip. in 2. tomo commenta. ad has conſti reg. tolleretur. enim ſic ius partis per iſta reſcripta, & quòd princeps non poteſt directo facere, per indirectum, id eſt, per iſta reſcripta faceret, & poſſet dici quòd cancellarius, qui iſta concederet, eſſet vnum pecus Melibei, & iniuriam faceret ſuo principi, quia vellet eum ad tyrannidem inducere. Guido Papæ in dicto conſi. 429. in hac curia. {Imò etiam cenſuit Senatus Pariſ. arreſta curiæ eſſe executioni tradenda ſine aliis literis ordinariorum, quas de pareatis vocant, anno 1381. die 18. Iunij.}

FRANCOYS, *article* CX. *des publiées* M. D. XXXIX.

Articulus vltimus.

Et à fin qu'il n'y ait cauſe de douter ſur l'intelligence deſdits arreſts, nous voulons & ordonnons qu'ils ſoyent faits & eſcripts ſi clairement, qu'il n'y ait ne puiſſe auoir aucune ambiguité ou incertitude, ne lieu à en demander interpretation.

GLOSSA VNA.

Areſta clarè & nõ obſcurè concipiẽda ſunt.

1 STATVIT areſta planè debere eſſe concepta, vt locus amplius non ſit illorum interpretationi, ſuperius voluit vt gallicis conciperentur verbis, vt omnis obſcuritas euitaretur. hic vult quòd etiam illa verba vulgaria, tam planè concipiantur, vt nihil difficultatis reſultet, ſicut enim lex clara eſſe debet. textus in authentica de teſta. imperfect. §. primo. colla. 8. ita & areſta & ſententiæ. l. fin. §. quòd ſi actor. in fin. ibi conſtitutio noſtra dilucida, & compendioſa in terris clareat omnibus. C. de iureiurand. propter calum. dando. Lucas de P. una. in l. eam. col. 2. C. de excu. mune. lib. 10.

Ambiguitas in quo conſiſtat.

2 Poteſt eſſe iſta ambiguitas in facto, vel in perſona, vel in re. glo. & docto in cap. fin. 33. diſtinct. ideo debent iudices & conſiliarij antequam proferant ſententiam, illud dubium liquidare, vt l. 1. & per totum C. de ſenten. quæ ſine cert. quantita. profer & in §. curare. de actio. in inſtitu.

3 † Poteſt etiam eſſe ambiguitas ſuper verbis, quæ multipliciter ſorte accipiuntur, ideo obſcura. l. in ambiguo. ff. de rebus dub. vel quia generalia ſunt, & generalitas obſcuritatem parit. l. ita fidei. ff. de iure fiſci. & ad tollendum iſtas obſcuritates debent conſiliarij aduertere, ne generalibus verbis concipiant areſta ſua, ſed apponant ſpecialia, & alia verba rei maxime conuenientia, & in hoc pendet laus & vtilitas iudiciorum, & quandoque in cauda iacet venenum, vt dicit Ioan. Faber. in rubr. de public. iudic. adeo vt plus difficultatis ſit in executione, quàm in ſententiæ prolatione, quod non eſſet, ſi iure & planè ac ſimpliciter conciperentur, & fierent ſententiæ & areſta.

4 Alia hîc multa dicerem de executione areſtorum, verùm quia multa in primo harum conſtitut. tomo conſcripſi, & in titulo *de l'execution des arreſts.* infra ibidem videbis lector beneuole, ideo hîc finem faciam, Deo opt. max. & eius virgini glorioſæ, ac omnibus cælicolis maximas ago gratias, qui meum currentem animum ſic direxit, vt tertium promiſſum tibi Tomum breui expleuerim. Amen.

Spes mea Chriſtus.

INDEX

INDEX NOTATV DIGNIORVM, QVAE HIS TRIBVS TOMIS

Commentariorum in Conſtitutiones Regias Gallicas habentur.

A

ABbas & conuentus an religioſo cedere poſsint. 6:9. num.15.
Abeſſe reipublicę cauſa quis intelligatur.818.nu.5.
Ab exceſſu modi in omni cauſis appellandum eſt. 219.nu.12.
Ab executore non appellatur,art.14.245.
Abſentia in vno actu non præiudicat in aliis.998.nu.5.
Abſentia quando habetur pro pręſentia cōtra abſentem. 697.nu...
Abſentia procuratoris quando in expenſis mulctatur. 838.nu.50.
Abſentiæ cauſa magna quæ dicatur.818.nu.8.
Abſentiæ cauſa probabilis quæ ſit.ibidem nu 10.
Abſentiæ,ingratitudinis,& ſuſceptionis liberorum cauſa reſcinditur contractus.427.nu.56.& ſeq.
Abſens quoad donationem quis dicatur.669.nu.3.
Abſenti donatio facta,vt valeat,requiſits. 69.nu.1.
Abſenti non citato , dictum areſtum an valeat. 947. numero 5.
Abſolutus in poſſeſſorio beneficij an poſsit iura beneficij exigere.801 nu.24.
Abſoluendus quando ſit vterque,actor & reus.801.nu 11.
Abſolutus ratione inſtantiæ,an teneatur ad expēſas.858. nu.51.
Abſolutio iuramenti an fine cauſæ cognitione dari debeat.447.nu.16.cum ſeq.
Abſolutio à iuramento petitur.219.nu.24.
Abſolutoria iudicia tarò fiunt in criminalibus.32.nu.118.
Abuſus in beneficiis tollendus.20.nu.,7.
Abuti & abuſus quid.9:5.nu.1.
Acceleratio proceſſus ex multis cauſis 799.nu.2 & 3.
Acceptatio donationis fieri poteſt coram quibuſcunque notariis 572.glo.7.
Acceptatio donationis quando fieri debeat.ibidem.
Acceptatio donationis poteſt fieri etiam in præſentia procuratoris donantis ibid.glo 6.
Acceptationem factam per generalem procuratorem ratam habere poterit donata.572.glo.5.
Acceptatio facta tutori,vel aliis non valet.554.nu.2.
Acceptilationem creditor facere debitori debet.475.numero 1.
Accuſare quoad pœnam criminalem non poteſt pars, ſed regius procurator.30.nu.105.
Accuſato lite pendente fit prouiſio.147.nu.113.
Accuſatione matrimonij pendente fit prouiſio. 166. numero 20.
Acquieſcere quomodò quis poteſt in vno & in altero appellare.691.nu.8.
Acquieſcere appellationi quando quis poſsit 924.nu.16.
Acquieſcere quis non poteſt quando proceſſus cœptus eſt.912.nu.2.
Acquieſcere procuratores quando poſsint. 941. numero 9.
Acquieſcere appellationi quando quis poſsit 924.nu.16.
Acquieſcens quando quis non recipiatur.942.nu.1.
Acquieſcens in materia criminali tenetur ad expenſas. 941.nu.7.
Acquieſcens areſto non ſupplicat.308.nu.73.
Acquieſcens literis ciuilibus,an ad emendam ſit condemnandus.295.art.vnic.glo.5.
Acquieſcens areſto lato errorem proponere,aut ſupplicare an poſsit.293 nu.44.
Acquieſcens appellationi literas ciuiles impetrat.191.n. 38 quod eſt verum,ſi dolo,aut per errorem nu.ſeq.
Acta nocent tertio,qui præſciuerat cauſam agi.948.n.14.
Acta coram arbitrio an ſint ſcribenda.746.nu.51.
Acta facta coram arbitro , probabunt coram iudicibus. 247.nu.54.
Acta geſtis miſerabilibus perſonis expediri debent.18:. glo.vlt.
Acta ante euocationem facta valent.168.nu.78.& ſeq. & fidem faciunt.nu.80.ſed poſtea non 269 nu.82.
Acta repetens errorem non proponit poſtea.308.nu.72.
Actio in factum funeraria vocatur.'40.nu.41.
Actio realis quæ dicatur.893.nu.13.
Actio de euictione habet duo fundamenta 8 6.23.
Actiones poſſeſſoriæ an ſint reales , an perſonales. 784. nu.34.
Actio ex teſcripto datur.3·7 nu.54.
Actio temporalis minus decennio durans non extenditur ad decennium ordinationis 441.nu 19.
Actionem amittit,qui ſepulturam impedit.532.gl.2.
Actionem amittit cedens in potentiorem.617.glo.11.
Actiones an poſsint per principem tolli 4·6.glo.15.
Actionis redhibitoriæ,& quanto minoris natura practicè explicata.416.nu.5.
Actor & reus cògnoſcere tenentur.213.nu 8.
Actor prius facit expenſas,quas poſteà,ſi vicerit,recuperabit 681 glo.vlt.
Actor contra contumacem debet petitionem ſuam probare veram , & qualiter contra abſentem procedatur. 700.nu.1.& ſeq.
Actor tria petit in materia deſertionis : & quæ ſit praxis in petendo.711.nu.28.& 31.
Actor contra reum non comparentem commeatum à iudice obtinet:idem reus contra actorem.683. n 3.4.&c.
Actor non comparens videtur iudicis authoritatem ſpernere 688.nu.13.
Actor petens rem,debet eam determinare 811.nu.1.
Actor turbans reum,condemnatur in expenſis.801.nu 8.
Actore non probante reus abſoluitur etiam in beneficiis.801.nu.5.
Actore non probante reus eſt abſoluendus diffinitiuè ibid.nu 16.
Actore ſuccumbente in poſſeſſorio,cui res acquiratur. 792.nu.19.
Actore abſente reus duplici modo procedit,& reo abſente:actor etiam probare debet.700.nu.6 & ſeq.
Actoris expenſis res demonſtratur.851.nu.35.& ſeq.
Actorū nomine an omnia acta contineātur.430.gl.7.n.1.
Actuarius commiſsiones cur conſiliariis non concedat. 8,n nu.3.
Actuarius quomodo excipiat relationem , & quòd nihil accipiat à relatoribus.897.nu 5.6.
Actuarius & notarius quomodo dent exemplū.875.n.41.
Actus ſi conſcientiæ alicuius relinquatur, appellari non poteſt,ſed ſupplicari.

Actus quo iure fiat,quot modis cognoſcatur.766.nnmero169.
Actus qui iure facultatis, & iure ſuo fieri non poſſunt. 767.nu.119.
Actus nomine quid veniat.577.glo.9.
Actus qui debeant per turbam probari, & qnomodo probatio recipiatur vſque ad tres turbas. 8,5.nu.3. 4.& 5. glol.6.
Adiens minor hæreditatem damnoſam reſtituitur. 416. nu 27.
Adiens hæreditatem oneroſam,& in hac deceptus vltra dimidiam an ſit reſtimendus.440.nu.43.
Adigendus eſt aduerſarius ad petendum.791.nu.3.
Adiornare pro citare,& in ius vocare accipitur.660.nnmero 19.
Addiſcentem nolle recipere,vel eum nolle docere, ſapit monopolinm.523.nu.11.
Adita hæreditate, maioribus non ſuccurritur. 400. numero 35.
Adducenda quæ ſint in literis ciuilis ſupplicationis.292. nu.49.
Adminiſtrator & tutor pupillo donare poſſunt. 557. numero 16.
Adminiſtratori perſonæ vel bonorum donari non poteſt.ibidem.
Admortire rem qnis poſsit.591.nu.12.
Adoptiuis filiis an prouiſio fieri debeat.153.nn.26.
Adultera mulier perdit communitatem.166.nu.16.
Adulteri qnomodo puniantur.58.nu.108.
Aduocati curiæ ſupremæ ad conſilium aſſumi poſſunt. 212.nu.7.
Aduocati Parlamentorum ſemper conſulere poſſunt, etiam ſeneſchalis & bailliuis aliarnm prouinciarum. 255.glo.15.
Aduocati ad conſilinm iudici præſtandum coguntur.art. 16.glo.11.ibid.254.glo.13.
Aduocati dolus an parti,quæ obtinuit, noceat. 292. numero 40.
Aduocatus delinqnenti an dandus ſit 23.nu.46.
Aduocati,procuratoris,medici,officialis,& aliorū qnando reſcindatur contractus.425 nu.19.
Aduocati, & ſollicitatores,ac Graphetij ſalaria quando petere debeant 471.nn.4.
Aduocatus ex iudicis officio datur.415.nn.4.
Aduocatus actoris & rei in minorum reſtitutionibus quomodo exordiri debeat in iudicio.411.nu 7.
Aduocatus non exercens aduocationis officium non gaudet literis de committimus.457.nu.5.
Aduocatus & procurator partes monere debent, vt malam fidem purgent.468.nu.5.
Aduocatus & procurator protelantes cauſam nullum habeant ſalarium.478.nu.8.
Aduocatus cui cauſa committitur qnalis eſſe debeat. 792.nu.10.& an adnocatus in vna curia.in alia patrocinari poſsit.712.nu.22.
Aduocatus Regius iudice abſente, an ſubeat munus iudicantis,& quando iudex abeſſe dicatur.712.nu.9.
Aduocati antiqui iunioribus an meliores, & vtiliores ſint.792.nn 11.
Aduocati poſtulantes actus ſeligendi, in commiſsionibus.ibidem.nu 14.
Aduocati & procuratores acta & munimēta cauſæ,dum litigatur habeant.929.nn.1.
Aduocatorum breuitas amanda eſt.862.nu. 1 glo.1. art.7. prolixitas reſtringenda.779.nu.1.
Adnocatis ſalarium debetur & procuratoribus. 886. nu. 19.20.
Affectio in lege condenda non eſt,ſicut in iudicando. 8. num.13.
Aequalitas inter virum & vxorem, & æqualitas in teſtamentis.839.nu.9.& 10.
Aequalitas munerum ſubeundorum:& diſtributio æqualis inter conſiliarios.ibid.nu.14 & 15.
Æqnior ordinatio recipitur, quando ſunt contraria. 35. nu.138.
Aeſtimatio communis quomodo probetur.896 num.1.& æſtimationis relatio qnomodo fieri debeat.nu. 3. & 6. art.6.glo.vna.
Aeſtimatio vini communis.896.nu.2.
Aeſtimatio communis an & quando teſtibus probetur. 898.nn.9.
Aeſtimanonis diuerſitas referenda,& æſtimatio qnantiplurimi quando habeat locum.896.nn.11.
Aeſtimationem fructuum communem regeſta probant. 897.nu.1.
Aeſtimationum relationes vbi ſunt faciendę.898.numero 8.
Agens via ordinaria, an eam omittere poſsit, & ad executionem aſpirare.87.nu.7.
Agere contra tutores au minores poſsint poſt 35. annos. 420.nu.10.
Agi non poteſt de euictione,niſi fuerit denunciatum authori.826.nu.24.
Agi poſt renunciationem appellationis contra iudicem, an poſsit.925.nu.8.
Agit debitor, ſi pecunia non nnmeretur ad inſtrumenti cancellationem.132.nu.50.
Agricolæ non dicuntur artifices, nec amittunt nobilitatem.459.nu.14.
Albinus reprehenſus, quòd inter latinos græcè loqueretur.574 nu.5.
Allegans reſcriptum illud probare debet.580.nn.1.
Allegationem omiſſam minor non repetit ope reſtitutionis.402.nu.3.
Alere reum intra eccleſiam fugientem quis teneatur.541. nn.37.
Alienata reuocare per literas licet.29.nu,101.
Alienatio minoris quando rata haberi poſſet.25.nn.73.
Alienare an poſsit is, qui veniam ætatis impetrauit.527. nu.25 & 32.
Alienari minoris immobilia quando poſsint, & quæ ſolennitates ſeruandæ.420.nu.2.
Alienatio rerum eccleſiæ ſine ſolennitate quomodo vincetur.425.nu.16.
Alienatio in fraudem creditorum reſcinditur.425.nu. 34.
Alienigenæ teſtamentum exequendum.142.nu.74.
Alimenta intra annum debentur vxori pauperi ſoluto matrimonio.165.nu.10. etiam pendente appellatione. 167.nu.28.
Alimentorum nomine quando medicinæ veniant. 156. nu.1.
Alimentorum appellatione quid veniat.gl.2. in princip. ibid.151.nu.1.
Alimentorum prouiſio etiam extraneo facta executoria eſt.154.nu.14.
Alimētorum etiam gratia bona clericorum mobiliā non capientur.66.nu.113.
Alimentorum nomine quando bona ſint tacitè nbligata.589.nn.38.
Alternatiua ordinis,& alia multiplex.68.nu.1.
Alternatiua reſoluitur in coniunctam.81.glo.6.
Alternatiuæ debitum quomodo ſit exequendum. 58. nu. 26.& quando eſt electio creditoris.nu.ſeq.
Altus iuſtitiarius quando requiri debeat. 592. nu. 18. & ſequen.
Ambiguitas in qno conſiſtat 952.nu.2.
Amicorum præſentia in contractu minoris de quo profit.416.nn.30.
Amicus hoſpitans cum amico longo tempore,eò non acquirit poſſeſsionem.766.nu.174.
Amici quomodo ſunt vocandi,& in quibus caſibus.672. nnm.6.
Amiſſa res in hoſpitio quomodo probari poſsit.498. numero 11.
Amiſsio exceptionum ob contumaciam non nocet in alia cauſa 698 nu 15.

Amiſsio bonorum quando probari debeat in dilatione moratoria.374.nu.62.
Amittantur quomodo reſcripta.249.nu.171.
Anatomia an poſsit à iudicibus Franciæ concedi de ſuſpenſo.23.nu.55.
Animal comburendum in horrendo crimine. 23. numero 27.
Animal datum pro noxa impedit executionem.160.numero 28.
Annalis pacifica poſſeſsio excludit ſequeſtrum. 811.numero 5.
Annalia ſunt interdicta.776.nu.1.
Annales literas vel quinquennales habens an teneatur garnire.67.nu.128.
Annales literæ vel quinquennales à quo valeant concedi.367.nu.5.
Annalis dilatio quæ dicatur.ibid.nu.3.
Annalis dilatio vni & pluribus concedi poteſt.368. numero 13.
Annales & quinquennales literæ quibus dirigantur. 354. nu.58.
Triginta quinque anni debent eſſe completi ad excludendam reſtitutionem.413.glo.2.
Quando annales dilationes & quinquennales concedantur.374.nu.51.
Anno reſcriptum expirat.350.nu 175.
Annus biennium,triennium,vel quinquennium, quando debitori detur.367.nu.6.
Annus vel quinquennium quando incipit currere. 373. nu.48.
Annus ſalarij famulorum quomodo computetur. 475. glo.10.
Annus & dies in ſcriptura priuata an requiratur.119.nu. 85.& ſeq.limitatur nu.89.& ſeq.
Annus in poſſeſſoriis debet exprimi, videlicet quòd ab anno citra ſpoliatus fuit.210.nu.8.
Annus à die adeptæ poſſeſsionis ab aduerſario quomodo computetur 774.n 8.
Annua proteſtatio habet vim & naturam rei immobilis, & inter immobilia computatur.793.nu.3.
Annua ſunt poſſeſſoria,& quid in petitoriis.784. nu. 30.
Annullata appellatione quando appellans condemnetur ad expenſas,& quæ expenſæ veniant.298.nu 10.
Annotatio quid ſit, & quomodo pendente proceſſu bona deſcribuntur. 703.nu.2.& 3.
Annotatio bonorum in criminalibus.709.nu.17.
Annotatio ad l.ſolent.ff.de offi procon.& lega.944. numero 5.
Anticipans appellationem probare debet.938.nu.5.
Anticipatio quando per ſupplicationem releuari poſsit. ibid.nu.1.
Anticipatio quomodo fieri poſsit ibid.nu.8.
Anticipatio ante octo dies,an valeat.939.nu.1.art.2.
Anticipationis literæ quando impetrari poſsint.938.numero 1.
Antiochi lex,vt ſibi non obediretur contra leges præcipienti.355.glo.10.
Apparentia quæ dicatur ſufficiens ad mulctandum.790. nu.4.
Apparere debitor debet antequam condemnetur. 256, nu.14.
Apparitor debet exprimere,quæ fert ſua relatio.ibid.numero 1.
Apparitor non cogitur citare,niſi habeat copiam petitionis,neque pars ſine copia comparere tenetur.681. nu. 6.& 7.
Apparitor curiæ ſupremæ ſine requiſitione reum capit. 387.nu.6.
Apparitor vltimo ſupplicio afficitur,ſi verberet 388. numero 14.
Apparitor poteſt reum in alieno territorio capere, ſed non extrahere ſine conſenſu requiſiti 392.nu 3.
Apparitor exequens ſine literis, an in carceres coniici poſsit.394.nu.12.
Apparitor pro commiſſariis à ſe datis tenetur. 600. numero 13.
Apparitor dat commiſſarium.602.nu.4.
Apparitor quomodo debeat habere poteſtatem capiendi rem debitoris.609.nu. 10.
Apparitor aſsignans diem coram iudice eccleſiaſtico, non trahetur ad laicum,vt det cautiam.68 .nu.8.
Apparitor quomodo mittat in poſſeſsionem,& quomodo miſsio fiat.759.nu 48.50.& 55.
Apparitor vi ſententiæ nihil poteſt in tertium. 249 numero 4.
Apparitor cui copiam citationis dare debeat.674.numero 1.
Apparitor in Francia quomodo ſine iudicis mandato citare poſsit,non in materia ſaiſinæ & nouitatis.676.n. 10 & 11.
Apparitor pro foribus citare poteſt,ſi verò domum ingrediatur, iniuriam facit domino: fallit in domo aperta & in collegio.674.nu.10.11.12.& 13.
Apparitor apparitori teſtis eſſe non poteſt.671.glo.2 numero 2.
Apparitoris eſt inobedientes denuntiare.86.nu.25.
Apparitoris in ſubhaſtationibus officium 597.nu.1.
Apparitoris nomine qui veniant.670.nu.1.
Apparitori creditur,licet non oſtendat literas ſui officij, in ſua tantum iuriſditione non extra. 671. gloſ. 2. numero 1.
Apparitori ſufficit copiã citationis ſemel obtuliſſe. 674. gloſ.3.nu.1.
Apparitori ſufficit referre,teſtes adfuiſſe citationi, ſine ſubſcriptione.676.nu.16.
Apparitori mendaci quæ pœna infligenda,& à quo.ibid. nu.17.& 18.
Apparitori proximo committenda demonſtratio. 822. nu 25.
Apparitores Pariſienſes vt citent, domos ingrediuntur. 675.nu.21.
Apparitores à iudicibus etiam non Regiis detinentur, donec prodiderint mandatum.ibid.nu.19.
Apparitores exemplum citationis & executionis partibus relinquere tenentur.679.glo.1.nu.1.
Apparitores magni conſilij, vbi poſſunt officium ſuum exequi.671.nu.4.
Apparitores quales teſtes, & quot adhibere debeant in expletis officiendis.671.gl.2.nu.1.& 2.
Apparitores qui virgam deferre poſſunt.671 nu.5.
Apparitores vnde ſumendi ſunt creditori ad cuandum ſuos debitores extra territorium 395.glo.4.
Apparitores non ſunt cauſa executionis mittendi,ſed de ciuitate debitoris aſſumendi ibidem.
Apparitoribus quando literæ ſint dirigendæ.336. numero 65.
Apparitorum ſeu executorum de in ius vocando quemlibet,plena facultas,& eorum antiquus vſus.680.nu. 1. 2.& ſeq.
Apparitorum & viatorum vſus approbatus in exhibitione,& in ius vocatione,inter quæ vocabula lata eſt differentia.667.nu.8.& ſeq.
Appellamus etiam à ſententia ipſo iure nulla.28. nu. 87. & 96.
Appellandum an ſit à poſſeſſoria ſententia. 241. numero 7.
Appellandum non eſt ab ordinationibus regiis.305. numero 53.
Appellandum ad quem ſit ab executore delinquẽte. 228. num.6.
Appellandum ad quem ſit à iudice requiſito.227. numero 4.
Appellans in actione funeraria non recipitur. 140. numero 42.
Appellans tenetur hæredes intimari citare,ſed non econtrario.28.nu.97.

Appellans ſine oppoſitione an garnire debeat. 52.nnmero 7.
Appellante vtraqne parte à ſententia executoria an iudex à quo illam exequi poſsit.205.nn.9.
Appellare ante ſenientiam clericus an poſsit.14.nu.67.
Appellare quando liceat ab executione literarum vel imperratione.217.gloſ.1.nu.2.
Appellandum non eſt ab inſinnatione.560.nu.11.
Appellandum non eſt à conceſsione reſcripti,ſed ab executione.349.nu.173.
Appellans & appellatum dedneunt nun deducta.359.numero 4.
Quilibet appellans renuntiare debet,& vnius rennnciatio non ſufficit 925.nu.10.
Appellans temerè quomodo puniatur 9 6.nn.3.
Appellans temerè & appellatus debet expenſas. 917.numero 20.
Appellans malè pro parte,an ad mulctam teneatur.ibid. nu.17.
Appellans deber declarare articulos,ſnper quibus appellationem proſequitur.913 nu.1.gloſ.1.
Appellans ſuſtinet malè iudicatum,reus contrà.914.nu 4. glo.1.
Appellans ſi non produxerit ſententiam,& granamen illatum,quid fiei.911.nu.47.& ſeq.
Appellans quando excuſetur ab expenſis.918.nn.43.
Appellans omnis tenetur ſe præſentare in parlamento. 818 nu.1 & ſeq.
Appellans ab arbitrio quando incidat in pœnã:& quando liceat appellare ab arbitratore.750.nu.26.
Appellans à taxatione debet præſignare articulum ſuper quo appellat 889.nu.1.
Appellans pluries & temerè,priuatur poteſtate appellandi.901.nu.77.
Appellans qnomodo poteſt releuari ab illico.902.nn 6.
Appellans à pluribus ſententiis,ab omnibus appellare videtur.914.nu.2.
Appellans ſi renuntiet,attentata ſunt nulla.917.nu.21.
Appellans temerè non incidit ipſo iure in mulctam.950. nu 2.glo.3.
Appellans etiam inuito appellato,renuntiat ſuæ appellationi.924.nn.17.
Appellans intra quod tempus producere debear.930.nn. 1.glo.1.
Appellantis conclusio à notorio abuſu.935.nn.4.
Appellantes ad parlamentum intra tres menſes releuari debent 907.nu.1.
Appellans in vno non cenſetur alia proſequi.359.nu.5.
Appellare omittens illico,releuatur.399.nu.18.
Appellari non poteſt à permiſsione exeqnendi data à requiſito.393.nn.10.
Appellatio an reſcripto tolli poſsit 347 nu.161.
Appellatio à iudice requiſito , ad quem deuoluatur. 394. nu.31.
Appellatio ne cadauer ſepeliatur,non recipitur.532.gloſſa 1.
Appellatione non releuata intra tres menſes princeps reſtituit.399.nu.9.
Appellatione prohibita,non cenſetur reſtitutio. 401. numero 47.
Appellatur à literatum reiectione ad ſenatum.335.nu.55.
Appellatus poteſt etiam petere appellationem reformari.359.nu.5.
Appellatus nouis factis reſpondet impenſis partis appellantis.360.nn.15.
Appellatio à principe, & à curiis ſupremis fieri non poteſt,& ab interlocutoria quando appelletur.915.nu.26. & 27.
Appellatio quomodo non ſit deſerta poſt tres menſes:& quomudo duo aliorum appellationes proſequi poſſint.911.nu.18 & 20.
Appellatio deſerta plus nocet quàm ſentẽtia:& differentia inter confirmationem appellationis expreſſam & tacitam.ibidem nu.23.& 24.
Appellatio deſerta non declaratur contra contumacem: & deſiſtens ab appellatione in expenſis condemnatur. 912.nn.35.& 37.
Appellatio deſerta qnomodo per praxim declaranda, & quando prununciatio requiratur.ibid.numero 38. 40. & 41.
Appellatio in poſſeſſorio impedit petitorium.805. numero 3.
Appellatio in quibus caſibus nun recipitur. 914. nnmero 6.
Appellatio deuoluit cauſam ad ſuperiurem ibidem numero 16.
Appellatio ſententiam ſnſpendit,quam falſa demonſtratio non vitiat.ibidem nu.20.& 21.
Appellatio tollit præſumptionem ſententiæ. 933. nnmero 27.
Appellatio reformat ſententiam male latam. 934. nnmero 30.
Appellatiu quatuor babet naturas.ibidem nu.33.
Appellatio in priſtinum reſtitnit ſtatum. ibidem nnmero 41.
Appellatiu à ſententia pleni poſſeſſorij.792.nu.26.
Appellatio incerta non valet.933 nu.11.
Appellatio tam in paruis,quàm in magnis recipitur,niſi arbitrinm ſit homologatum.749.nu.10.1 .12.& 13.
Appellatio à ſententia ſuper poſſeſſorio non admittitur: neque conuentio locum babet.783.nu.21.& 22.
Appellatio ſit à commiſſario ad delegantem,& cuius ſtylum commiſſarius ſequi debeat.844 nu.4.& 5.
Appellatio quid ſit.898.nu.2.
Appellatiu ſit à publica perſona, nun à priuata.898.nu.3. & 10.
Appellatio ad qnem finem,& qno iure innenta.899 numero 17.
Appellatio qnumodo nun ſit ad minorem. 898. nnmero 4.
Appellatio latè,latiſsimè & propriè,an idem ſignificent. ibid nu.9.& 10.
Appellatio conſiderat tempns mnltiplex.900.nu.43.
Appellatio duplex,& quomodo differat à prouocatione. ibid nu.52.& 53.
Appellatio quibus caſibus poſt tres menſes releuetur. 907.nn.9.
Appellatio quomodo conſuetudine prorogetur,& abbreuietur.908.nu.11.
Appellatio quando dicatur innalida & deſerta. 9.0. numero 8.
Appellatio parti & indici cur intimanda. 918. numero 42.
Appellationis effectus plures.933.nu.15.
Appellationi renunciare intelligitur appellans , non faciens quod debet 922 nu.15.
Appellationi videtur renunciare,qni non ſe præſentat in termino præfixo.ibi.nn.12.
Appellationi qnando qnis dicatur tacitè renunciare.ibi. nu.7.8.9.10.
Appellationi rennnciare quis poteſt , intra octo dies , & duplex appellationis renunciatio. ibidem. numero 1. 2.& 3.
Appellationem quis intra annum proſequi teneatur.900. nu.48.
Appellationem non releuans ad expenſas tenetur.917.numero 25.
Appellatione pendente pœna exigitur,ſed ceſſat principale.754.nu.7.8.& 9.
Appellatione vnius facti quid veniat.854.gloſſ.3. numero 1.
Appellatione annullata,an proceſſus ſit nullus. 920. numero 5.
Appellationes ab abuſu poſt tres menſes non ſunt deſertæ , & an appellatio poſt triginta annos ſit deſerta. 908.nu.18 & 19.

Appellatin à ſententia etiam quæ tranſiuit in rem iudicatam recipitur 95 .nu.a.& an recipiatur in decimis & tributis.914.nu.14. & an fieri debeat ſuper poſſeſſorio.915.nu.24.
Appellatio non impedit correctionem ſuperioris. ibidem.
Appellationes extra ordinariæ breuiter ſnor decideodæ à parlamentis.800.glo.1.
Appellatio vbi ſublata eſt,an poſsit executio fieri.187.nu. 30 & 32.
Appellatio an ſit deſeria in beneficialibus.208 nu.6.
Appellatin recipitur à die notitiæ :8.nu 95.
Appellationem proſequi poteſt quis,etiam poſt executionem 187.nu.28.
Appellatio non recipitur, ſi quis appellet in caſu ſaiſinæ ſupplicationis.& alius.218.glo.4.
Appellatio ex literis de debitis deuoluitur ad parlamentum.42.nu.7.
Appellatio quando non recipiatur 1 0.nu.142.
Appellatione vnius pendente an aliæ partes coram primo iudice procedere poſsint.1 6.gloſ.14.
Appellatione interpoſita iudex in acceſſoriis cognoſcit, ſecus in euocatione.271.nu.110.
Appellatione emiſſa iudex de conſenſu partium cognoſcit,ſecus poſt euocationem.ibid.nu.111.
Appellatione pendente ſuper fœdere matrimonij prouidetur.167.nu 29.
Appellatione pendente prouiſio petitur.138.nu.25.
Appellatione prohibita regulariter omnis eius effectus prohibitus cenſetur. 60.nu.2.
Appellatione non obſtante quando poſsit fieri executio, & ſine illius præiudicio.160.glo.12.in prin.
Appellationes plures an impediant executionem.53. numero.9.
Appellationis iudex an ſententiam exequi poſsit. 220. no.1.
Appellationis literæ à quibus concedantur.269.nu.94.
Appellationis regula permiſsiua quæ executionem differt.211.glo.6.
Appellationis ſententia quomodo concipi debeat. 309. num 81.
Appellationi cuilibet ſolent deferre regni magiſtratus. 29.nu.99.
Appellatorium inſtrumentum à notario apoſtolico receptum an valeat.59.nu 41.
Appellatur ab exequutione ſemel tantum 22 .nu.20.
Appellatur ab exequutore excedente modum. 225. numero 4.
Appellare licet ob condemnationem expenſarum omiſſam.28.nu.94.
Appellare tertius non prohibetur, prohibita appellatione partibus.53 nu.11.
Appellare an liceat à ſententia lata ad pias cauſas. 140. nu.18.
Appellare ante oppoſitionem non licet 52.nu.5.
Appellare an liceat à papa, vel à ſupremo principe, ad futurum concilium.3 5.nu 46.
Appellare an quis poſsit à citatione verbali vel reali. 232 gloſ.3.
Appellare an liceat ab interlocutoria, quæ in definitiua reparari poteſt 242.nu.1.
Appellare ſi pars poſsit, & appellet, an executor exequi poſsit.219.nu.3.
Appellari ab euocatione non poteſt.168.n.74. & ab executione ſine citatione facta.124 nu.20.
Appellari an poſsit à remedio redintegrandæ poſſeſsionis.511.gloſ.3.nu.4.
Appellari an poſsit,& ad quem, ab vno conſiliario. 398. nu.3.
Appellari quando poſsit à commiſsione.226.nu.17.Et an à iudicibus proferentibus recredentiam ad ſenatum. 195.gloſ.14.
Appellari poteſt à iudice malè interpretante ſententiam. 215.nu.11.
Appellat etiam maieſtatis, & falſæ monetæ condemnatus.31.nu.116.
Appellatio in dubio recipienda.217.nu.1.& non ſolet reſcindere litis conteſtationem,& alia.2 0.gloſ.2.& intra quod tempus releuari debeat.119.gloſ.6.
Appellatio executionem impedit.257.
Appellatio eſt remedium & theriaca oppreſſorum.217.numero 2.
Appellatio vbi eſt prohibita, ſolet tunc prouideri. 149. nu.137.
Appellatio vnius non prodeſt alteri.19.nu.98.
Appellatio friuola non deuoluit, ſecus in euocatione. 271.nu.107.
Appellationum catalogus ad procuratorem Regium mitti debet.909.gloſ 3.
Appellatus ratione primæ ſententiæ an ab expenſis excuſetur.900 nu.43.
Appellatus expenſis contumacis probare poteſt 703. numero 4.
Appellandum quando ſit, & quæ dicatur propria cauſa. 902.nu.1.& 2.
Appellare quando licet ab arbitri ſententia.748.nu.1.2.& ſeq.
Appellare non licet ab arbitria ad curiam ſupremam. 754.nu.4.
Appellare prohibitus implorat officium iudicis.904.nume. 0.
Appellare quis non poſsit à Papa,& à concilio generali. 906.nu.8.
Appellari an poſsit à ſententia ſuper poſſeſſorio lata.792. nu.24.
Appellari poteſt ab omiſsione condemnationis expenſarum,& non contra iudicem agi.883.nu.15.
Appellari an poſsit à ſententia ſuper poſſeſſorio lata.791. nu.24.
Appellatur in ſequeſtro ob non ſeruatam formam in eo. 806.nu. 6.
Appellatur à conſiliario ad parlamentum.852.nu. 3. 4. & ſeq.
A pronunciatione vt exequatur ſententia an ſit appellandum.226.nu.16.
Apium herba eſt funeralis.140.nu.40.
Applegiamentum interdictum vti poſsidetis Pictones vocant.231.glo.1.
Applegement quot modis dicatur,& vnde.781.nu.1.
Apocha quid ſit,aliter quàm doctores.112.nu.16.
Aratorij boues & alia ruſticorum inſtrumenta, an pro executione capi poſsint.65.nu.101.& quid pro tributis. nu.102.& ſeq.
Arbiter & arbitrator quomodo differant.740. nu.1. & 2. & an reiiciatur arbiter.749.nu.2..& 24. & non iudicat niſi de rebus expreſsis.754.n.4.& 5.& intra quod tempus cogi poſsit arbitrium ſuum proferre.755.nu.18.
Arbitraria emenda.19,.gl.5.
Arbitrio iudicis omnia relinquuntur non expreſſa in lege. 9.nu.1.
Arbitri ſententia an executoria ſit.90.nu.30.
Arbitri coguntur ſententiam proferre.742.nu.1.2.& ſeq.
Arbitri ſi recuſent ſententiam proferre,recurritur ad iudicem.ibid.5.& 6.
Arbitri ne ſub iuramento accipiantur.743.nu.14.
Arbitri qui poſsint eligi.740.nu.4.
Arbitri ſententia confirmata, non appellatur niſi ſoluta pœna.741.nu 8.9.& ſeq.
Arbitri perperam iudicantes,quomodo puniantur.744. nu 2.glo.7 & an poſsint exigere ſalarium.ibidem.numero 4.
Arbitro relicto, vtriuſque partis conſenſu diſſoluitur compromiſſum,& recurritur ad iudicem ordinarium. 744 nu.5.6.& ſeq.& 745.nu.1.
Arbitris quando tempus incipiat currere.756. nu. 21. 22. 23.& 18.

Arbitrorũ ſententia confirmata, partes non recipinntur ad appellationem, niſi ſoluta pœna. 752. nu. 5. & 6.
Arbitrium non bomologatur vltra contenta in compromiſſo, & etiam arbiter iudicat de connexis. 755. nu. 6. 7. & 10.
Arbitrium quanto tempore duret ibidem nu. 15.
Arbitrium ſuper alio oon proferendum quàm de qno fuerit compromiſſum, & quod corruptus arbiter reiicitur. 749. nu. 23. & 24.
Arbitrium iudicis in titulis diiudicandis quoad poſſeſſorium. 777. nu. 7. & 8.
Arbitriorum duo genera ſunt. 741. nu. 4.
Arbitrio magiſtrorum ſtatur. 521. nu 12.
Arbitrorum ſententia reſtitunone releuatur. 400. nn. 34.
Archiepiſcopus, epiſcopus, & alius iuriſdictionem babens, au euocare poſsint. 265. nn. 58.
Archiepiſcoporum & epiſcoporum ſigilla an ſint antentica. 45. nu. 4.
Arramenta cauſæ malè dicuntur. 28. nu. 97.
Areſta intra quod tempus reſcindantur. 431. gloſſ 8. nu. 3.
Areſta gallicè proferenda. 577. glo. vlt.
Areſtum quid, & vnde dicatur. 575. nn. 1.
Areſta curiæ an valeant. 862. nu. 7.
Areſta clarè concipienda ſunt. 952. nn. 1.
Areſtum quid ſit. 947. nu. 1.
Areſtari res poſſunt etiam die feriato. nn. 60. & an creditor iurare debeat. nu. ſeq.
Areſtari perſona quando poſsit. 94 nu. 70.
Areſta an per viam nullitatis reſciodantur. 321. glo. 1.
Areſta pendente proceſſu ſuper literis ciuilibus executioni mittuntur. 294. nn. 3. & quotmodis contra areſta cognoſcatur. 287. nu. 3.
Areſta generalium & magni conſilij poſſunt per literas ciuiles reſcindi. 291. nu. 34.
Areſta & indicata quæ. 392. nu. 15.
Areſta exequi ſolent pendente eorum cognitione. 197. nn. 14. limitatur nu. ſeq.
Areſti exequutio qualiter impediatur. 316. nu. 34.
Areſtis quando iudieandum ſit. 27. nu. 85.
Areſtorum magna eſt autoritas, & quid ſit areſtum. 286. nu. 1.
Areſtum latum de conſenſu partium per literas ciuiles retractatur. 292. nu. 17.
Areſtum poſt ſupplicationem exeqnutioni datur. 272. numero 119.
Areſtum exequutioni datur etiam pro illo qui errores allegat. 304 nu. 39.
Areſtum non damnatur prætextu iniquitatis 308. nu. 74.
Areſtum exequi debet pendente erroris propoſitione. 298. nu. 8.
Areſtum an & quando poſt annnm exeqni poſsit. 297. nu. 4. & quando corrigi poſsit. 486. nu. 6.
Areſtum frangere non videtur proſequens appellationem. 94. nu. 71.
Areſtari res mobiles debitoris extranei an & qnando poſsint. 90. nn. 41.
Arguere ex cauſa conſtitutionis licet. 188. glo. 2.
Argumentum de beneficiis ad officia ſecularia an procedat. 545. glo. 2.
Ariſtophon gloriatur, quòd abſolutus fuerit nonagies quinquies. 871.
Arma an liceat domi habere. 30. nu. 107.
Arma militnm pro executione non ſolent capi, nec illorum equi. 64. nn. 94.
Armorum vſus priuilegiatus. 806. nu. 3.
Armatus fugiens ad eccleſiam non gaudet immunitate. 540. nu. 21.
Armigeros & boſpites quando qnilibet teneatur recipere. 498. nu. 5.
Artes mecbanicæ quæ vocentur 459. nu 23.
Artifices cogntur ad factum per carceres, nec moratoria iuuantur. 372. nu 39.
Artifices qui dicantur. 458. nu. 22.
Artifices intra ſex menſes debita petere debent. 461. gloſſa 7.
Artifices de damnis ob litem paſsis reſtitui debent, & quomodo nomine expenſarum non veniunt damna. 883. nu. 5.
Artificum nomine doctores non veniunt. 521. nu. 10.
Artificum quæſtus maior, quàm artium honeſtarum. 459. nn. 27.
Articuli aſſerendi ſunt, & quomodo. 4. 867. nu. 20.
Articulis reſpondere per prouiſionem lite pendẽte pars cogitur. 148. nu. 128.
Articulus generalis tollitur per ſpecialem. 32. nu. 128.
Aſſerens falſò bona nulli eſſe obligata punitur. 80. gloſ. 5. nu. 2.
Aſylum quis prius inſtituerit. 538. n. 3.
Aſsiſiarum tempore recredentia ferri poteſt. 195. numero 2.
Aſsis ou trouuez. 73. gloſ. 5.
Attentata poſt appellationem ab interlocutoria, an retractentur. 926. nu. 5. & 6.
Attentata poſt literas ſtatus reparanda. 382. nn. 10.
Attentata poſt appellationem ab interlocutoria an reuocentur. 170. nu. 103.
Atteſtationes ſermone materno concipi debent. 574. nume. 6.
Atteſtationes per modum prouiſionis faciendæ decernuntur. 149. nu. 131.
Atteſtationes quomodo, quando, & vbi pnblicari debeãt. 866. nu. 1. 2. & 3.
Atteſtatio iudicis non probat conſuetudinem. 645. numero 5.
Atteſtationes in recredentia non recipiuntur, nec quidem ad fututum examen iam factæ. 795 nu. 1.
Atteſtationes ſine partis citatione nullę ſunt. 847. nu. 11. & 12. Quæ ſi à cõciliariis confectæ ſint extra vacationes, an nullantur. 850. nu. 1.
Atteſtationes qui aperit, punitur vt falſarius: & quibns patere non debeant. 850. nn. 15. & 16.
Atteſtationes à iudice criminali factæ, in ciuili nullę. 859. nu 29.
Auctio quid, & vnde dicatur. 597. nu. 5.
Auctionem vineere, quid ſit. 597. nn. 8.
Auctionis caput, & auctionarij. ibidem. nu 10. & ſeq.
Anctionum mos apud antiquos. 598. nu. 17.
Audientia vbi denegatur, non licet appellare. 915. numero 36.
Andientia paupetibus danda, & rotulus in his ceſſat. 181. gloſ. vlt.
Auditores caſtelleti quando vltra xx. libras cognoſcere poſsint. 246.
Augendi precium in licitatione modus. 607. nu. 13.
Augendo precio quæ debeant declarari. ibidem. numero 14.
Authenticum eſſe inſtrumentum an vbique exequẽdum ſit. 46. gloſ. 8 nu. 1.
Authoritas quæ legi ſit adhibenda, & forma. 9. numero 22.
Autbor authorem ducendo nouam babet dilationem. 824. nu. 2.
Author citatus ſi non compareat, debet tribus edictis citari. 82. nu. 2.
Authori etiam notoriè nullum ius habenti denunciandum eſt. 827. nu. 37.
Authoribus ſingulis facienda eſt dennnciatio. 826. nu. 25. Idem in pluribus hæredibus. ibi. nu. 26.
Aurea veſtis ſoli principi conueniens. 483. nu 9.
Auus ſcbolaſtico cedere nun prohibetur. 619. nu. 8.

B

Baillistre quis dicatur & bail. 516. glo 9.
Ballioi cur ſic dicti. 246. artic. 14.
Banniti immunitate carent. 41. nn. 28.
Bannitus & excommunicatus priuilegium non impetrant. 331 nu. 16.

Bannitus

Bannitus an ſine cauſa à banno reuueari poſsit. 564.gl 1.
Bannitus ad annum, poſt annum redire etiam ſine licentia & literis poteſt.ibidem.
Bannitus reſtitutus poteſt recuperare bona alienata.920. num.10.
Baro, dux, vel alius dominus an euocare à ſuis iudicibus poſsint. 65.nu 30.
Baſtardi non ſuccedunt ex teſtamento, nec ab inteſtato. 24 num 70. Nec omnes ſunt infames, contra docto.31. num.11.
Baſtardis ſuccedit fiſcus 24 nu.71.
Baſtardi legitimati etiam in feudis ſuccedunt 384. nu.10.
Baſtardi non ſuccedunt parentibus.381.nu.6.& ſequen.
Beaufrere cedere non poteſt fratri pulchro ſic vocato. 621.nu.10.
Beneficialis materia poſſeſſoria coram iudicibus regiis ſummariè tractari debet 188.nu.1.
Beneficialis cauſa quæ dicatur.193.nu.1. .
Beneficiatus minor literis ciuilibus iuuatur.292.nu.41.
Beneficia quare ante vocationem non concedantur.545. gloſſ.3.
Beneficia non conferenda illi, qui non intelligit idioma patriæ, & loquitur.575.nu.4.
Beneficij permutatio & reſignatio quomodo annulletur.474.nu.16.
Beneficij impetratio illius qui celauit cadauer, eſt ſubreptitia.534 nu 9.
Beneficium quando commendetur.801.nu 2.
Beneficij adminiſtrator non gaudet decreto de pacificis poſſeſſoribus.ibid.nu.1.
Beneficij ſecundi adeptione renunciatur liti ſuper altero.804.nu.20.
Bibliopola petens garnimentum, fuit repulſus.51.nu.44.
Bibliopolæ intra ſex menſes debita petere debent. 463. glo.14 in fin.
Biennio tranſacto an exceptio non numeratæ pecuniæ tollatur.131.nu.48.
Biennio elapſo ſupplicatio denegatur.306.nu.16.
Biennium à quo tempore computetur.317.nu.39.
Blaſphemus & læſæ maieſtatis reus non gaudent immunitate.546.nu.23.
Bona capta ſi non ſufficiant, alia capi poſſunt 81 nu.1.gl.3.
Bona cautio quæ dicatur.158.nu.18.
Bona ſubditorum licet domino accipere.9 nu.19.
Bona clerici confiſcata cui applicentur 20.nu 35.
Bona ſita in diuerſis parlamentis cauſam euocandi præſtant.268.nu 71.
Bona mobilia ſoluto matrimonio dum repetuntur, hæredes habent annum, & an interim fiat prouiſio. 155. num.3.
Bona ſequeſtrata iudex debet committere aliquibus non ſuſpectis partibus.789.nu.9.
Bona victi pro expenſis liquidis non venduntur. 887. num.31.
Bona vxoris, ſi maritus ad expenſas fuerit condemnatus, capi non poſſunt.889.
Bona capta pro executione, poſtea combuſta, cuius periculo pereant.84.nu.16.
Bona mobilia clericorum capi non poſſunt pro executione etiam iudicati.56.nu.12.
Bona in vno loco capta, an in alio vendi debeant. 65. num.104.
Bona clericorum etiam in alio loco exiſtentia, quando in domo clerici capi non poſſunt.65.nu.107.
Bona clericorum mobilia pro penſione domus capi poſſunt.67.nu.122.
Bona clerici in carceribus exiſtentis an capi debeant.66. num 117.
Bona conductoris etiam intra domum conductam non exiſtentia capiuntur.78.nu.57.
Bona alterius quàm conductoris an capi poſsint pro penſione.ibidem.nu.36
Bona in executione capta diſtrahenda.109.nu.9.
Bona dotis immobilia ſtatim ſoluto matrimonio repetuntur, & an ſit in illis prouiſio.151.nu.2.
Bona per ſententiam adiudicata pars ſua authoritate capere non poteſt.257.nu.17.
Bona mobilia non habent ſequelam.78.nu.38.
Bona immobilia clericorum iudicantur ſecundum regis ordinationes.14.nu 16.
Bona mariti an ſint tacitè hypothecata pro vxoris alimentis.166.nu 18.
Bona cùm capiuntur, eorum dominus petit prouiſionem.147.nu 113.
Bona debitoris impetrantis quinquennale, an poſsint capi.375 nu.71.
Bona exteri ad fiſcum deferuntur excluſis filiis ſecundum doctor. quod non eſt verum.383.nu.2.
Bona confraternitatum eis reprobatis ad quem ſpectent. 536.nu.5
Bona confraternitatis vnius alteri dari non poſſunt. 537.num.9.
Bona ſita extra regnum, donari ſine inſinuatione poſſunt.564.glo.3.
Bona fiſcalia nemini concedenda.546 glo.vlt.
Bona quæ fiſco applicantur.548.glo.5.
Bona confiſcationum reparationibus publicis ſeruire debent.ibidem.glo.6.
Bona qui cœpit non poterit variando alia capere. 584. num.48.
Bona tutorum ſunt tacitè pupillis obligata.587.nu.16.
Bona patris malè adminiſtrantis bona filij, ſunt tacitè obligata.ibid.nu.17.
Bona tranſeuntis ad ſecundas nuptias ſunt tacitè obligata.ibid.nu.20.
Bona fiſco in delictis quando ſint tacitè obligata. ibid. num.23.
Bona pro decimis & collectis ſunt tacitè obligata. 588. num.25.& ſeq.
Bona emphyteotæ non ſunt tacitè obligata pro cautione. ibid.nu.27.
Bonorum captio debitori certificanda eſt. 81.nu.2.glo 3.
Bonum commune ex tribus conſtat.11.nu.35.
Boum vel equorum par ſimul vendi debet.108.nu.4.
Buccinum quid.481.nu.6.
Bullam an quis poſt terminum producere poſsit, ſi in termino ſignaturam produxerit.208.nu.8.
Burgenſes cautiones quæ ſunt.198.nu.11.

C

Cadauer delinquentis ſine principis permiſsione non traditur ſepulturæ.23.nu.54.
Cadauer celans nil iuris conſequitur ex collatione. 534. num. 5.
Cadauera cuſtodiri poſt reuelationem non prohibentur. 532.glo.1.
Caduca & pro non ſcripta ante declarationem dari non debent.532.glo.1.
Calculano concluſa executionem habet.90.nu.57.
Calculi errore pendente an prouiſio fieri debeat.67.numero 129.
Caldarij intra ſex menſes debita petere debent.461.gl.7.
Caligarij ſutores qui 462.glo.8.
Caligis ſericum non debet addi, & cur Caligula vocetur.484.nu.15.
Calumnia euidens quæ dicatur, & præſumpta.102.nu. 4. gloſſ.1.
Calumnia quomodo probetur.ibid.nu 6.
Calumnia an præſumatur, ſi debitor tempore præſtituto non ſoluat.ibid.nu.1.glo 2.
Calumniari quando quis dicatur.ibid.nu.3.
Calumnia præſumitur in ponente facta nil facientia.365. gloſſ 5.
Calumniari quis & quomodo probetur.359.glo.3.
Calumnioſè opponere quis dicatur.606.nu.4.
Campſores an exceptionem non numeratæ pecuniæ opponere poſsunt.131.nu.37.

Cancellare ſufficit inſtrumentum .473.nu.7.
Cancellaria in quolibet parlamento ſita eſt.410.glo 12.
Cancellaria quibus literas concedere non poſsit. 332. num.25.
Cancellaria duplex.354.glo.1.
Cancellariam ingredi non debent impetrantes, cùm literæ expediuntur.162.glo.1.
Cancellariæ literas reſtitutionis concedunt.396.nu.14.
Cancellariæ qui neceſſarij.362 glo.4.
Cancellarius Regius dono non debet conſentire. 551. gloſſ.18.
Cancellarius literas ſupplicationis ſine Regis permiſſu concedere non debet.502 nu.18.
Cancellari inſtrumentum debitor petere poteſt.51.nu.45.
Cancellatione inſtrumenti pendente an interim debitor capi poſsit.106.nu.31.
Cancellationis cauſſa pendente debitor ad garniendum condemnatur.51.nu.46.
Cancellatum inſtrumentum probat debitum præceſsiſſe. ibidem.nu.54.
Cancellatum inſtrumentum non eſt exequendum. 60. num.58.
Cancellaria an literas ciuiles concedere poſsit. 228. numero 3.& 9.
Candelarij qui.460.glo.3.
Canonici quando ad horas venire teneantur. 695.nu.23.
Capere quando liceat iudicibus eccleſiaſticis. 389.nu.21.
Capere aliquem an quis cogatur.392.nu.9.
Capita duo ſuper poſſeſſorio.240.nu.2.
Capitalis curia quæ dicatur.311 glo.5.
Capiatur vt quis viuus vel mortuus non poteſt iudex decernere.388.nu.114.
Capi non debet quis in territorio alieno ſine requiſitione magiſtratus.388.nu 4.
Capi poteſt debitor pro debito publico.106.nu.9.
Capituli ſtatutum, quando recredentiario prohibet aliquid dari, an valeat, & ab eo tanquam ab abuſu poſsit appellari.196.glo 14.
Capitul.Cæterum.declaratur.340.nu.97.
Caput operis (quod rectius tyrocinium dicitur) licet excellens non fuerit, tamen magiſter non debet recuſari.521.nu 5.& 7.
Captis bonis an perſona etiam capi poſsit.105 nu.12.
Captiui curam conſanguinei negligentes priuantur ſucceſsione 22.nu.18.
Captiuum non redimens minor, an reſtituatur. 403. num.25.
Captum liberans tenetur eum repræſentare.388.nu.17.
Captum iudex requiſitus retinere non poteſt. 389.nu.18.
Captus, pendente dilatione moratoria non tenetur dare fideiuſſores.376.nu.72.
Captus delinquens non poteſt liberari à capientibus. 388.nu.16.
Captus debitor an pro debito poſsit recommẽdari. 106. num.10.
Captus & ſi appellet relaxari non debet.218.nu.6.
Carceris metu obligatus, ſi poſteà extra carcerem ſoluerit an poſsit impetrare reſtitutionem.445.nu.3.
Carceribus incluſus an liberetur dando fideiuſſores.105. num.10.
Cardinalis epiſcopi, & alterius beneficiati obitus nunciandus.528.glo.1.
Cardinalibus an donari poſsit, & an comprehendantur non facta illorum mentione.549.glo.9.
Carnes aſſæ in prandio ne edantur.485.nu.39.
Carpentarij qui,& Carpentum.463.glo.14.
Cartularius iudex quis fit.40.nu 15.
Caſus in quibus pars interrogatoriis non reſpondeat. 857.nu.1.
Caſus in quibus valent literæ contra ius 338.nu.72.
Caſus in quibus reſcriptum prohibetur impetrari. 338. num.79.
Caſus in quibus literæ perperam impetrantur.357.gl.16.
Caſus in quibus literæ annales, vel quinquennales non proſunt.369.nu.17.
Caſus fortuitus in annali eſt probandus, in quinquennali non.374 nu.64.
Caſus à decem annis euentus allegatur.375.nu.65.
Caſum nouitatis quis prius inuenerit.214.glo.1.
Caſus in quibus lite finita fit ſupplicatio.272.nu.116.
Caſus in quibus promiſsio non ſufficit, quando cautio promiſſa eſt.198.nu 6.
Caſus in quibus non fit executio contra hæredes. art. 8. 98.nu.1.
Caſus loquentes de calumnia.102.nu.5.
Caſus in quibus valet præceptum iudicis etiam ſine cauſæ cognitione.85.nu.7.
Caſus in quibus cancellationes ceſſent.51.nu.50.
Caſus in quibus fit prouiſio.140.nu.36.
Caſus in quibus non allegatur iudicis incompetentia. 207.nu.7.
Caſus in quibus ſupplicatio denegatur.306.nu.55.
Caſus executorij.258.nu.12.
Caſus in quibus literæ ſtatus non conceduntur. 378. gloſ.vnica.
Caſus in quibus minor eſt deterioris conditionis quàm maior.317.nu.33.
Caſus in quibus donatio à minore valet ſuo adminiſtratori.157.nu.10.
Caſus in quibus famuli poſt annum petere poſſunt. 475. num.2.
Caſus in quibus poſterior creditor præfertur. 581.nu.16.
Caſus in quibus tacita contrahitur hypotheca.586.nu.11. cum ſeq
Caſus in quibus redditus vltra quinquennium peti poſſunt 590.glo.16.
Cauſa inſeri debet in literis requiſitoriis.383.nu.9.
Cauſa reſtitutionis inſerenda.409.glo.10.
Cauſa minoris quando dormire debeat.317.nu.12.
Cauſam læſionis quando probare oporteat.406.nu.25.
Cauſæ matrimoniales epiſcopis diriguntur.336.nu.63.
Cauſæ reſtitutionum in indiuiduo ſunt exprimendæ.411. numero 1.
Cauſſa poſt euocationem non redit ad primum iudicem. 270.nu.98.
Cauſæ ſummariæ requirunt cõtumaciam accuſari, quam iuramentum nequit impedire.686.nu 14.15.& 16.
Cauſæ magnæ diriguntur parlamentis.798.nu.5.
Cauſæ beneficiales vbi tractandæ ſint.ibid.nu.7.
Cauſæ omnes deciduntur ſecundum ordinem præſentationis:nec dilatio in contrarium dari debet.818.nu.3.
Cauſam amittit qui non reſtituit ſequeſtro.816.nu.8.
Cauſſa miſerabilium perſonarum in prima inſtantia tractari poteſt in curia ſupremæ.180.in fine.
Cauſſa quando committi ſoleat proximo parlamento. 265.nu.37.
Cauſſa naturalis præfertur accidentali.34.nu.41.
Cauſſa nullitatis exprimenda eſt.47.nu 5.
Cauſſa non adiecta in cedula, facit vt non habeat executionem.117.nu 66.
Cauſſa grauaminis exprimenda in appellatione ab executione.225.nu.12.& 14.& ſeq.
Cauſſa impulſiua ceſſante non ceſſat diſpoſitum.157 gl.5.
Cauſſa ad eum qui grauauit remitti non poteſt. 271. numero 108.
Cauſſa mutui confitens quod aliunde debet, exceptionem non numeratæ pecuniæ non opponit.112.nu.54.
Cauſſam non habens inſtrumentum an ſit exequendum. 48 nu.25.
Cauſſas euocationis friuolas proponens, quomodo puniri debeat.280.verſic.7.
Cauſſæ quæ poſsint in euocatione allegari.267.nu.65.Et ob quas annullatur euocatio.269.nu.86.
Cauſſæ euocationis probari debent.176.nu.11.
Cauſſæ legum promulgandarum 8.nu.14.
Cauſa legis condendæ quæ dicatur.649 glo.4.

Cauſa

Cauſa cœpta ſine interruptione continuari debet. 930. art. 10. glo. vna.
Cauſſa in reſtitutione probanda. 693. nu. 8.
Cauſa iuſta litigandi, quæ dicatur. 579. nu. 10. & ſeq.
Cauſa iuſta litigandi non excuſat ab expenſis, ſi ſtatutum exigat condemnationem. 880. nu 47.
Cauſæ quot requiruntur ad deciſionem, tot ad inſtructionem. 753. nu. 7.
Cauſæ poſſeſſoriæ ſummariè decidi debent: & dilatio vnica in poſſeſſorio. 778. nu. 1. & 3.
Cœptam cauſam quis proſequi tenetur. 176. glo. 2.
Cauſſæ miſerabilium coram iudice eccleſiaſtico tractari debent. 181. glo. vlt.
Caupo tenetur de damno dato hoſpitibus. 498. nu. 7.
Caupones non plus vendant hoſpitibus, quàm in mercato. 498. nu 14.
Cautela cum apparitor officium recuſat exequi. 666. numero 80.
Cautela ne literæ citatoriæ amittantur 665. nu. 64.
Cautelæ Cæpolæ reiiciuntur. 746. nu. 15.
Cautela abbreuiandi lites. 22. nu 51.
Cautela pro notariis. 133. nu. 60.
Cautela quando opponuntur exceptiones contra executionem. 83. nu. 4.
Cautela pro debitore contra quem fit executio, non facta liquidatione. 47. nu. 12.
Cautela ad probandum ſigillum eſſe autenticum. 45. numero 8.
Cautela pro hærede contra exequentem. 100. gloſſ. 1. numero 3.
Cautela pro eo qui rem in ſolutum accipit 110. nu. 20. & petendi prouiſionem 18. nu. 27. Et pro eo qui non inuenit cautionem. 197. nu. 7.
Cautelæ tres litigare volentibus. 35. nu. 144.
Cautelæ ad tollendam exceptionem non numeratæ pecuniæ. 189. nu. 85.
Cautela pro eo, qui plus probauit, quàm poſuerat. 360. num. 16
Cautela pro maioribus factis. 412. nu. 11.
Cautela glo. in l. ſemper in contractibus non obſeruatur. 435. nu. 2.
Cautela Chaſſa. pro delinquentibus reprobatur. 443. numero 30.
Cautela pro ordinariis dubitantibus cadauer celari. 334. num 22.
Cautela pro vendente rem habita fide de precio. 582. num. 28.
Cautio in dilatione annali, vel alia moratoria, an detur. 368. nu. 11.
Cautio præſtita iuuat executionem contra tertium. 951. num. 10.
Cautio pendente appellatione peti poteſt. 927. nu. 17.
Cautio à petente executionem datur. 859. num. 22. Ante executionem recredentiæ recipienda eſt. 201. nu. 41.
Cautio de lite proſequenda, hodie non datur. 20. nu. 37. Et an pro executione areſti danda ſit. 519. nu. 89. & an pro mulctæ ſolutione & expenſis. 315. nu. 30.
Cautio an præſtetur, cùm à recredentia non appellatur. 197. nu. 10. & quid continere debeat. 202. num. 1. & in quibus caſibus à recredentiario non detur. 197. numero 7.
Cautionem recredentiarius præſtare debet. 196. nu. 1.
Cautio an poſt triennium peti poſsit. 197. nu. 6.
Cautio ſufficiens quæ dicatur. 198. nu. 12.
Cautionem antequam petatur, an quis dare teneatur. 197. nu. 4.
Cautionem præſtat clericus ſicut laicus. 14. nu. 68.
Cautionem an exequens dare debeat, ſi hæres non fuerit declaratus. 101. nu. 5.
Cautionis nomine quid veniat. 198. nu. 1.
Cedens liti, iudici notificare debet. 923. nu. 30.
Cedenti non fit denunciatio. 827. nu. 42.
Ceſsio an habeat vim ſatisfactionis. 805. nu. 5.
Cedendarum actionum & diuiſionis exceptiones opponi poſſunt. 10. nu. 40.
Cedere quilibet poteſt niſi potentiori. 611. glo. 3.
Cedere non poteſt quis bonis poſt dilationem quinquennalem: ſecus poſt annalem. 374 nu. 61.
Cedula vacua, *un blanc ſigné*, an executionem habeat. 121. num. 101.
Cedula an comprehendat aliam ſcripturam priuatam. 124. nu. 21.
Cedula ſine die, dum tamen recognita, habet executionem 116. nu. 48.
Cedula à tertio facta, quando probet. 154. nu. 36.
Cedula vel ſcheda quid ſit. 112. nu. 15.
Celans teſtamentum falſi punitur. 534. nu. 9.
Celantium laicorum cadauera pœna quæ ſit. 532. glo. 2.
Cæſaris conſtitutio contra meretrices. 173. nu. 11.
Cenſuales libri an probent. 41. nu. 11.
Cenſuris quando vti permittatur contra debitorem non habentem immobilia. 105. nu. 9.
Cenſuarius vendens rem irrequiſito domino, eam amittit, ſecus in emphyteota. 592. nu. 16.
Cenſum non ſoluens per triennium, non tamen priuatur iure ſuo. 591. nu. 7.
Cenſus omnis præſcriptibilis. 595. nu. 1.
Cerdones debita petere debent intra ſex menſes. 462. gloſſ. 11.
Certa quantitas exequi poteſt, etiam ſi ex calculo reformari poſsit. 58. nu. 31.
Certificatores pro fideiuſſoribus deponere debent parte vocata. 201. nu. 37.
Certificatio ſubhaſtationis an ſit neceſſaria in re minoris. 421. nu. 9.
Certificatis inclamationibus an probetur in contrarium. 603. nu. 4.
Certificatores quando teneantur. 600. nu. 14.
Ceſſante cauſa vel ſi illa ſit inhoneſta, reſcinditur contractus. 427. nu. 52.
Ceſsio quando prohibeatur. 83. nu. 6.
Ceſsionarius an executionem facere poſsit. 70. nu. 17.
Ceſsio bonorum executionem impedit. 259. nu. 21.
Ceſsio à pupillo tutori facta, non valet. 554. nu. 3.
Ceſsio à cliente procuratori facta, non valet. 614. gloſſ. 4.
Ceſsio debiti prohibetur, non rei. ibid.
Ceſsio poſt litem conteſtatam non valet. ibid.
Ceſsio omnis prohibetur 615 glo. 7. in fine.
Ceſsio in ſcholaſtici vtilitatem conuerti debet. 623. gl. 8.
Ceſsio in potentiorem nulla. 623. glo. 8.
Ceſsio donationis vel alia ex cauſa fit 615. glo. 6.
Ceſsio ante citationem fieri debet. 622. nu. 7.
Ceſsio de toto debito fieri debet. 623. glo. 9.
Ceſsionarius fidem ceſsionis facere debet. 381. nu. 14.
Ceſsionarius an & quando poſsit teſtitui. 438. nu. 28.
Ceſsionarius ad mulctam condemnatur. 617. glo. 12.
Chirographum à teſtibus recognitum plenè probat. 114. num. 29.
Chirographum quid, & chirographarius debitor, vel creditor. 112. nu. 14.
Chirographarius debitor an præferatur. 583. nu. 37.
Chirographum impedit ſex menſium præſcriptionem. 466. nu. 8.
Chriſtianorum duo genera. 683. nu. 1.
Circumſcribere quid. 438. glo. 11. nu. 1.
Circumuenire quid. ibid. nu. 1.
Citare & citari quis poſsit. 669. nu. 109. & ſeq.
Citare poteſt arbiter per nuntium. 665. nu. 69.
Citare procuratorem vt audiantur teſtes, an ſufficiat. 848. num. 1.
Citare non poſſunt viatores extra territorium in quo ſunt præfecti. 671. nu. 2. glo. 1.
Citare procuratorem quando non ſufficiat. 672. numero 4. & 5.
Citare abſentem interdum licet per literas authorizationis voce iubæ. 673. nu. 9. & 10.

Citari quomodo teſtes debeant.ibid.nu.7.glo.2.

Citare per edictum quando appatitor extraneus poſsit. 392.nu.2.

Citare quis an poſsit extra territorium. 393. numero 11. & ſequen.

Citari debent omnes creditores ad conſentiẽdum quinquennali.374.nu 51.

Citari quis expreſsè debet ad recognoſcendum. 124. numero 20.

Citari hæres debet, & executorium inſtrumentum in eum declarari.100.nu.2.glo.4.

Citatio contra quos fieri debeat 659.nu.1.

Citatio plures habet terminos.ibid.nu.2.

Citatio quid ſignificat.660.nu.18.& quomodo diffiniatur nu.20.

Citatio contra ius facta,nulla dici debet.ibid.nu.21.

Citatio iure diuino inuenta.ibid.nu.21.

Citatio quoad defenſionem eſt iuris naturalis. 661. numero 24.

Citatio prima ad defenſionem requiritur.ibid.nu.25.

Citatio ex iudicis requiſitione ſolet fieri. 664. nu 60.& fit tribus modis.ibid. nu.61.& ſeq. & an per nuntium fieri poſsit.665.nu.65.& ſeq.

Citatio per apparitorem communis eſt. ibid.num.67.& ſeq.Fit etiam in illuſtres Pares Franciæ per literas.664. num.55. A quibus fieri debeat & in quos,vide citatiunum tractatum à folio 659.vſque ad finem.

Citatio fit per edictum, & abſente perſona foribus affigitur.658.nu.94. & qualiter fiat per edictum, & quomodo nuncij in curiis apoſtolicis per affixionem citent.668.num. 98. & 99. & vbi affigi debeat. ibidem. num.100.

Citatio inualida quot modis contemni poſsit, & quando in parlamento non recipiatur. 669.nu.113.

Citatio multos habet effectus, & quòd citatus toties debet comparere, quoties citatus fuerit. ibidem. numero 114.& ſeq.

Citationis forma vnde introducatur. 672.nu. 1. Eius copia affixa,quanto tempore ſtet non curatur.680.glo.3. num.2.

Citationis copia cuiuſlibet rei, expenſis recipientis datur.ibid.nu.4.5.& ſeq.

Citationis libellaræ finis.678.nu.17.

Citationis copia quid continere debeat.ibid.

Citationis literæ quanto tempore affixę ſtare debeant. 668.nu.102.

Citationem ſtatutum vel conſuetudo tollere non poteſt. 662.nu.32.& an curię parlamentorum.nu.33.

Citationem iuris poſitiui princeps tollit.ibid.nu.37.

Citationem realem pars non poteſt ſuę parti facere, niſi in debitore de fuga ſuſpecto.666.nu.81.

Citationem oſtio affixam remouens punitur: & vbi affixa ſtatim tollitur,non dicitur citatio.668.nu.104.

Citatio per nuncium & per epiſtolam à iure ciuili introducta.661.nu.27.

Citatio à Papa, aut à quouis alio principe tolli non poteſt.ibid.nu.28.

Citatio eſt iuris diuini.662.nu.30.

Citatio plenitudine poteſtatis auferri non poteſt. ibid. num.31.

Citatio duplex eſt,realis & verbalis.663.nu.45.

Citatio perſonalis in quos decernatur.663.nu.46.

Citatio iuris ſeu legis,& citatio hominis differunt.ibid. num.47.

Citatio in quibus caſibus tollitur.662.nu.36.

Citatio prima debet tantùm continere petitionem, aliæ verò minimè.678.nu 8.

Citatio fit ad intentandum nouum proceſſum. ibidem. nu.9.& 10.

Citatio de iure quid continere debeat.678.nu.8.

Citatio quando præſumatur in notitiam citati perueniſſe.680.nu 2.

Citatio domeſticis abſentibus, in præſentia duorum teſtium oſtio affigenda.ibid.nu.1.

Citatio domicilij praecedit electionem.715.nu.57.

Citatio tertia quando à iudice concedi poſsit:& quando conſuetudo ligat minores.696.nu.13.& 14.

Citatio perſonalis:& citatio ad tres breues dies quando decernatur.702.glo.vna.nu.3 & 4.

Citatio vnica ſufficit ad videndum iurare teſtes:ad quorum relationem, an citatio partis requiratur:& quando audiantur ſine partis citatione.846.nu 4.6.& 8.

Citatio ad quem finem tendit, & qui effectus citationis validæ.128 nu.131.& 132.

Citatio quæ fit per apparitorem, à iudice recipitur. 664. num.58.

Citatio prima fieri debet in perſona ſi inueniatur, alioqui in domo habitationis.672.nu.2.

Citatio contra ſtylum non valet:& non comparens non eſt contumax.654.nu.42 & 43.

Citatio quando propter ſtylum omittatur.654.nu.47.

Citatio coram duobus teſtibus in facie vel in domo fieri debet, tam in iudicialibus, quàm in extraiudicialibus. 673.nu.2.

Citatio in cauſa appellationis quomodo ſit facienda.ibidem nu.5.

Citatio contra teſtes in iudicio plenario facienda. ibid. nu.6.

Citatio in domo beneficij litigioſi facta an valeat. ibid. nu.8.

Citatio quando facienda ſit in domicilio :& quomodo intelligatur.674.nu.1.

Citatio hoc noſtro tempore indiſtinctè fit in domicilio, ſed aduertendum eſt, vt ſit in domicilio non rei, vel originis, ſed potius habitationis, & quis ſubditus dicatur ibid.nu 3.4.5.& 6.

Citatio legis eſt peremptoria non hominis.664.nu.48.

Citatio quare in domicilio fieri poteſt ibid.nu 8.

Citatio non poteſt fieri in offi. ina, niſi in eadem ſit habitatio.675.nu.14.& ſeq.

Citatio ad domicilium quomodo fiat. ibidem num.19. & 20.

Citatio hominis non valet, niſi fiat de ſententia expreſſa mentio.664 nu 49.

Citatio de iure ſine iudicis mandato non valet. 676.numero 7.

Citatio in cauſis, etiam breuibus petitionem rei debet continere.677.nu.6.

Citatio in impetratione reſcripti non requiritur, ſed in comprobatione.314.nu.42

Citatio in impetratione literarum annalium vel quinquennalium non requiritur.368.nu.8.

Citatio iudicum eccleſiaſticorum contra laicos facta cauſſam continere debet.95.nu.3.glo.4.

Citatus eſſe debet, vt recognoſcat.123.nu.17. niſi fuerit ei præceptum factum.ibid.nu.18.

Citari pars non debet in reſcripti impetratione, ſed in approbatione.268.nu.76.

Citatio quomodo fieri debeat ad recognoſcendum. 123. num.19.

Citatio an in executione ſententiæ requiratur. 213. numero 10.

Citatione ſemel in executione facta,an iterum pars citari debeat.224 nu.21.

Citatione pendente, officium iudicis conquieſcit.670. num.125.

Citatione facta, nuntius teſtes in ſua relatione ſcribere debet.676 nu.1.

Citationes duæ vbi requirantur &c 696.nu.3.4.& ſeq.

Citationem iuris quis facere poſsit.664.nu.51.

Citatio hominis multiplex.ibi.nu.52.

Citatio quomodo ius acquiratur.670.nu.116.127.

Citatio interrumpit longi temporis præſcriptionem, & quando citatio eſt valida.ibid.nu 128.129.& 130.

Citatus non comparebit, ſi non ſit inſerta commiſsio. 380.nu.5.

Citatus in itinere detentus, ob id ſi non compareat, reſtituitur.695.nu.15
Citatus in vno, in alio cenſetur eſſe citatus.699.num.24. qui ſi appellet ab vno iudice, amplius coram illo non eſt citandus.700.nu.x4 & 59.
Citatus ad videndum iurare teſtes, ſi non veniat, teſtes nihilominus ad iuramentum recipientur.707 nu 51.
Citatus, vt coram Papa, aut ſupremis curiis compareat, procuratorem mittit, præcipuè in arduis cauſis. 738. nu.90.& 92.
Citatus non excommunicatur, niſi citatio ad ſuam notitiam venerit.668.nu 101.
Citandus vbi ſit maritus, & vbi vxor citanda. 674. numero 7.
Citandi ſunt interdum amici abſentis reipub.cauſa. 673. num.6
Citanda pars & quando in examine ad futurum.795.numero 4
Citandos homines parlamentorum apparitores tangentes quibus verbis vtantur.665.nu.63.
Citò procedas,diligenter,illico,ſine mora.235.nu.8.
Ciues turbati in iure paſcendi, agere hac nouitatis cauſa poſſunt.793.nu.9.
Ciues per contumaciam perdunt priuilegium. 697. numero 5.
Ciuilis poſſeſsio animo perditur.805.nu.6.7.& 8.
Ciuis quis probatur ex libro ciuitati.526.nu.15.
Ciuitas quomodo exequenda ſit.63.nu 77.
Ciuitas compelli poteſt ad imponendam collectam ſuis habitatoribus vt ſoluant debitum.63.nu.78.
Clara & lucida lex eſſe debet.1·.nu.32.
Claudicat ex parte minoris contractus cum eo initus. 423.nu.7.
Claues multas dolosè ſolent habere caupones. 498. numero 16.
Claues eccleſiæ quid operantur.761.nu 69.
Clauſula non obſtan. valde generalis in literis Franciæ poni ſulet.341.nu.106.
Clauſula in literis naturalitatis apponenda.186.nu.15.
Clauſula procuratorij ſiue garandiæ.820.nu.16.
Clauſ. ad vitandam falſi accuſationem.691.nu.35.
Clauſulæ tres in literis nouitatis.7 t.nu.20.
Clauſulæ quæ iunguntur ſtylo quomodo accipiuntur. 651.nu.29.
Clauſula de plenitudine poteſtatis an in literis requiratur.263.nu.13.
Clauſula, non obſtant.oppoſitionib & appellationib.ad regem & non ad inferiores ſpectant.2 9.glo.11.
Clauſula nihil nouari,non debet apponi in literis appellationis à ſententia executoria.11 .nu.13.
Clauſula in inſtrumentis contra debitores ponenda.105. num.13.
Clauſula irritans, an ante intimationem operetur. 264. num.2.
Clauſula ex certa ſcientia & motus proprij æquiparantur.312.nu.14.
Clauſula ex gratia ſpeciali in literis deſcribi debet, & ex certa ſcientia.314 nu.x7.
Clauſula, non detur actio,vel non recipiatur, quomodo intelligatur.469.nu.14.
Clauſula appellatione remota.348.nu.163.
Clauſula cuiuſcunque conditionis & ſtatus comprehendit Reges,& Cardinales.549.glo.9.
Clauſula ex nunc,prout ex tunc,quid operetur. 550.gl.15.
Clericus executionem patitur.56.nu. 8. & ad ſuum iudicem remitti debet facta recognitione. 122.num. 5. Per prouiſionem condemnatur.14.nu. 69. Legibus vti debet, etiam in his quæ ei nocent, ſi illis vtatur, in quibus prodeſt.15.nu.78.
Clericus temere appellans an ad mulctam teneatur. 14. 65. & an in executione ſententiæ tonſuram allegare poſsit 206.nu.3 Item non notatur infamia condemnatus à laico ad emendam honorabilem.ibid.nu.2.
Clericus ante ſolutam prouiſionem non remittitur ad ſuum iudicem 137.nu.32 Et an teneatur ſoluere prouiſionem, antequam ad ſuum iudicem remittatur. 157. num.11.
Clerici reſciſsionibus vtuntur ſicut laici.419.nu 5.
Clerici celantes cadauera, quomodo puniantur. 551.gl.3.
Clerici coniugati bona ſunt tacitè obligata. 89.nu 33.
Clericis eſt mercari prohibitum.448.in princ.
Clericus tonſuræ literas oſtendere debet,vt in eum executio in mobilibus cuitetur.380.nu.13.
Clericus infamis torquendus 701.nu. 0.
Clericus à laico iudice,an exilio dari poſsit.700.nu.5.
Clerici compromittentes ad quem recurrere debeant. 751.nu.12.
Clerici tutores miſerabilium perſonarum eſſe debent. 181.glo.vlt.
Clerici an notarij regij fieri poſsint 59.nu 41.
Clerici literæ verificantur coram iudice ſeculari,ipſe tamen in carceribus epiſcopi detinetur.105.nu.15.
Clerici an executionem patiantur pro penſione domus. 76.nu.14.& ſeq.
Clerici non viuentis clericaliter bona mobilia an capi poſsint, & quando dicatur clericaliter viuere. 67. nu. 120.& ſeq.
Clerici quibus ligentur ordinationibus.13.nu.55.
Clericu pauperi quando prouideatur.147.nu.109.
Clericorum bona quando in executione, & quæ capi poſsint 65.nu.106.
Clericorum mulcta an in corporalem, & à quo mutari poſsit.45.nu.6.
Clericus debitor ſuſpectus de fuga an capi poſsit. 94. num.76.
Clericus falſum committens in Regis ſigillo quomodo puniatur,& an gaudere poſsit priuilegio clericali. 44. num.4.
Clericus à ſeculari iudice cogitur reddere depoſitum ab ipſo ſibi factum.83.nu.3 glo 9.
Clericus perſonaliter obligatus an capi poſsit.56.nu.9.
Clericus ſeruienti præcipiente *Aydeau Roy*, an teneatur parere,& quid in laico.86.nu.15.
Coacti contractus ſpecies exprimenda in reſtitutione. 407.glo 6.
Coaceruatio ſummarum an & quando fieri debeat.246.
Coadiutoris recredentia eſt exequenda.193.nu.5.
Cœnare apud amicos cur Pericles noluit: & conſiliariis eſt prohibitum.520.
Cogi ad recognitionem quomodo quis poſsit. 126. numero 37.
Cognitio cauſæ an in inſinuatione requiratur 568.nu.11.
Collatio vicarij poſt reuocationem an valeat. 264. numero 27.
Collectam priuatus imponere non poteſt ſine regis conceſsione.63.nu.80.
Collega non procedit,niſi probet collegam impeditum. 701.nu.8.
Collegia,capitula,monaſteria differunt.558.glo.2.
Collegiati & burſarij probabunt ſe originarios per regeſtum.526.nu.16.
Collegio quando aliquid acquiritur,dicitur præſcriptio. 635.nu.23.
Collegiato & burſario prouiſio fit.147.nu.111.
Colonus quando dicatur turbare dominum. 771.numero 7.8.& 12.
Colono meo moriente, vel poſſeſsionem dolo relinquente,an eam amittam 808.nu.13.
Colores clericis prohibiti.484.nu.23.
Colluſio quæ dicatur, & quomodo dolus probari poſsit. 903.nu.22.& 24.
Commendas ſine cauſa Papa non reuocat.567.nu.64.
Comminata mulcta,ſi non fuerit irrogata,non ſolet exigi.248 nu.7.
Commiſſarius in re demonſtranda duos teſtes adhibeat. 823.nu.32.

Commiſſarius

Commiſſarius tantùm vnus eſt decernendus, ad quem Regiæ literæ dirigendæ ſũnt. 792 num.9. & debet eſſe gradu inſignitus.nu.11.
Commiſſarius Regius à iudice Regio punitur. 844.num. 4. in fin.
Commiſſarius vnicus dandus in ſequeſtro, non plures, & quòd de conſenſu partium plures poſſunt eſſe commiſſarij.814.nu.3.glo.2.
Commiſſarius conductor ſeruat mercedem locationis. 813 glo.5.nu 1.
Commiſſario quæ veniant requirenda in proceſſu verbali.850.nu.4.
Commiſſarij Caſtelleti quando conficiant atteſtationes. 841 nu.10.
Commiſſarij conſanguinei quomodo pro adiunctis non recipiantur.845 nu.1.
Commiſſarij partes quæ ſint.790.nu.12.
Commiſſarij ad audiendum teſtes committuntur in proprio loco rei.840.nu.1.art.3.
Commiſſarij ipſi plus offerentes locare poſſunt rem ſibi ſequeſtratam.812.nu.2.glo.4.
Commiſſarij quales eſſe debeant 789.nu.8.
Commiſſarij moderatas expenſas accipere debent. 844. nu.1.& 3.art.9.
Commiſſarij an ſubdelegare poſsint in atteſtationibus. 848.nu 1.& 2.art.10.
Commiſſarij debent eſſe probi & non ſuſpecti. 792. numero 16.
Commiſſarij qui dicantur, & quando dentur. 810. nu.1. & 2. & ſunt eligendi in locis in quibus partes habitant.841.nu.15.
Commiſſarius quis debet eſſe, & ſit diligens & ſufficiens.841 & 842.nu 17 & 19.
Commiſſarius in teſtibus examinandis eſto conſtans. 842.nu 21.
Commiſſarius recipiens teſtes ſupernumerarios punitur. 856 nu.1.
Commiſſarius legit depoſitionem teſtibus 852.nu.16.
Commiſſariorum ſiue ſequeſtrorum duæ ſpecies.815.glo. 1.num 1.
Commiſſariorum variæ ſpecies,& qui diſceptatores.art. 1.809.nu.1.
Commiſſarij Regis an delegare poſsint.343.nu.119.
Commiſſarij qui eligi debeant 600.nu.9.
Commiſſarij non debent alteram partium re capta ſinere vti.600.nu.10.
Commiſſarij quot dari debeant ibid.nu 11.
Commiſſarij quando dantur poſt rem ſaiſitam. 602. numero 5.
Commiſſarij inſolidum tenentur.601 nu.21.
Commiſſariis ſemel datis an alij dari poſsint. ibidem. num.20.
Commiſſarius datus conſenſu partium, non inſpicitur qualis ſit.841.nu.3.
Commiſſarius examinando non debet demonſtrare.818. num.1. Adigendus eſt à iudice iuramento, quòd officium ſuum legitimè perficiet.823.nu.30.& 31.
Commiſsio à Rege concedi ſolet.343.nu 118.
Commiſsiones etiam à magiſtratibus conceduntur. 343. num.120.
Commiſsionis literæ quæ.442.nu.127.
Commiſſariis à Regiis appellari non poteſt. 304. numero 37.
Commiſsio quibus iudicibus dirigitur.458.nu.12.
Commiſsiones executoriæ ſeruientibus Regiis dirigi ſolent.60.nu.57.
Committitur variis modis monopolium.523.nu.5.
Commodatarius, depoſitarius, & conductor quomodo acquirunt, & ignorantia vendentis quomodo impedit poſſeſsionem transferri.762.nu.102 & 103.
Comparatio an plenè probet.114.nu.34.
Compenſatio ſine literis Regiis non recipitur in patria conſuetudinaria.23.nu.57.
Compenſatio an executionem impediat, & quando fieri poſsint 53.nu.10.
Compenſatio opponi poteſt contra inſtrumentum obligatorium.50.nu.59.
Compenſatio opponi contra ceſsionem poteſt. 615.gl.7.
Competens cautio quæ dicatur.199 nu.14.
Competens in vno, in aliis incompetens allegari non poteſt.207.nu.6.
Competens iudex quis ſit in donationis inſinuatione. 620.nu.7.
Compromittere non poſſunt omnes, & compromittere quid,& qui compromittere poſſunt.740.nu.1.2.& 3.
Compromiſſo pendente nihil innouandum.757.nu.25.
Compromiſſo facto non licet vni parti adire iudicem. 641.nu.8.
Compromiſſum de conſenſu partium prorogatur. 755, nu.11.& 12.
Compromiſſum an diuturnitate temporis tolli poſsit. 741.nu.10.
Computari prouiſio an debeat in ſortem principalem. 166.nu.12.
Computatio gradus conſanguinitatis vel affinitatis quomodo fieri debeat, an ſecundum ius ciuile, aut canonicum.280.verſ.4.
Computorum à magiſtris an & quando appellandum ſit.303.nu.35.
Computorum magiſtri mercari prohibentur. 449.gloſ.6.
Conatum aut vim leges punientes non ſeruantur. 59. nu.28.
Concedere quis poſsit ſummariè cauſſam tractari. 234. num.2.
Concludere in quibus caſibus non teneatur appellans. 160.nu.3.
Concluſio filij petentis bona paterna.151.nu.2.
Condemnari partes in quibus debeant.303.nu 24.
Condemnatio expenſarum quando fieri debeat 36. numero 151.
Condemnatio expenſarum non ſolet fieri in ſententia prouiſionali.52.nu.2.
Condemnatur pars cauſas allegatas non probans. 277. num.28.
Condemnatus ad reſtitutionem quas literas producere teneatur.39.nu.10.
Condemnatus ad ſoluendum, ſi appellat, poteſt ad garniendum durante appellatione condemnari. 109. numero 8.
Condemnatus ad damna,intereſſe,& expenſas,non poteſt exequi ante declarationem.47.nu.14.
Condemnari in expenſis quis debeat.792.nu.20.
Condemnatio expenſarum in definitiua, an fieri poſsit de interlocutoria.882.nu.8.
Condemnatio damnorum quando fiat.ibid.nu.1.& quomodo fiat. ibid.nu.9. & ſemel fieri debet. 883. nu.11.& ad expenſas futuras non valet.889.nu.64.
Condemnatus per veram contumaciam non appellat. 701.nu.1.2.& ſeq.
Congrua portio prouiſionem exigit.249.nu.136.
Concedere principem, impetrare partem reſpicit. 330. num.6.
Concedere reſcripta quis poſsit.332.nu.18.
Conceſsio principis ob nimiam lætitiam non valet.544. numero 9.
Conceſsio facta curialibus per importunitatem extorta præſumitur.550.glo.12.
Conceſsiones principum parlamentis aut cameræ computorum intimandæ ſunt. nu.66.in præfa.de reſcript. 336 nu.66.
Conciliatio iurium loquentium de metu, qui cadit in conſtantiſsimum virum.433.nu.1.
Concilio cœpto vel ſynodo, an ſufficiat intereſſe. 994. num.12.
Concluſio in reſcriptis, contractibus, libellis attendenda.345.nu.1,6.

Concluſio partium in literarum comprobatione.357 gloſſa 14.
Concluſio appellari ſeu intimari.535.nu.14.
Concluſio in cauſa appellationis vim habet & litis conteſtationis.933.nu.16.
Concluſiones obſeruandæ in interdicto retinendæ.770.nu.15.
Concluſum debitum non præſcribitur ante triginta annos 465.nu.2.
Condemnari an debeat quis pendente dilatione, vt ſoluat ea finita.374 nu.57.
Condemnati plures ad expenſas pro parte tenentur.417.glo.13.
Condemnatus ad mulctam non poteſt impetrare literas, vt ei remittatur.392.nu.17.
Condemnatus ad rei æſtimationem poteſt appellare, & ſententia interim exequi non poteſt.244.glo.1.
Condictio ex lege ex ordinationibus naſcitur.73. numero 5.
Condictio ex reintegranda.791.nu.2.
Conditio multiplex.581.nu.9.
Conditione deficiente vel modo, reſcinditur cõtractus.416.nu.49.
Conditionale inſtrumentum an ſit exequendum, vel in diem.62.nu.74.
Conditorem ordinationis quæ rationes mouerint.189.glo.5.
Conductio ſine ſcriptis an habeat executionem.76. numero 20.
Conductor garnire tenetur, licet ſterilitatem alleget.58.nu.32.
Conductorem in ſecundum an executio poſsit fieri, ſicut in primum.76.nu.13.
Conductor an & quando expelli poſsit ob ſolutionis ceſſationem.75.nu.11.
Conductor re conducta ſaiſita an poſsit expelli, & ad quid teneatur.602.nu.2.
Conductor an iuret de ſeruando rem in ſuo ſtatu.813.glo.6.
Conductores deferre debent mercedem ipſis commiſſariis.813 gl.1. nu.1.ſeruaréque debent rem ſequeſtratam in ſuo ſtatu.ibidem.
Confeſsio an requirat inſinuationem.562.nu.3.
Confeſsio partium non probat inſinuationem.568. numero 9.
Confeſsio erronea an reuocari poſsit 61.nu.61.
Confeſsio in vltima voluntate facta excludit exceptionem non numeratæ pecuniæ.111.nu.43.
Confeſsio facta abſente parte vel ſine cauſa in iudicio valet.118.nu.69.
Confeſſus ſine ſcriptura, coram tamen teſtibus recepiſſe, quod non recepit, doli exceptione iuuatur.128. num.82.& exceptione nó numeratæ pecuniæ, vel in factum ibidem.nu.13.
Confeſſus ſe debere non iuuatur præſcriptione ſex menſium.469.nu.12.
Confeſſus an poſsit per literas Regias releuari.837. nume.3.
Confirmari actus à quo petatur.398.nu.9.
Confirmari non poteſt donatio à minore facta adminiſtratori.558.gloſ.vlt.
Confirmatio contractus peti poteſt poſt triginta quinque annos.418.nu.2.
Confirmatur interdum quod à iure conceditur.399.n.13.
Confirmatio principis vim habet inſinuationis.563. nume.38.
Confiſcata concedi non debent ante adiudicationem.545.glo.6.
Confiſcata bona poſt incorporationem non dantur.547.glo.vlt.
Confiſcatio etiam poſt condemnationem concedi non valet.549.gloſ.10.
Confiſcatio portantium veſtimenta prohibita, peti non debet.385 nu.30.
Confiſcantur quare bona 548.gloſ.5.
Confiſcatis bonis creditores nil conſequuntur.259.n.15.
Confitens releuatur à confeſsione.400.nu.51.
Confitens minor delictum, eo dicitur læſus.406.nu.24.
Confitens teſtamentum, ſi illud reuocat, an teneatur ex ſua confeſsione.132.nu.45.
Confitens debitum recepiſſe adhuc iuuatur exceptione.128.nu 14
Confitens ſine figura iudicij exceptionem non numeratæ pecuniæ opponit.art.2.nu.31.ibid.
Cõfitens plus quàm acceperit, exceptionem opponit.130.nu.33.
Confitenti non ſolum dantur decem dies, ſed & tempus arbitrarium.37.nu.158.
Confraternitates quæ ad bonum tendunt, approbatæ ſunt.556.nu.1.
Congregationes omnes in Francia probibentur.522.glo.1.
Coniecturæ probandi furorem.174.nu.6.& an vna ſufficiat.nu.ſeq.
Connexum quid, & dependens.577.glo.10.
Conſanguinei exteri quando ſuccedere poſsint.386. numero 19.
Conſanguinei ſi nolint conſentire, quomodo prouideatur.387 nu.31.
Conſanguinei iudicis cur prohibeantur dari commiſſarij.789 nu 4.
Conſanguineus proximus eſt ſaiſitus.786.nu.12.
Conſcientias oneramus, quomodo intelligatur.926.gloſ.vna.
Conſenſus Dei & populi in lege condenda requiritur.18.nu.19.
Conſenſus partium in retentione cauſſæ requiritur.177.nu.21.
Conſenſus populi tacitus inducit conſuetudinem, non ſententia.635.nu.25.
Cõſenſus vtriuſque partis in reſcripti impetratione non eſt neceſſarius.535.nu.47.
Conſenſus creditorum in quinquennalibus requiritur, ſecus in annalibus.373 nu.53.
Conſentiens alienationi an iuuetur remedio l.2. de reſcind.vend.440.nu.45.
Conſentire recuſantibus conſanguineis matrimonio puellæ, quomodo prouideatur.317.nu.32.
Conſequenti conceſſo & antecedens, idem in prohibitione fallit in duobus caſibus.204.nu.10.
Conſeruatores nundinarum antequam poſsint cognoſcere contra mercatores requiſita.458.nu.15.
Conſeruator nundinarum in quibus iuriſdictionem habeat.106.nu.18.
Conſeruatores aut iudices appellationum an cogant ad recognoſcendum.115.nu.28.
Conſiliarius abſens vel doctor ſine licentia, perdit ſalarium.843.nu.5.
Conſiliarius cui commiſſum eſt partes audire, an decidere poſsit.382 nu.1.
Conſiliarius in conficiendis teſtimoniis non ſubrogat ſine permiſſu præſidis.845.art.11.glo.vna.nu.1.
Conſiliarij ne comedant cum litigantibus ad ſuſpitionem propulſandam.724.nu.26.
Conſiliarij ſunt recuſandi, antequam proficiſcantur ad commiſsionem.766.nu.1.& 3.
Conſiliarij quo tempore redeunt Lutetiam & quando facultas abeundi, & quomodo datur.842.nu 2.3 & 4.
Conſiliarij non niſi certis ex cauſis, abeſſe poſſunt, durante parlamento.842.nu.1.
Conſiliario, militi, & epiſcopo, quot equi taxãtur, & quid ruſtico & ſimilibus taxatur.881.nu.7.& 8.
Conſiliarij quot debeant intereſſe in iudicio erroris propoſiti 310.art 6.
Conſiliarij an iudices vocari poſsint.314. gloſ. 15. numero 21.

Conſiliarij iunenes prius ſententiam ferunt ſuam quàm ſenes,& quare.511.nn.9.

Conſiliarij vel aduocati intereſſe ſententiæ recredentiæ vel reintegrandę tenentur.212.nn.4.

Conſiliarij priuſquam aduocati recipi debent art.16.254.nu.1.

Conſiliarij ſupplicationum non euocant.266.numero 50.

Conſiliarij qui per errorem ludicarunt, intereſſe debent in deciſione propoſitorum errorum.309.nu.83.

Conſiliarius parlamentorum ſupplicationes dari ſolent.300.nu.4.

Conſiliariis quando liceat exequi non obſtante appellatione.225.nu.3.

Conſiliariorum ſuſpicio cauſſam reuocandi prębet.267.nn.67.

Conſiliarius malè iudicans facit litem ſuam.297.numero 2.

Conſiliarius deferens ſupplicationem committi non debet.232.nu.3.

Conſiliarius,aduocatus, procurator, clericus, & mulier an bonæ cautionis nomine veniant.199.nu.21.

Conſiliarius à qoo ſit puniendus 276.nu.19.

Conſilij magni iudicata per literas ciuiles retractantur. 29!.nu.35.

Conſilio priuato & ſtricto, atqne à conſilio magno non appellatnt,ſed ſupplicatur.305.nu.32.

Conſilio geſta ad beatitudinem tendunt.550.glo.14.

Conſilium magoum cognoſcit de vi publica & priuata in beneficiis.806.nu.2.

Conſilium iudex an petere, & ſequi debeat. 212. numero 6.

Conſiſtorium principis deſertionem non capit.308. numero 77.

Conſtare de locatione debet, antequam ſuper ea fiat executio.78.nu.34.

Conſtituti effectus ſingulares.570.glo.3.

Conſtituto Caroli V. de mercatoribus celantibus merces.453 nu.10.

Conſtitutio quid ſit.15.glo.2.

Conſtitutiones iuri communi repugnantes ſunt reſtringendæ.34.nu.140.

Conſtitutio eiuſdem Caroli contra receptatores fugitiuorum mercatorum.454.nn.12.

Conſtitutio eiuſdem Caroli,de vſuris.455.nu.12.

Conſtitutio eiuſdem de famulorum ſalariis.471.numero 2.

Conſtitutio Philippi Regis de cibis, & contra veſtes, ac mulieres 485.nu.5:.

Conſtitutio Caroli V.de monopoliis.522.nu.1.

Conſtitutio Imperatoris annullans diſpoſitiones factas tutoribus & adminiſtratoribus.553.nu.1.

Conſtitutio precarij an transferat vtramque poſſeſsionem.570.glo.3.

Conſtitutionss beati Ludouici eſſent renouandæ. 549. glo.7.

Conſuetudo principem ligat,at princeps contra pręſcriptionem releuat.637.nu.34.

Conſuetudo conſenſum populi requirit,& non principis ibid.nu.36.

Conſuetudo continuata per decem annos quid efficit. 637.nn.38.

Conſuetudo præſcripta quæ ſit.ibid.nn.39.

Conſuetudo vt inducatur, quot ſufficiant actus. ibidem nu.42.

Conſuetudo errore introducta,an valeat.ibidem numero 42.

Conſuetudo ſcripta,conſtitutio ſiue ius vocatur.638.numero 43.

Conſuetudo quòd ſit rationabilis & honeſta.ibidem numero 44.

Conſuetudo confirmatur legitimo curſu temporis. 655. art.2.glo.17.

Conſuetudo, vt filij non alantur à parentibus non valet: niſi appareant ingrati.638.nu.46.

Conſuetudo ne matres lactent filios,reiicienda. ibidem nu.47.

Conſuetudo non valet, vbi quid de iure naturali competit.ibid nu.48.

Conſuetudo contra iua gentium nihil poteſt.ibid.numero 49.

Conſuetudo non valet, vt quis ligna in nemoribus alienis incidat.639.nu.51.

Conſuetudo quatuor modis inducitur. ibidem. num.52.

Conſuetudo contra libertatem eccleſiaſticam non valet. ibid.nu.55.

Conſuetudo generalis legem tollit.ibid nu.59.

Conſuetudo longa quanta ſit.ibid.nu.60.

Conſuetudo non ſuperat rationem,vel legē:ſed inducta conſuetudo legis effectus habet ibid nu.61.

Conſuetudo contra concilia generalia non valet.640.numero.64.

Conſuetudo generalis necnō ſpecialis de nouo inducta, etiam conſuetudinem tollit.ibid nu.65.

Conſuetudo nondum completa, voce maioris partis populi interrumpitur.ibid.nu.66.

Conſuetudo requirit teſtes, qui ſimilem rem deponant,& in quo loco viderint.647 numero 28. & 648.num.30.

Conſuetudo quam vim, & quem effectum habeat. 640. nn.70.

Conſuetudo per ſententiam iam dudum pronunciatam; & pet actus extraiudiciales,& per iudiciales confirmatur,& non per formam publicam.648.nu.31 & ſeque.

Conſuetudo etiam in conſcientia ſeruanda eſt. 641. numero 74.

Conſuetudo facit inſtrumentum authenticum. ibid. numero 76.

Conſuetudo dettahit fidei inſtrumenti. ibidem numero 78.

Conſuetudo iuriſditionem priuatæ perſonæ quęrit.ibid. num.79.

Conſuetudo excuſat à falſo.ibid.nu.80.

Conſuetudo iuuat ne principi reſeruata noceant. ibid. nu.81.

Conſuetudo, mandatum ad aliquid agendum. ibid. numero 82.

Conſuetudo facit legitimum,qui non erat legitimus.ibidem nu.83.

Conſuetudo ſi non obſeruetur in ſolennitate, actus remanet impurus ibid.nu.84.

Conſuetudo præbet ius teſtandi.ibid.nu.86.

Conſuetudo iudicem concitat ad acta ſcribenda. ibid. nu.87.

Conſuetudo non excuſat à pœna gehennali. ibidem numero 89.

Conſuetudo concedit poteſtatem deligendi. ibid. numero 91.

Conſuetudo electioni & confirmationi præualet. 642. nu.92.

Conſuetudo loci ſuadet, vt clerici veſtibus pretioſis vtantur.ibid.nu.93.

Conſuetudo remittit libelli ſolennitatem, & alia. ibid. bn 94.

Conſuetudo & priuilegium æquiparantur,niſi quòd conſuetudo plus poteſt, quàm Principis aut Papæ gratia. ibid.nu.95.& 96.

Cōſuetudo factum declarat,& obligationem tollit, velut pactum ibi.nu.97.& 98.

Conſuetudo an valeat, vt duo ſextaria pro vno ſoluātur. tracta.de conſue.nu.100.

Conſuetudo facit vt res inter alios facta, ſit vtilis. ibid. num.101.

Conſuetudo tantam vim haber, vt ipſo iure transferat poſſeſsionem.ibid.nu.103.

Conſuetudo dat facultatem vtendi rebus alienis.ibidem nu.104.

Conſue

Conſuetudo tantæ eſt efficaciæ, vt arbitrium iudicis reſtringat: & tantum ferè poteſt quantum & lex. ibidem nu.106.
Conſuetudo quando rationabilis dicitur & quando irrationabilis.634.nu.10 & ſeq.
Cunſuetudo tendens in animæ vtilitatem, & in bonum publicum, rationabilis eſt. ibid nu.11.
Conſuetudo & præſcriptio in quo differant. ibidem. numero 14.
Conſuetudo cognoſcendi de poſſeſſorio beneficij apud iudices Regios.800.nu.1.
Conſuetudo permittit alienationem, quod non præſcriptio.435.nu.17.
Couſuetudo localis à Rege confirmata ſeruari debet, nec reſcriptum conſuetudini derogat 656.glo.22.
Conſuetudo cuius loci ſit ſpectanda. ibid.
Conſuetudo deſcripta quomodo per principem approbatur.635.nu. 21.
Conſuetudo teſtandi coram duobus notariis, valet ibid. nu.12.
Conſuetudo vt inducatur, non requiritur bona fides 635. nu 24.
Conſuetudo quando allegatur contraria, quomodo iudicandum.649 glo 7.
Conſuetudo titulum nullum requirit, præſcriptio contrà.636.nu.26.
Conſuetudo æquitatis comes, rigoris præſcriptio. ibidē. nu.27.
Conſuetudo fauorabilis amplianda, pręſcriptio tanquam odioſa, reſtrigenda ibid.nu.28.
Conſuetudo & vſus quomodo differunt. 650. numero 1. & 2.
Couſuetudo duobus modis corrumpitur. ibidem numero 6.
Conſuetudo ſuper matrimonio diſponit. 641. numero 105.
Conſuetudo non valet vt laici in clericos iuriſdictionem habeant.634.num 20 Quando extendatur & per quem modum.644.nu 7.8 & ſeq. Et non minus habet actionis quàm potentiæ ibid.nu.5.
Conſuetudo ciuitatis & loci quæ ſit.6.5 numerò 1. 2. & ſeq.
Conſuetudo an ſententia probetur. ibid nu.4.
Conſuetudo per iudicem inquiri debet. ibidem numero 6.
Conſuetudo inducta, quando probatur vnica ſententia. 646.nu.8.
Conſuetudo multis actibus probanda. 646.nu. 10. & vt probetur in iudicialibus, duæ ſententiæ requiruntur. ibid.nu.9. Poteſtque per aduocatos, procuratores & notarios probari 64.nu.11.& per inſtrumenta. ibidē. nu.12 quando ſummariè probanda.nu.14 probatúrque vſu, frequentia, & temporis diuturnitate. ibidem nu.15.
Conſuetudo matrimonij propter dotem, quæ ſit. ibidem nu.16.
Conſuetudo decennalis pręualet iuri ſcripto. ibidem numero 17.
Conſuetudo à quibus probanda 647.nu.18.19.& ſeq. & quomodo confirmetur. ibidem.num.26.& per memoriam temporis decennij.26.27.non probatúrque teſtibus, voce alterius loquentibus. ibidem numero 28. & vt ſit verior, verum teſtimonium requirit.648. numero 29.
Conſuetudo quòd mortuus ſaiſit viuum, eſt contra ius ciuile, ſed ſecundum ius canonicum.786.nu.9.
Conſuetudo quòd mortuus ſaiſiat viuum, quare inuenta. ibid.nu.8.
Conſuetudo ex quo tempore cœpit, & quòd ſit lege antiquior.634.nu.5.
Conſuetudo quotuplex eſt, & quomodo ex vſu longæuo inducatur. ibid.nu.4.
Conſuetudo à Rege approbata, ſit Regis conſtitutio. ibidem nu.7.
Conſuetudo bona, naturalis, mala verò corruptela dicitur. ibid.nu.8.
Conſuetudo, bona & laudabilis præſumitur. ibidem numero 9.
Conſuetudo valet, vt ſcriptura priuata executionem habeat.115 nu 47.
Conſuetudo capiendi debitores propria autoritate reprobatur.104.nu 4.
Conſuetudo Pariſienſis de penſionibus domorum abundè tractatur.75.nu 5.
Conſuetudo an poſsit authenticum facere ſigillum. 45. nu.3.
Conſuetudo generalis non eſt probanda. 35. numero 147.
Conſuetudo præſcripta eſſe debet.17.nu.13.
Cooſuetudo an valeat, ſi lex eam reprobet.35. numero 144.
Conſuetudo non valet vel ſtatutum, vt ſpurij ſuccedant. 583.nu.6.
Conſuetudo vt quis citetur etiam extra territorium valet.394.nu.17.
Conſuetudo loci ad concedendam reſtitutionem inſpicitur.405.nu.13.
Conſuetudo faciens maiorem an impediat reſtitutionem.41.glo.3.
Conſuetudo & priuilegium valet. vt in tali loco res vendantur, & non alibi.114.nu.20.
Conſuetudo non poteſt vſuras permittere, nec ipſe princeps.579.nu.4.
Conſuetudo quando autoritate principis inducta cenſeatur.35.nu.147.
Conſuetudo capiendi bona ſine inuentarij confectione reprobata fuit.172.nu.5.
Conſuetudo regni transfert onus probandi in debitorem chirographarium.134.nu.68
Conſuetum ſalarium de vltimo intelligitur.17. numero 12.
Conſuetudines an tollantur per ordinationes contrarias. 35.nu.148.
Conſuetudines & ſtatuta in præconiis ſeruanda.597.nume.14.
Conſuetudines an princeps cenſeatur tollere.602.numero 6.
Conſuetudines confirmatæ, quæ non impreſsioni datæ fuerint, quomodo probentur.557.glo 24. numero 1. 2. 3.& 4.
Conſuetudines conſtitutas ſubditi omnes obſeruare debent: non minus principes. ibidem.glo.25.
Conſuetudines locorum concluduntur à practicantibus, in quibus hæ vigent.655.gloſ.17.
Conſuetudines aliæ allegari non poſſunt, quàm confirmatæ.658.gloſ.28.
Conſuetudines princeps tollere poteſt, & non nouas facere. ibid.gloſ.vltima.
Conſuetudines locorum, iudices iureiurando obſeruare promittunt.640.nu.71.
Conſuetudines ſcriptis concludi, & confirmari debent. 644.nu 1.
Conſuetudinis ſcriptæ commoda. gloſſa 5. 640. numero 1.
Conſuetudinis interpretatio ad iudicem ſpectat.657.glo. 26.
Conſuetudinis nomine quid veniat.657. nu.40. Et eius tranſgreſſor punitur 640.nu.72.
Conſuetudinis & legis virtus.641.nu.75.
Conſuetudinis probandæ articuli tradendi ſunt teſtibus.647.nu.21.23.& ſeq.
Conſuetudini contrauenienſ peccat.640.nu.73.
Conſuetudini non derogat Princeps, qui legem præſcribit.641.nu.88.

Conſuetudini quod proximum eſt attenditur. 658. gloſſa 26.
Conſuetudini aliquid addi ei prohibetur, qui eas in ſcripturam redigit. 6 6 glo. 18.
Cooſuetudinem aliquando lex tollit. 64^. nu. 67.
Conſuetudinem ne quis inducat, populus ſe opponere poteſt. 635. nu. 16.
Conſuetudinem probandi modus facilis. 648. numero. 41.
Conſuetudine competentia non præſcribuntur. 634. numero 15.
Conſuetudine feudorum alienationes in regno Franciæ permittuntur. 835 nu. 19.
Conſuetudine omni populo acquiritur, iure verò præſcriptionis priuato. ibid. nu. 21.
Conſuetudine Tholoſana fruitur Pariſienſis, qui Tholoſæ vxorem ducit. 6. 6. nu. 29.
Conſuetudine ius naturale an tollatur. 638. nu. 46.
Conſuetudine nemo re ſua ſine cauſa priuatur. ibidem. nu. 50.
Conſuetudine noua & lege non ſeruata, multa mala proueniunt. 640 nu 68.
Conſuetudine patriæ verba contrahentium intelliguntur. 640. nu 69.
Conſuetudine tabelliones generales an creentur. 641. numero 77.
Conſuetudines ne ſint variæ prohibetur 549. glo. 7.
Conſuetudines locorum iudices in iudicando animaduertant: quæ ſi ſint diuerſæ, circa ea attendant 657. glo. 21. nu. 1. & 2.
Conſuetudine Tholoſana cauetur in inſtrumento debitorum valere etiam ſine cauſa. 118 nu. 67.
Conſulendus eſt princeps, ſi iuſtè non videantur literæ impetratæ 358 glo. vlt.
Conſultatione pendente nihil innouandum. 927. numero 29.
Conteſtari lis an debeat in cauſſa appellationis. 160. numero 4.
Conteſtatio an fiat in poſſeſſorio. 778 nu. 10.
Continuum tempus requiritur in præſcriptione decennali, & ad interruptum coniungatur 444. nu. 1.
Contractum vſurarium tria faciunt 578. nu. 3.
Contractus quomodo conficiantur & diſſoluãtur. 423. nu. 1.
Contractus nomine non venit diſtractus attic. vno. 430. num. 1.
Tribus modis cognoſcuntur contractus. 417. numero 60.
Contractus obligationes vocantur. 42. nu 5.
Contractus nomine quid veniat. 74. nu. 1. glo. 2.
Contractus probari prohibitus niſi literis, de quibus intelligatur. 39 nu. 6.
Contractus in iudicio factus executionem habet. 90. nu. 31. idem in confeſſione nu. ſeq.
Contractus nec quaſi contractus princeps non tollit. 70. nu. 24.
Contrahere cum mortuo exponens aliquid pro funere creditur. 143. nu. 69.
Contrarium eius quod in inſtrumento continetur, poterit probari. 74. nu. 2. glo. 2.
Contumacia rei recognitionem fingit. 126. nu. 40.
Contumacia procuratoris latum areſtum an poſſit per literas ciuiles infringi. 290. nu. 21.
Contumaciæ ſententia oſtendi debet parti. 204. numero 8.
Contumacia procuratoris non nocet domino, item nec contumacia prælati eccleſiæ, ſocij ſocio, vſufructuarij proprietario, nec principalis fideiuſſori nocebit. 686. nu. 20. 21. 22. & 23.
Contumacia procuratoris in omittendo ea, quæ ad ordinem iudicarium ſpectant, nocet domino. ibid. nume. 24. 25.
Contumacia quomodo non detur, niſi pars eam requirat. 687. nu. 1.
Contumacia in criminalibus accuſanda. ibidem. numero 5.
Contumacia in parlamentis requirenda: & quod contumax ille dicitur qui talis à iure reputatus eſt. 688. nu. 10. & 11.
Contumacia in cauſis fiſcalibus an ſit requirenda. ibid. nu. 10
Contumacia expreſſè accuſanda. 689. nu. 23.
Contumacia non conceditur, niſi conſtet de die aſsignata: & quod ſine relatione proceſſus eſt nullus ibidem nu. 1. & 2.
Contumaciam ſine partis petitione princeps concedere poteſt. 688 nu. 22.
Contumaciam procurator requirere poteſt: & in quibus caſibus non eſt requirenda. ibidem numero 17. & 18.
Contumaciæ definitio ſecundum iuriſconſ. & quando contumax non incurrat pœnam. 683. nu. 7. & 8.
Contumaces quibus caſibus excuſentur. numero 9. 10. & 11.
Contumax manifeſtus quis dicatur, & quis fictus. 701. n. 6. 7. & 8
Contumax reſpicit totum iudicium, & citatus totam cauſam. 699. nu. 17. & 19.
Contumax verus non poteſt ſe opponere, nec reſtituitur. 702. nu 15.
Contumax non auditur niſi ſolutis expenſis. 888.
Contumax non agit de euictione. 826 nu. 18.
Contumacia in ſingulis citationibus requiritur. 696. numero 9.
Contumacia à quo petenda 704. nu. '.
Contumacia qualiter purganda ab excuſato reconualeſcente. 719 nu. 103.
Contumacia valet, vbi conſtat iudici, citationem fuiſſe factam etiam ſine relatione. 690. nu. 9. & 10.
Contumacia per citationem inducitur, ſi citatus nõ compareat. 688. nu 5.
Contumacia quando contra procuratorem Regium dari poſsit, & quando non. 685. nu. 12 & 13.
Contumacia quotuplex: & quòd plures ſpecies contumaciæ aſsignentur. 686 nu. 15.
Contumaciam releuat princeps. 400. nu. 27.
Contumax dicitur, qui iudici non paret 6?5. nume 5. eſt etiam qui hora indebita comparet, & qui iudici reſpondere recuſat. 680. nu. 16. & 17. & non nocet comparenti, iudice adhuc pro tribunali ſedente, tam in curia eccleſiaſtica, quàm ſeculari. 693. numero 2, & 3. Item quando ad expenſas non tenetur. ibid. nume. 6. & 7.
Contumax in vno, in aliis eſt citandus vt compareat, quia contumacia eſt delictum. 698. nu. 2. & 3.
Conuenientes ne aliqui deponant in tali cauſa, monopolium committunt 503. nu. 6.
Conuenire ne quis alios in illa arte inſtruat, ſapit monopolium. 523 n. 10.
Conuenire vt domus locentur magno precio, vel vt tempore peſtis augeatur rei precium, reprobatum eſt. ibidem nu. 12.
Conueniens debitorem executioni non renuntiat. 57. nu. 20.
Conuenire poſſunt partes, vt breue non ſigillatum exequatur. 89. nu. 28.
Conuenire lex loco & tempori debet. 10. nu. 27.
Conuentio vt ſcripturæ priuatæ ſtetur, valet. 115. numero 40.
Conuentio quid ſit. 659. nu. 11.
Conuentio partium non nocet fiſco quo ad mulctam appellantium. 916. nu. 2.
Conuentio partium derogat præſcriptioni ſex menſium. 469. nu. 19.

Conuentio vt nullus ferat frumentum donec tale fuerit venditum, monopolium ſapit.513.nu.8.& 13.
Conuentio mercatorum vt non emant, niſi tali precio improba eſt.514.nu 16.
Conuentio partium vt reditus non poſsit redimi, nil prodeſt.592.nu.23.
Conuentiones Cardinalium in electione papæ, quando valeant.544.nu.11.
Conuiuæ tres tantùm eſſe debent.520.nu.1.
Conuiuium faciens ad mulctam an teneatur.ibidem.
Conuiuium doctoris & nuptiarum ſolenne eſſe debet.141.nu.53.
Coram iudice domicilij an ſit reſtitutio petenda.396.numero 19.
Coram quo iudice reſciſio petatur.445.nu.11.
Corporalium ſeu incorporalium rerum contractus reſcinduntur.421.nu.6.
Credentiæ literæ an executionem habeant, & quotuplices ſint.121.nu.99.
Creditor habens inſtrumentum ſigillatum an iure teneatur.82.nu.5.gloſ.5.
Creditor funeris omnibus aliis etiam anterioribus præfertur.142.nu.61.
Creditores in vim inſtrumenti curiæ ſpiritualis vel ceduke, vltimum locum in diſcuſsione ſortiuntur.59.numero 47.
Creditor reddens inſtrumentum debiti non tenetur quittanciam facere.473.nu.4.
Creditores qui dicantur.83.nu.2.glo.
Creditores hypothecarij chirographariis præferuntur.128 nu 9.
Creditores ſunt fiſco præferendi 31.nu.19.
Creditori quinque remedia dantur ratione ſententię vel inſtrumenti ſigillati.110 nu.5.
Creditor acceptilationem facere debitori ſoluenti tenetur, ſi debiti inſtrumentum amiſerit.473.nu.6.
Creditor impediens ſepulturam perdit debitum.533.numero 6.
Creditor generalis poſteriori ſpeciali præfertur.582.numero 13.
Creditor domus refectionem mutuans præfertur priori ſi res ei obligetur.581.nu.17.
Creditor in expenſa funeris prioribus præfertur.583.numero 34.
Creditores futuri poſt literas facta non comprehenduntur in literis moratoriis.369.nu.18.
Creditores ratione areſti & ſententiæ non continentur in literis dilatoriis ibid.nu.19.
Creditores conſentientes quinquennalibus quomodò debeant conſentire.373 nu.54.
Creditores an poſsint pro dote pecuniam offerre vxori.589.nu.44.
Crimen contra teſtem ſpecificè opponendum. 410. numero 6.
Criminales materias literæ ſtatus non prorogant. 380. num.3.
Crimina non recipiunt ſupplicationem.507.nu.73.
Criminalia non patiuntur examen ad futurum.795. numero 9.
Culpa initus contractus quando debeat reſcindi.431.numero 5.
Cumulantur iudicium reſcindens & reſciſſorium.445. num.14.
Curati liber quid continere debeat.528.glo.2.
Curati omnes conficere tenentur baptiſmi libros & ſepulturæ.529 gl.3.
Curatus quatuor matriculas habeat.526.nu.7.
Curatores quando inuitis dentur.169.nu.10.
Curatores pignorum captorum.809.nu.2.
Curatoris dati ſententia eſt executoria.170.nu.15.
Curator quando minori detur.25 nu.10.
Curatus ſi nolit ſeruire beneficio, vel negligat, tunc poteſt iudex ſequeſtrare fructus non obſtante appellatione.809.nu.8.
Curia ſuprema reſtituit etiam cancellario recuſante. 22. nu 41 & 50.
Curia ſuprema interdum adiudicabit plenum poſſeſſorium ſine expenſis 790.nu.5.
Curia ſola cognoſcit de notorio abuſu.935.nu.2.
Curia quando cognoſcat de notorio abuſu. 935. nu.8.
Curia ſuprema reſcripta concedit, necnon epiſcopus.339. nu.28 & ſeq.
Curia parlamenti de quibus cauſis cognoſcat in prima inſtantia 365.verſic.notandum.
Curia ſuprema retinere cauſam poteſt.322.nu.10.
Curia parlamenti in cauſis appellationum tria poteſt. 233.glo.10.
Curia parlamentorum inſtituta quamobrem fuerit.310. nu.1.& ſeq.& nu.71& ſeq.
Curiales ordinari poſſunt.21.nu.26.
Curia parlamenti reſtituit.390.nu.15.
Curiales non ſoluentes debita hoſpitibus, quomodo puniantur.499.nu.49.
Curiæ ſupremæ reſcindunt contractum nullum, etiam ſine literis Regiis.421.nu.5.
Curiæ ſupremæ quando recuſante cancellario literas cōcedant.288.nu.5.
Curiæ eccleſiaſticæ an ſoleant condemnare ad generandum 18 nu.10.
Curiæ parlamenti & generalium diſcordia. 157. numero 2.
Curiæ parlamenti, nomine quæ veniant curiæ. 235. gloſſa 8.
Cuſtodes deputati ad probandum pannos.480. nu 4. & eorum officium.nu.7.
Cuſtodes pannorum à quo eligi debeant.ibidem.numero 4.
Cuſtodes pannorum ad quid teneantur, ſi improbos pannos approbauerint.48 .nu.12
Cuſtodienti perſonam, à cuſtodita non valet donatio.556. glo.8.
Cuſtodes ſeu commiſſarij committendi ſunt quàm minoribus ſumptibus fieri poſsit.789.nu.12.
Cuſtodiæ ciuitatis prouidetur.145.nu.97.

D.

Damna ſi non fuerint liquida, pars tenetur de damnis non liquidis cautionem præſtare.805.nu.12.
Damna liquida & expenſæ reſtitui debent, non liquida per ſatiſdationem.215.nu.18.
Damnorum nomine expenſæ veniunt.354.
Damnum fato datum non præbet reſtitutionem.402.n.7.
Damnorum & intereſſe nomine quid veniat.176 nu. 19.
Datio in ſolutum quando prætextu læſionis poſsit reſcindi.349 nu.41.
Datio in ſolutum quomodo fieri debeat.109.nu.11.
Datio in ſolutum rei maioris quàm ſit debitum quando vitietur.53.nu.4.
Debita eccleſiis & piis locis non patiuntur dilationem. 371.nu.32.
Debita ſpecialiter in literis quinquennalibus exprimi debent.372.no.41.
Debita mercium intra ſex menſes peti debent, non alias. 464.verſ.Inſuper.
Debita & credita à iure inter hæredes diuiduntur, non hypotheca 584.nu.43.
Debita & credita ſunt communia inter coniuges.49.n.30.
Debita multa ſunt executoria.257.nu.2.
Debitur notificare debet procuratoribus, vt iudiciale præceptum capiant.40.nu.21.
Debitor debitoris an & quando exequi poſsit.49.nu.31.
Debitor an cogatur obligari ſub inſtrumento ſigillato. 64.nu.81.
Debitor ſi nolit cautionem recipere, ne executio in eum fiat, quomodo prouidebitur.84.nu 5.glo.7.

Debitor non poteſt retinere bona ſua ſa conſtituendo emptorem iuſticiæ.84.nu.11.fallit nu.ſeq.
Debitor poſt areſtum excuſatur à pœna. 43.no.65.
Debitor quomodo poſsit impedire rei ſuæ védiĉonem. 84.nu.15.
Debitor quando capi poſsit & detineri pro debito.104. nu.1.gl.3.
Debitoris debitum an areſtari poſsit.110.nu.22.
Debitoris debitor quando condemnatur, ſine expenſis condemnari ſolet.109.nu.10.
Debitorum bona debitoris areſtari poſſunt.93.nu.63.
De debitis literæ generales ab inferioribus coocedi noo ſolent,ſed à principe,ſeu eius cancellaria ſic.43.numero 7.
Debitum in diem cedi poteſt 613 glo.9.
Debitor cogitor conficera inſtrumentum ſecundum ſtylum patriæ.653.nu.29.
Debitor ratione delicti non vtitur literis annalibus vel quinquennalibus.369.no.17.
Debitot alimentorum non iuuatur moratoria.372.numero 44.
Debitor finita dilatione annali conſtituitur in mora.374. num.57.
Debitor in quinqoeonali debitum agnoſcit, ſecus in annali.374.nu.60.
Debitores conuenti coram conſeruatoribus remittuntur ad iudices ordinarios,ſi ceſsio non teneat. 624. gloſſa vlt.
Debitum conditionale vel in diem, quando præſcribatur 4?7.nu.2.
Decem anoi reſciſsiooís contractuum à quo tempore currant.418.nu.5.
Decennalis præſcriptio à qoo tempore computetur.444. glo.21.nu.1.
Deceptio quæ requiratur, vt ab arbitrio appellari poſsit. 746.nu.17.
Deceptio ſola citra dimidiam iuſti pretij non inducit reſciſsionam.435.nu.1.
Deceptus vltra dimidiam reſtituitur.398.nu.10.
Deceptus in pigoore an reſciſsionem petat.440.nu. 49.
Decimam Papalem non ſoluunt fraternitates.536.numero 7.
Decimarum alienaĉo facta laico reſcinditur etiam poſt decem annos 443 nu.28.
Decimæ conductorea intra quod tempus decimam petant.476.glo 11.
Decimæ vt ſoluantur præceptum valet.87.nu.17.
Decimæ prouiſio facta fuit.139.nu.30.
Declarati hæres ante executionem an debeat.70.numero 20.
Declaratio ad rub.de iure domi.impe.110.nu.18.
Declaratio ſententiæ per ſupplicationem,& eiuſdem nõ perfectæ mutatio.874.nu.23.& 24.
Decretum iudicis ad oſtendendam rem.812.nu.22.
Decretum primum & ſecundum quando decernitur contra contumacem,qui ſi latitat,habetur pro citato.70?. nu.4.& 5.
Decretum primum,& recredentia idem ſignificant. 189. gloſ.4.
Decreti interpoſitio cauſas ſigillaõm requirit.411.numero 10.
Decretum neceſſarium in alienanda re immobili minoris.411.nu.9.
Decretum iudicis io alienatione appoſitum quomodo faciat ceſſare præſumptionem fraudis,& praxis quando poſsimus ab eo appellare.439.nu.39.& ſeq.
Decreto interpoſito nullus recipitur ad licitandum.605. nu.33.
Dacretum ſigillatum impedit opponentem.607. numero 12.
Decretum in præconiis à quo iudice interponatur. 609. num.4.
Decretum non debet interponi cum onere impenſarum. ibidem.nu.6.
Deducam in cauſa appellationis non deductum,& quando,regula cum ampliationibus & limita.359.nu.2.
Defectus olim quatuor,duo hodie ſufficiunt.695.num.1. & 2
Defectos vnus quando ſufficiat.696.no.11.
Defenſionem eiuſdem princeps tollere poteſt.902.oomero 84.
Deferre ad barbaros aliqoas merces,vel victualia homines probibentur.455.nu.27.
Definitio doct.ad reſtitutionam reprobatur.395.nu.4.
Definitio reſcripti noua datur.330.nu.5.
Delatores qui.550.glo.10.
Delegatio nouat debitum, etiam non alia facta expreſſione.48.nu.21.
Dalegatio ſine negligentia quando valeat.181.glo.vlt.
Delegatio executionem impedit.259.nu.16.
Delegatione facta euocatio fieri cenſetur.263.nu.17.
Delegatio quomodo fieri debeat.615.
Delegatio an requirat ſolennitatem.614.
Delegationes & commiſsiones verbis Gallicis concipiantur.575.nu.5.& 6.
Delegatus exiſtens in vno loco, an poſsit in alio citare. 393.nu.19.
Delegatus iodex cognoſcit etiam in laudarom authorem.825.nu.12.
Delicati taxantur.461.glo.6.
Delicta impediunt minorem reſtitui.403.nu.12.
Delicti ratione qois probibetur contrabere. 426. numero 44.
Delicti ratione non ſortitur quis forum.22.nu.53.
Delinqoens in officio quilibet inſolidum tenetur. 452. glo.vnica.
Demonſtratio rei depictæ an fiat.823 nu.33.
Demonſtratio per qualitatem magis valet,quàm per confinea.812.nu.18.
Denariorum nomine, quid contineatur. 82. oumero 3. gloſ.1.
Denunciare tenentur etiam priuilegiati.817.nu.56.
Denunclatio quid.46.nu. 8. & qoando non requiratur. 817.nu.38.39.40.& quando non fiat ibid.nn. 47.
Denunciandum cui ſit, ſi venditor ſe occultaret. 827. numero 43.
Denunciandum eſt autbori.826.no.16.
Denuncianda quomodo ſint præconia debituri.610 numero 14.
Denonciatio euangelica an in bis execuĉonibus locum habeat art primo.55.nu.5.gloſ.15.
Dependens iangens,& connexum.577 glo.10.
De plano quid ſignificet,& eius effectus.?36.nu.25.
Deportus gratia appellatur à ſequeſtro.ibidem.nu.18.
Depoſitarius iuſtinæ cogitur ſub pœna careeris. 812. numero 24.
Depoſiti ioſtrumentum execotionem baber. 88. oumero 16.
Depoſitum an ordinem iudiciarium reqoirat,& infamet. ibidem.nu.17.
Depoſitum repetitur oon obſtantibus literis moratoriis. 372.nu 38.
Deſertio cauſæ vel eremodicium non habet locum in parlamento.308.nu.77.
Deſignanda quomodo ſit res peõta.821 nu.2.
Deterioratio domus oon exigit executionem, & pro ea non fit.78 nu.32.
Diaconus, presbyter, & epiſcopus, cuius ætatis eſſe debeant.22.nu.32.
Dicens domum ſuam tenari à tali domino directo, an ſufficiat.595.nu.6.
Dicenti ſententiam arbitri iniquam,incumbit onus probandi.751.nu.15.
Dictio,&,quid ſignificat.6?6.nu.3.
Dicta paroum non debent contineri in ſententiæ breuiculo.875.nu.40.

Diem

Diem dicit partibus apparitor, vt conueniant de appreciatoribus.599 nu.4.
Dies renunciationis appellationis in actis ſcribi debet. 870.nu.4.
Dies & hora rei oſtendendæ præfiguntur.822.nu.26.
Dies in conſtitutionibus & ordinationibus inſeri debet. 321.glo.vlt.
Differentia inter poſitiones & interrogationes: & cur fiant,& quomodo.855.nu 2.4.& 5.
Differentia inter expenſas contumaciæ & victoriæ qualis eſt.891.nu.23.
Differentiæ multæ in literis releuamenti inueniuntur. 909.nu.3.
Diffamans ſuper pluribus delictis ea omnia probare debet.336.nu.12.
Differentiæ multæ inter reditus fundiarios, & alios. 591. numero 3.
Differentia inter minoris & maioris reſtitutionem. 397. nu.25.& ſeq.
Differentia inter contractum emphyteoticum & cenſualem,592.nu.21.
Differentiæ inter annalem & quinquennalem dilationem.373.nu.52.
Differentiæ inter reſtitutionem & appellationem. 401. num.41.
Differentiæ inter hypothecam generalem & ſpecialem. 586.nu.4.
Differentia inter rem iudicatam & ſententiam, noua datur.185.nu.9.
Differentiæ inter officium iudicis, & actionem iudicati. 220.nu.13. & inter appellationem & ſupplicationem. 309.nu.84. Inter appellationem & euocationem. 269. nu.92. Inter reſtitutionem & literas ciuiles. 294.nu.4. & ſeq. Inter erroris propoſitionem, & literas ciuiles. 293.nu.43.& ſeq.
Dignitas per reſcriptum retinetur.346.nu.148.
Dignitatibus & beneficiis prouidetur.136 nu.7.
Dilatio ad bullam producendam, & ad eam de falſo arguendam.794.nu.10.
Dilatio vna ſolùm datur ad producendum titulos. ibid. num.13.
Dilatio ea vrgente cauſa.818.nu.7.
Dilationis prorogatio quando concedatur. 696. num. 4. articul.4.
Dilationem datam facilius eſt prorogare, quàm nouam concedere art.4.glo.vna.796.nu.3.
Dilationem petens ad ſoluendum, appellationi renunciat 913.nu.17.
Dilatione pendente teſtium inſtrumenta producuntur, & ea pendente contra attentantem prouidetur. 829. num.5.
Dilatione pendente, conſenſu partium proceditur. 830. num.8.
Dilatione pendente nil innouandum.928.nu.41.
Dilationes antiquæ abrogatæ.823 nu.1.
Dilationes ab ordinariis conceduntur, & quomodo. 828.ar.7.glo.vna.nu.1.
Dilationes ad portandum proceſſum duæ. 829. articul.9. glo.vna.
Dilatio inutilis non impedit proceſſum. 830.nu.9.& 10.
Dilatio competens in anticipationem literis dari debet. 938.nu.12.
Dilatio data ad probandum eſt peremptoria.830.nu.1.
Dilatio à iudice quanta dari debeat ad probandum.830. nu.1.art.12.
Dilatio ſecunda non concedetur,niſi probata diligentia. 831.nu.5.
Dilatio abſente colligitante, quomodo datur, & quòd communis eſſe debeat.ibid nu 10.11.
Dilatio non prorogatur inuito colligitante. 832. numero 5 art.13.
Dilatio ne detur tertia prohibetur cancellariæ.852. nu. 1. Datur autem quandoque per ſenatum.nu 4.5.& quando dilationes ſunt arbitrariæ.nu.7.
Dilatio contradicenti vnica tantum datur.862.nu.1.
Dilatio deliberatoria excuſanti ſe,quando à iudice concedatur.678.nu 2.
Dilatio arbitrio iudicis, non eſt concedenda, & quæ dicatur cauſa magna & eiuſdem.679.nu.3.& 4.
Dilatio vnica longa vel breuis à iudice concedi poſsit,& non plures.ibid.nu.5.& 6.
Dilatio vnica, vt ſummetur garendus,ſufficit. 695. gloſſa vna.
Dilatio deliberandi non datur in nouitate, & dilatio authoris laudandi in ſimplici ſaiſina habetur. 775.numero 16.& 18.
Dilatio non datur in poſſeſſorio.784.nu.1.
Dilatio atteſtationum vnica, & quod pendente dilatione nihil ſit innouandum.829 nu.1.
Dilatio tranſcribendi & contradicendi, quomodo datur.864.nu.4.5.& 6.
Dilatio ne prorogetur,aut reiteretur. art.6.gloſ.vna.828. num 1.
Dilatio vel appellatio non debet fieri eo die,in quo ſententia profertur.872.nu.4.
Dilatio cauſa abſentiæ datur.8 8.nu.4.
Dilatio vnica ad ſcribendum & producendum. 796.nu. 1.art.4.glo.1.
Dilatio ex æquitate prorogatur.ibid.nu.2.
Dilatio ad oſtendendum & communicandum ea, quæ producta fuerunt partibus non exacte ſeruatur. 797. art.5.glo.vna.nu.1.
Dilatio literis releuamenti conceditur.ibid.nu.2.
Dilatio quid ſit,& quotuplex ſit dilatio.818.nu.1.& 2.
Dilatio non datur ad ſummationem.823.nu.8.
Dilatio ad producendum literas, de quibus intelligatur. 39. nu.9. Non ſolet concedi ſuper prouiſione cedulæ. 45.glo.7.
Dilatio competens dari debet.208.nu.4.
Dilatio ad recognoſcendum non datur.126 nu.39.
Dilationes iuris non ſeruantur,ſed ſtylorum.22.nu.52.
Directus dominus ex confiſcatione cenſum non perdit. 104 nu.4.glo 2.
Directus dominus debet bona declarare 812.nu.16.
Diſcere quis debet antequam magiſter efficiatur,& quanto tempore.52·.nu 3.
Diſcordia inter duo parlamenta cauſam euocationi præbet.267.nu.69.
Diſcutionis ſententia quomodo feratur.607.nu.11.
Diſpenſatio iuramenti impetrari poteſt, etiam non vocata parte.398.nu.6.
Diſpenſatio ſpecialis eſſe debet.4n.nu.11.
Diſpenſatione habita iuramenti, literæ quinquennales proſunt.370.nu.24.
Diſponere an exterus poſsit.383 nu.4.
Diſtinctio vnius articuli non tollitur per alium. 33. numero 129.
Diſtributiones non veniunt in reſtabilimentum.239.numero 8.
Diſtrictus quid ſit,& iuriſdictio.74.glo.7.
Diuiſio hæreditatis an ex læſione reſcindatur.438.numero 26.
Diuiſioni renuntians,in ſolidum poteſt cogi, & per quæ verba fiat renunciatio.58.nu.13.
Diuiſionem petens minor an lædatur.405.nu.22.
Diuiti filio an prouideatur.153.nu.23.
Doctores an executionem patiantur 76.nu.17.
Doctores regentes ad conſilium vocari debent.255.glo.15.
Doctoribus licentiatis & baccalaureis cedi poteſt. 469. num.3.
Doerium & dos differunt.164. nu 3. Et non habet locum in domo regis, & quare ſit inuentum & alia de doerio.155.glo.2.
Dolus partis in literis ciuilibus allegatur.289.nu.15.
Doli ſpecies in literis exprimenda.408 glo.7.
Doli generalis renuntiatio non valet.410.nu.5.

Dolo omiſſum in cauſa appellationis non poteſt adduci. 360.nu.9.
Dolo vel fraude initi contractus poſſunt reſcindi intra decem annos.429.glo.4.nu.1.
Dolus ad reſciſsionem contractus probari debet, & quomodo.431.glo.9.
Dolus interueniens in alienatione rerum mobilium, an inducat reſtitutionem.437.nu.34.
Dolus promiſſus expenſas non exigit.880.nu.35.
Domeſtici in euocatione examinari non debent. 476. nu.17.
Domicilia plura habens, in quo citandus ſit. 675. numero 22.
Domic.plura an poſsint eligi,& an variatio permittatur. 714.nu.51.& 52.
Domicilij electio coram iudice ſeculari,non prodeſt coram iudice eccleſiaſtico.712.nu.38.
Domi. electio in vna iuriſditione in aliam extendi an poſsit.ibid.nu.40.
Domicilij habita ratione ordines conferuntur, & quomodo 709 nu.31 & 32.
Domicilij electio in nominatione fit. 823. num. 11. & inquacunque inſtantia fieri debet,etiam in cauſa appellationis.712.nu.19.25.& ſeq.
Domicilij index an cognoſcat de reſciſsione. 445. num. 14.& 15.
Domiciliorum mutatio frequens arguit inconſtantiam: & an quis domicilium eligere teneatur. 710. numero 38.& 39.
Domicilium quotuplex, & domicilium naturale quid. 707.nu.3.& 4.
Domicilium quot modis quæratur, & quid ſit domicilium accidentale.ibid.nu 6.& 7
Domicilium relegatus habet, vbi relegatur: vt in domicilio præturæ.708.nu.10.
Domicilium doctor habet, vbi profitetur.& domicilium per nuptias quæritur, & aliquando pro fortunarum tranſlatione mutatur ibid.nu.15.16.& ſeq.
Domicilium quando electione quæritur, & quis ſit effectus domicilij & vtilitates. ibidem.19. vſque ad 26.& 711.nu.12.& ſeq.
Domicilium conſiliarius ibi habet, vbi habet dignitatem:idem de beneficiario.708.nu 13.
Domicilium recuſans eligere,quam pœnam patiatur,nec audiatur antequam elegerit.714.nu.47.
Domicilium quiſque, & præcipuè vagabundus eligere cogitur,& ratio domicilij eligendi.710.nu.1.& ſeq.
Domicilium eligendi quæſtio, & quando electio fieri debeat.710.nu.7.& 8.
Domicilium ex iuſta cauſa,puta peſtis,mutari poteſt.714. nu.52.Et pluribus modis accipitur.710.nu.33.& 36.
Domicilium incarceratus non eligit, ſed qui non habet bona poteſt.713.nu.40 & 41.
Domicilium in curia eccleſiaſtica eligendum. ibidem. num.42.
Domicilium vbi debeat eligi.ibid.nu.34.& 35.
Domicilium an extra ciuitatem eligendum, & in quibus cauſis.ibid. nu.38.& 39.
Domicilij electionem procuratoris conſtitutio non tollit.712.nu.15.16 & quando eligendum eſt domicilium. 711.nu.62.
Dominico die an prouiſio concedatur.139.nu.33.
Dominium auferre poteſt lex vel ordinatio ex cauſa publica.428.nu.3.
Dominus contendentibus de feudo,à quo vaſſallus inueſtituram petere debeat.101.nu.8.
Dominus ſciens ſe debere famulo, non debet poſt annum in conſcientia ſolutionem illi negare. 475. numero 8.
Dominus fundiarius non perdit ius, licet non ſe oppoſuerit venditioni rei per præconiom factæ.591.nu 11.
Dominus quando pro ingreſſu aliquid recipere poſsit. 592.nu.14.
Dominus reſtituitur à procuratoris contumacia. 686.numero 27.
Domus demonſtratio quomodo fiat.822.nu.13.
Domus ad viſitandum pannos in loco publico eſſe debet.480.nu.6.
Domus vel clauſtrum an gaudeat immunitate. 539. numero 8.
Donatio omnium bonorum præſentium & futurorum non valet.71 nu.28.
Dona regia limitantur à magiſtris computorum. 547. gloſſ.vlt.
Donare non poſſunt volentes magiſtri fieri,etiam vxoribus magiſtrorum.520.
Donare quis an poſsit ſecundo ante inſinuationem. 566. gloſſ.7.
Donatio facta vxori à viro per importunitatem,non confirmatur morte.354.glo 3.
Donatio eius quod plus valet res, ſi aliàs ſit deceptio vltra dimidiam iuſti pretij, non impedit reſciſsionem. 437.nu.19.
Donatio monaſterio per circumuentionem facta non valet.544.nu.9.
Donatio præſumitur facta ad importunitatem. 544. numero 12.
Donatio cauſa mortis tutori facta non valet, & idem in legatis.555.glo.3.
Donatio mutua magis ad vtilitatem pupilli tendens valet.556 glo.7.
Donatio facta procuratori, vel vxori tutoris, concubinæ non valet.557.nu.6.
Donatarius pro mobilibus intentat nouitatem. 781. numero 27.
Donatarius qui vult infamare donationem, quomodo citare debeat.673.nu.3.
Finita adminiſtratione an valeat donatio.557.nu.10.
Donatio à minore facta curatori in præſentia amicorum,etiam non valet.557 nu.8.
Donatio minoris loco pio valet.558.nu.20.
Donatio facta tutori & adminiſtratori quomodo ſit reſcindenda.ibidem.
Donatio requirit ſcripturam.561.nu.14.
Donatio etiam facta extraneis eſt inſinuanda.560.numero 8.
Donatio coram iudice facta,an requirat inſinuationem. 163.nu 34.
Donatio ſimplex inſinuanda,& ob cauſam.560.nume.12. & 17.
Donatio in feudum, & à principe non inſinuantur. 561. num.11.
Donatio in teſtamento facta, vel cauſa mortis non inſinuatur.562.nu.52.& 28.
Donatio ante inſinuationem eſt imperfecta.566.glo.7.
Donationes Regis factæ ab initio ſuæ coronationis non valent.355.glo.3.circa finem.
Donationes factæ ab aliis, quàm pupillis, tutoribus valent.555.glo.5.
Donationes puræ, in diem & ſub conditione inſinuandę ſunt 560.nu.13.
Donationes factæ ante ordinationem ſine inſinuatione valent 564.glo.2.
Donationis à Rege factæ Rex defenſionem ſuſcipit. 552. gloſ.vlt.
Donner & retenir quando valeat.155.nu.4.
Dos maior conſtituta, vel vt mobilium naturam ſortiatur, reſtitutionem minori præbet.416.nu.30.
Dos etiam ſi ſtatim reſtitui debeat, & non reſtituatur, prouiſio fit,& quid ſit dos.164.nu.3.
Dos requirit prouiſionem, ſiue agatur de tota parte, ſiue conſtituenda,ſiue repetenda.ibid.nu.4.& 5.Et quãdo ſolui & repeti debeat 165.num. 11. Et de quibus bonis dari cenſeatur.167.nu.32.Et in quibus ſit priuilegiata. ibidem.
Dotalis res an in executione capi poſsit.65.nu.99.

Dote

Dote ſoluta, alimenta vxori non debentur.155.nu.5.
Dotem petenti protinus fit.164.nu.4.
Dotes non prorogantur per annales literas.3 1.nu.34.
Dotis & propter nuptias donatio an inſinuatur. 561. numero 17.
Dotis cauſa in regno coram iudice ſeculari tractatur. 167.nu 31.
Dubia quæſtio iure canonico deciditur per ius ciuile, ſi planè ibi deciſa fuerit.33.nu 26.
Duce Mediolani, & à duce Sabaudiæ ſupplicari poteſt non appellari 303.nu.19.
Duobus modis accipitur reſcriptum.33 .nu.11.
Duobus de munere regentiæ, vel de alio officio litigantibus, eorum alteri lite pendente prouidetur. 149. numero 140.
Duplex purpura.483 nu.1.
Duplex inſinuatio non eſt facienda.566 nu.6.

E

AEſtimatio dotis facta vltra dimidiam iuſti valoris quomodo reſcindatur.43 .nu 14.
Æſtimatores rei licitandæ iurare debent 599.nu 8.
Ætas probari poteſt per regeſtum.5 6 nu.1.
Ætas requiſita in impetranda venia ætatis 517.nu.25.
Ætas etiam à conſanguineis probanda.ibid.nu.30.
Ætatis ratione conceditur reſtitutio.396.nu.22.
Ebrij an recognoſcere cedulam teneantur.113.nu.13.
Eccleſia non ſubijcitur legibus humanis.13 nu.57.
Eccleſia an teneatur denunciare.827.nu.34.
Eccleſia ad inſinuationem tenetur.571.glo.4.
Eccleſiam fœdans, & in eam delinquens, non iuuatur immunitate.540.nu.19.
Eccleſiaſtici iudices an verbis gallicis proceſſus facere debeant.576 gloſ 4.
Eccleſiaſticus iudex requirit eccleſiaſticum & laicum. 387 nu.19.
Eccleſiæ non tenentur extra manum ponere bona quæ triginta poſſederunt annis.372.nu.40.
Eccleſiis quamobrem detur immunitas.538.nu.7.
Edictum quid.659.nu.6.
Edictum de in ius vocando, prohibitum.669.nu.111.
Edictum prætoris de parentibus & patronis in ius non vocandis.667.nu 91.
Edicta de in ius vocando tria, & quartum peremptorium.659.nu.7.
Effectus clauſularum, ſi & inquantum, & conſentio in iudicem: & quatenus eſt competens quis ſit.691.num. 20.21 & 21.
Effectus reſcriptorum.345.nu.139.
Effectus reſcriptorum gratiæ an impetranti proſint. 346. num.153.
Effectus literarum annalium & quinquennalium. 375. num.70.
Effectus veniæ impetrationis 527.nu.3.
Effectus immunitatis tres.541.nu.38.
Effectus donationis non inſinuatæ.566.glo 7.
Effectus donationis in abſente ante acceptationem locum non habet.571.glo.4.
Effectus tacitæ hypothecæ qui.589 nu.41.
Effectus ſupplicationis 310.nu.96.
Effectum non habet donatio ante inſinuationem. 569. num.9.
Electio vel poſtulatio prouidetur.148.nu.121.
Electio non valet nec ſententia per importunitatem. 354.glo.5.
Electiones occultæ non valent.534 nu.15.
Electus ante confirmationem non adminiſtrat, nec poteſt cauſam nouitatis intentare, & ſe poſſeſſorem dicere.770.nu.14.
Electo magiſtro eſt credendum. 480.nu.5.
Eligit minor in diuiſione.415.nu.14.
Emancipatus filius, & ſic bonorum poſſeſſor eſt ſaiſitus. 786 nu.20.
Emenda quando non taxatur, arbitraria eſt.103.nu.2.
Emendam quis per captionem perſonæ, & incarcerationem ſoluere tenetur.249.nu.16.
Emenda ordinaria perperam appellantium quæ ſit.606. num.6.
Emenda perperam appellantium cui applicatur.917.numero 18.
Emendæ appellantis friuolæ, variæ ſunt. 721.nu.1.4.& 5.
Emens officium non debet gaudere priuilegiis officij. 521 gloſ.vnic.
Emens merces vnius ſpeciei omnes, vt ipſe ſolus eas vendat, monopolium committit.524.nu.14.
Emere per interpoſitam perſonam quando tutor poſsit. 554 nu.6.
Emendare libellum ex reſtitutione poteſt quis poſt litem conteſtatam.400.nu.25.
Emphyteoſis reſcinditur per l.2. de reſcin.vendi.436. numero 11.
Emphyteota & colonus literas annales & alias fruſtra impetrant.370 nu.21.
Emphyteota poteſt interrogari, an bona ſint emphyteotica, & poterit cogi reſpondere.822.nu.7.
Emptor domus vt non ſoluat pretium, non iuuatur moratoria.372 nu 45.
Emptor pro ſua hypotheca poteſt retinere rem. 581. numero 15.
Emptor fructuum aliis præfertur.584.nu.38.
Emptor quando locationi factæ ſtare teneatur. 586. numero 10.
Emptor quando pretium ſoluere non teneatur. 589. numero 42.
Emptores mercium, exteri non impetrant moratoriam. 372.nu.15.
Emptor etiam ſine denunciatione quando aget. 827. numero 46.
Emptor etiam laudans venditorem, cur nihilominus condemnetur.821.nu.4.
Emptor quomodo ſua culpa ius euictionis amittit. 826. num.19.
Emptor in Francia cogitur pecuniam tradere venditori cautione data non ſolum de pretio, ſed etiam eius quod intererit.828 nu.56.
Emptio redituum an ſit reprobata.578.nu.1.
Emptor bonorum authoritate iuſtitiæ, poteſt capi. 83. num.1.
Ephippiarij qui.462 glo.12.
Epiſcopi ſcriptura priuata dicitur.112.nu.11.
Epiſcopo poſt latam ſententiam à ſuo officiali, an ſupplicari poſsit.301.nu.6.
Epiſcopus an cauſſam euocare poſsit, & quando. 265. nu.39. &44 ac ſeq.
Epiſcopus vel alius iudex licet eccleſiaſticus bona clericorum mobilia capere non poteſt.66.nu.118.
Epiſcopus & alius recognoſcere tenetur, & poſtea remittitur ad ſuum iudicem.121.nu.5.
Quarta epiſcopo non debetur de legatis confraternitati. 516.nu.8.
Epiſtola an executionem habeat.121.nu.100.
Equi pro negotiis Regis an, & quando & à quibus capi debeant, & an ad portandum condemnatum ad mortem.86.nu.22.
Equum quis prius aſcenderit.462 glo.12.
Ergolani qui ſint.524.nu.19.
Errare cauendum eſt.300.nu.8.
Error in literis ciuilibus non allegatur.293.nu.43.
Error facti non iuris proponitur.302.nu.11.
Error tantum proponitur, ſi ſuper principali erratum fuerit.293.nu.50.
Error iuris non allegatur in ſupplicatione.307.nu.70.
Error probatus in acceſſoriis an liberet ab emenda. 306. num.60.
Errorem non probans ad quid debeat condemnari. ibid.nu 58.
Error non impedit literarum quinquennalium comprobationem

bationem.373.num.47.
Error calculi poſt concluſum debitum allegatur.465.numero 3.
Errorem aduocati releuat princeps. 400.nu. 28. idem in errore calculi & relationis.nu.ſeq.
Errore calculi factum, vel alio modo quàm dolo vel fraude reſcinditur etiam poſt decem annos.430.nu 5.
Errores in literis non expreſsi, recipi debent. 303. numero 23.
Erroris propoſitio an iudicetur ab illis conciliariis, qui prius iudicarunt.293.nu.45.
Erroris propoſitio in magna iudicatur camera. 320.art.6.
Erroris propoſitio quandam infert iniuriam, ſecus in literis ciuilibus.293.nu.46.
Eſbiquier, quare ſic vocetur.268.nu.70.
Euicta re quando tenetur venditor ad pretium tantùm. 827.nu.50.
Euictio non habet locum in beneficiis.236.nu.34.
Euictio imminens an differat pretij ſolutionem. 828.nu. 55. Et non præſtatur euictio, niſi iure euicta ſit.826.numero 22.
Euictionis obligatio an poſt decem annos duret. 443. num.24.
Euocare quot modis accipiatur.262.nu.2.
Euocare eſt in ius vocare.ibid.nu.5.
Euocatio non conceditur, ſi numerus remaneat ſufficiẽs conſiliariorum.278.nu.24.
Euocatio eſt odioſa.269.nu.89.
Euocatio in criminalibus prohibetur.277.nu.27.
Euocatio totam deuoluit cauſam ad ſuperiorem, ſecus in appellatione.270.nu.95.
Euocatio an poſt conteſtationem prohibeatur. 277. numero 26.
Quando euocatio iure fiat. num. 57. in præfat. de euocationib.266.nu.57.
Euocatio duplex.263.nu 11.& dupliciter fit.ibid.num. 18.
Euocationem petens malam præſumitur fouere cauſſam. 275.nu.6.
Euocationes cur prohibeantur.275.nu.3.
Euocationis & ſupplicationis differentiæ.272 nu.115.
Euocationis definitio.263.nu.9.
Exactor requirere iudicem poteſt ad pecuniæ Regiæ exactionem.389.nu 23.
Examen ad futuram rei memoriam ſine literis non fit. 26.nu.81.
Ex bono & æquo princeps reſtituere ſolet.400.nu.36.
Excedere quando executor dicatur plenè.228.nu.1.
Exempla ſeu copiæ, nomine damnorum, ſeu expenſarum, veniunt 882 nu.3.
Exemplum proceſſus verbalis tradendum partibus. 850. num.10.
Exemplo non fit executio.63.nu.82.
Exemplum ſupplicationis famam magiſtratus labefactantis dandum.276.nu.18.
Exemplum ſupplicationis aduerſario dari debet. 276.numero 13.
Exemplum ſcripturæ priuatæ non datur parti. 123. numero 7.
Exemptus eſt appellans à iudice, à quo.271.nu.109.
Exemptus à iudice à quo coram illo recognoſcere tenetur.115.nu.34.
Exceptiones quæ poſſunt opponi contra ſententiam.108. num.1.
Exceptiones declinatoriæ ex tempore decidi à iudicibus debent.29.nu.101.
Exceptiones contrariæ in ſummariis repelluntur.235.numero 15.
Exceptiones in executione opponi poſſunt.223.nu.11.
Exceptionis non numeratæ pecuniæ plura notanda. 128.nu.10.
Exceptio quædam eſt dilatoria, quæ ante litem conteſtatam eſt opponenda 823.nu.3.
Exceptiones quæ poſſunt opponi in executione. 949. numero 25.
Exceptio non numeratæ pecuniæ an poſt decem annos proponi poſsit.443.nu.16.
Exceptio ſalarij non petiti intra annum, eſt peremptoria. 475.glo.11.
Exceptio metus & doli opponi poteſt aduerſus executionem.50.nu.35.
Exceptio non numeratæ pecuniæ poſt biennium opponitur.23.nu.59.
Exceptio quæ non infringit areſtum, ſine literis opponitur.192 nu.38.
Exceptio oppoſita an poſsit per literas ciuiles iterum adduci.291.nu.30.
Exceptio rei non traditæ quando competat.130.nu 35.
Exceptio non numeratæ pecuniæ in omnibus rebus competit.ibid.nu.34.
Exceptionem habens officium iudicis implorare poteſt. 51.nu.55.
Exceptiones quæ contra ſententiam opponuntur, poſſunt opponi etiam contra inſtrumentum obligatorium.50.nu.41.
Exceptiones dilatoriæ non poſſunt de nouo adduci in cauſa appellationis.360.nu 13.
Excipere prohibitus quando poſsit excipere de incompetentia.106.nu.4.
Excipere poſt trigintaquinque annos an minor poſsit. 419.nu.1.
Excipere poſt annum poteſt famulus 475.nu.9.
Excipit quis perpetuò.443.nu.19.
Excommunicari non debet pro debito habens bona ante diſcutionem.104.nu.7.
Excommunicatus eſt, qui literas ad excommunicatum mittit.39.nu.7.
Excommunicari an quis poſsit, ſi non ſatisfecerit infra tempus præſcriptum.690.nu.15.
Excommunicantur qui iuriſditionem eccleſiaſticam impediunt 683.nu.8.& 9.& qui literas apoſtolicas impetrare prohibent.683.nu.3.
Excommunicato iniuſtè non currit tempus præſcriptionis.446.nu.2.
Excommunicatus inſinuationem non petit.565.glo.4.
Excommunicatus poſt deſertionem quæritur 911.nu 16. Et an poſsit appellare, & quot dies dantur ad appellandum.900.num.60.& 901.nu.69.Et an poſsit petere reductionem ad arbitrium boni viri 745. nu.5.& 6.& quando non egeat abſolutione.950.nu.9.
Excubiæ debentur, etiamſi non ſit bellum.146.nu.98.
Excuſatio multiplex.773.774.nu.33. vſque ad 43. & quid ſit, & quid excuſator, & qualis eſſe debeat. 730. numero 5.& 9.
Excuſator non allegat priuilegium nec cauſam & an appellare poſsit. 731.nu.14.& 15.Et ſi in itinere interficiatur, quid iuris: & an procuratorium habere debeat. 732.num.23 24.Eius officium, & an pluries ſe excuſare liberum ſit.731.nu.10.& 13.
Excuſatori ſi iudex nolit credere, quid agendum, & quomodo infirmitas probetur.732.nu.25.& 26.
Excuſatorem reus, non actor mittere poteſt.731.nu.16.
Excuſatorem mittit curatus, ſeu vicarius, & quis ſit excuſationis effectus.ibid.nu.19.& 20
Excuſatus ab expenſis non excuſatur à fructibus.880.numero 50.
Excuſsio bonorum an ſit neceſſaria, quando debitor eſt in corpore obligatus.104.nu.3.
Exequens hæredem eſſe probare debet.101. gloſſ.2.numero 2.
Exequi ante præceptum parti factum non licet. 52. numero 1.
Exequi ſententiam quis iudex poſsit, an iudex primus, vel appellationis.215.nu.5.
Exequi recredentia etiam debet contra illum qui fructus primi anni recipit.303.nu.8.
Exequi non debet quod retractari non poteſt. 176.gl.14.
Exequi

Exequi recredentia etiam per contumaciam lata debet. 208.nu.10.

Exequi ſententia prouiſionalis debet non obſtantibus appellationibus & oppoſitionibus, etiam ſi ſimul interuenerint.150.nu 1.

Exequias prohibens qua pœna puniatur.141.nu.61.

Exequenda per quam curiam ſint præconia.598.nu.2.

Exequendæ quando non ſint literæ.152.glo.4.

Executio an poſsit fieri ante terminum elapſum. 79.numero 43.

Executio contra tertium appellantem non fit. 949.nu.5. & an impediri poſsit per tertium appellantem. 948. num. 18. Fieriq́ue poteſt poſt tres menſes. 911. numero 20.& 22.

Executores teſtamentorum ſunt ſaiſiti de bonis mobilibus teſtatoris.768 nu.47.

Executio fit in integr.reſtit.pendente.412.nu.7.

Executionem ſententiæ impediens in beneficiis ſtatim probare debet ſua intereſſe.381.nu.19.

Executionem die feſto factam regius procurator annollari petit.139.nu.54.

Executionem petere poteſt, qui allegat errorem interueniſſe.298.nu.9.

Executionem an & quando habeat priuata ſcriptura.116. nu.42.& 63.& ſeq.

Executionem habet ſcriptura in me, ſi meo mandato ſcripta ſit.117.nu.57.

Executionem quando habeat ſcriptura acta referens. ibid.65.

Executionem nos docuit Deus.187.nu.31.

Executionem trahentia non poſſunt pendere. 210. numero 4.

Executionis areſti, & literarum obligatoriarum differentia.298.nu.7.

Executio impeditur, quando eſt irretractabilis.187.nu.53. & quando fiet, ſi ad creditoris voluntatem debitor eſt obligatus ad reſtitutionem.58.nu.27.

Executio obligatorij inſtrumenti in Delphinatu, Normania, Vaſconia & alibi an fieri poſsit.56.nu.4.

Executio quando contra hæredem ante declarationem illius qualitatis fieri poſsit.101.glo.1.

Executio inſtrumentorum an ſit contra ius.40.nu.19.

Executio inſtrumenti & ſententiæ æquiparatur. 50. numero 42.

Executio quando in hæredes tranſeat.68.num.7.& an in mulierem fieri poſsit, mortuo marito, pro dimidia parte debitorum.49.nu.29.

Executio iniuſtè facta pronuntiatur.60.num.55. & an in reum facta, poſsit etiam in fideiuſſorem fieri.106.num. 28. & quomodo fieri poſsit in detinentes bona. 70. num.22.

Executio fit in bonis domi inuentis, etiamſi ibi perpetuò non eſſent.77.nu.26.

Executio extra regnum eius inſtrumenti ratione non fit. 58.nu.27.

Executio duplex an contra vnum fieri poſsit.61.nu.65.

Executio quando ab initio facienda ſit.85.nu.2.& in hoſpites non fit, ſed bona eius retinentur.77.nu.31.

Executio differri non debet, etiam ſi cautio offeratur. 83. num.3.

Executio in tacitis an fieri poſsit.57.nu.19.

Executio non fit ad id quod per moram creuit.64.nu.93.

Executio fit pendente beneficio reſtitutionis. 296. numero 13.

Executio areſti fit pendente erroris propoſitione. 23.numero 43.

Executio an fiat quoad expenſas.304.nu.40.

Executio teſtamentorum ad quos ſpectet. 144.num.77.& quomodo fieri debeat.164.glo.vlt.

Executio non differtur per literas ſtatus.178.gloſſ.12.& an fieri poſsit poſt appellationem.187.nu.25.

Executio facti citationem non exigit. 224. num. 19. & à parte petẽda eſt. 223.num.12.& poſt tranſactionem & nouationem non fit.223.num.6.& parti eſt denuntianda.229.nu.10.& 223.nu 10.

Executio recredentiæ quando differatur.203.nu.9.

Executio quando ſinè condemnatione fieri poſsit. 121. num.104.

Executio mulctę quando contra condemnatum fieri non debeat.248.nu.5.& ſeq.

Executione pendente prouiſio ſolet peti.158.nu.27.

Executione areſti pendente petitur prouiſio.152.nu.15.

Executor teſtamenti denunciare debet hæredi rem vendendam.610.nu.16.

Executor teſtamentarius poteſt ſibi ſoluere.554.nu.6.

Executor negligens implere defuncti voluntatem priuatur emolumento teſtamenti.145.nu.91.

Executor datus à Papa facit, vt ordinarius conferre non poſsit.449.nu.101.cum ſeq.

Executores non habent poſſeſsionem rerum immobilium, nec de his ſaiſiti ſunt.143.nu.72.

Executor ad rem, & non ad æſtimationem debet condemnare.221.nu.17.

Executor excedens quomodo puniatur.230.nu.2.

Executor excedens modum appellationis recipere debet. 215.nu.4.

Executor poſt appellationem bona tertij non capit.222. num 3.

Executor multiplex.210.nu.1.

Executor quando de ſententiæ nullitate cognoſcere poſsit.226.nu.19.

Executor poſt literas reſtitutionis non exequitur. 225.numero 8.

Executor antequam res capiat parti præcipere debet.223. num.12.

Executor res captas poſt appellationem alienare non poteſt.222.nu.1.& quid debeat agere.nu.ſeq.

Executor quando dicatur in officio vel facto officij delinquere.229.glo.15.

Executor duplex, & quid facere debeat.220.nu.8.

Executor ſententiam exequendam non obſtante partis contumacia pronunciat.ibid.nu.9.

Executor poſt factam executionem expenſas taxare non poteſt.170.nu.20.

Executores ſententiarum, quando ſententiam poſt appellationem exequi poſsint.219.glo.9.

Executori quando debeat intimari.230.nu.8.

Executoria ſententia in principali an ſit executoria quo ad expenſas.252 glo.7.

Executoria non eſt mulcta pro iniuria illata.249.nu.25.

Executoria ſententia non eſt, vbi quis priuatur literis annalibus, vel quinquennalibus.257.nu.15.

Executoribus prouiſio fit lite pendente.143.nu.70.

Exercere artem oportet.457.nu.5.

Exerceri per ſe & per alium mercatura poteſt. 457. numero 8.

Exercitium in acquirenda ſeruitute incorporalium requiritur.765.nu.151.

Exigi non poteſt pecunia ſine mandato ſcripto. 380.numero 9.

Exonerari cautio an poſsit.100. nu. 29. & an inuito creditore.nu.ſeq.

Exoniator tantùm in Francia in criminalibus excuſat. 736.nu.60.

Expellere mercatores exteros, principes non debent. 455.

Expelli poteſt conductor nihil inferens in domum conductam.77.nu.30.

Expenſæ ratione temeritatis quomodo debeantur. 881. num.2.

Expenſæ ſuccumbenti in declinatoria ſoluendæ: etiam vnius articuli ibid.nu.6.

Expenſæ petitæ, & damna, quomodo ſolui debeant. 883. nu.11.& 14.

Expenſæ ratione proceſſus retardati, & ratione calumnię ab actore & reo debentur.884.art.4.

Expenſæ

Expenſę commiſſariorum ab vtraque parte ſolui debent. ibid.nu.5.
Expenſæ moderatè taxati debent, & quæ dicantur. 887. nu.29.& 30.
Expenſæ contumaciæ quæ ſunt.ibid.nu.37.
Expenſæ contumacię etiam ante litem,& in citatione factæ debentur.ibid.nu.40.
Expenſæ contumaciæ in criminalibus debentur. 888.numero 48.
Expenſæ contumaciales non recuperantur,& in quibus caſibus non debentur contumaciæ expenſæ. ibidem. nu.57.& 58.
Expenſæ ſententia lata,liquidandæ.872.art.2.glo.vna.
Expenſa funeris etiam contra hæredis voluntatem facta repetitur.142.nu.64.
Expenſarum etiam ſententia non eſt executoria. 167.nu. 27.& 170.nu.19.
Expenſarum nomine etiam in parlamento factarum non fiet executio in mobilibus clericorum 66.nu.114.
Expenſas an debeat is qui impetrat lite incœpta.193.numero 6.
Expenſas factas pro victu lite pendente religioſus ab abbate recuperat.147.nu.107.
Expenſas, damna,& intereſſe quando pars in interdicto, vti poſsidetis,non debeat.233.nu.4.
Expenſas an teneatur ſoluere ſuccumbens in poſſeſſorio, antequam moueat petitorium.216.nu.20.
Expenſas executor non taxat coram eo factas. aat. nu.16. & 270.nu.20.
Expenſas ſolutas an poſsit repetere,qui obtinuit in principali.167.nu.23.
Expenſas an debeat is qui non eſt hæres,ſi contumax fuerit.99.nu.2.
Expenſis cuius conſilium conuocetur, & concludator proceſſus.212.nu.5.
Expenſis euocantis acta ad euocantem deferuntur. 268. num.81.
Expenſæ in iudicio,vel extra,fieri ſolent.877.nu.1.
Expenſæ in iudicio multis de cauſis fiunt.878.nu.4.
Expenſæ in criminalibus an debeantur.ibid.nu.17.
Expenſæ ex prima contumacia non taxantur. 699. numero 17.
Expenſæ poſſeſſori perſoluendæ ſunt vt veniamus ad petitorium.805.nu.11.
Expenſæ petitorij .& poſſeſſorij concurrentes. 790. numero 7.
Expenſæ ſi non petantur non debentur.918.nu.37.
Expenſarum condemnatio an fieri debeat.918.nu.39.
Expenſarum condemnatio non fit in recredentia.790. num.3.
Expenſarum compenſatio quando fieri debeat. 881. numero 53.
Expenſas tenetur ſoluere, qui poſt octo dies renunciauit appellationi.917.nu.22.
Expenſis etiam non ſolotis pars quæ ſuccubuit poterit ſe defendere.806.nu.13.
Expenſas reſtituit ceſsionarius.617.glo.13.
Expenſæ & meliorationes reſciſſo contractu repetuntur. 417.nu.61.
Expenſæ quæ in doctoratu fieri poſſunt.521.nu.11.
Expenſæ actionum primum omnium recuperantur. 603. num.7.
Expenſis cuius remiſsio fieri debeat.388.nu.11.
Experientia eſt optima.41.nu.30.
Expletorum nomine quid veniat.96.nu.1.
Exploicts gallicè fieri debent , & aliæ executiones. 577. gloſſa 9.
Expreſſa mentio proceſſus quæ dicatur.269.nu.90.
Expreſsio multiplex.340.nu.94.
Exprimi in literis naturalitatis debet vt in prouinciis regno acquiſitis exterus acquirere poſsit.386.nu.18.
Exprimere debet iudex per prouiſionem, quando vult, vt exequatur.149.nu.141.
Expulſæ vxori cogitur maritus prouidere.166.nu 17.
Eripere in ius vocatum,aut eximere,quo pacto differant. 667.nu.92.
Exteri bona in Regno acquirere prohibentur. 383. numero 1.
Exteri beneficia in regno obtinere non poſſunt. 384.numero 2.
Exteri qui ſint, & qui indigeant literis naturalitatis. 386. nu.20.& ſeq.
Exteri an donationem inſinuare teneantur.564.glo.3.
Exterus duo beneficia in regno habere non poteſt incompatibilia ſine Papæ diſpenſatione. 385. numero 5. & ſequen.
Exterus ſecularis regularia beneficia obtinere ſine Papæ diſpenſatione non poterit.ibid.nu.6.cum ſeq.
Exterus non degens in regno non poteſt etiam cum literis naturalitatis obtinere officia vel beneficia. ibid. num.16.
Exterus mercator deferens pannos prohibitos an puniatur.482.
Exteri etiam clerici in regno acquirere ſunt prohibiti.15. num.76.
Extero mercatori prouiſio de mercibus captis fit.144.numero 116.
Exterus an executioni ſubditus ſit.56.nu.7.
Exterus cautionem præſtare debet, antequam res ei areſtata reſtituatur.92.nu.55.
Exterus recognoſcens condemnatur.217.nu.60.
Extractum à regeſto fidem facit.576.glo.4.
Extrahens reum ab eccleſia intate debet vitam & membra illi ſeruaturum.541.nu.3.
Extrahitur reus ab eccleſia per iudicem laicum, etiam ſine licentia epiſcopi.542 nu.4.
Extranei filius in regno decedentis ſaiſitos eſt. 786. numero 17.
Extraneo præceptum fieri non debet ante arreſtum. 110. num.14.
Extraneus poſſeſſor rerum doerij non cogitur per prouiſionem.155.nu.6.
Exul , à cancellariis Franciæ banno liberari non poteſt. 364.glo.1.

F

Fabri ferarij , vel ferrarij intra ſex menſes debita petent 462 glo.7.
Facilitate ſe læſum minor probare debet.406.nu.26.
Facta interim an valeant,ſi habeantur pro infectis poſtea.920.nu.11.
Facta examinis futuri ſunt affirmanda.795.nu.10.
Facta noua,an ſine literis proponi poſsint.360.nu.15.
Facta poſt literas ſtatus præſentatas ſunt nulla. 382. numero 9.
Factæ donationes ante illam conſtitutio. an valeant. 555. gloſſ.4.
Facti impedimentum quo ad impediendam præſcriptionem multis modis contingit.446.nu.6.
Factum non retractabile non recipit reſtitutionem. 403. num.19.
Factum contra ordinem eſt nullum.597.nu.16.
Factum poſt dilationem non eſt validum.828.numero 2. articulo 6.
Falſarius quomodo puniendus.875.nu.39.
Falſa ſententia non eſt exequenda.256.nu.10.
Falſarius eſt,qui nomen alterius in libro ſuo ſcriptum delet.79.glo.4.nu.6.
Falſi exceptione non obſtante, recredentia exequi debet 192.nu.11.
Falſi allegatio & probatio à parte facta inducit areſti annullationem.289.nu.16.
Falſi cognitio ſuper ſigillo ad cancellarium non pertinet.44.nu.2.
Falſi cauſſa pendente condemnatione, quomodo fiat, & quando.48.nu.17.
Falſi pœna quæ imponatur 30.nu.110.

Falſus contractus non eſt contractus 45.nu.15.
Falſum producens inſtrumentum, etiamſi ab eo deſiſtat, condemnatur ad expenſas.790.nu.9.
Falſi pœna an puniatur minor.416.nu.51.
Falſi pœna puniuntur falsò mortem beneficiati nunciantes.531.
Falſum exprimere deterius eſt, quàm tacere.344. numero 118.
Falſum reſcriptum quid ſit, & an differat à ſubreptitione.344.nu.129.
Famuli petentes bis ſalarium fures ſunt.474.glo.6.
Famuli cuiuſlibet artificij debent intra annum ſalarium petere.474.glo 9.
Famuli poſt annum ſalarium petere prohibentur, niſi in certis caſibus 475.nu.2.
Famulus ſalarium an habere poſsit, ſi nullum ei ſit promiſſum 472.glo.3.
Famulus ſalarium plurium annorum quando petere poſſit.476.glo.15.& ſeq.
Famulis & operariis ſententia dicta eſt executoria 175.n.2.gloſ.7.
Farcimina vltra diem vnum non cuſtodienda, & quis priùs inuenerit.461.glo.6.
Fartores & dulciarij qui ſint.ibid.
Fauendum minimè etiam miſerabilibus perſonis contra iuſtitiam.182.in prin.
Fauorabilis lex quando dicatur.14.nu.72.
Fauorabilis non debet eſſe commiſſarius alteri partium.789.nu.11.
Federicum qui contra eccleſiam venerat, Papa ſua ſede depoſuit.683.nu. 5. & quis contra libertatem eccleſiæ facere cenſeatur.nu.6.
Feretrum aperire iudex poteſt, ſi dubitetur de beneficiati cadaueris occultatione.534.nu. 23.
Fercula duo in prandio tantum ſumenda.485.nu.37.
Feriata die an executio fieri poſsit 72.nu. 4.& an pars poſſit illam executionem nullam petere ſine regio procuratore.numero ſequen.& de quibus feriis intelligi debeat.nu.6
Feriatis diebus an in ſummariis ſit procedendum. 235.num.17.
Feriæ vbi ceſſant, prouidetur.149.num.135.
Feriatis diebus an inſinuatio fieri poſsit. 568. numero 12.
Feuda ante vacationem an concedantur. 546. gloſſa vltima.
Feudi traditio quando reſcindi poſsit per remedium.l.2. de reſcind.vendit.436 nu.11.
Feudum & emphiteoſis exigit prouiſionem. 152. numero 19.
Fictio tranſlatiua in cedula negata locum habet.127. numero 4.
Fideiuſſor & ſucceſſor intra tempus minori competens excluduntur.415.nu.14.
Fideiuſſor minoris quando reſtituitur. 415.nu.5.
Fideiuſſores compelluntur ſoluere dilatione moratoria pendente.372.nu.41.
Fideiuſſores liberantur reſoluto per reſtitutionem contractu.438.nu.29.
Fideiuſſoris datio interrumpit præſcriptionem. 469. numero 18.
Fides de pretio non habetur ad impediẽdam pignorum diſtractionem.610.nu.25.
Fideiuſſor nouus quando dari debeat.200.nu.27.
Fideiuſſor non idoneus ſemel receptus an poſtea recuſetur.200.nu.25.& 18.
Fideiuſſor iudicij debet obligari & ad principale & ad expenſas.253.gloſ.10.
Fideiuſſor an exequi poſsit lite contra principalem pendente.159 nu.24.
Fideiuſſor vt principalis obligari debet.100.nu.26.
Fideiuſſor iudicij non reſtituens quod promiſit detruditur in carceres.202.nu.3.
Fideiuſſor iudicatum ſolui, non tenetur de eo quod poſt iudicatum venit 84.nu.9.
Fideiuſſor iudicatum ſolui, ſine nouo proceſſu ſoluere cogitur.84.nu.8.
Fideiuſſor quando executionem habeat contra donatorem principalem.90.nu.33.
Fideiuſſor in criminalibus ad ſoluendum non datur.84. num.8.
Fideiuſſor an prehendi capto reo poſsit.276.nu 24.
Fideiuſſor captus à iudice coram quo fideiuſsit, poteſt ab eodem facere prehendi reum principalẽ.84 nu. 10.
Fideiuſſore dato executio etiam fiet in principalem. 77. num.26.
Fideiuſſore dato etiam hæc competit exceptio.131.nu.58.
Fideiuſſores recredentiæ renunciant fori priuilegio, & ſe ſubmittunt.101.nu 44.
Fideiuſſores indemnes pars, quæ eos dedit, reddere debet.101.nu.4.
Fideiuſſores dare offerens debitor executionem non euitat.57.nu.10.
Fideiuſſores habitationes ſuis dicere debẽt.80.nu.4.gl 5.
Fideicommiſſarius eſt ſaiſitus.787.nu.31.
Fideicõmiſſum remittens minor nõ reſtituitur.402.nu.8.
Filij extraneorum vt parentibus ſuccedant exteris tria requiſita.383.nu.5.
Filij regis priuilegiati.484.nu.26.
Filij in rebus matris dotalibus præferuntur priori. 183. nu.30.
Filius an patri donare poſsit.157.nu.18.
Filius an patri ſcholaſtico concedere poſsit.619.nu.11.
Filij obligatio non poteſt exequi cõtra patrem. 49.nu.52.
Filij duorum fratrum an in ſtirpes, an in capita ſuccedant.26.nu 81.
Filij nomine an veniant adoptiui.153.nu.18.
Filij reſeruatur legitima patre damnato maieſtatis.30.numero 106.
Filio non exiſtenti in poſſeſsione filiationis non prouidetur.151.nu.81.
Filio facienda eſt prouiſio.151.nu.2.
Filio inſtituto ſub conditione prouidetur.152.nu.80.
Filius an veniam à patre, an à prætore impetrare debeat. 23.nu.47.
Filiusfamilias in conſcientia mutuum reſtituere tenetur. 11.nu 45.
Filius inſtitutus in ſua legitima erit ſaiſitus.787.nu.24.
Filius promittens duplum, ſi rem euinci contigerit, quomodo teneatur.821.nu 32.
Filiusfamilias.& ſeruus patri & domino acquirunt poſſeſsionem.768.nu.27.
Filiusfamilias ſine patris conſenſu intentat poſſeſſoriũ: & quæ exceptiones admittendæ in poſſeſſorio.763.nu 13. & 14.
Finantiam exterus pro ſuis naturalitatis litteris debet.386. num.17.
Fingentes ſe creditores, falſi pœna tenentur.375.nu.68.
Finis litibus per curias ſupremas imponitur.311.nu.3.
Finis legum quis ſit.10.nu.15.
Finibus mutatis ſecunda demonſtratio conceditur. 822. nu 12.
Fiſcus qui ſuccedit deficientibus conſanguineis, & teſtamento erit ſaiſitus 788.nu.38.
Fiſcus ſuſcipiens garendum, nõ poteſt declinare forum. 824.num.9.
Fiſco per priuatos an acquiratur.754.nu.12.& ſeq.
Fiſci laudimia quæ ſint.591.nu 9.
Fiſco damnoſum reſcriptum non valet.358.nu.80.
Fiſco præfertur creditor anterior.403 nu.11.
Fiſcus omnia recipit & purgat.430.nu.9.
Fiſcus in debito primipili omnibus præfertur 583.nu. 32.
Fiſcus in bonis poſt obligationem præfertur ibid.nu.39.
Fiſcus quando tacitè habeat bona obligata.387.nu.22.
Fiſcum in bonis alterius ſuccedentem executio tenet.70. nu.19.

Fiſcus ex confiſcatione ſuccedens ad quæ debita teneatur.104.gloſ.2.nu.3.
Fiſcus per literas eiuſdes contra areſtum tuetur.291.numero 3.
Fiſcus ſeu eius receptor cautionem alteri non præſtat, quia ſemper eſt ſoluendo.147.in fine.
Flagellum quartum Dei proceſſus.222.nu.11.
Forenſis quis dicatur.91.nu.47.
Fori priuilegium amittens minor non reſtituitur.402.nu mero 5.
Forma impetrandi ſupplicationem.302.nu.17.
Forma procedendi contra opponentem.54.nu.7.
Forma literarum ciuilium.285.nu.4.
Forma ſupplicationis ciuilis ex quibus initibus eliciatur. 287.nu.1.
Forma dandi tutorem.151.nu.6.
Forma rei ſi fuerit in aliam mutata, perditur poſſeſsio. 802 nu.12.
Forma citationis libellatæ.677.nu.4.& 5.
Forma literarum annalium & quinquennalium.367. numero 4.
Forma deficiens vitiat contractum.425 nu.22.
Forma literarum veniæ ætatis.527.nu.16.
Foſſata Aurelianenſis ciuitatis ab omnibus facta etiam priuilegiatis.146.nu.101.
Furioſis bonorum interdictio fit,& aliis amentibus,etiāſi dilucida habeant interualla.174.nu.4.
Furioſus pupillus & ſimiles garnire non condemnātur. 118.nu 73.
Furis bona ſunt tacitè obligata.588.nu.28.
Furnimenti ſententia quando non detur.140.nu.16.
Furnimentum duplex.239.nu.2.
Furnire quid ſit.238.nu.1.
Francia nullum recipit per viam nullitatis aut querelæ, niſi appellet.755.nu.4.
Frater cedit ſcholaſtico fratri,& limitationes.620.numero 1.
Frater patruelis debitum non cedit ſcholaſtico.621.numero 12.
Fraternitates inſtitui poſſunt hæredes.336.nu.6.
Fraternitates vnde ſint deductæ.537 nu.10.
Fraternitati renuntiare licet.537.nu.12.
Fraus ineſt dolo,ſolet tamen exprimi.432.glo.10. numero 1.
Fraus græcè variis nominibus vocatur. ibidem. numero 3.
Frequens prouiſionis materia in prophanis.136. numero 1.
Fructus beneficij primi anni non capiens prouiſionem iuſtè petit.14 .nu.11.
Fructus veniunt in re debita à tempore moræ.893. num. 23.Debentúrque vſque ad rei reſtitutionem & executionem.nu.24.
Fructus pendente appellatione quando alienari poſsint. 222.nu.4.
Fructus qui dicantur.215.nu.18.
Fructus vltimi anni teſtabiliri debent.240.nu.14.
Fructus recipiens ratione depoſitus poſt recredentiam eos reſtituit 196.gloſ.14.
Fructus à die litis conteſtatæ.429.nu.4.
Fructus donationis à pupillo factæ an tutor lucretur.554. num.10.
Fructus donationis an quis lucretur.556 glo.7.
Fructus ſui beneficij poteſt clericus licitare. 599. numero 4.
Fructus afferens maiores per calumniam,quàm pars poſuerit,mulctatur.896.num.1.artic.5.
Fructus qui ſunt reſtituendi à tempore moræ,& quid de conductore abbatiæ.894.num.37.& 38.
Fructus à peremptione inſtantię quando debeantur. ibidem num.40.
Fructus in executione, à iudice liquidari poſſunt. 894. num.1.artic.2.
Fructuum communis æſtimatio inſpicienda, & non quanti plurimi. 891 .nu 9.& quomodo fructuum reſtitutio facienda.892 nu.1.
Fructuum condemnatio etiam in poſſeſſoriis quomodo fieri debeat.894.nu.34.& 35.
Fructuum perceptio,quòd ſit maior, probari poteſt. 895. nu.1.artic.3.
Fructuum declaratio facta non nocet.895.num.6.eorum valor quomodo probetur.816.nu.7.
Fructuum reſtitutio non datur minori.402.nu.5.
Frumentum & alias res ad Barbaros deferre prohibentur mercatores.453.nu.17.
Fundans ſuper dolo contractus quomodo intelligatur. 413.glo.9.nu.3.
Fundiarius non poteſt prohibere dominum vtilem,ſi domum demoliri velit.392.nu.13.
Funeris cauſſa proui detur.140.nu.39.
Furari interdum poſſe famulum.475.nu.10.
Furioſi,dementis,& ſimilium contractus nullus.424.numero 13.
Furioſus quia animo caret, poſſeſsionem non amittit. 807.nu.4.

G

Gabella debita ex contractu, non tamen debebitur ex diſtractu.410.nu.2.
Gallia,iure,conſuetudine,& ſtatutis regitur.643.nu.5.
Gallicis verbis ſententiæ & alij actus conſcribantur. 28. nu.89.
Gallico ſermone quare actus in Gallia concipiantur.575. num.2.
Gallicus ſermo multiplex.577.gloſ.vlt.
Garand formel,& ſommation de garand,quomodo differant.645.glo.2 nu.5.
Etymologia huius nominis Gallici Garand.819.nu.4.
Garandus antequam ſuſcipiat cauſę defenſionem,poteſt oſtenſionem rei petere.822.nu.20.
Garandi & veniæ datur vnica dilatio.819 nu.1.
Garandum non poteſt ſuſcipere procurator,niſi ad hoc fuerit conſtitutus.820.nu.15.
Garantigiata inſtrumenta quæ ſint,& quare ſic dicantur, 39.nu.13.
Garde,bail,tuteur,qui,& an differant.336 glo.8.
Garder de meſprendre. hæc verba non continent oppoſitionem.204.nu.10.
Garniens manus de pecunia reproba,nihil facit.54.numero 9.
Garniens *en baillant caution*,exponitur conditionaliter. 81. gloſ 7.nu.1.
Garnire quid ſignificet.54 gloſ.13.
Garnire condemnatus,ſi non garniat, ſoluere tenetur.55. num.7.
Garnire debet pars, & ad hoc condemnari non ſoluere. 72.num.3.
Garnire non tenetur impetrans dilationem annalem.389. num.15.
Geminata confeſsio excludit exceptionem non numeratę pecuniæ.133.nu.62.
Geminatum reſcriptum quid proſit.346.nu 146.
Generales literæ non debent concedi à ſeneſchallis. 45. num.7.
Generales & alij iudices vectigalium negotiari prohibentur.449.glo.7.
Generalis cauſæ expreſsio non valet.410.glo.12.
Generalis derogatio non tollit priuilegia minorum.416. num.23.
Generalitas reſtringitur ſecundum præcedentia & ſequentia.431.glo.8.nu.1.
Generalium monetæ ſententia ſuſpenſionis vel priuationis officij eſt executoria.174.nu.14.
Gerundia in do, ſignificant conditionem. 198. numero 2.

Gerundia

Gerundia quid ſignificetur.163.glo.6.
Gens du Roy nomine, quid veniat 448 glo 3.
Geſta à tutore vel curatore dato per prouiſionem valent. 170.nu.1.
Gradus conſanguinitatis & affinitatis ad impetrandam euocationem declarari debent. 180.verſic. Quartò.
Gradu nobilitatur vir & officio regio.254 nu.4.
Grapherius defectus omnium expedire debet.692.numero 5.
Grapherius, ſeu ſcriba tenetur ſcribere conſiliarios ſeu aduocatos conſulentes.254.nu.2.
Quis grapherius defectus criminum expediat & quomodo cauendum ne mulctetur.692.nu.5.
Gratia data etiam delinquenti in commune læſę maieſtatis.30.nu.106.
Gratia quando denegetur.307.nu.71.
Gratia delinquentis abſentis per procuratorem, non interinatur 692.nu.8.
Gratiæ pro ſecundo homicidio nullę dantur.692.numero 9.
Gratias Deo agere debemus.547.glo.1.
Gratificari an poſsit eccleſia, iuſtum precium offerenti. 510.nu.19.
Grauamen illatum duabus interlocutoriis iuſtam euocandi cauſam præbet.166.nu 58.
Grauamen irreparabile quando dicatur.242.nu.3.
Grauamen appellans probare debet.ibid.nu.6.
Grauamina extra proceſſum adducenda.art. 2.931. gloſ.1. nu.2.
Grauamina plura ſi ſint ſigillatim ſunt tollenda.932. numero 11.
Grauamina ſpeciatim exprimenda.932.artic. vlti. numero 1.
Grauamina inſtrumentorum exprimenda.ibidem.numero 2.
Grauaminum cauſæ ab appellante ab interlocutoria ſunt exprimendæ.410.nu.4.
Grauare quando iudex dicatur.931.nu.6.
Grauatus appellare poteſt.933.glo.1.
Grauiſsima pœna quæ dicatur.451.gloſ.16.
Gubernatores & vicegerentes an euocare poſsint. 206. nume.51.
Gubernator Montiſpeſſulani quare ſic dictus & datus. 450.glo.12.

H

HAbitantes de nouo in ciuitate non tenentur ad debita ciuitatis præterita.63.nu.79.
Habitationis locus, vbi degit obligatus, debet à notariis deſcribi.74.nu.1. Quid ſi duas habitationes haberet.ibidem.nu.2.
Herba vt nunquàm quis ægrotet.530.art.5.
Hæres dominus teſtamenti dicitur.144.nu.79.
Hæres an poſsit opponere contra ſententiam latam in defunctum.950.glo.3.nu.3.
Hæres quilibet tam proximus, quàm extraneus indiſtinctè eſt ſaiſitus.788.nu.43.
Hæres vaſalli vel emphyteutæ eſt ſaiſitus. 788. numero 39.
Hæres ſub beneficio inuentarij eſt ſaiſitus. 787. numero 27.
Hæres ex quota parte eſt ſaiſitus.ibid.nu.24.
Hęres an poſsit acquieſcere in vim literarum à defuncto impetratarum.941.nu.11.
Hæres vſufructuarij non eſt ſaiſitus, & quare.788.numero 51.
Hæredi & omni, cuius intereſt, competit exceptio non numeratæ pecuniæ.131.nu.40.
Hæreditas in contractu dari non poteſt.71.nu.28.
Hæres aſſertus quando condemnari poſsit.99.numero 1. & ſeq.
Hæres ſub beneficio inuentarij exequi non poteſt vltra vires hæreditarias.70.nu.21.
Hæredes quando reſtitui poſsint.419.nu 4.
Hæredi an obſtet præſcriptio decennalis, ne poſsit reſtitui.443.nu.23.
Hæres non eſt ſaiſitus in re commodata. 788. numero 52.
Hæres an teneatur ad expenſas contumaciæ prædeceſſoris.888.nu.59.
Hæres quomodo fit per literas ſub beneficio inuentarij. 869.nu.12.
Hæredis hæres eſt ſaiſitus.787.nu.22.
Hæredes epiſcoporum, vel aliorum clericorum ſunt ſaiſiti.788.nu.42.
Hæredes citantur ad reaſſumendum cauſam.877.numero 12.
Hęreditatis nomine venit bonorum poſſeſsio.786. numero 21.
Hæreditatem petens non adigitur ad particularem rei demonſtrationem.821.nu.8.
Hæreditatem emens ea lege, vt omnia onera ſubeat, non reſtituitur.440.nu.48.
Hæres occultans bona perdit partem ſuam. 5:6 num.7.
Hæres conuentionalis an poſsit exequi ex obligatione defuncti.71.nu.27.
Hæres conductoris poteſt exequi.77.nu.23.
Hæres creditoris executionem facere poteſt inſtrumenti obligatoris ſui prædeceſſoris.69. nu.14. & an teneatur probare ſe hæredem.nu.ſeq.
Hæres debitoris an capi poſsit, ſi defunctus poterat. 69. num.10.
Hæres quomodo probetur.102.nu.3.glo.3.
Hæres ſub beneficio inuentarij ſine principis conceſsione non fit.71.nu.33.
Hæres poteſt capere debitorem de fuga ſuſpectum etiam intra tempora conficiendi inuentarium. 94. nu.74.
Hæres ex obligationibus defuncti tenetur. 68. num.1.
Hæres & legatarius cauere debent.202.nu.2.
Hæres poſt interruptionem, proceſſum reaſſumere non tenetur.28.nu.97.
Hæres ſub beneficio inuentarij quando quis eſſe poſsit 26.nu 80.
Hæres tenetur & vxor defuncti chirographum recognoſcere.112.nu.4.
Hæres priuatur hęreditate, ſi voluntatem defuncti non impleuerit.145.nu.88.
Hæres non implens voluntatem defuncti puniendus eſt. 144.nu.85.
Hæres antequam fuerit declaratus, prouiſio facta fuit. 165.nu.14.
Hærede obligati comparente quomodo ſit procedendum.98.nu 14.
Hæredes ſunt ſaiſiti etiam de bonis areſtatis. 74. numero 78.
Hæredes ſi contendant ſuper hæreditate, in quem fiet executio.101.nu.4.
Hæredes omnes & tutores inuentarium facere tenentur. 170.nu.7.
Hæredes plures vnicum facere inuentarium vtilius eſt. 171.nu.6.
Hæredis nomine & hęredis hęres continetur.68.nu.2.
Hæredis obligati bona quando pro executione capi non poſſunt. 98. nu.1. & qui hęredis nomine veniant. 97. num.1.
Hæreticos quare permittat Deus.136.nu.4.
Hæreticus an poſsit impetrare reſcriptum.334.nu.37.
Hiſpania non recipit notarium apoſtolicum in temporalibus.59.nu. 43.
Hiſpaniæ conſtitutiones addunt neceſſaria in ceſsione. 624.glo.10.
Holoſerica, ſerica, & ſubſerica.483.nu.10.
Homicida clerici, non gaudet immunitate.541.nu.99.
Homines poſt ſexaginta annos in Heleſponto occidebantur.526.nu 6.

Homines nudi ſepeliendi non ſunt, & quare.141. numero 47.
Honeſta lex eſſe debet 8 nu.17.
Hoſpes prius receptus non debet per ſuperuenientem repelli.498.nu.5.
Hoſpitalarij bona ſunt tacitè obligata.artic.1. 88. numero 11.
Hoſpitatum ab iniuriis,& malo caupo defendere debet. 498 nu 7
Hoſpites mali.462.gloſ.9.
Hoſpites poſt ſigna hoſpitij omnes recipere tenentur. 497 nu.1
Hoſpites pro furtis ſuorum famulorum tenentur. 498. nu.12.
Hoſpites exeedunt in exigendo.498 nu.15.
Hoſpitalarius inuentarium conficit.172.nu 12.
Hypotheca expreſſa & tacita, generalis & ſpecialis. 586. nu.1.
Hypotheca per ſucceſsionem an confundatur. 589. numero 45.
Hypotheca per arreſtum vel ſententiam non inducitur ante executionem 590.nu.48.
Hypothecaria actio non tollitur abſque ſolutione. 590. nu.48.
Hypothecam priuata ſcriptura quando habeat. 116. numero 43.
Humilitas maxime viros decet eccleſiaſticos. 660.numero 16.

I

IAnthinum quid.485.nu 7.
Idonea cautio quæ dicatur.199 nu.15.
Ignorans reſtitutionem ſibi competere,eam ſemper petit 415.num.3.
Ignorantia iuſta excuſat à pœna compromiſsi.752.numero 8.
Illicitum,reſcriptum,facit licitum.146.nu.147.
Immobilia an veniant in interdictum vti poſsidetis.784. nu 2.
Immobilium poſſeſsio quomodo amittatur.867. numero 4.
Immunitas duplex.538.nu.1.
Immunitas à Deo conſtituta.ibid.nu.6.
Immunitas vnde dicatur.ibid.nu.6.
Immunitas an detur eccleſiis quoad capiendum delinquentem.12.nu 40.
Immunitas quibus concedatur perſonis. 539. numero 13. & ſeq.
Immunitas pro debito & rebus ciuilibus non datur. 542. num.1.
Immunitatem non habet mercator doloſus,ad eccleſiam confugiens.413.nu.5.
Immunitatem quis poſsit cognoſcere.541.nu 34.
Quæ eccleſiæ gaudeant immunitate.412.nu.8.
Tria in immunitate munerum requiſita.538.nu.6.
Impediens negotiationem vini aut aliam exercere , monopola eſt.523.nu.7.
Impediens ſubditos ad principem accedere,crimine læſæ maieſtatis tenetur.267.nu.61.
Impedimenta executionis multa.259.nu.13.
Impedimentum quomodo,& quando iuramento probetur.736.nu 61.& 67.
Impedimentum iuſtum & probabile quid:& quid excuſator facere teneatur.738.nu 97.98.& 101.
Impedimentum ſæpe cauſa eſt releuamenti. 913. numero 8
Impedimenta iuſta,an ſint arbitrio iudicis relinquenda. 735.nu.50.
Impeditus an procuratorem mittere teneatur.737.nu.68. & 72.
Impeditus comparere an proteſtari teneatur.736. nu. 51. & quando.nu.57.
Impendi nihil debet à commiſſario niſi cum iudicis decreto,& partibus vocatis.814 glo.1.nu.1.
Impedimentum iuris vel facti quominus quis poſsit agere,impedit curſum præſcriptionis.446.nu.1.
Impedire decretum pars quando poſsit.61.nu.26.
Impedito ſi poſsit impedimentum tollere,currit præſcriptio.447.nu.13.
Impenſæ factæ in ſequeſtro deductio non fit ſine iudicis decreto.814.nu.4.glo.1.
Impenſæ computationis quomodo computandæ ſint. 813.nu. .art 2.
Impenſarum quarum deductio permittitur in ſequeſtro. 814.glo.2.nu.1.
Impenſas modicas faciens gratia funeris eas non repetit.141.nu 51.
Imperator mercaturam per alios exercebat. 451. gloſſa 15.
Imperfectum inſtrumentum non eſt exequendum. 46. nu.6.
Impetrans iniuſtè mulctatur.799.nu.7.
Impetrans contra pragmaticam , vel concordata quid agere debeat.799.nu.1.
Impetrans reſcriptum ad diffugiendam areſti executionem punitur. 951.art.2 glo.vna
Impetrans caſum nouitatis ſine euidenti cauſa vltra expenſas,damna & intereſſe condemnabitur etiam ad mulctam arbitrariam Regi applicandam.790. numero 2.
Impetrans literas contra rem iudicatam an ſit infamis.23. nu.41.
Impetranti vltimo adiudicatur recredentia ſi negetur mors.192.nu.9.
Impetratio ſola an & quando ſufficiat.267 art.vnic.
Impetratione literarum obtenta,an ab hac appellari poſſit,vel ab executione.217.nu.1.
Impetrare euocationem quis poſsit.278.nu.75.
Impetrare quis poſsit literas ciuiles.288.nu.7.
Impetrans narrata in reſcripto probat.335.nu.5.
Impetrans literas punitur.361.glo.vlt.
Impetrans literas in caſibus ſuprà prohibitis ad mulctam condemnatur.366 glo.vnica.
Impetrantes per importunitatem ſunt inhabiles ad alia dona.151.glo 16.
Impetrantur multa in Francia, quæ iure communi conceduntur 309.nu.14.
Impetrare reſcriptum quis poſsit.333 nu.31.
Impetrare prohibitus , ſi impetret , nil agit. 334. numero 39.
Impetratio quid.354.glo.2.
Impetratio reſcripti poſt decem annos,& contra ordinationem an proſit.441.nu.2.
Impetratione literarum ſola quis non punitur.358. gloſſa 3.
Importunitas multiplex.544.nu.4.
Importunitas facit vt conſtitutiones non ſeruentur.art. 2. 549.glo.7.
Importunitate conceſſa non valent,& quę dicatur importunitas.354 glo.3.
Importunitate Deus & rex vincitur. 543. gloſſa 1.numero 2.
Impugnandi literas Regis praxis.149.nu.172.
Impugnantur reſcripta multis modis.ibidem nume. 171. & ſeq.
Incertæ rei emptor,& ſi læſus ſit,nō habet reſtitutionem. 440.nu.47.
Inciuiles & irrationabiles literæ quæ ſint. 344. numero 130.
In incidentibus an ſententia ſit executoria. 256. numero 13.
Inclamationes tres vel quatuor pro varietate locorum fiunt.604.nu.11.
Incola,ciuis & municeps,qui ſunt.707.nu.5.
Incoloratè quid ſit contra Budæum. 412.nu.1.

Incom

Incompetens iudex quando allegari poſsit. 125. numero 31.
Inconuenientia quę ſequuntur, quando non fit prouiſio. 159. gloſ. 8.
Incorporalia præſcribi poſſunt, & poſsideri 793. numero 4.
Indebitum authoritate ſententiæ ſoluens, quando illud 83. nu. 5.
Inferior poſt euocationem intimatam cognoſcere non poteſt. 269. nu. 83.
Infirmitatis impenſæ prouiſionem requirunt. 145. nu. 94. etiam contra hæredes. nu. ſeq.
Informationes an debeant mitti ad requiſitum. 388. num. 12. & ſeq.
Informationes breues per apparitorem fieri poſſunt. 789. nu. 4.
Informationes attentatorum alia continere non debent. 928. nu. 1.
Informationibus non factis quando reus capi poſsit, vel non. ibid nu. 1. 3.
Ingrato filio prouiſio fieri non debet. 153. nu. 24.
Inhabiles recognoſcere ſcripturam non tenentur. 123. nu. 19 & qui ſint nu 10. & ſeq.
Inhabilis an pro vtilitate publica impetrare poſsit. 334. nu. 40.
Inhabilitas contra inſtrumentum obligatorium opponitur. 50 nu. 16.
Inhibere poſt appellationẽ ab interlocutoria curia quando poſsit. 244. nu. 4.
Inhibitio executionem ſententia impedit. 223. numero 8.
Inhibitionibus generalibus quando ſit obediendum. 257. nu. 1.
Inhibitiones generales quando valeant, & quæ dicantur ſpeciales. 55. glo. 15. nu. 1.
Inimico inimicum citanti non putatur credendum. 667. nu. 86.
Initium ordinationis, vt ſuccumbens in literis ciuilibus condemnetur ad mulctam. 295. nu. 2.
Iniuriæ ſpecies exprimenda. 411. nu. 7.
Iniuſta lex dicitur, ſi excedat poteſtatem condentis. 9. numero 12.
Iniuſte aliquid acquiri nõ debet, vnde tria interdicta acquirendæ poſſeſsionis. 768 nu. 211.
Incapi quando prouiſio, ſi litigat, fieri debeat. 148. numero 117.
Innouare poſt appellationem ab interlocutoria quando licet. 927. nu. 14.
Inquirere prohibentes quomodo puniantur. 276. numero 15.
Inquiri debet de die & hora obitus beneficiati, & à quibus, & cuius expenſis. 531.
Inquiſitio à iudice facienda pro obtinente beneficij collationem contra mortuum. 534 nu. 12.
Inquiſitio attentatorum quomodo fieri debeat. 918. numero 4.
Inquiſitor eſt expectandus, & illo abſente, adiũctus teſtis poteſt audire. 848. nu. 3. 4. art. 10.
Inquiſitores an poſsint ſubdelegare de cõſenſu partium. ibid. nu. 8.
Inquiſitores ſeu commiſſarij dati in vſurarios, & tranſgreſſores ordinationum annullati. 851. numero 1. artic. 20.
Iniquitas arbitrij ex quibus actis arguatur. 751. numero 17.
In rem præſentem venire pro ventam facere, non rectè conuenit contra Budæum. 821. nu. 5.
Inſinuatio ad quid inuenta. 560. nu. 6.
Inſinuatio in omnibus donationibus fit. 29. nu. 104.
Inſinuatio donationis quid ſit. 559. nu. 1.
Inſinuatio quæ de iure requiratur. ibid. nu. 2.
Inſinuatio non requirit partis præſentiam. ibidem. numero 6.
Inſinuatio à quo petenda ſit. 564. glo. 4.
Inſinuatio coram quo iudice fieri debeat. 565. glo. 5.
Inſinuatio in iudicio fit. 565. nu. 7.
Inſinuatio intra quod tempus fieri debeat. 567. numero 2.
Inſinuatio fieri poteſt coram iudice ſedente pro tribunali. 569. nu. 11.
Aedificanti in loco donato ante inſinuationem quomodo ſuccurratur. 566 567. glo. 7.
Quæ requirant inſinuationem 560. nu. 1.
Inſolidum quando teneantur mercatores ſocij 455. numero 25.
Inſtantia cauſæ poſitæ in conſilio non perimitur. 921. numero 8.
Inſtantia triennij ſeruatur in proceſsibus clericorum, & interruptio anni 14 nu 65.
Inſtitores vulgaribus verbis reuocandi. 578. glo. vlt.
Inſtitoris ſcripturam dominus cognoſcere tenetur. 112. nu. 6.
Inſtitutus hæres quamuis extraneus, eſt ſaiſitus. 788. numero 46.
Inſtitutus hæres cenſetur eſſe ſaiſitus. 786. nu. 16.
Inſtrumenta quomodo produci poſſunt. 832. nu. 6.
Inſtrumenta an corrũpi & lacerari debeant, & an actualis cancellatio requiratur. 11 nu. 5.
Inſtrumentum in ſacco poſitum non productum, an proſit. 864. nu. 13.
Inſtrumenti traditio: & requiſita in inſtrumentorum traditione vt transferatur poſſeſsio. 761. numero 74. & 78.
Inſtrumenti traditione, poſſeſsio rei mobilis ſeu immobilis transferri poteſt. 761. nu. 81.
Inſtrumenta tradita ne quis de euictione teneatur. 829. numero 52.
Inſtrument, gallica dictio, in communi vſu quid contineat. 39. nu. 4.
Inſtrumenta de nouo reperta, an inducant vt conceſsio literarum ciuilium fieri debeat. 290. nu. 24.
Inſtrumenta ſigillata executionem de iure an habeant. 41. nu. 26.
Inſtrumenti nomine, & literarum, quid contineatur. 39. num. 3.
Inſtrumentum eſt multiplex. 39. nu. 12.
Inſtrumentum nullum non ſolet exequi. 58. nu. 34.
Inſtrumentum ritè in vno loco factum, vbique executionem habebit. 75. nu. 2. gloſ. 6.
Inſtrumentum cur debeat eſſe ad transferendam poſſeſsionem. 761. num 81. Et quomodo impugnetur. 862. nume. 2. art 6.
Inſtrumentum producere differens, illud poſtea non producet, niſi primò ſolutis proceſſus expenſis 884. nu. 4 art. 4.
Inſtrumenta acceptilationis duo non debent peti. 473. nu 8.
Inſtrumenti relati eſt facienda oſtenſio. 381. numero 15.
Inſtrumentum reddere non tenetur creditor, niſi ſolutis ſumptibus. 473. nu. 5.
Inſtrumentum donationis ad verbum in iudicio conſcribi debet. 565. nu. 8.
Inſtrumentum ſignatum Regio ſigillo eſt executorium. 598. nu. 1.
Inſtrumentum an valeat, ſi pars falſò dixerit ſe abſ habitare. 75 nu. 3.
Inſtrumentum à procuratore conceptum, domino eſt exequendum. 57. nu. 17.
Inſtrumentum conſcriptum à notariis regiis exequi debet, non ab aliis. 60. nu. 49.
Inſtrumentum conductionis non ſigillatum, an ſit exequendum. 75. nu. 11.
Inſtrumentum etiam dotis vel minoris, de iure non habet executionem, niſi in quibuſdam caſibus. 87. nu. 1. & ſeq.

Inſtrumentum publicum per exceptioné non numeratæ pecuniæ retteitur.129.nu.10.
Inſtrumentum à notario apoſtolico factum, an babeat executionem.59.nu.37.
Inſtrumentum ſuper pœna contrabendi matrimnnij,gratia adiecta,an ſit exequendum.61.nu.62.
Inſtrumentum ne expediatur lite pendente inbiberi poteſt.51.nu.51.
Inſtrumentum non continens reſtitutionem,an & quando ſit exequendum.57.nu.23.
Inſtrumentum ſi non inueniatur,facienda eſt acceptilatio.51.nu.53.
Intellectus ad l.vnic.C.ſi de momenta.poſſeſſ.ati.numero 2.
Intellectus ad l.Nemo.C de dignitatib.254.nu.5.
Intell.ad l.admonendi.290.nu.18.
Intellectus ad.l.falſo datur.330.nu.4.
Intellectus ad l.ſi.C.de ſenten.54 nu.162.
Intellectus ad l.2.ſi contra ius.348.nu.168.
Intellectus nouus ad l.ſuperuacuam.& ad clemen.1. 412. nu.4.
Intellectus ad c.1.de bomicid.539.nu.17.
Intellectus ad titulum de litigioſ.616.glo.10.
Interdictio à lege parum conſideratur.172.nu.2.
In interdicto, vti poſsidetis, dupliciter iudicari poteſt. 193.glo.8.
Intereſſe ratione ceſsionis poteſt multis modis conſyderari.613.glo.2.
Intereſſe ad certam ſummam taxari debet.884. nume. 1. artic.4.
Intereſſe ſingulare an debéatur.27.nú.86.
Intereſſe ſex conſiliarij, vel practicantes in ſententia recredentiæ debent.202.nu.6.
Interficere aliqnem ſatagens, emenda punitur, ſi eam non interfecerit.12.nu.31.
Interfici poteſt reſiſtens apparitori, vt non capiatur. 388. num.15.
Integram pecuniam auctionarius an deponere teneatur. 607.nu 19.
Integræ producendæ ſunt literæ Regiæ. 345. numero 137.
Integrè qnando iudicium poſſeſſorium dicatur finitum. 215.nu.15.
In interlocutoriis non proponitur error, etiam babentibus vim diffinitinæ.315.nu.32.& ſeq.
Interlocutoria etiam babens vim diffinitinę, non reuocatur per ſupplicationem.307.nu.66.Lata verò poſt diffinitionem reuocatur per appellationem. 243.numero 10.
Interlocutoria ſententia quid ſit.184.nu.5.
Interlocutorium areſtum an per literas ciuiles reſcindi poſsit.290.nu.21.
Intermiſsio non diuidit vocabulum.185.nu.13.
Interpellari reus extra iudicium debet,antequam conueniatur.17.nu.157.
Interpellatio neceſſaria ad executionem. 61. numero 67.
Interpellatio extraiudicialis an ſufficiat. 466. gloſſa 21.
Interpellatio quid,& an vna ſufficiat.ibi.
Interpellatio contra fideiuſſorem, an proſit contra reum, 477.nu.2.& 5.
Interpellatio & ſummatio differunt.ibid.
Interpellatus venditor recuſans defendere emptoré,non eget alia denuntiatione.827.nu.47.
Interponere pro opponere,Iureconſultorum eſt,intercedere Budæi.947.nu.2.
Interpretatio ſeruari ſolita, ſeruari debet. 33. numero 132.
Interpretatio quando ex priori lege ſit aſſumenda. 466. nu.5.
Interrogationes in recredentia fieri non debent. 192. numero 6.
Interrogatur vxor in cauſa mariti, & expenſis cuius fiat interrogati.836.nu.4 & 5.
Interrogari partem vtile eſt.838.nu.13.
Interrogatio fieri poteſt poſt concluſionem in cauſa 835. num.6.
Interrogatoria cur inuenta 834.nu.5.
Interrogatoriorum obſeruatio & reſponſio per credit, vel non,quomodo & quando fiunt 833.nu.5.& 6.
Interrogatus quomodo reſpondeat cuilibet articulo.8 6. nu.1, & categoricè debet reſpondere. ibidem.numero 7.
Interrogatus an ſcripſerit,reſpondere tenetur.119.nu.78. & quando fieri poſsit.nu.ſeq.& an pars ab boc pręcepto appellare poſsit.nu 80.
Interrumpitur quando annus ſalarij famulorum.475.numero 4.
Interrumptionem proceſſus princeps releuat. 399. nu.15. & ſeq.
Intimatio ſententiæ vel alterius actus, an extra territoriũ fieri poſsit.394.nu.23.
Intimatio euocationis quando non ſit neceſſaria.264.numero 19.
Intimatus ad expenſas tenetur.918.nu.41.
Intimatio quomodo fieri debeat.919.nu.7.& 9.
Intra quod tempus literæ ciuiles impetrari poſsint. 292. num.41.
Intra annum executio ſententiæ fieri debet,aliàs impeditur.259 nu.26.
Inualidum inſtrumentum non eſt exequendum,& qnando inualidum dicatur.art.1.glo.nonu.*oppoſition*.40.numero 4.
Inuaſores quomodo puniantur.26.nu.76.
Innecta & illata pro penſione domus ſunt tacitè obligata.75.nu.3.
Inuecta in prædium ruſticum quando ſint tacitè obligata.78.nu.15.
Inuenta & reperta an differant.71.glo.5.
Inuentarij beneficium per literas concedi debet. 400. nu.32.
Inuentarij tempore pendente,executio in hæredem non fit.70.nu.21.
Inuentarium qui conficere teneantur.71.nu.8.
Inuentarium literarum obligatus conficere,quas ſcribere debeat.39.nu.11.
Inuentarium à iudice eccleſiaſtico conficitur.171. numero 11.
Inuentarium tutoris an proſit hæredi.171.nu.2.
Inuentarij vtilitates.171.nu 16.
Inuentarium an confici poſsit à notariis apoſtolicis, vel imperialibus.59.nu.38.
Inuentarium exceptionem non numeratæ pecuniæ non recipit.131.nu.46.
Inuentarium munimentorum fieri debet.930.gloſ.2. numero 1.
Inuentarium quomodo conficiendum. 869. numero 24.
Inuentaria legi debent coram iudicibus.870.artic.3.glo. vna.
Inuentarium qui facere teneantur.868.nu.1.
Inuentarium debet continere ea quæ producta fuere. 864.nu.3.
Inuentarium & repertorium quid, & inuentarium quomodo fieri debeat.868.nu.5.& 6.
Inuentarium an diſſoluit communitatem.ibidem.numero 8.
Inuentarium prætextu ſocietatis allegatæ reprobatum, 869.nu.11.
Inuentarium cuius expenſis fiat, & quo nomine vocandi creditores in inuentario.ibid.nu.15.& 16.
Inuentarium proceſſus quomodo fieri debet.ibidem numero 15.

Inuentarij confectione pendente nihil innouandum. 927 nu.2.
Inuentario nouę productiones primò ſunt addendę.869. num.21.
Inuentarium procuratores ſcribere debent.870.nu.1.
Inuito fieri dicuntur, quæ per importunitatem conceduntur.551 glo.15.
Inuitus ſequeſter an teneatur acceptare ſequeſtrum. 812. num.19.
Itinerum refectionis ſententia eſt executoria. 175. numero 2.
Inutilis contractus quando poſt decem annos reſcindi poſſit.423.nu.4.
Iubemus verbum, ſuperioritatem denotat.391.nu.13.
Iudæus & hæreticus an gaudeant immunitate. 540. numero 12.& ſeq.
Iudex dat ſequeſtrum, ſi partes non conſentiant. 525.nu. 2. Et an teneatur de ſequeſtro, qui non eſt ſoluendo, & quando. 816. num. 5 Et non poteſt committere ſuis conſanguineis etiam de partium conſenſu 789. nu. 6. Item quomodo tueatur mitium in poſſeſsionem. 790. num. 1.
Iudex competens examinis ad futurum quis.791.nu.8.
Iudex conſuetudinem interpretatur.644.nu 3.Et manutenet poſſeſſorem in ſua poſſeſsione, & manum leuat. 792.nu.18 Et in ſententia debet reſeruare ius proprietatis partibus.ibid. nu. 23. Aliquando ex cauſa recuſatur 693.nu.2.
Iudex pro tribunali adhuc ſedens, iure tenetur venientem ſine expenſis excipere. 694.nu. 10. Dum tamen ſit in auditorio, venientes excipere debet, ſine contumacia.ibid.nu.11. Taxationem expenſarum non reuocat, à qua appellari poteſt.887.num.32.Quomodo taxationem expenſarum ſibi reſeruat, & non condemnationem.885.num 11. Et ex officio expenſas taxat.886. numero 25.
Iudex laicus decem tantùm teſtes examinabit. 853. nu.1. Poteſt & in prima citatione declarare abſentem contumacem.699.nu 23.
Iudex benefaciens non reprehenditur.697.nu.4.
Iudex ordinarius & delegatus à principe per affixionem citare poteſt.663.nu 94.
Iudex eccleſiaſticus petitionem citationis debet inſerere. 677.nu.7.
Iudex cauſam exprimere debet.80.nu.16.& an abſentem expectare poſsit.678.nu.2.
Iudex cogit plures domos habentem eligere, quam velit harum, ſuum eſſe domicilium.711.nu.1.
Iudex debet recipere adiunctionem.729.nu.7.
Iudex ordinarius eſt adeundus ad reducendū arbitrium, & iudex ordinarius quis dicatur.750.nu.3.4.&c.
Iudex an poſsit amplitare ea officio numerum decem teſtium.855.artic.vnico.glo.7.nu.1.
Iudex an citari debeat,& quomodo appellandum.899.& 900.nu.31.& 33.
Iudex à quo appellatur non debet odio proſequi. ibid. num.35.
Iudex ad quem, quando poſt deſertionem de nullitate non cognoſcit.910.nu.15.
Iudex ſuper attentatis poſt deſertionem non cognoſcit. ibid.nu.15.
Iudex in cauſa ſuæ amaſiæ recuſari poteſt.725.nu.35.
Iudex literas citationis poſt receptum reſcriptum concedit.335.nu.51.
Iudex literas approbat, vel reprobat,& in expenſis condemnat.nu.53.& ſeq.ibid.
Iudex petitus datur ſaluo iure recuſationis. 340. nu.102.
Iudex ratione reſcripti Regij quomodo cognoſcat. 348. nu.168.& 170.
Iudex recuſans & non reſcribens quæ pœnæ puniendus ſit.353.glo.8.
Iudex laicus requiſitus an cognitionem cauſæ habeat. 389.nu.20.
Iudex laicus requiſitus ab eccleſiaſtico debet illi ſuccurrere.384.nu.21
Iudex requiſitus ſi negligat, facit litem ſuam. 392. numero 16.
Iudex retractus quis ſit. 445.nu.15.
Iudex eccleſiaſticus an recipiat præſcriptionem ſex menſium.468.nu.11.
Iudex non poteſt permittere donari tutori à pupillo.557. nu.9.& 15.
Iudex inſinuationem recuſans, quomodo puniatur. 566. num.9.
Iudex vbi nullus eſt eo loci, vbi res eſt, vbi fieri debeat inſinuatio.567.nu.5.
Iudex delegatus eliget ſibi certum locum ad cognoſcendum cauſas, & in loco vbi pendet proceſſus. 713. numero 43.
Iudex parti minatus, & iudex illiteratus recuſari poteſt. 725.nu.37.
Iudex ſuſpectus quando dari poſsit in ciuilibus.726.numero 13
Iudex à parte recuſari poteſt, non autem à procuratore, niſi nomine abſentis.727.art.1.glo.1.nu.1.2.& 4.
Iudex non debet iudicare cauſam illius, à quo beneficium accepit.729.art 2.glo.1.nu.1.
Iudex recuſatus, an valeat præſens eſſe, cum alter de cauſis recuſationis cognoſcit.731.nu.8.
Iudex niſi petente parte non admittit probationem contra iuramentum.8.6 nu.5.
Iudex ad partis oppoſitionem quid ſtatuere debeat. 80, nu.2.gloſſ.1,& 81.num.9.& quid ſi pars appellet.num. ſequen.
Iudex non poteſt præcipere honeſto viro, vt alium ſuſpendat.86.nu.20.
Iudex non recipiens idoneum fideiuſſorem quando teneatur.201.nu.42.
Iudex pronuncians ſententiam non obſtante appellatione, exequendam.216 nu.13.
Iudex quando pro delictis ſuæ familiæ teneatur. 229.numero 3.
Iudex à quo poſt appellationem cognoſcit, quo ad tertium, ſecus poſt euocationem.171.nu.105.
Iudex quis prouiſionem concedat.139.nu.31.
Iudex incompetens ſemper dicitur grauare.107.nu.10.
Iudex an poſsit declarare hypothecam ante remiſsionem.126.nu. 42.
Iudex quando recognoſcentem non ſubditum condemnare poſsit.ibid.nu.46.& ſeq.
Iudex cauſam appellationis retinere debet, antequam aliquid faciat.910.nu.11.
Iudex appellationis quando debeat condemnare, & addere ſententiæ.921.nu.16.
Iudex appellationis ſententiam reformat,& etiam emendat ex nouis actis.ibid.nu.18.
Iudex appellationis quomodo pronunciare debeat ſententiam.920.nu.1.
Iudex non moderatur mulctam à lege vel ordinatione taxatam.921.nu.20.
Iudex appellationis an condemnare debeat in expenſis cauſæ principalis.918 nu.28.
Iudex appellationis aliquando addere ſententiæ debet. 934.num.32.
Iudex non debet ſequeſtrare rem apud conſanguineos. 889.nu.1.
Iudex competens quis dicatur.796.nu.6.
Iudex quomodo debeat iudicare quando iura partium ſunt obſcura.801.nu. 4.
Iudex ordinarius non eſt adeundus, ſi is ipſe fuerit conſtitutus arbitrator, & an arbiter poſsit proferre ſecundam ſententiam.751.nu 9.& 10.
Iudex ordinarius ſi recuſatus fuerit, quis loco eius ſubſtituetur.ibid.nu.12.
Iudex ordinarius non Regius confirmat arbitrium. 752. num.4.

Iudex confirmare vel infirmare debet ſententiam, non autem remittere ad arbitrium. ibid. nu. 7.
Iudex Regius tantùm de poſſeſſorio cognoſcit. 780. numero 19.
Iudex quando debet per ſeipſum examinare teſtes. 841 num. 6.
Iudex partem non cogit vt in ſua domo maneat pro interrogatione. 837. nu. 9.
Iudex an poſsit indulgere condemnato. 874. nu 10.
Iudex iudicatum perperam non reuocabit. 430. numero 11. &c. & an poſsit corrigere ſententiam. ibidem. num. 17.
Iudex ordinarius quid ſit. 884. nu. 3. art 5.
Iudex ſuperior non debet inferiori inhibere in caſu prouiſionis. 55. nu. 3. glo. 15.
Iudex alterius loci an poſsit declarare literas executorias, vel inſtrumentum autenticum ibi factum. 46. numero 2.
Iudex ad garniendum interdum condemnat non ad ſoluendum. 72. no. 3.
Iudicandum inter mercatores ex bono & æquo. 452.
Iudicandum ſuper reſcriptis, quomodo ſit. 350. nu. 177.
Iudicans per ſordes vel contra ius grauare dicitur. 932. num. 10.
Iudicati ex eiſdem actis ſupplicatio debet. 308. no 80.
Iudicati erroris propoſitio debet infra quinquennium. 320. in fin.
Iudicare ſuper literis ciuilibus quomodo parlamenta debeant. 289. nu. 14.
Iudicati nomine quid veniat. 185. nu. 11.
Iudicatum per errorem non poteſt propriè iudicatum dici 302. nu. 15.
Iudicati actio exequi poteſt ſine literis requiſitoriis. 391. num. 4.
Iudicium reſciudens & reſciſſorium an cumulari poſſint. 419. num. 9 & ſeq.
Iudice diſcedente ante horam debitam, quomodo abſentes reſtituantur. 694. nu. 16.
Iudice in auditorio poſt horam manente, an citati (ſi venerint) poſsint moram purgare. ibid. nu. 18. & 19.
Iudice ſedente, ſi quis venerit, & ſtatim diſcedat abſque commeatu, non reſtituitur. 695. nu. 22.
Iudices in recredentia, duo maxime debent videre, titulos partium, & earum capacitatem. 796. nu. 8.
Iudices debent punire impetrantes ſi falſo allegauerint aliquem commiſiſſe contra pragmati. 799. nu. 5.
Iudiciales actus ad partis petitionem fieri debet, & quòd iudex ſit cautus, vt illam intelligat. 689. nu. 16. & 27.
Iudices alterius regni requiri poſſunt. 389. nu. 27.
Iudices nolentes procedere ſine literis Regiis puniuntur. 401. nu. 39.
Iudices negotiari prohibiti. 450 glo. 14.
Iudicis non eſt repellere opponentem. 951. nu. 4.
Iudicis commodum, cauſa tangens facit ſuſpitionem, & quid de iudice ſeuero. 7.5. nu. 4. & 43.
Iudicis mandatum præcedit adiunctionem procuratoris Regij. 728. nu. 12 & 13.
Iudicis beneuolentia primùm captanda. 615. nu. 1.
Iudices appellationi deferre non poſſunt contra ordinatum. 244. nu. 3.
Iudices eccleſiaſtici an ad recognitionem laicos cogant. 525. nu. 28.
Iudices in modicis quomodo procedere debeant. 27. num. 85.
Iudicis incompetentia ſemper allegari poteſt. 206. numero 1.
Iudices nihil pro ſententia recipere debent. 194. nu. 4.
Iudicis pronunciatio contra hæredem contumacem. 98. num. 13.
Iudices qui poſsint tutores dare. 169. nu. 12.
Iudices regij de poſſeſsione beneficiorum cognoſcunt. 194. glo. 11.
Iudices omnes regij magiſtratus, qui iudicare poſſunt, dicuntur. 243. num. 160.
Iudicis relinquitur arbitrio, quot ipſe vocare debeat conſulentes ad iudicandum proceſſum. 254. numero 2.
Iudicis ſententia requiritur in prouiſione. 137. nu. 17.
Iudices ſeculares clericos iudicantes officio priuati ſunt. 19. num. 33.
Iudicum regiorum quidam maiores, alij minores. 160. num. 2.
Iudicum, baronum, vel comitum ſententia quando ſit executoria. 250. glo. 2. nu. 1.
Iudicis officium quando oriatur. 714. nu. 48.
Iudicis ſucceſſor expenſas taxare ſolet. 885. nu. 14.
Iudicis nomine quid comprehenditur. 644. artic. 2. glo. 1. num. 2.
Iudicis mandatum requiritur ad recuperandam rem ſequeſtratam. 810. nu. 17.
Iudici quando liceat accipere pecunias, & quando non. 945. nu. 12 13. & 14.
Iudici ſuſpecto an poſsit cauſa committi: & quot rationibus princeps iudicem committit, ſemota tamen recuſatione. 716. nu. 9. & ſeq.
Iudicibus quibus dirigantur literæ reſtitutionis. 401. numero 40.
Iuſsio ſecunda quando requiratur. 339. nu. 83.
Iuſta cauſſa prouiſionem inducit. 149. nu. 140.
Iuſta lex eſſe debet. 9. nu. 18.
Iuſta poſſeſsio an manutentio dicatur, contra Budæum. 803. num. 8.
Iuſtificari poſſeſsio debet ex titulis. 794. nu. 1.
Iura loquentia in ſeruis, ad filiosfamilias & monachos extenduntur. 17 nu 83.
Iura loquentia in appellatione, an locum habeant in ſupplicatione. 310 nu. 95.
Iurare de calumnia Galli non ſolent, & quare. 22. numero 50.
Iurare an teneatur debitor poſt biennium. 132. nu. 49.
Iurare an teneator & quando habens inſtrumentum obligatorium. 53. nu. 1 glo 11.
Iurare quomodo debeant teſtes. 845. art. 12. glo. 1. nu. 1.
Iurare debet qui aliquid vult facere ſecundum conſcientiam. 906. nu. 4.
Iuramentum voius non eſt integra probatio. 816. nu. 4.
Iuramentum quomodo præſtandum, & de forma iuramenti 833. nu. 1.
Iuramentum tantùm de veritate locum habet. 834. numero 4.
Iuramentum ſuper articulis præſtandum. 836. nu. 1.
Iuramentum quando requiratur, & an ſufficiat iurare per fidem. 845 art. 10. glo. vna. nu. 3. & 4.
Iuramentum an requiratur in informationibus, & quòd liceat iurare ante depoſitionem. 846. artic. 12. gloſ. vna. num. 4. & 5.
Iuramentum teſtium quomodo conſtare debeat, & quis modus iurandi. ibid. nu. 6. & 8.
Iuramento infamis perſonæ ſtari non debet. 815. nu. 5.
Iurans non deponere pro aliquo, inuitus cogitur. 650. num. 2.
Iuramento non obſtante reſcinditur contractus. art. vno. 434. nu. 13.
Iuramentum neceſſarium propter inſtrumenta reperta princeps contra reſtituit. 199. nu. 17.
Iuramentum an impediat præſcriptionem ſex menſium. 468. nu. 9.
Iuramentum tria requirit. 563. nu. 40.
Iuramentum in ceſsione debiti coram quo exigi debeat. 612. nu 9.
Iurare debent perſonæ cancellariæ neceſſariæ: & quid. 362. glo. 5.
Iurare an teneatur dominus ſuper ſalario famuli. 276. gloſ. 12.
Iurari debet veram eſſe ceſsionem, & quæ vera dicatur. 612 glo. 7.

Iurata donatio inſinuatur.56:.nu.39.
Iurati contractus an poſsint reſcindi, non obſtante iuramento,& quid obſeruet praxis.440.nu.42.
Iuratum debitum non differtur per literas annales.370.num.:2
Iuramenti ratione inſtrumentum habet executionem.-3.num.9.
Iuramento ſtandum tam in materia principali,quàm incidenti.246.art.14. Et peierantis mulcta.895.nu.1.art.4 glo.vna.
Iuramentum non tollit non numeratæ pecuniæ exceptionem.129.nu.23.
Iuramentum remiſſum, vel in contractu improbato interpoſitum,non eſt exequendum.88.nu.10.& quando in ſupplementum deferatur.22 nu.58.
Iuramentum de noo impetranda diſpenſatione non valet 26·.nu.62.
Iurans non reuocare procuratores, an eos reuocare poſſit qui ſunt in contractu conſtituti.40 nu.2·.
Iuratoria cautio ſeruitoribus & ancillis ſufficit 178 gl.11.& quando omnibus ſufficiat.199.num.13.& 201.numero 35.
Iuriſcon quanta ſit authoritas.16.glo.4.
Iuriſdictio quãdo poſt appellationem redeat ad primum iudicem.270.nu.96.& an per recredentiam concedatur.190.nu.10.
Iuri & æquitati reſcripta conuenire, elioqui reiici debent.331.nu.14.
Iuri diuino, naturali, gentium, aut ciuili an reſcriptum derogare poſsit.337.nu.70.
Iuriſdictiones diſtinctæ 387.in princ.
Ius non eſſe reſcriptum contra docto.ſuſtinetur.330.numero 9.
Iuriſperitus nullus malus eſt.7.num.3.
Iurium quaſi poſſeſsio quomodo amittatur.808.nu.10.
Ius regaliorum tantum à curia ſuprema Pariſ. tractatur.789.nu.9.
In ius vocare quid ſit.659.nu.5.
Iuriſditiones ſunt patrimoniales.815.nu.6.
Iuriſditio per citationem perpetuatur.669.nu.118.
Iuriſditio acquirendi in alia ſpecie quàm vſus fuerit.768.numero 197.
Iuriſditio conceſſa requirit aliquod exercitium:& quando contradictio ſufficiat, & quando iure ſuo vtendum.765.nu.154 158.& ſeq.

L

LAicus iudex in materia beneficiali cognoſcit de poſſeſſorio, & eccleſiaſticus de petitorio.800.numero 4.
Laicus purus quis dicatur,& quæ perſonales actiones puræ.684.nu.11.& ſeq.
Laicus decidens poſſeſſorium beneficij non remittat pro petitorio ad eccleſiaſticos.802.nu.12.
Laicus non poteſt inducere poſſeſsionem beneficij: & praxis adipiſcendi.764.nu.121.& 122.
Laicus iudex poterit tantum poſſeſſorio priuare clericum,non veró iure quod habet in beneficio.815.glo.3.num.4.
Laici quomodo clericos conuenire debeant.683.numero 10.
Laicorum poteſtas ſuper rebus eccleſiæ diſponendis nulla.683.nu.2.
Laici ſtatuendi poteſtatem an habeant.13.nu.58.
Laicus cum clerico delinquens,à iudice laico punitur.32.num.117.
Laudare licet etiam in cauſa appellationis authorem.art.5.glo.vna.816.nu.29.
Laudare authorem quid ſit.818.nu.2.& priſca lingua laudare eſt nominare.nu.3.
Laudare authorem in poſſeſſoriis an liceat.810.nu.21.& quomodo laudemus authorem in poſſeſsione mixta.ibid.nu.2:.& concluſio contra authorem.nu.14.
Laudatus author coram quo iudice conueniatur ad reſtituendum expenſas.825.nu.5.
Laudato authori quid agendum.824.nu.3.
Laudandus author non eſt in delictis.821.nu.30.
Laudimium non ſoluitur ex emptione neceſſaria.602.numero 3.
Lanificij quatuor ſunt genera.160.glo.3.
Laniones an clericorum priuilegiis gaudeant.463.gl 13.
Latro publicus, & nocturnus depopulator non iuuantur immunitate.·39.nu.14.
Laudimia habet dominus fundiarius,non alium habens cenſum.591 nu.9.
Læſi mercatores in mercibus non reſtituuntur.455.numero 24.
Læſio,ſimulatio & metus ſcindunt contractus.427 num.51.& ſeq.
Læſio poſt contractum ſuperueniens,an inducat reſtitutionem.440.nu.45.
Læſum in quibus caſibus minor non teneatur ſe probare.405.nu.16.
Læſus extra iudicium an literis ciuilibus iuuari poſsit.291.nu.35.
Læſum eſſe minorem requiritur ad reſtitutionem, & quando læſus dicatur.404.nu.4.
Læſus etiam ab eccleſia vltra dimidiam iuſti pretij reſtituitur.437.nu.16.
Lectica mulieres per ciuitatem vti non debent.485.numero 40.
Lecticarij qui.463 glo.14.
Legatis literæ ſtatus conceduntur.377.glo.4.
Legatum confratris relictum pium eſt.536.nu.3.
Legatus & collegium cardinalium reſcribit.333.numero 26.
Legatariis prouiſio ſit.148.nu.122.
Legatariis ſoluuntur legata per prouiſionem data cautione.14·.nu.71.
Legatario tres actiones dentur.89.nu.23.
Legatus an euocare poſsit.265.nu.41.
Omnia vitia non puniuntur lege ciuili.11.nu.37.
Leges repetitæ pro materiis inde ſequitur praxis ſuper criminibus.701.nu.1 & 1.glo.1.
Leges diuinitus promulgatæ ſunt,quomodo intelligatur.13.nu.61.
Leges ſumptuariæ.260.nu.18.
Leges regias non ſeruans punitur.551.gloſ.18.
Leges ſub vſitato populi idiomate ſunt cócipiendæ.579.glo.1.
Leges ex conſenſu trium ſtatuum factæ.613.glo.3.
Leges ſunt meliores quàm iudicum ſententia.8.nu.10.& penſari debent diu,antequam promulgentur,& parlamenta;& doctores conſuli.ibidem.nu.11.& quibus de cauſis fiant.7.nu.9.
Leges condere duras, malum eſt.9.nu.20. fieríque non debent leges contra honeſtatem,iuſtitiam,& poſsibilitatem.10.nu.34.
Leges vitium approbare non debent, nec omne quidem punire.11.num.36.& an in foro conſcientiæ ligent.11.nu.40.
Leges à canonibus quando approbatæ cenſeantur.13.numero 62.
Leges de tutoribus loquentes etiam in clericis ſeruantur,& quoad infamiam.15.nu.73.
Leges Imperatorum ſunt in regno receptæ,& an ſeruentur,& quatenus.18.nu.20.
Leges iuri diuino obuiantes non ſunt leges, ſed peſtes.33.numero 124.& ſunt cum conſilio faciendæ.317 gloſſa 32.
Iouentores nouarum legum exoſi.8.nu.15.
Legitima quo iure introducatur.716.nu.7.& 8.
Legitimatus filius inſtitutus eſt ſaiſitus.786.nu.19.
Legitimatio ſine expreſsione qualitatis ſpurietatis non valet.411.nu.8.

Legitimè conceſſum reſcriptum quare diratur. 330. numero 8.
Legitimatio & exemptio quando reuocari poſsint. 153. num 25.
Legitimaris per ſubſeqnens matrimonium prouidetur. 152.nu.13.
Legitimus quis ſit.7.nu.2.
Lenonum pœna,mors eſt.178.glo.12.
Leuamentum,196.nu.9.
Lex rationalis eſſe debet.10.nu.33.
Lex Regia eſt filia conſuetndinis.633.nu.2.
Lex duodeelm tabularum ſtatuit, vt conſuetudines ſeruentur.633.nu.1.
Lex Regia de adiunctionibus aduocatorum quæ ſit.727. num.1.
Lex ſicut.C.de paga.deelaratur.344.nu.129.
Lex comptehendit omnes caſus, quos continet ipſius legis ratio.428.nu.2.glo.2.
Lex publicati.C.de teſta.declaratur.562.nu.25.
Lex quiſquis.C.de dona.elucidatur.570.glo.2.
Lex quicunqne declaratur.590.glo.15.
Lex 2. C. de reſcind. vend. an habeat locum in decreto. 611.nu 28.
Lex qnid ſit.7.nu.3.
Lex regia qualis eſſe debeat.ibid.nu.7.
Lex non obſeruata nullas habet vires.17.nu.15.
Lex qualis eſſe debrat.8.nu.16.
Lex non eſt bona ſine deo.9.nu.23.
Lex poſsibilia eſſe debet.ibid.nu.24.
Lex conuenite loco debet.10.nu.27.
Lex habens plures intellectus, an allegari ad deciſionem cauſſæ poſsit.17.nu.3.
Lex Vicellia correcta.31.nu.113.
Lex & ordinatio cum agitur de peccato, cedit canoni. 32.nu.120.
Lex fundans ſe ſuper præſumptione non ligat in conſcientia.33 nu.125.
Lex fin. vt lite pendente. C. non ſeruatur qnoad infamiam 296 nu.6.
Libellus in executinne an detur.87.nu.5.
An requiratur.220.nu.10.
Libellus in ſummariis an & qualis requiratur. 235. numero 12.
Libellus quomodo admittendus.691.nu.23.
Libelli conclusio pro euictione.824.nu.5.
Libelli exemplum tradendum eſt authori laudato. 827. num.33.
Libellum contra ſtylum iudex reiicit, ne iudicium eluſorium fiat 653.nu.40.&c.
Libellus qua lingua concipi debeat.575 nu.7.
Liber magiſtrorum artificij ſemipleoè probat. 521. numero 8.
Liber curati de quo proderit.526.nu.10.
Liber ſepulturæ probat,& de quo.529.glo.4.
Liber curati apud actuarium eſt ponendus.530.
Libera res in præconiis quando dari cenſeatur. 608. numero 20.
Liberos apud acta profitendos.525.nu.4.
Liberum arbitrium quid ſit.235.nu.6.
Librarum appellatione veniunt mronenſes. 249. numero 11.
Libri ſcbolaſticorum pro executione capi non debent. 64.nu.95.
Libri ſcholaſticorum quando poſsint retineri. 76. numero 19.
Libri ſcholaſticorum, & arma militum areſtari non debent.93 nu.68.
Libro curati,aut pharmacopolæ,an credatur.530.
Librum vnum conficere tenetur curatus.526.nu.8.
Licentia producendi teſtes infinitos,cur ad decem redacta ſit.814.nu.1.glo.5.
Licitans primus an liberetur per oblationem ſecundi. 582.nu 21.
Licitatio & licitator.597.nu.5.& 7.
Licitatio nona ſit eùm dolus primùm interuenit.813.numero 1.glo.7.
Licurgus quid fecit vt leges haberet perpetuas.17.nu.87. & de Numa Pompilio.nu.ſeq.
Lignarij fabri,quadrigatij,& plauſtrarij intra ſex menſes debita petant.463.glo.14.
Limitat & interpretatur reſcriptum.346.nu.144.
Limitata ordinatio an extenditur vltra caſus expreſſos. 428.nu.1.glo.3.
Lineæ appellatione quid contineatur.154.nu.33.
Lingua vernacula quæ & materna.574.nu.2.
Linguarum varietas quare inducta.ibid.nu.3.
Liqnidatio quando fieri poſsit.47.nu.11.
Liquidum non eſſe inſtrumentum opponi poteſt. 46. num.7.
Liquidum qnid ſit, & quomodo fieri debeat. 47. numero 8.
Liquidum ſi non ſit, non habet executionem. 117. numero 64.
Literæ de pacificis poſſeſſoribus quando ſint impetrandæ.798.nu.10.
Literæ appellationis quomodo impetrentur à cancellaria.909.nu.5.
In cauſis prouiſionalibus non dantur literæ ſtatus. 380. numero 1.
Quibus concedi valeant literæ annales & aliæ. 368. numero 12.
Quibus literæ annales dirigantur.369.nu.16.
Quibus non proſint literæ annales & quinqnennales. ibid.nu.17.
Inuentæ cur ſint literæ ciuiles.288.nu.6.
Communis vſus Galliæ reſcriptum literas vocat Regias. 330.num.7.
Quinque partes ſunt in literis Regiis.336.nu.67.
Literæ moratoriæ annales, an impediant executionem. 81.num.5.
Literæ oſtendi debent magiſtratui, in cuius iuriſditione exequi debent.72.nu.8.
Literæ quando annecti debeant commiſsionibus, & oſtendi magiſtratibus.73.nu.6.
Literarum generalis eſt appellatio & in multiplici differentia.39.nu 1.
Literarum nomine omnes veniunt tam publicæ quàm priuatæ.ibid.nu.5.
Literæ Regiæ ad producendum inſtrumentum poſt concluſionem quomodo impetrentur.865.nu.5.
Literæ contra ſtylum curiæ, falſæ proferuntur. 653. numero 39.
Literæ iuriſditionis attributiuæ non niſi ſemel impetrantur.720.nu.1.
Literæ Regiæ præpedientes executionem areſti non valent.952.nu.4.
Literæ renunciationis appellationis an ſint præſentandę. 941.nu.3.
Literæ nouitatis à Rege,ſeu eius cancellaria concedi ſolent 791 nu.5.
Literæ Regiæ cui ſint pręſentandę & quomodo. ibidem. numero 7.
Literę anticipationis quę continere debeant. 938. numero 11.
Literę non facta mentione appellationis non valent.926. numero 9.
Literarum comprobatio de pacificis poſſeſſoribus. 799. num.18.
Origo literarum ſtatus.376.glo 2.
Literas nouitatis Seneſcallus Nemanſen. & Caturcen. ex quodam ſpeciali priuilegio concedere ſolent. 791. numero 6.
Literæ ſtatus contra Regem non dantur, niſi hoc exprimatur.397.verſ.octauò.
Literę contra ſtatus quę ſint.382.nu.5.
Literę ſtatus à quo concedi poſsint.ibid.nu.21.

Literę naturalitatis non cogunt ad conferendum beneficia.385.nu.4.
Literę naturalitatis cur exteris conceduntur.385 nu.10.
Literę requiſitorię non faciunt quem iudicem. 390. numero 31.
Literę clamoris quare ſic vocentur.190.glo.1.
Literę annesę ſunt neceſſarię. 350. & à quo debeant obtineri.ibid.
Literę contra ordinationes non valent.357.nu.71.
Literę mercaturam permittentes an valeant.451.glo.17.
Literæ annales non impediunt debiti ceſsionem. 623. gloſſ.9.
Sufficit factum in literis eſſe narratum.344.nu.127.
Literis iniuſtis non obediendum 355.glo.9.
Literis primùm impetratis intra decem annos,& his non intetinatis an poſt eos decem annos ſecundę poſsint impetrari.441.nu.15.
Literę Regię iuſticię magiſtratibus Regiis diriguntur. 336.nu.64.
Literę quando præter voluntatem & importunitatem conceſſę videantur.337.nu.71.
Literę quibus alius læditur,non valent.338.nu.77.
Literę contra ius,nullę ſunt.337.nu.70 Et contra ordinationes.317.nu.1.glo.5.
Literę contra publicam vtilitatem non valent. 339. numero 86.
Literę an ſint in totum nullę.241.nu.109.
Literę de committimus,quibus dentur.343.nu.121.
Literę inciuiles ſunt reiiciendę.345.nu.132.
Literę poſt pręſentationem & fulminationem ligant.348. num 159.
Literę Regię benignè recipiendę 352.glo.1.
Literę iudicis ad Regem ſigillatę eſſe debent.354 glo.7.
Literę vt ſimul petitorium cum poſſeſſorio decidatur,an valeant.363.glo.2.
Literæ impetrari non debent, vt cauſa nouitatis & aliæ priuilegiatę differantur.364.art.6.
Literę vt cauſę in prima inſtantia tractentur in parlamento,non valent.365.art.7.verſi.2.
Literę vt auferatur ab ordinario iuriſditio, non valent. art.7.in fi ibid.
Literę ſtatus quę.376.glo 2.
Literę annales ſine conſenſu debitorum impetrantur. 368.nu.10.
Literę quinquennales contra creditores non valentes expectare non proſunt.370.nu.15.
Literę impetrantur contra literas quinquennales,ſed non contra annales.375.nu 66.
Literę quinquennales an proſint hæredibus.ibid.
Literę nullę nullum pręſtant effectum.378.glo.7.
Literę ſtatus in quibus caſibus non concedantur. 370. glo.vnica.
Literæ propoſitionis erroris poſt biennium impetratæ non valent.318 nu.41.
Literę regię magiſtratibus regiis dirigi debent. 289. numero 13.
Literę ſupplicationis ciuilis etiam à cancellariis impetrantur,ſecus in erroris propoſitione.292.nu.42.
Literę confirmantes ſententiam à iudice incompetenti latam non valent.107.nu.8.
Literæ ſuperfluę non ſunt impetrandę.256.nu.2.
Literę de ſortiatur,quare ſic vocentur.211.nu.9.
Literę in forma ſupplicationis ciuilis,an impediant executionem.259.nu.18.
Literę iuſtitię anno pereunt.13.nu.44.
Literæ reſciſionis impetrari,& reus citari antequam agat, debet.37.num.155.
Literę ciuiles & inciuiles quæ ſint.287.num.2.
Literę de debitis an executionem contineant.42.num.6.
Literæ patentes in erroris propoſitione requiruntur. 312. num.15.
Literę regię publicationem requirentes in magna publicantur camera.289.nu.12.
Literę ſtatus non impediunt recognitionem.10.nu.36.
Literę ciuiles contra areſts tantum curiarum ſupremarum impetrantur.153 nu.51.
Literę ciuiles non inducunt litis pendentiam. 294. numero 52.
Literę recurſus prohibitę.587.nu.8.
Literę ſtatus differunt areſti executionem.304.nu.42.
Literę obligatorię quę ſint.39.nu.2.
Literæ obligatoriæ in toto regno executionem habent. hæc regula ampliatur,& limitatur.55.nu.1.glo.vnica.
Literę regię, *du papier terrier*, an habeat executionem.43. num.10.
Literę ſupplicationis quid continere debeant. 302. numero 19.
Literę ſtatus prouiſionem non impediunt.81.nu.16
Lite pendente in cauſa appellationis durat primus ſequeſter,& an religioſi poſsint eſſe ſequeſtri.817.nu.10.
Lite pendente ſi quis diſsipet fructus, an petatur ſequeſtrum.815.nu.7.
Lite pendente, non debet fieri inhibitio, ne quid attentetur.926.nu.2.
Lites quæ mala pariant.36.nu.154.
Litigantes inuentarium productionum conſcribunt.171. num.15.
Litigandum non eſſe, & facile, nec pro modico.35. numero 152.
Litigantium vtroque non comparente quid iuris. 685. num.2.
Litigioſæ rei ſequeſtrum fit.811.nu 4.
Litigioſæ rei dotalis & publicæ reſcinditur alienatio. 4:6.nu 45.
Litis conteſtatio perpetuat actionem.442.nu.14.
Litis conteſtatio ex nominatione 816.nu.9.
Litis initium quando dicatur 796.nu.1.art.3.
Liti cedens quando ad expenſas tenetur.878 nu.12.
Litium prorogatio eſt valde diſpendioſa.188.glo.2.
Locari debet res ſequeſtrata,& cuius authoritate.812.numero 2 glo.3.
Locari debent res ſequeſtratæ plus offerenti.ibidem glo. 4.num.1.
Locari res ſaiſita non poteſt.601.nu.18.
Locatores equorum intra ſex menſes debita petere debent.463.glo.15.
Locatio rei ſequeſtratæ fiat partibus auditis. 818. gloſſ. 3. num.3.
Locationis inſtrumentum primi anni etiam in ſecundo anno eſt exequutorium.64.nu.91.
Loca tenentibus regiis an poſsit appellari.304.nu.36.
Loci declaratio in delictis an fieri debeat.821.nu.19.
Locorum diuerſitas in præconiis quomodo attendenda. 609.nu.4.
Locus in quo proclamandæ ſint licitationes. 599. numero 6.
Locum tenens generalis Regis, literas ſtatus concedit. 377.glo.16.
Locus in prima ſcriptura an ſit neceſſarius.110.nu.95.
Locus partibus notus aſsignandus eſt.822.nu.28.
Ludentes non tenentur ad reſtitutionem pecuniæ lucratæ.23.nu.56.
Ludere allectus non tenetur ad reſtitutionem ſi fuerit lucratus.355.glo.3.
Ludus puerilis excuſat homicidium.641.nu.89.& 90.
Lucrum ex lege proueniens non requirit inſinuationem. 562.nu.32.
Lyſander munificentiam veſtimentorum aſpernatus.485. num.34.

M

Magiſter creatus corruptis magiſtris eſt inhabilis. 521.gloſ.vnic.
Quilibet magiſter artificij ad emendam tenetur.520. articulo 1.
Magiſtratus in hoc regno capitur in partem formalem in tribus tantùm caſibus.229.nu.2.

Magiſtri hoſpitij Regis mercari probibentur.449.glo.5.

Magiſtri computorum in qnibus ſint ſupremi, vt ab eis non appelletur.449.glo.6.

Magiſtri artificiorum officinam & tabernam per ſe babere poſſuot.521 nn.9.

Magna eſt impreſsio, ſi bona alicuius ſunt ſaiſita. 407. gioſſ.5.

Magni conſilij officiales mercari probihentnr. 448.gl.3.

Magoum Regis conſilium parem cum curiis parlamentnrum habet authoritatem.231.glo.9.

Maior pars creditornm nō poteſt conſentire qninquennali, niſi debita velit cedere.374 nu.59.

Maior pars fortunatum, an in mercibus eſſe debeat, antequam quis dicatur mercator.456.nu.6.

Maioribus quando reſtitutio concedatur.397.nn.23.

Mandans ſcribi recognoſcit.123.nu.15.

Mandatum de pronidendo cur ſie dicatur.137.nu.10.

Mala qnæ proueniunt ex facili literarum conceſsione. 354.glo.5.

Mala plurima ex prorogatinne litis eueniunt.377.glo 5.

Mala fides impedit præſcriptionem ſex menſium in mercator.467.nu.3.

Mala prouenienna ex confiſcationum conceſsione, antequam ſint adiudicatæ.546.glo 8.

Malefici an gaudeant immunitate.540.nn.27.

Malitiis hnminum obuiandum eſt.219.glo.8.

Mandatum, diſpenſatio, & euictio in cauſa appellationis probari poterunt.359.nu.3.

Mandatum procnratoris per teſtes probari poteſt.380. nu.8.& ſeq.

Mandatum quomodo ſignatum eſſe debeat.840.nu.3.

Mandatum expirat per reſignationem.803.nu.7.

Mandatum procuratoris quando reuocatur per mortem domini.876.nu 7.

Manutenere verbum præſupponit poſſeſsionem.803.numero 5.

Manutenere promittens rem in eodem ſtatu ad quod teneatur.ibid.nu.7.

Manus Regia in incorporalibus rebus quomodo ponatur.793.nu.11.

Manus iniectio & ſaiſimentum quando ad dominum fundiarium pertineat 592.nu.18.

Manus garniri debet ſufficienter, non plenè. 46.gloſſ.7. num 1.

Manus in quo muniri debeat.53.nu.2.glo.12 & quomodo capiatur.82.nu.1.

Manus leuatio quid ſit, & quomodo fieri debeat, & quot requirantur.189.glo.4.

Manus leuatio conceſſa etiam ante ſubrogationem.190. numero 6.& quot requirantur antequam fiat. 189. numero 5.

Manus Regia non apponitur in ſimplici ſaiſina.775.numero 13.

Manus Regia ſaiſit res controuerſas inter partes Franciæ: nouitas inter Regem & ſubditum.780.nn.12.& 13.

Manus Regiæ appoſitio quando petenda.781.nu.24.

Manutenentia quo ad certos articulos.791.nu.22.

Manus tenentiæ quomodo & quando intentetur: & libellus in poſſeſſorio quid.770.nu.12.

Manus Regia quando imponatur, & ab ea noo appellatur.771 nu.21.

Main garnie, quid ſignificet.53 nu.1.& pag.54.

Marguaritæ porcis adhiberi non debent.484.nu.27.

Maritus cōtra vxoris hæredes pro funeris expenſis agit, vel dotem retinet. 143.nu.66. & quando exceptionem non numeratæ dotis opponere poſsit.131.nu.39.

Maritus ad prouiſionem condemnatur. 155. nu.2. Conſequitúrque dotis prouiſionem non ſolutæ. 567. numero 28.

Maritus in poſſeſſorio vxoris agit ſine illius mandato. 784.nn.32.

Materiæ ſpirituales pniæ quæ dicantur.684.nn.15.

Materia realis & petitoria quæ dicatur; & perſonalis actio quæ.893.num.20 & 21.

Mater filio ſcholaſtico cedere poteſt 619.nu.10.

Mechanici qui dicantur.459.nu.21.

Media pars iuſti precij quæ dicatur, & quid iuſtum precium.435.nn.1.

Medicaminum appellatione qnæ contineantur. 156. numero 2.

Medici ad vulneratum, & chirurgi mitti debent. 156.nnmero 8.

Medicus aut Chirurgus protelans morbum, nullum debet habere ſalarium.478.nu.8.

Mendacium punitur.816.nu.12.

Menſa amicorum patens.520.

Mentiens dicendo ſe potentioris nomine poſsidere, punitur.824.nu.11.

Mercatura quid ſit.458.nu.14.

Mercatura parlamentorum officialibus prohibita. 449. gloſſ.4.

Mercatura & per ſe & per alios qnando prohibeatur.451. gloſſ.15.

Mercaturæ triplex prohibitio.ibid.

Mercatus quid 458.nu.16.& vxor mercalis.nu.ſeq.

Mercatus cur conſtituatur.524.nn.21.

Mercatores quomodo referre debeant communem cuiuſlibet rei æſtimationem, & quomodo ad id cogi poſſint.896.nu.3.& 6.

Mercatorum, menſulariorum, & aliorum ſcripturæ priuatæ ſunt.112.nu.12.

Mercator in diuerſis ſpeciebns poteſt negotiari.448.gl.1.

Mercator patiens damnum illud debet ſocio nunciare intra annum. 454.nu.19.

Mercator quis dicatur.457.nu.2.

Mercator antequam quis dicatur, neceſſaria.ibidem.nnmero 3.

Mercator ex pluribus actibus, non ex vno dicitur. 458. num.10.

Mercatores probibiti dare merces minoribus, & annullatæ obligationes.456.nu 34.

Mercatores & artifices ſtatuta facere poſſunt, & ſuper quibus rebus.452.

Mercatores in nundinis merces recipientes, & demum ras occultantes puniuntur 451.nu.8.

Mercatores foro cedentes poſſunt capi & torqneri. nu.7. ibidem, & pro publicis latronibus habentur. numero 9 ibidem.

Mercatores ibi conueniendi ſunt vbi officinas & inſtitores habent.454.nu.20.

Mercatores duodecim pro centum poſſunt recipere, & non vltra ex Imperatoris inſtitutione.ibid.nu.21.

Mercatores vſurarij priuilegia perdunt.ibid.nn.13.

Mercatores qui nobiliores.460.glo.3.

Mercatoribus quare priuilegia concedantur.457.nu.9.

Mercatorum exterorum cauſæ ſummariè in regno expediri debent 454 nu 13.

Mercatorum ſcopus.458.nu.18.

Mercatorum duo genera.ibid.nu.19.

Merces in executione capi poſſunt.77.nu.28.

Merces plures exercere laudabile eſt.458.nu.12.

Meretricis ſigna.484.nu.19.

Meretrici bonis interdici poteſt.133.nu.10.

Metus iuſtus in literis exprimendus.409.glo.9.

Metus quid ſit.432.glo.12.nu.1.

Metus quomodo probetur.434.nu.14.

Metus in vno actu adhibitus, an ad alios reſcindendos extendi poſsit 445.nu.4 & ſeq.

Metu coactus reſtituitur.398.nu.11.

Metu vt aliquid factum dicatur, quæ requirantur.433.numero 4 & ſeq.

Metu durante non computatur tempus reſtitutionis.445. num.1.

Militari annonæ ordinis ſtatuta executoria.158.nu.7.

Miles ſocius & aliæ perſonæ tenentur vltra quàm facere poſſunt extra parentem.28.nu.91.

Miles vt excuſetur à bello requiſita.378.gloſ.vlt.
Milites in bello veſtimentis aureis vti poſſunt. 484. numero 28.
Militibus & aliis perſonis bello neceſſariis literæ ſtatus dantur.377.gloſ.4.
Minor poſt publicationem reſtituitur.867.nu.9.
Minor ac furioſus dicuntur ſaiſiti.788.nu.41.
Minor ex compromiſſo deceptus, an reſtitui poſsit. 753. nu.9.& 10.
Minor,ruſticus,mulier,& alius in expenſis ratione contumaciæ condemnatur.887.nu.42 & 44.
Minor contra minorem reſtituitur & eccleſia contra eccleſiam.397.nu.29.& 30.
Minor etiam aduerſus vnum capitulum reſtitui poteſt. 399.nu.21.
Minor litigans per procuratorem non reſtituitur.402.numero 4.
Minor ætas probari debet,& quomodo.404.nu.3.
Minor reſtitutus precium reſtituit. 406.nu.nu. 29. & an fructus pars.nu.ſeq.
Minor probat ſe læſum.405.nu.15.Limitatur.nu.ſeq.
Minor hæres factus, exequi ex debito prædeceſſoris poteſt.69.nu.10.
Minor citari non debet,ſed eius tutor ſic.25.nu.72. & an ad mulctam condemnari poſsit, & condemnatus an poſsit exigi.148.nu.5. & an pro penſione domus exequi valeat.79.nu 41.
Minorum res immobiles ſine perquiſitione mobilium vendi non poſſunt.107.nu.2. & quę ſolennitas debeat interuenire ibid.nu.ſeq.
Minor renuncians appellationi an lædi cenſeatur. 405. num.19.
Minor factus maior à conſuetudine, an & quando reſtitutionem impetrare poſsit.413.glo.3.
Minor quando ſit deterioris conditionis quàm maior. 317.nu.33.
Minor dicitur duobus modis.415.nu.1.
Minor non priuatur feudo vel emphyteoſi. 416. numero 20.
Minor an reſtitutioni renuntiare & cedere poſsit.419.numero 5.
Minor intra 30.annos non poteſt cogi ad agendum ſuper reſciſsione.420.nu.17.
Minor non egit tanquam maior priuilegiatus.421.nu.3.
Minor releuari poteſt ab inſinuatione omiſſa.567.nu.7.
Minor aliquando releuatur à decreto in re ſua vendenda interpoſito 609.nu.3.
Minor in delictis reſtituitur.617.gloſ.11.
Minores etiamſi iurauerint reſtituuntur.398.nu.4.
Minores non petentes ſalaria,vel debita intra annum,ea non petunt.459.nu.1.glo.2.
Minori quando denegari reſtitutio poſsit.402.glo.2.
Minori non denuntianti litem ſuccurritur. 415. numero 11.
Minori vel eccleſiæ non ſuccurritur poſt decretum.609. num.2.
Minorum reſtitutio fauorabilior, quàm maiorum. 397. num.27.
Minorum priuilegia.415.nu.3.
Minorum contractus multis modis reſcinditur. 413.numero 6.
Minorum reſtitutio duo copulatiuè requirit.424.num.11.
Minutatim quid ſit.463.glo.15.
Miſerabiles perſonæ quæ ſint.179.gloſ.vlt.
Miſerab.perſonæ petunt prouiſionem.180.& 181.
Mobilia quando ſequelam habeant.78.nu.38.
Mobilia pretioſa quoad alienationem, & reſtitutionem, ſi in his contrahens ſit deceptus,æquiparantur immobilibus.439.nu.36.
Mobilia etiam pupillus non dat tutori.557.nu.7.
Mobilium reſtitutio minori competit. 414. numero 12.
Mobilium ſeu immobilium hæres eſt ſaiſitus.787.nu. 26.
Et quando mobilium poſſeſsio amittatur.807. numero 2.
Mobilium reſtitutio cui non conceditur, niſi prætextu minoris ætatis.439.nu.34.
Mobilium donatio non inſinuatur.562.nu.19.
Moderamen adhibendum in comprobandis literis Regiis.799.nu.1.
Modica res non recipit ſupplicationem.307.nu.68.
Modus vtendi quomodo probetur.648.nu 38.
Modus inſtruendi teſtes,& an ſit licitum.855.num.2.& 3. gloſ.7.
Molitor fur dicitur.462.gloſ.10.
Monachus an reſcriptum.334.nu.36.
Monaſteria non iuuantur moratoria, quo minus feuda intra annum extra manum ponat.372.nu.4.
Monacho abbatem accuſanti prouiſio fit.146. numero 102.
Monaſterium non ſuccedit religioſo.21 nu.21.
Monetarum officiales mercari prohibiti. 450.gloſ.10.
Monitio reſpicit iudices eccleſiaſticos,non Regios.660. num 15.
Monitio & executio an eodem die fieri debeant. 72.numero 2.
Monitorium de occultis an & quando famulos aſtringat. 475 nu.11.
Monopolia prohibita,& vnde dicta.523.nu.1.
Monopolium ſapit, ſi nullus vult colere poſſeſsiones alicuius ex conuentione.308.nu.9.
Montiſpeſſulani ſtatutũ contra debitores exteros,vt capi poſsint,quomodo intelligatur.92.nu.56.
Mora quæ dicatur,& quem in mora conſtituit interpellatio.893.nu.14.& 17.
Mora non poteſt purgari in appellationibus.903.num.11. Et quæ requiratur.193.gloſ.1.
Mora loci in quo facienda erat ſolutio,inſpicitur.893.numero 26.
Morbus grauis quis dicatur.158.glo 8.
Mores hominibus contrarios quis habere non debet.10. num.36.
Mors quomodo probari poſsit.531.
Mortem beneficiati domeſtici nuntiare debent.ibid.
Mortui multi ob lites.453.nu.6.
Morte vnius collitigantium ſoluitur compromiſſum.755. nu.19.& 756.nu.12.
Mortuus non poſſeſſor non ſaiſit ſuum hæredem. 788. num.55.
Mortuus ſaiſit viuum,addendum eſt proximum.788. nu. 47.& 785.nu.6.art.9.
Mos ſupplicandi veterum,& cur pileus ſalutando amoueatur.300.nu.2.
Motu proprio cõceſſa reſtitutio,ſine partis petitione non valet 409.gloſ.11.
Motu proprio conceſsio principis quando non valeat. 546.gloſ.vlt.
Mulcta imponitur proponenti facta noua ſine literis.318. gloſſa 10. & quare maior detur fiſco, quàm parti. 361. gloſſa 7.& quando grauis imponi poſsit.ibidem.gloſſa.vlt.
Mulcta ante adiudicationem concedi non debet. 545. gloſ.5.
Mulctam minorem ordinaria an iudex infligere poſsit. 606.nu.8.
Mulctas capit habens minutum cenſum.591.nu.10.
Mulcta quæ imponatur pro appellatione ab abuſu. 937. nu.1.Et mulcta vna datur in articulis coniunctis,& in perſonis.916.nu.6.
Mulcta quomodo ſuper quolibet articulo imponitur.916. num.1.
Mulcta duplex contra appellantem. ibidem. numero 9.
Mulcta quæ ſit in patria iuris ſcripti.ibid.nu.1.
Mulcta volentium acquieſcere appellationi. 942. articulo 3.

Mulcta ordinaria contra temere appellantes in hoc regno.917.nu.11.
Mulcta pro qualibet appellatione imponitur.919.nu.1.artic.11.
Mulcta pauperi à principe & ſenatu poteſt remitti.ibid.
Mulctam quando quis ſoluere non teneatur.11.nu.47.
Mulcta deponi non cauere ſolet.315.num.29.
Mulcta ſupplicationis apud grapherium deponi ſolet.302.nu.21.
Mulcta clericis irrogari non poteſt.148.nu.3.
Mulctæ maior parti quàm principi debetur.197.glo.vlt.
Mulcta in prima inſtantia in ſenatu irrogata eſt executoria.248.nu.9.
Mulctatur ſupplicans errorem non probans.272.nu.120.
Mulctæ in curiis ſupremis quæ ſint.295.nu 1.gloſ.6.
Mulctæ impoſitio infamiam non inducit.248.nu.4.
Mulctæ ſententia quando non ſit executoria, & an per perſonæ prehenſionem exequenda ſit.ibid.nu.5.
Mulleos quis inuenerit, & vſus frequens apud Parſ.485.nu.36.
Mulier pro debito quando capi valeat. 107. nu. 32. & an poſsit beneficio Velleiani vti.ibidem.
Mulier aſtringitur ordinationibus regiis, & maximè ad recognitionem cedulæ.127 nu.1.
Mulier inhoneſtè viuens expelli poteſt.149.nu.133.
Mulieri à viro expulſę quādo prouideri poſsit.166.nu.17.
Mulieri etiam prouidetur.152.nu.17.
Mulieres quomodo vocentur ad teſtimonium, & an ire teneantur.848.nu.6.
Mulier alienationi rei dotalis conſentiēs reſtituitur. 398. num.9.
Mulier nupta ex conſuetudine Regni Franciæ non poteſt contrahere, niſi ſit mercatrix publica. 425.nu.35.
Mulieres an veſtibus aureis vti poſsint, & ſericis & an poſsint eis prohiberi.484 nu.16.
Mulieres etiam veniam ætatis impetrant.527.nu.32.
Mulieris contractus reſcinditur.425.nu.21.
Mulierum grauis importunitas.544 nu 8.
Multiplex cenſus & qui non præſcribatur.595.nu.2.
Multiplicatio literarum & diſpenſationum totum turbat mundum.313.gloſ.15.
Multiplex ſupplicatio.300.nu.1.
Multitudo effrænata quæ dicatur.854.nu.4.glo 5.
Munera iudices non libēter accipere debent. 944. nu.1. Et quis munera in domicilio ſubire poteſt.709 nu.28.
Murorum refectio an pertineat ad clericos. 175.nu.3.
Mutua vel reciproca traditio ſub pacto ne inuicem præſtetur euictio.827.nu.54.
Mutuare non cogitur creditor chirographum habens, ſed illud reſtituere cogitur.134.nu.71.
Mutuum recipiens nomine alieno, an illud reddere teneatur.67.nu.117.
Muti & ſurdi contractus quando valeant, & quādo non. 424.nu.19.
Mutuans pro re emenda, an illam rem habeat obligatam. 582.nu.26 & nu.ſeq.
Mutuum recipiens minor an reſtituatur.405.nu.21.
Mutuum à pupillo factum tutori an valeat.536.glo.7.

N

NAtales qui.525.nu.2.
Naturales hodie per oblationem curiæ non legitimantur.24.nu.67.
Naturales non ſuccedunt parentibus, nec conſanguineis 24.nu.68.
Naturalis poſſeſsio quomodo amittatur.807.nu.5.
Natus extra ciuitatem tempore peſtis non minus dicitur ciuis.526.nu.17.
Naufragorum bona dominis territoriorum applicantur. 25.nu.74.
Nauarræ à Rege ſupplicatur.303.nu.29.
Neceſſaria lex eſſe debet.10.nu.28.
Neceſſaria antequàm minor reſtituatur.40 4.nu.2.& ſeq.
Negās propriam ſcripturam quomodo puniatur.21.n. 61.
Negans ſubſcriptionem punitur.116.nu.54.
Negans propriam ſcripturam duplici pœna nō punitur. 134.nu.75.
Negata ſcriptura & per comparationem probata an probet 114 nu.31.quid ſi per duos teſtes probata fuerit.124. num.14.
Negligentia iudicum quomodo punienda.351.gloſ.vlt.
Negotiatoris clerici bona capi poſſunt.66.nu.119.
Negociatores qui ſint.459.nu.25.
Negociorum geſtori an donari poſsit.558 nu.21.
Negocium malè geſtum, an reſcindatur per minoris reſtitutionem.403.nu.18.
Nemora non debent ſcindi lite pendente.152.nu.31.
Nemorum magiſtris mercatura eſt prohibita, & aliis officialibus ibi numeratis.450.glo.8.& ſeq.
Nepoti etiam prouiſio fieri debet.151.nu. 7. etiam ſi eſſet emancipatus.nu.ſeq.
Nero ſuperabat voce præconem.666.nu.74.
Nobiles & milites negotiari prohibentur.448.
Nobilitas mercatura amittitur.458.nu.21.
Nobili puellæ pauperi prouidendum eſt.179.glo. vlt.
Nocturnus depopulator agrorum quis ſit, & an gaudeat immunitate.539.nu.15.
Noctu ſepeliri cupienti non eſt credendum.541.nu.51.
Nomina verbalia quid denotent.458.nu 11.
Nominibus multis vocantur reſcripta.322.nu.21.
Nomina debitorum an capi in exequutione poſsint. 72. nu.41.
Nominatus qui non eſt in inſtrumento an poſsit executionem facere.49.nu.28.
Nominare quis poſsit & nominari.820.nu.8.
Nominatio etiam poſt litem conteſtatam peti poteſt.820. nu.4.& quomodo facienda. 824 nu.12. Et debet peti ante litem conteſtatam.823.nu.2. & non habet locum in perſonalibus.820.nu.25.
Nominatio & ſummatio quid.811.nu 6.
Nominatione perpetuantur actiones tēporales.826.n.10.
Nominatus exonerat nominantem 824.nu.6.
Nominatus an poſsit declinare forum.ibid.nu.7.
Nominatus recuſans venire punitur.825.nu.1.
Nominatus quomodo tueri debeat nominantem.825.n.8.
Nominatus patrocinium & defenſionem ſuſcipere debet in primo termino.ibid.nu.1.
Nominatio in iudicio quomodo facienda.820.nu.17. & in quibus rebus hæc laudatio ſiue nominatio ſit facienda.ibid.nu.18.& hæc nominatio locum habet in iuribus.ibid.nu.20.
Nominationis effectus quis.819.nu.7.
Notabiles qui dicantur.254.nu.3.
Notarius de conſenſu partium an poſsit inſtrumentum conficere extra locum in quo eſt præfectus.60.nu. 52.
Notarius creatus ſimpliciter in toto regno inſtrumētum conficit.60.nu.53.
Notarius quomodo cōficere debeat inſtrumentū.133.n.61.
Notarius vnus ſufficit in iudicio, licet extra iudicium duo requirerentur.118.nu.7.
Notarius omittens ſolennitates, quando falſi puniatur poſſit.79.nu.4 Contra veritatem verò ſcribens, falſi tenetur.80.nu.3.
Notarius qui defunctæ vxoris voluntatem non fuit executus, moriendo ſe damnatum proteſtatus fuit.145.numero 37.
Notarius non creatur iudex in regno.40.nu.16.
Notarius apoſtolicus an inſtrumenta in regno conficere poſsit, & de quibus rebus.59.nu.37.
Notarius regius an poſsit obligare clericos contrahentes ad coertionem eccleſiaſticam.ibid.nu.41.
Notarius apoſtolicus vbique inſtrumentum de iure conficere poteſt ibid.nu.45.
Notarius curiæ ſpiritualis an inſtrumētum executorium conficere poſsit ibid.nu.46.

Notarius regius non vbique inſtrumentum conficit, niſi ſint notarij Pariſienſes, Aureliæ, aut Montiſpeſſulani. 60.nu.51.

Notarij intra quod tempus ſalaria petere debeant. 476. glo.11.

Notarius apoſtolicus quando inſtrumentum obligatorium conficere poſsit.466 glo.21.

Notarius alteri ſtipulando qualiter verba concipere debeat.569.nu.4.

Notarij & tabelliones ex communi loquendi vſu differunt.74.nu.4.

Notarij ſcriptura quando priuata dicatur.111.nu.8.

Notario pecuniam numeratam aſſerenti creditur.133.numero 59.

Notariorum certus numerus eſſe debet.60.nu.54.

Notarij quomodo in cauſis eccleſiaſticis exequuntur. 665.nu.71.

Noua facta proponens in appellatione, ad mulctam condemnatur.358.glo.2.& quæ dicantur.359 glo.4.

Noua definitio reſtitutionis.395.nu.3.

Noua declaratio in conſtitutione precarij contra.doct. 570.glo.3.

Noua facta allegare & probare in cauſa appellationis quando liceat.28.nu 95.

Nouatio quando fieri dicatur.48.nu. 20. & an executionem impediat.159.num.15.

Nouatum eſſe debitum opponi poteſt, & quando.48.numero 19.

Nouercale odium.610 nu 17.

Nouitas pro poſſeſsione eligendi.793.nu.6.

Nouitas non intentatur poſt annum.774 nu 1.

Nouitatis remedium quomodo datur:& vnde cauſa nouitatis dicatur:& quis eius ſit inuentor.770.nu.6.7.

Nouitatis caſus quid comprehendat.ibid.nu 9.

Nouitatis literæ ob minas non impetrandæ. 770. numero 31.

Nouitatis querela requirit nos fuiſſe poſſeſſores 777.nu. 10.& 12.

Nouum omnino non poteſt in cauſa appellationis deduci.360.nu.14.

Nouus intellectus ad l.vnic.C.de mulierib.quæ propriis ſeruis ſuis ſe iniunxere 31.nu.11.

Nubere permittitur reſcripto.346.nu 149.

Nubere volens inferiori mulier, vt priſtinam viri retineat dignitatem, literas impetrat.401.nu 31.

Nudi ſepeliri non debent epiſcopi & ſacerdotes.141.numero 49.

Nudo pacto promiſſum in inſtrumento eſt exequẽdum. 56.nu.15.

Nudo pacto mercatores obligantur.455.nu.16.

Nullitas citra appellationem in hoc regno non deducitur.222.nu.8 & an executionem impediat.ibid.nu. 6. & an contra ſententiam principis & parlamentorum proponatur 321.nu.2.

Nullitate ſublata, non cenſetur ſublata nullitas, per quam negatur iuriſdictio.206.nu.3.

Nullitate pendente quando executio fieri poſsit.222.numero 4.

Nullitatem areſtorum proponens, intra quod tempus eam allegare debeat.321 glo.2.

Nullitas contractus etiam in hoc Regno allegatur. 423. num.3.

Nullitas contractus an poſsit allegari poſt decem annos. 443.nu.21.

A nullitate releuari quis poteſt.399.nu.23.

Nullus aut annullandus contractus quando dicatur.423. num.2.

Nullus eſt contractus contra legem initus. 426. numero 37.

Nuncius tenetur copiam citationis cum executione relinquere.679.nu 5.& 6.

Nuncius non ſuſpectus ad atteſtationes cauſæ ferendas, eligendus.850.nu.12.& 13.

Nuncius cauſarius excuſat morbo impeditum.750. nu.3. & 4.

Nuncius non tenetur onus ſibi commiſſum oſtendere:& an credatur notario ſcribenti onus commiſſum ſibi fuiſſe.679.gloſ.1.nu.3 & 4.

Nundinarum debitum eſt priuilegiatum. 258. numero 6.

Nundinarum Campaniç & Briæ debita non timent moratoriam.172.nu.36.

Nundinæ & mercatus diebus feſtis, & cemiteriis prohibentur.454 nu.15.

Nuptias inceſtas contrahens poſt papæ diſpenſationem bona non perdit.24.nu.65.

O

Obiectiones quæ poſſunt fieri contra arbitrium. 749.nu.18.

Oblatio quomodo excuſat ab expenſis.881.nu.56.

Oblatio debiti facit ceſſare præconia 600.nu.17.

Obligans ſecundo debet prædicere de prima obligatione.583.nu 41.

Obligans ſecundo, quid cenſeatur obligare. 584. numero 42.

Obligari res donata, an poſsit ante inſinuationem. 566. glo.7.

Obligatio pro inſtrumento obligatorio etiam à notariis apoſtolicis confecto 466.glo.21.

Obligatio etiam dicitur manu priuata 477 glo.14.

Obligatio quomodo capiatur.42.nu.1.glo.3.

Obligati in ſolidum ad doctrinam, diuiſionem non petunt, ſed in ſolidum coguntur.165 nu 7.

Obligatus ſimpliciter an debeat & quando moueri. 119. num.1.

Obligatus iure in vno loco, vbique eſt obligatus, & ideo in eum executio fit.64.nu 4.

Obligatus perſonaliter ſicut capi poteſt, an eius etiam hæres.69.nu.11.

Obligans in inſtrumento ſigillato, qui non eſt ſoluendo, bonis cedere tenetur.6 .nu.76.

Oblige vulgo quomodo capiatur.42.nu 3.

Obrepere quid.543.nu.124.

Obreptitium & ſubreptitium nullum affert fructum.344. num.116.

Obſeruare quid.16.nu.1.gloſ.5.

Obſeruatio an actus aliorum declaret.17.nu.11.

Obſeruatio ius declarat.16. num .1. declarátque locorum dubitationes.17.num.4. ſupplétque verba omiſſa.ibi. num.9.

Obſides literas ſtatus impetrant.377 glo.4.

Obtinens in parte an ſit ad emendam condemnandus. 295.glo.4.

Occultans bona non iuuatur ceſsione, & perdit creditor debitum.533 nu.5.

Occupans vi non poſsidet.793.nu.13.

Occupans rem poſt ſententiam punitur. 167. numero 23.

Odioſum, fauorabile, & mixtum, quid.345.nu.135.

Offerens pretium pro re in licitatione, an poſsit illi obligationi renuntiare.110.nu 10.

Offerre cautionem an teneatur recredentiarius. 196. numero 3.

Offerenti plus res licitata adiudicatur.610.nu.18.

Officia pretio aut gratia non obtinenda.461.gloſ.

Officia ſecularia non debent concedi antequam vacẽt. 449.glo.2.

Officiales Regij negotiari prohibentur.448 glo.2.

Officiales Regis, patris, & matris illius dicuntur potentiores.615 glo.8.

Officia exterus ſine Regis permiſſu habere non poteſt. 479.verſ.Octauò.

Officia ſecularia non debent concedi antequam vacent. 544.gloſ.12.

OOO 2

Officialis an durante ſuo officio poſsit contrahere cum ſuis ſubditis.4:5.nu.32.
Officium hodie vacat excellentiſsimum, quod nemo impetrat.451.glo 14.
Officium boni ſerui.471.glo.1.
Officium Regium viuentis niſi per reſignationem non eſt alteri conferendum.546.gloſ.vlt.
Officium ſequeſtri quale ſit.812.nu.1.glo 3.
Officium in remunerationem conceſſum non reuocatur.779.nu.6.
Officium emptum à domino cenſetur irreuocabile.779.num 7.
Officium iuſdicentis emi non debet.945.nu.11.
Officiales an conſequantur ſalaria eius temporis quo nō ſeruierunt 945.nu.10.
Officiales Regij ſunt perpetui.779.nu.9.
Officium iudicis poſt biennium implorari poteſt, licet exceptio non numeratæ pecuniæ opponi poſsit.134.num.71.
Officium iudicis implorare poteſt iuſtam habens exceptionem.51 nu.55.
Officium iudex miſerabilibus perſonis etiam non petentibus tribuit.181 gloſ.vlti.
Omiſſa ſolennitate vel nulla ſolennitate quid ſignificet.235.nu.5
Omiſsio teſtium publicationis an vitiet ſententiam & quando fiat in curia Romana.866.nu.4.& 5.
Omiſsione facta per literas ciuiles prouidetur. 290. numero 19.
Omiſſo medio quando appellandum ſit.181.glo.vlt.
Omittens authorem nominare an præiudicet habēti ius.815.nu.14.
Omnis & totum an differant 41.nu.2.
Onus appoſitum in contractu æſtimatur, ad hoc vt poſsit reſcindi ille contractus per l.2.437.nu 17.
Operarij non tenentur expectare ſolutionem per literas quinquennales 171.nu.57.
Opponere ſeſe temere contra ſententiam quomodo puniatur.950.glo.vlt.nu.1.
Opponentibus vt debitum eis exoluatur nō datur exemplum auctionum, ſed dilatio 608.nu.3.
Opponenti datur dies ad allegandum cauſas oppoſitionis.610.nu.17.
Opponens ſe calumnioſè præconiis quando mulctetur.606.nu.4.
Opponens non recipitur poſt ſententiam diſcuſsionis.607.nu.10.
Opponere præſcriptionem ſex menſium quis debet.469.nu.15.& 16.
Opponere præconiis multis modis licet.608.nu.1.
Opponi quæ poſsint cōtra dilationem moratoriam.375.nu.67.& ſeq.
Opponi quæ poſsint contra inſtrumentum inſinuatum.568.nu.14.
Opponi quæ poſsint contra ceſsionem.625.glo.vlt.
Opponere contra executionem quis poſsit.224.nu.2.
Opponere volens, ſi non ſe oppoſuit, quid agere debeat.204.nu.11.
Opponere omittens tempore executionis, an poſtea poſſit, & quæ praxis ſeruari debeat.51 nu.56.
Opponere quis prius quàm appellare debet.52.nu.5.
Opponere an quis ſe debeat in proclamationibus, & an aliàs ius ſuum perdat.104 nu.2.gloſ.2.
Opponens ſi non compareat die aſsignato, executio perficitur.53.nu.12.
Opponi quæ poſsint contra literas ciuiles.295.nu.3.gl. 6.
Oppoſitionis contra literas de debitis cognitio ad iudices ordinarios pertinet.41.nu.9.
Oppoſitio an recipi debeat die quo bona mobilia licitantur.12.nu. 6.
Oppoſitiones quæ poſſunt opponi contra executionem.46.nu.1.& ſeq.
Oppoſitionibus non obſtantibus prouiſio eſt exequenda.162.gloſ.1.
Oppoſitionis cauſſa debet coram ordinario opponentis tractari 51.nu.49.
Oppoſitionis multi effectus.177.glo.9.
Opponi quæ contra appellationem poſsint.933.nu.5.
Opponens temerè condemnatur, etiam ad triginta libras parti applicandas.950 nu.1.glo.4.
Opponens temere contra arreſta ad ſexaginta libras mulctatur.950.nu.1.glo.3.
Opponēs reiectus an repetere poſsit ſuam exceptionem.949.num.9.
Oppoſitio ſummatiè tractanda.949.nu.23.
Oppoſitio iuſta quid poſsit: & opponens contrarias poſſeſsiones baptizat.730.nu.7.& 8.
Oppoſitiones in nouitate, & quomodo oppoſitio generalis præualet ſpeciali.780.nu.3.& ſeq.
Oppoſitio partis eſt neceſſaria contra iudicem cognoſcentem.340.nu.100.
Oppoſitio partis probanda eſt.357.glo 14.
Oppoſitio ad fines diſtrahendi quomodo fiat.608.nu.2.
Opus cœptum, vt per alium non compleatur monopolium eſt.524.nu.18.
Ordo quid, & quotuplex.597.nu.15.
Ordo in ſequeſtro obſeruandus. 815.num.1.2.& ſequent. gloſ.2.
Ordinarij auferentes beneficia nominatis per falſas collationes ſunt fures, & homicidæ.532.glo.5.
Ordinarius iudex quis dicatur.565.nu.2.
Ordinare quid ſit 16.gloſ.3
Ordinaria remedia agendi in ſucceſsionibus ceſſant, & interdicta proponuntur.26.nu.79.
Ordinatio regia de notariis apoſtolicis.59.nu.38.
Omnes an ſubiiciantur ordinationibus.12.nu.49.
Ordo iudiciorum à iure deſcriptus non ſeruatur.28. numero 88.
Ordo iuris quoad executionem in Francia ſublatus.107.num.1.
Ordo curiarum ſecularium etiam inter clericos ſeruari debet.14.nu.63.
Ordinatio loquens in vna perſona, in alia locum non habet.70.nu.45.
Ordinatio prohibens appellationem an valeat.52.nu.1.
Ordinatio quomodo reformanda.35.nu.121.
Ordinatio an appellationem ab interlocutoria tollere poſsit.244.nu.1.
Ordinationes corrigentes ius non interpretantur ſecundum ius 35.nu.143.
Ordinationes ſecundum ius interpretari debent.34 numero 139.
Ordinationes quæ ſint.16.glo.3.
Ordinationes & leges in ſuo debent ſeruari foro.33. numero 127.
Ordinationes quare fiant.138.nu.21.
Ordinationes Regis an omnes ſeruare tenēatur.12.n.49.
Ordinationes deuiantes à iure canonico an ſint ſeruandæ.15.nu.78.
Ordinationes ſunt ſecundum ius commune, aut contra aut præter.34.nu.142.
Ordinationes an ligent eccleſiam & clericos. 13. numero 55.
Ordinationes iuſtæ etiam in conſcientia ſeruandæ ſunt. ibid.nu.157.
Ordinatio imperatoris Caroli V. de petendo debito 466. num.8.
Ordinatio curiæ ordinem omnem præconiorum breuiter perſtringens.605.nu.9.
Ordinationes & conſuetudines ligant etiam minores.617.glo.11.
Ordinationem alleganti conditori vel legem, creditur.314.nu.23.
Orphanis prouidendum.179.gloſ.vlt.
Oſtendere nollentis executionem, & expleta actus annullantur.204 nu.21.

Oſtenſio in ſeruitutibus.821.nu.6.
Oſtenſio facta deferenda eſt ad iudicem qui commiſit. 8:3.nu.34.
Oſtenſio tei quomudo fieri debeat.822.nu. 21. Et in quibus ſit facieuda.811.nu.5.
Oſtenſio literarum & puteſtatis ſtatim fieri debet.380.numero 4.
Oſtenſio & venta fieri non poteſt poſt literas ſtarus. 382. uum.9.

P

PAcifica poſſeſsio tequiritur in triennali poſſeſſore. 799.nu.15.
Pacis factæ tranſactio uon reſcinditur minoris reſtitutione.art.403.nu.14.
Pacta cum mercatoribus ſe ucculrantibus quando valeant.453.nu.6.
Pactio plurium mouopolium inducit non vnius.524.numero 15.
Pactum interrumpit præſcriptionem ſex menſium. 468. num.6.
Pactum de nou petendo an executionem impediat. 49. nu.57.
Pactum de non opponendo exceptionem non numeratę pecuniæ,an excepnonem tollat,& quid operetur. 130. nu.30.
Palàm & bona fide quando tutor facere cenſeatur.554.numero 8.
Palam quando fieri dicatur.135.nu.52.
Pannarij qui ſint.460.glo.3.
Panni vlna taxata.480 nu.2.
Panni uou ſignati confiſcati ſunt 481.nu.11.
Panni exteri in regno vendi nou debent.482.art.2.
Panni probibitio, ne quis vltra; talem valorem portet. 454 uum.17.
Panni exteri quando nun confiſcantur.485.art.2.
Panni exquiſiti prohibentur.485.nu.33.
Pannnrum latitudo & longitudo 480.nu.9.
Pannorum appellatione quid veniar.481.uu.13.
Papa bona eccleſiæ detinenres excommunicat.653.numero 42.
Papa ſuper ſpiritualibus reſcribit:Rex ſuper temporalibus.357.nu.69.
Papa quomodo in tetris etiam Imperij citat.:91.nu.17.
Papæ pro indiguo ſcribenti,an ſit obtemperandum.345. num.133.
Parlamenta exequuntur teſtamenta.144.nu.82.
Parlamentum an à ſeneſc ballis,& aliis inferioribus euocet,& quando poſsit.265.nu.4°.
Parlamentum ab alio uun euocat.165.nu.46.nec à generalibus ibid.nu.ſeq.
Parlamentum omiſſo medio retiuet cauſam deuolutam. 905.nu.17.
Parlamentum iu quibus remittit ad ordinarium. 799. uu.8.
Parlamentum peudente appellatione, de attentatis cognoſcit.926.nu.1.
Parlamenti curia ex cauſa poterit prurogare, vel nouam concedere dilationem.797.uu.7.
Parlamentum Thuloſanum remiſsiouem ad aliud parlamentum non concedit.391.nu.7.
Patendum in licitis & boueſtis.355 glo.7.
Parens generaliter hic pro quibuſcuuque conſanguineis accipitur.789 nu.2.
Parentes ſunt ſaiſiti de bonis filiorum.787.nu.18.
Parochialis ſacerdotis ſcriptura priuata eſt.151.uu 6.
Pars ante expenſarum taxationem iurar, qui & expenſas probare debet.885.uu.10.
Pars appellans à taxatione vnius articuli, uon impedit ſententiam iudicis ſuper aliis.889.nu.1.
Pars citatur vt videat iurare teſtes,quorum depoſitio parte non citata non valet.846.nu.1.& 3.
Pars an ſoleat citare ad deſertiouem:& quot modis dicatur deſertio.910.nu.1.
Pars vt audiat ſenteutiam citatur 871.nu.3.
Pars altera uon iuuatur appellatione partis.899.nu. 25. & vt pars excludatur,iudex debet pronuntiare contumaciam,ne poſt tempus actus teiteretur 704 nu.3. Nihil innouari debet pendeute appellatione.916 nu.10.
Partis abſentia præſumitur,donec intimata fuerit ſententia,& an poſsit renuntiari reductioni ad arbitrium boni viri.746.nu.9.& in.
Partis præſentia ſupplet citationis effectum. 690.numero 4.
Parte non petente uou poteſt prorogari, vel dari noua dilatio.796.nu.5.
Parte vtraque appellante ab arbitrio,quomodo pœna exigenda.202.nu.8.& cui applicanda.745 nu.9.
Partes debent comparere die ſequeuti, quando dies cognitiunis erat feriato.689.nu.14.
Partes non poſſunt verbis legis probibitoriis renuntiare. 833.nu.4.& 5.
Partes poſſunt tres menſes prorogare, non procuratores. 908.nu 21.
Partes vitandæ ſunt ad decernendum ſequeſtrum.810.numero 22.
Partes eligunt petitos,& ſi diſcordaut,iudex.522. uumero 14.
Partes debent ſe ſingulis aunis præſentare. 940. numero 1.
Partes an ſimul & petitorium & poſſeſſorium proſequi poſſunt.514.nu.7.& ſeq.
Partes ius amittunt ob longas appellationes.219.gloſ.7.& cur ſoleant ad mulctam Regi applicandam condemnari.577.nu.18.
Partes mentientes babitationem quomodo puniantur. 80.uu.4.gloſ.5.
Partibus iucumbit facta coutraria allegara probare.794. num.17.
Parui ſigilli & cunuentiouum Nemauſi ac caſtri de Lumbrieres praxis.41.uu.24.
Pater an procuratorium oſteudere teneatur uou obſtante L.exigendi.381.nu.18.
Pater eclans mortem filij punitur.gloſ.4.533.nu.2.
Pater an poſsit conſeutire filiu ſibi donanti.557.uu.19.
Pater non cedit filio priuilegiario, uou ſcholaſticu. 620. num.18.
Pater cedit filio ſcbolaſtico,& iu quibus caſibus.618.numero 1.
Pater, mater, & fratres iuuentario vtuntur. 471. uumero 62.
Patri fit etiam prouiſio.159.nu.9.
Patrimonialia Rex concedere non debet.547.
Patrinus,præceptor,victricus, & adoptiuus, uon cedunt ſcholaſticis.619 nu.13.
Patruus,auuneulus,amita,matertera, & patruus magnus cedere poſſunt.621.glo.5.
Pauperes qui dicautur 371.nu.11.
Pauperes fiunt ex ſuperfluis veſtibus.484.nu.22.
Pauperes homines fiunt ex reliquis reddituum:ideo bouum eſſet,ne plures anni cumularētur.579.gl 4.& ſeq.
Pauper ad erroris propoſitionem recipi debet, etiamſi nou deponat mulctam.219 art.5.
Pauperibus prouiſio fieri debet.179.nu.1.
Pauperum priuilegia & incommoda.179.gloſ.vlt.
Peccata noſtra impediunt,quòd non verè iura,& reliqua alia interpretemur.644.nu 4.
Peccat princeps quaudo appellatiouem nou recipit 305. nu.52.
Pecuuia redacta ex venditione ſolui debet creditoribus. 421.nu.7.
Pecunia minuta recuſari uou debet.80.numero 4. gloſſa 1.
Peudente appellatioue iu carcere pars iutrudi poteſt. 926 uu.13.
Pendente appellatioue cōdemnatur appellans ad ſoluendum redditus per modum prouiſionis.72.uu.7.

Pendente mollitate quando fiat executio.211.nu.3.
Pendente appellatione an quis poſſeſſor immobilium cenſeatur.215.nu.14.
Pendente appel. etiam in redditibus ſolet fieri prouiſio. 251.nu.4.
Pendere litem in literis euocationum exprimi debet. 269.nu.87.
Pendente reſciſione ſuper erroris propoſitione literę ſtatus impetrantur.382.nu.12.
Pendente reſciſione, contractus ſeruari debet.artic. vno. 429 nu.7.
Pendente reſciſione contractus, ſolutio precij fieri ſolet. 493 nu. 28.
Pendentibus præconiis, an res ſubhaſtata vendi poſſit. 600.nu.16.
Penſio domus pro expenſis neceſſariis factis retinetur. 79.numero 44.
Penſio per modum prouiſionis ſoluitur.148.nu.125.
Penſio, penſitatio, tributum, & alia nomina declarantur. 579.glo.2.
Penſiones domorum exiguntur non obſtantibus literis dilatoriis.372.nu.37.
Pericles apud amicos cur non cœnabat.520.
Periculo domini quando res non pereat.416.nu.22.
Perire ſi res, conſumíue poſſit, prouiſio fieri debet. 149. num.139.
Periculum in mora ſupplet nuncij relationem nō viſam. 690 nu.5.
Periurium tribus modis incurritur.370.nu.23.
Permiſsio extrahendi ab eccleſia, conceſſa.542.nu.2.
Permutatio beneficij ſi contineat deceptionem vltra medium iuſti valoris, an & quando poſſit reſcindi. 435. num.10.
Peregrini & aduenæ, miſerabiles perſonæ vocantur 579. gloſ.vlt.
Peregrinis non ſuccedit Rex nec ſcholaſticis exteris.384. num.8.
Perſequi continet actionem & officium iudicis.418. numero 6.
Perſonæ egregiæ ad iudicium vocatæ, vt teſtentur, an teneantur ire.848.nu.3.
Perſonæ in iudicio quot neceſſariæ.898.nu.27.
Perſonaliter comparere quando quis teneatur.692.numero 6.
Perſona & bona an capi poſſint 73.nu.1.glo.4.& quando perſona arreſtari poſſit.93.nu.69.& imprimis eſt habilitanda, tam actoris quàm rei.35.nu.149.
Perſonales materiæ puræ quæ dicantur.144 artic.12. numero 1.
Perſonale an ſit priuilegium reſtitutionis.414.nu.14.
Perſonæ neceſſariæ in cancellaria.362.gloſ. 4.
Perſonis prohibitus exteri non poſſunt bona ſua donare. 385.nu.12.
Pertinere res debet ad extraneum, antequam arreſtari poſſit.92.nu.51.
Pertinere res quando dicantur.92.nu.54.
Peſtis tempore ſit prouiſio.146.nu.100.
Peſtiferi promiſsio quando valeat.425.nu.30.
Petenda reſtitutio intra tempora.406.nu.33.
Petere quis etiam ſine litis conteſtatione dicitur. 464. glo.16.
Petere prouiſionem qui poſſit, & an ſine petitione fiat, 138.nu.23.
Petere euocationem pars ſolet.264.nu.26.
Petere ſupplicationem quis poſſit.303.nu.25.
Petere regulariter quis debet.680.glo.4.nu.1.
Petitio libellata ſecundum ordinationem, quomodo intelligatur.678.nu.12.
Petitio actoris ſummariè in libello inſeri debet.678 numero 13.
Petitio rei actoris in prima citatione inſeri debet. 677. nu.1.2.& 3.
Petitio actoris quando variis ſententiis definiatur, & quòd iudex à petitis abſoluere vel condemnare debeat.890.nu.8.& 9.
Petitiones quot ſunt, totidem ſententiæ poſſunt eſſe. ibi. num.13.
Petitorium requirit omnino ſatisfactum fuiſſe poſſeſſorio.806.nu.7.& 8.
Peti & concludi quid debeat contra conductorem nulla habentem bona intra domum conductam. 77. numero 29.
Pen ſupplicatio regulariter debet.302 nu.10.
Petitio verificati debet.203.nu.4.
Petitorio agi poteſt poſt poſſeſſorium finitum. 189. numero 4.
Petitorium an poſſint partes proſequi, non inchoato poſſeſſorio.214 nu.8.& ſeq.
Petitio & concluſio in iudicio reſcindente & reſciſſorio.447.nu.20.
Petitio debiti ante ſex menſes fieri debet. 467. numero 1.
Petitio contra domicilium an valeat.464.glo.16.
Petitio ſine litis conteſtatione an proſit ad interruptionem.464.
Petitio in beneficiis inducit ſimoniam.544.nu.4.
Petitio bonorum confiſcatorum prohibetur. 550. gloſſa 11.
Petitionis & libelli loco eſt reſcriptum.347.nu.159.
Petitorium non poteſt cum poſſeſſorio cumulari.363.gloſſa 1.
Petitorium non intentandum, niſi poſſeſſorio ſatisfactum ſit.805.nu.4. Et an poſſit eſſe ſine poſſeſſorio, & econtra.ibid.nu.9.
Pharmacopolæ qui ſint.460.glo.4.
Pharmacopolæ venenum vendere non debent.ibid.
Philippi Macedonum Regis egregium factum. 305. numero 51.
Pia donatio an inſinuetur.163 nu.36.
Pictores, ſtatuarij, marmorarij, intra ſex menſes debita petant.463.glo.14.
Pignora dare loco cautionum an recredentiarius poſſit. 201.nu.36.
Pignorē etiam dato opponitur exceptio non numeratæ pecuniæ.129 nu.22.
Pignoris venditio quomodo fieri debeat.29.nu.103.
Pignorum receptio an inducat nouationem. 48. numero 103.
Piſtores externi per ſe panes vendere debent.ibid.
Piſtores qui & quibus priuilegiis ſint præditi. 461. gloſſa 5.
Piſtoris debitum an differatur per literas moratorias. 372.nu.44.
Plenum poſſeſſorium an quis proſequi poſſit, ſi non ſatis fecerit recredentiæ 215.nu.12.
Pluralitas in ſingularitates reſoluitur.42.nu.4.
Plures ſi ſint creditores vel hæredes illorum, an vnam tantùm cautionem dent.89.nu.2.glo.7.
Plures magiſtri an debeant adhiberi tyrocinio probando.521.nu.13.
Pluribus rebus venditis an poſſit vnius rei venditio reſcindi.439.nu.31.
Plus petens an condemnari, & ad quid debeat.22.numero 53.
Pœna in contractu appoſita non computatur contrahenti ad læſionem, vt inde poſſit reſtitui.439.nu.33.
Pœna dupla contra Regis officiales exercentes mercaturam.451 glo.16 & quando imponi duplex pœna poſſit.ibidem.
Pœna fiſco applicatur, & quare.451.
Pœna confiſcationis corporis, & bonorum, quæ ſit. 532. gloſſa 2.
Pœna ſepulchri violati habet locum contra occultantes cadauera.533.nu.3.
Pœna in compromiſſo adiecta, in quibus caſibus non committitur.752.nu.10.& 11.

Pœna, ſententia arbitri infirmata, non ſoluitur. ibidem. nu.1 2.& 3.

Pœna quomodo integrè ſoluenda,& cui debet applicari. 754.nu.10.

Pœna arbitraria quomodo intelligatur.740.nu.1.

Pœna temere appellantis ab executione:& pœna appellantis in caſibus prohibitis.917.nu.8 & 9.

Pœna iudicis & commiſſariorum ab eo malè datorum. 789.nu.7.

Pœna ſuſpenſionis in indices ibid.nu.13.

Pœna calumnioſè denegantis.articul.5 gloſ.vna.837. numero 1.

Pœna quando exigenda, & variæ pœnarum ſpecies. 743. num.18.

Pœna olim adiecta in compromiſſo obſeruabatur:hodie recurritur ad arbitrium boni viri.741.nu.5.& 7.

Pœna quando exigenda:& quòd ſint variç pœnarum ſpecies.743.nu.18 & ſeq.

Pœna contra contumaces quæ ſit.704.nu.4.& ſeq.

Pœna quomodo non exigitur ante confirmationé. 749. num.16.& 17.

Pœna contumaciæ etiam à clericis & religioſis exigitur. 74.nu.15.

Pœna commiſſi vel alia an ante declarationem in conſcientia debeatur.11.nu.47.

Pœnæ ſecundo nubentium non ſeruantur in regno. 24. num 66.

Pœnæ contra non implentes defunctorum voluntates. 144.nu.84.

Pœnæ iuris non ſeruantur in regno.142.nu.62.

Pœnæ promiſsio an debeatur.202.nu.5.

Pœnæ aduerſus exequentes ſententiam poſt appellationem.186.nu.12.

Pœnæ quibus punitur magiſtratus requiſitus non parens.191.nu.9.

Pœnæ monopolia facientium.123.nu.2.

Pontium refectiones etiam ad eccleſiam ſpectant. 175. numero 1.

Populares actiones procurator regius proſequitur. 28. num.92.

Populus, Rege, lege, & conſuetudine regitur. 645. numero 1.2.& 3.

Portans inſtrumentum executorium,non debet probare ſibi eſſe traditum 50.nu.34.

Portitor an exigere pecuniam poſsit, cum allegatur creditori iam eſſe ſolutum, & iuramento eius ſtari velle. 82.nu.4.

Portitor inſtrumenti executionem in debitorem facere poteſt nomine creditoris 49.nu.33.

Portitori inſtrumenti obligatorij quando debitor ſoluere teneatur.62.nu.75.

Poſſeſſorium qui obtinuit à iudice regio ſi in petitorio ſuccumbat, non appellat tanquam ab abuſu. 204. numero 9.

Poſſeſsio magna ob æs alienum modicum vendi non debet 421.nu.6.

Poſſeſsionem rei ſibi debitæ nanciſci poteſt tutor. 553. num.4.

Poſſeſſor rei an ſit in reſtitutione conueniendus. 397. num.32.

Poſſeſſorium & petitorium non poſſunt ſimul proſequi. 363.glo.1.in prin.

Poſſeſſorium qui amiſit an poſteà poſsit agere ſuper petitorio.535.nu.4.

Poſſeſsio per aſpectum acquiritur.759.num.38.& per clauium traditionem: & quis inuentor clauium.760.nu. 57.& ſeq. Quçritur etiam conſtituto:incapax verò poſſeſsionem non acquirit.761.num.71. & 72. Acquiritur etiam locatione,ſed non in prçiudicium tertij.762.numero 97.& 100.

Poſſeſsio à non domino vt domino tradita nihil operatur.763.nu.104.

Poſſeſsio ſocietate acquiritur in corporalibus, ſecus in incorporalibus.ibid.nu.105 & 106 & quomodo acquiratur eccleſiæ, & quòd ſigillo quæritur poſſeſsio. ibid. nu.113.& 115.

Poſſeſsio beneficij quomodo apprehenditur.ibidem.numero 119.

Poſſeſſ.incorporalium tribus modis acquiritur. 764.numero 125.126.

Poſſeſſ. iure facultatis & amicitiæ non acquiritur. 766. num.165.

Poſſeſsio venandi an prohiberi poſsit cum piſcatione. 767.nu.188.

Poſſeſsio ex vſu hauriendi aquam ex puteo an acquiratur.ibid.nu.183.

Poſſeſſ. quot modis iuſtificatur.794.num.6.& quomodo probanda & duo extrema poſſeſsionis. 777.num. 14. & ſequen.

Poſſeſsionis ciuilis effectus.757.nu.11.12.& 13.

Poſſeſsionis effectus fictè,& verè quantum differant.759. num.19.

Poſſeſſ turbatæ quatuor remedia:ex quibus maximè tres differunt.774.nu.4.& 8.glo.2.

Poſſeſsione ſua pars priuari debet appellatione pendente.9:6.nu.3.

Poſſeſſores rerum tenentur relinquere ſequeſtris poſſeſſionem vacuam ſub pœna amiſsionis cauſæ. 815.glo.3. num.1.

Poſſeſsionem vtranque amitto, deiecto eo qui meo nomine poſsidebat.808.nu.17.

Poſſeſſor malæ fidei ad fructus reſtituendos à mora tenetur.893.nu.31.

Poſſeſſor condemnatus tenetur declarare quos fructus perceperit.895.nu.5.

Poſſeſſor in ſequeſtro debet omnia reſtituere. 816. numero 6.

Poſſeſſor iniuſtus quis ſit.794.nu.5.

Poſſeſſor quando cogitur oſtendere titulum poſſeſsionis. 772.nu.21.

Poſſeſſores ad fructus condemnati quomodo teneantur libros receptorum edere.894.nu.2.

Poſſeſſorium quid,& quid petitorium.782.nu.2.& 3.

Poſſeſſorium oportet omnino deciſum eſſe ante petitorium.805 nu.1.& intentandum intra annum:& turbare alium quis dicatur & quando.771.nu.1.& 2.

Poſſeſſorij duo capita, & ſequeſtratio ante litem conteſtatam petenda.770.nu.10.

Poſſeſſorij & petitorij idem eſt iudex in probanis. 800. num.3.

Poſſediſſe tempore litis conteſtatæ quando probandum, 777.nu.18.

Poſſeſsio tribus modis iuſtificatur.794.6.

Poſſeſsio ex titulo non valido.ibid.nu.7.

Poſſeſsio per teſtes & inſtrumenta probatur, & quid de dilatione ſecunda.778.nu.6.& 8.

Poſſeſsio quibus modis amittatur.807.nu.1.

Poſſeſsio nec eſt contra iura, nec præſcriptio. 793.nu.12. & quomodo poſſeſsio nobis quæratur per alios. 768. num.200.

Poſſeſsio qualis requiratur in nouitate, & tempus nouitatis impetrandi literas probandum eſt.785.nu.7.

Poſſeſsio per leges ciuiles ac prætorias acquiritur. 769. num.213.

Poſſeſsio feudi non acquiritur ſine inueſtitura. 772. numero 22.

Poſſeſsio ciuilis prodeſt ad ſaiſinam intentandam. 775. num.14.

Poſſeſsio iuſta quæ dicatur.776.nu.39.& 40. Et quomodo probanda: & extrema duo poſſeſsionis. 777. numero 14.& 16.

Poſſeſsio quid ſit,& quotuplex eſt.757.nu.1.

Poſſeſsio naturalis & ciuilis quid.ibid.nu.4.

Poſſeſſ. naturalis quomodo comitetur ciuilem: & quòd non perditur niſi re ab alio occupata.ibid.num.7.8.& 9 Et tria interdicta producit.ibidem.num.10. ſoláque

non interrumpit præſcriptionem.758 nu.14.
Poſſeſſ. ciuilis an vi poſsit fundum ſuum ingredi: à qua poſſeſsio clandeſtina excuſatur. ibid. nu.15. & 16.
Poſſeſſ. ciuilis quomodo transferat dominium, & miſsionem in poſſeſsionem impediat. ibid. nu.17. & 18.
Poſſeſsio vtraque requiritur in inchoanda præſcriptione, & an præſcriptio currens ciuilem poſſeſsionem currat ibid. nu.50. & ſeq
Poſſeſsio quibus modis acquiritur. ibid. num. 54. & ſeq. Acquiritur etiam per actus ciuiles & fictos. 759. numero 18.
Poſſeſsio beneficiorum acquiri non poteſt nec retineri ſine titulo. 508 nu.1 nec adiudicari. nu.7.
Poſſeſsio etiam non apprehenſa tranſit in ſubrogatum. 190. nu.7.
Poſſeſsio an transferatur. 20 1. nu.13.
Poſſeſsio in recredentia probanda eſt. 191. nu.8.
Poſſeſsionem ante recredentiam habens, etiam cauere tenetur. 197. nu.5.
Poſſeſſor ab expenſis & fructibus an releuari debeat. 214 nu.6.
Poſſeſſori non fit prouiſio. 151. nu.18.
Poſſeſſoria materia coram iudicibus regiis tractatur. 212. num.2.
Poſſeſſoriæ ſententiæ, an & quando recipiant appellationem. 241. nu.7.
Poſſeſſorio inchoato petitorium pars proſequi non poteſt. 213 art.6 per totum.
Poſſeſſorium beneficiorum cauſam proprietatis habet annexam. 188 nu.3.
Poſsibilis lex eſſe debet. 9. nu. 54.
Poſitiones quomodo fiebant, aliæ ante litem conteſtatam, aliæ poſt. 815. nu.6 & 7.
Poſthumus dicitur minor quo ad priuilegia. 415. numero. 2.
Poſthumus quomodo acceptare poſsit. 569. nu.12.
Poſtulare pro miſerabilibus perſonis etiam religioſi poſſunt. 281 art.3. glo. vlti.
Potentes minores opprimere ſolent. 614 glo 5.
Potentia quomodo ſit conſideranda 61[illegible]. glo.7.
Potentior perſona quæ dicatur 613 glo.2.
Potentior multis dicitur modis. 614. glo.5.
Poteſtas tradendi poſſeſsionem: & beneficij poſſeſsio quomodo intelligatur 759. nu 46. & 47.
Potuerit, idem eſt quod, ſi modo, & modificat. 73. num.1. gloſ.6.
Practica inſtrumenti in patria iuris ſcripti. 87. nu. 4.
Practica pro creditoribus contra hæredes mobilia vendentes. 100. nu.5.
Practica Franciæ ſuper re areſtata. 91. no. 49.
Practica contra debitores. 91. nu.64.
Practica inſtrumenti obligatorij in patria iuris ſcripti. [illegible]0 nu.20.
Practica exequendi. 46. nu.2. glo.9.
Practica ſuper rebus mobilibus diſtrahendis. 81. num.3. gloſſ.3.
Practica faciendi præceptum in iudicio quare inuenta. 85. num.5.
Practica quando reus comparet citatus ſine cauſſa. 96. num.9.
Practica ſolennis quando executio longum habet tractum. 521. nu.15.
Practica appellandi à commiſsione, & ab executione. 227. nu.3.
Practica regni in ſequeſtratione. 132. glo.4.
Practicus in vna curia, aliarum omnium non eſt ignarus. 655. nu.58.
Praxis ne ſoluatur cedenti. 623. & 624. glo.9.
Praxis Galliæ in oppugnandis reſcriptis. 344. nu.131.
Praxis pronunciandi ſuper literis Regiis. 351. nu.177.
Praxis ſeruanda in executione literarum requiſitoriarum. 387. nu.3.
Praxis literarum quinquennalium. 368. nu.14.
Praxis reſtitutionis contra emptorem. 397. nu.34.
Praxis in interinatione literarum. 401. nu.39.
Praxis oppoſitionis contra tertium. 564. nu.6.
Praxis Franciæ mittendi excuſatorem, & ſuper quibus. 731. nu 18.
Praxis Franciæ de reductione arbitrij, intra quod tempus fieri debeat. 704. nu 8.
Praxis appellatio quando non releuetur intra tres menſes. 909. nu.1. glo.2.
Praxis quomodo recipiatur appellatio, à ſententia arbitri confirmata. 748. nu.8.
Praxis quando arbiter eſt in mora. 742. nu.9.
Praxis contra contumacem pronunciatur, & quomodo contumax impeditus reſtituitur. 697. numero 10. & ſequen.
Praxis contra illum qui aliquid attentauit. 928. nu.8.
Praxis quando contractus eſt nullus. 423. nu.3.
Praxis Franciæ reſcindit de facto tam contractum nullum, quàm anullandum. 423. nu.3.
Praxis iudicum dum opponitur cõtra literas poſt decem annos impetratas. 441. nu 3.
Praxis ad reſcindendos contractus vel alios actus. 477. num.14.
Praxis reſcindendi donationem factam adminiſtratori. 558 glo vlt.
Praxis inſinuationis faciendæ. 568 nu.8.
Praxis donationem acceptandi. 569. nu.7.
Praxis cùm quis per errorem recognouit. 596. nu.7.
Praxis in locationibus exequendis 7[illegible]. nu.7.
Praxis contra obligatum ad corpus. 104. nu.5. contra debitorem exterum. 91. nu. 48.
Praxis in iuriſditione parlamenti Tholoſani ſeruata, & Italia & Hiſpania. 4[illegible]. nu.17.
Praxis Franciæ in annullationibus contractuum. 589. numero 18.
Praxis dandi curatores inſenſatis, & contractus factos annullandi 174 nu.9.
Praxis regni quoad exceptionem non numeratæ pecuniæ 128. nu.15.
Praxis ſcripturæ priuatæ. 115 nu 43.
Praxis & ſeptem requiſita in ſcripturæ recognitione. 122. num.2.
Praxis exequendi ſententiam 46. nu.7.
Praxis decidendi cauſſas appellationis. 22[illegible]. nu.13.
Praxis Franciæ & Delphinatus in poſſeſſoriis iuri conformis. 211. nu.3.
Praxis ſuper interdicto, vti poſsidetis 540. nu.1.
Praxis ſi poſſeſſor nolit ſententiam poſſeſſorij exequi 215. nu 11.
Praxis contra clericos bona immobilia non poſsidentes. 66. nu.109.
Praxis notabilis in alienationibus rerum minoris ſeruanda. 107. nu.3.
Praxis exequendi ſententias executorias poſt appellationem. 159. glo.11.
Praxis ad exequendum notabilis. 52. nu.3.
Praxis notabilis contra hæredes debitoris. 101. no.1. glo 2.
Praxis exequendi in pecunis debita vel aliis rebus. 103. nu.1. glo.1.
Praxis petendi areſtari rem. 92. nu.58.
Praxis notabilis contra hæredem obligari etiam pupillum. 97. nu.2.
Precarij conſtitutio quando vtraque poſſeſsionem transferat, contra doc. 570 glo.3.
Præceptori donatio facta à ſuo diſcipulo an valeat 558. num.22.
Præceptum domini vt omnes recognoſcant, non valet. 596. nu 14.
Præceptum & monitio in vim ſimplicis citationis reſoluuntur. 660. nu.17.
Præceptum executorium eſt. 250. glo.1.
Præceptum à notario factum, quando reſoluatur in ſimplicem citationem. 85. nu.4.

Præceptum

Præceptum fieri ſolet, ſi res ſit tempore peritura, & fauore publico.86.nu.11.1·.& ſingulis debitoribus fieri debet ante executionem.52.nu.8.

Præceptum die feriata factum an valeat.109.nu.3.

Præceptum incertæ quantitatis eſt nullum.87.nu.28.

Præceptum nullum non reſoluitur in citationem.87.numero 26.

Præcipitur pro re notoria.86.nu.4.

Precio non teſtituto quando minor recuperet rem ſuam.424 nu.10.

Precium iuſtum petitur ſuppleri in reſcindenda venditione, & laudimia ex illa ſuppletione debentur.447.num.23.

Precium requiritur in ceſsione pro venditione facta.615.gloſſ.7.

Præconis officium.665.nu.73.

Præconis officium 597.nu.2.

Prædia duo capta ſimul vendi non debent 108.nu.4.

Præfertur primus proſequens anctionas.603.nu.5.

Præiudicialis ſententia quæ ſit.137.nu.12.

Præiudicium pro prouiſione 137.nu.11.

Præſens in libello debet eſſe qui literis ſtatus vti vult.178.glo.8.

Præſentare reſcriptum, & eo vti an quis teneatur.340.num.98.

Præſentari iudici reſcriptum debet.315.nu.10

Præſentari debet reſcriptum veniæ ætatis ab ipſo impetrante.527.nu.28.

Præſentationes in parlamentis qnomodo fiant: & quòd citatio nulla nihil operatur 694.nu.20.

Præſentatio debet eſſe ſpecialis.818.art.1.glo.vna.nu.2.

Prænentiones factæ celando mortuum non valent.534.num.12.

Prælationis iure quando res retineri poſsit.592 nu.15.

Prelatorum bona ſunt tacitè obligata eccleſiæ.588.numero 30.

Prælatus bona eccleſię non poteſt obligare.586.nu.9.

Prælatus de rebus eccleſię inuentarium deſcribit.271.num.11.

Præparatus ad fugam debitor, capi poteſt.94.nu.72.

Præſcriptio pro euictione ſufficit.825.nu.17.

Non valenti agere intra ſex menſes, non currit præſcriptio.469.nu 20.

Præſcriptio iure ciuili inuenta, licet materia ſit de iure gentium.407.glo.4.

Præſcriptio multis ex cauſis eſt inuenta.427.art.1.gloſſ.1.num.2.

Præſcriptio decennalis non procedit in delictis, vel actione iniuriarum, ſed ſolùm in contractibus.443.numero 20.

Præſcriptio non inchoatur contra minorem, ſed iam cœpta bene perficitur: tamen minor tunc reſtituitur.446, numero 4.

Præſcripio de iure canonico facilè interrumpitur.466.gloſſ.22.

Præſcriptio ſi fuerit in prima inſtantia: an in cauſa appellationis opponi poſsit.469.nu.17.

Præſcriptio multorum annorum an vna ſufficiat, an plures requirantur.476.glo.11.

Præſcriptionem contra releuat princeps.400.nu.26.

Præſcripſit qui imperium itidem etiam poteſtatem condendi ſtatutum.7.nu.5.

Præſcriptum debitum an ſit exeqnendum.49.nu.26.

Præterita alimenta etiam per prouiſionem petuntur.154.num.31.

Primipili officium.583.nu.40.

Primo negligente proſequi præconia quid agendum.603.nu.6.

Princeps non transfert poſſeſsionem, nec dominium contrahendo.785.nu.3.

Principalis pars quæ dicatur.361.glo.1.

Principalis pars proſequens præconia, quo ordine debeat procedere.603.nu.1.

Principes vili induti habitu.483.nu.73.

Principes tollere non poſſunt immunitatem.530.nu 5.

Princeps non vult impoſsibile, nec iniuſticiam.247.numero 157.

Princeps rationalis.151.glo 4.

Princeps donata per importunitatem reuocat, & an importunitas præſumatur.354.glo.3.

Princeps dei inſtar releuat, & reſtituit.395.nu.2.

Princeps reſtituit etiam ſi lex inhibeat reſtitutionem.395.num.6.

Princeps contra ſententiam reſtituit.199.nu.20.

Princeps aduerſus præſcriptionem releuat 407.glo.4.

Princeps indemnitati ſubditorum debet incumbere.585, gloſſ.11.

Princeps ſolus ſupplicationem concedit.301.nu.13.cauſſaſque euocare poteſt.265.nu.16 & an ſine cauſſa euocare poſsit.266.nu.59.Item ex quibus cauſsis reſcribat.296 nu.7. Item, vacante epiſcopatu literas electoribus mittere prohibetur.39.num.8. & an ſuper poſſeſſoriis beneficiorum ſtatuere poſsit.188.nu.2.

Princeps ex ſuis cognoſcitur legibus.14.nu.20.

Princeps ſecularis eſt dei vicarius.7.nu.6.

Princeps an ſuis teneatur legibus.12.nu.54.

Principalis proceſſus qui dicatur.158.glo.6.

Principe non recognoſcente ſuperiorem ſupplicatur.303.num.28.

Principes euocant, & nemo ab eis.263 nu.10.

Princeps partes releuare debet.850 glo.9.

Princeps annullat conſuetudinem.645.nu.4.

Princeps cui rei maximè ſtudeat.650.glo.8.

Princeps ius in ſpe tollere poteſt.663.nu 39.

Princeps legitimare & feudum auferre quando poteſt.ibid nu.40.

Princeps ſtatuta ſine citatione conditorum tollit.ibid.num 41.

Princeps non viſa nuncij relatione, procedit, & præcipuè contra contumacem.690.nu.7.

Princeps & curia ſuprema appellationem pro infecta habere poſſunt.920.nu.4.

Princeps in omni appellatione releuare poteſt: & quando attentatum ante releuamentum debeat retractari.913.num.3.

Princeps an poſſit mutare ſententiam.874.nu 20.

Principum promiſsiones quales.552.glo.vlt.

Prius & ſaltſ, differunt.81.nu 1.glo.2.

Prior creditor præfertur etiam in bonis quæſitis poſt obligationem.581.nu.15.

Prioritas quomodo probari debeat.584.nu.46.

Prioritatem quis probare debeat.584.nu.44.

Priuata eſt iudicis ac regis ſcriptura.111.nu.3.

Priuata ſcriptura non probat ſine die.115.num.39.dicitur etiam à publica perſona.111.nu.7. & ſit tribus modis, vel ſibi, vel alteri, vel ſibi & alteri ſimul.113.nu.21.

Priuatæ ſcripturæ ſeptem ſupplentur modis.113.nu.20.

Priuilegia minorum plura.415.nu.3.

Priuilegia ſubditis ſeruanda.482.art.2.

Priuilegiario militi aut alteri ceſsio fieri non poteſt.616.gloſſ.9.

Priuilegium ſecundum non derogat primo.341.nu.105.cum ſequen.

Priuilegium falſum præſumitur, quod ius tertij tollit.348.nu.165.

Priuilegia miſerabilium perſonarum.180.glo.vlt.

Priuilegia actionis funerariæ.141.nu.58.

Priuilegium datum miſerabilibus perſonis non reuocatur ſine ſpeciali expreſsione.18..glo.vlt.

Priuilegium debet eſſe probatum, antequam exequatur ſententia.701.nu.9.

Priuilegium mortuo datum an proſit.826.nu.14.

Priuilegium non confirmatum non valet.905.numero 16.

Probanda quæ ſint in reintegranda.210.nu.9.

Probanda negata cedula, à quo ſit.117.nu.3.

Probare,

Probare vt actor id quod petit,poſſit, præuidere debet. 37.nu.155.
Probare quis debeat inſtrumentum eſſe autenticum. 46. nu.3.glo.8.
Probari poteſt cedula vſque ad triennium, & quandiu cauſſa pendet.127.nu.2.
Probatio enocanris prius fit,quàm aduerſarij.276.nu.14.
Probatio in ſummariis requiritur.235.nu.14.
Probatio defenſionis ſtatim fieri debet. 703. numero 4. articul.11.
Probatio obrinentis in ſequeſtro contra iuramentum poſſeſſoris.816.nu.1.
Probatio contra iuramentum quomodo poſſit fieri. ibid.nu.3.
Probatio poſt ſecundam dilationem non admittitur. 831. num.1.
Probationes nouæ excuſant ab expenſis.918.nu.36.
Procedi poteſt contra reſignantem, quouſque declaret ſuum reſignatarium.804.nu.17.
Proceſſus contra mortuum non poteſt inchoari.876.numero 4.
Proceſſus communicatio quando & quomodo fiat. 866. num.1.
Proceſſus quando iudicatus dicetur.942.nu.8.
Proceſſus exemplum ferri non debet.919.nu.5.
Proceſſus in ſcriptis vel verbalis quis dicatur.941.nu.3.
Proceſſus ineptus non adiuuatur adiunctione tertij.948. num.11.
Proceſſus poſt deſertionem non valet nec ſententia.910. num 11.
Procedere in principali quando vulneratus teneatur poſt promiſſionem.157.nu.12.
Proceſſus non valet poſt expreſſam euocationem. 270. num.104.
Proceſſus fieri non debent in modicis.37.nu.85.
Proceſſus ex quibus oriantur.300.nu.5.
Proceſſu in curia pendente an tranſigi poſſit.943.artic.4. glo.vna nu.1.
Proceſſu pendente reſignans declarare debet cui reſignauerit.804 nu.10.
Proclama factum,vt nullus emat à prodigo an pro interdictione ſit.171.nu.4.
Proclamata non ſeruata non ligant.17.nu.16.
Procurator ante receptum mandatum fruſtra comparet. 687.nu.9.
Procuratoris dolus, fraus, vel colluſio non nocet domino 901.nu.10.
Procuratori, in criminalibus opus eſt exoniatore. 737. num.76.
Procuratori denunciare non ſufficit.827.nu.31.
Procuratorem non inueniens excuſatur: at in rebus arduis procurator committi debet:& quæ ſit ardua cauſa vide 737.nu.77.& 78.
Procurator Regius parti non condemnatur,nec pars illi. 878.nu.19.
Procurator negligens punitur.930.art.10.gloſſ.4.
Procurator domino poſſeſſionem acquirit.768.nu.201.
Procurator non paratus die dicta mulctatur. 929. numero 8.
Procurator quomodo mandatum ſuum oſtendere debeat.692.art.3.glo.vna.nu.2.
Procurator allegans attentatum punitur,ſi illud non probauerit.928.glo.3.
Procurator an poſſit conſtitui ad homologandum arbitrium nondum latum.749.nu.14.
Procurator an & quando appellare teneatur. 903. numero 1.
Procurator ſine actoris, ſiue rei non debet cauſam alicuius defendendam ſuſcipere, niſi ſit inſtructus. 929. num.4.
Procurator non anticipat.939.nu. 4.
Procurator non poteſt renunciare ſed dominus. 914.numero 14.
Procurator datus ad negotia poteſt nominare dominum ſuum.810.nu.11.
Procurator etiam ad lites poteſt dominum nominare, ſi ipſe non ſit inſtitutus.ibid.nu.13.& an procurator poſſit nominare alium tertium quàm dominum. 810. numero 14.
Procurator colludens cum aduerſario non nocet domino.686.nu.26.
Procurator ſuccumbens in executione, an ad mulctam teneatur.102.nu.10.
Procurator an inuentarium facere debeat.171.nu.13.
Procurator ad agendum non poteſt executionem petere,nec in ea comparere,nec appellare.218.nu.8.
Procurator an in executione citari poſſit.214.nu.21.
Procuratoris officium nobile quando ſit.254.nu.5.
Procuratoris inſtrumentum ſub ſigillo curiæ eccleſiaſticæ factum an in parlamento ſit recipiendum. 59.numero 40.
Procuratori creditoris concedi poteſt areſtatio rei. 92. num.59.
Procuratorij inſtrumentum factum à notario apoſtolico an recipiatur in curiis ſecularibus.59.nu.40.
Procuratorum vſus quare inuentus.692.nu.1.
Procuratorium procuratoris quomodo legitimum pronunciatur.ibid.nu.3.
Procuratorium generale an ſufficiat ad domicilij electionem 711.nu.18.
Procuratorium recipi non debet ſine inſtructionibus. 904.glo.3.
Procuratorium ſpeciale ad reſpondendum.834.nu.15.
Procuratorium apud acta factum non poteſt reiici. 118. num.72.
Prodigalitas triplex.173.nu.9.
Prodigalitatis ſententia an habeatur pro interdictione. 172.nu.3.
Prodigo cui non erat interdictum an curatoris datio valeat.171.nu.3.
Prodigus facta interdictione, etiam ſi appellet interim non alienat.172.nu.1.
Prodigus ante interdictionem læſus an reſtitui poſſit. 173.nu.8.
Prodigus an ipſo iure debeat eſſe ſub curatore. 173. numero 12.
Prodigus,furioſus,minor,& ſimiles non ſunt ſufficientes cautiones.199.nu.24.
Producere in initio litis pars vtraque debet. 108. numero 3.
Producere prohibitus,literas omnes producere prohibetur.39.nu.5.
Producere poſt concluſionem quando pars poſſit. 942. num.5.
Producere quando quis teneatur.865.nu.1.& 2.
Productio inſtrumentorum quando ſit facienda. 864. num.1.
Productio cuiuſque rei cautè facienda. 865. numero 1. articul.3.
Productiones ſine inuentariis fieri non debent. 870. numero 3.
Productiones ſine inuentariis fieri non debent. 424.numero 3.
Prohibitio facta aduocatis extenditur ad litigantes. 818. num.18.
Pronunciare quid.157.nu.15.
Proœmium mentem ordinationis declarat.150.glo.2.
Promiſſio an habeat executionem.78.nu.33.
Promiſſoris nomine non venit hæres.71.nu.31.
Promptement & en toute diligence, quid ſignificent. 235. numero 9.
Prorogatio per contumaciam non fit in iudicem incompetentem,&c.697.nu.8.& 9.
Prorogatio pendente dilatione fieri debet:aliàs eſt inualida.797.nu.8.
Prorogatio facta parte abſente eſt inualida.ibid.nu.6.

Prouideat

Prouideat iudex, quid ſignificet.156.nu.6.
Prouidentia duplex.156.nu 3.
Prouidere quid ſit in prophanis ibid.nu.2.
Prouideri qualiter poſsit partibus, quando non poteſt error proponi.322 glo.3.
Prouiſio hominis facit ceſſare prouiſionem legis. 136 num.8.
Prouiſio ceſſat in citationibus.138.no.25.
Prouiſio ſuper doario eſt executoria.156.nu.3.
Prouiſio in qualibet parte litis dari poteſt.152.num.14.& 161.num.11.
Prouiſio à iudicibus regiis prolata eſt executoria. 159. gloſſ.10.
Prouiſio per quam materia tota decideretur non ſit.149. num.134.
Prouiſio lata ab arbitris & iudicibus dominorum ſecularium vel à iudicibus eccleſiaſticis, non eſt executoria per ordinationem.159.nu.3.
Prouiſio ad vtriuſque commodum pertinet.156.nu.3.
Prouiſio quid ſit.157 nu.14.
Prouiſio ſit mulieri ſuper dote, etiam antequam declaratus ſit hæres 165 nu.14.
Prouiſio etiam fieri debet, ſi petatur dos conſtante matrimonio.166 nu.15.
Quamobrem prouiſio introducta ſit.138.nu.21.
Quamobrem prouiſio fieri debeat.137.nu.18.
Quando prouiſio petatur.158.nu.25.
Quanta adiudicari debeat prouiſio.138.nu.29.
Quanta prouiſio aſsignari debeat.157.nu.9.
Quatuor requiſita ad prouiſionem.151.nu.6.
Prouiſio ſit in petitorio & poſſeſſorio.152. num. 10. & in prima inſtantia & ſecunda.151.nu.5.
Prouiſio quo iure inuenta ſit.138.nu.21.
Prouiſio an debeat in ſumma debita computari. 166. numero 22.
Prouiſio data ad triginta libras an poſsit exequi in viginti.162.nu.7.
Prouiſio fieri debet, etiam pro alimentis præteritis. 161. num.5.
Prouiſio dotis vel rei dotalis non ſit contra tertium. 162. num.25.
Prouiſio verbum latiſsimum.137.nu.9.
Prouiſio quamobrem introducta ſit.155.nu.35.
Prouiſionalis ſententia etiam ſi excedat quadraginta libras Pariſienſes quando ſit executoria.251.nu.5.
Prouiſionalis ſententia ſuper dote an quo ad expenſas ſit executoria.167.nu.27.
Prouiſiones duæ in materia poſſeſſoria dantur. 240. numero 25.
Prouiſio inſolidum adiudicatur, & quilibet etiam inſolidum tenetur.157.nu.10.
Prouiſio vnde dicatur.137.nu.20.
Publica vtilitas prouiſionem inducit.149.nu.134.
In diuinis ſit prouiſio.140.nu.36.
Prodeſt aliquid prouiſio.139.nu 35.
Poſt definitiuam etiam ſententiam ſuper dote ſit prouiſio.167.nu.24.
Prouiſio duplex in caſu nouitatis.778.nu.22.
Publicatione denegata appellatur.866.nu.6.
Publicatis atteſtationibus an producantur teſtes.948.numero 15.
Purpuram deferre ſolius eſt principis.483.nu.4.
Purpora hodie permiſſa.ibid.nu.8.
Purpuræ appellatione quid contineatur. ibidem. numero 5.

Q

Quadriennium reſtitutionis an ſit continuum. 412. num.2.
Quadrigario promiſsio facta, vt exceſsiua per ſenatum mudificatur.425.nu.31.
Quadrupli pœna in theſaurarios ſeruatur.26.nu.77.
Quadrupli, vel aliæ iuris pœnæ non ſeruantur in Gallia. 454.nu.18.
Qualitas appellationis in intimatione exprimenda. 933. num.12.
Qualitas omiſſa inſolidum in correis non vitiat ſententiam.891.nu.20.
Qualitas cauſæ in diſtributionibus conſideranda. 819. num.18.
Qualitas in recredentia probari debet. 205.numero 7.& ſequent.
Qualitas facti mutata reformari per literas ciuiles poteſt. 290.nu.13.
Queſtion & demande, quid.465.glo.19.
Quæſtores mercari prohibentur.449.glo.7.
Quæſtiones per quæ iura decidi debeant.34.nu.136.
Quæſtiones in ſtatutis deciſę iuuant quæſtiones conſuetudinum.33 num 131.
Quæſtio materiarum omnium triplex.633.nu.5.
Quæſitores & recuperatores qui dicantur 829.nu 3.& 4.
Querela nouitatis quid poſsit: & in quibus caſibus officialis intentat nouitatem.779.nu.3.& 5.
Querela de nouis diſſaiſinis.791.nu.2.
Querela ſtatutum ſublatum.806.nu.1.
Querela nouitatis requirit nos fuiſſe poſſeſſores, & quam poſſeſsionem requirat.777.no.11.& 12.
Querimonia nouitatis ſuper rebus mobilibus quando detur.781.nu.26.
Querimonia contra querimoniam non habet locum. 781.no.23.
Quinquennales literas impetrans non præſtat cautionem 23.nu.42.
Quinquennalis poſſeſsio in officiis Regiis prodeſt. 799. num.15.
Quinquennales impetrans literas non poteſt ſuos conuenire debitores.368.nu.9.
Quittantiam generalem creditor facere non tenetur. 473. num.2.

R

RApiens cadauer qua pœna puniatur.143.nu.67.
Rapiens bona aliena qua pœna puniri debeat. 26. numero 76.
Raptam alienationem quando minor habere poſsit, & quot requirantur. 25.no.73.
Raptor non gaudet eccleſiæ immunitate.540 nu.26.
Ratificatio donationis factæ tutori poſt legitimam ætatem.554.nu.9.
Ratio conſtitutionis vt debita intra ſex menſes petantur in mercatoribus minutariis.464.glo.17.
Ratio cur beneficia & officia ante vacationem peti non debeant.543.glo.1.
Ratio quare vulgaribus verbis conſcribenda ſunt acta, & ſententiæ.574.nu.1.
Rationes literarum rogatoriarum.378.nu.1.& 2.
Rationes prohibitionis veſtium aurearum. 484.num.20. & ſequen.
Rationes immunitatis eccleſiæ contra Petr. Ferra. 484. num.20.
Rationes quare prohibentur donationes factę tutoribus, & aliis.558.nu.1.
Rationes donationis inſinuandæ.559.nu.2.
Ratio multiplex cur poſſeſſorium impediat petitorium. 213.num.2. Item cur exceptio non numeratæ pecuniæ detur.129.nu.18.
Rationes quare habitatio contrahentium debeat inſcribi in inſtrumento. 74.num. 3. Item cur actionis puræ perſonalis materia ſit executoria.245.nu.5.
Rationum liber an probet.113.nu.19.
Ratio habenda in expenſis contumaciæ taxandis. 888. num.54.
Ratio conſuetudinis, quòd mortuus ſaiſiat viuum. 784. num.7.art.9.

Ratio

Ratio quare in vno articulo debeat fieri expẽſarum condemnatio,& non in fine reſeruari.882 nu.3.
Ratione temeritatis multi ad expenſas condemnantur. 884.num 18.
Ratione literarum Regiarum quomodo appellandum. 905.nu.19.
Rationes priua reddendæ à ſequeſtru antequam fiat præceptum reſtituendi.817.nu.4.
Rationes adiunctionis probibitæ aduocatis Regiis,cum inſtantia triennio non peritura.727.nu.3.& 4.
Realia conſtitutio quando fieri debeat, & realiter fieri quando dicatur.239.nu.6.
Realia & miſta materia ſicut perſonalis non eſt executoria 244.nu.2.3.& 4.
Reaulment garnir,vel realiter,quid ſignificet.54.nu.1.
Recepta caupo tenetur reſtituere, & quando recepiſſe cenſeatur.498.nu.8.
Receptatores quomodo puniantur.458.nu.11.
Receptor Regius, vel alius debitum Regium cedere non poteſt.472.glo.9.
Recipiens fructus non videtur contractum approbare. 422.nu.5.
Reciproca donatio inſinuanda.560.nu.9.
Recitare debet notarius actum coram eo geſtum. 576. gloſſ.5.
Recognitio ſola an probet dominium.595.nu.5.
Recognitio ſola an noceat recognoſcenti.596.nu.8.
Recognitio an noceat vero domino.ibid.nu.10.
Recognitio partis creditoribus non nocet 119.nu.81.
Recognitio in iudicio facta garnimentum per iudicem præbet.118.
Recognitio coram quo iudice fieri debeat, & in quo loco.ibid.nu.67.
Recognitio facta per procuratorem nocet domino. 117. num.59.
Recognitio quomodo fiat.118.nu.75.
Recognitio fit ſaluis exceptionibus.124.nu.23.
Recognitio per contumaciam patit garnimentum. 120. num. 18.
Recognitio ſcripturæ in recredentia non fit 192.nu.8.
Recognitiones ſcripturæ priuatæ à conſuetudine inuentæ.115.nu.45
Recognoſcere ſcripturam quid ſit.113 nu.24.
Recognoſcere quando quis teneatur.120.nu.35.
Recognoſcere quilibet ſuam ſcripturam tenetur.122.numero 1
Recognoſcere nolens quomodo cogatur.110.nu.97.
Recognoſcens ſcripturam licet debitum neget,garnire tenetur 16 nu.50.
Recognoſcens ſcripturam,& debitum confiteri videtur. 113.nu. 7.
Recredentia & plenum poſſeſſorium vno iudicio ſunt terminanda.803.nu.1.
Recredentia ex apparentibus adiudicatur.796.nu.7.
Recredentiarius ſuccumbens in pleno poſſeſſorio tenebitur reſtituere omnes fructus perceptos.795 nu.18.
Recredentia quando datur,& quando non.771.nu.25.
Recredentia eſt executoria.796.nu.10.
Recredentia & ſtatus quomodo differunt.794. numero 15.& 16.
Recredentia parti aduerſæ reſignantis adiudicabitur ex contumacia,ſi reſignatarius nolit comparere.804.numero 15.
Recredentia in ſede principali lata ſit oportet.195.glo.12.
Recredentia vnde dicatur.189.nu.2.
Recredentia ex nouo iure dari poteſt.193.nu.6.
Recredentia non eſt exequenda.191.nu.5.
Recredentia neutri partium adiudicatur ob defectum reſtabilimenti.194.nu.7.
Recredentia non datur domino pro rebus ſubiecti. 190. num.9.
Recredentia contra tertium inauditum non eſt exequenda.194.glo.10.
Recredentia & primum decretum an differant.189.glo.1. num.1.
Recredentia quæ eſt nulla, exequi non debet. 195. numero 5.
Recredentia quando concedi debet.190.gloſ.5.num.2.& ſeq.& quando non exequatur.191.nu.5.
Recredentia non adiudicatur ex præſcriptione. 192. numero 7.
Recredentiarius quando non ſatiſdat,praxis 200.numero 32,& idem in vſufructuario.num.ſeq. & de tutore. num.ſeq.
Recredentiarius non tenetur concludere ante reſtabilimentum.239 nu.9.nec procedere.nu.ſeq.
Recuperans rem non repetit æſtimationem. 259. numero 23.
Recurſus literæ prohibitæ.287.nu.8.
Recurſus ad arbitrium boni viri, intra quod tempus habeatur 745.nu.2.3.& 4.
Recurſu arbitrorum non deductum deduci poteſt. 359. numero 8.
Recuſatæ literæ impetranti quando reddi debeant. 353. glo.6.
Recuſante requiſitu vel differente apparitor exequitur. 392 nu.1.
Recuſari cum cauſa literæ Regiæ poſſunt.351.glo.4.
Recuſans calumnioſè iudicem, quomodo puniatur. 103. num 3.
Recuſatio iudicis impedit iudicem etiam ad recredentiam procedere.107.nu.1.
Recuſatorium iudicum ordinationis elucidatio.207.numero 3.
Recuſatio iudicis à nominato fieri poteſt.825.nu.13.
Recuſatio eſt præiudicialis ad totum negotium. 719. art. 2.glo.vna.nu.1.
Recuſatio an reſcripto tolli poſsit cum appellatione.717. num.17.
Recuſatio quando ſit opponenda, & præcipue ex noua cauſa vſque ad concluſionem.717.glo.2.nu.1.& ſeq.
Recuſatio ex reſcripto datur, non ſola voce:& quæ ſit legitima cauſa recuſationis.720 nu.6.7.& 11.
Recuſatio ſine cauſa non valet.723 art.8.glo.vna.
Recuſationis cauſa non relinquitur arbitrio recuſati. 717.glo.3.nu.1.& ſeq.
Recuſationis cognitio,an & quando ſpectat ad iudicem recuſatum quem friuolæ cauſæ non impediunt. 720. art.5 glo.vna.
Recuſationis cauſæ quomodo probari debeant. 723. nu. 2.& 4.& quæ cauſæ friuolæ dicantur.nu.8.
Recuſationis cauſę tres,& quę ex illis maxime reiici poſſunt ibid.nu.9. 5 & 726.nu.40.
Recuſationem qui iniurioſam opponit punitur:& requiſita ad recuſationem.718.glo.4.
Recuſatione pendente nihil innouetur.927.nu.34.
Recuſatione pendente ſuper principali procedi poteſt. 721.nu.1.
Recuſans ſumere cauſam tenetur coram iudice conuento litigare.814.nu 10.
Redimi poſſunt omnes reditus pecunia conſtituti. 592. num 23.
Redditum vel cenſum petens an rem demonſtrare cogatur.821.nu.7.
Reditus ſuper domibus redimi poſſunt. 578. numero 2. gloſſ.1.
Reditus ex reliquis imponi non poteſt nec ex mutuo. 579.gloſſ.5.
Reditus ex mercibus conſtitui non poteſt. 401.& ex qua cauſa conſtituatur.580.
Reditus conſtituti vendi poſſunt.585.glo.9.
Reditus quinque annorum petendus.590.glo.15.
Reditus ſunt in duplici differentia 591.glo.18.
Reditus ſententia per quam redimi poſſunt reditus decem librarum eſt executoria.252.nu.1.
Reditus clerici & fructus an capi poſsint, & qui. 67. nu.124.

nu.124. & ſeq.& vxor pro mariti debito an teneatur, ſi ipſe receperit.nu.126.
Reductio ad arbitrium boni viri,an requirat litis conteſtationem.747.nu.28.
Reductione pendente, an poſsint partes condemnari ad obſeruantiam arbitri.747.nu.30.
Reductione pendente,an tranſactio valeat.ibid.nu.33.
Regeſtrari cur donationes debeant.564.glo.4.
Regeſtum quid. gloſſ.4. & quibus verbis fiat. 576. gloſſ. vltima.
Reges qui leges condere poſsint.7.nu.4.
Regia debita ſunt priuilegiata quoad dilationes quinquennales.371.nu.31.
Regina priuilegiis vtitur eiſdem quibus Rex. 588. nu.24.
Regni etiam alterius iudices requiri poſſunt. 389. numero 57.
Regimen ciuitatis & politia prouiſionem requirunt. 546.nu.99.
Regina condemnata ad garniendum.58.nu.33.
Regis nomen an ſit in cedula apponendum.120.nu.94.
Regis epiſtola non excuſat conſiliarium.850.nu.2.
Regium debitum eſt executorium.557.nu.3.
Regius ſeruiens executionem facit 60.nu.57.
Regula quòd artifices intra ſex menſes debita petant. 465.glo.10.
Regula vt non valeat donatio tutori vel administratori facta à pupillo,vel alio.556.nu.2.
Regula religioſis vulgariter exponi debet.577.glo.vlt.
Regula,qui prior.405.gloſſ.8. quæ habet locum in tacita hypotheca.590.nu.47.
Regula de ceſsione ſcholaſticis facta.613.glo.2.
Regula negatiua propoſitionis erroris.914.nu.24.
Regula,dolo facis, non habet locum in poſſeſſorio. 784. num.59.
Reintegratio fit per oppoſitionem , ad quam non ſufficit procuratorium generale.780.nu.10.& ſeq.
Reintegrandæ remedium locum habet pro omnibus rebus.207.nu.1.& ſeq.
Reipublicæ intereſt ſententias mandari executioni. 186. num.20.
Relatio apparitoris quomodo concipi debeat.611.nu.27.
Relatio nuntij qualis eſſe debeat 675.nu.23.& ſeq.
Relatio nuntij prius ſcribenda quàm contumacia. 689. num.3.
Relatio citationis per conſuetudinem factæ obſcura, an valeat.675.nu 25 & ſeq.
Relatio nuncij ſine teſtibus an valeat.676.nu.4.& ſeq.
Relationis formula per apparitorem qualis fiat. 674. numero 9.
Relationes hodie rarò fiunt.928.nu.30.
Relatiuum qui,reſtringit.41.nu.2.
Relegatus tenetur mittere procuratorem.737.nu.73.
Quadraginta dies ad releuandum quando dentur : & quando quindecim præconiis.908.nu.26.& 27.
Releuare appellationem quando ſine literis liceat. 245. num.14.
Releuare pro ſe & conſortibus an quis poſsit. 908. numero 23.& 24.
Releuari an poſsit nō petens intra ſex menſes.468.nu.10.
Releuat princeps.395.nu.8.
Relicta miſerabilibus, ad pias cauſſas relicta cenſentur. 181.glo.vlt.
Religioſi an executionem patiantur,& quomodo.56.numero 14.
Religioſi non poſſunt cadauer in aliena parochia propria authoritate recipere.105.nu.3.
Religioſis legitima non relinquitur.18.nu.24.
Religioſus licet bonus ſit ,non tamen dicitur cautio ſufficiens.199.nu.19.
Religioſus non ſuccedit ſuis conſanguineis , nec monaſterium.18.nu.22.
Religioſus ſecularis factus an parentibus ſuccedere poſſit.ibid.13.
Religioſi ab eccleſia extrahuntur diſciplinæ cauſa. 540. nu.24.
Religioſo non fit ceſsio.620.nu.5.
Religioſus egrediens religionem an recuperet bona. 402.num.2.
Religioſus an ad expenſas teneatur.879.nu.25.
Religioſi burſarij & collegiati per ſonum campanæ vocantur,& eiuſmodi homines,vt ignis periculo ſubueniant 669.nu.107.
Reliqua quæ ſint.590.gloſ.1.
Rem meam areſtare poſſum contra deferentem.93.numero 62.
Remedium legis 2.de reſcind.vend quomodo & quādo competat.435.nu.3.
Remiſsio an dicatur donatio.560.nu.7.
Remiſsionem condemnationis pœnæ , ſeu compoſitionem,aut immunitatem petens,nihil agit 339.nu.80.
Remittere iudex poteſt delinquentem cum ſuis apparitoribus,& cuius expenſis fieri debeat.388.nu.10.& ſeq.
Remitti non debet mercator regni ad iudicem extra regnum.454.nu.14.
Remuneratoria donatio non inſinuatur, & per ſuperuenientiam liberorum non reuocatur.nu.23.561.nu.23.
Remittenti hæreditatem non fit prouiſio.153.nu.26.
Remitti an inuentarium poſsit.171.nu.2.
Remitti ad ſuum iudicem an poſsit is,qui pro alio ſoluere promiſit.48.nu.51.
Renouantur cautiones.500 nu.28.
Renuntians impetrationi quinquennalium , illas poſtea non impetrat 371.nu.57.
Renuntians bonis paternis releuatur.398.nu.9.
Renuntians omni legum auxilio , non impeditur tamen implorare reſtitutionem.437.nu.21.
Renuntiare ſuo reſcripto an quis poſsit.341.nu.38.
Renuntiare reſtitutioni an quis poſsit.398.nu.5.
Renuntiare præſcriptioni quis non poteſt. 428.nu.4.
Renuntiatio ſucceſsionis non acquiſitæ non indiget inſinuatione.568.nu.30.
Renunciās appellationi an ſupplicare poſsit 306.nu. 64.
Renuncians inhabilis probari poteſt.50.nu.38.
Renuncians exceptioni non numeratæ pecuniæ adhuc ea iuuatur.130 nu.57.
Renuntiare priuilegiis non poſſunt perſonæ miſerabiles 182.nu.38.
Renunciatio exceptionis non numeratæ pecuniæ quid operetur.130.nu 58.
Renunciatio appellationis non recipitur in criminalibus.29.nu.100.
Renunciatio appellationis an debeat parti intimari. 924. nu 8.
Renunciatio appellationis coram apparitore intimata parti valet.ibid.nu.11.
Renunciatio appellationis coram notario & teſtibus nō valet.925.nu. 4.
Renunciatio non impedit reductionem ad arbitrium boni viri.743.nu.17.
Renuncians appellationi nil præſtare tenetur.ibid.n. 17.
Renuncians literas habere debet à iudice,coram quo appellationi renunciat.925.nu.8.
Renuntiare & acquieſcere an differant.941.nu.1.
Renunciare appellationi , nonobſtante anticipatione, quis poteſt.923.nu.10.
Renunciatio appellationis in criminalibus nō valet.518. nu. 55. Et an die nono facta an valeat, & poſtea. 923. num. 23.
Renunciatio quoad appellationem eſt duplex.941. nu.4. & quomodo fieri debeat.519.nu.1.
Renunciatio appellationis apud acta valet,etiam nō notificata parti.923.nu.6.
Renuntiationis ſpontaneæ exceptio non obſtat beneficia 10 agenti interdicto recuperandæ 435.nu.11.
Reſciſsio contractus intra decem annos fieri debet. 24. num.63.

Reſciſsione pendente contractus ſeruari debet 149. numero 131.
Reſcribere ent in iure dicatur 332.nu 20.
Reſcribere debet principi iudex qui literas recuſat, & quid agendum. 53 glo.6.
Reſcripta iuſtitiæ eiuſdem datæ nulla ſunt 340.nu.101.
Reſcripta impetrata contra ſententiam vel areſtum, an & quando valeant.295.nu.4.
Reſcriptum areſti executionem differens non valet.304. num.41.
Reſcriptum contra conſuetudinem non valet.14.nu.135.
Reſcriptum an poſsit cõtra rem iudicatam impetrari.186. num.18.
Reſcripta gratiæ & iuſtitiæ quæ.242.nu 115.
Reſcripti inutilis an ſit facienda mentio.340.nu.95.
Reſcriptorum vtilitates.345 nu.139.
Reſcriptum quomodo accipiatur.329.nu 2.
Reſcriptum quid ſit.329.nu 3.
Reſcriptum quare dicatur.339 nu.9.
Reſcriptum, id eſt rurſus ſcriptum.ibid.nu.10.
Reſcriptum non faciens mentionem de priuilegio valet. 341.nu.107.
Reſcriptum declarat, confirmat, & remittit.346 nu.140.
Reſcriptum ſumit vires ab intentione concedentis.ibid. num.143.
Reſcriptum loquens in actore extenditur ad reum, vel econtrario.ibid.nu 153.
Reſcriptum contra ſtylum eſt ſuſpectum.348.nu.164.
Reſcriptum contra legem cum conſilio procerum editam non valet.613 glo.3.
Reſcriptum poſt deſertionis appellationem non valet. 911.nu 1.
Reſcriptum poſt peremptionem inſtantiæ an valeat.ibi. num.5.
Quotuplex ſit reſcriptum.242.nu 114.
Contra quem reſcriptum impetretur 334.nu.41.
Contra ius etiam vocatur reſcriptum.311.nu 13.
Reſeruare nil ſibi debet cedens dere ceſſa 624.gloſ.10.
Reſeruatio iuris in acceptilatione fieri poteſt.473.numero 2.
Reſiduum ſe recepiſſe poteſt quis exprimere.ibid.numero 3.
Reſignatio quando habeatur pro infecta 920.nu.7.
Reſignanti quid agendum vt liberetur ab expenſis litis. 8: 4.nu.14.
Reſignatarius poſt recredentiam ad quas expenſas teneatur.80 ..nu.1.
Reſiſtens ſeruientibus occiditur impunè.388.nu.15.
Reſiſti iudici exequenti poteſt.144 num.5.quod non ſeruatur in Francia.32.nu.118.
Reſiſti poteſt executori excedenti 53.nu.3 gloſ.12.
Reſpit pro dilatione ſumitur.367.nu.1.
Reſponſiones ſubſcriptæ eſſe debent.834.nu.13.
Reſponſiones per credit vel non, ſublatæ.834.nu.1.
Res ſacræ & aliæ quomodo prohibeantur alienari. 426. nu.45.
Res ſuas apud dominum remanentes etiam poſt annum famuli repetunt.475.nu.5.
Res empta pecunia mea non eſt mihi obligata.582.nu.25.
Res ex contractu nullo retineri poteſt ante contractus reſciſsionem.11.nu.44.
Res iudicata producit actionem & exceptionẽ.185.nu.10.
Res iudicata quando retractari poſsit.296.nu.10.
Res iudicata quid ſit.184.nu.7.
Res captæ non debent relinqui apud debitorem, etiam ſi conſtitueret ſe emptorem bonorum.54.nu.4.glo.14.
Res inter alios acta, ao aliis præiudicet.645.nu.7.
Rei meæ ſi poſſeſsionem per decem annos relinquam, eam amitto.8:8 nu.11.
Rei contentioſę ſequeſtratio fiet ad partium petitionem. 794.nu.14.
Rai per ſe determinatæ non fit oſtenſio.8.1.nu 10.
Reus quando moritur lite pendente, inſtantia proceſſus tranſit in hæredem 877.nu 20.
Reus in interdicto vti poſsidetis dicitur is qui conuenitur.821.nu.12.
Reus ſi in primo termino comparuit, & confeſſus ſit debitum, tunc ad expenſas non debet condemnari. 879. num 27.
Reus poteſt cogere actorem ad proſequendũ 670.n.124.
Reus ſumens onus probandi, abſoluitur, etiamſi non probauerit.801.nu.19.
Reus contumax quandocunque rediens, recuperat ſua bona ſaiſita.704.nu.5.glo.2.
Reo commeatus ſub cõditione, à iudice dari poteſt.690. nu.11.
Reo comparente & actore abſente, circunducitur edictum 68:.nu.3.
Reorum debendi vnus inſolidum exequi poteſt 58.n. 33.
Reparabile grauamen quando dicatur.24 .nu.2.
Repertus in iuriſdictione iudicis ſecularis tenetur recognoſcere.125.nu.30.
Repeti an poſsit in prouiſione datum.153.nu.22.
Requiri debent magiſtri artificiorum, & quomodo. 522. num. .
Requiſita in reſcripti impetratione.334.nu.43.
Requiſita in literis ſtatus 382.nu.2.
Requiſita in literis requiſitoriis.388 nu 7.
Requiſita antequam minori reſtitutio competat.404.n 2.
Requiſita in prouiſione vulnerato adiudicanda duodecim 146.nu.4.
Requiſita ad obtinendum literas ciuiles.258 nu.8.
Requiſita ad hoc vt ſententia per falſas probationes lata reſcindatur 259.nu.4.
Requiſita, vt res extranei areſtari poſsint 91.nu.43.
Requiſita antequam ex ſolo defectu quis lucretur cauſſam.95.nu.2.gloſ.5.
Requiſita in art.8.ad hoc ſcilicet, vt declaretur inſtrumentum obligatorium executorium.97 nu.4.
Requiſita in actu exequendi.21.nu.2.gloſ.2.
Requiſita ſeptem ad hoc vt inſtrumentum habeat executionem.45.gloſ.4.
Requiſita antequam inſtrumentum authenticum executorium ſit.68.nu.2.gloſ.1.
Requiſita antequam quis hæres eſſe poſsit ſub beneficio inuentarij 71.nu.33.
Requiſita vt prouiſio exequatur.158.nu.1.
Requiſita in perſonalibus vt ſint executoria. 250. gloſ. 1. num.1.
Requiſita tria in reintegranda.208 nu.9.
Requiſita vt ſententia iurameuti exequatur.241 nu.1.
Requiſita duodecim, vt recredentia exequi poſsit.191. gl. 6.nu.1.
Requiſita ſex vt ſententia per contumaciam lata exequatur.203.nu.2.
Requiſita ad impetrandam ſupplicationem.314.nu.26.
Requiſita in actione funeraria.140.nu.41.
Requiſita in reſtitutione ſimulationis.408.nu.12.
Requiſita ſex ad firmandum contractum.419.glo.5.nu.2.
Requiſita ad ordinationem.444.nu.5.
Requiſita antequàm donatio inſinuata valeat.565.nu.2.
Requiſita ad præconia ritè peragenda.604.nu.10.
Requiſita antequàm præconia fieri poſsint.609.nu.10.
Requiſita in titulo de aliena.iudi.612.nu.8.
Requiſita ad ceſsionis prohibitionem.61 .glo.8.
Requiſita ad ceſsionem validam.621.nu 1.
Requiſita vt appellationi renuncietur 925.glo.3.nu.2.
Requiſita vt liceat agere de euictione.8.0.nu.15.
Requiſita, antequam adiunctio procuratoris Regij fiat. 727.nu.5.& 7.
Requiſita, antequam ſcholaſticus adiungatur cauſæ, qui ſe adiungens, debet probare ſua intereſſe.729.nu.1.
Requiſita in materia arbitrorum.744.nu.1.gloſ.6.
Requiſita vt teſtes recipiantur ad perpetuam rei memoriam 79; nu.1.
Requiſita in citatione peragenda 676.nu.12.& ſeq

Requiſita

Requiſita in literis de pacificis poſſeſſoribus.798. nu. 11.
Requiſitio quid.66o.nu.12.
Requiſitio an fiat in ciuitate confœderata.391.nu.8.
Requiſitoriarum literarum requiſita.388.nu.7.
Requiſitoriæ literæ quando non ſunt neceſſariæ.391. numero 3.
Requiſitus iudex quando prehendere debeat reum. 388. num.12.
Requiſitus an ſine literis exequi poſsit.190.nu.33.
Requiſitus magiſtratus nolens exequi an puniatur.391.numero 9.
Requiſitus à quo compelli poſsit.391.nu.13.& facit litem ſuam.392.nu.16.
Requiſitus nolens permittere reum capi in ſua iuriſdictione eſt priuandus.392.nu.4.niſi iuſtam haberet cauſam recuſandi.nu ſeq.
Reſtabilimentum quid,& eius materia.239.nu.5.
Reſtituere quando in poſſeſſorio quis teneatur:& quando non opponere debeat.775.nu.22.& 23.
Reſtituere quis poſsit.391.nu.11.
Reſtitui aduerſus tres ſententias conformes quis non debet.399.nu.22.
Reſtitui debet reus ad eccleſiam vbi captus eſt.543.nu.1.
Reſtitui hæreditas à pupillo tutori an poſsit.555.gloſ.3.
Reſtituitur quis vt agat.198.nu.7.
Reſtituitur quis aduerſus iuramentum & renunciationem 400.nu.25.
Reſtituitur quis contra areſtum.286.nu.5.
Reſtituere mulctam quomodo pars cogatur.149. nu. 14.
Reſtitui omnia debent antequam petitorium intentetur. 214.nu.10.
Reſtitui quando poſsit quis ob inſtrumenta de nouo reperta.190.nu.25.& ſeq.
Reſtituitur nullus in hoc regno ſine literis.195 gl.4. numero 3.
Reſtitutio altero de tribus modis petitur.290.nu.27.
Reſtitutio non fit contra contumaciam,niſi vocata parte 635.nu 27.
Reſtitutio omnium eſt facienda in ſequeſtrum.816. art. 5. gloſ.1.
Reſtitutio per viam attentatorum fit.794.nu.3.
Reſtitutio de fructibus perceptis quomodo fieri debeat per communem æſtimationem, & præcipue in Francia.894 nu.34.
Reſtitutio in nouitate non conceditur.774.nu.7.
Reſtitutio aliquando militibus conceditur,& non literæ ſtatus.379.
Reſtitutio coram quo iudice petenda.196.nu.16.& ſeq.
Reſtitutio contra quem detur.397.nu.28.& ſeq.
Reſtitutio ex quibus cauſis concedatur.398.nu.1.
Reſtitutio & appellatio in quibus differant.401.nu.41.
Quatuor caſus reſtitutionis petendæ & decidendæ. 412. num 6.
Contra poſſeſſorem an reſtitutio detur.397.nu.31.
Quibus reſtitutio concedatur.396.nu.21.
Quibus ex cauſis reſtitutio concedatur.398.nu.1.
Reſtitutio mutui quando fieri,& an debeat, quãdo non eſt in inſtrumento promiſſa.57.nu.24.
Reſtitutio fieri debet poſt manus regiæ iniſsionem. 239. num.11.
Reſtitutio domus conſtructæ an fieri debeat.399. nu. 4.
Reſtitutio per Trebellianum fieri non ſolet.26.nu.78.
Reſtitutionem in integrum miſerabiles perſonæ etiam maiores petunt.181.glo.vlt.
Reſtitutiones omnes à principe impetrantur.23.nu.48.
Reſtitutio quando pro minimo detur.402.nu.11.
Reſtitutio an minori detur, ſi ei planè prouideatur. 403. num.11.
Reſtitutio principaliter & incidenter petitur.404 n.26.
Reſtitutio etiam contra patrem datur.419.nu.1.
Reſtitutione pendente minor cogitur ſtare contractui. 421.num.6.
Reſtitutiones tam à rege quàm à cancellaria dantur.410. gloſ.12.
Reſtitutio ſemel an iterum reſtitui poſsit.422.nu.8.
Retentio pro reparationibus non liquidis fuit prohibita. 47.nu.9.
Retinere non poteſt iudea captum.189.nu.18.
Retineri res poteſt,licet contractus ſit nullus.417.nu.59.
Retractari quando areſtum poſsit.298 nu.11.
Retractus ſeruatur in regno.23.nu.61.
Retrahens offerre,& conſignare debet liquidum, & de reliquo ſatiſdare.47.nu.11.
Reuelare ſecreta valde acerbum eſt & periculoſum. art. 362.glo.5.
Reuenditores & minutarij non iuuantur moratoria, poſt quam à groſſariis receperunt 372.nu.45.
Reuerenter literæ regiæ recipiantur.351.glo.2.
Reuerſo ab hoſtibus facienda eſt prouiſio.152.nu.16.
Reuiſio areſtorum prohibita.287.nu.7.
Reuiſio in curiis ſupremis non habet locum nec in inferioribus 313.nu.19.
Reuocari an poſsit donatio ante inſinuationem, ſi illius pœniteat.567.nu.4.
Reuocatio factorum intelligitur, ſi iniuſtè factæ fuerint. 347.nu 158.
Reuocatio procuratoris in cauſa, ſi peruenerit ad notitiam iudicis vel partis an valeat 876.nu.5.
Reus qui non ſupplicauit volens proſequi erroris propoſitionem an recipi debeat.310.art.1.
Reus debendi conueniri poteſt, etiamſi alter prius fuerit conuentus.590.glo 16.
Rex pauperi litiganti prouidet.140.nu.118.
Rea an appellationem tollere poſsit 187 nu.34.
Rex & cancellaria literas concedunt.232. nu. 12. ſolúſque rex concedit literas ſtatus 377.gloſ.6.Et ſolus rex in regno reſtitutionis literas concedit.396.nu.13.
Rex quare dicitur gratia Dei.547.glo.1.
Rex non acquirit poſſeſsionem iure maioria imperij poſſidendo.780.nu 9.
Reges,pontifices,iudices,& alij cauere debent, ne ſubuertantur muneribus 944.nu.1.& 2.
Regij iudices an cognoſcant de poſſeſſorio beneficiorum.800.nu.1.glo.2.
Rigoribus ſigillorum quando debitor obligari cogatur, 64.nu.90.
Riaa,collegium,coadunatio,quid importet.855.n 5.& 7.
Riaæ fugiendæ gratia fit ſequeſtratio à iudice.809.nu.7.
Romani & Cameracenſes de bonis in regno quęſitis teſtantur.385.nu.13.
Rubrica ſine cenſu vel reliquis declaratur.590.glo.15.
Rubri.C.quando prouocare non eſt neceſſe, non ſeruatur.28.nu 96.

S

SAcerdotes & alij clerici teſtimonium ferre coguntur. 19.nu.27.
Sacrilegus non gaudet immunitate.540.nu.25.
Sagaria negotiatio.462.glo.10.
Saiſimentum denuntiandum domino abſenti.599.nu. 3.
Saiſitas res executor tradit cuſtodiendas.ibid.nu.2.
Saiſitas res apparitor debet ponere in manibus iuſtitiæ. 601.nu.2.
Saiſire duo ſignificat,785.nu. 4.& ponitur paſsiuè ſeu tranſlatiuè.ibid.nu.5.
Saiſina non admittitur contra regem.776.nu.26.& poteſt acquiri etiam poſt areſtum.780.nu.6.
Saiſina ſine apprehenſione eſt contra ius ſcriptum.785. nu.1.& 2.
Saiſina ſimplex ratione lecturæ in Theologia competit, 793.nu.10.
Saiſina tantū operatur ſicut aditio hæreditatis.787.n.34.
Saiſina rei prophanæ differt à re eccleſiaſtica. 774. nu.1. gloſ.1.
Saiſina ſimplex cur non protendatur ad 30.annos.775.n. 11.& 12.& extenditur ad quęcunque occupata per tertium.786.nu.13.

Saiſina ſine aliqoo actu poſſeſſorio an proſit.786. nu. 15. eſtque ſaiſina rerum corporalium & incorporalium. 788.nu.40.

Saiſita res non poteſt condoci ab ipſamet parte.812. numero 3.

Saiſitus hæres an cogatut ſoluere creditoribus. 789. numero 54.

Salaria conſueta ſi diuerſa ſunt qoæ ſoluenda ſint. 658. nu.2.

Salariom cuiuſlibet præſentationis.940.nu.2.

Salaria procuratores intta quod tempus petere debeant. 471.num.3.

Salarij probatio an per alios fieri debeat.474.gloſ.7.

Salario ſemel ſoluto, poſteà alus annis ſolitum debetur. 351.glo.3.

Salarinm ab addiſcenta dominus petere poteſt poſt aonum.475.nu.4.

Salariom trium annorum petitur.476.glo.12.

Salarinm an curatus habere debeat.530.

Salarium reſtituendum,ſi indebitum probetur.178.gloſſa 18.

Salarium quando debeatur.176.no.2.

Saluaguardia tuetur poſſeſſorem iniuſtum:& quomodo differat à nouitate.775.nu.28. & ſeq. & conſeruat ius legitimum.776.nu.58.

Saluo iure admittimus,quid operetur,& ſaluo iure ſuperflui effectus.691.nu.26.& 27.

Sanitatis ſtudium,non ſatiari cibis.485.nu.58.

Sartores fures.462.glo.10.

Satiſdatio facit ſequeſtrum ceſſare.817.nu.7.& doo continere debet.ibid.nu. 8. Impedit ſequeſtrum in Francia 817.nu.9.

Satiſdatio an requiratur in prouiſione,& an ſufficiat iuratoria caotio.157.nu.11.

Satisfeciſſe partes debent, antequam petitorium mouere poſsint.215.nu.17.

Scabinorum & conſulum bona ſunt ciuitati tacitè obligata.588.nu.29.

Scandali tollendi gratia toleratur præceptum.85.nu.9.

Sciens ſe decepiſſe an præſcribat.440.nu.1.

Scientia iudicis non dicitur ante literarum præſentationem.154.no.24.& ſeq.

Scriba non debet committi ad audiendum teſtes.839.numero 7.

Scribens calumniosè punitur.837.nu.1.art.6.

Scribere inſinuationem iudex non poteſt.568.nu.13.

Scriptura an ſit neceſſaria in debiti concluſione.465.nomero 4.

Scriptura teſtibus munita non tamen recognita,quando probet.114.nu.30.

Scriptura in actis regiſtrata facit fidem, licet originalis non reperiatur.118.nu.70.

Scriptura recognita plenè probat.114.no.30.

Scriptura duplex, publica & priuata & vtriuſqoe declaratio.111.nu.1.

Scriptura priuata anterior publico inſtrumento illi præfertur,quod eſt ſi ſecundus creditor eam confiteatur, ſed non tenetur.128.nu.5.& 6.

Scripturæ non recognitæ non probant, tamen effectum ſuum habent.114.nu.35.

Scripturæ ad infirmandum, niſi ſint clauſæ, reiiciuntur. 840.nu.6.

Scoti iouenes medicos in Angliam mittere ſolent, & quare.792.nu.13.

Secretarij dona Regia per importunitatem obtenta ſignare non debent.551.glo.19.

Secularis magiſtratus an cogat eccleſiaſticum.392.nu. 8.

Secunda dilatio quinquennalis an valeat.371.nu.30.

Secundæ literæ quando valeant.359.nu.87.

Secundæ literæ ſtatus debent facere mentionem de primis.382.nu.4.

Secundæ literæ auferentes iuriſditionem à primo iudice,non valent 340.no.99.

Sectores qui.550.glo.18.

Secundum rei veritatem cognoſcas,quid ſignificet. 134. nu.4.

Sedere vbi in conniuio debeat dominus & conuiuæ.521. glo.vnica.

Seneſchalli an reſcripta concedere poſsint.353.nu.30.

Seditio prouiſionem exigit.146.nu.101.

Seneſchalli vel baillini non concedunt literas annales vel quinquennales.368.nu.7.

Seneſchallis & bailliuis mercatura prohibetur.450.gl 13.

Senatus cogit ad recognoſcédum,& iudex appellationis. 125.no.34.

Senatus ad principem nó eſt appellatio,ſed ſupplicatio. 303.nu.31.

Seneſchallus quando euocet.166.no.53.

Sententia ſuper excuſatione tutelæ non eſt exequenda. 170.nu.17.

Sententia vt conficiatur inuentarium,eſt executoria. 172. nu.4.

Sententia in ſupplicatione & appellatione.310.nu.95.

Sententia lata contra ordinationem vel conſuetudinem non valet.34.nu.133.

Sententia poſſeſſoria executioni nou obſtante appellatione mittitur.29.no.11.

Sententia exequi poteſt contra hæredem & inſtrumentum obligatorium.68.nu.6.

Sententia arbitratoris qoo iure reducatur.747.nu.25.

Sententia arbitrorum lata, recurritur ad iudicem ſuperiorem.750.nu.1.

Sententia quomodo ferenda in poſſeſſorio.792.nu.17.

Sententia contra reſignantem eſt valida.704.nu.8.

Sententia noo irrogat infamiam poſſeſſorij.784. numero 31.

Sententia poſſeſſorij lata in defunctum non eſt executoria contra illius hæredem.803.nu.1.

Sententia poſſeſſorij eſt executoria contra reſignatarium. ibid.nu.4.

Sententia contra reſignantem eſt executoria contra reſignatarium.804.nu.18.

Sententia condemnatoria in malè impetrantem caſum nouitatis.ibid.nu.19.

Sententia contra nominatum lata an ſit executoria contra alterum.825.nu.3.

Sententia abſolutoria ab obſeruatione iudicij propriè non eſt definitiua 801.nu.17.

Sententia contra conſuetudinem nihil poteſt.602.numero 102.

Sententia contra ſtylum & legem nulla.654.no.44.

Sententia in poſſeſſorio vim tituli habet 802.nu.25.

Sententia an ſub conditione ferri poſsit.690.nu.12.13.14.

Sententia,abſoluo ſi probaueris,an valeat.ibidem.numero 17.

Sententia an & quando contra hæredem exequi poſsit. 100.glo.1.

Sententia domi lata executoria non eſt.250.glo.3.

Sententia quid ſit.184.nu.2.

Sententia & condemnatio an differant.217.glo.2.

Sententia an poſt annum exequi poſsit.197.nu.5.

Sententia quando dici poſsit nulla.221.nu.5.

Sententia plurium annorum condemnatoria quando ſit executoria.251.nu.2.

Sententia non poteſt poſt appellationem exequi.186.numero 19.

Sententia quando in rem iudicatam tranſire dicatur.185. num.14.

Sententia in criminalibus quoad procuratorem regium non tranſit in rem iudicatam,ſecus quoad partem. 32. num.118.

Sententia qoam pars iniuſtam confitetur, non eſt exequenda.256.nu.6.

Sententia manutenentiæ quando mittatur executioni. 190.nu.1.

Sententia redituum eſt executoria.251.glo.6.no.1.

Senten

Sententia in eccleſia lata & domi eſt nulla.195.nu.4.
Sententia executoria ſine literis regiis poſt etiam appellationem executioni mandari poteſt.255.glo.1.
Sententia venalis nullius eſt momenti.199.nu.4.
Sententia furnimenti ſeu reſtabilimenti eſt executoria. 239.nu 5.
Sententis furnimenti leuiter dari non dabet.240.nu.13.
Sententia eſt executoria in illis caſibus in quibus ad curiam appellatur.250.gloſ.3 nu.1.
Sententia duplex.184.nu.3.
Sententia Regis iniuſta an exequenda.355.glo.vlt.
Sententia iudicis ſuper literis Regiis.357.glo 14.
Sententia & literæ reſciſionis ante omnia probari debēt. 380.nu.11.& 12.
Sententia duplex in reſciſione contractus dolo initi.434. num 17.
Sententia læſus non reſtituitur.448.nu.31.
Sententia de peritorum conſilio lata non retractatur, niſi per appellationem.522.nu.15.
Sententia nō valet nec electio ad clamorem populi.544. nu 5.
Sententia quibus verbis proferri poſsit.575.nu.5.
Sententiam vnius alter exequi debet.380.nu 25.
Sententiæ appellatione quid veniat.577 glo.7.
Sententia quādo non oſtenditur iudici ad quem duplex remedium.271.nu.112.
Sententia dati tutoris executoria eſt 169 nu.14.
Sententia prouiſionalis definitiuam ſuperat 137.nu.16.
Sententia quæ nulla eſt non eſt exequenda. 168. nume. 5. & 6.
Sententia alimentorum etiam ſimpliciter lata eſt exequenda.154.num.24.& praxis 178.gl.10.
Sententia ſalarij pro quatuor annis, ſi non excedat quadraginta libras exequitur.176.nu.3.& an poſsit diuidi. num.ſeq.
Sententia alimentorum & medicaminum lata etiam à iudicibus non regiis exequenda eſt. 61.nu.4.
Sententia ſalarij pro tribus annis eſt executoria. 176. numero 1.
Sententia iuſtè vel iniuſtè confirmata, pœna ſoluitur.752. nu.5 & 6.& quamuis ſit executoria non eſt exequenda contra tertium.949.nu.3.
Sententia arbitri confirmata, pœna an ſit exigenda 752. num.11.
Sententia non eſt mutanda, & à quibus ſubſcribenda. 873.nu.1.2.& 8.
Sententia interlocutoria eſt reuocabilis 874. nu. 26 & non poteſt renouari ad ius audiendum.ibid.nu.17.
Sententia in mortuum lata an valeat 879.nu. 1. & ſeq & 876.nu 13.
Sententia in procuratorem an in dominum ferri debeat. ibid.nu 11.
Sententia non definiens totum negotium an valeat. 890. num.4.
Sententia imperfecta conſenſu partium valet.ibidem.nu mero 11.
Sententia quando confirmatur pro parte, & pro parte non 891.nu.14.
Sententia deſertionis quæ ſit,& deſertio quomodo probari debeat 502.nu.47.& ſeq.
Sententia an differri poſsit per literas, & quomodo impetrans eas ſine cauſa,punitur.872.nu.7.& ſeq.
Sententia lata contra nominantem exequi poterit contra nominatum.826.nu.14.
Sententiam oſtendere pro ſe latam non ſufficeret in petitorio, ſed in poſſeſſorio ſecus ad colorandum titulum 802.nu.26.
Sententiam pro titulo delegare ſufficit.ibid.nu.29.
Sententiæ differentia inter curias ſupremas & inferiores.419.nu.58.
Sententiæ à procuratoribus cum conſilio factę,non poſſunt à partibus reuocari.94.nu.5.
Sententiæ prouiſoriæ pendēte appellatione exequi poſſunt.927.nu.16.
Sententiis etiam tribus latis, poteſt tertius ſe opponere. 949.nu.1.
Sententia excedens ſummam præſtitutam,an ſit executoria quoad quadraginta.151.nu.5.
Sententia ſequeſtri exequenda eſt 232.nu.5.
Sententia quæ nulla eſt,an ſit exequenda.221.nu.2.
Sententia non dicitur res iudicata,etiamſi executio fiari poſsit.186.nu.16.
Sententia euidenter iniqua exequi non poteſt.211.numero 6.
Sententię nullæ an ſit in reſcripto facienda mentio. 196. nu 8.
Sententiæ iudicata,& appunctamenta differunt.221. numero 11.
Sententiæ executoriæ an ſint exequendæ.215.gloſ.1.nu. 1.
Sententiæ ſunt etiam executoriæ contra clericos.14. numero 70.
Sententiæ tenor an ſit iudici ad quem edendus.271. numero 112.
Sententiæ arreſta & iudicata differunt.109.nu.6.
Separatim in literis narranda ſunt plura.136 nu.61.
Sepelire mortuos peſte an quis cogi poſsit.86.nu.23.
Sepeliri vbi quis debeat.131.artic.vlt.
Sepultura in loco profano fieri non debet.31. nu. 112.
Sepulturam impediens punitur.53 .nu.2.
Sepulturæ literæ quid continere debeant.528.glo.2.
Septem,conuiuium,nouem conuitium.520.
Sequeſtratio quando facienda 31.glo.4 num.1. & quare fiat.ibid.nu.3 & non impeditur per oſtenſionem publici inſtrumenti.ibid.nu. 4.
Sequeſtrationis longæ mala. 89 gloſ 13.nu.2.
Sequeſter excuſari poteſt.600.nu.11.
Sequeſter coram quo rationem reddere debeat.601.numero 19.
Sequeſtro locus eſt,licet offeratur idonea cautio.602.numero 3.
Sequeſtri ſententia executoria eſt.521.nu.3.
Sequeſtri officium quando finiatur.817 nu.6.
Sequeſtro ceſſante ſit rerum deſcriptio 811 nu 9.
Sequeſtro dato poſſeſſor iurare debet & reſtabilire. 816. num 3.
Sequeſtrum decerni quando debeat 810 nu.21.
Sequeſtrum vſque ad petitorium olim continuabatur prorogari.800 art.8 & 9 glo.vna.nu.1.
Sequeſtratio triplex eſt.810.nu.6.
Sequeſtratio regulariter prohibita.811.nu 3.
Sequeſtratio non ſit ab appatitoribus.779 nu.2.
Sequeſtratio ſit ante litem conteſtatam.810.nu 21.
Sequeſtratio neceſſaria ex legis vel iudicis neceſsitate non priuat quem ſua poſſeſsione.ibid.nu.19.
Sequeſtratio miſta quid.ibid.nu 20.
Sequeſtratio rei ſit ad petitionem partis,& an ſequeſtrum in manu tertij confiſtis ſe debitorem ſit validum.810. num 10.
Sequeſtratio fiet, ſi dubitetur de dilapidatione fructuum lite pendente.811.nu. 6.& quòd quando æquiras,vel cum debet mouere iudicem ad ſequeſtrādum, poteſt fieri ſequeſtratio, & in quibus caſibus ſequeſtratio concedi poteſt,in illis die feriata poterit.ibid. nu.7.& 8.
Sequeſter voluntarius à principio poſtea ſit neceſſarius. 812.nu.11.Quomodo ſit conueniendus.ibidem.numero 13.differtque à ſimplici depoſitario.8.0. numero 11. & non exoneratur niſi vocatis opponentibus.812. numero 22.
Sequeſter poſsidet,& non depoſitarius.810.nu.13.
Sequeſter cuius iudicis mādato reſtituat fructus.817.nu.1.
Sequeſter ſoluens vtraque parte præſente, liberatur. 817.nu.3 & quis dicatur.809.nu 5.
Recipitque ſalarium,non depoſitarius.810.nu.18.
Sericarij mercatores intra ſex menſes debita petant. 463. gloſ.14.

Seruiens ceſſans ab executione quomodo puniatur. 232. gl.5.& capiens lectos cauſa executionis,debet eos diſiungere per fabrum lignarium ne frangantur.85.nu.5.
Serniens vel apparitor qui inſtrumentum curiæ exequitur,punitur.79.nu.47.
Seruiens non exequitur,quando de vitio inſtrumenti ei conſtat.60.nu. 58. & intra quod tempus executionem facere debeat.54.gloſ.13.
Seruiens quomodo puniatur ex falſa relatione.681.numero 5.
Seruiens pecnnia corruptus,necnon ſi in curia, vel ſimplicitate falſum commiſerit,mulctatur.ibidem.numero 6.
Seruiens & apparitor idem ſignificant, gallicè huiſsiers. 680 nu.7.& ſeq.
Seruienti ratione officij credendum eſt.681.nu.4.
Seruientes ſi dolo aut frande informationes confecerint puniendi ſunt.779.nu.6.
Seruiens regius executionem facit.60.nu.57.
Seruientes an teſtes eſſe poſsint aliis apparitoribus. 98. num.11.
Seruientes quando in domibus poni poſſunt.110. nu.21.
Seruienti quando credi debeat.98.nu.10.
Seruienti præcipienti *Ayde au Roy*, an & quis auxilium præſtare debeat.86.nu.15.
Seruiens poteſt renunciare executioni,ſi malè facta ſit,& aliam de nouo inchoare.394.nu.32.
Seruitutem poſsidenti prouideri poteſt, & quomodo. 148.nu.126.
Seruus pronifionem baber in prophanis.146.nu.104.
Seruus triplex.471.gloſ.2.
Seruus qualis eſſe debeat.472.
Seruus inobediens domino expelli poteſt ante tempus, & perdit ſalarium.472.
Sex menſes petendis debitis deſtinati,quomodo computandi ſunt.465.glo.18.
Sigilla tria ſunt, quæ ad ſe attrahunt iuriſditionem.44. num.9.
Sigilli amiſsi bona cautela.44.nu.9.
Sigilli appoſitio quid operetur.41.nu.28.
Sigillo carens inſtrumentum non eſt exequendum. 63. nu.83.& ſi exequutum fuerit,nulla eſt executio.nu.ſeq.
Sigillo perdito an executio impediatur.ibidem.nu.85.
Sigillum regium multiplex.44 gloſ.6.
Sigillum priuatum an executionem babeat.45.nu.9.
Sigillum vbi eſſe debeat,& in qua inſtrumenti parte. 43. glo.5.
Sigillum tantum ſuum recognuſcens condemnatur. 117. num.61.
Sigillum quando quis ſuum recognoſcere nun tenetur. 117.nu.62.
Sigillo iudicis requirentis debent literæ rogatoriæ ſignari.388.nu.7.
Signari panni debent, & ſignans propria autoritate falſi tenetur.480.nu.8.
Signare & ſubſcribere debent conſultores.213.nu.8.
Signatura an ſit ſufficiēs ad recredentiā.193.gl.8.in fine.
Signaturam ſi quis produxerit intra dilationem, & poſt dilationem bullam,valebit productio.794.nu.9.
Signaturæ papæ in principio ſuæ coronationis non valent.544.nu.10.
Signum alterius artifex accipere non poteſt.459.nu.26.
Signum ſuum oportet vt quis cognuſcat.123.nu.16.
Signum recognoſcens garnire tenetur.117.nu.58.
Similis cauſa quæ dicatur.409.glo.10.
Simulare quid,& quotuplex, ac ſpecies ſimulationis exprimenda.408 nu.1.
Simulationis exceptioni an poſsit renunciari. nu. 9. & quando petatur reſciſsio.409.nu.16.
Simulatus contractus quia non eſt contractus, reſcinditur etiam poſt decem annos.443.nu.25.
Simulationis ſpecies eſt exprimenda.48 nu.24.
Simulatum inſtrumentum an ſit exequendum.ibi.nu.23.
Simpliciter procedendum.135.nu.7.
Sine ſtrepitu procedas,quid operetur.236.nu.27.
Speciale reſcriptum derogat generali.341.nu.103.
Speciale reſcriptum quod dicatur.ibid.nu.104.
Specialia multa continere poteſt reſcriptum.331.nu.12.
Species violentiæ exprimenda.405.gloſ.5.
Specificare quid ſit.410.nu.1.
Species pro conductione an præſtari poſsit.76.nu.81.
Sportulæ ſeu bonuraria cur ſpecies gallicè vocētur.946. num.1.
Sportulæ præſolutæ quando poſsint repeti à collitigante.ibid.nu.3.
Spoliatio an poſsit allegari in caſu nouitatis, & quomodo ceſſandum 777.nu.20.& ſeq.
Spoliationis cauſa quibus ſit committenda.791.nu.4.
Sponſalitia largitas,& donatio inter virum & vxorem inſinuantur.561.nu.14.
Spuriis prouiſio non facienda.154.nu.30.
Spuriis & naturalibus cedere parer poteſt.619.nu.5.
Spurius apud curatū quomodo ſit profitendus.526.nu.19.
Spirituales viri an & quando legi ſubiiciantur. 12.nu. 55.
Spiritualia velut ornamenta eccleſię,& decimę poſsideri non poſſunt.785.nu.5.
Socius,colonus,inquilinus,& ſimiles iuuantur remediis poſſeſſoriis.776.nu.36.& ſeq.
Solennitas deſcripta in iure ciuili quoad alienationes rerum non ſeruatur.19.nu.25.
Solennitas iuris in executionibus nō ſeruatur. 28.nu. 90.
Solennitas quadruplex.116.nu.49.
Solennitas maior an requiratur in bonis mobilibus minorum,quàm maiorum.69.nu.16.
Solennitates inuentarij, conſuetudo vel ſtatutum diminuere poteſt.171.nu.4.
Solennitas à partibus in auctionibus requiſita remitti non poteſt.598.nu.18.
Solennitates requiſitæ in alienatione bonorum immobilium minorum.420.nu.2.cum multis ſeq.
Solennitates in re vendita per licitationem an prēſumantur.610.nu.13.
Solēnitatis defectu vitiatur contractus minoris.425.n.25.
Solennitatis vel poteſtatis defectu initi contractus an reſcindi poſsint vltra decem annos ſecundum ordinationem.429.nu.2.& 3.
Solitus quid agere iure familiaritatis,non ſibi ſuli acquirit.766.nu.175.
Soluens in vim præcepti non repetit.86.nu.14.
Soluens partem non opponit exceptionem quoad reliquam partem.133.nu.57.
Soluens executori habenti ad hoc mandatum liberatur. 228.nu.7.
Soluens debiti partem ſponte an videatur purgare metum.446.nu.8.cum ſeq.
Soluens priori creditori ſuccedit in eius locum.583 nu.35.
Soluere pecuniam non debet debitor apparitori,ſed cōmiſſario.600.nu.15.
Solui an poſsit cedenti.624.gloſ.9.
Solui quando prouiſio debeat.146.nu.106.
Solutio poteſt fieri in pecunia minuta, ſicut in magna. 80.nu.3.gloſ.1.
Solutio cui fieri debeat duobus cōtendentibus.101.n. 7.
Solutio debiti areſtati quando fieri debeat.93.nu.66.
Solutio facta ex pluribus cauſis eſt in electione ſoluentis. 598.nu.3.
Solutionis exceptio opponi poteſt contra inſtrumentum obligatorium.47.nu.18.
Solutionis ante tempus an quis cedulam recognuſcere teneatur.124.nu.25.& 126.nu.38.
Soluti cauſa recipiens authorem nominat.826.nu 30.
Solutum mercator minutario poſt ſex menſes non repetitur.468.nu.7.
Solutum ex cauſa rei iudicatæ quando poſsit repeti.754. nu.1.2.& 3.
Solutus legibus princeps quomodo intelligatur.12.n. 54.

Solus princeps reuocat bannum,& quomodo.365.
Soror cedit fratri ſuo ſcholaſtico.620.nu.2.
Statuæ principum loco immunitatis erant.538.nu.3.
Statuens contraria quando reprehendi non poſsit. 275. num. 7.
Status dilatione pendente nihil agendum.928.nu.38.
Status literæ quando concedendæ ſint.376.glo.2.
Status literæ cur ſic dicantur ibid.
Status literæ quibus concedantur.577.
Statuta an mercatores inter ſe facere poſsint.451.
Statuta pro obſeruatione regulæ religioſorum ſunt executoria.258.nu.11.
Statuta fraternitatum quibus verbis concipi debeant, ad hoc vt ſint licita.536.nu.4.
Statuta contra libertatem eccleſiæ,non valent 683.nu. 4.
Statutum vel conſuetudo non poteſt actus ſubſtantiam mutare.898.nu.5.
Statutum Caroli quinti Imperatoris ſuper conſuetudinibus ſcribendis 644.nu 1.
Statutum vt ſecularis poteſtas eccleſiam tueatur ab oppugnantibus.936.nu.15.
Statutũ domini prohibens ſubditis ire ad aliud molendinum vel furnum,eſt improbatum.524.nu.17.
Statutum pœnale an hæredes comprehendat.69.nu.8.
Statutum vt nulla poſsit opponi exceptio, an excludat iſtam.131.nu.36.
Statutum vel conſuetudo an poſsit tollere exceptionem non numeratæ pecuniæ.131 nu.64.
Statutum vel ordinatio prohibens appellationem an ſit odioſa.217.nu.4.
Stylus Bituricenſis an omnino tollat non numeratæ pecuniæ exceptionem.133.nu.62.
Stylus curiæ eccleſiaſticæ exceptionem non numeratæ pecuniæ tollere non poteſt.134.nu.69.
Stylus ordinem iudiciarium reſpiciens,ante litis deciſionem quomodo differat 654.nu.51.
Stylus contra ius plene debet probari 654.nu.54.
Stylus à crimine falſi excuſat.655.nu.55.
Stylus in qualibet ſua curia ſeruandus.ibid.nu.56.
Stylus in quibus rebus allegatur: & vbi fit comparatio inſtrumenti & ſtyli.653.nu.30.& 31.
Stylus ſi omittatur, literæ ſunt ſuſpectæ: vnde falſitatis præſumptio ad condemnandum ſufficiens. ibid. numero 34.& 35.
Stylus quid,& quot modis accipiatur.651.nu.1.& 3.
Stylus deficiente lege ſeruatur.652.nu.25.
Stylus indiuiduus ſicut & conſuetudo.ibid.nu.26.
Stylus parlamentorum & curiarum omnium vnicus. 658 glo.27.
Stylus valet, vt examinatio teſtium in criminalibus fiat. 654.nu.48.
Stylus à iudice quandoque mutatur,at non ſine cauſa: & quare conſuetudines ſint diuerſæ.ibid.nu.50.& 51.
Stylus duplicem recipit interpretationem.652.nu.20.
Stylus curiæ pro lege cuſtodiendus.ibid.nu.22.& 23.
Stylus quem effectum habeat.ibid.nu.18.
Stylus principis generaliſsimus.655.nu.60.
Stylus in quo differt à conſuetudine.651.nu.12.& ſeq.
Stylus per decem annos introducitur.ibid.nu.11.
Stylus pro fori conſuetudine.650.nu.4.
Styli etymologia à nomine græco petita.651.nu.10.
Styli per iudicem fit inquiſitio ab aduocatis & procuratoribus cuiuſlibet curiæ.654.nu.52.
Styli & conſuetudines cur in ſcripturam rediguntur.655. gloſſ.15.
Stylo an derogetur.653.nu.37.
Stylo cognoſcitur author.651.nu.4.
Stylum quælibet curia communiter ſuum habet. 655.numero 57.
Stylum qui non ſeruat,punitur.ibid.nu.56.
Stylum iudex ſeruare debet.653.nu.27.
Stipendia quæ recipi debeant à magiſtratibus,ne in miſeram incidant mendicitatem.945 nu.14.15.& 16.
Stipulatio quibus verbis concipiatur.575.nu.4.
Stipulationes inſtrumentis adiici ſolent.57.nu.16.
Subalternus iudex quis dicatur.162.glo.2.
Subditus etiam qui non eſt Regis,ſupplicationem impetrat.303.nu.26.
Subditus quis dicatur.564.glo.3.
Subhaſtatio neceſſaria in re immobili minoris alienanda.421.nu.8.
Subhaſtatio adhibita in alienatione bonorum, an faciat ceſſare præſumptionem fraudis, atque reſtitutionem. 439.nu.37.
Subhaſtatio quæ dicatur.597.nu.6.
Subiectionis ratione reſcinditur contractus. 424. nu.14. 15.& ſequen.
Subiectus Regi quis duabus ex cauſis non eſt.12.nu.50.
Subrepere & obrepere, & ſubreptitium & obreptitium. 343.nu.124.
Subreptitium reſcriptum quando dicatur.296.nu.12.
Subrogatus à Papa acquirit poſſeſsionem: & in regno Franciæ nouam accipit.763.nu 108 109.& 111.
Subrogationis ſententia an ſit exequenda.206.nu.12.
Subſcribendum à quo ſit reſcriptum.332.nu.6.
Subſcribi debet liber ſepulturæ à curato & notario. 529.
Subſcriptio notarij in libro curati quid debeat continere.529.
Subſcribens recognoſcit.122.nu.3.
Subſcribens antequam legat an obligetur.121.nu.102.
Subſcribere ſententiæ quando quis debeat.254.nu.6.
Subſcriptio quando non proſit ad executionem. 116. numero 55.
Subſcriptio idem operatur ſicut ſcriptura ibid.nu.51.
Subſcriptio cum teſtibus probat, ſicut ſcriptura. 128.numero 9.
Subſcriptionem recognoſcere quis cogitur.116.nu.52.
Subſcriptio antequiratur in priuata ſcriptura. 119. nu.84.
Subſtitutus hæres ſaiſitus.787.nu.31.
Subſtituti procuratores Regij quando poſsint intimari proprio nomine.933.nu.13.
Subſtitutiones pupillares quando valeant.361.glo.5.
Suburbani & habitantes,areſti priuilegio vti poſſunt. 98. num. 44.
Succeſsione priuantur proximiores pupilli qui illi non petunt tutorem.169.nu.12.
Succeſſor in beneficio quando ad funeris expenſas teneatur.142.nu.57.
Succumbens in nouitate condemnandus eſt in expenſis, damnis & intereſſe.770.nu.1.
Subditus an poſsit in dominum literas nouitatis obtinere,& quid nouitatis ratione tertij.780.nu.15.16.& 17.
Summa rei venditæ,ſi debitum excedat in expenſis computatur.54.nu.8.
Summaria recitatio in decreto fieri debet, & quomodo. 609.nu.1.
Summaria cauſſæ cognitio in prouiſione requiritur. 158. glo.6. in fin.
Summaria cauſſa quatuor modis dicitur.235.nu.51.
Summariè procedendum in executione.220.nu.14.
Summariè decidi debent proceſſus poſſeſſorij ſuper materia beneficiali. 794.nu.12.
Summatio in quacunque parte litis fit.825.nu.9.
Summatio garandi locum habet in perſonalibus,& quomodo fiat.820.num. 27. & quomodo concluſio fiat in ſummatiis ibid.nu.28.
Sumptus funerales pro qualitate perſonæ fiant. 141. numero 50.
Sumptus qui repeti poſsint,& qui dicantur.141.nu.47.
Superior per appellationem non reuocat, & quid agere debeat.440.nu.40.& nu 55.
Superior non requirit,ſed præcipit.390.nu.31.
Superflua in literis nulla debet eſſe dictio.343.nu.122.
Supplet reſcriptum.346.nu.150.
Supplicans areſti correctionem ſubmittit ſe mulctæ. 951. num.4.

Supplicatio parti denuncianda.662.nu.34.
Supplicans deponit centum quadraginta libras. 272. numero 121.
Supplicatio à principe fit, euocatio etiam ab alio. 273. num.126.
Supplicatio non fit in poſſeſſorio, ſed euocatio fit. 272. nu.121.& ſemel fit ſupplicatio.ibid.nu.125.& iudicatur præſentibus his, qui iudicarunt.ibid.nu.123. & non fit motu proprio.ibid.nu.116.
Supplicatio intra annum impetratum.53.nu.41.
Supplicatio erroris.243.nu.15.& 307.nu.66.& ſeq.
Supplicatio an impediat executionem.302 nu.17 & quando concedatur vel denegetur.305.nu.45.
Supplicatio de gratia conceditur. 312.nu.13. & quid continere debeat.302.nu.7.
Supplicatio quid ſit.301.nu.9. & an concedatur, ſi appellatio recuſetur, vt poſt tertiam appellationem.306.numero 61.
Supplicatio clauſa, & atteſtationes mitti debent. 288. num.11.
A principe ſupplicatio concedenda eſt.305.nu.54.
A quibus ſit ſupplicandum.303.nu.27.
Semel tantum ſupplicatio recipitur.307.nu.69.
Supplicationes ante proceſſum, in proceſſu & poſt, fiunt. 300.nu 5.
Supplicationes & ſententiæ parti ſignificari debent & oſtendi.26.nu.7.
Supplicationis ſententia eſt exequenda.331.glo.2.nu.1.
Supplicatur poſt areſtum.301.nu.8.
Surreptitiæ literæ an ſint nullæ.340.nu.96.
Surreptitium reſcriptum non valet.345.nu.134.
Surreptio in parte an vitiet in toto.342.nu.111.
Surreptio quomodo tollatur.ibid.nu.113.
Surreptio intra quod tempus opponi poſsit.345.nu.138.
Surreptionis permittitur partibus impugnare literas.356. gloſſ.11.
Suſpectum reſcriptum quando dicatur.347.nu.160.
Suſpicio reſcripti quid operetur.349.nu.167.
Suſpectus cauere promittens, fideiuſſores dare debet, & quando eſſet obligatus.198.nu.6.
Suſpectus de fuga capi poteſt.94.nu.73.
Suſpenſionis officij vel interdictionis ſententia generalium moneræ eſt executoria.174.nu.14.
Suſpenſo à beneficio fit prouiſio.num.147.num.109.
Suſpitio partis inducit ſequeſtrum.810.nu.23 & quòd ſequeſtratio facta inter duos, non cenſetur quoad alios facta ibid.nu.24.
Suſpitio præſidis cauſſam præbet recuſationi. 267.nu.66.
Sutores qui dicantur, & an ordinatio eos teneat. 462. gloſſ.11.

T

TAbernarij & caupones intra ſex menſes debita petant.462.glo.9.
Tabernis non debent collocari armigeri, vel alij, etiam in Regis aduentu.499.nu.17.
Tacita hypotheca in quibus caſibus contrahatur.586.numero 11.
Tacita & expreſſa euocatio differunt.270.nu.& 4.
Tacita euocatio quid ſit.263.nu.15.
Tacita recognitio non ſufficit, ſed expreſſa requiritur. 118.nu.74.
Tacite quando euocatio fiat.263.nu.16.
Tacitam hypothecam habet mulier pro dote.589.nu.40.
Taxatio hoſpitum pro prandio & cœna.499.nu.16.
Taxatio expenſarum in executoriis per alium fit, quàm per iudicem qui ſententiam protulit.253 glo.11.& 170. num.20.
Taxatio debet eſſe æqua, vltra quam iudex non recipiat. 945.946.nu.20.& 21.
Taxatio expenſarum per iudices, vel per duos conſiliarios fieri debet, & non per actuarium.884.num.1.& 2. art.5.& in auditorio.885.nu 1.Et quomodo reuocetur, ſi pars in taxatione citata non fuerit.ibid.nu.6.
Taxatio expenſarum non fit cum condemnatione, & expenſæ quomodo fiant.885.num 15.& 17. Et quando in curia fieri poſsit.887.nu. 36. Et ſi fiat in præſentia partium vel procuratorum, quando recipiat appellationem.889.nu.2.
Theologus in præbenda theologali furnimentum facere debet.239.nu.12.
Theſaurarius requirit iudices.389.nu.23.
Theſaurus in re empta inuentus non inducit deceptionem.438.nu 30.
Temeritas quãdo dicatur, & temeratius 884.nu 17.& 18.
Tempora exercendarũ actionum varia fuere.667.nu.90.
Tempore dato ad deliberandum prouidetur.768.nu. 4.
Tempus poſt deſertionem an iudicatis detur. 911. numero 25.& 26.
Tempus multiplex in appellatione.900.nu.43.
Tempus ad redeundum in curiis inferioribus quod datur.909.nu.1.glo.3.
Tempus certum an in literis ſtatus apponi debeat. 382. num.7.
Tempus reſtitutionis non computatur non valenti agere.442.nu.18.
Tenens bona an executionem patiatur.70 nu.52.
Tenere & poſsidere an differant.528.art a glo.1.
Tertio non præiudicat partis recognitio.124.nu.12.
Tertius an executionem patiatur.70.nu.24.
Tertius iungens ſe proceſſui debet recipi in eo ſtatu, in quo cauſſa inuenitur.53.nu.11.
Tertius non tenetur prouidere mulieri dotem ſuam alienatam petenti 167.nu.15.
Teſtamenta per prouiſionem exequuntur.41.nu.69.
Teſtamenti inſtrumentum executionem habet.89.nu.20.
Teſtamentorum ſolennitas an ſeruetur.25.nu.75.
Teſtamentum ritè in vno loco factum, vbique valet. 73. num.4.
Teſtamentum nullum quando ſit exequendum. 143. numero 74.
Teſtamentum poſt centum annos non eſt exequendum. 144.nu.76.
Teſtamentum raſum non eſt exequendum.143.nu.72.
Teſtamenta vſque ad quod tempus reſcindi poſsint. 431. glo.8.nu.2.
Teſtamenta vulgaribus verbis concipi debent.577.glo.8.
Teſtamentum ab adoleſcente factum in fauorem tutoris vel curatoris non valet 555.
Teſtator hypothecam remittere poteſt.589.nu.36.
Teſtatore prohibente rem alienari, ſi fiat alienatio reſcindi poteſt.426 nu 40.
Teſtatoris bona pro legatis ſoluendis ſunt tacitè obligata.588.nu.34 non res hæredum.nu.ſeq.
Tertius proſequitur appellationem à parte interpoſitam. 951.nu.5.
Tertius ſua intereſſe probare debet, & quomodo. ibid. num.7.
Tertius opponens iure, & quando iure ſe opponere dicatur.948.nu.21.
Tertius opponit ſe contra areſti executionem.947.nu.3.
Tertius tripliciter ſe opponit, & etiam liti motæ ſe adiungere poteſt.ibid.nu.7.& 8.
Teſtes in ſecreto deponunt.362 glo.3.
Teſtes plures cur producantur.854.glo.3 nu.3.
Teſtes ſupernumerarij in aliquo non iuuabunt.857.nu.8.
Teſtes iurati audiuntur etiam vltra dilationem.831 nu.12.
Teſtes lingua materna deponant.841 nu.22.
Teſtes non ſunt prodendi, vbi probatio eſt legitima. 860. num.6.& 7.
Teſtes reprobati iniuriarum agere non poſſunt.861. numero 1.Et an puniantur ratione criminis obiecti ibid. num.8.
Teſtes poſt publicationem non recipiuntur, niſi de nouo reperti.866.nu.7.& 11.
Teſtes meliores producendi priori loco. 856.numero 3. gloſſ.8.

Teſtes vltra decem, quando tertius producere poſsit. 948. num. 16.
Teſtes an ſine adiuncto ſint recipiendi. 849. nu. 9. Et non debent audiri ſine adiuncto, qui cõſenſu partium dandus eſt. 729. nu. 13. & 15.
Teſtes quatuor ſufficiunt ad excuſationem probandam, quæ triplex eſt. 731. nu. 27. & 32.
Teſtes quomodo citationis recordari debeant. 676. nu. 2. & quando examinari poſsint ad futuram rei memoriam. 775. nu. 20.
Teſtes non iterum examinantur in futuro examine. 795. num. 7.
Teſtes an debeant eſſe ſubſcripti. 128. nu. 7. & quomodo deponere poſſunt. nu. ſeq.
Teſtes duo de actu deponentes plene probant, ſecus ſi de ſcriptura. 114. nu. 33.
Teſtes executioni adeſſe debent, & quales. 50. nu. 43.
Teſtes quare *Recors*, vocentur. 98. nu. 12.
Teſtes ex integro audiri debent ante prouiſionem. 156. num. 6.
Teſtes iurati in termino, an poſt terminum audiri poſſint. 208. nu. 9.
Teſtes certificatores quando teneantur. 202. nu. 45.
Teſtes interrogandi ſunt ſuper interrogatoriis partis aduerſæ, & non vltra. 842. nu. 24.
Teſtes audiuntur ad perpetuam rei memoriam, etiam parte non citata. 886 nu. 18.
Teſtes, parte citata, & non comparente, audiuntur. 847. num. 2
Teſtes audiuntur appellatione partis non obſtante. 848. art. 14. glo. vna. nu. 1.
Teſtes quomodo interrogandi de ratione depoſitionis. 849. art. 17. glo. vna. nu. 1. & 2.
Teſtes repeti poſſunt propter rationem dicti non additam. ibid. nu. 4.
Teſtes ne plus decem recipiantur ſuper eodem facto ſtatutum eſt. 853. glo. 2. nu. 1.
Teſtes aliquando vltra decem in criminalibus examinantur. ibid. nu. 3.
Teſtes à parte ſunt producendi, ſecus illis non crederetur. 854. glo. 4. nu. 1.
Teſtes tantùm examinandi ſuper quolibet articulo. 856. glo. 9. nu. 3.
Teſtes numerum decem excedentes, reiiciuntur. 856. numero 1.
Teſtes ſupernumerarij etiam vi literarum non reciperentur. 856. nu. 6.
Teſtes an diebus feriatis veniant examinandi. 857. numero 7. & nu. 26.
Teſtes ſecretè examinari debent, & eorum dicta extensè ſcribenda. ibid. nu. 8. & 9.
Teſtes auditi quomodo reiiciantur. 859. nu. 13.
Teſtes poſt concluſionem non recipiuntur niſi antea proteſtatum fuerit. 859. 860. nu. 1. & 2.
Teſtis non legitimè examinatus nullum facit iudicium. 851. nu. 18.
Teſtis precibus poteſt rogari: at illum ſubornare non decet. 856. nu. 5. & 6.
Teſtis optimus quis dicatur. 858. nu. 1.
Teſtis infamis an à iudice ſit repellendus, & an debeat iudex de conditione teſtis inquirere. 861. nu. 10. & 11.
Teſtis diſpoſitio dicentis, talem conſuetudinem de facto vidi, valet. 648. nu. 39. & 40.
Teſtis interrogatus, nec amore, nec odio, nec proprio commodo teſtari debet. 852. nu. 18.
Teſti non iurato non adhibetur fides. 647. nu. 25.
Teſti vnico an & quando credatur. 671 glo. 3. nu. 1.
Teſtium examinatio committi poteſt magiſtratibus loci, vnde ſunt hi teſtes. 389. nu. 29.
Teſtium probationes in recredentia fieri non debent. 192. nu. 6.
Teſtium probatio cum comparatione probat. 113. nu. 28.
Teſtium depoſitio pro conſuetudine per grapherium diſtribuenda. 648. num. 35 & 36.
Teſtium recognitio non expectatur in poſſeſſorio. 784. num. 17.
Teſtium priorum depoſitio non vitiatur ob ſupernumerarios. 856. nu 2 glo. 9.
Teſtium receptio quomodo impediatur. 859. nu. 16. & 18.
Teſtium reprobationes iudici diligenter conſiderandæ. 860. art 4. nu. 1. 4. & 5. Et eorum dictis non contradicendum, ſed illi potius reprobandi. ibid.
Teſtium dictis quomodo opponatur: & quomodo falſum deponentes perſonaliter ſunt citandi. ibidem. numero 4. & 5.
Teſtibus qui minatur, malam cauſam fouere præſumitur. 857. nu. 3.
Teſtibus depoſitio eſt perlegenda: & vbi examinari debeant. ibid. nu. 4. & 5.
Teſtimonia confuſa, & teſtimonia tumultuaria vtrum melius. 855. nu. 2. glo. 6.
Teſtimonia in publicatione cui parti danda ſunt. 867. num. 18.
Tiberij Cæſaris veniæ petitio. 574. nu. 1.
Tiberius Cæſar immunitates aſylorum abrogauit. 538. num. 4.
Tibicines intra ſex menſes ſalarium petere debent. 463. gloſſ. 14.
Tigni immiſsione in parietem acquiritur poſſeſsio. 767. num. 191.
Titulus in omni poſſeſſorio eſt neceſſarius. 794. nu. 2.
Titulus habilis præcedit clauium traditionem: & tradens claues, non transfert poſſeſsionem, niſi poſsideat. 760. nu 67. & ſeq.
Titulus ſaltem coloratus requiritur in poſſeſsione. 794. num. 4.
Titulus beneficij quando ſit exhibendus. 802. nu. 27.
Tituli ambarum partium videri debent à iudice. 192. numero 4.
Titulum ſui prædeceſſoris quis oſtendere non tenetur. 893 nu. 12.
Titulus quid ſit, & an vnus ſufficiat. 191. nu. 1. & ſeq.
Titulus quibus ex cauſis in poſſeſ. eatur, non ſeruatur, nec de bonis autho. iud. poſsid. 20. nu. 101.
Tolli non numeratæ pecuniæ exceptio in conſcientia non poteſt. 134. nu. 70.
Tonſuræ literas clericus ſtatim in executione exhibere debet. 66. nu 112.
Torturæ omnes in hoc regno ſubiiciuntur delinquentes. 31. nu. 115.
Totum parlamentum congregandum an ſit in errorum deciſione. 309 nu. 82.
Traditio actu & facto fieri debet, non verbo. 54. num. 2. gloſſ. 14.
Tranſactio non tollitur per exceptionem non numeratæ pecuniæ. 133. nu. 63.
Tranſactio ſi facta fuerit, non poterit pars venire contra eam, donec curia declarauerit ſibi diſplicere. 552. nu. 2.
Tranſactio quomodo reſcindatur. per l. 2. de reſcinden. vendi. 437. nu. 18.
Tranſactione læſus vltra dimidiam, quare potius reſtituitur, quàm qui per ſententiam fuit læſus. ibid. nu. 19.
Tranſactio confirmata per areſtum à Senatu contra actorem, an poſsit à reo poſteà reſcindi. 444. nu. 4.
Tranſactio & diſtractus vt annullentur, an poſsit peti poſt 35. annos. 418. nu. 3.
Tranſactio facta non viſo teſtamento, reſcindi ſolet. 425. num. 33.
Tranſactio quando per reſcriptum poſsit reſcindi. 430. numero 3.
Tranſactio poſt arreſtum factam, fuit annullata per Senatum. ibid. nu. 4.
Transferre actiones & cedere, idem. 618. nu. 1.
Transferre litem quid. nu. 3. ibid.
Tranſigentis bona quando ſint tacitè obligata. 589. numero 37.

Tranſigere minor valens, ſi condemnetur reſtituitur. 406.nu.20.
Tres præpoſiti fuerunt ſuſpenſi, eo quòd appellationem non admiſerant.186.nu.24.
Tres ſtatus qui.613.glo.3.
Tribus veſtibus quis debet eſſe contentus.485.nu.35.
Triennalis poſſeſsio in beneficiis non prophanis iuuat. 799.nu.14.
Triennalis poſſeſsio debet eſſe continua.ibid.nu.16.
Triennalis poſſeſſor ex vltimis annis diiudicatur. ibid. num.17.
Tria in omni negotio attendenda.10.no.31.
Triplex priuata ſcriptura.112.nu.13.
Trinundino auctio inclamata quid.597.nu.13.
Toendos eſt reus in recredentia, donec actor ſuos produxerit titulos.209.nu.11.
Tumultum faciens in eccleſia, capitali pœna punitur. 538.no.7.
Tunica veſtis multiplex.483.no.11.
Turbare qui dicamur, & qoomodo turbantes puniendi. 772.nu.13.
Turbatio noua nouum inducit remediom.774.nu.3.
Turba decem teſtium, vnius tantum teſtis vicem gerit. 855.nu.1.glo.6.
Turbationes plures quàm comprehendi poſſunt.773.numero 38.
Turbatus in præſentando agit.793.no.6.
Totor ſibi ſoluere poteſt.553.no.5.
Totor palàm à pupillo emere poteſt & alius adminiſtrator.554.nu.4.
Tutores & alieno agentes nomine promptam fidem poteſtatis facere debent.381.nu.16.
Tutoris conſanguineo donatio à pupillo facta non valet.555.glo.5.
Tutor confitens habuiſſe pecuniam pupilli, exceptionem non numeratæ pecuniæ non opponit.132.nu.51.
Tutor & curator omnis ſatiſdat.23.nu.39.& 169.nu.8.
Tutor ſi ſuccubuit, an expenſas à pupillo poſsit petere. 881.nu.56.
Tutores dati à iudicibus regiis, non obſtante appellatione, adminiſtrant.168.nu.1.& 269.nu.14. Idem in curatoribus.ibidem.
Tutores iniquam pupilli cauſſam proſequentes de proprio tenentur.170. no.12.
Tutoris vel curatoris inſtrumentum obligatorium eſt pupillo exequendum.57.nu.17.
Tutor ex inquiſitione datus confirmatur.168.nu.3.
Tutor à quo tempore popillo teneatur.178.nu.4.
Tutor & curator qoatuor iurare tenentur.169.nu.7.
Tutores hodie non ſe excoſant, ſed tutelas affectant, ob id quia bona pupillorum furantur.168.nu 2.
Tutela triplex.168.nu.2.
Tutoris bona pro executione popilli capi non debent. 65.nu.96.

V

VAcua poſſeſsio tradenda eſt ſeqoeſtro ſub pœna amiſsionis cauſæ 815.glo.3.nu.3.
Valor rei quomodo facilè fieri poſsit.894.nu.41.
Valor rei quomodo probetur.898.nu.10.
Variatio in ſummariis reiicitur.235.nu.16.
Variatio nominaoii conceditur.826.nu.13.
Varia tempora conſtituunt diuerſum agendi modum. 769.nu.224.
Vaſſallus non vtitur literis annalibus vel quinquennalibus contra dominum.370.nu.20.
Vaſſallus an ſine domini conſenſu poſsit cedere.615.gl.7.
Vaſſallus authoritate propria expelli non poteſt. 24. numero 64.
Vectigal qui longo tempore non ſoluit, ob id dicitur in poſſeſsione non ſoluendi.766.nu.159.
Vectigalia nullus quàm princeps imponit.452.gloſ.vnic.
Vectigalia cur inuenta.548.glo.5.
Velo leuato, quid ſignificet.235.nu.10.
Vendendi bona in aoctiooibus mos antiquorum. 198. num.17.
Vendere iuſtitiam grauius eſt, qoàm vendere beneficia. 945.nu.7.
Vendens publicè bona per carceres cogi poteſt, vt pretium vel rem reddat.106.nu.22.
Vendi non debent bona oppoſitione pendente. 55. nu.6.
Vendens rem alienam deceptus, reſtituitur. 458.nu.23.
Vendens vinum ex proprio non dicitur mercator, ideo non ſoluit impoſitiones.455.no.23.
Vendens rem cenſualem vt liberam, tenetur ad id, quod intereſt.592.nu.17.
Vendentium vinum dilutum pro puro, pœna.499.nu.18.
Vendicari res poteſt à mercatore poſt ſex menſes. 468. num.11.
Venditio rei donatæ an valeat ante inſinuationem. 566. gloſſ.7.
Venditio repetita die non valet.585.glo.9.
Venditio redditus eſt odioſa.ibid.glo.12.
Venditionis cauſa ex pacto ceſsio fit.615.glo.7.
Venditor ſi ſit abſens, tutius eſt vt citentur amici. 827. num.44.
Venditori etiam ſcienti facienda eſt denonciatio. 826. nu.27.ſed fideiuſſori facta non ſufficeret nu.28.
Veneno occidens hominem, noo iuuatur immonitate. 540.nu.19.
Veniam ætatis impetrans intra quod tempus reſtitutionem petere debeat.413.glo.2.
Veniæ ætatis requiſita, & praxis.527.nu.23.
Veniens contra arbitriom, an in pœnam incidat, & an ſententia arbitrorum reducatur in arbitrium boni viri. 743.nu.11 & 12.
Verbalis petitio fit in breuibus cauſis, ſed in magnis libellus offertur.867.nu.14.
Verba generalia aſſurditatis, diuerſitatis ratione, & inhabilitatis, reſtringuntur.42.nu.4.
Verba comminatoria non priuant, ſed non obediens legi punitur.79.glo.3.
Verbum non debet eſſe, quin operetur.42.glo.2.
Verbum euocamus, an in literis euocationis requiratur. 263.num.12.
Verbo & ſcriptis ſupplicatio fit.300.nu.3.
Veritas in actibus voluntariæ iuriſditionis magis inſpicitur quàm probatio.690.nu.8.
Veritate & probatione ſemel cognita, caoſæ cedendum eſt: ſecus pertinax ad omnes expenſas condemnandus. 878.nu.15.
Veſtes hyemales & æſtiuæ quando præſtari debeant. 485. nom.29.
Veſtimenta epiſcoporum & regum vſurpare prohibitum eſt.484.nu.24.
Veſtis aorea, ſericea, & argentea prohibentur omnibus dempto principe.483.no.10.
Veſtis intertexta auro prohibetur.484.nu.15.
Veſtitus ſuperflui incommoda.ibid.nu.18.
Veteres apud acta liberos profitebantur.525.glo.1.
Viator debet legere coram teſtibus citationem. 680. numero 3.& 4.
Viator capere poteſt delinqoentem etiam extra territorium, ſed non extrahere.392.nu.3.
Vicarius an poſt Papæ confirmationem reuocari poſsit. 270.nu.102.
Victor ab expenſis appellare poteſt.915.no.34.
Victus victori in expenſis condemnatur.878.nu.6.& 881. num.58.
Victus in cauſa appellationis, in expenſis condemnatur.. 918.nu.25.
Vidua ſuas eligens conoentiones alitur.165.nu.13.
Vidua defuncti qnando à morte defuncti conueniri poſsit in prophanis.142 no.60.
Vidua quæ ſtatim nupſit, non eſt ab hæredibus primi viri alenda.165.nu.12.
Viduæ dotium parenti ſit prouiſio.ibid.nu.10.

Vinculis ſubiici non debet quis intra eccleſiam. 542. numero 36.
Vinculum contractus quid ſit. 581. nu. 10.
Vini venditor exequi poteſt. 140. nu. 4.
Violator immunitatis qua pœna puniatur. 541. nu. 30.
Violatores legum quomodo puniantur. 551. glo. 17.
Violentia prohibetur fieri non ſolùm in beneficiix, ſed etiam in dependentibus ab ipſo beneficio. 807. nu 6.
Violentia multiplex, & de qua intelligatur ordinatio. 434. numero 1.
Violento bonum ius habenti an poſsit adiudicari beneficium. 807. nu. 4.
Virtutem legis habent reſcripta. 347. nu. 156.
Viſitanda ſingulis annis pharmaca 460. glo. 4.
Vis turbatiua inducit reſciſsionem contractus. 434. numero 3.
Vis inferri ſequeſtro non debet 601. nu. 5.
Vis publica prohibetur in beneficiis. 806. art. 14. nu. 1.
Vim publicam inferentes in beneficiis priuantur iure poſſeſſorio. 807. art. 14. nu. 3.
Vim publicam ſi quis turbaret, criminaliter poſſet puniri. 773. nu. 47.
Vitrici bona ſunt tacitè obligata pro tutelæ adminiſtratione ſuæ vxoris, ſuis priuignis. 587. nu 19.
Vitricus & nouerca plus priuigno nocent, quàm proſint. 620. nu. 16.
Viuus vel mortuus vt aliquis capiatur non poteſt iudex decernere. 388. nu. 14.
Viuus quis ſepeliri non debet, nec ad hoc condemnari. ibid. nu. 43.
Vltimus articulus tollit primum. 33. nu. 130.
Vniuerſitatis ſigillum an ſit authenticum. 45. nu. 5.
Voce præconis quomodo fit citatio. 665. nu. 72.
Voluntas omnis principis non eſt lex, ſed pro lege habetur. 258. glo. 1.
Voluntas ex tribus cognoſci poteſt. 453. nu. 2. & ſeq.
Vnde vi, & vti poſsidetis, intra annum intentantur: ſic de rei perſecutione. 774. nu. 4. & 5.
Vſitatum eſt. vel ſeruatum, ſufficit dicere. 17. nu. 10.
Vſque dictio quid ſignificet. 161. glo. 3.
Vſurarij bona an ſint obligata pro vſuris. 588. nu. 32.
Vſurarium inſtrumentum an ſit exequendum. 57. numero 12.
Vſurarius non dicitur bona cautio. 200. nu. 10.
Vſus hodiernus non exigit ſatiſdationem in poſſeſſorio. 770. nu. 16.
Vſus ſolus habentibus cauſam diſcontinuam, quomodo ſufficit. 765. nu. 143.
Vſus pro iure ſeruitutis & actu vtendi. 650. nu. 3. & 4.
Vſus interdicti vti poſsidetis, quàm frequens ſit in regno Franciæ. 769. nu. 1.
Vtero etiam ſit prouiſio. 10. nu. 30.
Vti poſsidetis interdictum, cur ſic appellatur 770. nu. 3.
Vti poſsidetis pro decimis, vel alio iure datur eccleſiæ. 793. nu. 2.
Vtilitas defectus intra annum petenda. 698. nu. 14.
Vtilitas quando contractus eſt nullus, vel tenet. 434. numero 14.
Vtilitates ex magiſterio 521. nu. 8.
Vtilitates vt declaretur mors beneficiati. 534. nu. 10.
Vtilitates interrogationum quantæ ſunt. 8.8 nu 7. 9. & 10.
Vxor vel maritus quando poſt confiſcationem teneatur. 104. nu. . glo. 2.
Vxor habitans extra domum quando prouiſionem petere poſsit. 166. nu. 17. & 26.
Vxor habens vnde ſe aleret ſoluto matrimonio, non eſt alenda. 165. nu. 12.
Vxor petit prouiſionem, etiam ſi non fuerit à patre dotata. 166. nu. 9.
Vxor ſine viri conſenſu contrahens quando poſsit reſcindere contractum, etiam poſt decem annos vel intra. 410. nu. 2.
Vxor ad reſcindendum contractum metu viri factum, habet decennium computandum à tempore mortis mariti. 445 nu. 2.
Vxor vel maritus an poſsint de dono Regio conqueſtum habere. 452. gloſ. vlt.
Vxor quando executionem in bonis mariti factam impedire poſsit. 589. nu. 43.
Vxor non cedit fratri mariti. 611. nu. 50.
Vxores militantium, & armigerorum an gaudeant literis ſtatus. 377. glo. 4.

FINIS. H.29

ANT 1319973